

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

LANE

MEDICAL

LIBRARY

Seidel

Collection

HISTORY OF MEDICINE
AND NATURAL MEDICINE

AMERICAN BANK NOTE CO. LITHO

LANE MEDICAL LIBRARY
STANFORD UNIV. MED. CTR.

JUL 06 1998

STANFORD, CA 94305

COLLECTION
DES
MÉDECINS GRECS ET LATINS

PUBLIÉE,

SOUS LES AUSPICES DU MINISTÈRE DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE,
CONFORMÉMENT AU PLAN APPROUVÉ PAR L'ACADÉMIE DES INSCRIPTIONS ET BELLES-LETTRES
ET PAR L'ACADÉMIE DE MÉDECINE,

PAR LE D^r CH. DAREMBERG,

PROFESSEUR À LA FACULTÉ DE MÉDECINE DE PARIS,
BIBLIOTHÉCAIRE DE LA BIBLIOTHÈQUE MAZARINE,
BIBLIOTHÉCAIRE HONORAIRE DE L'ACADÉMIE DE MÉDECINE,
MEMBRE CORRESPONDANT DE L'ACADÉMIE ROYALE DES SCIENCES DE MUNICH.

A PARIS,
CHEZ J. B. BAILLIÈRE ET FILS,
RUE HAUTEFEUILLE, n° 19;
A LONDRES, chez BAILLIÈRE, TINDALL AND COX;
A MADRID, chez C. BAILLY-BAILLIÈRE, 16, plaza del Principe Alfonso.

OEUVRES D'ORIBASE,

TEXTE GREC, EN GRANDE PARTIE INÉDIT,

COLLATIONNÉ SUR LES MANUSCRITS,

TRADUIT POUR LA PREMIÈRE FOIS EN FRANÇAIS,

AVEC UNE INTRODUCTION,

DES NOTES, DES TABLES ET DES PLANCHES,

PAR LES DOCTEURS

BUSSEMAKER ET CH. DAREMBERG.

TOME SIXIÈME.

ANCIENNES TRADUCTIONS LATINES DE LA SYNOPSIS ET DES EUPORISTES,

PUBLIÉES D'APRÈS LES MANUSCRITS

PAR A. MOLINIER,

ANCIEN ÉLÈVE DE L'ÉCOLE DES CHARTES.

PARIS.

IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU GOUVERNEMENT

A L'IMPRIMERIE NATIONALE.

M DCCC LXXVI.

475

60588

NA 5881 38A1

PRÉFACE.

Le tome VI des Œuvres d'Oribase, que nous donnons aujourd'hui au public, termine enfin l'édition des œuvres de cet auteur, qui a mis tant d'années à paraître. Quand, en 1873, nous fûmes choisis pour terminer le travail resté inachevé, par suite de la mort des deux collaborateurs, le tome V était prêt à paraître; nous le fîmes précéder d'une courte préface, dans laquelle, nous contentant de donner une idée de l'état de la publication, nous avons renvoyé au tome VI le lecteur désireux de plus amples renseignements.

En choisissant Oribase pour figurer en tête de la collection des médecins grecs et latins, qu'ils se proposaient de publier¹, MM. Daremberg et Bussemaker avaient l'intention de faire suivre le texte d'un travail substantiel, résumant, sous une forme scientifique, les notions nouvelles fournies par cet auteur sur l'histoire de l'art médical dans les temps anciens. En effet, sans vouloir comparer Oribase à ses deux illustres prédécesseurs, Hippocrate et Galien, le nombre des auteurs qu'il a employés est si considérable, ses travaux sont si éten-

¹ Le projet de publier une grande collection des auteurs médicaux de l'antiquité grecque et latine fut conçu par M. Daremberg vers 1846. Cette pensée d'appliquer la critique et la philologie à l'étude des origines des sciences médicales lui fut inspirée par les beaux travaux de M. Littre sur la *Collection hippocratique*, travaux qu'il regardait avec raison comme un modèle du genre, et qui resteront toujours comme un monument admirable de critique et de science médicale.

du, qu'on peut les regarder comme un résumé à peu près complet des connaissances médicales acquises par plusieurs siècles d'études, et qu'ils réparent en partie les pertes que le temps a fait subir à cette portion de la littérature grecque. Ce travail, annoncé dès le premier volume de la présente édition, ne paraît pas avoir jamais été entrepris, et les seules traces qui en soient restées sont les notes substantielles dont M. Daremberg a enrichi la *Collection médicale*. Nous n'essayerons pas de combler cette lacune. Nous nous contenterons, dans les pages suivantes, de réunir sur l'auteur les renseignements les plus importants, de donner de ses ouvrages une idée à peu près exacte, et de résumer les observations qu'une longue étude de près de trois ans nous a permis de faire sur les anciennes traductions latines dont se compose le présent volume.

Oribase naquit à Pergame vers l'an 325; la date de sa naissance est inconnue, mais il n'est guère possible d'en adopter une autre, puisqu'en 355 ses talents médicaux étaient assez connus pour lui mériter la faveur de Julien. Son biographe et ami Eunape nous dit que sa famille était honorable, et nous fait remarquer que, né à Pergame, il ne pouvait étudier une autre science que la médecine, cette ville ayant produit les meilleurs praticiens de l'antiquité. Son maître fut Zénon de Chypre, et ses ouvrages prouvent qu'il acquit sous lui une forte éducation médicale et apprit surtout à connaître l'histoire de son art et les auteurs qui en ont écrit. Attaché, comme presque tous les médecins de sa ville natale, aux idées païennes et à la philosophie grecque, il devint, en 355, médecin du jeune César Julien, que son oncle Constance envoyait pacifier les Gaules. Dévoué à son maître, partageant tous ses goûts et toutes ses antipathies, il prit une part active à la révolution

qui lui donna le titre d'Auguste en 360, et continua pendant tout son règne à jouir de la plus grande faveur. Questeur de Constantinople, il s'associa à ses tentatives pour restaurer l'ancienne religion, alla à Delphes tenter de rétablir l'oracle d'Apollon et l'accompagna dans ses expéditions militaires; il était à ses côtés quand il périt dans un combat contre les Perses en 363.

Une fois Julien mort, la fortune d'Oribase changea cruellement; les empereurs chrétiens qui lui succédèrent ne pouvaient oublier l'hostilité de son favori contre le nouveau culte; ils le dépouillèrent de ses charges et de ses honneurs et l'exilèrent chez une nation barbare. Eunape, qui nous rapporte ces faits, ne nous dit pas le nom de cette peuplade, mais les détails qu'il donne nous font croire qu'il ne peut s'agir que de ces nations de race germanique établies aux confins de l'empire, et qui depuis déjà longtemps en infestaient les frontières. Là, toujours au dire d'Eunape, Oribase déploya une telle science, guérit si heureusement les rois de la tribu, qu'il s'attira leur respect et leur reconnaissance, et fit repentir les empereurs de leur injuste mesure. Rappelé par eux au bout de quelques années, il épousa une femme de grande naissance et fort riche, dont il eut quatre enfants. Le reste de sa vie paraît avoir été uniquement consacrée à la pratique de son art et à des travaux littéraires. Il vivait encore en 395, date de l'ouvrage d'Eunape, mais dut mourir peu après, considéré par ses contemporains, à juste titre, si l'on en juge par les ouvrages qu'il nous a laissés, comme le premier médecin de son temps, comme le disciple le plus fidèle de la grande école de Pergame¹.

¹ La Vie d'Oribase, par Eunape de Sardes, qui n'a du reste pas grande valeur, fait partie des vies des sophistes composées par cet auteur vers 395. Eunape était, comme Oribase, fort attaché aux idées païennes, et se moque

Les œuvres d'Oribase qui nous restent aujourd'hui sont les suivantes : la *Collection médicale* (Ἱατρικαὶ συναγωγαί), la *Synopsis* ou abrégé, enfin les *Eaporistes* ou traité des médicaments faciles à trouver ou à préparer. Tous ces ouvrages se rattachent étroitement les uns aux autres; nous allons indiquer rapidement les rapports intimes qu'ils ont entre eux, leurs divisions et leur valeur.

1° La *Collection médicale* fut écrite à la demande de l'empereur Julien, pendant son séjour en Gaule, et lui fut dédiée quelque temps après sa révolte, puisque Oribase l'appelle dans la préface αὐτοκράτορ. L'auteur avait commencé par faire, à la demande du même, avant son élévation à l'empire, un abrégé des œuvres de Galien; une fois ce premier travail fini, il le reprit pour y introduire les passages des autres auteurs relatifs aux sujets traités par le médecin de Pergame. A l'époque où la *Collection médicale* existait dans toute son intégrité, c'était une sorte de vaste encyclopédie médicale, dans le genre de l'ouvrage de Pline l'Ancien, contenant un résumé des connaissances de l'époque d'Oribase en médecine, en hygiène, en thérapeutique et en chirurgie. L'ouvrage comprenait soixante et dix livres; l'auteur y avait mis fort peu du sien, à part l'arrangement des matières. On trouvera plus loin la liste des auteurs consultés ou plutôt pillés par lui, avec quelques renseignements sur chacun d'eux. Oribase s'est contenté de découper dans les ouvrages les plus autorisés sur chaque sujet les passages les plus importants et de les juxtaposer. Il s'est si peu inquiété d'en faire un tout complet, une œuvre originale, qu'il n'a

des moines chrétiens dans plusieurs passages de son ouvrage; il s'était fait initier aux mystères d'Eleusis et attaque violemment l'empereur Constantin. Il était plus jeune qu'Oribase et atteignit

l'adolescence en 363, date de la mort de Julien. Les *Vies des philosophes et des sophistes* ont été publiées plusieurs fois au XVIe et au XVIIe siècle, et de nos jours par Boissonade, 1822, Amsterdam.

même pas supprimé, dans les textes qu'il copiait, les renvois aux autres ouvrages de l'auteur ou aux autres chapitres du livre. Plusieurs fois même, à propos d'une maladie, il a donné des extraits de deux auteurs indiquant chacun un traitement entièrement différent¹. La *Collection médicale* n'est donc point l'œuvre d'un esprit bien profond, mais d'un compilateur qui connaissait admirablement la bibliographie de son sujet et a su toujours choisir du premier coup les passages les plus importants, les plus caractéristiques.

Aussi, quand on cite Oribase, faut-il faire grande attention, car on ne sait pas toujours ce que l'on cite. En effet, les auteurs qu'il a mis à contribution et qu'il cite si souvent, que là où leur nom manque, il faut supposer une omission des manuscrits, ont vécu aux époques les plus diverses. Les uns, comme on le verra tout à l'heure, ont écrit dans les temps qui ont immédiatement suivi l'école hippocratique, les autres ont précédé Galien; les autres enfin, et c'est le plus grand nombre, sont postérieurs à celui-ci et se rattachent plus ou moins à son école, soit qu'ils en acceptent, soit qu'ils en rejettent les théories. De là, nous le répétons, quand on cite la *Collection médicale*, la nécessité de dire de quel auteur a été tiré le passage que l'on emploie.

2° La *Synopsis* fut écrite par Oribase à la demande de son fils Eustathius, à une époque inconnue, mais que l'on ne peut croire antérieure à 390. En effet, au dire d'Eunape, Oribase resta assez longtemps en exil; il ne put guère rentrer avant 366 ou 367, et ne se maria qu'à cette époque. En supposant qu'Eustathius fût l'aîné de ses enfants, il devait être né vers 367 ou 368; la préface de la *Synopsis* dit qu'il avait appris complètement la médecine; il ne pouvait donc avoir moins de

¹ Voir notamment à la table les articles *Diabète*, *Éléphantiasis*, et les passages auxquels ils renvoient.

vingt et quelques années. Dans cet ouvrage, qui est divisé en neuf livres, nous trouvons un abrégé, un *compendium* de la *Collection*, destiné à servir de guide habituel aux médecins éloignés des villes et n'ayant pas sous la main des ouvrages spéciaux plus détaillés. C'est pour rendre son nouvel ouvrage plus utile que l'auteur en a retranché tout ce qui regarde la chirurgie, l'anatomie, les machines, les luxations, les fractures, etc. C'est, avant tout, un traité élémentaire d'hygiène et de thérapeutique. Ici, malgré des emprunts continuels faits aux médecins antérieurs, l'œuvre d'Oribase a été plus personnelle; dans beaucoup d'endroits il ne se contente pas de copier, il abrège et refond les fragments qu'il avait déjà employés dans la *Collection*. Remarquons encore, qu'à part quelques points de détail, c'est surtout Galien qui a fourni la majeure partie de cet ouvrage; obligé, en outre, de donner des méthodes précises de traitement, Oribase a dû choisir, et dans la *Synopsis* on ne retrouve pas à beaucoup près l'incohérence qui dépare certaines parties de la *Collection*.

3° *Les Euporistes*. Tout en n'étant qu'un abrégé, la *Synopsis* était destinée aux médecins, les *Euporistes*, au contraire, sont un manuel à l'usage des gens du monde, de ceux qui, sans avoir étudié la médecine d'une manière spéciale, veulent pouvoir se soigner à l'occasion et dans les cas peu graves, sans recourir au praticien. L'ouvrage est dédié à Eunape de Sardes, au propre biographe d'Oribase; il est postérieur à la *Synopsis* et a dû être composé entre 392 et 395. Il se divise en quatre livres, indique sommairement les premiers soins à donner au malade quand on se trouve dans une localité éloignée, décrit les symptômes de chaque maladie, énumère les principaux médicaments simples utiles dans chaque cas, et donne de longues listes alphabétiques des substances les plus employées en mé-

decine, en indiquant leurs effets. On n'y trouvera ni théories compliquées ni détails techniques, mais des indications brèves et concises, des formules, de courtes descriptions. C'est, en un mot, avec moins de méthode et de science, un livre dans le genre de nos manuels modernes. *Les Eaporistes* sont en très-grande partie directement extraits de la *Synopsis*, sauf une bonne part du livre II, qui n'est que la reproduction un peu abrégée d'une partie de la *Collection*.

L'importance d'Oribase est extrême; on peut la considérer à deux points de vue. Pour l'histoire de la médecine, c'est un précieux répertoire de faits et de doctrines tirés d'ouvrages, empruntés à des auteurs qui, sans lui, ne nous seraient connus que par les scholiastes ou les anciens glossateurs. En outre, grâce à l'ancienneté de quelques-uns des manuscrits de ses ouvrages, grâce aussi à l'existence des vieilles traductions latines dont nous allons parler tout à l'heure, il fournit des auteurs qu'il emploie, de Galien notamment, des textes bien meilleurs que ceux des manuscrits particuliers de cet auteur. La critique de cet immense arsenal de renseignements est encore à faire; ceux qui semblaient tout naturellement désignés pour cette œuvre difficile, MM. Daremberg et Bussemaker, n'ayant pu mener à bonne fin la tâche immense qu'ils s'étaient imposée. Espérons que quelque savant de France, d'Angleterre ou d'Allemagne, se décidera à tenter cette entreprise aussi honorable que difficile.

Il faut être médecin pour se rendre bien compte de l'intérêt que notre auteur présente à ce point de vue; mais il suffit d'être quelque peu érudit, quelque peu versé dans la connaissance de l'antiquité, pour pleinement sentir son importance historique. Sur les mœurs et les usages des anciens, sur leurs connaissances en botanique, en physique, en minéralogie et en mécanique, on y trouve les indications les plus précises, les

plus nettes. Nous citerons notamment les passages sur les bains, la description et le traitement des maladies épidémiques, le traitement des fièvres, les évacuations sanguines, les luxations, les machines, les médicaments simples, etc. Aussi, dès l'apparition de ses premiers volumes, Oribase a-t-il immédiatement pris la place qui lui appartenait au nombre des auteurs les plus précieux pour l'archéologie de l'antiquité gréco-romaine.

L'ouvrage se compose de six volumes en y comprenant celui que nous publions aujourd'hui. Les fragments de la *Collection* remplissent les quatre premiers; le cinquième est occupé par le texte grec de la *Synopsis* et des *Euporistes* et par la traduction latine des livres I à III du premier de ces deux ouvrages; le tome VI renferme la traduction des livres IV à IX et celle des *Euporistes*. Comme Oribase a tiré tous ces ouvrages les uns des autres, nous avons cru utile de dresser une espèce de tableau synoptique des matières traitées dans chacun d'eux. On observera que, dans ce tableau, disposé sur trois colonnes, nous avons laissé un grand nombre de blancs; pour la *Collection*, ces blancs représentent les lacunes énormes que cet ouvrage a subies; pour la *Synopsis* et les *Euporistes*, c'est la conséquence du plan suivi par l'auteur. On observera aussi que toutes les matières traitées dans la *Synopsis* ayant été très-vraisemblablement étudiées dans la *Collection*, les deux ouvrages se complètent mutuellement; la *Synopsis* donne, sous une forme abrégée, certaines matières traitées dans les livres de la *Collection* aujourd'hui perdus.

Nous avons, en outre, rédigé et nous publions dans la dernière partie du présent volume la table des œuvres d'Oribase. Cette table a été dressée sur un plan à peu près semblable à celui qui a été adopté par M. Littré pour la table des œuvres d'Hippocrate. Nous n'avons pas eu la prétention de la

faire absolument complète. Telle qu'elle est, elle donnera, nous l'espérons, une idée de l'importance de l'ouvrage, et permettra de s'y retrouver sans trop de difficultés.

Outre cette table, outre ce tableau synoptique, nous avons dressé et nous donnons ici la liste des auteurs utilisés par Oribase, en indiquant l'époque où ils ont vécu d'après la *Bibliotheca græca* de Fabricius et d'après quelques notes inédites recueillies par M. Daremberg et retrouvées par nous dans ses papiers manuscrits; nous y avons réuni les renseignements indispensables le plus sommairement possible et sans aucune prétention scientifique.

TABLEAU SYNOPTIQUE

DES MATIÈRES CONTENUES DANS LES ŒUVRES D'ORIBASE.

COLLECTION MÉDICALE.	SYNOPSIS.	EUPORISTES.
Des aliments; leurs propriétés et leur préparation, l. I, II, III et IV.	L. IV, ch. I-XXXVII.	"
De l'eau et des boissons, l. V.	L. IV, ch. XXXVIII-XLI.	"
Régime, exercices et coït, l. VI.	L. I, ch. I-VI.	L. I, ch. I-XVII.
Saignées et émissions sanguines, l. VII, ch. I-XXII.	L. I, VII-XV.	"
Purgations, l. VII, c. XXIII-XXVI; l. VIII, ch. XXIII-XXVII.	L. I, ch. XVI-XXIII.	"
Des évacuations, l. VIII, ch. I-XXIII.	"	"
De l'air et des localités, l. IX, ch. I-XX.	L. I, ch. XXIV.	"
Fomentations, cataplasmes et ventouses, l. IX, ch. XXI-LV.	L. I, ch. XXV, XXVI et XXX, XXXI.	"
Bains, l. X, ch. I-IX, XXXVIII-LX.	L. I, ch. XXVII-XXIX, XXXII, XXXIII.	"

COLLECTION MÉDICALE.	SYNOPSIS.	EUPORISTES.
Médicaments topiques , l. X, c. x-xxxvi, lxi, lxii.	"	"
Médicaments simples , l. XIV, i-xii.	"	"
Médicaments rangés d'a- près leurs effets, l. XIV, ch. xiii-lxvi.	L. II, ch. i-lv.	"
"	Du choix des médicaments simples, l. II, ch. lvi.	"
Médicaments simples (lis- tes alphabétiques) , l. XV.	"	L. II, ch. i.
"	Préparation des médica- ments, II, lvii, lx-lxi.	"
"	Poids et mesures, l. II, ch. lviii-lix.	"
Médicaments composés, l. III. l. XVI.		L. IV, ch. cxxiv-cxlviii.
Des tempéraments, l. XXI.	"	"
Du sperme, l. XXII.	"	"
Facultés et fonctions , l. XXII.	"	"
Gestation, fœtus et con- ception, l. XXII.	"	"
De l'habitude, t. III, 80.	"	"
Du régime aux différents âges, hygiène, t. III, p. 82 et suiv.	L. V.	"
Maladies des enfants , t. III, p. 188.	"	"
Configuration de la tête, t. III, p. 195.	"	"
Tempérament des yeux, t. III, p. 198.	"	"
Du mauvais tempérament, t. III, p. 200.	"	"
De l'âme et de ses forces, t. III, p. 214.	"	"
De la respiration et de la voix, t. III, p. 221.	"	"

PRÉFACE.

xi

COLLECTION MÉDICALE.	SYNOPSIS.	EUPORISTES.
Du mouvement des muscles, t. III, p. 248.	"	"
Description anatomique du cerveau, des organes des sens et des appareils respiratoire, génital et digestif, l. XXIV.	"	"
Anatomie, squelette, muscles et nerfs, l. XXIV.	L. VII, ch. xxiv-xxxv.	"
Tumeurs contre nature, l. XLIV-XLV.	"	"
Fractures, plaies de la tête, l. XLVI.	"	"
Luxations, l. XLVII.	"	"
Lacs et bandages, XLVIII.	"	"
Machines de réduction, l. XLIX.	"	"
Maladies des organes génito-urinaires, hernies, l. L.	"	"
Ulcères, l. LI.	"	"
"	Fièvres et crises, l. VI.	L. III, ch. i-xii.
"	"	Poisons et animaux venimeux, l. III, ch. lxxiii-lxxiiii.
"	Plaies, l. VI, ch. i-xxiii.	"
"	Maladies de peau, l. VII, ch. xxxvi-li.	"
"	Affections des centres nerveux, l. VIII, ch. i-xxi.	"
"	Affections de la tête et du cuir chevelu, l. VIII, ch. xxii-xxx.	L. IV, ch. i-xii.
"	Maladies du nez, des lèvres, du visage, l. VIII, ch. xxxi-xxxviii.	L. IV, ch. xlvi-liv.
"	Maladies des yeux, l. VIII, ch. xxxix-lvii.	L. IV, ch. xlii-xxxiii.
"	"	Maladies des oreilles, l. IV, ch. xxxiv-xlv.

COLLECTION MÉDICALE.	SYNOPSIS.	EUPORISTES.
"	"	Maladies des dents, l. IV, ch. LV-LXIX.
"	De l'obstruction des narines et de la strangulation, l. VIII, LVIII-LIX.	"
"	Maladies des organes respiratoires et de la poitrine, l. IX, ch. I-VIII.	L. IV, ch. LXX-LXXXVII.
"	Maladies des mamelles, l. IX, ch. IX.	"
"	Maladies des organes intestinaux, l. IX, ch. XXIII.	L. IV, ch. LXXXVIII-CVI.
"	Affections des reins et de la vessie, l. IX, ch. XXIV-XXXIX.	"
"	Hémorroïdes, l. IX, c. XL.	"
"	"	Maladies des organes génitaux, l. IV, c. CVII-CXI.
"	Maladies des femmes, l. IX, ch. XLI-LV.	L. IV, ch. CXII-CXIX.
"	Goutte et sciatique, l. IX, ch. LVI-LXI.	L. IV, ch. CXX-CXXI.
"	"	Rôle du médecin, l. IV, ch. CXXII.

LISTE DES AUTEURS EMPLOYÉS PAR ORIBASE.

ADAMANTIUS.

AGATHINUS, cité par Galien; il fut l'un des maîtres d'Hérodote.

ANTYLLUS, vivait au IIIe ou au IVe siècle après Jésus-Christ. Tous ses ouvrages sont aujourd'hui perdus, sauf les fragments conservés par Oribase, Paul d'Égine et Nicétas.

APOLLONIUS DE PERGAME. On ne sait au juste quel est cet auteur, Oribase citant seul un *Apollonius de Pergame*, et ce nom d'*Apollonius* étant assez fréquent parmi les médecins de

l'antiquité. On connaît notamment un *Apollonius*, disciple d'Hippocrate; un autre, disciple de Straton, deux *Apollonius d'Antioche*, etc.

ARCHIGÈNE, Syrien, natif d'Apamée; il exerça la médecine à Rome sous Trajan et était disciple d'Agathinus; Galien l'avait en médiocre estime. Ses œuvres ont disparu, sauf quelques fragments conservés par Oribase, Aétius, Galien, Paul d'Égine, Nicéas, Alexandre de Tralles, etc.

ARISTOTE LE PHILOSOPHE (ive siècle avant Jésus-Christ).

ASCLÉPIADE DE BITHYNIE, probablement le médecin de ce nom mentionné par Galien comme ayant commenté les livres obscurs d'Hippocrate.

ATHÉNÉE (iie siècle après Jésus-Christ).

CRITON, médecin de l'école empirique, auteur d'un traité *Sur les Poisons*, mentionné par Galien, Paul d'Égine et Aétius.

DÉMOSTHÈNE, médecin de Marseille, écrivit un traité sur les maladies des yeux; était précepteur d'Alexandre Philalèthe.

DIEUCHÈS.

DIOCLÈS, vécut peu après Hippocrate, élève et exécuteur testamentaire du physicien Straton. Il ne reste que quelques fragments de ses nombreux ouvrages. Galien cite un médecin *Dioclès de Macédoine*.

DIOSCORIDE. On connaît quatre médecins de ce nom : 1° *Dioscoride de Phocas*, médecin d'Antoine et de Cléopâtre; 2° un *Dioscoride* qui exerçait vers 63 après Jésus-Christ; 3° *Dioscoride*, mentionné par Galien; 4° *Dioscoride de Tarse*, cité par le même auteur.

ÉRASISTRATE, médecin du roi de Syrie Séleucus, élève de Théophraste et maître de Straton; écrivit un commentaire d'Hippocrate.

GALIEN (iie siècle après Jésus-Christ).

HÉLIODORE, vivait sous Trajan; on croit que c'est lui que cite

Juvénal (*Sat.* VI, v. 372); de tous ses ouvrages il ne reste plus qu'un court traité.

HÉRODOTE, médecin de la secte des *pneumatiques* ou de l'esprit vital, élève d'Agathinus; indiqué aussi par Galien.

LYCUS.

MÉGÈS.

MÉNÉMAQUE.

MNÉSITHÉE d'ATHÈNES, cité par Athénée.

MNÉSITHÉE de CYZIQUE. Est-ce le même que le précédent ?

PHILAGRIUS.

PHILOMÈNE ou PHILUMÈNE. Il vivait, dit-on, vers 80 après Jésus-Christ; mais il est cité pour la première fois par Oribase; il vécut probablement entre celui-ci et Galien. Ses ouvrages ne nous sont connus que par Oribase, Aétius et Alexandre de Tralles.

PHILOTIME, est cité par Galien.

RUFUS d'ÉPHESE. Suidas le fait vivre sous Trajan, et Galien le compte parmi les médecins les plus récents à son époque; le moine grec Tzetzés, sans doute par erreur, en fait un médecin de Cléopâtre. On a quelques-uns de ses écrits; les autres ne nous sont connus que par les auteurs postérieurs tels qu'Oribase.

SABINUS, écrivit un commentaire sur le traité des épidémies d'Hippocrate; Galien cite cet ouvrage.

SORANUS. On compte quatre médecins de ce nom : *Soranus de Cos*, qui vécut à une époque indécise; *Soranus de Cilicie*, de peu postérieur à Hippocrate; *Soranus d'Éphèse*, auteur d'un traité sur les *maladies des femmes*, d'où Coelius Aurélianus a probablement tiré son ouvrage et qu'Oribase a employé; enfin *Soranus le Jeune d'Éphèse*.

THÉOPHRASTE (IVe siècle avant Jésus-Christ).

XÉNOCRATE, contemporain de l'empereur Tibère; écrivit un ouvrage sur l'utilité qu'on retire des animaux.

ZOPYRE, contemporain de Plutarque, qui le cite.

TRADUCTIONS LATINES D'ORIBASE.

Quoique Oribase ait attendu jusqu'à notre époque une édition vraiment critique de ses œuvres, il n'en avait pas moins joui, pendant tout le moyen âge, de la vogue la plus grande et la plus prolongée. Ce n'est pas la *Collection médicale* qui fut le plus en faveur auprès des médecins de cette époque; cet ouvrage était beaucoup trop étendu pour une époque où les manuscrits coûtaient si cher, où les connaissances étaient si restreintes. Dès le temps de Paul d'Égine, c'est-à-dire dès le viie siècle de l'ère chrétienne, la *Collection* était presque introuvable¹. Aussi les médecins de l'époque barbare s'attachèrent-ils plutôt à la *Synopsis* et aux *Euporistes*, œuvres plus courtes, et qui, sous une forme plus personnelle, avec plus de méthode et plus d'ordre, formaient de véritables manuels de l'art, des *sommes* comme celles que le moyen âge aimait à composer. C'est ce qui explique pourquoi ces deux ouvrages, qui n'ont plus pour nous aucune valeur pratique, eurent l'honneur d'être traduits à deux reprises en latin, et pourquoi les manuscrits de ces traductions sont si nombreux. On trouvera dans la préface du tome V la description détaillée de quelques-uns de ces manuscrits; nous allons compléter ces premiers renseignements et donner quelques renseignements un peu plus étendus sur l'histoire et la langue de ces anciennes versions, et sur les rapports qu'elles ont entre elles et avec le grec.

A première vue, ces manuscrits forment deux groupes bien tranchés; d'une part, une première traduction fort ancienne, représentée aujourd'hui, à notre connaissance, par cinq manuscrits; de l'autre, une seconde version refaite plus tard directe-

¹ La *Collection* fut plus tard connue et employée par le célèbre médecin arabe Rhazès, qui la cite fréquemment.

ment sur le texte grec, et dont nous connaissons trois exemplaires plus ou moins complets.

Le premier groupe est de beaucoup le plus important, à cause de son ancienneté, du nombre et de l'excellence des manuscrits qui y figurent. Cette première version a, en outre, pour nous un avantage inappréciable; faite sur le texte d'Oribase à une époque relativement assez rapprochée de l'auteur, elle est la reproduction, souvent même le calque fidèle d'un texte beaucoup plus ancien que les manuscrits grecs aujourd'hui existants. En outre, elle présente, dans sa division intérieure, des particularités fort remarquables; les deux ouvrages, *Synopsis* et *Euporistes*, y ont été fondus, et l'ordre des chapitres y est tout à fait arbitraire; ce qui prouve qu'à l'époque où la traduction fut écrite l'œuvre d'Oribase avait déjà été l'objet d'un grand remaniement, d'ailleurs fort maladroitement opéré. Remarquons, en outre, que cette famille fournit nombre d'additions importantes, empruntées dans certains cas à des auteurs chrétiens, tous absolument inconnus. Enfin la langue de cet ancien texte, sans être aussi défigurée que celle des diplômes mérovingiens, présente pourtant assez d'anomalies pour mériter une étude particulière.

Nous connaissons cinq manuscrits de cette première rédaction : deux à Paris (Aa et Ab), un à Berne (Be), un à Saint-Gall (G), et enfin un en Angleterre, chez lord Asburnham (As)¹.

Ces cinq manuscrits peuvent tout d'abord se réduire à quatre; car un examen attentif de celui de Berne prouve que c'est un fragment de Aa et qu'il comble en partie une

¹ Un autre manuscrit de cette même rédaction se trouve, paraît-il, à Glasgow, au musée Hunter; du moins notre confrère M. P. Meyer l'avait examiné pour M. Daremberg, mais nous n'avons rien retrouvé sur ce manuscrit dans les papiers dont nous avons eu communication.

grande lacune de ce dernier manuscrit. En effet nous avons fait remarquer, dans les notes du présent volume, que dans Aa manquent sûrement quarante feuillets, soit quatre-vingts pages qui formaient les cahiers 19, 20, 21, 22 et 23 aujourd'hui disparus. Or le manuscrit de Berne comprend dix-huit feuillets, aujourd'hui reliés dans un ordre assez arbitraire, mais qui faisaient partie des cahiers 19, 20 et 21 du manuscrit primitif. L'époque des deux manuscrits est la même, vi^e ou viie siècle; même nombre de lignes à la page, 32, écriture identique, si nous en croyons un calque assez grossier pris à Berne par M. Bussemaker. C'est là plus qu'il n'en faut pour identifier les deux volumes ¹.

Le manuscrit de lord Asburnham (As) provient de la vente Libri, où il portait le n° 10; on croit que ce trop célèbre collectionneur l'avait volé à Troyes. C'est un manuscrit en onciales; les caractères, à en juger par un fac-simile que nous avons eu sous les yeux, sont plus petits que ceux du manuscrit de Paris. Aa. Il est aujourd'hui très-mutilé, et une bonne partie de ses feuillets a disparu. Tel qu'il est, il contient les fragments de huit livres correspondants aux livres I de *la Synopsis*, II des *Euporistes*, puis IV à IX de *la Synopsis*. Dans la division en chapitres, il paraît absolument conforme à Aa et appartenir par suite à la même famille; il a toutefois supprimé deux livres que le manuscrit de Paris reproduit, les livres II et III de *la Synopsis*;

¹ Le manuscrit de Berne a été tout récemment publié par M. Hagen, professeur à l'Université de cette ville. Cette publication, faite au point de vue philologique, nous a détourné de donner, comme c'était d'abord notre intention, les variantes de ce manuscrit. La partie correspondante à cette lacune de Aa, et empruntée par nous à Ab, était déjà imprimée quand nous retrouvâmes dans les papiers de M. Daremberg la copie de Be. M. Hagen ne paraît pas, du reste, avoir soupçonné l'identité des deux manuscrits, identité que MM. Daremberg et Bussemaker avaient reconnue après un examen attentif de l'un et de l'autre. Hagen, *De Oribasii versione latina bernensi commentatio*, Bernæ, 1875.

l'état du manuscrit ne permet pas de juger si, pour le livre II, il a fait comme Ab, qui l'a fondu avec le livre II des *Euporistes*, en le plaçant tout entier à la lettre Q de la liste alphabétique des médicaments simples.

Saint-Gall, codex 761 (G), écriture semi-lombarde; probablement antérieur au XIe siècle; parchemin, 280 ff, aujourd'hui très-incomplet, intitulé : *Libellus medicinalis ex Hypocrate et Galeno collectus*. Il renferme aujourd'hui des extraits de Gariopontus, les restes d'un grand antidotaire, et des extraits de la *Synopsis* et des *Euporistes*, rangés dans un ordre extrêmement défectueux. Tel qu'il est, ce recueil paraît avoir été fait sur un manuscrit proche parent de Ab, sinon sur Ab lui-même. Les différences de texte consistent surtout en corrections de latin, faites par le copiste de G et en suppressions; les additions sont si peu importantes, qu'on peut sans crainte les attribuer au copiste.

Les manuscrits de Paris, lat. 10233 (Aa) et 9332 (Ab), proviennent tous deux de la Bibliothèque capitulaire de Chartres, mais ont été très-certainement exécutés en Italie; nous en avons donné la description détaillée dans la préface du tome V. Ces deux textes appartiennent évidemment à la même famille, mais, dans l'ordre des matières, ils présentent de notables différences; dans Ab, le livre II de la *Synopsis* a été fondu avec le livre II des *Euporistes* donné comme livre II du nouvel ouvrage; le traité n'y comprend donc que neuf livres au lieu de dix qu'il renferme dans Aa. C'est là une différence essentielle; mais il y en a beaucoup d'autres, que l'on trouvera indiquées dans les variantes et dans les avertissements de chaque livre, et qui toutes empêchent de regarder Aa comme le prototype de Ab.

Aa est de beaucoup le plus important de tous les manuscrits d'Oribase, car il est le plus complet et le plus ancien de tous. C'est toujours lui, autant que possible, que nous avons

choisi pour le donner comme type de la plus ancienne des traductions latines.

La seconde version, que le plus léger examen fera reconnaître pour indépendante de la première et faite directement sur le texte grec, est aujourd'hui représentée par trois manuscrits, un à Laon (La), un à Leipzig (Li), enfin un à la bibliothèque Barberino à Rome (Ba).

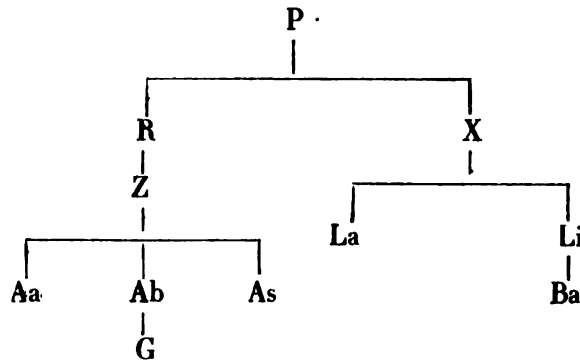
Laon, n° 424, parchemin, xe siècle. Contient une partie des *Euporistes*, c'est-à-dire la fin du livre II (le commencement manque aujourd'hui par suite de feuillets arrachés), et tout le livre IV, qui s'appelle livre III, avec quelques chapitres additionnels et, à la fin, une dizaine de petits chapitres empruntés à la partie originale du livre III des *Euporistes*. C'est cette partie du manuscrit qui a été publiée à la suite de Cœlius Aurélianus, à Bâle, en 1529, sous le titre de *De curationibus*, d'après un exemplaire évidemment proche parent de celui de Laon. Au folio 47 commence la *Synopsis*, dont les neuf livres sont traduits dans l'ordre exact du texte grec, avec toutefois quelques différences dans la numérotation des chapitres.

Le manuscrit de Leipzig a été suffisamment décrit dans la préface du tome V; il provient évidemment de la même source que La, mais non pas de La lui-même; ce ne sont guère que des fragments aujourd'hui mutilés.

Bibliothèque Barberino, à Rome, n° 767, fol. 199. Sous le nom de Galien, ce manuscrit donne le livre I de la *Synopsis* en quarante-neuf chapitres, plus deux chapitres additionnels: 50. *Caratio capitis primo mense aprilis*, et 51. *De aurium causa, ex libro I Theodori Prisciani*. Au feuillet 266, livre III d'Oribase (livre II de la *Synopsis*), cinquante-cinq chapitres comprenant les chapitres 1-LIV du texte grec. Enfin, au feuillet 210, livre IV d'Oribase (V de la *Synopsis*). On voit que l'ordre adopté par ce manuscrit est tout à fait particulier et qu'il ne

provient ni de La, ni de Aa, ni de Ab. C'est un recueil d'extraits dans le genre de G; seulement ces extraits sont beaucoup plus étendus. Le texte et la langue de Ba paraissent se rapprocher beaucoup moins de Aa que de La et de Li, sans toutefois qu'on puisse le rattacher d'une manière immédiate à l'un ou à l'autre de ces deux manuscrits.

De ce qui précède nous tirerons le tableau suivant, dans lequel P représente le texte grec original, R le texte grec remanié, Z l'original commun de Aa, Ab et As, enfin X l'original commun de La, Li et Ba.

Avant d'aller plus loin, il nous faut faire tout de suite quelques remarques sur le tableau généalogique que nous venons de dresser. Observons d'abord que, dans la version la plus ancienne, celle de Aa et de ses congénères, les *Euporistes* ne forment plus un ouvrage indépendant; il n'en reste qu'un livre entier, le IIe; les livres I et III et même le IVe, le plus considérable de tous, ont été fondus dans la *Synopsis*, au fur et à mesure que le copiste trouvait des chapitres sur les mêmes matières ou sur des matières analogues. Au contraire, dans les manuscrits de Laon et de Leipzig, les *Euporistes* ont été traduits à peu près intégralement; le livre I a dû exister dans La, quoiqu'il ait aujourd'hui disparu, car le livre II existe avec

son véritable numéro d'ordre. Le livre IV s'appelle livre III et n'a été traduit que jusqu'au chapitre CXXIII, laissant de côté vingt-six chapitres de formules de médicaments composés qui, dans le texte grec lui-même, ne sont peut-être qu'une addition postérieure; le traducteur a remplacé ces chapitres par la partie originale de l'ancien livre III du même ouvrage.

Il est donc absolument certain qu'à l'époque de la plus ancienne rédaction il existait des manuscrits grecs où les deux ouvrages d'Oribase avaient été fondus dans un ordre arbitraire; nous disons des manuscrits grecs, car, si l'on peut supposer un traducteur comme celui-ci capable d'intervertir ou d'omettre quelques chapitres du texte original, il nous paraît difficile, pour ne pas dire impossible, de supposer que, tout en traduisant, il se soit astreint à un travail aussi considérable que la refonte des deux ouvrages.

Tout ce qui précède peut faire croire que les auteurs de la plus ancienne traduction ont pris avec le grec de grandes libertés; l'examen quelque peu attentif du texte de cette traduction prouvera que ces libertés sont encore plus grandes qu'on ne peut l'imaginer. Non-seulement, dans beaucoup de passages, l'auteur ne s'est pas attaché à traduire exactement, mais encore ailleurs il a développé, en ajoutant de longs passages tirés de divers auteurs latins ou peut-être traduits du grec; ces passages interrompent à chaque instant la suite de l'exposition en donnant sur la maladie étudiée par l'auteur une opinion toute différente, en indiquant pour elle un traitement tout contraire. Ces additions proviennent de différentes sources; quelques-uns de ces auteurs sont nommés, mais, malgré toute notre bonne volonté, il nous a été impossible de trouver des indications bibliographiques à leur sujet. Parmi les noms qu'elles indiquent, nous relèverons ceux de *Severianus episcopus*, de *Jacobus*, médecins chrétiens, dont la mention prouve à quelles

sources puisait le traducteur pour compléter l'œuvre du païen Oribase. Du reste, les croyances religieuses de ce compilateur sont encore indiquées par plusieurs formules magiques, dans lesquelles entrent des fragments de la Bible; nous citerons notamment une formule pour faciliter l'accouchement, où l'on retrouve quelques mots de la généalogie de Jésus selon saint Matthieu¹. Enfin, dans certains cas, l'auteur de cette traduction a remplacé le chapitre abrégé de *la Synopsis* par un chapitre plus étendu emprunté vraisemblablement à la *Collection médicale*; peut-être cependant faut-il attribuer les additions de cette espèce au copiste des manuscrits grecs qu'il avait sous les yeux.

La traduction du xe siècle tout au contraire est beaucoup plus fidèle et reproduit bien plus exactement le texte grec tel que nous le possédons aujourd'hui; les chapitres, sauf quelques-uns qui ont été soit dédoublés, soit réunis, y sont disposés tout à fait dans l'ordre de l'original, et les additions ne se retrouvent guère qu'à la fin des livres. De plus, ces additions sont généralement peu nombreuses et peu importantes; à part un extrait du médecin Criton, qui contient nombre de renseignements curieux, à part de longues indications supplémentaires sur le traitement de la goutte, le reste n'a pas grande valeur².

Pour la langue aussi, les deux versions présentent de grandes différences. Tandis que la langue du manuscrit de Laon, toute barbare qu'elle est, est encore du latin mêlé de mots grecs dans une forte proportion, les manuscrits Aa et As sont écrits en grande partie en latin populaire. On sait que, par latin populaire, on entend la langue parlée qui succéda au latin classique, quand les invasions barbares et la destruction de l'Empire eurent détruit les derniers centres littéraires et fermé les dernières écoles. Cette langue, dont les monuments les plus

¹ Voyez *infra*, p. 622. — ² Voyez *infra*, p. 397 et 625.

précieux sont les diplômes des rois mérovingiens et les formules juridiques de la même époque, présente avec le latin classique de très-grandes différences, non-seulement pour la grammaire proprement dite, mais encore pour la forme des mots, dont l'orthographe, notée d'après l'accent populaire, est toute différente de celle des auteurs classiques. Ce latin populaire, tout défiguré qu'il nous paraît, n'en a pas moins ses règles, qu'on a pu déterminer avec une grande certitude d'après les textes de cette époque que nous possédons aujourd'hui. La traduction d'Oribase n'est pas d'ailleurs, à ce point de vue, un des textes les plus précieux que l'on connaisse; les formes de latin populaire y sont relativement peu nombreuses, et c'est plutôt la syntaxe qui y diffère de la syntaxe classique.

Cependant la traduction latine du ^{vii}^e siècle présente encore un grand intérêt pour tous ceux qui veulent étudier la langue latine de l'époque barbare. Aussi avons-nous eu l'idée de dresser un tableau aussi complet que possible de la phonétique et de la syntaxe de ce texte; mais nous avons d'autant plus volontiers renoncé à notre projet, que M. Hagen de Berne a fait précéder le fragment de la bibliothèque de cette ville d'une liste complète et très-méthodiquement dressée de toutes les formes de latin vulgaire qu'il a pu y relever. Le fragment employé par lui est assez long, la langue même du texte est assez pauvre, pour que nous puissions hardiment affirmer qu'on ne pourrait pas relever, dans les deux cent soixante-treize feuillets du manuscrit de Paris, dix formes qui ne se trouvent déjà indiquées dans le travail de M. Hagen ¹.

¹ Le relevé donné par M. Hagen est aussi complet que possible; nous lui reprocherons même d'être trop complet et de n'avoir pas tenu assez compte de la nature de son manuscrit. Beaucoup

des exemples indiqués par lui d'aphérèse de la voyelle initiale sont plutôt le fait de l'inadvertance du copiste, ce qui se comprend d'autant mieux que, dans ce manuscrit, les mots ne sont pas séparés

Il ne nous reste plus qu'à déterminer d'une manière aussi exacte que possible l'âge de cette première traduction. Rappelons d'abord que les deux manuscrits de Paris sont certainement originaires d'Italie, et que, par conséquent, ce travail a dû être exécuté dans ce pays, qui seul avait avec l'empire d'Orient des relations assez suivies pour que le grec y fût encore une langue courante. L'écriture de Aa et de As est d'une époque indécise, et qu'il est difficile de fixer faute de termes de comparaison; toutefois beaucoup de juges des plus compétents y voient des modèles extrêmement purs de la plus belle onciale du vi^e siècle, et il est difficile d'en reculer l'exécution plus loin que le premier tiers du viie siècle (630 ou 640); la *Synopsis* et les *Eaporistes* ayant été composés vers 390, c'est dans cet espace intermédiaire de deux cent quarante ans qu'a dû vivre l'auteur de cette traduction. Mais cette longue succession d'années peut, croyons-nous, être encore réduite; nous avons dit plus haut que les deux traités avaient été fondus dans la recension du texte grec employée par le traducteur; ce n'est donc pas du texte original tel qu'il existe aujourd'hui qu'il s'est servi. On ne peut guère placer cette recension des manuscrits grecs par un inconnu avant le milieu du ve siècle, époque où avaient disparu la plupart des contemporains d'Oribase, moment où la rareté des manuscrits des deux ouvrages pouvait rendre utile un pareil travail.

Il faut encore remarquer que Aa est loin d'être le manuscrit original, et qu'il a dû exister un original commun pour lui, pour Aa et pour As. Peut-être même, entre tous ces manuscrits et leur auteur commun, y a-t-il plus d'une génération in-

(*stae* pour *istae*, *stius* pour *istius*); ailleurs il note comme une particularité phonétique le remplacement de l'*i* par l'*y* (*v*); à ce compte l'auteur trouverait du latin vulgaire dans les impressions du

xve siècle. En outre, dans ses remarques sur la syntaxe, la déclinaison et la conjugaison, M. Hagen nous paraît avoir souvent pris des fautes évidentes pour des formes de latin vulgaire.

termédiaire; c'est ce que les variantes prouveront suffisamment pour Ab; pour As, le fait nous semble probable, sans que nous connaissions assez ce manuscrit pour rien affirmer. En outre, si l'on examine attentivement le texte fourni par ces trois manuscrits, on reconnaîtra, croyons-nous, que l'on a affaire à des copies d'un manuscrit glosé, dont les additions marginales ont fini par entrer dans le texte¹. C'est de là, suivant nous, que viennent ces fréquents *id est*, précédant la traduction latine d'un nom grec simplement transcrit en lettres latines; nous y rapporterons aussi des additions comme celle-ci: *quem rustici vocant*... et c'est de là que viennent encore, suivant nous, bon nombre des recettes qui se sont ajoutées à la traduction littérale du texte grec, sans être liées avec lui autrement que par *item*. Si cette hypothèse semblait acceptable, nous trouverions dans quelques-unes de ces gloses un nouveau moyen de déterminer approximativement l'âge de cette traduction. Plusieurs fois, en parlant d'une herbe, de *l'isatis*, Aa ajoute ces mots: *quam tinctorum herba vitrum vocant et Goti uisidile*², addition que Ab fournit aussi en mettant généralement *Gabti* pour *Goti*. En supposant, comme nous le faisons, que l'original de ces deux manuscrits était un texte glosé ou la copie d'un texte glosé, on pourrait regarder ce texte original comme antérieur à l'occupation de l'Italie par les Goths ou des premières années de cette occupation; les Goths ayant occupé l'Italie depuis environ 480 jusqu'à 550, l'original de la traduction de nos trois manuscrits les plus anciens serait de la fin du ve ou des premières années du vi^e siècle.

¹ Les manuscrits Aa et Ab, qui ont, à une certaine époque (au xe siècle), appartenu à la même personne (voir dans les fac-simile du présent volume le mot *mensuras* écrit à la marge), sont couverts d'annotations marginales, de lettres et de mots de renvoi, de phrases explicatives; l'écriture de quelques-unes est presque contemporaine du dernier de ces deux manuscrits.

² Voyez notamment p. 131, col. 1, l. 38.

Tout ce que nous venons d'exposer n'est guère qu'une hypothèse; toutefois nous la croyons au moins admissible, et nous estimons qu'un examen plus attentif des textes que nous n'avons pu voir par nous-même ne pourrait que confirmer notre essai d'explication.

Quant à la traduction du xe siècle, sa date est beaucoup plus facile à déterminer; le manuscrit de Laon est certainement une copie très-rapprochée de l'original, qui ne devait pas être beaucoup plus ancien que lui. Cette traduction ne peut d'ailleurs, dans aucun cas, être regardée comme faite à l'époque mérovingienne.

On comprend tout l'intérêt qu'ont ces traductions anciennes pour la constitution du texte d'Oribase. Elle ont été faites sur des manuscrits bien plus anciens que tous ceux que nous possédons aujourd'hui et représentent deux recensions différentes. En outre, dans la plupart des cas, elles sont d'une telle fidélité, elles ont si exactement calqué le texte original, que, malgré toutes les erreurs qu'elles ont commises, malgré toutes les omissions qu'elles renferment, on peut presque toujours retrouver le grec sous leur latin barbare. Cette importance avait été parfaitement sentie par MM. Daremberg et Bussemaker, et c'était pour cela qu'ils avaient projeté dès l'abord d'en donner des extraits à la suite du texte grec¹. Si, au lieu de nous contenter de ce système d'extraits, nous publions dans le présent volume le texte complet des six derniers livres de *la Synopsis* et des *Euporistes*, c'est que nous ne sommes pas assez habitué à la critique des textes grecs, pour choisir les extraits les plus importants. L'intérêt très-réel de ces textes latins, au point de vue philologique, nous a d'ailleurs consolé de ce léger inconvénient, et nous nous sommes décidé à donner la tra-

¹ Ce qu'ils ont fait dans le tome V pour les livres I, II et III de *la Synopsis*.

duction aussi complète que possible des dix livres qui restaient à publier.

Nous publions en regard, sur deux colonnes, les deux traductions; pour celle du viie siècle, nous recourons toujours au manuscrit le plus ancien, en complétant Aa par Ab, Ab par G; pour celle du xe siècle, nous avons presque partout employé le texte de Laon, le manuscrit de Leipzig étant infiniment moins complet et n'ayant presque aucune importance. Pour cette dernière traduction, nous n'avons pas donné de variantes, ce que nous avons fait, au contraire, pour celle de Aa. En effet, Ab nous paraissant copié sur un autre manuscrit, plus près que Aa du prototype, nous avons cru utile de donner quelques variantes, sans nous astreindre à les donner toutes; on verra par là que Ab complète et quelquefois explique Aa dont le texte est d'ailleurs généralement meilleur que le sien.

Tel est le plan suivi par nous dans cette publication; nous y avons apporté tous nos soins, heureux si le monde savant, satisfait de voir enfin terminée une publication restée si longtemps incomplète, veut bien se montrer indulgent pour ce dernier volume et ne point le comparer de trop près à ceux qui l'ont précédé.

A. MOLINIER.

Mai 1876.

OEUVRES D'ORIBASE.

EXTRAITS

DES ANCIENNES TRADUCTIONS.

LIVRE IV

DE LA SYNOPSIS.

Le livre IV de la *Synopsis* nous a été conservé jusqu'au milieu du chapitre xxxiiii par le manuscrit *Aa* (Paris, lat. 10233), en entier par *Ab* (lat. 9332) et par *La* (Laon); les vingt premiers chapitres se retrouvent dans *G* (Saint-Gall). Ces manuscrits se classent en deux groupes : d'une part *Aa*, *Ab* et *G*, qui ont des rapports si étroits, qu'il faut supposer, ou que *Aa* est l'original commun, ou que tous trois proviennent d'un même original, aujourd'hui perdu; d'autre part le manuscrit de Laon, du xe siècle, remaniement des anciennes traductions latines, ouvrage original à plusieurs points de vue. A ce manuscrit se rattache le manuscrit Barberino, dont nous avons renoncé à donner les variantes, qui n'ont presque aucune importance.

Suivant en cela l'exemple de M. Daremberg, nous donnons deux textes : d'une part jusqu'au milieu du chapitre xxxiiii le texte *Aa*, suppléé, à partir de cet endroit, par *Ab*; d'autre part le texte *La*. Nous donnons, pour les vingt premiers chapitres, les principales leçons de Saint-Gall, pour les trente-trois premiers les variantes de *Ab*. Dans le choix de ces variantes, nous avons surtout cherché à rendre intelligible,

au moyen d'une meilleure leçon, une faute grossière, une erreur évidente du texte, que nous publions *in extenso*.

[CHAPITRE 1, t. V, p. 156.]

[121 v°] INCIPIT TEXTUS LIBRI

[99 v°] INCIPIT LIBER QUARTUS.

QUIN.....^{1a}

I. *Quae sunt quae suptiliant in cibis*^b.

Aa

Alium, cepa², cardama, porrus, senapis, piper, smyrnion, piretrus³, origanus, calaminthis⁴, ysopus⁵, sisimbrius, puleius, thimus⁶, satureia, haec omnia virides⁷ adsumpta minus suptiliant; siccae autem jam fortiores⁸ sunt ad extenuandum, et medicantur, sed non⁹ nutriunt corpus. Universa haec omnes siccae fortiores sunt viridibus⁹, et quaecumque in collibus⁴ et in locis siccis nascuntur et campestribus fortiores sunt¹⁰ quam ea quae in aquis¹¹ aut¹¹ hortis vel humidis¹² aut paludibus¹³ locis nascuntur. Hoc autem super omnia oportet scire communiter quae sequuntur¹⁴: eruca, appius¹⁵, petroselinus, ocimus¹⁶, rafanus, brassica, beta, rapa, pastinaca¹⁷, acalisfes¹⁸, fenuculus¹⁹, coriandrus, ruta, anethus²⁰ Libisticus²¹, cyminus, capparis, lupinus, cariotaee semen, anisus²², sinonus, ameos, daucus, seseleos²³, tordillus, et omne quod

I. *Quae sunt quae extenuant in cibis*.

La

Alius, cepas, cardamus, porrus, senapis, piper, smyrnion, piretrus, origanus, calamentis, ysopus, sesimbrius, puleius, tymus, satureia viridem ministratam; sicca enim ut medicamentum jam danda sunt et non ut cibi. Universe aut omnes siccores for[100]tiores sunt viridibus; et ea quae in collibus locis et non in acosis, sit in siccis nascuntur aut paludibus et in campis quam qui in hortis nascuntur fortiores sunt. Haec omnino his oportet medicum scire quae praedicta sunt. Deinde autem sunt sequentes: eruca, appius, petrosilino, ocymus, rafanus, brassica, betas, scolimus, eringius, acalifes, fenucolus, coriandrus, ruta, anetus Livisticus, cyminus, capparis, et termentus, carpus, caris semen, anisus, sinonus, ameus, daucus, siles, tordillis, et omnes quae sunt boni odoris et acris et calidae sunt apertissime. Fortiter au-

CHAP. I. VAR. [Fol. 33 c.]: ¹ Incipit liber tertius. — ² ciba. — ³ pyretrus. — ⁴ calamentis. — ⁵ hyssopus. — ⁶ thymus. — ⁷ viridis. — ⁸ forciora. — ⁹ ucc. — ¹⁰ sunt viridibus. . . . fortiores sunt *desunt*. — ¹¹ in. — ¹² umedis. — ¹³ paludistribus. — ¹⁴ secuntur. — ¹⁵ appius. — ¹⁶ ocymus. — ¹⁷ pastenaca. — ¹⁸ acalifes. — ¹⁹ fenoculus. — ²⁰ anitus. — ²¹ lybesticus. — ²² anesus. — ²³ siseleus.

Leçons : Le manuscrit de Saint-Gall (G) seul peut nous fournir quelques leçons pour le présent livre, puisque nous publions le texte La en regard du texte Aa; en général les différences sont minimales et proviennent plutôt des copistes que des traducteurs; voici les principales : ^a *L'incipit manque*. — ^b in cibis *deest*. — ^c *deest*. — ^d quaecumque in collibus et *desunt*. — ^e in cosis.

^{La} bene olit et acria sunt et calida, manifestum est quae sunt enim que fortiter suptiliant. Rutae semen et canabis¹ levius autem suptiliant in cibos²; panis de hordeo³ solus, secundus autem extenuat de tritico⁴ panes clybanites⁵; alii autem omnes⁶ quos extenuare volumus abstenendi sunt, nam⁷ post longum⁸ tempus⁹ lenticla¹⁰ gustanda est. De piscibus autem aspratiles¹¹ tantum. Pullos¹² vero qui in locis montuosis et siccis nutriuntur, ab his¹³ qui in humidis¹⁴ et que mundum aerem bolitant magis quam qui in nebulosis¹⁵; minores¹⁶ enim omnes animales¹⁷ dandi sunt [122] qui in montibus aut in locis siccis¹⁸ nutriti sunt, quia sicciora et calidiora sunt temperantia¹⁹, et carnes²⁰ eorum minus flegmatica sunt vel glutinosa²¹; sturnus ergo et merulas²² et turdus et perdices comedendae²³ sunt et ea que²⁴ in turribus nutriuntur abes; columbi de turribus meliores²⁵ sunt domesticis, et universa que excitantur²⁶ non excitatis²⁷ meliores²⁸ sunt, et ea que siccis civis nutriuntur ab his qui humidis, et²⁹ quae mundum aerem bolitant ab his³⁰ qui in nevolosis³¹ degunt; et pisces aspratiles quales³² sunt iulidos, ficidos³³, merula, cycia, scaros³⁴, et ut simpliciter dicam omnes³⁵ qui molles³⁶ et maceratas habent carnes; duras autem aut glutinosas habentes carnes abicienda³⁷ sunt

^{La} tem sunt desiccantes et extenuantia. Rutae semen et cannapis, et sint farmacodes, cicere enim sementis mediocriter et extenuat sub talem. Leviores ergo sunt de ordeo, secundo sunt de tritico panis in forno coctis; alia vero abstinere temptanda sunt praeterquam post longum tempus. Pisu aut lenticla gustanda est non ad satietatem; debet qui per rationem vult extenuare, per dietam. Similiter et pisces aspratiles et ex montibus avis minutas, et quae in montibus nutriuntur animalia omnis sicciora et calidiora sunt temperantia, et carnes eorum minus flegmatica sunt vel glutinosas qualia sunt sturnus, merula, turdos, perdices sunt comedenda; et in quae intus in stotoribus nutriunt aut vivunt aves et ea quae in ubi spurclem dicunt, et palumbaris per turres commorantes meliores sunt de domesticis et universi quae excitantur; habeat quae siccas causantur atque aquae humidam, et ea quae mundum aerem possedit at que in nebuloso dicunt melius extenuantur. Pisce aut aspratiles utuntur, quales sunt iudilus, et ficidus, cuttifus, merolus, scarus, et ut simpliciter dicam, omnia quaecumque macerata et molles sunt carnes. Quae autem dura et glutinosam habent carnes, prohibenda sunt omnino modis. Molles enim unisci carnes sit

VAR. : ¹ canapis. — ² cybis. — ³ ordio. — ⁴ tridico. — ⁵ clybantes. — ⁶ omnis. — ⁷ nempe. — ⁸ longo. — ⁹ tempos pesu. — ¹⁰ lenticola. — ¹¹ aspratilis. — ¹² pullus. — ¹³ is. — ¹⁴ umidis. — ¹⁵ nebulosis. — ¹⁶ minoris. — ¹⁷ omnis animalis. — ¹⁸ siccibus. — ¹⁹ temperencia. — ²⁰ carnis. — ²¹ glutinosas. — ²² merolas. — ²³ comedendi. — ²⁴ qui. — ²⁵ melioris. — ²⁶ exercitantur. — ²⁷ exercitatis. — ²⁸ melioris. — ²⁹ et deest. — ³⁰ is. — ³¹ nebulosis. — ³² piscis aspratilis qualis. — ³³ ialidus ficidus. — ³⁴ scarus. — ³⁵ omnis. — ³⁶ mollis. — ³⁷ abicienda.

LEGONS : ¹ in aere volvunt. — ² exercitantur.

omnino; molles ergo sunt unisci piscis carnes¹, treclae autem carnes laxatas sunt, non tamen molles. Haec ergo habenda est ambabus² cognitio, et in omnibus piscibus aestimanda condicio³ est. De mollibus et satyris luxuriosis carnibus praebidenda⁴ sunt etiam sensu, quod est in utrisque ad saturitatem comedendi, nam si ea deesunt, observandum est ne ad saturitate edantur, ut est uniscus et trecla. Pelagicos⁵ autem pisces ministrentur si aspratiles desunt, et maxime eos qui cum senape eduntur, qualis est scorpius⁶ vel alii hujus generis; nam quorum mentio facta non est, omnia propter⁷ superfluitate prohibenda sunt et anguillas et alia plurima quae mollibus carnibus sunt; [122 v°] sed et selacion quamquam et ipse molles habet carnes propter glutinationem⁸ flegme⁹ in eo habundantis nociva est his quibus ad extenuandum civos¹⁰ dari oportet. Hutilis autem sunt selacion et turpedo¹¹ et trecla sola ad utendum aliquando; etiam his expedire potest si aspratiles desunt, qualia sunt hujus virtutis buclosa et psitta¹, vel pullorum qui gestantur non prohibeo utere, et columbos et turtures¹² maxime qui in montibus nascuntur aut nutriuntur. Oportet autem dare non recentes sed maceratas carnes, factas die una ut in alia comedantur die, ita ut¹³ minus comedantur omnia quae mediocriter duras habent carnes. Nam et insulatos pisces si comedant non modicam desiccationem vel te-

macerata, aspratiles triclas macerata non autem mollis. Haec ergo habent utrique cognitionis de omnium animalium carnis. De mollis et ipsatirus, id est durus, et hoc adtendis intellecto, quod utique sit in utrasque ad saturitatem comedantur; alia autem nihil aliud, nisi hoc solum comedatur. Aliquando aliorum ammissionem cum observationem nimietatem ciborum saturitatem, qualia sunt unisci et tricle. Pelacorum piscium licet ad praesens non sint aspratiles pisces, et maxime hii qui cum senape comeduntur, quemadmodum scarpina est. Sunt autem quaedam genera animantium, quibus sunt quidem alia genera quorum dicti sunt cognitionem, sed de his quae absque mensura utrisque custodire oportet; ex quibus est anguila et alia plurima quae sunt mollis habentes carnes, propter quod glutinosa est et fleumatica est; nimis nociva quae extenuandi dieta uti opus habent. Utilis autem ad haec est turpio aut selacion aut tricle sola utere aliquando, et haec expediunt non autem pisces aspratiles inventos; ipsa autem virtutes buclosa et psaptace gallinarum quae exercentur, non prohibeo manducandas, columbos et turtures et maxime quae in montanis decunt locis. Oportet autem non recentes, sed maceratas una die vel biduo aut amplius; auferantur omnia quae duras habent carnes. Insalatas vero pisces multum extenuant vel subtiliant. Ele-

VAN : ¹ carnis. — ² ambobus. — ³ cogdicio. — ⁴ pervidenda. — ⁵ pelagius. — ⁶ scurpius. — ⁷ propter deest. — ⁸ gluttinacionem. — ⁹ flegmata. — ¹⁰ cibus. — ¹¹ turpedo. — ¹² turtoris. — ¹³ dicta aut.

LEÇONS : ¹ cognitio. — ² psitta.

^{Aa} nuitatem corporis faciunt. Eligendi autem sunt pisces qui insalandi sunt qui sunt natura habentes molles carnes. Cytodes autem, id est pelagicos prohibendi sunt insalati. Porcinas autem carnes insalatas gustanda sunt quam frequenter edendas. Poma autem minus nisi forte eas que ventrem molliunt sunt danda, molliores enim que sunt; nam dura prohibenda sunt, et ea que grabant digestionem bel si edantur non ad saturitatem, sed ut gustentur; quicumque autem nimis austera sunt aut stiptica pessima sunt his qui extenuare desiderant humores. Hutilia autem sunt omnibus his fici aut caricas, nuces, pistacias, amygdala maxime subamara; olibas neque laudo [123] neque vitupero, neque enim ¹ fugienda sunt. Dulcia autem omnia seu in cibis sibe in potionibus vetanda sunt; mel solum ut dicam valde supili constitutione est humorem generans. Vinus autem dandus est albus tenuis qui incidat pingues et spissos humores. Purgentum etiam lactis sero frequenter quia inter extenuatoriis ² est rebus; hutilissimus autem est ad extenuandum inter cibis datur oxymellis.

^{La} gere igitur et ex hoc convenit, et ea quae sunt mollis habentes carnes. Pelagicus autem insalatas vetandus est; ad hoc etiam et porcinas similiter sunt carnes gustandas omnibus cautius. Poma autem minus ledunt, quae ventrem molliunt; molliores autem magis comedenda sunt quam siccae quia tardius digerantur. Ex quibus nihil ad satietatem sunt comedenda, et quaecumque sunt austera stiptica pessimae sunt tales acceptis in cibis. Proprietatem ab omnibus sunt fici et nocces et pestacia et amigdalas subamaras; olivas autem neque laudo neque vitupero. Dulces vero non solum cibis, sed et potionibus preter mel solo multum tenuem consistentem generat humorem. Vinus autem sit albus et subtiles, quae extenuare possint pinguis humores et purgare corpus. Sed et lactis serus ad subtiliandum est utilissimus, et maxime ad hec utilissimus est oxymellis.

[CHAPITRE II, t. V, p. 158.]

II. *Quae pingues et spissos humores nutriunt.*

Panes qui sine fermento sunt et qui vene ^{1a} non sunt confecti pacicymi, id est spissos humores generant; oriza et que cum musto aut dulcé et semula

II. *Quae sunt quae inpinguant et replent.*

Non levatus, id est azimus panes, aut non bene confectus paciquire sunt, et de qui vocatur tracus, id est farres grossa, et de sapa simula, pemata et la

Var. : ¹ omnino. — ² extenuatoriis. — Chap. II. : ¹ bene.

Leçons : ¹ extenuatur his — Chap. II : ² benene.

Aa conficiuntur pemmata et laganas et itria et omnis azima de tridicu facta, et quae ex eo conficiuntur cum poma dulcia facta cum lacte et semula, nam et semula et alica satis pacicyma sunt; amy-lus vero mediocriter, et bulbi sunt pacicymi, et lupini et lenticla et faba fresa, sesami¹ simen, erismi simen. Et pisces qui vocantur graece *malacia*, qualia sunt theutides, saepiae, polipi, et pelagici omnes pisces satis pacicymi sunt; ostrea², cyricae, porfirae³, cimae, lopades, pectines, pinnae et omnia ostracoderma, anguillae, cocleae⁴; de animalibus cervina caro, capruna, bovina, leporina, porcina, epar, renes, testiculi, cerebellus, spinalis medulla, uvera, denas⁵, lingua mediocriter pacicyma est; lactes quae amplius coctae fuerint, caseus recens omnis, nam ex acida lacte facti minus sunt pacicymi, melfa, [123 v°] lactes acidonica, triticus elixus, ova dura elixa, magis autem assa, adhuc magis frixa, dactuli, castaneas, bulbi, rapa, fungi, aru⁶, radices, terre tubera, nucli, pinici⁶, fici qui non sunt bene maturi, citri carnes, cocumeres si satis accipiuntur, vinus dulci sanguinem spissum generant, et magis plus adhuc sapa et defretus⁶, et magis pinguis et niger vinus.

La gana, et tytria et omnem agymo de tritico pemma, et que ex hoc ipso scilicet conficitur. Dulcia est autem et semula scilicet et alica multum pacicimam; [101] amulus vero mediocriter, et bulbi sunt pacicimi et calidi, et lenticla, et faba frixa, sesami semen, erismi semen. Et quae vocatur *malacia*, teutidis, aipiae, pullipi, et qui pelagici sunt pisces nimis sunt pacicima. Ostrea et cyricis et porfire, xime, lopades, pectines, penne, et omnia ut simpliciter dicam quae sunt ostracoderma, anguille, co-cclee; cervina caro, capruna, apruna, bo[vi]na, leporina, porcina, parenis, testiculi, cerebrus, medulla spinales, ubera, denas, lingua mediocriter; lactes quod cocta flos fuerit, casei omnes recentes, et lactes acedonici; minus vero acida lactes quae ad ignem coquuntur, et ova quae ad perfectam coquuntur duritia; plus tamen assa, magis adhuc frixa sunt pacitima. Dactali, castaneae, bulbi, sapa, amanite, fungiarum radix, terre tufera, nuclus, pineae, ficos non maturos, cetri caro, melones, qui plus comederit; vinus dulcis; sanguis pinguis ex hoc generatur et magis adhuc qui vocatur Syrius et diffitus; similiter et qui pinguis et niger est vinus.

[CHAPITRE III, t. V, p. 159.]

III. Quae sunt media inter ea, quae extenuant vel inpinguant aut spissant.

Panes bene confecti, et carnes de gallinis aut gallinis, fasianas, perdices,

III. Quae sunt media materia inter quae extenuant et inpinguant.

Media materia sunt gallorum pullis, gallinis, fasianorum carnes et perdi-

VAR. : ¹ ammomi. — ² ostrin. — ³ porfere. — ⁴ cocleae deest. — ⁵ ruta. — ⁶ pinio.

LAGONS : ⁶ veradenas. — ⁶ defrictus.

Aa
 columborum, turturum¹, gattularum²,
 merulas, turdus et minutarum avium
 omnium; adhuc et aspratiles pisces
 circa litus vel in pelago commorantes,
 gufos, morena, buglossa³ et omnes
 pisces qui non liquorem aut bromum
 habent cum manducantur. Olera sil-
 vestres, intyva⁴ et his similia; secundus
 ordo specierum sunt lactucae et rapa,
 sparagus, camedafnes, et brionia. Vi-
 nus autem rubeus simul et dulcis et
 perlucidus, qualia sunt Arius, Lesbios et
 Falernius; bonum igitur sanguinem
 haec vina faciunt et mediocriter pin-
 guem et spissum sanguinem generant.

La
 cum, columborum, actagenum et turto-
 rum, merolas, turdos et minorum avium
 carnes omnium; adhuc etiam asprati-
 les pisces circa litus vel in pelago con-
 sistentes, gubus, morena et buclusa
 et omnes, ut simpliciter dicam, pisces
 qui non glutinantia aliqua aut male
 olent vel brumosi sunt dum aeduntur.
 Holera silvestris aut intuba; hoc enim
 communis genus est quam plurime.
 Que autem secundum species unicui-
 que eorum proprium possidet nomen
 apud Ateniensis, qualia sunt lactucas,
 condriles et gingizia et alia multa hu-
 jus generae sunt, et qualis est sparagus,
 et miacantinus, et camedanis, aspara-
 gus, et de brionia. Vinus rubeus et dul-
 cis et perlucidus, qualia sunt Ariosius
 et Levius et Faleritis et Admoles; utilis
 enim Itali vinus sanguinem faciunt me-
 diocriter pinguem.

[CHAPITRE IV, t. V, p. 160.]

III. *Quae glyscron, id est glutinosum
 humorem generant, hoc est liquorem
 habentem.*

Triticus qui grabis est et spissus et
 rovoreum in alto habent sub corio; qui
 autem lebis et rari sunt et subalbi aut
 bel si roborem modicum et non in alto
 habent, minus glyscron humorem nu-
 triunt; semula autem et alica habun-
 dant glyscros nutriunt humores, te-
 nentes et nervosa et que circa labiorum
 loca sunt [124]; et callosa et agnina caro,
 et sesamu semen, bulbi, dactuli pingues.

III. *Quae glutinosos humores generant.*

Triticus, qui gravior est et spissus
 et in profundo rubeus est, glutinosos
 humores generant; quae autem levior
 est et rarus et albus intrinsecus, isti ta-
 les minus [101 v°] glutinosos humores;
 simula autem, triticus, et alica multum
 glutinosos generant humores, et ner-
 vis et cava loca nervorum; et incallos
 porcinos et tota caro, et agni caro, et
 sisami semen, bulbi, dactuli pinguis.

CHAP. III. VAR. : ¹ turturorum. — ² gattularum, — ³ buclussa. — ⁴ intuba. —
 CHAP. IV : Rien à remarquer.

LEÇONS : CHAP. III et IV : Aucune à relever.

[CHAPITRE V, t. V, p. 160.]

V. *Que crudus humores generant.*

^{Aa} Dactuli¹ virides crudos humores replent manducantes, ut hix calefiant et rigorem comprehendantur; et rapa cruda similiter qui² satis manducaverit; et carnes ostracodermon qui dura shabentes carnes amittentes salsedinem humoris ex multa decoctione; et quae *malacia*³ vocantur, qualia sunt polipi, sepias quae de mare sunt, omnes pelagici pisces, venter, intestina, vulva quadropedum, et duriores adenas indigestis, acida lactis, panes calidi, uvae retetur⁴ et non egeritur.

V. *Quae crudus humores generant.*

^{La} Dactuli virides crudi crudus replet humores, et dentes juvat, et calafaciuntur conpraehensus a rigore, et sapa amplius repletus fuerit in cibo venter; et carnis hostraquodermon (quae duras habent carnes), amittit humoris salsedinem ad multa coctionem; et qui *malaqui* vocatur polippodis, sippiae et quae his similia sunt, omnia qualia sunt in mare quiti animalia; venter, intestina, vulva quadrupedum, et durioris alline indigeste; lactes acida; panes calidus ab aquae intus tenitur et tarde in secessa deponitur.

[CHAPITRE VI, t. V, p. 160.]

VI. *Quae frigidos humores generant.*

Qui multum cocumeres comedunt et nimis ex his replentur, frigidum replentur humorem et facile in sanguinem ipsum mutari frigorem ostendit; cetera vero, venter, intestina, vulva quadropedum, melca acidonica, boleti, melata de non maturis malis facta, bulbi.

VI. *Quae frigidis generant humores.*

Qui satis cocumeris replentur, frigidum congregat humorem, contingit non facilem ostendi potest in sanguine utile transmutatur. Venter enim, et intestina, et vulva quadrupedum animalium, lactis acida, nolite, melata quae nondum ex maturis malis facta est, bulbi.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 161.]

VII. *Quae flegmam generant.*

Flegmaticum humorem simpliciter generant de animalia omnia nervosa quae fuerint¹; cetera vero, cerebrus,

VII. *Quae flegma generant.*

Flegmaticum generant humoris ex animalibus quae nervosa sunt, cerebro, pulmon, medulla spinales, adine, indi-

CHAP. V. VAR. : ¹ Dactali. — ² retentetur. — CHAP. VI: Rien à relever. — CHAP. VII : que fuerant nervosa.

CHAP. V. LEÇONS : ¹ quod. — ² malitia. — CHAP. VI et VII : Rien à relever.

Aa

pulmo¹, spinalis medulla, adenas indigestas, agni carnes, maceratae amanaetae, boleti, et carnes ostracodermon, et melata de non maturis malis facta.

La
gestio et agnorum caro; buleti, amantatas, et carnes ostracodermon, melata non ex maturis melis facta.

[CHAPITRE VIII, t. V, p. 161.]

VIII. *Quae melancholicum^a humorem generant.*

Caro bobina^b, capruna, magis hircina, et taurina aduc magis, asinina, camilina¹, vulpina, canina, leporina, porcina, insalata terrestrium animalium [124 v²], et splen ex marinis piscibus, canicla, cefalus, focis³, et omnes pelagici pisces⁴, et cocleae. Ex oleribus brassica, et arvorum cymas de sale et de aceto⁵ conditas, id est de lentisco et robo, et canini robi, et cardos; de leguminibus lenticla permelancholica est cibatio, et posthaec ex furfuribus panes factus vel de spelta et aliorum pessimorum seminum, et mollis caseus, et vinus pinguis et⁶ spissus vel niger.

IX*. *Quae melancholicum humorem generant.*

Caro bovina, capruna, et magis hircinam, et taurina, et adhuc autem aslenina, et camellina, et vulpina, et canina, et leporina, et porcina, insalata caro, vel ex aliis animalibus visceribus splen dico; ex maritimis verotinni, et fallinis, facicomus, equelegici quiti, omnes cocleas. Brassica, et arborum cimas de salibus et aut acito et sale conditas, ex lentisco et termentino et robo [102] et canino robo, et caro, et lenticla est cibus, et cum hoc forforacei panes et de spelta, et ex aliorum pessimorum seminum, seu molliscat casie et vetusto vinus pinguis et nigri.

[CHAPITRE IX, t. V, p. 161.]

VIII. *Quae cholericum^a humorem generant.*

Silique^b, cinnaras sucus suptiles et cholericus est; melius ergo est si cocta comedantur, nam et mel facile in cholericum humore vertitur in calidis corporibus; omnes enim¹ species qui dulci

VIII. *Quae colerico humore generant.*

Ceratiades cenaras sucus tenues pyrocolus, id est amara generat colera. Utilius enim qui eum coquent et sic aedent; et mel facilem et colute, id est in coleribus convertitur humorem qui-

Var. : ¹ pulmonis. — CHAP. VIII : ¹ camellina. — ² piscibus. — CHAP. IX : ¹ enim deest.

Leçons. CHAP. VIII : ^a melancum. — ^b bobina. — ^c ceflus vocis. — ^d et de aceto deest. — ^e vel. — CHAP. IX : ^a colicum. — ^b saeliquae.

* Ici le manuscrit de Laon a changé l'ordre des chapitres du texte grec, il a mis IX à la place de VIII; nous les remettons à leur place respective, en conservant les numéros que le copiste leur a donnés.

Aa

sunt suco cholerici sunt; et vinus
dulcis°.

bus corpus et natura est calida. Omnis
enim dulci suci materiae et rubeam
utuntur colera. Similiter et vinus dulcis.

[CHAPITRE X, t. V, p. 161.]

X. *Quae sunt perittomatica, id est su-
perfluos bel habundantes generant hu-
mores.*

Columbi, anseres praeter alas, vis-
cera omnes, spine medulla, cerebrus,
et aves que in paludibus bel stagnis nu-
triuntur et in campestribus locis, gal-
lini sfilinotri¹, cicer, fava viridis, faba
Aegyptia, porcina caro recens, berbe-
cina, et omnis recens caro maxime de
teneris vel pigra sunt vita, et piscium
fluvialium maxime in limosis locis nu-
triti, et omnes pelagici° pisces qui in
mari degunt.

X. *Quae sunt perittomatica habundantia
humorum.*

Fatiganseris praeter ascellas, vis-
cera, medulla spinales, cerebris, qui
in paludibus stagnis degunt, cicer,
faba virides, faba Aegyptia, porcelli,
ovium caro et omnium generorum ani-
malium, et pigri viventibus et piscibus
qui sunt fluviales et in limo nutriti et
omnia quae de pelagia sunt in mare
animalia viventes.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 162.]

XI. *Quae sunt aperitta, id° est non
superflua.*

Collus animalium, coda, alae, et sil-
bestrium animalium carnes, et quae in
siccis locis degunt.

XI. *Quae sunt adperitta, absque
humorum habundantia nutriunt.*

Cervicales animalium, caudas, alas
et agrestium animalium caro, et qui in
siccis locis nutriuntur vel degunt.

[CHAPITRE XII, t. V, p. 162.]

XII. *Quae multum nutriunt.*

Porcina caro domestica de omnibus
civis majorem presta nutrimentum;
bobina, cerebrus, testes, chor, spinales
et omnes medulla; ex abibus vero an-
seris, sed magis [125] gallorum et om-

XII. *Quae multum nutrimentum dant
in corpore.*

Politron fason porcorum domestico-
rum omnium ciborum animantium,
cerebrus, testiculi, cor, medulla spina-
les, et omnes medulla, et alas anse-
rum, et magis collorum et omnium

CHAP. X. VAR. : ¹ sflunitriti.

LEÇONS : ° et bonus adjecit. — CHAP. X : ° pelagi. — CHAP. XI : ° hoc.

Aa
 nium avium ventres, cocleae, ostracodermon carnes duras, qualia sunt cymia, porfirae, cyrices et omnia his similia multum nutrimentum prestant. Astaci^a, paburi, gambari et alia queque talia que a Grecis *malacia* vocantur, polipi, saepiae, theuthides^b, et alia his similia, rumbus, turpedo, pastinaca ab his minus nutriunt. Lac pinguior plus nutrit, aquosior minus. De pane sili-ginea nutritibilis, post haec panes de sub simula, et tertio loco^c unifarinus^c coctus; triticus, semula, alica, faba car-nem fluxiorem facit; cicer^d, faba nu-triunt, sed plus magis fasioli nutriunt, et pisus non minus nutrit, lupini nu-triviles, castania, lenticla, dulces dactuli, uvae dulces, et pingues balani, rapa quas *buniadas* vocant; lampadiones nutritiles^e sunt et magis his cocti. Mel dispumatium hutilius anodosin faciendo^f nutrit, et mulsa similiter bene cocta. Omnis autem vinus pinguior secundum rationem nutritibilis est; robeos^g autem vinos et pingues omnino ad sanguinem generandum sunt hutilis^h; deinde autem in sequenti qui fuerit niger et spissus et stipticus horum enim minus nutriunt; albus simul et spissus et aus-terus, omnium autem minus albus et tenuis. Omnia autem quae pacicyma sunt, si bene concoquanturⁱ, et sangui-nem faciunt et politrofa sunt.

La
 gallinarum vel omnium avium ven-tris, coclie, et magis quae ostraco-dirme sunt, qualia sunt duras habentes carnes, quae dicuntur quimia, por-fyre, quiricis, et his similia multum praestant nutrimentum. Astracia, pa-guri carnes, et his similia, quae *ma-lacia* vocant Greci, polipodis, sippiae, theutides et his similia, qualia sunt rumbus, nasci, turpido, pastinaca me-diocriter. Bati autem, et renes, et lio-bati magis, tritole et gubi minus nu-triunt. Lactes vero pinguior magis, humidior minus nutrit. Panis autem nimis nutrit siligines, deinde qui de simula fit, tertio locus incommesti cocti; triticum, simularis, alica, faba carnem inpone habitudinem non constricta; spissam carnem laxam et umidam facit magis cicer quam faba. Nutriunt magis fasiolus et pisus; fenogrecus plus du-lici, quos lupus et fasiolus viridis vo-cant, nutriunt a pesu; non minus lu-pini nutritiles sunt castaneam, lenticla, dulces dactuli, et uvae dulces, et pin-gues balanu, rapa quam bonam *bonia-tus* Greci vocant, pulli multum nutri-bilis sunt et magis his cocti. Mel dispumatium utilior facit anadosis et nutrimentum prestat, et mulsa bene cocta. Omnis vinus secundum ratio-nem nutriunt pinguiori, qui enim rubei et pingues [102 v°] sunt his sangui-nem multum generant, est ad haec uti-lis; sunt post hos nigri et pingues et stiptici, a superscriptis minus nutriunt

CHAP. XII. VAR. : ¹ defloratus est *adjecit*. — ² castania. . . . nutritiles *desunt* — ³ in faciendo *deest*.

LEÇONS. CHAP. XII : ^a astau. — ^b heuthides. — ^c urivafanius. — ^d cetera. — ^e rubrus. — ^f utilissimi. — ^g coquantur.

La

suprascriptis; albus autem minus et
spissus aut pinguis et austeros; omni-
bus autem minus nutriunt albi vero et
tenuis. Autem quae sunt pinguis si
bene digerantur et sanguinem faciunt
et pullitrafa sunt.

[CHAPITRE XIII, t. V, p. 163.]

XIII. *Quae minus nutriunt.*

Minus ergo nutriunt caput, pedes
animalium, vulba, benter, intestina,
cauda, aures, pinguedo et omnium
pene^a avium¹ genus modice nutriunt
ad comparationem genus quadropedum.
Et senilium animalium caro minus nu-
trit a crescentibus. Pisces autem^b sup-
tile [125 v²] generant sanguinem, ita
ut neque nutrant balde et citatam dia-
forisin facit. Ostracodermon genus quae^c
molliores sunt carnibus, qualia sunt
ostrea, modice nutriunt. Panes autem
hordeacii, quomodo confecti fuerint,
omnes minus nutriunt alfita ex hordeo
facta; similiter panes de forforis bel-
civarii et omnes lavati amydon azima
de hordei alfita facta³; abena melius, et
magis panicus, oriza, fava^d biridis, pa-
paveris semen, horminu, sycamina, et
robi canini, fructos arceutides, myrta,
amygdala, pistacia, coccimela, persica,
armoniaci vero, coccia, aealeae; et ma-
xime acervae, avallanas, et magis nocis
Syriacas^e, nocis, cornulia, prumnia,
robi, mora, capparis, et magis si in
sale fuerint conditae, beta, brassica,
rafanus, senapis, sparagi omnes, pas-

XIII. *Quae minus nutrimentum dant.*

Minus nutrimentum prestat in cor-
pore, quae sunt in animalibus id est
extrema membrorum, vulva, venter,
intestina, cauda, aures, pinguido; si-
bus omnes genus pullorum minus nu-
triant et parvum nutrimentum prestant
ad parationem generis animalium ter-
restrium. Senum animalium carnes
minus nutrimenta prestant ex his,
quae juvenibus sunt. Piscium autem
ad sanguinem nutrimenta minora sunt,
ut neque nutrant habundanter et ci-
tius degerantur. De ostracoderma vero
quae mollibus sunt carnibus, qualia
sunt hostrea, oligotrofa sunt. Panis
vero minus nutrit ordiacius, qui confi-
ciuntur ex hoc oligotrofi minus sunt,
qui de ordium fiunt; de alfita his simi-
lis panis, ex forforibus cibariae omni-
bus, et lavata amilo, et mata de alfita,
ordei, avenae, milii et magis panico,
urci virides, papaveris semen, urmi-
nas, hiccamina, canini rubi, fructus
arceutidis, myrta, amigdala, pestacia,
coccimela, persica, arminia, peracocci.
olive maxime acerbe, avallanas, et ma-
gis nocis Siriacy, cornolias, prunia.

CHAP. XIII. VAR.: ¹ aninium. — ² similiter. . . . facta desunt.

LEÇONS. CHAP. XIII.: ^a bene. — ^b nutriunt et adjecit. — ^c unae. — ^d folia. — ^e necis
Sariacas.

^{Aa} linaca, daucu, cariota. Cepas autem, et alius, et porros cruda nullo modo nutriunt; cocta autem et magis^f bis au ter modice nutriunt. Mala granata et ipsa nutriunt modice, pira, cocurvitas, uvas austeras et non pingues, fasioli, pisus^g; ficus autem non similiter aliis pomis nutrit, sed fungidas^h carnes facit; similiter autem et uvae, sed minus a ficis floxas et infusas carnes nutriunt. Omnia autem quaecumque manducantur medicaminum quandamⁱ habent qualitatem nimiam; cum autem assatur vel elixatur^j, deponit ipsam mali qualitatem, et modicum nutrimentum dant corpori; nam sic nullum dant nutrimentum.

^{La} mora, rubi, precoccia, capparitis et maxime insalata, termentum omnia, beta, brassica, lapatius, porcacia, uva canina, rafanis, senapes, cardamus, piretrus, et asparagus omnes, stafylinus, daucus, careu, cepa, et alius, porrus, amilon, prason; ruta quidem nullo modo nutrimentum prestat, cocta autem bis aut ter modicum nutrimentum prestat. Mala granata oligotrofa sunt. Opera autem et maxime majorem habet aliquo nutrimentum; cocurbitas oligotrofa sunt. Uva austeris et non pinguis media sunt oligotrofa. Fasiolis, pissus, lathire, araci, et fica non similiter ut alia poma oligotrofa sunt; fungidum igitur carnem facit similiter uvas. Faciunt minus autem hec a ficus, nutriunt et floxam et infusam carnem faciunt. Omnia haec in cibo utentibus farmacodis aliquas habent qualitatem nimiam, quando deponet [103] coctionem, sive cocta sive assa modicum nutrimentum prestat corpori, prius autem nullum prestat nutrimentum.

[CHAPITRE XIV, t. V, p. 164.]

XIII. *Quae eucyma sunt.*

[En marge : *Id est boni suci.*]

Bonos sucos faciunt et humores nutriunt corpori bonus lactis, maxime de jubenibus et crescentibus animalibus, si mox mulgitur vibatur; ova, apala et sorbiles¹; meliora autem sunt [126] anserina, et fasiani, et gallinacia, et strutionum ova; de piscibus autem quid dicam? Qui modice omnes eucymi

XIII. *Quae sunt eucyma.*

Eucyma bonus sucus a Grecis appellant; boni suci sunt ex omnibus lactis; pene omnium ciborum utilissima enim est de bene nutritis animalibus, mox mulgitur potata, et oba, abala, et sorbilis optima sunt preter hos qui in paludibus, stagna et in fluminibus limosis degunt, et maxime quae de civitate

CHAP. XIV. VAR. : ¹ sorbibilis.

LEÇONS : ^f igitur adjecit. — ^g pissus. — ^h pungidas. — ⁱ quanta. — ^j alexatur.

^{La}
^{Am} sunt preter de paludibus et stagnis et in fluminibus aqua fluunt, quae pur-
 limosis et fluvialibus et maxime quando gant stercora et de cocinas sordis per
 de civitate aqua, quae purgat secessus cloacas ex balneis vel fullonum lavan-
 et coquinas¹ bel balnea aut fullonum tibus decurrunt. Cautius ergo ex his
 lavaturas, et ingrediuntur in flumine aut semper adhibendi sunt pisces, quia
 in mare. Cautē igitur^a offerenda sunt miscuntur ex mari in fluminibus, qua-
 piscium genera semper^b ubi non sunt lia sunt cevalēs; pelagicis exalitis et-
 mixtae maris² aquae cum aquis fluvia- enim in bonis sucis in suavitatem multa
 libus, quales sunt cefali; pelagici et praecedunt aliorum. Si autem aliquid
 aspratiles etenim in bonis sucos et in utrasque aquae degunt, quemadmo-
 suabitate multa praecedunt alios. Si dum cefalus, lapraxiscus, lapus, mo-
 autem aliquid in utrisque aquis nu- rina, et carcini, et anguillae, conside-
 triuntur, id est in dulce et salsa, qualia rare interrogare quidem oportet prius,
 sunt cefalus, lupus, hiscors, merena³, unde sint capta, post haec autem et
 et gambari, et anguillae, consoleri odore et gusto cognitionem eorum fa-
 quidem oportet prius unde sint capta; cere; etenim malis saporis et insuavis
 post haec autem odore et gustu cog- et lutoento saporis sint, qui tali cibo
 nosci debent; etenim si malum odo- nutriuntur in aqua putrida et mala, et
 rem aut insuavem gustum habent, qui- quidem pinguis sunt multum plus ab
 cumque tales civos utitur de aquis aliis et cito putriscunt; et de quibus
 malignis; nam et pinguedo ipsorum sunt locis, qualis cibus et ubi nutriun-
 plus magis nocit quam ipsas carnes et tur oportet cognoscere. Cognoscuntur
 putrescunt cito et pessimos nutriunt autem facilius et odore et gusto que-
 humores tales pisces; et ideo cognos- madmodum trichi. Pessimioris sunt
 cuntur facilius odore et gustu quemad- enim quae in his cacancrudus comed-
 modum trichiae, quae cancos comedent⁴. dit. Aliorum vero carnes quae duriora
 Aliorum autem carnes quae duriora sunt non sunt; cacocymus autem et tha-
 sunt cacocyma non sunt, qualia sunt rus, et rumbus, et epatis, et bacclusa,
 chetharos, et rombos, et epatos, et bu- psitta, et saurus, et mediocres sunt ap-
 clossa, et psitta, et sasorolostros⁵; medii palussarcon et duras carnes habenti-
 sunt inter apalas et duras carnes ha- bus. Civis autem ex eis optimi sunt
 bentibus. Civos autem ipsorum optimi exercitantibus et inbecillis, et qui ex
 sunt exercitantibus et inbecillis et ex aegritudinem tarde convalescit, haec
 aegritudine convalescentibus; macerata macerata et mollibus cibus ad sanita-
 et molles civos ad sanitatem est hutilis- tem sunt utilissimis. Propter quod
 simus, propter quod et [126 v°] euci- et eucymutationibus sunt carnes eo-
 motatae omnium sunt carnes eorum, rum piscium, quando bene digeruntur,

VAR. : ¹ quoquinas. — ² matres. — ³ sasorolostros.

LEÇONS. CHAP. XIV : ^a semper adjecit. — ^b semper deest. — ^c smyrna. — ^d concederis.

^{La}
 quando bona digestio fit sanguinis*, et optimus generatur maxime de his quae eucyma sunt, qualia sunt generis carnes porcorum. Optima igitur eorum sunt carnes et ad suavitatem et digestionem faciendam, et maxime ea quae media sunt etate; mala sunt enim et pejora, quae jam seniores sunt porci vel post partu mox lactantes si fuerint accepti. Humida sunt enim absque mensura qui mox nascuntur si comeduntur et flegmaticum humorem generant; multum sumen, vel uber eucymus est, epar et que circa labia sunt loca, et pedes, intestina, et bulba, et cauda; carnes autem minus eucyma qui adenas digerentibus vene dant similem cibum proxime secundum carnes. Cor non est cacymos; meliores autem sunt pedes porcini, de grunia et omnium meliores sunt aures, et hoc de silvestribus porcis plus sunt eucymi quam de domesticis¹. Aliorum autem animalium in quantum carnes in virtute civorum minores sunt a porcina carne, in tantum et pedicylia ipsorum minora sunt. De abibus autem meliora sunt quae domestica sunt quam quae silvestria sunt; de domesticis enim caro eucymotae sunt. Panis autem mundus et bene confectus eucymos est; alica, ptyanas bene coctas, fava, castaneas non sunt cacocyma, fici maturi, uvae maturas et adpensas sine querella sunt; caricas si cito digeruntur eucymi sunt, si autem diu resideant in ventre, cacocyma fiunt et corruptionem generant. Cum nuces comestae optimi efficiuntur civi. Quicumque autem cum

^{La}
 quia sanguinem utilem expedienti generant, et maxime eucimutatus est id est bonus succus ad replendo in membris sanguinem facit. Porcina recens caro non insalata facit, optima est haec caro ad sanitatem ad digestionem data, et maxime quae media sunt etatem, hoc est porcastrina; pejor enim est vetustus porcus et post partum scrofa mox comesta. Humectat enim super [103 v°] mesura et porcellus tener; similiter flegmaticum et humidum generat sanguinem plurimum uber; eucymon est epar, et venter, et intestina, et vulva, et omnes extremas partes, cute de carnis minus eucyma, adinas digestas bene dant simili nutrimentum proximum in carnem. Cor non est cacocymos; meliores sunt pedes porcinos, grunia et tota aures secundum in quo possibile est carnes in virtute ciborum, quae sunt porcarum in quantum et extremas partes porcina unicuique membri. Pejora autem sunt secundum ipsum animal cerebri. De volatilibus autem multum meliores sunt in campis silvestris avis nutriti carnes meliores sunt, quam domestici eucymotere. Panis vero mundus et bene confectus eucymus est, alica, ptisanas bene coctas, faba, castenas non sunt cacocymae; fica matura, uva matura adpensa sine querella est, caricas anodisin quidem citata facta eucymus est, residens autem diu in ventre cacocyma fit et peduculos generant. Cum autem nocivus comisti optimus fit cibum. Quaecumque autem cum aliquos alios cibos mandi-

Vas. : ¹ et hoc de domesticis *desunt*.

Luxons : * sanguis.

^{La}
^{Aa} aliquos alios cibos [127] comedunt vi-
 cos aut caricas, non mediocriter ledun-
 tur. Lactuca quantum inter oleribus
 sanguinem generat et postea intyva.
 Odorati vini eucymi sunt; eucymotatus
 autem est vinus Falernus et magis qui
 plus dulcior est et Ariusius et roveus
 Cymolites^b.

cant ficus aut carecas, non parvo le-
 duntur. Intuba tritaxes sanguinem ge-
 nerat, et post haec intuba. Et vinus
 odoratus eucymus est; eucymotatus Va-
 lernus, et magis qui plus dulcior est,
 qualis Ariosius et rubius Cymolitis.

[CHAPITRE XV, t. V, p. 166.]

XV. Quae cacyma^a sunt.

Non una species est cacocymiae; est¹
 enim frigidior, est cholericum quemad-
 modum alia melancholicotera. Ab om-
 nibus autem his cacocymis civis absti-
 nere suadeo, utique si ea quae vene-
 digerantur accipias; latens enim per
 multum tempus pessimos humores in-
 venis congregatos, ex ipsam igitur oc-
 casionem modicam in putredinem to-
 tum convertet sanguinem, et febres
 malitiosas operatur vel excitat. Est au-
 tem cacocyma² loco inprimis ovium
 carnes et caprarum similiter cum acre-
 dine; hircorum igitur pessima, deinde
 autem herbicorum, ita et sic^b tauro-
 rum; in his autem omnibus quae ca-
 strata sunt meliora sunt. Seniores vero
 pessima; leporina enim caro sanguinem
 generat, melior est autem in eucymia
 quam bovina et herbicina cacocymos;
 igitur nihil eorum minus est et cervina.
 Renes cacocyma sunt, et quae amplius
 saginantur testiculi praeter gallorum,
 cerebrum, spinalis medulla, callos^c,
 splen; minus autem sunt porcina vis-

Quae cacocyma sunt in cibis.

Cacocymus. Non una species est caco-
 cymiae; alia sunt frigidiora, alia sunt
 colerica, alia melancholica, omnia haec
 sunt abstinenda, quae sunt in cibis ca-
 cocyma. Suades quoque bene digestus,
 ut aliquis accipiat in cibis; latet enim
 in multo tempore, pessimus invenit hu-
 mor collectus ex cacocymis cibis, qua
 utique per occasionem modice in pu-
 tridinem existentes, febris pessima ope-
 rantur. Est autem cacocyma ovium
 caro et caprarum similiter cum acridi-
 nem; hircorum autem pejores sunt car-
 nes, deinde autem arietum, ita tauro-
 rum in omnibus autem escas meliores
 sunt. Senum vero carnes pessima sunt;
 luporum vero caro sanguinem quidem
 degenerant; meliores sunt autem ad
 bonos succus faciendum ad bovinas car-
 nes et ovinas, cacocymas autem nihil
 minus eorum est quam cervinam. Renes
 amplius enim cacocymae sunt, de sagi-
 natis autem animalibus testiculis pre-
 ter gallorum, cerebrum, medulla spi-
 nales, collus, splen, minus autem

CHAP. XV. VAR. : ¹ et. — ² eucyma.

LEÇONS : ¹ superscriptus. Et hoc de salvestris porcis; plus sunt eucymi quam de domes-
 ticis adjecit. — CHAP. XV : ^a cacocyma. — ^b ut sicut. — ^c gallus.

Aa
cera ab aliorum animalium; ova frixa, caseus¹ veteris, boleti, aliorum autem bulitorum cautius est si non comedantur ex his aliquid. Lenticia, avena, spelta et panes ex ipso, cicer, farres quemadmodum et avena et spelta, melius, panicus, et his similia. Aranea, mustela, scorpius, dracuri, treclae, acernia, glaucus, et his similes in mari animalia, cythodas² omnes cacocymi. Fici autem minus [127 v°] cacocymi; fici autem minus qui³ montibus nascuntur; caricas autem si multum comedantur, non satis hutile est sanguinem quem generaverint; peduculos multos faciunt. Melata ex nondum maturis malis facta, pera, terebenti fructus, cinaru, id est cardus, et maxime quando induruerit, cocumeres, melones minus, cocurvita⁴, haec his utilia sunt, quibus non corrumpuntur, nam quibus corrumpitur in ventre, cacocymus fit multum. Ex oleribus autem nihil fit eucymon, sed media sunt inter cacocymon et eucymon intyba et lactuca, et post haec malva, et sic atreplex, et porcacia, et bletus, et lapatius. Radices autem olerum quae sunt acres cacocyma sunt, qualia sunt cepa, porrus, alius, rafanus et daucus; media vero sunt inter eucyma et cacocyma aron, rapa, quas napus appellant, cariota, ocymus; cacocymotaton autem est rapa cruda, brassica, bulbi non bene cocti, cepa, alius et portus, et ampeloprasa⁵ cocta, nam cocta amittit⁶ cacocymiam. Novissime autem pessima et cacocyma sunt omnia quae silvatica sunt olera, qualia sunt

La
porcina ab omnibus aliorum animalium; ova frixa, caseus vetus, boleti [104] aliorum fungorum cautius sunt; non comedent aliqui. Lenticia, et spelta, brumus, et panis et ipso factus non est eucymus; cicer, holera similiter, et farres est pessima, quantum spelta et brumas; melior est autem eis melius niger, et his similia. Non est eucyma aranos, pisces, mustelas, scorpius, et draco, ritriclea, acernia, clauce, et quaecumque alia in mare animalia grandia, omnia cacocima sunt, quae non sanguinem nutriunt sed colera aut flegma. Et de montibus fructus menta quae sunt omnes cacocyma sunt, ficus autem minus ellorum de montibus pomis; caricas autem, qui eas multum comedent non nimis utilem sanguinem generant, unde eis multitudo peduculos nascuntur. Melata non de maturis similis factam, pera antequam maturiscant, et termentinis fructus cacocymus est; cenara id est cardus, et magis quando durioris fiunt, cocumeris, melones vero minus, cocurbitas haec meliores sunt, sed non in ventrem conrumpantur, nam multo cacocyma fit. Ex oleribus autem nihil eucymus est, nisi inter eucyma et cacocimi media sunt lactucas et intubas, et post hec malvas, ita atreplex, et porcacia, et bletus, et lapatius. Radices autem quae manducantur cacocymi sunt quidem, quae sunt acriores, qualia sunt cepas, porrus, alius, rafani, daucus; medio autem inter eucymus et cacocymus sunt cariotas, et rapa,

VAR. : ¹ castus. — ² alia cythonis. — ³ in. — ⁴ corvita. — ⁵ amelebrassica.

LEÇONS : ⁴ ampeloprasa cocta amittit.

^{Aa} lactuca, condriles, scandix, gingida, intuba, cycorion. Vinus autem spissus et pinguis et non vene olens, sed insuavis et austerus cacocymus et perbersus est de vithinea* qui in lagunas majures reponitur; qui autem in parvis neque eucymus est neque cacomus, sed medius¹ est.

^{La} quo sinnapus dicunt. Oquimum cacocymum mutatus est, rapa cruda, brassica, bulbi non cocti, beta, cepas, alius, et porrus, et ampiloprasa coccata factam cacocyma deponunt cacocymia. Autem omnes sunt et pessima ea, quae vocatur agrestes, holera qualia sunt lactucas agrestes, condriales, scandes, gegidia, intuba, cicurion agrestes. Vinus igitur pinguis simul et non bene olens et insuavis et austeris cacocymi sunt, qualis prabus bitinior in macuribus lagunis missi, in minoribus autem neque eucymus, neque cacocymus, sed medius. Cacocymus autem vocant quod non bonus succus qui sanguinem nutriunt facierunt, sed humoris eucymus dicunt qui bonus succus, unde sanguinem fit generatus.

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 168.]

XVI. *Quae sunt quae bene digeruntur.*

Panes bene confecti¹, pisces aspratiles omnes, gubi, turpedo, trecla, omne genus avium bipedum a quadrupedum digestiviora sunt; maxime perdices [128], gattulas², columborum pulli, et fasiani, pulli anserum, ascellas digestibilia sunt; gallorum caro et unibersorum avium optima sunt, maxime pinguiora et teneriora; pessima autem macra et seniores. Sagenata vero de sero lactis, anserum epar et his similiter nutrita, gallorum testiculi bene digestibiles sunt, etiam pedocyilia porcorum ad digestionem hutilissimi sunt; de bubus jubenci et vituli; meliores

XV. *Quae bene digeruntur in cibis.*

Bene digeruntur panes bene confecti, pisces aspratiles omnes, gubus, norci, pastenaca, omnem genum avium, gallinarum carnes comparanda sunt generi quadrupedo, [104 v³] melius et bene digestibiliores esse et maxime perences et itagines, columborum pullos et fasianorum, alas anserum bene digeruntur et maxime gallinarum, et secundum totum optima autem sunt quae pingua sunt et recentes alas; pessima autem sunt quae magra sunt et seniores. Saginatas de saero lactis, ansaris epar, et similiter nutritae gallorum testes bene digeruntur; extremas porco-

VAR. : ¹ melius. — CHAP. XVI : ¹ cocti. — ² gattulas.

LEÇONS : * bitinia. — CHAP. XVI : Rien à relever.

^{Aa} sunt ad digerendum edorum carnes quam caprarum bimarum, et haec digestiora sunt a majoribus capris; et ea animalia digestibilia sunt quae in siccis locis nutritae sunt, quam quae in humidis. De pomis autem digestibilia sunt nuces ab aballanis, bulbi digeruntur facile his cocti, lactucas, intubas, malvas, cocurvitae coctas, si non corrumpantur. Digestivior est dulcis vinus ab austero. Optimum autem¹ ad digestionem esse sciendum est, quod ad bibendum fuerit suabe.

^{La} rum partes ad digerendum utilissima sunt; perfectus bovis juvenis meliores sunt ad digerendum, edi caprarum, et omnibus adhuc crescentibus caro melius digeruntur a majoribus jam etatem declinantibus, et quae in siccis locis nutriti sunt. Nam digestiora his qui in humidis nutriti sunt locis, hoc digestibilis magis sunt. Abellane, bulvi digeruntur facilius his cocta, ova, abala, et sorbilis, lactucas, intubas, malvas, cocurbitae elixas, quando non corrumpitur. Dulcis vinus aut austero digeritur magis. Utiliores sunt autem ad digestionem, sciendum est esse quod sanis utentibus prope suavis est in uso.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 169.]

XVII. *Quae sunt dispepta*¹.

Indigesta vero^a sunt capruna, bubula, cervina; pessima autem sunt et indigesta hircorum caro, post haec arietum, deinde taurina, et de senioribus animalibus omnia indigesta sunt, et porci cum senuerint indigesti efficiuntur. Ventres, intestina, vulba, cor, epar, aures, coda, renes omnia indigesta sunt; omnes viscera, cerebrus, medulla spinales, et de majoribus animalibus testiculi omnes, sanguis; anser praeter alas, merula, turdus, sturnus, et minutae aves, et qui duras habent carnes, turtur, anax, umplius, pavo, cicinus, et ventres ex omnibus abibus^b indigesti sunt; falluntur enim strutionem et mergum quasi digestivilem [128 v^e] medicamen, neque isti dige-

XVI. *Quae tarde digeruntur in cibis.*

Caprarum, boum, cervinum pessima autem sunt hircorum caro ad digestionem, autem id est arietum, post haec taurorum, et quae multum senes sunt quadrupedum pessima sunt; est et porcina multum senum, et venter ejus digestus. Est intestina, vulva, cor, epar, aures, cauda, renes, et omnes viscera, cerebrus, medulla spinales et de majoribus porcis testiculi, omnes sanguis, meserum ex hac aspratiles. Fattan pylon quodtifon et parvolorum avium dura est caro, et magis adhuc turtor, et anates, amplius aut pavo aut cecinus, ventres eorum. Omnis harum avium indigesti sunt; falsae enim laudent aliqui strutianus et mergos sunt medicamen digestibilis, neque ex ipsis digeruntur

VAR. : ¹ est. — CHAP. XVII : ¹ indigesta.

LEÇONS. CHAP. XVII : ^a vero deest. — ^b ex avibu omnibus.

Aa
runtur tam facile, neque aliorum civo-
rum est medicinalis digestio. Cocleae
indigestae sunt, lactis acida indigesta
est, maxime bis qui frigidum habent
ventrem; caseus vetustus, recens vero
maxime ille qui de lacte acida factus
est. Ex cocleis vero meliores sunt por-
phirae et cirices, ostrearum vero pelles
et qui duras habent carnes indigesta
sunt. Astacus, paburus, carcini, carabi,
scillas, et alia his similia, polipi, sae-
piae, thetides, vel que a Grecis vocan-
tur *malacoderma*, id est molles habentes
carnes, qualia sunt batilio, baterinae,
dracones, cocciges, galleonimi, scor-
pii, traguri¹, triclæ, orfi, glauci, zy-
genae, gongri, fragos² similes aquilae.
Ova elixa, assa, frixa, triticus elixus,
oriza³, alfitæ, farres, avena, vel si ex
eis panis fiat, faba viridis, fasioli, cicer,
lupini, milleus, et his similia, lenticla,
sesamus, erisimus, castanea, glandes,
mela, pira, ficos non maturos, uva
acedonica et austera, dactuli omnes,
seliquas. Citrius quidem specialiter me-
dicinalis est, si quis hutitur hoc, quod
de foris est propter digestionem facien-
dam, quemammodum et acria alia,
ocymus, rapa cruda et subcruda, bulbi
subcrudi, pastinaca, daucus, cariota,
et omnes radices olerum, et omnes ole-
rum genera praeter lactuca et intyva.
Vinus pinguis et nobellus indigestus
est; indige sunt et omnes aque.

La
facile, neque aliud cibum digestibiliores
sunt medicamen. Coclee omnes indiges-
tibilis sunt, lactes acidonica et maxime
his qui frigidum habet ventrem. Caseus
vetus et qui recens, et si maxime est
acidus, meliores sunt. Porpore, et cir-
ces, et aliorum ostracodermon, que
duras habent carnes, indigesta sunt.
Astag, pagori, carcanica, rabi, caridis,
et omnia his similia, polipodes, sepie,
teuthidis, et omnia que evocatur *malacoderma*, bati, liobati, rine, dracones,
cocis, galeonymi, scorpii, tracori, tre-
glæ, orci id est acernia, glauci, gen-
tine, salpi, gogori, sagros similes aque-
læ. Ova elega, assa, frixa, pyrrus coctos
qui vocatur thagus, [105] id est farris
majo, crimnon indigestibilior alfitæ,
tyle, farris, bromus, et ex eo panis,
faba ocri id est cicer, fasioli, lathiria,
rachi, herebentior, ipa, lupini niger
melius, et his similia, lenticla, viscus,
sesamus, herisimus, balanus, mela,
pera, ficus preter maturus, uva acido-
nica et austera, dactuli omnes, scorna.
Citrons specialiter si quis pro medica-
men utatur, extrinsecus corticem ejus
expedem ad digestionem, datus quem-
admodum et multa de agribus, qualia
sunt eucymus, rapa cruda, bulbus cru-
dus, pastinaca, daucus, careus, et om-
nes radices holerum, et omnes holera
preter lactucas et intubas. Vinus pin-
guis et novellus indigesti sunt; indiges-
tam autem est omnis aqua.

VAR.: ¹ dracori. — ² orraza elixus.

LECONS: ⁴ fargos.

[CHAPITRE XVIII, t. V, p. 170.]

XVIII. Quae sunt ^a apta stomacho.

^{1a}
 Dactuli ^b austeres, mala cydonia, olivae cum sale conditae butiliores sunt, si cum aceto componuntur; uvae austere, si cum ipsis foliis pendant, nocet, avallanas, magis et plus multum si cum ficis comedantur, scolimus id est [129] radus silvestres, minus tragaganta, cnicos, cinnaras¹, aru², radices³ coctae satis enim apta sunt stomacho; gingidia cocta modicam quidem cotionem non sustenit stomachus; senapis, rafanus, rapa, cardamus, pyretrus, speragus, basiliscus, camidafnes⁴, et brionia; bulbi digestionem excitant⁴ stomacho, et capparidis condita, cytri cortex confortat pro medicamine acceptus. Vinus confortat stomachum et ventrem et maxime calidam distemperantiam patientibus, sicut et in medicaminibus absentibus et aloes⁴.

XVII. Quae sunt in cibis apta sthomacum.

^{1a}
 Dactuli austeris, mala cydonia, olivae in sale conditas, expediores autem sunt cum aceto condite; uvae austerae, quae cum ipsis adpenduntur foliis, nocet, abellanas, magis et multum plus cum ficus. De scinis omnia quae nascuntur, mediocriter sunt cacoesthomo, id est apta sthomaco; quod est cololibis id est pastinaca agrestis, adractiles, leuca, dipsacis, nicus, traganta, tracti, quam alii cinarras, alii cardus vocant. Radix cocta ginsidio similis est candici, ncinis erem est apta sthomaco, coctus si aedatur; diutius autem coctus non sustinet; napi, rafani, rapa, cardamomu, piretrus, et basiliscus, asparagus, et alius oxymirsfnus, et camidafnis, xyacanthis, et brionie, bulbi et apertionem ventris faciunt, id est fastidium tollunt. Capparidis insalata, citri quod extrinsecus est, id est cortex, totius confortat inter medicaminis fortes adsumens. Vinus enim austerus confortat sthomacum et ventrem et maxime distemperamentum calidum passum, et in medicamentis absentium, aloes ponimus.

CHAP. XVIII. VAR. : ¹ cineras. — ² aru deest. — ³ asaru supplet. — ⁴ et aloes deest.

LEÇONS. CHAP. XVIII : ^a Quae sunt deest. — ^b dauculi. — ^c camidafes. — ^d exercitant. — ^e et aloes deest.

[CHAPITRE XIX, t. V, p. 171.]

XVIII. *Quae sunt cacostomaca, id est quae sunt*¹ *quae non sunt apta stomacho.*

Aa

Arceotides mordent stomachum, et magis cedrides, sucus amaranti, agnus senen; beta cacostomaca est ita ut et mordicationem faciat quando amplius comeditur; lapatus similiter, ocimus, rapa subcruda, bletus, atriplex cum aceto et lequamen et oleo accepta; fenus-grecus evertit stomachum, et sesamus similiter. Lactes vero qui frigidam habent ventris temperantiam aciscit, si manducaberint; qui autem calidam habent ventris distemperantiam, usturam id est carbunculum patiuntur; propter hoc ergo merito eis nocit, et qui febriunt, amplius autem si lacte cum mel mixta accipiant. Melones non bene digestis cholicam passionem faciunt, solent enim antequam corrumpantur et vomicam cetent. Hutile est multum maducare, non eucymos civos supermanducet et sic moveat vomicam. Sed et melopepones² similiter faciunt. Cerebros vero omnes cacostomacus est et nauxia movit, quemadmodum et ossarum medulla. Vinus igitur [129 v°] niger et austerus facile in stomacho acescit et vomicam excitat; pinguis vero et nobellus quemadmodum et in medicaminibus aprotanus, erifon et afronitrum.

XVIII. *Quae sunt cata sthomacum, id est quae non sunt apta sthomaco.*

La

Arciotidas mordicationem faciunt sthomacum, clederitdis magis; enim sucus amaranton, agnus sperma, beta cacosthomaca, ut est mordicationem faciat, quando plus commixta fuit; lapadius similiter cocymon, rapa cruda, bletus, atreplex cum aceto et legumen sumitur; fenusgrecus evertit et sesamus similiter. Lactes quibus frigida habent temperantiam ventris acida; qui autem calidu carbuncula; merito ergo nociva est [105 v°] et his qui febriunt amplius aut his qui mel adsumunt. Molonis non bene egetus colericam passionem facit; solent enim si antequam conrumpantur, ut vomat utilius est et amplius manducit utique minime, qui hoc eucymum cibum supermanducit, movit omnia vomitum, et mel opopinus similiter. Cerebrus omnes cacosthomacus est et nausiam movit, quemadmodum de ossis medulla. Vinus niger et austerus facile acita et vomitum facit, sed et pingues et mustus, sicut enim in medicamentis aprotanus, erifonafon, afronitrus.

CHAP. XIX. VAR. : ¹ cacostomaca, id est quae sunt deest. — ² mel et pepones.

CHAP. XIX : ³ cacostomaca, id est quae sunt deest.

[CHAPITRE XX, t. V, p. 171.]

XX. *Quae caput ledunt.*

^{1a} Sycamina, robi, mora capitis dolores excitat, arceotidas, cetrices, canapi semen, meu¹ radices, dactuli omnes, eruca, fenusgreucus, linu semen. Vinus robeus et austeris capitis dolores faciunt; et ut intellectus tangit, magis niger et austerus et boni odoris capiti excitant dolores; albus vero et lenis neque capitis dolorem faciunt, nervus ledit vel tangit et minus^a nutrit et mitigat capitis dolores, qui ex humorum habundantiam in ventre constituti generant capitis dolores. Lactes inutilis sunt capiti, praeter his qui bregma habent; stem^b (*sic*) una vero que in aceto fuerit missa capiti inutilis est.

XVIII. *Quae caput ledunt.*

^{La} Sycamina, id est mora, et de rubo mora dolorem capitis facit; poma, arciotidis, cidri, cannapis, semen murige, dactuli omnes, eruca, fenusgreucus, lini semen. Vinus rubeus et austerus capitis dolorem excitat, et intellectum tangunt, et magis niger et austerus, et ei qui odoratus est capitis dolorem movit; qui autem acosus vilem Yppocratis albom adhuc neque capitis dolorem movit, neque nervos tangit; qui autem oliforus est, id est minus nutriens, et mitigat dolorem capitis, et factus sucus in ventrem lactineum, non est utile capitis, si non aliquis fortem habeat nunc infusam vinacia vinum, quod vocat Luria, capitis dolorem facit, aut in aqua uvas conditas.

[CHAPITRE XXI, t. V, p. 172.]

XXI. *Quae non inflant.*

Cyminus Libisticus, agnu sperma et radix, canapis semen, fava, fresa, bulbi excocti et conditi, oleum et liquamen cum acito editi, mel dispumatus; oxymelis autem inflationes eicit. Panes hordiacii si consparguntur et sic conficiuntur minus inflant, media aute[m] sunt fasioli, pisus, lateria¹, races.

XX. *Quae in cibis non inflant.*

Quiminus Licusticus, agnu spermo et radix et semen, fabas et fabas fractas, bulbi amplius cocti et conditi, si cum oleo et liquamen aedatur et aceto et mel dispumato; oximellus autem inflationis eicit. Panes vero ordiacius, si spargantur et conficiuntur, minus inflat; media autem sine inflationes fasioli, ova, racis, ciceris.

CHAP. XX. VAR. : ¹ inen. — CHAP. XXI. A partir de ce chapitre nous n'avons plus à donner que les variantes du manuscrit Ab : ¹ lacterida.

LEÇONS. CHAP. XX : ^a nimis. — ^b fortem.

[CHAPITRE XXII, t. V, p. 172.]

XXII. *Quae inflant*¹.

^{aa} Pisus, fasiolus, fava, lenticla, triticus, cicer, lupini, fasioli virides, milleus et his similia; favae autem farina ventositatem faciunt, adhuc magis si integra est cocta. Maza de alfitis facta inflationem facit; conspersa vero purgat magis ventrem, et maxime si mel accipiat, opii omnes et maxime Cyrenaicus, silfii opus et radix fici, si² in ve[n]tre tardaverint, ventositatem [130] faciunt, propter quod exeunt cito. Quae autem bene matura sunt prope nec ledent. Similiter et caricas, et crudi dactuli inflant, quemadmodum et fici, et rapa cruda. Lactis³ facile in ventre inflationem faciunt; bulbi crudi, mel non bene dispumatus, dulces vinus inflationem cum gravitate faciunt. Vinus vero dulcis et^a austerus neque digeritur neque continetur, sed diu manens in ventre superiore ventositatem cum spiritus habundantiam generant, et mustus inflationem facit.

XXI. *Quae in cibis inflant*.

^{la} Pisis, fasiolus, lithiros, faba, lenticla, farres herbarum, hi lupinis, fasioli acri, nigar melius, et his similia; de faba autem farina inflat adhuc magis, quando intra coquitur, aut alii meore cocta utatur. Malva de alfitis inflationis generant, confecta autem et contusa quam plurimae magis ventrem deducit, et maxime si mel accipiat; ytiscope omnes id est suci et maxime opo Cyrenaicum, de cerenio sucus, opus silfii, sitraxis, ficus, oligracunus inflationes faciunt, propter quod facile exit. Optime permatura, proximior est quod [106] nullo modo ledit; similes sunt carecas virides. Dactuli inflationem facit, quemadmodum rapa cruda. Lactis facile ventositatem spiritus facit, bulbi crudi, mel quod non perfecte coctus est. Dulcis vina inflant et tardam digestionem faciunt; dulcis autem simul et austeris quae habidadesin, id est per membra transmittuntur neque digerunt, si amplius morent in ventre superiore, pene omatonosin praedulcis tantum inflationem.

[CHAPITRE XXIII, t. V, p. 173.]

XXIII. *Quae proiciunt suptiliant et apertiu[n]t.*

Ptysanas proiciunt et expellunt, fenugrecus, melones, uvas dulces, faba, cicer et maxime niger in renibus lapides frangit manifeste. Capparis sup-

XXII. *Quae in cibis sunt, quae proiciunt et extenuant et adaperent constipata.*

Ptysanas proiciunt, fenugrecus, melopopenus, uvae dulces, faba, citriac magis qui niger est, hii et in renibus lapides minuant, ut manifestum est;

CHAP. XXII. VAR. : ¹ Quae sunt quae inflant. — ² fici si. — ³ lactes faciunt.

^{Aa}
tiliat humores, et maxime condita proicit et educit¹ per ventrem flegmata, et de splene et epatis constippatos humores extrahit; datur autem cappar² ad haec cum oxymelle aut oxoleo, id est cum aceto et oleo, ante omne civo acceptus. Qui³ ex betis est⁴ sucus expellitibus⁵ est, et ex epate constipationes evacuat et exsolvit, et magis si cum senape et acito manducentur; similiter lapatius et acalifis⁶ extenuandi habent virtutem, aru et asfodili radices et bulvi et hi virtutem extenuaturiam habent et laxativae sunt locis constipatis; propter quod et sparagi asfodili ictericis pro aliquod magnum adjutorium ingerunt cum sapa. Cepa, alius, porrus, et ampeloprasa suptiliant et incidunt in corpore pingues et glutinosos humores, coctae autem his vel ter deposita acridine suptiliant. [130 v°] Crudos humores serus de lacte suptiles reddit; pingues humores fici expellunt, praeterea sablonosa multum quae sunt in renibus si comedantur expurgant. Caricas suptiliant et incidunt humores, ut etiam et renes purgent. Arceotidas purgant pingues et glutinosos humores, amygdala expurgat⁷ viscerum loca et expellit⁸ et de thorace et pulmone purgat per sputum. Pistacia hutilis est ad confortandum epar et purgando⁹ obclusos ejus meatos. Rafanus suptilaturiam habet virtutem; mel suptiliat, magis ille qui in locis calidis et siccis nascitur, propter quod et mulsa est sputaminum deductoria. Ozymellis incidit omnes spissos et glutinosos humores,

^{La}
cappar² extenuant habundantius, conditi vero proicit et educit in ventrem flegma consistentem, et in splen et in epar, infraxin purgat; vere autem ad haec convenit talia cum oxymelli aut cum oxoleo ante alios omnes cibos. Qui betis sucus projectorius est et in epate infraxis exsistentis solvit, et magis quando cum senape et aceto manducaturus; similiter ut lapatius, acalifes extenuandis virtutem habent, icinaru et asfodili radices et bulbi virtutem habent extenuaturiam et haecpracticam, id est adaperit constipata; propter quod et sparagus asfodili heceteriosin aliqui ut magnum adjutorium prestandum cum sapa dant. Cepas, alius, et porrus, et ampeloprason proiciant, extenuant et corporibus pingues et glutinosos humores; cocta igitur his aut ter amittunt enim acrorem, sic dati extenuant crudus adhuc humores. Multum fici proiciunt, propter quod sablonosa multum nefretici ad comendum datus purgant. Carecas vero extenuant et incidunt, unde et renes purgant; arceutidis purgat pinguis et glutinosos humoris, amigdalas vero proiciet et purgat viscera, et de thorace et pulmonis sputamenta humida operandum purgat. Pistacia utilis sunt ad confortandum epar et purgandum ea quae in ipso constipata sunt per eductionem humorum. Rafanus leptomeres est, id est extenuandi jam habet partem virtutis; mel maximum ad extenuandum habet virtutem; nara calidus et siccus est, propter quod et mulsa sputamina educit.

CHAP. XXIII : ¹ et educit *deest.* — ² quac. — ³ est *deest.* — ⁴ expellentibus. — ⁵ acamfilis. — ⁶ expellit et purgat. — ⁷ et expellit *deest.* — ⁸ expurgandum.

^{La}
^{Aa} facile purgat viscera sine molestia, multum etiam jubat in thoface et in pulmone natas passiones quae fiunt ex humorum pinguium congregationem. Vinus suptilis hutilissimus est; si autem sint humores frigidi suptilis et veteris vinus cum acredine; vinus autem albus hutilis est, pulmonibus anagozin confortat e[t] humorum infusiones incidit mediocriter; dulcis autem vinus in acutis aegritudinibus ad sputa movenda hutilis est, etiam digestis peripleumonice et peritice passionibus.

^{La}
 Hoc similis extenuat omnia quae glutinosa sunt et pingua, facilius ab aliis educit, et viscera sine molestia purgat; nimis etiam juvat circa thoracem et pulmonem passionem, si quid ibidem pinguis sunt collecti humoris. Unus tenuis utilissimus est si frigidum humoris tenuis et vetus cum acridinem; datdodis autem, id est albus, utilis est; de pulmonibus educationem facit confortandum et humores humectandum et extenuandum mediocriter. Dulcis autem vinus in acutis passionibus ad sputandum utilis, jam digestus circa pulmones et laterum passiones.

[CHAPITRE XXIV, t. V, p. 174.]

XXIII. *Quae sunt encfractica*¹.

Lactis quae multum serum habit sine periculo accipitur utique semper ea uti oportit; qui autem modicum habent seru, plus habet caseum; haec periculosae sunt; ledunt igitur renes et inportunae lapides ibidem generant, infraxin epati faciunt et praeparant passionem. Caricas epati et spleni [131] flegmonem faciunt pessimum, quemadmodum et fici non secundum² propriam aliquam virtutem praecipuum, sed communi ratione³ omnium dulcium. Omnia igitur dulcia ledunt splen et epar; obcausos⁴ enim eorum meatus in durtiam bertuntur. Haec autem secundum se ipsas nihil in jubamine neque in lesione fiunt, cum eis admiscetur quae suptiliant et incident et

XXIII. *Quae sunt in cibis quae constipa*.

Lactes qui serum multum habet sine periculo est adhibendo; illa vero lactis quae serum modicum habet et caseum plus habet inutilis est et periculosa. Quia multum et frequenter utuntur, ledit igitur et renes lapides ibi generatido, infraxin autem in epar facit et paratus cito generare petens. Carecus epatici et spleni inflammato ledunt, quemadmodum et fici non secundum suam virtutem praecipiet, si coquandum murationem omnium dulcium. Omnia enim dulcia ledit splen et epar. Constipa autem et scirominis. Haec autem secundum nihil ad juvamen sunt neque ad ledendum fiunt; comiscentur cum his quae extenuant et proiciunt medicamentis. Non parvam ergo juva-

CHAP. XXIV. VAR. 1 ¹ *titulus deest*. — ² et fici non secundum *deest*. — ³ *cumune ratione*. — ⁴ *obcausus*.

^{Aa}
purgant medicamenta. In quibus non
minor medicamen est mulsa, sed non
hutilis his quibus in tumore levata sunt
viscera et indurata et tumentia et fleg-
monem habentia. Cito enim mel in
cholericis mutari solit humore; papa-
veris vero semen retenetoriam est tho-
raci. Pingues vero et dulces dactuli in-
fractici sunt et magis virides. Omnia
enim¹ quaecumque de idria et semula
conficiuntur, infractica sunt et splenem
majorem faciunt, et lapides in renibus
nutriunt; similiter et farina tritici cum
lacte. Alica vero inutilis est quibus epar
facile infraxin incurrit, et renes ad la-
pides generandos² habent paratos³.
Vinus dulcis infracticus est et tumores
viscerum augmentat.

^{La}
men est. Mulsa inutilis est quibus in
tumore viscera scyrumina et in tumore
et inflammationem posita. Aceto et mel
in colerico humore transire solent. Pa-
paveris semen retentarius est in tho-
race pinguis et glutinosos humoris.
Dactuli infractici sunt et magis consti-
pat virides. Omnia enim quaecumque
de itriae et semula conficiuntur, infrac-
tica sunt et spleni ditmentiva et lapas
in renibus facit. Similiter et farina tri-
tici cum lactis; et omnis farris utilis
quibus epar infraxin patitur, et quibus
in renibus lapides fiunt expediunt. Vi-
nus dulcis infraxin facit et humores in
viscera auumentat.

[CHAPITRE XXV, t. V, p. 175.]

XXV. *Quae sunt bradipora, id est quae
poros gravant¹.*

Omnia² quaecumque de itria et se-
mula conficiuntur bradipora sunt, faba,
fresa, panis mundus, lenticulae cortice
sublata, cerebellus, medulla spinales,
epar, cor, triticus coctus, ova elixa et
magis assa et adhuc magis frixa, lu-
pini, fasioli, pisus, sesamus, erisimus,
balani, mela, pira nondum natura,
cornu, vinus dulcis et austerus et niger
et pinguis, etiam si sine dulcedine est
[131 v°], et omnis mustus, et aquae
omnes bradipora sunt.

XXVIII. *Quae sunt in cibis quae
poros gravant.*

Omnia quae de ydriae fiunt et se-
mula bradipora sunt; faba frixa, et pa-
nes mundi, lenticulae portia sublata, ci-
cer dorsa, medullae spinales, epar,
noces, triticus coctus, ova cocta dura
et magis adhuc frixa, lupini, fasioli,
pisus, sesamus, balie, mele, et pera
non matura, et minime matura cornu-
lia, vinum dulcis et austerus et niger
sine dulcedine, et novellus id est
mustus [107], et omnes aquae,
omnes gravant poros quod Graeci *bradipora* di-
cunt.

VAR. : ¹ autem. — ² generan. — ³ partus. — CHAP. XXV : ¹ id est. . . . gravant deest.
— ² id est quae purius gravant, omnia.

[CHAPITRE XXVI, t. V, p. 175.]

XXVI. *Quae sunt eustarta, id est quae¹
facile corrumpuntur.*

^{Aa} Persica, armenia et praecoccia, et omnes stivani² cibi, quae humida sunt temperantia, solent in ventre corrumpi; quando autem non contigerit³, cito pertranseunt; propter quod in primis ea oportet comedere, ut cito pertranseant et non corrumpuntur; nam super alios civos⁴ si comedantur, et ipsi corrumpuntur et illi qui ante comesti sunt.

XXV. *Quae tafraxta sunt, id est quae⁵
facile conrumpuntur.*

^{La} Persica, armonia, praecoccia, et omnes stivales cibibus quae temperantia humida sunt, contingit ut conrumpantur in ventre, quando occurrit cito pertransire; propter quod antea manducari oportet ab illis, sic enim eas cito transmittit ventre ante alios cibos; impediunt enim postea retardatas, et tunc quae conrumpitur, secum et alius quos invenit celerius.

[CHAPITRE XXVII, t. V, p. 176.]

XXVII. *Quae sunt disptarta¹, id est quae
sunt quae non facile corrumpunt.*

Minores² cocleae, id est quas Greci cymia et porfirae et cyrices vocant, et omnia ostracoderma vel cetera quorum duras sunt carnes, non facile corrumpuntur, maxime si his au ter aqua vona mutetur³, et sic coquantur donec omnis salsido⁴ tollatur. Item astaci, paguri, carcini, carabi, carides, et alia his similia, qui incorruptibiles habent carnes, similia duris carnibus ostracodermon sunt.

XXVI. *Quae sunt dipharita, id est quae
sunt difficile intus corrumpitur.*

Parvas cocleas, porfire, id est unde purpurea tinguntur, cyricis, et quaecumque sunt alia, quae ostracoderma vocantur et duras habent carnes, damus his quibus conrumpitur cibus in ventre; coquentes duas aut IIII vecis in aqua bona, transmutantes in munda alia aqua, quando jam aqua salsa esse videtur. Et stacus, et pagorus, et congrus, et carabus, et caradis, et alia his similia, qui habent carnes quae non facile corrumpuntur, similiter eis qui duras habent carnes, quae ostracoderma vocant.

[CHAPITRE XXVIII, t. V, p. 176.]

XXVIII. *Quae bentrem molliunt.*

Lenticla et brassica et maritima

XXVII. *Quae sunt quae ventrem
deducunt in cibis.*

Lenticla et brassica et de mare pis-

CHAP. XXVI. VAR. : ¹ quae sunt quae. — ² aestivani. — ³ contingent. — ⁴ cybus. —
CHAP. XXVII. VAR. : ¹ disptartades. — ² iminoris. — ³ aqua supplet. — ⁴ salsitudo.

Aa

pene omnia, quae a Grecis ostracoderma vocantur vel cocleas vocantur, commixtam habent naturam e contrariis virtutibus. Ea ergo quae in eis firmiora sunt in uniuscujusque corpore bradipora sunt et staltica ventri; quae autem humida sunt in eis, irritant ventrem. Si quis ergo excoquat lentilam aut brassicam aut maritimorum animalium de quibus dictum est, sic condiantur ubi coctae sunt jus cum oleo et garu et piper, et postea ipsum jus desvibere quando hult, et videas mollitum ex ipsa potione [132] ventrem¹, et maritimos echinos et coclearum omnium jusculla, et betusti galli jus educere ventrem. Brassica autem, si volumus ut educat ventrem, ut ponitur caccabus et cum una aqua fuerint coctae, in qua² utique coctione si condiatur oleum et liquamen et accipiat, educit ventrem. Oportit enim non satis excocta esse olera, ut sucum suum secum habeant, nam si coquantur bis aut ter mutata aqua constringunt, si cum oleo et acito comedantur. Panes etiam tridicei³ educunt ventrem, propter quod in ventre multo sunt perittomatici et quia forforibus repellitivam virtutem participant. Fenigreci sucus coctus et cum mel datus hutilissimus est; deducit enim ex intestinis per ventre omnes pessimos humores, simul cum stercore; modicum autem esse oportit mel, ut non facire possit intestinorum mordicationem. Olivas cum sale conditas educunt ventrem, si ante cibum cum liquamen adsumantur; quemadmodum ostracoderma vel coclearum sucus de-

La

ces, ne omnes de mare jubeo, ostracodermon coclee vocantur, compositam secum habent naturam contra se contrariam virtutem. Illa enim quae cister, id est firmiores sunt in his unicuique in corpore, bradiporon sunt et stalticum, id est constringunt ventrem; humor autem earum irritat ventrem ad exercendum. Si quis ergo, per quod coctus lentila aut brassica aut maritima animalia, quas diximus, ita condirelixia oportet de oleo et liquamen et piper, postea das bibere quantum vult; vides ventre purgare stercora post portionem ex maritimis. Ecinus et cocleas omnes jusculla et ventres et diurnos callosos educit; quod si brassica educere volumus ventrem secus positum caccavo cum aqua, in qua coquantur, ferentes mittimus liquamen et oleo ad condimentum. Oportet autem non satis eas percoquere, et sic aedes. Panis do tritico educunt ventrem, pro hoc quod in ventrem ex eo multa fit superfluitas, et hoc repellent virtutem, participat forum. Fenigreci sucus coctum et mel ad acceptus utilis est; educit enim qui intestini sunt pessimi humores, et hoc proiciat impetum eundi [107 v°] facit intestinis ad exercendum; modicum autem esse oportet quod admiscitur ei mel, ne quando faciat mordicationem. Olivas in sale conditas educit ventrem ante cibum acceptum et cum liquamin admixtus, quemadmodum et ostracodermis saceto elei. Sucus ventris est epaticus et propterea aliquis condiunt cum oleo et liquamin, et vino facto juscello utuntur, ut facilius edu-

^{Aa} ducturius est ventri, propter quod multi condiunt ea ex oleo et liquamen. Lactis aquosa deducit magis ventrem quam qui pinguis est. Serus¹ autem lactis fortiter ventrem deducit; mitti² autem ei oportet mel, tantum ut suabe sit ad bibendum, et non subvertat stomachum, neque in gustu acarizet; si autem amplius volueris ut educat, salis pulverem addis. Omnis caro jubenum animalium facile³ deducit ventrem, sed et extremae partes eorum et maxime parto proximiores similiter, ut edina. De piscibus turpedo [132 v] et trecla. De oleribus canicu sive acalifis. Caseus recens cum mel acceptus, atreplex cuius semen tritus et potus cholera educit et ideo purgat ictericos; bletus, cucurbita, melones, fici, caricas, melopepones⁴, uvae dulces, maxime si sint humidae. Sicamina ante civo sumpta pertransit cito, et civos educit, et si malos invenit humores in ventre, corrumpitur cito. Coloquentida similiter facit; recentes autem nuces secessos hutilis faciunt, sed et siccae nuces si ante infundantur⁵ et sic edantur⁶; similiter operatur beredibus nucibus⁷. Coccimela humida deducunt, sicca vero mulsae infusa et si amplius mel habuerit satis mollit ventrem, utique et si sola ea comedantur et superviberit mulsa; manifesta est quia expeditius ventrem deducit. Post acceptione vero spectandum est aliquod oras et non mox prandendum. Mora, cerasia, precoccia, perseca et omnia quae humida vel aquosa sunt natura, et quaecumque sine

^{La} cat ventrem. Lacti acusior educit ventrem magis quam pinguior. Serus autem de lacte fortiter solvit; mittere autem in sero oportet mel tantum quantum suave sit, ne subvertat sthomatico, et secundum hoc modo et salem et quantum non agageret in gusto. Si autem magis emittere vis eum ventrem, amplius mittit salem tritum. De nimis juvenem animale carum facilius exit per ventrem et quae extremas sunt in ipsis; similiter cervina. De piscibus narcite et trigon exeon mediocriter et malaciti mediocriter. De oleribus beta, lapatius, ortica, acalifis qui dicitur sedes, caseus cum mel, atreplex qui dicitur semen ejus tritus et potus colora educit et purgat ettericos; bletus, cucurbitas, melones, fici, caricas, uvae dulces, maxime recentes quando sunt, sicamina munda ante cibum sumpta exit citius per ventrem et quasi secum producit. Secundam autem super alteras venientes, malus invenitur humor, in eis corrumpitur; cucurbitas similiter. Humida autem mox ad deducendum ventrem utilis sit et ad quae jam siccae sunt ante infusas in aqua similiter faciunt viridibus. Cotimela quae humida sunt educit, siccae autem in mulsa infusas amplius habens. Mel nimis educit ventrem, et si salas aliquas eas manducit et multum plus si supra bibat ipsam mulsam; certum est quia plus juvat ventris depositiones; quod cum cibo eos expectandum est aliquo tempore et non mox prandia. Mora, cerasia, precoccia, persica, et omnia quae

Vaa. : ¹ saero. — ² miti. — ³ difficile. — ⁴ fici. . . . melopepones *deest*. — ⁵ et siccae. . . . infundantur *deest*. — ⁶ si caedantur. — ⁷ viridibus nocces.

^{Aa} qualitatem aliquam in gustu bel odore sunt, hutilius et citius ad inferiora per ventre deponuntur. Sin minus nec ventrem mobent nec constringunt; interdum effim constringitur venter ut de mulsa solit constringere, quando anadosin fecerit, id est in benis trahitur, et cum sanguine corpori ministratur, et propterea non deducit ventrem, sed et mixtus cibus anadosin facit; si ventrem non faciat secundum quod si non contigat ut anadosin faciat, cito inritat secessos ventris, habens in se¹ acridinem. Solus autem mel si non coquatur vene deducit, modicum vero coctum deducit ventrem, sed antequam anadosis fiat. Orymellis autem radit quae sunt inbecilliora intestinae. Vinus dulcis [133] adjutat et ventris secessos movit. Sapa deducit ventrem; ova recentes cum multo gareleo, id est cum liquamen et oleum mixtum², si in primo ante cibum sorvantur³, deducunt ventrem.

^{La} humida sunt et aquosa et quae sunt absque aliqua qualitatem gustantibus aut odorantibus eas. Si enim utilis est venter siccidus est, exeunt facilius, non manet et ipsa suspensa nihil ad deducendum juvant, propter quod nullam habet acridinem aut nitrosam qualitatem. Medii sunt isti tales in cibos ad movendum ventrem vel porrigendum, modice se inclinans ad aliud, quando non nimis invenitur piger venter. Ad exercendum enim consiari agitur venter, propter [108] et quod melligraton, quibus anadosis catus praevenitur et epar ad se non duxerit. Tunc enim solus invitat ventrem ad excernendum, sed et mixtum cum cibus educit. Quod anadosin ad epar traxerit, non citius inritatur ad exercendum, habens agridinem in se, solus autem mel non coquatur; dulcido ipsa bene educit ventrem, constringit magis eum. Quae autem ex dulcis malis melata sine agritudinem est, exire facit; acoram autem mala et pera insuavius aut sine sapore est, et nihil juvamen habet. Quae enim de mellis dicta sunt, haec enim de malis granatis et peris dicere credendum est. Lactis vero, si serus ejus decoquatur et consumatur, nullo modo educit ventrem. Cilacon autem tamdiu ab ignitis lapidibus aut ferro decoquatur, lactis ut serus consumatur, constringit ventrem. Hoc enim ita factum eis datur quibus ex acridinem humorem mordicantem superfluitatem in ventrem, sic cocta lactis datur; induriscit enim facile in ventrem talia facta lactis, propter quod admiscunt ei mel

Var.: ¹ in se *deest*. — ² oleo. — ³ sorbiantur.

et salis. Cautius autem et aqua ad-^{La}jun-
gunt et non est mireris, si serus con-
sumptus est, iterum aqua superaddi-
mus. Non enim humectationem de sero
fugimus, sed acridinem nimis, si super
[108 v°] quam solvitur venter caridis,
carabis. Sed et alii qui sunt talia, costra-
con minus quidem ad ostracodermom
habent enim in se salidis humorem, si
amittit aquam quemadmodum ostrua-
corme garo constricturi fit, et si de-
siccare voluerit humorem ventris. Si
autem modice aut nullo modo coquatur
mulsa, educere videtur priusquam ana-
dosin faciat. Oxymellis autem rapit in-
firmiora quae sunt intestinalium. Vinus
dulcis aliquantum adjuvat ventrem ad
exercendum, sapa educit ventrem, et
uva recentes cum multo gareleo prius
ante cibum accepta.

[CHAPITRE XXIX, t. V, p. 178.]

XXVIII. *Quae sunt media catartica et
solaturia ventris*¹, *Greci epilata vocant.*

*Quae sunt media purgativa et malactica
ventris.*

Herba mercurialis per se sola, at
mixta cum oleribus, cocta et in civo
sumpta, et primo aut postea ipsum jus
sorbat, solvit ventrem; sed et polipo-
dium similiter, in ptysanas aut cum
gallina coctus sucus ejus; aut acalifis
semen, aut cnicu semen tunsum in
mulsa aut in suco gallinae datus, et si
admisceas amygdala et nitru et anissu²
et mel et caricas, melius facis.

Linogustis, id est herba mercuria-
lis, aut per se data sola aut cum aliis
oleribus comesta, prius exinde jus po-
tui datus. Polipodius similiter semen
potus, quantum unus coctarius est,
purgat nigra colera. Similiter et semen
cnicu contusa cum mulsa datus aut
cum jus gallinae aut mixtum amigdala,
et nitrum, et anisum, et mel, et ca-
ricas.

[CHAPITRE XXX, t. V, p. 179.]

XXX. *Quae sunt quae ventrem
constringunt.*

XXVIII. *Quae sunt in cibis quae ventrem
constringunt.*

Dactuli austeres, uvae ansterae, sica-

Dactulis austeris, sicomora, rubi,

CHAP. XXIX. VAR. : ¹ quas supplet. — ² anissu.

Aa
mina, rovi, mora, et rovi canini, fructus; magis myrta silbestris, coccimela, prumnia, melata de malis stipticis facta. Acida vero melata, si spissus humor in ventre fuerit constitutus, incidit et educit et humectat stercora; mundum autem inbeniens ventrem, constringit magis. Quae autem dulces habent succum sine aliqua acridine anadosia faciunt, magis et cum acridinem exint. Aquosum autem sucu et sine sapore insuavia sunt et nihil jubamen habent. De malis autem¹ enim dicta sufficiant nunc, et de mala granata et pira eadem existimandum erit², quod et de melis. De lactibus vero, quod si lac ante coquatur ut serus consumatur, nullo modo deducit ventrem. Coclacon autem quod fit de ardentibus petris aut lamina ferri inmissis, donec serus consummatus deficiat, constringit ventrem; datur enim his qui ex acridine humorum mordicationem [133 v°] cum solutione ventris patiuntur. Coclacon autem non solum fit de lapidibus, sed et de ferro cyclicos factos, id est rotundulas massulas ignitas, ut de lapidibus fit, et caseus ergo fit in ventre facile de sic confecta lacte, propter quod admiscenda est ei mel et sale. Magis enim sine periculo est, si aqua mittens constringat, et non miseris, si serus consumatur et iterum aqua supermittatur; non enim humectationem seri fugimus, sed acridinem ipsius per quam ventrem deducit. Carides, carabi et his similia quaecumque sunt maritima³, quos Greci malacostracon⁴ vocant, minus quidem

La
rubi canini, fructus; magis autem myrte agritis, coccimela, et prunia, melota quidem de stiptica mela facta constringit ventrem. Acida autem mela pinguem inveniens humorem extenuis eum et educit et propterea humectat stercora; mundum autem inveniens quando, mediocriter quietum esse videtur. Brassica prima aquam fundis, sic mittimus mox in altero vas ferventem, et post hec iterum in illo coquimus, donec excoquantur. Oportet neque absem frigidus nimis neque aqua frigida tangere donec discoquantur. Non jam dilecto discocta si frigidior tetigerit, quamvis amplius coquas, sublata lentilae corticem ut fortiter stipticum in ipsa est perdita non similiter desiccat, quae est in ventrem reumam. Si autem coqui eam ad duas aquas, ut prima aqua ubi bullit verses et alia iterum mittas, et coquas, et modicum salem aut liquamen admisceas, constrictibilem aliquid habet ventris, donec in gusto suavitatis non agarizata utilissimus fit medicamen et cibus. Alfita cum vino austero pota desiccat. Oriza constringit ventrem, elimon spue niger melius; leporina caro; vinus austerus et niger sine dulcedinem, et rubeus austerus.

CHAP. XXX. VAR. : ¹ autem deest. — ² peradmixte stimandum est. — ³ maxime. — ⁴ malacostron.

Am
 ab ostracodermon habent. Igitur et hii
 salsedine quam si in coctura amiserit
 aquae, quemadmodum et ostracoder-
 mon carnes, constrictiva fit ventri; sed
 et lenticla et brassica, vis cocta facta et
 ex se humore amisso, constrictiva fit ven-
 tri et desiccativa. Volentes ergo humo-
 rem ventris desiccare, cum mediocriter
 videtur esse cocta brassica, prima aqua
 effundis et mox in alia aqua calida re-
 mittis, et iterum coquis donec vene dis-
 cocta sit. Oportit autem cum mutas
 aqua neque aeri neque aquam frigidam
 tangere quodvis erit coquendum; quod
 si aut aerem frigidum aut aquam frigi-
 dam proximatur, quambis diu coquatur
 non excoquitur. Nam si lente auferas,
 scorciam perdit stipticam virtutem, et
 similiter desiccatur ventris reuma. Si au-
 tem tundas eam et bis coquas effusa
 prima aqua, et sic modicu sale aut li-
 quamen condias, et mittas aliquit de
 constrictibis ventri speciebus, donec
 gustu suavis sit, hutilissimum facis me-
 dicamen, simul et cibum. Alfitum cum
 vino austero pota [134] desiccatur; ven-
 trem oriza constringit et elimon aut
 niger, melius caro leporina; vinus aus-
 terus et niger absque dulcedine, et ro-
 beus et austerus vinus.

[CHAPITRE XXXI, l. V, p. 180.]

XXXI. *Quae calefaciunt.*

Triticus elixus et ex eo panis, spelta,
 avena, fenusgreco, arceotides, dactuli
 dulces, mala dulcia, sesamus, erisimus
 et calefaciunt et sitim generant. Canapis
 semen, uvae dulces et sitem generant.
 Appius, smyrnion, eruca, rafanus, rapa,
 napi, cardamus, pyretrus acer est et

XXVIII. *Quae calefaciunt in cibis.*

In cibis calefaciunt frumentus coc-
 tus, et quae ex his fiunt panis, tiffi,
 avena, fenusgreco, arceotidas, dactu-
 los dulces, mala dulcia, resimus, eri-
 simus et sitem faciunt. Cannapis se-
 men, uvae dulcis, propterea sitem
 faciunt uvae magis mollis. Me-

^{La}
calidus; pastinaca, daucus, cariota cale-
facit, manifestius cepa; alius, porrus,
ampeloprasa satis est acres; cocta bis
aut ter amittit acridinem. Caseus vetus
calidus est, propter¹ quod et sitem fa-
cit. Vinus dulcis mediocriter calidus est
et sitem generat; roveus² autem cali-
dior³ est nigro, flavus vero calidior est
valde, sive robeus, sive robrus, sive
dulcis, sive albus; omnes vina a flabo
vino minus calent; vetustissimus autem
si sit nimis calit⁴,

^{La}
diocriter appius, smia erminion, eruca,
rafanus, rapa, napi, cardamus, pire-
trus acer et calidus, pastinaca, dau-
cus, carus calefacit manifeste, cepa,
alius, porrus; ampeloprason nimis est
acer, cocta ad duas aquas aut tres
amittit acridinem. Caseus vetus cali-
dus est, et propterea sitem facit. Vi-
nus dulcis mediocriter calidus est et
propterea sitem facit; rubeus autem vi-
nus calidior est a nigro; flavus autem
calidior est valde, ita corrus, ita erit
Trosseus; dulcis albus omnibus. . . .
minus calit; inveteratus autem nimis
calit.

[CHAPITRE XXXII, l. V, p. 181.]

XXXII. *Quae infrigdat.*

Hordeus in omni usu infrigdat; mil-
leus, panicus, tubera terrae, cocurvitas
elixas, melones, cocumeres, coccy-
mela, sycomora austera et acida, uvae
austerae; melata de stipticis melis fri-
gidum habet et terrenum saporem; acida
autem frigidum et que omnino sine
aliqua qualitate sunt aquose. Haec enim
et de pira et de mala granata existi-
mandum est vel aliorum arborum fruc-
tus, qui stiptici sunt aut acidi et maxime
quae reponuntur. Stiptici igitur dactuli
frigidum habent sucum; lactuca, inty-
bus mediocriter frigidi sunt, porcac-
la amplius; papaveris semen, hoc et so-
poriferum est et frigidum. Si autem
amplius adsumatur, cataforicum facit;
[134 v] juvat autem eos quibus de ca-
pite suptilis reuma currens catarrum
excitat; melior autem albi papaveris

XXX. *Quae infrigdat in cibis.*

Ordeus quodvis modo in usu adhi-
beatur in cibis, melius, elismon, tu-
bera, cocurbitas elixas, et melones,
cocumeris, cocymela, sycomora, auste-
ras et acidas uvae, austerae uvae, me-
latae de [109] melis stipticis; frigidum
habet et terrestrem humorem pera-
acosa. Haec de peris et mela granatis
existimandum est; non minus autem
sunt et aliorum arborum poma stiptica,
et maxime quaecumque reponere solet.
Dactuli stiptici frigidum habent humo-
rem, lactucas, intubas mediocriter, por-
cac- la, papaveris semen. Hoc et som-
num facit; si autem amplius accipiat, cata-
foreticas facit, id est nimis gravan-
tur somno; juvat autem quibus ex ca-
pite tenues in praecordiis fluit reuma,
melior autem est albus papaver. Myrta
infrigdat quidem, sed non hoc quod

CHAP. XXXI. VAR. : ¹ propret. — ² rubeus. — ³ calidus. — ⁴ nimis calit deest.

Aa semen est. Myrta frigida est, sed non simul et stipticam; habet enim et aliquantum acridinem. Uva canina fortem frigidorem stipticum habet. Aquosus vinus non manifeste calefacit, propter quod febrientibus non est periculosus. Vinus albus et austerus minus secundum alia vina calefacit. Vinus autem albus et austerus et pinguis et nobellus sensibilibiter infrigdat; infrigdat autem et acitus; suptilior igitur est, et lumbos et nervos amplius ab alia loca infrigdat et ledit in alto, eos dissolvendo. Media autem inter calefacientibus et infrigdantibus sunt panes lavati, amylos et vinosas uvas.

La stiptica est; habet enim aliqua qualitatem. Uva canina penene fortem frigidorem stipticum habet. Aquae acosus vinus non manifeste calefacit, propter quod sine pericula febrientibus. Vinus albus et austerus modice acceptis nimirum calefacit. Albus autem austerus et pinguis et novellus aperte infrigdat; eos tenior autem est semper et nervos amplius ab aliis infrigdando ledit exsolvendum in profundo. Melius autem est inter calido et frigido panes levati, amylos vinosus, uvas.

[CHAPITRE XXXIII, t. V, p. 182.]

XXXIII. *Quae siccant.*

Lenticla et brassica similiter ad invicem siccant, propter quod visum evitant, hoc est nevolas facit, praeter quod si contingat oculos esse humidiores. Minus enim a brassica sparagus desiccat. Aliarum autem olerum siccior caulis est, e contrario autem rafani et rapa et napi et cardamomus et pyretrus et omnia quae acria sunt sparagi esse similes contingunt. Alfita desiccat, id est frictica, agni semen, herbus si coctus saepius cum aqua in civo accipiatur desiccativus est; meliores enim sunt albi et si assantur aut friguntur et sic comedantur, sicciozem cibum prestant quam qui in aqua coquuntur; quaecumque autem in caccavo cum jus condiuntur, mediae sunt; quae autem in conditura habent habundantius vinum aut liquamen, ab his qui non habent sicciore sunt. His ergo indigentibus simpliciter leucozo-

XXX. *Quae desiccant in cibis.*

Lenticla, cerabis id est brassica similiter in invicem desiccant, et propterea visum obtundunt preter si humidioris oculus esset et contingat. Minus autem brassice sparagus ex ea desiccant. Ab omnibus autem oleribus caules ipsius siccior est; et contrarium autem rafani, et rapa, et napi, et cardamomus, et pyretrus, et omnia quae acria sparagorum eorum esse contingant. Alfita desiccat; agnus purum, herbus coctus, si quis saepius cum aqua cibus desiccativi fit; meliores sunt albi, et quae assantur quam frizaguntur manducant. Sic calorem cibum faciunt; quae autem in aqua elixantur humidiora sunt; quae autem in caccavo condiuntur inter utraque est haec. Quae autem largiter habet, id est sola in lecozom incoquitur, multum ad praedictis est humidior, quem enim ex

^{Aa}
mus coquitur, quamplurime* [Ab 40 c]
de supradictis est humidior; ex aqua
autem sola coctus plus est humidior;
maxime enim in coccione cyborum fit
defferencia de is que supermetuntur
eis virtutis seminum et olerum quae
desiccare possunt, alii plus, alii minus.

^{La}
aqua sola et hoc est humidior. Maxime
autem differentia fit si ipsa confectio-
nem supermittas, eis semen colera de-
siccare plurimum possunt.

[CHAPITRE XXXIV, t. V, p. 183.]

XXXIV. *Quae humectant.*

[40 d] Pt[i]sanas, cocurbitas elexas,
melonis, melorepones, cocumeris, no-
ces viredis, coccimela, siccomora, sic-
camina, si non currumpantur, humec-
tant; infrigidant autem, sed non omnes,
nisi frigida accipiantur. Lactuca humec-
tat, intuba minus; purcacla, malva, bli-
tus, atriplex aquosiora olera sunt; hu-
midi igitur sunt; non minus et aliorum
arborum friutus, et maxime que non re-
ponuntur. Humectant etiam et lactucae,
et papaveris semen, et faba viredis, et
cicer viredis. Aqua humectat et infri-
gidat, calefacta autem humectat et ca-
lefacit.

XXXII. *Quae humectant in cibis.*

Cucurbitas elixas, melones, melope-
pones, cocumeris, nocis virides, cocy-
mela, siccomora, siccamina non corrupta
humectant omnia; infrigidant autem
non omnino, nisi frigiduntur. Lactucas
humectant; intuba hoc ipsum [109 v°]
prestant, nam inbicillior est porcac-
la; malvas autem, et betus, et atreplices
acose magis aliarum hólerum sunt; hu-
midi autem sunt non pauci et aliorum
arborum poma, et maxime hii qui fa-
ciunt ad reponendum. Humectat lac-
tuca et papaveris semen, faba virides,
cicer virides. Aqua humecta est et fri-
gida, calefacta autem humectant et ca-
lefacit.

[CHAPITRE XXXV, t. V, p. 183.]

XXXV. *De coccionibus suorum
conficiendae.*

Nam quamdiu nimis frequenter fue-
rent inflatti, cum quoquantur, foquum
majorem debent habere; postea autem
ad lenem focum est coquenda, donec
sucus faciat spissus. Admiscendum est

XXXIII. *Ad sorbiciones coquendos.*

Ptysanas confitenter conficiuntur,
quando nimis in bullitionem inflatae
fuerint, sine odore sunt; hoc illis pro-
ficit, qui post aegritudinem fastidium
habent sive duritiam ventris patiu-

* Ici dans Aa finit le cahier XVII, que suit immédiatement le cahier XXIII; ce qui, à huit feuillets par cahier, donne quarante feuillets, soit quatre-vingts pages, qui ont disparu. Il manque la fin du livre IV, tout le livre V et le commencement du livre VI. Le texte latin qui termine le livre IV dans cette édition est tiré de Ab.

Ab

autem ei in illo tempore, dum inflatur, acetus, et quando bene coxerit, addi oportet salem tritam non multum; ante vero pro sapore, si in inicio mox oleo mittatur in coccione nihil nocit, sed et si porrus modici mittatur, et anetus, et hoc ipsum mox in inicio. Lenticla autem, si cum ptisanas bene coquantur, ita ut amplius ptisanas mittantur et condiantur satureia et puleio et cum cocte fuerint edantur. Est enim cybus de cocurbitis cum sardenis vel incatera in patella confectus; suavis autem est cybus. Qui autem infirmioris sunt ad contenendum et non possunt suscipere, pinguem [41] aquam facis de pane infusu optimo et quoquis, et spissaverit et factus fuerit sorbitio, multam virtutem amittit. Conficitur autem sic: panes quam caledissimus frangitur et infunditur, et tritus cum aqua diligenter coquetur, et cum aqua facta sorbitione datur. Item febrientibus oportet ordium non in pila tundere, sed grana ipsas opressas extendere in latitudine, et coquere in aqua; prius enim tepidam mittere et effundere, et iterum aliam superfundere aquam; coquetur utique bene, ita ut una emina hordei in dece eminas aqua coquatur. Quoquetur ergo quamdiu hordeos crepit, et inde deponetur, et dabis bibere sic, si colericus humor dominatur; quod si non est colericus humor, addis pocione mel et sic dabis hoc et ventrem secundum reddit, et orinam provocat, et nutrit bene. Datur autem et alfida de hordio fricta et macinata, ita ut infusa coquatur; hec enim ventrem constringit. Item panem sicum aut recentem infusum in aqua teris bene et colas

La

tur; ea rationem ut mittas in emina ptisanas aqua, ad mollem ignem positus diutius agendo coquis donec suci fluunt, et sic mittis mel et acetum, et post haec ad mollis ignis, donec multum succum faciunt. Admiscendum est autem quae in illo tempore acetus, quando jam non inflantur. Perfectius cocta autem diligenter sic mittere oportet, et salis tenpis non multum antequam des. Oleo autem mox ab initio mittis, non nocis coctionem, et jam si et porrum modicum et anetum et haec omnia in initio mittatur. Lenticla autem cum ptisanas conficiatur, bene amplius sit ptisanas missus et conditus, amittis satureia et puleio. Bonus autem et suavis cibus cocurbitas cum sardenas cum patella coctas. Qui autem imbecillius continent et non possunt suscipere, pinguiorem aquam in cibo tenuat, et paulatim coquam et fricandus est cibus in funda. Est enim alfita et euthoperas panis, ut multum mittat virtutem. Panis candidus fractus infusus et sic coctus adhuc magis spatio utilior est et plus nutrit. Febrientibus autem oportet ordeo non tundere vel pestare et granum ejus latum facere, et si coquis in aqua, prius vero cum tepida lavas, infundis et alia mittis aqua; coquis diligenter in decem cotillas aqua una cotila ordei latu fracti. Coquis autem donec ordeus crepet, deponis et tenuem illam aquam admiscis mel uncias sex, et hoc das febrienti. Hoc bene solutum ventrem faciet, urinam movit et nutrit habundanter. Datur autem et si in alfite ordeus frigitur, quae *melanca* vocant. Oportet autem antequam macenetur fricare leviter

^{Ab}
 apud lenteum; admyscis ei, ut alvum
 non videatur ex pane, ova cum cocu-
 meris semen frixi, aut amigdala, aut
 nocli pineu, singulas aut binas species
 vel totas, cui addis modicum anisum
 aut semen fenicoli; febrientibus in
 mulsa dabis; sine febribus vino super-
 fundis. Sucus de milleo milles farina
 torres ad ignem, et ex eo facto sucum
 dabis eis bibere, quibus venter ex egri-
 tudine colerum effusionem laborant vel
 quibus subtilis aut multus secessus est.
 Oportit autem aqua solve[41 b]re fa-
 rina vel sic torta in mortario trita, oxy-
 baso uno in aqua oxybasa dece; colas per
 lenteum spissum; superfundis vinum
 austerum modice, et sic coquis et sic
 das sorbere. Oportit autem addere noces
 cum membrana sua, que intrinsecus
 habent, in coctione suci. Item avena de-
 gestibilior est omnibus leguminibus et
 sorbicio ex ea utilissima est; quoquitur
 quoadmodum de ordeo: avenae emina
 una et aque eminas decae.

^{La}
 quo usta est palea, et infusam coquis;
 magis ventrem laxant ab illa. Coctio-
 nem superiorem coquis, utique est om-
 nes pene cibum similiter qualemcum-
 que existimaverit infir[110]manti esset.
 Quae autem subtrita sunt, spissam qui-
 dem infusionem videtur esse et cocta et
 fortiter suffricata, quod utique pene om-
 nes cibos similiter indanda potionem.
 Oportet autem panis siccus et recentes
 infundere, fricare, jungendum aqua et
 colare cum lenteo; admiscis autem in
 ipsis ad candorem non esset videtur
 cum pane semen et siccas, et amigdala,
 nocli pineum et uva cum unumquem-
 que, et alia cum alia omnia, anisum
 aut fenucoli semen admiscis; quibus
 enim febris sunt, in mulsa das; qui au-
 tem non febriunt, vinum superfundis.
 Melius autem et aut milini fricata
 maxime et siccata expedit utique corti-
 cem sublata, quibus venter colericum
 humorem deponit, et quibus ténues et
 multus siccessus faciunt. Oportet au-
 tem frecata solvere aqua, non minus
 oxybassi unu in deca aqua oxybasus
 dece colas cum lenteo, et superfundis
 vinum austerum et coquis; das sorbere
 quibus expedit. Si autem suffrecatur
 melius nucis cum cortices interioris,
 non utique multum colatum ut fiat
 unus... sus cum milio. Avena autem
 bene digestibilis est omnium legumi-
 num, et sorbitio ejus maxime optimus
 est; coquitur autem sicut ptysanas ip-
 sum modum, cotila una in aqua cotilas
 decem.

[CHAPITRE XXXVI, t. V, p. 187.]

XXXVI. *Que sunt que pro oleo mittenda sunt in sorbicionibus egrotis.*

Ab

Metendum est in sorbicionibus oleo, preter in lenticla, cocumeris semen crudum, et tostum ad ignem, et tritum, et colatum; miscis in ptysanas et ceteris sorbicionibus aut nocēs, aut avellanas, aut amigdalas. Quibus autem venter fluens molestatur, mittis papaveris albi semen leviter frixum, ita ut rubrus fiat. Mitti autem oportet ad ventris fluxum et castaneas cum mediana sua cortice et magnifice jubat.

XXXVIII. *Quae pro oleo mitti oportet.*

La

Mittere in omnem sorbitionem pro oleo preter in lenticla cocumeris semen crudum conditum miscis ptysane et caeteris coctionibus, aut consin nuces, aut abellanas, aut amigdalas. Quibus autem secunde ventrem nocentibus pro oleo mittere album papaveris semen aut cocumeris foxasita cum supermittis ad ventrem; et castaneas intrinsecus cortices mittis, mela granata cum fructibus suis subtritum lente ex exsiccate utatur his, qui nimium siccanti sunt corpore.

[CHAPITRE XXXVII, t. V, p. 187.]

XXXVII. *De coctione ciborum.*

Coquis semula in aqua, cui addis oleum modice et anetum, sed ante lavas semula. Item panem frigidum infundis in aqua caleda et frequenter mutes; infundis autem de pane partem interiorem; mensura autem labacio panes non propter suavitatem sola fit ut aqua tociens muteretur, sed ut facilius eventetur aut digerat, vel quod infirmitatum in se habet amittit. Item ptysanas vero [41 c] amittis, unam partem et panis partis xv sicci et triti, et sic quoque donec nimis efficiatur subtilis et tritus. Coquis autem in aqua munda quam plurima, ut si colligat mittis et modicum sale. Fit etiam et ex malvis sorbicio; folia malve tenera cocta sine vino teris in mortario, et iterum coquis in aqua, et salem et oleum et

XXXV. *Confectio ciborum.*

Coquitur semula haec rationem, unam in quarta parte, in decem cotilas aque, cum oleo mediocri et anetum, anteavas. Simul ante pridie coctum panem infundis in aqua calida, mutans alia aqua frequenter effundis; non totam panis partem, sed quae intrinsecus sunt mittis. Pensa vero infusionis ista est, ut ex hoc solum et intitor frumentus ut nihil de illo remaneat. Ptysanas autem coquis in partes xv panem siccum coquis, donec tenuis fiat nimis, et tritum coquis in aqua munda, amplius ut se colligat et habeat modice sale et sit sine oleum. Fit [110 v°] autem et de malvis sorbitio; folia malve tenera cocta sine vino et post haec trita in mortario, et iterum coquitur in aqua; mittis sale et oleo. Ova autem co-

Ab
ova mittis, et coquis in aqua incessanter
agitantum. Non enim conspissantur si
agitetur neque gluttinatur. Melius igitur
fit si in pusca coquatur; sic enim cocta
magis humida manet.

La
quis in aqua, agitas incessanter eas;
non enim cumpissantur commota ne-
que indurantur. Melius est autem
pusca coqui; omnino enim magis hu-
mida permanet.

[CHAPITRE XXXVIII, t. V, p. 189.]

XXXVIII. *De mulsa.*

Mulsa non satis coleribus utilis est; colera enim ex ea amplius augmen-
tantur. Expedi igitur eis aquosa mulsa
bibere, que tale sunt natura; sed et
illis aquatissima danda est quibus in-
firma viscera sunt, id est epar aud
splen. Conficitur autem mulsa hoc
modo; octava enim pars mellis aqua
miscenda est, et sic ad lentus ignis est
coquenda, cui spumam quam facit
semper est auferenda, et mox ab igne
cessari, cum fuerit dispumatus.

XXXVI. *De mulsa.*

Mulsa non satis colericis utilissima
est, et colente autem in eis. Oportet
igitur in talem habentem naturam acu-
sissima dare mulsa. Inutilis est etiam
quibus retinetur in aegritudines adhuc
in visceribus. Conficitur autem mulsa,
ut habeat aqua octo partes et mel una,
et tamdiu coquis donec disrumpatur.
Qui sic ut convenit autem, frequenter
spumam non fit, tollatur cum pumis.

[CHAPITRE XXXIX, t. V, p. 189.]

XXXVIII. *De pocionibus que infirmis
expediunt.*

Febrientibus quidem hutilis est
mulsa aut oxymellis vel aqua, que abs-
que aliqua mordicatione conficitur, si
ventris turbacio in febribus fuerit vel
vomica stiptica. Sin mintus constrictio
lenis, dulcis, infundis ergo estatis tem-
pore dulcis mala incysa subtiliter, in-
fundis in aqua donec colitur, aut mala
Cydonia matura incysa similiter in-
fundis donec colitur, aut mala Cydo-
nia matura incysa similiter [41 d] in-
fundis. Haec autem dabis colera vo-
mentibus que ex mele fit cotoneis aqua.
Ad ventris vero solucionem, ex petris
conficis aqua, nam styptica et dulcis est.

XXXVII. *De potionibus aegrotantibus
utiles et bonis.*

Potiones autem febrientibus est
enim millia aut oxymellis et aqua,
quae sine mordicationem est; dabis au-
tem fleumaticis melancolicis catarrum
patientibus et quibus venter constrictus
est. Colericis vero et quibus praecordia
sunt in tumorem contrarium est. Fe-
brienti autem apobregmata stiptica ha-
bentes species faciunt, maxime his qui-
bus turbationem ventris fit, non inutilis
est jam sunt ad vomitum. Infundis au-
tem in state dulcis mala incisa tenuiter,
donec bene aqua coloratur, aut mala
Cidonia matura incisa similiter infun-
denda sunt. Dabis autem qui colera vo-

Ab

Myrtae igitur mollis folia infunduntur in vino dulci, et efficitur vinus absque mordicationem, et lenis est pocio. Infunduntur aetiam et sementis uvae. Haec autem coccio utilis est; nullam habens in se agridinem neque in gustu acidonica pocio efficitur.

La

munt de melis et quibus venter fluit. Pera autem infunduntur quae stiptica sunt et dulcis. Mirta autem tenera infusa vinum dulci, vinum autem facit si [ne] mordicationem et lenem potionem. Infunditur autem et giganta, id est uvae sementis; sicce autem magis facit, decoctio ejus bona est nullam acritudinem neque agrorem habentem.

[CHAPITRE XL, t. V, p. 190.]

XL. De lactibus. Rufus auctor.

Que lactem potaturus est, ab omnibus cybis est abstinendus, donec digeratur et ventris plenitudinem deponat; utilis etiam est, si mane bibatur, mox ut mulgitur, ita ut a cybo his qui bibere abstineatur, et vi mi[n]ore moveatur labore. Nam si laboraverint necesse est ut accescat, sed quiescendum et deambolandum leniter et vigelandum est et interdum quiescendum. Sic enim faciens cum prima pocio fuerit aegesta per ventre, aliam bibat. Inprimis ergo, cum purgaverit bene, nihil minus faciat et sequens. Illa vero que remanserint in ventre per venis ministrata nutriuntur, etiam secessus non faciunt. Colerica vero reuma vel ea que ex resolutionem corporis per ventris fluunt, id est quod Greci *syntyxyn* appellant, coquenda est lactis. Observandum est etiam ne ostoletur; oportet ergo leniter quoquere ad ignem et agitare sine intermissione, et spuma que super colligit cum pinna tollere; omnino movenda est autem cum ferro lantida, et in ipsa bullicione labia vasae spungia est deter[42]genda. Saepius enim ex ipso bromo que in hori vasi colligit tota

XXXVIII. De lactis potionem. Rufus.

Qui lactem bibere habet, et a bono cibo se abstineat, donec digeratur et purgetur. Juso optimum est non si mane bibat multa et jejunos sit, super id quod bibit et laboribus nimis abstineat; tunc quia qui laborat necesse est ut argutentur, sed qui et deambolandum est, et inter haec vigilias requiescat. Sic enim faciens qui bibit solvit eum et deinde alteram lactem bibat. Inprimis [111] ergo purgat bene, nihil multum aliud jam non, qui vero in ventre est ducitur in venis, nutrit etiam, non purgat. Quibus autem colerica reuma est et qui essent ex his de ventrem, de vino erit, id est dessicatio fit membrorum, coctam dabis; coquis autem hoc modum, et post modicum ut pars quidem per ventrem deducatur, pars autem introducatur. Post haec adhuc magis coquis, observantur ratur sit, ad mollem ignem coquis et cum illam et cum illo coquitur mox mulgis. Coquitur getus quod supra statera dis, omnino agitas autem, quae ferula nitide et tenuem; et de labris caccavi tolles bromo, qui se collegit cum spungia purgas; saepius enim inde et aliud conrumpi-

Ab
ex eo lactis currumpitur et casseum efficitur, ut dictum est. Ergo tandiu bulliat ut lactes ipsi pinguior equaliter et dulcior a cruditare fiat.

La
tur. Sicut dictum est lactis da, haec pinguior fiat et qualiter et dulcior fiat.

[CHAPITRE XLI, t. V, p. 192.]

XLII*. *De aquarum diferencia.*

Oportit igitur aquarum diversitatis scire, quae sunt bonae vel quae maliciose aut corruptae sunt. Bona quippe aqua pene ab omnibus in usu humano est cognoscenda. Bona igitur aqua secundum qualitatem suam et in gustu et odore et in sapore suavissima et visu munda et in tactu lenis et levis esse debet, ut etiam dum putata fuerit, a praecordiis velociter subducatur. Si talis inveniatur, non est melior ab hac ut alia quaeratur aqua. Quae autem inypocondriis diu resedet et ventrem percutiendum gravaverit et inflaverit, non est ad usum haec talis utilis, sed mala erit existimanda, et ea quae neque calefcit cyto neque infrigidatur. In hac igitur aqua quicquid coctum fuerit gravior cybus efficitur si sumatur. Melius est enim experimento judicare tales aquas. Volentibus autem intellegere quae dicta sunt, ea quae septentrionale parte aversu sole, ea quaeque sunt bradipora sunt, id est [42 b] gravant poros, per quos spiritus vitalis transitum habent, et pessima sunt, et non cyto calefcunt; et cum tardius fuerint calefactae, iterum tardius infrigidantur. Solis vero cursus quascumque penetraverit loca, id est quae aperte sunt labiae, quae sur-

XXXIX. *De aquis.*

Oportit aquas et malas et bonas medicus debet expertas essent. Multum bonas enim aquas pene omnes magis est scire omni modi. Oportet igitur bonam aquam in qualitatem esse et in gustu et odorem, mox autem in hoc suavissimo esse, quibus et vinum munda, et quae inypocondria non tardat, cito pertransit, non est quaerenda alia melior. Quae autem in praecordiis diu resedens, ventrem reperiunt et inflant et gravant praecordium, mala existimanda est aqua, ea vero quae neque calefcit cito, neque cito infrigidat. Talis aqua gravis esse judicanda est, et illa praeterea quae in ea coquitur, gravat digestionem et malitiosa est. Melius est enim per experimentum tales dijudicare aquas. Qui autem voluerit per scientiam cognoscere, et per ea quae ab antiquis dicta sunt judicare eas, qui a septentrionali parte fluunt, bradipora est id est gravant poros, et pissima sunt, et tarde calefciant et infrigidat. Quae autem ad orientem partem, id est a solis ortu usque ad nona hora fluunt vel currunt per meatum aliquos aut per terra, colantur et calefcit et [bona] existimanda esset. Et etiam credenda est quae state frigida est et

* Entre ces deux chapitres, le manuscrit Ab en intercale un autre, qu'il intitule : XLI, *Quia lactes dentes nocent*, et qui n'est que la traduction de *Ad Eunap.* l. III, c. XIV.

Ab
gunt aque, colate sunt et lympide, et cyto calescunt, et cyto infrigidantur; iste sperande sunt bone aque esse. Bona autem est, quae state frigida est et hyeme calida. Nonnulli autem ex pondere et levitate existimant judicare, et meliorem dicunt quae levior est; nam quisque judicare de aquis vult absque pinsa poterit judicare. Levem quippe dixit esse Hypocrates aquam pluvialem, quae est dulcis, lucida et subtiles, quae adducitur aqua in aere et propter solis ardorem levior et subtilior efficitur. Nam in aere non ex dulcibus solis aquis, sed ex mare adducitur in aere; propter quod aquae pluvialis, aliae cyto putriscunt, aliae non facile putriscunt; non ergo aliquis existymit malam aquam esse quae cyto putriscit, quod enim mutatur magis virtutis est aqua maliciae, utcumque habeat cognitionis bonarum aquarum. Si qua ergo cyto putriscit, aqua bona existimandum est ipsa mutatione, nam quedam aquae, quare faciunt vicia in guttore, et tusses movent et raucitatem et gravidinem et guttorosus faciunt; pluvialis igitur aquas in estate tonitru tempestiva sunt. Leviora avocem ex crystallo sunt et nevae pessime sunt; [42 c] quae enim si gelaverit aqua, amissa subtilitate sua, efficitur spisso et femosa, et quae eam utuntur in quibus locis insederit, generat passionis. Maxime tamen in musculus gylae resedens facit brencocelas, id est guttorosus, set et tussem excytant et raucitatem facit. De paludibus vero aquas coquende sunt et sic potande, sed cum potata fuerit myxta cum vino bibatur; quae autem styptice sunt aquae, dulci vino temperentur; alii au-

La
bieme calida. Aliqui autem et per pinsa arbitrate aque in pensa levior est meliorem esse de illis, qui graviores sunt aquae, laudat. Solum autem hoc non sufficit hoc iudicium. Esse bonarum aquarum levissimam autem, sicut ait Ypocrates, pluviales et dulcis et lucida et tenuis, propter [111 v°] hoc quod sub solis ardorem traxta levior fit, et tennes educat; autem non de solas alias aquas sit et de eorum corporibus, propter quod imputribilis fit omnium aquarum, utique sub differentias multarum qualitatibus consistentium, a caeteris putribilis sit, neque egitur existimet malitiosam essent, quae imputribilis est aqua; quod enim facilius mutatur virtutem, optima est magis quam malitiosa, ut quae habet cognitionis bonarum aquarum, utique ut imputribilis sit optima existimanda est esse mutari. Quidem in initio bibentibus vitia ingerunt, corizas, et tucis, et raucas voces faciunt. Nam hoc fluviales aquas aestivalis ex terientatibus et tonitru sunt utilis sunt. Consistente autem ex cristallis et nivibus gelatas pessima sunt. Gelatas autem quae fuerint omnem quod est in ea tenuissimum consumetur. Bene utique habentur si de paludibus et putridis locis, putridas aquas recidunt qualitates eorum, si coquantur; et melius mutatus efficitur, minus nociva sunt, sed si bibantur et maxime cum vino temperata. Quae enim stiptico sunt sapore, cum dulce vino, quae autem salso sunt sapore, cum stiptico bibat, et non de subito neque satis patente hora. Aliqui autem adinvenerunt escas et potionis ad aquas malitiosas adiutorium; si quis cecobri

Ab
tem aque vino styptico temperentur,
interdum etiam et colandas sunt. Que
autem nimium frigidi sunt, post cybo
bibere debent et non de subito vel im-
peto neque patente satis ore. Quidam
enim adinvenerunt per cybum et po-
tum aquas malas posse vitare, id est
cyciris cocti aqua ante bibant et ipsum
cycere edunt, cum caleda autem cum
pysicolis cocta, sed et fenocolus simi-
liter coctus; que autem betas et cocur-
bitas antequam bibant cum sale et vino
temperatas aedant, ab aquis malignis
non leduntur.

La
coctus est, aqua ante bibat et ipsum
comedat; caucaledis autem similiter
cum piscibus cocta, renuculos simili-
ter; quicumque autem betas et cocurbi-
tas ante manducant, quae sale vino
temperatum.

FINIT LIBER QUARTUS.

EXPLICIT LIBER TERCIVS.

LIVRE V

DE LA SYNOPSIS.

Le livre V de la *Synopsis* nous a été transmis par trois manuscrits, Laon (*La*), latin 9332 (*Ab*) et Saint-Gall (*G*). Ces trois manuscrits s'accordent pour ajouter en tête et au milieu du livre plusieurs chapitres qui ne se retrouvent plus dans le texte grec, tel que nous le possédons aujourd'hui. En tête nous trouvons six chapitres, traitant de la conception, qui remplacent le chapitre 1 : *Des accidents qui arrivent aux femmes enceintes et des moyens d'y remédier*; entre les chapitres VIII et IX du texte grec, les manuscrits de Laon et de Saint-Gall ajoutent deux petits chapitres, qui ne se retrouvent pas dans le grec. Enfin les manuscrits de Paris et de Saint-Gall insèrent, entre les chapitres xv et xvi, dix chapitres, traduction littérale de dix chapitres du livre I *ad Eunapium*, que nous publierons avec les fragments des traductions latines de cet ouvrage. Telles sont, avec beaucoup d'autres moins importantes, que nous signalerons au fur et à mesure, les principales particularités que présente le livre V de la *Synopsis*.

Pour les quatorze premiers chapitres nous donnons seulement le texte de *Ab* avec les principales variantes de *La* entre parenthèses et dans le texte; mais, à partir du chapitre xv jusqu'à la fin, nous donnons en regard les deux textes comme pour le livre IV. Nous donnons, en outre, pour chaque chapitre, les principales leçons du manuscrit de Saint-Gall.

[43 b] INCIPIT LIBER QUARTUS (*QUINTUS La*) HORIVASII (om. *La*).

1. De virginitate.

Virgitas ^a rectae (*virginitas secta La*) salutaris (*esse addit La*) probatur, tantibus animalibus vel illis mulieribus, qui (*quae La*) ^b in virginitate (*virginitatem La*) permanserunt. Nam concepcio adque partus (om. *La*) corpora femi-

Leçons, Saint-Gall, p. 136 et suiv. CHAP. 1 : ^a virginitas. — ^b que.

num insumat (*in summa* La) necesse est, et precipiti lapsu ingerat (*ingerant* La) marcidam senectutem, et maxime (*illas* addit La) quod nondum fuerit (*annis* add. La) competentibus nupta (*nuptas* La). Virginitatem vero salutarem necessario conprobamus (*cumprobamus* La), siquidem et noxius sit nature concubitus. Vidimus^c etiam cetera animalia prohibita ventri esse (*veneriis se* La) forciora, et magis feminas; tunc aetiam mulieris que se continent minus esse insumptas (*insubias* La) sive morbis affectas (*adfectas* La), que forte lege vel Deorum cultu (*Dei colito* La) interdictu ventris (*veneris* La) non vixerent usu (*usum* La) pro usu, et hoc potius (*spatium fit* La) in virginitate permanentibus ignaras (*ignorans* La) concupiscenciæ commotionis affectu (*effecto* La). Hic (*hinc* La) denique salutaris virginitas conprobatur, ut etiam in feminis, sic denique (*et*) viris; sed (*et sit*) naturale (*naturalii*) commocione (*commotionem*), datur ratio quo (*quod* La) germina permaneant (*ne mundi spatia deserta hanc vacuatur per* add. La) animalium [43 c) successionem cessante, interlecta (*interjecta* La) est Venus, qua sibi^d mixta corpora crearentur utile vexacione conjuncta. De qua re aptas feminas conceptui judicamus et annorum xv etatis usque ad quadragenta (*quadragesimo*), ut saepius occurrit, nam tenditur hoc et in annum quinquaginsimum.

II. De conceptum.

Com enim concipere volunt, cum omni cautilla se agere debent et neque humorosam conteneretur (*convenit esse* La) matricem neque (*om.* La) siccam (*om.* La), neque plurimum ferbida vel calidam aut e contrario frigidam. Est preterea purgacionis ordinem juxta legis (*ejus* La) natura, ut (*om.* La) neque a (*om.* La) liquoribus (*coleriis* La) variis aut tavosis fiant sed magis sanguinis, neque plurimum neque refusus (*rursus* La) parum (*pari* La). Ipsa quoque femina e degescione facilis neque adsidue ventris fluore purgentur hylaræ^a (*elari* La), recte (*secte* La) valentes corpore adque mente et animo exhylarante, et omne corpus equale servatu temperamentu acceptum semine conrumpetur et suis viciis interire. Nam ager si (*est* La) calidus^b, semina creare minime potest, et (*ex* La) vexacione sui germina (*germinate*) conrumpit (*cumrumpit* La). Sic aetiam feminarum corpus bono naturae insertum (*bonum narorem desertum* La) inminet (*insimit* La-*acceptam*... *interire* post : *insertam inninet* La) cogniti (*cogit* La) quae fuerint jactata. Est igitur ventris tempus, mox cessante sive declinante purgacione, cum adpetencia sive delectacione cummixtionae feminis in ventrem (*veneris* La)^c cogit, et quando corpus neque plenum cybis neque suco deficiens, hoc est neque ebrietatem aut cybi indigestione gravatum, sed (*sit* La) uno cybo [43 d] et non plurimo nutritum et omni (*boni* La) tranquillitate perspecuum. Incipiente igitur purgacione minus est apta concepcio, deficientem vero melius est.

^a videmus. — ^d quasi bimixta. — ⁱⁱ : ^a hilares. — ^b squalidus. — ^c invenire.

III. *De cissa.*

Cissa igitur ab antiquis nomen accipit, quam alii ab anxietate pregnantibus cum utero (*commotiori* La) comitatur augmentum appellarunt, alii a (*ad* La) similitudinem edere, quam *cissa* Greci vocant, ut ipsa nexu vicina sibi (*fuertint supplet* La) suo robore conflectetur, sic hec passio desiderii plurimis evagata pregnantibus vota diversa partitur. Alii vero ad similitudinem aves (*habens* La), quam Greci *cyssa* vocant, Latini *gaiam*^a dicunt, ut enim illam pinnarum varietatem distinctam atque voce mitisona (*mittis unam* La) esse perhibetur^b, non aliter haec passio variis (*varias* La) desideriorum ingerit formas. Inruit igitur hec passio saepius cum gravida facta fuerit a die quadragesimo et usque ad mense quarto^c pertingit, quibus enim minus, quibusdam amplius incipit aut perseverat, quamquam plerisque usque a (*ad* La) diem partus comidatur (*commitatur* La) aut inruit omnino. Contingit autem hec causa ex indigestione ciborum repletis et ebrietate cum (*causae* La) commiscuntur, aut si mala (*mala* La) sit purgatio, vel si in media purgatione concipiat. Sequitur autem eas qui cissam patiuntur nausea, fastidium aliquando (*quando* La) omnium, aliquando certarum rerum, tunc aetiam insuetorum delectatio, ut carbonum et (*ex*) ceterarum rerum, tunc salivarum fluor, et displicens sanitas ruptionis (*ruptatini* La) acide (*accidit* La), tarda degescio et ciborum (*verum* La) facilis corruptio; (*est curatio* La), quibusdam vero vomitus cybi et colerum, quibusdam etiam fluxus ventris, capitis gravitas (*gravitas* La), corporis ebritudo (om. La), pallor in vultu, mam[44]marum (*amarum* La) inflatio (om. La), et color arquati morbi similis quibusdam, et pedis intumescunt, et stomachi vexantur dolore.

III. *Curatio cissae.*

Cissam patientibus cybis^a neque nimis stypticus neque nimis dulcis dandi sunt; vinus vero rubeus sit et bene odoratus; quinque (*de viginti addit* La) annorum maxime debet esse, et parva pocio. Haec omnia his expediunt qui nauseam patiuntur et vomunt et fluxum patiuntur ventris (*et vomunt... ventris* om. La)^b; haec erit observatio in cybis et potum. Medicamenta autem sunt polygoni herba in aqua cocta et potui data; dabis aetiam et anetum similiter et reu Ponticum ante cybum, et post cybum similiter datur. Deforis autem epitimate modum inponis senancium^c, balaustia, cytisus, smirno coma, et fenugreci semen, hec contusa cum dactulis miscentur et vinum vetus (*et cum vino* La), et sic cataplasma inponis. Qui autem cardiogmon^d patiuntur, id est stomachi dolore

III : ^a galam. — ^b perhibetur. — ^c quarta. — IV : ^a cibus. — ^b qui nauseam... ventris deest. — ^c enantium. — ^d cardiogmon deest.

vexantur, relevantur si sorbiant aqua calida, et lente deambulent, et precordia tegant lana molli et munda et fascia* tegant. Qui autem fastigium (*fastidio* La) paciuntur, varii cybi et suavis offerendi sunt et maxime quos desiderio coguntur adpetere (*sunt coquantur adpaterint* La), sed et laboris et longi itineris ambulatio adsumendi sunt. Que autem consuevit contra^f consuetudinem carbones aut terram vel is similia [44 b] comedere, hec talia patientibus supra dictus non sustententes labores vel subitanus motus ad exercendum, idioque agrestibus (*acrus cibus* La) ad comedendum sunt offerendi, et maxime saenape ad edendum jejuna est ministrandus. Quod si pedis intumuerint, folia brassice lata super inponenda sunt et leganda, sed et (*leg. sed et om. La*) cymolia cum aceto trita et (*aceto similiter* La) inlita jubat, et styptiria cum aceto similiter inlita (*et stypt... inlita om. La*); optimum autem remedium est ut medico, id est cytrium in aqua coctum, et ex ipsa aqua calida pedis fumentur^g.

V. De partu.

Post partum que est diligenciam adhibenda. Mox (*enim* La) ut peperit, oportet spongiis aqua tepida expressis loca detergere. Tunc jubenda est e chatedra celerius surgere ne frigore conceptum matrix vexetur; aqua item (*atque ita* La) mollem spungiam sive lanam aut latum pannum fimbriis (*febris* La) sunt (*om. La*) inponenda, ut lapsi floris excipiantur. Tunc clunum et pube tenuis usque ad umbilicum lana munda loca sunt contegenda, ad (*et*) si forte aliqua fuerit sicut de partu (*secunda de partum* La) quassacio, erunt oleo dulci calido lanae tinguendi, et sic locis dolentibus sunt inponendi; quod si oleum non sit, exungiae pellis exsallate sunt inponende (*integer versus deletus add. La*). Locus vero in quo jacit mediocriter calidus est elegendus; quam oportet jacere non junctis femoribus ut materia fluens ne ejus exitus arceatur, sed nec sates distantibus ne frigore [44 c], partis facile penetrintur. Adita obsetrix jugiter (*jungitur* La) demutates (*demutatis*) pannis pudendorum foveat loca; adhibita loca requiae et abstenencia (*adhibere et abstinencia* La) cybi, ut in ceteris causis et ut viris egerint (*virigo gerit* La), est resumenda. Tercio quoque die sessionis ex aqua tepida aut ex oleo et aqua fiant et totum corpus oleum est perunguendus, adque ita cybus est digestibilis dandus. Die vero quinta ad balneum convenit ire, et sic vini dari pocionem, et varius ac degestibilis (*digestibilis*) cybis ministrare. Numquam plerumque ventris tygmena (*tinmina* La), quod Greci *epigastrium* vocant, (*nos subventralem dicimus* add. La), utire distincione rumpuntur; non est alienum transactis primis

* fastia. — ^f melu addit. — ^g fumentur. — v. Ce chapitre manque dans le manuscrit de Saint-Gall.

* On peut regarder ce chapitre comme la véritable traduction du chapitre 1 du texte grec (t. V, p. 196-198); les autres chapitres seuls sont réellement accessoires.

diebus ceretaria ventri adponere ex oleo roseo confecta, admixta cerussa, et spuma argenti, et alumen rotundum, tunc mediocriter inpraessis (*in priscis La*) fasciolarum cingulis adlegare.

VI. Si mamme inturgiscent.

Si mamme post partu ingestu lacte inturgescant, quod Greci *spargisin* vocant*, novo pondere lactes gravate mammae primo turgiscunt, deinde dolore accedente atque ferbore tenduntur, quibus sic oportit adhibere curacionem. Utilis satis est medicamen ova integra cruda cum oleo roseo temperata, et cum stuppa aut lana sint inposita; et non solum ad mamellarum inflammacionis hutilissimum est (*verum etiam et in aliis locis, nam add. La*), et si intra mammellas lac recoagulaverit (*recoagulaverit*), et restringit (*restringet*) et resolvit, et humor qui supercurrit repremit. Si sordis que in palestra sunt, quos Greci *ripos* appellant, faciunt, et flegmonis sanat mamellarum et que ibidem [44 d] detentur (*detenentur La*) per invisibilis vias extrahit et degerit; sed et fabe farinae et mammellas et testiculis^b cataplasma inposita jubat, et maxime si cum oleo roseo et sapa et vetella ovarum (*et sapa... ovar. om. La*) inponatur. Item ad flegmonis omnis cerotum, faba farina ὀii, cera ὀv, oleo roseo ὀii, oleo anetino ὀii, ovarum vetella v; conficis et huteris (*item... huteris om. La*).

[CHAPITRE II, t. V, p. 198.]

VII. Ad nutricis elegendas (*Ad notrices elegandas La*).

Elegere enim oportit nutricem, quae sana est corpore et nullam detenetur (*detenentur La*) passionem, et neque satis juvenem neque satis senem (*sene La*), sit enim annorum xxxv (xxv La); habens mammellas (*mammillas La*) grandis, et pectus, et capitella mammarum (*mamellarum La*) et neque clausas neque sursum habens (*capitellas La*) erectas. Sit autem corpore neque pinguis (*pinguior La*) multum, neque exilis aetiam (*exelimsitiam La*); major sit ejus infans et puerum habens, et neque nimis sit calida (*calidam La*) neque nimis sicca, neque in ea agri inveniantur (*inveniantur esse La*) humoris. Observit (*observat La*) autem nutrix a cybis (*cibis La*) siccis multum, et salsis, et agribus, et acidis, et stypticis, et amaris, et nimis calidis, et ab omni cybo (*omnem cibum La*), qui malus (*mala La*) habent odoris (*odorem La*); bonus autem odoris que condituras accipiunt aut agres removeantur. Oportit autem et a marito suo abstinere (*se abstineant La*). Laborit autem (*laborem enim La*) manibus cum fuso, et in brachiis habens infantem deambulet; portetur autem in brachiis cum fuerint (*fuerit ergo La*) mensibus tribus aut quatuor.

vi: * Si mamme ... gescant pro titulo ponit. — ^b testiculis. — CHAP. II: Rien à relever.

[CHAPITRE III, t. V, p. 199.]

VIII. *Que lactis est melior^a (De elegendam lactem La).*

Elegenda est lactes (om. La); melior est mediocriter pinguis, colore et odore (om. La) et gustu bona; optima igitur est quae super [45] ungue (*subpunge* La) majore gutta imposita ex (et La) inclinata unguae, adtendas ut neque cito neque tardius decurrat utilis est; nam que cicius currit, subtilior (*tennior* La) est, que autem tardius, pinguior. Probatur enim lactes et hoc modo: mittimus igitur partes octo (et hoc . . . octo om. La) in vasu vitreo in ipsa mensura, et teris digitis (*cum digito* La), et sic cognoscis si caseus plus est pinguior, et si serus tenuior (*tenior* La), et si serus melior est quam si caseus sit; bona est si equale mensura sint (*quod si serus plus, sic bonam, si aequalem mensuram sit* La).

[CHAPITRE IV, t. V, p. 200.]

VIII. *Lactis emendacio, quomodo emendanda est lactis, se mala fuerit.*

Lactis que mala fuerit emendari oportit. Quod si pinguis fuerit, per (om. La) vomitum emendari oportit; utilis (*utilius* La) sit vomitus oxymelle dato (*datum* La) sublata flegma, et laboribus plurimis subtiliatur (*extenuatur* La) lactes, si ante cyvus (*cibo* La) vel postea adpetantur (*adpotantur* La), sed si ante cybus (*cibo* La) utatur (*potatur* La) origanum, (aut La) hysopum, (aut La) satureia, et (aut La) tymum in apozyma; utilis sunt (*ad edendum* La) et rafani et sardinas cum oximelle accepti; si autem (*quod si* La) fuerint subtilior lactis (*lactes tennes* La) et agrior, labor levior est inponendus; nutrienda est igitur nutrix sorbicionibus et carnibus porcinis, et sapa dabis bibere et vinum dulcem. Quod si lactes deficiat, sorbicionibus^a utatur et cibetur dieta abundanti (*habundanti* La) et vinum bibat dulcem et frecit^b (*fricet* La) diligenter pectus manibus suis aut certe alienis (*aliene* La); perfrecentur etiam simul et mammellas (*mamillas* La), et ventosas supra dictis (*praedictis* La) [45 b] inponenda sunt locis. Leviter medicamenta (*media menta autem* La) que lactem provocare possunt absque cybis non ministrentur, neque frequenter dare conveniunt (*convenit* La); resolvunt enim (*ergo* La) carnis et desiccant fortiter; qualia sunt fenucoli radices et semen cocti cum ptysanas, (*gitter, glaucio* La), et cytisi (*cittis* La) folia in vino nigro aut cum ptysanas, gyllis, glaucio, et annetu, et pastenacae radices et semen; oportit autem prius calefacere et sic dare (*radere* La). Omnem (*omnes* La) ergo (*qui* La) pessimam lactem que (om. La) habuerint, id est aut pinguem aut agram aut male olentem, mulgat se prius et sic det sugere infanti; nam (aut La) si agria^a tantum sit lactes, numquam jejuna dei sugere (*subiere* La); quod si male olit,

CHAP. III : ^a Ad elegendam lactem. — CHAP. IV : ^a sorbitiones. — ^b fricetur. — ^a acra.

utique vinus odoratus et cibus suavis emendare possunt (*et cibus suavissimi dare possunt La*).

[CHAPITRE V, t. V, p. 202.]

X. *De infantis nutritura*^a; *quomodo infantem oportet cibari*.

In primis postquam (*pusca La*) lactem suxerit (*sumpserit La*), melus (*mili La*) ferendus (*offerendus La*) est bys aut ter in die; aut (*ut La*) satis cum autem desiderare ceperit, prestito mellis jubamine (*juvamen praestem illis La*); mox cybis (*cibus La*) offeris (*offerit La*) non ad sacietatem. Quod si amplius acciperit cybum (*cibo La*) et ex eo repletus sit, somno (*somnum La*) multo premmitur (*oppremitur La*), et piger efficitur, et elevacior (*elevatio La*) apparit venter (*ventrem La*), et orinam aquosam (*acosam La*) facit, quibus (*cibos La*) consideratis nihil dabis donec digerat cybis (*cibus La*). Sufficiat enim infantem in annis tribus lactare, et sic ad usum cybi transire.

[CHAPITRE VI, t. V, p. 202.]

XI. *Ad exanthemata infancium*^a (om. *La*).

[45 c] Exanthemata, quam nos scatebram cutis possumus dicere, scatebris (*excatebram La*) adque pussulis (*pustellas La*) ex humoribus ad superficiem cutis erumpentibus cum ulceracione (*ulceracionem La*) inlata; oportet cum blanda mitigacione (*medicacionem La*) infantem agere (*adgerit La*), et cum pereruperint ulcera, tunc est curacio adhibenda. In primis fumentacionibus (*fumentationis La*) calidis, ubi decocta sit myrta aut lentiscus aut rosa, et sic oleo (*oleum La*) roseo (om. *La*) aut scinino, id est lentiscino, ulcera perunguntur (*perunguntur La*); post hec cerotum de cerussa (*ciroza La*)^b factum superponis, aut superspargis nitrum (*nitro La*) molliter tritum; non enim forciora (*fortiorum infantes La*) sustenit medicamenta. Observit (*observet La*) igitur nutrix et cybetur dulcioribus cybis, et infans sic lactetur, ne multum repleatur et ulcera majora fiant, aut (*ne add. La*) indigencia (*indigestia La*) passus exacerbacione facta plus (*pus La*) erumpant. Quod si infantem ex eadem causam aut ex alia venter prodefluat (*por-fluit La*), mel coctum ad edendum dabis. Prohibenda est etiam labacio (*lavatio La*) fumentandi (*fumentationis La*) aque (*atque La*) gestacio^c. Adponenda est ventri (*epati add. La*) epythima, quae constringere possit (*possint La*), et (om. *La*) nutrix cybis stipticis est nutrienda et a vino et a lavacro abstinenda est. Quod si difficultatem ventris affectu (*adfectus La*) egescionis (*egestionem La*) obstaculo (*obstaculum La*) infans fuerit diutius fatigatus (*fatigatur La*), nutrix alenda (*exa-*

CHAP. V: ^a De infantis nutritura deest. — CHAP. VI: ^a infancium deest. — ^b cerosa. — ^c gestio.

lenda La)^d est cybis et pulmentis, quibus (*qui La*) alvi solutio reprematur. Hoc etiam novissime docendum est, quod infantes quamdiu lacte (*lactes La*) nutriuntur, nutrix (*nutrico La*)^e cum (*om. La*) cybi ministrandi sunt, qui ad (*quia La*) [45 d] passionem uniuscujusque infantis (*ad passionem ejus add. La*) proficere possit. Ad constrictionem vero ventris, si terebentina quantum cicyris (*ciceris La*) magnitudo est accipiant, satis jubat. Quod si profluat venter, milleus (*mel La*) maxime dandus est in cybo.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 203.]

XII. *Ad tussem infantum et coriza.*

Quod si tussicula infantis exagitat, oportit infantem aqua calida fomentari; tunc nutrix super jenua^a (*jenuam La*) sua (*suam La*) possitum, demersu (*dimisso La*) capite, digito (*minore La*) in ore (*om. La*) misso (*mittere La*), linguam micus pressam (*premere La*), excidit (*om. La*)^b vomicam (*ut vomat La*); vomit enim flegma multa et liberatur (*evacuatum ventrem de flegma colerem tussem La*).

Item Suranus auctor infantibus tuscientibus nucleis (*nocli La*) pinneis (*pinio La*) et amigdalidis usque ad nidorem levi pruni tostatis (*livi pronatur datus La*), et lini semene (*semen La*), ac suco glyrici (*licirize La*), et tragagantum cum melle confectum vellut electuarium (*electarium La*) usus est. Item aliut electuarium : nucleum pinium frictum $\angle xvi$, mel emina (*ex nocli pinium frictum LXVI, mel emina una La*). Item aliut : tragaganta $\angle vii$ ($\angle viii La$), uva passa semine $\angle iiiii$, mel quod sufficit, infundis tragaganta in aqua, (*et sic add. La*) miscis et uteris. Item aliut : cypiru $\div i$, yreus $\div ii$, api (*appii La*) semen $\div iii$; teris cum nardino (*nardinum La*) oleo (*oleum La*) mixtum, et superponis cerebro (*infantum La*). Item : epythema^c butero (*butyrum ad infantes tussientibus La*) $\div i$, adype (*adapes La*) anserinum $\div i$ ($\angle iiiii La$), salicis folia tenera $\div i$, sinfitu $\div i$ (*om. La*), cera alba $\div iii$ ($\angle iiiii La$)^d, erei pulvis $\div i$ (*oleo milino $\div ii$, oleum yrinum $\div La$*); conficis et uteris.

[CHAPITRE VIII, t. V, p. 204.]

XIII. *De codaxismnonn^a (adaxismum La).*

Odaxismnonn (*adaxismum La*) Greci (*om. La*), latine proritus sive mordicacio [46] dicitur. Proriente igitur infantum corpus hutilis est fumentacio (*fumentacior La*) ferbencior (*om. La*), quam Greci *pyriasin* vocant, et unccio moderata parvo frusto (*frustra La*) cre (*scire La*) oleo (*om. La*) resolutam, quo grassius fiat et diu inmoritur (*et moritur La*) corporibus.

^d alenda est. — ^e nutricum. — CHAP. VII : ^a genua. — ^b excidit. — ^c epitima. — ^d oleum melinu $\div ii$, oleo yrinu. — CHAP. VIII : ^a ad odaxismnon.

XIII^a. De tumore^a in faucibus infantes.

Ad tumorem faucium infantibus utimur mulsam, instillantes in ore (*ipsorum* La) et (om. La) ptyanae sucus, a foris cum lanas involvimus.

XV. De^b rogmon.

De fragoso (*fracoso* La) rugitum faucium, quod Greci *rogmon* appellant, ex fluore vel congestione (*cumgestionem* La) flegmates venientem et rugitum dantes, in faucibus infantum ex humoris tenaces (*sthomaci* La) consistentes, hoc (*hi quo* La) modo succurrendum est. Convenit ergo aqua mulsa humorum crassitudinem (*gravitudinem* La) tenuare distillatione frequentu; quod si forte inflans (*infans* La) fluentem humorem transvoraverit, quod necdum dispueri valiat, erit ejus lingua nostro digito depremenda, ut commoto vomito facile transvorata reiciant.

[CHAPITRE IX, t. V, p. 204.]

XVI. Ad dentes nascentes^a (*infantum* add. La).

Infantibus dentibus ut (*bene* La) nascaentur septimo mense contingit (*continge* La); tunc ergo si intumescant gingivae et (*aut* La) maxelle, ita ut alicociens^b aetiam (*ut* La) spasmi (*spalmi* La) supervenient (*superveniatur* La) et interiant (*interea* La), tunc (*ergo* add. La) oportet nihil dari infantibus masticandum nisi digitum offerre (*digito offerens* La) frequenter, post fumentacionem vero gyngivas frecare et malaxare adypi (*adipe* La) gallinacio aut cerebrum (*de cerebro* La) leporis. Dentibus quippe exeuntibus lana molli munda vellare collum^{**}, cervices et capud, vel maxillas infusas (om. La) oleo dulci et calido (*sit* add. La) et in naribus [46 b] est stellandus (*oleus instillatus* La). Puer autem cybandus est cybis mollioribus et fomentis calidis uti debet, et si fluxum ventris habet constringendus (*constringendum* La) est epythematibus^a, maxime cyminu sparsolae (*sparsus lane* La), aut annesu (*anisum* La)^d aut apii semen; optimum tamen est semen rose simul miscere, et calidum est adponendum. Si autem constrictus (*constrictio* La) sit venter, irritandus (*iritandus* La) est balanis ex melle cocto factus, aut calamentis tritae cum mel unguendus est anus. Quod si spasmus (*ei* add. La) fuerit natus, optimum adjutorium est infantibus hyliotropyum (*hyliotropio* La) coctum (*cocto* La) in aqua, et ex ipsa fumentetur aqua (om. La). Jubat autem (*eum* add. La) si oleo erino (*yrino* La) aut cyprino aut certe scinio (*Sicionium* La) calido perun-

CHAP. INTERCAL. : ^a facta *addit.* — ^b ad. — CHAP. IX : ^a infantibus *addit.* — ^b aliquoties. — ^c epitematibus. — ^d anisso.

* Les deux chapitres suivants ne se retrouvent pas dans le texte grec.

** Ici le manuscrit de Laon porte au haut de la page ces mots : *Item Soranus auctor.*

quantur loca spasma (*spasmus* La) laborancia. Ex junctis (*esseantes* La) autem (*vero* La) dentis infantibus, dum prurent (*prurit* La) gyngivas, mordent digitus suus et vulnerant (*vulnera* La); quibus oportet iri (*yre* La) radicem siccam (*om.* La) in ore tenere, quam masticit, (*et add.* La) quod vulneraverit masti-
candum gyngivas (*mast... gyngivas om.* La), butyrum cum mel inunguntur (*inun-*
quantur La). Proritur autem gingivarum caro sardine insalate absque oleo jubat (*juvare consuevit* La).

[CHAPITRE X, t. V, p. 206.]

[XVII.] *De aptas infantum* (*om.* Ab).

Ustio (*asti vigetur* La) cum fuerit infantibus in ore generata, quod Grecy *aptas* vocant, que fit subalbida, ex flegmata fit (*generatur, quae* La) vero subrubea ex coleribus (*coleris* La) rubeis; fit etiam (*enim et* La) subnigra ex coleribus nigris, (*quae add.* La) omnibus deterior est (*ea add.* La) que subnigra fuerit (*habuerit* La) scara et poenae mortales (*est add.* La). Jubantur [46 c] enim si yreus cum mel tritus adhibeatur aut pulvis ex ipso insuffletur (*in ipsis scaris add.* La). Rosae vero (*quoque* La) folia sicca (*om.* La) et trita, et flos rosae, et crocus, et modicum myrra, et galla, et libanus, et mannis simul omnia myxta et per se ipsa (*ipsis* La) singula adhibeta cum mel (*et add.* La) inlita sanant; nam et ipsa ulcera de sucum mala granate dulcis aut mulsa clavare oportet.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 207.]

XVIII. *Ad intertriginis* (*in coxis infantibus factas* La).

Ad coxam infantum intertrigines; inter coxis vel in (*inter* La) testicolis de orina (*orinam* La) infantum factas intertrigines myrtae folia siccae pulvis superspersus sanat, similiter et cyperus et rosae pulvis.

[CHAPITRE XII, t. V, p. 207.]

XVIII. *Ad auris humidus* (*infantum add.* La).

Si auris infantibus fundant liquorem (*humorem* La), desiccat lana adposita, necnon et styptiria vino mulso temperata, et in aure instellatur, aut crocus cum vino tritus (*et in aure missus* La).

[CHAPITRE XIII, t. V, p. 207.]

XX. *Ad inflammatione cerebri** (*quod Greci siriasin vocant* La).

De flegmone cerebri, quod Greci *syriasin* vocant. Syriasis dicitur ferbor (*febrae*

CHAP. X-XII. Rien à relever. — CHAP. XIII : * Ad..... cerebri deest.

La) aut tumor cerebri et (in La) menengae; quos sequitur (fit in La) anterioris patris (partem La)^b cappitis, quod Greci *bregma* vocant (sequitur autem eos La), oculorum cavitas cum pallore corporis et siccitate adtestante fastidio. Curantur autem si (sic La): ovi vetellus cum oleo roseo super bregma inpositus in modum tegmati et frequenter mutatus sanat.

[CHAPITRE XIV, t. V, p. 208.]

XXI. *Scacio infantum*^a (om. La); *de dieta infantibus* (infantum La) *et criscentibus usque ad etatem juventutis.*

Puerus igitur jam [46 d] ablactatus in requie sunt habendi, et in hylaritate (a claritate La) exercendi sunt; cybi vero offerendi sunt levis et degestibilis usque ad septimum annum; deinde puerus (pueros La) vel puellas in scola magistro tradendi sunt. Qui magister mitis et (metisin La) amicitiae gratie (gratia La) blandus similiter et anima equior (qui ora La) ad bonam mentis et corporis nutriendam vitam exerceat (exerciat La). Infantes duodecimo vero anno ad grammaticus oportet tradere et (ad add. La) geometricas; corpus aetiam exercitacionibus (exercit. diversis La) est agitandus. A quarto vero decimo anno usque (ad add. La) tres ebdomadae expedit, ut discant studere pylosophiam (fylosophiam La)^b et exercere amplius adsumere studium corporis, ut et animae et corporis laboris (om. La) impetus adsuescat cum vini (cum vini om. La) jubamine. Cum ergo circa xx fuerint annum, vinum vel exercidia aut dietam perfectam utantur in omnibus cum animae et corporis mobilitate; propterea exercitacionis aut palestra omnes uti debent, maxime autem hii qui consuete^c sunt. Cybus vero sufficiens sit et (eos add. La) qui bene nutrire possent (possunt La). Declinante autem jam aetate, et cibi et exercitacionis et opera paulatim removendum (semovenda La) est, quia habetudo vel natura corporis incipit frigescere.

[CHAPITRE XV^a, t. V, p. 209.]

XXX. [49 c] *De replecione qui per*^a [116 v^a] XXII. *De laboribus qui in excitacione fit.* *gymnasiis exercitantur.*

Ab Exercitacio plurimum trahiet^b per Elcodis labor dicitur qui ex plenitu-^{La}

^a partes. — CHAP. XIV : ^a scacio infantum deest. — ^b philosophiam. — ^c constituti. — CHAP. XV : ^a replecione quae excitacione. — ^b trahit.

* Le chapitre xv porte dans Ab le n° xxx; nous le donnons à la fois d'après La et d'après Ab, à cause de nombreuses différences dans le texte. Dans le manuscrit de Paris le texte du chapitre xv est remplacé par dix chapitres, qui portent les numéros xxii à xxix, plus un chapitre sans numéro, et qui sont la traduction des chapitres ii (2e moitié), iii, iv, v, vii, viii, ix et x (1re moitié) du livre I des Euporistes; Saint-Gall présente les mêmes particularités. Nous publierons ces chapitres avec les fragments des traductions latines de cet ouvrage.

^{Ab} diversa corporis membra cyborum li-
quores, ex quibus omnis caro nutrire
probatur. Tres enim sunt degesciones
in corpore: prima in ventre, secunda in
epate, tertia vero per omnis venas dis-
currens singula nutriuntur membra.
In exercitacione nam qui constitutis
hec tres degesciones, dum adhuc se
crudus trahatur in membris humor,
plurimae passiones surgere videntur.
Ex quibus una est qui^a a Grecis *elcodes*
appellantur, id est trahentem plenitu-
dinem humorum tennes et agris^d abun-
danciam. Alia vero passio que a Grecis
thonodis vocatur^e, in qua passione tenti
videntur corporis membra, in qua plen-
itudinem^f superflui humores abun-
dancia nulla est, qua opere precio effu-
sui digestae materiae per membra fit
ordinate, et ideo passio in musculis et
nervis tantum detenetur per quos dis-
tenduntur membra. Tertia vero passio
est quam Greci *flegmonodes* appellant,
in qua rumpi vel frangi diversa videntur
membra per inflammatione membro-
rum videntur sentire. Haec ergo tunc
constringere^g solit, quando calefacti per
la[49 d]bore nimio musculi trahunt in
se superflui humoris abundanciam. Est
autem et quarta passio, que nascitur
quando musculi et nimio labore fuerint
dessicati, in qua re adtractus et siccus
et oppressus apparit corpus, et mem-
brorum motus fit pigrior. Curantur vero
hoc modo. Cum autem *elcodes* passio
fuerit generata, cum igitur facta fuerit
ventris egescio, friccionem uti oportet
tocius corporis lenem et mollem cum
oleo abundanti, nihil in se habentem

^{La} dinem fit ex superfluitatibus tenuibus
et simul acribus humoribus. *Thonodis*
autem dicitur ex hoc, quod tenendi vi-
dentur membra ipsius, in quo super-
fluit hoc humorum; nulla est, quia et
opere praetium laborantem corpore
muscoli et nervi tendi videtur, et hoc
quibusdam locis velut tendi videntur,
et utique nondum tenduntur. *Flegmo-
nodis* autem hoc est cum inflammatio-
nem, in quem sicut lesiones vel con-
fractiones inflammantibus sentiuntur
per loca membrorum, tunc quando hoc
sentiunt, contingere solent quando ca-
lescit nimis ex labore musculi traxere
in se circumdaret superfluitatibus hu-
morum [117]. Est autem et alia passio
quarta, cujus quidem genesis in eo
quod desiccantur per labore plusquam
competit, ita ut exsiccato et adtracto et
expressum esse videatur corpus, et ad
movendum pegrior fit corpore. Sanan-
tur autem *elcodis* labor, habens in
acoctionem superfluitatibus, per fric-
tiones multas et lenes vel mollis cum
oleo multum nulla in se habens stip-
tica. Alter autem labor qui dicitur tho-
nodis ipsam contemplationem autem
adjutorium erit, agendus per frictio-
nem; adjutorium enim habeat ex his
quae relaxat. Laxatur autem quod ten-
sum est friccionem modicam simul et
lenem cum oleo dulcem. Si autem sit
istas, requiescat quidem omnino et
pauset et lavit balneis temperatis et fri-
care bene in calida aqua solii, ut his
et tertio lavit, et plus juvat passionem.
Tertia autem passio tribus modis habet
adjutoria, et tres sunt ejus contempla-

^a quae. — ^d cres. — ^e vocant. — ^f plenitudo. — ^g contingere.

^{Ab}stypticum. Illa autem, que *thonodes* appellatur, contemplacione facta ea que tensa sunt membra, friccione sanantur, ex is que valeant relaxare distensus musculus; laxantur autem friccione lene et modica cum oleo dulci adhibeta. Quod si in estate hec passio fuerit generata, requies est adhibenda et labacio calidi balnei et frecacio in solio, hoc est in aqua calida diu adhibeta, ita ut his et tercio sic eos facias labare, et cum hoc fecerit melius jubatur. Tercia vero passio tribus modis curatur: prius evacuetur superflui humores habundanter; secunda vero requies est adhibenda tensione patientibus membris; tertia autem in frigidanda sunt loca que sunt inflammata vel ignita multo oleo tepido, sed et in solio aut in calida temperata friccione lene fieri oportet. Quod si prolongata egritudine multo tempore ex hac passione fuerit occupatus, curandus est requie multa et maxime friccione multa. Quartam vero passionem cum incurrerit^a, oportet in prima die nihil mutare, sed secundum consuetudinem permanens exercere, nisi tantum calidiorem aquam adducere paulatim; secunda autem die curetur exercidio, deinde balneum utatur et in piscina discendat; mox autem ab initio qui has passionis paciuntur oportet cybare.

^{La}tionis, evacuationem superfluitatis, et requiem propter tentionem, et infrigationem ardoris; oleo ergo multum tepidum, et adhuc strictio malacotata et in aquis temperatis solii strictio proliza sit talis; hoc modo sanabis, et requies multa et maxime frequenter. Quarta autem passio: oportet mox in prima die nihil mutare, si in consuetudinem permaneat, nisi tantummodo aquam calidam qui collegere paulatim; socidam (corr. *secundam*) autem vecem a curationes gemnasiu, ducendus enim est in balneum et piscinam utatur, mox autem omnes cecoptomini opus habet cejus.

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 211.]

XXXI. *De corporis constrictionem vel ispiitudinem facto cotis.*

Si enim cqnstriccio cutis, quam

XXIII. *De snoseus quando de cotis constrictionem.*

Quando autem stegrosis fit, id est

^a incurrunt.

^{Ab} *Grecy stygnosyn* appellant, qui constipatam cutis densitatem efficitur; que hoc modo cognoscitur: pallore enim fedantur corpore, et alibi efficitur^a indurata et condensata cute, nec in exercitatione calefiunt. Curantur igitur sic: calefaciendi sunt forcioribus exercitationibus adhibetis necnon et calidioribus, lavacri adhibendus est usus, nullam in piscinam faciens mora, sed nec aqua in piscina multum frigida; vestimentis igitur utantur grossis quibus frigus valeant vitare. Interdum aetiam unguendus est oleo, qui membra calefaciat^b, quale est dulcem et subtile virtutem habentem. Constipationis vero cutys bene curat oleus anethynus, maxime de viride anethy^c confectus, sed et publinus oleos operatur similiter.

^{La} constrictio cotis, quam quidem ex constipationem corporis aut ex conspissationem viarum; ad hoc cognoscendi si sunt, quia subpallidi sunt et albo corpore et condensata cute, et quando in gemnasiis est defilis concaliscit. Sanantur autem haec passio, si calefactus his fortiter in gemnasiis, utendum est et balneum calidissimum, et in piscina non diu stetit, neque ipsa quod satis aqua sit frigida; vistiatur enim magis, peruncto aliquo qui mediocriter calefaciat oleo dulce et leptomarii. Conspissata autem cute et porus clausus habundantius sanatur, si anethino oleo et maxime de viride aneto facto; anethino oleo et yrino oleo bene juvant.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 212.]

XXXII. *De ispontaneos labores^a.*

Ex acridine cacocymias et humorum abundancia passio, que a *Grecys elcodis*^b vocatur exurgit. [50 b] Quod si modica omnino est cacocymias, ad curam exercitacio nec mocio^c, ut supra dictum est, sufficere potest. Nam si major fuerit cacocymia et in profunditatem causa constiterit, jam tunc non exercitacio nec mocio aliqua corporis est adhibenda, sed requies cum somno absque cyborum accessione est continendus tota die; ad vesperum vero perunctus multo oleo in calida labandus est balneo; post balneum vero cybus eucymus et sorbiles modice mynistrandi sunt, vinum aetiam

[117 v°] XXIII. *De potaneus laboris.*

Ex cacocymias superfluitatem agridinis, fit *elcodis* labor. Si ergo ex modico somno fit elcodis, cacocymia fit, gemnasion uti sufficit quia curationem fit. Si autem nimius et in alto enim est, non jam talem neque per gemnasion ducamus, neque per aquam evacuationem sit; quiescere et dormire iubemus dormire, jejunum observans tota die usque saera; ad vespero unguimus pinguius, et lavit temperato calido balneo. Cibis eucymus et in sorbitiones damus; non modice prohibeamus autem eos neque vinum bibere, quia digerit mesodigestus humores, sicut aliud nihil melius

CHAP. XVI: ^a albi efficit. — ^b califaciunt. — ^c aneta. — CHAP. XVII: ^a adhibetis addit. — ^b hilcodes. — ^c nec mocio deest.

^{Aa} non prohibentes; vinum enim degerit eos humoris que non fuerint perdigesti^d; ex his enim anputatam passionem, ad consuetudinem revocandus est homo. Quod si adhuc alia die maniat passio, excogitanda est^e forciora adjutoria; nam si ejus virtus fortis est, fleubotomandus est aut certe catartico purgandus est. Unde utrumque erit considerandum; nam si infirmior est is, que^f patitur, fleubothomum^g tantum erit adhibendum, et mediocriter purgare; quod si crudi in eo humoris plurimi abundaverint, neque fleubotomum, neque catarticum, neque exercitacionem, neque ulla omnino mocio neque balneus est adhibendus, sed conteneantur in requie omnino, edentur cybi et pocionis vel medicamenta, que subtilient et incidant humoris sine aliqua manifesta calefactione. Dabis aetiam eis in tysanas oxymelle mixtum, interdum propinabis et mulsam. Quod si eis ypocondria erit, id est precordia levata in tumore infle-tur, et si quodcumque [50 c] acceperent facile inflacionem paciantur, melius est si in cybo piper accipiant; optimum est aetiam et si diaspolitem accipiant medicamen, sed et dea trion pepereon acceptum jubantur; hutilissimus est et oximellis datus. Pocio autem eis sit apomeli, et maxime cum acidi erit, sed et vinum subacidum modice datus jubat; cybi vero dandi sunt, qui extenuent humoris absque aliquo calore, quia alia^h sunt cappararis cum oxymelle aut cum aceto et oleo data. Quod si et passio, que *tonodis* dicitur plenitudinem locis ostendit per quam tentundur ea

^{La} ut vinus. Si igitur ex his praedictis conponitur haec adcidentia, ad consueta secundum rationem se vertatur. Si autem in sequentibus adhuc permanet causa, deliberandum enim est ut adhibeant adjutoria fortia. Cum igitur optise est virtutem una et duobus fiant seu fleothomia sive cathartico oporteat et duobus, considerandum est; si inbecillior est fleutomandus non est, portetur autem mediocriter. Si autem crudi humores quam plurime nimis sint existentis, neque fleotomum, neque catharticum, neque gemnasion sit, neque penitus move neque balneo sit. Si sudentur in omnes quietudines, et duris cibis, et potus, et medicamenta quae extenuant et incidunt absque calefactionem manifesta. Dieta autem sit: oxymelle modice in ptisanas datur, interdum autem in mulsam dabis. In quibusdam autem et ypocondria eis intumiscit, et inflatur, et facilius quoscumque accipiunt inflatur. Melius est ergo dare eis cui cibo piper; utilius est autem diaspoleticum utere medicamen et dia trion pepereon simplicem; et oxymelle utilissimus est eis. In poto autem utatur apomeliti et maxime quando accidam vinus leviter et cibis qui extenuant sine calefactionem, qualia sunt cappararis, aut cum oxymellis aut cum oxyleo accipiant. Thonodis autem labor quando sine gemnasion consistit plenitudine ostenditur steria, id est quae sunt in corpore firmiora. Certum autem est quando ex sanguinem repletus optimum est, ut fleotometur aut dierisis dentur per tibias. Si autem fleg-

^d podigesti. — ^e sunt. — ^f qui. — ^g fleotomum. — ^h qualia.

^{ab} que sunt firmiora in corpore, quas *Greco sterea* vocant, manifestum est autem quia sanguis incysa vena est auferendus, aut tybias scarefaccione facta educendus est. Quod si occisa agentibus flegmonodis passio fuerit generata, vel ex pontaneis¹ vel subetaneis contingere laboribus, hec nec duo vel tres sustenit dies; sed mox gravatus febribus nimis occupatur, si non aliquis antecipit aut preveniat causam, antequam accendatur sanguis². Nam in prima evacuatione usque ad angustia est auferendus, secunda vero non est expectanda angustia. Qui sic enim fuerint fleubotomati, ad bonam spem salutis perveniunt vite prioris.

^{La} monodis fuerit vel aterisis labor, neque horas modicas sive duo aut tres dies potest fieri tardas. Si mox et febres accedit nimia, quae si non antecipitur, incenditur sanguis. Optimum est ergo, si possibile est, autferri bis in die sanguinem; inprimis evacuatur [118] usque ad angustias, [secunda] vero vicem neque angustia temer convenit, ne tollatur sanguis. Solent enim si cor stitutum factum bonum ut sanetur habent opus.

[CHAPITRE XVIII, t. V, p. 215.]

XXXIII. *De dieta senum.*

Senes igitur sunt sicci et frigidi. Emendacio eorum vel relevacio^a est calefaccio et humectacio; qualia sunt lavacra calida de dulcis effectas aquas, et vini pocio, et cybi humidi et calidi; utantur aetiam friccione[5od]absque labore. Dandi sunt enim cybi inbecillioris ter in die; accipiant autem ora tertia panem in melle Atico infusum, deinde ora septima friccione utatur et exerciatur convenientibus exercitiis senum, et postquam laberent, accipiant cybus qui ventrem deducant; post hec adsumant pycis vel pullus aut gallinas. In cena vero eucymutatus accipiant cybus vel eos qui non facile corrumpuntur, et maxime tunc quando senibus aliqua

XXV. *Dieta senum.*

Senes est siccus et frigidus, et emendatio enim eorum est calefactio et humectatio; sit igitur per balnearum usum ea aqua dulci facta, ut nec potio nec cibus infundat simul et calefaciat; oportet autem et strictionem atque laborem. Cibis autem accipiant qui sunt inbecilliores, fortior autem in hora tertia panem infusum cum mel Attico, et post haec hora septima defrecatis et exercitatis quae conveniunt et exercitationem senum et lavatis offerendi sunt cibi: inprimis ergo quae secundum redeat ventrem, deinde oportet pisces aut pullos vel gallina. Post haec in caena eum commutatus cibus et quae difficile conrumpuntur. Non prohibebo autem

^a sponcis. — ¹ in qua re bene fit ut in die una bis auferatur sanguis addit. — Chap. XVIII: "revelatio.

Ab suspicio senum nascetur, ut lapides in renibus generentur, aut certe e potagra vexantur, hec inter quibus sunt condiende aut in apozyma potui danda, quale est petroselinum vel huic similia. Si autem flegma in ventre generata consistat, elegenda sunt ea qui incidere et amputare possent. Mutare autem ea oportit cycius, et dare eos qui infundant cybus; fici autem mutari ante aleus inprimis offerendi sunt; hyeme vero caricas nullas intumata accedente in dextro latere. Solit enim senioribus in parte dextera vel vissica aut in aliis locis superfluos humor, cum cybus bene non degeretur collectus, passionem aliquam generare, unde urina cotidie portit provocare, similiter aetiam et ventris officia ut facile sint providenda sunt, interdum etiam et purgandi sunt; maxime oleum ante cybum ut sorbeat jubendus est. Et lera que ventrem molliunt accipere ante cybum oportit cum oleo et lequamen abundanter. Quod si constrictio ventris fuerit facta, aetiam mercurialem [51] herbam dari oportit similiter et cynicum. Facit autem et terebentina accepta, ut glutciatur ad avellane magnitudine. Interdum et due aut amplius iniciendi sunt oleum, si constrictionem ventris paciantur, et est magnum adjutorium.

neque his qui conficiuntur uti, et maxime quando suspectio aliqua senum est in renum lapides generatos aut pudacicus esse, ut admisceatur ei petrosilinus. Sin minus flegma ex ipso ventre generata est, necesse est ut elegamus quae ei mixturare oportit, citius his qui humectant cibis. Dabis autem eis et maturas ficos ante aliquos cibos, et in hieme caricas. Nulla simtomata sentientes in dextram partem ypocondriarum propter acosam superfluitatem, quod in sene pus collecta est corporibus, urinam cottidiana provocari oportet et ventrem similiter; quae educat maxime de oleo sorbeant, priusquam cibum accipiant. Certum est eis post haec quae de oleribus fiunt olera omnia, primo cibo utuntur cum oleo et garo. Amplius his mittis si ventris est constrictio et si contingat, addis herba mercurialem in ipsis holeribus sufficienter et cnico. Facit his et terebentina accepta interdum quidem ad abellane magnitudinem, interdum autem ad duas abellanas aut amplius. Faciat autem et de oleo per clysterem curam qui ventrem patiuntur constrictionem patiuntur, sive utilissimus est.

[CHAPITRE XIX*, t. V, p. 217.]

XXXIII. De que non affectantur^a.

Qui ad mulieris non possunt adfectare^b, unguere oportit veretro ex pingue adype frequenter, cui admisciat pulvis ex narcissi radice modicam partem, aut

CHAP. XIX : ^a de que non affectantur *deest*. — ^b affectare.

^a Ce chapitre manque dans le manuscrit de Laon.

cocognidiu, aut peretru, aut staphydagria^a, au semen cynidiu, aut agnu. Inritat autem et si quis sucus posnerit; comedendi sunt aetiam ante cybum bulbi rubri minores cum sale et oleo permixta^d sardinae, aut ex cilla^e modicum^f.

[CHAPITRE XX, t. V, p. 218.]

XXXV. *De rugas corporis^a.*

Ab

Tolluntur rugus de corpore cum farina herbi myxta brionie pulve. Item alia: smigma frequenter superspersa, id est ficus maturus cum brionia contusa, et farina herbi usta, aut sepieae testa cum melle trita modicum.

XXVI. *Ad membrorum rugas.*

La

Sine rugas fit corpus de farina orobi vitebus mixta alba, id est brionia. Item alio: smygma frequenter passa, fica maturas, et brunia dura, et farina orobi usti, aut sta de sepia, mel superstillatur paulatim.

[CHAPITRE XXI, t. V, p. 218.]

XXXVI. *Ut bene oleat corpus,*

Ut autem bene oleat corpus et subis^a fiat tractu, admiscenda est coma copressu^b sicca contusa, aut pyri cortex conmyxta, ut maniat; cum rebus modice factus cassia, et herba Savina.

XXVII. *Ut bene oleat corpus.*

Ut enim bene oleant corpus tactui, admiscis comas copressi viridis aut siccas tunsus, aut pieci corticem admixta. Quo modo [118 v^a] Syricum vestimentum modice faciendum est, cassia aut herba Savinam.

[CHAPITRE XXII, t. V, p. 219.]

XXXVII. *De calefaccione corpus^a.*

Habetudo aetiam corporis calefit hoc pulver, si in balneo utantur, qualia sunt calamentis, samsucum, ysophum, lauri bacas, libanotyda, quam rosma[51b]rinum vocamus lapidem pyrrithin^b, salem, fecis vini ustam, nitrum, pumicem, secundum rationem unamquamque speciem, et modicum senape, et stafidagria, aut cocognidiu; ex is acobum utatur calefacturium.

XXVIII. *Ut calefiat habitudo corporis.*

Quoniam quidem habitudinem corporis pulvera lavantibus ut calefiat corpus, utendum est calamentis, samsicum, et ysopo, et lauri bacas, et libanotidas, et liton, pertinet salis, et feces ustas vini, nitro, et pumicem, secundum rationem aequales, et modicum senapem, et stafidasagrias, et cocognidio; in balneum acopo unctionem calidae utere.

^a stafisagria. — ^d permixta deest. — ^e scilla. — ^f infusa addit. — CHAP. XX : ^a Ad membrorum rugas. — CHAP. XXI : ^a suabi. — ^b copressi. — CHAP. XXII : ^a Ad calefaciendam habitudinem corporis. — ^b pyrrithen.

[CHAPITRE XXIII, t. V, p. 219.]

XXXVIII. *Ad paledum colorem^a.*

Ab

Pallor vita non bona utentibus generatur; myscenda sunt rafani, et porrus, et cicer viredis. Bonum autem colorem faciunt glycyrriza^b radices sucus, si sorbeatur; bonum est etiam et oleum, in quo brioniae radices diu cocti fuerint; Hoc et tensum et absque rugas esse facit corpus; et bulbi narcissi radices, et brioniae radices faciunt similiter, amygdole amare radices, vel ipsa amygdola amara, in aqua^c utatur in balneum.

XXVIII. *Ad pallido colorem.*

La

Corporis autem pallorem facit remota vita bonam et non conpetens; admiscenda est rafani, et porrus; virides cicer bonum etiam colorem facit, et dulces radices sucus, si sorbiatur. Bonus autem est et oleus coctus diu, ubi bullit in eum brionie radix. Hoc est tensum reddit corpus sine rugis.

[CHAPITRE XXIV, t. V, p. 220.]

XXXVIII. *Ad livoris ad^a maculas.*

Anputandi sunt enim sive livoris seu maculas in senibus pinguiorae cute generati, habitudinem jam non consistentem caledam; sed ut celerius fiat, salem utatur in balneis locis nigris consistentibus, et post haec fumentas spungiis infusas in aqua, ubi rafanus et absencius coctus est.

XXX. *Ad livorem corporis.*

Prohibit autem livores consistere, seu pinguiorem reddentes cutem et difficiliorem ad patiendum, et habitudinem corporis valde calida, ut celerius efficiatur. Sale utere in balneis, ubi innigriscit aut libidiscit corpus, et post haec fumentas cum spungia infusa in decoctionem rafani et absenti.

[CHAPITRE XXV, t. V, p. 221.]

XL. *De dentibus dilienciam^a.*

Dentes non deficiunt, qui hec faciendo observaverit. Primo omnium absteniat se a corruptione cyvus, custodiat etiam se et ad^b frequentia vomiti^c. Cybus vero absteneat ficus siccus, mel coctum et satis durum factum, et

XXXI. *Ad dentes salvandum.*

Dentes ut non exeant, primum omnium ut non conrumpatur cibo, caveat frequenter vomitum, qui servit a cibis ficos siccus, mel coctus et durus nimis, et dactuli qui duri sunt, et omnia quae glutit habent, et quae stupiscere facit

CHAP. XXIII : ^a Ad pallidum colorem membrorum. — ^b glyrricae. — ^c cocta addit. —
CHAP. XXIV : ^a et. — CHAP. XXV : ^a Dentibus que diligentia est adhibenda. — ^b si et a. —
^c frequenti vomito.

Ab
dactulas duras, et omnia quaecumque glutinosa sunt, vel que stuporem faciunt dentis, et que frigida sunt et aspera. Oportit autem^d post cena purgare dentes.

La
dentes et quae sunt frigida et malo sapore omnia. Oportet autem post cenam purgare dentes.

[CHAPITRE XXVI, t. V, p. 221.]

XLI. *De aurium gravitatem*^a.XXXII. *Ut aures non graviscantur auditum.*

Ubi non audiant graviter, primo purgentur sordes do porus aureum per tempus, [51 c] deinde lenteum intinguis dropaci et superponis; extrahit enim ab extremis aurium poris, expurgat et simul auditum reddit aures^b. Post haec autem quantum herbi magnitudo est in aurem mittis, et cum eum tolleris, unguis cotidie oleo amigdalino, aut nardino, aut camemelino^c, aut adype anserino cum modico bovis fel. Iterum post aliquos dies senape et ficus teris, et facta colleria in auribus mittis, ut sit ibi oras duas; deinde sublato collerio, infundis oleum, qui coctus est cum succo asfodilli radices.

Ad aures, ut non graventur auditum et minus audiant, prius purganda sunt sordibus pori; purgatur porum, et simulatio probatio sit. Post haec autem quantum orobi magnitudo est et per singulos dies oleo amigdalinum, aut nardinum, aut camemillinum, aut adapes anserinus, et modice fel bovinum. Iterum post dies senape cum ficus teris, et factum ex eo colyrio mittes in aures, et sit ibi usque horas duas; postea tolles et infundes oleo tepido in caccavo cum asfodilli radices, mittis in aures.

[CHAPITRE XXVII, t. V, p. 222.]

XLII. *Ad caliginem oculorum.*XXXIII. *Ad nebula oculorum.*

Ut caliginem vel nebulam non aliquis possedeatur, abis quando se in aqua mergunt frigida, diu in eadem oculis apertis intendant; additur igitur ex ea in oculis virtus visui. A vino enim dulcem se absteneat, similiter diu remorari^d, que indigesti sunt et humorem generant pingrum, pinguem,

Ut autem non patiantur caliginem oculi, et quando mergent si in aqua frigida, longius videre possunt in visum. [119] Non enim inpedit ad legendum visio; additus enim ex hoc virtus. In suspensionem sit vinus multus et dulces et cibos qui in superiora ventris multum manet et indigestis et humida

^a igitur. — CHAP. XXVI : ^a Ut non graviter audiat. — ^b auribus. — ^c canimolino. — CHAP. XXVII : ^d remorans.

Ab

qualia sunt eûruca, et porrus, et omnia, quorum agrido^b sursum detentur. Observandus est ne in lecto jaceat supinus diu. Vetandus est etiam frigus, et ventus, et fumus, et pulver. Jubat enim oculus, si per singulos dies sic faciat aqua et ex ea fumentit, ita ut intra oculus intra^c; in imo mensis dies feniculum viridem mittis in vaso testeo, qui de foris picis sit linitus, cum aqua pluviale; post hæc repositum habebis, et projecto feniculo uteris.

^{la} generant opera et pingua, eruga, porrus, et quaecumque sunt agra fugiant, et lectum supinum non jaceat indini; et frigus et ventus contrarius est, et fumo, et pulvere. Et cura causa oculorum per singulos dies hoc faciant; aqua triginta et una diebus feniculum viridem mittes in vaso ceram et de foris picitum de pice; aqua sit pluviales; et projecto feniculo, de aqua cottidie lavas oculum aptum foveis.

[CHAPITRE XXVIII, t. V, p. 223.]

XLIII. De plenitudinem cibi.

Maxima offensio est in plenitudinem^a, quamvis degescionem ventris habeat bonam. Quam cum si repleverint venas laborantes, tenduntur et rumpunt se, aut certe obcluduntur, et spiritu replentur; quod satis credibile est, pessimas ex hac causa [51 d] egritudinis fieri. Quando autem ventri plenitudinem senseremus esse, evacuationem per vomitam aut ventrem fieri oportet. Cum ergo aliquis fuerit esca nimia repletus, statim vomere debet; periculose enim agit qui multa congescione replet venas suas, et magis si ad accipiendus cybus incontinens fuerit, et non evacuatus fuerit venter. Vomendum est autem antequam conrumpatur cybus in venter; quod si aliqua causa prohibeat, ut non vomat et venter profluat, sepe jubantur. Sin minus, dormiendum est abundantissime, et potum aqua calida est^b danda est frequenter. Sin vero jam degestus est, et maxime per^c secessu la-

XXXIII. De plenitudinem ciborum.

Maximum est et male peccare incidentem in plenitudinem ciborum; sed bene superinplete labora multa et tenduntur aliquotiens, et rumpuntur, obcluduntur et ventositatem replete fiunt, et satis aegrotum malitia aegritudinem esse. Quod autem ventris plenitudinem causa plenitudinis evacuandus est sursum et deorsum, per ventrem omnino si inbicillitas venarum non est, autem elegendo ut his qui plus manducavit mox vomat; periculum est, si non vomit et repletur venas, et magis si frequenter aliquis accipiendum incontinens est, nullam evacuationem antequam conrumpatur cibis. Si autem alia prohibitio fit, ut non vomant, et si quidem currit ventrem, multum juvantur. Quod si non est solutus venter, si dormit quam plurime, bibat calida aqua quae digestionem faciat ventris, et maxime si venter secutus est, lavet et fumentet se cibos, quos accipiat modi-

^a a credo. — ^c intret. — CHAP. XXVIII: ^a cibi addit. — ^b est deest. — ^c pro.

Ab
hatus est venter, labare debet, et cybum modicum adsumere, et pocionem aquosam^d libere. Si autem constrictionem ventris patitur et non degerit, et totum corpus tardum et gravem vel pigrum habet ad movendum et somnum plus a ratione fuerint gravati, et mente vel sensu sit piger, ho[c] enim significat venas esse repletas; et ideo, ut supra dictum est, sic se agere debent. Nam qui copodes ex hac possione fiunt, donec digescio fiat in ventre fiat, quiescere oportet, post hec vero laborando evacuare oportet, quod repletum est.

La
cos, et potionem acosam bibat. Si enim, quomodo ea eget, accepta sunt, degeruntur. Sicoria periculo sunt digerentem bene ventre. Si autem neque ventrem facit, neque digestio citata fit et tota gravis fit, et non est facilis ad movendum, et somnum gravatur, et quandam contra rationem pegri sunt mente, hoc enim significat venas repletas esse. Quicumque enim copodis ex his fiunt, donec venter digerat, quiescere oportet cum laborem et occupationem, ut lavanti quis dictum est: *Ponos ponenti*, id est labor labore solvit.

[CHAPITRE XXIX, t. V, p. 225.]

XLIII. *Dieta ascalovii*.*

Qui occupationibus detinentur, oportet contemplare, si antequam observationibus evacaret, exercere consuetus erat sive non erat, et pro hac re non ferat observancie insubitos labores. Nam is, qui frequenter non egrotat, iste bene habet invisibilis poros apertus [52], per quos evaporatur humana natura, et hii tales *endiabneusta* Grecis dicuntur. Talem ego corporis naturam non oportet in aliquam aliam transferre consuetudinem. Quicumque autem consueverunt per^b observationem frequenter egrotare, contemplandum erit se plethorici sunt sive cocymi. Qui enim pleuritici^c sunt, dieta ejus mediocris est ordinanda, et non ea que multum nutrit, sed ea que modicum prestat alimentum, quas Grece *oligotrofus* vo-

XXXV. *Dieta qui in ascalobies, id est quo occupationem vitae dicunt.*

Oportet eum contemplare et ita gimnahiste, id est exercere, secundum anterioram vitam, ut consuetudinem habet sine exerceat in ven[119 v]^d trem mediocriter, fiet dieta consuetudo, ut non aegrotent frequenter. Bene Ebatratus, quorum naturam talis corporis non oportet transmutare ad alia consuetudinem, nullo modo quoque aegrotant. Si autem aliquid frequenter aegrotare videtur, si ergo plethorica consideratio fuerit, tibi per totum sanitati dieta, ut mediocriter habeant humores. Si autem per cacucymia, utilis plethora enim congregata; quam quidem per contraria in balneo intrantes frictionem mutatur et adhuc modicum, si moveat ante alterum. Quae ante his anticipare alia voluerit, ad mo-

^d acosum. — CHAP. XXIX: * Ad scatio his qui occupationibus vivunt. — ^b consueti sunt pro. — ^c plethorici.

Ab cant. Sin vero ex cacocymia egrotant, contrarium humori cybum debit adsumere. Qui vero pleuritici^d sunt et ex plenitudinem congregates humoribus egrotant, et contrario in balneum intrare debent, quos frecari oportit, quamquam et evacuare modicum primo debent sanguinem; qui antecybando hec facit in modico agere, hoc ipsum suademus. Cacocimi vero humoris, si congregati fuerint, non una erit consideracio. Quibusdam enim flegmaticus humoris frigidus congregatur; quibusdam vero calidus et colericus; quemadmodum autem alii melancolicum. Abstinenti sunt ergo a cybis qui generant unum ex is dominantem humorem in corpore; offerendi sunt vero qui eum non nutrire solum, sed menuere possunt. Omnibus tamen hoc adjutorium commune est ventris purgacio, secundum qualitatem humores qui dominantur.

La dicum augmentandum et hoc ipsum suadimus minorem. His oportet cibi ea quae non satis habenda sunt. Cacocymia autem collecta vel congregata, non est in ea una consideratio quia neque cacocymia una species est. Flegmatica enim et frigida collectio fiet, quaedam autem calidam et colericam, quemadmodum alia sunt melancolici; abstinendi sunt unusquisque ad cibis generarent eos qui colliguntur in eis humores. In omnibus autem adjutorium est communis ventris eductio vel deductio.

[CHAPITRE XXX*, t. V, p. 227.]

XXXVI. *De his quibus in ventre conrumpitur cibis.*

De corruptionem ciborum in ventrem fiunt, vomere omnino convenit eis. Cibis autem haec moret absque molestia catharticum aut irritandum. Qui autem sic constituti hoc subinde patiuntur, expedit eis ante cibum vomitum fieri ex vini potionem dulce factus. Suadere his oportet nullo modo hustura bromosa, id est carbunculum patientis, talis alios cibos non accipiat, qui facile conrumpuntur, sed eis sunt offerendi, qui sunt eucymi. Ea quae sic enim habet ex intervallam tempus mediocriter ventrem deducere expedit per mediocrem catharticum.

^d plethorici.

* Ce chapitre manquant dans Saint-Gall et dans le manuscrit de Paris, nous donnons le texte de Laon; le sujet qui y est traité est le même que celui du chapitre III du livre I des *Esporistes*.

[CHAPITRE XXXI, t. V, p. 228.]

XLV. *Dieta iter agentibus; Diocles^a
auctoris.*

^{ab} Iter agentibus oportet in estate fascia mollem, habentem in latitudinem digitum septem, in longitudinem^b vero non minus cubitus quinque, de qua obligans lumbus fascians usque ad ilia. Virga enim in ma[52b]nu hutilis est iter facienti, in qua gradiendo se sustentendo confortetur corpus. Cum autem pausaverit, unguatur et modicum cybum accipiat; nam in estate cybi modici et pocionis mediocres expediunt in hoc tempore iter agentibus. Post prandio vero pausare debet, et antequam ambulet, inaedyda urgente aut site, alfita subtile cum aqua bibat cum sale modicum. Estus vero si fuerit cum solis ardore, corpus coperire oportet, et nullum in sole membrum nudum habere; sed omnia coperta esse debent, ita ut sudent et non induriscant dissiccata ab itinere. Quod sicut dictum est ita fuerit observatum, nulla poterit incurrere passionem. Hyeme autem frigore consistentem, cybi qui ventrem molliant dandi sunt et plurimi; pocio vero parva expedit; fascia autem utenda est longa, et non solum lumbus et ilia fascianda sunt, sed et spina et pectus. Cum vero pausaverint, ne unguere se debent, et neque cybum neque potum adsumere. Post haec itinere longo, et alius fortis labores utique hoc modo quomodo typus paciuntur, observent.

XXXVII. *De Dicleo; viatoribus dietu.*

^{La} Ad itinera carpentibus, si aetas est, fasciolas mollis latas sint septem digitos, habeant in longitudinem non minus quam quinque cubitos, habeat adhibita ad pectore usque ad lumbos; et baculum utiliter adhibentur, qui iter ambulant. In autem iter ambulantes fortitudinem corporis prestat cum enim pausaverit, in una unguatur coxas et modicum cibum accipiat in statem et potum mediocre. Expedit ipsa hora et post prandium pausent antequam ambulet. Siten[120]tem vero tenuem alfita cum aquae sale modicum bibant. In cauma autem et solis ardorem velamentum tegere debet, ut nihil sol tangat membrorum, ut non indurescat desiccatum in via; hoc enim quando labor minus contingit, et praedictae passionis nullo modo fiat. Similiter autem et in hieme frigidoris, antequam ambulet, unguatur, manducit hiemalis cibis multum, et potum modice expedit accipere; et involvat se fascia longa non solum lumbos, sed et spinam et pectus bene. Ubi autem pausaverit, manentem frigus nominis omnique utique ob illi apta fuerit mansio; post igitur longum itinere labore minus observare jubemus.

CHAP. XXXI : ^a Diocles. — ^b digitus. . . . longitudinem deest.

[CHAPITRE XXXII, t. V, p. 230.]

XLVI. *De aquas malas in itinere*^a.

^{ab} Quomodo oportit in itinere aquas que non sunt bonas; nitrosas aquas et subsalsas vino odorato et diuritico quam optimo amplius miscere in pocione oportit, et vinosiorem dare pocionem interdum, et mel quam optimum admiscere, et ut ex utrisque adisceantur; sic enim aquas que malas sunt nocere non possunt; et non solum mutacionis aquarum pervidere oportit ab is, qui iter faciunt, sed aeris qualitatem et omnia que adhibentur in itinere; nam causam futuri egritudinem [52 c] sic accedat in itinere, aut ex plenitudinem cybi causa nascatur, aut ex cacocyma, aut ex spiritus demissione vel atraccione per^b ore redditus vel adceptus.

XXXVIII. *Erasistrati de mutationibus*.

^{La} Ad mutationem aquarum; ad nitrosas aquas et salmacidas quaedam consistentia, vinum odoratum et diuriticum quam optimum amplius missus quam aquam est omnes non multum juvat * et quae vix digerantur, vinus his qui non datus est mixtum cum melle quam optimum est utrique, amplius est mixtura faciat, et omnes non multum acceptus humor. Haec autem summinus utique quis de aquae malitia leditur, quando hoc aquae miscitur sucus, frequenter et amplius sit contrario aquae malitiae, et omnem liquidum non amplius habendus est. Transmutatus autem et in die tali adhibitus expedientibus, et aque malitia non solum aquae metavolin adtendere. Oportit proficiscentibus iter sitem qualitatem erunt; qualitatis sunt enim talis egritudinis faciant aut plenitudinem ciborum; divisa fit autem in cacocymia, aut in spirationem humorum fit egritudines.

[CHAPITRE XXXIII, t. V, p. 231.]

XLVII. *Navigantibus dieta*.

Quibus navigantibus vomitus contingit, in primordio neque facile neque utiliter repremitur, quod omnino quam plurime solit is quibus contingit esse jubamen. Oportit igitur post vomitum

XXXVIII. *De eacymis navicantibus*.

Dioclius vero, quibus navicantibus inprimis neque facior debet neque utilis dicendus est; quamvis enim haec utilia si videantur. Oportet enim post vomitum neque multum neque quales-

CHAP. XXXII : * Quomodo oportet itinere aquas que non sunt bonas *in titulo ponit.*
— ^b pro.

* Ici, dans le manuscrit, manquent quatre ou cinq mots.

Ab non multus neque qualiscumque cybus adsumere, sed sola lenticla est utenda cum pusca cocta et modicum puleio, aut pane confractu in vino aquoso, id est albo et odorato; potione vero utatur modica, et hoc vino aquoso aut pusca. Lenticla autem coquenda est et deinde est freccanda nimis, et sic siccata in arentino vasu; et qui vomuit dabis ad edendum, et potum accipiat modicum cum aceto et mel cum aqua, ubi tymus est infusus aut puleiu, et aqua cum alfitā vetere, aut vino bene odorato cum multa aqua similiter. Difficile autem vomentibus odoris naribus sunt adponendi de mellis aut cythoniis aut tymo aut puleio. Oportit autem attendere, qui minus non est in mari inconsueta veniant loca in navi vivens, ut agatur aquas que non fuerunt in usu aut turbata, aut male olentis, aut salmaccidas.

La cumque cibos accipiant. Lenticla enim utantur cum aceto aut pusca cocta, puleium modicum habentem aut panem minutum cum vino acoso et odoratum. Potum autem utatur modicum et hoc cum vino acoso aut pusca. Lenticla autem coquenda est, et cum se solserit terenda est, inter tres horas desiccanda est. Nam quibus amplius factus est vomitus, ab omnibus hoc fortior est, et puto de aceto [120 v] oportet sorbire. Si autem potio ex aqua cacocyma in eum infusum, aut puleium in aqua cum alfitā vetere, aut vinum bene odoratum cum multa aqua similiter ad haec quid turbatur odora-menta. Si quae inveniuntur qualia sunt mala cidonia, aut cimas satureia, aut puleium odorare debet. Oportet etiam praevidere quia in marinam aquam fuit ideoque donec conficitur esca in nave permanere; et ipsas aquas convenit scire ut neque turbulentas, neque male olentes, neque salsa sit, in nave numquam fuit ut consuescam.

[CHAPITRE XXXIV, t. V, p. 233.]

XLVIII. *De ebrietatem.*

Qui inebriantur, si confestim vomant satis jubatur. Oportit autem aquam sufficienter superbibere aut mulsa, et sic vomere, et quam plurime sic facilius voment et mordicatione obtundent. Post vomitum vero ungue[52 d]re debet; ceterum autem tempus in requie est habendus et involutus pannis dormiat abundanter, donec ab ipso vinus recedat.

XL. *De aebrietatem.*

Qui ebrietatem tenentur, vomitum expedit confestim fieri. Oportet autem, ut habundanter aquam bibant mulsa, dormiat multum et ut mordicatio obtundatur; plus vomitum verum unguere et requiescere et dormire, donec sine vinum omnino sit.

CHAP. XXXIII : * ut. — ^b vel. — CHAP. XXXIV : * quam plurime addit.

[CHAPITRE XXXV, t. V, p. 233.]

XLVIII. *De luxuriis* qui in actis
Veneris fatigati sunt.*

^{Ab} Qui autem plus quam competit con-
venire si miscentis lassati deficiunt, ex-
pedit ei ut copertus^b vestimentis in re-
quie habeatur; deinde ortandus est ut
dormiat abundancius, donec inquitudo
ipsa requiescat, et confortetur
corpus, et ex illo reparetur defecti^c.

XLI. *Qui se multum in adulterio
multum fatigaverunt.*

^{La} Qui plus ad mensura cum mulieri-
bus fatigati deficiunt, coopertus cale-
faciunt se et in requie scit et dormiat,
donec adsiduitas illa fatigationis re-
quiem accipiat corporis.

[CHAPITRE XXXVI, t. V, p. 234.]

L. *De infrigido* corpore.*

In frigore nimio cum quis fuerit
fortiter infrigidatus, jacere debet in lo-
cis calidis, perunctus oleo cyprino jacere
aut yrinu. Post hec cum fuerit cale-
factus, dabis ei piper et murra cum vino
albo odorato vetetere (*sic*) ut bibat, aut
opium Cyrinaico cum vino, aut acetum,
aut certe peretro, aut castorio cum
aceto. Cybus vero oportit offerri calidus
et mediocres.

XLII. *Ad eos qui infrigantur.*

Infrigidatus his nimis factus, lectum
habeat in calido cubiculum, et ungues
eos oleo cyprino aut yrinum. Post au-
tem calefactus, dabis piper et smyrne
cum vino albo, aut aceto vetere, aut
opu Cyrinu cum vino aut aceto. Cibis
autem oportet calidus et mediocriter.

[CHAPITRE XXXVII, t. V, p. 234.]

LI. *Ad eos qui in aestu exarserint.*

Qui vero in nimio aestu vel sole exar-
serit, jacere debent in locis aurosis,
labare vero faciem ejus et manus et
coxas aqua frigida. Si vero autem fac-
tam dabis bibere; nam hii qui non sunt
consueti, paulatim ana modicum bi-
bant, et non de subito; cybum vero
accipiant modice et degestibilis; hu-
midioris sint magis quam frumentosis.

XLIII. *Qui in nimio sole urantur.*

Qui in sole nimio exardiscunt, cu-
biculum habeat in aurosis locis. Fo-
veam ut faciem et manus et coxas et
pedes aquam frigidam; ad sitem fac-
tam bibant frigidam aquam, si con-
sueti sunt. Si vero non de subito si-
tiant, anam modice paulatim bibant.
Cibos autem accipiant modice bene
ordinatos, humidos magis quam fru-
mentosus.

CHAP. XXXV : * de luxuriis deest. — ^b protus. — ^c deffectu. — CHAP. XXXVI : * infrig-
datu. — CHAP. XXXVII : Rien à relever.

[CHAPITRE XXXVIII, t. V, p. 235.]

LII. *De flegma, si in superiore ventre habundaverit. Galienus auctor.*

^{ab} Quendam hominem vidi cybus quòs accipiebat orrere et sine cybo pene viventem; et si violenter offerentur, nausiam paciebatur, nisi tantum dant ei suaves agrimonia ad edendum; cum autem accepissent [53], inflacione tendebatur venter cum nausietatem; ructione vero sola relevabitur. Nam cybi qui accipiebantur corrupti sunt, acidonicam ructionem faciebant, cognuvii flegma et repletus erat sthomasus. Idioque ut projeceretur ipsa flegma, ad sanitatem ejus capitalem usus sum adjutorium, quale est rasanus, cum oxymelle dedi et vomere feci. Vomuit enim multum incredibilem pinguem et spissam flegmam, et confestim sanus factus est^a.

XLVIII. *Galenus. Ad eos qui flegmam in ventrem superiorem repletum habent.*

^{La} Quaedam inveni aliquem hominem, nutribilis cibis accipiens vomebant et male post cibum, et si violenter accipiebant, nausia illi fiebant. Escam autem illi, quae agria erant, accipiebat aliquod tempore ne hoc accipiebat, sed inflabatur et tendebatur ventrem, et nausia modice movens ructum corumpabatur. Autem qui quando acris non accipiebat cibos, sed maxime compellantur adjutoria. Ego [121] adhuc adhibui qui occupabantur, oxymelle cum rasanum dedi manducandum, ex plenu ut vomerit quam pinguisima flegma; confestim autem sanus factus est.

[CHAPITRE XXXIX, t. V, p. 236.]

LIII. *De^a indistemperatis aerum qualitatibus. Galienus auctor.*

Contemplacionem in omnibus aerum qualitatibus fieri oportet, ut etatem et naturam uniuscujusque hominis, vel que est in ipsis habitudo corporis secundum ipsam aerum qualitatem. Similis enim aerum qualitatem et egritudinis generantur; nam qui contrarie sunt, expediunt. Sed et temperates corporibus temperati aeres sani sunt, novici^b vero distemperatis. Sed quemadmodum nulla est distemperancia aerum

XLV. *Galenus. Quae faciendam est in distemperatis aerum qualitatibus.*

Oportet autem et natura uniuscujusque hominis, qualem habitudinem habuit, et qualis aer est, qualis enim eorum qualitas est, et quales egritudines fiunt. Contraria expediunt temperatis quidem corporibus et temperata est aerum qualitas, sanitas est, et novici sunt distemperantiae, quemadmodum nulla temperate aerum qualitas bona temperatis est, sic iterum magis nociva est in distemperatis. Haec simi-

CHAP. XXXVIII : ^a homo *addit*. — CHAP. XXXIX : ^a Quid faciendum erit in distemperatis. — ^b non cibi.

Ab

bona temperantis corporibus, sic neque satis nociva contrarie distemperatis consistentibus. Quaecumque enim proximus languor per egritudinem ingeretur, ea simile qui nos circumdat distemperancia convincetur, et sic cito in egritudinem ruunt. Que autem e contrario sunt temperata distemperato aere nihil leduntur. Fit melior sine mensura temperatis contraria mensuratis. Si ergo hec aliquis potuerit cognoscere, sanitatem corporis si poterit custodire, contrarius cybus adsumens aere.

La

les qui nos circumdata aeris distemperantiae convincitur, contrariae temperat quem circumdat nos, ad quae nulla lesio sit. Melius est si mensura esset temperantia contrarietas mediocrem minimatam. Si enim haec aliquis cognoscit sanitatem, custodiat corporis contraria debes.

[CHAPITRE XL, t. V, p. 237.]

LIII [53 b]. *De extenuando corpore*^a.
Galiēni.

XLVI. *Galenus. Ad carnes pleno corpore.*

Quando aliquis multum inpinguerit, et carneum extrea mensura in mollem^b corporis ingenti creverint, extenuare et purgare oportet carniū mollem; et quia jam alibi dictum est, quia calida natura tenuem faciat corpus, talia enim ad hec is faciendum est, qui celeriter voluerint fieri mediocris corpore. Dedicisti enim, quia cuta exercitacio, et cybi que subtiliant, et medicamenta talia, et anime sollicitudo inmutant temperanciam et efficiunt sicciorem, per quam corpus subtilior fit. Qui enim subtiliant, manifesti sunt cybi, et medicamenta sunt forciora ad hec, qualia sunt rute semen et magis selvaticae, cum ipsis corimbis, aristologia rotunda, centauria, subtiles genciana, puleio, et quaecumque sunt fortiter diuretica, qualis sunt petroselinus. Singula enim hec vel sibi per-

Quantum plus ad mensura carnis repletur, macrum eum facit et purgare oportet. Dieta est autem quia calida distemperantia gracilem facit corpus; et enim qui futuros pingues si vult fieri, mediocriter deduces, quia cata exercitacio et ciborum tenuitas et medicamenta similis et anime sollicitudo faciunt temperantiam totam sicciorem. Ita per hoc corpus fiet tenetur, et extenuantia enim dieta manifesta est. Medicamenta vero fortiora sunt rute semen et magis agrestes, cum ipsis curabis, aristologia rotunda tenues, et centauria, sive gentiana, sive puleiu; neque sunt diuretica sunt fortiora, qualia sunt petroselinus. Unamquemque enim talis ipsa sola et cum aliis omnibus extenuant humoris, satis evacuant; proprius tarde serpentes tales factus fortiter extenuant. Corpus

CHAP. XL : ^a Ut pinguis extenuentur. — ^b molem.

Ab mixta omnia valde reddunt subtilis humoris, et evacuant corpus. Sed ad hec propria sunt et ustis serpentibus facti salis ad extenuando, sed et ipsa tyriaca degerit et subtiliat. Nam si unguatur oleo in quo cocuntur cocumeris agrestis radices^a, et aristologie radices, et puleio, et centauria. Oportet autem eos cybum, quem accepturi sunt, non mox post balneum adsumere; sed primum ut dormiant jubere et post tres oras cybum accipiant. Aqua autem optima est, quam utitur in balneo ut sint diaforetica^d caledarum aquarum, qualis sunt in Metilini; sin minus, flos maritima salis aque miscenda est. Vinum vero utatur album et subtilem, sed et siccam [53 c] friccione oportit eis adhibere de sabinis grossis et spissis. Oportit etiam plus a ratione exercere, et minus cybus offerre. Jubantur autem et si solis ardoris sustineant^e. Oportit enim ut unum cybum in die sint contenti et fricare corpus nitro et sale aspersus; multum enim nitrum si in balneis utantur subtiliantur. Modica autem inritacio est cybi eutrofia. Subtiliant enim si misciatur simul piper et petrosilini semen, duplum assarum^f autem, et anissum medietatem; hoc enim et adaperit et degerit carnis, et per ventre deducit. Et in balneo si utantur pulver hoc modo confectum, multum desiccat carnis: nitro \div iiii, sulfur vivo \div ii; hoc etiam est utile ad proritum.

La inlitur oleo ubi coctus fuerit cucumeris agrestis radices, et evisci, et gentiane, et panis radices, et aristologia, et puleiu, et centauria. Oportet autem non mox post balneum dare cibos antequam dormiat, si potest, horas tres. Melius autem est ut aqua balnei sit diaforetica aut si [121 v^a] naturalis calida, qualis est et in Mittislini. Semen melius alosantus maritima aquae mixtum, vinum vero albo utatur et tenuem sichis orieta oportet cum savanis generis extenuant nimis. Oportet autem ad rationem et exercitationem minus jubere cibos. Jubat autem et sole eos cibis nimia replet carnem. Oportet autem neque protine et uno semel in die cibum acceptum et fricare corpus asperioribus savanis, quam quidem enim si multus nitro et balneis extenuant; modicas autem inritatio est ad bene manducandum; extenuant autem si ei admisceas piper et petrosilino, duplo asaru, aut anisus media pars. Hoc autem inventus est optimus ad discernendum.

^a et ibisci, et gentiana radices, et panis radices *addit*. — ^d et maxime *addit*. — ^e ardorem sustineant. — ^f in duplum assarum.

[CHAPITRE XLI, t. V, p. 239.]

LV. *De replendo corpore*.*

Ab

Quomodo curandi vel nutriendi qui subtilis sunt corpore. Tenuis enim inpletur, si hoc modo nutriantur. Bibant vinum pinguem, et cibus similiter que inpinguant; exercidia utantur tarda et friccione mediocrem, et, ut simpliciter dicam, omnia que superius dicta contrarium est. Utile etiam is est et cum pice aut resina cutem evellendum tractare aut trahere per dies iii aut iiii. Ante balneum vero cum sindonem perfrecare corpus, donec in robore duceatur. Oportit igitur is qui pallido colore et nutrimentum nullum sentiunt nec anime commocionis oxythias facere.

XLVII. *Quomodo nutrire oportet desiccato corpore.*

La

Quibus autem nutrire volumus carnes extenuatas, vinum vero damus pingues, cibus qui inpinguit, et exercitia autem lenta et strictionem mediocrem, et, ut simpliciter dicam, omnia quae ante praedicta sunt contraria. Utilissima est eis et conspici per dies tres aut quattuor. Contra vere jejunos lavit, et ante balneo oportet cum savano fricare corpus, donec robor accedat; et postea dura non multum concludit cutem spissam facit et duram. Oportit autem acutiorem animum fieri quam pallium et nutrimentum non facit; habent et commutationes anime facere.

[CHAPITRE XLII, t. V, p. 240.]

LVI. *Caere desiccato corpore*.*

Quomodo sanantur qui aliquo membro corporis fuerint siccati. Factam aliquam parti membri tenuem aut subtilem, ita ut naturaliter minor sit aliis membris, replendus est enim per longam diuturni temporis adhibitam requiem, aut certe legaturis quibus in fractura facere solemus, si in ipso adhibeantur membro. Oportit ergo is inprimis confortare ipso loco, ut vir[53 d]tutem recipiat et trahat in ipso loco sanguinem abundantius, friccationibus utendo et mediocribus mocionibus, et

XLVIII. *Quomodo sananda sunt extenuata membra.*

Si igitur in partem aliqua membrorum extenuata sunt, replere oportet per multum tempore quiaetudo ipsa, aut fracturarum legaturam modum in passionem hanc veniunt. Oportet ergo contrarii ipsius loci virtutem adducere sanguinem habundantius, fricciones utentes, mediocriter mutum corporis et superfusiones calidae aque medicres. Haec fac donec robor fiat, sublevato loco, et antequam se deponat pausandum est. Oportet autem et cum picem medicamentum adhibere, et

CHAP. XLI : * de replendo corpore *deest*. — CHAP. XLII : * caere desiccato corpore *deest*.

^{Ab} superfusio aque calide mediocrem. Hec enim facere oportet, donec ipse locus roborem accipiat cum sublevaciones cutes, et antequam ipsa sublevacio cadat, aqua superfusio removenda est. Oportet etiam de resina aut pice coctam, ut supra dictum est, evellere. Cum autem senseris locum qui patitur frigidorem habere, cum sindone aspero frecandus est, et medicamine calido est unguendus; in qua re uti sumus etiam et tapsia. Est enim quando cum mel inunguimus; est autem quando et cum ceroto.

^{La} cum praedictis locis laborantibus trahendum evellere loca. Quando autem sentitur, qui frigidior est locus, ipse cum sindone perfricandus est, et alicui medicamento utilem calefactorium. Uti sumus autem nos et tapsia, quando quidem mel superlenui. Est autem quando cum ceruto imposui.

[CHAPITRE XLIII, t. V, p. 241.]

LVII. *Cognicio temperantiae* corporis.*

Temperatus est homo, quando corpore videtur esse mediocres in omnibus membrorum positionibus^b, in tenuitate et crossicie medius, in molliciae et duricia, in calido, frigido, sicco et humido mediocres, et ut conpendiosi dicam naturam et officia corporis et anime sine qu[e]rella habere. Medius etiam esse debet inter pectorum nuditate aut multum pilis vestitum, et inter nigrum colorum corporis aut album; capillus vero habet dum infans fuit rubeus magis quam nigrus, majoris autem mutati sunt.

[122] XLVIII. *Cognitio bonae temperantiae hominis naturae.*

Bene temperatus est homo, quando in corpore videtur medius, rationabiliter in omnibus est in tenuitatem et spissitudinem, in molestiae, in duritiae, et calidus, et frigidus, et humidus, et siccus, et ut conpediose dicam, naturam et diversa officia animae vel corporis inculpabilis aut media est, inter piloso et sine pilis, et in nigridinem, et in alborem color; et capillos. habet puer quidem rubeos magis aut subnigros; major autem mutatur.

[CHAPITRE XLIV, t. V, p. 242.]

LVIII. *De distemperantiae corporis*.*

Cognitio distemperantiae hominum

L. *Cognitio distemperantiae naturae.*

Qui corpore mediocriter calidi sunt,

CHAP. XLIII : * temperantia. — ^b positionibus. — CHAP. XLIV : * De distemperantiae corporis deest.

Ab

diversas. Quorum membra mediocriter calidiora sunt, talis natura cito criscit, quod etiam manu tangentibus calidiora esse videntur. Tantum quantum et ipsam temperanciam est calidior, hyrsutus vero tanto plus est, quanto natura plus ca[54]lidior fuerit, et minus pinguis est, habens colore rubrum et nigrus capillus et mediocriter spissus, et rectas habens venas. Quod si talis natura inpinguaverit, non natura est, sed consuetudinem reputandum. Frigida autem natura hominum signa habent hec : tactu igitur sunt frigidi, et nudi pilis pinguis sunt; color autem in is simul et capilli rubii sunt. Quod si nimio natura sunt frigidi, lipido colore sunt. Consuetudo igitur antiquos est tale colore hominis *molybdocrotas*^b, id est plumbo similis, et subtilis habent venas, et tenues fuerint corpore, iste in necessitate et ex consuetudine tenues est. Sicco vero corpore si cui fuerit, natura siquidem dura est perfectam sicca natura est. Quod si tenues est et non sit innata temperancia, sed accedens est ex consuetudinem longa, quam Greci *epycytus* vocant. Signa autem sicci nature siccitas inmobiles est, id est difficile movetur, et sicco et extenuatu a siccitate ipsum fit corpus. Humidam autem naturam similis est pene in corpore temperate nature, sed mollior et carnosior invenitur; et hec ei qui humida natura est inseparabile corporis molliciis est, quemadmodum et pinguidum non innatu vel insitu solum sequitur temperanciae, sed et ex consuetudine longa accipit consuetudinem.

^b molyptocrotas.

La

est in naturales celerius crescunt et tangentibus calidus esse videtur. Tantum quantum et est temperancia calidior, et pilosus quantum et calorem in se plus habuerit, et pinguis est; colore est autem subrubro, est capillos nigros, et mediocriter pilosus, et rectas habens venas. Si autem simul aliquis fuerit pinguis, rectas habet venas, propter consuetudinem iste fiet pinguis, non autem natura. Frigida autem temperantia signa sunt : tactu frigidioris sunt, sine pilos, colorem autem in pinguamentis corporis simul et capillos rupti. Multi autem frigidioribus natura existentibus libidinem, et consuetudo est medicorum aliquantum talis vocare *molybdocrado*, id est plumbeo colore; angustas habent venas et tenues et graciles est; iste ex necessitate talis est et consuetudinem. Si autem sicca temperantia signa siccitatis est, difficilis ad movendum, et siccus est, et per dies siccatur corpus. Fractum autem humidae distemperantiae, et quam quidem si in perpendium similiter carnosus est, et molles habet carnes, et hoc in eum semper mobilem est, aut mollitudo quemadmodum non pinguidum, non setus solum hoc est et temperantiam, sed utique et consuetudinem. Peprimis est humectationem quod gravis est corpore, sed humectationem de calidae sicca, et sicca natura pelosissima est et calidissima et siccissima et non est pinguis. In capite his capillos bene fluentes et nigros... multos habent in juventutem, autem aetatem procedentem tempore calefiunt,

Ab

Propria sunt autem humide distemperantiae graciae habens corpus, ab ipsis humoribus in eis constitutus. Calida autem et sicca natura hyrsutus est pilis et calidior et duridior corpore, et non pinguis; capilli vero capitis subflavi, et nigri, et crispi sunt in juven[54 b]tute; procedente vero tempore calvi fiunt; venas rectas et majores habent, quemadmodum et arteriae majoris sunt simul et fortiter pulsant, et musculosi sunt, et sine pinguidine totum corpus est, sed et cutis^a corporis dura est. Frigida autem et humida natura thorax est amusta^d, sed et totum corpus sine pilis mollis et albo colore est, subrubeus habens capillus et maxime in juventute, et calvi non fiunt in senectute. Sunt autem tymidi et non audaces et duri, et absconsas habent venas, et crassus et pingues nervi, et muscoli bonae sunt; tybeas autem curbas habent. Quod si frigidioris et humidioris fuerint, et amplius in ipsa natura fuerint augmentatum in colore, sed et capillus rubeus et quam plurime augmentantur in libore. Calida autem et humida si fuerint natura, mollior et calidior et multum carnosior invenitur a bona temperantia; sepius enim augmentatum in eis putrido et cito ab egritudine comprehenduntur, quia et cacocymia ipsa natura facile preparatur. Quod si modico plus humidior fuerit, molliori sunt corpore et plus carnosii. Pelosi vero non minus, sed et tangentibus non minus calidioris sunt, nigri habentes capillus, et caro sine pinguidine est. Nam si modicum plus fuerit

La

et venas habentes spatiosas quemadmodum et arterias intergrandes sunt, simul et fortiter pulsant, et ipsas articulas spatiosas, et muscoli, et nihil in toto corpore pinguis est, et cutis ejus durior est. [122 v°] De frigida et humida temperantiam; frigida et humida distemperantia, quae sunt in thorace ipsorum conjuncta est, si et toto corpus sine pilis est mollis, alba sunt cute, et subrubeos habent capillos et maxime in infantiam, et non fiunt calvi in senectutem; mox et timidi sunt, et non audaces, et duri, et absconsas et non incertas habent venas, et pinguis et crassi, et nervi, et muscoli, et venis sunt positi, et tibias curvas habent. De calida et humida; calida his humida temperantiam mollior est et calidior est, et multo carnosior optima temperantia est, si amplius in ea augmentatur putrido, et citius comprehenduntur in aegritudinem, quia cacocymus paratus est ut fiat. Si autem modice sit humida et plus multum sit calida, meliores quidem modice sunt medicriter; tales enim carnosii sunt, et pulsii autem non modice sunt, et tardo non modice calidi; nigri enim sunt in eis capilli, et caro non est in ea pingues. Si autem calor in eo modice minor fuerit, sed in eis caro multa et caro cummixtus et ruber et albus, et tangentibus modice est calidus, frigida his et humida distemperantiam; modica quidem utrisque tamentatio sine pilis est, et albi, et pingues, et grossos; amplius autem ab alios rationalem in se habet qualitatem humec-

^a cutis deest. — ^d comusia.

Ab

calidior*, mollis est quidem caro et multa et colore permyxto rubri et albi est; frigida autem et humida natura et modico ambobus sine pilis est, et albo colore, et mollis, et grossus, et pinguis amplius quam ratio postulat hocmentationis^f. Colera^g autem simul et capilli rubens. Sed et in plurimis inveniuntur, et lipidus; quod si inequalis fuerint hacugmentus [54 c] qualitatis, continet magis augmenti proprietatis, si autem frigida et sicca fuerit natura equaliter consistentis, durum et siccum habent, et sine pilis sunt. Tatu autem sunt frigidi et pingues; similiter eis et qui gracilis sunt, consparsa est caro capillis, autem colore is qui equaliter natura sunt frigidi, eo modo habent; anime autem motus non sunt audaces, sed tymidi et tristes; tamen ut breviter dicam secundum cognitionis continenciae.

La

tationis. Color autem simul et capilli, ea quae admodum amplius utrisque repletis livor cutis, et aequali augmentatione in qualitatem continentes magis plenus propriae. Si autem frigidior simul et siccitas, qualiter augetur naturaliter duram et tenuem, est corpus sine pilis et tactus frigidus, aut pinguido coque similis eis gracilibus consparsum carnem, et capilli colorem secundum rationes. Mensura animae autem incisus est, non audax, sed timidus et tristes. Et ut compendiose dicam secundum cognitionem temperationum, semper qui super tenuem conjunctiones.

[CHAPITRE XLV, t. V, p. 246.]

LVIII. De plasmatura* capitis.

Parva factura capitis pessima est, ad cerebri sessionem proprium hoc signum est; si autem grandis est, et non per necessitatem signo bone est factura. Si ergo propter loci virtutem et fortitudinem materiae bona et multae nature suae officia operaturus, bonum signum est; si autem propter materiae plenitudinem solam, non est signum. Discernenda est ergo scena ipsius; semper hoc enim ei bonum signum est, ut nascentes ex eo nervi omnes bene nutriantur et fortis sint.

LI. De fractura capitis.

Parvum quidem caput pessima est, cerebrum constrictio prius signis se contractionis est signus. Si igitur propter virtutem continendam factus his major illa calidas virtutes ad materiam utilem, et multa operationem bonus signus est. Contemplandum est autem haec scema ipsius bene odorata, quae oportet bonum signum esse posita, et nervos ejus bene nutriantur et fortes sunt et a eadem attendunt [123]. Foris oculi ad tenuitatem deficiunt; retro capite aut frontem foris plus quam con-

* quam humidior addit. — ^f augmentationis. — ^g color. — CHAP. XLV : * plasmatione.

Ab

petent augmentatum; quam plurimae
igitur sicut majore, sic et istas inveni-
mus culpabiles, in raro hoc sit quae-
dam fincte virtutes fortes existentes.

[CHAPITRE XLVI, t. V, p. 247.]

LX. De cerebri temperantia*.

Signa et cognitio de cerebri tempe-
rantia. Temperatus cerebrus medio-
cres habet frigoris efficienciam et hu-
moribus superfluis abundanciam non
habens. Ic talis minime leditur ab omni
extrinsecus, que accedunt. Capilli vero
capitis in infancia sunt subrobei, pueris
subflavi, adultiscentibus vero flavi; in-
ter hec non satis plani, et plani non-
dum, et neque calvi fiunt^b; sic tam
facile in oculis venas sensibilis sunt, et
capilli cito nascuntur. Quod si multum
plus maniat^c calidior capud, capillus
habent nigrus, et crispus, et crossus
et non multo, subflavus quidem in
primo, et sic postea nigriscunt; profi-
ciente vero etate calvi fiunt, et magis
huius quibus amplius calit. Humoris au-
tem in palato et naribus et o[54 d]culis
vel auribus sunt parvi, et naturaliter sine
querella sunt sani. Repletur autem ca-
pud, et gratur sub is cybus vel pocio-
nibus, qui calefaciunt, et odoribus, vel
ea que extrinsecus accedunt; parvos
somnus in is sufficit et neque profun-
dus est satis. Frigidus autem cerebrus
cognoscitur hoc: humoris plurimi et per
palato et nares et aures vel oculis pro-
fluunt; capilli autem recti et robei et
diurni; et facile ex qualibet causa
frigoris catarrhu vel coriza conprehen-

LII. De cerebri cognitiones.

Temperatura enim cerebrum medio-
criter habet frigorem sufficiat, et su-
perfluitatem minus leditur ab omnibus
extrinsecus. Flavos capillos habent, in
frontem subrubeos, omnes autem sub-
flavos; juvenibus autem fiunt flavi,
quemadmodum existunt certe; flavi
autem non, neque calvi fiunt facile,
Ego autem calidus fui mediocriter, ru-
bra calidi circa caput omnia, et in
oculis venas sensibilis ornatis. Citius
in capite nascuntur multum calidi,
manent nigri, fortes et crispi, non
multum sufflavi quidem inprimis, si
nigrantur; procidentem aetatem calvi
fiunt magis, sed plus calidi sunt. Su-
perfluitas autem per palatum et nares
et per oculos et aures, quando his est
inculpabiles sanitas. Inpletur autem et
gravatur caput ad calorem ciborum, et
potionibus, et odoribus extrinsecus ex-
cidentius; modicus somnus in tale
temperantia veniunt, ad quae neque
graves fiant. Frigidum autem cere-
brum cognitio talis est: superfluitas
multa et effusiones; capilli vero rictae
et rupti et diurni; et facilius sub
frigoris causa leditur et catarrhu et
coriza frequenter conprehenduntur;
in oculis venas non apparent, et som-
niclosi. Vel siccum autem cerebrum

CHAP. XLVI: * De cerebri temperantia deest. — ^b califiunt. — ^c manet et.

Ab
duntur, et in oculis venas eis non apparent, et omnino sunt cumniclosi^d. Quod si sicca nature cerebros fuerit, cognoscitur sic : per meatus capitis nullus effluit humor, et sinsum sunt acutum, et vigilias paciuntur aut insomnietatis; capillus vero fortis et cito crescentis, et maxime crispus habent capillus, et calvi fiunt citum. Humidum autem habentes cerebrum, capilli sunt plani et nullo modo calvi fiunt, et sensu oppressu velut nevolosum habent, et humerum in eo est abundancia, somnus vero multus, et profundus, et graves. Calidum et siccum qui habent cerebrum, absque humoribus sunt in capite, et sensus eorum vigilans est, et insomnietatem paciuntur, et cito calvi fiunt; primo enim nativitatem capilli cito gignuntur, et facile nutriuntur, et nigri sunt et crispi; et tactu calidior est ipsi capud, et capilli in media etatem robri fiunt. Quod si humectacio fuerit calore modico, enim plus est in utrinque mediocres et bonus color, et calidus; in oculis vero vene grandis sunt; humorum superfluetas mediocriter degesta vel matura, et capilli recti et subrobri, et non facile fiunt calvi; replentur igitur capud cyto humoribus et gravantur sub calore. Cum autem amplius humidus et calidus fuerit, frequenter capitis egritudinis [55] paciuntur, et facile calore vel humectacione leduntur, sed neque excitantur nisi perconpleant, et senciant sed dormisse. Frigida autem et sicca cerebri temperancia si fuerit, frigidum habent capud, et venas in oculis invisi-

La
hoc modo cognoscitur: sine aliqua superfluitatem sunt effusiones de capite; sensibilis omnino est, et persomnietas apertius, et capillos fortes quidem; et cito nascuntur crispi, magis calvi fiunt cito. Humidum autem cerebrum: capilli sunt et nullo modo calvi fiunt, et sensibilis nebulosa est, et superfluitas habundans, et somnum multum et profundo. Calida autem et sicca cerebri temperantiam: absque superfluitatem capitis sunt, et habundans in eis sensus sunt et vigilantes, et calvi fiunt cito; et mox in primordio capilli nascuntur citius; grossi bene et spissi sunt capilli. Cerebrum si autem humidum fuerit, et color minus qui plus est utrumque, quod mediocriter bono colore sunt; colores quidem oculi, venae grandis, superfluitas multa, mediocriter et capilli sunt plani et [123 v°] subrubri et non fiunt calvi; facile replentur autem. gravatur caput sub calore. Quando autem humorem quam plurimae frigidior venit, ut aegritudo capiti fit et facilius ex calore et humectationem leditur, neque multum saturi ledentur ad somno. Frigida autem et siccam temperantiam cerebri efficiunt caput: fit ut autem tales temperantiam, ut in oculis venas non appareant, sub ipso frigidioris causa est ad ledendum inaequaliter sanantur; sensibilia autem in juvenibus habundanter sunt et inculpabiles; haec omnia mitigantur marcidit citius, et ut compendiose dicam cito seniscere circa caput, vel sine nutrimentum quem et robidem humidam et frigidam et tem-

^d cumniclosi.

^{Ab} bilis sunt, et frigidoris causa cito leduntur, propter inequaliter sani sunt. Sensus autem in eis in juvenibus acutus est, et inculpabilis sunt omnino; procedente vero tempore, marcescunt que circa capite sunt omnia; capilli autem vix nascuntur, et ipsi qui nascuntur sine nutrimento enim sunt et robei. In frigido vero et humido cerebro signa sunt hec; nam humidum et frigidum cerebri temperancia sunt scotomatodes, et cito calvi fiunt quam sicca temperancia; sunt somniciosi et pravi in sensu, et humoris in capite, et cito comprehenduntur catarus et coriza.

^{La} perans. Frigida autem et humida dis-
temperantia cerebri cognitio haec est :
humida ergo sunt, somniciosi, et
sensu brevem, et superfluus, et cito ad
frigidorem comprehenduntur caput ad
catarrum et coriza, et non calvi fiunt
hii tales.

[CHAPITRE XLVII, t. V, p. 251.]

LXI. De ventris temperanciae.

Ventris temperancia hoc modo cognoscitur. Quod si natura sit sicca, cito sitem inferit, et modica eis sufficit potio, et si satis biberint, gravantur et in ventre gurgus faciunt aut supernatat; cybi vero sicci vel in locis sicci nati gaudet sicca temperancia ventris suscipere. Humida vero temperancia si fuerit ventris, neque sitit naturaliter et abundantiam humoris susceptam sine molestia sustenit, et cyborum in acceptionem gaudet cum humidi ministrati fuerint et de humidis locis nati sunt. Calida autem natura ventris degerit bene de quod adpetit, et magis ea que dura sunt vel tardius concoquantur; gaudet autem calidus cybus et potus acceptus, neque frigidis nocitur rebus secundum mensura accepti. Quod si frigida fuerit ventris temperancia, ad-

LIII. Ventris et intestine cognitio.

Cognitio ventris quidem, si natura sit calida et siccido, eis satis fit et modica eis sufficit potio, et gravantur amplius, gurgitis habent ut sunt muta in ventrem, quod Greci *glydonas* dicunt, aut velut natans in ventrem sentiatur, adque velut in utrem sentiatur ipsa superfluitas. In cibis autem aut de siccis humidus aut ventrem neque sitem patitur; qui autem nimis est humidus, sine molestia ferit cibis; gaudet autem in humidis cibis. Calida autem naturam ventrem : digerit diligenter et magis quaecumque sunt dura et difficile digerit; gaudet autem in calidis cibis et in potionibus, neque a frigidis cibis nihil leditur immensuriosa. Humida autem naturam ventris, appetitio quidem cibi, bona digestio. Si autem non bona digestio et maxime

^{Ab}peticio cybi est magna, degescio vero non bona, et maxime quecumque tarde degeruntur, et que frigida est cyborum natura, aciscit in eo facile; gaudit autem frigidis rebus, leditur calidis acceptis. Si quidem ex egritudinem in ventre distemperancia [55 b] hec defferunt innatum sibi contraria desiderando non similiter innati. Quod si degerit bene, venter temperatus est; si autem non degerit, distemperatus est; quod si fumosus et insavis generat ruptus, quod nos carbonculum vocamus, secus duras igneas in sthomacho generat. Calidus est venter, si autem acitat; frigidus venter est similiter etiam, si ea que tarde digeruntur, bene digesta sunt. Calidus est venter sin minus e contrario frigidus est; quod si vomat infirmus cybus per^b distemperancia ventris, contemplandum est, si per aliquos supervientis humoris hec fiat accidencia aut certe ex distemperancia ecce^c veniant, jam superius dictum est. Quod si ex humoribus fit^d, ex coleribus vero fumus incendit sthomacon ardor, quod Latini carbunculum appellant, communia agitur accendencia sunt nausiam; quod si in is certa est manifestacio, pessimi ex locis susexpulsi humoris infiguntur vel infundit tonicam ventris, et natantis in sthomacon vomica provocata nihil possunt reicere; is enim in tonicis ventris continetur humor accedens.

^{La}ea quae vix digeruntur et frigida sunt in cibis, agitur autem cito in eo; quibus gaudet enim frigidus et leditur et frigidis cibis absque mensura acceptus. Si autem frigidam est temperantiam ventris, cerebri alienatio sit, defecerunt autem innatum in nobis calidum, aut contrarium desiderant, quemadmodum si innatum in se habent calidum sinfitum, id est naturalem calorem. Frigidus bene digerit, ventrem temperatus est; quod si non digerit bene, distemperatus est; maligni carbunculum patitur plus arsura cum ardorem ignitum; sed autem [124] acidum cum ructant, et contrario frigida est distemperantiam, et tarde continet haec, bene non digerunt, vomunt quidem, indigesti sunt. Qui autem digerunt, considerare oportet aliquis humor supercurrit, qui hanc symptoma facit, si ex flegma est hoc, si ex reuma fiunt. Quod si colericus supercurrit humor et *borborodes* aut aliqua inconsequens qualitas, communem autem symptomata est nausia; alii autem inficiuntur pessimiores in tonicis ventris, summitter ad vomica exerciatur frustra, et non vomunt; in illis autem nausiam movit, quibus in ipso corporis certa tenetur membranis.

[CHAPITRE XLVIII, t. V, p. 253.]

LXII. *De pulmonis tempcie cognitio*^a.

LIII. *Pulmonum cognitio*.

Non enim solus venter sycticus est,

Non solum venter sitem generat,

^b pro. — ^c haec. — ^d rejectio si ex flegmate fuerit, acida ructatio fit *addit*. —

CHAP. XLVIII : ^a cognitio pulmonum temperentia.

Ab
vel sine ^{La}sile facit esse hominem, et frigida et calida pocione adpetit; set et torax vel venter non mox pausans sine^b potum frigidum senciant; nam in pulmonum distemperancia refrigerat aer frigidus adductus intrinsecus. Ventrīs autem et ratio^c non sic sed de contrario potus anputat. Pulmonum autem sub sispisso et frigido aere tractu sentire possunt frigidorem. Frigidus autem pulmo hoc modo cognoscitur: flegma cum tusse sputant; sicci autem pulmonis sine aliquo humore sunt, et vocis sunt mundae; quemadmodum et humidi pulmonis humoribus abundant, et raucedo voces et brungcodes incurrunt, et currit eis ex ore multus humor; nam et acuti loquuntur.

aut siticlosus aut fit sine sitem, et frigidam et calidam potionem diureticus est; sed et thorax quidem bibentes non mox mitigat sitem, ne frigidas potiones cessare facis; sed magis sitem plus ad calidum infigdatur. Oportet eis qui de pulmones sitiunt frigidum aerem ad se trahere, unde levios itur; si enim contra rationem patiantur, solit. Cognitio autem haec est, qui pulmones habet frigidus, sed ex flegma excreant conitus, sed expuent. Siccois autem pulmones sine aliqua superfluitatem expurgati ad flegma, sicut quae humidus est pulmo de superfluitatem flegmae, et clara non habent vocem sed subrauca, incurrit eis superfluitas magna, et acuta habens loquilla.

[CHAPITRE XLIX, t. V, p. 254.]

XLIII. *De cordis temperancie cognitio.*

Cordis natura si sit calida, signum est in quo grandis adspiracio fit, pulsus similiter citatus est [55 c] et spissus, andax et foriosus vel impetosus. Est autem et hirsutus in thorace, et maxime in pectus et ypocondria et quaecumque sunt locis ipsis vicina, quemadmodum illi est qui totum corpus calidum habet, preter se non sit ei contrarius cerebrus. Frigida autem natura si fuerit cor, pulsus habent parvos mediocriter, tymidi sunt naturaliter et non audaces, sed tardi et pectus sine pilis est. Quod si natura siccus est cor, pulsus facit durus et ad furorem tarde movetur. Quod si in furore fuerit excitatus, tarde ad gratiam revocatur et quam

LV. *Cordis cognitio.*

Cordis igitur calidam naturam signa sunt haec: maxime naturae inspiratio et magna, et pulsus citatus et spissus est; audaciam inima transit in furia et impetus; est autem eis et pilosa thorax, et maxime pectus et ypocondria, et quaecumque sunt vicina quam plurimae pilosa est; omnes membra calida sunt, nisi oportet fortius resistere epati. Enim et si sit thorax latior, cognitio calidioris signum est, preter si non utique aliquando cerebrus erit frigidior. Frigidus vero cor pulsum habet parvum mediocriter, timidi sunt naturaliter, talis et non audaces sed tarde, et sine pilis est pectus eorum. Sicca autem si fuerit cordis natura, pulsus

^b nisi. — ^c thoraci. — CHAP. XLIX-L: Rien à remarquer.

Ab

plurime totum siccum est corpus, si non est epar contrarius. Quod si humidus fuerit, signa hec sequuntur; pulsus molles est, et impetu cito movetur ad furore, et cito in se revertitur, et omnis corpus humidus est, preter si epar contra agit. Calidum autem et siccum si cor fuerit, pulsus durus et grandis est, et citatus, et spissus, et anillitus, grandis et citatus, et spissus ex toto; illi pelosi sunt in pectus, in ypocondria; in accionibus autem inipigri et foriosi sunt, et audaces, et thyrranicis moribus; vivit nam et acuti et sine requie sunt. Quod si humectacio superaverit calorem, pelosi quidem minus de supra dictis; parati autem sunt ad agendum; feroces autem sunt et acuti, sed ad ferore parati sunt; pulsus autem sunt grandis, et lenis, et citati, et spissi. Humidi autem consistenti et frigida cordis natura, pulsus lenis habent, in moribus autem non sunt audaces, sed tymidi et pygri; sunt etiam sine pilis pectus et ypocondria, et minus inpetosi sunt sed cito fuerint. Frigida autem et sicca cordis tem[55 d]perancia, pulsus durus habent, et parvos, et sine iracundia sondia sunt; cum autem irati fuerint, diu tenent iracundiam; sunt autem et in pectore sine pilis, et maxime omnibus membris sine pilis sunt.

La

fiat siccus, et animus ejus paratus non ad ferocitatem, et difficiliter cessantem ut quam plurimae, et totum [124 v'] corpus siccus est, nisi forte ad epatis contrarietas resistat. Humido vero cor signa sunt haec; pulsus habent molles, et incessum acille ad frontem, et facile in se revertuntur et corpus humidus est, preter nisi epar contra resistat. Calida autem et sicca cordis natura, sed pulsus duri, et magni, et citati, et spissi, et respiratio magna, et citata, et spissa, et omnes isti pelosi sunt pectora et ypocondria. Actio autem erunt haec; non enim sunt pingues, sed animosi et audaces, et pyrranni, et acuti sunt, marens et in quietem. Si autem humectatio simul calor obtineat, pelosi quidem minus sunt ad praedictis; parati sunt autem in actionibus, sunt enim feroces et acuti animo, et pulsum habent magnum et molles, citatus et spissus. Humidus autem et frigidus existens cordis naturam, pulsus quidem molles, incisus autem, timidus et tardus, et piger; sunt autem et sine pilis, et pectus parvum, et furiosi sunt, ut etiam ad iracundiam sint parati. Frigida autem et sicca cordis distemperancia, pulsus habent dueros, parvos, sine furorem et iracundiam sunt isti furentes, sitientes; habent autem sine pilis pectus quam maxime.

[CHAPITRE I, t. V, p. 256.]

LXIII. De epatis temperancia.

Epar sic qualidus fuerit natura, cognoscitur sic: venas sunt majoris, flavis coloribus plenus esse inveniuntur;

LVI. Epatis distemperancia cognitio.

Calidae epatis distemperantiam, venas spissas sunt, flavis coloribus amplius; in autem tempore state nigra;

Ab et estatus tempore etiam et nigra colera; calidus in eis est sanguis, propter quod et totum corpus calidum est, preter si non contrarie agat cor. Hyrsutus in ypocondriis, id est precordiis, et venter est. Frigidus autem si fuerit epar, parve et tenues sunt venae, et flegmate sunt plene, simul et frigidum est corpus, si cor e contrario calidus non fuerit; sine pilis est ypocondria et venter. Si vero siccus natura fuerit epar, sanguis est pinguior et modicus, et vene et habitudo corporis sicciore sunt. Quod si humidus fuerit epar, sanguine abundabunt humidum, et vene molles sunt, et sic totum corpus humidior invenitur, preter si cor non e contrarior temperancia sicciore sit. Nam si calidus et siccus fuerit epar, hyrsuta sunt precordia, et sanguis pinguior et parvus invenitur et coleribus amarus plenus; in media vero etate et nigrus coleribus plenus; venas autem grandis et duras, sed et totum corpus calidum et siccum est, si non cordis calor superit; nam calor cordis vincit et opremit epatis calorem, quemadmodum et siccitas siccitatem. Siccitas autem non potest [56] ad cor humorem adducere; manifestum est, quia quando in uno concurrunt in is duorum principum temperanciae, totum corpus fortiter comprehendunt, et secundum ipsus disponitur. Humidum autem simul et calidum si fuerit epar, minus est in precordia pulsus; amplius autem venas sunt sanguine plenas et majoris inveniuntur, et habitudo corporis humida et calida est, si cor contra non agit. Si enim utrisque amplius qualitatis mutantur, plus a natura paratus est cor-

La calidior autem eis sanguis efficitur, et propter cor contra non resistit; pelosa sunt ypocondria et venter frigidus. Epatis cognitio est, angustas habent venas et flegma plenas; frigidum est totum corpus nonnisi ad cordis sit calor; sine pilis est ypocondria et venter. Sicca autem epatis naturam est cognitio; sanguinis est et pinguis et modicum, venas siccas sunt, et totus corpus habet sicciore. Humida autem epatis naturam cognitio fit: sanguis habundans, et humidas venas sunt molliore; hoc autem et totum est corpus, non cor contra resistit. Calidum autem et siccum capitis cognitio: pilosa sunt ypocondria; sanguis pinguior simul et parvus, et amara colera sunt, multum autem in statum autem positum et nigre fiunt, venas habent spatiosas et duras; hoc autem et totum corpus calidum et siccum habent, et eade calor urguitur vincere ypocepa[125]tis accidentem frigidorem, sicut et siccitas; et contrarium modicum habent humorem, amplius autem calorem. Minor est post contraria partem sub cordis humectatio facta aut acer; manifestum est autem quando conrumpunt principum utrasque temperantia totas, secundum ipsos disponitur. Humidus autem et calidus epar minus quidem ac frigidus et siccum, in precordia minus fit pilosa, multum autem sanguinem habent, venas grandes habent, et habitudo corporis humidum est, et calida nimis forte quod resistat. Si amplius utrisque qualitatem utitur, secundum naturam paratus est ad comprehendendum putridinem et cacoymiae passionem, adhuc magis am-

Ab
pus ad putridinem nutriendam et cacocimiam, que est egritudinem mater, facere; adhuc enim magis si amplius increseat humectacio. Major autem sit calor, et contrario autem si modica fuerit humectacio, et amplius fuerit calor, minus fit cacocymia. Si autem humida et frigida epatis est natura, sine pilis est precordia, sanguis vero est flegmaticus, simul et venas parvas habet, et totus corpus frigidus est, si non contraria agit cor. Si vero sicea et frigida epar fuerit natura, et modicum sanguinem habent et parvas venas, et corpus frigidum est, et precordia nuda pilis est, si non utique vincatur a cordis calore.

La
pius auementandam humectationem sub modicum calorem, et contrario sub modica humectatio amplius autem colorem minime cacocymia fiunt. Si autem humidus et frigidus fuerit epar, sine pilis est praecordiam, autem sanguinem habent flegmatico, simul et venas tenuis, et totum corpus similiter habent, si non ad corde contraria aetas transponat. Si autem frigidus simul et siccus epar, sitem modicam habent, sanguinem, et tenues habent venas, et corpus et cor frigidus est, et praecordia nuda sunt et pilis, si non utiorve hunc vincat.

[CHAPITRE LI, t. V, p. 259.]

LXV. *Quomodo emendanda est calida distemperancia.*

Calida distemperancia hoc modo eos que paciuntur oportet adhibere curationem: in quibus si fuerit necessarium et abundet humore colericum, purgari debet per ventre, si inferior fuerit occupatus; quod si superior venter laborat, per vomica est curandus. Exercicia vero ante cybum parcius facienda sunt; ipsum enim exercicium melius est, si non est acutus vel citatus, sed longus et linis. Aliqui autem hii, qui nimis sunt calidi, exercere eos non permittunt, sed sufficere dicunt solam deambulationem; balneus vero eis [56 b] utilis est, ut utatur post cybum, et in eis gaudent; si autem calor cum siccitate fuerit, dieta humida esse debet, per quam infundi possit similiter, et balneum magis post cybus utantur. Abstinendi sunt vero tempore celerius de

LVII. *Cognitio calida distemperantia.*

Quam quidem ex calida distemperantia colerum fit auementationem, per ventrem quidem deponentibus manifestum eis nihil oportet fieri; quod si superiores partes venter as pedes colerico humore, per vomitum debet evacuare, plus exercitationem ante cibum ex se aqua. Exercere autem eis melius est non acutum, nec de subito fortem exercitationem, sed longo lenem. Quidam autem nimis calidis nullo modo possunt, sed eis sufficiat deambulationem, fit et balneum, uti expedit post cibum quia et ipsi magis hoc delectantur. Si autem cum siccitatem calor dominantur, opus habent dietam humidam, que humectandum oportet, et abstinentia sit ab exercitationem valida et multa, et magis statis temporis, et celerius lavari, et post cibum et ite-

Ab mane labare debet, et iterum post cybum secunda vice si utatur non peccat, sed jubat valde. Expediit autem et frigida pocio; contraria autem eis est, qui sicca sunt distemperancia, venas et labor, vel estus nimis, et sollicitudo, hoc vel insomnietas. Quod si humidam habent naturam et maxime pueri, reumaticis et plethoricis comprehenduntur egritudinibus, quibus ut hec removeatur putrido opus habent, ut multum exercitentur, cum ventris degescione sub omni diligencia procurata, sed et per urinas similiter; et hys et tercio in die eos labare convenit, maxime ut aquas naturaliter calidas utantur; jubantur melius. Superfusio autem aque desuper providere oportit in balneo ut fiat, et exercitare multum ante cybus jejunos debet, et secessus ventris vel urinae ante factus. Nulla etiam prohibente causa, et apud flegmatismus uti oportit et catarticum; cybus vero eucymus et vinum qui hurinam provocit dandi sunt^a, ut aedantur aut putentur.

La rum secunda vice lavare. Juvat eos et frigida potio; contraria est siccis distempe[124 v]rantia, in qua vinus abstinendus est; parcendum est labori, et sollicitudo removenda est, et insomnietas est vetandam. Qui autem humida sunt naturam, in pueris aetatibus reumaticas et pleureticas comprehendunt passiones, et adhuc putridinis humorum incurrunt; opus igitur habent non exercitationes multas, quibus neque matura est et integra ventris digestio custodiendam est. Expedient ut lavent, sed naturalium calidarum aquarum utentes maxime juvantur, et ad fluxu ventris providere oportit per balneum et exercitationem multa ante cibo. Evacuatio urine et ventris percuranda est. Nihil autem prohibet et apud flegmatismus licet et catharticum cibus eucymus utantur, et vinum bibant qui hurinam amplius movent.

[CHAPITRE LII, t. V, p. 261.]

LXVI. *Quomodo emendanda est frigida distemperancia^a.*

Frigida autem distemperancia et res^b sunt differentie; pejor ex is sicca distemperancia; etenim hoc in tempore senectutis fit. Et maxime in principium quos humectare oportit et califieri, erit autem hoc adhibendum per exercidium mediocrem, et cybus humidus ministratus et calidus, et vini calida pocio, et somno abundantiore, providentibus

LVIII. *Emendatio frigidæ distemperantiae.*

Frigida autem distemperantiae tres sunt differentias per costam^c. Sicca distemperantiam quod cito enim per tempora fiunt senes; ab initio observandum est humectare, ergo eos oportit calefacere. Si autem eis extra rationem mediocres cibis et humidi et calidi, et vinum potio calefaciens, somnus multus est providendus, et qui

CHAP. LI : ^a provocandi sunt. — CHAP. LII : ^a natura. — ^b tres.

Ab nobis ut per singulos dies [56 c] qui fuerit superfluos humor in corpore evacuetur omnino. Vinus vero omnibus quae sicca sunt natura inimica est, et maxime sicca et frigida natura habentibus. Illus vero solus non nocit vinus qui calida et humida sunt natura, pessima est autem eis qui frigida et humida habent natura, et maxime qui reumaticam frequenter comprehendunt egritudinem. Jubantur vero, si non hii utantur balneum, sed ut exerciantur amplius et subtiliter; unccionis vero mediocriter calida utantur. Quae autem frigida sunt^a et minus sunt sicci vel humidi, exercitationibus confortare et calefactionibus oportet. Humida autem natura et sicca, omnis dieta ex media debet se^d materia, et exinde sunt species elegendae.

La per singulis dies superflui crescunt humores in corpore evacuanda sunt omnia. Venere omnibus siccis corporibus inimica sunt, et maxime siccis et frigidis enim solis sine lesionem sunt; calidis et humidis pessimi autem sunt cum humectationem frigida quae sunt temperantia, et maxime et his qui reumatica sunt comprehenduntur aegritudinem. Juvat igitur eos absque lavacrum gemnasiam et unctionem mediocriter calidi, cumque frigida sunt naturam, mediocriter utantur dietam aut ex mediam materiam elegenda est. Sicci et humidis temperantia et ut crescunt et corroborantur calor in eis. In autem humidam non et sicca naturam totam dieta medias et materia.

[CHAPITRE LIII, t. V, p. 262.]

LXVII. *Curatio ventris distemperanciae et explar^a ubique semelaes.*

Sicca distemperancia,^b substantiam aut omiomerin^a, quam nos firmissimam corporis substantiam dicere poteremus, id est in nervis et muscolis vel quicquid ex nervis in humanis sunt compositi membris, in quibus si siccitas fuerit facta insanabilis est passio. Si autem ex sanguinis concrecione facta substantia vel generata, id est in carne, quod ex ipsa proprietate humoris nutriuntur diversa corporis loca, perfectius^d igitur quae perdiderant^e nutrimentum^f cyborum fieri non potest, et ideo pericu[56 d]losa in tale passione

LVIII. *Ad ventris causam, velat exempli distemperantiae.*

Et in steria substantia omnis corporis, id est qui in eis quae sunt firmissima et nostri corporibus, qualia sunt nervia et ossa sicciora, haec sanabilia sunt. Si autem carnosae loca subsistunt, ad haec proprietas humectationem rerum frinsici possunt, desiccata loca perfectius per dieta [126] reparantur, cum ad inuncis continentur secundum omnia vitalia loca ad nusum, id est roras epatis sanguinem totum corpus infundis in seta. Haec autem inponere locis impossibile est sine cibis et propterea pessimum est in talis passionibus

^a natura addit. — ^d esse. — CHAP. LIII : ^a exemplar. — ^b si inter eam addit. — ^c omni humeri. — ^d longa profectus. — ^e prodiderant. — ^f de rore sanguinis venientem reparari possunt, quod absque nutrimentum addit.

Ab
sanitas est, quia per venas et arterias, que tonicas habent nervosa, sicca facta distemperancia in nervis nutrire non possunt, et ideo pernicioosa est infirmitas et sanabilis. In carne autem siccitas facta curare potest; omnis igitur siccitatis curari convenit humidis rebus nutrimentum ministrato inplere, humido nervis, vero desiccatus balneus providendus est ex aqua dulci et calida, temperato solio perfrecandus est diligenter egrotus; post balneum vero mox lacte asanae recens potui danda est, de presenti multa. Oportit autem et mel modicum tepidus scire⁵ lacti, et post hec requiescat usque ad secundum balneum et frecandus est mediocri ut ter⁶, simul et lapare⁷ de oleo facta ungundus est, diligenter et lacte que data est si degissit, quod ex rupto et ventris tumore poterit contemplare. Arbitratio autem a primo balneum usque secundo, aequinoccii oras quatuor aut quinque in spacio, inter se debent habere. Nam si et tercio adhuc voluerit labare, labentur amplius vero non sit, et oleo sunt unguendi, antequam vestiantur per singulos balneus. Si ergo suavis est ei lactis, et post secundo balneo damus ei, ut accipiat ut supra lactem; sin vero damus tysani sucus bene coctus, aut alicuius sucus, sicut tyssanas coctus damus, et item post hec quiescere debet egrotus, et sic ad tercium si potuerit docendu est balneo; et si non est contraria cena dandus est panes bene confectus glibanites, mundus piscis vero aspratilis, qualis est [57] uniscus in leucozymo factus. Ut

La
curatio. In parvis igitur arterias et venas consistentes hac siccitatem curare convenit humectantibus cibis, ut repleant humectationem unamquemque humoris, a balnea sunt pervidenda ex aqua pluviale temperatum, et in ipsa aqua solio frecandum est multum. Post autem balneum, mox dabis lactem aseninum, mox muleum, et mel modicum tepidum admiscere cum lacte, et post haec dimittes eum quiescere usque ad alium balneum. Frecandum est enim tunc mediocriter simul et cum ipso unguere diligenter; digesto lacte quae data est, coquitur et ventris extrictionem dum cernes mediocriter, quam in primo balneo horas aequales et innoctis, et sit secunda vicem post horas quattuor et quinque, et si ad tertio voluerit lavare, leve si minus transunguens oleo quam festant per singulos balneis et si sudaverit testa diligenter unctas, aut aliqua coclea sicut ptyssane, et sic eum jubebis requiescere, et sic certius sedatus fuerit ad balneum. Sed contrario antequam dormito vadat, pane bene coctus clivianitis mundus dabis et pisces aspratiles, qualis est unicus leucugumum datum, et ut breviter dicam capitalia, cibo bene digestus sit et nutritibilis et glutinosus et superfluous nutriendus humores. Potio autem sit vinus acosus, sed etiam et albus, et immundus elleborus, et est medicamentum ferseris in aqua modica 3iii, sed habens stiptico. Maxime igitur siccitatis haec curatio; mediocres autem accidentis siccitatis non intingentes stricta dieta, sed fortiozem possibile est utere

⁵ miscere. — ⁶ mediocriter. — ⁷ lepota.

Ab

autem capitalem tibi dicam sententiam, cybi bene degestibilis sint, et hii qui nutrimentum multum prestant¹. Minus autem vinus sit aquosus, et absque² modicum anisus habeat, et modici sit stypticus. In magna igitur corporis siccitati adjutoria hec sunt; si autem mediocres fuerit siccitas in corpore, sub tale observatione non indigent cybus, sed humanioris sunt ordinandi, quibus addendum est in cybo priore calefacientia materia, et aliquid addemus ad eam que dicta sunt, ita ut in lacte mel amplius adiciamus. Vinum autem minus sit aquosus dandus est, quam superius; sed et ipsi cybi calidi dandi sunt, non solum naturale temperantiae, sed etiam recenti qualitate lacte; nam et nardino oleo frequenter unguendi sunt³ vel masticino. Quod si frigidus consistat multus simul cum siccitate, inprimis etenim eam pessima existimanda esse, et difficile posse emendare; quos hec oportet uti cum ipso mel non coctus, sed spumatu. Vinus autem elegendus est vetustissimus. Optimum autem medicamen est in tale causa frequenter cum pice ventre inposita evellere vel ad se trahere cutem, dum adhuc calida est pyx. Jubat etiam talis, si infans calida natura et carne repletus est, si simul dormiat ut semper ejus tangat ventrem. Miscitur enim siccitas calorem [57 b] infantis procurata vel humectacione ejus facta temperantiae meliori, mel ergo nullo modo gustandus est, vinus vero modicus et veteris dandus est; et tepiti

La

diaeta. Subjacentem autem eis similis siccitas anteriorem dicti, quae calefacientibus materiis etiam quae praedicta est de lacte lesum et mel plus. Vinum autem minus acosum damus in anteriorem curationis, sed et in cibis calidas damus, non solum piper ter naturalem temperantiam, sed ad sequentis qualitas et nardinum oleum sequenter transfungimus autem masticis frigidorem causa, exercentes multa simul cum siccitatem existentem. [126 v°] Inprimis ergo pessimum est existimavi et difficilis ad emendandum, et hoc ipsud ad haec utrisque et cum his mel non coctum dispumatum; vinum autem elegis pinguissimum. Optimum autem medicamen est in talis causas omnes, ut frequenter picem utatur et litum ventrem evalsanti traherit, adhuc dum calida est. Juvat autem tales passionis et infans cornus bene enim cum eum dormiet, ita secus junctus tangit subventralem semper. Post hoc admixtus siccitatis calorem medicorem, ex hoc prima existimationem custodiens, mel nullo modo gustet; vinum modice vetus adjeciat; tepidi autem sint cibi et lactinae accipiat, et a venter superunguimus de oleo omfacinum et melinum, et in frigidatum autem fortiter non est absque pelum. Febrientibus quemadmodum tales erunt qualitibus, quando augmentatur calor subpositum enim iterum optime calida distemperantia; admiscitur autem eis humectatio in talem distemperantiam licentius, ad quae frigida potio cura.

¹dandi sunt qui visci sunt aut aut pleorimatici. Potio autem addit. — ² et albus qui.

^{Ab} cipi et lactenci, et venter ^{La} superinungendus est omsacino vel melino oleo; infrigidare autem eos cere¹ non sine periculo est etiam febricitantibus. Sed quod admodum² tales aerum temperies, cum augmentatur calor, certandus est iterum obtinere calidam distemperanciam et admiscere humedam et talem distemperanciam, licencius aque frigidi pocio. Curatur enim utiliter si stypticus utatur cybus, sin autem hec absque aliqua re quod calefacere post³ austera humidi autem distemperanciae hec sola necessaria sunt. Ea que sicca sunt in cybo data fortiter jubant, et ad hec penuria de pocionibus consuetis. Que autem cum frigore humidi sunt distemperancia, optima sunt agria omnia, quibus admiscendum est et que styptica sunt absque frigore. Manifestum optimum autem est, et simul modica pocio data et hec calefacta fortiter, vinum siquidem in qualitatibus distemperatis causis. Hec sunt curaciones; sepius enim circumtenitur humor in tonica ventris, aut certe in ipsis tonicis conbibetur, et distemperanciam facit; bonum est ergo et de is dicere. Quod si acitonicum si in ventre, per vomica aut catarticum componitur facile; si autem iterum ex aliquo alio supercurrit [57 c] loco, diligenter oportit cognoscere, ut ceracio mox subsequatur. Nam nem curam secundum passionem oportit adhibere. Nam ea que supercurrunt reprehenda sunt, et illa que continentur purganda sunt; fit autem hoc distypticis⁴ rebus et sanitatem corporis pertinentibus; in tonica autem

Expediunt autem stiptici, quae usi sint autem haec sine calorem austera, id est quia stiptica sunt. Humida autem distemperantia sola consistentem, qui et desiccant cibis absque calefactionem et infrigdationem fortiter adhibet, et adhuc consuetis potionibus cum infrigdationibus humidi distemperantia. Optimi sunt quidem agria omnia mixta cum stipticis, quae sine frigore sunt nimis; optime autem simul cum his modica potio et hec calefaciens fortiter vinus. Si enim his qualitatibus distemperantia, quales quidam sunt sanitatis adjutoria; sed si autem circumtenetur humor in tonicis ventris, aut certe ipsas tonicas sint inbevitae, et haec distemperantiam exinde fiunt; bonum est ut et de eis dicamus. Anterior passio simul consistat aut vomat, et purgata componitur facile. Si autem iterum ex alium ex aliquo loco super recurrit, diligentius opus habet cognitionem, et cognita causa curatio subsecuntur. Omnes igitur curatio patienti loco oportit adhibere. Prohibenda est autem qui suscipiunt loca, tantum solum ut non facile suscipiant quae superfluum fit, utique hoc de stipticis et de bonam valitudinem, ad unctio[127] nem corporis et tonicas ventris caco-cymiae existentes, per ea quae medicocriter purgat; qualis est apes aut eum confectum medicamen, qui dicitur *pigra*, qui glutinosus et flegmaticum cum inhibitur in venas tonicis educit. Dabis eis inprimis quae extenuant et sic postea quae purget. Utilis autem fit eis ex rafani vomitum. Si autem neque

¹ certare. — ² quemadmodum. — ³ potest. — ⁴ de stipticis.

Ab

ventris cacocymia mediocriter purgatur, quale est aloe et ex ipso confectum medicamen, quam *pygra* vocaverunt antiqui. Viscosus enim et simul cum flegmate ventris inherens, hoc datu extenuare et purgare potest ventrem, aut certe cum rafanis vomica provocabis; quod si neque viscus neque pinguis fuerint humoris, sufficit de tysane succus vomicam facere, sed et mulsa semper^p potui data facit; bibenda est etiam et absenti succus in mulsa cum mel modicum; secundum rationem istam oportet in aliis partibus sanare singulas distemperancias, ut supercurrentes humore invenias, cujus natura sunt; si autem neque tardat in loco consetes^q vaporis subdoribus^r, oportet evacuare augmentatus humoris aut liquores in eo, quemadmodum spiritus ventositati plenus sit et circumtenitur.

EXPLICIT LIBER QUARTUS ORIBASII.

^p similiter. — ^q consistentes. — ^r sudoribus.

La

glutinosi sunt humores neque pingues, sufficientes cum suco ptyssanae vomitum facere, et mulsa facit vomitum. Juvat etiam absenti succus in mulsa, secundum rationem. Oportet et aliis partibus membrorum sanare distemperantia expediunt, quibus superfluerit inveniunt humores. Si autem neque cavatori sit, quando qui diuturnus est locus habens in se vaporem et sudorem, et evacuare oportet augmentus humor aut tycura, id est subtilis fluentis de spissitudinem humoris, quemadmodum ut spiritus ventositatis inflatio est, quae in eis continentur.

EXPLICIT ORIBASII LIBER QUINTUS AD
EUSTATIUM FILIUM SUUM.

LIVRE VI

DE LA SYNOPSIS.

Le livre VI de la *Synopsis* nous a été transmis par les manuscrits de Paris (*Aa* et *Ab*) et par les manuscrits de Laon et de Saint-Gall. Mais aucun de ces manuscrits, par suite soit de mutilations, soit des changements des copistes, ne présente un texte absolument uniforme. Le manuscrit *Aa*, le plus ancien de tous, ne commence le livre qu'au chapitre xxxiv; d'autre part, *Ab* ne donne pas plusieurs chapitres (xxx-xxxiii), qui sont remplacés par un chapitre additionnel lui-même mutilé, sans qu'il y ait trace de la disparition d'un seul feuillet. De son côté, le manuscrit de Laon, qui représente le texte le plus récent, a perdu les feuillets qui contenaient autrefois les chapitres vii-xxviii du texte grec. Seul le manuscrit de Saint-Gall renferme la traduction entière du texte grec, outre quatre chapitres ajoutés à la fin, et qui lui sont communs avec *Aa* et *Ab*.

Le plan que nous avons adopté pour la publication de ce livre a donc dû être très-compiqué. Jusqu'au chapitre vii, nous avons donné le texte *Ab*, d'une part, et le texte *La*, de l'autre, avec les principales leçons de *G*; à partir de ce chapitre jusqu'au xxvii*, nous avons donné le texte seul de *Ab* avec les leçons de *G*. Au chapitre xxviii, les deux textes reprennent pour continuer sans interruption jusqu'au chapitre xlvii.

Mais la deuxième partie du chapitre xxix et les chapitres xxx-xxxiii manquant dans *Ab* et dans *Aa*, nous les avons remplacés par le texte de *G*, qui dérive peut-être directement de *Aa*, tandis que *Ab* semble n'en provenir que par un intermédiaire aujourd'hui perdu (voir la préface du présent volume). Avec le chapitre xxxiii finit la grande lacune qui existe dans *Aa*, et nous reprenons alors la publication de cette traduction, avec les variantes du manuscrit *Ab* et les principales leçons de *G*. Enfin, pour les chapitres additionnels de la fin, c'est encore ce texte *Aa* que nous donnons, avec les mêmes leçons et les mêmes variantes.

[CHAPITRE I, t. V, p. 269.]

INCIPIT LIBER QUINTUS.

[127 v°] INCIPIT LIBER SEXTUS

URIBASII.

[58 b] I. — *Ea que signa sunt bona, si initium^a egritudinis fiant mala sunt.*

Ab

Gallienus. Signa que sunt bona in determinatione febrium, si in initium egritudinis appariant, mala sunt iudicanda; degescio egritudinis non fit quando^b in initium que bona sunt signa apparent; hutilis autem, si signa existimanda sunt, que neque in initium egritudinis neque in augmentum, sed in statum jam declinantem^c apparent, signa esse bona sunt exestimanda.

I. *Quae signa terminationis.*

La

Si in initio febrientibus appareat, pessimum est, digestio febrium non fit, quando mala signa, neque enim in initio, neque in augmento, sed in statum est apparere oportet.

[CHAPITRE II, t. V, p. 269.]

II. *Quomodo bona determinancium^a febrium cognoscenda est.*

Gallienus [58 c]. Si quidem quando febris determinationem facta^b est, quia egrotat tali omnibus liber invenitur simpatomatibus, et color in eo bonus apparet secundum evacuacionis rationem, et pulsus melior et forcior invenitur. Hec est bona determinatio, quod si eorum minuatur virtus in tantum, in-hutilis est determinacio in quantum de-jecitur virtus.

II. *Quomodo instatam bona determinationem cognoscere oportet.*

Si est quando febres, solvenda est in terminationem passiones, ab omni levis fit accidentia, boni coloris fit ei ad rationabilem, et pulsus melior apparet, et fortitudo erit ad consurgendum. His enim optima fit determinationem; si autem aliquid de eorum tantum est aut designatio bona determinatio, quantum virtutem deficiens si extiterit.

[CHAPITRE III, t. V, p. 270.]

III. *Quomodo futura determinacio cognoscenda est in febribus.*

Gallienus. Quando igitur increscunt et antecedunt accessionis, et semper

III. *Quomodo futura determinationem oportet cognoscere.*

Si enim [128] increscunt et antecedunt semper horas, aut rationem acces-

LEÇONS. CHAP. I : ^a in initio. — ^b mox addit. — CHAP. II : ^a determinatio. — ^b factura.

Ab plus a ratione per singulos dies accedunt et oras et forcioris fiunt, et quamplurimi in diatriton venientes celere, egritudinem determinate significat. Si autem pigri moventur^a et in ipsa hora accedit quemadmodum per singulos dies acedere solit, post multum tempus fieri determinacione significat. Si autem rigores habeant nimius is qui febrēt, non fit solutionem^b antequam mitigetur rigori. Hoc^c autem non cessanti impossibile est, ut statum faciat egritudo, de qua re magis neque declinationem oportit sperare.

La sionis, et fortiores multum fiunt, et deanthritis veniunt cito, haec passio determinare se ostendit. Si autem pigre movitur, qua solitus est in aliis facere, post multum tempus futura significat esse determinationem; et quaecumque rigorem nimium februnt, non potest fieri, ut solutionem faciat antequam mitigetur rigor. Hoc enim nullo modo cessant impossibile est, qui enim statum ad hoc non accipit passio, scilicet magis nec declinationem sperare oportet.

[CHAPITRE IV, t. V, p. 271.]

III. De urinis^a in febris.

Gallienus. Horina optima est, que sanis hominibus similis apparat, id est subrubia aut subflava cum pinguidine modo mediocre consistentem. Habet autem in se tres deferentias^b: hurina turbata, quod si mingerit turbulenta hurina et post modicum resedit, aut certe^c permanet[58 d]tur turbulenta, aut certe facit munda et post modicum efficitur turbulenta. Pejor est hec novissima, levior autem illa prima, media vero utrique est. In secundam aquosa urina satis est prima^d; media vero utrique est in se digesta et desperata est indégescionis symptomata, indicium est et venarum genus inesse passionis, sicut veram ventris indégescionem per effusionem esse cognoscitur, ita cum cito urina manando effundetur, et vocatur *diabetis*. Hec ergo est indégescior urina, et ideo pessima est; deinde aut ista que est subtilis,

III. De urinarum cognitionem.

Urina optima est, qui sanis est similis, qui talis ut sit subrubra simul et subflava, habens in se pinguidinem mediocre consistentem. In tribus enim differentias turbidarum urinarum consistunt; si enim mingitur turgoles residens post modicum fit lempida, aut certe similiter turgoles permanet, aut mundam mingitur. Pessima quidem haec tertia est, lenior autem est prima, et media autem utrorumque et munda mingitur; et postea turbolantur misti sunt, quia grande ventositatem in genus venarum demonstrat, et inconpositum sanguinem esse siccit venam novellam adhuc ferventem. Pessimior autem est indigesta, qui est sicut aqua, ex his tantum qualis est desperata digestio addicentia. Cognitionis venarum esset genus passionis, qualis est totius ventris indigestio, quando citius transmittens et dicitur

CHAP. III : ^a movitur. — ^b solutio. — ^c haec. — CHAP. IV : ^a originis. — ^b differentias. — ^c turbulenta hurina... aut certe *deest*. — ^d prima; media vero utrique est.

Ab
alba aqui similis; hec enim proxima est alterius urinae; et in multis passionibus videtur, velut vinus minus subtilis et albus apparit, et dicitur *ypocro*, hoc est subrubia siligene colore subsimilis; ocre autem terra dicitur quam tinctures utuntur et seligeno colore ex ea tingunt; fit utique jam hoc ex ac subrubia, etiam isti digescionem facit. Oportit autem eam pinguem exire, etiam et si aquosa fuerit, degeretur bene quantum ad colore pertinet; quod si secundum naturam color diligenter custodiatur, et sedenim album et levem et equalem et multum faciat, digescionis sunt signa et multus crutus humores purgare significat. Quod si pinguior fuerit mediocriter et habit aliquam ypostasine, hec omnino jam digesta est. Quod si floccos in sedimen habiat, autem lamminosa est aut forforibus similis appariant, et aut nigras aut lebedas aut viridis aut malu [59] sudoris ypostemam. Illa autem que bono colore est simul et sedimen album et lenem et equalem et collectum habeat, et aut nebulam aliquam in superficie habeat, aut anioresmata^f facta habeat, id est in medio nebulam si suspendat, hec de omnibus urinis sunt meliores et maxime qui de sine mores^g sedeant. Secunda autem se anevrisma est. Tercia vero si nebula in sommo appareat, hec initium degescionis significat; hanc urisma autem in medio digescionem esse ostendit. Nam ypostasi se ipsam determinacionem ostendit; nebule vero quantum plus superius fuerint possita^h, tantum meliores sunt.

^f ypostasis habeat haec omnia habentem urinam indigestam esse et omnino pessimam addit. — ^g aneurismata. — ^h quidem si in imo. — ⁱ posita.

La
lienteria; per urina autem transmissa celerius, dicitur deavites; sit hoc enim indigesta urina pessima est. Deinde autem eis est tenues, et ea quae ad modum aquam; haec autem proxima est alterius urina, et multis aegritudinibus apparens, sicut unus videtur et nimis albus et tenues. Qui autem subcolorata post haec est, hoc agra autem si fuerit jam utique hoc quanto coloris causa. Oportet autem haec pinguem tantum esset, ab acosa sis et digesta venae, et quanto et colorem; si quidem secundum naturam colorem diligenter custoditur ypostasin, albo et lenem et aequalem multa faciens, digestionem quidem sint nimia cognitionem, multos autem crudus humores purgare significat; et pinguiorem autem si fuerit mediocriter, et habet aliquam ypostasin, non hominum jam digesta est. Si enim flucus in sidimentum aut lamnosa aut for[128 v]ⁱforosa aut nigram aut lividam aut viridem aut male olens ypostasin habens, ad haec omnia talis indigesta esse et omnino pernitirosa esset. Bonum autem colorem simul et aut ypostasis alba et lenes et aequales aut inolosa aliquas similes aut librisima faciat, id est in medio stetit calicem, omnium est urinarum utilior, et maxime quidem si ypostatis talis fuerit. Tercia autem si nebula ad simplicis urinas inlatam utili atque sicut in circum tenetur justum tantum melius est.

[CAPITRE V, t. V, p. 273.]

V. De spatiorum in febribus signa* (G).

Ab

Gallienus. Si quando sufflava sunt espatamina, et subrubia, aut subocra, id est suo seligena, eo colore et subspumosa est, et subtilis, hec indigestionis solius sunt signum, malum vero in se nihil es[se] significat. Qui autem valde fuerint flava, aut rubia, aut spumosa, aviridis, aut viscosa, et rotunda, et adhuc nigra, magis hec pessima sunt; preter sanguinem nam alii humores intemperati sunt^b stacionem^c flammeo ardore generata. Sanguine vero et flegmatica sputamenta mediocres sunt et leviores sunt; qui autem de flavis coloribus generatur aut nigris pessima est. Attendere autem oportet et ascensum humoris ipsius, quomodo proicitur; si enim facile expuunt, manifeste talis sputus bonum signum est; qui autem contraria, pessimae sunt; perfecta enim sunt degescionis signa sunt, id quod expuunt est levis et albus et equalis, et constitutio[59 b]ne neque liquidus satis neque pinguis; omnino autem indegesta sunt, quod non facili aut nullo modo spui potest. Quod si non spuunt nigrum, sed adhuc indegestus est, constat adhuc indegescionem absconsum esse. Si autem valde, sed rubium aut flavum, non bonum signum est; si autem libida aut viridis aut nigra, valde perpesema sunt.

V. De spatamina signa.

La

Quibus enim subflava sputanea et subfovia et subacra, id est siligenis colore et subspumosa et subtenues, haec sola indigestionis sunt, malum autem nihil ostendat. Qui autem nimis est flava et rubea, subspumosa et virides et glutinosa, et adhuc magis que nigrae pessimiores sunt; preter enim sanguineam, quaecumque utique aliorum humorum intemperata sunt; pessima significat passionem ex calida flegma habent nascentiam.

CHAP. V : * Dans Ab, le titre est entièrement effacé, nous le donnons d'après G. — ^b tali colore et pessimam significat addit. — ^c passionem ex calisfactione addit.

[CHAPITRE VI, t. V, p. 274.]

VI. *Signa efemerum febrium.*

^{Aa} Gallienus. In febris febribus proprium et inseparabili signum est urinarum degescionem in ipsa prima diae habere, et ipse calor in istis febribus micior invenitur; hoc proprium et inseparabile signum est. Et post primum a degescionis febrium, certa est cognitio; pulsus habent non valde inequalis, aut sordidus, aut deficiilis, aut durus, sed sunt semilis sanis, sed et ipsis odores corporis non cum pore sunt aut agridine, qualis est fumosus. Isti enim qui effemeris febris paciuntur, calida et sicca maxime sunt temperancia, et totum corpus amaris coloribus plenus esse videtur.

VII*. *Curacio efemerum febrium.*

Gallienus. Hii vero qui ex labore febriunt, olio habundante molliter perfrecare et labare oportit; qui vero de siccitate febriunt, frecandus est minus, lavandus autem sepius; qui autem et sollicitudinem febriunt et tristitia et de insomnietatem et furorem, non frequenter labare, sed oleo non multum et tepido modice mixtus stiptico nec multo frecandi sunt. Qui autem ex calore solis nimio febriunt, mox in principium frigidi curandi sunt et balneum uteris [59c] habundancius, minus quidem olio et friccione. Roseos enim oleos ad

VI. *Signa efemerum febrium.*

^{La} Effemerum febres proprius et insae-pabilis signus est urina digesta. In ipso primo die calor, et ipsi calor mox talis est, febris prius et insae-pabilis signus est. Post autem prima solationem febris, fidelis habebis cognitionem artiarum motio, secundum omnia adsimilitur sanitatem. Nullum aliae febris secundum natura sua redemit et infirmantes linitas magna est. Signum est facile captae de his febribus, sunt in quibus defluxiones corporis sunt non vapores, sed etiam acris et quaedam fumodas habent; et ipse sunt calida et sicca temperantia, et totum pigros color hoc amaris coloribus jam amaris plenus.

VII. *Curatio effemerum febrium.*

Si ergo et febribus effemeris comprehensus ad hoc sanitatem recipiunt. Curatio effemerum febrium; qui ex labore nimium febriunt, oleo habundantius infundendum perfrecare oportet et labore; qui autem et siccitatem febriunt, frecandi sunt quidem minus, lavandi sunt frequentius; qui autem ex tristitia febriunt et sollicitudinem et insomnietatem, minus lavandi sunt, amplius autem oleum tepidum minime stipticum existentem, et non multum frecandi sunt. De solis ardorem; qui autem ex solis ardore **.....

CHAP. VI. Ce chapitre manque dans Saint-Gall.

* Les manuscrits de Paris et de Laon, qui seuls nous ont conservé le chapitre VI, en ont fait deux chapitres différents.

** Le manuscrit de Laon ne contient plus aujourd'hui ni la fin du chapitre VI, ni les chapitres VII-XXVIII, par suite de feuillets arrachés.

infrigidandum erit adhibendus, aut umfacinus sine sale factus. Infrigidare autem ipsum olum oportit depositum in aqua frigida aut nive, et sic ex eo infundendum est caput cum lana infusa et bregmati superinposita instillando; paulatim hec usque ad declinationem faciendum est, et sic ducendus est ad balneum. Quod si de frigdori aquis febrat, ad balneum ducere in declinatione februm oportit; quod si catarrus fuerit obsecutus, non labit antequam catarrus degeratur. Si autem ex calore fuerit catarrus, labit de presenti in balneum et caput utrisque infundatur, quibus infrigidare opus sit sicut ex calore passionis que fiunt, an his quibus ex frigore contingit, ea que calefacere possunt mediocriter, quale est olio yfino et nardino utere eos oportit in declinatione post balneum. Qui autem de stignosin, id est de constrictionem cutis februnt, jubantur balneo ex dulce aqua facto, et friccione, et exercidia que rara faciant cutem, et cibi sint dulci suco compositi; qui autem constipant et infrigidant aut glutinant porus nocit nimium anc passionem. Que autem de cibis plus a rationem acceptis februnt, declinati febr ad balneas est ducendus, et habundanti oleo tepido infusus perfrectur, et in solio diu remoretur, et ibidem iterum perfrectur; cum autem lavarit, requiescat donec reparentur vires, et iterum lavit; et cum de balneum exirit, dabis ei sucus ptisane aut lactucas eleas, et post hec piscium carnes molles habentis ex lecozomo factus. [59 d] Cummunus est autem omnibus efemeris febribus laborantibus degestibilis cybus, qui non sint infractici dare oportit. Qui vero ex ardore solis februnt aut de furore aut de iracundia, opor qui infrigidant et humectant; qui autem ex frigore februnt que mediocriter calefaciunt dandi sunt; qui autem ex tristitiis et sollicitudinem vel de vigiliis februnt, cybus dandus est qui minus nutriunt, quos Greci *atrossus* vocant. Qui autem ex frigore februnt, dandi sunt cibi qui nutriant. Efemeris autem omnibus cibi ex media danda sunt materia, vinum autem in omnibus efemeris febribus dandus est, si non caput doleat acro et subtilem. Stignosin vero patientibus, si non gravis tenetur egritudine et plethoricus si non est, vinum potui dabis; quos autem stignosis nimium comprehendit et plethoricus non est, prohibendus est vinum bibere. Qui autem de inguinibus februnt, labare antequam vulnus de quo inguina generata est procuretur non presumat; cum autem declinaverint febris, balneum utatur, similiter etiam et vinus est prohibendus, donec inguine cadent; postea autem dandus est vinus et cibis tenues. Frigidi enim pocionis, in quibus acris et fumosi humoris congregantur, jubat omnis sanus, et qui aliqua efemera egrotat, aut si est consuetus egrotare, etiam si in consuetudinem habeant in initium egritudinis, inhumilis est vel nutrire eos cibo; mox a principio colera enim cummovent, et maxime si colerica sint natura sin autem longa abstinencie cibi. [60] Si ex aliquis occasionibus orrorem corporis pati incipiunt, dabis ei vinum temperatum et panem in eo infusum accipere, rigor enim statem pausat, et sic febre incipit in eo ante febre non dabis; cum autem declinare ceperit, confestim nutriscet non expectas remissionem febris; sin autem vaporosam et calidam et siccam habetudinem corporis non utique requiescit, accessio ante-

quam balneum et cibus infundatur vel humectetur. Inrita vero natura in degescioni cibi facta febribus accendetur corruptis enim cibi et fumosam vaporacionem, id est si carbunculus accesserit, et sic febricit evacuetur. Ergo cum fuerit, qui corruptus cibus labare oportit, et cibo dare convenit in declinatione febris, primo ventris facta consideracione; quod si major sit ventris facta effusio et deficiat virtus, nutriendus est cibo antequam labit providere que necessaria sunt ventri; adhuc enim ventris manenti effusione cum oleo, ubi absencius decoctus est, lanas sunt superinponendas. Mordicacio vero si aliqua fuerit facta, vel defectus si sit sthomaci aut ventris, absus purpore siccus et calidus aut certe infusus in oleo puro vel nardino et expressus sunt ventris superponendi. Sthomaco autem defecto, miscis in olio nardino mastici trita et infusa, ut sit spissa, sicut mel liquidum, et infundis ibidem purpura et superponis, calida autem adhibenda sunt. Hec omnia virtutem in sthomaco servant, nam tepida so. [60 b] virtutem stomaci. Si autem calida natura fuerit homo, et venter satis profluat, melinum oleo pro nardino rosa uteris; utere et hoc ceroto quali est cera et nardo equalea pondera, aloes autem et mastici octava parti mittis, et sic calidus est venter, pro nardinum melino mittis. Sunt autem ex enantivi tipoquistidus et balaustia et dactulorum carnis ad hec utilia medicamenta. Cibus autem dabis piscis aspratiles; si adhuc venter fluit, alfita cum aqua interdum calidum, satis interdum cum suco male granati, aut peris, aut melis. Quod si jam non fluit venter, alega subtilis sunt simili modo, ut ptisanas conditas acetum habentis; dabis etiam piscis aspratilis, in oleo cocto dabis; et poma styptica sola et cum pani data jubant; post hec vero fobis precordia et totum ventrem. Si autem cum nimia mordicacione sit, bene jubat emaccio olio, in quo resolutus est adhipis anserinus, aut pollinus, aut porcinus, cum modica cera; quod si ipneumatuis fuerit, id est habundancia spiritus ventussitatis, uteris oleum in quo decocta sunt ruta et semeu apii et cimino et fenuculi semen. Deducto enim ventre, dabis mox cibus accipere, qui non habeant aliquid stipticum.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 278.]

VIII. *Signa de febribus, que ex putridinem humurum fiunt.*

Gallienus. Ex humorum putridine febris que fuerint generate, [60 c] hoc modo cognosci^a, *protacarticon* appellant; nam rigore incipinât sine alico calore vel frigore ex aere nimio precidenti; proprium igitur signum in his est, pulsum habent oppressum, qualis inicio accessionis fieri solit, id est parvos satis et equalis^b; nam inicio accessionis parvos fit et non citatus pulsus, in statuto vero major et citatus. Nam in talibus precipui febribus propria et maxima cognicio est, ut

CHAP. VII : ^a cognoscantur, quibus neque extrinsecus aliqua procedit causa, quam Greci *addit*. — ^b inaequalis.

calor in ipsa febris fumoso vapore sit et tangentibus diu ipsa membra expressa manum, ex agridine cutis vel vaporis mordicatione in manu sentiat. Proprium autem est et maximum signum urina indegesta cum subtilitatem, et si aliqua degestio sit, obscura est; nam mox in initio egritudinis nullo modo degesta apparit, nam epialus, et liberidia febris, vel emitriteos quid aliud est, nisi ex putridine nascuntur febris, sed et causus, et tafudis, aut his similis febris omnis ex humorum generatur putridinem.

[CHAPITRE VIII, t. V, p. 279.]

VIII. *Curatio febrium, qui ex putridine generantur.*

Hii vero, qui ex humorum putridinem febriunt, si virtus fortis est flebotomandus^b est mox in initio; quod si venter indegestus fluat, aut virtus infirmior sit, vel etas prohibeat, flebotomus non est adhibendus. Post autem evacuationem sanguinis, purgare oportet qui potuerunt humoris per urinam et ventrem et sudores; quod si voluntarius de stomacho per vomica fuerit facta purgatio, per alias quas diximus partis non oportet contra natura irritare humores. Elegenda est vero materia, que sine calefactionem deducant [60 d] et purgent, qualia sunt sucus pisani, mulsa, oximellis et apomellis, vel apii radices in aqua, que est bibenda, si dequoquatur et sic potui detur; hec autem ipsa et per ventre deducunt et urinam movent. Quod si ventris paciuntur constrictionem^c, adhibendus est clystiris ex mulsa et oleo; omnem igitur corpus antequam evacuetur rarefacere non oportet; evacuatum vero potest reddere^d siccum olium tepido camimelo, perunguas corpus, vinum vero potui dandus est albus, lenis et acosus; movit enim degescionis et balneum temperaturatum ex aqua dulci facto. Sed si forti fuerit febrim magnitudo, qualis est vinocus, neque vinum uti oportet neque balneum neque transuccionem olei camemilini, sed sola que frigida in his febribus potui dandus est, si non aliqua res prohibeat; nam virtus sufficiat infirmati et febris sit causodus, et degescionis signa sint manifesta, aqua frigida dabis confidenter bibere; nam si et canebus fuerit repletus, et tempus aeres estas sit, siccati que^e in piscina frigida si jubeas ut discedat, non ledis sed pocios jubeas. In eo autem ipso tempore de piscina exit, cum in sabanis pausat, statim sudare debet. Quod si venter ei fluit colerico humore, et mediocres^f sit febris, et virtus valida sit, simul et degescionis signa appareant, jubat talis balneum et umfacio^g et olei camemole transuccio.

[CHAPITRE IX, t. V, p. 281.]

X. *Signa terciana febris.*

Callienus. Se vera est terciana, qua est et non est vera; vera ergo terciana flavis

CHAP. VIII : ^a generantur. — ^b flebotomandus. — ^c et siccitatem sufficienter quae putrida sunt addit. — ^d rarum et addit. — ^e sicca utique. — ^f mediocriter. — ^g ut vini potio.

generatur coleribus [61] necesse est. Mox a principio cum ingenti nascitur orrore et frigore; differit autem a quartano ipse rigor; nam in tercio ipse rigor pun- gere et pertundere videtur corpus; nam a quartano solus rigor est cum frigore ni- mio. In cotidianis vero non precidit rigor, sed frigore sole consumuntur; pulsus vero in tercianis est ingens, vehemens, et citatus^a, et creber; sitis instat, vehe- mens sit^b aut incendat omnem, et pos[t] modicum declinat et calore, qualis in- venit. Quod si siperposueris manum, omni calida cum agritudinem vaporis ascendit de corpore; post modicum vero cum biberit, statem ascendit vapor calidus per cutem, pronuncians sudorem. Vomitus vero si fuerit, fit colericus, et venter similiter solvatur, colericus fit, si de urinas, cholericus facit. Post hec requiescit febris; omnem autem tempus cum mucinis^c habit oras non plus quam duodecim; in aliis vero duodecim horas pausat; in istis autem duodecim horas pausat vera terciana.

[CHAPITRE X, t. V, p. 282.]

XI. *Curatio terceane vere.*

Veram tercianam humectare et infrigidare oportet, et humorem que fluxit in ventre evacuandus est per vomitum et urinas vel sudorem. Ventrem autem molli- clistirem educere; hurinam vero coctas in aqua radices apii et anetum, ipsa aqua potui danda est. Cum tibi signa degescionis apparuerint, confidenter utatur et absencium dabis bibere; balneum metetur^a, utatur ex aqua dulci fluviale calda, et neque nitrum neque salem neque saponem in balneis utatur, sed solum tepi- dum oleo infusum, deponis in solio ama[61 b]toris; etiam balneis bis in die la- barent non peccant, hec quando tibi jam signa degestionis apparuerint, et si fre- quencius labent, non peccant. Vinum autem antequam degescio fiat egritudinis omnino prohibendus est, incienti^b vero degescione dabis vinum album, subtile et acosum et modicum; dandi sunt autem cibi a primo usque ad in fine, que humectint et infrigident; abstenendi sunt vero a mel et senape et salsamenta et acria omnia et vino vetus vel qui natura sunt calidi.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 284.]

XII. *Curacio terciario non vero.*

Quod si non vera est terciana, mox ab inicio a lavacris abstenendi sunt, donec signa degescionis appareant, neque cocti cibi^a cibandi sunt, sed altera die cum remiserit febris; califiacienda est ypocondria, et dandi sunt eis sorbicionis deges- tibilis, et clistiris non satis mollis est adhibendus, et sanguis eis auferendus est,

CHAP. IX : ^a citus. — ^b ita ut. — ^c commotionis. — CHAP. X : ^a igitur. — ^b incipientie. — CHAP. XI : ^a cotidie.

et si opus fuerit neque hoc est pretermittendus; qocius autem cibo ordinacio non sit perfrigida et humida quam plurimis, sed habeat aliquid quod incidere et subtiliare possit humoris, et ideo expediunt ad hec ptisanis succus, piper, aut ysopo, aut origano, et spica nardi, et in mulsa piper coctus. Simul^b tu movat alia quaecumque urina movent, preter illa que satis calent et siccant. Absencium vero dabis post dies VII transactus, et oxymellis datus multus jubat in pocione datus, et lenis catartici, et post cibum vomitus se longa fuerit egritudo utilissimus est.

[CHAPITRE XII, t. V, p. 285.]

[61 c] XIII. *Cura quartana febris.*

Quartane febris accessio cum multo^b frigore, quia ex frigido humorem melancholico cognatur, et ideo nec satis calidam aut ignitam generat febrem, quemadmodum tercianus, sed ineque fit sed neque holerum vomica sequetur febrem. Urina vero in his alba et tenuis et acosa invenitur, pulsus etiam magnus et rarus; hec omnia manifeste quartani esse^c significat febrem.

[CHAPITRE XIII, t. V, p. 285.]

XIV. *Cura quartana febris.*

Quartano febrem laborantibus micus ageræ eos oportet, et neque medicamen aliquo forciozem eis dare oportet, neque evacuacionem facere, nisi sanguinis habundanciam esse videris, ut sic fleubotometur, ut sive in inicio seu quodhibet^a tempore cujus sanguinem tamdiu currere facis, donec nigrum colorem in rubium convertit^b. Dieta autem que non inflit, sed utilis sit et degistibilis sit, que et molliat ventrem. Quod si ventris constrictio fuerit, clistiris ventris^c in inicio mollem, post hec acriorem. Carnis autem porcinis prohibenda sunt, vel omnia que sunt viscosa et gravant degescionem, que frigida sunt omnia. Vinum vero utatur album, tenuem et mediocriter calidum; utantur etiam et salsamenta eo senape, sed et per aliquos dies antidotum *dea trion peperion* accipiant aut *dea spolitia*, et se piper solum cum calda aqua per singulos dies accipiant, recte faciunt. Cum vero causa egritudinis in statum esse venule cognoveris, tunc oportet tenuis [61 d] adsumere cibum, et in requie aeger est habendus diebus plurimis, et viscera cataplasmanda sunt, que molliant media et relaxint. Deinde danda sunt diuritica medicamenta, et cum signa manifestata degescionis videris facta, tunc dabis catarticum, quo melancholico deducat humorem, sed non di semel sed frequentius dandus est; et cum fortiter fuerit purgatus, antidotum^e ter usi sumus, et a nobis probata sunt, ex quibus est laudandissimus qui opio^f Cirinaico recipit.

^b et potus multum addit. — CHAP. XII: ^a signa. — ^b fit addit. — ^c inesse. — CHAP. XIII: ^d quolibet. — ^e in susum dieta. — ^f uteris. — ^g vere cognoveris. — ^h tiriacam dabis bibere et alia quæque talia, que nos frequen addit. — ⁱ opus.

Item ad peridiacas febris, qui ex pinguibus et viscosis humoribus generantur cum rigore febris, agaricus datur, aut calamentis in mulsa datus sanat, et sic coquantur in olio, et ex eo oleo ante rigorem totum corpus perfrecetur. Subvenit nam similiter costos aut peretros hoc modo adhibitus jubat. Hec autem stupida^a membra habentibus et paralisin patientibus subvenit, et mitigat rigores; sed et agnuspërma similiter in oleo coctus, et bacas lauri, et cocognidius cum oleo et nitro prestat.

[CHAPITRE XIV, t. V, p. 287.]

XV. *Signa cotidiana febris^a.*

^b Nullatinus mox in primis diebus cum rigore accendunt, sed procedente tempore cum frigore magis quam cum rigore veniunt, et deficiunt calefaciuntur, et multum durant in augmentum temporis; sed neque febre accenduntur, neque multum aut spissum acnelitum ducunt aut revocant. Fiunt enim vomici flegmatici, et qui per secessus excernunt^c frigidiora sunt et cruda et aquosa, et in primis diebus modicum sudant, et neque sine febribus post remissione sunt; nam et pallore sedantur; horina vero alba et pinguis et turbida et rubra est.

[CHAPITRE XV, t. V, p. 288.]

[62] XVI. *Curatio cotidiane febris.*

Curatur autem cotidiana febris, dato oximelle mox a prima die, id est a septima die inconstans datur dari, quod initium febris istius utique^a faciunt; danda sunt etiam et que urinam habundanter movent. Dieta vero ordinanda est ex his speciebus, que incidere possint et extenuare pinguis et viscosi humoris. In statum vero cum venerit causa providenda oris ventris augmentatio^b et cataplasmata; post hec de rafanis vomitus faciendus est; cibi calidi dandi sunt, sed et catarticum que flegma deponat.

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 288.]

XVII. *Signa sinocis febribus.*

Signa sinocis febris ejusdem generis vocantur, sicut uniuscujusque typica sunt genera; sed typici fiunt quando firmiora corporis membra, quas Greci *terria*^a vocant, humores occupaverunt, et sic cum rigore generatur. Syncus^b vero febris intra venas aut flegma aut cholera rubia vel nigra cum sanguine se miscuerint, generatur sinicus vero; et sic sine intermissione efficiuntur febres. Cum ergo

^a stupenda. — CHAP. XIV : ^a februm. — ^b cotidiane febres *addit.* — ^c egertur. — CHAP. XV : ^a antiqui. — ^b fumentatio. — CHAP. XVI : ^a terrea. — ^b syncus.

choleribus rubeis fuerint vene repleti cum sanguine, necesse ut putriscant et causus faciant febris; cum autem occupaverint flegma venas et cum potruerit, necesse est cotidianas faciat febris cotidie accidendo, et sine febre numquam inveniuntur isti. Cotidianis similis est eu modo et quartano; cum malancolicum humor^a occupaverit, necesse est quarto diae gravioris faciat tummucionis. Quando ergo vero ex causus est, custodienda sunt signa quem vero diximus esse terciano, preter quia non cum [62 b] rigori accedunt, et neque sine febre in remissione inveniuntur. Hoc tantum interest in vera terciana et causon febre; nam si de flegma est per singulos dies accessio, similis fit typo cotidiano, et numquam pausat febris, sed perseverat usque ad determinationem uno modo. Secundum hec autem quando quarto die fit accessio, et similiter sine febre numquam invenitur alius dies, et similiter quartano estimandus est typus. Synocus ergo febris numquam sine febribus inveniuntur, antequam perfecti solvantur egritudo; nam causos febris omnibus synocis acucior invenitur et cicius finitur.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 290.]

XVIII. *Curatio synocorum febrium.*

Synochorum febrium curantur fleubotemo^a, ut usque ad angustias sanguis auferatur. Nam si non fleubotomentur qui tale laborant febre, cum ad crisin faciendam in extrema pervenirent, passionem incurrunt ex ipsa plenitudinem periculum. Cum non prevaluerint^b natura humorum expellere abundancia, et tinguitur^c homo; quasi^d aliqua alia interveniente causa, prohibeat fleubotomo adhibere, aliis uti oportet adiutoriis, qui aperiant et extenuent humorum plenitudinem et mitigent febrium ardores; nam si signa degescionis videris fieri, et neque in visceribus aliquis tumor est, aut inflammacio, aut duricia, aut scirus, et neque aliquod membrum frigidum habit, ut in eo discendat lesio, cum fiducia dari oportet aqua frigida, et maxime si egrotus consuetus [62 c] fuit aqua bibere frigida.

[CHAPITRE XVIII, t. V, p. 290.]

XVIII. *Signa causon.*

Qui causon laborant, haec secuntur^a accedentes signa: lingua sicca et aspera et nigra est, et mordicacio ventris, et secessus cholericus, et sitis nimia cum insomnietatem, interdum etiam et alienacio.

^a venas addit. — CHAP. XVII : ^a fleotomo. — ^b conprevaluerit. — ^c extinguitur. — ^d quod si. — CHAP. XVIII : ^a contra.

[CHAPITRE XIX, t. V, p. 291.]

XX. *Curam^a causon febris.*

Duo hec causon febrientibus sunt necessaria, unum ut ille^b cholericus humor subducatur ut extrahatur, alterum vero ut extinguatur. Subducitur enim vel evacuat per ventrem et vomitum aut sudores; extinguitur autem per aque frigidi pocionem; sic nos semper curabimus causos febris. Dieta vero que causon febriunt: neque aqua sola et mulsa danda est; sola mulsa autem acosa et cocta danda est; oportit igitur his qui causon febriunt solis pocionibus nutrire. Balneum vero diu causon febriunt illis^c expedit, quibus sine tumore vel inflammatione aut erisipilatos non desunt viscerum partis constituti; et si magis degestionis habuerit signa, plus expedire probatur. Quibus autem de salsis humoribus causon fuerit generatus, lavacrum non expedit uti, sed tantum istos sucos ptisani solus nutrire convenit.

[CHAPITRE XX, t. V, p. 292.]

XXI. *Curatio ciosyde erisipilatode passione febriant febris.*

Si di *erisipelas* intrinsecus natas fuerint generate, homino prohibendus est balneus; aqua frigida inicio passionis non est danda, sed deforis [62 d] humiliter frigida omnia adhibentur; et simile cause nimio perurguantur ardore, et deforis non satis jubantur, necesse est ut et intrinsecus ministrentur. Maxime autem eis expedit lactucas accipere, et deforis ipsius lactucae sucus humilis est, et intuba similiter, et semperviva erba, et alia his similia ex his que infrigidare possunt. Optimum autem est et quam maxime hoc medicamen utimur: lactucae et sempervivi sucus expremimus, et mittimus in pila porcacia, et tundimus diligenter, cui addimus sucus supertus, et iterum expremimus, et vasum, in quo ipse succus colegimus, deponimus in aqua frigidissima, cui addida sit modicum alfitam subtilem. Tunc ibidem infundimus lentimina duplices, et superinponimus deforis in ipocondrias aut ubi calor sentitur, et non diu permittemus stare medicamen ne calefiat, sed sublato alterum frigidum superponimus. Admiscimus interdum medicamen oleo umfacino aut rosium, si causa postulaverit.

[CHAPITRE XXI, t. V, p. 293.]

XXII. *Signa icticis febribus.*

Hictica febris non in humoribus solum aut in vitale spiritum consistit^a, sed jam

CHAP. XIX : ^a curatio. — ^b ille. — ^c solis addit. — CHAP. XX : Ce chapitre manque dans le manuscrit de Saint-Gall. — CHAP. XXI : ^a consentit.

ipsa steria, id est firmissima membrorum loca occupata ardore consumit. Nimio odore^b igitur nullo sentiunt et ipsi que februnt nullo mos et^c febrire exstiment, sed nec sentiunt^d febris calorem. Duplex enim hictice febris species est, una igitur ex causon febre generatur cum prolongaverit, donec consumat [63] [fe]bris longo tempore constituta infusionem humores que in corde consistunt alit spirito vite^e, facta ergo si siccitati in corde, necesse est ut iterum febribus accendatur. Alia autem hictica febris nascitur mox a principio, cum facta fuerit efemera febris, aut ex triscia^f, aut ex furore, aut ex labore nimio inferenti desudante aetum^g, quos non est ab artifice difficile sanare. Qui autem ex eis in marasmon pervenerit, impossibile est sanare; que ergo ceciderit^h de febre hictica in marasmon, paratissima est cognicio: oculi concavi plus a ratione aparint simul et lippes siccas in oculis insertas, et quidam passionem consumptam vel perditio colorem in eis vitalem vultum siccus et tensus aparit, et clausus oculus quam plurime tenent, quas in somno declivis; est autem non somnus quod patitur, sed vigilanciae impossibilitas. Tempora enim sunt dimersa, quamquam nihil aliud quam ossa et pellis solum in eo sunt, et si denudatum vestimentis consideris ventris habitudinem, neque intestina neque viscera in eo nihil esse cognoscis, et precordia adtractata est nimis, et cutisⁱ in eis satis sicca est; pulsus vero tenuis, spissus et durus; color autem in prima accessionem oculus et manu tangentes, post modicum vero acer et urens ostenditur. Donec consumatur humor, hictica autem sola febris est; quando in periculo venit ut non jam sit remedium, omnem consumsit humore, necesse est marasmus consistat febris.

[CHAPITRE XXII, L. V, p. 295.]

[63 b] XXIII. *Curatio aetice febris.*

Eictica febres egrotantibus mox a principio nutrimenta necessaria sunt propter humorum agridinem; maximus igitur ciborum adjutorius est. Infusio oportit ergo quam plurime ptisane sucus ministrare, et aliae sorbicionis nutrire, sed de pane aliquid dare. Pocio vero danda est aqua frigida cum mensura, et non multum; danda est vero quando necesse^a eis est, neque putredo humorum adest. Quod si majorem consideraveris de his lesionem, abstinere oportit ab aqua frigida. Extrinsecus autem superponenda sunt ipocondriae de superscripta medicamenta, que ad cresipelata dicta sunt, vel ea que subicienda sunt, qualis est cerotus hoc modo confectus: cera ꝑi, olivum roseum ꝑii aut tres uncias; solvis cera et olio^b, et cum se refrigerare ceperit, in ipso vaso aut in mortario^c aqua frigida tantum quantum cerotus potest suscipere, aut infuset molis^d sit valde, et lentia facta su-

^a dolore. — ^c modo se. — ^d sed nec sentiunt rescripsit. — ^e consistens alit spiritum vitae. — ^f tristitia. — ^g aestu. — ^h inciderit. — ⁱ coctis. — CHAP. XXII: ^a neque accessio. — ^b simul addit. — ^c missum malaxas manibus, superfundendo paulatim addit. — ^d infusus et molles.

perponis precordies unum, et tepuerit multas alium, donec membra temperentur. Item aliut ceroto, qui conficitur sic: dactulus patitus pinguisissimus, sublatus insecus membranis; coquis carnis eorum in aceto aut in pusca, ut discoquantur bene; et sic in mortario teris diligenter, et uteris. Quod si siccum visum est et fuerit medicamen, hutile est ut ei admisciat de suprascripto ceroto, et sin imponatur; quod sic olium roseum admiscere volueris, bene facis. Balneum autem hicticis febribus hutilis [63 c] in omni tempore.

[CHAPITRE XXIII, t. V, p. 296.]

XXIV. De aemetriteis.

Emitritaica passio ex duobus accedit generibus, hoc est de terciario tipo et cotidiano sinoco; tertia enim die febris cum rigore accedunt; cotidianus vero synocus cotidie sine rigore est sine intermissionem, et mixtus ex utroque terrorem inferit egrotante. Rigor igitur in his minor apparit; major autem in his est frigidus^a, quod temperatus ex duobus acridinem humorum; non enim absque rationem hoc nomen accepit ista febris, ut vocatur *aemetriteus*; duplex enim ratio ejus nature est^b. Convenientibus ergo due commucionis in uno tempore ab initio, simul invicem sibi temperate. Cum ergo terciarius obtinuerit, febris cum errore fiunt, quamquam et rigor precedat errorem, secundum ipsam accessionem; mox talis color efficitur et igne accenditur, qualem in terciariis fieri posse proposuimus, et vomica, et venter cholericus infusione generatur. Altera autem die accessio, que fit ex flegmata, frigoris suremas corporis obtinet partes cum modico errore, sed neque senciant neque stigacionem corporis paciuntur. Quando autem equalis sunt, secundum suam unusquisque magnitudinem, terciarius typus et cotidianus synocus, tunc accessio cum errore fit, et quando medius tempus est, eo flegma obtinuerit deoposicio^c sit orrore, et tunc si calor obtinuerit, subito exaliscunt. Talis est enim viros aemetriteus, ex equale temperatus^d [63 d] febribus factis, terciario typo et cotidiano sinoco. Non verus autem aemetriteus aut colerico augmentatus umore aut flegmatico.

[CHAPITRE XXIV, t. V, p. 298.]

XXV. De casus pestilentiae.

Ex morbis comucionis^a nascuntur egritudines, sicut et nativitatibus diversi, sic et vicia egritudinem nascuntur communes. Communiter enim omnibus hominibus corruptas aer generat fruges; cibus efficiunt matus. Communis autem egritudines quas Grecis *pandemus* appellant, id est omnis populus simile vexan-

^a CHAP. XXIII: ^a frigidus. — ^b ejus. — ^c depositio. — ^d duobus addit. — CHAP. XXV: ^a communes.

tur egritudinem; communes egritudines et aqua mala frigida puto plus quam ratio postulat generat, et labores inconstueti, et penuria, et superflua ciborum acceptio, et regionum natura communes passionis inferent, sed ut paludustria loca vel concaveloces posita, ex quibus venose ascendunt nebule. Hec ergo que diximus omnia non frequenter solent evenire, nam aerum qualitatis si distemperati fuerint, frequenter in nobis instituta^b aerum^c temperancia generant passionis, sen calidior^d aut certi humidior^e plus a natura factus, aut siccior, aut frigidior, aut certi humidior sic inferunt morbus. Et ideo que aerum ratio in eas est^f annum si sapienter a nobis servantur^g, ut contraria contrariis adhibeantur, id est calida frigidis temperantur, et frigidis calida, sicca humidis et humidis siccis placentur, sanus homo poterit permanere. Nam et ociositas, et ciborum superfluetas et penuria, vel velamen vestimentorum, quis multum se calefaciat, et nimius [64] frigidior, et multe pociones, et nimius labor, et pocio nimis accepta, et ad ignem nimium quis calefactus; sed cicius de his alies, que dicta sunt, aer humidus superat quam calidus et siccus, quemadmodum factum referant in agro Agrantino.

[CHAPITRE XXV, t. V, p. 300.]

XXVI. *Rufi auctoris de pestilentie sunt.*

^a In pestilencia pessimi causus^b per singulas egritudines, quas paciuntur. Sunt enim alienacionis, et colerum vomitus, et precordiorum tensionis, et dolores membrorum, et dolores^c multi, vel frigidos stremarum parcium, et dearria colerica subtiles cum ventositatem. Hurinam vero habent acosam, subtilem, colericam et nigra. Ypostasin vero habent mala, et aneurismata pessima, sanguinis et naribus fit distellacio; cauma est in toraci, et lingua combusta; sitis, defeccio, insomnietas, spasmi violenti, et alia multa mala paciuntur, id est ulceraciones membrorum, et bullas, et vissicas malignas, et carbunculus pestiferus. Nam si quis provideat futurum pestilenciam, et adtendat ad tempora anni mala consistentis vel ipsius anni qualitatem, et tunc dieta^d observando, sanus poterit permanere; ut puta, si tempus siccus fuerit, humidis utatur rebus; si siccitas, humidis ut infundatur; si humidus sit tempus, siccis utatur rebus, ut humor illic qui crescit consumatur; providenda etiam et ventris purgacio. Quibus vero superior venter flegma plenus, per vomitum est purgandus; quod si sanguis siperhabundat, fleubotomus est adhibendus. Bona etiam et si perurina [64 b] purgacio procuretur, vel aliae que in his rebus sunt necessari evacuacionis oportit per omnem fieri corpus. Nam si causon febris fuerit passus, et ignis usque ad pectus

^b mutata. — ^c eorum. — ^d aut certi humidior *addit.* — ^e invaserit. — CHAP. XXV : omnia sunt *addit.* — ^f casus. — ^g sudores. — ^h de ita.

* Ces mots aut certi humidior ont été barrés dans le manuscrit.

totum corpus accendat, si ea que infrigidant adhibeantur, non medicamenta absque rationem fit pectore adhibere, et aquam frigidam potui dare, et non paulatim offerre, incendit enim amplius, sed sub uno impeto cum vasu detur patulo, ut extinguere ignis ardorem possimus. Quod si causus interiora possideat, necesse est ut extremi partis frigiscant, sed et corporis cutis frigida sit, et ipocondria contrahatur, et venter sintexin^a paciatur, aut certi per vomitum aut per ventrem suso au cioso rejeccionis fiant, et alienacionem vel insomnietatem paciatur, et lingua aspera sit, extremo vero partis frigiscant, vel per totum corpus frigidus dominetur; his extremas partis que frigida sunt calefieri oportet, ut de profunda calor aliora^c, quo modo potest calor foras adduci.

[CHAPITRE XXVI, t. V, p. 303.]

XXVII. De sincopis ex plenitudine humorum factis; Galieni.

Incipiunt aliqui febrere quam plurime ex quadam plenitudine, et crudis humoribus congregati sint, de quibus simul male vexatur sthomacus. Fit igitur aut ex indegescionem, aut ex alia altera oritur causa, ipocondria in ture magno plus a naturalem efficitur, et color palidus in vultu et in toto corpore manit, et habetudo corporis in tu [64 c] more^a plus a natura fit. Est autem quibusdam et niger color aut libidus. Pulsus autem omnino parvissimus, et plus a ratione calores, et incerti, et inequalis; sepius enim ipsa inequalitas semper in una percussionem efficitur. Curacio his ergo, qui hec paciuntur; sanguis etiam si opus habeant sine magno periculo nullo modo potest auferri; nam neque fleobotemo neque catarticum, qui hec paciuntur sustinere possunt, quia et sine his adhibetis de subito ruunt et angustiando deficiunt; et ideo hec passio a Grecis *sincopis* appellatur, qua de subito moriunt. Unde oportet eis friccione adhibere, quibus hoc modo est ordinanda; incipium faciendum est mox a principio egritudinis, a femoribus frecabis a sursum deorsum deducendo, involutas habens manus cum sindone mediocriter asperum; deinde frecabis brachia et manus, et melius deorsum detrahendo manus. Quod si states calores^b superspexeris, et timor fuerit cupidis sensibilitas, ut eis fiat confraccio carnis et multitudinem friccione, oleo calastico uteres, qualis est Savinensis remoto styptico oleo; quod si hyems^c fuerit et deaforiticum oleum veteres, qualis est Siccionius oleus et camimelinus; si autem hec non fuerint, calastico uteris oleo, et maxime olivum veterem in quo mittis mediocriter anetum, et in vaso duplici coquis, et inunguis eum totum frecan[64 d]dum, et quam plurime coxas; deinde oportet ipsum oleum detergere, et sic transseundum est ad spini partis, et totam spinam frecare similiter. In primo quidem siccam adhibis friccione, et sic unguere, et postea iterum ad coxas transsire, deinde iterato ad manus et brachia venire, et sic ad spinam

^a sintinex. — ^c alio si. — CHAP. XXVI : ^a tumore. — ^b calor esse. — ^c nimis.

reverti; tota vero die hoc modo faciendo poterit egrotus ad sanitatem venire. Utilissimum autem est, ut eis detur ad accipiendum mulsa in aqua coctum, est ysopum, et neque cibum neque sorbicionem et neque aquam oportit ei dare; sed nec perhibendus est, ut bibat ad sanitatem, nisi mulsa sola sufficiat in rebus⁴ primis diebus per successionebus friccione, et hoc solum tempus friccione requiesierit, in quo somnus accesserit. Quod si pulsus in eis satis perparvus fuerit et inbecillus vel inequalis nimium, in extremo periculum est; unde oportit ut ea que dicta sunt nihil agant, quia mortem significat. Si autem virtus mediocres sit, et pulsus et magnitudo⁵, est pulsus, et ut dictum est cura est adhibenda. Post vero dies tres si nihil mali occurrat, in hoc ipsum est perdurandum usque ad septimum diem; sola mulsa utendis ubi ysopus coctus est; et sic per hoc liberabitur, si non excaserit⁶ infirmus. In alico⁶ contemplanda sunt etiam et ventris officia, quod si bene non prosequitur venter, clystiris est adhibendus. Nam si amplius [65] ex superfluis et crudis humoribus solutus fluat, in principio amplius mulsa quoque oportit; quod si plus cocta fuerit, minus deducit ventrem; nam si plus coquatur, plus nutrit et minus deducit, quemadmodum si modice quoquatur aut cruda sit, plus deducit et minus nutrit. Quod si his adhibetis, adhuc venter fluit, dabis pro mulsa ptysane sucus, et si adhuc manit ventris efusio, de alica sorbicionem facta dabis. Quod si inbecillum expulsum eum dedicernimus esse, credentem ejus virtutem panem in vino infusum dare convenit, si neque venter neque epar inflammationem habuerit; quod si flegmone, id est inflammacio fuerit horta de crudis humoribus, repletur corpus, sine spe est infirmus. Nam si pinguis humores satis esse cognoveris, oximelle semper pro mulsa dabis; quod si aestas fuerit, et si frigidam pocionem cum sanus fuit delectatus est uti, frigidum dabis oximelle, hieme vero calidum; revortamur igitur iterum ad ea, que diximus. Maxime autem si parvi et rari et tardi pulsi sunt, exestimandum est frigidus in eum esse humoris; mox autem in his qui talem habent pulsum, totum palidum est; contrarius est eis balneus. Quod si sincopum quis patitur, et sine flegmone sunt loca vitalia, dabis panem, sed non cum multo vino, et iterum ad friccione requirendum est secundum ordinem predicto. Quibus autem de coleribus flavis ledente sthomas, in quo fiunt frigidam, oportit vini offerri [65 b] pocionem subtilem et rubium et veterem, magis si fuerit senior, vinum dabis per singulos cibi acceptiones et magis in declinatione. Cummoventur vero accessiones ex his humoribus per singulos dies, et magis ad vespera vel nocte, nam a mane usque ad meridiem nullam paciuntur commucione.

⁴ tribus. — ⁵ ejus non obpremitur et aequalis est; contemplandus ergo addit. — ⁶ accesserit. — ⁷ aliquo.

[CHAPITRE XXVII, t. V, p. 306.]

XXVIII. *Galieni; de syncopis factis ex plenitudine subtilium.*

Si autem ex subtili humoris sincopi fiat, curatio adhibenda est contraria supradictae passioni, et nutriendi sunt paulatim et frequenter; hii etiam insanabilis sunt, si epar eorum aut venter flegmonem, id est fervorem vel inflammationem, incurrerent egrotantes. Deficiente enim jam virtute in tale passione, et nigrum velut morvolentus^a sit constitutus, cibum cogendus^b est accipere, ut densetur cutes superficies, quemadmodum in ante latis rarefaciendam diximus cutem. In his vero densanda est, sed et aerem pro hac re frigidum facimus preparare, et unguendus est olio styptico, et cibi dandi sunt qui non satis rarificiunt corpus, sed valiant conspissare, qualia sunt panes, et alicae sorbicionis, et poma austere, et ea quae deficiente conrumpantur; et sine pane danda sunt, et cum pane danda sunt igitur eis ova, et maxime vetella ipsarum; dabis etiam et cerebellus porcinus^c. Necessarium enim est eis et acosus et albus vinus mox a principio, et si per cibus datus bene facit.

[CHAPITRE XXVIII, t. V, p. 307.]

XXIX. *Ex aliis enim occasionibus ex quibus fiunt^a.*

[65 c] Sunt autem et alii occasiones, ex quibus fiunt sincopi, quatuor: id est dolor nimius, insomnietas, evacuatio corporis multa, et qui in frenesin incedunt. Est utique quinta sedere^b volueris distemperandam principium; nam cito in perdicionem veniunt de cordis distemperancia, deinde cerebri, tardius autem sit epate distemperato homine perdicio^c.

[CHAPITRE XXIX, t. V, p. 308.]

XXX. *De doloribus stupidus.*

Igitur dolor et curetur^a corpore ex frigore efficitur, cum pulso vero dolor proprius est grande inflammatione. Si autem espina infixi sit dolor, aut ipsum locum sicut tenebrare videatur, ita senciatur, hoc pingui intestino proprius dolor est. Quod si conpunctione sit dolor, in membranis consistit necesse est. Percurrens autem dolor de loco in loco alio, hoc contingere solit non emigrans solis^b,

CHAP. XXVII: ^a velut mori vultus. — ^b coquendus. — ^c portionus. — CHAP. XXVIII: ^a sincopi Galieni addit in titulo. — ^b si addere. — ^c perdicionem. — CHAP. XXIX: ^a cum turpore.

^a Ici finit la grande lacune que nous avons signalée plus haut, p 100, dans le manuscrit de Laon; nous reprenons la publication du texte sur deux colonnes.

Ab
sed et capiti; est autem percurrens, quando velut ex radicibus incipiat ex primopacienti loco, et percurrat^b exinde in alia loca. Cum tensione igitur si fit dolor, ex utrorumque nervorum loca procedit, propter quod et tenditur ab utrasque partis^c; minus autem si in latitudinem extensi sunt, nervi habent doloris. Cum tensione vero et turpore si sint dolores, ea que sub cute sunt ordinati membrani paciuntur doloris; qui autem in carne sunt, et si ibidem sit dolor; sunt enim multe, inequaliter implantati, circumtenentes; ea qui autem membrana circumdant ossa, et senciat quasi velociter^d [65 d] locus et in profundo dolor sentitur, in ipsis ossium locis inferunt suspicionem velut ipsi doleant. Quando ergo nihil intrinsecus causa que faciat dolorem apparit, contemplare oportet qualis precessit dieta, aut si pigrior fuit contra consuetudinem, aut si cibus usus est amplius homo aut politropus est, aut ventris consuetudo re-tenta est. Si enim aliquid humorum vel plurima apparent, ex plenitudines causas natus est dolor, et ideo cito est evacuandus homo, et post hec cum cautella que repremant reuma in loco in quo doloris sunt hutendum est. Quod si sanguinis fuerit plenitudo, fleubotomandus est de vena maiore proxima est pacienti loco. Si vero cacocymia fuerit, que molestiam ingerat pacienti, catartico concipienti^e unumquemque humorem que molestatur purgari oportet. Quod si habundancia sanguines cum humoribus fuerit excidans dolores, prius fleubotomandus est, et postmodum pur-

La
sit aut huc illuc percurrent dolor, quando sicut a radicibus incipiens primo patitur locus fertur citius in circumposita membra. Tendentis autem doloris sunt ex utrosque nervos, propter quod et tenduntur ad utrasque fines; minus enim in latitudinem extensionem habent doloris nervi. Tonodis autem et narcodes, hoc est tensio et stuposin ferit doloris, qui subsecutae ordinatus est membranatus; qui autem inter carnem quidam evelluntur, sunt enim multi et inaequales implantati circumdantes locum; quae autem in membranis quae circumdant ossa profunda sunt in eis ossa inferentes suspicionem aliquando dolentibus. Quando autem nulla extrinsecus causa doloris videntur fieri, considerandum est praecidens dieta; si enim fuerit pigrior contra consuetudinem, quibus usus est amplius homo, aut multum edens quam consuetudo, ventris constrictio fuit. Si enim aliquid hoc aut omnino videtur plenitudines, causa est dolor generatus et propter hoc evacuandum est homo; si enim deinceps cum omni custodia ad replenda ipsa reuma, circa dolentibus uteris locis. Si autem sanguinis plenitudo fuerit, ex quo tenditur locus, vena est incidenda, mox quae est maior et proxima est patienti loco. Si autem cacocymia sola molestia ingerit, catharticum dabis; convenientibus autem utrisque, utraque uteris evacuationis, primum quidem flebotomus et sic catharticum dabis. Si autem adhibitum permanet dolor, manifesta ratio est circa patientem locum constrictum

^b parate et. — ^c fines. — ^d velliciter. — ^e competenti.

^{Ab}gandus. Quod si his adhibetis dolor permangat, manifestum est quod in loco qui patitur constipatus est ibidem humor, quibus locis necesse est diaforiticis* [G. l^o 100 r°] medicaminibus utendum est ad curacionem loci ipsius. Similiter autem et si ex ventositatem spiritus generent dolores, adhibemus unguentis laxativis, et cibus damus eos magis, qui extenuant et potionis similiter evectiones, et cataplasmata, fumentationes, et califactiones quibus rarefaciere possent loca, ut ventositas quae continetur exalare possit. Quod si inflatio aut tumor gravando vel rumpendo dolorem faciat, tumorem sana; si autem mordicans humor contrarius eis fuerit, quae extenuare possunt et calefacere uteris. In his ergo rebus anetum in oleo coctum tollit dolorem, et somnum facit, et magis si viride fuerit quam siccus.

^{La}esse humorem, qui dolorem facit. Manifeste quidem et curatio, ex diaforiticis medicaminibus adhibenda sunt adjutoria. Similiter autem, et quae exinfat ventositas spiritus fiunt doloris, sanamus largioribus ad eos magis subtiliantibus cibis, et potionibus et inectionibus, et cataplasmatibus, et fumentationibus, et calefactionibus, et rarefacientes quae continentur corpore. Si autem tumor gravans aut frangis dolorem fecerit, locus quid sane sanabis; si autem mordicans humor et contrario est, quae extenuant et calefaciunt. Anetum igitur coctum cum oleo anodinus esset, somnum facit, et magis si viridis est quam siccus.

[CHAPITRE XXX, t. V, p. 311.]

XXX[101]. *Desintezin corpores; Galieni.*

XXXI. *Ad sintizis.*

In febribus, quando venter solutus non tantum escas quantum solutas carnes effundit, et fluit humor se vomentibus, sive per ventre excernentibus flavis coleribus similis, sed differit, quod est deterrimo constitutus fetore, et rubeo colore apparit, quod deponit; et ipsum quod videnturdeponere pinguidinem glyodem habent interdum et oleo similem, quasi ex pinguidine carnis noviter coagulata ab ignea resolvitur fe-

Quando enim aliquid venter excernit non ex cibis digestis, sed ex aliqui facto corpore in ventre recurrentis humoris similis manentes frequenter vomentibus, aut per ventrem deponentibus flava colera, cum fetore rubea videntur esse, et stercora cum pinguidinem; interdum autem et oleo simili deponunt; tunc pinguis caro novella conlegatio sub ni[mi]a ardentem febrem solvitur et remittitur. Haec autem maligna pas-

* C'est ici que commence dans le manuscrit *Ab* la lacune que nous avons annoncée dans l'*Avis* du présent livre; nous rappellerons au lecteur que le texte que nous donnons pour la fin de *xxx*, et pour les chapitres *xxx*, *xxx*, *xxx* et *xxx*, est emprunté au manuscrit de Saint-Gall.

G bre, et ita funditur per ventre. Hoc vero malo diu laborantibus, etiam ipsa se fortia corporis membra ceperent solvere, quas Greci *tereā* appellant, periculus laborantibus invenit mortis. Curatio in tam igitur pessimam aegritudinem subvenit egrotanti potio aquae frigidissimae, de fonte orta frigidissimo; sed et his similia oportet esse cataplasmas vel epythimata frigidissima, quae thoraci sunt imponenda seu precordiis, et maxi[me] districnu herba, et his similia confectis cataplasmatibus.

La sio diuturna facta, et ipsa remittitur *sterea*, id est quae sunt in corpore firmiora. Curatio in hac igitur malitiosa febrem, frigida potio est necessaria de fontem frigidissima; talis etiam esse oportet; cataplasmata et epythimata refrigerantia in thorace inponenda et in ypocondria, et quae infrigare possunt dare oportet.

[CHAPITRE XXXI, t. V, p. 312.]

XXXI. *De his qui in febribus non dormiunt.*

In febribus constitutis, si insomnietatem plus quam debet patiuntur, pedes et manus ligaturi sunt vincendi in illis oris, in quibus dormire sunt consueti. Quibus etiam suadimus, ut sibi oblectent somnum subclaudentes palpebras oculorum, donec somno obpremanur et sic de somno, et sic de subito solvimus legaturas, lucerna subducta, quietin multam jubemus esse.

XXXII. *Galenus; ad eos qui insomnietatem patiuntur.*

Supra mensura vigilantibus coxas et manus legare eum in illo tempore, in quo in somno sedeti sunt venire. Jubeamus aperire oculos, et aliquotiens claudere cogimus palpebras, donec sufficiens accedat somnus, et sic de subito solvimus legaturas, et lucerna auferimus, et quietem multam esse jubemus.

[CHAPITRE XXXII, t. V, p. 312.]

XXXII. *Ad insomnietate. Erodotos auctor.*

Insomnietatem febrientibus fortiter perdurantem, declinatione commotionis in febribus facta, labanda vel fovenda est facies aqua, ubi decoctum est papaver nigrum, et odoranda sunt papaveris albi testas siccas et tritas, sed et mandragora radices tritas aequali pondere[re] cum vino permixtus adhibentur.

XXXIII. *Trodotos; ad insomnietatem fortiter urgentem.*

Insomnietatem in declinationem accessionis, fovimus faciem ubi decoquitur papaver nigro semen habentem et odoramenta, papaveris albi testas sicca et tritas, et mandragorae radices tritas aequali pondera cum vino et oleo roseo. Ita adpones cataplasma fronti; erpillum vero cum melilotum in sapa coctus, hoc

G

Fronti vero inponenda est cataplasma de her[103]pillo et meliloto in saba cocta; hoc etiam et in ipsa commotione uti oportet autem certe trito papavere cum micis panis et oleo roseo similiter superponis, aut superadditae cera facto ceroto superpone. Cibus autem dabis sorbiciones, in quo papaveris albi semen, quanto coeliaria tria esse possunt, mittis. Cum oleribus vero mixto nigrum papaveris viridis folia, quanto comprehendere potest tribus digitis, coquis et ad edendum dabis. Quod si viridis papaver non sit, III aut IV capita papaveris sicci admiscis in coctione, et cum cocta proicis, et sic dabis sucos bibere. Si autem nec haec somnum adducant, perungues frontem totum oppio cum lacte muliebri tritum, inlini similiter et mandragore sucus facit ypnoticon inunctio fronti et naribus et auribus inlinitus opio, murra cum oxyrodinae linis. Item oppiu cum oleo roseo tritum inlinis. Item aliud qui et [104] somnum facit et capitis dolorem tollit: croco, opiu, myrra, aequali pondera cum oxyrodinu. Item opnoticon unctio fronti et tempora et nares: meliloto \angle I, opiu \angle III, croco \angle III, sapa quod sufficit, coquis meliloto in sapa, et sic sapa cum opiu et croco uteris. Ipnnoticon qui facit et ad capitis dolorem, id est cefalargicis: croco, opiu, myrra, josquiame semen anazi cum sucus lactucae fronti inlinis. Item balanus, qui somnum faciunt si in ano subponantur, croco storacae opiu ana \angle I; facis balanus ad magnitudinem olivae ossarum, et subponis in ano.

La

in accessionibus uteris, aut tritum papaver cum pane et oleo roseo, aut cum cerutum cataplasma inpones. In cibos autem opportuna, quod admodum sit, admiscis enim sorbitionibus papaveris albi semen usque ad tria coeliaria. Oleribus autem admiscis papaveris nigri, si quidem folia virides fuerit, quantum in tribus digitis adprehendes. Si non minus tres aut quattuor sicca capita papaveris simul cocta tolluntur; si autem neque per hoc ducuntur ad somnum, inlinis opo miconus aut mandragore sucus in fronte.

[CHAPITRE XXXIII, t. V, p. 313.]

XXXIII. *De malefactionibus; Erodoci
axecorus.*

G Angustiantibus oportet cum spungia faciem de pusca tepida fumentare, et constringere fortiter manus et pedes, et odorienta naribus offerre, quae anputare et supiliare possint; in declinatione vero in scapulis aut dorso ventosas in [105] ponere; permanente vero aegritudine in declinatione commotionis sternutamenta movere. Sint autem cibi qui incidant et anputent passionem.

XXXIII. *Erudoti; peri cataforas
de calefactionibus; curatio.*

La Si defectio animi sit, oportet cum spungia in pusca lactinea faciem detergere, et constringere fortiter extrema partes. Odoris vero naribus adponendi sunt, ea quae extenuandi habent virtutem, et ventosas in declinationem fortioris ponis in metafreno et dorsum; permanentem [130] igitur passionem in declinationem commotionis, sternutamenta adhibes. Sint autem cibi ylititici et diatritici.

[CHAPITRE XXXIV *, t. V, p. 314.]

XXXV [136 v°]. *De cynodos orexeos
in febris; curatio.*

La Cum quis de cynodos* orexeos in febris aegrotat, vinum habundanter dari oportet^b bibere, qui satis sit calida natura; et hoc eis grande remedium est. Ipse autem vinus esse debet colore^c robeus^d aut robrus sine [137] aliqua stiptica virtute. Oportit autem eis cum ad prandium^e accedunt, inprimis quae pingua sunt dare, et alia omnia cum oleo multo cocta, et neque austerum neque stipticum habentem, et post haec omnia supradictum vinum, etsi non sitiant, jube dari. Multo enim tempore

XXXV. *Ad cynodos orexeos; curatio.*

Qui cynodin orixin aegrotant, hi appetunt multum cibum; et vomentis et canis iterum alios appetunt. Hic oportet vinum calidum habundantius valde dari, et quam magna his est sanitas, si enim vinus rubeo colore vel subrubro et non sit stipticus. Oportet autem eis quando ad prandium accedunt, prius quidem eis adponenda sunt quae sunt pinguissima, et alia autem omnia de oleo multum condita nihil in se austero vel stiptico habens; post haec autem praedicto vino etiamsi nondum sitiant

CHAP. XXXIV : * ques cinodos. — ^b oport. — ^c colera. — ^d rubra. — ^e prandio.

* C'est justement entre les chapitres xxxiii et xxxiv du texte grec que finit la grande lacune du manuscrit de Paris *La*, que nous avons signalée au livre IV; elle cesse au milieu d'un chapitre intercalaire, que Saint-Gall possède en entier, et qui n'est autre que la version latine de *ad Eunapium*, liv. III, chap. vii. Nous reprenons désormais le texte de *La*, en donnant les principales variantes de *Ab* et les leçons les plus importantes de *G*.

^{An}
sic agentibus anputatur passio.

^{La}
jubeo dari. Multum igitur hoc jam tem-
pore patientibus sic liberantur.

[CHAPITRE XXXV, t. V, p. 315.]

XXXVI. *Caracio ad fastidium.*

Si quidem ex malis humoribus fastidium generetur, dabis eis cibos et potiones utere, quae possint humores proicere per vomitu aut ventre deducere, aut temperandi sunt ipsi humores et melius fit. Qui autem ex inbecillitate virtutis fastidium patiuntur, quia omnes virtutes inbecille fiunt cum aliquis princeps corporis distemperatus. Oportit ergo ea quae in aliquo principe distemperata fuerint e contrario curare, id est calida frigidis, frigida¹ calidis², sicea humidis, et humida siccis³ temperare.

[CHAPITRE XXXVI, t. V, p. 315.]

XXXVII. *Bulimis¹ curatio.*

XXXVII. *Ad bulimas; curatio.*

Bulimus fit ex longo itinere transalpinii per nibe et glacie⁴ ambulanti-
bus, vel ex aliis similibus causis. Qui repara-
randi sunt odoribus et carnibus porcini-
assatis², aut edinis, vel diversis odori-
bus nidorem habentibus; extremas vero
partes continentes³ excitantes eos, et
maxillas trahentes, vel capillos et aures
tendentes. Reparantur autem, si panem
in vino temperato infusum datum eis
fuerit ad edendum.

Bulimontas autem ex itinere aut aliter
incidentes, reparamur ex odoramentis
sed porcini carnibus..... vel edinis, et
universales omnes odoris ex usturis ni-
torem habent; sunt ligaturis et excitant-
dus eos maxillas eorum evellentis et
capillos et aures tendentis, relevan-
tur. Reparamus autem eos de panem in
vino temperato infuso, aut in alio evasia
dato.

[CHAPITRE XXXVII, t. V, p. 316.]

XXXVIII. *De site in febris.*

XXXVIII. *De site nimia.*

Quamvis parva sitis [137 v°] facta
sit in febris², existimanda est de
siccitate loquorum aut calefactione, per
quos fertur humor per ore in ventre.

Nimis igitur et non parva sitem facta
existimanda est ex siccitatem locorum
colore fieri, per quem fertur humor ex
ore in ventrem, id est sthomas. Et-

VARIANTES. CHAP. XXXV: ¹ frigidis frigida deest. — ² et humida siccis deest. — CHAP. XXXVI: ¹ bulimis. — ² satis. — ³ continentes.

LEÇONS. CHAP. XXXV: ⁴ frigida calidis deest. — CHAP. XXXVI: ⁴ glatiac. — CHAP. XXXVII: ⁴ quamvis... febris deest.

^{Aa} Fieri jubantur autem, ut si siccitas est, per somnum; si vero ex calore, vigilando. Aliqui enim siticlosi de vino efficiuntur, propter generato calore in corde; sanitas enim huic est potio aquae frigidae. Pessimis¹ enim desideriis qualitatibus afficitur homo¹, sicut et de cibis paulatim comprehenditur cacymia; sitiunt igitur hii sine cessatione^b, ex quo etiam moriuntur. Scio enim quendam manducantem serpentes dypsadas, et vinu vetere inebriantes, et in nabi aqua dulce deficiente^c marina aqua bibere praesumpsit, et mortuus est.

^{La} enim sanitas quidem est, si siccitudo est somnus, si calor est vigilia. Aliqui igitur siticlosi de vino fiunt, cum per cibos calidos acceptos, horum sanitas est aquae frigidae potio. Pessimas autem desiderantis qualitatis, sicut et cibos non cum rationem tenent cacocymiam; hii ergo sitem sine cessationem comprehensi, ex qua etiam moriuntur. Scio quoque comedes serpenti difosaas, et vinum velus methisantas, et qui in nave erant [130 v°] tamquam deficientem de mare praesumpserunt bibere, mortui sunt.

[CHAPITRE XXXVIII, t. V, p. 317.]

XXXVIII. *De site in febribus; Fylamini^a auctoris.*

Parigorizare^b consuebit in febribus sitem, embroces^c capiti de frigido oleo roseo cum cata^d crunismum factum. Optime etiam fit ad site nigre lactucae semen masticata, et glycirizae¹ radix, et cocumeris domestici semen², tentus in ore.

XXXVIII. *Fylominum, ad site mitigare.*

Consuevit in febribus sitem inbroces capiti adhibitas, frigidum oleo omfacinum aut roseum, metacaronis sunt factum. Optimae autem facit ad sitem nigrae lactucae sementes masticati, aut glyciriza qui dicitur, et cocumeris domestici semen, mittendis in ore, similiter prestant masticati.

[CHAPITRE XXXIX, t. V, p. 317.]

XL. *Ad sitem catapotio; Dioscoridi^a.*

Cocumeris domestici semen \angle VIII, tragaganta \angle III; solvis tragaganta in albumen obarum recentium¹ crudum; et cum solutum fuerit, supermittis

XL. *Dioscorido cataputias ad sitem.*

Cocumeris domestici semen \angle VIII, tragagantes \angle III; solvis tragaganta in ovi crudi albumen recentis, tritis cocumeris semen, et teris omnia simul, et

VARIANTES. CHAP. XXVII: ¹ humor. — ² deferencia. — CHAP. XXXVIII: ¹ glycirize. — ² semen deest, metendus add. — CHAP. XXXIX: ¹ recentior.

LEÇONS: ^b hii in accessationem. — CHAP. XXXVIII: ^a Fylomini. — ^b id est mitigare addit. — ^c id est infusuras et ligaturas capitis addit. — ^d id est cotidie addit. — CHAP. XXXIX: ^a Dioscore dicto, id est catapotias addit.

^{Aa}
 tritum cucumeris semen, et simul per-
 mixtum facis catapotias, et siccas in
 umbra; et das una sub lingua tenere,
 et cum paulatim se solvit saliva, glutiat.
 Dabis etiam eis aquam bibere, ubi aut
 mala cidonia, aut pera, aut mespela,
 aut summitates teneras vitium, [138]
 aut malae granatae sucus, aut uvae
 acervae^a sucus, quod Greci *omfacium*^b
 vocant.

^{La}
 facis cataputias, et siccas in umbra, et
 das patienti sub lingua teneri; et quot
 seliquaverit humor, glutiat. Dabis etiam
 ad sorbendum ubi infunduntur aut mala
 cidonia, aut pera, aut mespela, aut ele-
 gas vitium, aut mali granati sucus, aut
 omfacio.

[CHAPITRE XL, t. V, p. 318.]

XLI. *Curatio nausiae in febribus
 generatam.*

Cum ergo sine acceptione cibi in fe-
 bribus fuerit nausia generata, manifeste
 contemplari oportet, quia pessimi hu-
 mores adbenientes molestiam in ventre
 faciunt, et nausiam mobent, et quidam
 certantur nausiando vomere, et non pos-
 sunt. His ipsis tonicis vel membranis in
 ventre constitutis infusus aut bibitus
 manet. Flegmaticus igitur si fuerit hu-
 mor, ut digerere aut dessicari possit,
 oportet ut in requie habeatur homo, vel
 in abstinentiae civi et somno. Quod si
 suptiles fuerint humores, per vomitum
 purgandus est; interdum cum suco pty-
 sanae facienda est vomica, interdum
 cum mulsa. Si a[u]tem glutinosi et vis-
 cosi aut spissi sunt humores, qui exte-
 nuare eos possint dandi sunt cibi vel
 medicaminum potiones.

XLI. *Ad nausia, quando sine acceptione
 ciborum nausiatur homo.*

Manifestissime potus quia debes pur-
 gare, quod pessimi humores molestias
 ingerunt ventri; alii autem contendunt
 vomere, sed nihil possunt. His enim in
 ipsius jam vomiceis ventris inhibiti sunt
 humoris. Quod si flegmatici sunt hu-
 mores, ipsum ergo humoris digerere
 oportet, in requiae conservandus est
 homo et in jejuniis, et in somno. Qui
 autem tenues humor, id est colericus
 vomitum facit, per vomica proiciendus
 est, quando quidem ex ptyssane sucus
 factus aut mulsa. Si autem glutinosi
 sunt et pingues, ea quae extenuant
 oportet dari.

VARIANTES. ^a acervi. — CHAP. XL : Rien à relever.

LEÇONS. ^b umfacion. — CHAP. XL : Rien à relever.

[CHAPITRE XLI, t. V, p. 319.]

XLII. *Ad eos, qui cholera vomunt;*
Filaminus auctor.

Aa

Qui cholera vomunt*, his cataplasma adhibenda est ex dactulis, aut mali granati cortices, aut galla asiana cocta in vino aut in posca et trita, admixto pane, et acacia, et ypcistida, et balaustia, et ros syriacum. Nam si et ventosa adhibeatur cum flamma multa, magnifice jubat. Cibus autem sepius, sed non paulatim dandus est. Quod si cholera nigra vomant, et inflatur eorum stomachus, cum acito acrisimo calido spongeas infusas superponis stomacho, aut edere folia cruda trita cataplasma[m]avis [138 v], aut in vino cocta edera.

XLII. *Fylominii; colera vomentibus*
curatio.

La

Qui vero colera vomunt, cataplasma adhibenda est de dactilis, et sidia, et galla, cocti cum vino aut pusca, simul admixta et trita panis, et acacia, et ypcistida, et balaustia, et ros conmixta cataplasme; et ventosas sunt adponendas, magnifice jubat cum flegma multa. Cibi autem saepius paulatim dandi sunt. Item de nigris coleribus; qui vero nigra colera voment et inflatum habent sthomacum, spungia aceto agro calida infusas superponis, aut hedere folia viridis coctas in vino cataplasma[m]abis.

[CHAPITRE XLII, t. V, p. 319.]

XLIII. *Curatio ad singultum; Galini.*

Singultus fit aut ex plenitudine, aut de evacuatione, vel inanitate, aut certe ex acros humores mordicationem in stomacho facta, sed mox vomuerit humores, requiescit singultus. Multi etiam antidotum *dia trion pipereon* acceptum, si mox biberint vinum, singultum patiuntur. Similiter etiam et piper solus acceptus aliquibus facere solit; nam multis cum corruptus fuerit in ventre cibus, singultum patiuntur; aliqui etiam cum degelaberint, singultiunt*. Curatio: hii ergo qui ex plenitudine aut mordicationem humorum singultiunt, sufficientem adiutorium per vomitum adju-

XLIII. *Galenus; ad subgluttium.*

Fit ex plenitudinem, aut ex evacuationis, aut ex agro humorem mordentem sthomacum; quem cum vomuerit, pausat subgluttiis. Multi quidem *dia trion pepereon* antidotum accipientes, et si mox superbiberit vinum, subgluttiunt [131]. Adhuc etiam et si conrumantur cibi, aliqui subgluttiunt. Vomitum igitur invenimus superficienter ad sanitatis locum ad plenitudinem aut mordicationem prodesse. Sed his qui subgluttiunt, et si ex frigore contingat, calefactio; quando ergo ex plenitudinem humorum fit, gluttiunt violentas, opus habet evacuationem. Hoc

VARIANTES. CHAP. XLI : Rien à relever.

LEÇONS. CHAP. XLI : * qui cholera vomunt deest. — CHAP. XLII : * singultiantibus.

^{La}
torium invenitur. Nam si de frigore autem sternutatio mota operatur. Ex
efficitur, calefaciendus est; si autem ex evacuationem autem factum subglut-
plenitudinem humorum fit singultus, tium, non sanat sternutor. Dandus est
evacuandus est. Hoc autem et sternuta- autem his qui subgluttiunt ruta trita
menta adhibita faciunt. Quod si de eva- cum vino, aut nitro cum mulsa, aut appii
cuatione aut inanitate fiat singultus, semen, aut dauci, aut cyminum, aut
sanat si sternutatio adhibeatur. Datur ginziber, aut calamentis, aut nardu Cel-
etiam singultientibus ad bibendum¹ tices.
ruta cum vino, aut nitrum in mulsa,
aut apii semen, aut daucu, aut cyminu,
aut ginger, aut calaminthes, aut nardu
Celtices.

[CHAPITRE XLIII, t. V, p. 320.]

XLIII. *Quae diligentia adhibenda est
ad asperitatem linguae in febris.*

Siccam et asperam linguam infun-
dere oportet et humectare, pro qua re
jubendus est aegrotus de lini seminis in
aqua decoctione¹ in ore frequenter te-
nere; melius igitur jubat si mixas si-
mul cum lini semine coquatur, et digito
[139] ex ipso suco lingua infundatur,
vel freceetur lingua viro, et os de aqua
munda labanda est, et spongea deter-
genda, et sic oleo roseo perunguenda
est; sed et ipsum oleum roseum si cum²
melle misceatur melius jubat. Nam et
rosa in mel condita similiter operatur,
sed et porcaciae hervae sucus tentus³ in
ore optime operatur. Nam et ros mari-
num in mulsa mixtus bene facit, et da-
mascenae et mixae ossa in ore tenta
magnum beneficium prestant; lactucae
vero caules tenti in ore similiter ope-
rantur.

XLIII. *Quae diligentia adhibenda est.*

Humectari oportet et aspera lingua,
facit ad continendo in ore aqua, ubi
semen lini decoquitur; melius autem
jubat, si lini semen legatur in lenteo et
simul coctus cum lini semine, et ex
ipso detergatur et freceetur lingua cum
ipsa legatura, et sic semper infundatur
et lavetur aqua munda, aut spungia de-
tergatur, et sic de oleo roseo inlina-
tur, et ipsum roseum cum mel mixto
de praesenti jubat, et de porcaciae
herbae sucus tenuis in ore mirifice ju-
vat, et damascenu, et mixo ossa tenta
in ore, et lactucae caulem similiter.

VARIANTES. CHAP. XLII : ¹ adhibenda. — CHAP. XLIII : ¹ deccionem. — ² tentus deest.

LEÇONS. CHAP. XLIII : ² siccum.

[CHAPITRE XLIV, t. V, p. 321.]

XLV. *De coxae galos*^{1a} *in aegritudine vulneratos; Filuminus*^b *autor.*

^{Aa} Quando igitur febrientibus diu galos coxae inquit^c robere, circulum grandem de lana factum secundu loci magnitudinem supponendus est. Deinde roseum aut mertitem cerotario facto cum spuma argenti et cerossa superponendus est. Inflammatione vero jam² facta, cataplasma de pane cum strignu herba, aut polygonia, aut plantaginae, aut brassicae tenerae et molles folia confecta superinponimus; quod si jam nigredo^d ulcera inbasit, quas Greci *nomodes* vocant, de lenticla in aqua cocta cum mali granati cortices in vino cocti, commixta omnia et simul trita, cataplasmandi sunt.

XLV. *Ad ierum ossum, id est summae coepe.*

^{La} Si ex aegritudinem jacendus ulcus fecit, quando ergo diu jacendo ossum summae coxae locus incipit jam rubore, coro de lana facis grandem, subpones in loco ipso; post haec oleo roseo aut myrtite cerutum facis, habentem lithargyrum aut psimithiu, et superponimus; inflammationem jam facta, de pane cataplasma cum uva canina, aut polygonum, aut plangaginem, aut mollis brassica folia. Sin vero...[no]modes, aut exulceratus fuerit locus, lenticla cocto sum sidiis cataplasmaabis.

[CHAPITRE XLV, t. V, p. 322.]

XLVI. *De angustias, quae per ebacuatione fiunt; Galini.*

Quibus per evacuationem angustiae fiunt, aqua frigida in faciem est roranda, et nares trahendae, et stomachus molli manu perfricandus est; et vomitus missis digitis aut pinnis in ore provocandus est; sed et manus et crura liganda sunt. Quod si ab inferioribus partibus fuerit [139 v°] fluxus, amplius et fortiores ligaturas esse oportet in partes superiores; ad inferiores vero partes amplius et fortiores erunt ligaturae, si de superioribus partibus fuerit fluxus. Jubat autem

XLVI. *De angustias et evacuationem.*

Si ex evacuationem angustiae fuerit generatae, aqua frigida in facie roranda, et nares sunt trahendae, et manum fricare sthomacum, et jubere vomere, sed manus et coxas legaturis conegere. Esse autem oportet legaturas amplius quidem, et sic citius superioris partis cum de inferioribus fluit; inferere autem partes legandae sunt, quando evacuatio de superioris partes fit. Sanat autem eos et vinus et frigida aqua temperatus ad subitaneas [131 v°] evacuationes

Variantes. Chap. XLIV : ¹ galus. — ² vero jam deest. — Chap. XLV : Rien à relever.

Leçons. Chap. XLIV : ^a gallus. — ^b Flomin. — ^c incipit. — ^d ne aegritudo.

Aa
et vinus cum aqua frigida temperatus et potui datus in subetaneas evacuationes angustiantibus, si nihil aliud sit, quod prohibeat. Balneus autem quibus per ventre reuma descendit hutilissimus est, sanguinis autem fluxus pessimae iritat; vel hii qui ex plenitudine humorum sudant, et his balneus contrarius est. Nam eis oportet magis constringere et infrigidare cutem corporis quam relaxare, et maxime eis vinum frigidum dare.

La
datur, angustias tollit si nihil aliud prohibeat. Balnea autem his quibus venter reuma patiuntur utilia sunt; quibus sanguis fluat pessime iritat, et qui multum per sudorem evacuantem his contrarius est. Oportet enim eos superficies et stipticis et frigidis constringere, et non laxare, et vinum maxime hii frigidum dare.

[CHAPITRE XLVI, t. V, p. 323.]

XLVII. Si ex plenitudine angustias patiuntur in febris.

Qui autem ex plenitudinem angustiantur, oportet crura fricare et coxas et calefacere et ligare, cibos vero et vinum abstinere, et si febrint et balneum. Sufficit autem eis mulsam potui dare, ubi thymus aut origanus aut puleius aut ysopus coctus est; hutiliter autem eis datur et oxymellis.

XLVII. Ad eos qui ex plenitudinem angustiantur.

Qui autem ex plenitudinem angustiantur, confricare coxas oportet et calefacere et legare; ad vinum autem et cibosam tenere et balneum, si febricit. Sufficit autem eis mulsa dare bibere, ubi tymus aut origanus aut puleius aut ysopus incoquitur; utilis autem eis est oxymellis.

[CHAPITRE XLVII, t. V, p. 323.]

XLVIII. Curatio, ubi distillatio fit sanguinis ex naribus.

Quoniam* quidem distillatio sanguinis de naribus plenitudinem totius corporis esse significat, et in capite^b sanguis repressus per nares evaporit, necesse est; quod si amplius effluit, sufficit largare¹ venam et minuere plenitudinem sanguinis; deinde et quando natura propriae calida est, aut ex aliqua

XLVIII. Curatio, quibus distillatio fit ex naribus.

Quod distillatio significat plenitudinem in toto corpore est, aut certa in capite, ab expressionem facta *peri conponem*. Si autem amplius emanat, sufficit laxare, et nimiae plenitudinem rationabilem autem facere eum, in unda natura urguet eam, proprium est, aut per alio loco incogitans, ausus sum post

VARIANTES. CHAP. XLVI : *Rien à relever*. — CHAP. XLVII : ¹ legare.

LEÇONS. CHAP. XLVII : * cum. — ^b incipiente.

Alia causa cogatur, praesumat^a in quarta quarta distillatione unguere venas et distillatione de naribus facta stypticis arterias in naribus. Oportet autem non rebus opdurit [140] in naribus venas sufficere modica fusio, secundum virtutis adquaerenda est. Oportet autem sufficere si sit modica distillatio, et secundum uniuscujusque virtutem auferre.

FINIT LIBER SEXTUS.

De flazu sanguinis per nares¹; de alio auctore².

Quibus ex plenitudinem sanguinis adaperint se venas in naribus, mobit³ et fit per naribus⁴ sanguinis fluxus; quo facto, si apte ferunt patientes⁵ et eos videtur jubare, nihil adhibendum est patienti. Quod si virtus minuitur aut resolvitur⁶, et non apte ferunt patientes, et ex hoc angustiantur, et infrigidantur⁷, et sincopas patiuntur, et pulsus parvus effectus minoretur, citius subbenire⁸ oportet adiutoriis, et si nihil sit quod prohibeat, flebotomandus⁹ est. Quod si aliquit prohibeat sanguinem detrahare, temtandum est repremere sanguinis fluxum, in primis cum spongiis in aqua¹⁰ frigida intinctis et subinde mutando inponere; deinde addendus^b est acetus et cum posca fovenidum; post haec cataplasma stipitica super nares et fronte est inponenda de samsucu¹¹ et aceto facta, aut certe de libanu aut mannis¹², cum albumen ovarum inlinendae sunt. Intra nares vero iniciendae^d sunt porri sucus aut cepullae linteos inlitos¹³ aut cum albumen ovarum; sed et libanum tritum cum vino aut mannes in naribus mittis cum spicillo¹⁴, aut leporis pilos cum limniasi^e aut calciteos^f assu¹⁵, aut stipteria scistes^g, aut miseos assu¹⁶, unamquamque adhibis; interdum admixta adhibenda sunt et membrana ovarum usta et sardinarum capita usta; cinus earum cerebro superpositae, hoc est bregmati, et coperculum^h ollae¹⁷ desuper cooperias¹⁸.

[140 v°] XLVIII. *Qui cum sudore feбриunt.*

Quibus in febribus¹ multus sudor manaverit, ut reprimi^{2a} possit, corpori sparspergenda sunt pulvera gessamie^b, lythagryi³, gypsus, gallae, sciater, myrrae⁴. Item unguendi sunt de oleis enanthinus, roseus, melinus, sicininus^{5c}; inunguendi sunt mannes et amolum cum vino^d et ovarum albumen.

VARIANTES. CHAP. ADDIT. : ¹ naris. — ² auctore. — ³ movit. — ⁴ nares. — ⁵ fuerunt patientia. — ⁶ minuetur aut resolvetur. — ⁷ infrigidantis. — ⁸ subvenire. — ⁹ flebotomandus. — ¹⁰ spungiis et aqua. — ¹¹ samsuco. — ¹² mannes inlinenda. — ¹³ lentius inlitos. — ¹⁴ spicello. — ¹⁵ calciteus asso. — ¹⁶ messeus assi. — ¹⁷ olle. — ¹⁸ coperias. — CHAP. XLVIII : ¹ inferioribus. — ² reprimi. — ³ simiae, litargerii. — ⁴ galle, scistis, mirte. — ⁵ scininus.

LEÇONS : ^a pressumat. — CHAP. ADDIT. : ^a fleotomandus. — ^b addentus. — ^c manus. — ^d iniciendae. — ^e lemniasi. — ^f calciteos. — ^g stipteria scites. — ^h cobercolum. — CHAP. XLVIII : ^a reprimi. — ^b semiae. — ^c scininus. — ^d vinum.

L. *Curatio¹ cardiacis^a.*

Cardiacam igitur passionem jubat cataplasma de robis² folia cum ceroto modico et pane inposita in stomacho, aut myrtae³ folia, aut tenerrimas de vitibus^b summitates, aut plantagine^c cum pane et modico ceroto, aut^d mala cidonia⁴, aut dactulos. Enemas vero uteris ptysanae sucos⁵, ubi coxeris acrocolion; inunguis vero eis manus et pedes ceroto humido cum sinape^e tritum; humidum autem^f cerotum Greci ygra appellant, qui recipit empl... ygra, id est parygron^f, adapes porcinos recentes curatos⁷ ÷ XLIII, cera ÷ XXIII, lythargyru⁸ ÷ VI, psimithiu⁹ ÷ VI, quae resolvenda sunt; resolvis et super pulvera mittis; confices¹⁰ et uteris.

LI. *De cholericis^a perfusis febrientibus.*

Ad flava cholera colligis¹ herba camimela^b, contundis et facis trociscos²; quando autem fuerit opus, solvis cum oleo; perungues³ caput et totum corpus; coperis⁴ eum ut sudis, et das ei bibere calda^d aqua; et si post modicum eum sudantem inveneris, sanum esse profiteris^e; si vero non sudaverit, porcaciae sucum^f potui dabis⁶.

LII. *Curatio cholerae passioni¹.*

Cholericus passio a^b nobis poterit prohiberi², si cum repletur, fuerit antequam crumpantur cibi; [141] etiam adpropinquante passione³ cholericus, si mulsam bibat aut tepida aqua et vomat et sic fumentetur⁴ oleo venter⁵, et lanis^c cooperis, et dormiat oris plurimis plus a consuetudinem; si autem mordicatio nimia sequitur⁶, mulsam dabis bibere ut temperetur. Si autem^f lebes⁶ sunt mordicationes, aqua mitigantur, et non prohibet⁷ ventrem leviter fluentem. Sin vero multa sit^b effusio⁸, et spasmus patiaturⁱ vel periclitetur, ligaturis manus et pedes constringendi sunt, et loca quae sunt frigida confricandae⁹ sunt cum oleo, qui recipit cera et piper et nitrum, aut oleum irinum¹⁰ cusseribus¹¹, aut Siccionium oleum¹² cum castorio; haec enim et calorem revocat et spasmos^k sanat. Dabis autem posthac cibos¹³, et si vomeris, iterum dabis quot¹⁴ stomachum confortare

VARIANTES. CHAP. I : ¹ cura. — ² robi. — ³ mirti. — ⁴ male cedonia. — ⁵ ptisane succus. — ⁶ senape. — ⁷ adhipis porcinos recentis curatus. — ⁸ litargero. — ⁹ psimicio. — ¹⁰ confices deest. — CHAP. LI : ¹ flavo colera colligis. — ² trociscus. — ³ olio perunguis. — ⁴ corpus et cooperis. — ⁵ credis. — ⁶ si vero... dabis deest. — CHAP. LII : ¹ colerice passionis. — ² adhibere. — ³ adpropinquantem passionem. — ⁴ olio ventre. — ⁵ sequatur. — ⁶ leni. — ⁷ prohibet. — ⁸ effusio ventris paciatur. — ⁹ confraganda. — ¹⁰ olium yrinum. — ¹¹ con superscriptus. — ¹² Siccionium olium. — ¹³ post hec cibos. — ¹⁴ que.

LEÇONS. CHAP. I : ^a cardiacis. — ^b vitibus. — ^c plantagines. — ^d vel... vel. — ^e igitur. — ^f parygron. — CHAP. LI : ^a colericus. — ^b camimola. — ^c corpus et cooperis. — ^d calida. — ^e profiteris... sucum deest. — CHAP. LII : ^a cholericus passio. — ^b a deest. — ^c adhiberi. — ^d vometur. — ^e lanos. — ^f igitur. — ^g leve. — ^h mutant. — ⁱ spasmus patiatur deest. — ^j superscriptus. — ^k spasma.

possit; poma, maxime qualia sunt mela aut¹ pira¹⁵ aut uvas aut his similia. Et maxime vinus datus cholericos jubat et confortat¹⁶ et saepius spem prestat sanitatis¹⁷. Calorem igitur in pectore et ypocondriis¹⁸ multum habentibus infrigidatur¹⁹ et temperatur de oleo infusos lenteos²⁰ superinpositos. Alfita vero cum oleo²⁰ roseo et sapa trita et superinposita²¹ multum jubat; dabis autem eis etiam aquam frigidam bibere. Cataplasma superponenda² est stomacho et praecordiis de semperviva et lactuca cum micis panis et oleo roseo admixtas³; sed et cerotus ex eis bene confectus mirabiliter jubat.

VARIANTES : ¹⁵ pera. — ¹⁶ confortit. — ¹⁷ pristat sanitatem. — ¹⁸ infrigidatur. — ¹⁹ infusus lentio. — ²⁰ olio. — ²¹ sic imposita.

LEXONS : ¹ meles vel. — ² sanitatem. — ³ pectore typocondriis. — ⁴ lento. — ⁵ superponeadus. — ⁶ admixtus.

LIVRE VII

DE LA SYNOPSIS.

Le livre VII de la *Synopsis* est contenu dans trois de nos manuscrits, celui de Laon et les deux de Paris. Les additions du premier de ces textes y sont moins nombreuses que celles des deux autres, et, dans bien des cas, les deux textes diffèrent considérablement l'un de l'autre. En général, dans ce livre, la rédaction du xe siècle reproduit plus exactement l'original grec, tandis que les autres manuscrits font de nombreuses additions empruntées presque toutes à Celse, auteur que le copiste du manuscrit de Laon ne semble pas avoir connu.

Nous donnons les deux textes de Laon et de *Aa*, en mettant en note les variantes de *Ab*. On remarquera que nous donnons ici un plus grand nombre de variantes que pour les livres précédents; le texte des deux manuscrits présentant beaucoup de différences notables, nous avons cru utile d'adopter ce nouveau système.

[CHAPITRE I, t. V, p. 325.]

[143] INCIPIT TEXTUS LIBRI
FELICITER VII.

[132] INCIPIT LIBER SEPTIMUS.

1. *Ad simplices vulnera curas*¹.

Aa ¹Vulnera simplicia sunt, in quibus una divisio recta facta, et ideo simplex vulnus in uno colligenda sunt divisa ora² vulneris et circumligata fasceolis conjuncta sanantur quod fuit divisum sine quibuslibet medicamentis. Oportet igitur, si labrus vulneris in alia⁴ parte fuerit resupinatus, ex ipso latere

1. *Ad simplices plagas.*

La Curatio; quia simplex igitur *plaga* divisio est unatam. Si quis ergo ea quae divisa sunt colligat in unum et fascias circumdat, conjungitur et conpraehendit sicut fuit antea, sicut membrum absque aliquae aliqua curationem. Oportet enim unumquemque labrum qui resupinatum fuerit in *plaga* in alia par-

CHAP. I : ¹ curas *deest*. — ² cura *addit*. — ³ hora. — ⁴ altera.

^{Aa} initium facis ligaturae, et revocavis in contraria parte; utrasque autem consistentes eversiones labiorum a principis duobus adsumis ligaturis⁵, et adducis lavia in uno; nihil enim in vulnere intra labiis aliqua sordis remaneat, aut pilos, aut capillos, at⁶ pulver, aut oleus, aut hromus ex ipsa plaga, aut aliqua alia his similia. Omnis igitur, qui conjungendus est vulnus, quod si grande⁷ fuerit, ut non possint quae separata sunt in uno⁸ conjungi, aut tabe aliquo collecto aut dolore aliquo⁹ consistente glutinare tales vulnera se non possunt, et ideo ligatura non curantur, sed medicamina sunt adhibenda, quae siccent abidum humorem collectum et consumant et prohibeant supercurrere alium humorem. Quod enim ex humidis speciebus est, vinum praestat, facit autem et posca et mulsa. Glutinant autem vulnus rovoris folia trita et inposita, et salicis folia similiter, et brassicae, et meleas arboris fructus et folia et succus et cortex, quae austerior et acrior¹⁰ invenitur, plantago, papyrus, pusca aut vino infusa et in gyro inboluta; recentia vulnera glutinat pini et picci folia et cortex recens, velut ligatura circumdatus, spongia noba cum aqua aut posca [143 v°] aut vino inposita, caseus recens tritus et inpositus; deforis vero folia lapati aut bitis aut betae aut lactucae superposita sanat. Nervos vero incisos sanat isatis herva, quam tinctores herba vitrum vocant et Goti¹¹ *uuidda*. In corporibus enim fortioribus et duris utique et musculis incisis et caput

^{La} tem exinde in suum facere fasciolae et revocare in contrariam partem. Ad suos principis duobus adsumenda [132 v°] est legatura et adducenda sunt lavia in unum; nullo autem labia se in uno in hira labia plage ut putat capillos aut pulver sabro, aut oleo, aut sordens aut aliquod tali invenitur. Necesse est ut plaga glutinetur magna utique existentem plaga, ut non possit ea quae se saeparata sunt omnino simul adducere in si, tavo sic ibidem concollectas aut dolores nimio existentes glutinare. Hanc plagam impossibile est sine sola conductionem labiorum, sed opus habent desiccativa medicamenta, ut ea quae congregata sunt expedita vitius humoris et prohibeat supercurreret alteros humores. Ex liquidis igitur optime facit vinus; facit etiam et poscam et mulsa. Glutinant autem plagas rovoris folia trita et qui glutinant et cataplasma ex his facta inposita, et salicis et brassicae et meleas arboris frictus et folia et succus et cortex, quae magis austeriora sunt et agriora, plantago, papiras aut in pusca aut in vino infusus, circumvolutus. Recentes autem plagas glutinat piccius et pinus, folia ejus et cortex recens veluti legatura circumvoluta; ex spongia vero nova cum aqua aut posca aut vinum infusa; caseus autem recens tritus inpositus, cui extrinsecus inponere oportet, cui et folia lapati aut vitis ubi lactuces acidonica caseus magnas plagas similiter. De lacte vero oppositus gluttinat; similiter et pera grandes pla-

⁵ legaturis. — ⁶ aut. — ⁷ grandis. — ⁸ unum. — ⁹ nimio. — ¹⁰ et acrior *deest*. —

¹¹ Gubli.

Aa percussu sanat copressi igitur folia, et cymas teneras, et¹² pelas¹³ ipsius teneras et molles. In duris etiam corporibus cocleae carnes contusae vulnera et nervorum¹⁴ incisiones et rupturas in duris corporibus glutinat; miscere autem ei oportet suptilissimam pollinem quae volatica vocatur, quae sua¹⁵ suptilitate parietibus se adprehendit. Item murra cum aqua trita et inlita, aut libanum, aut *ges* entera¹⁶ nervos incisos glutinat; quinque folia cum mel, alius ustus facta pulvera supermittitur. Ad senum vero vulnera anagallis facit cum ceroto, facit¹⁷ hordei usti pulvis et cerussa cum ceroto myrtino triplum. In capite autem murrae pulvis sicca supersperge¹⁸ et non infundis; cito enim ad se adducit aut aloes pulver, aut aristolocia trita cum aqua; hoc et ossa extrahit. Libanum et murra aequalia pondera teris cum mel et vinum; coquis ut conspissetur¹⁹ mediocriter, motaria peruncta superpone. Ad vulnera autem multum dolentia et inflammationem habentes, mala granata dulcia coctas in vino teris et cataplasma superponis. Mirabiliter hoc et multum humiliter operatur, sed et in capite vulnera facta sanat et in veretro facta et in toto corpore, ubicumque facta sunt vul[144]nera et nimis dolent, et ad oculorum inflammationis sanat.

La gas sanat, ea quae cruda sunt repraemunt seu et ypporis.

II. *Cataplasma isates ad nervorum incisiones.*

Quod si nervi incisi fuerint, isates, qui a tinctorum herba vitrum, vocant Gubti *ovisdelem*, qui domesticam est sive silvestris, qui dura corpora habent et fortia utique et in muscolis capitis bene facit; copressi folia et cymas et teneras ejus pilas et adhuc molles; in duro corpore cocleae carnes triti glutinat plagas, et quae in nervis puncta sunt et fracta sunt in duro corpore bene facit. Admiscere ei oportet fariuam volatica de parietes, qui proxime sunt mole; Smyrne viscum aqua lita, aut libanus, *ges* entera. Nervos incisos glutinat pentaffili folia cum mel, alius ustas superasparsus.

III. *Ad vetera ulcera.*

Anagallis facis cum ceroto hordeus hustus et psimitiu cum ceroto myrte oleo triplicem. In capite autem Smyrne pulver superasparsus; et non [133] infundatur cito, enim simul adducit carnem, aut de aloes pulver, aut aristologia teris cum aqua. Hoc et ossa educit: libanum et myrra aequali pondera teris cum mel et vino simul coques donec mediocriter habeat pinguidinem; mortario superlenis. Ad autem plagam dolentem et inflationem habentem mala granata dulces coquis cum nitro; teris et cataplasma mirabilis est; hoc et multum utiles; facit enim haec ad

¹² vel. — ¹³ pilas. — ¹⁴ vulnera addit. — ¹⁵ sua deest. — ¹⁶ interiora et. — ¹⁷ facit deest. — ¹⁸ superasperge. — ¹⁹ cumpessetur.

capitis plagas et crada eritri, ad totius
 corporis doloris in plagas et ad oculo-
 rum inflammationes.

[CHAPITRE II, t. V, p. 328.]

II. *Curatio¹ cavis vulneribus.*

Ad cava ulcera.

Cavum vulnus humidum est et sordidum. Opus ergo habet medicamen quod mediocriter siccare possit et purgare, qualia sunt libanus et hordei farina et fabae vel herbi pollines et irei pulvis et aristolocia et catmia et panax et fonfolix. Cum autem haec adhibita nihil jubare cognoveris ista medicamenta, quae dicuntur sarcoticon, ad aliud medicamen transeundum² est. Nam si satis sordidus³ est et humidus vulnus, scire debes quia minor est virtute pulver, et ideo cum mel miscendus est et sic est inponendus. Quod si mundus⁴ et siccus fuerit vulnus, cum oleo cerotum solutum admiscis pulvera et uteris. Contingit igitur interdum, ut si medicamentis⁵ sit fortior, resolvendo carnes sordidum et humidum vulnus bideatur, similiter ex illis quibus pulvera usi sunt est desiccatum, sed amplius cavus invenitur siccior factus et ora riposae⁶ habens et robrum aliquantum et inflammationem habet; saepius enim et mordicationem patitur. Alium enim qui minus siccatur uteris pulver, quale est caria⁷ lignorum, et maxime illa quae in se participant mediocrem⁸ virtutem stupticam et purgativam, ut est ptelea quae purgat et replit. Munda vulnera animon adposita jubat, et pini cortex

Cavis igitur ulcus humectus est et sordidus. Opus ergo habet medicamenta qui eum desiccet mediocriter et proiciat sordis, qualis est libanotus et ordeus farina et fave et herbae farinam et yrei et aristologia et casmia et panax et ponfolix. Si nihil haec juvaverit adhibeta, narcotica medicamenta ista omnia transgredimur. Si quidem si amplius sordidus fuerit et humidus ulcus, quiescere convenit sarcoticon inmotus, qui ulcera carnis nutrit: libano ꝫ i, amilo ꝫ i, aloe epatite ꝫ i, mel mundo quod sufficit; quam minor est virtus, sed addendum est eis mel admixto. Si autem mundus et aridus invenitur vulnus, amplius oportet desiccare et humectare resolutum pulvera, admisces sarcotica et uteris. Contingit fortiter desiccare et esse fortiolem et aliquantum resolvere carnem, sicut sordidum et humidum invenitur esse ulcus. Similiter illis in quibus pulvera usi sunt amplius siccior invenitur, sed ex hoc cavatitior desiccando fit, et actioris cum duritia ripas labiorum facit rubrum aliquid et inflammatum habens locum. Saepius autem et mordicationem facit manifestam patienti. Illud autem aliud qui minus desiccatur, hoc est cum mel aut cerutum mixtus, nihil talia subsequen-

CHAP. II : ¹ curatio. — ² transeundum. — ³ sordidus. — ⁴ est addit. — ⁵ medicamen. — ⁶ repotes. — ⁷ caria deest. — ⁸ mediocriter.

^{Aa} incisa et trita cum ceroto et motariis⁹ inlita super cavum vulnus inponitur, et maxime in recentioribus utimur, et replit vulnera. Purgat autem vulnera sordida prasion cum mel, et aristolocia cum mel, et olivae [144 v°] folia in vino cocta et trita et sic adposita.

^{La} tur; fabria Greci, autem ex putridinem ligni cariam dicamus, et haec maximam participat mediocriter stipticae et projectoriae qualitati, quemadmodum et albus purgat et replet et munda ulcera animonem adposita; picci corticem minutatam teris et cum cerutum in lenteo inductum super cavum ulcus inponis, maxime recentioribus ulceribus. Replet enim ea et purgat autem sordida prasion cum mel, aristolocia cum mel, olivae cum baccis cataplasmate.

[CHAPITRE III, t. V, p. 330.]

III. *Ad cicatricem vulneribus inducendam.*

[133 v°] IIII. *Ad cecatricem inducendam vulneribus.*

Quae sunt virtute siccativa et stiptica¹ utimur ad vulnus, qui opus habet ut in cicatrice ducatur; his ergo necesse sunt uti, quibus² secundum naturam similem faciant cutem, cum in cicatricem venerit vulnus. Optima est³ igitur in anc causa galla asiana et mali granati cortices; mediocriter enim desiccant; sed et quaecumque non sunt stiptica virtute et desiccare possunt et haec inducunt cicatricem, qualia sunt murra, lythargyrus, de ostreis testa usta, supersparsa vulneribus pulvera cicatricant, sed et haec saepius cicatricem inducunt, qualia sunt pini cortex cum ceroto olei myrtini facto, edere flores cum ceroto, et lilii radix cum oleo roseo. Vetera autem vulnera cicatricantur ex his, id est viscus cum livano et i us⁴ cum defrigu⁵ aequali pondere cum ceroto myrtino fatus et inpositus.

Quae stiptica sunt et desiccant carnes, cecatricant ulcera tantum ut hoc solum, ut diaforisin faciat, quod contra natura est superfluitas; sed secundum natura est, tangat quod in summitatem ulceri similem cuti faciamus, et in cicatricem ducamus plagam. Utilissimum ad haec est galla asiana et mala granati cuticas; mediocriter desiccativa et quae non sunt stiptica sine mordicatione desiccant et cicatricem inducunt, qualia sunt smyrna, lithargirus et ostrearum testas ustas; supersparsas enim pulvera et haec saepius cicatricaverunt de pino aut de picci cortices cum cerutum et oleo myrtite facto, hedere floris cum ceruto, lilii radix cum roseo quae antiqua sunt ulcera cecatricant; viscum cum libano iii eum, dyfricu aequali pondere cum cerutum et oleo myrtitae adhibitum.

⁹ mutariis. — CHAP. III : ¹ ea addit. — ² utique. — ³ sunt. — ⁴ as. — ⁵ defrigia.

[CHAPITRE IV, t. V, p. 331.]

III. *Quae reprimunt carnes super-
crescentes in vulneribus.*

^{Aa} Si vero supercreverint carnes in vulneribus¹, deponendas² et consumendas sunt medicaminibus fortiter desiccatibus³, qualia sunt Asiae petrae flores; et ostreae testas ustas mediocriter supercrescentes reprimunt. Haec enim⁴ utrique⁵ usti cum carnibus suis omnibus, et defriges⁶ supersparsa, et calcanthus, et lepidi⁷ similiter.

V. *Si caro supercrescit vulneribus.*

^{La} Si supercreverit carnes in vulneribus, inponuntur ex his quae fortiter desiccant medicamenta, qualia sunt Asiae petrae flores, et ostrearum omnium testas ustas mediocriter; purgant et carnes quae supercreverint reprimunt. Et ecini similiter utrique usti cum ipsa corpora tota, sed et defriges superasparsus, et calcantus, et lippidu superasparsa.

[CHAPITRE V, t. V, p. 332.]

Ad vulnera in summa cute constituta et ad subtritas vel scorticatas¹, sed et senioribus et mollibus carnibus habentibus, id est feminis et eunuchis vel infantibus et delicatis hominibus².

Conficis³ sic: lythargiuru crisitidos⁴ \angle I, cera \angle XX, resina sicca de pitcio \angle XII, oleu cotila una [145] semis; lythargiuru et oleu coquis⁵; post haec cera et resina supermittis⁶, et cum emplastri spissitudinem habuerit, levas ab igne et mittis in mortario, malaxas et uteris. Ad detracta igitur cute non oportet ipsa cote incidere, set super carnem reducere et de foris medicamen superponere.

VI. *Ad plagas et ulcera in summa cutem, et ad subcontritas et scorticata carnem de pipulea ulcera, quae in summa cutem sunt, et paratrigmata id est subtritura, sed ad apostima, id est scorticaturas, et ad senices, et ad apalocrotas, id est delectatas habentes carnes.*

Lythagiuru crisitidos \angle I, cera \angle XX, resina sicca pituini \angle XII, oleu cotila una aut pensa libra; lythargiuru et oleo coquis ut sit amolentum; post haec cera et resina mittes, et quando emplastrum habuerit pinguidinem, levas ab igne et mittes in mortario, et malaxas et uteris. Scorticata enim si fuerit cutis, non oportet quae recens sit cutis incidi, set super inducere eam debet ut fuit,

CHAP. IV. ¹ vulnere. — ² deponentes. — ³ desiccantibus. — ⁴ etenim. — ⁵ utriusque. — ⁶ de frigidis. — ⁷ libida. — Dans les manuscrits de Paris, les chapitres IV et V du texte grec sont confondus en un seul chapitre qui porte le n° 1111. La rubrique du chapitre V est insérée dans le texte. Le manuscrit de Laon conserve la division en deux chapitres. — CHAP. V: ¹ carnis addit. — ² vel infantibus. . . . hominibus deest. — ³ conficis deest. — ⁴ crisitidos. — ⁵ quoquis. — ⁶ supermittis deest.

^{Aa} Glutinetur quippe cotis quae fuerat excorticata⁷, propter quod non est hutile vulnere incidere cutem quae pendit; nam si incidatur aut ibidem nigra fiat, nudatur etenim caro, difficile⁸ aut tarde cicatricem ducit mordicando et sordidato vulnus. Nam hoc medicamen sine inflammatione servat quae fuerint excorticata, rosa erithrus tritus cum mel si cataplasma inponatur, lentisci coma tusa cum mel et inposita. Ad aec autem quae ex calciamento fiunt subtriturae, sauat pulmo agninus seu porcinus aut caprunus. Corius igitur de calciamento vetere ustus in inflammationem sparsus non jubat; cessante vero flegmone, mirabiliter sanat; desiccativus est enim fortiter cinis cepae ustae cum adipe pullino tritae. Jubat galla usta et trita supersparsa jubat; acacia in aceto resoluta et superlinita jubat.

^{La} et extrinsecus superponere. Hoc utilem medicamentum, glutinat enim sic factus saepius quae excorticantur, propter quod non est utilem incidi quae pendit cutis, quia innigriscit, et nudata caro a cote et non facile cicatrix in ea facit, comedentem et sordidum ulcus. Sine inflammationem servat quae excorticata sunt rosae erithrus cataplasma, somenomentis tritus cum mel, positus in lentisci coma contusa et superposita [134]. Quod Greci *paratrigmata* dicunt, pulmo agno et porcini et capre facit. Corius inveteratus de calciamenti ustus inflammata quidem non juvat loca; requiescentem igitur inflammationem juvat desiccativus ejus cinus; cepa cum adipe pullino tritus, galla usta et trita superaspargere, acacia in aceto resoluta superlenis.

[CHAPITRE VI, t. V, p. 333.]

V. *Ad ustionem ignis et calidae.*

Ab igne quae usta sunt mediocriter riptonton opus habent medicamina, quae nec calorem nec frigidorem manifestum habeant. Terra igitur alba et Cymolia et omnis levis terra cum aceto inlita non satis acro aut aqua mixto, haec bene faciunt et prohibent fieri vissicas. Nam et ovus totus¹ crudus confestim superpositus et tectus² lana molli; inlita enim mediocriter et celeriter siccatur. Atramentum pictoricium inungue, libano albo aqua resolvit [145 v°] et linis. Farina suptile ovis crudis mixta superpone; olivas salsas

VII. *Ad usturam ignis.*

Quae autem ab ignem uruntur, mediocriter quae proiciunt opus habent medicamenta absque ea quae calefaciunt aut inlita manifestius. *Ge Cia* aut Cymolia, id est cretam argentaria, et omnes terra alba levat inlita cum aceto non nimis acro aut aqua mixto, faciunt bene et prohibent vissicas ne fiant. Et ovus, tustus crudus confestim superpositam et de lana molli tictus; etenim refrigerat mediocriter et sine mordicationem desiccatur. Mela nigra-ficon, id est adamentum picturicum, libano cum aqua inline. Item farinam

⁷ scorticata. — ⁸ delirere. — CHAP. VI : ¹ tustus. — ² tistus.

^{Aa}
cum alfitā teris et ponis cataplasma.
Quod si jam vissicas levaverit, ros et
alfitā teris cum acito et inponis cata-
plasma; calcem quae non est aqua ex-
tincta ceroto mixta et in linteo inducta
ut emplastrum superponis. Si vero jam
de vissicis vulnera fecerit, porros tritos
cataplasma inpone, aut porcillagine
herba trita cum alfitā cataplasma in-
pone; columborum stercus in linteo liga-
tos aut involutos incendis donec cinus
fiat, et cum oleo resolvīs et superponis;
miraveris effectum. Item pini aut picci
cortix aut politricu siccu trita pulvērā
superspargis aut myrtae folia usta et trita
pulver; similiter facit etiam unaqueque
ipsarum et cum ceroto composita. Quae
vero de calida aqua fuerint usta, ante-
quam vissica levit, salimuria olivarum
frequenter fomentas, aut ipsas insalatas
olivas teris et superponis, aut stiptiria
scisten³ cum aceto teris et superlinis,
aut fel taurinum cum aqua abundanti
resolutum inlinis cum pinna. Adaman-
tius vero autor saepius curavit hoc me-
dicamen: radices lilii cum oleo tritum
roseo ad spissitudinem mellis superlinis.

^{La}
tenuem cum ovis crudis misces, super-
pone oliva almadas, id est cum sale
conditas; cum alfitā teris cataplasma,
superadpones succus. Jam autem vissicas
ab usturas generatas ros et alfitā teris
cum aceto, cataplasmas; calce quae
viva cum ceruto mixta et in linteo in-
ducta cataplasma inponis. Quae autem
jamjam ulcerata sunt, porros teris, cata-
plasmabis; ad ulcera factam quidam
ulceratam sunt, porros tritus et insitus
sanat, aut porcacia trita cum alfitā ca-
taplasmas, aut lentici trita cum mel
cataplasmas, aut columbinus stercus
involutum incendis donec cinus fiat, et
solvis cum oleo et inlinis; mirabilis est
hoc medicamen. Item pini aut pice
aut aurieti corticem aut adiantu sicci
pulver aut myrtae folia usta; faciunt
enim haec pulvērā unicuique cum ce-
rutum posita et inposita sanat. Ad au-
tem ex aqua fervente ustus, antequam
vissicas generentur, almiōleo id est
cum sale et oleo frequenter fumentas,
aut olivas in sale conditas teris et super-
ponis, aut stipteria scistes teris cum
aceto, superlenis, aut fel taurinum cum
aqua habundanti resolutum inlenis;
aut sicut Adamantius curabat bulbus,
lilei cum oleo tritus facis clyodas
lenis.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 335.]

VI. *Ad exanthemata*¹.

Exanthemata fiunt ex pingui humore
in cute corporis constipato, dum am-
plius in cute consistente spissitudine
efficitur. Oportet igitur eos evacuare

VIII. *Ad exanthemata*.

Ex diversis fieri possunt causis. Quae
autem sunt rubra et rotunda, qualis sunt
juncti, ex sanguinem et humo- [134 v°]
rem ostenditur fieri causa. Lata autem

³ scisten *deest*. — CHAP. VII: ¹ exanthemata.

^{As} per cute, et non longius protrahere in altum, hoc est per ventrem aut vomitu evacuare. Non aliquis existimet persuadere me ut numquam purgentur tales humores per ventrem; nam oportet eos in quibus plenitudo est humorum purgare, si aliquis non faciat [147*] istut priusquam temptet passio²; nam postea enfraxin magis quam evacuationem de cute humorum facit. Nam curationem infixis in cute humoribus, qui valeant ipsa loca fovere aut calefacere adhibendum³ est; et maxime cum lata apparuerint exanthemata, quia tales ostendunt humorem non calidum et suptilem esse, set satis frigidum et pinguem esse. Lauri igitur folia molles et ruta et mannes aequalia pondera teris et solvis in oleo et linis. Stafidagria in frixoria⁴ siccas et teris, et libanum cum oleo solvis et superlinis. Beta molle coquis et teris et inponis cataplasma. Item aliut: cera \angle VIII, solfur \angle VIII, sale \angle VI; sicca teris et superfundis oleum cotila⁵ media; omnia simul coquis, et facto⁶ emplastro⁷ uteris. Tricat enim ejus coctio; nam bonum satis est medicamen.

La quae sunt similes sunt inpetigeni, de flegmatico fiunt humorem. Parva autem et rotunda et corpus in quo sunt est libidum, nigra colera haec faciunt. Quae autem solet ex sudore, rubea colera haec faciunt propter quod in aestatem haec fiunt. Exanthemata autem, quae fiunt ex pinguis humorem in cute corporis constricti et amplius cutem spissam existentem, oportet eos evacuare per cutem foras et non longius in alto ducere, ut per ventrem aut vomica digerantur. Nemo existentem...suaderim me et numquam purgentur catharticum tales per ventrem. Oportet enim quibus plenitudo subjacet humorem purgarem; si aliquis hoc minime agens hoc prius temptat, ut diaforisin per cutem magis enfraxin subveniat quam evacuationem per ventrem autorem facit humorum. Ipsam autem curationem qui infixi in cute sunt humoris per fumentationis et calefactionis operare, maxime quando lata sunt exanthemata. Haec enim talis significant humorem non calidam et tenuem esse, sed nimis frigidus est et pinguis; dari igitur folia rutae et mannis aequalia pondera, teris et resolvit cum oleo, solvis et lenis. Item stafidagrias coxas et teris et libanotum cum oleo roseo solvis et unguis. Item beta mollem coquis et teris, cataplasma superponis. Ad haec igitur confices cera \angle VIII, sale dragmas sex; sicca teris et supermittis oleo emina media; omnia simul coquis et factum emplastrum uteris; tricando

² passionem. — ³ adhibitum. — ⁴ teris et.... in frixoria *dest.* — ⁵ cotella. — ⁶ factum. — ⁷ emplastrum.

* Le feuillet 147 actuel du manuscrit doit se lire avant le feuillet numéroté 146.

Aa

est ergo in coctionem; magnificus est
nimis hoc medicamen.

La

[CHAPITRE VIII, t. V, p. 336.]

VII. *Ad pruditum*¹.

Pruditus corporis oportet esse, quando de alto opus habet provocare² humores. Prohibendus est autem cum de pruditum loca periclitantur et faciunt aut scabias³ aut lepras aut aliqua mala ulcera. Prohibetur igitur pruditus medicaminibus reprementibus; tollitur enim pruditus hoc modo; quod si iscabierit pruriens locus, aqua marina calida aut aceto calido labanda sunt aut certe cucumeris silvatici decoctione similiter, aut vitis antiquae⁴ corticem assam in astraco calido⁵ pulveris super-spargis, scaviis butyro ante perunctis; hoc uteris medicamen usque⁶ ad salutem⁷; opium igitur cum humido ceroto perlinis loca prurientes. Item⁸ ad pruditum et scavias, si ex cholericum humore fiant, unguis oxyrodino⁹ aut [147 v°] ptyssanae sucos cum apii sucos, cum suco perdicados; et post haec tria¹⁰ ova mittis in aceto, donec testa ipsarum permollis fiat, et teris cum ova sulfur ☿ ii, et linis corpus¹¹ in balneo. Item psoricon optimum: sulfur ☿ i s, sucos rutae aut perdicados hervae ☿ i s, axungia vetus ☿ vi, nitru ☿ i. Haec omnia miscis et uteris in balneo¹², et cum tepida labet cum ovos duo aut tres.

VIII. *Ad pruritum*.

Proritus quidem oportet, quando de profundo largiri provocari opus habet humoris; prohibendi sunt autem quandoque loco periculum patiuntur aut de scavias aut de lepra aut quales quibus cacoiticis ulceribus affliguntur. Prohibetur autem ex medicaminibus quae repraemunt, aut certe si tolerare possunt proritus, ut non tangant se. Pausare enim solet proritus per haec; autem scaviosum proritus aqua maritima calida aut aceto calido lavas, aut cucumeris agrestis decoctionem foveis similiter, aut viti antiqui corticem frixam in aeream aut in ulla, et uteris; ante unguis scaviosum locum butyro et sic hoc supersparges et legas [135]; uteris autem hoc medicamen, donec sanus fiat. Opus autem cum humido ceroto proritus et psudracia mitigat.

CHAP. VIII: ¹ proritu. — ² provocari. — ³ scavias. — ⁴ antequae. — ⁵ assam. . . . calido deest. — ⁶ que. — ⁷ sanitatem. — ⁸ Ce qui suit, jusqu'à la fin du chapitre, ne se retrouve pas dans le manuscrit de Laon non plus que dans le grec. — ⁹ oxieiotene. — ¹⁰ trita. — ¹¹ corporis. — ¹² balneo.

[CHAPITRE IX, t. V, p. 337.]

VIII. *Ad papulas, quas Greci flictidas¹ vocant.*

^{La} Papulas acuto acu aperiri convenit, ut decurrant² et sic expremendus est mitius humor; cutis autem quae superposita est dimittenda est. Quod si se³ repleverint cluso foramine, iterum eas oportet pertundere et exprimere, dimissa cute. Quod si⁴ non⁵ ulcera ex his adhuc fuerint facta⁶, antequam se rumpant⁷ vissicae, cocta igitur lenticla et trita cum aqua inponis cataplasma⁸, aut mali granati arboris⁹ virgultas calefacis in cinere calido; superpone et assa ipsa¹⁰ loca. Si autem jam se vissicas ruperint et ulcera fecerint, adipe¹¹ porcino liquas, cum lenticla trita admiscis, et in linteo inducto superponis; aut lilii radices coctas in aqua et tritas cum ceroto inponis.

X. *Ad papulas quas Greci flectinas, id est papulas vissicasas.*

^{La} In papulis vissicosis cum acuta sunt aperiendum convenit, ut defluit humor, ita expremenda sunt mitius humoris de cute. Et si replete fuerint cluso foramine, aut papula iterum exierit, oportet pertuse similiter expraemere et custodire cutem, ut citius [cica]tricem inducat. Quod ex hoc ulceratum est, et antequam erumpant flectinas, cocta lenticla et trita cum ipsa aqua cataplasma inpone, aut mali granati virgulta, calefactas sub prunes calida adpones et sub usta ipsa loca. Quod si ulcus fecerit, adapes porcinus resolvis cum lythargiro, aut cum lenticla tritum in linteo inducis, superpones; aut lili radicem coquis in aqua et teris; cum ceruto superponis.

[CHAPITRE X, t. V, p. 338.]

VIII. *De vulneribus, cum sanaberint iterum, se rumpunt in vulnere.*

Aliqua quippe vulnera, cum se cicaverint¹, iterum post aliquot tempus facto fervore rumpuntur in vulnere. Patientem² igitur ossus³ aliqua lesionem in se habens, cum cicatricaverit et sanus esse videtur, iterum currentem paulatim ex osso corrupto de alto fervorem facit pus sub cute et cicatrix corrupta renobat ulbus. Curatur enim

XI. *Ad eos, quibus se ulcera sanant et iterum reinfirmantur.*

Aliqua quidem ulceram cicatricatam, saepius non post multum tempus iterum de subito inflammatur et rumpitur, renovato ulcere. Patitur enim ossus ubi pro ulco positus; interdum et superinposita caro cecatricam facilem, et sanus esse videtur perfecte; iterum etiam fortiter recurrens, paulatim ex corruptionem ossi de profundo inflami-

CHAP. IX : ¹ flectitas. — ² decurrant. — ³ se deest. — ⁴ quod si deest. — ⁵ tricantur enim ex eo addit. — ⁶ ex his. . . . facta deest. — ⁷ rumpantur. — ⁸ quod si non ulcera ex his adhuc fuerint facta addit. — ⁹ arboris. — ¹⁰ ipsa deest. — ¹¹ adhipis. — CHAP. X : ¹ cicatricaverint. — ² patienti. — ³ ossum.

^{Aa}
 talis [146] vulnus, si prius curetur
 ossus qui patitur. Facile enim exeunt
 quae inae runt osso, si papaver silba-
 ticus et fici folia terantur cum alfitā et
 vinu, et inponatur cataplasma; aut yos-
 quiami⁴ semen et calcantu aequalia
 pondera teris et superponis. Peucedani
 radix trita et inposita rimas de ossibus
 et nigredines⁵ auferit velociter.

^{La}
 matur, et pus subtus facit et cecatri-
 cem corrupta. Talis ergo in hanc causa
 erit curatio; tamdiu desiccandum est
 locus ipse, ut purgetur qui patitur ossus.
 Curatio facilem enim exit qui in osso
 fixa sunt, si papaver silvaticus et fici
 folia trita cum vetere alfitā in vino cata-
 plasma inponitur, aut yosquiami semen
 et calcanti aequali pondere trita super-
 ponitur. Peucedani igitur radix lepidas
 de ossibus auferit cito inposita.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 339.]

X. *De bulneribus cacoeticis*¹.

Mala autem vulnera et difficile ad
 cicatricem venientes et diuturna et
 putrida consistentes Limnia sfragis ju-
 vat magnificae. Uteris autem secundum
 vulneris ipsius malitiam; si enim mali
 odoris fuerit vulnus et balde infusus et
 sordidus est, cum aceto resolvis acris-
 simo, ut sit linimentum ad modum
 loti. Quod si levior fuerit vulnus, aut
 cum vino aut aqua aut aceto et mel
 aut posca aut mulsa ut usus exigerit
 utendum est. Hutilissimum etiam est
 si in mortario plumbeo habentem tri-
 torium plumbeum, mittis in eo oleum
 roseum et teris aut oleum omfacium;
 aut herbae sempervivae sucum aut co-
 tilidonas aut lactucae aut psillii aut uvae
 acerbae sucus teris, donec conspiassetur
 sucus, et ad solem aut ad ignem teris
 diu, et fit medicamen ad carcinos et ad
 cacoethes vulnera et ad beretri vel tes-
 ticulis et mamillis inflammationes;
 in ano vero etiam cum ulcere aut ae-
 morroidas vulneratas. Centauria vero

X. *De malitiosis vulneribus.*

Malitiosa igitur vulnera, et quae vix
 ad cicatricem non sunt et diuturnas
 sunt et putrido ulcera Limnia frages
 juvat magnifice. Usus autem ejus fit a
 magnitudinem ulceris malitiosis. Si
 ergo mali odor esset et valde infusus
 vel inbrinosus sed sordidus, sustinet ex
 aceto acerrimo Limnia resolutam ad loti
 constitutionem, et cum vino et cum
 aqua et cum oxymelle et cum pusca
 aut cum mulsa, et ubicumque usus
 exierit optimum est medicamen. Item
 si mortario de plumbo facis cum tritorio
 plumbeo, et [135 v°] in eo oleo roseo
 mittis aut oleum omfacinum aut sucus
 sempervivae herbae aut cotilidonas aut
 lactucae aut psillio aut omfacinus, et
 teris, ut utique esse possit sucus; uti-
 lem habebis medicamen ad carcitonis
 et cacoetis ulcera et ad veretri et testi-
 culis et ad mamillarum inflammatio-
 nem et ad anum, si ulcus in eo fuerit
 aut si emorroidas fuerit vulneratas. Cen-
 tauria autem recens cataplasma inpo-

⁴ jusculami. — ⁵ nitritas. — CHAP. XI : ¹ cacoeticis.

^{Aa} minor recentes et veteres e difficile ad cicatricem benientibus vulnera ad sanitatem perducit, et simul et cacoethes vulnera sanat. Copressi folia et tenerimas ejus cymas et pilas ipsius recentes et teneras in profundo positas humectationes et in infusis et putridis vulneribus cum [146 v°] cautela sine aliqua molestia obsorvit humores et desiccat. Cyperi autem radix, quae nimis sunt humida vulnera et bix ad cicatricem veniunt, mirabiliter sanat; cocurvitae siccae et ustae cinus humidis et sine ferbore potridis jubat et maxime si in glande veretri sit. Similiter autem et aneti radix ustae cinus facit. Plantago autem ad cacoethes et reumatica et potrida vulnera jubat. Isates vero herba quae a tinctoribus herba bitrus, a *Gotis auidil** dicitur, contra omnia vulnera cacoetica admirabiliter resistit, seu putrida sive pascentia vulnera sunt curat et sanat, et si bideris aegrotantis naturam fortem; sin minus, addi oportet foliis tritis aut panem aut hordei farinam aut tridici aut alfitam secundum qualitatem uniuscujusque passionis. Testa vero ostrearum utimur ad reumaticas et diuturna vulnera aut ad carnem in cabis vulneribus replendam, aut si syringiosa sunt et alta, ad hoc utimur. Lanae autem ustae cinus humidas carnes vulnerum desiccat belociter; platani cortex usta et superspasa vulnere humida multum vulnera et infusa et sordida sanat. Peucidani radix cacoetica vulnera sanat, siccus² pulver si superspargatur; haec enim et purgat et carnem

^{La} sita veteres et difficilem ad cicatricem venientem ulcera cecatricant et quae malitiosa sunt. Cypressi folia et cimas novellas et molles in altitudinem humida ulcera et infusa et putrida quae sunt passionis sine aliqua molestia simul et cum cautela depascitur. Cyperi autem radices quae humida sunt multa ulcera et difficilem glutinantur mirabiliter juvat; cocurbita sicca et usta cinus ex ea humidis ulceribus et sine inflammationem sint putrida juvat et maxime si in summo veretris. Similiter faciunt et aneti radices ustae. Plantagines vero facit ad malitiosa ulcera et ad reumatica et ad putredas carnes expediens. Isates domestica ad omnem ulcum malitosum et pessimum operandum fortiter resistit, seu putridus sit sive excomedat; sed si utique infyrmatibus matura fortissima esse videtur, admiscere oportet foliis ejus tritis aut pane aut ordeï farina aut tritici aut alfitae farina, et inponis cataplasma ad continendam unamquamque passionem. Ostrearum testas hustas utimur ad reuma diuturna, et quae difficile carne replentur quae cava sunt, et quae syringiosa profundas. Lana husta infusas carnes in ulcera expedit citius; plantagini cortex husta et superspasa quae humida sunt multum ulcera aut infusa et sordida sanat. Peucidani radices ad malitiosa vulnera utilis est medicamen. pulver si superasparsus; haec enim et purgat et carnem replet et cecatricat. Aloae eos qui difficile cicatricantur ulcera sanat, maxime in ano et veretro;

² radix siccus *deest*.

* La marge porte la glose suivante *guisidil*.

^{Aa}replit et cicatricem ducit. Aloes vero quae vix ad cicatricem veniunt sanat, maxime in veretro et ano; jubat etiam et fervores eorum aqua solutus. Vetera autem vulnera sanat cera in sole malaxata, et lepidos³ calcu tritu commiscis habundantius, aut crisocolla similiter facit. Oportit autem in linteo inductum ponere [148] et non auferre frequenter medicamen. Item ad vulnera cyronia facit hoc medicamen: lepidos calcu \angle x, cera \angle x, stiptiria \angle ii; cera calefacis ad sole aut ad calda et malaxas, et sic supermittit pulvera et in linteo inducis; et superponis ad vulnera ex percussu serpentis factas sidia usta, superspargis tritum pulver, aut stiptiria scisten⁴ us tam et solutam superponis. Item ysopu \angle iiii, uva passa \angle iiii, nitru \angle ii; ante linis cum mel vulnus et superspargis tritum pulver. Quae autem sunt putrida et carcinosa fortiora opus habent medicamenta, qualia sunt calciteos, arsenicu, calcis viva et his similia quae urunt ut ignis, et saepius his victis ipsum ignem utimur; prasiu coctu in vino cataplasma superponis, orobu tritu cum mel superponis, olivae folia molles cocta in vino teris et cataplasma inponis. Fumentabis etiam aqua calida marina. Vermes autem in putridis vulneribus factis calamintes occidet.

^{La}juvat autem ad inflammationem eorum. cum aqua resoluta. Veretris ulcera sanat cera in sole malaxata, et lippidos calcum tritum multum supermisus, aut crisocolla. Oportet in lenteo inducto ponere, et non auferatur frequenter lenteus. Ad cyroneum; cyroneus autem ulcus facit hoc medicamen: lippidus calcum \div x, cera \div xii, stiptiria \div ii; cera calefacis et [136] malaxas; supermittit pulvera trita et in lenteo inducto medicamen superponis; ad serpentium morsum sedia uteris aut stipteria scistem husta teris, et superponis. Ysopo \angle iiii, stafidas \angle iiii, nitro \angle ii; facis pulver et ante de mel unguis ulcus, et supersparges haec trita. Putrida autem et cancrossa ulcera fortiora opus habent medicamenta, qualis est calceteus et arsenicus et calcis viva, et si enim talia utilis adhibentur; si haec vecta fuerit cum ignitus, cdi teris urimus; utimur prassio cocta in vino cataplasma herba trita cum mel superponimus; olivae folia tenerae cocta in vino teris et similiter uteris. Fumenta autem aqua calida maritima. Ad vermes in vulneribus putridis factis sucus calamentis supermittes.

[CHAPITRE XII, t. V, p. 343.]

XI. *Ad carbunculos.*

Carbunculi autem quos Greci *antracas* vocant, rustici pustellas malas¹ appellant². Melancholicus in hominibus

XIII. *Ad antracas.*

Antracas dicuntur pustellas malas, quas nos *carbunculo* dicere possumus, et melancholices fiant sanguinem, quae

¹ libidos. — ² escisten. — CHAP. XII: ¹ malas *deest*. — ² appellant.

La
 sanguis generatus cum ebullierit, incendit cutem et facit pustulam, quae vocatur *anthrax*, propter quot et vissicas praecedent vulnera, quemadmodum ustis ab igne solit contingere, sed et acute februnt et periculum cito inferent. Prurit³ autem ipse locus et multae interdum surgunt vissiculae parvae et spissae et frequenter similes melio; quae cum crepuerint, fit locus similis scarae colore cinereo facta ipsa scarra. Fit etiam interdum nigra, et omnis in gyro caro ipsa fervorem habet [148 v°] et colore nigro efficitur et lucido⁴ simile aspalto vel pici; talia igitur signa malancholicum humorem beraciter esse demonstrant⁵. Curatio⁶; curatur autem talis vulnus vel passio mox in principio; flebotomus hutiliter adhibetur, si etas aut virtus permittat; evacuari oportet usque ad angusteam, et ipso loco dieresis dandas⁷ sunt profundas, ut spissi profluant humores; et superponenda sunt medicamenta quae reprimant mediocriter et digerant, qualia sunt ex plantagine⁸ et lenticla cocta cataplasma, cui admiscendum est panes in forno cocti partem interiorem, et neque mundus sit nimis neque cibarius⁹, sed eutopirus¹⁰. Vu[er]i autem superponendum est medicamen acrum, quale est trociscus Andronius¹¹ resolutus vino ad mellis grassitudinem. Cadente autem fervore, ut alia vulnera similiter ad cicatricem perducendus est. De veteribus enim et rancidis nucibus oleus factus ad antracas hutilissimus est, et copressi folia tenera, aut recentes et

La
 accensus ustulat cutem et facit pustulas, propter quod fortes fiunt febres acutam ex periculum inferi citatum. Proriens etiam interdum plures existant vissicas parvas et spissas et frequenter similes milio, quae aliquas ex his rumpant; sed et crepant et fiunt similes scaras. Quando autem nigras carnes in giro fiunt, ignitas fortiter et nigro colore fiunt et lucido similis aspalto et pici, talis autem verum est ex nigris colembis facta. Curatur autem haec passio per flebotomum, et evacuetur usque ad angustiam, et quidem scarifari post flebotomum non est inutile; profuandandas facere plaga propter humoris spissitudinem; in autem patientem locum constringantur. Evacuamus igitur eos ex simplicem medicamen, qualis est epythimus datus < iii in sero lactis aut in mulsa, aut certe gera antidotum, qui nigro accipit elleboro. In patienti vero membra adhibemus ei, quae si molestia loca vulnerata mitigat, qualia sunt uvae caninae sucus; lenteo mollem duplicem aut triplicem infusum superponat cum multo sucus. Oportet autem extrinsecus super hoc lana mollem superponere, quae repraemant mediocriter faciat utimur. Talia autem sunt de plantaginem et lenticla cocta cataplasma cum panem glevam mollem confectum, et neque satisfat mundus neque cyvarius, sed unifanias. In autem ulcus ponimus fortem aliquod medicamen qualis est Andronius trociscus, resolutus [136 v°] cum vino usque gliodes constitutionem. Mitigandum autem for-

³ prurit. — ⁴ lucidus. — ⁵ demonstrant. — ⁶ curati. — ⁷ tenda. — ⁸ plantagem. — ⁹ cibarius. — ¹⁰ et topirus. — ¹¹ Andronios.

^{La}
molles pilas cum alfitā et uva passa
sine seminibus trita et inposita multum
jubat. Similiter autem et caricas coctas
in vino et contusas inponuntur.

^{La}
 tiorem sicut alia vulnera similiter cicatricem inducimus. Item vetusta nicis quae oleo habent ad antracas facit; compressi folia et cimas ejus recentes et molles et adhuc ejus pilas cum alfitā et uva passa exossata et trita. Haec caricas causticum in vino tritam; ita causticum gutta prima, calce viva, secla, nitro aequali pondera facis. Item aliud emplastrum: galbanus, calce viva ana ℥ i, nitro et aceto tritas superponis; ita pecula cum uva passa et adipem reponum facit bene.

[CHAPITRE XIII, L. V, p. 345.]

VII. *Ad cancerus.*

¹Et cancerus de nigris² generatur cholericis et locum quem occupaverit acredine³ sua vel malitia vulnerat, sed et color nigrior invenitur ab aliquo⁴ calore. Venae autem in ipso vel circa⁵ ipso loco⁶ plenae sanguine nigro et tensae sunt, sed nec ipse similis; fervor robustus est propter pinguedinem humoris⁷. Iste enim vulnus insanabilis est, quia neque reprimi potest neque digerere talis humor, quia si lenes⁸ medicamenta adhibentur, non sentit, si fortiora, irritatur. Poterunt⁹ tamen in principio [149] passionis subvenire, ut melancholicus ante purgetur humor, quam in aliquibus locis nimium conspissatus acredine¹⁰ sua foras prorumpat. Evacuatur autem superscriptus humor ex simplicibus rebus, qualis est epithimus datus cum sero lactis aut mulsa

VIII. *Ad cancerus, qui in maxillis maxime fiunt.*

Cancerus igitur de nigris colericis fit, sed in hoc fuit sentes consistit; sed utique agriores sunt ulcera, propter quod nigriores inflammationes sunt sine colorem. Venas autem plenas adtensas sunt plus quam debent inflammationes, neque eas similiter inflammata rubrae apparent propter pinguedinem humoris ipsius; et [sa]nabilis cancer efficitur, et neque reprimi possunt neque digeri possunt, neque catharticum corporis accedit, et mittis medicamenta superposita continet. Sub autem fortia medicamenta exacerbata commovetur in pejus curatio. Scire per purgationis melancholicis humoris, priusquam in patientem locum constringatur ea. Evacuamus igitur haec ex simplicem medicamen, qualis est epythimus datus ℥ iiii sero lactis aut in mulsa

CHAP. XIII: ¹ sed addit. — ² egris. — ³ agridini. — ⁴ sale quo. — ⁵ cera. — ⁶ ipso loco deest. — ⁷ humorum. — ⁸ lenis. — ⁹ potuerunt. — ¹⁰ agritudine.

^{Aa} sanguis generatus cum ebullierit, incendit cutem et facit pustulam, quae vocatur *anthrax*, propter quod et vissicas praecedent vulnera, quemadmodum ustis ab igne solit contingere, sed et acute feбриunt et periculum cito inferent. Prurit³ autem ipse locus et multae interdum surgunt viissiculae parvae et spissae et frequenter similes melio; quae cum crepuerint, fit locus similis scarae colore cinereo facta ipsa scara. Fit etiam interdum nigra, et omnis in gyro caro ipsa fervorem habet [148 v°] et colore nigro efficitur et lucido⁴ simile aspalto vel pici; talia igitur signa malancholicum humorem beraciter esse demonstrant⁵. Curatio⁶; curatur autem talis vulnus vel passio mox in principio; flebotomus hutiliter adhibetur, si etas aut virtus permittat; evacuari oportit usque ad angusteam, et ipso loco die-resis dandas⁷ sunt profundas, ut spissi profluant humores; et superponenda sunt medicamenta quae reprimant mediocriter et digerant, qualia sunt ex plantagine⁸ et lenticla cocta cataplasma, cui admiscendum est panes in forno cocti partem interiorem, et neque mundus sit nimis neque cibarius⁹, sed eutopirus¹⁰. Vu[l]neri autem superponendum est medicamen acrum, quale est trociscus Andronius¹¹ resolutus vino ad mellis grassitudinem. Cadente autem fervore, ut alia vulnera similiter ad cicatricem perducendus est. De veteribus enim et rancidis nucibus oleus factus ad antracas hutilissimus est, et copressi folia tenera, aut recentes et

^{La} accensus ustulat cutem et facit pustulas, propter quod fortes fiunt febres acutam ex periculum inferi citatum. Priorens etiam interdum plures existant vissicas parvas et spissas et frequenter similes milio, quae aliquas ex his rumpant; sed et crepant et fiunt similes scaras. Quando autem nigras carnes in giro fiunt, ignitas fortiter et nigro colore fiunt et lucido similis aspalto et pici, talis autem verum est ex nigris cole-ribus facta. Curatur autem haec passio per flebotomum, et evacuatur usque ad angustiam, et quidem scarifari post flebotomum non est inutilem; profundas facere plaga propter humoris spissitudinem; in autem patientem locum constringantur. Evacuamus igitur eos ex simplicem medicamen, qualis est epythimus datus < iiii in sero lactis aut in mulsa, aut certe gera antidotum, qui nigro accipit elleboro. In patienti vero membra adhibemus ei, quae si molestia loca vulnerata mitigat, qualia sunt uvae caninae sucus; lenteo mollem duplicem aut triplicem infusum superponat cum multo sucus. Oportet autem extrinsecus super hoc lana mollem superponere, quae repraemant mediocriter faciat utimur. Talia autem sunt de plantaginem et lenticla cocta cataplasma cum panem glevam mollem confectum, et neque satisfat mundus neque cyvarius, sed unifanias. In autem ulcus ponimus fortem aliquod medicamen qualis est Andronius trociscus, resolutus [136 v°] cum vino usque gliodes constitutionem. Mitigandum autem for-

³ putrit. — ⁴ lucidus. — ⁵ demonstrant. — ⁶ curati. — ⁷ tenda. — ⁸ plantagem. — ⁹ cubarius. — ¹⁰ et topirus. — ¹¹ Andronios.

^{Aa}
molles pilas cum alfita et uva pas[sa]
sine seminibus trita et inposita multum
jubat. Similiter autem et caricas coctas
in vino et contusas inponuntur.

^{La}
torem sicut alia vulnera similiter cicatricem inducimus. Item vetusta nicis quae oleo habent ad antracas facit; compressi folia et cimas ejus recentes et molles et adhuc ejus pilas cum alfita et uva passa exossata et trita. Haec caricas causticum in vino tritam; ita causticum gutta prima, calce viva, fecula, nitro aequali pondera facis. Item aliud emplastrum: galbanus, calce viva ana $\frac{1}{2}$ i, nitro et aceto tritas superponis; ita pecula cum uva passa et adipem reponum facit bene.

[CHAPITRE XIII, t. V, p. 345.]

XII. *Ad cancerus.*

¹Et cancerus de nigris² generatur choleribus et locum quem occupaverit acredine³ sua vel malitia vulnerat, sed et color nigrior invenitur ab aliquo⁴ calore. Venae autem in ipso vel circa⁵ ipso loco⁶ plenae sanguine nigro et tensa sunt, sed nec ipse similis; fervor robustus est propter pinguedine humoris⁷. Iste enim vulnus insanabilis est, quia neque reprimi potest neque digerere talis humor, quia si lenes⁸ medicamenta adhibentur, non sentit, si fortiora, inritatur. Poterunt⁹ tamen in principio [149] passionis subvenire, ut melancholicus ante purgetur humor, quam in aliquibus locis nimium conspissatus acredine¹⁰ sua foras prorumpat. Evacuatur autem superscriptus humor ex simplicibus rebus, qualis est epithimus datus cum sero lactis aut mulsa

XIII. *Ad cancerus, qui in mazillis maxime fiunt.*

Cancerus igitur de nigris coleribus fit, sed in hoc fuit sentes consistit; sed utique agriores sunt ulcera, propter quod nigriores inflammationes sunt sine colorem. Venas autem plenas adtensas sunt plus quam debent inflammationes, neque eas similiter inflammata rubrae apparent propter pinguedinem humoris ipsius; et [sa]nabilis cancer efficitur, et neque reprimi possunt neque digeri possunt, neque catharticum corporis accedit, et mittis medicamenta superposita continet. Sub autem fortia medicamenta exacerbata commovetur in pejus curatio. Scire per purgationis melancholicis humoris, priusquam in patientem locum constringatur ea. Evacuamus igitur haec ex simplicem medicamen, qualis est epythimus datus \angle iiii sero lactis aut in mulsa

CHAP. XIII: ¹ sed addit. — ² egris. — ³ agridini. — ⁴ sale quo. — ⁵ cera. — ⁶ ipso loco deest. — ⁷ humorum. — ⁸ lenis. — ⁹ potuerunt. — ¹⁰ agritudine.

Aa
pensu \angle iiii, aut gera¹¹ qui nigrum¹² accipit elleborum. Super autem patientem locum adhibendus est sucus de strignus quae uva lupina seu canina appellatur, linteum¹³ molle duplicem aut triplicem facto et infusum superponimus multo repletum suco. Oportet autem super linteum a foris lana molle inponere, sollicitudine adhibita ne infusio sucorum desiccetur, sed frequenter infundendus est sucus. Quod si haec orreat, uteris emplastrum *dia fonfoligos* ad haec utilissimum, qui recipit¹⁴ catmia stibeos, lythargyrum¹⁵, psimithium, fonfoligos, oleum roseum, adapes¹⁶ anserinos, adapes gallinacios ana \div ii, cera \div iiii, sucu strignu quod sufficit, et si adhuc ulcus non sit apertum, uteris fenicine emplastrum¹⁷. Cibos autem utatur frequenter ptysanae¹⁸ sucos et serum de lactibus bibat. De oleribus vero malvas, atriplices, blitos, cocurbitas et aspratiles pisces, et omnibus bolatilibus, prae[te]r quae¹⁹ aquis et paludestribus²⁰ locis degunt.

La
aut certe gera antidotum qui nigro accipit elleboro. In patienti vero membro adhibimus ea, quae sine molestia vulnerata locum mitigat, qualia sunt uvae caninae lenteo molli duplicem aut triplicem infusa superponas cum multum sucum. Oportet autem extrinsecus super hoc sucum et lana mollem superponere infusa, et inpone ex ipso sucum. Sollicitudo autem sit, ut non dissecitur haec frequenter, super infundendum est ex ipsum sucum. Quod si liquor ipsius hura, uti opus habent super ulcus canceri emplastrum psimidia, ponfolingus cum sucum suprascriptum factas; adhuc sine ulcera est, de ea calceus synicenis talis utatur. Quibus vero patiens utatur sucus ptisane abundantius et seru lactis et holera malvas et atriplices et bletus et cocurbitas et aspratiles pisces [137] et omnem volatilem habentem, praeter illa quae in paludibus vel stagnis degunt.

[CHAPITRE XIV, l. V, p. 347.]

XIII. *Ad carnes interius ruptas, et intra carnes effusus sanguis.*

Carne vero sub aliquo ruptas intrinsecus pondere et parva ibidem vena crepante, sanguis ibidem collectus subsalit, quemadmodum¹ ubi pus est in alto fieri probamus et vocatur a Grecis *ecymoma*². Oportet ergo ut digeratur trumbus sanguinis, et hoc celerius³ antequam sanguis nigrescat faciendum

XV. *Ad carniū eruptionis cymomata.*

Carnium eruptio sub aliquibus ponderibus cadentibus, et parvus in eis venas divisa ad sanguinem ibidem subsalet quod congregat sub cutem et qui vocant. Non dividuntur autem, sunt de contemplationibus sanguinis, facit et hoc sintomata antequam nigrescat. In initio stipticas species admiscere oportet

¹¹ gira. — ¹² nitrum. — ¹³ linteum. — ¹⁴ dia recipit deest. — ¹⁵ lithargyrum. — ¹⁶ adipis. — ¹⁷ adhuc emplastrum deest. — ¹⁸ tisanae. — ¹⁹ praeterquam. — ²⁰ paludestribus. — CHAP. XIV: ¹ admodum deest. — ² ecymoma. — ³ celerius.

Aa
est [149 v°]. In principio igitur passionis
stipticu aliquit admisceri oportet illis
quae digerere possunt medicaminibus,
propter quod tunicas de vena quae lesae
sunt densare rebus, possimus stipticis.
Et post haec ea adhibenda sunt quae
digerant et eventent quae collecta sunt,
id est diaforisin faciant. Mox autem in
primis diereses dandas sunt et sic post-
ea curatio est adhibenda. Sanguinem
vero seu liborem in quocumque loco
collectum aut factum est, sive ex per-
cussu sub ungues congregatus⁴ san-
guis est sive plagis factum, pelles
ovium recens mox tollitur, una die et
nocte si supersit et locus fuerit invo-
lutus⁵ anputat et sanat⁶ plagas et li-
bores. Ydropiperi vero herba simul cum
semine suo cataplasma si inponatur,
ypopias et sciros factos tumores digerit
et sanat.

La
et diaforiticis propter tonicas venarum
factas vel divisas, oportet eas conden-
sare. Post enim haec his qui constipata
deafortiicis solis utimur. Dierisis au-
tem datus in initio super haec cymo-
mata et qui vocatur ypopia et yporfa-
comata et si sub ungulas contritus san-
guinis subfunditur de percussa facta,
pellem movis recentem scorticatam
vel his vel viribus aguntur circumdata
loca, sanat omnes et magis una die et
nocte ydro et piperi, simul cum sementes
super ypopia cataplasma inposita fortis-
simas duritias vel tumoris diaforisin
facit.

[CHAPITRE XV, t. V, p. 348.]

XIII. *Ad rigmata et spasmata.*

Rumpitur enim caro interius at ex-
tenditur¹; in quo etiam loco² sanguinis
fit³ concursus. Sanantur⁴ igitur haec⁵
medicaminibus mediocriter calefacien-
tibus, quale⁶ est diagryon, acopus⁷ et
his similia. Oportet autem in his quibus
in profundo corporis membro facta
ruptione carnis aut tensione attendere
oportet medicamentorum virtutem, ut
ea quae acra⁸ sunt et incidere possunt
adhibeantur. Utile est etiam in his po-
nere ventosas, nam mox digesta fuerit

XVI. *De rigmatus et spasmatus, id est
rupturas carnum.*

Rigmata eum et cymosin quidem
fiunt omnino; sanat autem haec medi-
camenta, quae mediocriter calefaciunt,
qualis fit de aegyroen acopon et quae
huic sunt similia. Oportet autem rig-
mata, id est quae fiunt eruptionis car-
nium in profundo corporis membrorum,
extendenda est virtus medicaminis, ut
acrior amputatorius adhibeatur. Utilis-
simus autem ad tales causas adhibita
ventosa; haec igitur mox diaforisin facit
totam et cymomam adunatur facile in

⁴ congratus. — ⁵ et. . . . involutus *dest.* — ⁶ locus fuerit in vulnus *addit.* — CHAP. XV :
¹ rumpitur. . . . extenditur *in titulo ponit.* — ² locus. — ³ sit. — ⁴ sanantur. — ⁵ haec.
— ⁶ qualis. — ⁷ acolius. — ⁸ utique *agra.*

^{La}
^{Aa} collectio sanguinis, conjungitur facile quae fuerant⁹ separata caro. Quod si multo tempore ibidem resideat¹⁰ et sordes colligantur¹¹, conjungere non potest et inpletur ipse locus humore aliquo, aut certe caro adultera¹² crescit; similiter etiam¹³ et spasmata¹⁴, id est tensio carnis fit extenso [150] musculo aut aliquibus enis. In his ergo parigorizari oportet¹⁵ solum quamdiu finiantur dolores; glutinari enim eas antequam dolor finiatur¹⁶ non potest. Aristolocia rotunda rigmasin et spasmasin super omnia utiliter sanat, centauriae majoris radices similiter et ejus sucus; reu Ponticus vero et costus¹⁷, bdellion¹⁸ cum oxymelle potus et costo et castorius in mulsa potus et jacinti cum sevo extrinsecus adhibiti. Sunt autem et bulbi utiles, si inponantur ad rigmata et spasmata; ego usus sum enulae radices \angle vii, piper \angle viis, ruta \angle liii, smynes \angle xviii; das bibere cum rutae apozima.

uno ducta caro et conjungitur. Si autem diuturna fuerit et sordis... ibidem supercrescant in ruptura carnis facta jam, non potest ventosa poni ad proximitia invicem labia solum sicut parvam ocansionem facile dividitur vel saeparatur, et complent intus. Regionem ipsam, in quo saeparatus est locus, liquorem quodam modum quaedam et chimomata fit similiter sicut in initio, preter quod cito illis diaforisin facere quid ab his tenuis continetur in initio de sanguinem consistens. Spasmata autem, id est tensio carniū fit extensas ibidem venas, unde mitigationes opus habent soles [137 v°], donec dolor quiescat. Glutinari autem non potest aristolocia rotunda rigmata et spasmata; super alia omnia utilior est centauriae majores radices similiter et sucus ejus, reu Ponticum, costo bdellio cum oxymelle poti sanant, et castoreus in mulsa potus et jaquintus cum sero extrinsecus adpositus; sunt autem et bulbi utilis.

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 350.]

XV. *Ad contrituras et rupturas carniū.*

Ad contrituras et rupturas carniū facit lana sucida aut spongea cum aceto et oleo¹ infusa et superposita. Facit bene et pix cum mastice² et vitri pulverem permixti in uno et deforis superpositi³; bulbi cocti cum ceroto inpositi; salis pulver cum farina et mel inpositi; agni arboris folia, et sale, et nitrum assum pulver cum ceroto mixtus et inpo-

XVII. *Ad rigmata et talmata.*

Ad rigmata et talmata faciunt⁴ lana sucida, aut spungia de oleo et aneto infusa et superposita; juvat bulbus apalus coctus aut cum cerutum inpositus, salis tritus cum farina et mel inponis, agnu folia et sale et nitrum cocta trita cum cerutum. Utere autem ad haec et fumentationem de aqua maritima calida; postea vero quieverit fervor et

⁹ fuerint. — ¹⁰ resediat. — ¹¹ legantur. — ¹² ad ulcera. — ¹³ etiam deest. — ¹⁴ his spasmata. — ¹⁵ aut aliquibus. . . . oportet deest. — ¹⁶ dolores. . . . finiatur deest. — ¹⁷ et costus deest. — ¹⁸ bdellion. — CHAP. XVI : ¹ roseo addit. — ² masteci. — ³ vitri. . . . superpositi deest.

^{Aa} situs sanat. Fumentationem vero uteris ^{La} dolor, frictionem uteris qui patitur
 de aqua marina calida, et postea quando locus.
 declinaverit inflammatio et dolor, frica-
 tionem¹ adhibebis² quae lesa fuerint
 loca.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 350.]

XVI. Quae cannas et spinas extrahunt. XVIII. Quae spinas aut filicem aut cannas
 educunt.

Cannas et felices¹ et spinas infixas
 extrahit anagallides utrique inpositi.
 Sorcolo² vero infixo in corpore si fieri
 potest bel manu vel etiam ferramento
 eicere³; si vel prae fractus est vel altius
 descendit quam ut id ita fieri⁴ possit,
 medicamento evocandus est. Optime
 autem educit superinposita arundinis
 radix, si tenera est protinus contrita
 [150 v°], si jam durior radix est ante
 in mulso decocta, cui semper mel⁵ adi-
 ciendum est aut aristolocia rotunda
 cum edem melle aut ammoniacus thi-
 miamatos cum mel. Pessima ex surcu-
 lis⁶ arundo est, quia aspera est eadem
 quae offensa etiam in felice est, sed
 usu cognitum est utramque adversus
 alteram medicamentum esse, si con-
 trita ac superinposita est. Sunt autem
 quaedam emplastra, quibus utrique rei
 facultas est ad extrahendam⁷. Nam idem
 de altis et tenues vulnera aptissimus ad
 filicem extrahendam⁸ Fylogratis em-
 plastrum, ad cannam Ecatei⁹ emplas-
 trum maxime convenit. Fylogratis
 emplastrum recipit haec: sales am-
 moniaci ℥ iiii, aristolocia ℥ viii, cerae
 ℥ xvi, resina tereventhena ℥ xvi, man-

Surculus et cannas, filices et spinas
 extrahunt anagallidus, aristhologia
 longa, ammoniacus, mel, yosquiami se-
 men cataplasma inposita; calami ra-
 dices tundis et cum mel misces, in
 lenteo inducis habundantius, superpo-
 nis et legas; citius extrahit.

¹ fregationem. — ² adhibebis. — CHAP. XVII: ³ filicis. — ⁴ sorculo. — ⁵ edicere. — ⁶ si-
 gere. — ⁷ mal. — ⁸ sorcoles. — ⁹ extrahendum. — ¹⁰ extrahendum. — ¹¹ Hecadei.

^{La}
 nis turis \angle xvi, lithargiuru¹⁰ \angle xxxii,
 et si bis pus mobere quibus addis ireus
 \angle iiii, galvani \angle vi, et conficis. Item
 emplastrum Acatei¹¹ recipit galvani \angle ii,
 mannis \angle iiii, pice sicca \angle vi, cera
 \angle viii, resina tereventhena \angle viii, qui-
 bus paululum irini unguenti miscetur;
 yosquiami¹² quoque simen¹³ tritus et ca-
 taplasma inposita; educunt haec omnia.

* [CHAPITRE XVIII, t. V, p. 351.]

XVII. *Ad paronicia, id est orbicalos
 in unguibus.*

Paronicia modica adhuc consistente
 aut¹ incipiente, galla Asiana cum mel
 reprimit² et prohibet vulnerari; facta
 autem jam in fervorem, contemplan-
 dum est si potest resolvi³ ipsa paroni-
 cia; facit autem ad haec aurium sordes
 bel lycium. Cum autem jam⁴ pus fac-
 tum fuerit, pertundis, et effuso pure
 spongia in aqua frigida infusa inponis
 aut cataplasma de lenticla cocta et trita
 superponis, aut rosa viride trita aut
 sicca in aqua infusa trita superinponis⁵,
 aut alfit⁶ soluta cum aqua. Oportit au-
 tem reprimere carnem omnino ab un-
 gue cum rasura lintei [151]. Confractas
 autem ungues myrtae et mali granati
 folia molles teris et superponis. San-
 guinem vero sub unguibus collecta,
 farina cum pice miscis et superponis;
 quod si recedant⁶ ungues a carne,
 solfor tritum cum adipe porcino super-
 ponis⁷. Scaviosas autem factas ungues
 mutantur hoc medicamine⁸: viscu de
 quercu⁹, sandarace, fenugrecu¹⁰, uva

XVIII. *Ad paronicia.*

Paronicia modica existentem adhuc
 incipientem galla cum mel inposita re-
 premit et prohibet pus fieri; factam
 ut contra natura carnem contem-
 plandum est aut sine mordicationem
 medicamen adhibeatur, quae tollat
 fervorem. Facit autem ad paronicias,
 si de auribus sordas aut licium inpo-
 natur. Quod si pus fecerit, pertundes
 et effundis humorem qui inest, et
 spungia in aqua infusas superponis, aut
 cataplasma de lenticla trita cum aqua,
 aut rosam viridem aut siccam infusam
 in aquam teris et cataplasma inponis,
 aut alfit⁶ trita cum aqua inponis.
 Oportet autem reprimere carnem om-
 nino ab ungue cum lentei rasura, trita
 quolibet modo myrta et mali granati
 folia mollis trita cataplasma inponis.
 Ad eos quibus sub unguis sanguis effun-
 ditur, farina pice mixta superponis. Ad
 eos quibus recedunt dolentis unguis,
 sulfor trito cum adipe porcinum miscis,
 superponis.

¹⁰ litargero. — ¹¹ Hecatei. — ¹² jusquiami. — ¹³ simen *deest*. — CHAP. XVIII: ¹ et. —
² remittit. — ³ se solvi. — ⁴ jam *deest*. — ⁵ superponis. — ⁶ recedant. — ⁷ ad ungues
 addit. — ⁸ medicamen. — ⁹ viscu de quercu *deest*. — ¹⁰ fenogreco.

Aa
passa et mastice ana ∫ ii, cantaredas, tapsia ana ∫ i, acitum quod sufficit. Facit autem¹¹ ad haec fex vini sicca cum ceroto superposita, aut carnes fici contusae¹² sine seminibus. Sed ante ungues pice liquida unguem, solfur et sandaracem suis¹³ aequalia pondera et inponis cataplasma. Opo[r]tit autem prius diligenter radere unguem et aequalem facere et sic ligare. Ad remotas autem ungues utere, quod si in digitis pteria id est orbicalus surgit, libanum tritum superpone¹⁴ et superligas, aut oroba tritu similiter, aut libanu atomu ∫ i, sandaracae ∫ ii trita superponis radicibus unguium, et desuper ponis carpia sicca¹⁵. Item optimum medicamen faciens ad malitiosa constituta pterigia : galla Asiana sidia, id est mali granati aciti cortices, et lepidos calcu¹⁶, et ficos ustos aequalia pondera teris et miscis cum¹⁷ mel, et unguentum pinguem facis, et lintea¹⁸ inuncta superponis, in dies duo sanat et non minuit neque funditur locus. Si autem humidus est, cum spon-
gea¹⁹ infusa in vino detergis.

XX. *Ad scaviosas ungues.*

Ut cadant visco querquino, sandarace, fenogreco, stafidas agrias, mastice ana ∫ ii, cantaridas, tapsia ana ∫ i, [138] acetum quod sufficit. Facit autem et ad haec fex sicca cum cerutum superposita, laventem ipsam unguem subunguis de pice; sulfur et sandaracem teris aequali pondere cataplasma. Oportet autem diligenter radere ipsam unguem et aequalem facere et legare; et postea recesserit unguis, hoc ipsum uteris medicamen. Ad autem digitj ptyrigia facta libanum tritum superpones et legas aut orobum tritum, similiter aut liban atomu ∫ i, sandarace ∫ ii, teris et super[po]nis radici unguis, et desuper carpia de lenteo; derectat hoc ptyrigia. Item aliud valde bene facit ad malitiosas ungues : galla et mali granati acidia sidia, et lippidus eritru, calcu, et ficus hustus aequali pondere, teris et miscis cum mel et pinguius facis lenimentum, et in lenteo inducis et superpones in duo dum curas; et vide ne ungues neque infundas locum qui patitur. Si autem humidum reddere vis, spongia infusa in vino superponis.

[CHAPITRE XIX, t. V, p. 353.]

XVIII. *In articulis ulcera natis et vulnera.*

Articuli natura sicciore sunt a carnis locis, propter quod vulneratis articulis desiccantibus sunt adhibenda adju-

XXI. *Si in articulis ulcus fiat.*

Articuli sicciore a carnosiores sunt loca, propter quod vulneratis siccioribus oportet medicaminibus curare adju-

¹¹ acetum quod sufficit autem cantaridas, tapsi ana ∫ i. — ¹² fici si sine. — ¹³ solvis. — ¹⁴ superpone. — ¹⁵ constituta pterigia addit. — ¹⁶ libidos calco. — ¹⁷ et ficos. . . . miscis cum derst. — ¹⁸ lintia. — ¹⁹ spungia. — CHAP. XIX : *Rien à relever.*

^{Aa} toria. Bene ergo facit trociscus [151 v°], poliidos cum vino tritus ad mellis spissitudinem et his similia quae sunt desiccativa medicamenta. Fumentare vero oportit de aqua maritima, aut certe cum sale confecta frequentius utendum est ad articulos vulneratos ea quae valeant desiccare.

^{La} toria. Bene ergo ad haec facit polisideis, trociscus cum vino tritus ad mellis pinguidinem, et huic similis qui sunt desiccant, trociscus uteris, et de aqua maritima aut salemoria fumentas ea. In melius jam causam venientem his adhibitis, uteris ergo ad articulis plus magis siccativa.

[CHAPITRE XX, t. V, p. 354.]

XVIII. *De sanguinis fluxu.*

Effusioni sanguinis adjutorium primum est scema jacentis, qualiter conlocetur vulneratus, quod Greci *anarropo* vel *catarropo* vocant. Quod tu ex te poteris contemplare, ut pars quae fuit erectior sit; nam locus de quo sanguis fluit, posito digito super ipsa vena vel arteria, mitius subpremi debet, ita ut nullus sentiat in vulnere dolor, et sic omnem congelationem¹ sanguinis. Purgato vel deterso uteris medicamen, quod sanguinem reprimat et vulnus sanat² et scaram non faciat³. Optimum⁴ autem est quod recipit libanum \angle ii, aloë \angle i cum albumen ovi temperatum, ut sit ad mellis grassitudinem⁵; et ita accipis leporis pilos et omnem vulnus replis et extrinsecus linteo⁶ superposito ligas. Primas autem volituras quattuor aut quinque de fascia super ipso vulnus facis, deinde desuper radicem venae venientem; ligas et solvis die tertia, et quam quidem caute adhuc, si superpositus vulnere medicamen est, iterum in guiro superpone leporis pilos cum carpias et ligas simi-

XXII. *Ad ulcera fundentia sanguinem.*

Ad sanguinis fluxum medicamen utilis est scema jacenti vulnerato membro; talis enim est *anarropus* cum anodinas, *cataropus* autem cum dolore. Super ergo venam vel arteriam incisam fundentem sanguinem superponimus, mox igitur supra os fundentis arteriam sanguinem mitius praesumit absque dolore trombus vero sanguinis coagulatus aut fluentem, statim detergimus omnia, et sic postea quae sanguinem repremunt utimur. Optima autem ad haec sunt inplastica magis quam ea quae caras faciunt. Interdum igitur cadentem scara et sanguinem erumpentem, fit periculum. Optimum autem est quod ad meningam sanguinem fundentem faciunt, qualis est libanus partem unam, aloes partem media, ovi albumen mixta ad mellis spissitudinem, et sic superponimus super [138 v°] arteriam incisam, et desuper ponimus leporis pilos, mollissimus super ulcerus omnem habundantius superponimus, et lineis fasciis legari oportet qui de primam volvituram le-

CHAP. XX: ¹ congelationem. — ² sanit. — ³ facit. — ⁴ optimum. — ⁵ grassitudinem. — ⁶ lentio.

^{La}
 liter. Si autem ab se carpias de super
 vulnus⁷ ceciderint, premis lebi digito
 radicem venae, ut nihil exinde fluat
 sanguis et totum aufer medicamen, et
 alterum superponis vulneri ut supra-
 dictum est. Hoc modo [152] uteris cu-
 rationem donec vena aut arteria⁸ vestiat
 se carnem. Illa vero quae faciunt scaras
 si mittantur, cum ceciderint nudatur
 locus et plaga aperta effusionem renouat
 sanguinis. Quemadmodum et cum cau-
 teres⁹ ustas unctionem vel putredinem¹⁰
 cadentem sanguis saepius erumpit. Isa-
 tes autem herba, quam tinctorum herba
vitrum vocant et Goti *visdil*¹¹ * dicunt, si
 in locis ex quibus sanguis fluit ponatur,
 satis bene reprimat et sanat; galla usta in
 igne et aceto aut vino extincta et vulneri
 ispersa¹² reprimat sanguinem. Gypsum
 vero cum ovi lacrimo mixtus cum pol-
 lines¹³ tridici qui in parietibus se tenet,
 facis medicamen utilissimum et super-
 pones vulneri, et leporis pilos molles¹⁴
 tegis medicamen aut aliquo alio simi-
 lem. Quod si de ore fuerit sanguinis ef-
 fusio facta aut ex verrucis aut thimo aut
 lintigine aut acrocordona¹⁵ sanguinem
 fundant, porri folia tundis et super-
 ponis, aut¹⁶ ros eretron aut gigarta aut
 mali granati cortices tundis et super-
 ponis; et spongia¹⁷ nova intinguis in
 pice liquida et incendis¹⁸, facis pulve-
 rem et uteris hoc; satis utilissimum est.
 De ore vero sanguinem fluentem, facis
 apozima de rosa viride seu¹⁹ sicca aut
 uriones vitium aut lentisci aut robi aut

^{La}
 gare locum. Facientibus autem nobis
 deinde super radicem venientem lega-
 mur, solvendus est autem tertio die,
 et si quidem caute adhuc, et quae ad-
 ducent ulceri medicamen iterum in
 giro cingis, et quemadmodum super-
 fundes de pilis mutarium et legas simi-
 liter. Si autem a se motus lenteus cadit,
 preme mitius cum digito apertura arte-
 riae, et mitius quae super sunt aufe-
 renda, et alterum superponis, et uteris
 hoc modo curationem donec percoo-
 perias arteriam. Factas autem scaras,
 nudum facit locus, quia secundum na-
 turam habentibus scaras cadentem et
 saepius sanguinem fundentem, diffi-
 cilius excluditur cadentis scara, praeter
 quando est usus ceruticis medicami-
 nibus; necesse est fieri quemadmodum
 et ab igneis cauteris faciunt ustas arte-
 rias comedentes vel putrescentes ca-
 dent scaras.

XXIII. *Ad sanguinem reprimendum.*

Isates herba domestica super venam
 aut arteriam incisam trita et superposita
 optime sanguinem reprimat. Gallas us-
 tas, oportet autem eas sublatas ab ignem
 aceto aut vino extinguere, gypso misces
 cum ovi albumen et tenuem farinam
 triticeam, et maxime quae dicitur vo-
 latica, de his facis medicamen ad
 fluxum sanguinis utilissimum. Super-
 ponere autem oportet linne permixtum
 et positum leporis pilos aut aliquod
 similiter molli.

⁷ vulnus *deest.* — ⁸ arte. — ⁹ causteris. — ¹⁰ putridinem. — ¹¹ *visdil.* — ¹² sparsa.
 — ¹³ pullinis. — ¹⁴ modicum. — ¹⁵ agrocordanum. — ¹⁶ ut. — ¹⁷ spongia. — ¹⁸ et
 addit. — ¹⁹ sive.

* La marge porte ces mots : *nota visdil.*

Aa

mali Cydonii aut mali granati aut uvae sementes aut lenticlae decoctiones, et exinde frequenter os de frigida apozima labet²⁰. Incathismata vero frigida ad ani et matricis aemorrhoidas eas ipsas utere coctiones. Sit autem et dieta quibus sanguis fluit stiptica et quae spissare valeant [152 v°] loca fluentia, quali sunt alicas et farina munda cocta et cocleas et caseum recentem et bulbos bis coctos et pisces assos et dactulos et vinum nigrum austerum et lenticla et alfitia et ovorum assorum vitella, pera²¹ cruda, mala Cydonia, sorba, mespila et his similia. Quod si de naribus sanguis fluit, platani sferas desiccant; aliqui enim cilicio eas fricant et semen prociunt, et illud quod velut tumentum est reponent in vaso ostracino novo; et ubi opus fuerit, lanugine per calamum in naribus²² insufflatur. Frontem vero vel nares gypso aut loto ceramico inlinis. Facit autem et porri sucus lana exceptus et motario facto inmissus naribus, sed et ipse sucus cum mannes permixtus naribus²³ enicitur. Oportit igitur et olivae folia mollia²⁴ terere et deforis naribus cataplasma inponere, et cicutae molli super cinerem positam²⁵ naribus subpositam²⁶ odorem ducere, et spongeas aut lanas in aqua frigida infusas obdurare²⁷ poros utrosque aurium, et crura et manus ligare; fronti autem et temporibus anacollima inponere quae ad reuma oculorum faciunt. Si autem aliqui subsistunt²⁷ trumbi, sanguinis manente fluxu, his sugere oportit ipsas nares, et post

La

XXIII. *Ad fluxum sanguinis.*

De os fluentem aut ex percussum, id est tymum aut lentiginis aut acro-cordonas aut emorrhoidas, porri folia tundis et superponis aut ros eritru aut gygarta, id est sementes uvae, aut mali granate tunicas tundis et superponis, aut spongia novam intincta in picem liquida crudam accendis, teris et uteris; utilissimum satis est hoc ad lavandum; ordicisma facis. . . . Ad sanguinis fluxum de ore rosae siccae aut viridis decoctio aut de vitibus palmitis aut de lentisco aut folia ejus aut robo aut mala Cydonia aut mala granata aut uvae [139] sementis aut lenticle decoctionem. Ad hoc ipsum autem uteris et incathismata frigida ad anum et matricem. Sit autem et dieta quibus fluit sanguis stiptica et quae inpinguit humoris, qualis est alica et farina munda cocta, et cocleae, et caseus recens, et bulbi excocti, pisces assi, vitellus ovarum, pera inmatura Cydonia, sorba, mespela et his similia.

XXV. *De naribus fluxum sanguinis; curatio.*

Quod si ex naribus sanguis fluat, platani pelas siccas et in quodam cilicio fricas semen et jactas et lanuginem sive tumentum similiter repones in vaso testeo novo. Quando autem opus fuerit, illa quae lanuginosa sunt cum cataplasma inpones aut lotum ab ollariis inlenis; facit autem et poni sucus in lane susceptum aut lenteum infusum

²⁰ lavit. — ²¹ rcara. — ²² nares. — ²³ mollis. — ²⁴ superposita. — ²⁵ subpositam deest. — ²⁶ subdurare. — ²⁷ obsistunt.

Aa

haec citius iterum medicamen qui reprimat sanguinem in nares enicere et expremere cartellagines narium ab ipso confinio ossi duobus digitis majore et ostensore. Potandus est autem ad effusionem sanguinis factam et adhuc ad intestinorum causas porri sucus cyati duo aut lauri folia molles aut libanu et lauru aequalia pondera; teris cum vino nigro, das vibere, aut ovum assum medianum cum aqua [153], aut sucum mentae mediocriter tritum potui dabis, aut farina munda cum libano et gummen aequalia pondera trita cum aqua propinavis.

La

involutum in nares ex his obduras, sed et mannis porri sucus conmixta et imposita. Oportet et olivi folia molles trita extrinsecus naribus cataplasma imponere, sed et concon superpositus super mollis prunas suffumicabis adpositus naribus et spungia aut lana aqua frigida infusa obduras poros utrisque narium et extremas partes fasciis legas. Frontem autem vel tempora collimata uteris, quibus ad reuma oculorum solent imponi, bene faciunt. Quod si trombi de sanguinem in naribus remanentem, mucandi sunt frequenter et citius; post haec iterum uteris, qui sanguinem claudant, medicamen; adpremes cartilaginem narium ab ipsa ossa duobus digitis de manu majore; et qui sanguinis fluxum et adhuc ad intestinalum effusionem sanguinis porri sucus dabis, quantum duo sunt ciati aut lauri folia molles aut libanoto et lauri folia aequalia pondera trita cum vino nigro potum dabis, aut ovi assi vitellum aut sucum mente cum aqua mediocriter teris, et das accipere; autem farinam munda cruda et libanotum et gummen aequalem teris, cum aqua bibere dabis.

[CHAPITRE XXI, t. V, p. 359.]

XX. *Ad cicatrices nigras factas*¹.XXVI. *Ad cicatrices nigras.*

²Cicatrices nigras tollit brioniae radices albae et nigrae, coctae in oleo³ donec sucus sit ex oleo, et ex ipso oleo superinunctae⁴ tolluntur; et calaminthes⁵ in vino cocta⁶, et lythargyrus⁷ lavatus, et cum oleo roseo et cera alba.

Cicatrices nigras tollit brioniae radices albas et nigras coctas in oleo donec sucus fiat; hoc oleo superinunctus aut calamentis in vino cocta lythargyrus lavatus cum oleo roseo et cera alba. Quae autem de inpetigene fiunt

CHAP. XXI : ¹ nigras factas *deest*. — ² factas *addit*. — ³ olio. — ⁴ superuncti. — ⁵ calamentis. — ⁶ cota. — ⁷ lithargyrus.

Aa

De inpetigines factas cicatrices vel alias uno colore facit adeps asini⁸ perunctus, erucae simen tritae cum fel caprinum vel bobinum aut obinum superlinitae⁹, ita tamen ut cum siccaverit fricetur; sed et ipse erucae sucus inlitus cum lythargyro¹⁰ facit. Stigmata autem abstergit herba batragion. cataplasma inposita¹¹ aut capparidis folia aut psimithion cum aceto inlitus per tempora. De fustibus vero cicatrices cito uno colore fiunt, si de oleo liliacio frequenter inlinat.

La

cicatricas [139 v°] et illas quae unius colore fiunt, asinia adeps inunctus et rosae semen tritus cum fel caprinum et bovis et ovis inlitus, ita cum siccaverit fricetur, sed et eruce sucus cum lithargyro. Stigmata autem, id est puncturas nigras, tollit botratium, id est herba appium; risum cataplasma inposita tollit aut capparidis folia aut psimithion cum aceto inlitus, id est de fustibus cicatrices, et citius unius colorem reddit liliacius oleus frequenter inlitus. Item ad cicatrices nigras litargirum uncia i, plumbo husto ½ i, oleum roseum calicem unum, vinum album calicem unum misces et uteris. Item aliud: in ½ i plumbo husto ½ oleo roseo quod sufficit; in facie autem inlinis, in corpore autem emplastrum uteris in lentum inductum.

[CHAPITRE XXII, t. V, p. 360.]

XXI. *Curatio neurotroctis*¹.

Nervi incisi, propter quod nimium sensibiles sunt, naturaliter dolores vel inflammationes magnas movit plus quam alia corporis membra. Quibus incisis cotis², quae supra est, divisam servare oportet ut non³ claudatur⁴ plaga, ut tabes aut humor per ipsa decurrat. Medicamenta autem vulnere ea sunt adhibenda, quae dolorem mitigent et plagam apertam servant; aquae vero fumentatio ad inflammationem hutilem⁵ esse scire oportet, sed nervis incisis inimica est. Fumentandi sunt ergo⁶ oleo

XXVII. *Ad neurotroctis*. (In marg. *Ad nervorum puncturas aut incisionibus*.)

Ex superfluitate sensibilitatis dolores consurgunt et inflammationes nimiae. Oportet ergo cutem pertusam servare, ut non se glutinet, ut tabes per eam exeat, et medicamenta super plaga adhibenda sunt et dolores mitigare possunt et incisuram aptam servare: aqua igitur calida aliis omnibus inflammationibus utilissima esse scire oportet; nervis autem incisis inimica est, unde melius est cum oleum tenuem nihil habentem stipticum erit fumentandus. Medicamenta autem ad

¹ ad ipsas nc. — ² superlite. — ³ litargyro. — ⁴ abstergit inposita deest. — CHAP. XXII: ¹ neurotroctis. — ² cutis. — ³ nunc. — ⁴ laudatur. — ⁵ hutilem deest. — ⁶ ergo deest.

^{Aa} suptili ita ut nihil in se habeat stipticum⁷. Medicamenta autem utilia ad haec sunt resina, terebentina sola vero inponitur infantibus et mulieribus et omni [153 v°] habitudini⁸ molli carne habentibus vel delicatis. Propoles autem et cum ipsa et cum euforbio malaxata inponitur. Quod si siccior fuerit, admiscendum⁹ est ei oleum suptilem, quale est savinum aut ei similem¹⁰, id est secundus est Spanus, tertius Histricus. Cataplasma autem, si inflammatio aut putredo fuerit, inponenda est de hordei farinam aut favae pollinem¹¹ aut de hervo cocta in lexiva aut¹² oxymelle. Cerotum vero uteris cera \div iii, euforbiu \div i, aut certe columborum stercus, alium¹³ tantum pro euforbio mittitur, sed his qui duriores sunt corpore oleu libra i, conficis et uteris. Jubat autem et basilicon medicamen, admixto nitro, aut calce viva, aut euforviu, aut sulfur¹⁴, aut silvestri columbi¹⁵ stercus¹⁶; in libra medicaminis uncia una ex supradictis speciebus. de una quam volueris mittis; facit¹⁷ autem bene ad neurotroto¹⁸, hoc est ad nervos incisos¹⁹, hoc medicamen et maxime²⁰ si punctus fuerit nervus. Potest autem ut in²¹ agro ubi minime species inveniantur; facit ergo propoles recens et pinguis superposita vulnere, aut fermentum solum²² aut cum propoleos mixtum, aut tytimalli²³ sucus fermento mixtus. Cataplasma autem in melle²⁴, oxymelle aut in lexiva cocta de polline²⁵ sabae, aut orobu, aut ciceris,

^{La} haec utilia sunt resina, terebentina per se quidem inposita pueris et mulieribus et omnibus qui mollis carnis et albi sunt. Propolis autem et ipsa cum euforbium malaxatus inponitur, et utique quando seniores esse contingit tenuissimo oleo, et cataplasma ntique aliquid inflammationibus et putridos nervos jam factos uti oportet de hordei farina aut fave aut herbi coctam in lixivam de saponariis aut aceto et mel cocta. Cerutum autem utere utique talem: cera \div iii, euforbium \div i, aut columbi stercus; utique qui duri sunt corporibus oleo \angle xii conficis. Expedit autem basilicon medicamen, admixtum nitrum aut calce viva aut euforbium aut sulfur aut de silvestribus columbi stercus; in una libra tetrafarmaco quo adunata uncia una mittes adipe praedictis, unicuique speciem unam facit; mittis enim ad nervorum incisiones et maxime ad punctos nervos. Et potest ut in agris praedictas minime inveniantur; tunc propolim recentem et pinguem superponis in plaga fermentum solum et cum propoleus mixtum, titimalli opus cum fermento mixtus et cataplasma de oximelitus aut stactin ut supra dictum est cum farina fave aut herbi aut ciceris, aut de lupini farina aut de ordei aut veteris alfite; haec enim non solum inflammationibus, sed manifeste si non punctus nervus sed incisus et praedicta cutis nuda videatur super nervum incisum, incisa et retracta incisura est et non in traverso divisio:

⁷ stiptica. — ⁸ abitudinem. — ⁹ ut miscendum. — ¹⁰ illi similitum. — ¹¹ fave pullidinem. — ¹² in addit. — ¹³ alterum. — ¹⁴ solfor. — ¹⁵ columbi deest. — ¹⁶ columbus addit. — ¹⁷ facit deest. — ¹⁸ bene trotus. — ¹⁹ nervus incisus et maxime. — ²⁰ et maxime deest. — ²¹ enim. — ²² fer solus. — ²³ titimalli. — ²⁴ melle deest. — ²⁵ pulicene.

Aa
aut lupini, aut hordei farina, aut alſita, non ſolum hoc jam in inflammationem ſed in³⁰ initio mox uti oportet. Si autem punctus non eſt nervus, ſed manifeſte inciſus adpareat, et quae ſuperpoſita eſt cotes nudatus ſit nervus³⁷, et recto nervo et non in tranſverſo inciſus ſit, his ergo euſorbium vel acris medicaminibus non oportet uti; nudus ergo factus a cote nervus [154] non ſuſtenit eorum virtutem. Calcis ergo viva quam aqua non tetigit tollis et ſaeſpius lavatam tempore extatis³⁸ diebus canicularibus³⁹ amplius oleo infuſam uteris. Bonus autem eſt et *dia fonſoligos*³⁰ et *dia melitos* in oleo³¹ multo reſoluti. Oportet autem nihil in nervo inciſo tangere; ſenſibilis enim eſt nervus et temperantia frigidus, et maxime qui ſunt proximiores³² cerebro, ſed neque oleo convenit fumentari talis vulnus³³. Labare ergo oportet tabem ſola quae decurrit molle lana circuminvolutat³⁴ ſpatomeli et in ſapa intincta³⁵ vel infuſa. Poſtea vero nervus nudus ſe beſtierit, mutariis id eſt carpias deſoris inponi oportet de aliquo³⁶ medicamen, qui ad anguſtas inciſuras facit³⁷, qualis eſt *dia euſorbia* aut de ſtercus columborum factu; ſuperponendus³⁸ eſt etiam multum ſuper carnem quae ſana eſt. Inciſura vero facta nervo³⁹ tranſverſo, periculolum⁴⁰ eſt ne non extendatur vel adtrahatur cum fuerit ſanatus, nam⁴¹ curatio et in hac cauſa ut ſupra ſimilis⁴² eſt. Cibi autem offerendi ſunt tenues, et requies eſt adhibenda, et ſtratura in quo decumbit

La
quae praedicta ſunt de euſorbio et ex talibus acris nullum uteris; nudum enim exiſtentem nervum non ſuſtinet virtutem eorum nimiam exiſtentem. Tetanum id eſt calcem vivam adhibes lavatam et ſaeſpius in ora calidum multum oleum infundes; bonum eſt et *dia ponſoligos* et *dia melitos* in roſeo oleo reſolutus adhibere. Nihil autem oportet inciſuram ex his tangere nervi, ſenſibilis enim eſt, temperantia frigidus; eſt enim ſine intermiſſionem dominatori principi cerebro eſt conjunctus. Lavare ergo oportet et cum molle lana involuto ſpatomile detergere; omnia autem prohibenda ſunt ſine periculo et ſapam in tino infundendus eſt ulcus. Cum autem copertus fuerit qui nudus erat nervus mutari extrinſecus uti oportet. Aliqua quae in anguſtis inciſuris vel puncturis facere diximus, id eſt aut de euſorbio aut columbino ſtercus, ſuperinponenda ſunt habundantius ſuper quae ſana ſunt loca quae circa inciſura ſunt. Pertuſure autem incarſias factas inpones, id eſt carpia, quam quidem periculolum eſt ne ſpasmus ſuperveniat. Curatio et ſollicitudo adhibenda eſt his ſimilia; ideo dieta ſit tenues, et in requiae ſit habendus, et ſtratura lecti molles procuranda eſt, et calido oleo multo infundendus eſt aſcellas et caput et circa cervices et collum. Si autem inciſura inferioris fuerit partes, in inguinas maxime infundere oportet oleo et ſpina uſque ad cervicem vel

³⁰ in *deest*. — ³⁷ ſed manifeſte. . . . nervus *deest*. — ³⁸ ſtatim. — ³⁹ canicularibus. — ³⁰ fonſolicus. — ³¹ roſeo *addit*. — ³² proxioris. — ³³ ſordidatur enim *addit*. — ³⁴ circumvoluta. — ³⁵ intima. — ³⁶ alio. — ³⁷ infusus ſit. — ³⁸ ſuperponendus. — ³⁹ nervis. — ⁴⁰ periculorum. — ⁴¹ haec. — ⁴² ſimiliter.

^{La}
lecto mollis procuranda⁴³ est, et calido oleo⁴⁴ multo in capite et cervices bel sub ascellas infundendus est. Incisura vero in cruribus et coxis facta, inguinas maxime multo oleo infundis et recta spina usque ad cervices et caput. In lisione vero facta nervorum, simul et ipsa cote conlisa vel vulnerata est caro⁴⁵, de faba lomenta⁴⁶ cum oxymelle facta cataplasma hutilis est. In contusione vero si dolores consistant⁴⁷, supradictae cataplasmae pice liquida admiscis; si autem dolor sine contusione [154 v°] cotis corporis⁴⁸ fit, diaforetico⁴⁹ frequenter fumentabis oleo. Nervum autem totum incisum periculus nullus sequitur, nisi locus insensibilis quod extremum fuerit efficitur. Curatio autem similis est ut supra ostendimus⁵⁰, ex eo modo adhibenda est, ut ad nervos punctos disposuimus⁵¹; nam et hoc medicamen ad nervos punctos et ad canis rabidi morsum frequenter usi sumus: aceti ξ i, picis Bruttiae⁵² pinguis libra i, opopanacos ÷ iii; solvis opopanace cum aceto⁵³ diutissime tritam, et picem solvis, et miscis; coquis hoc medicamen et uteris; ad punctum nervorum hutilissimus est; non permittit jungeri⁵⁴ ora puncturae, quemadmodum nec ulcus quid cane rabido⁵⁵ fuerit factus nec permittit glutinari, sed servat apertum. Facit autem haec duris corporibus⁵⁶; pueris vero aut mulieribus vel eunucis et omnibus qui molles habent carnes, quo si tactus fuerit nervus et hoc medicamen volueris utere, resolvis eum cum diaforetico oleo, id est amaracino aut oleo ve-

collum et caput.

XXVIII. Si nervus inlisis est cum ipsa cutem.

In lisionem igitur facta nervus et citius simul conlisa est et desuper vulneretur caro, fabae farina in oxymelle cocta superponenda est cataplasma; consilioni autem dolores nimii existant, pice liquida simul in cataplasma admisces [140 v°]; si autem sine nervum lesione cutis inlisa est, diaforeticos fumentas oleo calido frequenter.

XXVIII. Si totus incisus est nervus.

Totum autem incisum nervum periculus quidem nullus sequitur, locus autem inutilis; curatio vero similis adsumitur; aliis autem ulceribus fit liquidum medicamen ad punctos nervos; facit autem et ad canis rabidi morsum: pice Brutia libra una, opopanacus ÷ iii, acetum ξ i; opopanaca resolvis, cum aceto amplius solvis, et picem resolvis et miscis. Hoc medicamen et uteris ad punctos nervos, utilissimum est; concedit cludere puncturae, quemadmodum neque canes rabidi morsura cicatricare ulcus. Facit autem ad solus qui duro sunt corpore; si autem puer sit qui punctus est aut femina sit, mollibus sit carnibus, si ad eos volueris utere, resolvis medicamen cum aliquibus que diaforetisin faciunt, qualis sunt oleus amaricinus aut opobalsamus aut oleus vetus. Item emplastrum ad nervos incisos: cera ÷ vi, terebintina ÷ iiii,

⁴³ prius curandus. — ⁴⁴ olio. — ⁴⁵ vulneratas caro. — ⁴⁶ lomentum. — ⁴⁷ consistam. — ⁴⁸ vero addit. — ⁴⁹ diaforeticus. — ⁵⁰ et addit. — ⁵¹ composuimus. — ⁵² Bruttiae. — ⁵³ aceto deest. — ⁵⁴ inungere. — ⁵⁵ rapidum. — ⁵⁶ corporis.

^{Aa} tere aut balsamo. — Item ad nervorum dolores, Jacobus psicristu⁵⁷. Si ex percussu nervi doleant, oleo quam plurimo loca ipsa sunt infundenda; quibus ptigma⁵⁸ de istuppa superponenda est. Si autem ex acredine⁵⁹ humorum dolor fuerit generatus aut ex aliquo⁶⁰ labore dolorem patiantur nervi, oleum⁶¹ camimelum et anetinum simul miscis⁶²; quibus addis pulver hoc modo confectus coctarium medium⁶³; confectio pulveris: melilotum tritum \angle iiii, camimela herba trita \angle ii; facis pulver et miscis coctarium medium cum oleo⁶⁴ et tepidum in balneo infundis; et quando non laberit⁶⁵ tepidum, perun[155]guis loca et molibus fricari⁶⁶ facis manibus et subbenisti⁶⁷. Item cerotym calasticum ad nervorum tensuras ole[u]m roseum \angle vi, oleu camimelinu \angle vi, medulla cervina \angle vi, euforbiu tritum et cretu subtiliter \angle ii, adapes⁶⁸ anserinos \angle i, propoleos γ p. vi, amylos p. iii⁶⁹, butyru γ p. vi⁷⁰, cera alba \angle viii; oleu roseu et adipis et medulla et cera mittis in patella et resolvis, et cum se infrig-daverit; radis cum smilio summitter et mittis⁷¹ in mortario et teris diligenter et supermittis⁷² ceteras species et uteris. Item unguentum ad angilomata nervorum: cera terrenica \angle iii, egyptinu⁷³ oleu \angle iiiii, butyru⁷⁴ \angle iiiii, axungia ursina \angle ii, adarces \angle i. Conficis autem sic: axungia mittis ea trulla⁷⁵ et liquas super carvones⁷⁶ et colas et pensas⁷⁷ colatu \angle ii; adarce autem teris in

^{La} pice \angle iiiii, euforbium \angle vi; oleum quod sufficit. Euforbium cum modico oleo teris si calida trita bene admisceas et uteris.

⁵⁷ Jacobo scriptum. — ⁵⁸ tygma. — ⁵⁹ acritudinem. — ⁶⁰ aqua. — ⁶¹ olio. — ⁶² mis. — ⁶³ coctarium media. — ⁶⁴ olium. — ⁶⁵ labaris. — ⁶⁶ fricari *deest*. — ⁶⁷ subbenisti. — ⁶⁸ adipis. — ⁶⁹ samsugo botu \angle iiiii *addit*. — ⁷⁰ buterum \angle vi. — ⁷¹ patella. . . . mittis *deest*. — ⁷² supermittis. — ⁷³ egyptino. — ⁷⁴ butero. — ⁷⁵ trogla. — ⁷⁶ super carbonis. — ⁷⁷ et coles et pinsas.

Aa

mortario cum axungia et oleum⁷⁴ cera et butyrum resolvit, et cum se refrigeraverit mittit ex eo paulatim et fricas⁷⁵ non fortiter, et linteos⁷⁶ superinductos ponit et frequenter mutas⁷⁷; cibos autem humidos dabis et subinde labet⁷⁸. Item unguentum qui dicitur bromiu, faciens ad omnes⁷⁹ nervorum compassiones⁸⁰ et luxationes⁸¹, anodinus est: galvanu⁸², opopanace⁸³, castoreu⁸⁴, adapes⁸⁵ anserinos ana ♀ i, ysopu cerotes⁸⁶ ♀ ii, sevu⁸⁷ taurinu, terebentina ana ♀ iii, colofonia ♀ vi, cera libra i, sucos de fenu-grecu⁸⁸, et eviscu, et lini semine⁸⁹ libra i, oleo vetere libra ii; conficis et uteris.

La

. [CHAPITRE XXIII, t. V, p. 365.]

XXII. *Ad articulos dissolutos*¹.

Acaciae succus in aqua resolutus fomentandi sunt articuli resoluti, aut de rovo, aut myrtae², aut mali granati cortices, aut lentisci, aut ulmi radices cortices decoctione, aut de mala granata³ cataplasma inposita, aut de myrtae folia cerotum de oleo⁴ myrtite factum superponis⁵.

XXX. *Ad laxatos articulos.*

Acaciae succus cum aqua resolutus, ex eo fumentas; aut robi aut myrtae aut sidiae aut scino aut pteleae radices aut corticem decoctionem fumentas, aut de sidia cataplasma inponis, aut myrtae folia cum cerutum cum oleo myrtitae superponis.

[CHAPITRE XXIV, t. V, p. 365.]

[155 v°] XXIII. *Ad flegmonem, id est inflammationes bel fervores in corpore generatos*¹. Galini².

XXXI. *Ad inflammationes.*

Initium habet inflammatio, quo tempore³ inpletur locus sanguini substantia; in augmento⁴ vero flegmon

Si quidem in initio inflammationis est, in quo tempore repletur locus de sanguinolenta substantia, augmentum

⁷⁴ oleo. — ⁷⁵ fricas. — ⁷⁶ lentius. — ⁷⁷ mittit. — ⁷⁸ lacri. — ⁷⁹ anodinus. — ⁸⁰ compassus. — ⁸¹ ne. — ⁸² galbano. — ⁸³ oppopanicae. — ⁸⁴ castorio. — ⁸⁵ adhipis. — ⁸⁶ cerotin. — ⁸⁷ sevo. — ⁸⁸ fenogreco. — ⁸⁹ semen. — CHAP. XXIII: ¹ desolutus. — ² mirti. — ³ granati. — ⁴ olium. — ⁵ siperponis. — CHAP. XXIV: ¹ generatos *deest*. — ² Gallieni. — ³ initium. . . . tempore *deest*. — ⁴ augmentum.

^{Aa} est⁵, quando supercurrens non pausaverit⁶ sanguis, et quando quod currit in uno⁷ tenetur loco⁸ et calidior effectus initium putredinis facit, et resolutio et inflatio⁹ et tensio cum rovere¹⁰ amplius quam fuit antea. Jam vero in statu causa est, cum pus fuerit consistens et magni dolores sunt. Declinatio autem est, quando digestio¹¹ reumatismi sit et tensio minuitur. In¹² initio ergo¹³ passionis quae reprimatur utimur medicamenta, qualis est cataplasma calida inposita de farina tridici vel hordei¹⁴ cum aqua et oleo facta. In augmento¹⁵ vero ea quae repremunt minuenda sunt¹⁶. Addendum est autem quot digeratur, id est mel modicum est addendum, et in hordeacea farina tertia pars sit et tritici¹⁷. In statum vero dum venerit causa aequales partes apocrustica et diaforetica sunt miscenda, qualia sunt tridici et hordei farina cum mel amplius. In declinatione vero cum venerit causa¹⁸, diaforetica sunt adhibenda sola id est de hordei farina cum aqua et oleo et mel amplius cataplasma est¹⁹ facienda. Quod si dolores nimii fuerint, quae mitigent dolores sunt adhibenda. Item elcxini²⁰ quam *diciadon* vocant ad omnem flegmonem expedit et in initio et in augmento²¹. Facit et claucius similiter, nam atreplex²² et malva incoantibus et crescentibus vel ignitis inflammationibus facit, quae in hortis sunt id est domesticae²³; in declinatione autem et duris factis et infrigidatis silvaticae expediunt adponi; lactucae

^{La} aut quando quod supercurrit pausaverit et in locum quo continetur initium accepit quod putrescit, calefactus contra natura, resolutus et inflammationem et tensuram loci plus quam antea fuit. Status autem sit quando jam pus consistit, maxime generantur dolores. Declinatio autem causae est quando digestus aforamenon reumaticus tumor et tensura minoratur. In initio cataplasma calida de farina tritici, tota farina ordei tota perseverante farina cum mellis augmentationem, et post haec inmotus et cerulus [141] humectantis in declinationem. Uteris igitur quae repremunt medicamentorum virtutis secundum unamque speciem. In autem haec quidem minuentis, ad dentis vero et quae diaforisin facere; dolores autem existentes minus uteris quae sunt virtute mitigativam. In autem declinationem diaforiticum admixtum elcxeni qui et perdicados ad omnes inflammationes juvat initio et in augmentum; glaucio similiter, atreplex et malva initiantes et augmentantes et quaecumque nimio sunt ardore hortulane, in declinationem et durae sunt et frigidae silvestris juvat, et lactuca et cocurbitas. Ad calidas inflammationes cataplasma munda sunt loca semper viva, ad eas quae ex reuma inflammationis sunt, et tribuli utrique similiter; brassica autem ad induratas inflammationes facit. De cataplasmis vero calida ex farina tritici aut hordei cum oleo et aqua, diaforetica sunt autem si mel

⁵ flegmonem. — ⁶ paraverit. — ⁷ unum. — ⁸ locum. — ⁹ inflammatio. — ¹⁰ roborem. — ¹¹ degescio. — ¹² in *deest*. — ¹³ est *addit*. — ¹⁴ ordio. — ¹⁵ augmentum. — ¹⁶ sunt *deest*. — ¹⁷ tridici. — ¹⁸ aequales. . . . causa *deest*. — ¹⁹ est *deest*. — ²⁰ meloxini. — ²¹ augmentum. — ²² adtreplex. — ²³ id est domesticae *deest*.

^{La}
vero [156] et cucurbitae ad calidas
flegmonas cataplasmandas²⁴ faciunt;
semperviva vero herba ad reumaticas
facit flegmonas²⁵; brassica vero ad du-
ritias flegmonis²⁶ bene facit.

^{La}
addas modicum paulatim, sublata tota
farina tritici. In initio autem ordeï non
adhibes, post haec et mel augmentas et
sic postea inmutis et cerutis.

[CHAPITRE XXV, t. V, p. 367.]

XXIII. *Ad reumaticas passiones. Galini¹.*

Quia² de subito flegmon quidam nascitur sine aliqua praecedente manifesta causa, et dicitur haec reumatica passio. Oportet igitur mox in initio totum corpus³ evacuare per sanguinis detracti-
onem et embrocas⁴ et cataplasmas imponere, non quae calefaciant vel humectent, sed reprimant et repellant reuma quae supercurrit, et quod jam fluxit digerat et patientes loca confortet. Scire igitur oportet duobus agere modis, quae reumatizatur membrum et in-
frigidare⁵ et diaforisin. Optima ergo ad haec est ca[ta]plasma, quae ex semper-
viva herba et cortices mali granati et ros Syriacum et alfitia in vino cocta con-
ficitur. Reprimit enim quod supercurrit⁶ habundanter et digerit et desiccatur, qui jam continetur humor et virtutem prestat inbecillo⁷ membro⁸. Oportet autem bene coquere⁹ cortices mali granati in vino, et ros et aizou diligenter trita, et sic postea trita cum alfitia ad-
miscere cum vino, ubi mala granata cocta est, mediocriter et valde confecta, et sic superponenda est¹⁰ locis patientibus in extate¹¹ frigidum, in hieme vero tepidum. Si enim in initium commotionis est, haec oportet adhibere si dolores

XXXII. *Ad reumaticas passiones.*

Etenim inflammatio de subito fit in alico loco sine aliqua manifesta praecedente causa, quae pausio reuma vocatur. Reumaticam passionem oportet maxime talem inflammationem in initio adjutoria esse utiles: evacuandum est igitur totum corpus ex competentibus evacuationibus; in ipsa vero inflammatione embrocis et cataplasma non ex his quae calefaciunt et humectant, sed ea quae repellunt quae desuper fluere possunt, quod autem jam tenetur in loco qui patitur evacuet, roborem autem et fortitudinem inponunt patientibus locis. Cataplasma ergo de semper-
viva et tonicas mali granati coctas in vino et ros Syriaco et alfitia commixtis. Dolores igitur non nimis existantias hoc in tales passiones uteris; si autem nimii dolores loco reumatizantis, neque hunc medicamen adhibis neque aqua calida, aut ovum adhibere oportet aut de farinis cataplasma [141 v°]: inimica enim haec omnia in reumaticis passionibus sunt. Mitigatur autem nimium dolorem de sapa et oleo roseo et cera modice chir. embrocim hoc modo conficis: sapa p. ̄ v, oleo roseo sint pars una, cera modica sit cum lanis succidis

²⁴ cataplasmandum. — ²⁵ flegmonem. — ²⁶ fleumonis. — CHAP. XXV: ¹ Galieni. — ² sed quia. — ³ corpore. — ⁴ embrocis. — ⁵ infrigidare. — ⁶ supercurrit. — ⁷ ubicellum. — ⁸ membrum. — ⁹ coquere. — ¹⁰ est deest. — ¹¹ state.

Aa non nimii sunt constituti; si autem cum dolore nimio locus reumatizatur neque¹³ hoc uteris, neque aqua calida, neque oleum, neque de farinis cataplasma; inimica sunt enim haec omnia reumaticis passionibus¹⁴. Mitigatur autem nimius dolor de sapa [156 v°] et oleo roseo et cera confecta embroca et inposita; conficitur sic: sapa partes quinque¹⁵, oleus¹⁶ roseus¹⁶ sit pars una, cera pars media autem, modice sit ut solum pinguorem¹⁷ faciat embrocam¹⁸ et lanis suco¹⁹ multum in se habentibus infusis inponis extate²⁰ frigidum, hieme tepidum, et desuper spongea²¹ in vino infusa austero aut posca²² frigida ponis; mitigatione autem facta et pus non apparente *dia calciteos*²³ emplastrum²⁴ superponis²⁵, et super medicamen²⁶ lana munda infusa in vino austero inponis. Hoc modo²⁷ curabis regmaticas²⁸ passiones, id est flegmonas. Si autem pus in loco ipso bideris fieri aut²⁹ citius fiat, cataplasmas de farina tridici cocta in aqua et oleo, et sic postea data die-rese³⁰ curavis saniam³¹. In autem reumaticis³² passionibus³³ diereses³⁴ dare debes et maxime in³⁵ initio; nam si tardaverit, magnum mali generat patienti.

La plenis ex se habentibus; superinponis statem quidem frigida, hieme vero tepida, superponenda sunt in superioribus patientibus locis; in vino austero infusa spongia aut in pusca frigida mutationem ex hoc melius factam, et pus non apparentem *dia calceteus* emplastrum medicamen inponis usque ad sanitatem, et similem huic quae ad reumaticas facit passiones et mundam lanam vino infusa austero extrinsecus superponis medicamini: hoc igitur modo adjuvantia sunt ad reumaticas passiones inflammationum. Quae autem ex quadam occasione existens humectare et calefacere, non ledisse, ut pus faciant eas inflammationis adducere vis, de tritici farina cataplasma inponis cocta in ydreleo: cum ergo pus fecerit, ferro aperies et effundes pus; hoc facis in reumaticas inflammationis. Si incidas adhuc crudum vulnus, magnum fit malum; si autem maturierit bene, incidet et curas ut alia vulnera.

[CHAPITRE XXVI, t. V, p. 369.]

XXV. Si pus fecerit in reumaticis passionibus¹. Galini².

Reumatica existente³ passione, si ex

XXXIII. Si pus fecerit in reumaticis passionis.

Quod si pus fecerit in reumaticis

¹³ inequa. — ¹⁴ passionis. — ¹⁵ cera et addit. — ¹⁶ olio. — ¹⁶ roseo. — ¹⁷ pingui odorem. — ¹⁸ ymbrocis. — ¹⁹ sucus. — ²⁰ statim. — ²¹ spungia. — ²² pusca. — ²³ *dia calciteus*. — ²⁴ emplastrum. — ²⁵ superponis. — ²⁶ medicamina. — ²⁷ modum. — ²⁸ reumaticas. — ²⁹ ut. — ³⁰ deaerese. — ³¹ in saniam. — ³² reumateas. — ³³ passionis. — ³⁴ deaerensis. — ³⁵ et maxime in deest. — CHAP. XXVI: ¹ passionis. — ² Gallieni. — ³ existentem.

^{La}
 nulla manifesta ca[u]sa saniam⁴ fecerit, cataplasmis eam⁵ partem⁶ curabis, ut citius maturescat⁷, bis aut ter in die de farina hordei⁸ addito⁹ modico¹⁰ aceto¹¹ vel vino, et sic postea data diere¹² cum scarpello¹³ curabis saniam et purgabis. Cavendum esse¹⁴ sane¹⁵ moneo ne¹⁶ oleo aut aqua mixto¹⁷ vulnere reumatico¹⁸ post¹⁹ sectionem²⁰ adhibeas, et si forte necesse fuerit ut lavetur vulnus, aut mulsa aut posca²¹ aut vino et mel uteris; et si adhuc fervorem inesse²² videris vel tumorem, cataplasmas locum de lenticla, quoad usque sedetur²³ fervor. Si vero sine ferbore est vel tumore, uteris medicaminibus vel emplastris, quibus nos scis²⁴ usus fuisse, et non²⁵ minus *dia calciteos*²⁶ nostro siperponis emplastro [157] aut spongea²⁷ aut lana infusa vino austero, et nullum pinguem²⁸ aliquot²⁹ aut unctosum³⁰ medicamen vulnere tali adhibeas, quale est macedonicum vel tetrafarmacum. Siccari enim se³¹ vult vulnus reumaticum et non inpinguari vel humectari³².

^{La}
 passionibus, hoc modo curatur reumatica exsistentem passionem: si nullo modo manifesta causa appareat sanitatis, cataplasma inponis necesse est semel aut bis, et utile est ad praesens de farina ordei cui admisces simul acetum aut vinum; incidis enim et evacuatam vulnere pus observa ne pinguem aliquid adhibeas, id est oleum aut aquam, sed si ad lavandum aliquod opus est, plaga cum mulsa aut pusca aut vino lavas et vinum et mel uteris. Et si adhuc inflammatio manet, de lenticula cocta cataplasma inponis; si autem inflammatio non sit, aut aliquod medicamen de inplastrum, quibus ad haec talis utimur incisuras et non minus quam *dia calciteus* superponendus; est igitur emplastrus aut spongia aut lana infusa stiptico; plage vero vulnere nullo medicamen adhibes qualia sunt tetrafarmacus vel quae unctura sunt fortiter. Opus habet talis vulnus desiccare.

[CHAPITRE XXVII, t. V, p. 370.]

XXVI. De cancris¹ vulneribus. Galini².

Nunc dicendum est tibi etiam de cancrena³, id est de qua si ob mortua carne vel cote et ariditate⁴ nigredinis, in qua lenti ducuntur humores in cancrena, et non per mortuae carnis sed

XXXIII. Galenus; ad gangrenas.

[142] Et is facilius gangrenas et magnitudinem inflammationis et mortuae carnes nigra facta nominant. Non utique facta, sed fiunt adhuc, et si non cito aliquis talem passionem sanaverit, morie-

¹ insania. — ² catapelas. — ³ partim. — ⁴ maturiscat. — ⁵ ordie. — ⁶ aditum. — ⁷ modicum. — ⁸ acet. — ⁹ deacres. — ¹⁰ scarpello. — ¹¹ est. — ¹² anima. — ¹³ monio ne. — ¹⁴ mixtum. — ¹⁵ reumaticum. — ¹⁶ pus. — ¹⁷ sectionem. — ¹⁸ pusca. — ¹⁹ in aeresem. — ²⁰ seditur. — ²¹ scire. — ²² nunc. — ²³ *dia calciteus*. — ²⁴ spungis. — ²⁵ pingui est. — ²⁶ aliquo. — ²⁷ hunc tusum. — ²⁸ *se deest*. — ²⁹ inpinguari vel humectari *deest*. — CHAP. XXVII: ¹ cancris. — ² Gallieni. — ³ canchrina. — ⁴ areditati.

Aa

adhuc morientis nescio⁵ quantum vitae sensusque⁶ retinentes nigroque⁷ horrore fedati; nam nigroses⁸ dicitur caro vel membrum⁹ quod poenitus mortuum est et sine sensu est, et ideo neque ferrus neque ignis sentitur¹⁰. Unde mox cum talis¹¹ fuerit, auferri¹² poenitus debet et desecari¹³ usque ad vibum et usque ad eum quo sanus est locus, ita ut nihil de mortua remaneat carne¹⁴; et deinde curandum¹⁵ scito, ut cicatrix et illa pars quae adhuc aliquid sensus retinent et non poenitus mortua est frequenti scarificatione¹⁶ scalpell¹⁷ purgatur adque curabitur nunc multis et profundis plagis et non paucis vel levibus, ut loci ratio¹⁸ et causa postulabit. Detracto¹⁹ igitur sanguine, quod mortuum et constrictum locum²⁰ necessitate²¹ tenebant, quia venae et arteriae non habent exaltationem²² adque²³ naturalem purgationem, et ideo per scarificationem²⁴ dat digestionem²⁵. Post vero scarificationem uteris illis medicamentis, quibus putrida et putida²⁶ curantur vulnera, id est farina herbi cum aceto et mel cocta cataplasma inponis; idem facit et fabae farina similiter cum aceto et mel cocta et adposita, similiter et lolium operatur, et si volueris²⁷ vehementius²⁸ [157 v°] siccare locum, addes his aliquot²⁹ et salis; deinde si fuerit opus, uteris etiam trociscum Andronium aut musa, hutillime³⁰ ad haec talia facit; inlinies³¹ vero loca resoluta cum aceto et vino trocisco; facit etiam ad cancre-

La

tur facile, et citius hoc qui patitur locus invadit sana loca frequentando et occidit hominem. Cum ergo perfecte insensibiliter fiunt quae ita patiuntur membra, quamquam passionem non adhuc gangrenam, sed jam *exfacilon* nominant. Contigit igitur in hanc passionem et ossa ipsa cum aut superposita caro eis possumus generantem humorem tabidus infusus putriscunt. Perfecite igitur nigriscentem locum citius oportet circum incidere, quantum tangens approximans se sanitati. Gangrenam autem curari oportet corruptum sanguinem. Cum autem circa ipsum locum vena non est major, in tota cute dare dieresis multas et profundas faciendas sunt incisas et dimittenda sunt ut exfluat sanguis. Medicamen autem superponis aliquod qui ad hanc causam utilis est, qualia sunt mel et aceto confecta cataplasma ex farina orubi aut lolii; quod si haec non fuerint, facis de fabae farina; fortiorem vero si vis adhibere, salem simul admisces aut trociscum Andronium et aliquo ei similem; facit igitur ad gangrenas veteres nocet de quibus oleus fit. Purgat autem eas acalifes et opus titimmalli in tempore et mensura adhibitus: juvat autem eos et lupinorum decoctionem fumentatio frequens adhibita.

⁵ nestio. — ⁶ que deest. — ⁷ nigrum. — ⁸ nigrus. — ⁹ membrum deest. — ¹⁰ sentitur deest. — ¹¹ gallis. — ¹² aut ferri. — ¹³ descari. — ¹⁴ carnis. — ¹⁵ est addit. — ¹⁶ carefactione. — ¹⁷ scalpell. — ¹⁸ libidus ulceracio. — ¹⁹ detrato. — ²⁰ locum deest. — ²¹ necessitati. — ²² exalacione. — ²³ que deest. — ²⁴ scarrefaccionem. — ²⁵ dat digestionem deest. — ²⁶ putrida. — ²⁷ vulneris. — ²⁸ veaementius. — ²⁹ aliquid. — ³⁰ utillime. — ³¹ inlini.

^{La}
 uas³² et veteres nux³³ oleum³⁴ habens
 in se ipsa. Purgat autem eam et acalifis³⁵
 et opos titimalli³⁶ in tempore et men-
 sura adhibitus; jubat autem eos et fu-
 mentatio de aqua, ubi lupini cocti sunt.

[CHAPITRE XXVIII, t. V, p. 372.]

XXVII. De apostematibus. Galini¹.

Apostemas igitur sic curabis et quos
 volueris citius maturare bel² secare; de³
 cataplasma inprimis aqua calida malac-
 tica in qua decoxeris ibiscum⁴ fumen-
 tabis diutissime, oleo perunguens calido
 frequenter locum; deinde pollinem⁵ te-
 nuem tridici⁶ cum aqua et oleo modico
 coquis diligenter, ut⁷ oportet, cataplas-
 mabis quousque maturet⁸. Sin⁹ vero
 reprimere volueris vel prohibere sup-
 porationem¹⁰, facis de pane cataplasma
 idem ex aqua et oleo¹¹ et diutissime co-
 quis¹², et ita uteris in principio. Causae
 est enim hoc diaforeticum¹³ et farina
 bordei facta similiter cataplasma; et ma-
 gis diaforeticam facis cataplasma, si¹⁴
 caricas pingues diutissime coquas¹⁵ in
 aqua, ita ut aquae coctio in spissitu-
 dinem mellis redigatur¹⁶, et ita ablatis
 caricis cum seminibus suis, cujus de-
 colatae aquae subinde bordei farina,
 subinde panis admiscimus et coqui-
 mus¹⁷, et cataplasmamus. Et si bideris
 tardiorum diaforisin fieri¹⁸, addis in aqua
 ubi caricas coquis ysopum¹⁹ aut origa-
 num, et erit utilius: sin vero plus vo-
 lueris siccare locum, addis etiam his

XXXV. De apostimatibus.

Apostimas vero si tibi non videtur
 eas posse prohibere, adhibis ut pus fiat;
 de pane igitur in ydreleo cataplasma
 inponis aut de ordeï farina similiter
 confecta; fumentabis vero ex aqua ca-
 lida locum qui patitur ubi evisci radices
 decocta est; cum autem non vis pus
 fieri et difficile est ad faciendam dia-
 forisin, de caricis et pinguis coquere ita
 ut discoquantur in aqua ut fiat aqua
 melli tenui, in qua aqua admiscenda
 est ordeï farina. Quod si minus diafo-
 risin facit tumor, conficis, simul co-
 quendus est ysopus aut origanus;
 quod si fortiorum volueris facere, magis
 salem supermittes in coctionem; ad-
 tende ergo diligenter ne cum desicca-
 veris fortiter, scyrosaem facias locum:
 quando utique haec fieri videris simul, in
 aqua [142 v²] coquis cocumeris agrestis
 radicem diutissimi aut visci aut brionia;
 fortior est autem omnibus draconteae
 radix et diaforeticotera est; interdum
 igitur hoc solum coquendum est, iu-
 terdum autem et cum ficus admisces,
 addes et farinam, superaddis simul adi-
 pam. Diaforisin autem facit et adiantus

²² cancrinas. — ²³ mox. — ²⁴ oleo — ²⁵ acalifis. — ²⁶ oportet hiemale. — CHAP. XXVIII:

¹ Gallieni. — ² vel sic. — ³ de deest. — ⁴ sive cum. — ⁵ pullinem. — ⁶ triti. — ⁷ et.

⁸ maturit. — ⁹ si. — ¹⁰ subporacionem. — ¹¹ oleum. — ¹² quoquis. — ¹³ diaforeticum.

— ¹⁴ cataplasmas. — ¹⁵ quoquas. — ¹⁶ redicatur. — ¹⁷ quoquimus. — ¹⁸ figere. —

¹⁹ isopo.

^{La}
^{As} sales³⁰, quantum sufficere fueris arbi-
 tratus, et ita facis cataplasma de farina
 hordei et uteris. Set moneo dum haec
 facis, diligenter cottidie³¹ adtendas lo-
 cum, ne nimium siccando³² scirosin
 facias; [158] quam si fieri adverteris,
 ilico³³ occurras dequoens³⁴ in ipsa aqua
 cocumeris agrestis radicem diutissime
 aut certe brioniae radices aut ibisci
 radices. Fortiores aute[m] sunt dracon-
 teae radices³⁵ et maiorem diaforesin
 facit. Interdum enim hoc solum co-
 quis, interdum cum³⁶ caricis pinguibus,
 deinde colatae aquae farinam hordei
 admiscis, simul et adipēs anserinos³⁷
 aut pullinos³⁸ quantum putaveris suffi-
 cere, sed si haec non erunt, adapes³⁹
 porcinos pro his uteris. Diaforesin au-
 tem facit apostemati adiantus, et oleus
 anetinus diaforeticus est et digestibilis
 crudis humoribus et indigestis tumo-
 ribus. Pix igitur digerit duritias et in-
 digestos⁴⁰ tumores omnes missa in ca-
 taplasmatibus, et magis liquida. Em-
 plastrum vero fit qui pus⁴¹ ad se per
 inbisibiles⁴² vias rapit, et vulnere non
 aperto pus ad se rapit, quem Greci *pion*
*arpagon*⁴³ vocant; conficitur autem sic :
 myseos⁴⁴ Cyprias⁴⁵ ∠ v, stipteria⁴⁶ scis-
 tes⁴⁷ ∠ v, calcantu ∠ v, poliu⁴⁸ ∠ iiii, nitru
 ∠ xx, resina friza ∠ xx, cera ∠ xx,
 olēu Cyprinu cotila⁴⁹ media; in hieme⁵⁰
 vero⁵¹ cotila una conficis et uteris. Item
 aliud qui etiam ea apostemas non ruptas
 quae jam⁵² matura sunt sine dolore
 evacuat per inbisibiles vias, ita ut cute

apostomatibus, et oleus anetinus dia-
 foreticus est crudus humores et indi-
 gestis humores. Piira bene digerit du-
 rus humores et indigestis tumoris;
 omnes simul mixta in cataplasmis et
 magis liquida, id est picula. Emplas-
 trum *pīi arzoni* : miseus Quipreus ∠ v,
 stipteria isciastes ∠ v, calcantu ∠ v,
 polio ∠ iiii, nitrum ∠ xx, resina friza
 ∠ lxx, Cyprinum oleum cotila mediam,
 hiemem vero cotila una. Item aliud ad
 haec medicamen litu peritu; medica-
 men igitur conficitur qui etiam jam
 maturas apostemas sine dolore evacuat,
 ut saepius inveniatur super lenteum
 pus; quae autem non sunt matura us-
 que ad finem diaforesin : litu peritu
 ∠ xii, ammoniacum tritum ∠ xii, cymini
 farina ∠ vii, supermittes resina liquida
 et in pelle induces et superponis; hoc
 autem inpositum non auferis donec sua
 sponte cadat; oportet autem non ante
 multum tempus confici medicamen
 quia desiccatur cito. Item ad mamilla-
 rum dolorem et tumorem cum inflam-
 mationem antequam pus faciat; diafore-
 tica est cataplasma et repremit fortiter :
 stercus columbinum tritum coquis cum
 mel et in mortario cum resoluta cera
 admisces et teris et superpones.

³⁰ sales. — ³¹ cotidi. — ³² siccandus. — ³³ adverteres ilico. — ³⁴ dequoens. —
³⁵ radices. — ³⁶ cum deest. — ³⁷ anserinum. — ³⁸ pullio os. — ³⁹ adbipis. — ⁴⁰ indi-
 gestus. — ⁴¹ quibus. — ⁴² invisibilibus. — ⁴³ *pīo armaco*. — ⁴⁴ misius. — ⁴⁵ Ciprias. —
⁴⁶ stipteria deest. — ⁴⁷ isciastes. — ⁴⁸ puleio. — ⁴⁹ catela. — ⁵⁰ iemem. — ⁵¹ vero deest.
 — ⁵² et addit.

Aa

non rupta⁴³ inbeniatur⁴⁴ super⁴⁵ lin-
teum pus, qui cum medicamine⁴⁶ est
positus, nam ea quae non sunt matura
ad omnem perfectionem⁴⁷ sine aliquo
ulcere evacuat⁴⁸ et sanam⁴⁹ reddit apo-
stimam⁵⁰: lythu pyretu⁵¹ ∠ xii, ammo-
niaci⁵² pulver ∠ xii, cymini⁵³ farina ∠ vi;
supermittis resina laricis aut⁵⁴ liquida
et in pelle inductum superponis⁵⁵, et
non eum desuper⁵⁶ vulnus auferis⁵⁷,
donec ipse sua cadat⁵⁸ sponte. Oportit
autem non ante multum tempus con-
ficere medicamen, quia cito siccatur.

La

[CHAPITRE XXIX, t. V, p. 374.]

[158 v°] XXVIII. *Ad cyradas*¹
*et fymata*².

XXXVI. *Ad chiradas et fimata*.

Lupini farina non libidas³ cicatrices
solum tollit, sed et cyradas⁴ et fymata⁵
curat cocta cataplasma in aceto⁶ aut in
aceto et mel aut in posca⁷. Medicus
autem aliquis ad omnes duritiās cor-
poris usus est⁸ femus vobis⁹ cum acito;
ad¹⁰ cyradas¹¹ vero et scirodes¹² tumores
omnes¹³ similiter usus est cataplasma
inposita. Digerint¹⁴ igitur fymata¹⁵ de
his¹⁶ herbis tritae¹⁷ cataplasma facta,
qualia sunt politricus, atri-plex¹⁸, vetra-
gines¹⁹, hibisci²⁰ radices in vino cocta²¹;
ammoniacum²² vero cum mel malaxatum
et inpositum²³ jubat; viscus de quercu
cum resina et cera²⁴, salicis folia cum
ceroto; rumpit²⁵ autem fymata propo-

Lupinorum farina non ea quae libida
sunt solum, sed et chyradas et fimata
curat; in aceto ea coqui oportet aut in
aceto et mel aut in posca. Medicus
autem aliquis in duris corporibus usus
est femus bovinum cum aceto; ad 'cy-
radas et scyrodes tumores omnes cata-
plasma inponebat. Diafori autem fymata
cataplasmatum et tritus, adiantus, atre-
plex, elcxini id est vitrigo, evisci radix
in vino coctas et ammoniaco cum mel
malaxatus et superpositus, viscus vero
cum resina et cera, salicis folia cum
ceruto; rumpit autem [143] fymata
propoleus, lupinus cum aceto coctus
cataplasmatum, cocumeris agrestis ra-

⁴³ ruta. — ⁴⁴ inlineatur. — ⁴⁵ siper. — ⁴⁶ medicamen. — ⁴⁷ perfriccionem. — ⁴⁸ ul-
cera evacua. — ⁴⁹ sanum. — ⁵⁰ apostema. — ⁵¹ lito perito. — ⁵² amomae. — ⁵³ cimini.
— ⁵⁴ aut deest. — ⁵⁵ siperponia. — ⁵⁶ inde super. — ⁵⁷ auferas. — ⁵⁸ cadat deest. —
CHAP. XXIX: ¹ ceratas. — ² fimata. — ³ lavidas. — ⁴ ceratas. — ⁵ fimata. — ⁶ in aceto
deest. — ⁷ posca. — ⁸ est deest. — ⁹ bovis. — ¹⁰ et. — ¹¹ ciradas. — ¹² addis cerotis.
— ¹³ tumoris omnis. — ¹⁴ digerat. — ¹⁵ fimata. — ¹⁶ his deest. — ¹⁷ enim addit. —
¹⁸ policonus, adreplex. — ¹⁹ vitragenis. — ²⁰ evisci. — ²¹ item addit. — ²² amoniacus.
— ²³ malaxatus inpositus. — ²⁴ jubat. Item addit. — ²⁵ cirotorum fit.

³⁰ les ³¹ inposita et de lupinis cum acito cataplasma inposita; rumpit et cocumeris agrestis radix mixta resinae ³² et capparidis radices ³³, similiter et nitrum ³⁴ cum fermento ³⁵ aut caricas. Intrinsicus vero apostimas factas ³⁶ rumpit aqua marina cum mulsa pota, et thalpes ³⁷ herba similiter. Cyradas autem digerit calcis viba ³⁸ cum mel aut si glyo ³⁹ admiscatur ⁴⁰ aut ⁴¹ cum oleo aut cum ⁴² adipe porcino; inponatur irei ⁴³ pulver cum stercus columbinum et lini semine ⁴⁴ in vino ⁴⁵ coctus cyradas tollit. Caprofici autem agrestes ⁴⁶ et domestici cocti et cataplasmati ⁴⁷ omnes collectiones digerunt ⁴⁸ et curant. Item ad cyradas ⁴⁹ id est scrofas resolvit ⁵⁰, extrahit et desiccatur fici cenus ⁵¹ & i, querceni arbori ⁵² cinus & i, galvanu ⁵³ libra i, afronitru libra i, cera libra i, oleu vetere libra i ⁵⁴, terebenthenae ⁵⁵ libra i; resina ⁵⁶ cera et oleum resolis in uno ⁵⁷, galvanum teris cum oleo et mittis in caccavo ⁵⁸ ubi soluta est cera, et cum se solveri ⁵⁹ galvanus, miscis diligenter; deinde colas et supermittis cineres tritas et tricoccinatas ⁶⁰ singillatim ⁶¹, et cum bene permixta fuerint omnia simul et sic colligis ⁶² [159] et uteris ad scrofas ⁶³, superponis medicamen; solvis enim die tertia aut quinta ⁶⁴, donec punctores ⁶⁵ sentiant, sic postea per singulos dies mutandus est medicamen, donec digeratur vulnus, et cicatricem

dices; similiter nitrum lac. . . . La fermentum aut ficus. Intrinsicus autem apostemas factas rumpit maritima aqua cum mulsa pota. Cyradas autem diafori calcis viva cum mel aut glyo mixta aut cum oleo aut cum adipe porcino inposita, irei farina cum stercus columbinum et lini semine in vino cocta cataplasma inposita omnem collectionem digerunt et eventat; caprofici autem agrestis et domestici cocti in cataplasma inpositi omnem collectionem digerunt et eventant. Emplastrum ad cyradas: litargiuro libra i, psymithiu libra i, oleo libras duas, stipteria scistes & ii, salis ammoniacus & ii, coquis amolentum et uteris. Item aliud emplastrum: litargiuro libra una, salis ammoniacus libra i, oleum librarum ii, stipteria rotunda; coquis amolentum et uteris.

³⁰ propolis. — ³¹ m. misterisne. — ³² cappare radices. — ³³ nitro. — ³⁴ fermentum. — ³⁵ factis. — ³⁶ claps. — ³⁷ viva. — ³⁸ aut glyo. — ³⁹ admiscatur. — ⁴⁰ aut deest. — ⁴¹ cum deest. — ⁴² iriae. — ⁴³ semen. — ⁴⁴ vini. — ⁴⁵ agrestis. — ⁴⁶ catalemti. — ⁴⁷ collectiones degerunt. — ⁴⁸ ceradas. — ⁴⁹ scrofare resolvit et per framina invisibiles addit. — ⁵⁰ licet cernus. — ⁵¹ arboris. — ⁵² galbano. — ⁵³ oleu. . . . libra i deest. — ⁵⁴ terebentina. — ⁵⁵ libra i, oleo vetere libra i addit. — ⁵⁶ oleo resolis in vino. — ⁵⁷ caccabo. — ⁵⁸ resolvit. — ⁵⁹ tricoccinatas. — ⁶⁰ singillatim. — ⁶¹ si colligis. — ⁶² addit crufas. — ⁶³ quinta aut tertia. — ⁶⁴ puncturis.

La

ducat locus. Item ad cyradas⁶¹ resina terebenthena \angle xcv⁶², cera \angle xlviii⁶³, viscu de quercu \angle xlviii; haec resolvis, superspargis querqueni ligni cinus \angle xvi, afronitru \angle xlviii; his simul admixtis ponis super carvones⁶⁴, addis oleum cyatos tres⁶⁵, et lebas ab igne; supermittis cocumeris silvestris⁶⁶ radices \angle viii, gladioli radices \angle viii, evisci radice pulver \angle viii, asias petras anthus⁶⁷ \angle viii, conficis et uteris.

[CHAPITRE XXX, t. V, p. 376.]

XXVIII. *Ad syringia.*

Spondili¹ radices rasae et in syringiis² missae callositatem³ amputat, et elleborus⁴ niger inmissus in duo aut⁵ tres dies auferit callositatem⁶. Resolvit autem eos et hoc medicamen i us \angle ii, ammoniacus thimiamatos⁷ \angle ii, collyria⁸ facta inmittuntur syringiis⁹, et cum acito aut aqua fex¹⁰ olei cocta et exinde¹¹ labata jubat; sorio¹² solo usto cum malsa inicimus, et carnes omfacii¹³ si inicianur ad lavandum jubat¹⁴. Ad syringium medicamen tollis¹⁵ absenti herbae¹⁶ coricilli¹⁷, teris cum suco ipsius et ponis in loco qui patitur et post haec accipis acinas urvae¹⁸ tres, tollis deintus sementes¹⁹ et mittis in eas serpentis tunica²⁰ aliquam partem et in balneo in solio accipiat qui patitur, hoc est glutiat eas et sanabis syringium²¹. Item alio modo ad²² syringium in omni

XXXVII. *Ad syringia.*

Spondilio radix circumpurgata et inposita de syringiis catulus auferit; elleborus niger inpositus in duos aut tres dies amputat callositatem. Collurium autem facta hoc modo: iu \angle ii, ammoniacus. Collurium factum inmittentes intra syringium cum aceto, aut aqua cum amorca olei cocta et exinde cum clystere inmissa, sorio solo usto cum modico cramoto, et mel inclizomenon carnem replet, et omfacius inclizomenus.

⁶¹ Item ceradas. — ⁶² \angle xcv. — ⁶³ \angle xlviii. — ⁶⁴ super carbonis. — ⁶⁵ oleo cyatus iii. — ⁶⁶ agrestis. — ⁶⁷ antus. — CHAP. XXX: ¹ spondili. — ² syringie. — ³ callositatem. — ⁴ elleborus. — ⁵ in addit. — ⁶ calussitatem. — ⁷ amoniaco tinamato. — ⁸ coleria. — ⁹ syringiac. — ¹⁰ si ex. — ¹¹ inde deest. — ¹² se oleo. — ¹³ carnis umfaciae. — ¹⁴ Item addit. — ¹⁵ medicamento illis. — ¹⁶ erbi. — ¹⁷ corecello. — ¹⁸ acervas uvas. — ¹⁹ semen. — ²⁰ serpentes tonicam. — ²¹ sanavit syringius. — ²² aliut.

^{Aa} loco³⁰ corporis factum accipis ficos aut caricas xv, mittis in unaquamque carica piper³⁴ granum unum et lenticlae³⁵ granum unum et de serpentis tonica. Quod sub ventre est grados duo solum et das manducare in balneum post ostium prima die caricas vii, secunda die caricas v, tertia die caricas iii; hoc experimentatum est.

[CHAPITRE XXXI, t. V, p. 376.]

XXX. *De inguinibus; Galenus auctor*¹.

XXXVIII. *Ad inguina.*

[159 v°] Cum inguinæ fuerint or-
tae, si quidem² plethoricus³ fuerit aut
cacocymus⁴ totum corpus, difficilis⁵
est ad curandum, suscipiens super⁶ se
crudam reumam venientem; si autem
sanus vene fuerit, facile potest curari⁷.
Calefieri ergo oportet et humectare to-
tam coxam, ut sine dolore efficiatur.
Vulnere vero superinponendum est
tetrafarmacum, oleo⁸ roseo resolutum⁹
aut aliquo calastico oleo. Circumbolvere
autem oportet totam coxam lanis oleo
calido infusis; de foris autem cataplasma
calida vulnere superponenda est de fa-
rina tridici aut hordei¹⁰ aut ex utris-
que¹¹ facta in aqua et oleum¹² modi-
cum. Adenas¹³ vero in inguinis¹⁴ aut
sub ascellis¹⁵ inflammationem¹⁶ habue-
rint, parigorizantur si ab initio lana in
oleo¹⁷ calido infusa sit inposita, non
cum sale sicut aliqui faciunt; nam
postea illis utimur¹⁸ tunc omnem
coxam parigorizatam¹⁹ et sine dolore
factam²⁰, hoc est si vulneraverit de qua

Quando inguinæ consurgunt, si
quidem plethorici fuerint aut caco-
chimi totum corpus, difficilis est cu-
ratio; adsumenda est tamen in his,
reumatae passionis addicta est curatio;
si autem sani bene fuerint, facilius.
Calefacere enim oportet et humectare
totam coxam, ut sine dolore fiat, et
superponendum est ulceri tetrafar-
macus resolutus oleo roseo aut aliquo
de calasticis oleis; circum vulnus au-
tem oportet totam coxam pelemsiam
factam de oleo calido infusam; extrin-
secus et ulcus cataplasmandum de fa-
rina tritici aut hordei aut ex utrisque
permixtis cum aqua cocta cum modico
oleo. Adenæ autem inflammatae miti-
gantur in initio lana superposita cum
oleo embrocas, non cum sale, sicut
nonnulli faciunt; post hæc enim illis
utimur circa totam coxam mitigativam
quæ absque dolore faciunt ulcus; in
his igitur quam plurimæ dolores aut
inflammationes solvit. Saepius autem

²² omnem locum. — ³⁴ pupi. — ³⁵ lenticula. — CHAP. XXXI: ¹ Gallieni. — ² quid in.
— ³ plethoricus. — ⁴ cacocimus. — ⁵ difficile. — ⁶ siper. — ⁷ curari deest. — ⁸ pleo.
— ⁹ resolutio. — ¹⁰ ordie. — ¹¹ utroque. — ¹² oleo. — ¹³ ad venas. — ¹⁴ enguinea. — ¹⁵ as-
cellas. — ¹⁶ inflammacione. — ¹⁷ olio. — ¹⁸ hutimur. — ¹⁹ paragrizatam. — ²⁰ dolorem
fatam.

Aa
 causa quam plurime dolores et fleg-
 mones solbuntur. Saepius autem ma-
 jores fiunt dolores²¹, quando ad pus
 veniunt. Cum ergo ignea²² inflammatio
 pausaverit, mitigativa remobenda sunt
 cataplasmata vel medicamina²³, id est
 tretrafarmacum, et utendum est ea que
 digerant²⁴ vulnus medicamenta quae
 sunt mollia cum mutariis aut²⁵ cerotis²⁶.
 Fugere enim oportet in his²⁷ dura em-
 plastra²⁸; cogunt enim loca iterum
 inflammari²⁹. Si autem subpusurave-
 rint³⁰ loca, non oportet mox incidere,
 ut aliqui faciunt, sed temptandum³¹
 est, ut digeratur³² aut spargatur³³ vul-
 nus diaforeticis³⁴ medicaminibus; di-
 gerit enim omnino et cito tumorem in
 inguinis superpositi quales ad apostimas
 digerendas diximus³⁵.

La
 et majores in pus vertitur, in quantum
 possibile est fervens inflammatio miti-
 ganda est; mitigabis medicamentis
 quale est quod vocatur macidonicum,
 similiter et tetrafarmacus, quae diafo-
 risin faciunt. Veniendum est ad medi-
 camenta quae constitutione humida
 sunt et quaecumque inmotis est similis
 aut cerotis, nam fugere oportet in his
 passionibus quae dura sunt: cogunt
 enim et irritant loca et iterum eas co-
 gunt ad inflammationem; utique et
 multum pus in ipsis locis inferunt.
 Quod si pus fecerit, aperire vulnus multi
 faciunt, sed temptandum est medica-
 mentis diaforeticis facere diaforisin:
 omnino faciunt in tumore inguinum
 superposita cataplasma quod mitiget,
 deinde quae diaforisin faciunt. Oportet
 mutari paulatim, primo ergo ut dic-
 tum est quae mitigent admiscentes
 mel modicum, ita auferentes totam
 tritici farinam incipere, ordeï mittere
 farinam cum quo et mel augmentas:
 sic deinceps utere ordeï farina et cata-
 plasma cata inponis. Inpinguendo igitur
 in ulcere inguinum periculum, non
 est existimandum esse sine periculo:
 malum autem aliud maxime de fe-
 bribus factum vulnus.

[CHAPITRE XXXII, t. V, p. 378.]

XXXI. *Ad erisipelas*¹.

XXXVIII. *Ad herisipilas*.

Pinguis et acer humor percurrens
 cholericus² facit erisipelas; super ulcus

Pinguis et acer humor supercurrens
 facit herisipilas quandoquidem sine ul-

²¹ majoris fiunt doloris. — ²² ignea. — ²³ medicamine. — ²⁴ degerunt. — ²⁵ medi-
 camenta. . . . aut deest. — ²⁶ cerotus. — ²⁷ in his deest. — ²⁸ emplaustra. — ²⁹ in-
 flammare. — ³⁰ subpusuraverent. — ³¹ temptandum. — ³² degeratur. — ³³ expargatur.
 — ³⁴ diaforeticus. — ³⁵ superposite qualis ad apostemas digerendas diximus. — CHAP. XXXII :
¹ haeresipilas. — ² colericus.

^{Aa} fiunt enim et sine ulcere in initio³ curandi sunt colagogo⁴ catartico, et sic utenda sunt medicamenta, quae reprimant super[160]venientem⁵ humorem et infrigident⁶, quas Greci *apocroastica*⁷ vocant; deinde a frigidis oportet transire⁸ ad ea quae digerunt antequam locus⁹ lividum aut nigrum fiat. Oportet ergo mox in principio frigida et quae non sunt stiptica inponere¹⁰ sunt, qualia sunt aemperviva, porcacia¹¹, psilliu¹², id est herbam¹³ pulicarem, et lentes¹⁴ quae in aqua vel¹⁵ super aqua in¹⁶ stagnis aut cisternis¹⁷ nascuntur¹⁸, aut cotilidonos¹⁹, aut strignu²⁰, hoc²¹ est uva canina, aut yosquiamus²², aut lactuca, aut glauciu²³ cum vino²⁴ et ovi lacrimo, aut²⁵ cum aqua frigidissima factus cerotus; miscetur autem et opius aliquantum in eo²⁶ et sucum papaveris et cicutae et²⁷ mandragorae²⁸, et fit confectio²⁹. Cerotus³⁰ autem frigidus conficitur³¹ sic: cera ÷ i, oleu roseu³² ÷ ii aut tres³³ maxime uncias³⁴, oleus vero³⁵ roseus, de oleo³⁶ omfacino³⁷ sine sale confectus, id est flos³⁸ qui septembrio aut octobrio³⁹ mense fit; resolvit ergo cera cum oleo⁴⁰ roseo, et cum se gelaverit, manibus malaxas, superfundis⁴¹ paulatim aqua frigida, quantum cerotus in se suscipere⁴² potuerit, et si modicum acetum addas⁴³ suptile et perlucidum⁴⁴, bene facis; adhuc magis plus humectat et infrigidat; nam butilis⁴⁵ est

La cere; quando autem super ulcus fit, curabis autem eum colagogo cathartico inprimis adhibitus, et sic postea quae repraemant quae superfluit, ex his quae infrigident; oportet autem transire de frigidis ad ea quae diaforisin faciunt antequam lividum aut nigrum fiat locus. Oportet autem erisipilas dum robore ignitus est frigidis rebus cum humidis sive stipticis rebus, qualia sunt semperviva, porcacia, psillion, lentis acque in stagna invenitur, cotilidon et uva canina et yosquiamus et lactuca et glaucium cum vino et ovi lacrimum sive cum aqua nimis frigida; cum ceruto miscetur aliquid et de oppio eis aut sucus papaveris et conio et mandragorae. Fiunt autem composita medicamenta frigida ceruta resoluta, oleo, cera, ut sit maxime mundus. Facere oportet cerutum humidum et frigidum in mortario malaxatum manibus aqua frigida super rotantis quantum cerutus suscipere potuerit; optimus autem ad haec oleus roseus aut omfacinus qui sine sale est, et triplum sit cera in hoc cerutum ab oleo; si autem et acetum modicum, modicum quid admiscere volueris tenuem et perlucidum, adhuc etiam et magis humidum et frigidum fit medicamen; hoc autem utilissimum est non solum aerisipilatibus totis, sed et hecticis febribus et inflammationes quae in veretro fiunt in initio ante-

³ ulcera initio. — ⁴ colagogo. — ⁵ supervenienti. — ⁶ infrigident. — ⁷ apocroastica. — ⁸ transire. — ⁹ aut addit. — ¹⁰ inponenda. — ¹¹ porcacia dest. — ¹² psillio. — ¹³ herba. — ¹⁴ lentis. — ¹⁵ que. — ¹⁶ aquos. — ¹⁷ stagni sunt cesternus. — ¹⁸ contus. — ¹⁹ cotilidonus. — ²⁰ strigno. — ²¹ id. — ²² yosquiamus; id est caligata addit. — ²³ glauciu. — ²⁴ vinum. — ²⁵ aut dest. — ²⁶ eum. — ²⁷ cecute. — ²⁸ mandracore. — ²⁹ conficis. — ³⁰ cerotis. — ³¹ conficis. — ³² oleo roseo. — ³³ ris. — ³⁴ uncias dest. — ³⁵ vero dest. — ³⁶ olium. — ³⁷ omfacino. — ³⁸ flos. — ³⁹ september aut october. — ⁴⁰ olio. — ⁴¹ si perfundo. — ⁴² sustinere. — ⁴³ adis. — ⁴⁴ perlucidum. — ⁴⁵ utilis.

^{Aa} hoc medicamen non⁴⁶ solum⁴⁷ ad heripelas, sed etiam ecticis⁴⁸ febribus et⁴⁹ ad fervores qui in veretro fiunt. Mox in initio, antequam nomodis passio fiat, sed et frigidae herbae suprascriptae cum sup⁵⁰tile⁵¹ alfit⁵² infrigidant⁵³ fortiter fit et alium cerotum ex dactulis⁵⁴ pinguibus⁵⁵ sublata quas intrinsicus ab osso⁵⁶ sunt membrana; carnes ipsorum coquis⁵⁷ cum aceto aut posca⁵⁸, ita ut discoquantur, deinde teris et uteris⁵⁹; quod si durum tibi visum fuerit medicamen, miscis cum suprascripto ceroto⁶⁰ de aqua facto, et uteris. Declinante igitur febre, antequam libidus fiat locus, cataplasma de farinas hordei⁶¹ in posca⁶² cocta calida superponis. Quod si libidus factus fuerit locus, scarificabis⁶³ et sic superponis cataplasma; fumentabis vero de aqua [160 v°] dulce calida. Interdum autem et cum aqua marina aut salsa et cataplasma suprascripta in aqua aut acito aut posca coquis⁶⁴.

^{La} quam nomodis fiant; sed et frigidae herbae cum alfit⁵² tenuae infrigidat nimis; dactuli autem pingues sine enas per coctionem discocti facti et superpositi; siccativa autem admiscuntur et praedicto ceruto admixtus bene facit. Mitigat autem inflammationem antequam libidum fiat membrum qui patitur cataplasma de omileseos; in omni autem hoc de ordei farina cataplasma inponis calida. Si autem libidum fieri contingit datas in ipsis locis istam ponis cataplasma; fumentas etiam et de aqua calida dulce; interdum autem maritima aut sale missa in dulce aqua, et aliquotiens cataplasmati miscis ipsa aquam aut acetum et salem.

[CHAPITRE XXXIII, t. V, p. 380.]

XXXII. *Curatio herpetum.*

Acer est humor¹ cholericus², qui³ herpetam⁴ facit. Quod si nimia acredo fuerit, quae se comedat et dicitur Grece⁵ *herpeta iomenus*, haec maxime senioribus fit. Quod si fleuma⁶ commixta fuerit cholerico humori⁷, alia fit herpetum⁸ species, quam Greci *cencrian*⁹ vocant, quia fiunt¹⁰ pustulas¹¹ similes

XL. *Ad herpitas.*

Herpitas acer est humor qui facit nulli mixtus. Quod si ex colerico felle efficitur, nimia aegritudinem ciborum erpita consistit, cum ex commixtionem frequenter cutis supervenit, propter quod et erpis nominatur; quod si flegma coleribus misceatur, alia fit erpita quae nominatur *cencrian*, melleo similes

⁴⁶ medicamen non *deest*. — ⁴⁷ solus. — ⁴⁸ hicticis. — ⁴⁹ et *deest*. — ⁵⁰ subtile. — ⁵¹ infrigidant. — ⁵² datulis. — ⁵³ pinguis. — ⁵⁴ alio modo. — ⁵⁵ quis. — ⁵⁶ posca. — ⁵⁷ et uteris *deest*. — ⁵⁸ ceruto. — ⁵⁹ farina ordei. — ⁶⁰ posca. — ⁶¹ scarificas. — ⁶² quoquis. — CHAP. XXXIII: ¹ humor. — ² colericus. — ³ quis. — ⁴ hepatam. — ⁵ Greci. — ⁶ flegma. — ⁷ colerico humore. — ⁸ erpitem. — ⁹ cingrian. — ¹⁰ fiunt *deest*. — ¹¹ pustellas.

^{Aa} melio¹² in cote corporis. Hii ergo qui haec patiuntur, similiter ut¹³ herisipelas¹⁴ curabis catartice et clystere¹⁵ colagogo¹⁶ mox in principio; postea vero adhibis¹⁷ apocrustica medicamenta in his qui patiuntur loca, deinde quae cicatricem faciant vulneribus. In initio igitur adhibemus¹⁸ vitis tenerrimae¹⁹ cacumina aut summitates²⁰ teneras robi²¹ aut plantagine teris et inponis cataplasma; deinde lenticla cocta tertiam partem superscripto admiscis medicamini²². Quod si fuerit necesse²³, addimus etiam et mel modicum et alfitia; vulnuscola autem trociscis²⁴ superlinimus resolutis sapa aut vino subtili²⁵ et austero non vetere aut certe posca aquosa²⁶. Si jam diuturna²⁷ sunt ulcera in quibus inutiliter facit musa aut Andronios²⁸ trociscus. Quae autem in summitate²⁹ sunt ulcera et si non fuerint diuturna, inliniri³⁰ nullo modo fortioribus medicaminibus expedit, quae fortiter desiccant, et ideo his adhibemus clautio³¹ et his similia maxime aqua resolutis. Nihil autem ad haec jubantem³² addimus modicum acetum et sucum plantaginis et strignu; nam jubamen ad haec non parvus est lini semen exsiccatus³³ et in vino et oleo coctus et tritum si superponas³⁴, aut terra Cymolia strigni herbae suco resoluta et inlita, aut spuma argenti \angle iiii, porri sucus cotila dimidia, bete sucus cotila dimidia trita linies.

^{La} pustulas in cute. Hii ergo purgandi sunt in totum corpus prius cathartico colagogo, deinde adhibendus medicamen qui repreat patientis loca quae sanant erpitam competenter, mox autem et ea quae cicatricant ulcera in cute [143 v°] utimur quae talia sunt. Post haec autem non prohibentur passionem habere similia priori evacuamus totum corpus quemadmodum in herisipilatibus similiter; qui autem patiuntur loca non talia adhibemus. Infrigidare ergo opus habent similiter quomodo et erisipelas; non autem adhuc et humectationem ferunt. Convenit autem eis frigida et siccativa; neque ergo lactuca est adhibenda, neque lentis quae in stagnis aquis nascuntur, neque porcacia aut semperviva aut his similia quae infrigidat aut humectant, sed initio quidem adhebebus vitibus palmites teneras et robi cimas et plantaginis, cataplasmandi sunt; post haec autem lenticla cocta admiscenda est, quandoque et mel et alfitia, et quae superscripta sunt ad reumaticas passiones, cataplasma-bisque semperviva; ulcera autem inlinenda sunt medicamentis qui ad herpitas faciunt: trociscus resolutus sapa aut vino tenue et austero, non vetus, aut pusca aquosa; diuturna autem existentem jam passionem et talem ulcerationem utilior est et Andronius trociscus; quae autem in summa cute sunt ulcera herpitem, si non aliquid diuturnus ulcus sit, inlinendus est

¹² melio. — ¹³ reeris. — ¹⁴ erisipelas. — ¹⁵ clystire. — ¹⁶ colagogo. — ¹⁷ adipis. — ¹⁸ adhebebus. — ¹⁹ tenerime. — ²⁰ summitatis. — ²¹ rubi. — ²² medicamen. — ²³ nece. — ²⁴ trociscus. — ²⁵ subtile. — ²⁶ certi pusca acosa. — ²⁷ diuturna. — ²⁸ Andronius. — ²⁹ in somnietati. — ³⁰ inlinire. — ³¹ glaucio. — ³² jubant sedantem. — ³³ exsiccatus. — ³⁴ superponas.

Aa

non ex his sed de fortioribus et desiccatis amplius oportet. Adhibendus est autem ad tales erpitas glaucion et his similia, maxime quidem aqua resolutus. Nihil autem juvantem acetum admisces et sucus de arnoglosse aut uvae caninae sucus resolvis non modice lino, siccas et in vino et oleo coquis et teris et supermittes terra Cymolia, et cum suco aut litarguiro \angle iiii et porri sucus emina media et bete sucus emina media, teris et inlines.

[CHAPITRE XXXIV, t. V, p. 383.]

XXXIII. De scyron¹.

XLI. Ad scyron.

Fit igitur scyron tumor durus ut lapis² de viscoso et spisso adque frigido humore, et ita membris insigitur, ut insitus³ in loco ubi consederit talis humor [161] efficitur⁴ ut lapis durus⁵, ut vix aut⁶ nullo⁷ modo si jam insensibilis⁸ factus fuerit auferatur. Fit etiam scyron et ab indoctis, qui non intellegendo causam mox a principio vehementioribus diaforeticis⁹ medicaminibus curant ea loca, quae humore replita sunt et tumida; sublato enim tenuitatem humoris et spissitudo feculenta quae¹⁰ remanet velut durescit. Oportet ergo medicamen non balde quae¹¹ desiccat adhiberi, sed ea adhibenda sunt quae molliant et malaxent adque digerant¹²; malactica ergo sunt adeps¹³ cervinus et medulla, et taurina et hircina et ursina adeps¹⁴, gutta ammoniaci, et bdellion¹⁵, et storax. His igitur¹⁶

Scyron tumor duritia talis est, quem admodum ossus aut lapis, quod scyron Greci vocant; est autem et insensibilis; propter quod jam insensibilis est necesse est ut insanabilis sit omnino; tibi adhuc habet aliquam sensibilitatem ex his quae diaforisin faciunt curari possunt medicaminibus, sed ea quae diaforisin faciunt et non de subito aut evacuant absque malaxationem. Imprimis quidem modicis diebus minus videtur uncus; quod autem reliquum passionis remanet, insensibilis fit omnino illo quod tenuerunt sublato; quod remansit durior fit, propter quod ergo utilis est medicamen commixtus qui malaxit, qualia adeps cervinus et ejus medulla, et taurinus sevus et hircinus, ammoniaci et bdellium et thorax. His ergo utantibus [145] post eas duritiam diaforetica adhibemus, qualia sunt feno-

CHAP. XXXIV: ¹ iscyron. — ² lapis deest. — ³ insitus deest. — ⁴ durus addit. — ⁵ durus deest. — ⁶ vixat ut. — ⁷ nullo. — ⁸ insensibilis. — ⁹ diaforeticis. — ¹⁰ que. — ¹¹ valde que. — ¹² digerant. — ¹³ adipis. — ¹⁴ adipis. — ¹⁵ bdellion. — ¹⁶ ergo.

^{Aa} utimur¹⁷ ut resolbamus scyron, id est lapidi duritias in carne similes factas, qualia sunt fenumgrecum¹⁸ et stercus caprinum cum posca¹⁹ facta cataplasma. Nam ex plurimis conficitur medicamen expediens ad scyros²⁰ solbendos²¹ Galeni²², quem hoc modo composuit : caseae veteris²³ pinguedinem libra i, gutta ammoniacus libra i, caseu²⁴ vetere baccinu²⁵ aut caprinu²⁶ libra i, sevu taurinu²⁷ libra i, apocymatos²⁸ libra i, medulla cervina ζ viii, ysopu²⁹, cerotes³⁰ ζ iii, oleu Cyprinu³¹ ζ vi, vinu Egyptiu³² cotylas septe, conficis et uteris; dicimus³³ etiam et in nono libro ubi de podagras scribimus ad scyros³⁴ *.

La grecus et caprarum stercus cum pusca. Conficitur autem medicamen a medicis ad utrasque contemplationes expediens et sciron; diapernis modicus, caseum bubulon aut caprinum libra i; dissolvit et diaforisin facit, qualis est quod adinvenit Galenus: diaperna porcina veteris unctus, ammoniacus tymiamatus ana libra una, medulla cervina unciae viii, opopanaco ζ iii, oleum Cyprinum ζ vii, vino Egyptio coeliaria sex; scripsimus enim et in uno libro ad podagras scyron facientes.

[CHAPITRE XXXV, t. V, p. 384.]

XXXIII. *Ad tumores; Galeni¹.*

Flegmatica ventositas tumorem² generat mollem, carnes³ inflatas submolles sine dolore quae fit de spiritu⁴ vaporis crescente⁵ ventositate, sicut frequenter mortua videmus tumescere⁶ corpora; quae tamen causa propriae in cruribus et pedibus fieri solet⁷, ubi cum presseris digito⁸ et relevaberis, fovea⁹ facta diutius manit, et quando premitur nullus⁹ sentitur dolor. Oportet autem hoc modo¹⁰ curari¹¹; spongea¹² noba¹³ in posca¹⁴ infusa et superposita¹⁵ liganda est leviter constricta, a supe-

XLII. *Ad tumoris.*

Pneuma fleumatodis tumores generat floxus et inflatus, et si digito premes foveam facis; est autem et sine dolore. Sanare autem eos oportet hoc modo: spongia in pusca infusa et superposita cum lecamen leniter stringes inferioris partis incipientes, fienda ligatura in superioris partis; nova enim debet esse spongia; quod si ad praesens nova non fuerit et vetus invenietur, lavanda est nitro et magis quae vocatur lixiva. Non igitur cadentem per hoc tumorem modicum aliquid de

¹⁷ hutimur. — ¹⁸ fenogrecum. — ¹⁹ pusca. — ²⁰ icyron. — ²¹ solvendus. — ²² Gallieni. — ²³ verteris. — ²⁴ casio. — ²⁵ vacano. — ²⁶ caprino. — ²⁷ sero taurino. — ²⁸ apocimatus. — ²⁹ isopo. — ³⁰ cerotis. — ³¹ Crinu. — ³² Egiptio. — ³³ dicit. — ³⁴ addis carussa. — CHAP. XXXV : ¹ Galieni. — ² tumoris. — ³ carnem. — ⁴ disperato. — ⁵ criscienti. — ⁶ vidimus tumescere. — ⁷ solet. — ⁸ fovia. — ⁹ nullis. — ¹⁰ modo deest. — ¹¹ corare. — ¹² spongea. — ¹³ nova. — ¹⁴ pusca. — ¹⁵ subposita.

* Voir t. V, p. 552 et suiv., et plus bas, l. IX, chap. 57-59.

Aa
riore¹⁶ incipiens parte et iterum finire¹⁷ in superiores partes. Quod si nova sponsia non est de usu¹⁸, quae est sponsia nitro labanda est et cum lexiva¹⁹, maxime illa esse debet quam saponarii faciunt, et²⁰ ut supra diximus superponis et fortiter ligas; mirifice sanabis. Quod si forsitan²¹ ex his minime fuerit [16: v²²] sedatus tumor, modicum ei²³ stipteria admiscis. Melius autem facis si pannum²⁴ mollem infusum superponas. Bonum est etiam et clauion²⁵, longiquos²⁶ enim tumores sanat; sed ut dixi ante ipsum locum qui tumet oleo pe[r]-unguis, et sic superponis spungia cum lexiva acerrima, et fortiter ligas; magnifice curabis et amputabis causam. Hisates²⁷ vero herba tales tumores digerit²⁸ et repremit. Facit autem terra omnis maxime Ægyptia²⁹.

La
stipteria admiscendum est, expediens autem ad haec est vetustissimum pannum in hoc humore infusum et superpositum; bene facit et glaucion. In diuturnis autem tumoribus subunguis ante oleo membrum qui tumet, et sic superponis sponsiam in lixivam infusam et stringis firmitus; curas tumores. Isates vero herba domestica tumores inflammatus mirabiliter eventat et digerit et repremit. Terra Creta vel omnes terra et magis Ægyptia inlita tollit tumorem cum pusca.

[CHAPITRE XXXVI*, t. V, p. 386.]

XXXVI. De thermentu¹.

Species inflationis est² thermentus³; superposita⁴ est autem ulceri vissica nigra, quam si ruperis⁵ subtus⁶ corrupta apparit caro; hoc autem cum inciseris, pus invenitur in ea.

XLIII. De thermentu.

Species limatus thermentus; super-nascitur enim ulceri superius vissica nigra, quam cum aperieris invenies subtus similem corruptam carnem; hoc aut[em] divisa pus invenitur.

¹⁶ superire. — ¹⁷ finire. — ¹⁸ di uso. — ¹⁹ lixiva. — ²⁰ uteris addit. — ²¹ forsitan. — ²² aliquanto addit. — ²³ panem. — ²⁴ claucucion. — ²⁵ longincus. — ²⁶ hisatis. — ²⁷ adgerit. — ²⁸ Ægyptia. — CHAP. XXXVI : ¹ thermentu. — ² easunt; species inflationes easunt in titulo ponit. — ³ thermentus. — ⁴ superponita. — ⁵ roberis. — ⁶ subtus. —

* Les manuscrits Aa et Ab ont interverti l'ordre des chapitres, tel que nous le trouvons dans le grec et dans l'édition de Bâle de 1529. Ils ont placé xxxv et xxxvii après xxxviii. Le manuscrit de Laon, au contraire, a conservé l'ordre du grec.

[CHAPITRE XXXVII, t. V, p. 386.]

XXXVII. *De epinicteda¹ bel alias
pustulas².*

Aa Ex pustulis vero non umquam etiam
ulcuscule sunt aut aridiora aut humi-
diora, et modo tantum cum robigine³
sunt, modo etiam cum inflammatione
aut dolore, exitque ex eis aut pus aut
sanies aut utrumque, maximeque id
evenit⁴ in aetate puerili, raro in medio
corpore, saepe in eminentibus⁵ partibus.
Pessima tamen pustula⁶ est quae epi-
nictides⁷ dicitur eo colore vel sublibida
vel alba esse⁸ consuebit; circa⁹ hanc
autem vehemens¹⁰ inflammatio est, et
cum aperta est reperitur¹¹ intus exul-
ceratio muccosa colorem humoris sui
similis. Dolor ex ea supra magnitudinem
ejus est¹² neque enim ea faba major
est, adque haec quoque oritur in emi-
nentibus¹³ partibus et fere noctu, unde
nomen quoque [162] a Grecis inposi-
tum est. In omnium vero pustularum¹⁴
curationes primo est multum amba-
lare adque exercitare, si quit sta¹⁵ pro-
hibent gestari; secundo¹⁶ est cibum¹⁷
minuere¹⁸ et abstinere ab omnibus
acribus¹⁹ et exteuuantibus; eadem et
nutrices²⁰ facere oportet si lactans est
puer ita affectus. Praeter haec his qui
jam robustus est si pustulae minutae
sunt²¹, desudare in balneo debet si-
mulque super²² eas nitrum spargere
oleoque²³ vino²⁴ miscere et sic ungui,

XLIII. *De nectidos.*

La Epenectidos ulceratio papula est ab
se nascens exanthemata vissiculas si-
miles subrubras, quas ruptas tabus sub-
sanguineus apparet; haec ergo in die
nonsatis [145 v°] nocit, noctu autem cum
dolore est magis in vulnere. Opo silfio
aqua resolutum superpositus aut bras-
sica cruda superponis.

CHAP. XXXVII : ¹ epenictoda. — ² latus pustellas. — ³ robigne. — ⁴ evenit. — ⁵ emi-
nentebus. — ⁶ pustella. — ⁷ epenictidis. — ⁸ et si. — ⁹ cera. — ¹⁰ vemens. — ¹¹ repe-
ritur. — ¹² est deest. — ¹³ emenitibus. — ¹⁴ possula. — ¹⁵ si quid ista. — ¹⁶ secundum.
— ¹⁷ cibo. — ¹⁸ minuare. — ¹⁹ agribus. — ²⁰ nutricis. — ²¹ minuti sint. — ²² siper
— ²³ oleo deest. — ²⁴ vinum.

At tunc descendere³⁵ in solio. Quod si nihil sic proficitur aut si major pustularum³⁶ genus occupabit, inponenda³⁷ lenticula est detractaque summa pellicula ad medicamen Galeni³⁸ transeundum est. Epinictes³⁹ vero post lenticula recte polygonia⁴⁰ aut virides coriandrus⁴¹ inponitur. Ulcera vero ex pustulis⁴² jam facta tollit spuma argenti cum semine fenigreci⁴³ mixta, sicut his invicem oleum roseum⁴⁴ adque intybae⁴⁵ succus adiciatur, donec mellis grassitudo efficiatur. Propriae ad eas pustulas de quas infantes male habent, lapidis quem *pyriten*⁴⁶ vocant Ꝙ viii cum quinquaginta amaris nucibus⁴⁷ miscetur⁴⁸, adiciunturque olei cyati tres; sed prius ungui ex cerussa pustulae debent, tunc hoc inlinire. Ad epinictidas⁴⁹ opus silfiu aqua solum superpositus desiccat absque⁵⁰ morditatione et brassica cruda trita cum aqua superponis. Alia vero plura sunt pustulas quae⁵¹ maxime vernis temporibus nascuntur; nam modo circa totum corpus partemve⁵² aspritudo quaedam fit simile⁵³ his pussulis⁵⁴, quae ex ortica vel sudore nascuntur; ea *exanthemata*⁵⁵ Greci vocant, eaque modo rorent, modo colorem cotisnon⁵⁶ excedunt, nonnumquam plura semilia varis oriuntur, nonnumquam⁵⁷ majores pussulae⁵⁸ libidae⁵⁹ aut pallidae aut nigrae aut aliter⁶⁰ naturali colore mutato; subest⁶¹ his humor ubi eruptae sunt infra quasi exulcerata caro apparit *flectedas* Greci vocant. Fiunt

³⁵ descendere. — ³⁶ pustularum. — ³⁷ inponenda. — ³⁸ Galeni. — ³⁹ epinictis. — ⁴⁰ polygonia. — ⁴¹ coriandros. — ⁴² solis addit. — ⁴³ fenigreci. — ⁴⁴ oleo roseo. — ⁴⁵ intybi. — ⁴⁶ perityn. — ⁴⁷ nocibus. — ⁴⁸ miscitur. — ⁴⁹ ad epinectidas. — ⁵⁰ aliqui. — ⁵¹ quem. — ⁵² que. — ⁵³ similis. — ⁵⁴ pussulus. — ⁵⁵ exanthimata. — ⁵⁶ coternon. — ⁵⁷ plura. . . . nonnumquam deest. — ⁵⁸ pus in sali. — ⁵⁹ lipidia. — ⁶⁰ alia. — ⁶¹ mutatus ubi.

Aa

La

vero²² aliae pussulae vel ex frigore vel ex igne vel ex medicamentis, quas Greci *psidracion* appellant; [162 v°] paululum durior ex est subalbida acuta qua ipsa quod expremitur humidum est. Haec omnes pussulae ut supra dictum est curantur.

[CHAPITRE XXXVIII, t. V, p. 386.]

[161 v°] XXXV. *De nervis qui in articularis sunt aut ossis quos Greci sindismos vocant, si inciduntur.*

Nervi quos *sindismos* vocant, qui¹ de ossibus procedent, qui etiam si frangantur², ossa probantur ligare; ut se contineant³ si inciduntur, desiccatis⁴ medicaminibus adhiberi⁵ oportet⁶; nam si in musculis⁷ inserti sunt sine periculo sunt; nam in cervicibus et nervis adjuncti⁸ periculosiores⁹ sunt, et magis si neglegentur cūrentur.

XLV. *Ad sindismos, id est nervus qui os allegant incisus.*

Sindismus, quam quidem ad ossa pertinet et ab ipsis continentur et sine periculo sunt. Desiccativas si ei facere volueris medicamenta, non nocet in musculis et quam absque periculo est in cervicibus in nervo tanto maliorum sindismon periculosiore quando non curatur.

[CHAPITRE XXXIX, t. V, p. 387.]

[162 v°] XXXVIII. *Ad thimion¹.*

Thimion² nominatur, quod supra corpus quasi verrucula³ emittit⁴ ad cotem tenues; supra⁵ latius et subdum et in summo⁶ asperum habet caput⁷, in summo⁸ colorem floris thimi⁹ repraesentat¹⁰, unde et nomen¹¹ accepit; ibique facile finditur¹² et cruentatur, nonnumquam aliquantum sanguinis fundit. Fere fabae Aegyptiae magnitudine est, raro¹³ majus, interdum perexiguum;

XLVI. *De thimo.*

Thimus est ulcus super carnem asper et frigidas carnes facit; fit enim in ano et veretro et facile saepius a se cadit. Si autem malitiosus fuerit, dolores prestat; aliqua autem insanabiles sunt.

²² viri. — CHAP. XXXVIII : ¹ qui *deest*. — ² frangatur. — ³ contineat. — ⁴ desiccativus. — ⁵ adhibere. — ⁶ oportet. — ⁷ muscolis. — ⁸ sunt. . . . adjuncti *deest*. — ⁹ periculosioris. — CHAP. XXXIX : ¹ thimion. — ² timion. — ³ verrucule. — ⁴ minit. — ⁵ si pera. — ⁶ somno. — ⁷ idque *addit*. — ⁸ summo. — ⁹ timvie. — ¹⁰ presentat. — ¹¹ nomine. — ¹² findetur. — ¹³ rarum.

^{14a} modo unum¹⁴, modo autem plura nascuntur vel in palmis vel in¹⁵ inferioribus partibus pedum. Pessima tamen in obscenis sunt et maxime ibi¹⁶ sanguinem fundunt¹⁷. Tollit thimium¹⁸ etiam ficus in aqua cocta et inposita, gitter¹⁹ cum acito; caproficus crudus²⁰ thimos anputat²¹.

1a

[CHAPITRE XL, t. V, p. 387.]

XXXVIII. De sycon¹.

Syca² nominatur germina rotunda et subdura et subroba³, quas etiam sequitur dolor. Nascitur autem haec quam maxime in capite, quam in aliis corpore partibus⁴. Optimum⁵ tamen medicamen est⁶ stiptiria⁷ scistes⁸ et calcantu⁹ assu¹⁰ et taurocolla, aequalia¹¹ pondera cum duplo lepidus¹² [cal]cu¹³; teris cum aceto et inlinis. Optime etiam facit sardenarum capita usta, et bulbi cocti, et cinus cum acito simul permixta¹⁴ trita et inlita.

XLVII. De sycon.

Sica nominatur germina ulcerosa, rotunda, subdura et subrubea, quas etiam dolores secuntur. Nascitur autem haec quam plurime in capite, utique et in alio membro. Optimum ad hoc medicamen est stipteria scistes et calcantum assu et taurocolla aequaliter missa cum lippidus calcu duplum; teris cum aceto et inunguis. Magnum autem est et sardenarum capita huata et bulbi cocti et cinus de sarmentis et sardenis cum aceto simul mixta.

[CHAPITRE XLI, t. V, p. 388.]

XL. Ad furunculos¹.

Ex pingui humore² furunculi fiunt; digerit autem eos triticus maticatus³ et superpositus et⁴ masticis Egyptia⁵ eos jubat; uva passa igitur emaculata teris et admiscis sale aequalia pondera et ponis cataplasma, hoc rumpit et pus effundit⁶. Item caricas coctas teris et aqua super-

XLVIII. Ad dotienas, id est furunculus.

Ex pinguedinem quidem humorum dotienas fiunt, disforas eos digerunt vel eventant tritici masticati et superpositi; masticis autem Egyptia⁵ juvat eos, uva passa exossata et trita et mixta sale aequaliter cataplasma inposita, hoc enim et effundit aut rumpit. Caricas

¹⁴ uno. — ¹⁵ vel in deest. — ¹⁶ bis. — ¹⁷ ut addit. — ¹⁸ timium. — ¹⁹ gittis. — ²⁰ tradus. — ²¹ anputatus tymus. — CHAP. XL: ¹ sycan. — ² syca deest. — ³ subbia. — ⁴ partis. — ⁵ optimum. — ⁶ est deest. — ⁷ styptiria. — ⁸ scectis. — ⁹ calceatu. — ¹⁰ assu. — ¹¹ equali. — ¹² libidus. — ¹³ calco. — ¹⁴ et addit. — CHAP. XLI: ¹ furunculos. — ² ex pingui humore in titulo ponit. — ³ masticatus. — ⁴ et deest. — ⁵ Egiptia. — ⁶ effundit.

^{Aa} fundis et uteris, aut si caricis admisceas⁷ ^{La} coctas aut ficus tritas et aqua super-
resina et superponas⁸. sparsa uteris, aut cum ipsius ficus ad-
misces resina, superponis.

[CHAPITRE XLII, t. V, p. 388.]

XLII. *Item ad epinictidas*¹.

XLVIII. *Ad aepinectidas*.

Appiu² cum alfitā teris et super-
ponis³; yosquiami⁴ folia teris cum mel
et uteris; strignum⁵ solum aut cum co-
riandru⁶ viride folia olivae cocta cum
aqua utere; uva passa sine semine teris
et linteo inducto⁷ superponis, pole-
tricu⁸ teris, cum mel uteris. Caveat⁹
enim acres¹⁰ et acidus et salsos [163]
cibos¹¹ et fumentationes¹² et balnea et
solem¹³.

Appium cum alfitā trita cataplasma
inponeris yosquiami; folia teris cum
mel, superponis uva canina per se aut
cum coriandro viride, olivae folia cocta
cum aqua utere, uva passa exossata cum
lenteo inlito superponis, adiantum cum
mel uteris. Observet enim ab acribus et
acidis et salsis cibis et fumentationes et
balneum et salem.

[CHAPITRE XLIII, t. V, p. 389.]

XLII. *Ad verrucas quas Greci acrocordonas et myrmicias et callos et clavos et his similia*.

L. *Ad acrocordonas* [146] *et myrmicias et omnes verrucas et thimus et callus in pedes et porrus*.

Sunt vero¹ verrucis² similia³ quorum
diversa nomina ut vitia sunt. Nam *acrocordona*⁴ Greci vocant, ubi⁵ sub
cute⁶ coit⁷ aliquit durius et⁸ interdum
paulo asperius; color⁹ ejusdem infra
tenuis ad cutem latius est, idque modicum
est quia¹⁰ raro fabae magnitudinem
excedit¹¹; vix unum tantum eodem tem-
pore nascitur, sed fere plura maxime-
que in pueris, eaque nonnumquam
subito desinunt¹², nonnumquam me-
diocrem¹³ inflammationem¹⁴ excitant¹⁵.

Ad verrucas et his similia medica-
menta ad ea quae mirmicia acrocordonas,
evelluntur per ea quae putrefaciunt,
moriuntur. Salicis cortices ustae cinus,
ylus et tylos tollit; et adhuc mirmicias
tollit cum aceto acro trito gitter,
hilus myrthinus auferit, aut ovium ster-
cus acrocordonas et dothienas duras et
tylos tollit aceto admixtus; caprofici cocti
durus uncus digerit, crudi autem mirmicias
et tylos tollent; brassice folia
teris, superponis.

⁷ admisceas. — ⁸ superponis. — CHAP. XLII: ¹ epinictidas. — ² apio. — ³ superponeris. — ⁴ iosquiami. — ⁵ strigno. — ⁶ coriandrum. — ⁷ et addit. — ⁸ politrico. — ⁹ cave. — ¹⁰ agris. — ¹¹ acidus et salsus cibus. — ¹² fumentacionis. — ¹³ sole. — CHAP. XLIII: ¹ sunt vero deest. — ² veruce. — ³ semilia. — ⁴ acrocordona. — ⁵ uberius. — ⁶ ita addit. — ⁷ coit deest. — ⁸ sed. — ⁹ coloris. — ¹⁰ quae. — ¹¹ excidit. — ¹² dis-
sinunt. — ¹³ mediocrinum. — ¹⁴ inflammationem. — ¹⁵ excitant.

Aa

aliquando et in pus convertuntur. Myrmicae¹⁶ autem quae vocantur humiliora¹⁷ sunt thimo¹⁸ et duriora, quia¹⁹ radices altius exigunt et majorem dolorem movent; inflata super tenuia²⁰ minus²¹ sanguinis mittunt. Magnitudinem autem vix umquam lupini modum²² excedunt; nascuntur ea quoque aut in palmis aut in inferioribus pedum partibus. Clavus autem nonnumquam quidem alibi²³, sed in pedibus tamen nascitur praecipuae ex contuso, quamvis interdum aliter dolorem non moveant. Etiam si non alias tamen ingredienti²⁴ movent, clavum subinde radere commodissimum est; nam clavum²⁵ excisum, subter rotunda radícula nascitur, quae penitus descendit ad carnem, eaque relictæ idem rursus exigit qui sine ulla vi sic mollescit²⁶ ac sanguinis quoque aliquit dimissum²⁷ est saepe moritur. Tollitur etiam si quis eum circum purgat, deinde inponit resina cui admiscuit²⁸ pulveris paululum²⁹ ex lapide molari contrito. Salicis cortice ustae cinus callos et clavos tollit cum³⁰ acito acro inductus, et gitter³¹ similiter; femus ovium callos tollit cum aceto³² tritus et inpositus. Item salicis cortices³³ ustae cinus callos et clavos tollit cum acito acro inductus, et gitter similiter; femus ovium callos tollit cum aceto tritus et inpositus. Item salicis cortices ustae cinus³⁴ myrmicias tollit cum acito acro inductus; gitter myrmicias et acrocordonas et unguiculus qui sub ungue fiunt tollit; fymus

[LI]. *Ad condilomata.*

Condilomata autem repræmit olivæ flores cum aqua cataplasmatum, aloes cum sapa inlitus, quinquefoliae radices cataplasmate, mala Cydonia cocta cum pane aut alſita, aut myrtæ folia usta, cum ceruto propolis malaxatus et superpositus. Tollit autem condilomata et ficos arsenicus cataplasominus, calces viva et sex visco admixti et lenteo inducti et superpositi.

LII. *Ad sycas curatio.*

Sicas autem supercrescentes tollit erugo ferri cum vino dulce, aneti semen ustus et cinis ipsius cataplasmatum, stiptiria humida cum pane et vino et appio. Sicas autem sublatae et thimus et condilomatas curatas et non eas iterum crescere permittit cinus de sarmenta cum aceto cataplasmata.

¹⁶ mirmicia. — ¹⁷ humidiora. — ¹⁸ in modo. — ¹⁹ qua. — ²⁰ tunaca. — ²¹ minus. — ²² modo. — ²³ que de clavus dem alibe. — ²⁴ ingredient. — ²⁵ loco clavum. . . . nam clavum, habet clavum tus descendit ad carne eaque relictæ. — ²⁶ mollicet. — ²⁷ depremissum. — ²⁸ cum excoit. — ²⁹ paulolos. — ³⁰ cole timum. — ³¹ egitternirmi. — ³² acitu. — ³³ corticis. — ³⁴ callos. . . . cinus deest.

ovium [163 v^a] acrocordonas et do-
thienas duras, id est³⁵ furunculos³⁶ et
callos³⁷ facit cum aceto tritus; caprofici
cocti et inpositi duros tumores dige-
runt³⁸, crudi autem myrmecias et thi-
mos³⁹ amputant. Condilomata autem
tollit olivae flors⁴⁰ cum aqua cataplasma
inposita, aloës cum sapa inlita, quinque-
foliae⁴¹ radix inposita, cataplasma mala
Cydonia⁴² cocta cum pane aut alfitā, aut
myrtae folia usta, cum ceroto propolix
malaxata⁴³ et superposita⁴⁴. Tollit autem
condilomata et sycas arsenicus⁴⁵ cata-
plasmatus, calces et sex visco mixtus⁴⁶
et in linteo⁴⁷ inductus et superpositus;
sycas⁴⁸ grandes factas tollit erugo ferri⁴⁹
cum vino tritus et superinlitis, anethi⁵⁰
semen usti cinus cum sapa cataplas-
matus, stipteria⁵¹ humida cum pane et
vino et appio. Sycas autem tollit et thi-
mus et condilomata curat, et non eas
ultra nasei permittit cinus de sarmentis
cum aceto⁵² cataplasmatum.

[CHAPITRE XLIV, L. V, p. 391.]

XLIII. *Ad ganglyas*¹.

Plumbum ad² duarum nocum mag-
nitudinem in vertice³ modum factam,
majorem⁴ quam ipsa glanglya⁵ est, et
superponis. Gravitas⁶ enim ipsa solvit
ganglya⁷ in tempore multo⁸; et ammo-
niacum⁹ malaxatum¹⁰ ad igne super-
pone, et sanat similiter et¹¹ bdellius¹² ad
igne malaxatus facit. Item ad ganglyas¹³

LIII. *Ad ganglias*.

De plumbom in verticulus pinguis
sicut spondilus major superpositum
juvat; gravitatem suam solvit enim per
tempora multa. Et ammoniacus cum
bdellium malaxatus igni inposita cum
saliva jejuni hominis bene facit.

³⁵ idem. — ³⁶ foroncolos. — ³⁷ callus. — ³⁸ degerit. — ³⁹ timus. — ⁴⁰ flos. — ⁴¹ folii.
— ⁴² Cidonia. — ⁴³ onalaxata. — ⁴⁴ siperposita. — ⁴⁵ arsinocus. — ⁴⁶ pex visco mixtus.
— ⁴⁷ lento. — ⁴⁸ siccas. — ⁴⁹ fere. — ⁵⁰ anite. — ⁵¹ styptiria. — ⁵² acitu. — CHAP. XLIV:
¹ ganglias. — ² ad deest. — ³ verticli. — ⁴ majorem. — ⁵ glanglio. — ⁶ super panis
avitas. — ⁷ ganglias. — ⁸ multum. — ⁹ amuniacum. — ¹⁰ ad ganglias addit. — ¹¹ si-
milis et. — ¹² bedellius. — ¹³ Item ad ganglyas deest.

[CHAPITRE XLVIII, t. V, p. 393.]

XLVII. *Ad alfos*¹, *melas*, *leuce*², *lepras*³ et *scabias*⁴. LVIII. *Ad leuces*, *alfus*, *leprus* et *scaveas*.

Aa Flegma cum sanguine mixta⁵ aut flegmaticus⁶ sanguis⁷ spissus facit *leucen* quae nec tollitur, latine *velligo* dicuntur⁸. De betligine et lepra⁹ et scabeas¹⁰. Vitligo quoque¹¹, quamvis per se nullum periculum¹² afferat, tamen et foeda est et ex malo corporis habitu fit. Ejus tres species sunt; *alfos*¹³ a Grecis vocatur¹⁴, ubi color albus est, fere subasper et non continuus¹⁵, ut quaedam quasi guttae dispersae esse videantur; interdum etiam latius et cum quibusdam [164 v°] intermissionibus serpit¹⁶. Alia est quam *melas* Greci appellant, colorem ab hoc differt¹⁷, quia niger est et umbrae similis; cetera¹⁸ eadem sunt. *Leuce*¹⁹ vero quam Greci appellant quiddam²⁰ simile *alfono*²¹, sed magis albida est et altius²² descendit; in ea albi pili sunt et lanuginosi²³ similes. Haec omnia serpunt, sed in aliis celerius, in aliis tardius; nam *alfhos*²⁴ et *melas* in quibusdam variis²⁵ temporibus et oriuntur et desinunt; *leuce*²⁶ vero quem occupaverit non facile dimittit; priora curationem non difficilimam recipiunt ultimum²⁷; vix umquam sanescit, aut si quid ei vitium demptum²⁸ est, tamen non ex toto²⁹ sanus color³⁰ redditur, verum aliquid ho-

La Fleumaticus sanguis facit leucim quando mutatur tempore multo colore canditiorem mutationem. *Alfus* autem nascentia ejus similis quidem est, sed non est per tota carne passio, sed in summa cuta est; etenim ex flegmatico humore fiunt. *Melans*, id est nigra velligo ex melancolico humore fit, lepra autem generat humor usque profundo penetrans; scavea autem in summitatem cutis existit. Igitur lavetur calcis viva et sic siccam recondas, aquam mixtam tantum quantum pinguis est mediocriter ad inungendum; *alfus* quidem inlenis liquidior, *scaveas* autem pinguiorem, pinguiusimum autem lepras. Item dracontae radices cum aceto cataplasma inposita *alfus* sanat et ellebori utrique; item lupinorum decoctio in aqua, et ex ipsa aqua fumentatio, ex farina eorum cataplasma cum aceto aut oxymelle; capparidis radices cortices cum aceto, lilii radix cum mel, cepas cum aceto [147] inlitas in sole, corcodili cerseus stercus similiter, et si sturnus quando oriza sola comedit, aut sippie ossus ustus. Ad autem scaveas facit stafidagria, ellebori utrique, lupini, sicut dictum est; cardamomum vero cum aceto, lilii radix cum resina et sulfur; haec omnia

CHAP. XLVIII : ¹ *alfus*. — ² *leuci*. — ³ *libras*. — ⁴ *scavias*. — ⁵ *mixta deest*. — ⁶ *flegmaticus deest*. — ⁷ *sanguinem*. — ⁸ *latine . . . dicuntur deest*. — ⁹ *vettigine et libra*. — ¹⁰ *scavias*. — ¹¹ *coque*. — ¹² *nullum periculum deest*. — ¹³ *alfus*. — ¹⁴ *vocant*. — ¹⁵ *contenuus*. — ¹⁶ *serpent*. — ¹⁷ *defert*. — ¹⁸ *cedra*. — ¹⁹ *leuci*. — ²⁰ *quidem*. — ²¹ *alfonem*. — ²² *adulcius*. — ²³ *lanuginosi*. — ²⁴ *alfos*. — ²⁵ *vardis*. — ²⁶ *leutici*. — ²⁷ *dimittit . . . ultimum deest*. — ²⁸ *demtempo*. — ²⁹ *totus*. — ³⁰ *coror*.

rum sanabile sit an non³¹ ex³² experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet³³ aut aco pungi³⁴; si sanguis³⁵ exit³⁶ quod³⁷ fere fit, in prioribus remedium locus³⁸ est; si³⁹ humor albidus sit, sanari non potest, itaque ab hoc quidem abstinentum est. Lebra vero in alto penetrat humor, scabea⁴⁰ in summa cote est. Curatio vitiliginis; curabis enim sic; calcem vivam labas et diebus canicularibus in sole ardente⁴¹ siccas et reponis; cum opus fuerit, aqua miscis tantum quantum pingue⁴² sit mediocriter et linis alfos quidem molliorem vel liquidior⁴³; scavias vero spissiore, plus autem facis pinguiorem⁴⁴ ad lebras. Item draconteae radices cum aceto inposita alphas⁴⁵ sanat et ellebori⁴⁶ utrique, de lupinis aqua fovis, ex⁴⁷ farina ipsorum facta cataplasma⁴⁸ inponis, ex aceto⁴⁹ facta aut aceto⁵⁰ et mel. Ad alfos albas⁵¹ myrta sicca † i, nitru⁵² ∠ iiiii, stipteria scistes⁵³ ∠ iiiii, solfur vivu⁵⁴ ∠ ii, teris pulver, uteris⁵⁵ in balneo. Item aliut: afronitru ∠ viii, ciricon ∠ viii, pumice ∠ viii, testa ostrae⁵⁶ ustas ∠ viii, costu ∠ iiiii, scinnanthus⁵⁷ ∠ iiiii, solfur ∠ iiiii, elleborum album⁵⁸ ∠ iiiii, uteris pulber in balneo. Ad alfos nigros⁵⁹ alcionium⁶⁰, sulfur vivu⁶¹, nitro, eleborum⁶² aequalia pondera tundis et cernis; pulvere uteris in balneo. Item aliut: solfur vivo ∠ ii, [165] nitru ∠ iiiii, calcantu ∠ ii, alo⁶³ ∠ ii⁶⁴, gucomen⁶⁵ ∠ ii, solvis cum

La
probatum habemus: cicer, caprae stercus. Lepras autem tollit animones inunctio aut adpositio, ellebori utrique, vitis alba radix, item inunctio. Ad scaveas nigras amissarii femus infusus in aceto diebus tribus, postea in testa siccas ita ut uratur uncia i, humanum stercus ustum, mastice, aspaltum ana † i, plumbum ustum † i, pice sicca † i, sevo hircino † i, sulfur vivo † i, axungia vetus † i, colofonia † i, cera † i, oleum quod sufficit; conficis et uteris.

³¹ sita non. — ³² set. — ³³ colis debita. — ³⁴ ut cimaco perunge. — ³⁵ sanavis. — ³⁶ ixit. — ³⁷ deferetur addit. — ³⁸ locutus. — ³⁹ set. — ⁴⁰ humori scavia. — ⁴¹ artesdes. — ⁴² pluvi. — ⁴³ liquiorem. — ⁴⁴ pnaviorem. — ⁴⁵ alfos. — ⁴⁶ elibore. — ⁴⁷ et. — ⁴⁸ cataplasma. — ⁴⁹ et acitu. — ⁵⁰ acetum. — ⁵¹ albos. — ⁵² nitro. — ⁵³ escestis. — ⁵⁴ solfur vivo. — ⁵⁵ uteris deest. — ⁵⁶ testas ostris. — ⁵⁷ scimiantus. — ⁵⁸ eleboro albo. — ⁵⁹ de alfos nigras. — ⁶⁰ alcionio. — ⁶¹ solfur vivo. — ⁶² eliborem. — ⁶³ alo⁶⁴ ∠ ii deest. — ⁶⁴ gumen.

Aa
 aceto et sicut⁶⁵ uteris. Ad leucas fici La-
 conici⁶⁶ folia \angle iii, solfur \angle ii, hordei⁶⁷
 farina \angle iiiii, aceto teris ut sit⁶⁸ spissi-
 tudinem mellis et ante cum nitro labas
 locum in balneo⁶⁹; perlinis ante pulver
 Cymoliae⁷⁰ et farina lupini et nitro asso
 et degergis et inlinis in sole⁷¹; observa
 ne unctum tangat in sole, stet⁷² quando
 bene calit sol. Item aliut tincturium,
 galla asiana, calcantu, miseos⁷³ aequalia
 pondera; admiscis folia fici cum aceto,
 in sole perline. Lebra tollit cicer et
 stercus caprunus, anemones⁷⁴ trita et
 inposita, ellebori⁷⁵ utrique, brioniae ra-
 dices⁷⁶. Ad scabias⁷⁷ autem facit stafida-
 gria⁷⁸, ellebori⁷⁹ utrique; lupini aqua fo-
 bes⁸⁰ et farina ipsorum facta cataplasma
 inponis, cardamomu cum aceto, lili
 radix cum mel, terebenthena⁸¹ et solfor;
 hoc experimentatum⁸² est. Smygma⁸³ ad
 scavias in balneo : mirobalani piismatos
 \angle viii, solfur⁸⁴ vivu \angle iiiii, nitru \angle iiiii,
 tundis, cernis pulver, uteris. Item aliut :
 stipteria⁸⁵ scistes⁸⁶ \angle i⁸⁷, stafidagria \angle i,
 afronitru \angle i, oleu⁸⁸ omfacinu⁸⁹ quod
 sufficit. Item aliut : samsucu libra i,
 nitru \div iiiii, solfur \div iiiii, axungia recente
 porcina quod sufficit⁹⁰. Unguentum ad
 scavias et proritu⁹¹ et lepra : solfor vivu
 \div i, elleboru⁹² albu fasciculum unum⁹³
 pice sicca \div i, axungia⁹⁴ vetus \div ii,
 cera \div i, picula⁹⁵ cocleario i, acetum⁹⁶
 \div i; omnia simul mittis in ulla⁹⁷
 nova et coquis ad lenes⁹⁸ prunas donec
 consumatur acetus, levas de foco et ute-

⁶⁵ sic. — ⁶⁶ Laconicos. — ⁶⁷ ordeii. — ⁶⁸ sit. — ⁶⁹ balneum. — ⁷⁰ Cimolii. — ⁷¹ solio.
 — ⁷² stat. — ⁷³ calcantu meteos. — ⁷⁴ animonis. — ⁷⁵ elibore. — ⁷⁶ radiz. — ⁷⁷ escavia.
 — ⁷⁸ stafidas egrias. — ⁷⁹ elibori. — ⁸⁰ lupini. . . . fobes deest. — ⁸¹ terebentina.
 — ⁸² perperimentatum. — ⁸³ ysmigma. — ⁸⁴ solvor. — ⁸⁵ styptiria. — ⁸⁶ scectis. — ⁸⁷ li. —
 — ⁸⁸ olio. — ⁸⁹ umfacino. — ⁹⁰ Item aliut. . . . sufficit deest. — ⁹¹ proritro. — ⁹² eleboro.
 — ⁹³ fasciculo uno. — ⁹⁴ exungia. — ⁹⁵ pecola. — ⁹⁶ aceto. — ⁹⁷ olla. — ⁹⁸ linis.

Aa

ris quam optimum et in balneo et extra balneo. Quod si inbenis viridem⁹⁹ elliborum¹⁰⁰, sucum ejus mittis¹⁰¹ ꝑ i. Item ad scavias nigras : fimus¹⁰² cavallinu¹⁰³ de admissario in aceto per triduo infusum, posthaec in olla siccum¹⁰⁴ pulver ꝑ i, fimus humaninum¹⁰⁵ ustum¹⁰⁶ ꝑ i, resina colofonia ꝑ i, pice sicca ꝑ i, mastice ꝑ i, sulfur ꝑ i, asfaltu ꝑ i, plumbus ustu pulver ꝑ i, axungia vetus¹⁰⁷ ꝑ i, cera ꝑ i, oleu¹⁰⁸ quod sufficit.

Ad scaviam Celsus¹⁰⁹. Est genus scaviae durior cutis rubicunda, qua pustulae oriuntur quaedam humidiores¹¹⁰, quaedam¹¹¹ sicciore. Exit ex quibusdam sanies [165 v°], fit¹¹² quae ex his continuata¹¹³ exulceratio pruriens¹¹⁴; serpit in quibusdam cito adque in aliis quidem ex toto desinit¹¹⁵, in aliis vero certo tempore anni revertitur; quo asperior est quoque et prurit magis, eo difficilius¹¹⁶ tollitur; itaque ea quae talis¹¹⁷ est *agrian*, id est¹¹⁸ feram Greci vocant. In hac quoque victus ratio eadem quae supra in pusulis necessaria est. Medicamentum autem ad incipientem hanc idoneum¹¹⁹ est¹²⁰, quod fit ex spodii croci¹²¹ iu ∟ s, piper albi ∟ i, catmias ∟ viii; ad ubi jam exulceratio est id quod fit solfor ∟ i, cera ∟ iiii, picis¹²² liquidae emina i, olei¹²³ §§ ii, quae simul cocuntur¹²⁴ dum grassitudo mellis sit. Est¹²⁵ etiam quod ad Protharcum¹²⁶ auctorem refertur; habit farinae lupinorum §§ i s, mitri cyatos¹²⁷ iiii s, picis liquidae emina resinae¹²⁸ humidae si libra aceti

⁹⁹ veredem. — ¹⁰⁰ elliboro. — ¹⁰¹ mirtis. — ¹⁰² femus. — ¹⁰³ caballinum. — ¹⁰⁴ siccatum. — ¹⁰⁵ hominum. — ¹⁰⁶ usti. — ¹⁰⁷ vet. — ¹⁰⁸ olio. — ¹⁰⁹ scavia in Scelsus. — ¹¹⁰ umidiorem. — ¹¹¹ quamda. — ¹¹² fit *deest*. — ¹¹³ continus. — ¹¹⁴ pruriens. — ¹¹⁵ desinit. — ¹¹⁶ defrecibus. — ¹¹⁷ quia tale. — ¹¹⁸ idem. — ¹¹⁹ edonio. — ¹²⁰ mem. — ¹²¹ cruce. — ¹²² pice. — ¹²³ olio. — ¹²⁴ incocuntur. — ¹²⁵ est *deest*. — ¹²⁶ Protharcum. — ¹²⁷ ciatus. — ¹²⁸ rasine.

Aa

cyatos tres; conficis et uteris. Item ad scavias herba perdicadon¹²⁹, nitru, solfor, sales Corsicos¹³⁰, Cymolia, acetum quod sufficit¹³¹.

La

[CHAPITRE XLIX, t. V, p. 395.]

XLVIII. *Ad impetigines: Celsus.*

Impetigines vero species sunt quatuor; minimae¹ mala est quae similitudinem scaviae representat; nam et robit et durior est et exulcerata² et variis similes pustulas habet, videnturque esse in ea quasi bullulae³ quaedam, ex quibus interposito tempore⁴ squamulae resolvuntur⁵, certioribusque⁶ hoc temporibus revertitur. Alterum vero genus est similes⁷ papulae⁸ fere, sed asperius⁹, robicundius¹⁰, que figuras varias habet; squamulae¹¹ ex summa cute excedunt¹²; rosio majore¹³ est, celerius et latius procedit, certioribus¹⁴ etiam nonnumquam prior temporibus et fit et¹⁵ desinit; robrica¹⁶ cognominatur¹⁷. Tertia etiamnum¹⁸ deterior est, nam et grassior est et¹⁹ durior et magis tumet et in summa cute finitur et²⁰ vehimentius²¹ roditur; ipsa quoque²² squamosa²³, set nigra, proceditque et latae nec tarde et minus errat in temporibus, in quibus aut oritur²⁴ aut desinit²⁵, neque ex toto tollitur; nigrae cognomen²⁶ est. Quartum genus est, quod curationem omnino [166] non recip, dis tans colore²⁷, nam

LVIII. *Ad impetigines.*

Cum exitio tibi quae acritudo pinguis humorum impetigines fiunt et facile in scaveas et lepras transgrediuntur, propter quod quae fortiter desiccant opus habent medicamenta, agrestes, id est feras impetigines vocant quae mediocriter desiccant. Nihil ex his juvantur; subfortioribus autem exacerbatae peiores fiunt. Oportet ergo ad haec medicamenta adsumere nimis fortia quae sine nimia sit mordicationem sunt esse debent. Faciunt autem ad impetigines ellebori utrique, gummin de cocci-meleas ad infantes, lecinii desuper petra, pice mixta ceruto; sulfur cum resina, hoc experimentatum est, saliva humana pueris. Oportet autem frequenter digitis cum sputo patientem frecare cutem corcodili cerseus stercus et de sturnus stercus, quando oriza sola comedit. Si autem in facie aut in barba recentes adhuc nascuntur impetigines aut in alio membro, in facie, triticum multum ponis super incudinem aut aliquo lato ferro et ponis ad ignem, et quod exinde fluit humor et adhuc

¹²⁹ perdicadon. — ¹³⁰ Corsivos. — ¹³¹ sufficiat. — CHAP. XLIX: ¹ menime. — ² ulcerata est. — ³ bullole. — ⁴ interpositum temporis. — ⁵ quam olere solvuntur. — ⁶ cionibus est. — ⁷ similis. — ⁸ pabule. — ⁹ cum asperior. — ¹⁰ rubicundus. — ¹¹ exquamole. — ¹² excidunt. — ¹³ roseo majorem cel. — ¹⁴ et circioribus. — ¹⁵ significat. — ¹⁶ rubica. — ¹⁷ cuinominatur. — ¹⁸ etiam non. — ¹⁹ acras sicrestit. — ²⁰ finitur et deest. — ²¹ vehementius. — ²² coque. — ²³ exquamusa. — ²⁴ oreitur. — ²⁵ dessenit. — ²⁶ cui nomen. — ²⁷ colere.

²⁸ subalbidum est et recenti cicatrici²⁸ similis, squamulas²⁹ quas habet quasdam pallidas, quasdam subalbidas, quasdam lenticulae similes³⁰; quibus demptis³¹, nonnumquam profluit sanguis; alioquin vero humor ejus albus est, cutis dura³² atque fissa³³, procedit que latius. Haec vero omnia genera maxime oriuntur in pedibus et manibus adque ungues quoque³⁴ infestant; medicamentum non aliud valentius est³⁵, quam quod ad scaviem³⁶ quoque³⁷ pertinere sub auctore³⁸ Protarcho rettule. — Item ad inpetigines; Orivasi³⁹. Triticum⁴⁰ multum accipe et pone super lamina⁴¹ ferri⁴² latam⁴³ et ponis super ignem, et quod inde fluit ex ipso humore adhuc calido tolles et inungues inpetigines; multi ex hoc solo sanantur. Aut malvae silvaticae⁴⁴ semen molle colligis et tundis sucos⁴⁵ superlinis hoc frequenter super⁴⁶ inungues. Trociscos⁴⁷ ad inpetigines: glute⁴⁸ tectonicis⁴⁹ ℥ iiii, libanu ℥ ii, aceto cotila⁵⁰ media; est grafadius⁵¹ ubi⁵² omnia aequalia habent, aceto solvitur et super inunguitur⁵³. Item top⁵⁴ licenicos⁵⁵, libanu ℥ iiii, calcanthu⁵⁶, calciteos⁵⁷, miseos⁵⁸, calce viva, solfor vivu, fici⁵⁹ silvestris⁶⁰ folia ana ℥ viii⁶¹; solbis cum aceto et facis trociscos et quando opus est colles⁶² tectonicis⁶³ resoluta⁶⁴ super igne cum aceto et admiscis unum trociscum; cum uteris, ante cum nitro labas inpetiginem. Acrias⁶⁵ licenas⁶⁶ nuces

^{1a} quomodo calidus est et inlenis inpetiginem multum; multum ex hoc solum sanati sunt. Aut malvae agrestis semen mollem elegis et tundis, sucum ipsum inlenis frequenter. Diurnas autem existentes inpetigines uteris ea quae infra scripta sunt: agno folia [147 v°] et modicum superaddes acetum. Cataplasmabis autem, copressi folia teris, cum aceto superponis. Trociscos ad inpetigines: glute tectonicis ℥ iiii, libanu dia cerntum cocliaria medio, in aliquibus aequalem habet; acetum resolvis et inlenis.

²⁸ cicatrices. — ²⁹ squamulas. — ³⁰ lenticulis eminis. — ³¹ quibus demptis. — ³² dura deest. — ³³ grossa. — ³⁴ coque. — ³⁵ valentius et. — ³⁶ quod scaviae. — ³⁷ coque. — ³⁸ sub auctore. — ³⁹ Orivasi. — ⁴⁰ triticum. — ⁴¹ lamina. — ⁴² ferre. — ⁴³ lata. — ⁴⁴ salvatici. — ⁴⁵ sucus. — ⁴⁶ super deest. — ⁴⁷ trocisco. — ⁴⁸ glutis. — ⁴⁹ tectonicis. — ⁵⁰ catella. — ⁵¹ gravatus. — ⁵² cibi. — ⁵³ superinunguetur. — ⁵⁴ trociscus. — ⁵⁵ licenicos. — ⁵⁶ calcanto. — ⁵⁷ ceteus. — ⁵⁸ myseus. — ⁵⁹ fecchy. — ⁶⁰ silvestris. — ⁶¹ iiii. — ⁶² tolle. — ⁶³ extincto facis. — ⁶⁴ resolutus. — ⁶⁵ item ad agras. — ⁶⁶ licina.

Aa
virides⁶⁷ cum acito teris⁶⁸, cataplasma
inpone. Item aliut : lepidos⁶⁹ cyprias⁷⁰
∠ iii⁷¹, sandaraces ∠ ii, arsenicu⁷² ∠ ii,
scammonias⁷³ ∠ i, stipteria⁷⁴ rotunda
∠ i, galla asiana ∠ i, aconitu⁷⁵ lignu
∠ i, cantaridas⁷⁶ purgatas ∠ i, cal-
canthu⁷⁷ ∠ 5 cum acito⁷⁸; inlinis donec
ulceretur.

La

XLVIII *. *De papulas*¹.

Papularum² do³ sunt genera; altera⁴ est, in qua per minimas⁵ pustulas cutis
exasperatur et robit⁶ leviterque roditur; medium habet paxillo⁷ levius, tarde
[166 v°] serpit idque⁸ vitium maxime rotundum incipit eademque rationem in
orbem procedit. Altera autem est quam *agrian*⁹, id est feram Greci appellant, in
qua similiter quidem, sed magis cutis exasperatur exulceraturque ac vehementius
eroditur et robit, interdum etiam et pilos remittit; minus rotunda¹⁰ est, difficilior¹¹
sanescit¹², nisi sublata est, in impetiginem vertitur¹³, sed lebis¹⁴ papula etiam si¹⁵
jejuna saliva¹⁶ cottidiae¹⁷ defricetur sanescit¹⁸; major¹⁹ commodis si maemurali²⁰
herva tollitur, si sub eadem²¹ trita est muralis herba²² bitraginem²³ dicum. Ut²⁴
vero ad composita medicamenta²⁵ veniamus, idem illud Protharci tanto valentius
inhist quantum minus in his vitii est. Item alterum ad idem : yronis²⁶, nitri²⁷
robri²⁸ ∠ i, turis ∠ i, cantaredum²⁹ purgatarum³⁰ ∠ ii, solforis vivi³¹ ∠ ii, resinae
tereventhinae³² liquidae 4xx, farina pollinis³³ lolii³⁴ 555 iii 5, gitter 555 iii 5³⁵,
pici³⁶ liquidae 555 i, conficis et uteris.

[CHAPITRE L, t. V, p. 398.]

L. *Ad infysemata*¹.LX. *Ad infimata*.Infysemata est² spiritus ventositatis

Pneuma fysodis pinguis et tepidus

⁶⁷ nucis viridis. — ⁶⁸ tere. — ⁶⁹ lipidus. — ⁷⁰ citrias. — ⁷¹ vi. — ⁷² arsino. — ⁷³ sca-
monia. — ⁷⁴ styptiria. — ⁷⁵ agomto. — ⁷⁶ canteridas. — ⁷⁷ calcanto. — ⁷⁸ teris et addit.
— CHAP. XLVIII : ¹ pabolas. — ² pabolarum. — ³ do deest. — ⁴ dua una. — ⁵ minemas.
— ⁶ rubri. — ⁷ paxillum. — ⁸ ideoque. — ⁹ agriam. — ¹⁰ retundenda. — ¹¹ difficilior.
— ¹² sanis et. — ¹³ liberetur. — ¹⁴ levius. — ¹⁵ e jejuna. — ¹⁶ saliva. — ¹⁷ cotidie. —
¹⁸ sana fit. — ¹⁹ mador. — ²⁰ commodis mimorale. — ²¹ iadim. — ²² de herba. — ²³ ve-
traginem. — ²⁴ dicit ideo. — ²⁵ medicamenta deest. — ²⁶ idem illud. . . . yronis deest. —
²⁷ medicamenta inter. — ²⁸ rubi. — ²⁹ canteridas. — ³⁰ purgatas. — ³¹ sulfur vivo. —
³² terebentina. — ³³ polopodie. — ³⁴ lolie. — ³⁵ i. — ³⁶ pice. — CHAP. L : ¹ iufisimata.
— ² incisio facta addit.

* Ce chapitre, qui est tiré de Celse (V, 28, 18), manque dans le manuscrit de Laon.

^{Aa} pinguis³ cum vaporis⁴ materia, et ideo diaforeticis⁵ medicaminibus cui ille⁶ spiritus corporis spissus fit; et exuide⁷ contemplatio⁸ curationis fieri⁹ debet, ut rarum efficiatur¹⁰ quod densum¹¹ est, et extenuetur quod pingue est in spiritu ex medicaminibus extenuantibus. Musculus autem propter lesionem aliquam inflatus¹² ut digerantur¹³, quia necesse est ut ex acredine¹⁴ medicaminis quam plurime indignentur¹⁵, quod¹⁶ ex diaforeticis medicaminibus contingere solit¹⁷ ut indignentur¹⁸ musculi¹⁹ et dolores²⁰ surgant majores²¹. Oportet igitur commiscere²² diaforeticis²³ quae mitigent²⁴ et in principio amplius mittere²⁵ quae paragorizent²⁶; post haec in declinatione subtrahere quae mitigant et sola uti quae diaforisin faciant²⁷. Sunt autem quae mitigare²⁸ possunt²⁹ in hac passione musculos haec, sapa et ysopo³⁰ cum oleo modico; diaforetica³¹ autem sunt acetum et nitrum et lexiva³²; utere autem in initio cum oleo modico³³ et vino modico³⁴, cum lanis succidis calidis inponis. Sollicitus autem esse debes³⁵, ut calore lanas ip[s]as habeant; infrigidari enim non oportet ipsa loca. Mitigat³⁶ autem passione miscis³⁷ acetum et nitrum et post haec³⁸ lexiva³⁹, et sic postea diaforeticis⁴⁰ uteris emplastris⁴¹, quale est dia glyu⁴²; glyu⁴³ facis ferbere⁴⁴ et colas primo⁴⁵ ut mun-

^{La} vapor, quo operatur autem in hoc, quod non eventantur ventositatis corporis ab spissitudinem; unde contemplatio curationis fienda est ut quae condensata sunt rarefiant, et extenuanda sunt quae sunt pinguiora pneumatos, id est ventositas est per ea quae extenuant medicamina. Musculorum vero in lesionem in p[er]sisimon diaforis ab ipsis; necesse est acridinem autem existentem quam plurime diaforiticis indignare, contingit musculis et dolores extendi. Oportet igitur mixtis cum diaforiticis mitigativa adhibere, in initio quidem amplificare mitigativa, postea vero declinantibus quidem in his talibus passionibus musculorum sapa et ysopo cum oleo modico; diaforitica autem sunt nitrum, acetum et lixivium. Uteris ergo in initio quidem sapa cum oleo modico et vino modico et cum lanis succidis inponis, et sollicitus sis ut semper calida permaneat, infrigidari enim non oportet ipsa membra. Mitigat autem passionem admiscendus est acetum et nitrum et post haec novissime diaforeticis uteris ad perfectam sanitatem, qualis est subscriptus glion: unam undam facis ducere et colas ut mundus fiat, et iterum remittes in caccavo, et tritam calcem vivam sicut farinam superspargis, donec glutis constitutionem sit.

³ pinguiora. — ⁴ cum vaporis *deest*. — ⁵ diaforeticis. — ⁶ illius. — ⁷ exiude. — ⁸ contemplatio. — ⁹ fieri. — ¹⁰ rarefaciatur. — ¹¹ tensus. — ¹² aliqua inflatus. — ¹³ degenerantur. — ¹⁴ agridine. — ¹⁵ indignantur. — ¹⁶ quia. — ¹⁷ solut. — ¹⁸ indignetur. — ¹⁹ musculi. — ²⁰ doloris. — ²¹ majoris. — ²² cum *addit*. — ²³ diaforiticis. — ²⁴ quae mitigent *deest*. — ²⁵ fieri. — ²⁶ paragorizant. — ²⁷ faciat. — ²⁸ mittere. — ²⁹ possunt. — ³⁰ resolvantur *addit*. — ³¹ diaforitica. — ³² lixivi. — ³³ olio modicum. — ³⁴ modicum. — ³⁵ sedebis. — ³⁶ mitigata. — ³⁷ mittis. — ³⁸ postea. — ³⁹ lexiva. — ⁴⁰ diaforiticis. — ⁴¹ implastris. — ⁴² gleon. — ⁴³ una *addit*. — ⁴⁴ unda ducere. — ⁴⁵ cum prius.

Aa
dum sit⁴⁶, et iterum mittis⁴⁷ in caccabo⁴⁸
trita calce viva, ut⁴⁹ farina⁵⁰ super-
spargis⁵¹, donec loti fiat spissitudo⁵².

La

[CHAPITRE LI, t. V, p. 396.]

LI. *Ad elephantiosos*¹.

Mirabile est elephantiosis² adjutorium ad manducandum dare serpentes eo modo³ factas; primo⁴ amputatis caput et cauda usque ad digitos⁵ quaternos⁶ et sic omnes interamina⁷ projecta in olla⁸ quomodo anguillas⁹ similiter¹⁰ coquis in leucozomo¹¹. Fit autem sic¹²; in qua ulla aqua mittis habundanter et oleum¹³ modicum et cum eo porrum et anetum, et tamdiu bulliat, donec bene excoquantur carnes; sed et ex ipsis serpentibus confectum antidotum quae vocatur tyriaca hutilis in hac causa potui data, et si¹⁴ ex ipso medicamine totum corpus deforis perungatur¹⁵, bene facit. Cadunt enim de cute ejus¹⁶ velut squamae¹⁷ quemadmodum et de serpentibus. Huiusmodi¹⁸ etiam ad eos et sales thiriacas confectas ex ipsis serpentibus, sed et calaminthes¹⁹ data multum jubat, quia non solum fortiter²⁰ digerit humores ipsos²¹, sed et supplet et incidit bel amputat pingues et spissos humores, qui ipsam generant aegritudinem. Uti-mur etiam inprimis et catarticum et flebotomum²², postea vero non²³.

Item ad elephantiosos²⁴ ex alio autore.

LXI. *Signa elephantiae*.

Quo malum plerumque a facie incipit prius quae urentur quasi lenticulis vanis et inaequalibus cutem albam alibi grassam, alibi tenuem. Plerisque locis durae quasi scabies ad postremum sicce nigriscit, ut ossibus caro similis adstricta tumiscentibus primum digitis atque articulis induriscat. Hic morbo specialiter Ægyptiorum populis notus est, non solum in vulgus extremum, in reges ipsos frequenter inrepsit. Unde adversum malum hoc solia ipsis pro balneo humanum sanguinem repleta parabantur. —

[148] Ad elephantiosos. — Mirabilis est elephantiosis adjutorius serpentis pro cibo datas, prius quidem amputatis caput et caudas, digitis quaternis, ita interiora quae sunt intestina ablata et cutem excorticatam, et aqua lavas membra eorum diligenter in ulla ut anguillas similiter, coquis cum leucozomo. Facis autem leucozomo sic; de aqua quidem habundantius mittis, oleum modice et cum his porrum et anethum; manifestum est autem quia tantum diu carnes serpentum coquere convenit donec molles fiant, id est apalem. Ipsum autem eis

⁴⁶ mundus. — ⁴⁷ remittis. — ⁴⁸ caccabum. — ⁴⁹ sicut. — ⁵⁰ farine. — ⁵¹ siperaspargis. — ⁵² glutis constitutus sit. — CHAP. L : ¹ elevanciosus. — ² elevanciosus. — ³ comodo. — ⁴ primum. — ⁵ a digitis. — ⁶ quodternis. — ⁷ uteranea. — ⁸ loco projecta in olla, habet proiciatur et sic excorticentur. — ⁹ inguila. — ¹⁰ similis. — ¹¹ leucozomo. — ¹² sive. — ¹³ olio. — ¹⁴ sic. — ¹⁵ deforas perunguatur. — ¹⁶ docedus. — ¹⁷ exquamac. — ¹⁸ ut timor. — ¹⁹ calementis. — ²⁰ jubat a/dit. — ²¹ humoris ipsus. — ²² flebotemo. — ²³ non deest. — ²⁴ elevanciosus.

^{La}
Nunc de elephantiosos a nobis dicendum est; quae aegritudo ignotus pene in Italia²⁵ est, frequentissimus in quibusdam regionibus²⁶ iste morbos est; pessema est passio non solum his qui patiuntur, sed et qui simul vibunt orrorem metuentes. Totum igitur corpus adficetur²⁷ ita ut nervia et ipsa ossa bituari²⁸ dicantur; summa pars corporis crebras maculas²⁹ crebrosque tumoris habet, robor eorum paulatim in atrum colorem [167 v°] convertitur et summa cutis inaequaliter crassa, tenuis, dura et mollis quae quasi squamulis³⁰ quibusdam³¹ exasperatur; corpus emacrescit³², ossurae³³ pedum intumescunt ubi betus morbus est, digiti in manibus et pedibus sub tumore conduntur³⁴ quae facili tot malis obrutum hominem consumit³⁵. Curatio. Expedientem³⁶ igitur eis curationem non tantum quod per me ipsum³⁷ exercui³⁸ et vidi³⁹, sed cum aliis medicis orientalium⁴⁰ in meridie constitutis quod ab his didicimus⁴¹ tradimus scriptum. Protinus ergo inter initia sanguinis⁴² sub gemina detractione per viduum⁴³ mitti debet et post haec elleboro nigro venter solvi, et quantum fieri potest enediam⁴⁴ indicenda⁴⁵ est. Purgandus est autem primus vir bis et autumno semel⁴⁶; hoc ipsud etiam secunda vice faciendum est; hos⁴⁷ autem quos jam ipsa optinuit⁴⁸ passione neque⁴⁹ flebotomum⁵⁰ neque elleborum⁵¹ sunt purgandi, sed c⁵² contrario le-

medicamen qui conficitur, quem tyriaca dicunt, utilis est ad bibendum qui hanc patiuntur infirmitatem; et si voluerit aliquis eorum et cutem suam inleniri, bene faciunt: haec enim omnia facientes interdum squamae exeunt de cute, qualis habent etiam ipsas serpentes. Utimur autem ad eos et salis de tyriaca confectas, sed et calamintis ad haec optima est, et non solum fortiter digerit et eventat tenuis humoris, sed et pinguis fortius extenuat et aegritudinem tollit amputatis humoribus. Ante quidem catharticum aut flebotomum evacuamus elephantiosos.

Smygma pumice asso $\angle x$, sippiae ossa $\angle x$, nitro asso $\angle x$, Quimolia $\angle x$, gummiu $\angle x$, galla $\angle xv$; tundis, cernis et uteris. Coturna quae in his crescunt teris cum stipteria et albumen ovarum et inlenis; mirabiliter operatur.

²⁵ Italia. — ²⁶ regionibus. — ²⁷ adficetur. — ²⁸ viciari. — ²⁹ maculas. — ³⁰ scammolis. — ³¹ quibus. — ³² emacrescit. — ³³ usure. — ³⁴ contunduntur. — ³⁵ consumsit. — ³⁶ Ici Ab forme un nouveau chapitre auquel il donne le numéro LII et qui a pour titre: Curationis expedientem. — ³⁷ ipso. — ³⁸ exercui. — ³⁹ vidi. — ⁴⁰ orientalibus. — ⁴¹ deducimus. — ⁴² sanguis. — ⁴³ biduo. — ⁴⁴ media. — ⁴⁵ indicente. — ⁴⁶ simul. — ⁴⁷ ossa. — ⁴⁸ obtinuit. — ⁴⁹ quod. — ⁵⁰ flebotomum. — ⁵¹ elebore. — ⁵² de.

Aa
duntur. Est enim elefantia⁵³ putredo⁵⁴
cotis ex quaedam corruptione et laxati
corporis accidentia; hoc enim efficit
et flebotomus⁵⁵ rarefaciendo carnes.
Oportit ergo dicunt educere per ven-
trem de cote reumatismum, stipticas res
et desiccativas extrinsecus coti⁵⁶ adhi-
bere, unde educere ventrem per clys-
tere⁵⁷ et epilatibus⁵⁸ catarticus⁵⁹ fieri
non negamus, sed saepius in mense ut
fiat hortamus et maxime primum vir-
ctenim quam plurime in inicio pas-
sionis in quo tempore movetur, exerci-
tationes utatur mediocres secundum
virtutem, et siccis fricationibus⁶⁰ et
unctionibus modicis⁶¹ cum oleo myr-
tino et mirobalani⁶² suci admixta, stip-
teria⁶³ humida et edria⁶⁴ et solfor vivi
aut cum mirovalano cum oxirodino et
oleo myrtite⁶⁵, cum acito similiter et
stiptirias et ammoniacu⁶⁶; et figulare
creta cum aceto inlitis⁶⁷ in sole siccare
jubeo. Inlinenda est [168] et facies Cy-
molia et libanu⁶⁸, id est Cymolia 𐤙𐤍𐤏𐤃,
libanu 𐤋𐤁𐤏𐤤; teris cum aceto et linis fa-
ciem; et cataplasmare de gummen et
frecare ad ardentem solem, et labent
aquis maritimis frigidis et aquis calidis
infrigidatis⁶⁹. Nam⁷⁰ de dulces aquas bal-
nea⁷¹ multo⁷² tempore vetanda⁷³ sunt;
in quibus iterum superspargenda sunt
pulvera de Cymolia cum hordei farina
et modico⁷⁴ nitro et de saepiarum testas
ustas et pumice et nitru et Cymolia,
pefosmenes et gummen et galla asiana
aequalia pondera. Optimum autem ad-

⁵³ elefantia. — ⁵⁴ putritudo. — ⁵⁵ fleotemus. — ⁵⁶ arte. — ⁵⁷ clistere. — ⁵⁸ hiripila-
tibus. — ⁵⁹ catarticus. — ⁶⁰ frecacionibus. — ⁶¹ modicis *doest*. — ⁶² mirobalenis. —
⁶³ styptiria. — ⁶⁴ citiria. — ⁶⁵ mirtiti. — ⁶⁶ amoniaco. — ⁶⁷ inlinitus. — ⁶⁸ libano. —
⁶⁹ infrigidatas. — ⁷⁰ non. — ⁷¹ balneum. — ⁷² multum. — ⁷³ vedanda. — ⁷⁴ modicum.

Aa

jutorium est setis unde siccas res⁷⁵ comedant et post multum tempus bibant. Potus autem sit modicus et frigidus, vinus autem sit austerus et albus et betus. Potiones⁷⁶ autem sint de calaminthis⁷⁷ sucus. Inquariat⁷⁸ autem a⁷⁹ tres⁸⁰ cyatos⁸¹ usque ad cyatos⁸² sex addendum est. Probabimus⁸³ autem et lactes potui datas; alii autem et serpentes coxisse et conditas in cibo dedisse, ut Galienus⁸⁴ docit. Cibi vero sint lebes⁸⁵, digestibiles⁸⁶; olera vero accipiant porcacia cum oxaleo⁸⁷; pisces autem aspratiles. Aqua enim potui danda est et ex interballo vinus dandus est et vomitus fieri debent jejunis ex rafanis et post cibos, et elleboru⁸⁸ purgare in initio fortia membra; nam jam demissos non purgare, clysterem⁸⁹ tamen utere. Multum autem jubant naturales aquas calidas, sed jam refrigeratas, qualia sunt stiptiriodes⁹⁰ au ferrugineas aut nitrosas aut asfaltodes⁹¹. His ergo si possibile est, primum bir et extatim⁹² post frictionem, hieme autem et autumno sudare siccis sudationibus; jubant autem et potiones⁹³. Faciem vero tumentem et vulneratam vel alia membra inlinenda sunt medicaminibus confectis de stiptiria et aloë et smyrna et cytinon⁹⁴ et acacia et melantheria⁹⁵ et his similia; infunduntur enim cidria. Probatissimus ad haec est trociscus polliidos⁹⁶ frages⁹⁷ et herva elxini⁹⁸ cataplasma [168 v°] et plantago. In facie autem asperitatem factam inlini liba-

⁷⁵ siccaris. — ⁷⁶ pocionis. — ⁷⁷ calamentis. — ⁷⁸ incipiat. — ⁷⁹ ad. — ⁸⁰ tristi. — ⁸¹ ciatus. — ⁸² quatus. — ⁸³ probemus. — ⁸⁴ Galienus. — ⁸⁵ levis. — ⁸⁶ degestibilis. — ⁸⁷ oxüllio. — ⁸⁸ eleboro. — ⁸⁹ clistere. — ⁹⁰ ystypriodis. — ⁹¹ au. . . . asfaltodes deest. — ⁹² statim. — ⁹³ pocionis. — ⁹⁴ cidenon. — ⁹⁵ malantaria. — ⁹⁶ poliitus. — ⁹⁷ esfragis. — ⁹⁸ ellexeni.

Aa
num cum acito. Ulcera autem aut⁹⁹ tro-
ciscis inunguis aut¹⁰⁰ cataplasma de
trita catmia aut¹⁰¹ ponfoligo¹⁰² superpo-
situm, ut ariu¹⁰³ cum aqua commune¹⁰⁴
aut aqua naturaliter calida infrigidata
emplastra¹⁰⁵ stiptica, si inveniuntur in-
ponenda sunt, qualis est inter alios
Archegathion¹⁰⁶ maxime laudatum. Sig-
num autem est quando ad melius ve-
nire¹⁰⁷ incipiunt, vulnera quae¹⁰⁸ priora
surrexerunt ad cicatricem veniunt.
Multi autem medicorum probasse se
dicunt profuisse thiriace¹⁰⁹ data potio;
catarticum bero de camilea herba da-
tum multum dicunt jubasse. Eos autem
qui haec patiuntur foras civitatem
commanere¹¹⁰ oportet, quia non solum
situs¹¹¹ eorum naribus tractus¹¹² mor-
bum excitat, sed et stercore ipsa feten-
tes ledunt sanos.

FINIT LIBER VII¹¹³.

⁹⁹ et. — ¹⁰⁰ et. — ¹⁰¹ et. — ¹⁰² ponfolicus. — ¹⁰³ otario. — ¹⁰⁴ cumuni. — ¹⁰⁵ im-
plastra. — ¹⁰⁶ Archegathion. — ¹⁰⁷ convenire. — ¹⁰⁸ quod. — ¹⁰⁹ tyriaci. — ¹¹⁰ conmorare.
— ¹¹¹ sit. — ¹¹² tractur. — ¹¹³ Explicit liber sextus.

LIVRE VIII

DE LA SYNOPSIS.

Le livre VIII de la *Synopsis* nous a été conservé par les deux manuscrits de Paris et par celui de Laon; les premiers chapitres se retrouvent aussi dans celui de Saint-Gall. Il faut remarquer que, pour le premier de ces chapitres, il semble qu'il y ait en réalité trois traductions: d'une part *Aa*, la plus ancienne de toutes; de l'autre *Ab*, auquel se rattache *G*; enfin *La* du xe siècle. Ne pouvant donner toutes les variantes utiles dans les notes, nous mettons en appendice les chapitres correspondant au premier chapitre du texte grec, en prenant comme texte le manuscrit *Ab* et en donnant les principales leçons de *G*; on pourra ainsi avoir une idée des principales différences qui existent entre les deux traductions. A partir du chapitre II, nous reprenons le texte *Aa* et les variantes de *Ab*. Il faut encore remarquer que le manuscrit de Laon se rapproche beaucoup plus du texte grec que ceux de Paris et de Saint-Gall, et même que *Aa* et *Ab* n'ont pas un certain nombre de chapitres, qui tous se retrouvent dans Laon.

[CHAPITRE I, t. V, p. 400.]

[149] INCIPIT LIBER URIVASII OCTAVUS.

[170] I. *De memoria perdita.*I. *De memoria perdita et aliorum qui non dormiunt et qui vigilant aut cataforetici sunt.**Aa*

Amissio memoriae distemperantia cerebri est, hoc est aut ex nimia humectatione aut siccitate aut nimio calore vel aut frigore, sicut minime tenet cera sigillum quae aut nimium sicca est aut est humecta. Nimia ergo humectatione facta cerebri, universi sensus leduntur et maxime memoria, nam

La

Quoniam perditio aut fortiter lesi sunt memoriam, aut enim frigida haec distemperantia omnino est et calefacere eum convenit. Non autem necesse est desiccare quemadmodum neque humectare; si autem in medio, hoc constitute observanda est. Lytargicus vero est freniticus flevotomari oportet mox in ini-

Aa

maxima memoriae perditio ex superflua humectatione contingit, et ex frigida distemperantia facile lesio cerebri fit, et ideo calefieri oportet, non autem desiccare neque infundere. Quod si frigidus cum humectatione est, et calefaciendus est et desiccandus; quod si de siccitate leditur cerebrum, infundendus est. Infusio autem cerebri olei fetus est vel alia quae naturaliter humectant; quod si habundantia humorum est, primo flevotomandus est, deinde ieranda est, et post dies xv caput est purgandum de gargarismo hoc modo confectum: pyretru ꝑ i, ysopu ꝑ ii, ireos ꝑ ii, puleiu ꝑ ii, stafidagria ꝑ ii, sapa ꝑ i, acetum ꝑ i; coquis ad tertias, et exinde gargarizabis diebus quinque. Sed et caput radis, et bentosas capiti ponis de retro cum scarificationem. Nam et quibus nimia humectatio est, cum psilotro ipsos capillos tolles; prodest etiam et masticatio piper grana xv, stafidagrias grana xv, masticis grana xx. Jubemus etiam digestionem servare ciborum, caput in solio non est mergendus ex toto; in aqua autem frigida jubemus mergere; ex nitro et mel caput labet et sapo Constantini satis jubat. Item pulver in balneo, qui in libro tertio scriptus est, aut hoc qui recipit galla asiana ꝑ ii, ireos ꝑ ii, stafidagria ꝑ ii, sidia ꝑ ii, aristolocias ꝑ ii, scynuanthus ꝑ i; conficis et uteris bel his similia.

La

tio, et hoc quidem commune est ambobus aegritudinibus. Commune est autem eis in initio oxyrodino adhibere, deinceps autem contraria; mitigare enim expedit freneticus, excitare autem litarguicus qui absque mutatione sunt. Merito ergo augmentantibus eis his qui non dormiunt et sine intellecto sunt aegrotantes, de papaveris capita embrocas adhibemus; odoraamenta autem de oppio inunguentes, pinnacula narium interiores partes aut frontem [149 v°]; contrarias vero passiones manentes, id est litarguicus, excitare et extenuare, calefacere convenit pinguis et ledentes humores. Coquimus ergo in aceto, thimo, et puleiu, et origano, et quaecumque sunt his similia; naribus hoc ipsum dispositis adhibemus. Post autem haec et palatum fortissimis et acribus medicamentis inlenimus; de stafidagria cum mel trita inlenis palatum, deinde autem ea quae sternuta movent adhibemus: struthiu ꝑ i, elleboro ꝑ i, castoreo ꝑ i, piper grana numero x, et in capite superponimus similis virtutis medicamina, ut est senapes et propriis utrisque diuturnis utimur castorium.

II. *Ad freneticos.*

Freneticorum causa certa accedentia et manifesta declarant signa; sunt acutae febres [170 v°] cum terribili mentis alienatione; sunt etiam iuges insomnietates ex nimia tensione vel indignatione meningae. His ergo in accessionem nihil faciendum est, quibus procurandus est cubiculus inprimis lucidus et temperatus;

ciborum observanda continentia, et si nulla nos aetatis aut temporis ratio removerit, flebotomo subvenimus. Venter vero si fuerit constrictus, clystere simplicissimum procurabis de mulsa et oleo; cerotum est enim, quia febricitantibus omnes enectiones meningae sociari; vini vel aceti odor fugiendus est; cibos leves et eos qui infundunt sunt aptis temporibus ministrandi; caput in primis oleo roseo est infundendus aut certe oxyrodino. Quod si adjutoriis contemptis passio fuerit augmentata, oleo roseo cum acito modico ubi papaver decoxeris ex hoc caput frequentius inrigavis et ex eo odorem naribus adplicavis, et opium similiter resolutum fronti et naribus inlinis vel ea quae ad somnum dicta sunt procuravis. Si vero impatienter se jactando quassaverit, specialiter mollibus ligaturis fasciarum alligatos quiescere facimus; faciem vero eorum fumentavis ex aqua calida ubi papaver agreste aut lactucae semen decoxeris. Linguae vero asperitatem ut in latis dictum est deseries. Quod si ex nimis febribus plus siccitas linguae appareat, lectus eorum suspendendus est et ad vicem gestationis agitandus est frequenter; etenim ex ipsa agitatione veluti timentes somno provocato obdormescunt, et consideratis temporibus, oleo dulce cum aqua calida mixto tegmatibus infusis stomachum fumentamus, frequenter etiam et cataplasmam de tridici aut hordei farina cum lini semine mixta. Inveterata vero passione etiam de raso capite cocurbitas cum sanguinis detractone adhibemus ex occipitio, ex quo adjutorio quantum saepe provabimus ad plenam sanitatem perducti sunt.

[171] III. *Ad lythargos.*

Lythargicis et freneticis passiones capitis et meningae sunt causae, utrique enim acutis febribus exagtantur. Frenetici enim siccitatem ex ignito spiritu inflammationem meningae patiuntur. Lythargici vero ex infusione flegmatis obtusa meninga, inpinguata loca inflammantur; ex qua causa grabedine molestissima et falso veluti somno molestius depræmuntur. Quorum in initio flebotomus et oxyrodinus ut in freneticis est adhibendus præter illa quae sopefera sunt. Nam lythargicos maxime excitare et humores extenuare pingues et calefacere oportet; coquenda est ergo in aceto thimus et puleius et organus et alia his similia et naribus sunt adponenda. Post autem haec palatum fortioribus medicamentis et acris uteris, qualia sunt stafidagria trita cum mel; ex eo fricas palatum. Post haec sternutamenta adhibis, facto pulvere qui recipit strutiu \angle i, elleboru albu \angle i, castoriu \angle i, piper grana x. In capite vero ponis similibus virtute medicaminibus usque ad senapismum. Uteris autem senapismum aequalia pondera senapis et caricis confectum, quem superpones pedibus et tibiis et in inio, id est in occipitio, et super liganda sunt donec roborem inducant partes, hoc est duobus aut tribus oris sit inpositus. In initio autem diu inmorari dimittis, donec vissicas lebet, per quas humor decurrat, et si prolongaverit causa, ventosas uteris una in occipitio et duas per singulas aurium partes et quarta in cervice, deficiente secundo spoudilo. Potiones vero dabis mulsa ex melle non cocto, ut et virtutem

servet et digerat calefaciendo frigidam passionem. Dabis etiam ex intervallo medium ky aut integrum. Hutilissime igitur in hac passione castorium datur in mulsa \angle i et magis flegmaticis. Datur autem haec et his qui ispassum patiuntur ex plenitudine; datur [171 v°] haec et tremulis, datur etiam et freneticis, praeter illos qui linguam asperam et siccam habent cum ypocondriae spasmo. Dabis autem pulver \angle i in mulsa cyatis tribus.

[CHAPITRE II, t. V, p. 402.]

[171 v°] III. *Ad ephialtu^a, quod nos incybum dicimus¹.*

II. *Ad incivo.*

Aa Incybus non est² demon³, sed quaedam⁴ aegritudo fortis⁵; patitur enim suffocationem et grabis⁶ sine voce efficitur et⁷ frequenter nocte hoc patitur⁸; quae passio si diu perseveraverit et frequenter majores supervenire significat⁹ passiones¹⁰, id est aut apoplexia aut mania^b aut epilepsia. Nam in capite sensu oppresso humore melancholico¹¹ haec¹² passio generatur, et ideo¹³ cito^c in supradictas vertitur passiones. Quaecumque enim ephileptici¹⁴ in die vigilando patiuntur, hoc ephialtici patiuntur dormientes. Oportet ergo¹⁵ inprimis utere flebotomum¹⁶, deinde catarticum dare, et sic¹⁷ totum corpus humoribus quibus passio publicatur¹⁸ purgare¹⁹. Maxime autem his dari oportet elleborum nigrum²⁰ \angle i, cum diacridio obolos²¹ tres, cui addis ad bo-

La Non est qui vocatur *inquirybus* demon malus, sed est quaedam aegritudo fortes; patitur autem suffocationem et sine voce efficitur et gravidinam patitur. Cavere debet inchoans ab hoc malo; diuturnus enim et frequenter accedens in nocte supervenire morbus magnus apoplexiam aut maniam aut epelemsia pronuntiat, quando ad caput fertur haec causa. Quaecumque enim epelemtici patiuntur....* per diem, haec illis patiuntur in somnis. Oportet ergo incidere venam, purgare catharticum totum corpus; maxime autem eis subvenit elleborus niger \angle i datus, cum diacridio admixtus obolos tres, et aliqua de olentibus anissu, daucu, petrosilino admisces, et sidia, coloquentedas, hiera dederis, magnifice jubeas. Dieta autem eis sit tenues, et ab ea quae in-

VARIANTES. CHAP. II : ¹ De epehaltu, id est in quibus non est incibus. — ² incybus non est *deest*. — ³ aliquis *addit*. — ⁴ quae. — ⁵ fortissima. — ⁶ grabis *deest*. — ⁷ traxis *addit*. — ⁸ tempore noctis paciuntur. — ⁹ majores supervenire significat *deest*. — ¹⁰ incurrere majores significat *addit*. — ¹¹ sensum in cerebro humoribus. — ¹² hac. — ¹³ ideo *deest*. — ¹⁴ eppelintici. — ¹⁵ autem. — ¹⁶ fleobotomum. — ¹⁷ ut. — ¹⁸ pollicatur. — ¹⁹ purgetur. — ²⁰ elleboro nigro. — ²¹ dagridio obolus.

LEÇONS. CHAP. II : ^a epehaltu. — ^b aut emaniam. — ^c caeco. — ^d epylematici. — ^e igitur. — ^f fleotomum utere. — ^g ellebori nigri.

* Ici manque un mot de quatre ou cinq lettres.

^{La} num odorem faciendum anisum aut da-
cum aut petroselinum; sed et iera²² data
magnifice jubat. Dieta autem sit sub-
tilis²³; cabeat enim²⁴ cibos qui infla-
tionem faciunt²⁵; jubat autem²⁶ eos
Peoniae²⁷ semen²⁸ grana xv, nigras et²⁹
tritas cum aqua potui frequenter dare³⁰.

flant abateri oportet. Subvenit autem
eis Pioniae radix et semen data grana
numero xv nigra, teris cum aqua et
da frequenter bibere.

[CHAPITRE III, t. V, p. 403.]

V. De epilepsia acuta^{1*}.

Qui incidunt in oxea^b epilepsia,
infundenda sunt² spasmos loca quae
patiuntur oleo multo, et quae e locis
suis evertuntur^c, continenda sunt et
rebocanda in locis suis, et os³, ejus
aperiendus est, et inmissis digitis⁴ aut
pinnis unctas⁵ oleo yriuo vomica est
probocanda, ut vomat flegma cum^f ci-
bos mixta. Oportet etiam⁶ odoramentis
sensos relevare, qualia sunt peucedanu,
opu Cyrinaicu, aspalu, cedria^b, pice,
pecula. Post autem commotionem⁴ cor-
poris, si nihil prohibet, flebotoman-
dus⁴¹ est⁶ de bracio, nihil vero cessante⁷
commotione, extremae partes, id est
[172] caput et pedes et manus senapi-
zandae sunt, ut in lethargo⁸ diximus,
et ventosas⁹ ypocondriis¹⁰ inponenda
sunt. Quod si his adhibitis¹¹ non fuerit
relebus, modica spes est; confiden-
ter tamen medicus castorium ingerit

III. Ad epelepticus. Filominus.

Incidentes igitur in epelemsiam,
pinguis sunt infundenda quae spasmus
patiuntur, membra torcuntur, loca sunt
contegenda et retienda, et sic aperto
ore ingeris digitum ut pinna inlita in
oleo irino, ut provocetur vomica fleg-
matica. Oportet autem et odoramentis
sensibilitatem irritare qualia sunt pe-
cidanum, opum Quirinaicum, asfaltum,
cedria, picula. Post autem transacta
commotionem, nisi nihil prohibeat, fle-
votomum uteris de brachio [150]. Nihil
autem cedentem passionem, in extremis
partibus uteris sinapismus et vento-
sam yppocondriis ponenda est. Non
autem facta neque post haec relevatio
modica quidem spes est; tamen confi-
denter medicus castoreum violenter
infundat et opium Quirinaicum cum
mel et aceto; eniciendus autem est per
ano centauriae decoctionem coloquen-

VARIANTES : ²² gira. — ²³ tenuis. — ²⁴ caviat item. — ²⁵ inflant. — ²⁶ enim. — ²⁷ Pe-
ciniae. — ²⁸ semine nigrum. — ²⁹ nigras et *deest*. — ³⁰ data. — CHAP. III : ¹ epilepsia
cota in aguta. — ² epylipsisia qui incidunt qui spasmus paciuntur loca olio multo sunt
infundenda. — ³ sic os. — ⁴ comucionem. — ⁵ fleutemus. — ⁶ adhibendus *addit*. — ⁷ ce-
denti. — ⁸ litargo. — ⁹ dictum est cocurbitule igitur. — ¹⁰ ipocondrie. — ¹¹ nec per hec.

LEÇONS : ^b spiciniaie. — CHAP. III : ^a aeplempsia aguta. — ^b aguta. — ^c everti viden-
tur. — ^d inmissus digitus. — ^e in ore perunctas. — ^f flegmaticum. — ^g autem ut. —
^h cytria — ⁱ fleotomus. Pour le reste du chapitre, le manuscrit de Saint-Gall, à part quel-
ques différences orthographiques, présente un texte identique à celui de Ab.

^{La}
^{Aa} adhibendum in mulsa ¹², aut opu
 Cyrinaicu¹³ cum mel et acetum; et
 enectiones¹⁴ igitur adhibet ubi¹⁵ cen-
 tauria¹⁶ aut coloquentida fuerit de-
 cocta¹⁷. Et cum ex ipsa¹⁸ epilepsia his
 adhibitis fuerit relebatus¹⁹ et cibus fue-
 rint reparati²⁰, pura²¹ iera ut nosti da-
 bis²². Haec ergo recentis et acutae epi-
 lepsiae curatio; nunc autem si²³ longa
 et diuturna fuerit²⁴ epilepsia, hujus-
 modi tradimus²⁵ curationem²⁶.

VI. De epilepsia longa et diuturna²⁷.

Oportet igitur patientem²⁸ diebus
 plurimis aqua calida in potione²⁹ adsu-
 mere, et max in principio curationis
 flebotomum adhibere, si nihil prohibet,
 et per dies quatuor aut ci bis quinque re-
 cuperandus est corpus ejus, et sic ca-
 tarticus est dandus, maxime de elleboro
 nigro aut coloquentida aut de scammo-
 nia³⁰. Oportet autem elleborum dare
 sic: ellebori radices³¹ corticem teris et
 cernis ad tricoscinum, pulver ex eo da-
 bis³² \angle i in mulsa cyatis quinque aut
 sex cum modico piper; mulsa autem
 de³³ mel non cocto facis³⁴. Coloquen-
 tida autem dabis sic: evacuas coloquen-
 tida de³⁵ semine et interiores, projecto
 semine remittis intus interiores³⁶ et
 inpleas eam sapa, et sic totam noctem
 facis³⁷ permanere. Mane autem³⁸ ipsa
 sapa temperas cum aqua calida et das bi-

tedae. Relevatus autem ad epelemsia
 post reparationem, hiera catharticum
 dari oportet; talis igitur est ad recentes
 et acutas epelemsiae curatio. — De cro-
 nia epelemsia. Deinceps autem quae
 sunt ad diuturnas epelemsiae passiones
 tradimus adjutoria; oportet igitur pa-
 tientes in ydroposi quidem longa ha-
 bere; incipientem autem curationem
 flebotomandus est. Si nihil prohibeat
 et transactos quatuor aut quinque dies
 reparato corpore et sic catharticum
 purgas et maxime quidem de elleboro
 nigro, de coloquentida aut enim de
 scamunia. Oportet igitur elleborum hoc
 modo dare: sine interiores corticem
 tritam et cretam \angle i, cum mulsa quia-
 tus quinque aut sex, mel non dispuma-
 tum cum modico piper aut coloquen-
 tida hoc modo; proicis sementis, repleas
 eam ex lanuginem interiores ipsius, et
 impleas de sapa, et hic impleas, et di-
 mittes super nocte stare, et mane tem-
 peras sapa quae fuit intra coloquentida,
 et das bibere. Diacridio vero hoc modo
 adhibes \angle i, aloe triobolon cum mulsa.
 Post catharticum vero lavit, tertia vero
 die ventosas praecordiis et in meta-
 frenas cum dieresis inpone. Ita trans-
 actos aliquos dies et reparato corpore
 dia coloquentidos hiera dabis. Ita post
 haec ventosas capiti in initio ponis;
 deinde ei cataplasma de pane coctum

VARIANTES: ¹² ut supra dictum est *addit.* — ¹³ Cyrinaycus. — ¹⁴ iniectionis. — ¹⁵ adhi-
 bendi sunt de. — ¹⁶ decoctionem *addit.* — ¹⁷ fuerit decocta *deest.* — ¹⁸ de. — ¹⁹ revelati.
 — ²⁰ fuerint, catarticum de sola *addit.* — ²¹ sola. — ²² dandus est. — ²³ per. — ²⁴ sunt.
 — ²⁵ tradenda est. — ²⁶ curatio. — ²⁷ loco et diuturna, habet Filomoni auctores. — ²⁸ pa-
 cientia. — ²⁹ potum. — ³⁰ diacridio confectum *addit.* — ³¹ nigri. — ³² teris. . . . ex eo
 dabis *deest.* — ³³ aut sex. . . . de *deest.* — ³⁴ aut se ex pulvere tenuem cum modico piper
 in modicum factum. — ³⁵ autem dabis. . . . coloquentida de *deest.* — ³⁶ et inter ipsa co-
 loquintida. — ³⁷ loco noctem facis habet de ipso cobercolo tunc sic. — ³⁸ loco mane autem
 habet demittis in mane sublata.

La
Aa
bere; scammonia vero cum dabis \angle i³⁹,
aloe obulos duo⁴⁰ in mulsa; datur etiam
scammonia in salibus confectam aut in
pane similiter. Post autem cartarticum
ducis ad balneum, et tres transactos
dies⁴¹ ventosas praecordiis⁴² et scapu-
lis⁴³ cum scarificatione inponis⁴⁴; ita trans-
actos aliquot⁴⁵ dies recuperato corpore
iera bibere⁴⁶ dabis, et sic postero die ven-
tosas capiti inponis in occipitio [172 v°],
deinde cataplasma uteris de pane cocto
in mulsa, contritis amaris amigdalos aut
hepillo⁴⁷ aut mentae aut calaminthi⁴⁸
aut rutae admixta addis cataplasmati
et superponis capiti; hoc facis per dies
tres et post haec radis caput et inlinis
opu peucedanu in acito infuso⁴⁹, in quo
spondiliu coquitur⁵⁰. Post haec trans-
actos aliquot dies iterum reparato⁵¹
core⁵² *dia coloquentidos* iera⁵³ obulos⁵⁴
nobe in mulsa dabis et iterum post ali-
quot dies davis ex ipso antidoto \angle iii,
et sic mobis⁵⁵ sternutamenta⁵⁶; et post
dies xv castorium \angle i davis in mulsa
bibere. Post haec vero omnia, clyste-
rem⁵⁷ adhibis, ubi centauria aut colo-
quentida decocta est, et sic iterum dabis
iera; deinde adhibes capiti apoflegma-
tismum⁵⁸, id est capitis purgationem
per ore aut nares adhibis; novissime
autem senapismum inponis⁵⁹ capiti.
Oportit autem eos cibos acres⁶⁰ inter-
mixtis temporibus utere⁶¹.

La
in mulsa contritus igitur simul amaris
amigdalos aut herpillon aut menta aut
calamentin aut ruta, et hoc facis per
dies tres, et post haec raso capite ejus
inlenis de oppio in aceto resolutum, in
quo spondilios coquitur. Transactos
igitur aliquos dies resupto corpore, das
ei hiera *dia coloquentidos* [150 v°], anti-
dotum obolos \angle iii in mulsa, et transac-
tos iterum dies dabis ipsum antidotum
viii; et sic uteris pulver qui sternutum
provocet, et post quindecim dies dabis
castorium in mulsa bibere, et trans-
actos iterum dies clysterem adhibes de
centauria et coloquentida, ita hiera
iterum dabis, et post haec apoflegma-
tismum uteris, id est capitis purgatio-
nem per os et in naribus adhibes, deinde
sinapismum in capite. Oportet autem
diymifagias, id est acris cibis in conpe-
tenti tempore ministrare.

VARIANTES : ³⁹ loco vero cum dabis \angle i habet conficis cum sale et sic das et cum.
— ⁴⁰ obulos duo deest. — ⁴¹ post tertia die. — ⁴² cocurbitas ipocondriacae. — ⁴³ sca-
bulas. — ⁴⁴ inponenda sunt et. — ⁴⁵ alicos. — ⁴⁶ bibendam. — ⁴⁷ sarpyllio. — ⁴⁸ cala-
menten. — ⁴⁹ resolutum. — ⁵⁰ fuerit coctum. — ⁵¹ reficis. — ⁵² corpus et dabis. —
⁵³ gira. — ⁵⁴ obolus. — ⁵⁵ ita ptarmicis uteris id est sernut. — ⁵⁶ revocavis addit. —
⁵⁷ clystirim. — ⁵⁸ apoflegmat. — ⁵⁹ adhibis. — ⁶⁰ agrus. — ⁶¹ uti.

[CHAPITRE IV, t. V, p. 406.]

VII. *Ad epilepsia*¹; *Galen.*

^{Aa} Epilepticos² jubat oxymellis³ per singulos dies acceptus, et maxime si de⁴ scillectico aceto fuerit factus. Jubat autem eos et cappar⁵is conposita⁶, si frequenter⁷ comedatur⁸, et salsamenta similiter. Est autem⁹ medicamen¹⁰ *dia* scilles ad haec utilissimus; conficitur⁷ autem sic: in vaso non picito sublatas de scilla⁸ singulas aenas⁹, quas manibus contritas intra¹⁰ vaso superscripto mittis, cui posito coperculo¹¹ superponis pellem et ligas fortiter et mittis sub¹² terram a meridianam partem, et coperis eam¹³ a Borea¹⁴. Facis autem hoc in onocau¹⁵mata¹⁶ et erit sub terra¹⁶ diebus xl, et post dies¹⁷ hos levas¹⁸ vasum lente et solvis eum et invenies corpus¹⁹ scillae coctae similem et defluentem²⁰; tunc sucum ejus tollis²¹ expressum et commiscis²² cum melle optimo²³ dispumato aequali mensura, et ad carbones²⁴ lentos coquis ad mellis grassitudinem et in vaso vitreo reponis; exhinc²⁵ dabis per singulos dies cocliarium unum plenum [173] aut duo; pueris minorem coclearem²⁶, majoribus²⁷ majorem davis. Ipsam vero scillam teris diligenter, et cum mel colligis et das ex hoc cocliarium unum au duo. Secunda quidem videtur esse²⁸ virtutem, sed non⁹ satis

VIII. *Galen.*; *ad epelemticus.*

^{La} Juvat oxymellis per singulos dies acceptus, et maxime si de scilla fuerit acetus confectus. Jubant igitur eos et cappar⁵is conposita frequenter comesta et salsamenta. Est autem medicamen¹⁰ *dia* scillis ad haec utilissimus qui hoc modo conficitur: fit mel scilliticus scilla minutata intrinsecus; mittes in vaso non picito frecata manibus, ut minutata reddatur, et legas diligenter et circumdas totum os vasi pelle, et mittes sub terra ad partem meridianam currectum canicularibus diebus numero xl, ubi sol non videat in terra, humecta habent ore copertum; et post die xl lente levas vasum, solvis et invenis scillam coctam et expremes eam et sucus mittes in vas aeneum, et ut suaves fiat, alterum tantum mel optimum mittere dispumatum, et bulliat ad ignem lentem usque ad pinguidinem mellis; in vaso vitrio recondis et das exinde cocliarium unum plenum, pueris minorem, effectis aetatem majorem; dabis etiam interdum duo cocliaria. Corpus autem scillae quod expressum remansit teris diligenter, addes mel et facis ut electarium, et hoc dabis cocliarium unum. Secunda haec est post illa esse videtur virtutem; nam effectum pene similem habent.

VARIANTES. CHAP. IV: ¹ epilemticus. — ² epilympicorum. — ³ hoc similis. — ⁴ conpositio. — ⁵ accepta frequentius. — ⁶ sed addit. — ⁷ conficis. — ⁸ ascella. — ⁹ sanas. — ¹⁰ intra deest. — ¹¹ cubercolo. — ¹² siper. — ¹³ eos. — ¹⁴ a Dorea. — ¹⁵ cinocaumata. — ¹⁶ ibi. — ¹⁷ lentiginem. — ¹⁸ oportit levare. — ¹⁹ cor. — ²⁰ defluentium. — ²¹ tollis deest. — ²² expremis et condis. — ²³ mel optimum. — ²⁴ carbones deest. — ²⁵ et de hanc confectionem. — ²⁶ cocliarem deest. — ²⁷ majore etate. — ²⁸ habere videtur.

LEÇONS. CHAP. IV: ^a sed. — ^b igitur. — ^c adhorea ventum. — ^d lente enim. — ^e nunc.

^{1a} habet minorem efficaciam^f. Si^e autem stomachus patiat^{ur} et ex eo²⁰ fiat ipsa passio²⁰, digestio omnino est procuranda; consideratione facta, ordinandum est ut ora tertia panem bene confectum in vino³¹ infusum qui sit³² modice stipticus³³ et albus offerendus est. Dabis autem³⁴ eis et pycra bis aut ter per singulos annos. Scio enim quendam puerum glycisidis radice, id est Peoniae³⁵, in collo suspensas portasse et ab hac fuisse infirmitate liberatum³⁶. Agaricus autem datus in potione epilepticos jubat³⁷; silis et spodili semen et radix et aristologia rotunda cum aqua potatae³⁸ jubant. Jubantur autem³⁹ magnifice si tibiis⁴⁰ frequenter excarificationem facere non negligant.

Quod si de stomacho prius patient epelemisia ex ipso accedat, jubendus est patiens imprimis ut bona procuretur digestio, et in hora tertia pane diligenter confectum offerendum est in vinum infusum modice substiptico et albo. Dabis autem eis de aloe medicamen qui vocatur pigra bis aut ter in anno. Scio [151] quoque puerum omnino epelemiticum factum, cui glicisides radicem, qui et Pionia dicitur, pota seu legata ad collum et agaricum epelemiticis datum juvat; silis etiam et spondilion semen et radix et aristologia rotunda cum aqua potui. Curat autem eos magnifice et si dieresis in tibiis frequentius datas sanguinem fluant.

[CHAPITRE V, t. V, p. 408.]

VIII. *Ad scotomaticos*^{1a}.

Scotomaticos in accessione² constitutos relevandi³ sunt expeditibus^{4b} odoribus et fricationibus⁵ extremarum partium⁶; in declinatione vero prius⁷ flebotomus⁸ adhibendus est⁹, et sic iera^{10d} est purgandus¹⁰. Transactos vero aliquot dies clysterem¹¹ adhibis acrum¹², ubi centauria et co[lo]quentida fuerit decocta. Post istas vero evacuationes, locales capiti adhibendas sunt curationes¹³.

V. *Ad scothomaticus*.

Scotomaticus in superpositionem factus oportet excitari expedientibus odoribus utentis et frictionis extremarum partium adhibiti. In declinationem autem existentibus ad comprehendendam passionem flebotomandus est prius, deinde purgandus gera, et transactos dies clysteris acer de centauriae coloquentida, adhibendus est decoctio eorum. Post has quoque evacuationes locales

VARIANTES. ²⁰ ipso. — ³⁰ epylmsia. — ³¹ albo *addit.* — ³² infusum qui sit *deest.* — ³³ infusum dabis ad edendum. — ³⁴ etiam. — ³⁵ glycisidis. . . . Peoniae *deest.* — ³⁶ datus enim *addit.* — ³⁷ sanat. — ³⁸ potuit data. — ³⁹ igitur. — ⁴⁰ e tibiis. — CHAP. V : ¹ De scotomaticis. — ² cessione. — ³ relevati. — ⁴ expetientibus. — ⁵ friccionibus. — ⁶ extremis partibus adhibitis. — ⁷ prius *deest.* — ⁸ fleubotomandus est. — ⁹ danda gira. — ¹⁰ est purgandus *deest.* — ¹¹ agrem *addit.* — ¹² acrum *deest.* — ¹³ localis adhibenda est curatio imprimis capite.

LEÇONS. ^f effectum. — ^e ad stomachum *addit.* — CHAP. V : ^a scotomatia. — ^b expedientibus. — ^c fleotomandus. — ^d gira.

^{Aa} et inponendas sunt cucurbitas¹⁴ de retro in occipitio cum excarificatione¹⁵. Post haec autem adhibes purgationem capiti et narium sternutamenta¹⁶.

^{La} sunt adhibenda curationes, et in capite in initio ventosas cum scarificationes sunt inponendae, et post haec apoplegmatimis et ptarmis, qui idem capitis purgationem et sternutamentis sunt iuvandi.

[CHAPITRE VI, t. V, p. 408.]

VIII. *Ad¹ apoplexia, Filaminus².*

Apoplexia qui fuerint comprehinsi, oleo calido sulfurato³ infundendus est toto corpore; caput vero⁴ oleo roseo est perungendus, in quo spondilion⁵ fuerit decoctus, et mulsam⁶ in ore ei facies distillare, et odoraamenta ad nares⁷ de castorio adponis⁸ aut de opopanace⁹ aut de galvano¹⁰. Oportit autem violenter aperire os [173 v°], et missis digitis¹¹ aut pinnis in oleo tinctas vomicam probocare¹², et inungere¹³ anum qui ventositatem possit¹⁴ educere. Quod si nihil iuvatus fuerit, utere¹⁵ clysteres acros¹⁶ sale et mel conmixtis; hoc agendo si melior¹⁷ coeperit esse¹⁸, flebotomum adhibes¹⁹, et post flebotomum iterum²⁰ quae excitare possint uteris²¹.

VI. *Filaminus, de apoplexia.*

Hii qui comprehenduntur apoplexia, oleo calido perungendus est solforato, et caput embrocandus est oleo roseo, ubi spondilius est decoctus, mulsam in ore stillanda et odoraamenta ad nares sunt adponenda, castorius aut opopanax aut galbana. Oportet autem et violenter aperire os et injecere digitum aut pinnas oleo infusas, ut vomat si qua superfuitas inposita fuerit, et inlenire anum ex his quae educant pneumatata. Quod si haec nihil proficiant, uteris clysteres acrisimus salis et mel admixtis; his agentibus flebotomum uti oportet; post autem flebotomum, iterum illis quae excitare possunt utimur.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 409.]

X. *Ad melancholia curatio¹.*

Quando autem² totum corpus³ melancholicum habere cognoveris, mox in⁴

VII. *De melancholia.*

Quando autem in melancholia, cum totum corpus habet sanguinem, in ini-

VARIANTES. ¹⁴ est ventosa. — ¹⁵ scarificationem. — ¹⁶ adhibenda est capitis purgant vel per naris sternutatio. — CHAP. VI: ¹ De. — ² Filomi auctoris. — ³ solforatio. — ⁴ autem. — ⁵ spondelius. — ⁶ facies addit. — ⁷ naribus. — ⁸ adponenda est aut. — ⁹ opopanicem. — ¹⁰ galvanum. — ¹¹ inmissus digitus. — ¹² vomica provocanda est. — ¹³ unguendus est de his. — ¹⁴ possent. — ¹⁵ adhibendus est. — ¹⁶ clystiris agrus. — ¹⁷ melius. — ¹⁸ habere. — ¹⁹ flebotomus est adhibendus. — ²⁰ vero ea. — ²¹ adhibis. — CHAP. VII: ¹ De melancholia. — ² cum. — ³ sanguine addit. — ⁴ melancholico his qui patitur repletus fuerit.

^{La}
^{Aa} rabis³⁹ ut dictum est hanc passionem; diuturnam enim et augmentatam difficilior est ad curandum. Quos inprimis purgari oportet⁴⁰ epithimo⁴¹ et aloë; haec enim paulatim per singulos⁴² dies datus [174] jubat⁴³; sed et in requie est habendus. Purgato igitur sicut dictum est⁴⁴, absentium bibere dabis; das etiam et has catapotias⁴⁵ ad humorem melancholicum purgandum, aloes siliq. \angle xviii, epithimu siliq. \angle xii, dacridiu siliq. \angle iii, et post catarticum absentium dabis infusum in aqua calida⁴⁶ et coctum quiatos duo dabis bibere; nunc etiam⁴⁷ sucum ejus quantum media dragma est⁴⁸ resolutum aqua frequenter dabis, et⁴⁹ acetum sorbere⁵⁰ acrum modicum, et⁵¹ dormire volentem quam plurime ipsa obsonia⁵² in ipsa intincta aceto manducet. Ilutilius⁵³ est enim⁵⁴ si⁵⁵ aceto misceatur⁵⁶ scilla et poliu et suptile aristolocia. Quando autem incoat passio meliorari, consistente⁵⁷ corporis fortitudinem, vena in⁵⁸ bracio incidenda est, et⁵⁹ post flebotomo purgabis ventrem; de sicionias⁶⁰ et de elleboro nigro et de⁶¹ epithimu et aloë optimus est catarticus, admiscendus est autem et euforbium⁶²; expediunt autem lactiseros⁶³ inicere⁶⁴. Adjutoria autem passionis ejus⁶⁵ et

^{La}
curare convenit, diuturna et augmentata difficilis fit ad curandum. Purgare igitur inprimis oportet, qualis est quod habit epithimo aut aloë; hoc enim ut modice per singulos si accipiat dies juvatur et in requiae est habendus. Purgandum sicut dictum est absentium; dabis hanc ergo herbam, infundes in aqua et coquis; dabis bibere cyatos duo; hunc autem ejus sucum dabis \angle i aqua resolutum frequenter, et acetum ut supra sorbiat acrum modice. Dormire volentem quam plurime quae danda sunt in ipso aceto intincta manducit. Melius autem est, si ipse acetum scilliticus, si tamen admixta scilla acetum et spondilium et tenues aristolocia bene dabis. Inchoantem enim passionem, forte autem corpore, non est malum in brachio venam incidere, et postea flebotomaveris praeparato per ventre purgabis *dia coloquentedus* et nigro elleboro. Optimus est ad purgandum epithimus et aloë et mixtum euforbium; bene purgat hoc modo confectus catharticus: aloë \angle i, epythimo triobolon, diacridiu obolo uno aut euforbium. Expedit autem eis ut de sero proiciantur; ad sanandum vero hanc passionem bene faciunt ea quae diuretica sunt virtutem; bona sunt et per

³⁹ curationis. — ⁴⁰ convenit ut his purgatoriis quod melancholicum purgat humorem et paulatim educat, qualis est quod habit *addit*. — ⁴¹ epythimo. — ⁴² haec enim.... singulos *deest*. — ⁴³ cum bene purgaveris. — ⁴⁴ sed et in.... dictum est *deest*. — ⁴⁵ loco das etiam.... catapotias *habet* hunc ipsa ergo. — ⁴⁶ calida *deest*. — ⁴⁷ cocta dabis ciatus ii; nunc etiam et. — ⁴⁸ absenti triobolon *addit*. — ⁴⁹ bibere et cum biberit frequenter super ipsam pocionem *add*. — ⁵⁰ modicum sorbat. — ⁵¹ similiter et quando. — ⁵² et cibus quod accepit *addit*. — ⁵³ tinguat melius. — ⁵⁴ autem. — ⁵⁵ facis miveias *addit*. — ⁵⁶ misceatur *deest*. — ⁵⁷ subtile; in principio vero egritudinis consistentem melancholia. — ⁵⁸ corpus fleutomum uteris ex. — ⁵⁹ incidenda est, et *deest*. — ⁶⁰ fleobotomum, catarticum dabis *dia coloquentedus* gira, dabis etiam. — ⁶¹ nigrum melius autem est si. — ⁶² dederis an addis euforbium. — ⁶³ convenit enim et serum per elytire. — ⁶⁴ valde bonum *add*. — ⁶⁵ adjutoria est.

^{Aa} initio ⁵ curationis ⁶ sanguinem flebotomo auferri ⁷ convenit. Cum autem in solo cerebro ⁸ melancholicus fuerit humor ⁹, non oportet, flebotomare patientem ¹⁰. Est autem et tertia differentia ¹¹ melancholiae, quando sicut epelempsia ¹² principium ¹³ a ventrem habuerit ¹⁴; appellant enim aliqui antiquorum ¹⁵ ypocondriacam aegritudinem ¹⁶ talem passionem. Si ergo coeperint prius a ventre symptomata consurgere ¹⁷ et augmentando malum in eis ¹⁸ sequitur melancholica passio, relebantur ¹⁹ enim cum ²⁰ secessus ventris fecerint aut ²¹ vomica fuerit subsecuta ²² et indigestio, et ruptat ²³ homo ²⁴, ypocondriacus nominatur et inflationis egritudo ²⁵, accedentia autem esse inflationis cum alienatione mentis ²⁶ et timorem. Quando ²⁷ autem in melancholia propria accedentia ²⁸ videtur esse magna ²⁹, in ventre autem aut nihil aut parva est, cerebrum existimandum est hoc ³⁰ pati, collecta ³¹ in eo nigra cholera fuisse ³² et ex hoc generatam esse passionem ³³. Oportet autem talem melancholiam per balneos frequentes et dieta eucyma et humida curare sine aliquo alio adjutorio. Cum ergo nondum in prolixo tempore ³⁴ non est evacuatus ³⁵, fortiores adhibere oportet ³⁶ curationes ³⁷. In initio autem ³⁸ cu-

^{La} tio curationes a flebotomia facere convenit. Quando autem in solo cerebro est melancholicus humor, non oportet flebotomare patientem. Est autem et alia aliqua et tertia differentiam melancholiae, quando sicut epelempsia, initium a ventrem habet; vocant autem aliquis de antiquis ypocondriacae passionem talis infirmitatem [151 v°]. Cum igitur incipit, primo a ventre accedentia fit et augmentat in eis, sequitur melancholia passio. Levigatur enim cum deposuerit ventrem et vomuerit ab indigestionem et ructionibus homo enim nominamus et ex ventositatis aegritudo symptomata, id est accedentia, dicimus esse haec et distimianeti timorem. Quando autem melancholiae symptomata est, mala esse videtur ventrem aut nihil parva cerebrum existimandus est in his propatin, id est ipse primus patitur collecta in eo nigra colera. Oportet autem talem melancholiam per balnea frequenter et dieta euchimia, id est qui bonos sucos nutriunt et humidi sunt cibi, per hoc tantum curare sine aliquo adjutorio. Quando autem nondum prolexita per tempora accessit et difficile evacuatur, est nocens humor; tunc varias et fortis adhibere oportet adjutoria. Incipientem igitur hanc passionem

⁵ initium. — ⁶ curacionum. — ⁷ fieri. — ⁸ solus cerebrum. — ⁹ fuerit occupatus, sanguinem detrahare. — ¹⁰ flebot. patientem *deest*. — ¹¹ deferencia. — ¹² epylimicis. — ¹³ solunt fieri initium. — ¹⁴ habent qui a. — ¹⁵ multis veteribus. — ¹⁶ ypocondrica passio. — ¹⁷ appellatur; hec autem passio initium primum a ventre habent accedentia. — ¹⁸ augmentacioni vero facta magnum mala. — ¹⁹ relevatur. — ²⁰ autem per. — ²¹ a. — ²² sequitur etiam. — ²³ indegesta ruptacio. — ²⁴ que hec patitur *addit*. — ²⁵ inflata egritudo. — ²⁶ psimtomata sunt etiam tristitiam. — ²⁷ timor anime cum. — ²⁸ propter psimtomata. — ²⁹ inmanis. — ³⁰ in his primum. — ³¹ collectum. — ³² nigris coleribus humorem. — ³³ et ex hoc. . . . passionem *deest*. — ³⁴ non temporum prolixitatem. — ³⁵ deficiat fiat ad evacuandum. — ³⁶ his qui molestetur humor. — ³⁷ si efficiatur diuturnus, molestiam ingerit laboranti. — ³⁸ principio igitur.

^{Aa} rabis³⁹ ut dictum est hanc passionem; diuturnam enim et augmentatam difficilior est ad curandum. Quos inprimis purgari oportet⁴⁰ epithimo⁴¹ et aloë; hæc enim paulatim per singulos⁴² dies datus [174] jubat⁴³; sed et in requie est habendus. Purgato igitur sicut dictum est⁴⁴, absentium bibere dabis; das etiam et has catapotias⁴⁵ ad humorem melancholicum purgandum, aloes siliq. \angle xviii, epithimu siliq. \angle xii, dacridiu siliq. \angle iii, et post catarticum absentium dabis infusum in aqua calida⁴⁶ et coctum quiatos duo dabis bibere; nunc etiam⁴⁷ sucum ejus quantum media dragma est⁴⁸ resolutum aqua frequenter dabis, et⁴⁹ acetum sorbere⁵⁰ acrum modicum, et⁵¹ dormire volentem quam plurime ipsa obsonia⁵² in ipsa intincta aceto manducet. Hutilius⁵³ est enim⁵⁴ si⁵⁵ aceto misceatur⁵⁶ scilla et poliu et suptile aristolocia. Quando autem incoat passio meliorari, consistente⁵⁷ corporis fortitudinem, vena in⁵⁸ bracio incidenda est, et⁵⁹ post flebotomo purgabis ventrem; de sicionias⁶⁰ et de elleboro nigro et de⁶¹ epithimu et aloë optimus est catarticus, admiscendus est autem et euforbium⁶²; expediunt autem lactis seros⁶³ inicere⁶⁴. Adjutoria autem passionis ujus⁶⁵ et

^{La} curare convenit, diuturna et augmentata difficilis fit ad curandum. Purgare igitur inprimis oportet, qualis est quod habit epithimo aut aloë; hoc enim ut modice per singulos si accipiat dies juvatur et in requiae est habendus. Purgandum sicut dictum est absentium; dabis hanc ergo herbam, infundes in aqua et coquis; dabis bibere cyatos duo; hunc autem ejus⁶⁶ sucum dabis \angle i aqua resolutum frequenter, et acetum ut supra sorbiat acrum modice. Dormire volentem quam plurime quae danda sunt in ipso aceto intincta manducit. Melius autem est, si ipse acetus scilliticus, si tamen admixta scilla acetus et spondilius et tenues aristolocia bene dabis. Inchoantem enim passionem, forte autem corpore, non est malum in brachio venam incidere, et postea flebotomaveris praeparato per ventre purgabis *dia coloquentedus* et nigro elleboro. Optimus est ad purgandum epithimus et aloae et mixtum euforbium; bene purgat hoc modo confectus catharticus: aloë \angle i, epythimo triobolon, diacridiu obolo uno aut euforbium. Expedit autem eis ut de sero proiciantur; ad sanandum vero hanc passionem bene faciunt ea quae diuretica sunt virtutem; bona sunt et per

³⁹ curationis. — ⁴⁰ convenit ut his purgatoriis quod malancolicum purgit humorem et paulatim educat, qualis est quod habit *addit*. — ⁴¹ epytemo. — ⁴² hæc enim. singulos *deest*. — ⁴³ cum bene purgaveris. — ⁴⁴ sed et in. dictum est *deest*. — ⁴⁵ loco das etiam. catapotias *habet* hunc ipsa ergo. — ⁴⁶ calida *deest*. — ⁴⁷ cocta dabis ciatus ii; nunc etiam et. — ⁴⁸ absentii triobolum *addit*. — ⁴⁹ bibere et cum biberit frequenter super ipsam pocionem *add*. — ⁵⁰ modicum sorbat. — ⁵¹ similiter et quando. — ⁵² et cibus quod accepit *addit*. — ⁵³ tinguat melius. — ⁵⁴ autem. — ⁵⁵ facis mixcias *addit*. — ⁵⁶ misceatur *deest*. — ⁵⁷ subtile; in principio vero cegritudinis consistentem malancolia. — ⁵⁸ corpus fleutomum uteris ex. — ⁵⁹ incidenda est, et *deest*. — ⁶⁰ fleobotomum, catarticum dabis *dia coloquentedus* gira, dabis etiam. — ⁶¹ nigrum melius autem est si. — ⁶² dederis au addis euforbium. — ⁶³ convenit enim et serum per clytire. — ⁶⁴ valde bonum *add*. — ⁶⁵ adjutoria est.

^{La} diureticae virtutes⁶⁶. Optima sunt autem et⁶⁷ per sudores purgatio. Oportit autem et in praecordiis⁶⁸ sollicitudinem⁶⁹ adhibere et⁷⁰ fumentationem ei⁷¹ facere de⁷² infusae rutae coctionem⁷³ et anetu et absentiu et puleiu et agnu semen et lauri baca. Haec enim et dolores paragorezat et inflationes⁷⁴ minuit⁷⁵. Coquis autem cum⁷⁶ oleo⁷⁷, sed et cataplasma uteris ad⁷⁸ inflationes qui recipit semen⁷⁹ apii⁸⁰ et anissu et cyminu et cyperu et ireos et libanotida, facis cataplasma et uteris; adpones autem haec et jacenti et ambulanti et manducanti et jejuno. Quando autem tollis⁸⁰ cataplasma, aliquod aliut copertura⁸¹ superponis⁸² lanae floccum⁸³. Cocurbitas autem uteris⁸⁴ ad⁸⁵ ventositatem elevatus, ad dolores⁸⁶ autem et inflammationes cum dieresis. Sanitate autem accedente⁸⁷, nec sanapis⁸⁸ oblibiscendus est; utendum est autem [174 v°] et acres⁸⁹ smygmata, id est pulvera confecta in balneis⁹⁰ et dropaces in metafras et ventrem⁹¹.

sudores purgationes. Oportet autem ypocondriis sollicitudinem facere et fumentationes, quid haec infudentis rutae decoctionem et anetum et ab- [152]sentium et puleium et agnu sperma et lauri baga; haec enim et dolores mitigant et inflationes minuunt. Haec autem in oleo coquis et sic fovias, et cataplasma eos aliquid ex eis quae ad inflationes sunt utiles, qualia sunt apii semen aut anessum aut cimum; non est autem pejus et cyperus aut yreus et livotida. Si autem quam plurime graviter continetur, haec per dies facis ante cibum et post cibum; quando autem de praecordiis tollis fumentationem aut cataplasma, ex alio aliquo coperis stomachum, platisma de lana superponis et ventosas uteris ad enim ventositatem sine scarificationem. Ad sanitatem neque senapismum obliviscaris; utere autem et acria smigmata et dropaces circa metafras et ventrem.

[CHAPITRE VIII, l. V, p. 413.]

XI. *Ad mania, Filuminus*¹.

Curatio maniae est ea quae et de melancholia dicta sunt; maxime autem eos

VIII. *Filuminu, ad mania curatio.*

Mania est ipsa curatio, quam ad melancholicus superscripta dicta sunt;

⁶⁶ diureticae dabis pocionis. — ⁶⁷ optimum est etiam. — ⁶⁸ ipocondriis. — ⁶⁹ curacionem. — ⁷⁰ inprimis addit. — ⁷¹ fumentacionis. — ⁷² facimus et. — ⁷³ decoctionem. — ⁷⁴ inflammationis. — ⁷⁵ minua. — ⁷⁶ coquitur enim in. — ⁷⁷ et sic fumentandum est necnon add. — ⁷⁸ adhibitis de seminibus quibus admixcis. — ⁷⁹ semen addit. — ⁸⁰ loco libanotida. tollis, habet libanum et si multum adjacet malum etiam bis in die et ante cibum et post cibum cataplasma et cum abetulleris. — ⁸¹ aliquod. copertura deest. — ⁸² superponenda est. — ⁸³ platismata. — ⁸⁴ ventosas vero inponere debent. — ⁸⁵ illam. — ⁸⁶ revelanda, nam ad ollis. — ⁸⁷ loco cum dieresis. accedente, habet : ypocondriarum cum scarificationem sunt inponenda; hunc igitur curacionem. — ⁸⁸ neque senapismus. — ⁸⁹ utendum est autem et acres deest. — ⁹⁰ id est. balneis deest. — ⁹¹ venter. — CHAP. VIII : ¹ Filomeni.

^{Aa} jubat² ippomaratri radices et semen ^{La} maxime autem menomeni jubantur
 potus³ cum aqua⁴, et brioniae radix vide ippomaritro radicem et semen po-
 dragma una⁵ cum aqua⁶ cottidie⁷ potui tai cum aqua et brioniae radices < i
 data⁸. cum aqua cotidie pota.

[CHAPITRE IX, t. V, p. 413.]

XII. De amore aegrotantibus.

VIII. Ad eos qui de amore contristantur,
quos Graeci ton heroton vocant.

Qui de amore aegrotant¹, tristitiam
 incurrentes animi insomnietatem pa-
 tiuntur²; ignorantes ergo aliqui istam³
 passionem, a balneis et requiem et a
 tenues cibos abstinuerunt, quibus nos
 balneum et vinum offerentes curamus,
 simul et bisu picturas et⁴ fabricas ad-
 mirando jubati sunt, similiter et au-
 ditu quae ad⁵ letitiam⁶ pertinet⁷ et
 fabulas ingessimus, et⁸ sic aegrotanti
 relebamus⁹ mentem; aliis etiam ti-
 morem intulimus. His etiam signa sunt
 haec: oculi concavi et sine lacrimis
 esse perspiciuntur et livorem pleni sunt
 et moventur frequenter palpebrae;
 cum haec ergo cognoveris, ut supra
 diximus curabis¹⁰.

Qui autem de amore egrotant, et
 contristantur animo et insomnietatem
 nescientes patiuntur; alii balneum
 utentis in requiem positi et tenuae dieta
 utentis in requie positi expenderunt;
 ex his enim invenimus ton heroton,
 id est qui de amore consumitur, ex
 balneis et vini potionem et auditum
 cogitationes inposuimus; aliis autem
 timorem indiximus, inponentes trac-
 tatos super quod agnabat, vix deponenda
 passionem ad aliquas filonicias excitare
 et secundum hypotesis, quae praedictae
 sunt vitae uniuscujusque. Subsecuntur
 autem quidem amorem languint, quo-
 rum sunt haec signa: oculi sunt con-
 cavi et non lacrimantur; videntur au-
 tem sicut qui laborem sunt pleni; mo-
 ventur enim eis palpebre frequenter
 plus ab alio membro, proprium locum
 quiescant solis heroton.

[CHAPITRE X, t. V, p. 414.]

XIII. Ad lycanthropos¹.

X. De lycoantropia.

Lycanthropia comprehensi in noctu²

Qui lycoantropia comprehenduntur,

¹ jubare videtur. — ² ipsius. — ³ potui add. — ⁴ < i. — ⁵ data add. — ⁶ cottidiae.
 — ⁷ potui data deest. — CHAP. IX: ¹ quorum signa sunt haec, oculi concavi. — ² quorum
 sunt haec oculi concavi et sine lacrimis sese conspiciuntur et livorem pleni sunt et moventur
 frequenter palpebris; os ergo addit. — ³ istam deest. — ⁴ nam et vident aspecturas vel. —
⁵ et fabulas de causa. — ⁶ letitiae. — ⁷ referendo. — ⁸ et fabulas.... et deest. — ⁹ revela-
 vimus. — ¹⁰ loco his etiam..... curabis, habet: et sic ad sanitatem revocamus. — CHAP. X:
¹ lycanthropus. — ² comprehensi noctu.

^{La}
^{Aa} exeunt foras³ quam plurime, lupos emetantes⁴ et usque ad diem per monumenta vel⁵ silvarum frotices morantur. Cognoscitur autem haec passio sic: pallidi sunt in facie⁶ et bisu terribiles⁷, oculos siccos⁸ habent et non⁹ lacrimantur, et cavitas est oculorum, et¹⁰ sicca lingua habent, ita ut in os eorum¹¹ nulla¹² inveniatur saliva; quibus etiam sitis nimia est¹³, et propter quot saepius cadent tivas vulneratas et insanabiles¹⁴ habent. Et cum¹⁵ haec diligenter pervisa¹⁶ cognoveris signa¹⁷, scire oportet speciem melancholiae esse lycanthropia. Quem¹⁸ in tempore accessionis¹⁹ curavis flebotomo detraens sanguinem²⁰, usque ad angustiam²¹ et cibis eucymis nutriendo²²; uteris et²³ balneum ex aqua fluviali²⁴ compositum²⁵ lacteneo²⁶ calore²⁷ praeparatum [175], et post tres dies purgas eum iera²⁸ antidotum *dia coloquentidos*²⁹ secundo vel tertio³⁰; post catarticum autem³¹ dabis antidotum tyriacam *dia ecidnon*³² vel³³ alia³⁴, quae melancholicis dare proposuimus³⁵; superveniente vero aegritudine, quae somnum faciunt³⁶ super bregma lenis³⁷ et³⁸ aures et nares similiter, ut³⁹ in somno incidentes⁴⁰ malum vitare possint⁴¹.

La
 noctu exeunt quam plurime, lupos emetantes et deinde per frotices sunt latentes. Cognoscantur enim sic patientes, quia pallidi sunt colore et visu sunt [152 v°] terribiles, et habent siccos oculos et non lacrimantur, et vides eis oculos infossatos, linguam siccam habentes, et nulla in eis saliva est, et sitem patiuntur; aestivis quamplurime incurrunt temporibus insanabiles ulcera; talis enim habet cognitionis. Scire autem oportet speciem in eis melancholiam esse hanc lycanthropia. Quem si curare vis, tempore in quo declinat passio, flebotomum adhibes et evacuas usque ad angustiam, et dieta ministrabis eucyma; utentur etiam et balnea de dulce aqua factas, et sic saerum lactis dabis per tres dies. Purgas autem eum *dia coloquentidos* hiera bis et ter. Post autem catharticum de serpentibus thiriacam confectam dabis, alia quaecumque ad melancholia dicta sunt. Supervenientem jam languorem, quae somnum facere consueverunt ei adhibes et opium inlenis aures et nares, ut in somno ortatur.

³ foras deest. — ⁴ emitantes. — ⁵ monomenta et. — ⁶ in facie deest. — ⁷ orribile. — ⁸ sevos. — ⁹ neque. — ¹⁰ sed et oculi cavi sunt. — ¹¹ ejus. — ¹² non. — ¹³ et nimiam sitem paciuntur. — ¹⁴ in tibus insanabiles ulceris. — ¹⁵ vero per add. — ¹⁶ signa diligentius inquesita. — ¹⁷ passionem addit. — ¹⁸ hoc modum add. — ¹⁹ dilectionem. — ²⁰ flebotomum adhibis. — ²¹ evacuandum add. — ²² nostris. — ²³ etiam. — ²⁴ pluviale. — ²⁵ factum. — ²⁶ lactenium. — ²⁷ tempori. — ²⁸ de. — ²⁹ *dia coloquentidos* gira. — ³⁰ tres. — ³¹ vero. — ³² diecinnes teriaca. — ³³ sed et. — ³⁴ his similia uteris add. — ³⁵ utendum supra diximus. — ³⁶ facere solunt. — ³⁷ sunt infundenda. — ³⁸ opium linienda sunt fons. — ³⁹ similiter ut deest. — ⁴⁰ incedens. — ⁴¹ careri possit.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 416.]

XIII. De inflammatione¹ cerebri.

XI. Filaminus, de inflammationem cerebri.

^{2a} Inflammatur cerebrum saepius et intumescit ita ut² distendat in capite³ suturas et testa; haec passio⁴ multum⁵ pessima⁶ freneticis⁷. Inflammatur enim cerebrum et de hoc ipso⁸ Ippocrates⁹ commemoravit flegmone plenius in secundo libro, ubi de passionibus scribit; memorabit autem¹⁰ in Choa¹¹ prognostico¹² dicens, cerebrum nimis¹³ dolentem¹⁴ in tribus diebus aut in septem dies moriuntur; hos autem si transierint¹⁵, evadunt¹⁶. His ergo superveniens vapor dibisa inveniuntur capitis ossa, quod et in libro passionum cum aliis signis exposuit plenissime¹⁷, dicens¹⁸ quando cerebrum intumescit de inflammatione¹⁹, dolores habet nimios²⁰ totius capitis²¹, maxime autem si cum inflammatione sit consistunt²² in temporibus, et obtusas habet aures ad²³ audiendum²⁴ et venas tenduntur et pulsant cum febre²⁵. Interdum et rigores habent²⁶, et dolores nullo modo minuuntur, sed stant infixi aut certe augmentantur, et vociferant, et gemunt a dolore nimio, et exurgens²⁷ de lecto mox iterum festinat, ad lectum reverti-

^{La} Inflammatus cerebrum intumescit saepius, sicut in cerebro juncturas vel suturas dividit, et dolores maxime sufficienter prosequuntur, indilectabilis sunt multum, et robor ei multum consistit, et oculi effocis sunt, et tumet multum et caput totum. Flevotomum his convenit adhibere ex brachio; oportet etiam ex naribus et sub lingua venas incidere. Uteris autem extrinsecus embrocas et cataplasmata ad inflammationem capitis.

CHAP. XI : ¹ inflammationi. — ² tantum in tantum ut etiam. — ³ capitis. — ⁴ ista passio. — ⁵ plus est. — ⁶ pessimior quam. — ⁷ freniticia. — ⁸ loco inflammatur.... ipso, habet : commemoravit igitur Titatus auctor in se fundilibus de egritudinibus scribens. — ⁹ Ippocratis. — ¹⁰ flegmone.... autem deest. — ¹¹ Quoa et inde. — ¹² promiscitis. — ¹³ nimium vel intolerabile patiente. — ¹⁴ dolorem. — ¹⁵ autem.... transierint deest. — ¹⁶ evaserit vivit. Sed et Galienus de egritudinibus scribens. — ¹⁷ his ergo.... plenissime deest. — ¹⁸ dixit. — ¹⁹ et inflammatur. — ²⁰ dolor surgit fortissimus per. — ²¹ totum caput. — ²² loco si cum... consistunt, habet ubi major est tumor cerebri. — ²³ loco et obtusas... ad habet sed visus et. — ²⁴ auditus turbatur. — ²⁵ febris surgit. — ²⁶ habent deest. — ²⁷ exclamat urgentem add.

³⁰ tur cadens³⁰. Sequitur³⁰ autem in ipso³⁰ tumore cerebri ab inflammatione³¹ robor³² nimius³³, et oculi³⁴ efflores efficiuntur³⁵ et tumidus vultus et totum caput³⁶ et collus et thorax, aliquibus³⁷ et dorsus; sic enim multis³⁸ saepius intumescens interdum³⁹ ex tensione dicitur aut crepat⁴⁰ cutis; aliquibus⁴¹ non crepat⁴², sed vissicas facit⁴³ similes quam maxime⁴⁴ ex igne fiunt⁴⁵. Haec autem⁴⁶ passio fit non solum intrinsicus, [175 v] inflammatur⁴⁷ cerebrus et tunicas⁴⁸ ejus, sed et extrinsecus meningae pertundi et rumpi⁴⁹ membranas testae. Talia pessima contingere solent in tali natura communicantem haec et intrinsicus, sed testae meningae extrinsecus⁵⁰ inflammatur⁵¹ et tumores in ulceratione esse videntur. Curantur autem hoc modo⁵²; curatio cerebro inflammato⁵³ primo quidem⁵⁴ flebotomus⁵⁵ de brachio est adhibendus⁵⁶, maxime arteria erit dibidenda⁵⁷, ut amplius⁵⁸ simul cum sanguine currat calor. Postea autem si virtus sufficit et de secus⁵⁹ nares⁶⁰ et sub lingua venas sunt incidendas⁶¹. Post haec autem festinanter veniendum est ad alias locales curationes⁶²; embrocavis⁶³ igitur⁶⁴ caput ydreleo⁶⁵ aut oineleo⁶⁶, quemadmodum et in aliis inflammatis⁶⁷ locis⁶⁸; uteris⁶⁹ autem⁷⁰ et

³⁰ nullo modo. . . . cadens *deest*. — ³¹ quos subsequitur. — ³² autem in ipso *deest*. — ³³ in flegmone positum habit. — ³⁴ roboricium. — ³⁵ fit in facie *add.* — ³⁶ ejus *add.* — ³⁷ sunt. — ³⁸ interdum vero *add.* — ³⁹ autem *add.* — ⁴⁰ plurima. — ⁴¹ intumescens ut. — ⁴² tensurarum patitur. — ⁴³ etiam *add.* — ⁴⁴ rumpitur. — ⁴⁵ effiunt. — ⁴⁶ velut de. — ⁴⁷ factas. — ⁴⁸ ergo. — ⁴⁹ fit flegmon. — ⁵⁰ vel tonicis. — ⁵¹ loco pertundi et rumpi, *habet* vel teste. — ⁵² testae. . . . extrinsecus *deest*. — ⁵³ inflammacionem. — ⁵⁴ in ulceratione. . . modo *deest*. — ⁵⁵ cerebro inflammato *deest*. — ⁵⁶ primum. — ⁵⁷ flebotomandus est. — ⁵⁸ est adhibendus *deest*. — ⁵⁹ devisa artiris. — ⁶⁰ multus. — ⁶¹ loco postea. . . . secus, *habet*, et spiritus eventu sed et. — ⁶² naribus. — ⁶³ incidenda. — ⁶⁴ loco post haec. . . . curationes *habet* sublato vero sanguine, sub capite ad inflammacionem uteris embrocas et cataplasmas. — ⁶⁵ embrocas. — ⁶⁶ enim. — ⁶⁷ ydrilio. — ⁶⁸ oyeneleo. — ⁶⁹ inflammatis *deest*. — ⁷⁰ inflammacionem *add.* — ⁷¹ uteris *deest*, patientibus *add.* — ⁷² utimur.

Aa
 cataplasma quae⁷¹ humectent paulatim et maturent inflammata loca⁷². Radis ergo⁷³ caput et⁷⁴ cataplasma⁷⁵ de pane aut de⁷⁶ farina⁷⁷ cum aqua et oleo⁷⁸ cocta inponis⁷⁹ aut de⁸⁰ lini semine⁸¹ similiter facta⁸² et non⁸³ satis calida⁸⁴ adponis⁸⁵. Urgente⁸⁶ igitur⁸⁷ malo⁸⁸ sine efficitur⁸⁹ et catocus⁹⁰ et suffocatio⁹¹ acrioribus est fumentandus⁹² et⁹³ cocurbitas inponendas sunt⁹⁴, sicut⁹⁵ in synances⁹⁶ consueti sumus⁹⁷ ponere; una enim haec et illa causa est, sed loco⁹⁸ differit, quod enim ad fauces opus est fieri. Nam in hac passione aliqui mox in primo ventrem solverunt, qu[o]d nos jam in declinationem fieri jubemus, et maxime simplice dato medicamine qui vomitum faciat⁹⁹. Optimum autem¹⁰⁰ et¹⁰¹ urina provocare et in initio et postea, sed non sint¹⁰² acria¹⁰³ diuretica¹⁰⁴; sorvitiones¹⁰⁵ autem¹⁰⁶ ptyanae¹⁰⁷ sucos¹⁰⁸ et athineu¹⁰⁹ quam plurime¹¹⁰. Quo si inflammatio in pus fuerit bersus et cito per aure erumpit, fuso igitur pure¹¹¹, lavanda¹¹² est auris vino dulce aut de¹¹³ lacte¹¹⁴ cum lycio¹¹⁵

⁷¹ que. — ⁷² inflammationem. — ⁷³ desiccit. — ⁷⁴ et deest. — ⁷⁵ cataplasmandus est ergo. — ⁷⁶ de deest. — ⁷⁷ tritici add. — ⁷⁸ olio. — ⁷⁹ loco cocta inponis, habet modicum aut lini. — ⁸⁰ de deest. — ⁸¹ semini. — ⁸² similiter facta deest. — ⁸³ nihil. — ⁸⁴ calidum. — ⁸⁵ adhibitum; clystiris enim adhibendis est inprimis mollioribus qui detrahant reumam et cibus et aliquid educant a capite addit. — ⁸⁶ urgenti. — ⁸⁷ autem. — ⁸⁸ malum. — ⁸⁹ ut et matus efficitur. — ⁹⁰ caducus. — ⁹¹ suffocationem paciatur. — ⁹² loco acrioribus est fumentandus habet, agros clystiris tentamus irritare ventrem, ut a capite detrahy humor possit. Oportit autem et de. — ⁹³ et deest. — ⁹⁴ loco inpon. sunt habet spermentum facere quemadmodum est. — ⁹⁵ sicut deest. — ⁹⁶ senancies. — ⁹⁷ consuetudo. — ⁹⁸ loco ponere loco, habet quod una est causa ambobus, tantum locus. — ⁹⁹ loco quod enim faciat, habet et post hec declinationem facta et inflammatione mitigata catarticum est adhibendum est simplicemque vomitum moverat. — ¹⁰⁰ autem deest. — ¹⁰¹ loco et, habet etiam dare ea qui. — ¹⁰² loco provocare sint, habet movent ab initio et usque ad finem egritudinis non tamen ea que enim. — ¹⁰³ agri. — ¹⁰⁴ diuretica sunt, erant danda add. — ¹⁰⁵ sorbicionis. — ¹⁰⁶ dande sunt add. — ¹⁰⁷ ptisane. — ¹⁰⁸ sucus. — ¹⁰⁹ antemo. — ¹¹⁰ plurimi. — ¹¹¹ loco quo si pure, habet et sorte cum adposuerit passio fluit, sepius possit manifestis locis ex quibus eruperit locus maxime per auris, tunc. — ¹¹² labanda. — ¹¹³ ut. — ¹¹⁴ lacti. — ¹¹⁵ licio.

Aa
et ¹¹⁶ oleo ¹¹⁷ vetere lababis, et ¹¹⁸ fumen-
tabis ¹¹⁹ caput molli ¹²⁰ fumentatione ¹²¹,
et odoramentis suabibus reficis ut cito ¹²²
purgetur cerebrum. Vitandum ¹²³ est ¹²⁴
sol ¹²⁵, [176] ventus ¹²⁶, ignis ¹²⁷, fumus ¹²⁸,
acri odores ¹²⁹ et his similia ¹³⁰ et in re-
quie ¹³¹ habere ¹³², molles ¹³³ utere ¹³⁴ ci-
bos ¹³⁵ et secundus habendus est ven-
ter ¹³⁶. In ¹³⁷ his ¹³⁸ ergo haec ¹³⁹ est ¹⁴⁰
curatio ¹⁴¹.

[CHAPITRE XII, t. V, p. 416.]

XV. *Ad erisipelas in cerebro*¹.

XII. *Filuminus, ad erisipilas in cerebro
factas.*

Fit autem et in cerebro erisipela,
quemadmodum et in aliis² membris³,
et cognoscitur sic⁴. Dolit caput totum⁵ et
videtur⁶ in eo esse flamma ignea⁷, et non
sustenit in uno loco⁸ caput tenere, sed
huc illuc⁹ mutat¹⁰ non ferens de¹¹ stru-
tura lecti calorem¹², et semper¹³ in-
frigidare caput vult, et facies¹⁴ fri-
gida est et subpallida¹⁵ et sitis ni-
mia¹⁶, siccum habentes¹⁷ os. Curatio¹⁸:
flebotomabis eum¹⁹ et maxime sub lin-
gua et adhibes capiti²⁰ quae infrig-
dant²¹, qualia sunt sucos²² strignu²³ et
oleu²⁴ roseu²⁵, et de his inlinis caput et

Fiunt erisipelas in cerebro, quem-
admodum et in aliis membrorum par-
tibus capitis et ita in cerebro. Patitur
patiens haec; dolet caput totum et vi-
detur velut flamma in capite, et non
potest omnino invenire locum ubi caput
tenere, sed mutat non ferens staturae
calorem et super infrigidare eum vult,
et vultum languentis frigidus est et sub-
pallidus, et sitis est nimia et siccatur
hus. Flebotomandus est qui talia patitur
et maxime quae sub lingua, et adhi-
benda sunt capiti qui infrigident ea
quae in aliis extrinsecus erisipelatibus

¹¹⁶ aut. — ¹¹⁷ olio, — ¹¹⁸ vetus tepida hec sunt utenda et. — ¹¹⁹ fumentandus. — ¹²⁰ li-
nibus. — ¹²¹ fumentacionibus. — ¹²² loco odoramentis cito, habet et bene olentibus
ut celerius. — ¹²³ fugiendum. — ¹²⁴ etiam a add. — ¹²⁵ sole et. — ¹²⁶ ventum et. —
¹²⁷ igni et. — ¹²⁸ fumo. — ¹²⁹ et agrus odoris. — ¹³⁰ observandum est aut ut sit add. —
¹³¹ requiem. — ¹³² habere deest. — ¹³³ et mollis. — ¹³⁴ utatur. — ¹³⁵ cibus. — ¹³⁶ et
secundus. venter deest; mollim enim semper pus paratum debet habere ventrem
add. — ¹³⁷ in deest. — ¹³⁸ hec est. — ¹³⁹ haec deest. — ¹⁴⁰ loco est, habet istius passionis
perfecta. — ¹⁴¹ curacio. — CHAP. XII: ¹ factas add. — ² extrinsecus. — ³ membrorum
partibus vel etiam in ipso capiti add. — ⁴ et. sic deest. — ⁵ ita ut flegmas in eo ejus
add. — ⁶ videantur. — ⁷ in eo. ignea deest. — ⁸ unum locum. — ⁹ in alio. — ¹⁰ lo-
cum add. — ¹¹ portans. — ¹² lecti califaciam. — ¹³ sibi add. — ¹⁴ vultus. — ¹⁵ patientis
add. — ¹⁶ sitim nimiam. — ¹⁷ habit et siccatur. — ¹⁸ hos ejus. Quos oportet mox in initio.
— ¹⁹ flebotomari. — ²⁰ adhibere. — ²¹ infrigident capiti. — ²² sucus. — ²³ strugno.
— ²⁴ olio. — ²⁵ roseo.

^{Aa}
figulare creta loto facto inponis, et cum adhibemus.
caluerit mutas aliut lotum. Purgas et
ventrem catartico leni si nimia non sit
febris; sin vero, per clystere. Uteris au-
tem et cocurvitas cum multa flamma,
ut si fieri potest extrahatur erisipela
foris; sed et utendum est gargarismis
frigidis. Curabis autem eos quod ne-
que frigida sint neque calida nimis.
Capiti autem ut diximus omnia frigida
adhibenda sunt et humida. Bonum au-
tem est si foris transeat erisipela. Cog-
noscis autem foris exisse vel esse, si in
faciae robor revertatur aut sit et collo
non prius sit²⁶.

La

[CHAPITRE XIII, t. V, p. 417.]

XVI. *Ad canis rabidi morsu*¹.XIII. *Ad canes ravidus morsum. Galenus.*

Quod si canis rabidus² momorderit³
et ydrofobum⁴ fecerit⁵, signa sunt haec:
quam plurime enim sine voce sunt⁶ et
sine sensu, ut⁷ neque proprios parentes
aut amicos agnoscant⁸, et cum fastidio⁹
sitim patiuntur¹⁰ et anellitum multum
trahunt, et aures inclinatas habent, et
saliva¹¹ multa et spumosa emittunt¹².
Mox ergo momorderit canis, adhibenda
sollicitudo est ne in tam malo incidat
periculo¹³, nam seu¹⁴ parvus sibe gran-
dis sit vulnus morsurae¹⁵, si non fuerit

Quos canes ravidus [153] mordit,
incidunt in ydrofobon, id est aquae
tumorem. Haec autem signa mordentis
canes sunt ravidiosi, sine voce sunt et
sine sensu quamplurime ut neque do-
mesticos suos agnoscant, cibum non
gustantis et sitem patientis, anelantis
plerumque et aures indeclinatas habent;
salivas autem habundanter et spumosas
emittunt. Quos ergo morserint, mox
curabis omnibus competentibus adju-
toris, et utique parvus amplificandus

²⁶ loco et de his inlinis.... prius sit, habet: et hec ipsa cataplasmanda sunt et terra que
siccaverit auferre et alium inlenire. Evacuandus est etiam venter medicamine colagogo,
maxime si febres non sit nimis; sin minus, clistere utimur etiam et in cocurbitas cum multa
flamma, ut si possibile est foras extrahatur ipsa erisipela; sed et gargarismata frigida adhibita
jubant. Cibi autem dandi sunt que neque nimis frigidi sunt neque calidi; hec enim obser-
vandum est in cerebro facta erysipela ut ea afferantur que infrigidant et umectant. Optimum
autem est foras educeri creasipala; cognoscit autem ex robore accidenti in vultum et collo ubi
primo non fuit. — CHAP. XIII: ¹ rapidi morso. — ² rapidus hominem. — ³ morserit. —
⁴ ydrofobum. — ⁵ confecerit. — ⁶ fiunt. — ⁷ quod. — ⁸ cognoscant. — ⁹ fastigium. —
¹⁰ faciuntur. — ¹¹ salibas vero. — ¹² inmittunt. — ¹³ ne in.... periculo deest. — ¹⁴ sibi.
— ¹⁵ fuerit factus add.

La
curatus, noverit se esse moriturum. Oportet ergo vulnus incidere et [176 v°] undique nudare et cum¹⁶ cauteris ardentibus adurere¹⁷, et post haec ipsa plaga ne sanetur diu servare¹⁸ et non cito in cicatricem ducere. Detergendus est vulnus cum spongia quae fuerit infusa in aqua ubi decoxeris herba camimela et lapati silvatici radices. Bibat autem liciu¹⁹ et²⁰ absentium²⁰ et opus silfii²¹; hoc autem et in vulnere ponat. Bibat autem et camedria²² et alium et gentianae radice, et poliu²³ et de fluviales gambaros aqua in qua decoquantur²⁴ cum multo aneto. Purgandus est autem iera dia²⁵ *coloquintidos*. Dabis autem eam per singulos dies ad fabae magnitudinem²⁶, non ut purgis solum sed ut ipse desiccetur venenus²⁷; dabis autem in aquae decoctionem, ubi elisfacus²⁸ aut siderites²⁹ herba quam *eracleam*³⁰ vocant, quae etiam et per se data jubat; dabis et *dia ecidnon*³¹ tyriacam; dabis et diuretica; utere autem in cibo et epar canis ipsius. Hoc Apollonius Pergamius³² laudat etiam sine alias curas evasisse homines³³.

est vulnus, scientes quia nullus non curatus evasit. Oportit ergo circumcidere vulnus et enudatum undique adurere cauteriis ferreis. Conservandus est enim ulcus et non est adducendus ad cicatricem cito; spungiandus est autem vulnus de aqua ubi coquitur camella herba et lapati agrestis radices. Bibere autem lycium et absentium et opo silfii; hoc autem et in ipso vulnus inponis. Bibere autem et cametrea et aleum et gentianae radicem et polio et fluviales gambaros decoctionem multum miscenda est. Purgandus est vero *de coloquentida* cathartico et dabis de ipso cottidie medicamen non ad purgandum tantum, fabae magnitudo est in decoctione eleliabaci aut sideritis herbae quae et heraclias et allisson nominant, propter et quod ipsa sola juvat. Dabis etiam utilissimam potionem quae *dia ecidnon* thiriaca; accipiat autem et diuriticis potiones. Utere autem ad manducandum epar canis rabiosi, non credere soli sed semper temptare curandum. Apollonius autem o Pergaminus storiografus dixit multos liberasset a canis rabidi morsura hominis; nam ravidus jam factus nullum posse evadere.

[CHAPITRE XIV, t. V, p. 419.]

XVII. De paralyssi.

Universorum et maxime omnium nervorum resolutio sensum et motu perditio¹ si fiat², apoplexia nominatur, et si

XVIII. De paralyssi.

In omnibus enim simul nervis resolutus amissum sensum et motum corporis, apoplexia haec passio nominatur.

¹⁶ ferreus add. — ¹⁷ ureri. — ¹⁸ servaverit. — ¹⁹ licio autem. — ²⁰ absencio. — ²¹ opus sylvio. — ²² camitriam. — ²³ pileiu. — ²⁴ decoquantur. — ²⁵ de. — ²⁶ magnitudini. — ²⁷ hic melius est de paralyssi addit. — ²⁸ helysfacus. — ²⁹ sideritis. — ³⁰ meradya. — ³¹ di ecidnon. — ³² Pergaminus. — ³³ hominis. — CHAP. XIV : ¹ Universorum... perditio pro titulo ponit. — ² se fi.

^{Aa} aliqua pars dextra aut sinistra³ fuerint resoluti nervi, paralisia vocatur. Contingit haec passio de humidis et biscois⁴ et pingues vel spissos humores; constipant igitur vel obligant nervos, qui voluntarium sensum et motum corpori prestant et sic resolvuntur. Oportit ergo ut tales evacuentur humores de corpore. Dandum est eis iera⁵ *colloquentidos*⁶ in potione; oportit ergo ab una quipere⁷ dragma⁸ dare absque mel, cui addis piperis pulver tenue⁹. Volumus enim hoc medicamen dare non ut purget ventrem solum, sed et desiccet¹⁰ humorem. Damus ergo per dies tres dragmas¹¹ singulas¹² plus aut minus et per dies quatuor non davis iterum, das dragmas vinas¹³ similiter ut supra per dies tres et pausit dies quatuor; deinde davis potionem iera dragmas¹⁴ [177] ternas per dies iii et abstine¹⁵ dies quatuor, et post haec¹⁶ dabis integram dosim dragmas quaternas per dies tres cum mel et sale cocliaria singulus; admiscis etiam et modo piperis pulver. Si ergo ex his potionibus fuerit perfectius curatus, dedisse¹⁷ sufficiat; sin minus, adaugis et quinque das dragmas. Est autem et quibus sex debeas dare dragmas, si¹⁸ aetate adhuc iubeniores sunt. Dieta autem sit quae extenuare possit viscosos et spissos humores; constipata autem vel dissoluta¹⁹ loca diaforeticis²⁰ curabis medicaminibus. Quod si faciem paralisia leserit, quod *cinusplasmum*²¹ Greci vocant, apofleg-

^{La} tur; in singulis autem partibus aut dextra aut sinistra si contingat hoc, paralytia vocant illa scilicet partem in qua resoluti sunt nervi. Contigit ergo haec passio ex humoribus glutinosus et pinguisimis [153 v°] constipantis nervus, per quos secundum voluntaria mutationem faciunt. Manifestum est ergo quia evacuari oportit tales humores. Evacuandum autem per purgationem hiera antidotum potatum; oportit autem ab una incipere \angle , dare sine mel mittentis piperis pulver tenuem. Volumus enim* dare hoc medicamen, non ad purgandum sed ad desiccandum humores et iterum post dies tres dabis ipsum pensum; transactos dies quatuor iterum das \angle ii similiter et iterum \angle dabis; transactos autem et post haec integram dosim dabis \angle iiii, et mel supermittis et salem cocliarem; admiscis autem et nunc piper. Si igitur per istas tales acceptiones cathartici perfectius curatus fuerit, liberatus est; sin minus, alias quinque \angle dabis, qui iuvenes sunt aetate qui aegrotant. Dieta autem extenuatoria sit. Ad infraxin autem si habuerint ipsa membra, superponis diaforeticum medicamen. Oportet autem circa facie paraliomenon apoflegmatismis uteris frequenter; ad autem virtutem eorum et sternutamenta sunt movenda et capita providenda sunt omnino. Quorum autem nihil circa faciem passio est, sufficit ut adhibeantur medicamenta in initio et in primo spondilo;

³ sinistra. — ⁴ biscois. — ⁵ gira. — ⁶ coloquintidos. — ⁷ incipere. — ⁸ \angle . — ⁹ tenuae. — ¹⁰ desiccit. — ¹¹ \angle . — ¹² segolas. — ¹³ \angle aut binas. — ¹⁴ iera \angle as. — ¹⁵ abstinit. — ¹⁶ post ea. — ¹⁷ dedes si. — ¹⁸ \angle as se. — ¹⁹ desoluta. — ²⁰ diaforetica. — ²¹ cinusplasmum.

* Ici manquent dans le manuscrit cinq ou six lettres.

Aa matismis uteris frequentius et sternutamentis commovis, loca capitis gerens sollicitudinem. Quibus vero circa faciem²² paralisia nihil lesit, sed vicina²³ lesit loca, sufficiunt adhibita medicamenta in occipitio post in capite et in primis in cervice²⁴ spondulos. Utere autem et in his apoflegmatismum, id est capitis purgationem²⁵.

La utere autem ad omnia apoflegmatismum.

[CHAPITRE XV, t. V, p. 421.]

XVIII. *De rigore corporis sine calore.*

Ex nimia frigida flegma quam Greci *yaloden*¹ vocant², fit rigor vel tremor sine febre³. Uteris autem medicamina quae calefaciant et incidant spissos humores⁴, cibis etiam et potionibus similiter tales. Oportet autem in principio passionis dare antidotum⁵ *dia trion*⁶ *pipereon*⁷ aut *dia calaminthin*⁸, et sic postea opo Cyrinaicu⁹ aut castorriu¹⁰ das¹¹ bibere.

XV. *Ad frigidorem rigorem, ad eos qui ex nimio frigore flegmaticus hialoidin fiunt.*

Tales rigores sine febre licentius utere his quae calefaciant et extenuant pingues humores, cibis et potionibus et medicamentis talibus. Oportet autem in initio dare eis *dia trion pepereon* antidotum et *dia calamentin* aut *dia cardion* et sic qui ex opo Quirinaicu et castorriu conficitur.

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 421.]

XVIII. *De spasmu.*

Cum ergo mox in principio fit spasmus aut certe¹ in ipso principio passionis fuerit factus, ex plenitudine fit necesse est; si autem post sudorem multum aut sanguinis effusionem² aut post ventris fluxu vel post aemorroidas³ fluentes⁴ aut vulnere aliquo nec

XVI. *De spasmus, id est opistonos.*

Quando autem mox ab initio aut non post multum tempus ab initio cepit aegritudo fieri spasmi et permanentis, a plenitudinem habent nativitatem. Quando autem post sudores multos aut post sanguinis aut ventris aut emorroidarum effusionem infusionem [154] aut

²² faciae. — ²³ vicinalis. — ²⁴ cervicis. — ²⁵ purgacionum. — CHAP. XV: ¹ yalodin. — ² ex nimia. vocant pro titulo ponit. — ³ febri. — ⁴ spissus humoris. — ⁵ antidotum. — ⁶ dea trion. — ⁷ peperion. — ⁸ dea calamenthyn. — ⁹ opo Cirinayco. — ¹⁰ castorio. — ¹¹ dabis. — CHAP. XVI: ¹ certi. — ² effusionem. — ³ emorruidas. — ⁴ fluentis.

^{Aa} non et si post nimia fiat vigilia aut post famem aut post aliqua nimia evacuatione⁵ qualibet ex inanitate⁶ si fiat spasmus, manifestum est quod ex inanitione⁷ fit. Et si aliquis sanus [177 v°] de subito spasmus fuerit passus plenitudinis⁸, manifesta sunt signa; si autem in febribus nimio ardore patientibus⁹ spasmus fiat, desiccatis enim nervis spasmo veniente moriuntur; pro qua re de siccitate vel inanitate¹⁰ factum spasmus periculosum est et poene¹¹ insanabilis causa. Nam si in ante tenduntur membrorum loca, *inprostotonus*¹² a Grecis vocatur; cum vero de retro tenduntur, *opistotonus*¹³ dicitur; *tetanus*¹⁴ vero cum in utrasque partes rigidus totus efficitur corpus. De siccitate¹⁵ autem factus spasmus insanabilis est; ex plenitudine vero aut de inflammatione¹⁶ corporis¹⁷ si fiant, adhibita curatione sanari possunt¹⁸, plenitudo per evacuationem, inflammatio vero de propriis adiutoriis adhibita curatione sanantur. Fit autem spasmus cum per vomitu evacuantur. — Curatio. His igitur qui spasmus patiuntur aganthes¹⁹ radices et acanthes²⁰ albi semen potus jubat, et Aegyptia acanthes²¹, sed²² et centauriae minoris succus aliqui dederunt bibere; nam ex plenitudine spasmus factum castoreus²³ non solum in mulsa bibere datur, sed etiam deforis cum oleo Sycionio²⁴ tritus, inungtus²⁵ et cum lanis inpositus sanat.

^{La} insomnietas aut fames aut mutationes vel evacuationis nimias contingunt. Et quando alicui tale sano de subito spasmus contingit, necesse est ex plenitudinem fieri. Si autem ex febre ardentissima, desiccato toto corpore vel nervia, haec de siccitate spasmus fiunt, et est in illis maximum malum et pene insanabilis. Quando igitur in ante tenduntur membra corporis, *inprostoto* dicitur; *tetanus* autem quando totus rigidus efficitur corpus; cum autem retro trahitur, *opistotanus* dicitur. Quibus ergo ex siccitate fit spasmus fit, non sanantur; qui autem ex plenitudine aut ex inflammationem fiunt, sanantur, plenitudinem ergo per evacuationem, ex inflammationem vero si contingit, propriis adiutoriis curandi sunt. Fit autem spasmus et quando nimia extinsa vomica venerit. Ergo quae contrahuntur loca, achanthiu radix et acantis albi semen potus et Egyptia acantis et centauria tenuis succus aliqui bibere dant. Quando ex plenitudinem fit spasmus, non solum autem potionis dandae sunt, sed et extrinsecus inunguenda est cutis castorio simul cum oleo Sycionio.

⁵ evacuationem. — ⁶ inanietatem. — ⁷ inanitioni. — ⁸ manus add. — ⁹ facientibus. — ¹⁰ inaniaetatem. — ¹¹ paeni. — ¹² inprostodanus. — ¹³ opestodanus. — ¹⁴ tinidanus. — ¹⁵ siccitatem. — ¹⁶ inflammationi. — ¹⁷ corpus. — ¹⁸ sanare possint. — ¹⁹ agantis. — ²⁰ acantis. — ²¹ adcanthis. — ²² seu. — ²³ castorium. — ²⁴ Sicinio. — ²⁵ inunctus.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 423.]

XX. *Ad¹ spasmus, Filominus².*

^{Aa} Ad opistotonos³ et inprostotonos⁴ et tetanos⁵, oleo calido plena bobis vissica cervicibus inponi oportet, ut calefaciendo tensionem resolvat. Adhibis⁶ etiam embrocas et pilemata primo de oleo dulce, postea vero de oleo⁷ rutino⁸ et Sycionio⁹. Optime autem jubat cataplasma de fenogreco et lini semine et hordei¹⁰ farinas cum habundanti mel et oleo cocta circumdata collum¹¹ et maxillas¹² utrasque et spinam totam usque ad lumbos inpositam. Ventosas autem cum scarificatione adponendas sunt cervicibus et spinæ utrisque¹³ partibus et in pectore et in ypocondriis¹⁴ [178]. Quod si his adhibitis minime¹⁵ passio fuerit relevata¹⁶ et diuturna sit, in solio oleo pleno deponendus est bis in die, si ejus permiserit virtus; sin vero, semel in die sufficit. Iniciendus est igitur de oleo rutato cum terebentina resolutum calidum; mirabilis adjutorius¹⁷ est. Potio vero danda est de opo Cyrinaicu¹⁸; sed quia in faucibus dissolutus¹⁹ mordicationem facit, cum mel coctum et ibidem involutus²⁰ glutendum²¹ dabis ad magnitudinem herbi; radices etiam silfi²² pulvis in mulsa datus multum jubat, et murra semeliter²³, et ysopi²⁴ decoctio. Omnium autem melior est castorius; dabis autem coclearia duo in mulsa, set divisum et non de semel²⁵.

XVII. *Filominus, ad tetano.*

^{La} Ad tetanicum vero vissicam majorem oleo calido habentem cervicibus superponere oportet ad vaporandum leviter, posthac contraria tonsurae convenit adhibere. Hoc solum utique est certandum aut inbrocis et pilemata in primis quidem cum oleo dulce, post haec cum oleo rutatio et Sichionio. Amplius autem juvat cataplasma de fenogreco et lino semen et farina ordei cum mel habundanter, et oleo habundanter superponere cervicibus et maxillarum utriusque muscolis et spina tota usque ad lumbos; et ventosas quidem cum scarificationem circa collum et spina sunt inponenda utriusque partibus et in pectoris partem et in praecordiis. Si autem diuturna extiterit passio, in solio de oleo solo facto deponendus est per dies duos, ita ut si virtus permittat; sin vero semel in die sufficit. Iniciendus est rutatium igitur oleum cum terebentina resolutum calidum. Adhibes per anum enectionem, mirabiliter juvat eos. Ante vero potionandi sunt de opo Quirinaicu, sed resolutio mordicat cum transglutitur, unde involvendus est in mel coctum ad magnitudinem herbi, et radix silfi sparsa mulse et data competenter juvat, et smyrna similiter [154 v°] et ysopi apozima. Omnibus expedientissimus est

CHAP. XVII : ¹ De. — ² Filomino. — ³ opistothonus. — ⁴ inprostothonus. — ⁵ ad opist. . . . tetanus pro titulo ponit. — ⁶ adhibitis. — ⁷ postea vero de oleo deest. — ⁸ rutino. — ⁹ Siccionio. — ¹⁰ ordie. — ¹¹ collo. — ¹² maxillas. — ¹³ spina utrasque. — ¹⁴ et ipocondrias. — ¹⁵ minima. — ¹⁶ relevavata. — ¹⁷ adjutorium. — ¹⁸ opio Cirinaicum. — ¹⁹ dissolutus. — ²⁰ involutus. — ²¹ ad glutendum. — ²² silfiac. — ²³ similiter. — ²⁴ hysopi. — ²⁵ similem.

Aa

castorius, propter quod et usque duo
cocliaria danda sunt cum mulsa, per
partes et non de semel.

[CHAPITRE XVIII, t. V, p. 424.]

XXI. *Ad cefalargia*¹.XVIII. *Ad cefalalgia, id est capitis
dolorem.*

Quaerella² in capite ex variis accide-
tibus³ causis semper proveniunt, ali-
quando ex calore, aliquoties⁴ de frig-
dore vel de ceteris causis accedere con-
sueverunt.— Si de calore doluerit caput.
Quando igitur de calore vaporis doluerit
caput, tunc accedens ille⁵ dolor cum
vapore quodam, et venarum pulsus
cum inflatione⁶, tunc oculi robei⁷ aut
sanguinei⁸ apparent, tunc etiam insom-
nietates nimiae procurantur. Curatio.
His ergo frigida virtute quae non in se
aliquit habeat stipticum⁹ sunt adhi-
benda adjutoria, qualia sunt olei¹⁰ gre-
mialis infusio; qui si forte dolor non
minuerit, oleus roseus est adhibendus,
ex eodem¹¹ oleum¹² sine sale conpo-
situs¹³ frigidissimum super bregma¹⁴
capitis infusum; sit autem oleus roseus
de ipso anno¹⁵ compositus; cuius si cu-
pia defuerit, oleo gremiali quem *omo-
tribem*¹⁶ Greci appellant, id est sep-
tembrio aut octobrio mense¹⁷ factus,
sic a Grecis appellatur ipsius anni tres
partes, et quartam olei rosei pars mis-
cetur¹⁸ plus aut minus et quinta pars¹⁹
sit aceti complosum²⁰ infundis caput.
Partius autem de retro in occipitio est

Quae ex aestu aut calore capitis do-
lores fiunt, frigidores habent virtutem
sine ea quae stiptica. Optima autem ad
eos est quaecumque extenuandi habent
virtutem, propter quod ab initio nihil
melius est quam oleus roseus qui sine
sale frigidus in bregma infusus; sit au-
tem non vetus oleus roseus. Deinde
autem post roseum, camomellus est
oleus, in quo mediocrem oportet frig-
dore facere. In quibus autem nimis
infrigidare volumus, camomello roseo
cum eum admiscere convenit sucus
porcacula aut sempervivae herbae por-
caculi aut lactuce aut omifacus uvarum;
opio autem et mandragore sucus cave;
non enim absque lesionem; quod si
necessitas pene compellat, ex eis admis-
cere oportet. Aerasistratus autem dixit
maxima esse custodiam, si fumenta-
tionem quis adhibeat spongas densas
et cavas infusas in aqua expressas ni-
mium capitis superponuntur.— Si quis
de frigidore capitis efficitur dolor, ru-
tini olei usus juvat; quod si nimis super
quam debet calor accedit, euforbium
modicum in ipso oleo resolvit. Inun-
guere autem oportet cum oleo yriño et

CHAP. XVIII : ¹ De falargia. — ² querella. — ³ accidentibus. — ⁴ aliquociens. — ⁵ illi.
— ⁶ inflammationem venarum. — ⁷ rubiae. — ⁸ sanguinae. — ⁹ styptico. — ¹⁰ olie. —
¹¹ eundem. — ¹² olio. — ¹³ inpositus. — ¹⁴ braigma. — ¹⁵ annum. — ¹⁶ homotripem
— ¹⁷ septembris aut octobris men %. — ¹⁸ miscitur. — ¹⁹ quarta pras. — ²⁰ cum-
plusum.

^{La}
^{Aa} infundendum, concalescens²¹ ibidem oleus infusus, [178 v°] medullam spinalem ledit. Camimelus²² autem oleo roseo²³ secundus est; et magis²⁴ pueris et mulieribus et delicatis et mollibus corpus habentibus vel his quibus non satis necesse est infrigidari, de oleo camimelo infundendus est caput. Quod si major vim²⁵ vaporis frigidiora exigerit adjutoria, superaddendum est oleo roseo sucus sempervivae aut poracclae aut lactucae aut uvarum in maturarum sucus aut cocurbitae rasuras expressas sucus admixtus. Quiescere autem debent locis frigidis quorum pavementum spargenda sunt frondes virides, rubi aut ederae²⁶, qui non grabem²⁷ inferant odores violentiam et competenter²⁸ infrigident. Erasistratus²⁹ autem dixit magnum esse adjutorium si spongeam³⁰ densam et cavam infusa aqua frigida³¹ et expressa fortiter superposita sit capiti.

Si de frigore caput doleat. Si vero de frigore caput fuerit inquietatum, tunc gravedo quaedam cum torpore et venarum interceptione contingit, tunc effusio lacrimarum, tunc falsa somnia graves existunt. Curatio. Quibus rutatius oleus adhibendus est aut laurinus; sin vero opus fuerit ut calor major adhibeatur, addis euforbium modicum; ungui etiam oportit de oleo irino aut amaracino. Unguenda sunt autem frons; nares et aurium pori³²; haec ergo ad recentes capitis dolores sunt adhibenda. Quod si multis temporibus ex caloris aut frigoris distemperantias passio perseverat, tunc radendus est caput nova-

amaricinum, et si oleus laureus ad praesens inveniatur, ad haec utilissimus est. Inunguenda est etiam tota frons et nares et aurium porus. Haec autem ad recentes capitis procurandi sunt doloribus. In autem diuturnis capitis passionibus de calida et frigida distemperantia, necessarium est radere caput et medicamenta adhibere emplastica et ceruta. Qui autem capillos non habent, nimium liquidiores sunt magis adhibenda medicamina; infrigidanda sunt quae nimium sunt calefacta distemperantia ex his quae ad aerisipilas sunt praedicta. Quae autem calefacienda sunt, per ea quae calefaciunt, quales est de euforbis; sufficit enim euforbium ∷ i, oleo dulce libra una, cera ∷ iii, conficis et uteris cataputias. Ad ortopnoicus et ad omnes contractiones nervorum opopanax [155] ∷ iii, opio ∷ i, cum vino cyato uno facis cataputia, et das in mulsa una. Item alia cataputia : opopanax ∷ ii, castorium ∷ ii, z z ∷ i, piper ∷ ii, et das dormitu eunti unam; facit etiam ad ortopnoicus et tussis.

XVIII. *Si ex humoribus capitis sit dolor.*

Quod si ex acris humoribus de stomachum capitis fit dolor, sanat ventris evacuatio quam celeriter per vomica facta; nullo modo autem vomentibus temperari oportet malitiosa cacochimiam cibis eucimis. Pessima autem fit passio ex pessimis et malitiosis humoribus inbetetas difficile lavanda tunicas

²¹ concalicis. — ²² camimolum. — ²³ oleus roseus. — ²⁴ majus. — ²⁵ vis. — ²⁶ hedre. — ²⁷ gravim in. — ²⁸ cumpetenter. — ²⁹ Aeristratus. — ³⁰ spungiam. — ³¹ infusam aquam frigidam. — ³² post.

^{Aa}cula et inplastica³³ vel cerotaria adhibenda sunt, nam capillis habentibus³⁴ parva capiti fit infusio; materias vero medicaminum contemplari oportet. — Quod si ex calore fuerit dolor, frigidis cerotis uteris qui recipit cera $\frac{1}{2}$ i, oleum roseum³⁵ $\frac{1}{2}$ ii aut tres; maxime oleum vero roseum de omfacino³⁶ sit oleo factus et sine [179] sale; resolvis ergo ceram cum oleo et agitas digitis, paulatim superspargis aquam frigidissimam, quantum in se cerotus potuerit suscipere, et si modicum addas acitum tenuiorem et perlucidum facis et adhuc plus magis humectat et infrigdat. Quod si ex frigore doluit caput, qui calefaciat uteris cerotum, quale est *dia euforbiu*³⁷, qui recipit euforbiu $\frac{1}{2}$ i, cera $\frac{1}{2}$ iii, oleum bonum libram i; conficis et uteris.

De anathimiasin³⁸. Quibus autem de exalatione³⁹ humorum ex⁴⁰ inferioribus accidit partibus⁴¹ vitiatu⁴² stomacho, quam causam *anathimiasin*. Greci vocant. Si caput ex his fuerit sollicitatum, fit dolor cum pulsu venarum et cum punitione⁴³ per totum frontem simul et arteriis cum saltu quodam caput sollicitant. Tunc bertigines⁴⁴ capiti et oculorum emergit obscuritas⁴⁵ quae-rillis ac tamen aliquibus pulsantibus etiam praecordiorum loca, cum aurium sonitu, similiter et ex repletionem cibi anathimiasin fieri solit⁴⁶. Curatio. His etiam purgatio ventris primo procuranda est et cubiculi⁴⁷ temperies est prohibenda; ad relevationem vero causae post cibum vomitus est movendus, sternutamenta frequentius sunt exci-

^{La}ventris, quorum optimum adiutorium est picra datus in potionem.

XX. *Si ex ventositatem spiritus caput doleat.*

Dolor igitur in capite consistens nimius ex calidissimum cum ventositatem spiritus, in initio quidem ex ea quae repremant curari oportet et ex his quae infrigant virtutem effectus. Post haec quae mitigent aliquid et digerant medicamenta admiscere oportet his quae repremant.

XXI. *Ad capitis dolorem in febribus.*

Si ex nimiam magnitudinem febrium fiant in capite dolores, sanitas est de frigidis qualitatibus virtutis oleo oxyrodino et papaver embrocabis.

[XXII.] *Ad capitis dolorem ex vino.*

Quibus autem ex vino caput dolet, causa evacuationis et infrigationis virtus, roseus oleus per se ipsum sufficit adhibitus; somnus quoque et requies et ad vesperum balneum et cibus eucymus in nullo calefacientes.

XXIII. *Si quis cadat at percutiatur in caput, curatio.*

Si ex ruina aut ex percusso caput doleat, ex qua causa inflammatio aliqua consistit, flevotomandus est; quod si aliqua prohibeat causa, per clystere evacuandus est.

³³ inplastica. — ³⁴ habentia. — ³⁵ olio roseo. — ³⁶ umfano. — ³⁷ de euforbio. — ³⁸ anathimiasin. — ³⁹ exalacioni. — ⁴⁰ et. — ⁴¹ parti. — ⁴² vicitu. — ⁴³ conpuncioni. — ⁴⁴ virtiginis. — ⁴⁵ abscuritas. — ⁴⁶ cum solit deest. — ⁴⁷ copicoli.

⁴⁸anda, si nulla tamen febrium indicia intervenerint; caput vero ole[o] dulci et calido jubandus est, ut illos supervolantes ad superiora vapores fumosos reprimant⁴⁸. Quod si vomere non potuerit, cibos dare velociter oportet digestibiles et eucymos⁴⁹ et eustomacos⁵⁰ et ex media materia. Post haec autem dabis bibere absentium; civabis autem eos ora tertia aut quarta panem ad sufficientia, et sit spatium alias tris aut quattuor oras, et labet ut consuetus est. Si autem aliquis non potuerit panem solum accipere, dabis simul olivas et uva passa aut dactulos. Pessima autem passio est quae fit de malis humoribus, quorum collectione ventris [179 v°] vel stomachi tonicae inbibuntur; oportet ergo dari eis pycra⁵¹ antidotum bibere. Quod si cum⁵² dolore nimio ex calido ventositatis⁵³ spiritu⁵⁴ in capite⁵⁵ extiterit⁵⁶, in initio enim uteris quae reprimant et infrigident⁵⁷; solum deinde admiscendum est aliquot de apocrusticis⁵⁸, quod mitigare possint et digerant passionem et sic postea ea quae digerant adjutoria minuentes apocrustica⁵⁹ medicamenta⁶⁰ quae in primo sunt adhibita, et amplius sunt adhibenda ea quae extenuant et digerunt, minus autem quae mitigant, et modice uti oportet apocrustica. Saepius enim constrictus vel constippatus intra porus calidus ventositatis spiritus aut humor⁶¹ pinguis et viscosus, ita ut bix possit multis solvi temporibus ibidem constipatus.

In febribus capitis dolore. Si autem

⁴⁸ reprimat. — ⁴⁹ eucimus. — ⁵⁰ eosthomacum. — ⁵¹ pigra. — ⁵² con. — ⁵³ ventositas. — ⁵⁴ spirito. — ⁵⁵ in capite *deest*. — ⁵⁶ exsisterit. — ⁵⁷ infrigident. — ⁵⁸ apocrustecia. — ⁵⁹ apocrusteca. — ⁶⁰ medicamentis. — ⁶¹ cum aurium sonitus similiter et ex replecionem cibi anatyiasis fieri solent *addit*.

Aa
ex nimis febribus fuerit facta in capite
ebullitio⁶² et nimium fecerit dolore, ad-
jutoria sunt frigida adhibenda, qualia
sunt oleus gremialis⁶³ vel oleus roseus
cum acito modico⁶⁴, ut supra scriptum
est, et papaver in oleo coctus embroca⁶⁵
adhibitus.

De vino, si caput doleat. Si vero
ex vini potione⁶⁶ caput fuerit sollici-
tatum, frigidis curabis adjutoriis; ca-
lida enim sunt de quibus caput mo-
lestatur vaporibus. Roseus autem ad
haec sufficit oleus non satis frigidus
adhibitus; expedit enim et requiescere
et dormire, vespere vero balneum uta-
tur; cibos vero eucymos⁶⁷ accipiant⁶⁸,
qualia sunt ptysanae⁶⁹ sucos et sorbi-
tio⁷⁰ alicae⁷¹ et ova sorvilia⁷² sine li-
quamen⁷³, lactucas elixas frigidas; eu-
cyma⁷⁴ sunt et brassica⁷⁵, quia haec⁷⁶
desiccat vapores⁷⁷ de vino factos⁷⁸, si-
militer autem et lenticla; bibat enim
aqua omnino. Quod si stomaci⁷⁹ eversio
fuerit facta, mala granata accipiat aut
mela cocta aut pera⁸⁰. Somnum⁸¹
[180] autem ex⁸² his factum, postea
balneum utatur in quo aquarum super-
fusiones⁸³ saepius⁸⁴ acceptas⁸⁵, iterum
dormiat aut requiescat et iterum labet⁸⁶,
et nutriatur cibos⁸⁷ similes⁸⁸. Quod si
aquae⁸⁹ potionem⁹⁰ aborrit, vinum
aquosum bibere permittit, et pisces⁹¹
aspratiles⁹² et qui⁹³ molli⁹⁴ sunt carne
ministrabis, et columbos matris⁹⁵ sub-
ductos⁹⁶ in simplici jus⁹⁷ cum porro

⁶² epullicio. — ⁶³ gremialios. — ⁶⁴ modico *deest*. — ⁶⁵ inbroca. — ⁶⁶ vino pocioni. —
⁶⁷ eucimia. — ⁶⁸ accipiat. — ⁶⁹ ptisine. — ⁷⁰ sorbicio. — ⁷¹ alici. — ⁷² sorbilis. — ⁷³ seni
lequamin. — ⁷⁴ et eucimas. — ⁷⁵ brasica. — ⁷⁶ hec. — ⁷⁷ vaporis. — ⁷⁸ factus. — ⁷⁹ stho-
maci. — ⁸⁰ pera. — ⁸¹ somno. — ⁸² ex *deest*. — ⁸³ superfusionis. — ⁸⁴ saepius. — ⁸⁵ ac-
cepta sunt. — ⁸⁶ labit. — ⁸⁷ cibos. — ⁸⁸ similis. — ⁸⁹ aque. — ⁹⁰ pocionem. — ⁹¹ piscis.
— ⁹² aspratilis. — ⁹³ que. — ⁹⁴ molle. — ⁹⁵ matre. — ⁹⁶ abductus. — ⁹⁷ juscellum.

Aa
et aneto modico cocto et oleo conditum
accipiat⁹⁹. Quod si remanserit adhuc
humorum aliqui¹⁰⁰ vapor, manente¹⁰⁰
constipatione¹⁰¹ locorum¹⁰² vitalium, aut
dolores¹⁰³ adhuc sint in capite¹⁰⁴, remo-
tum oleum¹⁰⁵ roseum, camimelum¹⁰⁶
uteris calidum mediocriter et postea
irinum; cum quo etiam si fuerit necesse
admiscimus amaracinum¹⁰⁷ aliquando
et nardum¹⁰⁸.

Si ex percussu caput doleat. Quod si
ex percussu¹⁰⁹ caput doleat¹¹⁰ vel si ali-
qua loci ruina fuerit facta, oportet co-
gnoscere¹¹¹ si nulla¹¹² inflammatio sit;
quod si intra testa inflammationem¹¹³
habeat, non sine periculo¹¹⁴ talis dolor
existimandus esse. Curatio¹¹⁵. His oportet
flebotomum¹¹⁶ adhibere et per clys-
tere¹¹⁷ ventrem subducere¹¹⁸ mox inpri-
mis, deinde fomentandus¹¹⁹ est caput
cum spongeas¹²⁰, et lanas molles¹²¹
oleo¹²² calido infusas superponere¹²³ vel
alia quaeque¹²⁴ talia adhibenda sunt
quae¹²⁵ ad inflammationem¹²⁶ apta esse
cognoveris.

[CHAPITRE XIX, t. V, p. 428.]

XXII. De cefalea¹.

XXIII. Ad cefalea signa.

Diurnam et difficilis² est ad cu-
randum haec passio, quam Greci *cefa-
leam*³ vocant; his dolor capitis ex in-
tervallo de parvis commovetur⁴ causis,
ita ut neque sonum, neque clamorem

Capitis autem quae cum gravitatem
dolores sunt, plenitudinem in se signi-
ficant; quae autem cum mordicationem
fit capitis dolor, ex inflammationem
efficitur; quae autem cum tensionem

⁹⁹ aneto. . . . accipiat *deest*. — ¹⁰⁰ aliquo. — ¹⁰⁰ manenti. — ¹⁰¹ constipationem. —
¹⁰² leocorum. — ¹⁰³ doloris. — ¹⁰⁴ capiti. — ¹⁰⁵ olivum. — ¹⁰⁶ camemolinum. — ¹⁰⁷ ama-
recinum. — ¹⁰⁸ nardinum. — ¹⁰⁹ percusso. — ¹¹⁰ Aa *porte deux fois le membre de phrase*
quod si. . . doleat. — ¹¹¹ cognoscere. — ¹¹² sine ulla. — ¹¹³ inflammatio. — ¹¹⁴ periculum.
— ¹¹⁵ curatio. — ¹¹⁶ flebotomum. — ¹¹⁷ clistere. — ¹¹⁸ deducere. — ¹¹⁹ fumentandus.
— ¹²⁰ spungias. — ¹²¹ mollis. — ¹²² olio. — ¹²³ superponere. — ¹²⁴ aliqueque. — ¹²⁵ quae.
— ¹²⁶ inflammationem. — CHAP. XIX : ¹ cefalia. — ² difficilis. — ³ cefaliam. — ⁴ cum-
movitur.

Aa
ferant vel vini potionem, et neque
frigdorem neque calorem⁶ sufferant.
Hanc igitur passionem inprimis con-
templari oportit, si de⁷ plenitudine
sit aut si⁸ de constipatione⁹ locorum
aut de inflammatione⁹ aliqua fiat dolor,
quae his signis poteris cognoscere. His
vero quibus cum gravitate dolor fit,
[180 v°] plenitudinem inesse¹⁰ signifi-
cat. Quibus autem¹¹ dolor fit, his ex va-
pore acrium¹² humorum fieri esse
significat. Quibus autem cum pulsu¹³,
et¹⁴ flegmonem esse significat¹⁵. Si
vero cum tensione¹⁶ sine pondere et
pulsu¹⁷ esse videatur, indigestae vento-
sitis¹⁸ copiositatem esse significat et
tumentis¹⁹ spiritus habundantiam²⁰.
Si vero tensio ipsa capitis cum pulsu
fuerit, inflammationem adque indigna-
tionem membranarum esse significat,
quibus membranis cerebrum involvitur.
Si autem cum pondere tensio fuerit,
habundantia humorum intra ipsos
membranarum capitis sinus²¹ conges-
tam esse significat²². Curatio. Si ergo ex
plenitudine humorum cum vapore aut
calore fuerit dolor, contemplandum est,
primum si exuberatione²³ humorum id²⁴
faciat, aut certe²⁵ capitis aliqua pars²⁶
infirmior facta est. Nam si ex plenitu-
dine fuerit capitis dolor, evacuationem
totius corporis fieri oportit. Si autem
aliqua pars²⁷ capitis infirmior est, per
antispasin²⁸, id est²⁹ e³⁰ contraria parte
per clysterem³¹ evacuatio³² adhibenda

La
fit, siquidem sine gravidinem est et
pulsat spiritus ventositatis tenues, pleni-
tudo est ventositatis. Si autem cum sol
fit, capitis dolor ex inflammationem
efficitur; quae autem [155 v°] cum ten-
sionem fit, si quidem cum pulso fuerit,
inflammationem membranarum qui in
capite sunt hoc facere significat esse
intrinsecus membrano quo continentur
cerebrum hoc faciunt. — *De plenitudo.*
Si igitur plenitudo est, qui circumte-
netur vapores aut humorem, conside-
randum est ergo prius in ipsa partem,
in vicella si consistat causa aut per to-
tum corpus plenitudo haec facit. Quod
si causa ex toto corpore efficitur, eva-
cuationem postulat. — *De inbicillitatem.*
Si autem propter inbicillitatem loci fit,
quam quidem totius corporis per *anti-
spasmi*, id est ex contraria parte provo-
cetur et hoc est loci ipsius sanitas.

⁶ calidas. — ⁷ sed e primis. — ⁸ anti. — ⁹ constipacionem. — ⁹ inflammacionem. —
¹⁰ in eo. — ¹¹ cum mordicationem *add.* — ¹² agnirium. — ¹³ pulso. — ¹⁴ fit. — ¹⁵ esse
significat *deest.* — ¹⁶ contensionem. — ¹⁷ pulsa. — ¹⁸ ventositatis *deest.* — ¹⁹ humentis.
— ²⁰ habundancia. — ²¹ synus. — ²² signifit. — ²³ exuperacio. — ²⁴ it. — ²⁵ au certi.
— ²⁶ pras. — ²⁷ pras. — ²⁸ antispasin. — ²⁹ idem. — ³⁰ ac. — ³¹ clistirem. —
³² evacuacio.

^{Aa}
est, bel³³ legaturis aut frecacionibus³⁴
inferiorum partium³⁵ frequenter faci-
enda est. Curabis autem dolentes³⁶
loca primo³⁷ quae³⁸ reprimant³⁹, deinde
quae evacuent de locis susceptos⁴⁰ hu-
mores⁴¹; post haec⁴² vero quae⁴³ con-
fortent⁴⁴ et conroborent⁴⁵ loca. Repri-
munt⁴⁶ ergo oleus omfacinus⁴⁷ et ro-
seus et oxyrodinus⁴⁸ et oleum⁴⁹, in quo
papaver fuerit infusum, et frondes⁵⁰
vel summitates⁵¹ olivae⁵² aut ederae⁵³,
aut corimbos⁵⁴ mentae viridis. Huteris⁵⁵
autem his tepesfactis⁵⁶, si aquosus⁵⁷ et
frigidus humor in capite⁵⁸ habundare
sentitur; quod si calidus et cholericus⁵⁹
est, frigidis⁶⁰ embrocavis⁶¹ caput. Di-
gerit⁶² et evacuat caput oleus⁶³ calidus
et magis veteris anethinus⁶⁴ et Siccio-
nius⁶⁵. Si autem grassiores⁶⁶ et satis
spissi humores⁶⁷ sunt, decoque⁶⁸ in his
infusum serpullum aut spondilion aut
puleiu aut calaminthin⁶⁹ aut menta
[181], quia haec⁷⁰ purgant vehimenter⁷¹
et virtutem tribuunt et laxata refi-
ciunt⁷² membra, unde his uti oportet⁷³
que ad plenissimam sanitatem. Et si
necesse fuerit caput purgare⁷⁴ per pala-
tum et nares⁷⁵, et hoc facis et sternutos
movebis, et in balneo siccis sabanis in
aere⁷⁶ balnei⁷⁷ caput diutissime perfri-
cavis⁷⁸, non utentes⁷⁹ oleum⁸⁰, sed sale
et nitrum et senape. Haec ergo curatio
dicta est capiti aegrotanti⁸¹.

³³ vel. — ³⁴ frecacionibus. — ³⁵ parcium. — ³⁶ dolentis. — ³⁷ primum. — ³⁸ que. —
³⁹ reprimant. — ⁴⁰ susceptus. — ⁴¹ humoris. — ⁴² haec deest. — ⁴³ que. — ⁴⁴ confort-
tint. — ⁴⁵ conroborent. — ⁴⁶ reprement. — ⁴⁷ umfacinus. — ⁴⁸ oxiriodianus. — ⁴⁹ olium.
— ⁵⁰ frondia. — ⁵¹ sommitatis. — ⁵² olive. — ⁵³ aedre. — ⁵⁴ corybos. — ⁵⁵ uteris. —
⁵⁶ tepisfactis. — ⁵⁷ agosus. — ⁵⁸ capiti. — ⁵⁹ colericus. — ⁶⁰ frigidus. — ⁶¹ hymbrocavis.
— ⁶² degyrat. — ⁶³ olius. — ⁶⁴ anatinus olius. — ⁶⁵ Siccionius. — ⁶⁶ grassioris. — ⁶⁷ hu-
moris. — ⁶⁸ dequoqui. — ⁶⁹ calamentin. — ⁷⁰ hec. — ⁷¹ vehementer. — ⁷² efficiunt.
— ⁷³ oportet. — ⁷⁴ purgari. — ⁷⁵ naris. — ⁷⁶ erba in here. — ⁷⁷ balnie. — ⁷⁸ perfre-
gabis. — ⁷⁹ utendis. — ⁸⁰ olium. — ⁸¹ egrotanti.

[CHAPITRE XX, t. V, p. 429.]

XXIII. *Ad¹ emicrani² dolore.*

Aa Media autem pars capitis si doleat, ex superfluente³ humore⁴ aut vapore aut ex utrumque si fiat, contemplandum est inprimis quid oporteat fieri, si purgari⁵ opus habeat aut flebotomari⁶. Si enim plethora⁷ est, flebotomandus⁸ est; si autem cacocymia est, purgandus erit his⁹ humor qui supercrevit¹⁰, et sic locales adhibenda sunt adjutoria. Fricare¹¹ enim inprimis oportet de sindone¹² aut manibus digitorum media pars frontis, maxime musculos¹³ in temporibus constitutis, antequam commotio¹⁴ fiat doloris. Post vero commotionem, emicranicis¹⁵ uteris medicaminibus. Calorem igitur in locis ipsis multum sentientibus¹⁶ ea quae aliquid frigidioris habere videntur adhibenda sunt; his vero qui nullum sentiunt calorem, ea quae calida virtute sunt adhibebis¹⁷; admiscenda sunt utrisque¹⁸ ea qu[uae] conroborent et virtutem locis inponant, quod stipticae¹⁹ virtutis possint qualitatem habere. Si ergo frigidioris causa dolor fuerit excitatus, optimum medicamen est haec unctio²⁰ qui recipit euforbiu ζ i, cera ζ iii²¹, oleu²² lib. i; unguis igitur mediam partem frontis cum musculo²³ qui in templo²⁴ est, ita ut oculum non contingat. Hutilissimum²⁵ etiam est ad frigidas passiones ut semel ante²⁶ balneum²⁷

XXV. *Ad emigranii dolores.*

La Curare igitur emigranium cum incipis, contemplandum est primum qualem opus habet curationem, id est catharticum aut flevotomum qui patitur et sic postea capiti ipsius adhibenda sunt adjutoria, ut digitus de manibus suis inprimis aut cum sindone frecanda est media pars quae dolet frontis, donec concaliscante hora quam cummoveatur dolor. Post autem commotionem quae vocantur emigrania medicamenta uteris ea, quae multum in doloribus ubi sentitur frigidior nimis habere videntur adhibenda sunt. Quod si non minus frigidior eis, quae multum calent medicamentis admiscenda sunt quae conroborent ex his quae stiptica scilicet habet qualitatem. Juvat autem eos et in naribus infusum oleum tepidum, admixtum modicum euforbium, in libra una olei euforbio \angle iiii.

CHAP. XX : ¹ de. — ² emigranio. — ³ superfluentem. — ⁴ humorem. — ⁵ fieri purgare. — ⁶ flebotomare. — ⁷ pletura. — ⁸ flebotomandum. — ⁹ his *deest*. — ¹⁰ que supercrevit. — ¹¹ frecare. — ¹² sindonem. — ¹³ maximi masculus. — ¹⁴ commucio. — ¹⁵ emigranices. — ¹⁶ sentientibus. — ¹⁷ adhibis. — ¹⁸ utrique. — ¹⁹ styptici. — ²⁰ hec unctio. — ²¹ iiii. — ²² olio. — ²³ osculo. — ²⁴ templum. — ²⁵ utelissimum. — ²⁶ similitanti. — ²⁷ balneo.

^{Aa}
 unguatur, de praesenti dolores mitigat.
 Jubat autem eos si inmittas in auribus
 tepidum oleum, ubi euforbium modicum
 habeat, id est in libra una²⁸ olei²⁹
 euforbium³⁰ mittas dragmas iiiii. Item
 trociscos³¹ emicranicos³²: opiu³³ Thibai-
 baicu³⁴ ∠ i, opu³⁵ Parthicu³⁶ ∠ vii,
 [181 v°] tapsiae³⁷ succus ∠ vi, euforbiu³⁸
 ∠ iiiii, opopanacos³⁹ ∠ i, cum aqua facis
 trociscos⁴⁰, et cum opus est aqua re-
 solvis et loca dolentes⁴¹ inlinis, et mox
 sine dolore⁴² efficitur. Quod si calida
 fuerit distemperantia⁴³, crocodes⁴⁴ tro-
 ciscum resolutum inlinis. Item ad emi-
 crani⁴⁵ dolorem lauri bacas siccas ∠ ii⁴⁶,
 libanu⁴⁷ ∠ i, teris, cernis et cum aqua
 resolvis, et inlinis frequenter; speri-
 mentatum⁴⁸ est. Item aliut⁴⁹: piper et
 gummen⁵⁰ teris cum albumen ovi et
 inlinis.

[CHAPITRE XXI*, t. V, p. 430.]

XXV. *Ad sisocefalos*¹; *Dioscoredis*².

XXVI. *Dioscoridus, ad sicocefalos.*

Stoicada³ herba ex aqua aut mulsa
 data in potione⁴ liberatur.

Stichadus herba cum aqua aut mulsa
 dabis bibere et liberat.

[CHAPITRE XXII, t. V, p. 430.]

XXIII. *Ad siriasin*¹ *infantibus*;
*Dioscoredis*².

XXVII. *Dioscoridus, ad syrion pueris.*

Super bregma cerebri³ superponere
 oportit heliotropii⁴ folia⁵, cocurbitae ra-
 sura, cocumeris aut⁶ melonis ortensis⁷

In capitis bregma superponere opor-
 tet eliotropium, quis corpiurus vocatur.
 folia aut cocurbitae rasuram aut cocu-

²⁸ lib. i. — ²⁹ olio. — ³⁰ euforbio. — ³¹ trociscus. — ³² emigranicus. — ³³ opio. —
³⁴ Thebahico. — ³⁵ opo. — ³⁶ Partico. — ³⁷ tpsii. — ³⁸ euforbio. — ³⁹ opopanicus.
 — ⁴⁰ trociscus. — ⁴¹ dolentis. — ⁴² dolori. — ⁴³ distemperancia. — ⁴⁴ crocidis. —
⁴⁵ emicranio. — ⁴⁶ i. — ⁴⁷ libano. — ⁴⁸ experimentatum. — ⁴⁹ alium. — ⁵⁰ gumen. —
 CHAP. XXI: ¹ sisacefalus. — ² Dioscoretis. — ³ stiucatis. — ⁴ pocioni. — CHAP. XXII:
¹ siriasin. — ² Dioscoritis. — ³ cerebris. — ⁴ eliotropiae. — ⁵ et addit. — ⁶ et. —
⁷ hortensis.

* Les manuscrits de Paris transportent ce petit chapitre après le suivant.

^{Aa} maturi cortices; strigni⁸ sucus cum oleo⁹ roseo inpositus jubat. Syriasin¹⁰ qui patitur tumit¹¹ pars cerebri, quam Graeci *bregma* vocant; fit grabitas¹² oculorum cum pallore corporis et siccitate¹³, adtestante fastidio.

^{La} meris aut melonis qui intrinsecus alibi, aut strignu hortense foliarum sucus cum oleo roseo inlinitum ponis.

[CHAPITRE XXIII, l. V, p. 430.]

XXVI. *Ad tineam capitis.*

Thinea² capitis Graeci *alopicias* et *ofasis*³ vocant; duplex passio fit, ut aliquando ex defectu⁴ quodam cadant capilli et nudato⁵ capite⁶ turpis adpareat⁷, alia vero cum vulnera horrenda⁸ plerumque visibus occurrat⁹. Defectus enim quando contigerit calvitiam¹⁰ facit; cum vulnera vero¹¹ si fuerit generata aut vulpinis vulneribus exhibeat¹² similitudinem aut serpentibus squamosis superficiem mentiatur¹³, utrumque genus passionis foeditatem¹⁴ exhibet capillorum. Horum¹⁵ enim genera¹⁶ passionis frequenter conprehenduntur¹⁷ ex¹⁸ pessimis humoribus consistentibus in capite¹⁹. Sane haec²⁰ passio comparanda est fructibus ex malis sucis terrae²¹ nascentibus, ut puta si sterilis terra fuerit raritate²² frugum²³ progenerat, quod si corruptus fuerit humor, fruges degeneres alat, ita²⁴ et in²⁵ capite²⁶ humorum varie[182]tas facit. Si ergo colore²⁷ alba fuerit, flegmaticum significat esse humorem, si robora²⁸, sanguinis signa sunt; subroba²⁹ si fuerit

XXVIII. *Ad tiniam capitis.*

Ex pessimis humoribus alopecia, id est tinea capitis fit et *ofasis* vocant. Quales autem sit malitia humorum ex ipso colore capitis autem potest cognoscere et dabis ad haec catharticum qui [156] superhabundaverit humore et evacuetur. Quod si ex ipso colore qui augmentatur est, contemplare potueris qualem debeas dare catharticum. Ego autem semper de hiera purgavi, addens et interdum elleborum nigrum, si melancholochiterum humorem habent opus evacuare; interdum autem scamoniae addes si colericus nocit humor; si autem flegmaticus, nihil ei admiscui. Post autem totius corporis purgationem, adsumendum est sic uteris localibus adiutoriis, hoc est euforbium et tapsia cum cerutum admixtum. Radere autem oportet capillos et frecare cum lenteo patientis loca et sic coperis medicamen post robore factum. Item aliud ad alopicias: cedreas hieraticas ꝑ i, semusoricum Ꝑ iiii, gummin Ꝑ i, livano ꝑ, cum aceto modico uteris.

² histrongni. — ³ olio. — ⁴ siriasin. — ⁵ tumuit. — ⁶ cavetas. — ⁷ siccitatem. — CHAP. XXI:1: ¹ tinia. — ² thynia. — ³ offiasis. — ⁴ defecto. — ⁵ mutato. — ⁶ capiti. — ⁷ apparat. — ⁸ horrenda. — ⁹ occurrant. — ¹⁰ congerit calvicem. — ¹¹ enimvero. — ¹² exhibet. — ¹³ mentiatur. — ¹⁴ foeditatem. — ¹⁵ horum deest. — ¹⁶ generata. — ¹⁷ conprehenduntur. — ¹⁸ et. — ¹⁹ capiti. — ²⁰ saniae. — ²¹ terre. — ²² raritatem. — ²³ fructum. — ²⁴ de genere salutate. — ²⁵ hi. — ²⁶ capiti. — ²⁷ colera. — ²⁸ rubra. — ²⁹ subroba.

Aa
colorem, e choleric³⁰ humor fit. Nigro autem si fuerit colore³¹, melancholicus³² humor generat passionem. Hos ergo purgari oportet secundum humorum qualitatem. Galenus³³ autem ad haec³⁴ has³⁵ dabat catapotias³⁶, quae³⁷ recipiunt interiores³⁸ ∠ i, aloe³⁹ ∠ ii, diacridiu⁴⁰ ∠ ii, absenti sucus ∠ i; cum suco caulium colligis⁴¹ et facta catapotia⁴² das secundum virtutem; danda est etiam et iera⁴³. Post purgationem⁴⁴ vero corporis caput purgavis et sic locales⁴⁵ offeris adjutoria⁴⁶ et maxime diaforetica⁴⁷, quae⁴⁸ cacocymiam⁴⁹ instantem suptilem reddat et extrahat sanguinem, qualis est tapsia. Oportet ergo radere caput et frecare cum sindone grossa aut pannu⁵⁰ asperu⁵¹. Considerare ergo oportet; si enim modicum⁵² frecando subrobeus⁵³ cito fuerit locus factus, cito sanatur; si autem post multas oras⁵⁴ apparuerit, difficilior⁵⁵ est ad sanandum. Contemplari etiam⁵⁶ convenit post ablato⁵⁷ medicamine⁵⁸ ne⁵⁹ plus quam competat concalescat⁶⁰ cotis⁶¹, id est⁶² multum nimis robore⁶³ habeat ipsa cotis⁶⁴. Quod si ita fieri cognoveris⁶⁵, leniorem et molliorem uteris medicamen ita ut⁶⁶ ejus minuas virtutem⁶⁷, addendo in ipso ceroto adapes⁶⁸. Facis autem stare⁶⁹ inposito medicamen⁷⁰ in extate⁷¹ ad sole ubi ventus non est, in hieme⁷² autem in balneo⁷³. Optimum ad haec⁷⁴ medicamen est⁷⁵

XXVIII. *Quae sunt simplicia ad alopi-
cias et ofiasis.*

La
Euforbium quidem nimis calidus est, tapsia autem minus, ita senapes et cardamomus et adarces, post haec strutio et afronitru, bernicarius, autem ab eo tapsia; ita senapes et ellebori utrique et oleus laurinus et alcionius et radices calami et cortex ejus usta, et peces liquida et cedrea, ursi adeps. His enim usus sum, fortiora quidem cum cerutum misces; inbecillior autem cum laureno oleo uteris.

³⁰ colerico. — ³¹ colerem. — ³² melancholicus. — ³³ Gallienus. — ³⁴ hec. — ³⁵ as. — ³⁶ catapocias. — ³⁷ que. — ³⁸ interioris. — ³⁹ aloi. — ⁴⁰ dagridio. — ⁴¹ icoligis. — ⁴² catapocia. — ⁴³ gira. — ⁴⁴ purgacionem. — ⁴⁵ locale. — ⁴⁶ adjutorium. — ⁴⁷ deaforitica. — ⁴⁸ que. — ⁴⁹ cacocimia. — ⁵⁰ panno. — ⁵¹ aspro. — ⁵² modico. — ⁵³ subrubius. — ⁵⁴ horas. — ⁵⁵ difficilior. — ⁵⁶ eciam. — ⁵⁷ alato. — ⁵⁸ medicamini. — ⁵⁹ ne deest. — ⁶⁰ concalescat. — ⁶¹ cutis. — ⁶² idem. — ⁶³ roborem. — ⁶⁴ cutis. — ⁶⁵ cognoveris. — ⁶⁶ ita ut deest. — ⁶⁷ virtute. — ⁶⁸ adibi. — ⁶⁹ istare. — ⁷⁰ medicamini. — ⁷¹ etate. — ⁷² hiime. — ⁷³ balnio. — ⁷⁴ hec. — ⁷⁵ est deest.

⁷⁶ qui fit de euforbiu ⁷⁶ et post ipsum de
 tapsia ⁷⁷ et senapis ⁷⁸ et cardamus se-
 cundum utrorumque modum ⁷⁹, nihil
 minus Limnistes ⁸⁰, ita adarces, deinde
 strutius ⁸¹ et afronitrus et bernicarion et
 utrique ellebori et erucae ⁸² semen et
 oleus ⁸³ laurinus et alcioniae utreque ⁸⁴
 ustae ⁸⁵ et radices ⁸⁶ calami et cortex
 ustae ⁸⁷ et pice ⁸⁸ liquida et cedria ⁸⁹ et
 femus soricis et anserinus adeps ⁹⁰ et
 amigdala ⁹¹ amara tota usta [182 v°].
 Ex his enim quae ⁹² fortiora ⁹³ sunt hu-
 mido ceroto admiscis oleo ⁹⁴ laurino
 aut pice ⁹⁵ liquida admiscis. Quae ⁹⁶ au-
 tem diuturnas et difficiles ⁹⁷ sunt ad
 sanandum, fortioribus ⁹⁸ medicaminibus
 curas; quae ⁹⁹ autem recentes ¹⁰⁰ sunt et
 cito sanantur, inbecillioribus ¹⁰¹ medica-
 minibus curas. Ad alopecias fortissimum
 medicamen est ¹⁰² quem dicturi sumus,
 quod ad minores ¹⁰³ aetates ¹⁰⁴ vel qui
 delicati sunt corpore; solvendus est
 cum ¹⁰⁵ adipe ¹⁰⁶ anserino aut ursino et
 oleo ¹⁰⁷ laurino et his similibus. Confi-
 citur autem sic: euforbiu recente ¹⁰⁸
 ∟ ii, tapsiae sucus recente ¹⁰⁹ ∟ ii,
 oleu laurinu ¹¹⁰ ∟ ii, solfor vivu ¹¹¹ ∟ i,
 elleboru nigrum ¹¹² ∟ i, cera ∟ vi; resol-
 vis cera et oleum ¹¹³ et admixtis ¹¹⁴ ce-
 teris speciebus ¹¹⁵ uteris. Item aliut me-
 lius faciens omnibus, et ad cadentes ¹¹⁶
 capillos facit cum oleo ¹¹⁷ resolutus et
 quibus calvities ¹¹⁸ incoat fieri, et ad
 hos ¹¹⁹ facit nasci capillos ¹²⁰; est autem

⁷⁶ euforbio. — ⁷⁷ tapsiam. — ⁷⁸ sanapes. — ⁷⁹ modo. — ⁸⁰ Limnistis. — ⁸¹ struciis. —
⁸² eruci. — ⁸³ olius. — ⁸⁴ utrique. — ⁸⁵ usti. — ⁸⁶ radices. — ⁸⁷ usti. — ⁸⁸ pici. — ⁸⁹ citria.
⁹⁰ adhipis. — ⁹¹ amegdola. — ⁹² que. — ⁹³ forciora. — ⁹⁴ olio. — ⁹⁵ pici. — ⁹⁶ qui. —
⁹⁷ difficilis. — ⁹⁸ forcioribus. — ⁹⁹ qui. — ¹⁰⁰ recentis. — ¹⁰¹ inbecillioribus. — ¹⁰² cu-
 ras. — ¹⁰³ est deest. — ¹⁰⁴ minoris. — ¹⁰⁵ etatis. — ¹⁰⁶ autem. — ¹⁰⁷ adipi. — ¹⁰⁸ olio. —
¹⁰⁹ euforbio recenti. — ¹¹⁰ recenti. — ¹¹¹ oleu laurinu. — ¹¹² vivo. — ¹¹³ elleboro nigro.
¹¹⁴ olio. — ¹¹⁵ admiscis. — ¹¹⁶ especiebus. — ¹¹⁷ cadentis. — ¹¹⁸ olio. — ¹¹⁹ calvities.
¹²⁰ alius. — ¹²¹ capillus.

^{Aa}
 mirabilis : stercus soricis¹²¹ domestici¹²²
 ustum \angle i, camelinu Ciliciu ustu¹²³
 \angle i, medulla cervina \angle i, calami cor-
 tices \angle i, cavallinos¹²⁴ dentes¹²⁵ ustos¹²⁶
 \angle i, adapes¹²⁷ ursinas¹²⁸ \angle i; facta
 pulvera cum mel teris fortiter et ad-
 miscis adapes¹²⁹ remissas cum medulla
 et reponis in buxide¹³⁰ aerea¹³¹ medi-
 camen, et cum opus fuerit fricas¹³²
 alopecia ut supra dictum est, et uteris
 donec capilli nascantur; nam ad ca-
 pillos¹³³ cadentes¹³⁴ per singulos¹³⁵
 dies inunguis caput. Item aliut ad alo-
 picias et palpebras¹³⁶ ut pili renas-
 cantur : soricum capita \div ii, murra
 stactes¹³⁷ \div iii, stimeos¹³⁸ Copticu¹³⁹
 \div i, ysopu modicu¹⁴⁰; in tribus diebus
 ostendit in tineas¹⁴¹ capillos natos¹⁴².
 Item aliut : ladanu¹⁴³, adiantu¹⁴⁴, ca-
 pricornu¹⁴⁵ ustu¹⁴⁶ ana \div i, adapes¹⁴⁷
 ursinos¹⁴⁸ quod sufficit. Item aliut pro-
 vocat capillos¹⁴⁹ : stercus ovium ustus
 cum radices¹⁵⁰ cyperu¹⁵¹ tritus¹⁵² et
 cum mel adpositus¹⁵³ capillos¹⁵⁴ revocat
 similiter¹⁵⁵, et si¹⁵⁶ cum cepas¹⁵⁷ tritas
 teneam¹⁵⁸ frices¹⁵⁹ capilli nascentur.

XXVII *. *Ad eos qui contra natura cahi fiunt.*

Sevu taurinu curatu¹ \angle xcvi, adarces \angle xvi², tapsiae sucus recentis \angle xii,

¹²¹ suricis. — ¹²² domestici *deest*. — ¹²³ camelinu Cilicio usto. — ¹²⁴ caballinus. —
¹²⁵ dentis. — ¹²⁶ ustus. — ¹²⁷ adipis. — ¹²⁸ ursinos. — ¹²⁹ adipis. — ¹³⁰ boxide. —
¹³¹ aeria. — ¹³² frecas. — ¹³³ capillus. — ¹³⁴ cadentis. — ¹³⁵ singulus. — ¹³⁶ palpebras.
— ¹³⁷ stactis. — ¹³⁸ stimios. — ¹³⁹ Coptico. — ¹⁴⁰ isopo modico. — ¹⁴¹ tinia. — ¹⁴² capil-
lus natus. — ¹⁴³ ladanu. — ¹⁴⁴ adianto. — ¹⁴⁵ caprecornu. — ¹⁴⁶ usto. — ¹⁴⁷ adipis. —
¹⁴⁸ ursinus. — ¹⁴⁹ capillus. — ¹⁵⁰ radices. — ¹⁵¹ cippéro. — ¹⁵² tritas. — ¹⁵³ adpositas.
— ¹⁵⁴ capillis. — ¹⁵⁵ semiliter. — ¹⁵⁶ se. — ¹⁵⁷ cipas. — ¹⁵⁸ tiniam. — ¹⁵⁹ frecis. —
CHAP. ADDIT. : ¹ sevo taurino curato. — ² adarces \angle xvi *deest*.

* Au lieu du chapitre marqué xxvii dans Aa et Ab, qui manque dans le texte grec, Laon a un autre chapitre, différent du texte des manuscrits de Paris, et qui se retrouve dans le grec, où il forme la deuxième moitié du chapitre xxiii; remarquons que c'est cette moitié qui existe seule dans les manuscrits grecs de la mauvaise famille, ce qui semble prouver que la traduction de Laon a été faite sur un de ces manuscrits. Nous rattachons le chapitre de Laon au chapitre xxiii du grec.

murra ⁷ / viii, poletricu⁸ / xlviii, callettricu⁹ / xlviii, asini¹⁰ veretru¹¹ / xlviii, [183] splen asini¹² / xvi, ladanu¹³ / viii, vinu robeu¹⁴ quod sufficit. Rade veretrum asini¹⁵ quamdiu resolvatur; splen vero frigus¹⁶ cum herbis¹⁷, et cetera quae¹⁸ enim terenda sunt teris et miscis cum ea quae¹⁹ usta sunt et solvis cum vino et²⁰ ladanum; adapes²¹ vero solvis et supermittis²² et uteris, maxime tamen raso capite²³ adhibis²⁴. Quod si noluerit, divisos²⁵ capillos²⁶ adhibes²⁷ medicamen. Usus autem medicamini plus minus mensuum²⁸ trium aut quatuor. Labare autem oportet medicamen in balneo²⁹; subinde mutavis³⁰ autem medicamen die quinta aut sexta. Quod si vulnera fecerit, adipe³¹ anserino perunguis aut ursino.

[CHAPITRE XXIV, t. V, p. 432.]

XXVIII. De capillis cadentibus.

^{La} Cum rarius fuerit facta cutex¹, cadant² capilli necesse est, et³ nutrimenti ejus substantia⁴ non superveniens fuerit denegata. Contemplanda sunt ergo ad haec⁵ adjutoria, ut⁶ sanguis ex quo aletur⁷ adducatur et densetur paulatim et constringatur laxata cutex⁸ e medicaminibus ad haec⁹ competentibus, qualia sunt ladanum et scininum¹⁰, oleum¹¹, id est lentiscinum¹², quot¹³ de arboribus¹⁴ lentisci¹⁵ fit semine¹⁶; trahentis enim et condensantis¹⁷ cutem sunt virtutem. Super hoc autem non potest melior cogeri¹⁸ medicamen¹⁹ ad cadentes²⁰ capillos²¹, nisi mixtus ladanum cum oleo²² lentiscino²³; nam manifestum est quia²⁴ de raso capiti pinguior est inlinendus²⁵ medicamen²⁶.

Capillis autem adhuc multum ma-

XXX. Ad capillos cadentes.

^{La} Ad haec igitur neque experimentavi neque cogitavi meliorem esse medicamen ad capillos quam id quod miscitur cum ladanum et scininum oleo. Quod si multa fluxio capillorum fuerit ex raritatem cutis, magnum fit. Non utique inutilis est ad haec, si praesens sit et myrtitus oleus pio scimino admixtus cum ladano; manifestum est autem quia antecedit eum, frecandus autem caput.

XXXI. Ad eos quibus ex aegritudinem cadent capilli.

Quibus ex aegritudinem cadent capilli, reparativis cibis subvenis. Lotus arbor cadentis capillos repraemit et aprotani cinus cum oleo aliquo resolutus, barba autem provocat. Sine autem

² politrico. — ⁴ callettrico. — ⁵ aseni. — ⁶ veretro. — ⁷ aseni. — ⁸ ladano. — ⁹ vino rubio. — ¹⁰ aseni. — ¹¹ fregis. — ¹² herbas. — ¹³ qui. — ¹⁴ aque. — ¹⁵ et dest. — ¹⁶ adipis. — ¹⁷ supermittis. — ¹⁸ capiti. — ¹⁹ adhibis. — ²⁰ devisus. — ²¹ capillus. — ²² adhibis. — ²³ mensum. — ²⁴ balneo. — ²⁵ mutabis. — ²⁶ adipi. — CHAP. XXIV: ¹ cutis. — ² cadunt. — ³ ut. — ⁴ substantia. — ⁵ hec. — ⁶ aut. — ⁷ alitur. — ⁸ cutis. — ⁹ hec. — ¹⁰ pladanum et sceninum. — ¹¹ olinum. — ¹² lentissimum. — ¹³ quod. — ¹⁴ arboris. — ¹⁵ lentisco. — ¹⁶ semine dest. — ¹⁷ condensa. — ¹⁸ cogirem. — ¹⁹ medicamini. — ²⁰ cadentis. — ²¹ capillus. — ²² olio. — ²³ lentiscinum. — ²⁴ quae. — ²⁵ capillus addit. — ²⁶ medicamine.

^{La}
 nentibus liquidum est inponendum medicamen³⁷. Multa³⁸ autem consistente³⁹ defluxione³⁰ capillorum ex³¹ raritate³² cutis amplius effecta³³, pro lentiscino oleo³⁴ myrtinum³⁵ oleum³⁶ cum ladanum admiscimus³⁷, et sicut dictum est pro myrtino³⁸ aliquando³⁹ et nardinum⁴⁰ uteris oleum⁴¹ in frigidis aetatibus⁴² et temporibus hiemalibus⁴³. Ante medicaminis vero usu frecabis caput diligenter. Contingit autem fluere capillos⁴⁴ saepius⁴⁵ ex aegritudini⁴⁶, quos cibus oportet recuperare⁴⁷ [183 v°], ex quo saepius⁴⁸ sanatus scimus fuisse⁴⁹. Nam lotus⁵⁰ arbor, id est ros quem caligarii⁵¹ utuntur, fluentes⁵² capillos⁵³ continet⁵⁴ et apotani⁵⁵ cinus⁵⁶ cum superscripto aliquo⁵⁷ oleo spissus resolutus capillos⁵⁸ et barbas probocat⁵⁹. Si autem absque aegritudine⁶⁰ fluant capilli, sanat brassicae⁶¹ radix sicca trita cum aqua et inlita; loti⁶² vero arboris⁶³ radix similiter⁶⁴ ut capilli non cadant facis. Laudabit igitur Galenus⁶⁵ ladanu infusu⁶⁶ in vino; teris et supermittis oleum⁶⁷ myrtitem⁶⁸ et vinum, et teris usque ad mellis grassitudinem et linis caput ante balneum⁶⁹ et post balneum⁷⁰. Melius autem est, si et politricum mediam partem⁷¹ ladano⁷² admiscis et uteris cum oleo⁷³ myrtite⁷⁴ aut⁷⁵ nardino⁷⁶. Ut capilli etiam post

aegritudinem cadentis capillos sanat brassica sicca, trita cum aqua cataplasmata, aut luto radix similiter.

XXXII. *Ut capilli non cadant.*

Quod laudavit Galenus, ladanum infusum in vinum mittis, mutas, supermittis oleum myrtitem et vinum ad mellis spissitudinem facis et ungues caput ante balneum et post balneum [156 v°]. Melius autem est si adjuncta media parte ladanu admisceas et uteris cum myrtitem oleum aut cum nardino.

XXXIII. *Si ex igne husti capilli non nascuntur.*

Usta cute, in ustis locis si capilli non nascuntur, fici folia trita cataplasma in ipso loco.

XXXIII. *Si de superciliis cadant capilli.*

Si de superciliis, cedrea usta de favilla ejus inunguis.

³⁷ enim addit. — ³⁸ multum. — ³⁹ consistentin. — ³⁰ defluxioni. — ³¹ ex deest. — ³² raditatem. — ³³ effectus. — ³⁴ olio. — ³⁵ mirtinum. — ³⁶ olium. — ³⁷ admixcemus. — ³⁸ mirtinum. — ³⁹ aliquando deest. — ⁴⁰ aliquando addit. — ⁴¹ olio. — ⁴² etatibus. — ⁴³ hiaemalibus. — ⁴⁴ capillus. — ⁴⁵ sepius. — ⁴⁶ egritudini. — ⁴⁷ recuperare. — ⁴⁸ quem addit. — ⁴⁹ fuisse. — ⁵⁰ latus. — ⁵¹ calecarii. — ⁵² fluentis. — ⁵³ capillus. — ⁵⁴ continet. — ⁵⁵ aprhotani. — ⁵⁶ cini. — ⁵⁷ aliquos suptus. — ⁵⁸ capillus. — ⁵⁹ provocat. — ⁶⁰ egritudini. — ⁶¹ brasici. — ⁶² loti. — ⁶³ arboris deest. — ⁶⁴ simil tum. — ⁶⁵ Gallienus. — ⁶⁶ ladanum infusum. — ⁶⁷ olium. — ⁶⁸ myrtiti. — ⁶⁹⁻⁷⁰ baloium. — ⁷¹ partim. — ⁷² ladanum. — ⁷³ olio. — ⁷⁴ mirtiti. — ⁷⁵ et. — ⁷⁶ nardinum.

La
ustura⁷⁷ exeant⁷⁸, fici⁷⁹ folia sicca tundis
et cernis et ex eo pulvere loca confri-
cas⁸⁰. Antea verq̄ aqua calida dulce
ipsa loca vaporas, sed quoniam ali-
quando de superciliis⁸¹ vitio⁸² inmi-
nente⁸³ elephantiae⁸⁴ aut nimia siccitate⁸⁵
pili cadunt, quemadmodum et de ca-
pite⁸⁶ sepe contingere solit, hii⁸⁷ sic
erunt⁸⁸ constringendi; cedrinum⁸⁹ lig-
num combures⁹⁰ et ex ejus nidorem⁹¹
pulverem colligis, ex quo pulvere loca
ipsa contingis.

[CHAPITRE XXV, t. V, p. 433.]

XXVIII. *Quae sunt, quae grossos pilos¹
aut² capillos extenuant.*

Hordei³ fabae, orobi farina, afro-
nitru in balneo si quis utatur; fortiora
vero medicamenta sunt ad longos et
grossos capillos aut pilos⁴ nitrus ustus
et cerices et⁵ porfirae⁶ et ostreae⁷, et
sepiae⁸ testas ustas. Cerices autem non
ustae pulvis et alcionium⁹ non ustum
et ellebori et brioniae radices et dra-
conteae¹⁰ et aristolociae radices¹¹ et
cacri. Bono¹² autem odorem¹³ eas fa-
cere volentibus admis¹⁴ cyperu¹⁵ et
melilotu¹⁶ et rosa sicca et scynanthos¹⁷
et ireos¹⁸ et spica nardi et Celtica et
malabatra et foliu et amomu et costu;
teris autem haec et cum oleo¹⁹ lines²⁰
caput et frecas.

XXXV. *Quae extenuant capillos.*

Hordeus, faba, hordeus, afronitrus,
in balneo ulnarum testas ustas, alcionio,
ellebori et brioniae radix et draconteae
et aristolociae radix, cacreos bene olen-
tiae; has si vis facere, miscis cyperum
et melilotu et rosa sicca et scinuatus et
yreus et nardu stacius et nardus Indices,
Celtices et malavatro et folio et amona
et costu teris, et cum oleo super frecas.

⁷⁷ usturam. — ⁷⁸ exiant. — ⁷⁹ felici. — ⁸⁰ confrecis. — ⁸¹ superciliis. — ⁸² unccio.
— ⁸³ inminentem. — ⁸⁴ elevanciae. — ⁸⁵ siccitatem. — ⁸⁶ et capitis. — ⁸⁷ his. — ⁸⁸ si
cecidierunt. — ⁸⁹ cytrinum. — ⁹⁰ cumburris. — ⁹¹ nitorem. — CHAP. XXV: ¹ grossus pi-
lus. — ² vel. — ³ hordiae. — ⁴ pillus. — ⁵ et deest. — ⁶ porferi. — ⁷ ostriarum. —
⁸ sipiae. — ⁹ alcionum. — ¹⁰ draconteie. — ¹¹ radices. — ¹² bonum. — ¹³ hodorem.
— ¹⁴ admiscemus. — ¹⁵ cyppero. — ¹⁶ mellilotu. — ¹⁷ scinantus. — ¹⁸ irius. — ¹⁹ olio.
— ²⁰ linis.

[CHAPITRE XXVI, t. V, p. 434.]

[184 v°] XXXII. *Ad forforicla capiti.*

^{1a} Forfores¹ in capite² nascuntur ex malis humoribus; considerandum est ergo ut consumi ipsa forforicla possit medicaminibus, quae purgent et digerant. Inprimis purgandus³ est totum corpus, si plenum est cacocymia, et corroborandus⁴ est caput, admiscentes⁵ stipticae⁶ virtutis medicamina. Conficis ergo medicamen sic: forfores⁷, cynicos⁸, mesu⁹ infundis in aquae eminis duobus; post haec autem teris et colas sucus et coquis¹⁰ cum aceto¹¹ eminae mediae, donec ad vini¹² pinguedinem veniat et ex hoc medicamine caput linis. Et post haec¹³ lavas caput ex aqua ubi cocta fuerit beta aut fenusgreco aut lupinus; unctionem vero uteris feces¹⁴ olei¹⁵ irini¹⁶; hoc mirabiliter operatur. Item aliut ad forforiclas: terra Cymolia, solfor vivu¹⁷ aequalia pondera; teris cum acito, et in balneo uteris, et aqua calida labas. Ungueri vero oportit non solum in balneo, sed et absque balneo. Item aliut: lythargiru¹⁸, ruta, oleu¹⁹, acitu²⁰, teris et caput linis; probatum est a nobis. Quod si per multum tempus perseveraverint²¹ in capite forfores, talem uteris medicamen: calcanthu²² ℥ i, solfor vivu ℥ i, vinu non salsu admiscis et oleu²³ lentisecu et facis ad mellis spissitudinem et inungues²⁴ caput.

XXXVI. *Ad forforiclas in capite.*

^{La} Forforiclas igitur in capite ex malitiosis et pessimis humoribus manifestum est, quia de diaforetica et quae prohibere possunt adhibenda sunt medicamenta. Forfores cynica media infundes in aqua cotilas duas; post haec autem teris et colas sucus, coquis cum aceto emina media donec pinguidinis vini habeat, et exinde caput inlenat; ita lavit ex aqua ubi beta decocta est aut fenusgreco aut lupini. Inunguis autem irino oleo fecis; hoc medicamen diaforeticus est sine mordicationem. Ad diurnas autem forforiclas in capite, calcantu ℥ i, solfor vivo ℥ i, cum vino teris, supermittis oleum scininum et facis ad gliu spissitudinem; subunguis sub capillos.

CHAP. XXVI: ¹ forforis. — ² capiti. — ³ purgandum. — ⁴ corroborandum. — ⁵ admiscens. — ⁶ styptice. — ⁷ forforis. — ⁸ cinicus. — ⁹ missus. — ¹⁰ quoquis. — ¹¹ acetum. — ¹² une. — ¹³ postea. — ¹⁴ fecis. — ¹⁵ olii. — ¹⁶ uteris addit. — ¹⁷ vive. — ¹⁸ lythargero. — ¹⁹ olio. — ²⁰ aceto. — ²¹ perseverint. — ²² calganto. — ²³ olio. — ²⁴ inungis.

[CHAPITRE XXVII*, t. V, p. 435.]

XXXVII. *Ad peduculos.*

Stafidas agrias partes duas, sandarace et nitro partes singulas cum aceto et oleo; inunguis caput.

[CHAPITRE XXVIII, t. V, p. 435.]

XXXIII. *De acoras et cyrionas*¹.

^{La} Acor² papulas dicuntur quae per cabernas³ brebissimas⁴ pinguissimos humores emittunt. Frequenter enim in capite aut in facie quam in ceteris membris emergunt. Qui et ceteris⁵ papulis⁶ sunt similes, quas⁷ cyrionas vocant; set in hoc distant, quod cyriona pluriore cavernas digestionis⁸ habent et humore multo⁹ pinguiorem emittunt; acora¹⁰ autem una habet caverna et humorem egerit aquatiorem¹¹. In utrisque vero causis una erit curatio ordinanda; inprimis totius corporis purgatio est adhibenda, ut humores qui hoc generant educantur his purgaturis, quibus ad alopicias usi sumus. Quod si adhuc supercurrit humor, antequam purgemus quae prohibeant capiti sunt inponenda et sic postmodum facimus purgationem, ut in alopicis diximus. Locales vero post haec adhibenda sunt medicamenta, quae extenuent humores. Acoras sanantur quando jam desuper¹² non fluit, et humoribus

XXXVIII. *Ad achoras et chiricia.*

^{La} In cute capitis consistunt tenuibus pertusuris forate, ex quibus tenuis et salsus fluit humor; quiron autem majores habent foramina. Manifestum ergo est quia evacuare oportet qui haec operantur humores. Quod si adhuc supercurrere videtur humor, prohibendus est prius qui superfluit capitis [157]; evacuatio ante totius corporis est fienda, ut in alopicis dictum est. Expediunt autem et localis medicamenta, quae extenuant, aliqua autem in initio acoras sanant. Quando absque superfluitatem aliquam totus fuerit corpus, ex his quae stiptica et apocrostica¹³ habent virtutem, qualia sunt myrsinite et myrtite et picci cortex, robi et sicaminus. Aliqui autem ex humoribus habentes acoras, tenduntur in aumento, simul quidem quae repraemant quod superfluit, simul digerit et eventat ea quae continent mixta existentem virtutem, qualia sunt oleus myrtitis et roseus, lintiscinus et cyprinus et lenticula.

CHAP. XXVIII : ¹ cyrionas. — ² agorba as. — ³ cavernas. — ⁴ brevissimas. — ⁵ membris. ceteris deest. — ⁶ pabulis. — ⁷ quas deest. — ⁸ degescionis. — ⁹ multum. — ¹⁰ agora. — ¹¹ aquacyorem. — ¹² siper.

* Pour ce chapitre, nous ne donnons que le texte de Laon, car les manuscrits de Paris se contentent de traduire le chapitre II du livre IV *ad Eunapium*, qui, du reste, traite le même sujet, mais avec plus d'étendue.

^{La}
 corpus plenum evacuatum est. Ad haec enim stiptica et quae reprimunt¹³ uti oportit medicamenta, qualia sunt oleus¹⁴ myrtites¹⁵ et myrta, et pini cortices, robi et sycami¹⁶. Aliqua enim resistunt acoris, simul et reprimunt quae supercurrit, simul et digerunt¹⁷, qui contene- tur humor. Admiscis oleum myrtitem et roseum, lentiscus, cyperus et lentica. Aliqua autem quae in summitate cotis sunt factae papulae¹⁸ et parvae sunt solis diaforeticis¹⁹ medicaminibus, ut calorem ipse non habeant, qualis est beta et ustulata Cymelia²⁰ [186 v°], sed fortiora²¹ his sunt ad ea²² medicamina quae de pingui et viscoso humore fiunt, quale²³ est sales aut calciteos²⁴ aut sex vini usta aut sandaraces aut calcis viva et fel de calidis et siccis animalibus; acetus vero inutilissimus est in omni tempore ad acoras acerrimus²⁵. In hoc enim infundis metallica; cum autem flegmones pausaverint, parygro emplastro uteris, est autem inutilis et simplex; papaver vero²⁶ silvaticus et yosquiami²⁷ folia trita cum vino inponis; ferri enim ferruginem et rosa aequalia pondera teris cum vino et s[u]perponis²⁸; aliqui autem cum cerotario roseo con- sectum superponunt.

^{La}
 Quaedam autem in summitatem et par- vitem adjutator solis ex diaforeticis et projectoria existentem virtutem absque colore, est sensibilis, qualis est beta husta, Quimollia; alia autem fortiora sunt virtute. Ex pinguium humorum et glutinosorum fiant bicoras, id est acoras, et corruptus humor in tavo con- versus potest evacuare, qualis est salis et calces viva et fel et calidis et siccis animalibus. Acutus autem utilissimus est in omni tempore ad acoras agrissi- mus. In hoc igitur infundentes aliud ex aliud metablicas sanat acoras. Si autem ex flegmatas acoras manifestan- tur, ut in paragro dictum est, autem utilis et simplicis medicamenta qualia sunt papaver agrestis et yosquiami folia trita cum vino cataplasma inponis, eruginem ferri et rosa aequali pondere teris cum vino et superponis; quaedam vero cum ceruto ex oleo roseo factum.

[CHAPITRE XXIX, t. V, p. 437.]

XXXV. *Ad ulcera capitis.*

Molibdenis¹ et papaveris folia aequa- lia pondera teris cum vino; supermittis oleum myrtitem²; ut ceroti habeat spis-

XXXVIII. *Ad ulcera capitis.*

Molibdenis et papaveris folia aequali pondere tritas cum vino et superad- misces oleum myrtitem, ut cerutum

¹³ reprimant. — ¹⁴ olium. — ¹⁵ myrtitis. — ¹⁶ sinecaumeni. — ¹⁷ degerunt — ¹⁸ pa- bole. — ¹⁹ diaforeticis. — ²⁰ Cimolia. — ²¹ forcioras. — ²² adecon. — ²³ qualis. — ²⁴ calcicius. — ²⁵ agrissimus. — ²⁶ paparo. — ²⁷ jusquiami. — ²⁸ siperponis. —
 CHAP. XXIX : ¹ molibdenis. — ² mirtite.

Aa
 situdinem et superungues³. Item aliut : ^{La} habeat pinguidinem et de hoc inlenis.
 calaminthis⁴ tenerae folia et psimithiu⁵ Item aliud : calamentis mollis folia.
 aequalia pondera; teris et resolvis cum psimithiu aequali pondere; teris et re-
 papaveris decoctionem et mittis oleum solvis papaveris decoctionem; super-
 myrtitem, ut ceroti habeat pinguedi- mittis oleum myrtitem ut gliu pingui-
 nem⁶, et utere ad crepantis⁷ psidracias dinem habeat et uteris ad crepantis
 et dolorem habentes⁸. psidracea dolentis.

XXXVI*. *Ad capitis¹ scavias, et sycodes, et acoras².*

In³ capite⁴ scavias⁵ ruta et stiptiria⁶ teris cum mel et inungues⁷ spargendo⁸
 capillos⁹ aut solfor vivu¹⁰ et stafidagria teris cum pice liquida et inlinis. Ad autem
 parva et spissa et robea¹¹ ulcera in capite¹², ex quibus humor liquidus currit,
 radis et linum¹³ se[me]n teris, cum mel facta cataplasma uteris; concylia¹⁴ uris
 et teris cum aqua et inponis.—Ad sycas¹⁵ in capite. Fiunt in capite et alia ulcera
 quas *sycas*¹⁶ Greci vocant; curabis eos hoc medicamen: sardenarum¹⁷ capita usta
 et bulvos¹⁸ elixos¹⁹ et cinerem simul cum aceto permixta²⁰ uteris.

[CHAPITRE xxx**, t. V, p. 438.]

XL. *Ad malum odorem capitis.*

Quod si malus odor de capite manaverit, mirobalanum, miripsicis sucus ex-
 pressus, et oleus nardus aequali mensura teris et ad pinguidinem mellis factum
 unguis mixtum caput, aut cum vino vetus.

[CHAPITRE xxxi, t. V, p. 438.]

XLI. *Ad nares male olentis.*

Smyrnes, acacia, anomu, ana ∟ i; [157 v°] teris et cernēs et cum mel coctum,
 et ex hoc jubes adgluttinare mediis naribus diafragmati.

³ siperunguis. — ⁴ calamentis. — ⁵ psemicio. — ⁶ pinguidinim. — ⁷ cribrantis. —
⁸ habentis. — CHAP. ADDIT. : ¹ capite. — ² et sycodes et acoras *deest*. — ³ et sicutis agoras
addit. — ⁴ capiti. — ⁵ scabias. — ⁶ styptiria. — ⁷ inunguis. — ⁸ spargendum. — ⁹ ca-
 pillus. — ¹⁰ vivum. — ¹¹ rubia. — ¹² capiti. — ¹³ lino. — ¹⁴ concilia. — ¹⁵ siccas. —
¹⁶ siccas. — ¹⁷ sardinarum. — ¹⁸ bulbus. — ¹⁹ elixus. — ²⁰ et *addit*.

* Ce chapitre manque dans le manuscrit de Laon et dans le texte grec; mais il se trouve
 reproduit par les deux manuscrits de Paris.

** Les chapitres xxx à xxxviii du texte grec ne se retrouvent que dans le manuscrit de
 Laon; les manuscrits de Paris les ont omis.

[CHAPITRE XXXII, t. V, p. 439.]

XLII. *Ad ypopia.*

Ad ypopia Nilu *dia rodon* cum aqua resolutum inunguis et fumentabis, ubi decoxeris melilotum et fenumgrecom. In initio autem utrasque; post autem de feno-greco solo et *dia smyrnes* collyrio: Quando autem non operatur, stadia sandicus collyrium utimur.

[CHAPITRE XXXIII, t. V, p. 439.]

XLIII. *Ad incymomata diuturna.*

Rafanus cataplasmatum facit; auferrit autem haec quando incipit mordicare aut rafani sucus cum micas panis cataplasmatum.

[CHAPITRE XXXIV, t. V, p. 439.]

XLIII. *Ad labrum scissum.*

Membrum ovi interioris ut lenteolum superponis; hoc ipsum facit et araneae tela in domo facta et alba est; quae autem profundas sunt in labras scissuras inlenis de sevo capruno aut bovino aut resina.

[CHAPITRE XXXV, t. V, p. 440.]

XLV. *Ad epylus.*

Epylus et lentiginis Galenus. Vites agrestes, brioniae, ephilus, et siplus, et his similia in cute summitatis fiunt curat. Amigdala amara ephilus expurgat et radices loto arboris cocte cataplasmate. Costus ad ephilin cum aqua et mel; brassica ad ephilis et lentiginis et his similia, opus habent mediocres curationes; et seipiae ossa usta haec faciunt.

[CHAPITRE XXXVI, t. V, p. 440.]

XLVI. *Ad ionthos; Galenus.*

In facie cutis fiunt quos *ionthos* vocant, tumor parvus et durus, ad quos oportet medicamen uti qui malaxat et diaforisin faciat; mel Atticum cyatum unum, acetum acerrimum cyatum unum; miscis diligenter et inlenis ionthos cum digito et frecas. Item aliud: stipteria scistes trita diligenter, supermittes terebentinae malata, superpones.

[CHAPITRE XXXVII, t. V, p. 441.]

XLVII. Galeni.

Si in barba sycodes surgunt, lythargiurum, miseus aequaliter teris et cataplasma inponis. Item aliud: livano \angle i, lithargiuru \angle iii, salis urcetus \angle ii, sandaracis \angle ii, teris cataplasae.

[CHAPITRE XXXVIII, t. V, p. 441.]

XLVIII. Ad sub ascellas male olentes.

Stipteria humida \angle ii, smyrnes \angle i; cum vino solvis et uteris.

[CHAPITRE XXXIX, t. V, p. 441.]

[186] XXXVIII. Ad oculorum dolore;
Galeni¹.XLVIII. Galenus. Ad oculorum
passiones.

Aa

Inflammationes in oculis a testae ossibus tonicas², quae in oculis sunt patiuntur, quas Greci *epipeficos*³ appellant. In quibus adhibenda est curatio, quae reprimere possint et mitigare dolores et non satis in se habeat stipticum; quam maxime ergo sufficit lacrimum ovi et collurium⁴, qui vocatur⁵ monimeron; post autem aliquot dies uteris qui vocatur nardinus, qui corroborare et confortare possit vel amputare; causam imprimis aquatiorem, id est plus ovi lacrimum quam collurium⁶ habeat. Cum autem coeperit digere⁷ passio, addendo⁸ paulatim collurium⁹ spissius¹⁰ adhibes. Fumentationem autem uteris cum spongiis¹¹ non si grandis sit dolor semel aut bis in die; si autem nimius fuerit dolor, et tertio et quater et¹² amplius fumentari. Facis autem¹³ fumentationem, ubi decoxeris¹⁴ melilotum et fenugrecu¹⁵.

La

Optalmia, id est inflammationis. Inflammatio ad osso et circa testa quae Grece *cranion* tonica est. Optalmia vero quae repraemunt adsumenda sunt medica[158]menta, quae sunt aspera, quae non sunt nimium stipticam habentis speciem. Quam plurime ergo sufficit albumen ovi cum competentem curatur obtalmia, qui vocatur monimeron collurion. Post his diebus aliquod qui vocatur nardinus collurion ad percurandum et confortandum subuenguendus est. In quibus autem quae digerunt sunt augmentanda, modice pinguis uteris medicamenta. Fumentationis enim uteris cum spongiis mediocriter quidem dolentibus semel aut bis in die; si autem fortiter dolet, optime facit et tertio et quater et amplius est utenda. Erit autem fumentatio ex decoctione meliloti et fenigreci.

CHAP. XXXIX: ¹ Gallieni. — ² a testae. . . . tonicas *deest*. — ³ episdeficus. — ⁴ collorium. — ⁵ nardinus *addit*. — ⁶ colorium. — ⁷ degerere. — ⁸ addendum. — ⁹ colorium. — ¹⁰ spissium. — ¹¹ spungies. — ¹² quater. — ¹³ aut. — ¹⁴ decoxerit. — ¹⁵ fenugreco.

[CHAPITRE XL, t. V, p. 442.]

[186 v°] XLI. *Ad flegmonem oculorum;*
*Galen¹.*L. *Ad inflammationem oculorum.*

Aa
Qui oculorum inflammationem patiuntur², plethora³ est, flebotomandus est; quod si cacocymia est, purgandus est catartico⁴ aut clystere⁵ et abstinentia cibi indicenda est, incymatizandi sunt colluria⁶, quae reprimere valeant⁷ reumatismum. Quod si plenitudo non fuerit, sed aliqua mediocris passio in oculis accidens reuma feratur, uteris in principio mitigativam⁸ inunctionem, quae et reumam⁹ reprimat et dolorem mitiget, quale est *dia rodon* Nili collurius et medicamentum¹⁰ et nardinum. Si autem in capite solo augmentatus¹¹ humor fuerit constipatus, ventosas oportet inponi de retro in occipitio cum scarificatione aut sanguisugis in dolentibus locis et maxime in temporibus, et frequenter lacrimum ovi aut lacte muliebri incymatizandus¹² ut mitigetur dolor. In quibus autem calida et ignita est reuma et acra¹³ aut¹⁴ salsa, cataplasma¹⁵ uteris de pane mundo¹⁶ interiore infusum in aqua et tritum, cui¹⁷ modicum addis oleum roseum et super palpebras¹⁸ inponis; aut hoc modo¹⁹ confectum, panem mundum infundis in sapa et teris cum ovi vitello²⁰ cocto fortiter et tepidum oculis superponis; aut in papaveris decoctionem²¹ veterem alfitam coctam cataplasmam oleum roseum modice admixtum inponis. Su-

La
Plenitudinem igitur existentem, flebotomum aut catharticum aut clystere aut cibi abstinentiam adhibis, et sic inunctionis uteris ex his quae repraemendi habent virtutem reumatismi. Non autem existentem reuma plenitudinem, sed ex aliqua passionem medicamentum in oculis existentem reumam, fertur utilis in initio inunctio quae mitigari possint irritationem his medicamentis quae repraemant, qualis est Nilu *dia rodon* et medicamentum collurion et postea nardinum. Si autem in capite solo plenitudo deambulat, humidas obliigationes existentes ventosas oportet adponere in initio retro in capite cum scarificationem aut sanguisugas adponis secundum algentem locum secus oculum in temporibus. Frequentius autem ovi albumen aut lacte muliebri inquitmatizas et ea quae possunt mitigare dolores. In quibus vero calida et ignita est reuma et acra et salsa, cataplasma igitur uteris de pane mundo interionem infusum in aqua et tritum in oleo roseo admisces et pones super palpebra, aut ubi papaver decoquitur, iterum cum alfitam ipsa aqua facta cataplasma, cui modicum oleum roseum admisces et ut supra pones. Inunguis autem palpebras *dia rodon* collorion cum decoctionem, ubi papaver decoquitur resolutum. Pa-

CHAP. XL : ¹ Galieni. — ² patitur. — ³ si pletura. — ⁴ catarticum. — ⁵ clystireum. — ⁶ colluria deest. — ⁷ valiant. — ⁸ medicativam. — ⁹ que reuma. — ¹⁰ medicamentum. — ¹¹ augmentatus. — ¹² inquitmatizandus. — ¹³ acra. — ¹⁴ ad. — ¹⁵ cataplasmandum. — ¹⁶ mundum. — ¹⁷ cum. — ¹⁸ palpebras. — ¹⁹ modum. — ²⁰ vetellum. — ²¹ decoctione.

^{La}
^{La}
 perinungues²² ve[187]ro palpebras²³
 dia *rodon* collurium²⁴ in decoctionem
 aquae, ubi papaver fuerit coctus; ana-
 collimas²⁵ et superinunctiones²⁶ uteris,
 quando in frontem et temporibus venae
 inflatae tenduntur. Reumaticas vero
 passiones in profundo factas venae ex-
 trinsicus minus tument. Si autem ex
 indigestis humoribus inflammatio²⁷
 fuerit generata, catartico velociter pur-
 gavis et ad balneum ducis. Mitigata²⁸
 vero jam inflammationem, cataplasma
 calida uteris. Quod si pinguis consti-
 tutus humor inflammationem²⁹ fecerit
 oculorum, ante omnia procurabis ven-
 tris officia³⁰ ut³¹ solutus semper ma-
 neat. Inungues vero oculos medicamen-
 tum, qui non glutinet³² neque spissos faciat
 humores, sed extenuent et effundant et
 determinent passionem³³, quales sunt
 aromaticus et ciacus colluria. Consi-
 stente autem in ipsa passione, etiam
 anodina³⁴ capotia³⁵ dabis et odoramenta
 naribus adplicabis et cataplasma et su-
 perinunctiones³⁶ adhibes et celere³⁷ ad
 balneum ducis et ad ventrem moben-
 dum serum de lactibus dabis³⁸ bibere.

racolimata autem et superinunctiones
 uteris quando in fronte et in temporibus
 venas tumentes tenduntur *ephi* foras,
 id est reuma in profundo sunt venarum,
 hos abstineri a cibo oportet. Si autem
 ex indigestione plenitudinis fit inflam-
 matio, catharticum purgas habundan-
 tius et balneus [158 v²] utilis est his
 sub uno existente inflammatione, ca-
 taplasma initio uteris. Spissam autem
 existentem obtalmiam factam curabis;
 ante omnia quidem ventris officium
 bene solutus est, temperandus est in-
 unctionis autem medicaminum neque
 inplasticis neque qui inpinguant hu-
 mores, sed qui infundunt et humectant
 et purgare possunt dejudicare, qualis
 est cyacus; colluria adhibenda sunt au-
 tem ad eos quae anodina sunt cataputia
 et odoramenta et cataplasma et inunc-
 tionis medicamentorum; frequenter
 vero balneum utatur, et serum de
 lactibus eis dabis.

[CHAPITRE XLI, t. V, p. 445.]

XLII. *Ad dolorem nimium oculorum;*
Galenus.

LI. *Galenus; ad oculorum dolores.*

Cum autem dolores oculorum nimii¹
 extiterint, contemplandum est ex qua
 causa talis accesserit dolor cum inflam-
 matione² factus, aut enim nimia fit
 mordicatio ex his quae superfluunt³

Quando autem dolores fiunt nimii
 in ipsis oculis, considerare oportet ex
 qua causa passionis dolores continge-
 runt in oculis inflammationem; factus
 autem ex mordicationem nimiam, ex

²² siperunguis. — ²³ palpebras. — ²⁴ colloria. — ²⁵ anacollimas. — ²⁶ inunctioni. —
²⁷ inflamacio. — ²⁸ ontigat. — ²⁹ inflamacione. — ³⁰ ventre suffici. — ³¹ aut. — ³² glut-
 tinit. — ³³ passionis. — ³⁴ anoti. — ³⁵ catapucia. — ³⁶ superuncionis. — ³⁷ celeriter.
 — ³⁸ das. — CHAP. XLI: ¹ Gallieni. — ² nimiae. — ³ inflamacioni. — ⁴ siperfluent.

^{Aa} humorum acredines⁶, aut distenduntur oculi repletis humore tonicis, aut constipatus intra tonicas pinguis humor infusus, aut spiritus ventositatis dolores inferunt⁸ nimios oculorum. Quod si mordicatio fuerit, catartico⁷ purgandus est et lacrimis ovi in oculo⁸ infundendus est; digestionem⁹ inflammationis jam facta et totius corporis superfluos humores evacuatos, mox balneum¹⁰ hutiliter utitur. Quae autem ex plenitudine inflammationes¹¹ fiunt, evacuandus corpus flebotomo¹² et post haec catartico est purgandus; extremae inferiores partes fricandae¹³ sunt, [187 v°] usque donec sanus fiat. Quod si infraxis fuerit, ante¹⁴ aevacuationem¹⁵ totius corporis facis, et sic postea per clysterem¹⁶ humores sunt deducendi. Post haec vero locales adhibenda est curatio, per¹⁷ quibus constipati digerantur humores; fumentabis igitur oculos de aqua, ubi fenumgrecurum infusum decoxeris. Quibus nimius sanguis et spissus constipatus fuerit in venis oculorum et si plethoricus¹⁸ corpore non fuerit, satis etiam vinum dabis¹⁹ bibere, ut calefaciendo²⁰ evacuentur constipata loca.

^{La} his quae supercurrunt agri humores agridines aut qui tendit repletas oculorum tonicas, ut ex constipationem aliqua pinguium humorum infusus aut ex ventositatem spiritus dolores fiunt nimii in oculis. Mordicationes si sint, catharticum dabis et amputas et ovi lacrimum albumen ingens. Digestam vero inflammationem et superfluitatem humorum minorato corpore utilis sunt lacrima. Ex plenitudine autem factam inflammationem per evacuationem sanguinis liberas et ventris eductionis et frictionis inferiorum locorum. Sanare convenit constipationis existentis, ante totum corpus purgatum, etenim ex antespasin facere ad inferiores partes impetum humorum. Post haec localibus adiutoriis diaforisin faciendo curabis; fumentabis autem eos et de fenegreci apozimam inquitatizas. Quibus autem infraxis est in oculis, sanguinis pinguido in oculis venarum sine plenitudine passionis in toto corpore, vini utenda est putio, qui calefacere potest et evacuare et aperire constipata loca.

[CHAPITRE XLII, t.^o V, p. 446.]

XLIII. *Ad cymosin; Dimostenus*¹
auctor².

Cymosin dicunt, quando ex nimia inflammatione³ utraeque⁴ palpebrae⁵ non clauduntur et ipse visus altior fit

LII. *Demostenus; ad cymosis.*

Cymosis dicunt quando ab inflammationis fortis utrasque palpebras oculi cooperiantur. Curare autem haec oportet

⁶ agridinis. — ⁷ catarticum. — ⁸ oculus. — ⁹ degestioni. — ¹⁰ uterus addit. — ¹¹ inflammacionis. — ¹² fleubotemo. — ¹³ fregandi. — ¹⁴ anc. — ¹⁵ evacuatione. — ¹⁶ clistirem. — ¹⁷ per deest. — ¹⁸ pletoribus. — ¹⁹ da. — ²⁰ califiendum. — CHAP. XLII : ¹ Demustenus. — ² auctore. — ³ inflammacionem. — ⁴ palpebre.

Aa
ab album oculis. Curatur autem sic; mox igitur in principio detractio⁵ sanguinis de bracio faciendus est; deinde cathartico humores subtrahendi sunt et Nili *dia rodon* collurium incy[188]matizandi sunt cum lacte mulieris aut cum ovi lacrimum, et ex hoc perunguenda sunt palpebras⁶ et tempora et frons ex ipso collurio. Evacuato vero corpus humoribus, etiam fumentationem⁷ uteris cum spongiis⁸, et cataplasma uteris de farina tritici tenuissima et veteris alfitae in mulsa cocta, et subinde mutanda⁹ est cataplasma et de intuba et strignu misce¹⁰ veteri alfitae et sic inponis. In initio igitur intra oculos non inunguis, sed sufficit lacte muliebri et albumen ovi¹¹ incymatizare. Sequenti¹² autem die, uteris maxime Nili *dia rodon* collurium¹³. Mitigata vero inflammatione¹⁴, purgato catartico, inungues securus.

La
tet flevotomia et cathartico et ex *dia rodon* collurion cum lacte aut ovi lacrimum, et inunguenda sunt palpebras ex ipso collurio et tempora. Et evacuato [159] corpore amplius si sufferunt, fumentationem de spongiis et cataplasma uteris de farina munda et vetere alfitae in mulsa cocta, frequentius mutanda est cataplasma, et de alfitae bene juvat. In initio quidem non est inungendus; sufficit autem solus inquimatizatus et lacte. Post autem altera, ad inflammationis mitigandas uteris *dia rodo* Nilo collurio; mitigata vero inflammationem evacuas catharticum et in secundis inunguis.

[CHAPITRE XLIII, t. V, p. 447.]

XLV. *Ad flictenas¹ oculorum.*

Curabis² igitur flictenas³ hoc modo; ante omnia prohibendus satis loqui, observet ne sternutit aut furiat et continentia⁴ spiritus, prohibendus est etiam potus et cibi habundantiam⁵, et clysterem⁶ utatur non acrum⁷ sed mollem⁸. Jaceat vero in locis obscuris; de super autem ligaturas et tygmata⁹ prohibenda sunt. Cataplasma autem utenda

LIII. *Ad flociedas oculorum;*
Demostenus.

Curabis flociedas; ante omnia quidem observet neque loquatur multum, sternutum, furorem, continendi intra se spiritum, absteneat et a potu et a cibo; quam maxime evacuetur corpus, utantur non agro clysterem sed mollis. Requiescat autem in locis obscuris; legaturas autem et teumata recusanda sunt. Cataplasma autem utatur levissima et

⁵ detractio. — ⁶ palpebras. — ⁷ fumentacioni. — ⁸ cum spongiis *deest*. — ⁹ mutata.
— ¹⁰ misce. — ¹¹ ovium. — ¹² senciati. — ¹³ colorio. — ¹⁴ inflammacionem. —
CHAP. XLIII: ¹ flectinas. — ² curabis *in titulo ponit*. — ³ flectinas. — ⁴ continenciam.
— ⁵ habundancia. — ⁶ clistere. — ⁷ agro. — ⁸ molli. — ⁹ timiamata.

^{Aa} est levis¹⁰ et subtiptica; collurium¹¹ subtiptica colluria, et maxime jubat ^{La} vero uteris Nilu *dia rodon*, cum lacte Nilus *dia rodus* cum lacte inunctus. muliebri incymatizas¹².

[CHAPITRE XLIV, t. V, p. 448.]

XLVI. *Ad flictenas*¹ in oculis; Galeni².

LIII. *Galenus; ad flectidas oculorum.*

Ad flictenas diaforeticis³ medicaminibus uti necesse est, in oculis quibus flictenas⁴ nascuntur. Recentes si⁵ sint adhuc in inflammatione⁶ positae, his de smyrnes et libano et crocu componitur causa⁷. Diuturnis autem existentibus diaforeticoterum⁸ uteris medicamen.

Diaforitica medicamenta expediunt quae in oculis nascuntur flectidas; quae autem recentis et adhuc inflammationem habent, *dia smyrnes* et libanoto et croco componuntur adjutoria vel colluria; quae autem diuturnae, quae diaforetica sunt aliqua sunt adhibenda.

[CHAPITRE XLV, t. V, p. 448.]

[188 v°] XLVIII. *De antracas in oculis natas.*

LV. *Ad antracas in oculis natas, id est pustulus malas.*

Mox in principio cum clystere¹ ventrem deponis et² post haec cum lacte non cocto sic³ mediocriter ventrem purgavis; deinde locum sobis cum spongia et cataplasma inponis de farina tritici aut orobi⁴ in mulsa cocta; interdum et irei⁵ pulvis inmiscis et lactem muliebri incymatizas oculum. Si autem in malum petierit causa, ut etiam nigrescat⁶ ulcus, de lenticla facis cataplasma cum mel aut de malo Cydonio cocto⁷. Si autem multum nomodis factus fuerit uleus, folia olivae cocta aut sidia in vino trita cum mel superponis⁸. Mitigato igitur ulcere et scaras ablatas et mundum effectum ulcus, cataplasma inponis de vitella ovarum coctarum tritas cum crocu et mel et usque dum

In initio quidem oportet evacuare per clysterem, et sic cum lactem non cocta mediocriter purgaret, cum spongia fumentare et cataplasma de farina orobi aut tritici in mulsa cocta, et interdum ireus pulver tenuem admisces et cum lacte lavas oculos. Sin vero jam ulcus fuerit, de lenticla cataplasma inponis cum mel de malo Cidonio cocto inponis. Quod amplius igitur cumputriscit ut etiam nemominim (*sic*) sit, olivae folia cocta aut sidia in vino coctis aut tritis cum mel inponis. Permanens autem cancer cadente jam scara, de medicamen praedictum uteris donec purgetur ulcus. Purgatum autem ulcus factum, ovarum vitella cocta et trita cum croco et mel, donec ad cicatricem

¹⁰ levis. — ¹¹ collorium. — ¹² incimatiza. — CHAP. XLIV: ¹ flectitas. — ² Gallieni. — ³ deaforiticiis. — ⁴ flectinas. — ⁵ si deest. — ⁶ inflammationi. — ⁷ acusa. — ⁸ deaforiticorum. — CHAP. XLV: ¹ elistire. — ² sic addit. — ³ sic deest. — ⁴ rubi. — ⁵ hirii. — ⁶ nigrescat. — ⁷ malu Cedunia coctu. — ⁸ superponis.

Aa
persanet⁹ hoc uteris¹⁰. Est autem medicamen ad haec, qui hoc modo conficitur: spodiu¹¹ ∠ iiiii, crocu obolos¹² tres, lithu¹³ scistu¹⁴ ∠ iiiii, smyrnes¹⁵ non satis frixi obulos¹⁶ tres. Teris cum vino amineo, donec desiccat; miscis sapa Cretica vetere et simul teris, et reponis in buxide de terra factam, et ubi opus fuerit inungues et sanat.

La
veniat. Hoc uteris medicamen ad haec confectus: spodiu ∠ iii, croco obolos iii, teris cum vino amoaeo donec desicretur; simul misces sapa Cretica [159 v°] veterem et simul teris ut sit humida in liquore, et reponis in buxidem corneam aut cereamina id est terream et super inungues.

[CHAPITRE XLVI, t. V, p. 450.]

XLVIII. *De mitriasi*¹.

Mitriasi quando fit, colore nullo² mutatur oculus, nisi tantum latior plus a natura fit pupula³ et visu exto⁴ inpedit. Aliquando autem quam plurime etiam videndi eis, omnino videntur esse. Curatur⁵ autem inprimis flebotomo⁶ de bracio sanguis ablatus aut catartico; sin minus de canto majore⁷, juxta oculum⁸ incidis vena, et ventosas de retro in occipitio ponis et aqua maritima⁹ foveis faciem et oculos. Si autem non fuerit maritima aqua¹⁰, salimoria¹¹ aut posca¹² uteris; medicamen vero adhibes quae ad flectenas¹³ diximus expedire.

LVI. *Ad midriseos*.

Quando pupula quidem colorem nullum mutaverit, crepans latior fit multum plus a natura fit, et aliquotiens quidem omni tempore inpedit ad videndum, aliquotiens autem amplius ad videndum somno videtur parva esse visio. Curabis autem hoc modo; inprimis flebotomus de brachio, deinde cathartico purgas. Sin minus, in angulis oculorum venas incidis et sic ventosas in initio inponis et aqua maritima fumentas faciem ejus et oculos. Quod si autem aquam maritima non sit, salemoria et puscam facis et inde fumentas. Medicamen autem uteris ad haec ea quae ad floctidas dictum est.

LVII*. *Ad ptyria et ydatidis*.

Ptyrigion emalientas est sanitatis manifestantius esse existimo omnibus. Sanatur autem hoc, si parvus sit et adhuc mollis, ex his quae prohibeant medicamenta, qualia sunt dracomata quae vocantur; majores autem effectas et duras per cyrorgiis curatur. Sic etiam curantur et ydatidas, si jam induratae aut invete-

⁹ persanis. — ¹⁰ veteris. — ¹¹ spondio. — ¹² croco obolus. — ¹³ litus. — ¹⁴ scestu. — ¹⁵ smirnis. — ¹⁶ obolus. — CHAP. XLVI: ¹ mitriasi. — ² colorem nullum. — ³ pupilla. — ⁴ exitu. — ⁵ curatus. — ⁶ flebotomum. — ⁷ cantu majore. — ⁸ oculum. — ⁹ maritima. — ¹⁰ quae. — ¹¹ salimoria. — ¹² puscam. — ¹³ flectinas.

* Ce chapitre manque dans les manuscrits grecs et dans les traductions de Paris.

ratae fuerint, eo modo per incisura curantur. Si vero parvas fuerint, quae desiccant medicamenta juvant.

[CHAPITRE XLVII, t. V, p. 450.]

LI. *De pytseos¹ et atrofia².*

Aa Ptysis³ est, quando pupula⁴ minor a natura fit et obscurior, et rugosa fit tonica, ipsa vero de quibus vident loca majora adparent. Different autem ptyses⁵ ab atrofia, eo quod ptyses⁶ angustiore facit pupulam⁷, atrofia⁸ [189] autem totum oculum minorem ostendit et humiliorem. Curare autem eos oportet exercitationibus et frictionibus adhibitis, capiti et facie et oculis aqua fumentabis, et unguis caput unguento aliquo calido. Inunguis autem⁹ oculos¹⁰ medicamen, qualis est ammoniacum tymiamatos \angle i, crocomagmatus¹¹ \angle iiii, crocu \angle ii, iu \angle i, cum aqua facis colluria et cum aqua inunguis.

LVIII. *Ad ptysis et atrofia.*

La Ptysis est pupule congestio et obscuratio et contractio facta pupulae; visio enim in eis major esse videtur. Differt autem ptysis ab atrofia hoc modo, quia ptisis angustam facit pupulam, atrofia autem totus oculus minorem et humiliorem facit. Curare autem oportet exercitationibus capiti diligenter adhibitis et in facie et in oculis, et de aqua fumentabis faciem et inunguis caput unguentum aliquo qui calefaciat. Inunguendi autem sunt oculi medicamine, qualis est qui subter tenetur scriptus: ammoniaco \angle i, crocomagmatis \angle iiii, croco \angle i, iu \angle i; teris cum aqua et facis collurium et uteris.

[CHAPITRE XLVIII, t. V, p. 451.]

LII. *De nictalopas; Galenu¹.*

Nictalopas dicunt, quando contingit ut in die videant², transmontante³ autem⁴ sole⁵ non vident. Curare autem eos oportet, inprimis de bracio sanguis auferendus est et de canto secus oculis semiliter auferis⁶, deinde cataractico purgavis aut per clysterem⁷ ventrem, ita⁸ apoplegmatis uteris et sternutum movis. Dabis autem ante cibum bibere ysopum aut ruta. Quod si non obaudiat, iterum dabis scammo-

LIX. *Ad nictalopas.*

Nictalopas autem dicunt quando contingit passio ut in die videant, et post transmutatum vero solis vel noctu non vident. Curare igitur hos oportet prius flevotomum ex brachio et de angulos oculorum. Post haec catharticum dabis aut clysterem adhibes, similiter et cati est facienda purgatio et sternutamenta sunt adhibenda. Dabis autem eis ante cibum apozima de ysopo aut ruta [160]. Quod si haec adhibita non obaudiant,

CHAP. XLVII: ¹ ptiseus. — ² atrofia. — ³ ptiseus. — ⁴ pupilla. — ⁵ ptisis. — ⁶ ptisis. — ⁷ popillam. — ⁸ etrofia. — ⁹ aut. — ¹⁰ oculus. — ¹¹ crocomagmatus. — CHAP. XLVIII: ¹ Galieno. — ² videantur. — ³ ausmontante. — ⁴ aut. — ⁵ solem. — ⁶ et addit. — ⁷ clistere. — ⁸ ja.

^{Aa}
niam et castorium ad purgandos humores; inungues vero mel dispumatum et clausos premit oculos cum fuerit inunctus. Frequenter autem hoc medicamen inungues, quod conficis sic: stipteria ⁹ ygra ¹⁰ Egyptia usta < ii, sales orectus < i; teris cum mel et inungues.

^{La}
iterum dabis de scamonia et castoreo catharticum. Inunguis vero oculos de dispumato mel, et quando inungitur, clausus susteneat oculos, et frequentius exeat cum lacrimis; aut stiptiria Egyptia usta partes duas, salis orictus pars una, teris cum mel et inunguis.

[CHAPITRE XLIX, t. V, p. 452.]

LIII. *Ad claucomata*¹ et *ypocimata*²;
*Rufi auctoris*³.

Claucoma⁴ et ypcyma⁵ antiqui unam⁶ existimabant esse passionem, quod nunc aput⁷ medicos⁸ claucomata cristalloides⁹ tonicae¹⁰ passionem esse dicunt, conversa vel mutata ex proprio humore albi, ypcima vero ex humorum effusione¹¹ pinguium conspissatum inter tonicas ragoides¹² et cristalloidis¹³ fieri dicunt. Est autem¹⁴ claucoma¹⁵ omnino insanabilis; ypcima autem sanari potest, set¹⁶ non omnes¹⁷ curantur. Curare [189 v°] vero ypcysin¹⁸ incoantem¹⁹ hoc modo convenit; temptamus²⁰ igitur auferre sanguinem de bracio et per clysterem²¹ purgare ventrem; de centauriae decoctionem aut cocumeris silvatici²² utimur. Ventrem igitur semper secundum²³ procuramus²⁴, et ventosas in initio, id est²⁵ in occipitio²⁶ inponimus cum scarificationem²⁷. Potio vero diurna²⁸ sit aqua; cibus²⁹ autem qui extenuare valeant humores adsumat;

LX. *Ad claucomata et ypochimata*;
Rufi.

Claucomata et ypochimata antiqui unum esse existimaverunt, novelli autem medici claucoma quidem cristallum humorem existimabant pati, conversum et transmutatum de proprio loco efficitur colore, ypochima autem inter tonicas cadentem humorem fieri inter rogoidis et cristalloidis. Sunt igitur omnes claucomata insanabiles; ypcymata autem sanatur, sed non omnis. Curandum est igitur ypochima; temptamus inprimis, de brachio sanguinem tollimus et per clysterem frequentius purgamus ventrem de centauriae decoctionem coloquentede, ita ut ventre sit frequens solutio, et ventosas in occipitio cum scarificationem inponimus. Oportet autem et aquam in punctionem utatur per totum tempus; cibos vero dabis qui extenuent humores, etiam ut per temporibus utatur apoflectasmis ad caput purgandum. In oculis

⁹ styptiria. — ¹⁰ agra. — CHAP. XLIX: ¹ claucoma. — ² ipocimata. — ³ auctor. — ⁴ claucoma. — ⁵ ipocimata. — ⁶ antiquum non. — ⁷ non caput. — ⁸ medicus. — ⁹ cristallo id est. — ¹⁰ tonice. — ¹¹ effusionem. — ¹² raguides. — ¹³ cristallodes. — ¹⁴ statim. — ¹⁵ claucoma. — ¹⁶ sed. — ¹⁷ omnis. — ¹⁸ ipocisin. — ¹⁹ incuantem. — ²⁰ tentamus. — ²¹ clystirem. — ²² selvatici. — ²³ se cum olium. — ²⁴ procuramus. — ²⁵ idem. — ²⁶ hoc-
cipicio. — ²⁷ scarificationem. — ²⁸ diurna. — ²⁹ cibi.

^{Aa} quod si augmentatur, etiam apoflegmatismus³⁰ faciendus est. In oculis vero medicamenta sunt adhibenda inprimis simplicibus, ut est³¹ mel et oleus³² et feniculi³³ sucus. Post haec vero conmixtis³⁴, qualis est quod recipit sagapenu³⁵ \angle ii, opo³⁶ Cyrinaicu³⁷ \angle vi, in alio \angle v, elleboru albu \angle vi, in alio \angle v, ruta agreste \angle i, afronitru \angle vi, alii \angle v, mel cotilas octo³⁸. Nos autem hoc usi sumus medicamen : caucalidae herbae sucus, camedria³⁹, coronopodiu aequaliter solvis et facis collurium et uteris.

^{La} autem utatur medicamen inprimis quidem apalis, qualis est mel et oleus et fenicoli sucus. Post haec vero et composita adhibes medicamenta confecta, qualis est sagapinum de opo Quirinaicu, elleboro ana \angle vi aut quinque, mel cotilas octo. Nos autem haec frequenter usi sumus, qui recepit caucalidas sucus, coronopodius, omnia aequali solvis mensura; fiunt collurium.

[CHAPITRE L, t. V, p. 454.]

LIII. De amauroseos et caligine.

Amaurosis¹ est generaliter quam plurime inpedimentus² visui, sine³ aliqua manifesta passione in oculis⁴ apparentem. Caligo autem⁵ oculorum modicus inpedimentus fit sub aliquibus incertis causis factus. Curatio enim est utrisque communis⁶, flebotomus⁷ de bracio vel angulis oculorum et detractio humorum ab inferioribus procurata. Post haec autem et ventosas in initio ponere et sanguisugas temporibus et frictiones⁸ in extremas utendus est partes. Potionem vero utatur aqua et cibos⁹ digestibiles, et ventris procuranda sunt obsequia. Procedente autem tempore et sternutamenta sunt adhibenda vel jejunis vomitus faciendus est. Inunguendi vero sunt inprimis de mel et oleu¹⁰ aequa-

LXI. Ad amauroseus et ambliopias, id est obscuritatis et caligines oculorum.

Amaurosi est quando plurimae visus omnino inpedit absque manifesta passione aliqua circa oculos generata. Ambliopia vero est caligo oculorum; amidrui, id est minus videns sub aliquas incertas causas effectas. Curas autem expediunt ad has passiones communiter, ex brachio flebotomandus et de angulis oculorum, ut inferioribus partibus subducatur humor per evacuationem, et post haec ventosas inponendas in occipitio cum scarificationem et sanguisugas in temporibus, et frictio est adhibenda in parte [160 v°] inferiores. In potu vero aqua utantur et cibos diaforeticos. Procidente autem tempore et sternutamenta sunt movenda et jejunis vomitus faciendus, et inunguis oculos inprimis

³⁰ apoflegmatismus. — ³¹ utendum. — ³² oleos. — ³³ fenoculi. — ³⁴ cummixtis. — ³⁵ sagapino. — ³⁶ opo. — ³⁷ Cyrinaicu. — ³⁸ \angle viii. — ³⁹ contrita. — CHAP. L : ¹ amaurosis. — ² impedimitti. — ³ se. — ⁴ oculus. — ⁵ autem deest. — ⁶ communis. — ⁷ flebotemus. — ⁸ friccionibus. — ⁹ cibi. — ¹⁰ olio.

^{Aa}
liter mixtis, post haec etiam hoc uteris
medicamen : crocu obuli¹¹ duo, fel
hienis \angle i, piperis¹² grana lxxv¹³, nardu
 \angle xvi, fenuculi¹⁴ sucus \angle xvi, ammo-
niacus¹⁵ \angle i, mel cotilas¹⁶ \angle iiii [190];
superfundis feniculi¹⁷ sucum, teris
omnia, deinde¹⁸ permittis siccare¹⁹ et
tunc mel admiscis, et mittis in buxide
aerea²⁰, et uteris. Antequam ergo inun-
guas oculos, fumentas cum spongea²¹
oculos de aqua calida marina²².

^{La}
cum mel et oleo aequali mensura. Post
haec quae scripta secuntur, qui fit croco
obuli duo, fel yenis \angle ii, piper grana
lxxv, spica nardi \angle ii, fenocoli sucus
 \angle ii, ammoniacum \angle i, mel cotilas
tres; supereffundis fenucoli sucus, et
post haec teris donec desiccitur, et si
mel admisces mittis et levas. Fumentas
oculos cum spongia de calida aqua ma-
ritima.

[CHAPITRE LI, t. V, p. 455.]

[191] LX. *De strabos¹ oculos².*

LXII. *Ad stravismus.*

De nativitate³ stravos oculos factos⁴
infantibus mox curantur; ut recto⁵ cus-
todiant, lucerna in contraria parte
ponatur et non ex latere reluceat⁶; et
cum adhuc ad nares⁷ adtendunt, lanas
robeas⁸ adpones⁹ temporibus angulis
oculorum, ut ad haec adtendens rec-
tos¹⁰ faciat necesse est oculos¹¹.

Stravi qui nascuntur infantes curan-
tur, si ei ante vultum ponatur, ut rec-
tum adtendat, lucernam *cata* contra po-
sita sit et non ex latere luceat; et quam
plurime adhuc ad nares oculos incli-
natur, floccum rubrum adglutinas tem-
porum angularibus, ut haec adtendendo
recti fiant.

[CHAPITRE LII, t. V, p. 456.]

LXI. *Ad oculos¹ si foris effores² fiunt³.*

LXIII. *Ad hecpiemo.*

Expremuntur oculi interdum, ita ut
permaneant⁴ effores; maxime his con-
tingit, qui strangulatur⁵ aut fleboto-
mantur⁶ de collo aut alio modo stran-
gulantur. Quos oportit flebotomari⁷ et
catartico dare, et si adhuc manit, in
inio⁸ cucurbitas⁹ sunt inponendas, id
est in occipitio. Superponenda sunt¹⁰

Expremuntur oculi interdum ut ef-
fores permaneant. His quibus suffocatis
expremuntur, his ergo de brachio san-
guis est mittendus. Si autem alio modo
fit, adjutoria sunt adhibenda ad ven-
trem purgandum de ellevero nigro et
scamunia et a naribus expremendi sunt
oculi. Nam saepius et ex partu fit op-

¹¹ obolus. — ¹² piper. — ¹³ \angle xxv. — ¹⁴ fenoculo. — ¹⁵ amoniaco. — ¹⁶ coteles. —
¹⁷ fenoculo. — ¹⁸ et deinde teris et. — ¹⁹ secare. — ²⁰ yria. — ²¹ spungia. — ²² mari-
nam. — CHAP. LI : ¹ stravos. — ² oculus. — ³ nativitatis. — ⁴ oculus factus. — ⁵ rectu.
— ⁶ reduciat. — ⁷ naris. — ⁸ rubias. — ⁹ adponas. — ¹⁰ rectu respiciat. — ¹¹ oculus.
— CHAP. LII : ¹ oculus. — ² efforis. — ³ fiunt. — ⁴ permaniant. — ⁵ isgrangolantur. —
⁶ flebotomantur. — ⁷ flebotomare. — ⁸ icinio. — ⁹ cocurbitas. — ¹⁰ siperponendum est.

^{Aa} autem lanæ in mel infusas. Convenit autem eis de aqua marina frigida faciem fovere et de¹¹ intuba sucus et polygoniæ cum papaver superinungere et alia his similia quæ repremant.

^{La} pressio oculorum. Purgatio subvenit quando ex hoc jubantur. Ad vero post flebotomum non oculi ponantur, ventosas occipitio sunt inponenda et superponis floccum lane in mel intinctum cum aqua tegma superponis et requiescat. Expedit autem eis ut de aqua maritima frigida fumentetur facies, et tybæ sucus et polygoniæ cum papaver et aliqua alia plurima quæ possunt repremere et revocare oculos in sedibus suis.

[CHAPITRE LIII, t. V, p. 457.]

LXII. *De sinciseos.*

Sincisis ex percussu¹ fiunt in oculo, ita ut sanguine² confuso oculus videre non possit. Nam mox in principio flebotomandus³ est de bracio; post hæc sanguinem ex recente columbo occiso oculus est implendus, ita superinponenda est lana mollis infusa in ovo cum vino et oleo⁴ roseo temperato et liganda⁵ est, deinde eo ipso facere usque ad tertio. In oculo⁶ vero mittis vel⁷ incymatizas⁸ lactem et cataplasma inponis, quæ ad ipsam expediunt passionem; jam inveteratam passionem inunguis, qualis est cyacus⁹ collurium¹⁰.

LXIII. *De egciseos, id est de percussura oculi.*

Ex percussos oculos sanguinem suffundatur; mox de brachio est flebotomandus, et recens sanguis maxime de turtures, si autem non invenitur columbis, sanguinem oculus est replendus, et sic superponenda est lana mollis in oleo roseo et vino et ovo commixtum et legas. Post hæc altera die hoc ipsum facies; tertia vero die fumentabis et lactem quimatizas et cataplasma inponis, et ex his quæ expediunt ita inunguis [161] et maxime jam inveteratam passionem, qualis est cyacos collurium.

[CHAPITRE LIV, t. V, p. 457.]

[191 v°] LXIII. *Ad miopias eos¹.*

*Miopiasin*² Greci dicunt, cum vident longius prospicere nequeunt³, quæ passio insanabilis est. E⁴ contrario

LXV. *Ad miopias meos.*

Myopasis dicunt qui ex nativitate suam secus quidem vident, longe autem videre non possunt; hii insanabiles

¹¹ inde. — CHAP. LIII: ¹ percusso. — ² sanguinem. — ³ flebotomandus. — ⁴ olio. — ⁵ leganda. — ⁶ oculum. — ⁷ velut. — ⁸ cimatizas. — ⁹ ciatus. — ¹⁰ collorium. — CHAP. LIV: ¹ miopias eos. — ² myopiasin. — ³ nequiunt. — ⁴ et.

^{Aa} autem patiuntur seniores his qui mio- ^{La} sunt. E contrario autem patiuntur se-
⁵ piasin⁵ patiuntur; etenim secus non nis, ut secus non videant, longius au-
vident, longius autem vident. tem videant.

[CHAPITRE LV, t. V, p. 458.]

LXV. *Ad eos quibus lacrimantur oculi.*

LXVI. *Ad lacrimas oculorum fluentes.*

Quibus lacrima multa currit, inun-
guendi sunt emplasticis¹ et infrigda-
tibus², vel stipticis³ colluriis, et fumen-
tatio⁴ de posca⁵ est adhibenda.

Inunguere quibus oculi lacrimantur
emplasticis colluriis et qui infrigidant et
stiptici sunt et lavare oculos cum posca
debent.

[CHAPITRE LVI, t. V, p. 456.]

[161] LXVII*. *Ad incantidas.*

Incantidas dicunt, quando caro crescit ex majore angulo oculus ulceratus. Si
ergo non est malitiosus, sine dolore est, mollis, subfungidus. Si autem mali-
tiosus est, durus est et inaequales et conpunctionis habens dolores. Malitiosus
ergo oportet recusare, qui autem sine malitia sunt, curare; parvas vero adhuc
existentes cum psirico pulvere sunt curandae, majores cyrorgia.

[CHAPITRE LVII, t. V, p. 459.]

[193] LXXV. *Ad peduculos¹ et incorias
in palphebris².*

LXXVIII. *Ad peduculos in oculis.*

Quod si pedoculi³ aut incorias in
oculis fuerint natas, inprimis purgas
ipsas incorias, ita aqua marina tepida
labas, et sic tangis medicamen, id est
sandarace⁴ et stafidagria cum mel et
vino trita inlinis, aut certe⁵ hoc modo
confectum⁶: stiptia⁷ scistes⁸ ∠ ii, stafi-
dagria ∠ i, teris et uteris. Item aliut:
lythargyru⁹, nitru¹⁰, stafidagria¹¹, san-
darace¹² ana ∠ i; simul teruntur, adici-

Qui in palpebrarum pilos peducolos
habent, oportet prius purgare peducu-
los, ita aqua maritima lavare palpebras
et marginibus oculorum medicamen
inponere stipteria scistes.

¹ mopiasin. — CHAP. LV : ¹ inplastrecis. — ² infrigidantibus. — ³ stypticis. — ⁴ fu-
mentacio. — ⁵ posca. — CHAP. LVII : ¹ pedoclos. — ² palpebris. — ³ peducli. — ⁴ san-
darice. — ⁵ certi. — ⁶ est addit. — ⁷ stiptiria. — ⁸ scistis. — ⁹ litargiro. — ¹⁰ nitro.
— ¹¹ stafitagra. — ¹² sandarici.

* Ce chapitre manque dans les manuscrits de Paris.

turque vetus oleum¹³ pari portione¹⁴
adque acetum, donec mell[i]s grassi-
tudo sit et unguis.

[CHAPITRE LVIII, t. V, p. 459.]

LXVIII. *Ad clausas nares; Arcegenus.*

Quando nares obcluduntur, solvere ventrem temptamus inprimis, et sic sanguissucas circa nares adhibimus. Post autem tertia die, lenteo a mediis temporibus usque ad mela copertas et ex hoc nares partes diaforisin facere debeant inplastrum per dies xc utantur. Post haec de aloe facta pigra solvatur venter, aut certe hiera *dia coloquentidos* danda est, et post haec apoplegmatismum uteris. Postea quae malaxent inponis medicamenta, qui nares circumdent et faciem et sic lavit. Deinde naribus odora menta adhibes castorium in acetum tritum, et sic adhibes sternutum, et si adhuc aliqua opus habet adjutoria, ex rafanis oxymelle datus vomica provocabis. Postea vero absenti sucus quantum medius coeliarius est propinabis, aut certe ysopo aut origano apozima danda est. Expediens autem et malagma, ut superponatur usque ad cervicem et usque ad occipitium, hoc est bis et saepius unguendum est in his passionibus.

[CHAPITRE LIX, t. V, p. 460.] .

LXX. *Ad suffocatus.*

Quibus offocatis revocatio fit, in aceto infunden [161 v°]da sunt piper et cnidius semen et in aceto tritus acro iniciendi sunt; difficulter autem allegantur, sed coguntur. Resolutus autem circa collum robore adtenduntur, mox et levant, sed habent aliquid similem ei revocationem naufragantibus et omnibus stranguilantibus, reviscunt calore vitali.

EXPLICIT LIBER OCTAVUS URIBASII.

¹³ olium. — ¹⁴ porcioni.

Nous donnons en appendice, à la fin de ce livre, le texte du premier chapitre d'après *Ab*, avec les variantes de *G*; en effet, un examen attentif de ces deux textes permet de reconnaître qu'ils sont entièrement différents de ceux des manuscrits de Laon et de Paris (*Aa*); ainsi, pour ce chapitre tout au moins, il semble qu'il y ait eu trois traductions: une du VIIe siècle (*Aa*), une du IXe (*Ab* et son dérivé *G*), et une du Xe (*La*).

[82 c] I. *Ad memoria perditā.*

Amissio memoriae distemperancia cerebri est, hoc est nimia humectacioni facta de plenitudine humore¹ facto² reumatismo; nam ex superflua hūmectacionem universi sensui leduntur, maxime memoriæ. Perdicio enim memoriae leditur de frigida distemperancia, et ideo calefa[82 d]cere oportit, non autem exsiccare, sed neque infundere; quod si cum humectacione est, siccare opus est, si autem cum siccitati, infundere. Infunditur autem olei fumentacioni³ et alia que naturaliter humectant; quod si ex habun[dan]ciam⁴ humorum leditur sensus, primum fleobotomandus⁵ est, deinde gira⁶ est purgandus, et post dies xv⁷ caput est purgandus et ciborum custodienda est digestio est⁸; caput in solio non est mergendum, sed in piscina tantum; caput vero de nitro lavandus est, et mel vel sapone Constantini utendus⁹.

II. *Ad freniticis.*

Freneticorum causa certa¹ accidencia² et manifesta signa ostendunt; sunt acute febris cum terribili mentis alienacione; sunt etiam iugis insumietatis³ ex nimia tensione vel indignacione⁴ menigga⁵. His ergo in accessione nihil faciendum est⁶; copiculus⁷ inprimis lucidus⁸ et temperatus; ciborum etiam observanda continencia est, et se nulla nos etatis au temporis ratio terreat, fleubotomus⁹ ubi veniendum est, vel venter si constrictus fuerit, clystirem¹⁰ simplicissemum procurandum est de mulsa et olio¹¹; certum est enim febricitantibus omnes eneccionis¹² meninge¹³ sociare. Vini vel aceti ipsi odor fugiendus est; cibi vero levis vel eos que infundere possunt aptis temporibus sunt ministrandi; caput in primis temporibus oleo roseo infundendus est aut certi oxirodino. Quod si adjutoriis contentis passio fuerit augmentata [83], oleo roseo cum aceto

CHAP. I : ¹ humorum. — ² factu. — ³ fumentatione. — ⁴ habundantia. — ⁵ fleotomandus. — ⁶ gera. — ⁷ quindecim. — ⁸ degestionem. — ⁹ est addit. — CHAP. II : ¹ est. — ² accedentia. — ³ insomnietates. — ⁴ indigestione. — ⁵ mininga. — ⁶ procurandus est addit. — ⁷ subiculus. — ⁸ est addit. — ⁹ fleotomus. — ¹⁰ clistere. — ¹¹ oleum. — ¹² senectiōnes. — ¹³ meninge.

modico in co¹⁴ papaver decoctus est, id est ut¹⁵ quarta pars aceti, et exinde caput frequencius rigandum est. Quod si inpatientis¹⁶ se jactando quassaverit, specialiter mollibus legaturis fasciare¹⁷ adlegatis quiescere faciamus; faciem vero eorum fumentandum est de aqua calida, ubi papaver agresti aut semen lactuce decoctum est; lingui vero asperatati, ut¹⁸ inate latis dictum est, erit observandum¹⁹. Quod si ex nimis febribus lentua plus siccior apparat, lectus eorum suspendendus et ad vicem gestacionis agitandus frequenter; etenim ex ipsa commotionem velut mentis quiescentibus somnus procuratur. Consideratis igitur temporibus, de olio dulci cum aqua calida dulci mixtum tigmatibus infusi stomachus et²⁰ fumentandus, frequenter etiam et cataplasma eis est inponenda de tritici aut ordeï farina admixto lini semine. Inveterata vero passio²¹ etiam de rasis capite cocurbitas cum sanguis detraccioni adhibenda sunt, ex quo adjutorio, ut sepe probavimus, ad plenam sanitatem perducti²² sunt.

III. De litargicis¹.

Litargicis et freniticis capite², naribus³ et opio fronte similiter et naribus inlinimus; causa est et utrique acutis febribus exagitantur; nam frenitici siccitati ex igneo⁴ perito⁵ ferbore in meninga paciuntur; litargici autem ex infusionem oppressionibus⁶ obtunsus de flegmata inpinguata partis flegmonem faciunt^[83 b], quia⁷ causa gravidine molestante et falsi veluti somno molestius depremuntur. Corum in inicio fleubetemus⁸ vel oxirodinus absque papaveris decoctionem ut in friniticis adhibendus est; quibus etiam ad excitandum et humoris extenuandus vel calificiendus⁹ pinguis que ledunt humoris¹⁰, coquendus est in aceto timus et puleius et origanus vel alia his similia, et cum olio roseo aut camimelo mixtus est, capite est adhibendus; et porrus sine olio ipsi acetus naribus odorandus est adponendus. Quod si his adjutoriis contemtis passio augmentatur, post hec¹¹ palatum forcioribus medicamentis et agrioribus utendum est, id est stafidagria¹² trita cum mel palatus frecandus est; deinde ptarmicis uteris medicamentis, quale est struccio¹³ ∠ i, elliboro albo¹⁴ ∠ i, castorio ∠ i, piper grana x, facto pulvere et in naris cum pinna sufflas. Et in capite adhibendum est semilibus virtuti medicaminibus usque ad senapismum, quem uteris sic: mittis equalia pondera senapem et caricas, et superponendum¹⁵ est pedibus et tibiis et vel super fronte, quod Greci *inenion* vocant, et superleganda sunt, donec roborem inducant partibus, hoc est duobus aut tribus oris sit superpositum; menimo¹⁶ autem hoc est de retro capite quod occipidium¹⁷ dicimus ibidem diu permittenda est inmorare,

¹⁴ quo. — ¹⁵ sit *addit.* — ¹⁶ inpatientes. — ¹⁷ fasciarum. — ¹⁸ asperitate ut. — ¹⁹ observandum *deest.* — ²⁰ est. — ²¹ passione. — ²² producti. — ЧАП. III : ¹ litargus. — ² vel mininge ex quo extrinsecus unguendi sunt *addit.* — ³ nares. — ⁴ ignito. — ⁵ speritu. — ⁶ oppressionem. — ⁷ et qua. — ⁸ fleotomum. — ⁹ calefaciendus. — ¹⁰ diumeres. — ¹¹ haec. — ¹² stafisagria. — ¹³ strucciu. — ¹⁴ elleboru albu. — ¹⁵ superponendus. — ¹⁶ nemo. — ¹⁷ occipidium.

donec visica levit per quas humor decurrat. Sed et ventosas in eo utendum est loco¹⁸, se prolongaverit [83 c] causa, una in occipicio¹⁹, alias vero duo in singulas aurium partis et quarta deficienti cervice in secunda spondolo. Pocionis vero dabis mulsa de mel non cocto facta et virtuti²⁰ servat et degerit califaciendo frigdorem; dabis autem et ex intervallo medium ciatus aut integrum. Castorius autem ad hec hutilissime datur, et magis fleumaticis spasmus patientibus ex plenitudine et tremulosis et freniticis, prepter illis quibus lingua aspera et sicca cum spasmo ipocondriae²¹; dabis autem pensu \angle i in mulsa ciatus tribus.

¹⁸ locus. — ¹⁹ occipio. — ²⁰ virtute. — ²¹ yppocondriae.

LIVRE IX

DE LA SYNOPSIS.

Le livre IX de la *Synopsis*, l'un des plus importants de l'ouvrage, nous a été conservé par les deux manuscrits de Paris et par celui de Laon. Ce dernier est resté plus fidèle à l'ordre des manuscrits grecs tels que nous les possédons aujourd'hui; et, tandis que *Aa* et *Ab* ont interverti les chapitres et adopté un ordre de matières tout différent, la traduction du xe siècle ajoute peu au texte original et en suit d'une manière assez exacte le développement. Les manuscrits de Paris ajoutent, en outre, une foule de chapitres tirés de divers auteurs, notamment de Soranus, et ont intercalé dans ce livre IX un grand nombre des chapitres du livre IV des *Euporistes*. Cette dernière partie sera publiée plus loin, avec les fragments des traductions de ce dernier ouvrage. Pour plus de commodité, les variantes sont rangées non plus sous les numéros des chapitres de l'édition grecque mais sous ceux des chapitres du texte latin, qui diffèrent beaucoup entre eux, ces derniers étant généralement moins élevés.

IN NOMINE DOMINI. INCIPIT TEXTUS LIBRI FELICITER VIII.

[208 v°] I. *Ad cataru*¹.

Catarus sollicite visitandus² est, praeterea³ cui origo⁴ de capite est et principium de naribus derivatio⁵. Si ergo in naribus permanserit, fluit humor liquidus et acer, saepius autem et cholericus, gravitas fit in superciliis⁶, et frontem vel temporibus constrictio, nares vero constipantur ita ut per ore suspirent et vocatur *coriza*⁷. Fit autem in faucibus et mobit frequenter sternutamenta cum tussicula⁸ et asperitate faucium et vocatur *brancos*⁹. Tertium vero genus qui pulmones vel loca videtur infundere eam Greci *catastasmon*¹⁰ appellant, gravitatem facit pectoris cum tusse molesta vel aliis plurimis signis quod longum est enarrare. Quod si neglectus fuerit, multas causas malas generat; facit inflammationes in garga-

I. ¹ catarro. — ² visedendum. — ³ prepteria. — ⁴ orico. — ⁵ derivacio. — ⁶ supercylies. — ⁷ goriza. — ⁸ tussecola. — ⁹ brocos. — ¹⁰ catastamon.

lione et anthiadas in tunsillas, et tusses generat, et longas passiones et periculosas inferit, ita ut sanguinem expuant et pus proiciant et in ptysin incidant et vocis raucitatem¹¹ incurrant. Hos ergo oportet sollicite et diligenter curare qui catarum incurrunt; mox enim in principio passionis a cibis¹² et potu abstinendus est aeger¹³, et olei irini feces¹⁴ infundenda est capitis bregma, et totum caput inungendum est vel infundendum ex decoctionem rutae et oleo larino¹⁵; hoc enim digerit et densat solutos humores qui fluunt. Velandus est vero caput et dum¹⁶ dormit supinus non¹⁷ jaceat, sic enim jacentibus facile in arteria tracea humor decurrit. Oportit autem gargarizare de stipticis rebus, qualia sunt rosa in aqua cocta aut ros aut lentiscus, vel si his non¹⁸ posca; nares vero dirivandae sunt odoramentis de melantio, id est gitter et aniso. Oportit etiam in nares gitter cum acito trito infundere, necnon et betae aut anagallidos sucos in naribus mittendus¹⁹ est, ut foris currat humor, qui de palato in pulmōnibus descindere habuit²⁰. Coriza autem parva consistens [209] facile componitur, si caput irino aut laurino oleo perungatur, et ligu semen²¹ in oleo coctum, et ruta et simen ejus, et caput coperiat et cibi sit abstinencia; quod si sternutamenta sunt, hoc²² est coriza, gitter triti pulvis in linteo raro ligatus et manibus fricatus naribus est adplicandus ad²³ odorandum, ita ut ipsum odorem per nares intrinsicus trahat²⁴, aut sebum²⁵ involutum et sub prunas calentes missum et cum se²⁶ assaverit tritum similiter odoretur, aut murra soluta vino odorato²⁷ inlitas aures et nares spisso liquore multum jubatur. Dandae sunt etiam potiones vini et mellis in quo ruta viridis decocta est; dantur etiam ubi pyretri aut piperis pulver aspargitur. Etiam prolongata passione post longo intervallo largius cogantur vinum accipere, salsos quoque cibos ministratos, ut sub utrisque coacta ebrietas dessicans protinus medeatur. Quod si thoracem occupaverit, loci ipsius natura vel vicinos intuentes, pulmones sollicitius visitandi sunt unguentis et ceteris supradictis confectis cum opobalsamo, qui ex altitudinem thoracis ad superficiem revocare possint reumatismum, qualia sunt pintameru aut marciaton. Si tussicula supervenerit, quae mala ex vicinitate quadam contagione sollicitant, adhibita consideratione quolibet modo ad inferiora humor ille deducendus est ne in thorace diu resedeat, perseverantibus tamen prioribus adjutoriis ordinatis, superaddo plantis eorum pice liquida, ut inunguantur sola pedum, et fricare cum unguentis supradictis partes pectoris, adpositis proxime carvonibus; interea cum saepius constrictionis molestiam praevaleant ut flegma difficiliter egeratur, his elegmata de origano, tymo et ruta viride in mulsa potui dabo, aut cum mel dispumato confecta dabo electaria, et pinguium ficorum decoctione cum supra[209 v°]scribitis dabo speciebus. Quod si idemtidem humorum

¹¹ voces raucitatum. — ¹² accipi. — ¹³ subcius procurationes etis multum profuit addit. — ¹⁴ facies. — ¹⁵ laurino. — ¹⁶ cum. — ¹⁷ non deest. — ¹⁸ aut addit. — ¹⁹ metendus. — ²⁰ habebat. — ²¹ ligo sinen. — ²² hoc deest. — ²³ ad deest. — ²⁴ extraat. — ²⁵ aut si vocem. — ²⁶ cusi. — ²⁷ odia. — *Le reste du chapitre dans Ab ne présente, avec le texte de Aa, que de légères différences orthographiques.*

multus fluxus spotorum inquietando vigilias procuraverit, tunc ad eorum coagulatione vel digestionem succus ptyssanae dabo aut lente cum mel cocta, dabo omnes pulvis cum piper, dabo et salsamenta, dabo et in nocte antidotia de piper et murra et storace et galvano et opio confecta et cum mel Attico temperata. Dabo etiam et catapotia hoc modo confecta per triduo et mox tollunt tussem: yosquiami semen albu \angle vi, murra trochite \angle vi, opiu \angle i, storace \angle i; cum aqua facis catapotia et das tres dormitu eunti. Item alias ad catarrum: galvanu \angle i, stiptiria cistes \angle i, opiu \angle ii; cum aqua facis catapotia et das in nocte eunti dormitu tres aut duas aut una catapotia secundum virtute vel aetate. Item catapotia qui faciunt ad tussem et somnum facit; jubat autem et aemoptoicos et aempyilosis et ptycos; vocatur panacia Galenu: storace Tsaurica \angle viii, murra \angle iiii, opiu Thibeu \angle iiii; cum sapa facis catapotia et das in noctu eunti dormitu ut supra. Ego autem ad longu et diu perseverante catarru usus sum adiutorium hoc modo; jubeo caput ungueri oleo nardo optimo cum murra stacte et opobalsamo, et in diuturna passione catarrhi radi feci caput et usus sum ex aspalto emplastrum, quale est barbara aut *dia iteas* et his similia.

[CHAPITRE I, t. V, p. 462.]

II. *Ad sanguinis sputo¹ de cataro²;*
Galieni³.

[162 v°] *Galenus; ad sanguinem*
proicientes ex catarro.

Aa Qui vero sanguinem ex cataro expuunt⁴, flebotomandi sunt⁵ mox in principio, aut clystere⁶ acro⁷ venter⁸ solvendus est, et sic frictiones⁹ sunt adhibendae et quam plurime in brachiis¹⁰ et femoribus, et simul medicamen calidum est utendum, et constringenda sunt ligaturis¹¹ loca. Caput vero¹² radendum est et inlinendum de femus columborum¹³ agrestium, et oris¹⁴ tribus transactis, ad balneum est ducendus et labit praeter caput, nam caput non tangat [210]; et cum exierit de balneo, coperis eum mediocriter, et diligenter nutris¹⁵ sorbitionibus austera¹⁶ poma¹⁷ habentibus, et cum dormire voluerit,

La De catarro expuentis sanguinem vena incidenda est in initio ex brachio aut clysterem acrum uti oportet, ita fricare manus et coxas quam plurime oportet; simul etiam medicamen calefacientem allegas et rades caput eis et superponis stercus columborum agrestium; medicamen horis tribus sit inpositus, deinde ad balneum duces et lavit sine aliqua unctionem, ita ut nec tangat caput, et sic coperis caput mediocriter. Diligentius nutris sorbitionis solas austera poma habentem, ita dormire volenti de serpentem dabis thiriacam noviter confectam, et in secundo die totum corpus frecas praeter caput et in requiem

CHAP. II: ¹ expoto. — ² catarrhom. — ³ Galieni *deest*. — ⁴ spuunt. — ⁵ fleubotomandus est. — ⁶ clystire. — ⁷ agro. — ⁸ ventre. — ⁹ friccionis. — ¹⁰ brachies. — ¹¹ legaturis. — ¹² viro. — ¹³ colomborum. — ¹⁴ horis. — ¹⁵ notris. — ¹⁶ haustera. — ¹⁷ pommo.

^{La}
^{Aa} antidotum¹⁸ tyriacam¹⁹ *dia ecidnon*²⁰ dabis bibere recentem²¹ confectum; et alia die²² totius corporis adhibes frictiones²³ praeter capiti, et in requiae²⁴ est habendus; iterum ad vespera²⁵ dabis tyriacam. Constrictum autem adhuc²⁶ catarum, tertia²⁷ die mane mel coctum modice dabis, et quiescat, et post haec fricas²⁸ omnem corpus; cibos autem dabis ptysanae²⁹ sucos cum pane modico³⁰. Post haec, quarta die, mane dabis tyriacam bibere, simul et purum mel. Capiti autem ipsum medicamen iterum superponis et sic labet, et nutris mediocriter; expurgas ceterum³¹ vehementer³² pulmones. Quinta die sic iterum ex intervallo uteris in capite consueto ceroto³³ *dia tapsias*³⁴; totius³⁵ autem corporis³⁶ diligentiam³⁷ frictiones³⁸ adhibes³⁹. Si autem ex frigore de pulmone⁴⁰ sanguinem expuunt, confestim flebotomas⁴¹, et apoferisin⁴² bis facis⁴³ in ipsa die ana modice [106] deducendo⁴⁴, et in alia die similiter⁴⁵ bis⁴⁶, et sic frictionem coxis et⁴⁷ ligaturis⁴⁸ uteris; inprimis ad vesperum ponis *dia spermaton*⁴⁹. Post apoferisin⁵⁰ factam, alia die⁵¹ ponis totius thoraci⁵² cerotum *dia tapsia*⁵³ et tolles eum ad vesperum, ut⁵⁴ non plus quam debet calefaciat⁵⁵. In tertia die iterum super-

est habendus. Constricto autem in ipso catarro, tertia die mane oportet mel coctum modice, in requiem iterum est custodiendum et totum iteratum frecas corpus. Nutrimentum autem dabis ei ptysane sucus cum pane modico, post haec quarta die mane *dia ecidnon* dabis cum puro mel. Capiti autem ipsum quem habet medicamen iterum inponis, ita lavas et frecas mediocriter expurgata. . . . * fortiozem inponis quinta die, sic iterum ex intervallum [163] uteris in capite consueto ceruto *dia tapsias*. Totius vero corporis curationem nutribilem facito.— Si ex frigore respiratorii organi sanguinem expuunt. Quod si ex frigore respiraturii organi sanguinem expuunt, flevotomas confestim et apoferisin facies bis in ipsa die, et sequenti die similiter bis, ita frictionem adhibis in coxis et legaturis inprimis uteris; vespere autem dabis *dia spermaton* in apoferisin. Post alteram vicem superponis in tota thorace cerutum de tapsia, ita tollis eum ad vesperum, quod non calefiat plus quam competit. In tertio iterum superponis horis tribus et sic lavas eum et nutris post haec hominem tribus diebus sorbitionibus. Tertio die primo sucus ptysane dabis et pisces aliquos, qui bene digeruntur

¹⁸ anteditum. — ¹⁹ thiriaca. — ²⁰ de cynon. — ²¹ recentim. — ²² alio diae. — ²³ frictionis. — ²⁴ requiem. — ²⁵ verspera. — ²⁶ adhuc *deest*. — ²⁷ terciam. — ²⁸ frecas. — ²⁹ thesim. — ³⁰ modicum. — ³¹ cyterum. — ³² vehementer. — ³³ consoeto cheroto. — ³⁴ *dea ptassias*. — ³⁵ tutum. — ³⁶ corpus. — ³⁷ diligencia notribilim. — ³⁸ et unccionis. — ³⁹ adhibis. — ⁴⁰ pulmonis. — ⁴¹ flebotomas. — ⁴² apudferis. — ⁴³ bes faces. — ⁴⁴ deducendum. — ⁴⁵ simul aut. — ⁴⁶ bes. — ⁴⁷ aut. — ⁴⁸ legaturis. — ⁴⁹ *dea spermaton*. — ⁵⁰ aputferisin. — ⁵¹ et *addit*. — ⁵² torace. — ⁵³ ptamsia. — ⁵⁴ quod. — ⁵⁵ calefacere.

* Ici un mot effacé dans le manuscrit, peut-être *cerutam*.

^{Aa} ponis⁵⁶ oris⁵⁷ plus minus tribus, et labas hominem ipsum et nutris tribus deinde diebus. Tertia autem die ante ptyšanas⁵⁸ das piscem⁵⁹ aliquod digestibilem simplicem conditum. Das autem similiter ad vesperum *dia spermaton*⁶⁰ medicamen; in altera aut tertia die, quae somnum faciant et anodina⁶¹ sunt vel desiccant dabis. Jam autem loca facta temperata et inflammatione cessante uteris tyriacam, et post haec lactem ut mos⁶² est jubis ut bibat, sed et cibos similiter vene⁶³ nutrientes et digestibiles⁶⁴ ministrabis⁶⁵ [210 v°]. Sic enim a prima die eos ipsos⁶⁶ utendo⁶⁷ sanabis. Qui autem post duo aut tres dies negligentes⁶⁸ insanabilem faciunt ulcus, et pessimus⁶⁹ efficitur⁷⁰ in pulmonibus consistens⁷¹ ulcus; ideoque oportet confestim incidere⁷² in bracio venam subteriore⁷³ et secundas⁷⁴ ephaferesis⁷⁵ facere plus minus bis⁷⁶ aut ter, fricare⁷⁷ et legaturis coxas constringere. Et cum haec fuerit adinpletum, primo omnium acitum potui dabis, ut si aliquis⁷⁸ interius fuerit sanguinis trumbus⁷⁹ in visceribus⁸⁰, exsolvatur et purgetur⁸¹; et nihil hoc prohibente bis et⁸² ter facies. Post haec autem uteris quae glutinent⁸³ stiptica medicamenta aut aquosam⁸⁴ poscam⁸⁵ inprimis, aut ubi decoquitur⁸⁶ melum aut myrta, aut aliquod aliut⁸⁷ stipticum coctum⁸⁸ ad vespera. Iterum similiter dabis medicamen prohibendo omnes cibos⁸⁹. Op-

^{La} simpliciter conditos. Dabis autem similiter in vespera *dia spermaton* medicamen; in secunda et tertia die somnum faciunt et sine dolore esse facit et desiccat. Jam ipsum locum temperatum effectum et inflammationem mitigant purgando diligentius potest et post haec uteris *dia ecidnon* medicamen; post quem uteris de lactibus potionis et alios cibos competenter utere; sic a prima die cum ipsis incipientes sanantur, post autem duos aut tres dies omnes. Sed aliqui eorum insanabilem habentes ulcus pessimam habent causam ad sanandum. Si in pulmonibus consistit ulcus, confestim incidere in brachio venam inferiore apoferesin facere bis et tertio et frecare et legaturis coxas constringere totas; haec enim in primo est faciendo ut detur eis acetus bibere, ut si quis ibidem sit trombus in visceribus aut vicino loco, exsolvatur et hoc nihil prohibet et his tertio facias. Post haec autem dabis quae inplastica sunt medicamenta aut cum acosa pusca in primis et cum mali Cydoniis aut myrte aut aliquam aliam stipticam decoctionem in vespere. Iterum similiter dabis medicamen; prohibetur omnes cibos. Optimus est autem postea auferre non mox sed modicum cibus et medicamenta similiter utatur usque ad dies quattuor; et embrocas circa thoracem statim quidem melinum et roseum, hieme autem cum nardinum uteris aut et cum

⁵⁶ siperponis. — ⁵⁷ horis. — ⁵⁸ thisinas. — ⁵⁹ pescem. — ⁶⁰ *dea spermaton*. — ⁶¹ adnolina. — ⁶² utimur. — ⁶³ bene. — ⁶⁴ digestibilis. — ⁶⁵ menstrabis. — ⁶⁶ eus ipsos. — ⁶⁷ utendum. — ⁶⁸ negligentes. — ⁶⁹ pessimus. — ⁷⁰ efficitur. — ⁷¹ consistens. — ⁷² incidere. — ⁷³ superiore. — ⁷⁴ secundas. — ⁷⁵ ephaferis. — ⁷⁶ bis. — ⁷⁷ frecare. — ⁷⁸ aliquid. — ⁷⁹ trombus. — ⁸⁰ visceribus. — ⁸¹ purgitur. — ⁸² bis aut. — ⁸³ glutiant. — ⁸⁴ agosam. — ⁸⁵ poscam. — ⁸⁶ decoquitur. — ⁸⁷ aliquid. — ⁸⁸ coctum. — ⁸⁹ omnis cibus.

^{Aa}timum autem est postea offerre non parvos, et cibos, et medicamen similiter utere usque quarta die, et embrocas circumdas thoracem extate quidem oleo melino aut roseo⁹⁰, hieme autem nardino. Uteris autem post haec emplastro⁹¹, quales⁹² sunt de asfalto⁹³ confecti et acito solos⁹⁴ ipsos. Qui autem insanabiles mihi esse videntur, qui ex cacocymia comeduntur⁹⁵ loca et ulcera faciunt.

^{La}ipsis enplastis medicamentis, qualis est de aspalto et de aceto confectus. Solus autem iste significatur et insanabilissimi videbitur esse, ut propter cacocymia aut qui se comedit ulcus.

[CHAPITRE II, t. V, p. 466.]

III. *Ad aemoptoicos*¹.

[163 v°] III. *Ad sanguinem vomentibus*; Galenus.

Primus periculus² est, qui sanguinem expuunt et maxime si nimium jacent³. Curatur ergo mox in initio⁴ passionis, si adhibeantur ea quae subter⁵ adnixa sunt. Ad totam vero⁶ stam passionem⁷ medicorum opera est. Ad sanandum porcacla in cibo⁸ sumpta, melius autem succus ejus si bibatur prestat; balaustia igitur et robi⁹ fructus et flores¹⁰ roboris et glandis¹¹ cortex secunda, et maxime hutiliores sunt si coquantur¹² et sic utantur. Item ibisci¹³ radices¹⁴ coctae et mentae virides¹⁵ sucos¹⁶ et centauriae majoris \angle ii, datas febrientibus cum aqua, sine¹⁷ febre¹⁸ constitutis cum vino. Item reu Ponticu¹⁹, ges Samia, ges asteros²⁰, Limnia sfragis²¹. Quod si trumbus de sanguine²² interius fuerit factus, coagu²³lum²³ dabis

In primis periculum est sanguinem reicientibus in ipsa absque mensuram evacuationem existentem. Juvari ergo et hoc statim patientis de infrascripta medicamina possunt, si in tota passione medicus operetur. Sanat enim porcacla comesta, operatibus autem est succus ipsius potus, balaustia, rubi fructus et ipsius floris roboris vinosus et coctus cortices quae sunt inter testam cooperaturae glandis vel castaneas balaninas similiter et maxime eas coctas aqua ipsarum et fagi et proni operatibi sunt. Evisci autem radices ubi coctas sunt aqua ipsa pota, menta et recentes succus centauriae majoris duas dabis dragmas qui febriunt cum aqua, qui autem sine febre sunt cum vino. Reo pontico, scynu id est lentiscu folia aut cortex ejus,

⁹⁰ circumdas. . . . roseo deest. — ⁹¹ autem emplastro. — ⁹² qualia. — ⁹³ asfaltum. — ⁹⁴ solum. — ⁹⁵ comeduntur. — CHAP. III: ¹ aemoptoicus. — ² periculus. — ³ jectant. — ⁴ initio. — ⁵ subter. — ⁶ viro. — ⁷ sta passione. — ⁸ cibum. — ⁹ rubi. — ¹⁰ floris. — ¹¹ glandix. — ¹² quoquantur. — ¹³ evisci. — ¹⁴ radices. — ¹⁵ veredis. — ¹⁶ sucus. — ¹⁷ seue. — ¹⁸ febr. — ¹⁹ Pontico. — ²⁰ sathyris. — ²¹ fragias. — ²² sanguineus. — ²³ quacollum.

^{La}
bibere, et maxime leporis. Exsolvit
autem trumbos²⁴ et²⁵ lexivata²⁶ potui
data et tymus²⁷ et satureia cum acito.

et ges Samia et aster, sfragi Limnias ad
omnem sanguinem reicientibus optime
faciunt. Ad autem sanguinis trumbus
coagolus potus et maxime leporis. Re-
solvit autem trombüs et fici lixiva cum
aqua facta et pota et thimus et satureia
cum aceto bibita.

[CHAPITRE III, t. V, p. 467.]

III¹. *Ad empyicos², id est qui pus
expuant.*

III. *Ad impiicus; Galenus.*

Impyiici³ vocantur, qui in thorace⁴
aut⁵ pulmone⁶ apostima facta pus per
ore proiciunt⁷. Fit autem eruptio inter
thoracem⁸ et pulmonis regionem. Quod
si non caele⁹ fuerit curatus, ptysicos¹⁰
faciunt et moriuntur. Februnt autem
ex intervallo ectica¹¹ febre; proicitur
enim pus aut per os, aut inferius aut
per ventre aut per vissica¹² cum urinis.
Quae enim per ore fiunt rejectiones¹³
puris periculosiores¹⁴ sunt. Oportet
autem inprimis digestionem¹⁵ puris¹⁶
procurare et cum spongia¹⁷ extrinsicus
loca fumentare¹⁸ aqua¹⁹ calida et cata-
plasma adhibere de farina hordei²⁰, cui²¹
admiscis caricas modice coctas²² et re-
sina et stercus columbinum et nitrum²³
et ibiscum²⁴. Haec enim cataplasma
extenuat et digerit²⁵ et vulnus rumpit.
Jubat autem²⁶ ad vulnus, ut rumpatur
in sano²⁷ ut jaceat²⁸ latus infirmus.
Sorbat autem ex intervallo mulsam et
roba²⁹ cum vinum³⁰ et sucus ptysanae³¹

Impiicus vocant eos qui ex thorace
aut pulmonem subito pus voment. Con-
tinetur autem pus ubi rumpitur vulnus
inter thoracem et pulmonem regionem
quem non citius proiciunt. Februnt
enim sine intermissione hectica febre;
rupto igitur vulnere aut sursum aut
jusum; qui autem jusum, per ventrem
et intestina transitum facit; qui autem
in vissica suscipitur, per venas aliquas
in vissica transit. Qui autem sursum
per ore proiciunt pus, periculosiores
sunt. Oportet autem inprimis quidem
digestionem puris provocare ut cum
spongiis fumentetur, et sic cataplasma
est adhibenda de farina hordei, admixtus
ficus aut carecas modice, resina et ster-
cus columborum et nitro et viscum. Haec
enim extenuent et diaforisin faciunt.
Item cataplasma ad haec simplicem:
evisci radices tundis et farinam tritici
admiscis et cataplasma adponis, quo
operatur autem eruptionis si in eo qui

¹ duricia addit. — ² sacci addit. — ³ lyxibata. — ⁴ thymus. — CHAP. III: ¹ iiii. —
² ympyicis. — ³ impylei. — ⁴ toracae. — ⁵ aut deest. — ⁶ pulmonim. — ⁷ proyiciunt.
— ⁸ thoracae. — ⁹ celere. — ¹⁰ thesicus. — ¹¹ hectica. — ¹² vissicam. — ¹³ reyiccionis.
— ¹⁴ periculosioris. — ¹⁵ indegescionem. — ¹⁶ poris. — ¹⁷ spungia. — ¹⁸ fomentare. —
¹⁹ qua. — ²⁰ ordie. — ²¹ ubi. — ²² coctas deest. — ²³ et nitrum deest. — ²⁴ eviscum. —
²⁵ degerit. — ²⁶ et addit. — ²⁷ insanum. — ²⁸ jacead. — ²⁹ ruba. — ³⁰ vino. — ³¹ thesani.

cum mel. Quod si fortes³³ sunt, ante³³
 bibant thimū³⁴ aut ysopū³⁵. Jubat au-
 tem et ut cito rumpatur vulnus tarico-
 fagia³⁶ et *dea coloquentidos*³⁷ iera³⁸
 catapotias³⁹ in nocte⁴⁰ datas. Cum
 autem ruperit se vulnus et pus qua-
 perit⁴¹ proicere⁴², dabis ysopum⁴³ in⁴⁴
 mulsā coctum⁴⁵. Cataplasma vero⁴⁶ uteris
 ex pollines⁴⁷ tritici⁴⁸ in mulsā et
 oleo cocta. Quod si vulnus sordidus⁴⁹
 fuerit, mulsā⁵⁰, frequenter dabis bibere,
 ubi decoquis⁵¹ astragalos⁵² irei⁵³ duo
 aut tres⁵⁴ et⁵⁵ glycirizae⁵⁶ radix fascicu-
 lum parvum mittis. Hutilis est autem
 glycirizae⁵⁷ radiciis sucus tritus et se-
 samo⁵⁸ mixtus⁵⁹ et sic datus. Tusse autem
 pessime insistentem, thimus tritus et
 ysopus cum mel⁶⁰ cocto⁶¹ mixtus⁶² ad
 magnitudinem cocliarii⁶³ sub lingua
 dabis tenendum et resolutum, saliva⁶⁴
 est glutienda⁶⁵. Similiter⁶⁶ etiam ex
 butyro⁶⁷ electarium⁶⁸ dandum est, bu-
 tyrum recentem ⁊ i, mel optimi⁶⁹ ⁊ ii,
 aut [211 v°] certe⁷⁰ aequaliter mixtus;
 coquitur ad lenes⁷¹ carvones⁷² donec
 condensetur⁷³, ex quo dandus est co-
 cliarium i aut ii aut iii secundum vir-
 tutem. Item electarium *dia orobū* pty-
 sicis⁷⁴, inpycis⁷⁵ vel omnia quae in
 thorace sunt purganda : ysopū ⁊ i,
 herbu ⁊ i, ireus⁷⁶ ⁊ i, puleiū ⁊ i, te-
 rebenthenis⁷⁷ ⁊ i, butyrum⁷⁸ ⁊ i, mel
 dispumato⁷⁹ emina. Supermittis pulvera,

non patitur ut latus jaceat; sorbeat autem intervallum mulsam et Subeum vinum et sucum ptyane cum mel. Si autem fortes sunt, ante bibant ysopo aut tymum coctum apozima comesta et *dia coloquentedos* iera cataputia accepta, dormitu cuncti data. Inchoantem autem purgare vulnus de pus, das ei ysopi apozima in mulsa cocta et cataplasma de tenue farina tritici in mulsa cocta et oleo [164]. Quod si difficulter purgatur, das ei orobi farinam cum mel manducare. Ulceri sordido constituto mulsa frequenter das bibere; decoquis duo aut tres astragalos irei. Utilissimus etiam et glicirizae radices sucus tritus et cum sesamo comistus.

³³ fortis. — ³⁴ anti. — ³⁵ thymo. — ³⁶ thysopo. — ³⁷ tarigofragia. — ³⁸ poloquintus. — ³⁹ gira. — ⁴⁰ catapocias. — ⁴¹ noctim. — ⁴² quiperperint. — ⁴³ proycere. — ⁴⁴ ysopo. — ⁴⁵ et. — ⁴⁶ mulsam cocta. — ⁴⁷ viro. — ⁴⁸ pollenis. — ⁴⁹ tretice. — ⁵⁰ sorditus. — ⁵¹ mulsam. — ⁵² dequoquis. — ⁵³ astragalus. — ⁵⁴ haeri. — ⁵⁵ utilis est autem addit et deest. — ⁵⁶ ligorice. — ⁵⁷ radix. . . . glycirizae deest. — ⁵⁸ sisamum. — ⁵⁹ metus. — ⁶⁰ mele. — ⁶¹ coctum. — ⁶² mixtis. — ⁶³ coeliarium. — ⁶⁴ saliba. — ⁶⁵ et glircize radix fasciocolus parvum mittit addit. — ⁶⁶ semiliter. — ⁶⁷ et buterum. — ⁶⁸ electuarium. — ⁶⁹ optime. — ⁷⁰ certi. — ⁷¹ lini. — ⁷² carbonis. — ⁷³ condensitur. — ⁷⁴ ptisicis. — ⁷⁵ ympicis. — ⁷⁶ syrius. — ⁷⁷ terebentinis. — ⁷⁸ buterum. — ⁷⁹ dispumat.

^{8a} coquis ⁸⁸ lento igni donec conspiassetur ⁸¹
et das cocliario uno. Item aliut *dia*
robu ⁸² ptysicis, empicis ⁸³: nucli pini ⁸⁴
 \angle vi, amolu \angle vi, herbi ⁸⁵ farina \angle x,
murra \angle i, ireos ⁸⁶ \angle i, ysopu \angle i,
piper \angle i, opiu \angle i, amygdala amara
 \angle i, mel dispumatatum libras ii. Item
aliut ⁸⁷: mel $\frac{1}{2}$ i, butyro ⁸⁸ \angle iii, te-
rebentenis ⁸⁹ \angle iii, fenigreci ⁹⁰ sucus
 \angle ii. Item ⁹¹ ad empyicos ⁹², ptisicos ⁹³
mirabilem ad purgandum et ulcus sa-
nandum: linu semen $\frac{1}{2}$ iii aut $\frac{1}{2}$ iii,
tragagantha $\frac{1}{2}$ iii, quae in aqua plu-
biali ⁹⁴ infunditur cnicu ⁹⁵ semen $\frac{1}{2}$ iii,
amygdalas ⁹⁶ amaras purgatas in aqua
plubiali ⁹⁷ $\frac{1}{2}$ iii [107] aut numero xx,
nucli pini ⁹⁸ numero xxx, murra troclite
 \angle i, crocu \angle i; haec cum mel medio
cocto aut sapa Cretica similiter cocta
admiscis et in ampullam reponis et
dabis cocliarium unum. Hutilior ⁹⁹ enim
his est quem *anodion* vocant: panacos
 $\frac{1}{2}$ i, opiu $\frac{1}{2}$ i aut \angle iii, dauci Cre-
tici ¹⁰⁰ semen $\frac{1}{2}$ i aut \angle iii, yos-
quiarni ¹⁰¹ albi semen $\frac{1}{2}$ i aut \angle iii,
castoriu $\frac{1}{2}$ i; haec omnia trita mel
quod sufficit reponis in ampulla. Re-
cens quidem minus jubat; post cata-
plasma vero ¹⁰² cerotum uteris; sit
cerotos ex butyro cui additur irei ¹⁰³ fa-
rina et lauri vacae ¹⁰⁴ modicae et rutam.
Post haec autem malagmas inponimus;
prima quidem est *dia tessaron*, non ¹⁰⁵
enim multum a ceroto distat; recipit
autem aequalia pondera, cera tereven-
thina ¹⁰⁶, iceo ¹⁰⁷ et ysopu. Cerotes con-

⁸⁰ quoquis. — ⁸¹ conspiassitur. — ⁸² rupe. — ⁸³ ympicis. — ⁸⁴ pini. — ⁸⁵ herbae. —
⁸⁶ hyreus. — ⁸⁷ aliud. — ⁸⁸ buterum. — ⁸⁹ terebentinis. — ⁹⁰ fenugrecis. — ⁹¹ aliud *addit*.
— ⁹² ympicis. — ⁹³ ptysucus. — ⁹⁴ pluviale. — ⁹⁵ loco cnicu *habet* ameus. — ⁹⁶ amigdalas.
— ⁹⁷ pluviale. — ⁹⁸ pinium. — ⁹⁹ Cretica. — ¹⁰⁰ Creteci. — ¹⁰¹ jusquiarni. — ¹⁰² viro.
— ¹⁰³ yrius. — ¹⁰⁴ baci. — ¹⁰⁵ onon. — ¹⁰⁶ terebentina. — ¹⁰⁷ yrius.

¹⁰⁰ fititur sic ; resoluta igitur tria et
¹⁰¹ ireos pulver in mortario positum,
 quae sunt reliquata superfunduntur et
 mixta uteris. Item alia ¹¹⁰ : cera tereben-
 tina, butyru ¹¹¹, medulla cervina, seu
 taurinu ¹¹², ireus ana uncias senas; con-
 ficis ¹¹³ et uteris. Facit etiam iceseos em-
 plastrum aut Mnaseus aut Serapionos ¹¹⁴
 melena.

[CHAPITRE IV, t. V, p. 469.]

[212] V. *Ad ptysicos*¹.

III. *Ad ptysicus; Galenus.*

Ptysis est vulnus in pulmone factus;
 fit etiam et de empyicis² et ex reuma-
 tica passione longiqua³ et ex aemop-
 toicis⁴, vel quibus aemorroidas se clau-
 serint. Curari vero⁵ oportet, ut ea que
 proiciunt facilius possint expelli, que
 tussim⁶ mobent⁷ et⁸ non alia congre-
 gentur quae iterum⁹ noceant¹⁰. Expe-
 diunt ergo capita porrorum maxime in
 ptysanas¹¹ cocta vel in aliis sorbitio-
 nibus¹² aut in pulvis aut eos solos¹³
 bis¹⁴ coctos¹⁵ comedant; bibat autem
 aqua pluviale cocta. Cataplasma adhi-
 benda est in initio¹⁶ declinante¹⁷ ac-
 cessione de lino semine¹⁸ et pollines¹⁹
 tritici in aqua, ubi decoctum fuerit fe-
 nus grecus²⁰ et malvae agrestis²¹, oleum
 et mel, cui addis et evisci²² folia. Trans-
 acto vero²³ tempore, ad cerotos trans-
 eundum est, qui²⁴ recipit butyrum²⁵
 et oleum²⁶ laurinum et Cyprinum²⁷ et
 ireos²⁸ pulver²⁹. Post haec autem ma-

Ptisis est ulcus in pulmonem factus;
 fit autem et de empyicis et ad reumati-
 cas diurnas passiones, et de his qui san-
 guinem spuunt et quando emorroidas
 obcluserit. — Curatio Galeni. Curare
 autem oportet eos qui sursum prociunt
 per ore de interiora cum tussem, ut
 facilem sursum ducatur reuma; ad haec
 faciunt ea adjacent, nihil aliud ad evo-
 candum melius est. Ergo expediunt
 capita porri maxime qui cum ptysanas
 cocti etiam in aliis sorbitionibus ad-
 mixti aut cum pulvis simul cocti, et si
 ipsum per se porrum coctum accipiant,
 multum jubant; bibent autem aquam
 pluvialem sic igitur habundantius cocta.
 Cataplasma autem adsumatur in initio
 ergo in declinationem de lino semen
 et gyreus aut decoctionem fenigreci
 apozima aut malvae oleo ei admixta et
 folia evisci. Etiam tempore pretereun-
 tem ad cerutus confectus transeundum

¹⁰⁰ conficis. — ¹⁰¹ hirius. — ¹¹⁰ alia deest. — ¹¹¹ buterum. — ¹¹² seu taurina. —
¹¹³ conficis. — ¹¹⁴ Sarapionis. — CHAP. V : ¹ ptyssecus. — ² ympicis. — ³ longinqua.
 — ⁴ aemoptoycus. — ⁵ viro. — ⁶ tusse. — ⁷ movent. — ⁸ et deest. — ⁹ itrum. — ¹⁰ no-
 ciant. — ¹¹ thesanis. — ¹² sorbicionibus. — ¹³ solum. — ¹⁴ bea. — ¹⁵ coctus. — ¹⁶ initio.
 — ¹⁷ declinate. — ¹⁸ semeni. — ¹⁹ pollinis. — ²⁰ fenogregos. — ²¹ radices addit.
 — ²² aeryaci. — ²³ igitur. — ²⁴ que. — ²⁵ glutinum. — ²⁶ olium. — ²⁷ Ciprinum. —
 — ²⁸ lyrius. — ²⁹ pulveris.

^{Aa} lagmas uteris; prima autem est *dia tessaron*³⁰, quae recipit cera et terebentina et ireos³¹ et ysopu³² cerotes³³ aequalia pondera; post haec uteris emplastrum Mnaseum³⁴. Reumatizante vero³⁵ loco *dia iteas*³⁶ emplastrum uteris. Simplex³⁷ autem medicamen³⁸ est mulsa³⁹ per se data⁴⁰ et cum amolo⁴¹ mixta. Hutile⁴² est enim et ireus⁴³ duo⁴⁴ aut tres astragalos⁴⁵ simul cocti in mulsa, cum glycirizae⁴⁶ radices parvo⁴⁷ fasciculo⁴⁸. Tusse autem pessime insistente⁴⁹, tymus⁵⁰ tritus et ysopus⁵¹ pulvera⁵² aequalia pondera cum mel cocto⁵³ mixtus, ad magnitudinem coeclearii⁵⁴ unius pastillum⁵⁵ unum sub lingua ad⁵⁶ tenendum dabis, et quidquid⁵⁷ resolvitur⁵⁸ glutire jubis. Jubat autem et Mitridates⁵⁹ antidotus⁶⁰ ex intervalla⁶¹ datus⁶¹, et thiriaca⁶² *dia ecidnon* hutilissimus etiam est et antidotus⁶³ anodinos⁶⁴ *dia pente* qui empyicis⁶⁵ datur. Hutilissimae autem sunt et lactes⁶⁶ potatae⁶⁷ in Alpibus.

^{La} est de butyro et oleo laureno et Cyprino et ireos pulver. Post haec autem malagmati modum uteris; in primis autem *dia tessaron*, qui recipit cera et terebentina et yreus et ysopo, ceruti aequalia pondera confectum; facit enim et ad pleureticus aut certe hoc modo confecta, quae et purgat vulnera intrinsecus et sanat: cera, terebentina, butyrum, medulla cervina, sevo taurino, yreus ana \angle vii; conficis et uteris; post haec autem omnia implastrum *dia Mnaseus*. Reumatizantem autem locum, *dia entean* emplastrum adhibes; hoc enim medicamen ad haec simplex est ad accipiendum, ut accipiatul mulsa per se et cum amilu data. Utilis est etiam et yreus duo aut tres astragolus simul in mulsa coctus cum glicirize radices. Tussis autem pessima insistentis, thymus tritus et ysopus, et supermittis mel coctum pulvera suprascripta, et ad magnitudinem sisidon factum et sub lingua das ad tenendum, et cum solvit glutire facis. Juvat etiam et Mitridatis antidotus ex intervallo acceptus et antidotus *dia pente* aut *dia ex*, et *dia ecidnon* thiriaca expediens est, et lactis potio.

* *Dia pente* [164 r° et v^o] et *dia exin* farmace quo uti invenies scripto in libro tertio. Item additum ex alium auctorem ad ptysicus remedium optimum, licet

³⁰ tesaron. — ³¹ yrius. — ³² lysopum — ³³ cerotis. — ³⁴ nasiu. — ³⁵ viro. — ³⁶ itias. — ³⁷ simplex. — ³⁸ medicaminem. — ³⁹ mulsam. — ⁴⁰ datum. — ⁴¹ amolum. — ⁴² hutili. — ⁴³ yrius. — ⁴⁴ duos. — ⁴⁵ astragallus. — ⁴⁶ glicirici. — ⁴⁷ parvolum. — ⁴⁸ fascicolum. — ⁴⁹ insistentem. — ⁵⁰ timus. — ⁵¹ isopus. — ⁵² pulvere. — ⁵³ cocto deest. — ⁵⁴ coeliarium. — ⁵⁵ pastellum. — ⁵⁶ et. — ⁵⁷ quicquid. — ⁵⁸ resolvetur. — ⁵⁹ Metritam. — ⁶⁰ antedotis. — ⁶¹ datu deest. — ⁶² tiriaca. — ⁶³ anteditus. — ⁶⁴ anodinus. — ⁶⁵ empiecis. — ⁶⁶ lactos. — ⁶⁷ potui.

* Cette addition manque dans les manuscrits de Paris et ne se retrouve que dans celui de Laon.

pus et sanguinem reddat : axungia vetus sine sale ꝑ i, butyro libra una, opopanax ꝑ i, sagapino ꝑ i, murra troclite ꝑ iii, mel libras iii dispumatum; sicca teris et cernes singulatim in mortario, misces cum axungia et butyrum simul tritas; das mane et sero cocliaria singula, deinde sit sanus. Ad apostimas intrinsecus factas, evisci radices tundis et cum farina tritici teris et mixtum cataplasma-
mabis. Electarium di orobo facit ptisicis, impiicis : nocli pineos ꝑ vi, amilu ꝑ vi, orobi farina Ꝑ x, smyrnes Ꝑ i, yreus Ꝑ i, ysopo Ꝑ i, piper Ꝑ i, opio Ꝑ i, amigdalas amaras Ꝑ i, mel dispumatum libras ii. Item ptisicis : mel libra una, butyrum Ꝑ iii, terebentinis Ꝑ iii, fenigreci sucus ꝑ ii. Item aliud ad ptisicis : mel libra i vino ꝑ i; coquis cum mel ad spissitudinem mellis agitando cum radice gliquirize, ita admisces murra, croco ana obulos duo; das jejuno cocliaria duo. Item ptysicis mel libras vi, scilla assa ut deforis carbonis fiant illud incardio libra i, teris omnia simul et das exinde cocliario i aut ii. Item quod est Testinus ad omnes tussis et ptysis : pulver cassia Ꝑ iii, cardamomu perfermenu, id est in frixoria assum; turrirur donec inter manus tritus non oleat Ꝑ xvi, libano Ꝑ iii, galvano Ꝑ iii, opio Ꝑ i, ireus Ꝑ iii, piper albo Ꝑ iii, murra Ꝑ iii, uteris pulver cocliarium i cum cyatus dup et aqua cyatus iii, haec est integra dosis ejus, ceterum secundum virtutem dato jejuno, et quando dormito vadit. Testinus autem istum medicamen dedit cocliarium unum iu duobus cocliariis *diacodion* admiscuit, et dedit cum sapa cyato uno et aqua cocliaria ii aut tres, et si vis ut nos usi sumus cum sapa facis trociscos sicut nos usi sumus.

[CHAPITRE V, t. V, p. 471.]

[212 v°] VII. *Ad astmaticos*¹.V. *Ad asmaticos; Galenus.*

Aa Astmaticos² jubat medicamen, qui incidere potest humores qui sunt sine aliquo nimio calore. Et ideo magis jubantur acito scillitico³, et ipsa scilla⁴, vel ex eo oxymellis⁵ factus; datur⁶ autem et ortomnoicis⁷ pumice⁸ cum nitro et sex⁹ vini usta¹⁰ cum scynantho. Filippus¹¹ autem dixit se scire quendam, ut duas partes pumicis¹² et una afronitri tundeat¹³ et cernebat et miscebat untioni¹⁴; post haec fricabat¹⁵ quamdiu robore fieret sanguineo, et hoc faciens astmaticos¹⁶ et tusses¹⁷ et pus jactan-

La Ad eos qui dicuntur asmaticus juvant quae extenuant medicamenta, ea quae non nimis calefaciunt. Et propterea juvat acetum scillitico et ipsa scilla, et sic ex ipso aceto de scilla facto, ut exinde oxymellis conficiatur et sic detur acorus; datur autem hortopnoco et pumices cum nitro et aqua et sex vini usta cum scinuante et arsenicu cum alcionio. Philippus autem dixit sint pumices [165] et una pars afronitri trita, cernes ad tricoscinum et supersparsum oleum et ex hoc perfre

CHAP. VII : ¹ Hyemilius dicit *addit*. — ² asmaticus. — ³ scilleteco. — ⁴ scella. — ⁵ oximillis. — ⁶ datus. — ⁷ hortomnoycs. — ⁸ pomicac. — ⁹ fix. — ¹⁰ lуста. — ¹¹ Filippus. — ¹² pomicis. — ¹³ tendebat. — ¹⁴ unccionim. — ¹⁵ frecabat. — ¹⁶ asmaticus. — ¹⁷ tussis.

^{Aa} tibus perfricabat ¹⁸. Nimium autem jubat in majore ¹⁹ aegritudine ²⁰ positus ²¹ astmaticis ²² purgatio ²³ frequens de fortissimis medicaminibus confectis, qualis est iera ²⁴ et his similia, quae sunt scripta ²⁵, vel ex vomitibus ²⁶ de rafanis factus, vel malagmata quae trahant fortiter jubandi sunt. Nam et aristolocia rotunda ²⁷ cum aqua pota ²⁸ astmaticos ²⁹ sanat, et centauriae majoris radices ³⁰ similiter, et spondilii ³¹ semen ³² et radix, et calamintis simin ³³, et ysoopus, et ireus, et melantius ³⁴, id est gitter ³⁵, [213] et bisteolas ³⁶, quas *onos* ³⁷ Greci vocant, quod in aquario sub seclas ³⁸ inveniuntur; ξ i mitis in ulla nova, friget super ³⁹ carvones ⁴⁰, et ubi albi facti fuerint teris, cui admis ⁴¹ mel coctum, et facis electarium ⁴²; das coeliarium unum mane et sero alium cottidiae ⁴³. Item aliut ⁴⁴: solfor vivum ⁴⁵ triobolum ⁴⁶, das in mulsa bibere in ⁴⁷ ipsa accessione. Dabis etiam et in obo ⁴⁸ sorvili ⁴⁹ pensa superscripta. Item aliut: scilla ⁵⁰ sicca teris cui addis ⁵¹ mel, et electarium ⁵² das coeliaria singula mane ⁵³, sero. Sanat vero ⁵⁴ haec tussem, ortopnoicus ⁵⁵, dyfnoicus ⁵⁶, rigmata ⁵⁷, spasmata ⁵⁸, inpneumatosis ⁵⁹; adhuc et ad viperae ⁶⁰ morsum facit; calida enim virtute ⁶¹ est et splen se solvit ⁶². Item aliut: scillae ⁶³ crudae sucus exprimis ⁶⁴ et miscis cum mel aequali ⁶⁵ mensura; coquis ad lentos ⁶⁶

^{La} cetur donec robeus fieret, sanguineus fiat, et ex hoc facis ad asmaticatus; sed et qui pus expuunt passionem perfricantur. Quod si vehemens et magna sit asmatica passio, catharticum frequentius ex medicamine fortissimo datus et vomicam cum rafanis facta et malagma quae trahit fortiter. Aristolocya rotunda cum aqua pota asmaticus sanat, centauriae majoris radix, spondilio semen et radix, calamantis semen, ysoopus, yreus, gyttar, asinos, quos Greci *unos* vocant, bisteolas quae inveniuntur sub seclas quae aqua portant abstinent subtus ipsas inveniuntur. Ex his \angle i mittis in carvones, friget et albo fracto teris et mel dispumato mittes super et das ex eo electario coclearium i ante cibum et post cibum.—Item aliud. Item ex alio auctore ad asmaticus vel dipnoicus dabis sulfur vivum coclearium missum in mulsa; in ipsa acceptionem das etiam et cum obum scillae crudae sucus exprimes et admisces ei mel alterum tantum; coquis ad carbonem et das coclearium i ante cibum et post cibum sorbilem. Item scilla sicca trita cum mel et facis electario et das exinde coeliario i. Sanatur hortopnia, dyspnœia, rigmata, asmata, inpneumatosis; adhuc autem et ad serpentum morsum; est enim in se habens calefactoriam virtutem; resolvit etiam et splenis duritiam.

¹⁸ perfricabat. — ¹⁹ majorem. — ²⁰ aegritudinem. — ²¹ positis. — ²² astmaticus. — ²³ purgatio. — ²⁴ gira. — ²⁵ cura ad asmaticus addit. — ²⁶ vomitibus. — ²⁷ ro addit. — ²⁸ puta. — ²⁹ astmaticus. — ³⁰ radices. — ³¹ spondillius. — ³² simin. — ³³ semen. — ³⁴ melancius. — ³⁵ gittar. — ³⁶ bisteolas. — ³⁷ *onos*. — ³⁸ seclas. — ³⁹ super. — ⁴⁰ carbonis. — ⁴¹ admixcis. — ⁴² electarium. — ⁴³ cottidiae. — ⁴⁴ alium. — ⁴⁵ solforium. — ⁴⁶ tribuulo. — ⁴⁷ in deest. — ⁴⁸ ovo. — ⁴⁹ sorbile. — ⁵⁰ scella. — ⁵¹ adis. — ⁵² electarium. — ⁵³ et addit. — ⁵⁴ viro. — ⁵⁵ hortopnoicus. — ⁵⁶ dyfnoicus. — ⁵⁷ reumata. — ⁵⁸ parmatasin. — ⁵⁹ neupumatosis. — ⁶⁰ viperem. — ⁶¹ virtuti. — ⁶² resolvit. — ⁶³ scilli. — ⁶⁴ exprimis. — ⁶⁵ equale. — ⁶⁶ lentus.

^{Aa} carvones⁶⁷ ad mellis spissitudinem⁶⁸, et das coclearium unum⁶⁹ jejune et post cibum⁷⁰, hoc et epilepticos⁷¹ sanat. Item oxymelle⁷² qui⁷³ facit asmaticis⁷⁴, difnoicis, pleripleumonicis⁷⁵ et ad eos quorum flegma viscosa et spissa habundat⁷⁶ et non possunt proicere. Recipit haec: ptereos herba quam Romani *felicem* appellant⁷⁷ libra una, labatas et purgatas munditer⁷⁸ radices⁷⁹ teneras teris⁸⁰ et coquis in acito⁸¹ § i ad tertias⁸², et colas diligenter, cui addis mel dispumat⁸³ libram i; et iterum coquis ad mellis spissitudinem; et das aegrotanti cocliarium unum aut⁸⁴ secundum virtutem; hoc enim experimentatum⁸⁵ est⁸⁶ et plurimos⁸⁷ liberabit⁸⁸; facit et ad lumbricos⁸⁹ datus.

^{La} Item cataputia ad iphnoicis: solfor vivo § i, galvanu < iiii, larice < iiii, croco < vi, ireus < iiii, sthorace < i, amoniacum § i; facis cum aqua cataputias et das dormito euntibus.

[CHAPITRE VI, l. V, p. 473.]

[214] VIII. *Ad cordis pulsu*¹.

VI. *Ad eos qui in corde pulsum patiuntur; Galenus.*

Galiennus² dixit: Scio quendam hominem³, [214 v°] in primum vir cum venisset⁴, patiebatur⁵ spasmum de cordis accidentia⁶; quem tribus annis⁷ flebotomando⁸ per singulos annos⁹ in tres¹⁰ annos¹¹ jubatus est contigit; ut quarto anno non flebotomaret¹², temptatus est ab ipsa passione, et ita factum est ut postea omni anno flebotomaret¹³. Ad cordis pulsu¹⁴ et dolore herva¹⁵ polygonos¹⁶ sicca pulver¹⁷, coclearia duo in

Dixit Galenus vidisse aliquem per singulos in primum viris tempore patientem pulsum symptoma cordis, qui per tres annos adhibuit flebotomum, et non est ultra ab ipsa comprehensa passio. Ego tamen quarto anno flebotomavi eum et sic egit in sequentibus annis et sanus factus est. Item ad cordis pulsum: in ullam rudem pineam nocem mittis cum aceto acerrimo, et coquat ad tertias et sub divo ponere, et da bibere.

⁶⁷ carbonis. — ⁶⁸ espissetudine. — ⁶⁹ cocliario uno. — ⁷⁰ cibo. — ⁷¹ pyptenticus. — ⁷² oximelli. — ⁷³ que. — ⁷⁴ atmaticus. — ⁷⁵ perepleumonicis. — ⁷⁶ abundat. — ⁷⁷ vocant. — ⁷⁸ munditer. — ⁷⁹ radices. — ⁸⁰ teneris. — ⁸¹ aciton. — ⁸² ad tertias. — ⁸³ dispumato. — ⁸⁴ et. — ⁸⁵ experimentatum. — ⁸⁶ et addit. — ⁸⁷ plurimus. — ⁸⁸ liberavit. — ⁸⁹ lumbricus. — CHAP. VIII: ¹ pulso. — ² Galenu. — ³ hominem. — ⁴ venisset. — ⁵ patiebatur. — ⁶ accidentia. — ⁷ annus. — ⁸ flebotomandus. — ⁹ singulus annus. — ¹⁰ tris. — ¹¹ an. — ¹² flebotomare. — ¹³ flebotomavit. — ¹⁴ pulso. — ¹⁵ herba. — ¹⁶ polygonus. — ¹⁷ pulvir.

Aa
vino per triduo potui¹⁸ dabis jejuno.
Item aliut : acoculas¹⁹ pini virides²⁰
diligenter tritas cum optimo v[i]no. Si
quis biberit et de pingui cibo absti-
nuerit²¹, cordis pulsum et dolorem mi-
rabile celeritate²² liberavitur²³. Item ad
cordis pulsum spatula²⁴ porcina dextra
combusta²⁵, cinus ejus²⁶ in calda [109]
aqua per triduo potus, liberabitur²⁷.

[CHAPITRE VII, L. V, p. 473.]

X. *Ad pleureticos*¹.

Vera² pleuritis in prima fit passione
propter quod usque jugulum³ dolor
est⁴; quando autem in ypocondria⁵ pas-
sio fit⁶, dolor inferiores⁷ tenet partes⁸.
Quod si passio ypocondria occupaverit,
catartico⁹ purgandus est. Si autem
usque ad jugulum¹⁰ est dolor, flebotom-
andus¹¹ est; si enim mediocris sit
dolor et compunctionem¹² non satis
magnam, opus¹³ habet¹⁴ curationem¹⁵.
Damus ergo his qui hanc¹⁶ laborant
egritudinem¹⁷ ea que¹⁸ extenuant hu-
mores. Mediocria igitur quae¹⁹ sunt
medicamenta in initio sunt adhibenda,
quae autem fortiora sunt in declina-
tione²⁰ inflammationis danda sunt. Me-
diocria ergo sunt ptysanae²¹ sucus et
mulsa. Fortiora autem sunt califis²²
semen²³; aliquando etiam addimus²⁴
acres²⁵ herbas²⁶, quales sunt origanus
et²⁷ ysopus et calamintis²⁸, puleius et

VII. *Ad pleurisin; Galenus.*

Si vera pleuris est mox a principio
orta fuerit, propter quod usque ad hu-
morum et ypocondria tota passionis
fiat dolor et percurrat. Si quidem usque
ad jugulum dolores perveniunt, mox
flebotomabis; si vero in solam consistunt
dolores ypocondria, catharticum dabis
sive solutionem dabis. Quod si enim
mediocres sit dolor et non compunc-
tionem non magnas vel majores opus
habet adjutoria, damus autem ad haec
patientibus medicamenta quae exte-
nuatoria sunt virtute; mediocria autem
ad tales inflammationes adhibenda
sunt; quaecumque autem fortiora sunt,
in declinationem quae inflammata sunt
loca adhibimus. Mediocres autem sunt
ptysane sucus et mulsa. Fortia autem
sunt acalifes semen et quando mittitur
aliquid herbas, qualia sunt origanus,
ysopus, calamentis, puleius et ireus.

¹⁸ potui deest. — ¹⁹ acocolas. — ²⁰ viredis. — ²¹ abstenuerit. — ²² celeritatem. — ²³ li-
beratur. — ²⁴ spatula. — ²⁵ combusta. — ²⁶ hic melius pleuriticis addit. — ²⁷ liberatur.
— CHAP. X : ¹ pleuriticus. — ² ver. — ³ jucolus. — ⁴ dolorem. — ⁵ ipocondria. —
⁶ et addit. — ⁷ inferioris. — ⁸ partis. — ⁹ cartaticum. — ¹⁰ jucolus. — ¹¹ flebotoman-
dus. — ¹² puncione. — ¹³ hopus. — ¹⁴ habit. — ¹⁵ curacione. — ¹⁶ hanc deest. —
¹⁷ egetudinem. — ¹⁸ qui. — ¹⁹ que. — ²⁰ declinacione. — ²¹ ptysani. — ²² acalifis. —
²³ semin. — ²⁴ adimu. — ²⁵ agris. — ²⁶ herbas. — ²⁷ et deest. — ²⁸ et addit.

^{La}
 ireus³⁰; extrinsicus³⁰ autem in locis dolentibus embroces³¹ inponendae sunt; in initio quidem lanas superponendas sunt solforatas; dolore vero non cessante, pilimata ex oleo mundo³², ubi ruta et anetum³³ decoctum est. Quod si nec multa fuerit febris, pixsillum³⁴ calidum, id est picula³⁵ et heli...pnis³⁶, maxime rusticis et firmis corporibus. Fumentationes³⁷ vero sunt inponendae [215] post embrocas, sacelli de salibus vel milio aut panico. Hutilissima³⁸ sunt³⁹ in declinatione etiam cerotaria; expediunt de sulfure⁴⁰ et ruta cum adipēs porcinos aut oleo Cyprino, et flos⁴¹ calcis cum mel aut adapes porcinos⁴² inposita multum jubat. Epithima pleureticis: ysopu, cerotis⁴³ $\frac{1}{2}$ i, terebenthenis⁴³ $\frac{1}{2}$ i, butyru $\frac{1}{2}$ i, ireos⁴⁴ $\frac{1}{2}$ ii⁴⁵, ole[o] rutatiu⁴⁶ $\frac{1}{2}$ iii, cerae $\frac{1}{2}$ iii⁴⁷, conficis et uteris. Item epethima: cera $\frac{1}{2}$ viiii, folia rutae viridis $\frac{1}{2}$ vi, solfor vivu $\frac{1}{2}$ ii, opopanace⁴⁸ $\frac{1}{2}$ iii, oleu Cyprinu libra i. Item epethima⁴⁹: cera $\frac{1}{2}$ v, butyru $\frac{1}{2}$ vi adapes anserinos⁵⁰ $\frac{1}{2}$ iii, adapes pullinos⁵¹ $\frac{1}{2}$ iii, storace⁵² $\frac{1}{2}$ iii, terebenthenena $\frac{1}{2}$ iii, sevu taurinu $\frac{1}{2}$ v, medulla cervina $\frac{1}{2}$ iii, opobalsamu $\frac{1}{2}$ iii, oleu nardu⁵³ $\frac{1}{2}$ iii, conficis et uteris. Quod si diu permaneat⁵⁴ dolor, etiam incipiat suspicio esse ne apostima fiat, das potionem⁵⁵; in emina aquae⁵⁶ rutae cimas tres decoquis ad tertias, resolbis sagapenu⁵⁷ \angle i, et bibere⁵⁸ dabis per triduo. Epithima autem uteris, qui re-

^{La}
 Ad pleureticus pannum: cera libra una, terebentina $\frac{1}{2}$ vi, adapes anserinus $\frac{1}{2}$ iii, conficis et uteris. Ad pleureticus si jam in pus transit: cera libra una, frictis libra una, mel $\frac{1}{2}$ iii, butyrum $\frac{1}{2}$ iii, conficis et uteris.

³⁰ yreus. — ³⁰ extrinsecus. — ³¹ inbrocas. — ³² mundom. — ³³ conitum. — ³⁴ pissillum. — ³⁵ pecola. — ³⁶ cum olio inponis et. — ³⁷ fumentacionis. — ³⁸ utilissimus. — ³⁹ sunt *deest*. — ⁴⁰ solfor. — ⁴¹ plus. — ⁴² adipis porcinus. — ⁴³ terebentinis. — ⁴⁴ yrius. — ⁴⁵ cera $\frac{1}{2}$ iii *addit*. — ⁴⁶ olio rutacio. — ⁴⁷ cerae $\frac{1}{2}$ iii *deest*. — ⁴⁸ oppopanice. — ⁴⁹ epithema. — ⁵⁰ adipis anserinus. — ⁵¹ adipis pullinus. — ⁵² ysthoraci. — ⁵³ olio nardo. — ⁵⁴ permanserit. — ⁵⁵ pucionem. — ⁵⁶ ubi *addit*. — ⁵⁷ sagapino. — ⁵⁸ bibe.

Aa
 cipit cera libram i, oleu roseu libram i,
 mel libram i, butyru⁶⁰ ꝓ iii, resina friza
 libram i, conficis et uteris. Item emplastrum
dia peganum⁶⁰, qui et dolorem tollit
 et apostimas spargit et digerit: cera ꝓ vi,
 titanu⁶¹ id est calce viva ꝓ ii, adapes porcinos
 ꝓ vi, ruta viride⁶² ꝓ vi, oleu Cyprinu⁶³
 ꝓ vi, oleu omfacinu ꝓ vi, conficis et uteris.
 Quod si post fumentationes⁶⁴ cataplasma fuerit
 necessaria, non cessante dolore, uteris
 calastica cataplasma, inprimis igitur de
 ygereos et lini semine; declinatione vero
 facta, addis et fenugrecum⁶⁵. Quod si
 durtiam fecerit, admiscis et irei⁶⁶ farina.
 Prolongata vero⁶⁷ causa, catrios⁶⁸
 aut pyretrus⁶⁹ est addendus; ventosas
 etiam mirabiliter jubant si inponantur;
 adhibenda sunt igitur intra *dia trita*
 die secunda; jam tardius est post *dia trita*.
 His enim inponenda sunt, quibus
 ventositas fuerit excitata⁷⁰ aut sanguinem
 aliqua inpediat⁷¹ causa. Item electarium⁷²
 pleureticis: murra ꝓ ii, crocu ꝓ i,
 piper grana xv; facis electarium cum
 mel non coctu libra una [215 v°]. Item
 aliut: butyru⁷³ et mel aequali mensura
 coquis et das coeliaria duo.

[CHAPITRE VIII, t. V, p. 474.]

Ad lateris dolores¹ sine² febribus.

VIII. *Ad lateris dolorem absque febre; Galenus.*

Laterum dolores³ sine⁴ febribus bdellius⁵ sanat et costus potus⁶; brassicae⁷ autem caules⁸ cum radicibus suis usti cines⁹ mixti adipe¹⁰ porcino

Lateris enim doloris si absque febre fiunt, bdellion potus sanat, costus; brassicae autem caulibus cum radicibus usti cinus mixto adipe porcino vetere et

⁶⁰ butero. — ⁶¹ dapianum. — ⁶² titamo. — ⁶³ veridis. — ⁶⁴ olio Ciprino. — ⁶⁵ fumentacionis. — ⁶⁶ fenugrecum. — ⁶⁷ iriae. — ⁶⁸ viro. — ⁶⁹ catrius. — ⁷⁰ peretros. — ⁷¹ excidata. — ⁷² inpetiat. — ⁷³ electuarium. — ⁷⁴ buterum. — CHAP. VIII: ¹ doloris. — ² sene. — ³ dolorum. — ⁴ sene. — ⁵ bdellius. — ⁶ putus. — ⁷ brasece. — ⁸ caulis. — ⁹ cinis. — ¹⁰ adipis.

^{Aa}vetere¹¹ laterum¹² doloribus inpositus super lateris dolore inposita tollit do-
^{L2}sanat; diaforeticus¹³ enim fortiter est. loreum; diaforeticus enim est valde.

[CHAPITRE IX*, t. V, p. 474.]

VIII. *Ad mamillarum inflammationem.*

Rubus ad inflammationem mamillarum inpositus sanat et fortiter operativus est. Quod si siccus esse videtur, oleo Cyprino malatus aut roseo.

X. *Ad extinguendam lactem coagolatam in mamillis post partum.*

Utilissimus est obum integrum crudum admixto oleo, non solum ad mamillas inflammatas, sed ad multa plurima loca facit magnifice. Ripus, id est sordis de palestra, sanat inflammationes in mamillis; etenim ipsa extinguit et quod supercurrit repraemit, et quod continetur diaforisin facit. Et fabae farinae et mamillarum et testiculorum bona est cataplasma ex ea inposita; sanat enim ex ea loca et mediocriter infrigidat inflammata, maxime quando lactis coagulatus est in mamillis.

XI. *Ut non crescant mamillas.*

Senapis aconis et naxias triti mamillarum feminis prohibent ut crescant, pueris vero testiculos prohibent crescere. Si cum castratur porcus et sanguinem ejus inlinantur pueris testicoli et puellis mamillas, non crescunt.

XII. *Ad inflammationes mamillarum.*

Columbinum stercus cum mel [166] tritus et superaddita modice cera remissa ut inplastrodis fiant inductum in lenteo superponis, mox sanat.

XIII. *Pro sparguntura mamillas, quae spargis mamillas conponunt.*

Lenticula cocta in aqua maritima et cataplasma, menta cum alfitā cataplasma cum Cymollia et cum aceto aut aqua inlita, salemoria fumenta, croco cum lacte inlitus, fabae farina per se et cum alfitā cataplasmata, mala Cydonia cocta cum mel.

XIII. *Ut non coaguletur lactis.*

Non permittitur lactis in mamillis coagolari, si de cera alba decim ad mellei magnitudinem glutinat.

¹¹ veterum. — ¹² laterum deest. — ¹³ diaforiticus.

* Le chapitre ix du texte grec n'est pas représenté dans les manuscrits de Paris.

[CHAPITRE X*, t. V, p. 476.]

XIII. [215 v°] *Ad stomachi¹ passionibus²,
cynodos orexeos.*

Aa Qui *cynodos³ orexeos* patiuntur, hii sene aliqua reque⁴ singultum patiuntur; quibus vinum dare oportet habundanter et multum calidum, et hoc illis magna sanitas est. Vinum autem esse debet robeus⁵ aut robrus⁶ sine⁷ aliquo⁸ stiptico sapore. Singultus vero cum orexin⁹ ex¹⁰ frigore stomachi¹¹ fit merito; ergo talis ei datur vinus¹². Oportet autem eis cum ad prandium venerint¹³ primo dare cibos¹⁴ pingues¹⁵ et oleo bene conditos¹⁶, et omnia quaecumque ediderint¹⁷ cum oleo accipiat multo¹⁸, sed nihil austerum aut stipticum adsumant. Post autem haec vinum utique etsi nondum sitant¹⁹ bibant. Mitigatur enim eis mox singultus vel famis ex tali²⁰ cibo; per multo igitur tempore sic agentibus passio requiescit.

XIII. *De singultu¹.*

Quibus enim frequens² singultus est, dari³ oportet ruta⁴ cum vino⁵ aut nitro in mulsa, appii⁶ semen aut cyminu⁷ aut acitum⁸ scilliticum⁹ aut calaminthes¹⁰ aut asarus¹¹ aut Celtica¹² per se¹³ sin-

XV. *Ad stomachi passiones, quinodos orixeos; Galenus.*

La Quod Greci *quinodos orixeus*, hoc est qui habiditatem cupiditatis famem ciborum raptim patiuntur, vinum ex plenum oportet dare minus calidam habentem naturam, qualis sunt robeo colore aut rubro stipticum. Quae enim famica appetitio ex frigore stomachi constant fieri, merito ergo talis vinus eos calefaciendo mitigat. Oportet autem eis quando ad prandium accedunt in primo quae pingua sunt accipiant, et oleo ex pleno conditi sunt cibi, et alia omnia cum oleo multo edant, nihil austerum aut stipticum. Post autem haec vinum utique etsi non sitiant offerendus est; mitigatur autem mox famis, si talem utatur dieta; multo enim tempore hoc agentes sic mitigatur causa.

XVI. *Ad subgluttium; Galenus.*

Qui autem subgluttium patiuntur, dare eis oportet rutam cum vino bibere aut nitrum in mulsa, appium aut cyminum cum vinum, aut scilliticum acetum, aut calamentiu apozimam, aut

CHAP. XIII: ¹ stomachi. — ² passionis. — ³ cinodos. — ⁴ reque. — ⁵ rubius. — ⁶ rubrus. — ⁷ senae. — ⁸ alico. — ⁹ orixin. — ¹⁰ in. — ¹¹ sthomaci. — ¹² vinum. — ¹³ venerint. — ¹⁴ cibus. — ¹⁵ pinguis. — ¹⁶ conditus. — ¹⁷ dederit. — ¹⁸ multum. — ¹⁹ siciant. — ²⁰ tale. — CHAP. XIII: ¹ singulto. — ² freques. — ³ dare. — ⁴ vinum. — ⁵ ruta. — ⁶ apii. — ⁷ cimeno. — ⁸ acito. — ⁹ sceltitico. — ¹⁰ calamentis. — ¹¹ asaro. — ¹² Celteca. — ¹³ se deest.

* Ce chapitre, dans les manuscrits latins, a été déplacé, et son numéro d'ordre ne correspond plus à celui du chapitre grec; nous rétablissons la suite du texte original.

^{Aa}gula data aut simul mixta jubant, aut certe¹⁴ castorium dabis¹⁵ \angle i. His qui ex plenitudine frigidis humoribus et viscosis singultum patiuntur [216], dabis bibere in posca¹⁶, et extrinsecus¹⁷ cum oleo¹⁸ veteri¹⁹ inpositus²⁰ aut cum²¹ Sycionio²² multum jubat. Cum autem de plenitudine ex humectatione²³ fit singultus, quam plurime reprimendus est sternutamentis adhibitis.

XV. *Ad nausea stomaci*¹.

Nausiae quando fiunt² necesse est vomica praeveniuntur³; interdum quidem⁴ gravatus⁵ plenitudinem ventris, interdum autem mordicatio fit ex malis humoribus et acris⁶; aliqui enim nausiam⁷ perurguntur⁸ et vomere⁹ non possunt. Hoc autem eis contingit, quibus non multus¹⁰ est qui nocit humor, et quando in latitudinem ventris est¹¹, et in ipsis tonicis ventris¹² continetur. Aliquibus enim sicut aqua in spungia bibitur¹³, sic et ipsae¹⁴ tunicae¹⁵ infunduntur¹⁶; aliquibus autem glutinatur¹⁷, ut vix possit absolvi humor. In tribus igitur ad sanandum dividitur¹⁸ aut digerendi¹⁹ sunt, temperandi²⁰ aut evacuandi sunt. Digeruntur²¹ ergo flegmatici et crudi humores²² requie²³ et abstinentia²⁴ cibi in lata jejunia et somno. Alii vero humores²⁵ si²⁶ supi-

^{La}asarum aut nardum aut Celticen, aut castoreum, unamquamquam aut singulatim data, quando autem et simul castorium. Qui vero ex plenitudinem subgluttiunt et ex frigidis et glutinosis humoribus, bibere cum pusca et in cote autem superpositum juvat simul cum Sicionium aut vetus oleo. Quando autem sub plenitudinem fit subglutitium, quamplurime si hoc existat, opus havit evacuationem; hoc autem et sternutus facit, et cito dabit auxilium; cutis pellis dicitur.

XVII. *Ad nausea stomachi; Galenus.*

Nausiae quidem faciunt ad vomitum impetum ex ventrem quando quidem plenitudo grava eum; quando autem [166 v°] mordicatio ex agros humores, pessimus uritur ventris; fit etiam et ex pessimo et glutinoso humore conglutinat in eos ventris. Quidam autem nausiam patientes nihil vomunt, sed solum elciantur; alii vero in duas tonicas ventris congregatus humor tamquam aquam in spongia inibitur; facit nausiam et fastidium. Aliis autem implastratus est difficiles ad solvendum. Haec autem ratio in quibus est ponenda capitulis una ut digestio fiat humorum, secunda ut temperetur, tertia ut evacuetur. Digeruntur igitur qui flegmatici et crudi sunt requiae et abstinentiae et somno. Aliis vero humor qui tenues est constitutionem moderatam constipatus

¹⁴ certi. — ¹⁵ habis. — ¹⁶ pusca. — ¹⁷ extrinsecus. — ¹⁸ oleum. — ¹⁹ utere. — ²⁰ inposetus. — ²¹ autem. — ²² Sicionio. — ²³ umectacione. — CHAP. XV: ¹ stomachi. — ² fiant. — ³ prevenire. — ⁴ quid est. — ⁵ gravavatus. — ⁶ agris. — ⁷ nausiant. — ⁸ perurguntur. — ⁹ vomeri. — ¹⁰ nomulatus. — ¹¹ ei. — ¹² ventri. — ¹³ bibatur. — ¹⁴ ipsi. — ¹⁵ tonice. — ¹⁶ infunduntur. — ¹⁷ gluttinantur. — ¹⁸ devidetur. — ¹⁹ degerendi. — ²⁰ temperendiae. — ²¹ degerunt. — ²² humoris. — ²³ requiae. — ²⁴ abstinentiae. — ²⁵ humoris. — ²⁶ sic.

^{La} liores²⁷ sunt et mediocriter constricti, amputantur vomitibus interdum ex pty-sanae²⁸ sucos²⁹ factus aut cum mulsa aut³⁰ cum aqua interdum calida sola. Si autem spissi aut viscosi sunt humores³¹ et pingues³², ita ut vix solvantur qui extenuare eos possit, oportet³³ utere³⁴ medicamen. Ubi autem humectatio pessima³⁵ infundit tunicas³⁶ ventris, antidotus³⁷ pycra³⁸ dandus est, qui eos purgit³⁹. Nam stipticae⁴⁰ species eos fortiter nocent⁴¹, quemadmodum in quibus humectatio⁴² multa sine⁴³ malitia⁴⁴ humorum est et infusio multa tantum appareat⁴⁵, stiptica⁴⁶ medicamenta jubant⁴⁷. De aloe autem medicamen qui dicitur pycra⁴⁸ in marasmon⁴⁹ ducit passionem⁵⁰; qui⁵¹ hoc ergo ad haec utitur⁵², miscendum est aliquit⁵³ quod stipticum⁵⁴ sit calidis⁵⁵.

^{La} in tonicis vomitibus est expellendus, quando quidem ex pty-sane sucus factus aut cum mulsa, quando autem ex aqua sola. Aut glutinosi sunt et pingues humores et vix solubiles, implastrati ventris tunicis sunt, et acidum ructant, danda sunt quae extenuant, quia humectatio pessima infundit tunicas ventris, aut diaspoleti aut oxymelle utantur, aut aloe accipiant ad fabae magnitudinem aut pigra, quia mirabiliter purgat. Ad haec quae stiptica sunt, nocent fortiter quomodo iterum in quibus humectatio multa est sine malitia humorum, quando sunt aliquid infusionis aut quantum nociva sunt sola stiptica. Juvant de aloe autem medicamen, in marasmon passionem ducunt; mixtura autem stiptici sunt cum his quae calefaciunt. Trociscus ad nausiam stomachi et tonoticus est stomacho dactulus numero xl, anissu < iiii, juniperis semeu grana numero xx, cum vino facis trociscus < et das bibere cum vino aut aqua coeliaria iiii.

XVIII. *Ad bulimus; Galenus.*

Qui bulimum exagitantur, in putionem vinum dabis calidum, hac rationem ut admisceas ei piper et smyrnis et carpobalsamo, quia bulimus ex infrigdationem fit. Pulmentaria vero das cum oleo multum habentem et carnes pingues, et si ipsum cibum accipiant prodest. Nihil vero stiptico neque acidum edant, quia ex his humoribus maxime bulimus nascitur, id est ex nigris coleribus et flegma; aqua enim si utantur, ut nec manus tangat; vinum autem rovacum, ut dictum est, damus habundanter.

²⁷ subtilioris. — ²⁸ thesane. — ²⁹ sucus. — ³⁰ aut deest. — ³¹ humoris. — ³² pinguis. — ³³ oportet. — ³⁴ huseri. — ³⁵ pissimum. — ³⁶ thonecas. — ³⁷ antedotus. — ³⁸ pygra. — ³⁹ purget. — ⁴⁰ stypticis. — ⁴¹ nocent. — ⁴² humectacio. — ⁴³ sene. — ⁴⁴ maliciam. — ⁴⁵ apparat. — ⁴⁶ styptica. — ⁴⁷ jubat. — ⁴⁸ pigra. — ⁴⁹ marasmon. — ⁵⁰ passionem. — ⁵¹ que. — ⁵² utur. — ⁵³ aliquid. — ⁵⁴ scepticum. — ⁵⁵ calidus.

XVII. *Cognitio frigidae distemperantiae stomachi*¹.

Aa

Frigida passio stomachi cognoscitur², hoc modo, sitem nullam³ [216 v°] patiuntur neque calorem in⁴ stomacho sentiunt; manifestum est non esse⁵ hoc passionem calidam⁶.

XVIII. *Cognitio frigidae distemperantiae sthomachi*.

La

Frigida distemperantia in stomacho existentem cognitio haec est, eo quod non siliat. Quando ergo neque sitem habet neque istum sentit in stomachum, manifestum est non esse in eo calidam passionem. His ergo cum oleo ubi absentius et anetus decoquitur foveis stomachum diutissime.

[217 v°] XXII. *Ad inflammationem stomachi*¹.

Stomaco² inflammatione³ generata molesta quae remonia sunt, quibus adiutoria⁴ magna stiptica conveniunt; saepius⁵ enim nonnulli medici calidis tantummodo⁷ et calasticis adiutoriis imminentes⁸ ipsam substantiam stomachi solserunt. Oportet autem infumentis et⁹ cataplasmis vel cerotis aliqua stiptica calasticis admiscere, quale¹⁰ est absencium¹¹, nardinum oleum¹² aut melinum¹³, aut mala Cydonia¹⁴ cocta, vel dactulos¹⁵ Tybaicos¹⁶ et his similia. Fit interea¹⁷ cerotus ad inflammationem¹⁸ stomachi et epatis competens adiutorium, qui recipit¹⁹ cera alba ½ i, oleum²⁰ nardum²¹ in hieme ⅔ viii, in extate²² ⅔ vii, aloe ⅔ i, mastice ⅔ i, in duplo vaso²³ resoluta et²⁴ admiscis cetera et uteris. [Ab f° 111 a] Sed * si sub qua-

[167] XX. *Ad inflammationem sthomachi et epatis*.

Inflammationes stomachi generata et epatis opus habent stipticam admixtionem, quasi de calasticis, id est laxativis curare quis voluerit, periculum inferit vitae. Oportet igitur sive oleum sit ad fovendum locis patientibus sive cataplasma admiscenda sunt et calasticis stiptica, qualia sunt absencius et oleus nardus aut melinus aut mala Cydonia simul cocta. Epythima autem aut cerutum, quem ego frequenter usum, cerutum Galeni, qui recipit cera alba ½ i, oleum nardum hieme ½ i, statem vero ⅔ vii, aloe et masticem ana ⅔ i. Quod si amplius habet stipticas species et fastidium habet et defectum nimium patiatur stomachus, ut neque cibum conteneat, addes omfacium in ceruto prius et sic caera admisces qua-

CHAP. XVII : ¹ stomachi deest. — ² cognoscitur. — ³ nulla. — ⁴ in deest. — ⁵ non esse deest. — ⁶ calida. — CHAP. XXII : ¹ inflammationem. — ² sthomachi. — ³ sthomaco. — ⁴ inflammationem. — ⁵ adiutoria. — ⁶ saepe. — ⁷ tantummodum. — ⁸ imminetis. — ⁹ vel. — ¹⁰ qualia. — ¹¹ absencium. — ¹² olium. — ¹³ melius. — ¹⁴ Cedonia. — ¹⁵ dactulus. — ¹⁶ Tibaicus. — ¹⁷ interia. — ¹⁸ inflammationem. — ¹⁹ recepit. — ²⁰ olio. — ²¹ nardo. — ²² state. — ²³ vas. — ²⁴ et deest.

* Depuis les mots *Sed si sub* jusqu'à la fin du chapitre XXII, nous donnons le texte de Ab, cette partie manquant dans Aa.

^{Ab}
dam solutionem laborantibus aut aliquantibus et ventris solutio et vomitus cum defectione laborantibus maniet, et frequenti nausi comovebantur quibus se haec perseverant, admiscimus ergo tunc supradictum primum umfacium, sic et alia. Admiscis ergo postea et umfacium ita et absencium sucum. Est quando et ambus interdum vero addis ad terciam speciem ipocostido scilo et enancio et ros sucum. Augmentatur etiam his cirodus secundu rationem que augmentati sunt species medicaminum numerum constitum. Diurna autem inflammatione facta et in duriciam incidentem, varia medicamina de aromaticis confecta que sunt malactica et diaforetica, qualis est *dia* melliloto viridis, quam Greci *glorios iaspis* vocant. Jubat sthomacum adpensa sepius hoc in sperimentis habemus; oportit ergo in collo suspendi ut sthomacum tangat.

[216 v°] XVIII. *Ad distemperantia*¹
*calida*² *stomaci*.

^{Aa}
Si distemperantia³ stomacum molestaverit, ita ut nimius⁴ ardor sit, quem Greci *causon* appellant, quo⁵ imminente angustas⁶ et defectiones⁷ animae interveniunt cum fastidio cibi et febribus, his aqua frigida cum omfacii⁸ sucos⁹, id est uvae¹⁰ immature aut mali Cydonii¹¹ coctum in aqua aut ex¹² vitibus tenerissimas summitates¹³ in aqua ubi decoctas¹⁴ sunt, ipsam aquam¹⁵ frigidam dabis, aut cocumeris domestici semen grana \angle viii, trita cum aqua

^{La}
lia sunt absenthii aut sucum ejus. Est autem quando et amplius tertium in his si opus est ypoquistidos et ynanthium, est hos sucum. Augmentas vero et cerutum secundum plenitudinem. Diu autem inflammationem permanentem, in duritia jam versum, varia fiunt adhibenda medicamenta de aromatica confecta, habens in se aliqua malactica et diaforetica virtutem, qualis est *dia* melilotus confecta epythima. Nam ocglosi asper juvat stomachum adpensus ad collum; hoc sperimentatum multum habemus; nobis datur silfius vero de licio si sit adpensus ita ut tangat stomachum.

XXI. *Cognitio calidae distemperantiae*.

Quod si ex coleribus vexatur stomachus, sitis et cauma fit in stomacho et angustias frequenter et animae defectum est, fastidium preter febres patiuntur. Curatio; damus aqua frigida cum omfacium mixtum aut ex malis Cydoneis decoctionem apozima aut de capolis vitium teneris, aut cocumeris sementibus tritas cum aqua frigida mixtum, menta das bibere. Ex [167 v°] trinsecus autem adponis stomacho vissica aqua frigida plena aut de nevata, aut ocu-

CHAP. XVIII: ¹ distemperantiae. — ² calidi. — ³ distemperantia. — ⁴ nimium. — ⁵ quod. — ⁶ angustias. — ⁷ defectionis. — ⁸ umfacies. — ⁹ sucus. — ¹⁰ ubi. — ¹¹ male Cydoniac. — ¹² ex deest. — ¹³ sommitatis. — ¹⁴ decocta. — ¹⁵ ipsa aqua.

Aa frigida aut teneras cymas¹⁶ mentae¹⁷ tritas dabis bibere. Pinis¹⁸ autem deforis super stomachum vissicam plenam aqua frigida aut nive, cocurbitae etiam rasuras [217] cum ovi cocti¹⁹ vitellum²⁰ et²¹ oleum roseum²², facis medicamen et inponis²³; uteris etiam²⁴ et lyxypyretos²⁵ cerotario²⁶ nostro. — *Ad sitem*. Si etiam sitem simul nimiam patiuntur²⁷, hoc remedium uteris catapotia²⁸ Dioscoridos, quae hoc modo conficiuntur: cocumeris domestici²⁹ semen ∟ viii, tragaganthos³⁰ ∟ vi, solvis tragagantha³¹ ovi recentis alvumen³², et cum se solverit³³, teris diligenter et trito supermittis semen cocumeris, et permixta simul facis catapotia³⁴ et siccas in umbra, et ubi fuerit opus dabis sub lingua tenere, et quidquid³⁵ resolvunt³⁶ ipsum liquorem³⁷ glutiant. Item aliut: rosae viridis³⁸ folia ∟ vi, glycirizae³⁹ radices⁴⁰ ∟ iiii, spica nardi Indica ∟ iiii, vinu⁴¹ dulce quod sufficit; facis catapotias⁴² et das ut⁴³ suprascriptum sub lingua tenere, aut certe⁴⁴ resolvis cum aqua frigida hervi⁴⁵ magnitudinem; potui dabis.

[216 v] XVII. *Curatio¹ ad flegma pingue² et³ viscosa⁴ in stomacho⁵ consistentem.*

Si vero frigidum⁶ stomachum habent et pinguis ibidem et viscosa⁷ est flegma, quae⁸ incidere possint⁹ et extenuare pinguem et¹⁰ spissam fleg-

bite rasura recentem cum ovi vitellum coctum, simul tritum, admixtum oleum roseum in stomacho ponis.

XXII. *Cataputias ad sitem ardentem stomachi.*

Sitem amputant cocumeris domestici semen ∟ iiii, tragaganta ∟ vi; infundes tragaganta in albumen ovarum recentium, et cum se miserit, teris diligenter et supermittis caetera trita et mixta; cataputia facis et siccas in umbra et da patienti ut teneat sub lingua, et cum se solvit, gluttiat ligorem. Hoc enim et infrigdat, et sitem tollit, et stomachum corroborat, et infusum habentibus stomachum subvenit, quibus ex humida et calida distemperantia fit. Quibus hoc modo conficis cataputia: rose viridae ∟ vi, gliquirize ∟ iiii, nardi Indici ∟ iiii, cum vino dulce facis cataputia et das sub lingua tenere aut resolvis cum frigida ad ciceris magnitudinem; das bibere.

XXIII. *Ad frigidum stomachum ex pingue humore coagulatus et conglutinat.*

In stomacho pingues humores nimis infrigdati stomachus habent, in quo flegma pinguis et viscosa resedit. Calefacere et extenuare humores in stoma-

¹⁶ cymas. — ¹⁷ mente. — ¹⁸ ponis. — ¹⁹ cocti deest. — ²⁰ vetello. — ²¹ ni. — ²² oleo roseo. — ²³ et addit. — ²⁴ etiam deest. — ²⁵ lixi etiam perito. — ²⁶ cyrotario. — ²⁷ patientur. — ²⁸ catapodia. — ²⁹ domesticis. — ³⁰ trogaganta. — ³¹ trogaganta. — ³² albumen. — ³³ resolverit. — ³⁴ catapucia. — ³⁵ quicquid. — ³⁶ resolvunt. — ³⁷ ligorem. — ³⁸ veridis. — ³⁹ glycirizae. — ⁴⁰ radices. — ⁴¹ vino. — ⁴² catapucias. — ⁴³ ut deest. — ⁴⁴ certi. — ⁴⁵ ervi. — CHAP. XVII: ¹ curacio. — ² pingui. — ³ et deest. — ⁴ viscosa. — ⁵ stomachum. — ⁶ frigido. — ⁷ viscosa. — ⁸ quem. — ⁹ possent. — ¹⁰ ad.

¹² mam¹¹ sunt adhibenda^a adjutoria, qualis est glycea¹² dia¹³ maratru¹⁴ elegma, qui recipit fenoculi¹⁵ virides¹⁶ radices¹⁷ lavatas¹⁸ ꝑ vi, acetum¹⁹ ξίς, aloë ꝑ iii²⁰, radices cum acito. Coquuntur ad tertias²¹, colas sucos²² quibus addis²³ mellis libram i, et iterum coquis usque ad mellis grassitudinem²⁴. Sublata ulla²⁵ ab igne, superspargis pulver tricaccinat²⁶ aloes, et dabis exinde jejuno coclearia tria cum calda aqua. Facit enim non solum ad frigidore²⁷ stomaci, sed et²⁸ ad epilepticos²⁹ et cardiacos³⁰ et ad omnes³¹ causas stomaci, quae de frigidore contingunt vel de spissos³² aut viscosos³³ humores³⁴. Quod si frequenter aliquibus acitat³⁵ stomachus cibos³⁶ acceptos³⁷, quod flegma solit subinde molestias in stomacho³⁸ generare, uteris diaspoliti³⁹ electarium⁴⁰ stomacicis⁴¹ ad omnia hutilem, aut certe hoc modo confectum pulver dabis: piper ꝑ i, aneti⁴² semen ꝑ iiiii, cyminu⁴³ ꝑ iiiii, teris et facto pulvere dabis dormitu⁴⁴ eunti⁴⁵ coclearia xi cum vino temperato.

XXIII*. *Ad eos quibus de carbunculum sthomas acidum per ore ructant.*

Ad eos, quibus in sthomaso cibus aciscit, utilissimus est hoc medicamen, qui recipit piper ꝑ i, aneti semen ꝑ iiiii; teris et das dormitu eunti cum vino cocleario i temperatum; et diaspolitin electarius ad haec datur, magnifice facit.

¹¹ spissa flegma. — ¹² licio. — ¹³ dea. — ¹⁴ maratru. — ¹⁵ fenoculi. — ¹⁶ virides *doest*. — ¹⁷ radices. — ¹⁸ labatas. — ¹⁹ aceto. — ²⁰ iiiii. — ²¹ tercias. — ²² sucus. — ²³ odis. — ²⁴ crassitudinem. — ²⁵ olla. — ²⁶ tricaccinat. — ²⁷ frigidorem. — ²⁸ et *doest*. — ²⁹ ephelymticus. — ³⁰ cardiacus. — ³¹ omnis. — ³² spissus. — ³³ viscosus. — ³⁴ humoris. — ³⁵ accidat. — ³⁶ cibi. — ³⁷ acceptus. — ³⁸ sthomacho. — ³⁹ deacholite. — ⁴⁰ electarium. — ⁴¹ stomacis. — ⁴² anetu. — ⁴³ cimino. — ⁴⁴ dormito. — ⁴⁵ eunte.

* Le chapitre numéroté xxiii dans Laon manque dans les manuscrits de Paris.

cho opus habentibus utilissima est confectio qui dicitur *glycea*; recipit autem haec: feniculi radices cortices ꝑ vii, acetu ꝑ i, aloë ꝑ iii; radices cum aceto coquuntur et cum coctae fuerint exprimuntur et radices proiciuntur, et in aceto addes mel libram unam, et coquis ad mellis spissitudinem, et ita supersparges aloë trita et das coeliaria tria cum aqua. Datur autem et ad cardiacus et epilepticus.

XVIII. *De coleribus¹ nigris.*

^{Aa} Quibus vero nigra cholera² stomachum³ adtemptant⁴ cum inflationem⁵ stomachi et ventris, superponis et maxime in ipsa inflationem⁶ vel⁷ tensionem⁸ spongeas⁹ acito acro¹⁰ infusas. Post haec vero permanente adhuc causa, stypteria¹¹ humida cum calcu¹² cecaumeno¹³ aut calcantu¹⁴ trita cum mel superponis¹⁵. Aliqui¹⁶ etiam aedere¹⁷ folia cocta in¹⁸ vino cataplasma superponunt. Cibos¹⁹ vero accipiant ova²⁰ sorbiles²¹ et juscilla e²² pinguium galinarum et de ungulas porcorum et cronis²³, et fasianorum²⁴ et perdicum carnes edant. Si vero illa inflammatio²⁵ necdum²⁶ digesta²⁷ est et stomachi tensio perseveraverit, polii²⁸ hervae²⁹ decoctionem³⁰ convenit accipere aut calamantis, admixto³¹ mel dispumato³².

XX. *Ad inflationem stomachi¹.*

Quod si stomachus ex nimia ventositate tenditur adque inflammatur², calaminthes³ apoxima⁴ ad tertias⁵ cocta dabis bibere, cui addis mel modicum et piper \angle i. Item absinthium⁶ \angle i, ruta \angle ii, coquis ad tertias⁷ et das bibere. Hoc et ad defectum⁸ stomachi facit.

XXV. *Ad stomachi melancoliam.*

^{La} Generatam igitur in stomachum ex coleribus nigris inflammationem, super tensuram ipsam stomachi ponis spongas ex aceto acro infusas. Post autem si permanet, stypteria humidam cum lippidus calcu aut calcantum tritum cum mel superpone.

[168] XXVI. *Ad inflammationem stomachi.*

Stomachum inflammatum cum tensuram, calamentis apoxima ad tertias decocta, cui addes modicum mel et piper \angle ii tritum; das bibere etiam in apoxima similiter.

CHAP. XVIII: ¹ coleribus. — ² colera. — ³ stomachum. — ⁴ adtemptat. — ⁵ inflammatione. — ⁶ inflammacione. — ⁷ ven. — ⁸ tensionis. — ⁹ spungias. — ¹⁰ agro. — ¹¹ stypteria. — ¹² calco. — ¹³ cicaumenon. — ¹⁴ calcanto. — ¹⁵ superponis. — ¹⁶ et liqui. — ¹⁷ hederæ. — ¹⁸ cum. — ¹⁹ cibis. — ²⁰ ovis. — ²¹ sorbilis. — ²² ex deest. — ²³ gronia. — ²⁴ fasianorum. — ²⁵ inflammacione. — ²⁶ cidum. — ²⁷ degesta. — ²⁸ pilei. — ²⁹ herbi. — ³⁰ decoccione. — ³¹ admixtum. — ³² dispumatum. — CHAP. XX: ¹ Le titre manque. — ² inflatur. — ³ calamintis. — ⁴ apoxaema. — ⁵ tercias. — ⁶ absinthium. — ⁷ tercias. — ⁸ et affectum.

[217 v°] XXI. *Ad anatropas stomachi*¹.XXVII. *Ad anatropas stomachi, id est subversionem stomachi.*

Aa Mala granatae² acidae³ sucus partes⁴ tres, mentae viridis⁵ sucus partem⁶ unam mittis in fictili⁷ vaso⁸ novum et cocis⁹ leni¹⁰ igne¹¹. Agitas frequenter, et¹² cum se collegerit¹³, tollis ab igne¹⁴; dabis autem¹⁵ jejuno coclearium unum. Item aliut electarium¹⁶ ad defectum¹⁷ stomachi¹⁸ et ad reumatismum intestinalium et senibus¹⁹ ulceratis; das secundum virtutem sine²⁰ febribus cum vino²¹, febrientibus vero²² electarium²³ sic purum dabis; conficis²⁴ sic: mala granata integra xx, tundis in pila et mittis aqua pluviale²⁵ & iiiii, coquis in ulla²⁶ rinde²⁷, donec ad medietatem revertatur, tollis a²⁸ foco et colas et²⁹ iterum coquis, donec ad mellis revertatur spissitudinem; reponis et uteris.

La Mala granate acide sucus partes iii, mente sucus partem unam mittis in vas testium, ponis ad lenes prunas et agitantur frequenter; cum se colligerit, tolles et das ante cibum coeliarem unum.

XL. *Signa si in certa epatis flegmon fiat.*

Febres fiunt causodis cum vomitum colerum, et dolor usque in iucolum, et tussis movitur et congestantur praecordia. Consistit haec in tunicis aut in venis. Si autem in syma epatis fiat flegmon, in inferioris partis videtur esse tumor et tensio in superioris, angustias cum defectionem animi patiuntur nec corpus reficitur, sed extenuatur et palidus efficitur; in frigidato eo, ydrops subsequitur. Quod si in musculis aut in tunicis aut in venis quae circa epate sunt inflammationis non fiunt, quomodo in praedictis in certa aut in syma, sed secundum directionem videtur. Cum scimatirare muscolis flegmon extrinsecus manifestius subjacet.

CHAP. XXI: ¹ stomachi. — ² granata. — ³ et aciti. — ⁴ partis. — ⁵ veridi. — ⁶ partim. — ⁷ fictile. — ⁸ vas. — ⁹ quoquis. — ¹⁰ lenti. — ¹¹ igni. — ¹² et deest. — ¹³ colligerit. — ¹⁴ igni. — ¹⁵ autem deest. — ¹⁶ electuarium. — ¹⁷ defectus. — ¹⁸ stomachum. — ¹⁹ renibus. — ²⁰ sene. — ²¹ vinum. — ²² viro. — ²³ electuarium. — ²⁴ confecis. — ²⁵ pluviale. — ²⁶ olla. — ²⁷ rinde. — ²⁸ ad. — ²⁹ et deest.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 484.]

[223] XXXIII. *Ad pneumatosin*¹.XXVIII. *Ad pneumatoseus in ventrem.*
Galenus.

Aa
Ventositas in ventre generatur² de humoribus aut cibis in vapore ventris solutus³, calore consistente⁴ tepido⁵. Frigidor autem non supiliat⁶ nec solvit nec generat ventositatem⁷. Iterum si nimis calor sit non extenuat solum, sed⁸ et humores digerit⁹ et cibos¹⁰ et prohibet fieri ventositatem; minor autem calor infundit et in¹¹ vaporem mutat cibos¹². Extenuare ergo oportet¹³ de calefacientibus¹⁴ medicaminibus, coquentes¹⁵ in oleo¹⁶ cyminu¹⁷ et appii¹⁸ semen et spondiliu¹⁹ et daucu²⁰. Frigidore autem majorem consistentem²¹ ruta et baca²² lauri et melantiu²³, id est²⁴ gitter et feniculi semen coquis in oleo²⁵, et miscis asfaltum²⁶ et oleum²⁷ laurinum²⁸. Si autem cum inflammatione²⁹ fuerint³⁰ dolores³¹, pro calidis medicaminibus calastica buteris³² medicamenta, quale³³ est anetum in oleo³⁴ coctum, cui addis adapes³⁵ pullinos³⁶ et anserinos³⁷. Facit autem ad has³⁸ ventositates³⁹ poliu⁴⁰ fasciculum coctum in aqua, aut calamintis decoctione⁴¹, quibus admiscis mel modicum et piper \angle i⁴² singulis et⁴³ dabis bibere. Haec ergo dolores⁴⁴ nimios⁴⁵ ince-

La
Ex humore inflatio vel ventositas nascitur in ventre tepido: frigidus enim humor solum dolorem facit et non inflationem intestinorum, vel tepidus autem humor provocans humores in hisdem locis et dolorem facit et inflationem, et per hoc dum esca non digeritur bene et cruditas ipsa generat inflationis, et quia calor non solum extenuant, sed et diaforisin facit; prohibet ergo constitutionem pneumatosin fieri. Si autem modicus sit calor, habet mutationem cibi, sed minorem, et ideo calida et quae extenuant sunt necessaria, propter quod in eum coquenda sunt cyminum et appii semen et pondiliu et dauci semen. Frigidorem plus existentem rutam et lauri bacam et gitter et feniculi semen coctum cum oleo enicis per clysterem; hoc enim et dolorem tollit et inflationem et calefaciendo somnum facit. Quod si adhuc permanet passio, addis superscriptum aspaltu et oleum laurinum. Si autem aliquam inflammationem simul habeat et dolores per hoc amplius generentur, calasticis uteris adiutoris, qualia sunt oleus anethinus aut anctus in oleo

CHAP. XXXIII: ¹ pneumatosin. — ² generatus. — ³ solutus. — ⁴ cibo addit. — ⁵ tepido. — ⁶ subtiliant. — ⁷ ventositati. — ⁸ set. — ⁹ digerit *derst.* — ¹⁰ cibis. — ¹¹ in *deest.* — ¹² cibis. — ¹³ oportet. — ¹⁴ calefacientibus. — ¹⁵ coquentis. — ¹⁶ olio. — ¹⁷ cymino. — ¹⁸ appii. — ¹⁹ spondilio. — ²⁰ dauco. — ²¹ consistenti. — ²² bacas. — ²³ melancium. — ²⁴ id est *deest.* — ²⁵ olio. — ²⁶ aspalto. — ²⁷ olio. — ²⁸ laurino. — ²⁹ inflammationem. — ³⁰ fuerint *deest.* — ³¹ doloris. — ³² uteris. — ³³ qualis. — ³⁴ olio. — ³⁵ adipis. — ³⁶ pullinus. — ³⁷ anserinus. — ³⁸ ad has *deest.* — ³⁹ ventositatem. — ⁴⁰ pulion. — ⁴¹ decoctioni. — ⁴² \angle i *deest.* — ⁴³ et *deest.* — ⁴⁴ doloris. — ⁴⁵ nimius.

Aa

dentes⁴⁶ adhibis; nam si⁴⁷ mediocres⁴⁸ dolores⁴⁹ sint⁵⁰, sufficiunt fumentationes⁵¹ de salibus et mellio⁵² sacelli⁵³, inpositi⁵⁴ et cataplasma de seminibus⁵⁵ facta. Ventosa autem major posita in umbilico de subito saepius⁵⁶ tollit dolorem. Jubat autem eos et⁵⁷ castoreus⁵⁸ \angle i datus in⁵⁹ pusca⁶⁰, et deforis cum oleo⁶¹ Sycionio⁶² inpositus vel inunctus tollit dolorem. Quod si cum strofo⁶³ fuerit ventositas, porcinos⁶⁴ astragalos⁶⁵ ustos⁶⁶ et potatos⁶⁷ strofos⁶⁸ et ventositates⁶⁹ sanat, et aristolocia rotunda similiter⁷⁰ operatur [223 v°]. Quod si de constipatione⁷¹ sanguinis dolorem ventositate⁷² facta⁷³ moveat⁷⁴ aut ex frigore fiat, vinus purus potui datus cum cibo jubat, somno⁷⁵ superveniente⁷⁶, perfecte⁷⁷ dolorem mitigat.

La

coctus, cui admisces adipem anserinus, pollinus et fasianinus. De potionibus. Facit autem ad pneumatominus poliu fascium unum discoctum in aqua, cui apozima addis mel modico et piper \angle i, et de calamentin apozima similiter facta et sic data dolores incipientes datus removet coeliarem i. Ad autem mediocres dolores....* extrinsecus sufficiunt fumentationes de mellio aut panico aut de menibus cataplasma, quas Greci *malinon* appellant. Sacelli versutiter subveniunt de forfores hoc modo facti etiam si nimius sit dolor [168 v°]; sed et si in apozima evisci radices et anetus ex pleno et camomella et pulchius et lauri baca et folia lauri et artemisiae et samsucus in aqua discoctus et projectas herbas forfores mittantur. Ventosae majores adpositae in umbilicum de subito saepius subvenerunt. Juvat autem et castorius potus, et extrinsecus cum oleo Sicionio adpositus mox subvenit, hoc a multis est experimentatum. Quod si cum strofo fuerit pneumatosus dolor, astragalus porcinius id est ustus et in potionem datus strofus et pneumatosus sanat. Item aristolocia rotunda trita cum aqua dabis bibere; huic nihil fortior invenitur. Quod si ex constipationem vero ventris aut ex sanguine spisso facto dolores aut ex reumatosin aut ex frigorem fiat, vinus

⁴⁶ incidentis. — ⁴⁷ nam si *deest*. — ⁴⁸ mediocris. — ⁴⁹ doloris. — ⁵⁰ sunt. — ⁵¹ fumentacionis. — ⁵² melius. — ⁵³ accelli. — ⁵⁴ inposita. — ⁵⁵ siminibus. — ⁵⁶ saepius. — ⁵⁷ eos et *deest*. — ⁵⁸ castorius. — ⁵⁹ cum. — ⁶⁰ posca. — ⁶¹ olio. — ⁶² Siccionio. — ⁶³ strofro. — ⁶⁴ porcinius. — ⁶⁵ astragalus. — ⁶⁶ ustis. — ⁶⁷ tatis. — ⁶⁸ trufros. — ⁶⁹ ventositatis. — ⁷⁰ pota *addit*. — ⁷¹ constipacione. — ⁷² ventositatem. — ⁷³ facta *deest*. — ⁷⁴ moveat. — ⁷⁵ somnum. — ⁷⁶ supervenienti. — ⁷⁷ perfecti.

* Ici un mot effacé qui a pu avoir de cinq à sept lettres.

42

purissimus potus cum cibo juret, rem-
nium enim supervenientem perfectum
ad his mitigantur.

Capitula XII. XIII et XIV. L. V. p. 186-190.

[225 r.] XXXVII. Signa tenesmi¹:
Galieni².

Contra natura si fuerit³ solutio⁴ ven-
tris et frequens⁵ fuerit conatio⁶, et se-
cessus quos⁷ faciunt inprimis sunt
pingues⁸ cum mucilagine⁹ multa,
deinde cum rasuras modico sanguine
destillans¹⁰ super ventris secessum¹¹,
non tamen mixtum. Haec causa in ex-
tremo intestino¹² apeutismo¹³ quem
latine¹⁴ *stalem* dicunt, passio est¹⁵ ge-
nerata et vocatur tenesmus¹⁶. Curatio¹⁷.
Mox in principio embrocas¹⁸ adhibendas
sunt de ole[o]¹⁹ myrtite²⁰ aut roseo cum
vino pubaetenus²¹ et inguinibus, et
dandae²² sunt in potione²³ lactes²⁴ ca-
prunos²⁵, mox mulgiti²⁶ fuerint non
minus de una emina, sed nos de semel,
ita ut ora²⁷ prima aut secunda bibat
cyatos²⁸ duo et post oras duas aut tres
bibat iterum alios²⁹ duo cyatos³⁰, deinde
eo modo bibat, et tertio³¹ quod si adhuc
perseverat causa³², coctam dabis lac-
tem³³, ita ut coquendo³⁴ ad medietatem
revertatur, de qua coctione³⁵ cum pin-
nas aut cocleare³⁶ spuma quae fit aufe-
renda est; et iterum remotos³⁷ priores
embrocas [225 v.] adhibendi sunt ex

XXVIII. Ad eos qui contra naturam
solutionem ventris patiuntur.

Quando ergo fortes existant cura-
tiones, et hoc ex ventris solutionem
contingit et secessus faciunt pinguis
in primis et moccusae sunt, postea au-
tem cum rasura intestinalium, et modi-
cus apparet sanguis super stercus distil-
latus et non commixtus stercore, circa
longanem intestino passio infixa esse
videtur et dicitur tenesmus.

[169] XXX. Tenesmo curatio.

Mox in initio imbrocas ponis de oleo
roseo aut myrtite cum vino in subven-
trali et in inguinibus pubaetenus, et sic
dabis lactis caprunus recentis enim aut
una dabis, autem non de semel, sed
de partes. In sequenti autem die coctam
dabis lactem; coquis autem ut usque
ad medietatem veniat aut ad duas partes
revertatur; sublata spuma, inferiores
aut partes embrocas de oleo facis, cui
adsparges cuminum tritum aut appii
semen. Enectiones autem facis in apeu-
timenu ptyane succus, in quo rosa simul
coquatur lactem aut farre aut lenticla
aut sidia. Violentia autem si fuerint

CHAP. XXXVII: ¹ tenismo. — ² Galieno. — ³ furit. — ⁴ soluco. — ⁵ inprimis sunt
pinguis cum *addit*. — ⁶ conacio. — ⁷ quod. — ⁸ pinguis. — ⁹ mucellagine. — ¹⁰ di-
stillans. — ¹¹ secessus. — ¹² mixtum. . . . intestino *dest*. — ¹³ apeutismo. — ¹⁴ Latini.
— ¹⁵ passionem. — ¹⁶ tenismus. — ¹⁷ curacio. — ¹⁸ ymbrocas. — ¹⁹ olio. — ²⁰ mirtite.
— ²¹ pubedinis. — ²² dati. — ²³ pocione. — ²⁴ lactis. — ²⁵ caprunus. — ²⁶ multi.
— ²⁷ hora. — ²⁸ ciatus. — ²⁹ alius. — ³⁰ ciatus. — ³¹ tertio. — ³² causam. — ³³ latim.
— ³⁴ coquendum. — ³⁵ coccione. — ³⁶ coeliari. — ³⁷ remotus.

^{4a} dentes ⁴⁶ adhibis; nam si ⁴⁷ mediocres ⁴⁸ dolores ⁴⁹ sint ⁵⁰, sufficiunt fumentationes ⁵¹ de salibus et mellio ⁵² sacelli ⁵³, inpositi ⁵⁴ et cataplasma de seminibus ⁵⁵ facta. Ventosa autem major posita in umbilico de subito saepius ⁵⁶ tollit dolorem. Jubat autem eos et ⁵⁷ castoreus ⁵⁸ \angle i datus in ⁵⁹ pusca ⁶⁰, et deforis cum oleo ⁶¹ Sycionio ⁶² inpositus vel inunctus tollit dolorem. Quod si cum strofo ⁶³ fuerit ventositas, porcinos ⁶⁴ astragolos ⁶⁵ ustos ⁶⁶ et potatos ⁶⁷ strofos ⁶⁸ et ventositates ⁶⁹ sanat, et aristolocia rotunda similiter ⁷⁰ operatur [223 v°]. Quod si de constipatione ⁷¹ sanguinis dolorem ventositate ⁷² facta ⁷³ moveat ⁷⁴ aut ex frigore fiat, vinus purus potui datus cum cibo jubat, somno ⁷⁵ superveniente ⁷⁶, perfecte ⁷⁷ dolorem mitigat.

^{La} coctus, cui admisceas adipem anserinus, pollinus et fasianinus. De potionibus. Facit autem ad pneumatominus poliu fascium unum discoctum in aqua, cui apozima addis mel modico et piper \angle i, et de calamentin apozima similiter facta et sic data dolores incipientes datus removet coctiorem i. Ad autem mediocres dolores....* extrinsecus sufficiunt fumentationes de mellio aut panico aut de menibus cataplasma, quas Greci *malison* appellant. Sacelli versutilliter subveniunt de forfores hoc modo facti etiam si nimius sit dolor [168 v°]; sed et si in apozima evisci radices et anetus ex pleno et camomella et puleius et lauri baca et folia lauri et artemisiae et samsucus in aqua discoctus et projectas herbas forfores mittantur. Ventosae majores adpositae in umbilicum de subito saepius subvenerunt. Juvat autem et castorius potus, et extrinsecus cum oleo Sicionio adpositus mox subvenit, hoc a multis est experimentatum. Quod si cum strofo fuerit pneumatosis dolor, astragalus porcinus id est ustus et in potionem datus strofus et pneumatosis sanat. Item aristolocia rotunda trita cum aqua dabis bibere; huic nihil fortior invenitur. Quod si ex constipationem vero ventris aut ex sanguine spisso facto dolores aut ex reumatosis aut ex frigore fiat, vinus

⁴⁶ incidentis. — ⁴⁷ nam si *deest*. — ⁴⁸ mediocres. — ⁴⁹ doloris. — ⁵⁰ sunt. — ⁵¹ fumentationis. — ⁵² melius. — ⁵³ accelli. — ⁵⁴ inposita. — ⁵⁵ seminibus. — ⁵⁶ saepius. — ⁵⁷ eos et *deest*. — ⁵⁸ castorius. — ⁵⁹ cum. — ⁶⁰ posca. — ⁶¹ olio. — ⁶² Siccionio. — ⁶³ strofo. — ⁶⁴ porcinos. — ⁶⁵ astragalus. — ⁶⁶ ustis. — ⁶⁷ tatis. — ⁶⁸ trufros. — ⁶⁹ ventositatis. — ⁷⁰ pota *addit*. — ⁷¹ constipacione. — ⁷² ventositatem. — ⁷³ facta *deest*. — ⁷⁴ moveat. — ⁷⁵ somnum. — ⁷⁶ supervenienti. — ⁷⁷ perfecti.

* Ici un mot effacé qui a pu avoir de cinq à sept lettres.

Aa

La

purissimus potus cum cibo juvat; somnium enim supervenientem perfectius ad his mitigantur.

[CHAPITRES XII, XIII et XIV, L. V, p. 486-490.]

[225 r°] XXXVII. *Signa tenesmu*¹;
*Galieni*².

XXVIII. *Ad eos qui contra natura solutionem ventris patiuntur.*

Contra natura si fuerit³ solutio⁴ ventris et frequens⁵ fuerit conatio⁶, et secessus quos⁷ faciunt inprimis sunt pingues⁸ cum mucilagine⁹ multa, deinde cum rasuras modico sanguine destillans¹⁰ super ventris secessum¹¹, non tamen mixtum. Haec causa in extremo intestino¹² aperiens¹³ quem latine¹⁴ *stalem* dicunt, passio est¹⁵ generata et vocatur *tenesmus*¹⁶. Curatio¹⁷. Mox in principio embrocas¹⁸ adhibendas sunt de ole[o]¹⁹ myrtite²⁰ aut roseo cum vino pubaetenus²¹ et inguinibus, et dandae²² sunt in potione²³ lactes²⁴ caprunos²⁵, mox mulgiti²⁶ fuerint non minus de una emina, sed nos de semel, ita ut ora²⁷ prima aut secunda bibat cyatos²⁸ duo et post oras duas aut tres bibat iterum alios²⁹ duo cyatos³⁰, deinde eo modo bibat, et tertio³¹ quod si adhuc perseverat causa³², coctam dabis lactem³³, ita ut coquendo³⁴ ad medietatem revertatur, de qua coctione³⁵ cum pinas aut cocleare³⁶ spuma quae fit auferranda est; et iterum remotos³⁷ priores embroces [225 v°] adhibendi sunt ex

Quando ergo fortes existunt curationes, et hoc ex ventris solutionem contingit et secessus faciunt pinguis in primis et moccusae sunt, postea autem cum rasura intestinalium, et modicus apparet sanguis super stercus distillatus et non commixtus stercore, circa longanem intestino passio infixae esse videtur et dicitur *tenesmus*.

[169] XXX. *Tenesmo curatio.*

Mox in initio imbrocas ponis de oleo roseo aut myrtite cum vino in subventrali et in inguinibus pubaetenus, et sic dabis lactis caprunus recentis enim aut una dabis, autem non de semel, sed de partes. In sequenti autem die coctam dabis lactem; coquis autem ut usque ad medietatem veniat aut ad duas partes revertatur; sublata spuma, inferiores ani partes embrocas de oleo facis, cui adsparges cyminum tritum aut appii semen. Enectiones autem facis in aperiens ptyane sucus, in quo rosa simul coquatur lactem aut farre aut lenticla aut sidia. Violentia autem si fuerint

CHAP. XXXVII : ¹ tenismo. — ² Galieno. — ³ furit. — ⁴ soluco. — ⁵ inprimis sunt pinguis cum addit. — ⁶ conacio. — ⁷ quod. — ⁸ pinguis. — ⁹ mucellagine. — ¹⁰ distillans. — ¹¹ secessus. — ¹² mixtum. . . . intestino deest. — ¹³ aperiens. — ¹⁴ Latini. — ¹⁵ passionem. — ¹⁶ tenismus. — ¹⁷ curacio. — ¹⁸ ymbrocas. — ¹⁹ olio. — ²⁰ myrtite. — ²¹ pubedinis. — ²² dati. — ²³ pocione. — ²⁴ lactis. — ²⁵ caprunus. — ²⁶ multi. — ²⁷ hora. — ²⁸ ciatus. — ²⁹ alius. — ³⁰ ciatus. — ³¹ tertio. — ³² causam. — ³³ latim. — ³⁴ coquendum. — ³⁵ coctione. — ³⁶ cocliari. — ³⁷ remotus.

³⁸ oleo³⁸ in quo spargendus est cyminus³⁹ tritus et appii⁴⁰ semen. Enecciones⁴¹ vero; imprimis lactem cum mel enicis, ut illa mucillago⁴² purgari⁴³ possit, deinde lenticlae decoctionem⁴⁴ cum mel⁴⁵, post haec stipticae⁴⁶ sunt adhibendae⁴⁷ enecciones⁴⁸, qualia sunt cum ptysanas⁴⁹ ubi rosa⁵⁰ simul sit cocta aut sidia et cum lenticla similiter, deinde perseverantem alium eniciendi⁵¹ sunt, ubi coquitur myrta⁵² aut cortices⁵³ pini. Solvis etiam in aqua ipsorum in cyatis⁵⁴ duobus butyru⁵⁵ aut oleu⁵⁶ rutatu⁵⁷ aut myrtinu⁵⁸ et enicis⁵⁹. Violentam⁶⁰ autem consistentem inflammationem⁶¹, oleum dulcem calidum enicis⁶² usque ad emnam unam majoribus, minoribus autem⁶³ siolam⁶⁴ aut calicem unum⁶⁵, ita ut contineatur⁶⁶ oris⁶⁷ plurimis, donec solvat dolores⁶⁸. Fumentationem⁶⁹ autem adhibes⁷⁰ locis dolentibus ex sacrellis⁷¹ de melleo⁷² factis vel salibus; anum vero lababis cum spongia⁷³ expressa, ubi acacia⁷⁴ resolvis, aut ex aqua ubi decoquantur⁷⁵ myrta⁷⁶ aut robus⁷⁷ aut mala granata aut his similia e his quae⁷⁸ stiptica⁷⁹ sunt.

inflammationes, oleum dulcem calidum enices et contineat cum horas multas et mox solvit dolores. Fumentationem autem adhibes cera pectine ex sacellis de melleo aut panico torrefactus vel salis sacellus similiter turtrefactus. Anum vero cum spongiis ubi acacia trita est aut myrta aut robus aut sidia decocta est fumentas,

[X]XXXVIII. *Signa dysinteriae*¹.

In dysinteria² vero quando sine aliqua praecedente³ causa pingues secessus vel cholericos⁴ cum rasura deponunt, et⁵ mordicatione⁶ multa inter-

XXXVIII.

1688. Quando autem absque hoc praecedit pinguido ventris ex coleribus et mox cum rasura intestinalium fit cum mordicationem nimia interdum et cum

³⁸ olio. — ³⁹ cyminus. — ⁴⁰ apio. — ⁴¹ inieccionis. — ⁴² ulceram cum. — ⁴³ purgare. — ⁴⁴ decoccioni. — ⁴⁵ et addit. — ⁴⁶ styptici. — ⁴⁷ adhibendi. — ⁴⁸ inieccionis. — ⁴⁹ thesana. — ⁵⁰ superiora. — ⁵¹ iniciendi. — ⁵² mirta. — ⁵³ corticis. — ⁵⁴ ciatis. — ⁵⁵ buterum. — ⁵⁶ oleum. — ⁵⁷ rutatum. — ⁵⁸ mirtium. — ⁵⁹ in inicio. — ⁶⁰ violenta. — ⁶¹ inflammationem. — ⁶² inycis. — ⁶³ autem deest. — ⁶⁴ seulam. — ⁶⁵ unum deest. — ⁶⁶ conteniatur. — ⁶⁷ horis. — ⁶⁸ doloris. — ⁶⁹ fumentacionem. — ⁷⁰ adhibis. — ⁷¹ sacellis. — ⁷² melleo. — ⁷³ spungia. — ⁷⁴ acacia. — ⁷⁵ decoquantur. — ⁷⁶ mirra. — ⁷⁷ rubus. — ⁷⁸ qui. — ⁷⁹ styptica. — CHAP. XXXVIII: ¹ dysintericis. — ² dysinteria. — ³ praecedente. — ⁴ cholericus. — ⁵ cum cum. — ⁶ mordicatione.

^{Aa}
 dum etiam et cum strosos⁷ et sanguis
 permixtus non apparit⁸, tunc⁹ existi-
 mandum¹⁰ est quia in tenues¹¹ intestina
 sunt ulcera. Si autem in¹² inferioribus
 sunt partibus, conatio¹³ minor est¹⁴ et
 quae per ventre egeruntur pingua¹⁵
 sunt et sanguinolenta permixta esse
 videntur; in maioribus¹⁶ intestinis con-
 templanda est passio esse. Haec duae¹⁷
 passiones¹⁸ dysintericae¹⁹ propriae ap-
 pellantur. Contingit igitur ut per ven-
 trem²⁰ multus²¹ sanguis deponatur so-
 lus²²; haec aliqui medicorum *aematiran*
 nominant dysinteriam²³; est etiam in
 locis intestinalium. Alia autem passio est
 quae acceptos²⁴ cibos²⁵ non continent²⁶,
 sed citati²⁷ * [Ab, P 116 c] descendendo
 mox secessus faciunt nullam habentis
 mutationem sed crudum et inmutatum
 sine alico suco effectus deponitur, et
 vocatur hec passio *lienteriam*. Haec au-
 tem passio contingit quibus de exul-
 ceratione cicatricis pinguis fuerint
 generati aut certi nimis defectus venter
 non potest continere cibos. Sepius au-
 tem cum epar defectus fuerit passus,
 deponit per ventre simile ubi carniū
 recensium que in aqua fuerint lavati
 faciunt secessus. Est etiam et alius ven-
 tris secessus acosos cum indigestione
 ventris, nullum prestans in corpore
 nutrimentum. Deponunt autem inter-
 dum sanguinem nigrum plus a natura
 et perlucitum non bene degerentem,

^{La}
 strofo et non videtur permixtus sanguis
 esse, tunc ergo existimandum est quia
 tenuis intestina ulcerata sunt. Si autem
 ad inferiores partes conacionis minores
 sint et qui pinguiora et sanguinolenta
 esse videntur mixta sunt in stercoribus,
 in pinguioribus intestinis passio esse
 consideranda est. Dysinterica passiones
 propriae ambas vocantur. Contingit au-
 tem multis ut sanguineus secessus ni-
 mius fiat, solum quem aliqui medicorum
etnathiram vocant dysinteriam et extra.
 Haec autem est quae in aliis locis in-
 testinis fit. Qui cum acceptionem cibo-
 rum secessus ventris faciunt citatus,
 nullam habent mutationem sed crudum
 et inmutabilem et absque sucus secessus
 faciunt, et dicitur haec passio *liente-
 riam*. Hanc igitur passionem [169] ex
 ulcere in summitatem fieri dicimus
 per totum intestinum, aut ex atonia
 ventris non potest sustinere cibos. Sae-
 pius autem et ex atonia epatis secessus
 faciunt per ventrem similem, ubi caro
 cruenta recenti aqua lavatur. Est autem
 et alius secessus aquosus cum indiges-
 tionem nimia ventris. Anadosin vero
 non facta, faciunt secessus aliquotiens
 sanguinem nigriorem et clarum luci-
 dum, quam secundum naturam est.
 Non ergo tenerens epar quod accipit.

XXXI. *Ad dysintericas.*

Si quidem hoc ipse solus ulcus sit.

⁷ strosos. — ⁸ aparit. — ⁹ tun. — ¹⁰ existimandum. — ¹¹ tenuis. — ¹² in deest. —
¹³ conacio. — ¹⁴ minorem. — ¹⁵ pingua. — ¹⁶ maioribus. — ¹⁷ diu. — ¹⁸ passionis. —
¹⁹ dysinterici. — ²⁰ ventre. — ²¹ multo. — ²² solum. — ²³ dysinteriam. — ²⁴ qui acceptus.
 — ²⁵ cibos. — ²⁶ continent. — ²⁷ cedati.

* Ce qui suit manque dans le manuscrit Aa, probablement par suite d'un feuillet arraché.

Ab epaticos suscipiat cibi. Curatio desintericis. Desintericis factis se sola ulceratio fuerit et neque supercurrit aliquis superfluus humor et sine reuma est, cum una ejectione medicaminis curari poterit. Sin minus, adhibis et aliam et si opus adhuc fuerit etiam et tertiam adibit ejectione. Limnias sfragis etiam et cancerosas desinterias sanat potatus et per clistere adhibitus. Oportit autem prius enicere malsa acra, ut ulcera curit, post hec salemoria ut bene conteneri possit ejectione, novissime autem enicis Limniam [116 d] terram sfragis cum sucu plantaginis. In pocione vero datur cum pusca agosa, dabis et lactis, ut supra tenemus dari iussimus, dabis et cum lapid[ib]us aut laminis ferre coctas, quod Greci *coclato*n vocant. Optimum autem adiutorium est desintericis et omnibus, que ventrem reumatismum de agris paciuntur humoribus, caninum femus album quod fuerit; admiscias in super-scripta lacte cocta et potum des; de presenti miraberis effectum. Oportit autem canem ipsum nihil manducare nisi sola ossa animalium, et cum fuerit femus collectus et albus est et male non olit, quem colegeris siccas et pulvere facta subtili reponis et cum opus fuerit uteris. Siccatus autem reuma ventris, si ova cum acito elezata comedat, et si ovis admisciat alicot desintericus et cibatus jubat hoc modo factas: mittis ova in frixuria et super carbonis ponis ita ut fumum non habeat, cui admiscebis galle pulverem aut umfacium aut ros marinum aut male granate corticis, coclias cum carbonibus suis usta cinus ipsarum, mespila, mirta, sorba, prunia; ex his confecis et dabis manducare. Item

nihil desuper fluat, adhuc ex una enectionem medicaminis adhibetur. Curatur quam plurime, si minus secunda adhibendam jam tertiam enectionem non habent opus. Maxime ergo inicienda sunt, si ulcus in intestinis sine reuma sit, cum lacte capruno aut bovino cum licio \angle ii aut *ges* Samia \angle iiii. Quod si de coleribus rubeis fiat disinteria, consuevimus ergo ad eos quam plurimae ea quae mitigant adhibenda sunt; si autem reuma adhuc ulceribus supercurrit et infusa sunt ulcera, cartha conbusta aut lentisci cinis [169 v°] aut diacarton cum aqua aut decoctio stipticarum rerum; si autem innigriscere coeperit coleribus, insanabilis est, nihil differit a carcino qui cum ulcerationem est.

XXXII. *Ad dysintericus et cyliacus;*
Galenus.

Limnia sfragis jam enemomina ulcera intestina sanat dysintericus pota et per clysterem injectus. Oportit ut iniciatur ulceribus multa prius ipsa sola, et postea cum salem enices, et sic iterum enices Limnia cum sucu plantaginis et bibat Limniam sfrangin cum acosa pusca. Epythima dysintericis: mannis \angle iii, acacias \angle ii, rosa \angle i, mastice \angle i, dactulus \angle vi, balaustia \angle i, cera libra una, oleum melinum libra una; lactis caseuta quae fit talis: *cocaelon*, id est lapides de fluvio rotundus mittes in ignem et ignitus mittes super lactem tres lapides singulatim, ut dum ex uno bullit et tepuerit, sic mittis alterum et tertium donec serus consumatur. Magnum est hoc adiutorium ad dysintericus et omnibus

Ab

coclias cum carnibus suis uetas cinus
 ℥ iiii. galli pulvis ℥ i, piper ℥ i; facto
 pulvere subtilissimo in cibis aspargis et
 in pocione [117] dabis in aqua aut vino
 bibere albo ℥ i, mirabiliter jubat des-
 intericus, in quibus nulla putrido est in
 ulcera. Item porcacii aucus potus aut
 in cibo ipsa porcacia accepta jubat.
 Jubant etiam plantaginis et rubi se-
 mentis aut fructus et folia; evisci au-
 tem radices decoccio a desinteria mira-
 biliter jubat et ipporis herbe fortis
 medicamine, sed igitur ipsam cum vino
 bibere aut certi sucus ejus nardusta-
 cius Indicus potus. Ventrem constringit
 murra trochitis optima, ad sabs magnitu-
 dini das ad gluttiendum; lapati semen
 silvestris tritus et cum aqua datus con-
 stringit ventrem.

Item ex alio codice enimas Justi
 iatrosuffeste a desintericus, agacia partis
 duas, sucus urize ubi myrta simul fuerit
 cocta partis iiii, fieri simul emina, ut
 habiat pinsum ℥ iiii, sit autem ad
 spissitudinem mellis liquidi. Quod si
 egretudinis malicia magis opus ha-
 biat, emplastica medicamenta, ubi
 enim ulcus in alto factus est et non
 somitate. Quantum enim extenditur
 passio, in tantum oportet remove-
 re inplastica et augmentari stiptica. Item
 alia inplastica: contraganta resoluta
 in apozima rose et admixtus sucus
 urize equale, istis duobus enicis. Hec
 ergo in inicio. Si autem canceria occu-
 pavit intestina et fedit, necesse est
 quod per ventre emittunt. Expedit ergo
 inicere cum sucus lenticle cum mel
 mixtus et maxime Ponticum est; quando
 autem adimus ejeccone et stiptiria ro-
 tunda, haec enim potest, mel et lenticla

La

quibus venter reuma agra vexatur, canis
 stercus qui ossa comedendo album fa-
 ciunt stercus, mox modo confecta lacte
 admixta facis medicamen in presenti
 valentissimum dysintericis. Oportet au-
 tem capem nihil aliud nisi tantum ossa
 comedat, et facit stercus album qui ne-
 que odorem malum habeat. Hic ergo
 desiccat omnem reumam ventris for-
 titer et ova in aceto cocta et comesta. Si
 autem miscere volueris ad dysintericam
 et cyliacam passionem ea quae jubant,
 ante frigas cum ova in frixoria super
 carbones non habentes fumum, qualia
 sunt Galla et ros Syriacus et sidia pulver
 adaspargas et das manducare; magnifice
 juvat hominem. Utilissima etiam ad
 haec sunt et ros quod coqui utuntur,
 qui et livanotida vocatur cinus et ros
 Syriacus sucus. Item cocleas integras
 assatas, gigarta, mespila, myrta, prun-
 ia, mala granata; conficis autem hoc
 modo: coclearum cum testis suis cinus
 ℥ iiii, galle pulver ℥ ii, piper ℥ i;
 subtilem facis pulverem ex his omnibus
 et in frixoria cum obis aut cum cibis
 quibus utitur asparges; das in vino
 etiam aquoso aut in aqua bibere [170].
 Fortiter hoc juvat disintericus. Quae-
 cumque autem nondum adhuc ulcera
 putridinis habent, porcacia cum aceto
 comesta, juvat autem et plantago et
 robi fructus et folia, evisci radices
 disintericis data et ad diarria expediens
 medicamen; ad et ipporis herba fortis-
 simus est medicamen cum aqua aut
 vino potus et sucus similiter.

Ab

purgare, stiptiri autem desicare; nam si cancer amplius comprehensa tenit intestina, ut etiam carnis corruptas depomat, ergo oportet primum salimoria enycere de salis [117 b] amoniacus facta; est enim extenuaturia plus a comunis sale. Si autem primus medicaminum jubaverit de lenticla et mel, contemplare quia de nigris coleribus passio est generata. Quantum ergo pessima est causa et periculosissima egretudo, in tantum oportet et forciora adhibere medicamenta. Uteris ergo hec: salis amoniacus partem una, agantis Egipcias partis iii et elleboro nigro partim unam; coquis in aqua agantis et eleborum et salis admiscis. In quantum autem passio extenditur et cancer velut mortuos effectus locus, ter oportet uti, id est da sandarice et arsenico et calce viva equalis partis; illas autem grafagia ex his relinquimus que ad istas putredinis troscisci compositi sunt. Quod si in extremo maliciosa constiterit passio, quodcumque enim in modica salute spes videatur esse, curatam inagenda est. Vinus ergo mirtitis cum agacia trita facis et cartas veteris ustas cinus cum vino spatithi aut mente seoresoluta facit. Jubatautem et mulsa trosciscus cum vino et mel adhibitus. Si autem non sit de alia caccavus, trosciscus est adhibendus; sufficit autem ut cum solo vino inyciatur. Est autem hutilissimus et ad cecatricem inducendam et reumata reliqua repremenda alicaccabus trosciscus; recipit haec: litargiro \angle xxiii, psimicio \angle iii, stiptiria scistis \angle iii, calcanto \angle liii, aligacabo corticis veridis \angle vii, seuopete propter colorem si vis mittere; facis autem trosciscus cum aqua et uteris; facit

Ab
autem et ad eresibelas et ad rim[117 c]-
mata et naris tumidas habentibus; re-
solvis cum acito aut pusca, desintericis
autem cum vino inices. Hec sunt enim
composita medicamenta. Simplicia vero
medicamenta, ros Siriacus potus et clisti-
riatus, male granate, rosa et sidia, simili-
ter sepius autem et arboris ipsius radiceis
et teneras cimas, summitatis eorum coctas
aqua ipsa enicemus, mirabiliter jubant,
similiter et rubi radiceis cocta aqua ipsa
inicientis multum. Item cataplasma Se-
veri: farina ordeï, multum plus manes,
libano minus, acetum plus et sapa minus,
coquis et uteris. Item alia forcior: si-
dionrias tritas simul et stipterias scistis
cum aceto et sapa, coquis ut supra et ute-
ris. Si autem in periculum vadaet passio,
supradictis adis ros marinum et agantis
Egypcias carbon equalem. Item cata-
plasma: ordeï ÷ vi, mannis ÷ ii, cum
acitum de puleio et sapa simpliciter;
quod si sapa non est, cum acitum et mel
coquis et triduum sit inposita. Item alia
cataplasma: myrti folia, male granate co-
riam, ordie farina, coquis in mel et aceto,
et postmodum siper pagellas spargis man-
nis, tus et pouis in ventrem et renibus.
Cataplasma: stipteria scistis ÷ ii, agantis
Egypcias ÷ vi, agacia ÷ i, murra ∟ iii,
sidia ÷ vi, umfacio ÷ i, farina lentis
÷ vi, [Aa, 226 r°] calcantu²⁸ * ÷ iii;
haec omnia cernis et reponis et cum
opus fuerit ex pulvere²⁹ mittis libram i,
farinas³⁰ hordei³¹ fibram i; coquis in
aceto diu ut glutinosum sit et uteris³²;
ponis in ventre³³ et penes³⁴ et fascias³⁵

²⁸ calcanto. — ²⁹ cataplasma. — ³⁰ farina. — ³¹ ordia. — ³² utere. — ³³ ventre.
³⁴ renis. — ³⁵ et fascias deest.

* Ici le texte de Aa reprend.

^{Aa} et habeat ³⁶ triduo ³⁷. Post haec ³⁸ ponis
epitimas ³⁹ et maxime *dia clidion* ⁴⁰.

Epithima ⁴¹ *dysintericis* ⁴², *stomacis* ⁴³.

— *Inanthes* ⁴⁴ ♀ ii ⁴⁵, *rosa sicca* ♀ ii,
stiptiria rotunda ♀ ii, *aloe* ♀ ii, *acacia* ⁴⁶
♀ ii, *omfaciu* ⁴⁷ ♀ ii, *ros Syriacu* ⁴⁸ ♀ ii,
cera libram i ⁴⁹, *oleu myrtite* ⁵⁰ libram i;
confice ⁵¹.

[CHAPITRE XV, t. V, p. 492.]

XXXVIII *. *Ad cyliacus* ¹.

Ad *cyliacus* ² embrocis ³ uteris de oleo roseo aut myrtite ⁴ aut melinu ⁵ cum
vino; cataplasma autem de dactulos ⁶ et alfita ⁷ et mala Cydonia ⁸, *aloe* et *absentiu* ⁹;
facit autem et plantago aut polygonus ¹⁰ cum alfita ¹¹ aut tritici pollines ¹². Quod
si dolores ¹³ habuerit post fumentationes ¹⁴, facis cataplasma, infundis in vino dac-
tulos ¹⁵ et teris lini seminis ¹⁶ farina cum mel et oleo ¹⁷, modice ¹⁸ coquis, et cum se
collegerit ¹⁹, mittis dactulos ²⁰ tritos ²¹, miscis et uteris. *Epithima* ²² post haec ponis ²³
acacias ²⁴ *stipterias* ²⁵, *sidion* pollines ²⁶ *tridiceas* ²⁷, *balauktion*, *myrta* ²⁸ usta, *galla*
asiana *ana* ²⁹ ♀ i, *fenugrecu* ³⁰, *lenticla*, vinu ³¹ *stipticu* ³² quod sufficit. Item
cyliacis ³³ cataplasma experimentata ³⁴: *cyminu* ³⁵ ♀ i, *buccellatu* ³⁶ siccu ³⁷ ♀ ii,
mannes ³⁸ ♀ ii, *masticis* ♀ i, *malum Cydonium* ³⁹ unum, vinum *Ciliciense*, et
oleum ⁴⁰ *nardum* ⁴¹, *alfita* ♀ i, *samsucu* ♀ i, *absentiu* ⁴² ♀ i, *dactulos* ⁴³ decem ⁴⁴;
facis cataplasma et uteris. Potiones ⁴⁵ autem dabis aqua, ubi decoxeris quinque-
folia aut robi ⁴⁶ radices ⁴⁷ aut salicis ⁴⁸. Faciunt autem optime ⁴⁹ sementes ⁵⁰ *uvae*
Amineae ⁵¹ siccae ⁵² tritae ⁵³ et cretae ⁵⁴ *supersparsae* ⁵⁵ potioni ⁵⁶.

³⁶ abeat. — ³⁷ triduum. — ³⁸ hec. — ³⁹ epitimas. — ⁴⁰ galla addit. — ⁴¹ epithema. —
⁴² desentericis. — ⁴³ et sthomacis. — ⁴⁴ omanthes. — ⁴⁵ umfacio ♀ ii addit. — ⁴⁶ agacia.
— ⁴⁷ umfacio. — ⁴⁸ Syriacus. — ⁴⁹ picem sicca libra i addit. — ⁵⁰ olio mirte. — ⁵¹ conficis.
— CHAP. XXXVIII: ¹ ciliacus. — ² ciliacus. — ³ embrocis. — ⁴ myrtite. — ⁵ melino. —
⁶ dactulus. — ⁷ alfita. — ⁸ male Cydonia. — ⁹ absencio. — ¹⁰ pulliconus. — ¹¹ autem.
¹² pollinis. — ¹³ doloris. — ¹⁴ fumentacionis. — ¹⁵ dactalia. — ¹⁶ semen. — ¹⁷ olio. —
¹⁸ modici. — ¹⁹ colegerit. — ²⁰ dactilus. — ²¹ tritus. — ²² epithema. — ²³ ponis deest.
— ²⁴ agacias. — ²⁵ stiptirias. — ²⁶ polen. — ²⁷ triticias. — ²⁸ mirra. — ²⁹ ana deest. —
³⁰ fenugreco. — ³¹ vino. — ³² stiptico. — ³³ ciliacus. — ³⁴ experimentata. — ³⁵ cimino.
— ³⁶ bucellato. — ³⁷ sicco. — ³⁸ mannis. — ³⁹ Cidonium. — ⁴⁰ olium. — ⁴¹ nardo.
— ⁴² absencio. — ⁴³ dactulus. — ⁴⁴ ♀ x. — ⁴⁵ pocionis. — ⁴⁶ rufi. — ⁴⁷ radices. — ⁴⁸ sa-
leci. — ⁴⁹ optimi. — ⁵⁰ semeptia. — ⁵¹ Aminiae. — ⁵² sicci et. — ⁵³ triti. — ⁵⁴ oretis. —
⁵⁵ supersparsi. — ⁵⁶ pocioni.

* Ce chapitre manque dans le texte grec ainsi que dans le manuscrit de Laon.

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 493.]

XL. *Ad diarria*¹.[170] XXXIII. *Ad dearria, id est
ventris fluxum.*

^{La}
Diarras sanat adiantus, paliuri² folia,
radix³ picci, corticem lenticla bis cocta
et prima effusa aqua; uvarum sementes⁴
effusiones⁵ ventris satis jubat, spica
nardi, oxyacantu⁶ fructus comestus
[226 v°] et potus; acantha leuces⁷ cy-
liacus⁸ et stomachicus⁹ jubat, mori¹⁰
arboris inmaturos¹¹ fructos¹² siccatos¹³
constrictivus¹⁴ satis¹⁵ fit medicamen et
ad diarrias et ad dysintericos¹⁶ et ad¹⁷
cyliacos¹⁸ et ad¹⁹ omnes²⁰ alias²¹ effu-
siones²² ventris; tritus autem in cibo
miscetur²³ et sicut ros datur. Si autem
aliquis voluerit cum aqua aut vino bi-
bere, magis plus constrictivus²⁴ est.
Ex robu²⁵ igitur mora²⁶ acerva²⁷ simi-
liter siccata et potui²⁸ data facit, canis
autem stercus vino resolutus et colatus
cum linteo²⁹ suptili³⁰ dabis bibere.

^{La}
Diarras autem sanat adiantus, pa-
liurus folia, radix picci, cortices lenti-
cula discocta. Ad diarria et tenesmus
enectio : oleum roseum, vitellum ovi
cum vino teris et cum suco orize enicis,
et prima aqua projecta uvae passe se-
men, gigarta. Omnes per ventre et in-
testina qui fluxum ventris patiuntur
multum valde juvant spica nardi, oxy-
gantu fructus comestus et potus acanta
leuci; cyliacus et stomachicus jubat
mora cruda, hoc est fructus siccata;
constrictivum est nimis fit medicamen
et ad disinteria mirabiliter juvat et
cyliacas sanat passiones et omnes fluxus;
tundis enim et in cibis mixtum dabis
quemadmodum sero diximus. Quod si
aliquis voluerit cum aqua aut vino bi-
bere, magis est operativus de robo
mora cruda; similiter autem canis
stercus cum vino et colas cum lenteo
tenue, das bibere, constrictisti reuma-
ticas passiones.

[224 v°] XXXVI. *Ad cordapsu vel hilen*¹.XXXIII. *Ad hiliū dolorem.*

Pessimus² dolor est ylei³ et non tam
facile⁴ exinde quis evadere potest⁵;
maxime autem ex eo cito moriuntur quia
a Grecis *disodis*⁶ nominatur. Hii⁷ ergo

Pessima est iliū et difficile liberatur
qui hanc incurrunt passionem; maxime
autem *disodis* vocantur est pernitiōsa.
Hii et stercus per os evomunt disodis

CHAP. XL : ¹ dearria. — ² paliore. — ³ radici. — ⁴ sementis. — ⁵ effusionis. — ⁶ oxia-
canto. — ⁷ leuces. — ⁸ ciliacus. — ⁹ stomachicus. — ¹⁰ muri. — ¹¹ inmaturos. — ¹² fruc-
tus. — ¹³ siccatus. — ¹⁴ constrictivos. — ¹⁵ sanus. — ¹⁶ desinterico. — ¹⁷ ad deest. —
¹⁸ ciliacus. — ¹⁹ vel. — ²⁰ omnis. — ²¹ aliis. — ²² effusionis. — ²³ miscitur. — ²⁴ con-
strictivos. — ²⁵ robo. — ²⁶ mirra. — ²⁷ igitur addit. — ²⁸ potus. — ²⁹ lentio. — ³⁰ subtile.
— CHAP. XXXVI : ¹ iliū. — ² pissimus. — ³ hiliae. — ⁴ facili. — ⁵ potist. — ⁶ disolidis. —
⁷ hiiis.

^{1a} per ore etiam stercus cum fetore vomunt, et totum corpus malo odore inficitur. Mirabiliter autem facit ad eos cum vomuerint⁸ stercus, in oleo⁹ et aqua anetum discoquis et potum dabis. Postquam¹⁰ biberit, panem calidum in bullentem¹¹ mittis et mox dabis manducare [225] calidas suppas¹², liberatur utique etiam¹³ si suffocetur¹⁴. Ad eos autem qui frequenter vomunt et non continent cibum ros et cyminu¹⁵ teris simul in oxymelle¹⁶ cyatos¹⁷ sex ∠ i, aut vitis folia vel turiones¹⁸ vitium, cum alfita das bibere. Item ad hiliodes¹⁹ strofumenos²⁰ et ad omnem ventositatem: mel bonu²¹ ∴ iii et aqua ubi ruta decoquitur cyatos²² iiii, cymini²³ pulver et nitri ana ∠ i; das calefactum bibere. Item aliut ad hileodes²⁴ et ad²⁵ omnem ventositatem et ad colicos: salicis teneras cymas teris et exprimis²⁶ sucos²⁷; quod si teneras non invenis cymas²⁸, de cortice²⁹ ejus mediana, facis exinde cyatos³⁰ duo, addis piperis grana xv³¹ et cocumeris domestici³² semen grana xv; pulvera haec una potio est³³ et mox sine dolore efficitur. Item ruta cum oleo³⁴ cocta enicis³⁵. Item reu Ponticu³⁶ obolos³⁷ iiii teris cum mulsa cyatos³⁸ tres et das bibere. Item camimelae³⁹ sucum potui da⁴⁰.

La
tecpuse. Saepius autem in eis ructatio fit et pene omnes efficiuntur corpore disodis, id est male olens. Mirabiliter autem facis ad eos utique vomentibus jam semus in olio et aqua ubi anetus coctus est; bibat et postea biberit, panem calidum in servantem aquam mittes superscriptum; mox dabis ad edendum calidus psomus, id est sundas, liberantur utique jam si sufescitur. Ad eos autem qui frequenter vomunt et non continent cibos, ros et cyminum in bere ipsominus tritus das bibere in oxymelle cyatus sex autem ∠ ii, aut vitis folia, aut palmites expressi sucus et cum alfita dabis bibere.

⁸ vomurint. — ⁹ olio. — ¹⁰ postea. — ¹¹ bolientem. — ¹² subpas. — ¹³ et addit. — ¹⁴ sufficitur. — ¹⁵ ciminum. — ¹⁶ oximelle. — ¹⁷ ciatus. — ¹⁸ torionis. — ¹⁹ hiliodis. — ²⁰ struffominus. — ²¹ bonum. — ²² ciatus. — ²³ cimini. — ²⁴ hiliodis. — ²⁵ ad dest. — ²⁶ expremis. — ²⁷ sucus. — ²⁸ cimas. — ²⁹ cortici. — ³⁰ ciatus. — ³¹ xv. — ³² domesticis. — ³³ pocionem. — ³⁴ olio. — ³⁵ inicis. — ³⁶ Pontico. — ³⁷ obolus. — ³⁸ ciatus. — ³⁹ camimille. — ⁴⁰ dabeas.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 494.]

[227] XLII. *Ad ani vitia¹ et passiones²,
id est³ flegmones⁴.*

Aa

Coquis⁵ galla robea⁶, teris et inponis cataplasma ad ani inflammationes⁷ et promptoses⁸; fortiorem⁹ medicamen facis, ficum¹⁰ vino coquis¹¹, leniorem¹² si in aqua et sucus¹³ lentisci. Facit ad hoc ipsum aliut: pini cortex¹⁴ ∠ viii, copressi¹⁵ pilas¹⁶ siccas ∠ ii¹⁷; antea labas vino stiptico¹⁸, teris et inponis cataplasma. — *Ad ani ignitos¹⁹ dolores²⁰.* Ovi assi vitellum²¹ teris cum vino albo, et de oleo²² roseo cerotum supermittis²³ et inunguis et emplastrum²⁴ inponis. Item aliut²⁵: panem mundum²⁶ tritum²⁷ in aqua mittis²⁸, oleum roseum et ovi assi vitellum²⁹ et inponis. Aliut: rosae siccae³⁰ ∠ iii, ovarum assarum³¹ vitella³² duo teris cum vino albo, et cerotum de oleo roseo factum inlinis. Quod si proritum habuerit anus, Cymolia³³ teris et supermittis³⁴ cerotum de oleo³⁵ myrtino³⁶ factum et uteris. — *Ad ani ragadas.* Si in ano fuerint ragadas vel in veretro, cinus de rasura lintei³⁷ factus et ustus et amyli³⁸ aequali³⁹ pondere teris cum suco⁴⁰ olivarum foliis⁴¹, et loca quae⁴² crepuerint⁴³ et fyssa⁴⁴ sunt inunguis. Facit enim et oleus⁴⁵ rosens⁴⁶ in mortario plumbeo⁴⁷

[170 v°] XXXV. *Ad ani passione;
Galenus.*

La

Galla asiana teris, cataplasmas in ano inflammationem habentem et proptusis. Fortiter enim adjutorius est utilis est si in vino coquatur et sucus de lentisco faciat ad haec passionem. Item alia ad anum et matricis capita exeuntem: picci cortices ∠ viii, copressi pelas siccas ∠ i, plumbi usti pulver ∠ ii, ante lavas cum vino stiptico, trita supersparges.

XXXVI. *Ad ani ignitus doloris.*

Ovi assi vitellum teris cum vino albo et de oleo roseo cerotum supermittes et conficus cum linteo superponis emplastrum. Item cataplasma: panem mundum tritum et coctum et in aqua et oleo roseo admixto et ovi vitellus coctus superponis. Item alia: rosa sicca ∠ iii, ova cocta vitellus duo, vinum album mittes et cerutum de oleo roseo factum et supermittis.

XXXVII. *Ad proritu ani.*

Cimolia trita supermittes cerutum de oleo myrtite et uteris et cerutum similiter fit.

CHAP. XLII: ¹ vicia. — ² passionis. — ³ id est deest. — ⁴ flegmaticas. — ⁵ quoquitur. — ⁶ rubia. — ⁷ inflammationem. — ⁸ pruntus. — ⁹ forciore. — ¹⁰ ficum deest. — ¹¹ quoquis. — ¹² leniorem. — ¹³ sucus. — ¹⁴ cortex. — ¹⁵ copresse. — ¹⁶ filas. — ¹⁷ molibdinis ∠ ii addit. — ¹⁸ styptico. — ¹⁹ ignitus. — ²⁰ doloris. — ²¹ vetellus. — ²² olio. — ²³ supermittis. — ²⁴ implastrum. — ²⁵ alio. — ²⁶ pane mundo. — ²⁷ coctum et addit. — ²⁸ mitis. — ²⁹ vetellum. — ³⁰ rose sicce. — ³¹ asorum. — ³² vetello. — ³³ Cimoli. — ³⁴ supermittis. — ³⁵ olio. — ³⁶ myrtino. — ³⁷ linteu. — ³⁸ amilo. — ³⁹ equale. — ⁴⁰ sucu. — ⁴¹ folia. — ⁴² que. — ⁴³ crepuerent. — ⁴⁴ fissis. — ⁴⁵ olius. — ⁴⁶ roseus. — ⁴⁷ plumbeum.

^{La}
et pistillo plumbeo⁴⁸ tritus ad spissitudinem mellis et inlitus.

XXXVIII. *Ad ani ragadas in ano factas aut veretro.*

Cinerem de rasura lentes factum ustum et amilum aequaliter factum teris et de olivis foliis sucus mittes et inlenis.

XLIII*. *Si anus aut os vulvae¹ foras² exit³.*

Ad⁴ si anus aut os⁵ vulvae procedit, nam id quoque interdum fit, considerari⁶ ergo debet purumne id sit quod provolutum est an humore⁷ muccoso⁸ circumdatus est. Si⁹ purum est, in aqua desedere¹⁰ homo debet¹¹ aut salsa, aut ubi decoctae¹² sunt olivae¹³ folia¹⁴, copressi cymas¹⁵, myrtae¹⁶, lentisci, rosa, robus¹⁷, laurus, edera, mala granata. Ex his tota¹⁸ aut quae¹⁹ fuerint inventa coquantur²⁰ et in ea aqua sedeant²¹ [227 v°] aut certe in aqua ubi mittitur stiptiria²² scistes²³ et calcantu²⁴. Si humidus²⁵ est, vino stiptico²⁶ sublavandum²⁷ est et inlinendum est fœce²⁸ vini combusta et utrumlebit²⁹ modum curatum est intus reponendus³⁰ est, aut acacia³¹ cum acito³² soluta³³ inlinis et tunc superinponenda est cataplasma de plantagine trita au folia salicis in aceto cocta et in linteolo³⁴ inducta et super lana et deleganda est cruribus deunctis³⁵.

XLIII. *Ad aemorroidas¹.*

Tertium² vitium est ut ora³ venarum tamquam ex capitulis⁴ quibusdam surgentia quae⁵ saepe sanguinem fundent, *aemorroidas* Greci vocant; idque⁶ etiam in ore vulvae feminarum incidere consuebit⁷ adque in quibusdam parum⁸ toto⁹ suppremitur¹⁰; idque etiam quia¹¹ sanguinis¹² profluvio inbecilliores¹³

XXXVIII. *Ad emoroidas.*

Emorroedas multum fundentes sanguinem repremit aloes superspersus, erugo ferri aut plumbi husti pulvis; cum pusca lavas et supersparges aut certe cum his qui repremunt decoctionem, quas Greci *stimmata* vocant. Item anastomicon anastomia emoroidas, myrta cum oleo amaricino commixta

⁴⁸ plumbium. — CHAP. XLIII: ¹ vulve. — ² foris. — ³ exit. — ⁴ aud. — ⁵ us. — ⁶ considerare. — ⁷ umorem. — ⁸ occasso. — ⁹ se. — ¹⁰ descendere. — ¹¹ debet. — ¹² decocti. — ¹³ ubi. — ¹⁴ folie. — ¹⁵ cimas. — ¹⁶ mirte. — ¹⁷ rubi. — ¹⁸ tuta. — ¹⁹ que. — ²⁰ coquantur. — ²¹ sedent. — ²² stiptirias. — ²³ scistis. — ²⁴ ad canto. — ²⁵ umidus. — ²⁶ vinus stypticus. — ²⁷ sublavandum. — ²⁸ feci. — ²⁹ utrum bibat. — ³⁰ reponendum. — ³¹ agacia. — ³² aceto. — ³³ resoluta. — ³⁴ lentio. — ³⁵ ideo unctus. — CHAP. XLIII: ¹ emoroidas. — ² hic ego melius addit. — ³ ustura. — ⁴ capitis. — ⁵ qui. — ⁶ adque. — ⁷ consuevit. — ⁸ purum. — ⁹ totum. — ¹⁰ subpremitur. — ¹¹ quia deest. — ¹² sanguis. — ¹³ inbecillioem.

* Ce chapitre intercalaire manque dans le manuscrit de Laon et ne correspond à aucune partie du texte grec.

^{La}
^{Aa} non fiunt¹⁴, habent enim purgationem
 anc¹⁵ et non morbo¹⁶; ideoque curati
 quidam cum sanguis exitum¹⁷ non ha-
 buerit, inclinata ad praecordia et ad
 viscera materia subitis et grabissimis¹⁸
 morbis¹⁹ correpti sunt. Si cui vero id
 nocit, his desedere²⁰ in aqua sicut su-
 pradictum est ad anum exeuntem et
 supra inponere maxime malicorium²¹
 cum aridis²² rosae foliis²³ contritam aut
 ex²⁴ his aliquit²⁵ quae²⁶ sanguinem
 suppreunt. Solit²⁷ autem oriri²⁸ in-
 flammatio, maxime ubi major dura²⁹
 alvus³⁰ eum locum lesit, tunc in aqua
 dulci³¹ descendendum³² est, id foven-
 dum ovis calidis³³, inponendum³⁴ vi-
 telli³⁵ cum rosae foliis³⁶ de sapa sub-
 actos³⁷, idque³⁸ si intus est digito inli-
 nendum, si³⁹ extra superinlitum pan-
 niculum⁴⁰ inponendum. Aemorroidas⁴¹
 multum fundentes⁴² cessare facit
 aloes⁴³ supersparsa aut squama ferri
 aut plumbi combusti pulvis posca
 ante labata, hoc est aqua in qua stip-
 ticas cocuntur⁴⁴ species; sed et spon-
 gea⁴⁵ nova in picula⁴⁶ tinctorum vel in-
 fusa et incensa, cinus ejus [228] su-
 persparsus reprimat⁴⁷ aemorroidas⁴⁸,
 anastomoticon⁴⁹ cludit aemorroidas⁵⁰.
 Myrta⁵¹ quae comeditur oleo⁵² amara-
 cino⁵³ aut irino admixto⁵⁴ inlinantur⁵⁵.
 Reprimat autem confestim acacia⁵⁶,
 cirra⁵⁷ \angle iiiii, tragaganthes⁵⁸ \angle ii, sin-

aut irinus inliti. Repremit autem con-
 festim acacia, cirra \angle iiiii, tragagantes
 \angle ii, una et una teris, miscis et cum
 aqua resolvis; inducis in lenteo et su-
 perponis. Item aliud ad emoroidas tol-
 lendas mirabilis: coniu siccu \angle ii, yos-
 quiami sucus \angle iiiii, stipteria scistes
 \angle ii, calcantu \angle ii, sinopede \angle i, psi-
 mithiu \angle i, in alio \angle ii, cerutum ro-
 seum supermittes. Si autem interius
 sunt, velut quaedam ex eos superponis
 medicamen. Facit et hoc mirabiliter:
 sandarace, arsenicus, scistes ana \angle iiiii;
 superlinis ad escemate modum et emo-
 ruitur et cadit in media hora desiccatus
 cum ipsa vase. Adhoc autem est stacti
 sucus; in giro inlenis cerutum et fit ad
 solem aut ad ignem.

¹⁴ sunt. — ¹⁵ hanc. — ¹⁶ morbo. — ¹⁷ exitu. — ¹⁸ gravissimus. — ¹⁹ morbus. — ²⁰ de-
 sere. — ²¹ malicorium. — ²² aridis. — ²³ folies. — ²⁴ ex dest. — ²⁵ aliquid. — ²⁶ qui.
²⁷ solet. — ²⁸ orire. — ²⁹ majori ora. — ³⁰ alvos. — ³¹ dulce. — ³² descendendum.
³³ galdis. — ³⁴ est addit. — ³⁵ vetelle. — ³⁶ folies. — ³⁷ subactio. — ³⁸ qui. — ³⁹ sit.
⁴⁰ paniculum. — ⁴¹ emorroidas. — ⁴² fundentis. — ⁴³ aloes. — ⁴⁴ quoquantur. —
⁴⁵ spungia. — ⁴⁶ pecola. — ⁴⁷ reprimat. — ⁴⁸ emoroidas. — ⁴⁹ anasthomodigon. — ⁵⁰ emo-
 roidas. — ⁵¹ mirta. — ⁵² olio. — ⁵³ amacino. — ⁵⁴ mixto. — ⁵⁵ inlinanter. — ⁵⁶ agacia.
⁵⁷ cera. — ⁵⁸ tragaganthis.

^{Aa} gulatim ⁶⁰ solvis et miscis et infundis aqua ⁶⁰, inducis in ⁶¹ linteo ⁶² et superponis. Item ad aemorrhoidas ⁶³. Tollit aemorrhoidas ⁶⁴ mirabiliter coniu sicco ⁶⁵ qui ⁶⁶ calcantu ⁶⁷ \angle ii, sinopide ⁶⁸ \angle i, cerossa ⁶⁹ \angle i, in ⁷⁰ alio \angle ii, ceroto ⁷¹ roseo colligis ⁷². Si autem interius sunt, interius maza superponis id est ⁷³ medicamen factum ⁷⁴. Facit autem et iste ⁷⁵ medicamen mirabiliter : sandarace ⁷⁶, arsenicu ⁷⁷, scistes ⁷⁸ ana \angle viii, superline cum scemate ⁷⁹ ea, et moritur et cadit in media ora siccata ab ipsa base ⁸⁰. Solvitur autem stactes ⁸¹ suco, in gyro vero ⁸² lines ceroto et facis hoc ⁸³ ad sole aut ad ignem. Item aliut : superspargenda est sandaracis ⁸⁴ pulver ⁸⁵, deinde inponendum id quod ex his constat, lepidos calcu ⁸⁶ \angle v, aurupimentu ⁸⁷ \angle v, saxum calcis \angle viii; conficis et uteris; postero die acu ⁸⁸ compungendum est, adustis capitulis fit ⁸⁹ cicatrix quae ⁹⁰ sanguinem fundi prohibet ⁹¹. Sed quotiens id suppressus est, ne quid ⁹² periculi afferat, multa exercitatione digerenda ⁹³ materia ⁹⁴ est; praeterea ⁹⁵ quippe viris et mulieris quibus menstrua proveniunt interdum ex bracio ⁹⁶ sanguis matendus est. Quod si conclusitus solvire voluerimus, tapsia sucum et absenti similiter ex aqua conterimus et locum contingimus, quae sollemni digestionem sunt inpedita ⁹⁷.

⁶⁰ singulatim. — ⁶⁰ et *addit.* — ⁶¹ cum. — ⁶² lentio. — ⁶³ emoroidas. — ⁶⁴ tollit aemorrhoidas *deest.* — ⁶⁵ conio sicco. — ⁶⁶ \angle ii, jusquiamei sucus \angle iii, stypteria scistis \angle ii *addit.* — ⁶⁷ calcanto. — ⁶⁸ sinopedis. — ⁶⁹ cerussa. — ⁷⁰ en. — ⁷¹ cera. — ⁷² colligis. — ⁷³ interius. . . . id est *deest.* — ⁷⁴ facto. — ⁷⁵ histe. — ⁷⁶ sandarice. — ⁷⁷ arsenico. — ⁷⁸ scistis. — ⁷⁹ scismate. — ⁸⁰ base *deest.* — ⁸¹ stactis. — ⁸² vero *deest.* — ⁸³ aut *addit.* — ⁸⁴ sandaliciis. — ⁸⁵ pulvis. — ⁸⁶ lipidus calco. — ⁸⁷ aurupimento. — ⁸⁸ aco. — ⁸⁹ fix. — ⁹⁰ qui. — ⁹¹ prohibuit. — ⁹² neque. — ⁹³ degerenda. — ⁹⁴ matheria. — ⁹⁵ prepteria. — ⁹⁶ brachio. — ⁹⁷ quod si. . . . inpedita *deest.*

[CHAPITRE XVIII, t. V, p. 496.]

[217 v°] XXIII. *Ad flegmonem¹ epatis.*[171] XLI. *Ad inflammationes epatis;*
Galenus.

Aa

Inflammationem natam² in epate³ dolor fit nimius, qui⁴ usque ad jugulum⁵ perveniat, interdum etiam totum latus dextrum⁶ molestias mobat⁷, ita ut⁸ simul⁹ et febres¹⁰ acutas¹¹ excitat. Hos¹² omnes¹³, si plethorici¹⁴ sunt, flebotomandi¹⁵ sunt de bracio dextro vena iosana¹⁶; cibos¹⁷ vero dabis ptysanae¹⁸ succus. Ab initio medicamen autem oxymelle¹⁹ acosiore²⁰ temperato et apozima²¹ inprimis²² [218] de appio²³ tantum factum²⁴; et cum jam digestio²⁵ inflammationis coeperit fieri, addis apozimae²⁶ asarum²⁷ et Celtica²⁸ et petroselinum²⁹ et scynanthos³⁰; simul etiam et quae ventrem secundum³¹ faciant vel educant, qualia sunt acalifis et herva³² mercurialis³³ et epithimu³⁴. In declinatione vero inflammationis et polipodium oportit dare³⁵. Clysterem³⁶ vero adhibis in initio mollem, id est mulsa cum sale aut nitru³⁷, declinatione vero instante addis ysopu³⁸ et origanu³⁹ et coloquentida. Opus enim est epati qui⁴⁰ facile cito⁴¹ in scyron⁴² mutatur ea quae purgent adhibere. Cum autem dolores⁴³ sine⁴⁴ febre⁴⁵ in epate⁴⁶ incedunt⁴⁷, oportit cognoscere⁴⁸

La

Ad inflammationem epatis existentem, dolorem et febrem perseverantem, omnino plethoricus aut corpore existentes evacuandi sunt et dirivanda est superfluitas sanguinis; incidenda est vena in brachio dextra manus: et quod ad cibum pertinet, ptysane succus ab initio dabis, medicamen vero oxymellini temperatum aquosum. Apozima autem sit de appii radicibus. Post haec autem digestionem facientem inflammationis et asarum simul teris et Celticem nardum et petroselinum et scynanthos, et ea quae urinam educunt agalifen et linugustes et epythimum. In declinationem vero jam facientem polipodium. Oportet autem et ventrem cum clysterem educere in initio quam cum mulsa et sale aut nitrum; in declinationem vero admiscendus est ysopus aut origanus aut coloquentida. Opus est enim epati, qui a cito scirominus fit, ea quae prociunt adhibere.

XLII. *Signa infraxis.*

Quando autem dolet epar et febres non sunt, tunc oportet scire infraxin esse in epate, de pinguis et glutti-

CHAP. XXIII : ¹ fleumonem. — ² nata. — ³ epati. — ⁴ que. — ⁵ juculum. — ⁶ dextrum. — ⁷ movat. — ⁸ ut deest. — ⁹ semel. — ¹⁰ febris. — ¹¹ agutas. — ¹² scitatus. — ¹³ omnis. — ¹⁴ pleturici. — ¹⁵ fleutomandi. — ¹⁶ iussana. — ¹⁷ cibis. — ¹⁸ quesene. — ¹⁹ oximelli. — ²⁰ acusiori. — ²¹ apocima. — ²² inpremis. — ²³ apio. — ²⁴ facta. — ²⁵ digestio. — ²⁶ apocima. — ²⁷ et assarum. — ²⁸ Celteca. — ²⁹ petrosclinon. — ³⁰ scenuentis. — ³¹ linum addit. — ³² herba. — ³³ mercuriale. — ³⁴ epitimum. — ³⁵ dari. — ³⁶ clystirem. — ³⁷ nitro. — ³⁸ ysopum. — ³⁹ organum. — ⁴⁰ que. — ⁴¹ cito deest. — ⁴² iscirion. — ⁴³ dolore. — ⁴⁴ sene. — ⁴⁵ febris. — ⁴⁶ epati. — ⁴⁷ incedunt. — ⁴⁸ cognoscere.

^{La}
emfraxin esse in epate⁴⁹ nimiam, de
pingues⁵⁰ et spissos⁵¹ et viscosos⁵² hu-
mores⁵³ factam.

XXIII. *Ad scyron¹ epatis.*

Epar si intumiscat et d[u]ritia² et
scyron³ facere iniquiat⁴, poterit aliquis
qualitercumque⁵ sanare et⁶ non sine
ingenti curatione vel diligentia concludi
poterit. Nam si integra scyron⁷ facta
jam fuerit⁸, in duritiam⁹ lapidis epar
conversus insensibilemque factum nulla
poterit eum medicina sanare, quia
nec ego umquam id potui¹⁰ facere, nec
alium bidi¹¹ vel audiui quemquam¹²
potuisse¹³ curare¹⁴; nam ex hoc insa-
nabilis fit ydrops¹⁵. Nam alii horum¹⁶
diutius in pejus protrahunt¹⁷ vitam¹⁸,
alii citius ex hoc finem¹⁹ vitae optabi-
liorem²⁰ consecuntur. Curantur vero
mox in initio passionis quae²¹ calefa-
ciunt et extenuare possint medica-
menta, admiscentes²² eis malactica²³.

[218 v°] XXVI. *De defectu¹ epatis²,
quod atoniam³ Greci appellant.*

Epatis defectio distemperantiae sunt
causae et difficiles⁴ ad cognoscendum⁵
ex varietatem pessimis digestionibus
per ventre⁶ accidentia⁷ propria, sed nec
ab artificibus ipsis facile perspicitur⁸.
Agnu igitur sperma scyrumenon⁹ epar
jubat et constipatum relaxat et purgat.
Plantaginis¹⁰ herbae radices¹¹ siccae et

La
nosus humores generatus esse dolores.

XLIII. *Ad scyron epatis.*

Inchoantem igitur in epate sciron.
sciron sanare aliquem possit medicum.
Adjutorium autem sciron nullatenus
sanare potest. Ydropici autem fiunt ex
scyron epatis per multum habentes tem-
pore moriuntur. Hii vero qui curari
possunt, per ea quae calefaciunt et ex-
tenuant sanantur, medicaminibus ad-
mixtis eis quae malaxare possunt.

[171 v°] XLIII. *De atonia epatis.*

Atonia autem epatis, id est defectum
virtutis ejus, distemperantiae quidem
sunt loci ipsius epatis et difficiles sunt
causae ad cognoscendum. Varias enim
ut artificibus bene sit cognitum.

XLV. *Ad epar curatio.*

Agnu semen scirominon epar juvat

⁴⁹ epati. — ⁵⁰ pinguis. — ⁵¹ spissus. — ⁵² viscusus. — ⁵³ humoris. — CHAP. XXIII :
¹ sciron. — ² duricia. — ³ sciron. — ⁴ incipiat. — ⁵ qualicumque. — ⁶ et deest. —
⁷ isiron. — ⁸ et addit. — ⁹ duricia. — ¹⁰ potuit. — ¹¹ vidi. — ¹² quicquam. — ¹³ po-
tuisse. — ¹⁴ curari. — ¹⁵ ydrops. — ¹⁶ eorum. — ¹⁷ protrahunt. — ¹⁸ vita. — ¹⁹ fini. —
²⁰ obtabilem. — ²¹ quia. — ²² admiscendas. — ²³ malactica. — CHAP. XXVI : ¹ defecto.
— ² epati. — ³ adtoniam. — ⁴ difficilis. — ⁵ cognoscendum. — ⁶ ventrem. — ⁷ acci-
dentiae. — ⁸ perspicitur. — ⁹ iscirominon. — ¹⁰ plantagenis. — ¹¹ radicia.

^{La}
^{Aa}simen¹³ et folia, data jubat miacanth¹³ et maxime semen, et ipsius lauri radicibus cortex¹⁴ secunda in potione data obolos¹⁵ tres cum vino odorato vetere et eupatorion¹⁶. Conroborat¹⁷ epar datus lupinorum decoctio cum ruta et piper potus et farina ipsius cataplasma inposita. Capnion autem conroborat¹⁸ et confortat epar¹⁹; spica²⁰ nardi pota vene²¹ facit et deforis posita; ireus²², pistacia, prasius, amigdala²³, draconteae radices²⁴ purgant viscera²⁵ omnia et extenuant spissos²⁶ et pingues²⁷ humores²⁸; agaricus, camimella²⁹ cum vino et mel potata³⁰ omnem flegmonem³¹ confestim sanat. Est autem ypocondriis³² et visceribus balde vona³³ epitima³⁴ Filagrii³⁵, ad epatis scyron³⁶ experimentata³⁷; crocu³⁸ ÷ i, aloe ÷ i, mastice ÷ i, bdellii ÷ i³⁹, ammoniacu⁴⁰ ÷ iiii, ysopu⁴¹ cerotis ÷ iiii, storace⁴² ÷ i s, adapes⁴³ anserinos⁴⁴ ÷ ii, medulla cervina ÷ ii, cera libra i, oleu roseu⁴⁵ ÷ iii, oleu⁴⁶ nardu⁴⁷ ÷ iii, vinu⁴⁸ quod sufficit.

XXVII. *Ad calidam epatis distemperantiam¹.*

Epatis calidam distemperantiam sanant intyba² vel seris³, temperant [219] et conroborant⁴ locum et purgant; seris et ipsa intuba dicitur quia duo genera sunt⁵. Dabis ergo sucus intybae⁶

et constipatum. Plantaginis siccae^{La} radices et semen et folia, miacanti et maxime semen ejus et fructus, lauri radix cum cortices potae in vino odoratum obolum unum aut eupatorium, qui conroborando virtutem loci inponet. Lupini decoctio cum ruta et piper potui data et farina ipsius cataplasma super epar inposita, capnion roborem loci facit magnifice; spica nardi pota et extrinsecus adposita juvat; ireus, pistaciae, prassion, amygdalas amaras, draconteae radices purgantur cetera omnia et extenuant pinguis et glutinosos humores. Agaricus, antemis, id est gammomella, confestim omnem inflammationem sanat, bona est ypocondris omnibus quam maxime data cum vino et mel.

XLVI. *Ad epatis calidae distemperantiae curatio.*

Cycoria et siris, id est intuba calidas epatis distemperantia magnifice juvat, roborem inponentis loci ipsius et prociunt ex eo humores et purgant. Dabis igitur cycorion sucus recentem aut sy-

¹³ semen. — ¹⁴ miacantis. — ¹⁵ cortex. — ¹⁶ obolus. — ¹⁷ eupaturion. — ¹⁸ conrubrat. — ¹⁹ epar. — ²⁰ pica. — ²¹ bene. — ²² yrius. — ²³ amagdola. — ²⁴ radices. — ²⁵ austera. — ²⁶ spissis. — ²⁷ pinguis. — ²⁸ humoris. — ²⁹ camimela. — ³⁰ putata. — ³¹ flegmonem. — ³² ipocondriis. — ³³ valde bona. — ³⁴ epitema. — ³⁵ Filagrii. — ³⁶ sciron. — ³⁷ spermentato. — ³⁸ croco. — ³⁹ bidellion i. — ⁴⁰ amoniaco. — ⁴¹ isopo. — ⁴² storice. — ⁴³ adipis. — ⁴⁴ anserinus. — ⁴⁵ oleo roseo. — ⁴⁶ olio. — ⁴⁷ nardino. — ⁴⁸ vinum. — CHAP. XXVII: ¹ distemperancia. — ² intuba. — ³ seres. — ⁴ et conroborant deest. — ⁵ seris. sunt deest. — ⁶ intubae.

^{Aa} cyatum⁷ unum cum aqua cyatis⁸ tribus et mel Atticu⁹ supermittis coclearium unum. Hutilis autem est non solum sucus ejus recens¹⁰, sed et folia ejus sicca trita diligenter et in potione¹¹ data jubat; utique et si coquatur et ejus¹² bibatur¹³ decoctio, optime facit ad calidam consistentem distemperantiam¹⁴. — *Ad infraxin vero*¹⁵ sola. Pota¹⁶ cum vino¹⁷ suptile¹⁸ et album magnifice jubat lopi¹⁹ epar siccus diligenter pulver²⁰ tritus et datus²¹ cocleare uno cum vino dulce²²; hoc sperimentatum²³ est a multis et omnes distemperantias epatis jubat, propriam substantiam ad haec prestandam efficaciam habet²⁴, et non secundum qualitatem aliquam. Febribus autem consistentibus non est inutile²⁵ cum aqua dare bibere, sed optimum est etiam cum²⁶ intybae²⁷ suco datus.

XXVIII *. *Curatio distemperantiae calidae epatis*¹.

Filominu² antidotum mirabilis est³, interdum etiam semel⁴ datus amputabit calidam distemperantiam epatis. Sed et haec⁵ confectio infraxin, id est constipatos⁶ in epar humores⁷ frequenter liberabit⁸, amigdalas⁹ amaras \angle iii, in alio \angle i, cyminu¹⁰ \angle i, apii semen \angle i, dabis¹¹ bibere cocliario uno cum vino. Item trociscos¹² dia

^{La} reus cyatum unum cum aqua cyatus tres et mel Atticum supermittes coclearium i; hutilis est autem non solum sucus recens sed si desiccatus sit et detur; nam et folia sicca trita diligenter supersparsa potioni et pota et si decoctio bibatur ejus mirabiliter jubat.

XLVII. *Ad infraxin epatis.*

Calida autem non existentem distemperantiam et sola constipatio sit epatis, intybas ipsas pota cum vino aut una cum vino tenue album magnifice jubantur, et jecor tritus cocliarem i cum vino dulce detur. Hoc ad epar [172] contra omnes distemperantias epatis datus juvat ad propriam ejus reparandam substantiam; febrientibus cum aqua calida datus, sine febrebus vero patientibus cum vino, adhuc autem melius datus cum suco intybae.

Filominus vero antidotus ad haec mirabilis est qui saepius una ex potionem ad calida distemperantia epatis sanasse scimus. Item ad epatis infraxin putionem: amigdalas amaras \angle iii aut una, cymino \angle i, appii semen \angle ii, pulver tenuem das cum vino. Item trociscus *di amigdalon* ad epatis infraxin et ad hictericus; adaperit enim omnem constipationem quae in epate fiunt; recepit haec: appii semen, anissum, asarum,

⁷ sciatur. — ⁸ sciatus. — ⁹ Atico. — ¹⁰ nam et siccatus *addit*. — ¹¹ pocione. — ¹² jus. — ¹³ bibetur. — ¹⁴ adistemperancia. — ¹⁵ vero *deest*. — ¹⁶ puta. — ¹⁷ vinum. — ¹⁸ subtile. — ¹⁹ lupi. — ²⁰ pulvis. — ²¹ datur. — ²² dulci. — ²³ experimentatum. — ²⁴ habit. — ²⁵ inutile. — ²⁶ etiam cum *deest*. — ²⁷ intybae. — ЧАП. XXVIII. ¹ titulus *deest*. — ² vero *addit*. — ³ est *deest*. — ⁴ semel. — ⁵ haec *deest*. — ⁶ constipato. — ⁷ humoris. — ⁸ liberavit. — ⁹ amigdalas. — ¹⁰ cimeno. — ¹¹ da. — ¹² trociscus.

* Le manuscrit Ab a réuni le commencement de ce chapitre à la fin du précédent et reporté le commencement du chapitre xxviii au milieu du texte de xxvii, en y mettant un nouveau titre.

Aa
amigdalos¹³, conficis sic: appii¹⁴ semen, absentium, amigdalas amaras purgatas
anissu¹⁵, asaru¹⁶, amigdalas¹⁷ amaras
purgatas, absentiu¹⁸ Ponticu¹⁹ ana
∠ iiiii; teris cum aqua, facis trociscos
pensantes²⁰ dragmas singulas; si sine²¹
febre²² sunt cum vino dabis, febrien-
tibus in ydromellitos²³.

La
absentium, amigdalas amaras purgatas
ana ∠ iiiii, cum aqua facis trociscus
dragmeas; sine febre patientibus cum
vino dabis, febrientibus vero cum
mulsa.

[CHAPITRE XIX, t. V, p. 500.]

XXVIII. De jecoris atonia et
distemperantiae¹ signa.

XLVIII. De atonia epatis.

Distemperantiae enim causa defec-
tiones² epatis fiunt et differunt³ inter se.
Calida enim distemperantiam exurit
consistentes⁴ in eo humores⁵. Frigida
autem distemperantiam spissum et dif-
ficile⁶ solutus vel mobilis⁷ efficitur
[219 v°], et quod continetur in eo fleg-
maticus et crudus vel semicocctus humor
fertur. Sicca autem distemperantiam
siccos et spissos⁸ facit humores⁹. Hu-
mida autem distemperantiam¹⁰ tenuem
et acosum¹¹ facit. Calida utique con-
sistens distemperantia sintexis¹² fit;
primo ergo humores¹³ et sic postea
carnea¹⁴ ipsius epatis et faciunt per
ventre¹⁵ secessus putidos¹⁶ et satis
cholericos¹⁷ colores¹⁸ et pingues¹⁹.
Frigida autem distemperantia consis-
tente²⁰, neque frequentes²¹ secessus
neque multos²² facit. Prolongata autem
haec²³ passionem²⁴ per²⁵ dies aliquos
currit venter eis cum inpito²⁶. Pro-

Distemperantia vero epatis est debi-
litas cum virtutes operationes defectum
et fiunt ex hoc in epate diversae diffe-
rentiae. Si ergo calida distemperantia
fuerit generata, assantur in eum con-
sistentes humores. Ex frigida autem
distemperantia inpinguatur epar et
piger effectus jam continet in se fleg-
maticum et pigrum humorem. Trociscus
ad epar et splen: aloe epatite, ammo-
niacum thimiamatus, costu ana ∠ i,
cum aqua facis trociscus ad magnitu-
dinem abellane; febrientibus cum aqua
das, sine febre cum vino et ea quae in
his inferuntur minus digeruntur. Sicca
autem si fuerint distemperantia, sic-
ciores et spissiores in eo fiunt humores.
Quod si calida extiterit distemperantia,
sintixis facit, prius quidem humores
colericus per ventrem, postea autem
ipsam substantiam epatis deponunt cum
secessus putridus et putidus colericus

¹³ amigdalas. — ¹⁴ apii. — ¹⁵ anesu. — ¹⁶ asaro. — ¹⁷ amigdalas. — ¹⁸ absencium.
— ¹⁹ Ponticum. — ²⁰ pinsatis. — ²¹ seni. — ²² fri. — ²³ ydromellitus. — CHAP. XVIII :
¹ distemperantiam. — ² defeccionis. — ³ defferunt. — ⁴ consistentis. — ⁵ humoris. —
⁶ deficile. — ⁷ movebilis. — ⁸ siccus et spissus. — ⁹ humoris. — ¹⁰ distemperancia;
finixis fit *addit.* — ¹¹ agosum. — ¹² sinfixis. — ¹³ humoris. — ¹⁴ carnis. — ¹⁵ ventris.
— ¹⁶ putidus. — ¹⁷ colericus. — ¹⁸ coloris. — ¹⁹ pinguis. — ²⁰ consistentem. — ²¹ fre-
quentis. — ²² multus. — ²³ hanc. — ²⁴ et qui *addit.* — ²⁵ per *doest.* — ²⁶ impeto.

^{Aa} propria²⁷ autem quae deponunt sanguis putridus²⁸ est, quemadmodum aliquis contundat sanguinem pinguem²⁹. De sicca³⁰ autem distemperantiam sicciores³¹ secessi³² fiunt, et de humida distemperantia humidi fiunt secessus.

^{La} nimis pingues, colericum habens colorem. Frigida autem distemperantia neque frequens sit secessus neque multum per ventrem deponunt. Haec igitur passio diuturna est et per dies aliquos fluit venter, proprietas ipsa excernitur; est sanguis putridus, quemadmodum resolvit pinguis sanguis. In sicca autem distemperantia sicciores secessus faciunt et in humida distemperantia humidiora sunt quae [172 v°] deponuntur. Ad hanc atonia uteris hunc trociscum.

[CHAPITRE XX, t. V, p. 502.]

[218 v°] XXV. *Curatio epatis scyromenon*¹.

In initio² epar si in scyron³ conversus fuerit saepius sanavimus⁴, inveterata vero passione diebus multis impossibile⁵ est sanare. Curabis ergo jecur⁶ si coeperit scyrosin facere illis quibus diximus ad inflammationem⁷ epatis medicaminibus, addendo⁸ his malactica, qualia sunt absenti comas⁹ et nardo¹⁰ [218 v°] stacios¹¹ utrosque¹² et crocum et inantium¹³ et oleum¹⁴ nardinum et masticinum et lintiscinum¹⁵. His addimus¹⁶ et ammoniacum, bdellium¹⁷ et medullas et adipes¹⁸ admisces¹⁹ medicamini. Ad scyron epatis, et post ista competentes cibos²⁰ adhibemus, simul et potiones²¹ quae aperiant²² et purgent vel digerant²³ inviscatam spissitudi-

XLVIII. *Ad epatis scyron curatio; Galenus.*

In initio quidem saepius sanavimus, diuturnum vero sciron factum per dies jam plurimum possessum neque ego sanare potui neque aliquem alium adivi vel vidi aliquando sanare potuisse. Omnes igitur qui haec passi sunt ydropici facti perierunt. Augmentari ergo oportet curationi quae ad inflammationem epatis dicta sunt, ac admisceantur stipticis malactica, absentium et nardus ambus, adhuc autem et crocum et nyan-tium et oleum nardinum et masticinum et scininum. His ergo miscendus est ammoniacus et bdellium et medulla et adipes his admiscetur et ponuntur, ubi generata est scyron in epate. Curandus est etiam competentibus adhibitis cibis,

²⁷ propria. — ²⁸ putritus. — ²⁹ quem addit. — ³⁰ siccata. — ³¹ siccioris. — ³² siccissi. — CHAP. XXV: ¹ sciromenon. — ² inicio. — ³ isiron. — ⁴ sanabimus. — ⁵ impossibili. — ⁶ jecor. — ⁷ inflammacionis. — ⁸ addendum. — ⁹ caumas. — ¹⁰ nardus. — ¹¹ taciis. — ¹² utrusque. — ¹³ oinancium. — ¹⁴ olium. — ¹⁵ lentiscinum. — ¹⁶ adimus. — ¹⁷ bdillium. — ¹⁸ adhepis. — ¹⁹ admiscis. — ²⁰ competentis cibis. — ²¹ pocionis. — ²² apariant. — ²³ detrahant.

^{As}
nem²⁴. In scyron²⁵ epatis sunt autem
haec omnia nefriticis lapides²⁶ fran-
gentia²⁷; admisceri autem et his oportet
diuretica²⁸.

^{La}
sed et potionis medicaminum contem-
plationem habentibus quae adaperiunt
et prociunt de visceribus constipatus
humores. Sunt autem ad haec omnia
quae ad nefreticus lapides minuant;
admiscere autem his oportet ea quae
sunt diuretica.

[CHAPITRE XXI, t. V, p. 503.]

[221 v°] XXXII. *De cacexia*¹;
*Filamini*².

[173 v°] LI. *Ad cacexia, id est mali*
corporis habitum.

In initium ydropiciae cacexia est. Cacexia autem mala corporis habitudo dicitur, quae³ contingit duobus modis; interdum totius corporis fit causa ut puta ex febribus diuturnis, ut malus⁴ color⁵ cum pallore⁶ et tumore existat⁷ per totum corpus, interdum ex parte⁸ aliqua⁹ membrorum patientem, ut puta de aemorrhoidis¹⁰ longa effusione¹¹ sanguinis facta, vel si damnatas aemorrhoidas¹² officia sua non impleant¹³ aut ex rebum vel narium longa sanguinis effusione facta [221 v°], et si scyron epatis cum inflammatione facta¹⁴ aut de¹⁵ splene¹⁶ similiter, et si stomachus¹⁷ prave digerat¹⁸ cibos¹⁹, et ictericus²⁰ si²¹ multum tempus aegritudinem patiantur, et de difficile²² respirantibus, et de aliis multis causis, quod longum est enarrare²³. Quorum²⁴ curatio non sic in²⁵ evacuationibus²⁶ ponenda est, sic his²⁷ quorum²⁸ de inanitione²⁹ contingit. Hii enim quorum damnato officio fit

Initium ydropiciae passionis cacexia, id est corporis mali habitum, vocare consuevimus. Curare ergo ea oportet flevotomum, sed per partes, donec tertio aut quarto die apoferisin faciat. Sit autem tota quod aufertur habundantia neque plus a tribus eminis neque duobus cotilis minus. Haec quorum emorrhoidas incisas vel damnatas sunt et haec accessit passio. Qui autem ex aliquas malas occansiones incedunt in hanc passionem, rara est flevotomandus et hoc si virtutis opitulationem inesse cognoveris. Post flevotomum sic convenit, sin vero, catharticum hiera dabis. Dieta autem sit tenuis et desiccativa quae bene digeratur et usus aquarum calidarum stipteriodon et nitrus assum, magis autem solforearum utatur; alia autem omnes balnea sunt adsumenda. Mirabiliter autem juvat eos, ante si bibat absentium et coctavismus et dropaces utantur.

²⁴ ispissitudinem. — ²⁵ isiron. — ²⁶ lapidis. — ²⁷ frangencia. — ²⁸ dioritica. —
CHAP. XXXII : ¹ cacexias. — ² Filomini. — ³ qui. — ⁴ malum. — ⁵ colo. — ⁶ polore. —
⁷ existat. — ⁸ parti. — ⁹ aliquam. — ¹⁰ morruydis. — ¹¹ effusioni. — ¹² emorrhoidas. —
¹³ impliant. — ¹⁴ factam. — ¹⁵ si. — ¹⁶ splen. — ¹⁷ sthomas. — ¹⁸ degerat. — ¹⁹ cibis
— ²⁰ hictericis. — ²¹ super. — ²² et deficili. — ²³ enarre. — ²⁴ corum. — ²⁵ sine. —
²⁶ vacuacionibus. — ²⁷ hes. — ²⁸ corum. — ²⁹ aenanicione.

Aa

La

cacexia flebotomandi³⁰ sunt, hii vero quorum³¹ per effusionem sanguinis fit cacexia³², nullo³³ modo sunt flebotomandi³⁴. Inprimis ergo quibus oportet flebotomus³⁵ adhiberi³⁶, per partes³⁷ auferendus est sanguis per dies tres aut quattuor, ita ut sit quod aufertur³⁸ sanguis in uno³⁹ collectus neque tribus cotylis⁴⁰ amplius neque duabus minus. Nam si ex alia⁴¹ incidat⁴² passione⁴³, non erunt flebotomandi nisi virtus sit valida. Post vero flebotomum⁴⁴ vel si aliqua causa prohibeat flebotomum, catarticus dandus est iera⁴⁵ *dia coloquentidos*⁴⁶. Cibi autem sint⁴⁷ qui extenuent et desiccent; aquis vero calidis naturalibus et maxime quae sulfureae⁴⁸ sunt uti oportet et stiptiriodes⁴⁹ et nitrosas⁵⁰ similiter; alia omnia balnea prohibenda sunt. Miraviliter⁵¹ autem eos jubat frequenter absentius in portione datus et cottabismus⁵² et dropaces⁵³ similiter.

[CHAPITRE XXII, t. V, p. 504.]

XXXIII. *Ad ydropicos*¹.LII. *Ad ydropicus*.

Ydrops² aut de frigore nimio epatis fit, cum ejus superaberit calorem, aut ex³ plenitudinem⁴ sanguinis frigidissimi, cum⁵ totum epar et corpus pervaserit, aut ex aliis vitiis fortiter infrigdatur aut conpatitur⁶ jecur⁷ et ydropem facit. Conpatitur⁸ autem splene⁹ infrigdato¹⁰

Fit enim hydropicus aut ex frigore nimium supermissus epati, fit aut ex plenitudinem sanguinis frigidi, universalem totum corpus augmentans aut ex aliquibus aliis fortius infrigdatus, et conpati epar similiter et eis oportet; sine enim infrigationem epatis nullo

³⁰ flebotomandi. — ³¹ eorum. — ³² caeceticus. — ³³ nullo. — ³⁴ flebotomandi. — ³⁵ flebotomandi. — ³⁶ adhibere. — ³⁷ partis. — ³⁸ auferetur. — ³⁹ quo. — ⁴⁰ cotylis. — ⁴¹ hacia. — ⁴² incidat. — ⁴³ hici *addit*. — ⁴⁴ flebotomo. — ⁴⁵ cyra. — ⁴⁶ coloquentidos. — ⁴⁷ sunt. — ⁴⁸ solforia. — ⁴⁹ stiptiriodia. — ⁵⁰ nitropas. — ⁵¹ mirabiliter. — ⁵² quoddabismus. — ⁵³ dropacis. — CHAP. XXXIII : ¹ ydropicus. — ² ydropis. — ³ ex *deest*. — ⁴ plenitudinem. — ⁵ cu. — ⁶ cumpatitur. — ⁷ jecor. — ⁸ cumpatitur. — ⁹ splen. — ¹⁰ infrigdatum.

^{Aa} et ventre¹¹ et intestinis et maxime je-
 juno¹² intestino, pulmones et renes et
 diafragma. Fit autem et ex matrice et
 ex aemorrhoidis¹³ evacuatione¹⁴ facta
 aut¹⁵ constipata¹⁶ aemorrhoida¹⁷ aut ex
 fluxu¹⁸ sanguinis vel menstruorum ef-
 fusione¹⁹ nimia aut non reddita²⁰ mens-
 trua. Diffe[222]rentiae²¹ autem ydropi-
 ciae sunt tres : una est qua vocatur
 ascytēs²², in qua humor tenuis²³ replet
 inferiora loca omnia, quae sunt sub tho-
 race²⁴ ventris. Alia est tympanites²⁵
 quae ventositatis²⁶ spiritu²⁷ praedicta
 occupat loca. Tertia autem yposarca di-
 citur, qua totum intumescit corpus et
 veluti mortui totus inalbescit²⁸ vel exten-
 ditur. — Curatio. Est autem curatio
 ydropiciae²⁹ omnino difficilis vel inutilis
 artificis observatio, dicere tamen cura-
 tionem³⁰ non omittimus³¹, finis bovis³²
 armentivi siccum et tritum coquis in
 posca³³ cum sulfure³⁴ quartam habentem
 partem, et ponis in toto³⁵ ventre³⁶,
 aut stercus caprunum³⁷ in urina pueri
 aut capruna, ad mellis spissi pinguidi-
 nem facis et inponis toto ventri, mul-
 tum eos purgat. Dabis autem bibere³⁸
 apoxima de coctis radicibus calamen-
 this³⁹ aut appii⁴⁰ aut aru⁴¹ radicis
 cortices⁴² in vino coctas aut radices⁴³
 cocumeris silvestris infusas in vino austero
 diebus tribus; dabis primo cyato
 uno et paulatim addis per singulos⁴⁴
 dies usque ad cyatos⁴⁵ tres. Lepidos⁴⁶

^{La} modo utique ydrops fit. Conpatitur
 igitur epar ab splene infrigidatus et a
 ventre et ab intestinis et maxime ex eo
 qui vocatur jejunus intestinus et a pul-
 monibus et renibus et ex diafragma.
 Fit autem si et absque mensuram
 emorroidas fluant, et fluxus sanguinis
 et menstruorum plus quam convenit
 fluunt, aut si ex toto constringantur.
 Differentiae autem ydropicorum sunt
 tres. Est enim *ascetes* qui quodam hu-
 more tenue replentur inferiora loca
 omnia praeter thorace. Alia autem est
 quae dicitur *tempanites*; spiritum ven-
 tositatis praedicta plena [174] efficiuntur
 loca. Tertia autem *yposarcidus* nomi-
 natur; totus enim inflatur corpus se-
 cundum mortuum similis factum. Est
 autem curatio ydropiciae non omnino
 faciles et expediens artificis praesentibus
 aliis dicere, ut aliqua ad sanitatem utilia
 potentibus aetate agere. Femus bovum
 jumentorum siccum diligenter teris,
 coquis in pusca quemadmodum iliani
 sine sulfor quartam partem et inponis
 per totum ventrem et vissicam. Item
 stercus caprunum in urinam pueri aut
 capruna urina sicut glyo facto pinguem
 cataplasma inpone in ventrem similiter
 ut supra, fortiter eos purgat. Dabis au-
 tem et bibere ubi bullit, ut discoquatur
 radix calamentis aut appii aut asuro
 radices cortices in vino aut cocumeris
 agrestis, infundes in vino austero tribus

¹¹ venter. — ¹² majore. — ¹³ emorrhoidas. — ¹⁴ evacuationem. — ¹⁵ autem. — ¹⁶ sti-
 patam. — ¹⁷ emorrhoidas. — ¹⁸ fluxum. — ¹⁹ effusioni. — ²⁰ redditam. — ²¹ deferenciae.
 — ²² ascitis. — ²³ termes. — ²⁴ toraci. — ²⁵ tympanitis. — ²⁶ ventositatem. — ²⁷ super.
 — ²⁸ inalbescit. — ²⁹ idropicis. — ³⁰ curacione. — ³¹ obmittimus. — ³² bobis. —
³³ pusca. — ³⁴ solfor. — ³⁵ totum. — ³⁶ ventrem. — ³⁷ capruno. — ³⁸ biberi. — ³⁹ cala-
 mentis. — ⁴⁰ apii. — ⁴¹ asari. — ⁴² cortices deest. — ⁴³ radicis. — ⁴⁴ singulus. — ⁴⁵ cia-
 tus. — ⁴⁶ libidus.

^{4a} calcum⁴⁷ vero ∠ i, cum pane⁴⁸ deintus mollem⁴⁹ facis catapotia⁵⁰ et das⁵¹ gluttiendum⁵², deducit fortiter; aut calcu cecaumenu⁵³ ∠ i, rutae semen ∠ ii, dabis in vino cyatis⁵⁴ tribus. Epithima⁵⁵ qui facit ydropicis⁵⁶, splenicis⁵⁷: fenugrecu⁵⁸ ∠ iii, resina⁵⁹ frixa libra i, hordei⁶⁰ farina⁶¹ ∠ iii, femus columbinu⁶² ∠ iii, cera libra i, axungia⁶³ vetere librae ii, resolis quae solvenda sunt, sicca teris cum acito et supermittis liquata⁶⁴ et uteris.

Item ex alio autore⁶⁵ ad ydropicos⁶⁶ cataplasma: fenugrecu⁶⁷ ∠ i, lini semen emina, farina hordei⁶⁸ ∠ ii, lupini farina ∠ i⁶⁹, cymini farina emina⁷⁰, appii semen emina, fenuculi semen emina, scynantos⁷¹ ∠ iii, masticis ∠ vi, nitru ∠ vi, lauri vacae pulvis ∠ i, anissu⁷² ∠ vi, oleu nardu⁷³ librae ii, mel quod sufficit. Item potiones⁷⁴ ad ydropicos pulver, das ante⁷⁵ bibere ptysanas⁷⁶ descocatas⁷⁷ [222 v] aquosas⁷⁸, colatos sucos⁷⁹ sine oleo cum modico sale et dabis⁸⁰ bibere de hoc modo pulvere confecto: appii semen ∠ iii, cyclamini⁸¹ sicci pulver ∠ i, piretru⁸² ∠ i, piper ∠ iii, scammonia scripulu unu, aloe scripulu unu, sales ammoniacus ∠ i, cocognidiu ∠ iii, cnicu scripulu uno⁸³, afronitru albu⁸⁴ pilas quinque⁸⁵; ex his facis pulvere⁸⁶ et das cum vino et mel cum calda diebus xv et sanus fit.

^{La} diebus, et dabis ex eo cocliarium unum addendo paulatim, uteris, impleat cyatus; aut lippidus calcu ∠ i, cum intentione panis cataputia accipiat facta dabis; nimis educit aqua aut ysopo apozima data aut calcu cecaumenu ∠ i, rutae semen ∠ ii, vino cyatus ∠ iii. Item alia ydragogo ydropicis: diagridio ∠ iy, calcu cecaumenu ∠ ii, columbi stercus ∠ i, euforbio ∠ i, diagridiu ∠ iy, mastice ∠ i, ruta viride ∠ ii, mel quod sufficit, dosis cocliarem unum. Epythima: fenugrecu ∠ iii, farina hordei ∠ iii, stercus columbinus ∠ iii, cera libra una, axungia vetus libra i; quae remittenda sunt remittis, et si permittis alias species tritas in aceto et uteris. Idragago ydropicis: calcu cecaumenu ∠ i, stercus columbinum ∠ i, euforbium ∠ i, diagridiu ∠ ic, masticem ∠ i, ruta viride ∠ i, mel quod sufficit, dosis coclearium i. Item alio ydragago ydropicis: calcu cecaumenu ∠ iii, stercus columbinum ∠ iii, rute virides folia ∠ ii, euforbio ∠ i, cum vino das calido ∠ i. Item alio ydragago: diagridiu ∠ iy, calcu cecaumenu ∠ v, rute virides ∠ i, piper ∠ vi, cynino ∠ vi, conficis et uteris.

⁴⁷ calco. — ⁴⁸ pani. — ⁴⁹ mollim. — ⁵⁰ catapucia. — ⁵¹ dabis. — ⁵² ad gluttiendum. — ⁵³ calco cicaumino. — ⁵⁴ ciatus. — ⁵⁵ epithema. — ⁵⁶ ydropicus. — ⁵⁷ spleniticis. — ⁵⁸ fenugrego. — ⁵⁹ rasina. — ⁶⁰ ordie. — ⁶¹ farinc. — ⁶² columbino. — ⁶³ exungia. — ⁶⁴ liquata deest. — ⁶⁵ auctore. — ⁶⁶ edropicus. — ⁶⁷ fenugreco. — ⁶⁸ ordie. — ⁶⁹ emina. — ⁷⁰ cymini. . . . emina deest. — ⁷¹ scinuantus. — ⁷² aneso. — ⁷³ olio nardino. — ⁷⁴ pocionis. — ⁷⁵ antea. — ⁷⁶ ptysinas. — ⁷⁷ diacocatas. — ⁷⁸ agnosas. — ⁷⁹ colatos sucus. — ⁸⁰ das. — ⁸¹ ciclaminio. — ⁸² peretro. — ⁸³ aloe. . . . uno deest. — ⁸⁴ albu deest. — ⁸⁵ pilolas sex; his. — ⁸⁶ aloe & i, salis amoniaci ∠ i, coconidio ∠ iii, cinicus ∠ i addit.

Aa

Item aliut : sales ammoniacos, piper, euforbiu; teris, cernis, das cocliario uno in mulsa⁸⁷. Item aliut : euforbiu \angle iiii, sales ammoniacos \angle iiii, diacrisiu \angle i; das in mulsa. Item aliut : cocognidiu⁸⁸ triobolon⁸⁹, elleboru⁹⁰ nigru triobolon⁹¹, facis catapotia⁹² cum aqua octo⁹³ et das in nocte eunti dormitu. Item aliut : camileae folia sicca⁹⁴, id est unde cocognidiu⁹⁵ colligitur \angle i, calcu cecaumenu⁹⁶ \angle i, anissu⁹⁷ \angle i, dabis potui cum aqua in initio quidem \angle i, et cum relebata fuerit virtus et duas dragmas dabis. Ydropicis potio⁹⁸ quae non est contemnenda, eo quod facilis sit medicamen; accipis femus vitulini masculi ad masculum, feminae ad feminam, mittis in ulla noba⁹⁹ et superponis coperculum et picas¹⁰⁰ de creta¹⁰¹, ut de nulla parte eventetur¹⁰² medicamen; post haec ipsa ulla ponis in calcina, quem adhuc aqua non tetigit et sit ibi diebus septem; die octava tollis, aperis et quod fuit in ulla teris diligenter et in ampulla reponis; cum opus fuerit, dabis cum vino pulvis cocliaria tria; hoc bibat in diebus satis¹⁰³ septem et¹⁰⁴ sanus fit. In vino autem ubi danda est potio¹⁰⁵, coquis ante in eo¹⁰⁶ rutae viridis ramos et in ipso vino dabis medicamen bibere. Hoc medicamen adinvenit Eusebius grammaticus. Item malagma : calcantu¹⁰⁷, afronitru, aloe¹⁰⁸ ana \div iiii, psimithiu¹⁰⁹ \div vii, cera \div vii, oleu \div x, acetum acerrimum¹¹⁰ quod

⁸⁷ Item aliut : euforbio \angle iiii, sales amoniacus \angle iiii, dagridio \angle i, das in mulsa addit.

— ⁸⁸ coconidio. — ⁸⁹ trito obolo i. — ⁹⁰ eliboro. — ⁹¹ trito obolo i. — ⁹² catapucia. — ⁹³ cocta. — ⁹⁴ sicca deest. — ⁹⁵ coconidio. — ⁹⁶ calco cicaumino. — ⁹⁷ aneso. — ⁹⁸ pucio. — ⁹⁹ olla nova. — ¹⁰⁰ pecas. — ¹⁰¹ crita. — ¹⁰² eventitur. — ¹⁰³ satis deest. — ¹⁰⁴ fit deest. — ¹⁰⁵ pucio. — ¹⁰⁶ eum. — ¹⁰⁷ calcanto. — ¹⁰⁸ aloi. — ¹⁰⁹ psimicium. — ¹¹⁰ agrissimum

¹¹¹ sufficit, teris sicca cum aceto, psimithiu¹¹¹ cum oleo coquis¹¹² ut amolintus sit; tunc mittis cera et sic mittis in mortario et per partes¹¹³ malaxas et uteris non solum [223] ad ydropicos, sed et splen resolvit, apostemas desiccat et forunculos¹¹⁴ et in articulos humores¹¹⁵ coagulatos¹¹⁶ solvit et desiccat; et ygrocefalos¹¹⁷ et ateromata et steatomata¹¹⁸ et cirisin et parotidas adhibitus sanat.

[CHAPITRE XXIII, t. V, p. 506.]

[220] XXXI. *Ad splen*¹.

[174] LIII. *Ad splen*.

Inflammatu splen cito vertitur² in scyron³. Invenis autem splenem ipsam sanguine⁴ constipata et ex ipsa spissitudine⁵ fit sicut lapis⁶. Oportit igitur extenuantibus medicamentis⁷ sine manifesto⁸ [220 v°] calore adhibere, quibus etiam oportit⁹ stiptica admisceri¹⁰, ut roborem et virtutem¹¹ ipsius serverit¹², per quam opus suum possit implere¹³, qualis est salis¹⁴ flos scyron¹⁵ splenis jubat cum vissica plena. Oportit autem spleni¹⁶ fortia adhibere medicamenta; sufferit enim ea libenter, qualia sunt capparis¹⁷ radicem¹⁸ cortex¹⁹; nihil minus facta in scyron splen deforis inpositus et potatus cum acito aut oxymeli²⁰ coctus, tritus autem²¹ et potui datus cum acito purgat spissos et viscosos humores²². Interdum autem et sanguino-

Inflammationis in splene factas cito in sciron convertitur et insanabilis sunt, sanguis enim intra vena constipatus, propter quod pinguior factus est. Oportet igitur quae extenuant medicamenta sine aliqua manifesta patefactionem, quibus modicum aliquid admiscere oportet de stipticis, ut roborem quodam [174 v°] solum loci servit propriam operationem; hoc etiam prestat absantus saut ofices, sanat cirus splenis superpositus cum vissica. Uteris autem ad eam et fortioribus medicamentis; sustenit enim sine molestia fortiora, capparis radicem cortices nihilominus juvant scyromina splenis deforis super inposita et in putionem data cum aceto aut in oxymelle tritus pulver contusus. Evacuant enim ex eo pinguis et glutinosus

¹¹¹ psimicium. — ¹¹² quoquis. — ¹¹³ parti. — ¹¹⁴ sed et . . . forunculos *deest*. — ¹¹⁵ articulis humoris. — ¹¹⁶ coacolutus. — ¹¹⁷ egrocifalum. — ¹¹⁸ stiatumata. — CHAP. XXIII : ¹ spleniticus, hic melius spleni causas *addit*. — ² vertit. — ³ sciron. — ⁴ sanguinem. — ⁵ ipsam spissitudinem. — ⁶ lapex. — ⁷ medicamentibus. — ⁸ manifestum. — ⁹ et *addit*. — ¹⁰ admiscere. — ¹¹ virtutem. — ¹² inseruit. — ¹³ explere. — ¹⁴ salis *deest*. — ¹⁵ iscyron. — ¹⁶ splen. — ¹⁷ caparis. — ¹⁸ radice. — ¹⁹ cortex. — ²⁰ oxymilli. — ²¹ aut. — ²² spissus et viscosus humoris.

^{La}
^{Aa} lentos²⁵ non per u^{na} solum sed et²⁶ per ventre deducat humores²⁸. Centauriae vero minoris sucus deforis inpositus et potatus²⁹ et cyclaminus²⁷ viridis²⁸ superpositus²⁹ vel cum m^{ulsa} potatus \angle iii, resina frixa libra una; facit similiter et siccus pulver factum \angle i cum oxymelle potatus³⁰, et violae albae radices³¹ cum aceto trita³² et inposita sanat. Acorus³³, ammoniacus, stercus caprunus, cataplasma facta in posca³⁴ cum farinae hordei³⁵ et inposita jubat, brioniae radix³⁶ deforis inposita, cum caricis³⁷ cocta et pota³⁸ \angle i, pulvere facto in mulsa aut vino. Item aqua ubi lupini decocti³⁹ sunt cum ruta et piper facta potione bibere dabis. Farina autem lupinorum⁴⁰ extrinsecus⁴¹ posita cataplasma jubat. Item aqua in qua frequenter a fabris ferrariis intinctus est, dabis bibere febrientibus pura aqua, sine febribus cum vino. Item acetum acerrimum ξ i, ammoniacum mundum \div ii, infundis haec in aceto donec solvatur; das ex eo jejuno⁴² meru⁴³ cum calda bibere, resolvit⁴⁴ splen intra paucos dies, urina⁴⁵ multa provocans curat. Cataplasma splenicis⁴⁶ et ydropicis: fenugrecu⁴⁷ \div iiiii, ficos pingues⁴⁸ libra i, peristereonos⁴⁹ herba quam nos columbarem dicimus \div i, infundis ficos in aceto acerrimo⁵⁰ et fortiter tundis in pilu⁵¹, supermittis⁵² farina hordei \div iii, cardamomu \div i et ceteras⁵³

humores. Interdum autem et jam sanguinolentus non solum per urinas, sed et per ventrem educit. Nam et centauriae minoris sucus extrinsecus superpositus et in potionem datus subvenit, ciclamini²⁷ recens tritus et cataplasma et sucus deforis superposita cum caricis incidit; lupinorum decoctio in aqua apozima cum ruta ex piper trita dabis per triduo bibere, et de farina ipsius cataplasma superponis, et ubi fabri ferrarii frequenter temperavit ferrum et maxime aciarum, febrientibus ipsam aquam utere de ceris et calce cum aceto aut capparis in aceto infusam cum cerutum Cyprinum oleo. Fecis aceti acerrimi superposita solvit scyron ydropicis, splenicis: fenugrecu \div iiiii, cardamomu \div i, ficus pinguis libra una, peristereonus herba \div i; infundis ficus in acito acro et fortiter tundis in pila, mittes cera, conmiscas.

²⁵ sanguinolentus. — ²⁶ aut set. — ²⁸ humoris. — ²⁹ potatus. — ²⁷ ciclamini. — ²⁸ veridis. — ²⁹ superpositus. — ³⁰ \angle iii. . . . potatus *deest*. — ³¹ viole albe radices. — ³² trito. — ³³ agorus. — ³⁴ posca. — ³⁵ farinae hordiae. — ³⁶ brionii radices. — ³⁷ caricis. — ³⁸ ruta. — ³⁹ decocti. — ⁴⁰ pinorum. — ⁴¹ extrinsecus. — ⁴² majorem. — ⁴³ mero. — ⁴⁴ solvit. — ⁴⁵ orina. — ⁴⁶ splenicis. — ⁴⁷ fenogreco. — ⁴⁸ ficus pinguis. — ⁴⁹ pyrestereonis. — ⁵⁰ acerrimum. — ⁵¹ pila. — ⁵² super. — ⁵³ mittis. . . . ceteras *deest*.

species et uteris, quibus addis⁵⁴ resina frixa libra i, pice libra i, [221] cera libra i, axungia libra i; conficis et uteris. Item epethima⁵⁵ Filagrii dia⁵⁶ copru ad splen scyron⁵⁷ ex⁵⁸ pingue et spissos⁵⁹ sive⁶⁰ viscosos⁶¹ humores effecta est, diaforeticon incidens et extenuans humores⁶² anputat⁶³: galvani⁶⁴ ꝑ iii, apopanacos⁶⁵ ꝑ vi, propoleo⁶⁶ ꝑ iii, libanu ꝑ iii, murra ꝑ iii, ammoniacu⁶⁷ ꝑ vi, in alio habet⁶⁸ libra i, cera libra⁶⁹ i ꝑ, colofonia ꝑ vi, acito agro ꝑ ii, femus capruno⁷⁰ ꝑ iii; teris ammoniacum aceti uno ꝑ, et sic mittis violae albae radices pota, et extrinsecus libanum⁷¹, murra, opopanacos⁷², et iterum teris; propoleos⁷³ vero contundis cum galvanu⁷⁴ in pila; cera autem et resina coquis cum oleo⁷⁵ cotilas duo, et cum se remiserit mittis propoleum⁷⁶ et galvanum⁷⁷; agitas frequenter et cum resolutum fuerit, tollis de foco, dimittes⁷⁸ in frigidare, et cum refrigeraverit supermittis super⁷⁹ ea quae trita sunt in mortario, miscis vene et uteris medicamen ad haec magnum. Item ad splenis atoniam. Quod si splen defectum⁸⁰ patiatur, dabis in potione apozima, ubi decoxeris⁸¹ herba scolopendrion⁸², quam alii asplenos⁸³ vocant, simul et politricum, et sppium⁸⁴. Epithima⁸⁵ vero inponis tonotica qui⁸⁶ recipit cera terrenica ꝑ xcvi, frictes ꝑ xcvi⁸⁷, pytuines⁸⁸ ꝑ xvi, arsenicu⁸⁹

⁵⁴ adis. — ⁵⁵ epithema. — ⁵⁶ Filagridia. — ⁵⁷ sciron. — ⁵⁸ et. — ⁵⁹ pingui et spissus. — ⁶⁰ sibi. — ⁶¹ viscosus. — ⁶² effecta. . . . humores *deest*. — ⁶³ computat. — ⁶⁴ galbano. — ⁶⁵ oppopanicus. — ⁶⁶ propolius. — ⁶⁷ amoniaci. — ⁶⁸ habi. — ⁶⁹ cera libra i *deest*. — ⁷⁰ caprino. — ⁷¹ glibanum. — ⁷² oppopanicus. — ⁷³ propolius. — ⁷⁴ galbano. — ⁷⁵ olio. — ⁷⁶ propolium. — ⁷⁷ galbanum. — ⁷⁸ demittis. — ⁷⁹ super *deest*. — ⁸⁰ tunc *addit*. — ⁸¹ decoxerit. — ⁸² scolopondrion. — ⁸³ splenus. — ⁸⁴ apium. — ⁸⁵ epithema. — ⁸⁶ tonoticam que. — ⁸⁷ frixas xvi. — ⁸⁸ petuines. — ⁸⁹ arsenicus.

La
scistu⁹⁰ ∠ xii, stiperia⁹¹ scistes⁹² ∠ xii;
solvis diligenter⁹³ metallica cum acito
acro⁹⁴, et cerotum⁹⁵ factum miscis
cum⁹⁶ modico⁹⁷ oleo⁹⁸ in ceroto⁹⁹
misso¹⁰⁰; conficis¹⁰¹ et uteris feliciter.

[CHAPITRE XXIV, t. V, p. 508.]

[228 v°] XLV. *Ad renum¹ et vissicæ
passiones².*

Cum ab epate sanguis per venis corpori³ fuerit ministratus, tunc qui⁴ supernatat humor⁵ acosus et superfluus⁶, quem Greci *orodes*⁷ vocant, per renes⁸ ad⁹ vissicam descendit et per veretrum effunditur¹⁰, quam nos urina dicimus [222 v°]. Per poros¹¹ ergo, quibus descendit¹² in renibus, hii ergo pori distemperati effecti, calore nimio desiccati, a naturali dispositione necesse est, ut ipsi pori largiores¹³ facti accidente¹⁴ humorum¹⁵ spissitudinem ibidem a calore¹⁶ et siccitate detentus¹⁷, in lapidis vertitur duritiam, sicut de luto figulos¹⁸ videmus¹⁹ facere, et quod fuerit tenuis²⁰ liquor colatus educitur. Quibus adjuatoria adhibenda sunt, quae temperent et extenuent²¹ humores²² qui congregati²³ sunt asque²⁴ aliquo²⁵ calore²⁶ medicaminis manifesto. Nam si quae adhibentur multum calida fuerint, desiccando locum plus generantur lapides²⁷. Curabis ergo medicaminibus, quae²⁸ non satis calefaciant, qualia sunt ra-

[174 v°] LIIII. *Ad renum et vissicæ
passiones; Galenus.*

Quicquid in sanguinem fuerit aquosa superfluitas natans in venis, per renes in vissica deducitur ad urinas, et ideo si spissus humor pariter veniens in hisdem pervenerit locis, a naturalem loci ipsius calorem exurit et efficitur harena autem lapis. Haec ergo quae cumminuere et extenuare possent oportet ea uti medicamenta absque ea, quae manifeste calefecerint, magis desiccando plus ledunt quam jubent. Ad haec ergo quae absque calore nimio sunt dari debent, qualia sunt basiliscus, asparagus, radices, cortices, et robi et vetrus ustus et graminis radices, cortices et evisci semen, et cicer Arritinum et magis nigrum [175], cerasiae arboris gummen, et coccimeleas, cyperi radix et paliuro semen, et tribuli semen, et qui in spongia invenitur lapis; haec omnia in uno coquis et calidum cum vino aut si omnia non invenis mittes quod habes et de scilla confectus acetus, et malve silvestris

⁹⁰ scistu *deest*. — ⁹¹ stypteria. — ⁹² scistis *deest*. — ⁹³ in *addit*. — ⁹⁴ agro. — ⁹⁵ cerotum. — ⁹⁶ cum *deest*. — ⁹⁷ modicum. — ⁹⁸ oleo *deest*. — ⁹⁹ cerotum. — ¹⁰⁰ missum. — ¹⁰¹ conficis *deest*. — CHAP. XLV: ¹ renium. — ² vissicæ passionis. — ³ corpore. — ⁴ que. — ⁵ humor. — ⁶ superfluus. — ⁷ orrodus. — ⁸ terrenis. — ⁹ et. — ¹⁰ discendat. — ¹¹ poros. — ¹² descendit. — ¹³ largioris. — ¹⁴ accidenti. — ¹⁵ humorem. — ¹⁶ ad calorem. — ¹⁷ distentus. — ¹⁸ figulus. — ¹⁹ vidimus. — ²⁰ tenuos. — ²¹ temperant et extenuant. — ²² humoris. — ²³ que congregat. — ²⁴ absque. — ²⁵ alic. — ²⁶ calorem. — ²⁷ lapidis. — ²⁸ quem.

^{Aa} potiones¹¹, de toto corpore¹² [229] cholericus motus¹³ humor¹⁴ illuc deducitur et ideo diuretica¹⁵ non oportet dare; nocent enim inflammata loca, mordicationem¹⁶ ex his facta transiens¹⁷ per ea, pro qua re danda est mulsa aquosa¹⁸ bibere. Solvit enim inflammationes¹⁹ et evacuat constrictos et constipatos humores²⁰, et incidit vel extenuat, et raros²¹ facit²² spissos et pingues humores²³. Quae enim de mulsa dicuntur, exemplum ponimus ut mulsae²⁴ similia²⁵ quae provantur esse et subvenire possunt eligantur²⁶, quae nec mordicationem faciant et extenuent²⁷ vel incidunt humores absque mordicationem, quemadmodum omnibus in inflammatione²⁸ positis locis vel visceribus sepe dictum est. Optimum²⁹ autem in his requies est, sed quia impossibile est requiescere ureticos poros³⁰, modica ipsa potio danda est, ut si fieri potest longo tempore requiescat. Contemplandum est autem ne totum corpus plenum sit acros humores³¹ et urinae feratur³² habundantiam³³. Hoc enim si fuerit, necesse est per renes et vissica ipsa fertur acredo, unde magis insanabilis³⁴ sunt, et ideo minus danda est ut obtundatur acredo et maxime miscendum³⁵ est quod optundat et mitiget mordicationes³⁶. Danda est ergo calda³⁷ aqua pura; haec et acredinem³⁸ tollit et mordicationem lavando³⁹ abstergit,

^{La} diureticum uti convenit. Nocent enim in talem mordicationem facientis et secundum adducentis acridinem humores inferiores in fervorem habentibus locis, et medicamen nullum talem utatur, sed neque si in corpore humor cacocimus sit, nisi si tantum mulsa dabis aquosam bibere; solvit enim inflammationem sine mordicationem evacuando ibidem constipatus humores et enim incendendo extenuant et rarefacit. Quae autem de mel dicta sunt, exemplariae causa poterit transferri ad omnia quae extenuant et incidunt sine mordicationem, quemadmodum omnibus locis inflammatis, sic et illis utilis est qui est unde impossibilis est pausare, ureticiis organis parvis existentibus; hanc ergo oportet uti putionem, id est mulsa, ut facilius sanare possint, multum tempore quiescendum est. Contemplandum est ergo nec totum corpus plenum sit acredinem superfluetatis; hoc ergo existimantis utique in vissica [175 v] aut renibus humor acer fertur, magis insanabilis sunt. Amplius enim hanc potionem ut magis obtundere possint acridinem et maxime miscenda sunt a nobis qui mordicationem obtundat aut mitiget. In autem cerutis ad inflammationem et cataplasmis et medicamenta adhiberi oportet et fumentationibus de oleo vel alia quae inflammationem scimus.

¹¹ pocionis. — ¹² credo et addit. — ¹³ multus. — ¹⁴ humor deest. — ¹⁵ diureticam. — ¹⁶ mordicatione. — ¹⁷ transiens. — ¹⁸ agosa. — ¹⁹ inflammacionis. — ²⁰ constrictus, constipatus humoris. — ²¹ rarus. — ²² facit deest. — ²³ spissus et pinguis humoris. — ²⁴ si constrictus non fuerit corpus, hoc est colericus addit. — ²⁵ similia. — ²⁶ elegantur. — ²⁷ extenuant. — ²⁸ inflammacionem. — ²⁹ opte. — ³⁰ ureticus porus. — ³¹ acris humoris. — ³² effertur. — ³³ habundancia. — ³⁴ insanabilis. — ³⁵ miscendum. — ³⁶ mordicacionis. — ³⁷ calida. — ³⁸ agritudinem. — ³⁹ labanda.

^{Aa} et calidum quod esse videtur extrahendo temperat et dolorem mitigat. Cerota autem⁴⁰ et cataplasmas⁴¹ adhibere oportit et fumentationes⁴² de oleo⁴³ vel alia quae possunt inflammationes⁴⁴ solvere. Potionem ad⁴⁵ vissicae⁴⁶ inflammationem⁴⁷ dabis hanc: lini semen \angle ii, amyli⁴⁸ \angle i, dabis in aqua cocliario uno⁴⁹ mediocri. Item cataplasma ad inflammationes⁵⁰ renium⁵¹ factas et saepius lapides in renibus generatos et nimis⁵² exagitantur doloribus, unde primum et maximum ad hoc adiutorium est haec cataplasma, qui [229 v°] recipit adapes⁵³ porcinos⁵⁴, pollines⁵⁵ tridici, fenugrecu⁵⁶, linu⁵⁷ semen equalia, mel habundanter et oleum⁵⁸ Cyprinum modicum. Est autem cataplasma dia altheas⁵⁹ multum mitigativa qui recipit ysopu⁶⁰, cerotes, terebenthenis⁶¹, mel, oleu nardu⁶², evisci radices siccas et tunsas⁶³ et cretas et fenugrecu; facis cataplasma. — Ad flegmonem vissicae⁶⁴ cataplasma. Si de frigida fuerit distemperantia orta, uteris cataplasma qui recipit evisci radices siccas pulver \div i, meliloti⁶⁵ pulver \angle i, ireos⁶⁶ \angle ii, fenugrecu \div i, pollines⁶⁷ tritici \div iii, cyperu⁶⁸ \angle i, mel et vinum⁶⁹, mel plus, vinum⁷⁰ minus⁷¹. Si de calida distemperantia inflammatio fuerit orta, evisci radices \div i, meliloti⁷² \div i, lini seminis \div i, lactucae semen⁷³ \div ii, pollines⁷⁴ tritici \div iii, cyperu⁷⁵ \div i, facis⁷⁶ ut supra cataplasma cum vino et mel.

LVII. *Ad renum et vissice inflammationis putio.*

Linu semen \angle ii, amilu \angle i, das cum aqua cocliarem unum mediocrem bibere pulver.

⁴⁰ ut est. — ⁴¹ cataplasma. — ⁴² fumentacionis. — ⁴³ olio. — ⁴⁴ inflammationis. — ⁴⁵ ad. — ⁴⁶ visice. — ⁴⁷ inflammationum. — ⁴⁸ amilo. — ⁴⁹ cocliarium. — ⁵⁰ inflammationis. — ⁵¹ renium. — ⁵² nimies. — ⁵³ adipis. — ⁵⁴ porcinos. — ⁵⁵ pollinis. — ⁵⁶ fenogrecu. — ⁵⁷ lino. — ⁵⁸ olium. — ⁵⁹ de alteas. — ⁶⁰ isopo. — ⁶¹ terebentines. — ⁶² oleum nardo. — ⁶³ totunsas. — ⁶⁴ visici. — ⁶⁵ melliloto. — ⁶⁶ ireus. — ⁶⁷ pullinis. — ⁶⁸ cyperu. — ⁶⁹ vino. — ⁷⁰ vino. — ⁷¹ item addit. — ⁷² melliloto. — ⁷³ seminis. — ⁷⁴ pullinis. — ⁷⁵ cypero. — ⁷⁶ facis deest.

XLVII. *Ad apostima in renibus facta.*LVIII. *Ad renum et vissice signa;**Galenus.*

^{La} Quibus de inflammatione apostima fit in renibus, et dolores¹ patiuntur per ilia² et inaequales³ orrores et febres inordinatas habent, in renibus apostimam fieri significant⁴, et cum se rupe-rit⁵, pus per urinam faciunt; et ne ulceratio reumatica exinde fiat, festinanter oportet curari⁶ et ad⁷ cicatricem ducere vulnus. Si enim intra dies xl sanatus non fuerit, in ulcere transiens, reumatismo facto, insanabilis efficitur. Discernitur autem inter renium⁸ ulceratio et⁹ in vissica hoc modo. Quod si in vissica ulceratio fuerit facta, in pectine¹⁰ et subventrale fit dolor. Si autem in renibus fit, circa lumbos¹¹ de retro. Difficultas¹² autem urinae vel stranguriae¹³ molestiam in vissica¹⁴ esse significat; in renibus vero si fuerit, urina sequitur et cum faciunt deponunt lepedas¹⁵ membranis¹⁶ similia¹⁷, haec in vissica¹⁸ ulcera esse significat¹⁹. In vissica²⁰ enim si fuerit ulceratio, dolores nimios²¹ patiuntur; in renibus vero minores et quasi inf[230]xos et gravitas lumborum sentitur. Quod si in ureticos²² poros²³ fuerit ulceratio, et pus mingit et sanguinem; patiuntur a[u]tem²⁴ pori²⁵ qui²⁶ sunt inter renes et vissica. Veretri autem ulceratio pus et sanguis decurrit etiam sine urina. Quod si renes fecerint²⁷ apostima, potionem dabis hanc²⁸: lini semen ∟ ii, cocumeris²⁹ semen

^{La} Quibus igitur apostima fit in renibus, dolores in aliis fiunt et ex intervallum inaequales fiunt horrores et febres habent inordinatas; significant haec in renibus apostimam esse, et cum maturaverint, necesse est ut per urina pus faciant et ulceratio ex eo fiat. Quam celerius oportet eam curari. Si enim mox intra quadraginta dies non curato fuerit, postea non recepit sanitatem. Discernendum tamen est sive in renibus sit ulceratio, sive in vissica per positionem locorum, per operationem ministeriorum, per substantiae proprietatis et per virtutem ipsarum. Si enim vissica patitur, in pectinem et in subventralem dolores patiuntur; quod si in renibus, circa lumbos et de retro patiuntur dolores. Per operationem vero ministeriorum vissica patitur dysiriam aut molestantem; ex proprietatem vero substantiae vissica proicit membrana quaedam vero quae scorticantur de vulneribus vissicae; vulnerata autem ipsam substantiam vissicae plus dolet vulnera. Senes autem levius dolent, et quasi pondus aliquod positum sit lumbis, ita gravitas in senibus sentitur. Sed et in ipsis ureticis poris fit aliquando vulnus et pus cum urina redditur et sanguis; generatur autem haec inter renes et vissica. Veretrum autem ulceratum et pus

CHAP. XLVII: ¹ doloris. — ² lilia. — ³ equalis. — ⁴ significat. — ⁵ ropuerit. — ⁶ curare. — ⁷ ad deest. — ⁸ in terrenibus. — ⁹ aut. — ¹⁰ pectene. — ¹¹ lumbus. — ¹² difficultas. — ¹³ stranguriae. — ¹⁴ visica. — ¹⁵ lapidis. — ¹⁶ membranes. — ¹⁷ semilia. — ¹⁸ visica. — ¹⁹ significant. — ²⁰ vesica. — ²¹ nimius. — ²² orticos. — ²³ poros. — ²⁴ autem. — ²⁵ poris. — ²⁶ que. — ²⁷ fecerent. — ²⁸ anc. — ²⁹ cocumere.

³⁰ *La* ³¹ *La*
³² *La* ³³ *La*
³⁴ *La* ³⁵ *La*
³⁶ *La* ³⁷ *La*
³⁸ *La* ³⁹ *La*
⁴⁰ *La* ⁴¹ *La*
⁴² *La* ⁴³ *La*
⁴⁴ *La* ⁴⁵ *La*
⁴⁶ *La* ⁴⁷ *La*
⁴⁸ *La* ⁴⁹ *La*
⁵⁰ *La* ⁵¹ *La*
⁵² *La* ⁵³ *La*
⁵⁴ *La* ⁵⁵ *La*
⁵⁶ *La* ⁵⁷ *La*
⁵⁸ *La* ⁵⁹ *La*
⁶⁰ *La* ⁶¹ *La*
⁶² *La* ⁶³ *La*
⁶⁴ *La* ⁶⁵ *La*
⁶⁶ *La* ⁶⁷ *La*
⁶⁸ *La* ⁶⁹ *La*
⁷⁰ *La*
⁷¹ *La*
⁷² *La*
⁷³ *La*
⁷⁴ *La*
⁷⁵ *La*
⁷⁶ *La*
⁷⁷ *La*
⁷⁸ *La*
⁷⁹ *La*
⁸⁰ *La*
⁸¹ *La*
⁸² *La*
⁸³ *La*
⁸⁴ *La*
⁸⁵ *La*
⁸⁶ *La*
⁸⁷ *La*
⁸⁸ *La*
⁸⁹ *La*
⁹⁰ *La*
⁹¹ *La*
⁹² *La*
⁹³ *La*
⁹⁴ *La*
⁹⁵ *La*
⁹⁶ *La*
⁹⁷ *La*
⁹⁸ *La*
⁹⁹ *La*
¹⁰⁰ *La*
¹⁰¹ *La*
¹⁰² *La*
¹⁰³ *La*
¹⁰⁴ *La*
¹⁰⁵ *La*
¹⁰⁶ *La*
¹⁰⁷ *La*
¹⁰⁸ *La*
¹⁰⁹ *La*
¹¹⁰ *La*
¹¹¹ *La*
¹¹² *La*
¹¹³ *La*
¹¹⁴ *La*
¹¹⁵ *La*
¹¹⁶ *La*
¹¹⁷ *La*
¹¹⁸ *La*
¹¹⁹ *La*
¹²⁰ *La*
¹²¹ *La*
¹²² *La*
¹²³ *La*
¹²⁴ *La*
¹²⁵ *La*
¹²⁶ *La*
¹²⁷ *La*
¹²⁸ *La*
¹²⁹ *La*
¹³⁰ *La*
¹³¹ *La*
¹³² *La*
¹³³ *La*
¹³⁴ *La*
¹³⁵ *La*
¹³⁶ *La*
¹³⁷ *La*
¹³⁸ *La*
¹³⁹ *La*
¹⁴⁰ *La*
¹⁴¹ *La*
¹⁴² *La*
¹⁴³ *La*
¹⁴⁴ *La*
¹⁴⁵ *La*
¹⁴⁶ *La*
¹⁴⁷ *La*
¹⁴⁸ *La*
¹⁴⁹ *La*
¹⁵⁰ *La*
¹⁵¹ *La*
¹⁵² *La*
¹⁵³ *La*
¹⁵⁴ *La*
¹⁵⁵ *La*
¹⁵⁶ *La*
¹⁵⁷ *La*
¹⁵⁸ *La*
¹⁵⁹ *La*
¹⁶⁰ *La*
¹⁶¹ *La*
¹⁶² *La*
¹⁶³ *La*
¹⁶⁴ *La*
¹⁶⁵ *La*
¹⁶⁶ *La*
¹⁶⁷ *La*
¹⁶⁸ *La*
¹⁶⁹ *La*
¹⁷⁰ *La*
¹⁷¹ *La*
¹⁷² *La*
¹⁷³ *La*
¹⁷⁴ *La*
¹⁷⁵ *La*
¹⁷⁶ *La*
¹⁷⁷ *La*
¹⁷⁸ *La*
¹⁷⁹ *La*
¹⁸⁰ *La*
¹⁸¹ *La*
¹⁸² *La*
¹⁸³ *La*
¹⁸⁴ *La*
¹⁸⁵ *La*
¹⁸⁶ *La*
¹⁸⁷ *La*
¹⁸⁸ *La*
¹⁸⁹ *La*
¹⁹⁰ *La*
¹⁹¹ *La*
¹⁹² *La*
¹⁹³ *La*
¹⁹⁴ *La*
¹⁹⁵ *La*
¹⁹⁶ *La*
¹⁹⁷ *La*
¹⁹⁸ *La*
¹⁹⁹ *La*
²⁰⁰ *La*
²⁰¹ *La*
²⁰² *La*
²⁰³ *La*
²⁰⁴ *La*
²⁰⁵ *La*
²⁰⁶ *La*
²⁰⁷ *La*
²⁰⁸ *La*
²⁰⁹ *La*
²¹⁰ *La*
²¹¹ *La*
²¹² *La*
²¹³ *La*
²¹⁴ *La*
²¹⁵ *La*
²¹⁶ *La*
²¹⁷ *La*
²¹⁸ *La*
²¹⁹ *La*
²²⁰ *La*
²²¹ *La*
²²² *La*
²²³ *La*
²²⁴ *La*
²²⁵ *La*
²²⁶ *La*
²²⁷ *La*
²²⁸ *La*
²²⁹ *La*
²³⁰ *La*
²³¹ *La*
²³² *La*
²³³ *La*
²³⁴ *La*
²³⁵ *La*
²³⁶ *La*
²³⁷ *La*
²³⁸ *La*
²³⁹ *La*
²⁴⁰ *La*
²⁴¹ *La*
²⁴² *La*
²⁴³ *La*
²⁴⁴ *La*
²⁴⁵ *La*
²⁴⁶ *La*
²⁴⁷ *La*
²⁴⁸ *La*
²⁴⁹ *La*
²⁵⁰ *La*
²⁵¹ *La*
²⁵² *La*
²⁵³ *La*
²⁵⁴ *La*
²⁵⁵ *La*
²⁵⁶ *La*
²⁵⁷ *La*
²⁵⁸ *La*
²⁵⁹ *La*
²⁶⁰ *La*
²⁶¹ *La*
²⁶² *La*
²⁶³ *La*
²⁶⁴ *La*
²⁶⁵ *La*
²⁶⁶ *La*
²⁶⁷ *La*
²⁶⁸ *La*
²⁶⁹ *La*
²⁷⁰ *La*
²⁷¹ *La*
²⁷² *La*
²⁷³ *La*
²⁷⁴ *La*
²⁷⁵ *La*
²⁷⁶ *La*
²⁷⁷ *La*
²⁷⁸ *La*
²⁷⁹ *La*
²⁸⁰ *La*
²⁸¹ *La*
²⁸² *La*
²⁸³ *La*
²⁸⁴ *La*
²⁸⁵ *La*
²⁸⁶ *La*
²⁸⁷ *La*
²⁸⁸ *La*
²⁸⁹ *La*
²⁹⁰ *La*
²⁹¹ *La*
²⁹² *La*
²⁹³ *La*
²⁹⁴ *La*
²⁹⁵ *La*
²⁹⁶ *La*
²⁹⁷ *La*
²⁹⁸ *La*
²⁹⁹ *La*
³⁰⁰ *La*
³⁰¹ *La*
³⁰² *La*
³⁰³ *La*
³⁰⁴ *La*
³⁰⁵ *La*
³⁰⁶ *La*
³⁰⁷ *La*
³⁰⁸ *La*
³⁰⁹ *La*
³¹⁰ *La*
³¹¹ *La*
³¹² *La*
³¹³ *La*
³¹⁴ *La*
³¹⁵ *La*
³¹⁶ *La*
³¹⁷ *La*
³¹⁸ *La*
³¹⁹ *La*
³²⁰ *La*
³²¹ *La*
³²² *La*
³²³ *La*
³²⁴ *La*
³²⁵ *La*
³²⁶ *La*
³²⁷ *La*
³²⁸ *La*
³²⁹ *La*
³³⁰ *La*
³³¹ *La*
³³² *La*
³³³ *La*
³³⁴ *La*
³³⁵ *La*
³³⁶ *La*
³³⁷ *La*
³³⁸ *La*
³³⁹ *La*
³⁴⁰ *La*
³⁴¹ *La*
³⁴² *La*
³⁴³ *La*
³⁴⁴ *La*
³⁴⁵ *La*
³⁴⁶ *La*
³⁴⁷ *La*
³⁴⁸ *La*
³⁴⁹ *La*
³⁵⁰ *La*
³⁵¹ *La*
³⁵² *La*
³⁵³ *La*
³⁵⁴ *La*
³⁵⁵ *La*
³⁵⁶ *La*
³⁵⁷ *La*
³⁵⁸ *La*
³⁵⁹ *La*
³⁶⁰ *La*
³⁶¹ *La*
³⁶² *La*
³⁶³ *La*
³⁶⁴ *La*
³⁶⁵ *La*
³⁶⁶ *La*
³⁶⁷ *La*
³⁶⁸ *La*
³⁶⁹ *La*
³⁷⁰ *La*
³⁷¹ *La*
³⁷² *La*
³⁷³ *La*
³⁷⁴ *La*
³⁷⁵ *La*
³⁷⁶ *La*
³⁷⁷ *La*
³⁷⁸ *La*
³⁷⁹ *La*
³⁸⁰ *La*
³⁸¹ *La*
³⁸² *La*
³⁸³ *La*
³⁸⁴ *La*
³⁸⁵ *La*
³⁸⁶ *La*
³⁸⁷ *La*
³⁸⁸ *La*
³⁸⁹ *La*
³⁹⁰ *La*
³⁹¹ *La*
³⁹² *La*
³⁹³ *La*
³⁹⁴ *La*
³⁹⁵ *La*
³⁹⁶ *La*
³⁹⁷ *La*
³⁹⁸ *La*
³⁹⁹ *La*
⁴⁰⁰ *La*
⁴⁰¹ *La*
⁴⁰² *La*
⁴⁰³ *La*
⁴⁰⁴ *La*
⁴⁰⁵ *La*
⁴⁰⁶ *La*
⁴⁰⁷ *La*
⁴⁰⁸ *La*
⁴⁰⁹ *La*
⁴¹⁰ *La*
⁴¹¹ *La*
⁴¹² *La*
⁴¹³ *La*
⁴¹⁴ *La*
⁴¹⁵ *La*
⁴¹⁶ *La*
⁴¹⁷ *La*
⁴¹⁸ *La*
⁴¹⁹ *La*
⁴²⁰ *La*
⁴²¹ *La*
⁴²² *La*
⁴²³ *La*
⁴²⁴ *La*
⁴²⁵ *La*
⁴²⁶ *La*
⁴²⁷ *La*
⁴²⁸ *La*
⁴²⁹ *La*
⁴³⁰ *La*
⁴³¹ *La*
⁴³² *La*
⁴³³ *La*
⁴³⁴ *La*
⁴³⁵ *La*
⁴³⁶ *La*
⁴³⁷ *La*
⁴³⁸ *La*
⁴³⁹ *La*
⁴⁴⁰ *La*
⁴⁴¹ *La*
⁴⁴² *La*
⁴⁴³ *La*
⁴⁴⁴ *La*
⁴⁴⁵ *La*
⁴⁴⁶ *La*
⁴⁴⁷ *La*
⁴⁴⁸ *La*
⁴⁴⁹ *La*
⁴⁵⁰ *La*
⁴⁵¹ *La*
⁴⁵² *La*
⁴⁵³ *La*
⁴⁵⁴ *La*
⁴⁵⁵ *La*
⁴⁵⁶ *La*
⁴⁵⁷ *La*
⁴⁵⁸ *La*
⁴⁵⁹ *La*
⁴⁶⁰ *La*
⁴⁶¹ *La*
⁴⁶² *La*
⁴⁶³ *La*
⁴⁶⁴ *La*
⁴⁶⁵ *La*
⁴⁶⁶ *La*
⁴⁶⁷ *La*
⁴⁶⁸ *La*
⁴⁶⁹ *La*
⁴⁷⁰ *La*
⁴⁷¹ *La*
⁴⁷² *La*
⁴⁷³ *La*
⁴⁷⁴ *La*
⁴⁷⁵ *La*
⁴⁷⁶ *La*
⁴⁷⁷ *La*
⁴⁷⁸ *La*
⁴⁷⁹ *La*
⁴⁸⁰ *La*
⁴⁸¹ *La*
⁴⁸² *La*
⁴⁸³ *La*
⁴⁸⁴ *La*
⁴⁸⁵ *La*
⁴⁸⁶ *La*
⁴⁸⁷ *La*
⁴⁸⁸ *La*
⁴⁸⁹ *La*
⁴⁹⁰ *La*
⁴⁹¹ *La*
⁴⁹² *La*
⁴⁹³ *La*
⁴⁹⁴ *La*
⁴⁹⁵ *La*
⁴⁹⁶ *La*
⁴⁹⁷ *La*
⁴⁹⁸ *La*
⁴⁹⁹ *La*
⁵⁰⁰ *La*
⁵⁰¹ *La*
⁵⁰² *La*
⁵⁰³ *La*
⁵⁰⁴ *La*
⁵⁰⁵ *La*
⁵⁰⁶ *La*
⁵⁰⁷ *La*
⁵⁰⁸ *La*
⁵⁰⁹ *La*
⁵¹⁰ *La*
⁵¹¹ *La*
⁵¹² *La*
⁵¹³ *La*
⁵¹⁴ *La*
⁵¹⁵ *La*
⁵¹⁶ *La*
⁵¹⁷ *La*
⁵¹⁸ *La*
⁵¹⁹ *La*
⁵²⁰ *La*
⁵²¹ *La*
⁵²² *La*
⁵²³ *La*
⁵²⁴ *La*
⁵²⁵ *La*
⁵²⁶ *La*
⁵²⁷ *La*
⁵²⁸ *La*
⁵²⁹ *La*
⁵³⁰ *La*
⁵³¹ *La*
⁵³² *La*
⁵³³ *La*
⁵³⁴ *La*
⁵³⁵ *La*
⁵³⁶ *La*
⁵³⁷ *La*
⁵³⁸ *La*
⁵³⁹ *La*
⁵⁴⁰ *La*
⁵⁴¹ *La*
⁵⁴² *La*
⁵⁴³ *La*
⁵⁴⁴ *La*
⁵⁴⁵ *La*
⁵⁴⁶ *La*
⁵⁴⁷ *La*
⁵⁴⁸ *La*
⁵⁴⁹ *La*
⁵⁵⁰ *La*
⁵⁵¹ *La*
⁵⁵² *La*
⁵⁵³ *La*
⁵⁵⁴ *La*
⁵⁵⁵ *La*
⁵⁵⁶ *La*
⁵⁵⁷ *La*
⁵⁵⁸ *La*
⁵⁵⁹ *La*
⁵⁶⁰ *La*
⁵⁶¹ *La*
⁵⁶² *La*
⁵⁶³ *La*
⁵⁶⁴ *La*
⁵⁶⁵ *La*
⁵⁶⁶ *La*
⁵⁶⁷ *La*
⁵⁶⁸ *La*
⁵⁶⁹ *La*
⁵⁷⁰ *La*
⁵⁷¹ *La*
⁵⁷² *La*
⁵⁷³ *La*
⁵⁷⁴ *La*
⁵⁷⁵ *La*
⁵⁷⁶ *La*
⁵⁷⁷ *La*
⁵⁷⁸ *La*
⁵⁷⁹ *La*
⁵⁸⁰ *La*
⁵⁸¹ *La*
⁵⁸² *La*
⁵⁸³ *La*
⁵⁸⁴ *La*
⁵⁸⁵ *La*
⁵⁸⁶ *La*
⁵⁸⁷ *La*
⁵⁸⁸ *La*
⁵⁸⁹ *La*
⁵⁹⁰ *La*
⁵⁹¹ *La*
⁵⁹² *La*
⁵⁹³ *La*
⁵⁹⁴ *La*
⁵⁹⁵ *La*
⁵⁹⁶ *La*
⁵⁹⁷ *La*
⁵⁹⁸ *La*
⁵⁹⁹ *La*
⁶⁰⁰ *La*
⁶⁰¹ *La*
⁶⁰² *La*
⁶⁰³ *La*
⁶⁰⁴ *La*
⁶⁰⁵ *La*
⁶⁰⁶ *La*
⁶⁰⁷ *La*
⁶⁰⁸ *La*
⁶⁰⁹ *La*
⁶¹⁰ *La*
⁶¹¹ *La*
⁶¹² *La*
⁶¹³ *La*
⁶¹⁴ *La*
⁶¹⁵ *La*
⁶¹⁶ *La*
⁶¹⁷ *La*
⁶¹⁸ *La*
⁶¹⁹ *La*
⁶²⁰ *La*
⁶²¹ *La*
⁶²² *La*
⁶²³ *La*
⁶²⁴ *La*
⁶²⁵ *La*
⁶²⁶ *La*
⁶²⁷ *La*
⁶²⁸ *La*
⁶²⁹ *La*
⁶³⁰ *La*
⁶³¹ *La*
⁶³² *La*
⁶³³ *La*
⁶³⁴ *La*
⁶³⁵ *La*
⁶³⁶ *La*
⁶³⁷ *La*
⁶³⁸ *La*
⁶³⁹ *La*
⁶⁴⁰ *La*
⁶⁴¹ *La*
⁶⁴² *La*
⁶⁴³ *La*
⁶⁴⁴ *La*
⁶⁴⁵ *La*
⁶⁴⁶ *La*
⁶⁴⁷ *La*
⁶⁴⁸ *La*
⁶⁴⁹ *La*
⁶⁵⁰ *La*
⁶⁵¹ *La*
⁶⁵² *La*
⁶⁵³ *La*
⁶⁵⁴ *La*
⁶⁵⁵ *La*
⁶⁵⁶ *La*
⁶⁵⁷ *La*
⁶⁵⁸ *La*
⁶⁵⁹ *La*
⁶⁶⁰ *La*
⁶⁶¹ *La*
⁶⁶² *La*
⁶⁶³ *La*
⁶⁶⁴ *La*
⁶⁶⁵ *La*
⁶⁶⁶ *La*
⁶⁶⁷ *La*
⁶⁶⁸ *La*
⁶⁶⁹ *La*
⁶⁷⁰ *La*
⁶⁷¹ *La*
⁶⁷² *La*
⁶⁷³ *La*
⁶⁷⁴ *La*
⁶⁷⁵ *La*
⁶⁷⁶ *La*
⁶⁷⁷ *La*
⁶⁷⁸ *La*
⁶⁷⁹ *La*
⁶⁸⁰ *La*
⁶⁸¹ *La*
⁶⁸² *La*
⁶

La
guis per urinam⁷¹ multum redditur⁷²,
styptiria⁷³ scistes⁷⁴ < i, tragaganta⁷⁵
< ii, gummin⁷⁶ obulo⁷⁷ uno cum sapa
dabis bibere.

[CHAPITRE XXV, t. V, p. 514.]

XLVIII. *Ad duritia renum*¹.LXII. *Ad renum duritias. Rufus.*

Quod si duritiam in² renibus fiat, dolores³ quidem⁴ jam non sunt⁵, videtur⁶ autem eis [230 v°] quemadmodum⁷ ad ilia⁸ pendere et coxae stupidae⁹ sunt et in tibias se¹⁰ non tenent; urinam modicam faciunt¹¹ et seculentam¹² similes¹³ ydropicis¹⁴. His expediunt cerota¹⁵ et malagmata et friciones¹⁶ et fumentationes¹⁷, necnon et que¹⁸ diuretica¹⁹ sunt adhibenda, et per clystere²⁰ venter est purgandus.

Quibus enim duritiam circa reues fuerit facta, dolores quidem jam non habent, sed siccis videtur quasi aliquis adpendisset aliquod pondus, et stupent coxas et non tenent tibias, et urinam vero modicam faciunt et peculanta, totam ydropicus maxime simulant. Hoc igitur unctionibus, cerutis et malagmis et friccionibus et unguenta electiorem ventrem frequenter curare.

[CHAPITRE XXVI, t. V, p. 514.]

XLVIII. *Ad atonia renum.*LXIII. *Ad atonia renum, id est defectum vel debilitatem.*

Est in renibus aegritudo¹ ut non possint urina tenere. Latiores² igitur effectae venae³ laxant aliquit⁴ sanguinis de venis et pinguiora demittit. His etiam expediunt cibos stypticos⁵ et vinum nigrum⁶ utere et venerios actos⁷ quam minime. Bibere autem medicamenta quae sanguinem reprimunt⁸ debit⁹, maxime autem poligoni¹⁰ sucus et tragaganta¹¹ in vino infusa et de sinfiti¹²

Est autem et alia passio renum, quae si nata fuerint omnibus horis mergere delectat, et non possunt retinere urina. Largores ergo effecti pori urinales, laxantur aliquid sanguinis ex venis et aliae venae pinguiore fiunt. His ergo expedit cibos stypticos dare et vinum nigrum et Venus quam minime utatur. Bibant quae sanguinem reprimunt et maxime poligoniae herbae sucum et

⁷¹ urinam. — ⁷² redditur. — ⁷³ styptiria. — ⁷⁴ scistis. — ⁷⁵ tracacanta. — ⁷⁶ gumen. — ⁷⁷ oboli. — CHAP. XLVIII: ¹ renium. — ² duricia renum in. — ³ doloris. — ⁴ quod. — ⁵ sed addit. — ⁶ vitetur. — ⁷ aliqui addit. — ⁸ hilia. — ⁹ coxi stupete. — ¹⁰ si. — ¹¹ faciunt deest. — ¹² ficulentam. — ¹³ simulantis. — ¹⁴ ydropicus. — ¹⁵ cirola. — ¹⁶ friccionis. — ¹⁷ fumentacionis. — ¹⁸ qui. — ¹⁹ diuritica. — ²⁰ clystire. — CHAP. XLVIII: ¹ aegritudo. — ² latoris. — ³ effecte vena. — ⁴ aliquid. — ⁵ cibis stypticus. — ⁶ nigrum deest. — ⁷ venerius actus. — ⁸ reprimant. — ⁹ debit deest. — ¹⁰ policoni. — ¹¹ dragaganta. — ¹² sinfito.

^{La}
radices¹³ apozima. Superponis autem lumbis et pectini¹⁴ que sanguinem valeant¹⁵ condensare: post haec nutriendus¹⁶ est lacte bovino et mel et frumentosis¹⁷ rebus et carnes¹⁸. Quibus autem per intervallo¹⁹ per tempora revertitur²⁰ passio et sanguinem per urina²¹ faciunt, antequam sanguis per urina²² reddatur²³, signa haec sunt, gravitas in lumbis et²⁴ ilia cum dolore sunt; cum autem²⁵ eruperit sanguis leviantur. Oportit ergo cum signa haec apparuerint²⁶, antequam sanguis erumpat flebotomari²⁷ modicum de²⁸ brachio²⁹; cibos³⁰ quasi plethorici³¹ absterneantur³².

tragaganta in vino infusa, et sinfiti radices apozima. Superponenda sunt autem pectini et lumbis quod ad fluxum sanguinis mulierum inponuntur stiptica medicamenta et ea quae ad sanguinem vomentibus adhibetur. Post haec autem omnia nutriendi sunt lactem vaccinum et mel et frumentosis cibis et carnibus. Quibus autem per temporum circuitum sanguis per urinam redditur, antequam sanguinis fiat concursus, gravitas circa lumbos efficitur et cum dolore sunt; evacuantis autem per urinam sanguinem sublevantur et leves efficiuntur. Oportet ergo venam incidere de brachio iosa modicum, antequam sanguis per urinam reddatur; cibis autem qui plethorici sunt minus accipiant.

[CHAPITRE XXVII, t. V, p. 515.]

L. *Ad scavias¹ in vissica² factas³.*

Quando forforum laminae⁴ per urinam redduntur⁵, significant scavias⁶ in venis aut in vissica esse. Discernere autem oportit si tenuis est urina aut pinguis; si tenuis⁷ est urina, passionem in venis esse⁸ ostendit; si autem pinguis vel spissa est, in vissica⁹ scavias¹⁰ esse significat. Curatio. Curari¹¹ autem¹² oportit per ea quae sine mordicatione¹³ sunt et purgent ulcera et novissimae quae desiccent et in cicatricem ducant ulcera. Est enim difficilis¹⁴ ad curandum¹⁵ et prope insana-

[176 v°] LXIII. *Ad scavias in vissica.*

Quando pythiroidis, id est forforibus similis scorticaturas lamine per urinam exeunt, significat quia scaveas in venas aut in vissica habent. Discernitur autem inter tenuitatem et pinguidinem urinarum. Qui igitur tenuous est, passionem in venis ostendit, quae autem pinguis est vissicam.

¹³ radices. — ¹⁴ pectene. — ¹⁵ valiant. — ¹⁶ nutriendum. — ¹⁷ frumentosis. — ¹⁸ ex carnis. — ¹⁹ intervalla. — ²⁰ revertetur. — ²¹ urinam. — ²² urinam. — ²³ redatur. — ²⁴ in addit. — ²⁵ autem desit. — ²⁶ apparuerint. — ²⁷ flebotomandus. — ²⁸ in. — ²⁹ brachio. — ³⁰ cibibus. — ³¹ plethorici. — ³² absterneantur. — CHAP. I. : ¹ scavia. — ² vissica. — ³ facta. — ⁴ lamine. — ⁵ redduntur. — ⁶ scavias. — ⁷ tenuous. — ⁸ invenientem. — ⁹ vissica. — ¹⁰ scabia. — ¹¹ curare. — ¹² ergo. — ¹³ mordicationem. — ¹⁴ difficilis. — ¹⁵ curandum.

Aa
bilis ut nulla sit in hac passione
remedium; qualiter autem curari [231]
debeat non est ignorandum¹⁶. Lactem
igitur asinae frequenter est dandus et
multum eos jubat; si autem non fuerit,
caprinus lac dandus¹⁷ est et in potu et
cum cibo, id est aut cum pane aut cum
simula¹⁸ aut idri aut alica aut cum
citro. Jubat autem eos et ova apala et
melones¹⁹ et cocumeres et nocli²⁰ pi-
nium recentem et uvas et semen cocu-
meris²¹ potus et quaecumque ex his
conficiuntur admixtae habentes aut²²
nucii pinium²³, et contra nimium dolo-
rem opium. Non autem oportet opium
dare²⁴ qui recipiunt, nisi virtus per-
mittat²⁵ et nimius sit dolor. Est enim
confectio qui facit ad psorodes passiones,
et dysurias²⁶ et inflammationes sanat;
recipit haec: nucii pinii numero xx²⁷,
cocumeris domestici semen grana xl,
amylu²⁸ ∠ i, spica nardi et appii²⁹ se-
men ∠ v in aquae § i; coquis spica
nardi et appii semen ad tertias et cum
apozima ipsa cyatos³⁰ duo admiscis quae
scripta sunt, et das bibere.

[CHAPITRE XXVIII, t. V, p. 516.]

[231] LI. *Ad inflammationem vissicae*¹;
Rufi auctoris².

Pessima³ et mortalis est inflammatio
vissicae⁴; feбриunt⁵ enim acute⁶ et in-
somniaetatem patiuntur et alienantur⁷
et vomunt cholera et urinam⁸ facere
non possunt. His ergo oportet incidere

LXV. *Ad inflammationem vissicae*.
Rufus.

Pessima est et mortalis vissicae in-
flammatiо; febre enim acutam cum
insomniaetatem et alienationem, et vo-
munt colera pura et urinam non pos-
sunt facere. Horum utique expedit si

¹⁶ ignorandam. — ¹⁷ dandum. — ¹⁸ setiginim. — ¹⁹ melonia. — ²⁰ nucii. — ²¹ co-
cumeris deest. — ²² aut deest. — ²³ pini. — ²⁴ frequenter addit. — ²⁵ permittit. —
²⁶ desurias. — ²⁷ ∠ xx. — ²⁸ amilo. — ²⁹ appii. — ³⁰ ciatus. — CHAP. LI: ¹ visici. —
² auctor. — ³ pessime. — ⁴ visici. — ⁵ februm. — ⁶ agute. — ⁷ exalienantur. —
⁸ urina.

^{Aa} venam de talo et per infusiones frequenter calefacere loca de oleo⁹, ubi coxeris¹⁰ rutam¹¹ et acetum¹² et radices ibisci¹³. Ventri¹⁴ vero adhibendus est clysteris¹⁵ molles. Optimum est autem si et papaver simul coquas cum oleo¹⁶ et adipe¹⁷ anserino aut pullino remisso. Ego autem interdum et opium medium¹⁸ ovulum¹⁹ cum murra²⁰ et modico croco resolutum in oleo²¹ supposui²², sicuti²³ pessos²⁴ mulieribus consuetudo est ponere, et confestim dolores mitigati sunt et obdormibit²⁵ homo. Fumentationes²⁶ autem uti oportet ex aqua calida, in qua decoctae sunt lini semen et fenugrecum²⁷, in qua pube²⁸ tenuis sunt deponendi. Cero²⁹ti³⁰ vero sunt inponendi ex ysopo et castorio facti.

La potest vena incidatur non longe et fumentationis frequenter calidas adhibere ex oleo, ubi ruta decoquitur et anetus et evisci radices, et venter subducatur mollem clysterem. Melius autem fit si et papaver simul coquitur cum oleo et cum adipem anserinum aut pullinum simul reliquatur senices. Ego autem et quandoque opomichonus medium obolum cum smyrna et croco modicum resolutum in oleo subposui, quemadmodum pessus mulierum et confestim dolores mitigatos pausavit et obdormivit homo. Fumentationis autem ad haec utere te convenit, ut in aqua deponatur calida, in qua decoquitur lini semen et fenugrecus et cerutus facere de ysopo et castorio ad superponendum.

LII. *Ad scavias in vissica¹, et qui pilos mixerint aut capillos. Filumini² auctoris³.*

Scavia in⁴ vissica facta proritus multus circa pectine fit et perituneu⁵, id est stale et intra anum⁶ amplius, si mulier est⁷ in os⁸ matricis, ut aliqui⁹ etiam in frigidare cupiant partem¹⁰ patientem¹¹, ita ut digitos sibi in ano¹² initiant, et si mulier est¹³, in os¹⁴ matricis similiter faciant. Per urina vero lamminas similes ut de capite¹⁵ sunt forforibus emittunt¹⁶. Hos ergo oportet flebotomari¹⁷ sine dilatione¹⁸ si virtus permittat¹⁹, catarticum²⁰ iera²¹ dare *dia coloquentidos*, post haec vero lactis serum dare bibere; et frequenter danda sunt absentium et aloe et ruta et anetu²² et appium²³ et fenocolum²⁴ et petroselinum²⁵ in aqua cocta apozimam dabis. Cibos vero offeris neque acros²⁶ neque cacocymos²⁷, sed danda²⁸ sunt ova²⁹ sorbilia³⁰ et idria³¹; ex³² oleribus vero danda sunt malvas et³³ betas

⁹ olio. — ¹⁰ coxerit. — ¹¹ ruta. — ¹² anitum. — ¹³ ybisci. — ¹⁴ ventre. — ¹⁵ clistiris. — ¹⁶ olio. — ¹⁷ adipem. — ¹⁸ medio. — ¹⁹ opolum. — ²⁰ mirra. — ²¹ olio. — ²² subposui. — ²³ suco et. — ²⁴ pissus. — ²⁵ obdormivit. — ²⁶ fumentacionis. — ²⁷ fenugreco. — ²⁸ pubi. — ²⁹ ciroti. — CHAP. LII: ¹ et qui. . . . capillos *deest*. — ² Filumini. — ³ auctor. — ⁴ in *deest*. — ⁵ peretunio. — ⁶ ano. — ⁷ mulierem. — ⁸ hos. — ⁹ aliquid. — ¹⁰ partim. — ¹¹ qui pelosa mixerint aut capillos *addit*. — ¹² sibi *addit*. — ¹³ mulierem. — ¹⁴ hos. — ¹⁵ capeti. — ¹⁶ inmittunt. — ¹⁷ flebotomare. — ¹⁸ delacione. — ¹⁹ nam vero *addit*. — ²⁰ catharticum. — ²¹ gyra. — ²² anitum. — ²³ apio. — ²⁴ fenocolum. — ²⁵ petrosillinum. — ²⁶ agrus. — ²⁷ cacocimus. — ²⁸ quanta. — ²⁹ ova *deest*. — ³⁰ sorbires. — ³¹ ydria. — ³² et. — ³³ malva.

et cocurbitas et capita porrorum bis cocta; pisces vero aspratiles, de volatilibus autem quae pingua sunt; carnes vero porcinas teneras et edina³⁴, bibat vero aqua et lactes et vinum dulce. Frictiones³⁵ autem in femoribus et super pectinem, exercitationes³⁶ vero fortis[231 v]³⁷simas utantur, ventosas, dropacea, senapismos³⁷ si adhibeantur jubant, catapotias³⁸ ex aloe factas et datas maxime jubant³⁹. Multos enim scimus per urinas⁴⁰ pilos et capillos migxisse⁴¹, et dicit⁴² qui haec patitur quasi cum acos⁴³ deintus se⁴⁴ punctiones⁴⁵ sentire⁴⁶; quibus quae supradicta sunt adjutoria erunt adhibenda.

[CHAPITRE XXIX, t. V, p. 517.]

LIII. *Ad eos qui per urinam sanguinem faciunt.*

⁴⁸ Quibus eruptio venarum per urinam sanguis effunditur¹, acuta passio est, quam *grexin*² vocant, nos eruptionem³ dicere⁴ possumus⁵ venarum ex quibus sanguis effunditur. Curatio vero adhibenda est, quae in aliis locis ad eruptionem venarum fit, dandum est, adhibendum; defo[232]ris vero⁶ inponenda sunt ea quae sanguinem reprimunt⁷. Inprimis ergo temptandum est solvere sanguinem qui⁸ in vissica⁹ est coagulatus¹⁰; dabis ergo ad haec artemisia¹¹ bibere et elecrisu¹² et opu¹³ Cyrinaicu¹⁴ et silfiu¹⁵ et coniza et absentiu¹⁶ et rafani semen et robi¹⁷ sucos¹⁸ et apii sucos¹⁹, in aceto temperata unaquaque²⁰, aut leporis²¹ coagulum²² vel enuli cervini aut edinum²³ coagulum²⁴ solutos²⁵ cum vino potui dantur. Quod si per haec non solvitur coagulatio²⁶ san-

LXVI. *Ad eruptionem de renibus in vissica facta.*

⁴⁹ Acuta igitur aegritudo in vissica ut vena rumpatur. Sanguis ergo quam quidem foras per urinam fluat, quod autem intus remanet, congelatur et conspissatur. Ad autem effusionem sanguinis adhibes de ea quae ad alias eruptiones venarum potiones dantur, utilis etiam medicamenta probantur. Quibus autem congelatur sanguis in vissica, in primis ergo tempta solvere medicaminibus qualia sunt artemisia in potionem data et elicriso et Quirinaicu et silifiu et coniza et absentiu et rafani semen et rubi sucus et appii sucus in aceto temperata singula, leporis coagulum aut cervolino aut edinum coagulum resolutum cum vino. Quod si his datis non resolvitur sanguis congelatus, tunc incidendus est quemadmodum tollitur canculos de vissica, et ablata congela-

³⁴ aevinia. — ³⁵ friccionis. — ³⁶ exercitacionis. — ³⁷ senapesmus. — ³⁸ catapucias. — ³⁹ maxime jubant *deest*. — ⁴⁰ urinam. — ⁴¹ migxisse. — ⁴² dicit *his*. — ⁴³ magus. — ⁴⁴ se. — ⁴⁵ punctiois. — ⁴⁶ senteri. — CHAP. LIII : ¹ effusio erumpitur *addit*. — ² Greci *rezin*. — ³ effusionem. — ⁴ dere. — ⁵ possemus. — ⁶ vero *deest*. — ⁷ reprimunt. — ⁸ que. — ⁹ vissica. — ¹⁰ coacolutus. — ¹¹ artemisia. — ¹² olesero. — ¹³ opio. — ¹⁴ Cyrinaico. — ¹⁵ silfio. — ¹⁶ absencium. — ¹⁷ rubi. — ¹⁸ sucus. — ¹⁹ sucos *deest*. — ²⁰ unaquaque. — ²¹ leporino. — ²² coacolum. — ²³ evicinum. — ²⁴ coacolut. — ²⁵ solutus. — ²⁶ coacolocio.

^{La}
 guinis, sicut in lapidibus in vissica ^{La}
 generatos²⁷, incidendo auferimus²⁸ trom-
 bos²⁹ ex vissica³⁰ coagulatos³¹. Alia vero
 quae adhiberi³² solent ad fluentem
 sanguinem, adhibendo temtabis³³ cu-
 rare.

tione sanguinis. Aliis autem sicut san-
 guis ex venis fluit oportet curare.

[CHAPITRE XXX, l. V, p. 518.]

LIII. *Ad fimata quae in vissica¹ fiunt.* [177] LXVII. *Ad eos quibus in vissica
 fimata fiunt.*

Quod si in vissica² fimata³ fuerit
 generata, adhibenda sunt medicamenta
 quae maturare possunt. In initio⁴ igitur
 temptandum⁵ est solvere ipsa fima, in⁶
 statu vero cum fuerit facta, adhibis ut
 in pus convertatur. Si autem non po-
 tuerit maturari⁷, quae ad renes⁸ dixi-
 mus adhibebis⁹ et adhuc cardamomu¹⁰
 et farina¹¹ herbi¹² cum mel et stercus
 columbinu¹³ et caricas cataplasma vel¹⁴
 fumentationes¹⁵ sunt adhibenda.

Medicaminibus maturari oportet,
 quod necessarium non est in initiante
 temptare dissolvere ut statim in pus
 convertatur. Si autem impossibile est ut
 maturetur, sicut et in renibus dictum
 est et adhuc cardamomum et farina
 herbi cum mel et stercus columbinum
 cum ficus et fumentationibus.

[CHAPITRE XXXI, l. V, p. 519.]

LV. *Ad ulcera vissicae¹.*

LXVIII. *Ad ulcerationem vissicae.*

Si in vissica² ulcera fuerint generata,
 curatio adhibenda est quae ad renum
 ulcera sunt ordinata. Ad vissica³ autem
 propria maxime expediunt⁴ lactis po-
 tiones⁵ et cum ceteris adsumpta⁶ cibis.
 Mitigantur autem⁷ ulcera in vissica⁸
 medicamen inpositus⁹ super¹⁰ pecti-
 nem¹¹ et subventrale cerotum de ysopu¹²

Ad ulcerationum vero vissicae gene-
 rata curatio est talis, qualis et in renibus
 ulceratis dicta est. Magnum quoque ad
 haec auxilium est de lactis potionis et
 caetera utere diaeta; mitigant etiam et
 medicamenta quam quidem super pec-
 tinem et subventralem inposite cerutus
 de ysopo cerutes et butyro et sthorace,

²⁷ generatus. — ²⁸ auferimus. — ²⁹ trombus. — ³⁰ visica. — ³¹ coagulatus. — ³² ad-
 hibere. — ³³ tentavia. — CHAP. LIII: ¹ visica. — ² visica. — ³ fima. — ⁴ vero addit. —
⁵ temptandum. — ⁶ in deest. — ⁷ maturare. — ⁸ renis. — ⁹ adhibis. — ¹⁰ cardamomum.
 — ¹¹ farina. — ¹² herbe. — ¹³ columbinum. — ¹⁴ et. — ¹⁵ fumentacionis. — CHAP. LV:
¹ visica. — ² visica. — ³ visica. — ⁴ loco expediunt habet Christi devinitati. — ⁵ pocionis.
 — ⁶ adsumtis. — ⁷ ant. — ⁸ visica. — ⁹ positus. — ¹⁰ super deest. — ¹¹ pectene. —
¹² ysopo.

Aa

cerotis et butyru¹³ et sthorace¹⁴ et¹⁵ adipis anserinus¹⁶. Enicis¹⁷ vero per veretrum¹⁸ lacte¹⁹ et oleum²⁰ roseum calefactum; per ano vero enicis²¹ pty-sanae²² sucos²³ et butyru²⁴ et cocumeris semen cum lacte²⁵ tritum et colatum.

La

adipes anserinus, unumquemque cum oleo roseo enicianitur. Enicis autem in jenucola reclivatus et sic resistunt vis-sicae et intestina relaxant, ut facile adhibita suscipiant enectionem, et postea autem et in calida resedeant. Alia adhibeantur quae ad renes sunt dicta; sed et per veretro eniciendus est aqua et lacte et oleo roseo calefacto. Hoc autem et per anum in intestina enices, pty-sane sucus cum butyro et cocumeris domestici semen cum lacte tritum et colatus, qui recepit butyro ∷ ii, isopo igro ∷ i, cera ∷ ii, colofonia ∷ i, terebentina ∷ i, sthorace ∷ i, oleo communem coeliaria duo, adipis anserinus ∷ i.

[CHAPITRE XXXII, t. V, p. 520.]

LVI. *De¹ diabitu; Galieni².*

Mihi enim videtur³ renum esse passionem⁴ diabitem⁵, quam aliqui⁶ ydropem⁷ insanabilem, alii [232 v⁸] autem diarriam hoc est fluxum urinarum, aliqui vero diabitem⁹, alii dipsacon⁹ vocant. Haec ergo passio rare¹⁰ fit. Sitiunt enim absque mensura in¹¹ hac passionem¹² et cum biberint¹³, mox per urina¹⁴ facile redduntur¹⁵. Facta ergo atonia in renibus, amissa virtutis roborem, quod biberint¹⁶ statim pertransit¹⁷.

LXVIII. *De diabeto; Galenius.*

Nichil quidem videntur in renibus esse hanc consistentem passionem, quam aliquae ydropicia insanabilem, aliqui autem diarriam urinae, aliqui vero diabitem, aliqui etiam dyspaeon, id est siticulosam vocant passionem, quae raro fieri solet. Sitiunt enim absque mensura in hanc passionem, et cum biberint, per urinas facile redduntur quod bibunt; atonia ergo ex aliqua causa in renibus noscitur accessisse.

¹³ butero. — ¹⁴ sthorace ∷ i. — ¹⁵ et deest. — ¹⁶ adipis anserinus. — ¹⁷ inicis. — ¹⁸ veretro aqua et. — ¹⁹ lacti. — ²⁰ olium. — ²¹ inicis. — ²² tesene. — ²³ sucus. — ²⁴ butero. — ²⁵ lacti. — CHAP. LVI : ¹ Ad. — ² Galeni. — ³ videtur. — ⁴ de addit. — ⁵ diabitem. — ⁶ aliquae. — ⁷ ydropum. — ⁸ dubitem. — ⁹ dyspaeon. — ¹⁰ rari. — ¹¹ in deest. — ¹² passione. — ¹³ biberent. — ¹⁴ urinam. — ¹⁵ redduntur. — ¹⁶ biberent. — ¹⁷ pertransit.

[CHAPITRE XXXIII, t. V, p. 520.]

LVII. *Curatio diabetis*¹; *Rufi auctoris*².

^{Aa} Maximum adjutorium est in hac passione ut vomat statim, potus sit quam frigidissimus et omnem cibum frigidissimum utatur; olera cocta edat et juscellum ex ipsas³ bibat et ptysanae⁴ sucos⁵ sorbat; nihil quod urinam provocet⁶ adsumat, e⁷ contrario adducendus est ut sudat. Optime⁸ autem fit in doleo⁹ calefacto¹⁰ circum teneri¹¹ sursum et teneat¹² caput foras¹³ dolio, ceterum corpus calefaciat, ita ut per ore¹⁴ frigidum trahat aerem. Alia vero adjutoria sicut in caupon sunt offerenda; veteri ergo alfiti temperas cum acito cui addis¹⁵ oleum roseum¹⁶ et cataplasma ypocondriis inponis, et folia vitis molissima¹⁷ teris et cotylidonos¹⁸ herba et elxenis¹⁹ id est vitragine et porcacia²⁰ et alia his similia. Dabis vero potionem herbae²¹ polygonii²² sucus frequenter et enula in vino nigro data, et dactulos²³ in vino infusos²⁴ manducit et ipsum vinum bibat et de myrta similiter faciat vel de peris²⁵. In initio vero aegritudinis²⁶ flebotomus²⁷ ex bracio est adhibendus. Oportit etiam utere et narcoticis²⁸ medicaminibus.

LXX. *De diabeto curatio*; *Rufas*.

^{La} Maximum est enim sanitatis adjutorium in hanc bibentibus passione mox cum biberint vomere. Juvat autem quam frigidissimam, sed et ipsam dietam quam frigidissimam utantur. Olera comedant et jus ipsius bibat et ptysane sucus sorbeat. Diuriticum autem nullum accipiant; contrarium est enim et in sudationibus. Optimum est autem in dolio calefactum habentem sursum foras caput, ut aliud totum corpus calefaciat, frigidum ad se trahat aerem et alia omnia quemadmodum in caupon [177 v°] curare. Iterum igitur alfiti infundes in aceto; conficis addito oleo roseo et cataplasma in ypocondrias inponis, sed et folia vitis mellis teris et cotilidonos et elxine, id est vitraginem et porcacia et alia his similia. In potionem vero dabis polygoniae sucus frequenter ecelenio in vino nigro data et dactulus infusus in vino aut aquae myrtae similiter infuse et pera infusa. In initio autem passionis venam in brachio oportit incidere: utimur utique interdum et narcoticis potionibus.

[CHAPITRE XXXIV, t. V, p. 522.]

[233] LVIII. *Ad veretri*¹ et *ani*
et *matricis* et *vissicae*² *ulcera*.LXXI. *Ad veretri* et *ani* *ulcera*.

Ad veretri et ani et matricis ulcera

In veretro autem aut in ani absque

CHAP. LVII : ¹ diabetis. — ² auctoris. — ³ ipsa. — ⁴ ptisani. — ⁵ sucus. — ⁶ provocit. — ⁷ et. — ⁸ optimi. — ⁹ dolio. — ¹⁰ calefactio. — ¹¹ teneris. — ¹² teniat. — ¹³ foris. — ¹⁴ hore. — ¹⁵ adis. — ¹⁶ oleo roseo. — ¹⁷ molissima. — ¹⁸ coteledonos. — ¹⁹ elxenis. — ²⁰ porcaycla. — ²¹ herbe. — ²² policonis. — ²³ dactulus. — ²⁴ infusus. — ²⁵ ipsum. . . . peris *deest*. — ²⁶ egretudis. — ²⁷ fleubotomus. — ²⁸ narcotecis. — CHAP. LVIII : ¹ veretri. — ² visici.

Aa
 vel vissicae³. Si⁴ sine inflammatione
 ulcera sunt constituta, desiccatis
 oportet medicaminibus sunt curandi,
 qualia sunt carta combusta et anetum
 siccum ustum et cocurbitae siccae⁵
 ustae⁶. Si⁷ autem sicca et recentes⁸ sunt
 ulcera, aloes⁹ optimum medicamen¹⁰
 est¹¹ pulver¹² supersparsus¹³. Omnium
 autem hutilissimum et melior est¹⁴ pon-
 foligos¹⁵; hic etiam de praesenti¹⁶ sine
 dolore reddit¹⁷ ulcus et celere¹⁸ ad sa-
 nitatem perducit. Si autem humidus
 fuerit ulcus, picci aut pini cortex¹⁹
 per se ipsa et lapis aematites²⁰; si au-
 tem profunda ulcera et alta fuerint
 facta, mannes²¹ misces²² cum picci²³
 corticem²⁴ et sic²⁵ uteris. Si autem in
 matrice aut²⁶ in vissica²⁷ ulcera fuerint
 facta²⁸, ea ipsa opus habent medica-
 menta, sed cum his ferramentis uten-
 dum est, quibus possit²⁹ interius mitti
 medicamen, cum oleo³⁰ roseo resolu-
 tum crocum³¹, ponfoligos³² et aloe aut
 arnoglossae³³ suco³⁴ aut his similibus
 resoluti interius inferantur.

La
 inflammationem facta ulcera, desicca-
 tiva valde opus habent medicamenta,
 qualia sunt de carta combusta et ane-
 thum siccum ustum et cocurbita sicca
 usta. Siccis autem et recentibus ulce-
 ribus bonus est aloes optimus medi-
 camen pulver supersparsus. Omnibus
 autem eorum anodinotaton et nullatenus
 minora ad operandum ponfolix est. Si
 autem humidiores fuerint ulcera, picci
 cortex per se ipsa et lapis ematitus; si
 autem profunda aut lata fuerit ulcera,
 mannis admiscis. In autem circa ma-
 tricem aut vissicam ulcera si fiant, hoc
 ipsum opus habent medicamen; ferra-
 mentum opus habent ad mittendum ea
 cum resolutio medicamen. Utiliora sunt
 ad haec pulver croco et ponfolinx et
 aloes mixta cum oleo roseo aut planta-
 ginis sucus aut ex alio altero talem.

[CHAPITRE XXXIV, t. V, p. 523.]

LX. *Ad veretri et testiculi¹ dolores².*

LXXII. *Ad testicularum et virge
 dolorem.*

Butyru³ et resina terebenthena⁴
 aequalia pondera⁵ misces et simul re-
 solutis uteris, aut lini semen farina in
 aqua coquis et addis smyrnis⁶ decimam

Butyrum et resinam aequalem teris
 aut lino semen cum aqua coctum et
 admisces smyrnam decimam partem et
 resinam aequalem cataplasmas. Ad

³ vissici. — ⁴ se. — ⁵ sicces. — ⁶ ustis. — ⁷ si deest. — ⁸ recentis. — ⁹ aloes. — ¹⁰ me-
 dicaminem. — ¹¹ est deest. — ¹² pulvis. — ¹³ superasparsus. — ¹⁴ meliorem. — ¹⁵ pon-
 folicus. — ¹⁶ presente. — ¹⁷ reddit. — ¹⁸ colere. — ¹⁹ cortix. — ²⁰ ematitos. — ²¹ mannis.
 — ²² mixtis. — ²³ picci. — ²⁴ corticis. — ²⁵ si. — ²⁶ vel. — ²⁷ visica. — ²⁸ et addit. —
 — ²⁹ possint. — ³⁰ olio. — ³¹ croco. — ³² ponfolicus. — ³³ arnoglose. — ³⁴ sucus. —
 CHAP. LX: ¹ testicolis. — ² doloris. — ³ butero. — ⁴ therebentine. — ⁵ pondere. —
⁶ smirnis.

^{La}
^{Aa} partem⁷ et resina terebentina⁸ alterum tantum, cataplasma inponis. Quod si intumuerit veretrus, vitis folia xxx, livanu⁹ < i, psimithiu¹⁰ < v, teris et inponis cataplasma. Fumentabis vero ex¹¹ aqua frigida marina et pausit ita ut ipsum veretrum¹² sursum ligatua¹³ suspendat. Si igitur ex sudore ulceratio in testiculis¹⁴ fuerit facta, galla teris aut stipteria¹⁵ scistes¹⁶ superspargis et hircinus¹⁷ fel superinlitis¹⁸ sanat.

LXI *. *Ad exucadas¹ et tymus² et ragadas³ in veretro et ano.*

Ragadas⁴ in veretro⁵ factas, exucadas⁶ aut tymus⁷ electarium⁸ supersparge⁹; perae sementes¹⁰ tritas superpone¹¹, sardine [233 v°] capita teris, supersparge¹² et hircinum¹³ fel superinlitis veretrum.

LXII. *Ad ragadas¹ veretri.*

LXXXIII. *Ad ragadas in veretro, in summa virga factas, id est fessuras.*

Ad ragadas in veretro² uteris resina³ friza cum oleo roseo trita, donec mellis grassitudo sit, cui admiscis⁴ vitellum⁵ ovi assum. Item⁶ aederae⁷ folia sicca ustae cinus⁸, teris cum oleo in mortario plumbeo⁹ et pistillo plumbeo¹⁰ et uteris. Jubat resina friza cum oleo roseo trita, donec glyodes fiat, conmixtus et ovi vitellus coctus, edere folia sicca usta, cinus trita cum oleo roseo in mortario plumbeo et tritorio ex hoc inlenis.

[CHAPITRE XXXVI, t. V, p. 524.]

LXIII. *Ad testicularum¹ inflammationes².*

[178] LXXIII. *Ad testicularum inflammationem.*

Uva passa sine semine et cyminu³

Uba passa exossata et cyminum teris

⁷ partim. — ⁸ therebentina. — ⁹ libano. — ¹⁰ psimicio. — ¹¹ e. — ¹² ipso veretro. — ¹³ ligatura. — ¹⁴ testicolis. — ¹⁵ stipteria. — ¹⁶ scistis. — ¹⁷ helcinus. — ¹⁸ inlinitus. — CHAP. LXI : ¹ exucatas. — ² thimus. — ³ ragatas. — ⁴ ragmatas. — ⁵ veretrum. — ⁶ exucatas. — ⁷ timus. — ⁸ electarium *deest*. — ⁹ superspargi. — ¹⁰ sementis. — ¹¹ superponis. — ¹² superspargi. — ¹³ hircinum. — CHAP. LXII : ¹ ragatas. — ² veretrum. — ³ resina. — ⁴ admixcis. — ⁵ vitellum. — ⁶ item *deest*. — ⁷ edre. — ⁸ cinis. — ⁹ plumbio. — ¹⁰ et pistillo plumbeo *deest*. — CHAP. LXIII : ¹ testicularum. — ² inflammationis. — ³ cimino.

* Cette partie du chapitre xxxv du texte grec manque dans le manuscrit de Laon.

^{Aa} tere et superpone; item farina hordei⁴ coquis in mulsa et superponis, aut vitis folia tenera teris cum alfita vetere⁵ superpone, aut cyminu⁶ teris cum butyro⁷ et resina terebenthena⁸ aequales⁹ simul resoluta¹⁰ inponis. Quod si roborem nimium habuerint¹¹, terra Cymolia cum aqua resoluta¹² inlinis et permittis siccare et labas cum aqua calida; myrta sicca et smyrni¹³ modicu¹⁴ teris et superpone¹⁵. Scorticatos¹⁶ autem testiculos¹⁷ d[e]¹⁸ sarmentis cinus cum nitro et aqua resoluti cataplasma inposita¹⁹ sanat.

^{La} et pulver super cataplasma de hordei farina in mulsa cocta inponis aut vitis folia mollis teris, cum alfita vetere superponis aut cyminum tritum cum butyrum de resina aequalem remissum.

LXXV. *Ad percussus testiculos.*

Ad percussos autem testiculos Quimolia cum aqua ante inlenis et dimittes siccare et lavas de aqua calida myrta sicca, aut smyrnam modicum teris, cataplasma bis. Excorticaturas vero in testicolis factas cinus de sarmentis cum nitro et aqua temperas et cataplasma inposita sanat.

[CHAPITRE XXXVII, t. V, p. 525.]

[234 v°] LXVII. *De seminis labu*¹.

Seminis² labusus³ est involuntarius⁴ fluxus frequenter factus, etiam et sine veretri erectione, et hoc⁵ a Grecis appellatur gonorrha⁶. Satyriasmon⁷ autem vocant, quando spasmos⁸ patitur veretrus et sicut alterum membrum salit, et si non requieverit spasmus veretri, incidere⁹ solit in paralysin semenaria vasa. Si enim frequens est virga¹⁰ in satyriasmis¹¹, omnino cito emporitur¹² et qui¹³ hoc patiuntur, morientibus inflatur venter et frigidum sudant. Haec autem aegritudo¹⁴ raro quidem et mulieribus [235] contingit. Quando ergo spasmus patitur virga, flebotomus¹⁵ adhibendus est et cibi dandi sunt qui¹⁶

LXXVI. *Ad seminis lapsu et sathiriasis.*

Semis lapsus est, nolentibus invitis frequens fit absque virge tensuram proicitur. Ad autem satyriasmus michantem virgam, hoc est veretrum et subsalientem, et si non pausat, incedere solint isti paralin semenariis poris et pereunt acutius qui hoc paciuntur. Morientes autem inflatur venter et sudant frigidum, sicut in spasms fieri solet et perditionem. Fit autem rare haec passio etiam et mulieribus, quando eis salit veretrum. His ergo incidenda est vena et diaeta sit tenuem et vinum tenuem. Purgare autem non frequenter sed tenni; optima autem est beta et malba et herba mercuriales, succus mo-

⁴ ordie. — ⁵ utere. — ⁶ cimini. — ⁷ butero. — ⁸ therebentina. — ⁹ equalem. — ¹⁰ resolutam. — ¹¹ habuerint deest. — ¹² resoluta deest. — ¹³ smyrni. — ¹⁴ modicum. — ¹⁵ siperponis. — ¹⁶ scorticatus. — ¹⁷ testicolus. — ¹⁸ de. — ¹⁹ inponis. — ЧАП. LXVII : ¹ lapsu. — ² semenis. — ³ lapsus. — ⁴ involuntarius. — ⁵ oc. — ⁶ gonorrha. — ⁷ sathiriasmon. — ⁸ spasmus. — ⁹ incideri. — ¹⁰ virga deest. — ¹¹ sathiriasmis. — ¹² emporietur. — ¹³ que. — ¹⁴ aegritudo. — ¹⁵ flebotomus. — ¹⁶ que.

^{Aa} extenuant et vinum utatur tenuem. Purgare autem non spisse sed subtiliter; optima¹⁷ est autem ad purgandum beta, malva, herbae mercurialis sucus¹⁸ et modicum eis admiscendum¹⁹ est ex conciliis jun²⁰; et non est eis nocivum²⁰, si simplicem utatur clysterem²¹. Quae autem urinam²² mobent²³ prohibenda sunt et superponenda est²⁴ lumbis quae repriment²⁵ et infrigidant²⁶, quale est²⁷ porcaculae²⁸ sucus aut strignu aut yosquiamu²⁹ aut coniu³⁰. Necessarium est autem ut virgam ipsam et peritoneum³¹ mitigativis³² quibusdam frigidis³³ inlinire, quale est lytargyru³⁴ et Cymolia³⁵, et cerossa³⁶ aceto resoluta³⁷ aut aqua aut vino dulci³⁸ aut sapa. Quibus supinum³⁹ dormire vel jacere nocivum⁴⁰ est. Bibere autem⁴¹ oportit nymphaeae⁴² radicem et ireos⁴³ et adiantum⁴⁴; ruta⁴⁵ autem oportit potui dare et gonorroico et satyriaco⁴⁶.

^{La} dicus his admiscendus est et cum carionius. Non malum est autem et simplicem uti clysterem; diureticas autem species cavenda sunt et superponenda lumbis quae infrigidant, qualia sunt porcaculae sucus et uvae caninae. Necessarium est enim et veretrum et peritoneum mitigativis aliquibus frigidis ungueres qualia sunt lytargyru et Quimollia et psymithiu, aceto resoluta omnia aut aqua aut vino dulce aut sapa. Supinus vero ut pauset nocivum est. Bibere autem oportet medicamenta nymphaeae radicem et yreus et diantum; rutam autem expedit et gonorroico et satyriasin patientibus.

[CHAPITRE XXXVIII, t. V, p. 526.]

LXVIII. *Ad onirogmon.*

Quibus autem pro somnium¹ semen² multum effunditur, proiberi³ oportit satis calidos cibos⁴ adsumere et laborare. Jubat autem eos stratura lecti frigida, jaceat⁵ autem in latus dextrum⁶ aut sinistrum⁷, et omnia medicamenta frigida, si inliti lumbi sint⁸, jubantur⁹, qualia sunt coriandrus et appius¹⁰ et

LXXVII. *Ad eos qui per somnum semen proiciunt aniranus.*

Qui per somnum semen proiciunt, prohibere oportet per dietam parvam, et subventralem adjuvat calefacto et labor [178 v°]; adjuvat etiam et strature lecti frigidi. Adjuvatur et si in dextro aut in sinistro latere dormiat, et quaecumque sunt medicamenta frigida linitus lumbos adjuvat, qualia sunt co-

¹⁷ optima. — ¹⁸ sucus. — ¹⁹ admiscendum. — ²⁰ nocivum. — ²¹ clysterem. — ²² orina. — ²³ movent. — ²⁴ sunt. — ²⁵ repriment. — ²⁶ infrigidant. — ²⁷ quali e. — ²⁸ porcaculi. — ²⁹ jusquiamu. — ³⁰ conio. — ³¹ peritonium. — ³² medicativis. — ³³ frigiditas. — ³⁴ lytargero. — ³⁵ Cimolia. — ³⁶ cerussa. — ³⁷ resoluta. — ³⁸ dulcem. — ³⁹ supinum. — ⁴⁰ nocivum. — ⁴¹ bibere autem deest. — ⁴² nymphaeae. — ⁴³ yreus. — ⁴⁴ adiantum. — ⁴⁵ rutam. — ⁴⁶ satyriaco. — CHAP. LXVIII: ¹ summum. — ² semen. — ³ prohibere. — ⁴ calidos cibos. — ⁵ jaciatur. — ⁶ dextro. — ⁷ sinistro. — ⁸ sunt. — ⁹ autem addit. — ¹⁰ apius.

^{La} conius¹¹ et cerossa¹² et porcaclea¹³, omnia cum¹⁴ aceto trita et inlita. Potiones¹⁵ vero datus semen lactucae¹⁶ prohibet; hoc autem¹⁷ e silvaticum¹⁸ canapi¹⁹ semen facit, et si amplius datus fuerit, etiam generandi facultatem desiccat. Plumbi lammina²⁰ lumbis inposita jubat mirabiliter, nymfeae²¹ herbae radices²² et semen potus semen abstenit et onorogmos²³ vel aliter sine mensura inferentibus, et vinus niger et austerus potatus et aneti²⁴ semen potus²⁵ prohibet²⁶.

^{La} riandrus et appius et conion, psymition et porcaclea. Omnia autem cum aceto utilia sunt.

[CHAPITRE XXXIX, t. V, p. 526.]

[233 v°] LXIII. *De priapismo*¹.

LXXVIII. [178 v°] *De priapismum*.

Priapismus dicitur, quando sine dolore intumescit² veretrum³ et inflammatio non⁴ cadit, sed permanit. Ventositatis igitur spiritus ex quo haec nascitur causa et ex humido⁵ et viscoso et pingue⁶ sub⁷ tepore⁸ quodam calefactus⁹, et ideo infrigidandus¹⁰ est de ceroto¹¹ roseo oleo¹² et cum aqua contusus in mortario; de camimelo oleo¹³ similiter factus cerotus veretro et lumbis inponis. In cibis autem et medicaminibus sunt adhibenda quae extenuare valeant¹⁴ absque aliquo¹⁵ calore manifesto¹⁶. Adhibendae autem sunt generaliter quae per experimento sunt inventae potiones¹⁷, qualis¹⁸ est¹⁹ herba nimfea²⁰ pota et agnu sperma²¹ et ruta²² viridis

Priapismum est quando sine dolore augmentata intumescit virga in longitudinem et in guiro tumore circumdatur sine urina luxuriae. Ventositas est spiritus et quando in tumore membri nascitur ex humore glutinoso et pingue sub calore mediocri. Unde manifestum est quia non oportet membrum calefieri, sed infrigidari leviter cum ceruto roseo oleo cum aqua contusum, et cum camomillum oleum cerutus factus veretro et lumbis superinponendus est. Dieta autem et medicamenta sunt adhibenda quae extenuare possunt sine calefactionem calore manifesta. Adhibenda sunt autem quae naturaliter juvare possunt, ea quae experimentata

¹¹ conmus. — ¹² cerusa. — ¹³ porcaycla. — ¹⁴ cu. — ¹⁵ pocionis. — ¹⁶ lactuci. — ¹⁷ et. — ¹⁸ salvatici. — ¹⁹ cum api. — ²⁰ lamina. — ²¹ nymfei. — ²² radices. — ²³ onogrogmus. — ²⁴ aniti. — ²⁵ putus. — ²⁶ prohibet. — CHAP. LXIII: ¹ priapysmum. — ² intumiscit. — ³ veretros. — ⁴ inflammacionem. — ⁵ umido. — ⁶ pinguis. — ⁷ ob. — ⁸ tempore. — ⁹ califactus. — ¹⁰ infrigidandus. — ¹¹ cioto. — ¹² olio. — ¹³ olio et. — ¹⁴ valiant. — ¹⁵ alico. — ¹⁶ manifesto. — ¹⁷ pocionis. — ¹⁸ qualia. — ¹⁹ sunt. — ²⁰ nimfea. — ²¹ spermi. — ²² trita.

^{La}
etiam cibus mixta. Haec ergo in initio non dabis, calefacit enim satis, sed postea post usu²⁸ omnium quae extenuare possunt dabis. Uteris et ad evacuandum [234] vomitum; subtilus²⁹ ventre enim reumam natam³⁰ proxima est veretro.

^{La}
inveniuntur, qualis est nimfea; dabis in potionem et agnu semen et ruta viridem in cibus mixtam. Hoc autem in initio non dabis, calefacit enim nimis, sed postea post usum aliorum quae extenuant. Evacuant autem utentibus per vomitum hoc faciens. Dieta enim in uso ventrem reumatizant saepius qui vicina sunt loca.

[CHAPITRE XL, t. V, p. 528.]

[235] LXVIII. *Ad aemorrhoidas¹ damnandas vel provocandas.*

Quibus autem [235 v°] plus quam debet² aemorrhoidas³ fluunt sanguinem, his habitudo corporis necesse est esse⁴ cacecticam, ita ut et⁵ pallor⁶ in⁷ vultu vel totius corporis sit⁸, ita ut aliquanti⁹ tumere¹⁰ videantur, aliqui etiam extenuati corpore cum pallore deficient¹¹. Hoc modo igitur constitutos¹² et¹³ curatio¹⁴ laboriosa est ad damnandas aemorrhoidas¹⁵, et si iterum non damnentur, extenuati corpore et animo deficient. Quorum si fuerint damnatae¹⁶, una aemorrhoida¹⁷ relinquenda¹⁸ est aut duas purgationis causa. Multae etiam¹⁹ in superioribus locis sunt et non possunt bideri²⁰; hii de sanguinis fluxu difficile²¹ sanantur. Quae autem cecae²² sunt, effundunt quidem sanguinem nihil; et cum dolorem²³ generaverint²⁴, non fundentes²⁵ sanguinem²⁶, de cyclaminu²⁷ herbae suco si tanguntur, mox solvitur sanguis et dolor requiescit.

[235 v°] LXX*. *De syringia.*

Syringia quidem sunt apparentia; sunt etiam intrinsecus in ano; vidimus¹ saepius et deintus intra ano et de foris amba capita aperta ministrare; quaedam vero solam scematizata² et multifarias aliquantas sunt; aliquas etiam plurima ora habentes, alia vero unum, alias rectas, alias tortuosas. Has ergo omnes conpetenti curacione³ sunt anputandas; hutilia ad⁴ haec sunt medicamenta syringiaca; colluria est enim⁵ ad haec et papyrus per se ipsum, sicut colluriis⁶ inmissus⁷

²⁸ positus. — ²⁹ subtilis. — ³⁰ reuma nata. — CHAP. LXVIII: ¹ emorrhoidas. — ² debet. — ³ emorrhoidas. — ⁴ case deest. — ⁵ et deest. — ⁶ aliquantisper addit. — ⁷ in deest. — ⁸ corporis aut. — ⁹ ita addit. — ¹⁰ tumore. — ¹¹ deficient. — ¹² constitutos. — ¹³ et deest. — ¹⁴ curacio. — ¹⁵ emorrhoidas. — ¹⁶ dampnati. — ¹⁷ emorrhoida. — ¹⁸ derelinquenda. — ¹⁹ enim. — ²⁰ videre. — ²¹ difficili. — ²² ceca. — ²³ dolore. — ²⁴ generaverint. — ²⁵ fundentis. — ²⁶ sanguine. — ²⁷ cyclaminu. — CHAP. LXX: ¹ videmus. — ² scematizata. — ³ curacionis. — ⁴ ad deest. — ⁵ enim deest. — ⁶ collorium. — ⁷ inmissum lectus. —

* Les chapitres LXX à LXXV du texte des manuscrits de Paris ne correspondent à aucune partie du texte grec.

et irei radix similiter et ibisci⁸ radix. Composita autem sunt haec: collurium *dia ammoniacum*⁹: ammoniacu¹⁰ ∠ iiiii, iu ∠ iiiii, in sole¹¹ aut ad¹² igne malaxas; facis collurium. Item aliut: iu ∠ ii, ammoniacum ∠ i, in pulver facis ammoniacum¹³ acito¹⁴ teris; ammonica ∠ i, in pulver facis ammoniaca cito teris. Item aliut¹⁵: calcantu ∠ i, calciteos¹⁶ ∠ i, miseos¹⁷ crudu¹⁸ ∠ i, in xystu¹⁹ ∠ iiiii, gummin²⁰ ∠ iiiii, aceto acerrimo²¹ solvis, facis collyria²² diversa, et uteris. Item collyrium²³ syringiacum, qui ipsa die calositatem ipsius²⁴ tollit: calcu cecaumenu²⁵ ∠ ii, calciteos²⁶ ∠ iiiii, [236] calcanthu ∠ viii, in xystu²⁷ ∠ ii, miseos²⁸ crudu²⁹ ∠ ii, gummin³⁰ ∠ ii, solvis cum aqua et facis collurium et uteris. Item aliut ad jam pertusas fistulas³¹: ferrugine³² de sub³³ incudine³⁴ ∠ ii, in xystu³⁵ ∠ i, aceto solvis, facis ad mellis spissitudinem, et quando opus est, deponis dipirion³⁶ cum bissino lino³⁷ hoc medicamen inlitum, et ligas³⁸; demittis pausare. Incidit cito linus ille et celerius cicatricem ducit; linus autem debet esse tortus³⁹ et asper⁴⁰. Item aliut ad syringia in omni loco⁴¹ corporis so factam⁴²; accipe caricarum xv et mittis in unaquamque caricam piper granum⁴³ unum et lenticulae granum⁴⁴ unum, et de serpentis tonica quod sub ventre est duas solas grada, et das manducare in balneo; post ostio⁴⁵ primo caricarum septe, secundo balneo caricarum quinque, tertio tres et sanatur.

LXXI. *Ad matricis diversas passiones pessos*¹.

Pessus multum butilis² faciens ad ydropiosas quae vocantur matricis et ad podagram: oleiu³ irinu, Cyprinu⁴, susinu, butyru, ysopu⁵, cerotes, medulla cervina, adapes anserinos⁶ et pullinos, seu taurinus⁷, baccinu, axungia vetere non salata, oleu Sycioniu⁸ ana ∠ ii, cera libra i, resolvit omnia simul et uteris. — Pessos⁹ ad concipiendum: opumiconos ∠ i, scistes ∠ iiiii, melanos Indicu¹⁰ ∠ iii, gentiana¹¹ ∠ i, propoleos ∠ iii, crocu ∠ i, mel Atticu, et oleu susinu quod sufficit; solvis cum mel et susino conficis, et cum opus fuerit super os matricis pessum inponis, quo modo purgat¹² per dies nove, et postea purgaverit¹³, iterum utatur pessum diebus v, et sic se misceat¹⁴ viro. — Item aliut: cera terrenica ∠ iiiii, coagulum¹⁵ vituli¹⁶ ∠ i, et sevu ipsius ∠ ii, seu caprinu ∠ iii, coagulu idinu ∠ iii, adapes porcinos ∠ i¹⁷, matricem gallinae ∠ iiiii: confecis et uteris. — Item alio sim-

⁶ ybisci. — ⁹ de amoniaco. — ¹⁰ amoniaco. — ¹¹ sol. — ¹² ad deest. — ¹³ amoniacum trocalus. — ¹⁴ aceto. — ¹⁵ alium. — ¹⁶ calciteus. — ¹⁷ miseus. — ¹⁸ crudo. — ¹⁹ xistu. — ²⁰ gumen. — ²¹ agresemo. — ²² coloria. — ²³ colorium. — ²⁴ ipsius deest. — ²⁵ ciccaumiu. — ²⁶ calteus. — ²⁷ xistu. — ²⁸ miseos. — ²⁹ crudo. — ³⁰ gumen. — ³¹ systolas. — ³² ferrugini. — ³³ desuper. — ³⁴ inclutinem. — ³⁵ xistu. — ³⁶ perinon. — ³⁷ recumbis citolino. — ³⁸ legas. — ³⁹ tortos. — ⁴⁰ demittis pausare addit. — ⁴¹ umbilico. — ⁴² facto. — ⁴³ grano. — ⁴⁴ grano. — ⁴⁵ ustim. — CHAP. LXXI: ¹ pissus. — ² utilis. — ³ olium. — ⁴ Ciprino. — ⁵ solfor. — ⁶ adhipis anserinus. — ⁷ seu taurino. — ⁸ olio icinio. — ⁹ pissus. — ¹⁰ Indago. — ¹¹ gencia. — ¹² purgaverit. — ¹³ purgaverit deest. — ¹⁴ mixciat. — ¹⁵ coacolum. — ¹⁶ vetulum. — ¹⁷ seu. . . . porcinos ∠ i deest.

lipticos¹⁸, smyrnes¹⁹ fuliatu²⁰, ovi albumen, opobalsamu uteris et misceatur²¹ viro; tolle eum [236 v] et iterum mox labatum adpone. — Pessum²² ad conceptum probatissimum: satyriu²³ semen ÷ ii, piper ∠ iii, erucæ semen ∠ iii, mel ∠ iii²⁴, fel capræ²⁵ silvaticæ²⁶ quod sufficit; reponis in ampulla, et cum opus fuerit ponis in lana purpurea²⁷ et pessum ponis. — Item aliut ad concipiendum; postea purgaverit et lavaberit, lana pessos²⁸ factos infundis in fel capriolæ silvaticæ²⁹, inpone naturæ linteum³⁰ et mane³¹ et sero³² diebus tribus habeat eum et nocte pessum illum solvis ab³³ una coxa ut non rapiat in profundo a matrice³⁴. Tertia autem die quando juncxerit, se veretrus simul felli fiat, mox concipiet. — Pessos catarticos et aemagogos³⁵: fel vaccinu ∠ ii, ysopu ∠ ii, nitru ∠ ii, oleu³⁶ ∠ ii, solvis diligenter et uteris diebus vii, et purgatur et concepit. Uva passa sine seminibus ∠ i, cyminu³⁷ ∠ i, smyrnes³⁸ ∠ i, libanu ∠ i, afronitru ∠ i, fel taurinu ∠ vi, tereventena ∠ i, coloquintidos ∠ ii, galbanes ∠ ii; teris sicca, admiscis³⁹ rasinae et galvana uvas post balneum. — Item ad menstrua deducenda: butyru⁴⁰, puleiu, oleu nardu ana ÷ i, alium assum sicut est caput unum; molli igne mundas et miscis adapes anserinos⁴¹ ÷ vi, utere. Item aliut⁴²: uva passa exacinata ÷ iii, cyminu⁴³ tritu ÷ i, galvanu ÷ i, cum Cyprino solvis et adponis, et quiescat in lecto, remoto viro⁴⁴. — Item purgatorium menstruarum⁴⁵, ut purget eas quae numquam purgatas sunt: sectura corni cervini coeliario uno; das cum condito diebus tribus. Item ad eas quae difficiles⁴⁶ sunt ad purgandum et ipsut quod purgant cum dolore: aprotanu bittonica⁴⁷, puleiu, singulos fasciculos coquis⁴⁸ ad tertias; das bibere, donec bideatur tibi bene purgasse. — Pessos⁴⁹ ad aemorrhoidas⁵⁰: aloë, scistes, crocu, ypocistidos, cylu ana ∠ viii, cum suco plantaginis⁵¹ facis ad mellis spissitudinem, incymatiza et pesso inpone. Item pessos ad aemorrhoidas in experimentatum: de vitellis ovarum, melopepones, mastice, libanu, psimithiu, lythargyru⁵² ana ÷ ii, cera ÷ i, adapes⁵³ porcinos ÷ vi, [237] vitellum ovi assum, conficis et uteris. — Pessos⁵⁴ malacticos: medulla cervina ÷ i, terebenthenis ∠ iii, ysopu cerotes ∠ iii, adapes anserinos⁵⁵ ÷ ii, medulla taurina ÷ i, smyrnes ∠ iii, oleu nardu librae ii, cera alba ÷ v, teris et quae remissa sunt supermittis; resinam autem et murra hoc facit, et ad vissicæ⁵⁶ inflammationes et dolores admiscis crocu ÷ i, et uteris. Item alios libianos: medulla cervina ÷ ii, adapes pullinos ÷ ii, butyru ÷ ii, ysopu cerotes ÷ ii, oleu nardu aut Cyprinu ÷ vi. Item pessos malacticos et anodinos ad inflammationem ad omnes muliebris loca: opiu ÷ i, crocu ∠ i, adapes anserinos ∠ ii, cera terrenica ÷ iii, ova ∠ xii,

¹⁸ sympticus. — ¹⁹ smyrnis. — ²⁰ foliato. — ²¹ misciantur. — ²² pissus. — ²³ satirio. — ²⁴ mel ∠ iii deest. — ²⁵ caprine. — ²⁶ salvaticæ. — ²⁷ porporia. — ²⁸ pissus. — ²⁹ silvestris. — ³⁰ lentio. — ³¹ mani. — ³² sero. — ³³ et. — ³⁴ profunda matrici. — ³⁵ emago. — ³⁶ oleo roseo. — ³⁷ cimino. — ³⁸ smirnis. — ³⁹ admiscis. — ⁴⁰ butero. — ⁴¹ adipis anserinus. — ⁴² aliut deest. — ⁴³ cimino. — ⁴⁴ viro deest. — ⁴⁵ menstruatam. — ⁴⁶ difficilis. — ⁴⁷ vetonica. — ⁴⁸ quoquis. — ⁴⁹ pissus. — ⁵⁰ emorrhoidas. — ⁵¹ plantagis. — ⁵² litargero. — ⁵³ adipis. — ⁵⁴ pissus. — ⁵⁵ adipis anserinus. — ⁵⁶ vesici.

albumen ipsarum, oleu roseu⁵⁷ ꝓ iii, cum lacte muliebri resolvit crocu et opiu et albumen ovarum; miscis adapes, cera, oleum solutum⁵⁸ supermittit et uteris. — Item ad strangoria: cyminu⁵⁹ oleo Cyprino miscis tritum et in pesso⁶⁰ adponis uretico canali. Item malacticum ad omnia; extrahit enim ex avorsu⁶¹ que remanent et purgat: galvanes⁶² ꝓ i, adapes pullinos ꝓ vi, adapes anserinos ꝓ vi, ysopu cerotis ꝓ vi, calamu⁶³ aromaticu ꝓ vi, ammoniacum ꝓ vi; calamu tundis, cernis, ammoniacu⁶⁴ teris⁶⁵, addis mej ꝓ iii, et quae remittenda sunt remittit et supermittit; teris⁶⁶ et uteris. — Item malacticos tetrafarmacos⁶⁷; resolvit duritias et inflammationes et ad ulcera matricis facit et ad dolores veretri: cera ꝓ iii, terebenthenis ꝓ iii, pice ꝓ iii, adapes anserinos ꝓ iii, adapes et pice coquis⁶⁸ et supermittit cetera, et uteris. Item lebianos malacticos: medulla cervina ꝓ iiiii, butyru⁶⁹ ꝓ iiiii, ysopu ꝓ iiiii, adapes anserinos ꝓ vi, oleu susinu libra i, medulla sermote solvis et remittit, omnia miscis et uteris. Ad anadromin, id est quibus matrix sursum recurrit ad sthomacum⁷⁰: murra Ꝑ i, amomu ꝓ i, foliu ꝓ i, crocu ꝓ iiiii, libanu ꝓ i, brathos⁷¹ bdelliu⁷² ꝓ ii, rosa sicca ꝓ i, cassia ꝓ ii, [237 v] storace ꝓ ii, onycon ꝓ ii⁷³, balaustiu ꝓ ii, spica nardi ꝓ i, scinanthus ꝓ i; haec tundis, cernis, cum mel facis pessos et oleu nardu et uteris. Item aliut ad frigdores et duritias et ad inversiones⁷⁴ et ad anadromas et dicitur *diamema*; terebenthenis ꝓ i, murra Ꝑ i, crocu Ꝑ ii, amomu Ꝑ i, ovarum assarum vitella v; sicca teris cum vitella, supermittit oleum susinum⁷⁵ et remittit⁷⁶ cetera et uteris⁷⁷.

LXXII. De conceptu¹; Sorani² auctoris³.

Quare conceptus dicitur ab eo, quod captum teneat⁴ semen veluti conceptio nuncupata⁵.

LXXIII. Signa futurae discussionis.

Discussuris pregnantibus aquatus humor vel tabus aut sanguinolentus et veluti loturae¹ carnis per matrice fertur, tunc imminetia² casus³ sanguis purus, in ultimo etiam gelatus; nam Greci *trombos*⁴ appellant vel carnis quidquam informem aut in pro parte formatum⁵ juxta temporis modum; plerique autem⁶ grabedo⁷ adque ossuum dolor, quem Greci *scian* vocant, tunc clonum adque sub umbilico subtenus⁸ et capitis et oculorum et articularum omnium, stomachi⁹

⁵⁷ olio roseo. — ⁵⁸ solutae. — ⁵⁹ cimi. — ⁶⁰ in pesso *deest*. — ⁶¹ avurso. — ⁶² galbanis. — ⁶³ camolo. — ⁶⁴ ammoniacu *deest*. — ⁶⁵ teris *deest*. — ⁶⁶ supermitteris. — ⁶⁷ tritafarmacos. — ⁶⁸ quoquis. — ⁶⁹ butero. — ⁷⁰ recepit castorium ꝓ iiiii, ex vino dabis bibere *addit*. ⁷¹ brattus. — ⁷² bidilium. — ⁷³ rosa sicca ꝓ ii *deest*. — ⁷⁴ advencionis. — ⁷⁵ roseum. — ⁷⁶ omnia teris. — ⁷⁷ et cum dormire debet catapucias sive lana aut pampenei sive alpatu sive cornu cervino sive carbonis assus *addit*. — CHAP. LXXII: ¹ concepto. — ² Surane. — ³ auctori. — ⁴ teniat. — ⁵ noncupata. — CHAP. LXXIII: ¹ liture. — ² immen-
cia. — ³ casus. — ⁴ trombus. — ⁵ uno *addit*. — ⁶ autem *deest*. — ⁷ gravido. — ⁸ pupi-
tinus. — ⁹ sthomatici.

adtestante dolore pungendi. Tunc corporis totius frigidus torpor, defectio animi aliquando, cum horroribus febres¹⁰ aut singultus, et spasmus, et vocis anputatio. His¹¹ autem quae nullo impulsu voluntario¹² discutiuntur antecedit, ut Yppocrates ait, mammarum tabidus marcor ut deposita inflammatione¹³ resedere videantur sine ulla manifesta ratione¹⁴, ut autem Diocles¹⁵ memorat etiam femorum frigidus torpor adque gravado insidens clunum, cum perfectus inminit partus. Si post partu secundas non sequantur, si contineantur¹⁶ aut remaneant partu secundas interdum invenitur os matricis¹⁷ conclusum, interdum etiam apertus, [238] interdum inflammatus, interdum sine inflammatione ipsas secundas, interdum absolutus in fondo matricis, interdum adpraehinsus invenitur. Omnia contemplando¹⁸ peruncta¹⁹ leviter mittis manu et subcadentes secundas extrahis. Quod si adpraehinsa²⁰ sunt in matricis fundo, inmittimus similiter manu calida et peruncta, adpraehindimus secundas tendentes non rectu ne²¹ rumpantur, sed neque volenter²² aut fortius, sed modo aliquo trahimus in obliquo²³ huc illucque commovens manu et sic²⁴ fortiter paulatim educimus; obaudit enim sic et exsolvitur ipsa conjunctio. Si autem clausum²⁵ os matricis fuerit, incymatizare oportet adpositos digitos²⁶ sinistrae manus, et superposita unguenta et calefactiones temptas cum digitos aperire²⁷, sublevare paulatim. Si autem non obaudiat, conlocanda est in lecto mulier et cataplasma de omiliseos²⁸ subventrale et adhibis²⁹ incymatismos. Si autem fortis sit mulier virtute, temptas in tempore hoc adhibere sternutamenta de castoreo et piper, aut dabis aliquod³⁰ bibere, qui sanguinem solent educere. Et haec in prima aut secunda die facienda sunt. Utere autem et suffumigationem ex vapore molle facta, in qua quoque aromata, cassia, yreos³¹, scynanthus, spica nardi, artemisia, puleiu, ruta, asaru³², cinnamomu et his similia, supposita ulla sellae parturiae, in qua sedere facis mulierem undique pannis circumvoluta, ita ut os³³ matricis vapor ipse apertum sparsis femoribus inveniat³⁴ et postea enicere³⁵ manum temptandum est, ut diximus, paulatim extrahere³⁶. Sin minus nullo modo extrahi potest, non expedit irritare vel conturbare matricem. Post dies enim aliquantos, adaperiens se matrix [238 v] tabosus profluens et male olens dissolvitur. Ad multas quidem et caput constringit et stomachum evertit, suffumigas autem quae praevaliant³⁷ tales potridines extrahere, quod frequenter prohibemus, quale est cardamu et siccos ficos³⁸.

¹⁰ febres *deest.* — ¹¹ amputacionis. — ¹² voluntarum. — ¹³ tabidus. . . . inflammatio *deest.* — ¹⁴ manifestacione. — ¹⁵ Dioclidis. — ¹⁶ contineantur. — ¹⁷ os matricis. — ¹⁸ contemplandum. — ¹⁹ puncta. — ²⁰ adprehensa. — ²¹ nec. — ²² volenter. — ²³ umbilico. — ²⁴ sic *deest.* — ²⁵ exclusum. — ²⁶ adpositus digitus. — ²⁷ superiore. — ²⁸ hominili sevo. — ²⁹ adipis. — ³⁰ alico. — ³¹ yrius. — ³² assaro. — ³³ os. — ³⁴ hos *addit.* — ³⁵ encimare. — ³⁶ extraheris. — ³⁷ prevaliant. — ³⁸ siccos ficos. .

LXXIII. *Signa et curatio quibus menstrua non proveniunt¹; Urivasi².*

Quibus difficilis fuerit purgatio, signa sunt haec; fit³ capitis gravitas et oculorum caligo et articulorum dolor, ad radices oculorum dolent, et clunum et intestinalium partium inter umbilicum⁴ et pubetenus, quod Greci *ethron* vocant, tunc ebritudo⁵ cum anxietate sequitur, cum jactatione⁶ membrorum et nausea frequenti stomacho supinato, aliquando etiam frigidus torpor membrorum⁷ percurrit, tunc et febricula. Quae omnia ista⁸ facta purgatione⁹ solvuntur¹⁰.

[239 v°] Item ex alio auctore, ad eas quibus menstrua non proveniunt¹. Quibus menstrua non proveniunt, vel morbo impedit² matricis vel residui³ corporis purgatione solita desertae videantur officio, necesse est hii patiantur⁴ clunum gravedinem aut tensionem vel dolorem pubetenus adque inguinum⁵, sed et stomachi eversio fit per nauseam. Tunc aurium tinnitus cum obtensione visus et capitis gravedine⁶ vel dolore simul et oculorum radices dolent, sed et ferbor per oras insinuans, ita ut ignem perfundi⁷ se sentiant in vultu cum venarum inflatione⁸ in occipitio adque radicum oculorum dolore⁹ temptati¹⁰, occurrente saepius causa naturali, ex qua purgatione negari¹¹ videtur. Nunc quoniam communiter matrix afficitur, aliquando menstruali officio omnino negata, aliquotiens difficultatem meatus impedita, nam Greci *stragin catharsin*¹² vocant, dolore etiam comitante intestinalium tormenta concurrente, et inguinum adque pubetenus cum pectini¹³ tensio, cum umbilici parte. Tunc etiam capitis adque cervicis et majoribus nervis, quos Greci *tenontas* vocant, et oculorum et vertebrarum et femorum cum mammarum inflatione¹⁴, adtestante¹⁵ fastidio et ignito ferbore cum siccitate muliebrium verendorum. Quae omnia illo tempore corpus adficiunt, quando¹⁶ feminae purgari solent. Quibus si diu¹⁷ perseveraverit abstinentia menstruorum, generantur capitis scotosis, aut stomachi aut thoracis aut diafragme¹⁸ sanguis collectus diversas [240] excitat¹⁹ passionibus, ex quibus aliquantae²⁰ in melancholia aut mania aut elephantia²¹ incidunt, interdum etiam obtrusus²² sanguis in aliquo²³ membro declinat, quale est epar, venter, thorax, et astmaticas passionibus, splenicis²⁴, nefreticis²⁵, cyliacas vel in mamillis aut aliis membris cancro aut cacoethes aut aliquas alias similes longinquas²⁶ incurrunt passionibus. — Curatio quibus menstrua non sunt. Quando ergo ex aliqua intrinsicis propria passione matricis passio generatur, quam Greci *stragin*

CHAP. LXXIII: ¹ preveniunt. — ² Orivasi. — ³ ut. — ⁴ umbilico. — ⁵ levitudo. — ⁶ ictuacione. — ⁷ et nausea. . . . membrorum *deest*. — ⁸ cum mista. — ⁹ purgacionis. — ¹⁰ solvunt. — *VARIANTES. Item ex alio auctore*: ¹ preveniunt. — ² impetite. — ³ resedute. — ⁴ pociantur. — ⁵ inguinum *deest*. — ⁶ gravidinem. — ⁷ perfundisse. — ⁸ inflammatione. — ⁹ dolorem. — ¹⁰ timtacio. — ¹¹ gari. — ¹² cartaxin. — ¹³ pectene. — ¹⁴ inflammatione. — ¹⁵ adstanti. — ¹⁶ quanto. — ¹⁷ idio. — ¹⁸ deafragme. — ¹⁹ cedat. — ²⁰ aliquando. — ²¹ elifancia. — ²² obtvorsus. — ²³ alico. — ²⁴ spleniticas. — ²⁵ nefreticas. — ²⁶ longinquos.

*catharsin*³⁷ vocant, hutilissimum est flebotomum³⁸ adhibere, ut collecta evacuetur materia et spiritum innatum levigantem³⁹; ad propria officia naturae suae per competentes adjutoria matrix est rebocanda. Quod si non voluntarie menstrua prosequuntur, optimum ad haec medicamen est flebotomum adhibere. Transactos autem dies decem, seu flebotomentur sive non, dabis catarticum *dia coloquintidos* iera⁴⁰ ∟ ii, in mulsa cyatos⁴¹ sex; vel si febriant catarticum hoc non dubitabis dare. Post vero purgationem, iterum aliquos reparas dies; in reliquis vero diebus⁴², mane deambulent longius seu vectentur⁴³ cum carpento aut cavallis, et post hec fricare jubebis femora et subventrale cum coxis; de surso deorsum ducendas sunt manus. Cessante vero frictione, vadat ad balneum et labet⁴⁴; cibos vero accipiat humidos et digestibiles, olera et dulcia omnia et pisces aspratiles et aves quae duriores habent carnes; nam carnes alias⁴⁵ rare sunt adsumendae aut omnino sunt prohibenda. Vinum autem mediocris⁴⁶ et non satis vetus sit, sed anni ipsius sit et ipsum multum. Lactes autem potandae⁴⁷ sunt et de melle opera pistoricia⁴⁸ aut lacte facta [240 v] expediunt. Prohibenda sunt legumina omnia, praeter ptyšanas. Proxima autem facta sanguinis probocatione, dabis ex maritimis piscibus ad edendum narcas, quas nos torpidines dicimus, galeas baititas, ecinus, peluredas, mias, thetedas, sepias, polippos; isti enim irritant corpus et jubant officia ad aperiendo vias, per quas fluit sanguis; tunc etiam et fasciolis circumdas coxas ab inguinibus usque ad talos, constringens mediocriter in tribus aut quattuor diebus; emitas inter oras aliquas ipsas allegationes. Adproximante autem diem purgationis, removis legaturas et dabis eis jejunis potionem hanc: murræ⁴⁹ obulum aut fabae magnitudinem in sapa aut in mulsa bibat, aut castorii similiter in mulsa ∟ i, aut aqua in qua decoxeris ruta et piper et capita porri et lelissifacus⁵⁰, id est salvia; hanc decoctionem post balneum dabis cum sapa et absentium. Absentitem⁵¹ vinum in tota curatione bibendum dabis, et ubi decoxeris artemisia et absentium cum vino⁵² simplici temperatum, calidum dabis bibere. Transacti⁵³ autem dies purgationis, si nullo modo est prosecuta purgatio⁵⁴, opere pretio iterato alio, prosequeris ordinem curae. Auferis ergo de talos sanguinem et in diebus septe aut octo reparas corpus, deinde iterum dabis iera⁵⁵ catharticum⁵⁶, et sic post haec reparato corpore dropaces⁵⁷ inpones per dies quattuor sub⁵⁸ umbilico, lumbis et coxis. Uteris⁵⁹ autem dropacem, qui recipit pice et colofonia aequaliter, nitrum autem modicum, aspartum vero et solfor et tapsia habundantius. Post autem duo aut tres dies aquam bibat et adhibis cataplasma senapismi⁶⁰ cum pane aequales portiones habentem, et aequinoctii⁶¹ oras tres post haec labet. Si autem non sustineat

³⁷ catharsin. — ³⁸ flebotomo. — ³⁹ devigati. — ⁴⁰ gyra. — ⁴¹ ciatus. — ⁴² diebus deest. — ⁴³ vixtentur. — ⁴⁴ lavit. — ⁴⁵ vero addit. — ⁴⁶ mediocriter. — ⁴⁷ putandi. — ⁴⁸ pistoricia. — ⁴⁹ more. — ⁵⁰ elissifacus. — ⁵¹ absentem. — ⁵² et vinum. — ⁵³ actus. — ⁵⁴ curatio. — ⁵⁵ gira. — ⁵⁶ catarticum. — ⁵⁷ tropaces. — ⁵⁸ in. — ⁵⁹ utere. — ⁶⁰ senapi semen. — ⁶¹ equinoctii.

mordicationem, in solio unguis partes ipsas [241]; sequenti autem mense, caricas pro pane admiscis senapi, et post hec ceroto Cyprino ticta loca servabis. Transacta curatione duobus diebus, sedeat in decoctione fenigreci et malvae silvaticae et puleii et rutae et artemisia, et incymatissae matrice interius oleo susino⁵² aut amaracino⁵³. Pessos⁵⁴ autem uteris, qualis est enneafarmacus⁵⁵ et libianus. Haec enim curatio multas educit materias. Ud autem alias medicamentorum materias non videamur⁵⁶ praetermittere, quae ad purgationem utiles⁵⁷ sunt pertransire non oportit, qualia sunt ireus⁵⁸ illirices⁵⁹ potus cum vino, et cyperi⁶⁰ et acori⁶¹ radix, cassia et scynantos⁶² et nardus movent menstrua et enulae radices decoctio et murra ad⁶³ fabae Grece magnitudinem cum sapa tritum et potum in cyato medio mellicrati⁶⁴ et diptamni decoctione, si⁶⁵ dentur duo cyati, et fenoculi semen et cyminu et sinonos et petroselini et dauci, purgare solent prosteta, id est ad os matricis adposita sunt haec, smyrnis⁶⁶, absentium⁶⁷, lupini decoctione trita aut rutae sucus, bdellius⁶⁸ similiter aut storax⁶⁹ aut silvestris olivae gummen⁷⁰, aristolocia longa circumpurgata in modum collurii⁷¹ facta et adposita, elleborum nigrum aut scammonia et coloquintidae interiones per se ipsum et artemisia cataplasma inposita cum ruta et galvano. Suffumigationes vero capiti excitant dolores et ideo praetermittenda sunt. Pessos libianos: oleu⁷² nardo \div vi, adapes porcinos \div ii, adapes pollinos \div ii, medulla cervina \div ii, oleu amaracinu \div ii, sevu taurinu \div ii, terebenthena \div i, ysopu cerotis \div i, duplo resolvit vaso, conficis et uteris. Item enneafarmacum; recipit oleu roseu, oleu cicinu, terebenthena, cera, mel, adapes anserinos, medulla [241 v] bobina, butyru, medulla cerviua, aequalia pondera duplici resolvit vaso et uteris. Facit enim et ad alias plurimas causas e[t] maxime qui syringia⁷³ in pectus habent.

[CHAPITRE XLI, t. V, p. 529.]

[250 v] LXXXI. *Ad matricis suffocationem*¹. *Uribasius*².

Aa

Ad matricis suffocationem³ dabis bibere agaricu⁴ cum vino \angle i; item plantaginis semen et sucus cum vino datus jubat similiter, et ungula concilii⁵ data jubat⁶, et si acitus⁷ scilliticus [251]

[178 v] LXXVIII. *Ad suffocationem matricis*.

La

Ad matricis passiones juvat potus agaricus \angle i cum vino, plantaginis semen sucus cum vino, onixon et concilien potus, acetus scilliticus si sorbeat. Odoramenta autem ad excedendas suf-

⁵² susino. — ⁵³ maracino. — ⁵⁴ pissus. — ⁵⁵ eneafarmacus. — ⁵⁶ vidiamus. — ⁵⁷ humilis. — ⁵⁸ yrius. — ⁵⁹ illirici. — ⁶⁰ cipere. — ⁶¹ agure. — ⁶² scinantus. — ⁶³ et. — ⁶⁴ mellegrati. — ⁶⁵ si deest. — ⁶⁶ hismyrnis. — ⁶⁷ aut addit. — ⁶⁸ bidillius. — ⁶⁹ storax. — ⁷⁰ gummen. — ⁷¹ colirium. — ⁷² aloë. — ⁷³ syringia. — CHAP. LXXXI: ¹ suffocationem. — ² Uribasius. — ³ suffocationem. — ⁴ agarico. — ⁵ concilii. — ⁶ similiter addit. — ⁷ acetus.

Aa

sorbatur prestat similiter. Odoramenta⁸ vero adhibenda sunt ad nares⁹ excitandum, aspalto, galvanu, castoriu¹⁰, pice¹¹ liquida, cedriae, nixus lucernae, capilli usti, ruta, silfiu¹², cepa, aleus. Ad inferiores vero partes suffumigationes¹³ sunt adhibendae lapis gagates¹⁴ ungula¹⁵, quae porfiros¹⁶ invenitur, asphaltus¹⁷, castorius, galvanus, silfius, cornus cervinus. Adponitur autem in os¹⁸ matrici¹⁹ ruta cum mel lana suscepta et inposita.

La

focatas, aspalto, galvano, castorio, cedrea, picula, lucerna lucinium stincti, capilli usti, ruta, silfiu, cepa, aleus. Suffumicata autem gagatus litus, onixa, cocleas purpori, asphaltus, castoreus, galbanus, silfiu. Adponendum est ad anum ruta cum mel lana suscepta.

[CHAPITRE XLII, l. V, p. 530.]

[241 v°] LXXV. *Ad praeflubium¹ matricis.*

Fluxus sanguinis fit mulieribus. Interdum ipsa menstrua prolongantur per plurimos² dies, interdum et cum impeto fluunt; raro quidem contingit, sed fit gravidinis³ mulieribus fluxus sanguinis et solit per se finire. Ex ipsa vero optusione⁴ saepius contingit ut solit fluxus sanguinis, unde et acutus⁵ interdum periculus infertur. Curatio. Inprimis utique constringendi sunt humeri⁶ et femora⁷ vel omnes extremae partes; potiones⁸ vero dabis eis posca non frigida, sed lactenea et fumentabis cum posca et superponis locis multa lana vino et oleo infusa. Oleum⁹ vero sit aut roseus¹⁰ aut myrtites aut melinus, spongea¹¹ autem in posca¹² infusa si inponatur sanguinis fluxu patientibus prestare videtur, sed infrigando vissi-

LXXX. *Ad eas qui plus a rationem purgant.*

Inprimis quidem legare convenit partis; dabis autem bibere eis puscam et fumentationem uteris de pusca. Accipiat autem alicam lavatam aut orizam aut obum apalum frigidum. In potionem autem medicamen est; ad effusionem sanguinis dabis bibere balaustia cum [179] pusca aut ypocistidus aut acaciae sucus aut *ges* Sasmias aut *ges* ateros. Omnibus autem melior est *ges* Samia in pusca infusa, donec fiat molles, et si comesta, et reu Ponticum facit cum pusca potus. Adposita autem genitalia mulierum repremunt sanguinis fluxum et ypocistidus sucus et agacias cum aceto et mannis trita et adposita. Jubat etiam mirabiliter et spongia nova in liquida pice infusa, ita incisa, trita et adposita. Jubat etiam et fellus id est

⁸ horamenta. — ⁹ naris. — ¹⁰ aspalto, galvano, castorio. — ¹¹ pici. — ¹² silfiu. — ¹³ suffumigationes. — ¹⁴ gagati. — ¹⁵ singula. — ¹⁶ porfiros. — ¹⁷ asphaltus. — ¹⁸ hos. — ¹⁹ matrice. — CHAP. LXXV: ¹ praeflubium. — ² plurimus. — ³ gravitas. — ⁴ obtusio-nem. — ⁵ agutis. — ⁶ humore. — ⁷ femore. — ⁸ pocionis. — ⁹ olio. — ¹⁰ roseo. — ¹¹ spungias. — ¹² pusdia.

^{Aa} cam et matricem ledit. A cibis igitur abstine¹³ uno die aut duo; si autem non possunt, dabis alicam labatam cum posca aut oriza¹⁴ aut ova¹⁵ apala frigida; sorbitiones frigidas utatur; jejuna vero bibat balaustia cum pusca aut ypocistidos¹⁶ aut acaciae sucus aut lyciu aut *ges* Samia aut *ges* asteros¹⁷ aut omfaciu siccu¹⁸. Omnium autem melior et utilior est¹⁹ sesamus in posca infusus donec mollis fiat, et sic dabis ad edendum. Post²⁰ autem eum bibat aqua, ubi mala granata discocta²¹ est, aut ipsius mali granati²² sicci pulvis sparsum potioni. Adponuntur autem ori matrici quae prohibeant sanguinis fluxum, qualia sunt ypocistidos sucus aut acacia cum mannisi trita in acito. Mirabiliter autem subbenit spongia nova in pice liquida [242] infusa, incendis et cinus ex ea teris et adponis. Item ad profluvium sanguinis: pice munda mittis in caccabo rude et cum se regelaverit, mittis ibidem spongia nova, et cum exarserit tollis ut refrigerit. Postea facis pulverem et superaspargis in aluta et in tabula calida regelas et ponis unum sub umbilicum, alium²³ ad renes. Et fellus ceramicus Italici et ex eo ipso pulvere in potione misso et ori matricis adpositus. Deforis valde epethima²⁴ stiptica ex dactulis et mala Cydonia²⁵ cataplasma adhibita, balaustiu, acacia, ypocistidos²⁶, galla modicum, stiptiria²⁷, idia. Maxime autem hoc uteris medicamen²⁸: taurocolla²⁹ perlucida infundis in posca quamdiu solvatur, inde in

^{La} copertura, si vetus de orga vinum vetustissimum habentibus ustus, donec carbonis fiant, post haec trita et in potionem supersparsa bibat et in pecto ad os matricis adponatur. Abstinentioniam sanguinis extrinsecus maxime enim de taurocolla; taurocolla vocant enim ea quae perlucida est glutis; infunditur in pusca donec persolvatur et sic postea in lenteo inducis et superponis in totum subventrale et pectinem et lumbos; juvat autem ad haec et constringunt emplastri.

¹³ abstemit. — ¹⁴ orega. — ¹⁵ uva. — ¹⁶ ypocistido. — ¹⁷ gissus teros. — ¹⁸ umfacium siccum. — ¹⁹ aut utiliore. — ²⁰ hec addit. — ²¹ decocta. — ²² male granate. — ²³ alium deest. — ²⁴ epithema. — ²⁵ Cidonia. — ²⁶ ypocistides. — ²⁷ stypteria. — ²⁸ medicamenta. — ²⁹ vero colla.

^{As} linteus³⁰ spisso aut laneo panno molli inducis, et inponis subventrali et pectini³¹ vel lumbis aut hiliis. Optimi autem sunt et emplastri³² collectici³³, qualia sunt armonia aut cesios aut athena aut melena aut hindi.

1*. *De pesis*¹.

Pessos² autem ad fluxum sanguinis gallae³ intrinsecus teris et cernis; addis libanum⁴ et cum aqua solvis et pessum adponis; aut mali granati cortices⁵ siccas aut virides; cum aqua teris et colas et uteris⁶ pessos⁷; aut polygonu⁸ herba trita in pesso⁹ uteris. Pessus est lana carminata vene, aut¹⁰ pilae modum facta aut digiti scema¹¹ ad modum oris ipsius matricis aptum, et accepto¹² medicamine inponitur. Ad sanguinis fluxu¹³ pessum¹⁴: stiptiria¹⁵ scistes, gallae intrinsecus, acaciae¹⁶ sucus, mannis ana \angle iiii, ovarum assarum¹⁷ vitella iiii, sicca teris cum suco plantaginis; vitella vero ovarum postea miscis¹⁸. Cum autem inponis¹⁹ pessum laneum, infundis et in oleo roseo intinguis et sic inponis. Item pessum ad profluvium sanguinis seu acosus sit seu robeus²⁰ sive niger, sanat [242 v°] probatum, et diuturnum sanat profluvium gallae intrinsecus pulver \div i, calciteos pulvis \div i²¹, mannis \div ii; miscis in uno et tollis ex pulvere cocliario uno et in mortario teris cum lacte muliebri aut caprino et facis pessu²² de lana molli et uteris.

2. *De incatismata ad sanguinis fluxu*¹.

Lentiscu², myrta, rosa ramnu folia omnia, simul aqua quod sufficit. Item aliut: copressi coma, cortices mali granati³, olivae folia, robi summitates aequales⁴ partes coquis in aqua et insedere eas⁵ facis. Item aliut: mali granati dulcis radicis cortices partes tres, myrtae partes tres, copressi cortices⁶ partes tres, galla pars una, aqua quod sufficit; coquis et uteris. Cataplasma ad fluxum sanguinis: farina hordei⁷ in oxymelle coquis, cui addis galla aut mali granati⁸ cortices⁹ aut balaustia aut elicis¹⁰ glandes aut robi summitates¹¹ teneras aut lentisci folia

³⁰ lentio. — ³¹ pectene. — ³² impl. — ³³ collutici. — *De pesis*. ¹ pisis. — ² pissus. — ³ et addit. — ⁴ libano. — ⁵ corticis. — ⁶ utere. — ⁷ pissus. — ⁸ puliguno. — ⁹ spisso. — ¹⁰ bene ut. — ¹¹ brema. — ¹² adacceptum. — ¹³ sanguine fluxum. — ¹⁴ pissus. — ¹⁵ stypterias. — ¹⁶ agacie. — ¹⁷ assa. — ¹⁸ mixcis. — ¹⁹ est inponendus. — ²⁰ rubeos. — ²¹ calciteos... \div i *deest*. — ²² pisso. — *De incatismata*. ¹ sanguinem fluxum. — ² lentiscum. — ³ male granate. — ⁴ equalis. — ⁵ insederi eas. — ⁶ cortici. — ⁷ ordie. — ⁸ male granate. — ⁹ cortis. — ¹⁰ illicis. — ¹¹ summitatis.

* A la suite du chapitre XLII du texte grec, les manuscrits de Paris ont toute une longue addition sur les remèdes à employer en cas de purgation utérine excessive; nous les séparons par paragraphes en donnant à chacun d'eux un numéro d'ordre en chiffres arabes.

aut dactulos¹². — Incymatismus¹³. Incymatizas¹⁴ autem per clystere¹⁵ aut intrencitu¹⁶ sucus intubae aut strignu aut plantaginis aut polygonu¹⁷ aut perdi-
ciades¹⁸ aut psilliu¹⁹ aut ypcistidos aut acacia; haec omnia etiam cum lana
in pesso dactulo midio minus in longitudine²⁰ scissum²¹ usque os²² matricis.

3. *Item ex alio auctore¹ ad proflabiam.*

Prefluvium sanguinis mulierum regmatismus² est matricis per longitudinem
temporum multos deducens humores³. Differentia⁴ autem humorum sunt tres,
aut robros⁵ aut acosus⁶ aut albus. Est⁷ signum autem profluvii eo quod fre-
quenter humecta sint⁸ loca differentibus⁹ in colore humoribus, color vero aegro-
tantis¹⁰ est pallidus et marcidus, nutrimento cessante¹¹, adtestante fastidio, et cum
gradiuntur¹² anelant¹³; spissum tumorem in pedibus subinflatu, sed intentius
abbibita consideratione a se¹⁴ differre¹⁵ passio cognoscitur¹⁶, et si quidem nunc
sine dolore, nunc etiam cum dolore fluores inferre videantur, et nunc [243] sine
ulceratione, nunc etiam ipsa conjuncta sine tumore aut cum tumore aut sordida
aut limpida¹⁷. Curatio. Quando autem sine ulcere¹⁸ aut dolore fertur, omnibus
uteris medicaminibus quibus ad sanguinis fluxu¹⁹ expediunt, ad si²⁰ forte quis-
quam potionibus mederi sibi voluerit, non sint nimium medicosas potiones²¹;
dabis ergo bibere loti arboris semen, de cujus lignum melinum tinguitur aut
ipsius scobis²² decoctione²³ singulari²⁴ aut Samiae terrae ovulos²⁵ duo admixtus
in apozima tribus cyatis²⁶, et si tempus permiserit etiam cum vino austero aut
eum superscripto²⁷ liquore²⁸; leporis coagulum²⁹ similiter aut cervolini aut
edini³⁰ aut agnini aut vitulini datur, aut trita myrta, aut omfaciu siccu³¹. Quando
autem cum dolore fluit sanguis, salicis aucus iniciendus est aut ptyanae³² aut
alicae³³ aut orizae sucus. Quando autem cum ulceratione et inflammatione, eos
ipsos uteris, quibus doloribus conjunctis utendum diximus³⁴. Ad si sordida³⁵
fuerint ulcera quae feculentos³⁶ faciant³⁷ ferre liquores³⁸, non aliter quam dysin-
teriam³⁹ curamus, id est quae⁴⁰ ulcera curent⁴¹; aut si limpida fuerint, similiter
ut dysintericis⁴² ad cicatricanda ulcera adhibemus⁴³. In declinatione autem re-
corporatibus⁴⁴ medicaminibus utimur, id est vectationes⁴⁵ diversas et deambula-

¹² dactulis. — ¹³ incimatismus. — ¹⁴ incimatiza. — ¹⁵ clystirem. — ¹⁶ mitriucito. —
¹⁷ puligono. — ¹⁸ perdiatias. — ¹⁹ sille. — ²⁰ temporum multos deducens humoris *addit*.
— ²¹ scissum. — ²² ad hos. — *Item ex alio.* ¹ Item alius auctor. — ² reumatismus. —
³ per humores *deest*. — ⁴ deferencia. — ⁵ robros. — ⁶ agosus. — ⁷ est *deest*. —
⁸ umecta sint. — ⁹ deferentibus. — ¹⁰ egrotandis. — ¹¹ nutrimentum cesanti. — ¹² gra-
ditur. — ¹³ anillant. — ¹⁴ se. — ¹⁵ deferre. — ¹⁶ cognoscitur. — ¹⁷ sordita aut limpida.
— ¹⁸ ulcera. — ¹⁹ fluxum. — ²⁰ se. — ²¹ pocionis. — ²² aporis. — ²³ decoctionis. —
²⁴ singolare. — ²⁵ obolus. — ²⁶ ciatus. — ²⁷ superscriptum. — ²⁸ ligore. — ²⁹ coacolum.
— ³⁰ hedini. — ³¹ umfacio sicco. — ³² ptisane. — ³³ aleci. — ³⁴ dimus. — ³⁵ sordita. —
³⁶ feculentis. — ³⁷ faciat. — ³⁸ ferri licoris. — ³⁹ desinteriam. — ⁴⁰ quem. — ⁴¹ curint.
— ⁴² desinteriis. — ⁴³ adhibimus. — ⁴⁴ si corporativis. — ⁴⁵ vectacionis.

in subventrale epethima⁶⁶ polyar-
cion⁶⁹; adhibis etiam fricationes⁷⁰ sub
umbilico et lumbis. Adponis autem
ad os matricis quod calefaciat, qualia
sunt murra et ruta et galvanu⁷¹
[244 v°] et castorium, interdum cum
mulsa, interdum cum acito⁷² temperata.
Ponis autem medicamen in linteo⁷³
carpito suptile⁷⁴ aut lana molle, ut ne-
que corpori mordicationem faciat et
trahat⁷⁵ adsellationem. Contemplan-
dum⁷⁶ autem est frigidiores⁷⁷ esse⁷⁸
matricis, si menstrua sunt oppressa⁷⁹
et cibos⁸⁰ inutiles⁸¹ subpingues⁸² et
quaedam ei⁸³ stopida⁸⁴ sunt loca circa
subventrale et pectine⁸⁵ et circa lum-
bos⁸⁶ et femora, sed et inferiores partes⁸⁷
frigidiores⁸⁸ inveniuntur etiam tactu⁸⁹,
sed neque luxuriis⁹⁰ sunt⁹¹ deditae⁹².
Frigidas⁹³ igitur matricis⁹⁴ sic oportet
cognoscere⁹⁵ et curare. — De calida ma-
trix⁹⁶. Quod si nimis matrix fuerit
calida, contemplandum est si omne⁹⁷
corpus calidum est, et menstrua modica
et cum inpetu⁹⁸, et veretrum⁹⁹ femi-
neum¹⁰⁰ siccior est¹⁰¹ a multo calore.
Humidi¹⁰² expediunt cibi¹⁰³, maxime
quidem olera, lactucas et malbas¹⁰⁴ et
bletos¹⁰⁵ et cocurbitas¹⁰⁶, cocumeres¹⁰⁷
et melones¹⁰⁸ et porcacia et quaecum-
que sunt humida. Oportet autem et vis-
sicae¹⁰⁹ et lumbis et subventrale adpo-
nere frigida cataplasma ex frigidis herbis

La
frictio adhibenda est in subventrale et
in etra et in lumbis; nihilominus expedi-
diunt et prosteta ut adponatur matrici
oris ea quae calefaciunt. Prosteta autem
de smyrnis et ruta et galvana et castori
facta. Oportet autem ante fumentare
cum mulsa aut aqua maritima; quando
quidem fumentas de his, quando autem
cum aceto contemperatum, sic adponis
medicamenta cum linteo tenui facta
carpia aut cum molli lana, ut neque
alibi in carnem mordicationem faciat
aut vulnerit adsedentes contemplan-
detur. — Est etiam qui frigidorem ha-
bent matricis, quibus menstrua sunt op-
pressa vel retenta; et dieta non utantur
pinguioris et aliquid stupidum istis
membrum circa bitron et lumbos et
coxas et jugolus ubi capite coniungitur
frigidorem facientem, neque commis-
ceri viris volunt. In autem nimis frig-
doris matricis oportet fieri. — Ad autem
calidas matricis natura hoc modo con-
templanda est; totum corpus ipsius ca-
lidior est et menstrua parva et cum
dolore et ulceratum habent veretrum
mulierum, siccior est. Ad autem ni-
mium calorem cibi humidi expediunt,
maxime autem offerenda sunt olera in
cibis, qualia sunt lactucas, malbas,
bleti, cocurbitas, cocumeris, pepones,
porcacia et omnia quaecumque sunt
humida dieta. Oportet autem et vissicae

⁶⁶ epitema. — ⁶⁹ poliarcion — ⁷⁰ frecacionis. — ⁷¹ galbanum. — ⁷² acetum. — ⁷³ lentio.
— ⁷⁴ carpido subtile. — ⁷⁵ trahat. — ⁷⁶ contemplandetur. — ⁷⁷ frigidioris. — ⁷⁸ est. —
⁷⁹ oppressa. — ⁸⁰ cibus. — ⁸¹ inbutilis. — ⁸² subpinguis. — ⁸³ ei deest. — ⁸⁴ stupida. —
⁸⁵ pectene. — ⁸⁶ lumbus. — ⁸⁷ inferioris partis. — ⁸⁸ frigidioris. — ⁸⁹ tactus. — ⁹⁰ luxurii.
— ⁹¹ suntum. — ⁹² dediti. — ⁹³ frigidis. — ⁹⁴ matricis. — ⁹⁵ cognoscere. — ⁹⁶ matricis.
— ⁹⁷ omnem. — ⁹⁸ impetu. — ⁹⁹ et addit. — ¹⁰⁰ feminium. — ¹⁰¹ sicciorum. — ¹⁰² hu-
mide. — ¹⁰³ cibus. — ¹⁰⁴ malbas. — ¹⁰⁵ bletus. — ¹⁰⁶ et addit. — ¹⁰⁷ cocumeris. — ¹⁰⁸ me-
lonis. — ¹⁰⁹ visice.

Aa sunt olera bene olentia et acria³¹; haec enim et matricem purgant, scandex³² et eritmon³³ et fenoculum³⁴ et appium³⁵ et smyrnion vel his similia³⁶. — Si frigidior probeat conceptionem. Si autem ex aliqua cacocymia³⁷ non concipiunt, haec purganda vel temperanda cibis³⁸ est, id est si ex frigore matricis non concipiunt fumentationes³⁹ adhibendae⁴⁰ sunt calidae⁴¹, per quas calor revocari⁴² possit⁴³ matricis et castorium dabis bibere et bonis odoribus semina⁴⁴ habentibus⁴⁵, qualia sunt cyminum et anissum et puleium et arceotidas⁴⁶; unicuique horum piper admiscendus⁴⁷ erit. Optime autem uteris medicamen⁴⁸ epethimum⁴⁹, euforbium⁵⁰ et piper et dauci⁵¹ semen et petrosilini⁵² semen ana dragmas binas, omnia trita quantum dragmas duo sunt; dabis bibere haec et ventrem deducit et matricem calefacit. Ut⁵³ aliquibus etiam menstrua erumpant, his qui⁵⁴ non bene purgantur; si autem non sufficiunt haec⁵⁵, purgavis⁵⁶ per vomitum et per⁵⁷ ventre flegma evacuans, omni⁵⁸ qua potest ratione⁵⁹ tentavis⁶⁰. Fumentationem⁶¹ autem matrici adhibis⁶² aut vapores⁶³ aut aquas calidas. Vapores⁶⁴ vero uteris sic; facis eam sedere super sellam parturiam et supponis aqua calida, in qua coquis salvia et artemisia et ruta et cyperu⁶⁵ et puleiu et acoru⁶⁶ et cetera vene ole[n]tia⁶⁷ semina. Inponis autem

La inritit sanguinem accipiant, qualia sunt olera bene olentes olera et acria. Haec enim et matricem purgant et maxime scandex et crimmon et fenuculus et appius et smyrnion. — Si autem ex aliqua cacochimia non concipit, hanc purgare autem oportet aut [179 v°] temperare per dietam. — Si autem infrigdata matre non concipit, haec per labores agendi sunt et fumentationes diversis modis adhibendae sunt, et revocandus est calor et nihil inrationabile est castorium potui dare et bene olentibus seminibus, qualia sunt cyminum, anissum et puleium et arceotidas fructum et piper admixtum. Utiliter utitur hoc medicamin, qui recipit epythimum, euforbium, et piper et dauci semen et petrosilini semen \angle ii; dabis bibere hoc et ventrem deducit bene et matricem calefacit, ut etiam et multis menstrua erumpat. — Quae non purgant. Quibus autem non sufficit ad purgandum haec, vomica facit otioso ventrem deducere flegma posset, educenda est multis modis. Expediunt autem matricis fumentacionis, hoc autem vaporis et hoc autem calidam aquam; ut vaporis bene suscipiat, resedens super sella, aquam autem in quo decoqui oportet elitisifacus et artemisia et ruta et cyperus et puleius et acorus et quae sunt bene olentia semina. Optima autem est ad haec poliarcion epythima, quae dicitur diadema, et

³¹ agria. — ³² scandix. — ³³ eritmon. — ³⁴ fenoculus. — ³⁵ apium. — ³⁶ semilia. — ³⁷ cocochimia. — ³⁸ cibus. — ³⁹ fumentacio. — ⁴⁰ adhibendi. — ⁴¹ calidi. — ⁴² calorem vocari. — ⁴³ possint. — ⁴⁴ semina deest. — ⁴⁵ habentem. — ⁴⁶ arceotidas. — ⁴⁷ admiscendus. — ⁴⁸ medicamin. — ⁴⁹ epitomum. — ⁵⁰ euforbium. — ⁵¹ dauchi. — ⁵² petrosillino. — ⁵³ et. — ⁵⁴ que. — ⁵⁵ haec deest. — ⁵⁶ purgatibus. — ⁵⁷ per deest. — ⁵⁸ omnia. — ⁵⁹ traccione. — ⁶⁰ tentavis. — ⁶¹ fumentacione. — ⁶² adipis. — ⁶³ vaporis. — ⁶⁴ vaporis. — ⁶⁵ cypero. — ⁶⁶ aguro. — ⁶⁷ bene olentia.

^{Aa} in subventrale epethima⁶⁶ polyar-
cion⁶⁹; adhibis etiam fricationes⁷⁰ sub
umbilico et lumbis. Adponis autem
ad os matricis quod calefaciat, qualia
sunt murra et ruta et galvanu⁷¹
[244 v°] et castorium, interdum cum
mulsa, interdum cum acito⁷² temperata.
Ponis autem medicamen in linteo⁷³
carpito suptile⁷⁴ aut lana molle, ut ne-
que corpori mordicationem faciat et
trahat⁷⁵ adsejlationem. Contemplan-
dum⁷⁶ autem est frigidiores⁷⁷ esse⁷⁸
matricis, si menstrua sunt oppressa⁷⁹
et cibos⁸⁰ inutiles⁸¹ subpingues⁸² et
quaedam ei⁸³ stopida⁸⁴ sunt loca circa
subventrale et pectine⁸⁵ et circa lum-
bos⁸⁶ et femora, sed et inferiores partes⁸⁷
frigidiores⁸⁸ inveniuntur etiam tactu⁸⁹,
sed neque luxuriis⁹⁰ sunt⁹¹ deditae⁹².
Frigidas⁹³ igitur matricis⁹⁴ sic oportet
cognoscere⁹⁵ et curare. — De calida ma-
trice⁹⁶. Quod si nimis matrix fuerit
calida, contemplandum est si omne⁹⁷
corpus calidum est, et menstrua modica
et cum inpetu⁹⁸, et veretrum⁹⁹ femi-
neum¹⁰⁰ siccior est¹⁰¹ a multo calore.
Humidi¹⁰² expediunt cibi¹⁰³, maxime
quidem olera, lactucas et malbas¹⁰⁴ et
bletos¹⁰⁵ et cocurbitas¹⁰⁶, cocumeres¹⁰⁷
et melones¹⁰⁸ et porcacia et quaecum-
que sunt humida. Oportet autem et vis-
sicae¹⁰⁹ et lumbis et subventrale adpo-
nere frigida cataplasma ex frigidis herbis

^{f.3} frictio adhibenda est in subventrale et
in etra et in lumbis; nihilominus expe-
diunt et prosteta ut adponatur matrici
oris ea quae calefaciunt. Prosteta autem
de smyrnis et ruta et galvana et castori
facta. Oportet autem ante fumentare
cum mulsa aut aqua maritima; quando
quidem fumentas de his, quando autem
cum aceto contemperatum, sic adponis
medicamenta cum linteo tenui facta
carpia aut cum molli lana, ut neque
alibi in carnem mordicationem faciat
aut vulnerit adsedentes contemplan-
detur. — Est etiam qui frigorem ha-
bent matricis, quibus menstrua sunt op-
pressa vel retenta; et dieta non utantur
pinguioris et aliquid stupidum istis
membrum circa bitron et lumbos et
coxas et jugolus ubi capite conjungitur
frigorem facientem, neque commis-
ceri viris volunt. In autem nimius frig-
doris matricis oportet fieri. — Ad autem
calidas matricis natura hoc modo con-
templanda est; totum corpus ipsius ca-
lidior est et menstrua parva et cum
dolore et ulceratum habent veretrum
mulierum, siccior est. Ad autem ni-
mium calorem cibi humidi expediunt,
maxime autem offerenda sunt olera in
cibis, qualia sunt lactucas, malbas,
bleti, cocurbitas, cocumeris, pepones,
porcacia et omnia quaecumque sunt
humida dieta. Oportet autem et vissicae

⁶⁶ epitema. — ⁶⁹ poliarcion — ⁷⁰ frecacionis. — ⁷¹ galbanum. — ⁷² acetum. — ⁷³ lentio.
— ⁷⁴ carpido subtile. — ⁷⁵ trahat. — ⁷⁶ contemplandetur. — ⁷⁷ frigidis. — ⁷⁸ est. —
⁷⁹ oppressa. — ⁸⁰ cibis. — ⁸¹ inutilis. — ⁸² subpinguis. — ⁸³ ei deest. — ⁸⁴ stopida. —
⁸⁵ pectene. — ⁸⁶ lumbus. — ⁸⁷ inferioris partis. — ⁸⁸ frigidioris. — ⁸⁹ tactus. — ⁹⁰ luxurii.
— ⁹¹ suntum. — ⁹² dediti. — ⁹³ frigidis. — ⁹⁴ matricis. — ⁹⁵ cognoscere. — ⁹⁶ matricis.
— ⁹⁷ omnem. — ⁹⁸ impetu. — ⁹⁹ et addit. — ¹⁰⁰ feminium. — ¹⁰¹ sicciorum. — ¹⁰² hu-
mido. — ¹⁰³ cibis. — ¹⁰⁴ malvas. — ¹⁰⁵ bletus. — ¹⁰⁶ et addit. — ¹⁰⁷ cocumeris. — ¹⁰⁸ me-
lonis. — ¹⁰⁹ visice.

Aa et de sucis earum inlinire supradicta loca. Quando autem manifesta fit menstrualis purgatio¹¹⁰, statim micenda¹¹¹ est viro deficientibus menstruis. — De humida matrice¹¹². Quibus autem humida est matrix et non concipiunt, cibis utantur siccioribus, labores¹¹³ in partibus superioribus amplius est, fricationes¹¹⁴ et vomitum¹¹⁵ plurimum expediunt; sicci vero et mediocres¹¹⁶ cibi et matri¹¹⁷ constrictiva medicamenta sunt adhibenda, quale¹¹⁸ est lentisci decoctio¹¹⁹ et myrtae¹²⁰ et rosae¹²¹ et ros¹²² et mala granae¹²³ flos et robi¹²⁴ teneras cymas et galla. Quod si de pingues humores¹²⁵ prohibetur conceptio, contemplandus est humor, et si mordicans est¹²⁶ humor, purganda est mulier, sicut unicuique competit humori. Post haec serum lactis sub[245]lavare et cibos¹²⁷ dare competentes¹²⁸. Si autem flegmatici et acosi¹²⁹ sunt humores, per labores et sudores¹³⁰ et vomitibus sunt minuendi. Sufficit autem et tymiamatis¹³¹ fumentare. Quoniam si inflammatio¹³² matricis prohibet conceptione¹³³, prohibendi sunt cibi; post haec adhibendum est cyminum¹³⁴ et anissum¹³⁵ et appii¹³⁶ semen et ruta et anetum, et aromata quam plurima et bibere dabis et confecta¹³⁷ adponere. Clausa enim matrix aperienda¹³⁸ est ad sublevationes¹³⁹ bene olentibus, et fumentationes¹⁴⁰ adhibes¹⁴¹ et adpones¹⁴² medi-

et lumbis et subventrali adhibere quae La infrigant, cataplasma inponere et de sucis ipsarum inliniendas sunt. Quando autem manifesta fiunt in menstruis compositio, tunc necesse est ut concipiant et jam ut se misceat viro, deficiente purgationem. — Qui autem humidam habent matricem concipiunt, dieta sicca est ministranda, labores in superioribus partibus amplius sunt inponendi, et friccioni¹¹⁴ et vomica¹¹⁵ amplius sunt faciendae. Siccus autem et mediocres cibus et dieta in omnes siccior sit, si bene habet et mari stipticis medicaminibus conteneatur, qualia sunt lentisci decoctio et myrte et rosa, adhuc etiam et mali granati flores et rubo cymas et galle. Si autem a pinguib¹²⁵ humoribus prohibetur conceptio, considerandus est tumor, et siquidem mordicans si fuerit tumor, purganda est mulier secundum proprietatem humoris. Proprietas est si melancolicus sit; post haec de sero lactis foveis et in his exquirenda est dieta utilissima. Si autem flegmaticus et aquosus est humor, labores et sudationes, emissiones et vomitibus minime; sufficit autem suffumigationibus fovere. Quod si et pneumatosi in matricem existens prohibeat conceptionem, in primis quidem dieta ministranda est; post haec adhibenda est cyminum tamen et anissum et appii semen et ruta et anetum et quae aro-

¹¹⁰ purgationis. — ¹¹¹ micenda. — ¹¹² matrici. — ¹¹³ laboris. — ¹¹⁴ friccioni. — ¹¹⁵ vomitus. — ¹¹⁶ mediocris. — ¹¹⁷ matricem. — ¹¹⁸ quali. — ¹¹⁹ decoctio. — ¹²⁰ omirte. — ¹²¹ rose. — ¹²² et ros *dest.* — ¹²³ malegranate. — ¹²⁴ rubi. — ¹²⁵ pinguis humoris. — ¹²⁶ est *dest.* — ¹²⁷ cibus. — ¹²⁸ competentis. — ¹²⁹ agosi. — ¹³⁰ sudoribus. — ¹³¹ tymiamatis. — ¹³² inflacio. — ¹³³ conceptionem. — ¹³⁴ cimum. — ¹³⁵ anesum. — ¹³⁶ apii. — ¹³⁷ confecctionem. — ¹³⁸ aperiendum. — ¹³⁹ sublevatione. — ¹⁴⁰ fumentationis. — ¹⁴¹ adhibis. — ¹⁴² adponis.

La
 ves²¹. Relebata vero a commotione²⁴ flebotomanda²⁵ est, si non sit quod proibeat; melius autem est de pede tollere. Post dies autem septe, das cartarticum *dia coloquentidos*²⁶ iera²⁷ et post utimur de castorio potionem; saepius enim per haec liberatae sunt. Das autem cum mulsa ubi artemisia cocta est et pessos²⁸ uteris malacticos²⁹ et incatismata sima similiter.

Cum his enim in clamore eis aliquis aspero sono, postea vero et sternutamenta adhibes. Excitat autem ad commotionem accessionis flebotomas, si non sit aliquid quod prohibeat. Melius autem est si de talo auferas sanguinem. Transactos jam septem dies post flebotomum, *dia coloquentidos* hiera damus, et sic utimur castorei potionem. Saepius enim hoc solum hic passionem subvenit. Dabis autem in mulsa in apozima in mulsa artemisiae et pesus malacticus, et incatismata opus habentibus malactica adsumenda sunt.

Item ex alio auctore de suffone¹ matricis, quod Greci pnigmos² matricis dicunt.*

Matricis prefocatio³ nomen sumpsit⁴ compositum, quod suffocationem faciat laboranti cum abstinentiam⁵ vocis adque sensu⁶ oppresso. Haec causa a matrice⁷ sumit⁸ initium, et compatiuntur⁹ superpositae partes qui dominantur corpori, carotedas, cor et mininga, hoc est membranus qui cerebrum tegit¹⁰. Adproximante jam accessione, sensus pigere et tardus ad usum operis cottiani¹¹ fit, defectio femorum, pallor in faciae, his accidentibus subito cadunt in passione. Est autem conpraehensio sensuum et absque voce effecta, et post modicum videtur rubor; augmentatur¹² quidem hieme et autumno¹³. Fit autem haec passio saepius ex aborso adque crudi partus aut longa viduitas aut abstinentia menstruum et ex ventositate in matrice concepta, et puellas conpraehindit¹⁴ quae in multo usu venerio se exercent et eas quae sibi faciunt ut non concipiant¹⁵ et maxime medicamentis adsumptis, similiter et frigidor. Emetatur¹⁶ autem haec passio epilepsia¹⁷ longa; pulsos enim inordinatos et modici sudores frigidi apparent infundens loca, suspiratio autem inprimis vix sentitur, post haec¹⁸ vero perfecta accessio frigidus est anelatio¹⁹ spiritus. Curatio pnigomenis; mox ergo cum in passione inciderint, sta[252]tim extremas partes ligandae²⁰ sunt in ipsa commotione²¹ et fricare pes²² fortiter, et post ligaturas et tibias et totas coxas. Odoramenta vero naribus offeris, quod male oleant, qualia sunt lucernarum enexa, castorii²³,

²³ movis. — ²⁴ ad commixionem. — ²⁵ flebotomanda. — ²⁶ coloquentidos. — ²⁷ gira. — ²⁸ pissus. — ²⁹ malacticus. — CHAP. ADDIT. : ¹ suffucacionem. — ² nigmus. — ³ prefocacio. — ⁴ sumpsit. — ⁵ abstinentia. — ⁶ senso. — ⁷ ad matricis. — ⁸ venit. — ⁹ compatiuntur. — ¹⁰ contegit. — ¹¹ cottidiani. — ¹² augmentatur. — ¹³ autumnum. — ¹⁴ conpraehendit. — ¹⁵ cipiant. — ¹⁶ emittatur. — ¹⁷ epylepsia. — ¹⁸ haec deest. — ¹⁹ anelacio. — ²⁰ legandi. — ²¹ comucione. — ²² pedis. — ²³ castorio.

* Cette addition manque à la fois dans le texte grec et dans le manuscrit de Laon.

^{Aa} statim³ enim reflatant vel respirant et alia minus est dieta ministranda. Si autem contingat ex multo frigore et ex⁴ invicillio⁵ cordis calorem ab hac conpraehindi⁶ passionem, non est necesse sanguinem detrahire, ne evacuant⁷ calore subtracto⁸ amplius in-
frigidemus⁹. Utile¹⁰ est ergo ut exsuscitare calorem adducendo omni modo, ut frigoris desiderium trahant ad se venientem ab aere¹¹, ad quod nullam aliam curationem opus habent.

^{La} statim enim eventatur, et omnis dieta minuenda est. Si autem contingat ex nimio frigore et ex inbecillitate qui in corde resedit calor ab hac comprehensi sunt passionem, evacuationem predicta cave trahire ne utique evacuant⁷ amplius in-
frigidemus. Optimum est ergo ut resuscitetur calor addactiones diversis modis et refrigerationem desiderio trahant ad se extrinsecus aeris venientis. Curationis vero nullas alias opus habent.

[CHAPITRE XLV, t. V, p. 539.]

Filuminus¹; ad matricis pinixeos².

LXXXII. Filuminus; ad matricis suffocationem.

Inprimis quo modo sentitur accessio aut et si jam³ conpraehinsa⁴ est matricis pinixeos⁵, legare⁶ oportet extremas partes et fricare subfragines⁷ fortiter, post⁸ ligaturas et tibias⁹ et coxas. Odoramenta¹⁰ autem naribus male olentia sunt adponenda et ventosas ponere in-
guinibus et coxis et subventrali¹¹. Ene-
cere¹² autem oportet per clystere¹³ et ventositates educere per anu¹⁴ et os¹⁵ matrici adponere ruta trita cum mel, cui addis modicum cuminum et nitrum, et utrosque meatos¹⁶ inferiores¹⁷ de hoc
linea¹⁸ medicamen, et matrici¹⁹ vene²⁰ olentia expediunt ab inferiore adhi-
bere²¹ partem. Cum his autem et excla-
man[25: v]dum est eis asperas voces²². Post haec autem et sternutamenta mo-

Mox igitur inprimis cum senserit aut jam si comprehensa est a suffocationem matricis, legaturas in extremis partibus oportet adhibere et frecare, juvare sub-
fragines fortiter cum legaturis et suf-
fragenis et cotas et coxas. Odoramenta naribus adplicanda sunt male olentis et ventosas in inguinibus sunt inponenda et in coxis et subventralem. Enicere autem oportet et per clysterem in his quibus evacuantur, et ventositatibus quae educant ad anum et ad os matricis adponenda sunt, qualia sunt ruta trita cum mel et admisceas modicum cumi-
num et nitrum et inlenis habundantius utraque loca, et in matrice adhibes quae bonis sunt odoribus unguentorum; infusa adtrahere enim ad se volent.

³ statem. — ⁴ ex deest. — ⁵ inbecillio⁵. — ⁶ comprehendi. — ⁷ evacuantis. —
⁸ subtractu. — ⁹ infrigidimus. — ¹⁰ hutil. — ¹¹ hac re. — CHAP. XLV: ¹ Filominus. —
² pinixeos. — ³ iam. — ⁴ conpraehensa. — ⁵ pinixeos. — ⁶ legare. — ⁷ subfraginis. —
⁸ hec addit. — ⁹ tibias. — ¹⁰ odoramenta. — ¹¹ subventrale. — ¹² enicere. — ¹³ clystirem.
— ¹⁴ ano. — ¹⁵ hos. — ¹⁶ utrosque meatus. — ¹⁷ inferioris. — ¹⁸ linea. — ¹⁹ matrice. —
²⁰ bene. — ²¹ adhibe. — ²² vocis.

^{Aa} ves²³. Relebata vero a commotione²⁴ Cum his enim in clamore eis aliquis flebotomanda²⁵ est, si non sit quod aspero sono, postea vero et sternutamenta adhibes. Excitat autem ad commotionem accessionis flebotomas, si non sit aliquid quod prohibeat. Melius autem est si de talo auferas sanguinem. Transactos jam septem dies post flebotomum, *dia coloquintidos* hiera damus, et sic utimur castorei potionem. Saepius enim hoc solum hic passionem subvenit. Dabis autem in mulsa in apozima in mulsa artemisiae et pesus malacticus, et incatismata opus habentibus malactica adsumenda sunt.

*Item * ex alio auctore de suffone¹ matricis, quod Greci pnigmos² matricis dicunt.*

Matricis prefocatio³ nomen sumpsit⁴ conpositum, quod suffocationem faciat laboranti cum abstinencia⁵ vocis adque sensu⁶ oppresso. Haec causa a matrice⁷ sumit⁸ initium, et conpatiuntur⁹ superpositae partes qui dominantur corpori, carotedas, cor et mininga, hoc est membranus qui cerebrum tegit¹⁰. Adproximante jam accessione, sensus pigere et tardus ad usum operis cottiani¹¹ fit, defectio femorum, pallor in faciae, his accidentibus subito cadunt in passione. Est autem conpraehinsio sensuum et absque voce effecta, et post modicum videtur rubor; augmentatur¹² quidem hieme et autumno¹³. Fit autem haec passio saepius ex ventositate in matrice concepta, et puellas conpraehindit¹⁴ quae in multo usu venerio se exercent et eas quae sibi faciunt ut non concipiant¹⁵ et maxime medicamentis adsumptis, similiter et frigidor. Emetatur¹⁶ autem haec passio epilepsia¹⁷ longa; pulsos enim inordinatos et modici sudores frigidi apparent infundens loca, suspiratio autem inprimis vix sentitur, post haec¹⁸ vero perfecta accessio frigidus est anelatio¹⁹ spiritus. Curatio pnigomenis; mox ergo cum in passione inciderint, sta[252]tim extremas partes ligandae²⁰ sunt in ipsa commotione²¹ et fricare pes²² fortiter, et post ligaturas et tibias et totas coxas. Odoramenta vero naribus offeris, quod male oleant, qualia sunt lucernarum enexa, castoriu²³,

²³ movis. — ²⁴ ad conmixtionem. — ²⁵ flebotomanda. — ²⁶ coloquintidos. — ²⁷ gira. — ²⁸ pissus. — ²⁹ malacticus. — CHAP. ADDIT. : ¹ suffucacionem. — ² nigmos. — ³ prefocacio. — ⁴ sumpsit. — ⁵ abstinencia. — ⁶ senso. — ⁷ ad matricis. — ⁸ venit. — ⁹ conpatiuntur. — ¹⁰ contegit. — ¹¹ cotidiani. — ¹² augmentatur. — ¹³ autumnum. — ¹⁴ conpraehindit. — ¹⁵ concipiant. — ¹⁶ emittatur. — ¹⁷ epylepsia. — ¹⁸ haec deest. — ¹⁹ anelacio. — ²⁰ legandi. — ²¹ comucione. — ²² pedis. — ²³ castorio.

* Cette addition manque a la fois dans le texte grec et dans le manuscrit de Laon.

pice liquida, cedria, lana usta, capillos ustos et cetera his similia; et cocurbitulas ponis inguinibus cum multa flamma sine incisione. Jubat autem aliquit in prolongatis commotionibus²⁴ et ventositates per anum et os²⁵ matricis ut educat adposita ruta trita cum altero²⁶ tantum mel, cui addis modicum cyminum et nitrum et unguis habundanter utrosque²⁷ canalium ora, et matrici adhibis boni odoris unguenta, qualia sunt amaracinus, malabarnus; potest²⁸ autem jubare senapis odoratus et in potione aspersus. Dehinc exclamans ei²⁹ fortiter, et post haec sternutamenta adhibis de castorio et strutio et piper. Relebata enim a commotione³⁰, a cibis abstine³¹. Quibus autem accessio post cibum fit, vomere cogis. Post septe autem dies, catarticum *dia coloquintidos* iera³² dabis, et post tres dies cocurbitulas inponis in lumbos et subventrale vel ilia³³ et diereses³⁴ damus, et post haec damus castorium bibere. Saepius enim per haec liberatae sunt; damus autem castorium interdum in apozima artemisiae, interdum cum mulsa cocleare³⁵ unum³⁶. Pessos³⁷ autem malacticos uteris et incatismata, quae superius tenentur adscripta. Haec est ad suffocationem matricis, si recens sit passio, adhibenda curatio; quod si inveterata fuerit passio, prius flebotomantur³⁸ et purgantur catartico iera³⁹ aut⁴⁰ pycra⁴¹ hoc modo⁴² confecta: aloe \angle c, asaru, crocu⁴³, cinnamomu⁴⁴, masticacia⁴⁵, spica nardi, xylobalsamu⁴⁶ ana \angle vi; pulvera reponis et cum [152 v°] opus fuerit ad bene purgandum et de subito duas dabis dragmas in mulsa cyatos⁴⁷ sex; ut autem leviter purget, danda est per singulos dies \angle i aut cocliarius unus⁴⁸ in mulsa tribus cyatis⁴⁹. Hoc enim et stomachum purgat et virtutem continet⁵⁰ et passionem liberat. Item alia pycra⁵¹ Galeni⁵², quam dictabit Cyrus Arciater⁵³, faciens ad multa, praecipue ad causas feminarum⁵⁴; dabis in mulsa cyatis⁵⁵ tribus ex medicaminis scripulos sex; haec si⁵⁶ consuescant⁵⁷ feminae⁵⁸ jugiter accipere, intra paucos dies grande adiutorium sentiunt. Haec potio⁵⁹ facit ad stomachum, ad epar, ad splen et ad matricis dolorem et qui maniam⁶⁰ capitis patiuntur, qui accidit ex umoribus⁶¹ aut de matricis causa, quae vocatur metromania⁶², vel ad eas qui suffocantur. Inprimis antequam accipiant, bibant absentium⁶³ aut aloe per dies tres, ut omnem bromum deponant et sic postea dabis pycra quae recipit aloe epatite⁶⁴ optima \angle xx, xylobalsamu⁶⁵ $\&$ viiii, cassia $\&$ xviii, spica nardi $\&$ viiii, mastice $\&$ viiii, crocu $\&$ viiii, agaricu scripulos viiii; conficis et uteris. Oportit autem pos[t] hanc curationem non subito remove re curationem, sed paulatim est removenda et post evacua-

²⁴ commotionibus. — ²⁵ ores. — ²⁶ alterum. — ²⁷ utrosque. — ²⁸ postea. — ²⁹ exclamare. — ³⁰ comucionem. — ³¹ abstinere. — ³² gira. — ³³ hiba. — ³⁴ de heresia. — ³⁵ cocliari. — ³⁶ uno. — ³⁷ pissus. — ³⁸ fleubotomantur. — ³⁹ iera. — ⁴⁰ et. — ⁴¹ pigra. — ⁴² modum. — ⁴³ asaro, croco. — ⁴⁴ cinamomum. — ⁴⁵ mastici. — ⁴⁶ exilobalsamo. — ⁴⁷ ciatus. — ⁴⁸ cocliarius. — ⁴⁹ ciatus. — ⁵⁰ continet. — ⁵¹ pigra. — ⁵² Galieni. — ⁵³ Archeter. — ⁵⁴ feminarum. — ⁵⁵ ciatus. — ⁵⁶ si deest. — ⁵⁷ consuescant. — ⁵⁸ femeni. — ⁵⁹ pucio. — ⁶⁰ mania. — ⁶¹ humoribus. — ⁶² metromannia. — ⁶³ absencio. — ⁶⁴ parte. — ⁶⁵ exilobalsamo.

^{La} passioni¹⁶ succurrere¹⁷. Si aliqua manifesta caloris¹⁸ virtute, frecationes¹⁹ totius corporis adhibendo²⁰ et mel fortiter coctum dare et diuretica²¹ medicamenta cum aqua cocta, qualia sunt asaru²², appii²³; purgare etiam per ventre totum expedit corpus.

reat, adtendendum est cautius non forsitan aliqua conestio fiat in matrice. Oportet ergo ex his quae desiccant adjuvantia humida passionem existentem, quae absque calore manifesto totum corpus et quae circa matrice sunt loca, utatur ex intervallo ex his quae stiptica sunt. Purgari ergo totum corpus convenit per ventrem et urinas, et frictio totius corporis adhibenda est de mel cocta; et diuretica dabis medicamenta, quorum est aqua in qua coquitur asarus et appius; purgat autem et per ventrem corpus.

[CHAPITRE XLVII, t. V, p. 541.]

*Ad fluxum sanguinis simplicia
adjutoria.*

*LXXXV. Ad sanguinem fluxum
mulierum.*

Porcacla¹ in cibo sumpta² et succus ejus potus, balaustiu³, robi⁴ fructus et flores⁵, roboris secunda cortex⁶ et glandes⁷ ipsius mediana membrana. Maxime autem ipsas glandes⁸ coques⁹ et¹⁰ aqua ipsa cocta das bibere. Hyppuris¹¹ herba maxime robrum sanguinem abstenit pota¹² cum aqua aut vino, ypocistidos¹³, scinos¹⁴, carpos¹⁵, Limnia frages¹⁶ pota cum vino; robrum sanguinem reprimi¹⁷ Samios¹⁸ astir¹⁹.

Quaecumque sunt simplicia adjutoria, porcacla comesta et succus ipsius potus, balaustia, robi fructus, id est mora in matura siccata, et flores ipsius, robore sub corticem existentes membrana et scortiae quae sub testa glandis, et maxime coctas eas diutius dabis in potionem. Diuturnum autem fluxum sanguinis ypporis herba, maxime quae rubra sunt, pota cum aqua aut vino, ypocistidos, lentisci semen cum vino potus; eritrum vero sanguinem reprimi^{ges} Samia et aster et Limnia sfragis.

¹⁶ passionis. — ¹⁷ succurre. — ¹⁸ coloris. — ¹⁹ frecacionis. — ²⁰ adhibendus. — ²¹ diuretica. — ²² asaro. — ²³ oppio. — CHAP. XLVII: ¹ purcaelia. — ² sumpta. — ³ balaustio. — ⁴ robi. — ⁵ floris. — ⁶ cortex. — ⁷ glandis. — ⁸ glandis. — ⁹ coquis. — ¹⁰ ex. — ¹¹ hypporis. — ¹² puta. — ¹³ ypocistidus. — ¹⁴ scynus. — ¹⁵ carbus. — ¹⁶ yfragis. — ¹⁷ reprimi. — ¹⁸ Samius. — ¹⁹ aster.

cinum oleum. Pessaria³⁰ autem bene olentia adponimus orificio³¹ matricis³², qualis est pessus quibus matrix sursum recurrit ad stomachum: murra ꝫ i, amomu ꝫ i, foliu ꝫ i, crocu ꝫ iiiii, libanu ꝫ i, brathos³⁴, bdelliu ꝫ ii, rosa sicca ꝫ i, cassia ꝫ ii, storace³⁶ ꝫ ii, onicion ꝫ ii, balaustia ꝫ ii, spica nardi, scynanthos³⁷ ꝫ i, tundis, cernis, cum mel facis pessos³⁸ et oleum nardum³⁹ et uteris. Uteris et malagma dia bicon³⁹ aut certe hoc modo confecta: ibiscu³¹ librae ii, dactulos nicolaos³³ librae ii, fenugrecu emina, lini semen emina, camimela ꝫ vi, mellilotu³⁵ ꝫ vi, vinu Amineu³⁴ ℥ viiii, lithargyru³⁵ libra i, terebenthena libra i³⁶, oleu³⁷ vetere librae v, aqua librae ii, pane siccu deintus tritu pulvis librae v; in vino coquis herbas suprascriptas, colas et sucus cum pane mixtum infocas³⁸ et infundis; alia vero die soluto lytargyro³⁹ et psimithiu⁴⁰ libra i in aqua mittis, cui addis oleum et coquis amolintum⁴¹ et sic supermittis cetera; sublato vero de foco panem infusum supermittis, agitas cum spatula fortiter, et supermittis in xystu⁴² ꝫ vi, alosanthu⁴³ ꝫ vi, ireos⁴⁴ ꝫ iii, libanu ꝫ vi, aristolocia ꝫ iii, terebenthenis⁴⁵ libra i, conficis et uteris.

[CHAPITRE XLVI, t. V, p. 540.]

[243] *Item iterum Uribasi¹ de fluxu sanguinis.*

[180 v°] LXXXIII. *Ad fluxum sanguinis mulierum.*

Aa Sine aliqua passione matricis² si fluxus sanguinis est, totius corporis purgatio fit per matricem³, qualis est proprietas uniuscujusque corporis, evacuatio de habundantiam⁴ plenitudinis venientem. Nam robro⁵ colore si fuerit, sanguinis est habundantiam⁶, si albus de flegmate⁷ fit, flavus⁸ vero ex choleribus robeis⁹ fit [243 v°], interdum et acosus¹⁰. Si autem sanguis mundus sicut de flebotomo¹¹ fertur fuerit, adtende diligenter ne aliqua excomestio¹² sit in matrice, ex quo¹³ exeat¹⁴ sanguis. Oportit ergo desiccatibis¹⁵ adiutorii humidae

La Sine aliqua passionem matricis [181] qui vocatur fluxus sanguinis mulierum solet fieri, propter totius corporis purgationem; evacuatio fit per matrici. Talis enim est ipsa proprietas evacuationis, qualis est quod ex plenitudinem superfluit. Nam si colore mutatur et quod fluit rubra est hicora, id est tabus quaedam sanguineam, alia vero appareat alba ex flegmatico fluens humorem, quod si ochra colore sit, ex rubeis necesse est coleribus tavidus fluat humor, interdum autem acosus. Si autem sanguis mundus sicut in flebotomum appa-

³⁰ pessarium. — ³¹ orificium. — ³² matrice. — ³³ libano. — ³⁴ bratheus. — ³⁵ bidellio. — ³⁶ castorice. — ³⁷ scinantis. — ³⁸ pissus. — ³⁹ olio nardo. — ⁴⁰ de absigona. — ⁴¹ eviaco. — ⁴² dactulus nicolaus. — ⁴³ melliloto. — ⁴⁴ Amineo. — ⁴⁵ litargiro. — ⁴⁶ terebenthena libra i deest. — ⁴⁷ olio. — ⁴⁸ infusus. — ⁴⁹ litargiro. — ⁵⁰ psimicio. — ⁵¹ amolentum. — ⁵² xystum. — ⁵³ alosanto. — ⁵⁴ yrius. — ⁵⁵ terebentinis. — CHAP. XLVI: ¹ Uribas. — ² matrice. — ³ matrici. — ⁴ habundancia. — ⁵ rubro. — ⁶ habundancia. — ⁷ fleumati. — ⁸ flavos. — ⁹ rubis. — ¹⁰ agosus. — ¹¹ fleubotomo. — ¹² ex commiscione. — ¹³ co. — ¹⁴ exiat. — ¹⁵ desiccativis.

^{La} passioni¹⁶ succurrere¹⁷. Si aliqua manifesta¹⁸ caloris¹⁹ virtute, frecationes²⁰ totius corporis adhibendo²¹ et mel fortiter coctum dare et diuretica²² medicamenta cum aqua cocta, qualia sunt asaru²³, appii²⁴; purgare etiam per ventre totum expedit corpus.

reat, adtendendum est cautius non forsitan aliqua connestio fiat in matrice. Oportet ergo ex his quae desiccant adjutoria humida passionem existentem, quae absque calore manifesto totum corpus et quae circa matrice sunt loca, utatur ex intervallo ex his quae stiptica sunt. Purgari ergo totum corpus convenit per ventrem et urinas, et frictio totius corporis adhibenda est de mel cocta; et diuretica dabis medicamenta, quorum est aqua in qua coquitur asarus et appius; purgat autem et per ventrem corpus.

[CHAPITRE XLVII, t. V, p. 541.]

*Ad fluxum sanguinis simplicia
adjutoria.*

Porcacia¹ in cibo sumpta² et sucus ejus potus, balaustiu³, robi⁴ fructus et flores⁵, roboris secunda cortex⁶ et glandes⁷ ipsius mediana membrana. Maxime autem ipsas glandes⁸ coques⁹ et¹⁰ aqua ipsa cocta das bibere. Hyppuris¹¹ herba maxime robrum sanguinem abstenit pota¹² cum aqua aut vino, ypocistidos¹³, scinos¹⁴, carpos¹⁵, Limnia frages¹⁶ pota cum vino; robrum sanguinem reprimat¹⁷ Samios¹⁸ astir¹⁹.

*LXXXV. Ad sanguinem fluxum
mulierum.*

Quaecumque sunt simplicia adjutoria, porcacia comesta et sucus ipsius potus, balaustia, robi fructus, id est mora inmaturo siccata, et flores ipsius, robore sub corticem existentes membrana et scortiae quae sub testa glandis, et maxime coctas eas diutius dabis in potionem. Diuturnum autem fluxum sanguinis ypporis herba, maxime quae rubra sunt, pota cum aqua aut vino, ypocistidus, lentisci semen cum vino potus; eritrum vero sanguinem reprimat¹⁷ ges Samia et aster et Limnia sfragis.

¹⁶ passionis. — ¹⁷ succurre. — ¹⁸ caloris. — ¹⁹ frecacionis. — ²⁰ adhibendus. — ²¹ diuretica. — ²² asaro. — ²³ oppio. — CHAP. XLVII: ¹ porcacia. — ² sumpta. — ³ balaustio. — ⁴ robi. — ⁵ floris. — ⁶ cortix. — ⁷ glandis. — ⁸ glandis. — ⁹ coquis. — ¹⁰ ex. — ¹¹ hypporis. — ¹² puta. — ¹³ ypocistidus. — ¹⁴ scynus. — ¹⁵ carbus. — ¹⁶ yfragis. — ¹⁷ reprimat. — ¹⁸ Samios. — ¹⁹ aster.

[CHAPITRE XLVIII, t. V, p. 542.]

[245 v°] LXXVII. *Ad inflammationem
matricis.*

Aa Inflammationem vel fervorem¹ cum² tumore et rubore³ consistens⁴, quem Greci *flegmonem*⁵ vocant, si⁶ in matrice⁷ fuerit ortus, [246] quae⁸ ex plurimis et variis causis consurgit. Fit enim ex frequenti perfrictione⁹, fit ex diversis laboribus, fit ex abortu¹⁰, de paracrise¹¹, de percussu¹², de menstruorum retentione, de frigore, de ventositate concepta. Solent inflammationes¹³ in matrice¹⁴ ex his¹⁵ consurgere, et¹⁶ nullam¹⁷ inter se varias vel diversas postulant¹⁸ curationes¹⁹, sed una est omnibus diligentia adhibenda. Cum ergo in tumore fuerit matrix, aliqua communia²⁰ patitur signa, aliqua propria, per quas partes²¹ singulae²² produntur quae patiuntur; aliquando tota tumescit matrix, aliquotiens pars ejus probatur esse in tumore. Communia²³ igitur signa sunt inflammationis saltus, inflatio²⁴, duritia, febris²⁵ ignita, siccitas, tensio, gravido²⁶ verteborum, clunum, iliorum sub umbilico tenus, inguinum, femorum, tunc etiam cum rigore febris acutae²⁷, jactatio, dolores tumor adque genuum²⁸, stupor frigidus, tunc et roscidus²⁹ sudor, pulsus parvus, creber, tunc consensus stomaci cum defectu³⁰ ac solutione membrorum, et

[181] LXXXVI. *Ad inflammationem
matricis.*

La Inprimis embrocem uteris cum vino et olio roseo, et sic tertia die de oleo mundo pones pilemata infusa, lumbis et pectine et subventrale inponis absque legaturis, et post diem tertium flevotomum adhibes ex brachium cum secundationem. Cibi autem sint alica cum mulsa et panis micas et oba sorbiles. Declinationem autem jam facta cataplasma uteris; fiat autem anodina, id est sine dolores reddentia cataplasma et somnum faciens. Fiat autem hoc modo; papaver decoquis in aqua, proicis papaver, admiscis oleum et ibidem facta cataplasma inponis. Si autem inflammatio amplius [181 v°] extenditur ita ut erisipilatodis, sed removenda est cataplasma; utere autem de obis et melilotum; in mulsa coquis et teris in mortario de obis aut vitellus similiter et admisces oleo roseo aut melino. Declinationem jam apparentem, removenda sunt quae infrigidant medicamenta, ad ceruta transeundum est. Omnes autem curationes incatasmata uteris.

CHAP. LXXVII : ¹ fervore. — ² con. — ³ robori. — ⁴ consistens. — ⁵ flegmonem. — ⁶ deest. — ⁷ matrici. — ⁸ quae. — ⁹ perfectione. — ¹⁰ abortu. — ¹¹ pachsia. — ¹² percussu. — ¹³ inflammationis. — ¹⁴ matrici. — ¹⁵ quibus. — ¹⁶ ex. — ¹⁷ nulla. — ¹⁸ passionis. — ¹⁹ curationis. — ²⁰ aliquam communi. — ²¹ proprietiva artis. — ²² singulare. — ²³ communi. — ²⁴ inflammatio. — ²⁵ febris. — ²⁶ gravido. — ²⁷ aut. — ²⁸ genuum. — ²⁹ roscidus. — ³⁰ defecto.

^{1a} crescente passione singultus³¹ et cervicis dolor adque conligationes³² huc carum, quas Greci *siagonas* vocant, tunc medii capitis, quod *bregma* dicunt, et³³ oculorum magis radicum dolent, urinae impedimentum et ventri egerendi difficultas aut utrique. In pejus vero incedente³⁴ passione, et tumor ventri accedit et cum febre mentis alienatio³⁵ et inlisio³⁶ dentium et contracti³⁷ nervorum, quod Greci *spasmos* vocant. Quod si ex frigore dolor sit matricis, multos latere solit³⁸ dolores sunt, cum similia signa inflammationis interdum et cum inflammationem consistunt. Sunt enim cum conpunctione dolores, et cum pulsu³⁹ ex intervallo fiunt. Haec ergo sunt signa tota patiente⁴⁰ matrice [246 v°]. Quod si in parte aliqua inflammatio fuerit generata, hoc modo cognoscenda⁴¹ est. Si ergo subterior⁴² pars ejus⁴³ fuerit in tumore, circa lumbos magis consensus fit, oppressio, apeumatismo⁴⁴ intestino et ventris negato⁴⁵ officio. Si autem vissicae⁴⁶ fuerit adjuncta inflammatio⁴⁷, urinae difficultas accedit. Si vero in latus⁴⁸ matricis inflammatio generatur, inguinae tenduntur et coxarum difficultas⁴⁹ movendi fit cum⁵⁰ gravitate et dolore. Nam si fundus matricis inflammationem incurrit, ad umbilicum consurgunt dolores et tumor subjacet et urinae faciendi difficultas accedit aut omnino negata strangoriam⁵¹ patitur. Si autem in ore matricis fuerit⁵², orificii⁵³

³¹ singulus. — ³² conlegacionis. — ³³ ex. — ³⁴ incidenti. — ³⁵ aligenacio. — ³⁶ inlesio. — ³⁷ contraccio. — ³⁸ solet. — ³⁹ pulso. — ⁴⁰ patienti. — ⁴¹ cognoscenda. — ⁴² obterior. — ⁴³ pars clausa. — ⁴⁴ apeutismo. — ⁴⁵ necato. — ⁴⁶ visici. — ⁴⁷ inflammacio. — ⁴⁸ latus. — ⁴⁹ defecultas. — ⁵⁰ autem. — ⁵¹ straggoriam. — ⁵² proycere papaver et dea miliseus facis cataplasma addit. — ⁵³ orificiū.

⁵⁵ conclusio fit et in angusto deducta apparit matrix, et adposito digito quamvis levi tactu temptemus⁵⁴, dolit, et pudicis cum inguinis⁵⁵ et pectinis⁵⁶ tensione patitur.

Curatio ad flegmonem matricis, Urivasi⁵⁷. Mox inprimis embrocas uteris⁵⁸ de vino et oleo⁵⁹ roseo, tertio die⁶⁰ in pilimata⁶¹ infusa de oleo mundo et puro ileis⁶² et pectini⁶³ et subventrali⁶⁴ absque ligaturis⁶⁵ inponis. Transactos⁶⁶ vero dies tres flebotomabis de bracio; cibabis autem eas alica cum mulsa et de pane micas aut buccellas⁶⁷ et ova sorviles⁶⁸. Declinatione⁶⁹ autem facta, cataplasma uteris. Fit autem anodina cataplasma, id est et dolores mitigat et somnum facit : coquis⁷⁰ papaver in mulsa, proicis papaver et de omiliseos facis cataplasma⁷¹, cui mittis oleum et facis⁷². Si autem calor sit nimius et inflammatio erisipelatodes⁷³, cataplasma reicienda est et uteris de ovis et melilotum. Melilotum ergo in sapa coquis⁷⁴ et teris, ovarum vitella⁷⁵ mittis simul⁷⁶ quibus addis oleum roseum aut melinum. Declinatione autem facta, removis frigidas cataplasmas, cerotos⁷⁷ uteris et incathismata⁷⁸.

*Item * ex alio auctore ad inflammationem matricis curatio.*

[247] Inflammationem¹ matricis hoc modo curabis. Inprimis adhibita requiae embrocas de vino et oleo roseo inponis, et alia die oleo puro de lana munda

⁵⁴ timemus. — ⁵⁵ inguinum. — ⁵⁶ pecten. — ⁵⁷ Urivasi. — ⁵⁸ huteris. — ⁵⁹ olio. — ⁶⁰ inponis *addit.* — ⁶¹ pilemata. — ⁶² yleis. — ⁶³ pectene. — ⁶⁴ subventrale. — ⁶⁵ legaturis. — ⁶⁶ transactus. — ⁶⁷ bucellas. — ⁶⁸ ovas sorbilis. — ⁶⁹ declinationem. — ⁷⁰ quoquis. — ⁷¹ proicis. . . . cataplasma *deest.* — ⁷² cataplasma *addit.* — ⁷³ erisipelatoris. — ⁷⁴ quoquis. — ⁷⁵ vitella. — ⁷⁶ simul. — ⁷⁷ cerotus. — ⁷⁸ incathismata. — CHAP. ADDIT. : ¹ inflammacione.

* Ce chapitre n'est guère que la reproduction en d'autres termes du précédent; seulement l'auteur n'est pas indiqué par les anciennes traductions.

facta, pilemata infusa inponis lumbis et subventrali asque² ligatura, procurato cubiculo³ lucido et tepido; et a cibo abstineat⁴ usque in die tertio. Tercia vero die flebotomanda⁵ est, si nihil sit quod inpediat; et si neque post⁶ avorso accessit inflammatio aut post multum et absque mensura praecessit sanguinis fluxus, cum vero⁷ de bracio auferis sanguinem, eventa diligenter ut plus ventositas quam materia videatur curre⁸. Tollis autem sanguinem usque ad una emina; tertio facta epaferisin⁹, et sic dabis cibos alicae lota¹⁰ in mulsa aut micas panis aut ova sorbilia¹¹; notris viro die interdie. Declinatione autem facta, uteris cataplasma a die quinta de¹² gyreos et lini semen et fenugrecu cum mulsa, in qua papaver decoctus est, cui addis¹³ oleum et uteris. Haec et dolorem mitigat et somnum facit, et fumentabis desuper cataplasma ne infrigidit cum lenticla aqua ferbente plena. Si autem erisipelatodis inflammatio cum nimio fuerit calore, ne haec cataplasma calefaciendo inflammationes¹⁴ augeat cum dolore, amobenda est et facienda est cataplasma ex meliloto in sapa coctum¹⁵ et fortiter tritum cum vitella¹⁶ ovarum cocta et admixta, cui addis oleum¹⁷ roseum aut melinum aut crocinum. Item alia cataplasma aut hoc modo uteris: dactulos in vino infusos teris, cui addis alfitā et oleum roseum aut melinum; post haec declinatione facta removenda sunt frigida medicamenta et transeundum est ad cerotos¹⁸ ex oleo nardino aut Ciprino facta. Per omne autem curationem ad inflammatione matricis incathismata uteris [247 v°] bis in die, id est mane et sero. Quae enim non sufferint semel¹⁹, ex aqua, ubi decoxeris fenugrecum, linu²⁰ semen, evisci²¹ radices, artemisia cum oleo dulci aut vetere mixto²² fumentas loca, aut sedere ibidem facis. Si autem calor nimius fuerit, aliena sunt haec, sed²³ tantum ex aqua et oleum roseum²⁴ infundis loca.

De pessos¹ et incymatismos².

Pessos³ vero et incymatismos secundum suam speciem⁴ sunt adhibenda de butyru⁵ et ysopu⁶ et medulla cervina et adipe anserino⁷ et oleo susino et cera terrenica, in quibus locis sustinent mediocrem⁸ calorem, uteris; nam ubi nimius⁹ calor¹⁰ est¹¹ de ovo¹² et oleo roseo et adipe¹³ pullino uteris; cibi vero sint modici. Modica¹⁴ vero declinatione facta et balneum et vinum uteris, et omnes varios¹⁵ adhibes¹⁶ cibos¹⁷. Malagma in ipsis locis utere dia melilotu¹⁸ et Mnaseu¹⁹ et icesiu²¹ et Serapionos et melenis. Item pessos²¹ ad flegmones ocrissus, ovarum

² absque. — ³ cobicolo. — ⁴ absteniat. — ⁵ fleubotomanda. — ⁶ post deest. — ⁷ viro. — ⁸ curreri. — ⁹ epaferisyn. — ¹⁰ alie cibi. — ¹¹ sorbilia. — ¹² di. — ¹³ adis. — ¹⁴ inflammationis. — ¹⁵ cocta. — ¹⁶ vetella. — ¹⁷ olium. — ¹⁸ cirotas. — ¹⁹ simil. — ²⁰ lino. — ²¹ visici. — ²² aut vetero mixto deest. — ²³ si. — ²⁴ olio roseo. — CHAP. ADDIT. *De pessos.* ¹ pissus. — ² incymatismus. — ³ pissus. — ⁴ sua specie. — ⁵ butero. — ⁶ ispo. — ⁷ adipi anserinum. — ⁸ vel addit. — ⁹ minus. — ¹⁰ calorem. — ¹¹ uteris. — ¹² ovo. — ¹³ adipi. — ¹⁴ modica deest. — ¹⁵ omnis varius. — ¹⁶ adibis. — ¹⁷ cibis. — ¹⁸ de meliloto. — ¹⁹ lotu et Mnaseu deest. emina eo addit. — ²⁰ icesio. — ²¹ pissus.

coctarum vitellos³³ sex, medulla cervina \angle iiii, crocu \angle ii, ysopu³⁴ cerotes \angle ii, cera Pontica³⁵, terebentena³⁶, adapes³⁶ anserinos, oleu nardu³⁷ ana \angle i, malaxas et uteris. In omnes pessos³⁸ butyru³⁹ et medullas et adapes³⁹ recentes sunt admiscendae; veteres enim rancida sunt et accessiones mobent incendentes⁴¹ et mordicationem facientes in inflammationibus. Omnes autem pessos resolvendi sunt in duplici vaso. Enneafarmacus⁴² autem pessus ad inflammationes incymatizatus et adpositus bene operatur; conficitur autem sic: cera terrenica, terebentena⁴³, adapes⁴⁴ anserinos, sebu⁴⁵ bovinu, medulla cervina, butyru⁴⁶, mel, oleu roseu, oleu cicinu⁴⁷, aequalia pondera resolvis in duplici vaso. Item ad inflammationes⁴⁸ tetrafarmacum cum oleu roseu⁴⁹ resolvis et adponis. Item aliut: cera terrenica \angle xiiii, adapes anserinos⁵⁰ aut por[248]cinos recentes \angle vi, terebentena \angle vi, aqua ubi mala Cydonia⁵¹ cocta⁵² sunt \angle i, oleu roseu⁵³ quod sufficit; si autem calefieri⁵⁴ opus est, mittis oleum irinum⁵⁵ pro roseo. Item aliut: adapes⁵⁶ anserinos aut porcinos recentes \div i, cerotum de oleo roseo factum aut de oleo susino factum \div ii⁵⁷, ovarum coctarum vitellos \div i, crocu \div i, murra triobolu, opiu obulos duo aut pro opiu mittis apozima papaveris. Ad inflammationes cum dolore: opiu ad magnitudinem lenticlae cum lacte muliebri resolutum et sucos fenigreci admiscis et uteris. Item aliut: fenigreci farina \angle iiii, in sapa Cretica aut alia teris et terebentena et adapes anserinos ana \angle viii, oleu roseu \div i et \angle v ζ , simul teris cum fenigreci farina et adponis. Item ad inflammationes: cera bona \angle xvi, medulla cervina \angle iii, adapes anserinos \angle iiii, crocu obulos quattuor, opiu obulos duo, ovi assi⁵⁸ vitellum unum, olei susini aut tilini quod sufficit. Si autem nimia sit inflammatio, ut erisipelas⁵⁹ excitet, tumores faciat, strignu folia molles teris, cum lacte muliebri adpone. Item si de inflammatione vulneraverit, de cera alba et oleu roseu⁶⁰ cerotum facis, ut habeat tertiam partem adipis anserini⁶¹; teris et superfundis ovi alborem quantum sufficiat, et uteris. Pessus ad flegmonas omnes et maxime ad ignitas: diacylon⁶² emplastrum in duplici vaso⁶³ cum oleo roseo resolvis, cui admiscis sucos⁶⁴ arnoglossae, teris et uteris, et si plantago non fuerit, intobi sucos admiscis.

[CHAPITRE XLIX, t. V, p. 543.]

LXXVIII. *Ad apostima¹ in matrice².*

LXXXVII. *Ad eos quibus apostima in matricem fit.*

^{Aa} Praecedente³ igitur inflammatione, ^{La} Quod si inflammatio matricis in pus

³³ vetellus. — ³⁴ ysopo. — ³⁵ Ponteca. — ³⁶ terebentena *deest*. — ³⁶ adipis. — ³⁷ olio nardo. — ³⁸ omnis pissus. — ³⁹ butero. — ³⁹ adipis. — ⁴¹ incidentis. — ⁴² emeafarmacus. — ⁴³ terebentina. — ⁴⁴ adipis. — ⁴⁵ seuvo. — ⁴⁶ buterum. — ⁴⁷ olio cicino. — ⁴⁸ inflammationis. — ⁴⁹ olio roseo. — ⁵⁰ adipis anserinus. — ⁵¹ mali Cidunia. — ⁵² decocta. — ⁵³ olium roseum. — ⁵⁴ calefieri. — ⁵⁵ olium erinum. — ⁵⁶ adipis. — ⁵⁷ cerotum factum \div ii *deest*. — ⁵⁸ assum. — ⁵⁹ ut erisipilas. — ⁶⁰ olio roseo. — ⁶¹ adipis anserinus. — ⁶² diacylonem. — ⁶³ vaso *deest*. — ⁶⁴ sucos *deest*. — CHAP. LXXVIII: ¹ apostema. — ² matrici. — ³ praecedente.

^{1a}
^{Aa} apostema fit in matrice quemadmodum convertitur, juvanda est enim prius et in aliis membrorum partibus contingit. Cum autem inflammatio fuerit et maxime ex hordie farina, his vero nata et solvi non potuerit, tunc ut pus ficus coctus admiscens aliquotiens et faciat adhibenda est cataplasma con- columborum stercus, et frequentius incatismata ei fieri oportet. Pessi autem [248 v°]fecta de fenugrecu⁴ et lini semine⁵ et hordei⁶ farinas, cui addis superponendi sunt qui calefaciant et ficos coctos⁷ et femus columbinu⁸ et inritare possint. Sciendum enim est nitru⁹. Incatismata vero uteris, quas eruptionem fieri vulneris quando qui ad flegmonas supra diximus calidiores, dem per ore matricis, quando autem et frequentius insedere¹⁰ facis¹¹ et per vissicam, saepius autem in ape- pessos¹² de terebenthena¹³ et myrra¹⁴ tismo erumpitus, et ysopu¹⁵ et butyru¹⁶ inponis, et cum se vulnus ruperit, scire debes per quas digerat¹⁷ partes, aut per ore matricis aut per vissica, sepius autem per ano erumpit. Quod si per vissicam¹⁸ pus fertur, lactem bibat¹⁹ et cocumeris semen in potione; incatismata vero et cataplasma frequenter adhibis. Quod si per anum pus fertur, lenticla et mali granati²⁰ cortices²¹ simul coctos²² et tritos cataplasma inponis. Si enim pus mundum²³ fuerit, incymatizas oleum roseum aut quam albissimum oleum aut thetrafarmacu²⁴ basilicon²⁵ aut butyrum recentem. Si autem tabidus humor et putidus²⁶ aut subtilissimus, quasi ex reumatico ulcere decurrens, aut nomodis sit stiptica, erunt enemata²⁷ matrici adhibenda, qualia sunt myrtae²⁸ decoctio et rosae et²⁹ dactulos et lenticlae; deinde cum fuerit humor ipse digestus vel effusus, si adhuc manit inflammatio, ipsis adhuc medeberis³⁰ adjuvantiis, id est incatismata et cata-

⁴ fenugreco. — ⁵ semen. — ⁶ ordie. — ⁷ ficus coctus. — ⁸ columbinum. — ⁹ nitro. — ¹⁰ incide. — ¹¹ facias. — ¹² pissus. — ¹³ terrebentina. — ¹⁴ mirta. — ¹⁵ isopum. — ¹⁶ buterum. — ¹⁷ delegerat. — ¹⁸ vesica. — ¹⁹ utatur addit. — ²⁰ male granate. — ²¹ corticis. — ²² coctus. — ²³ mundum. — ²⁴ tetrafarmacum. — ²⁵ boselicon. — ²⁶ putidus. — ²⁷ enemata. — ²⁸ mirta. — ²⁹ aut. — ³⁰ mederis.

^{Aa} plasmatibus. Si autem in matricis ore fuerit apostima facta et putuerit³¹, ferro aperiri³² non festinemus incidere, sed perfecta³³ maturitate³⁴ aperiendus est. Soluta vero inflammatione, tenuem redditam circa vulnus carnem oportet fumentari matrix et vulnere inponendum est de linteis³⁵ mollibus limniscus cum oleo roseo. Super vulnus autem deforis in subventrale et lumbos lana sucida et munda oleo infusa superponis³⁶. Tertia³⁷ vero die facis eam resedere in ydreleo calido aut in malvarum decoctione, deinde tergis et iterum inponis limniscos miti tactu. Super incisionem vero uteris [249] tetrafarmacum solum aut cum mel non cocto; erit autem tetrafarmacus resolutus cum oleo roseo aut butyro³⁸. Cataplasma autem deforis³⁹ coperis pilemata⁴⁰ per singulos dies, donec sine inflammatione sit vulnus et mundus inveniatur. Si autem difficile⁴¹ purgatur, incisis vulnere per clystere⁴² auriculario irei decoctionem aut aristolociae aut mulsam. Ad cicatricem vero inducendam *dia catmias* emplastrum⁴³ uteris resolutum vino, infundis mutaria⁴⁴ et superponis. Si autem intrinsicus apostima in⁴⁵ matrice fuerit, cyrurgia removenda est et adhibenda ex supradictis medicaminibus curatio⁴⁶.

LXXVIII *. *Ad¹ duritias et scyron in matrice factas.*

Ex inflammatione vel aliis ex plurimis causis duritia vel scyron efficitur. Fit

³¹ potuerit. — ³² aperire. — ³³ perfecte. — ³⁴ maturitatem. — ³⁵ lentiis. — ³⁶ superinponis. — ³⁷ terciam. — ³⁸ buterum. — ³⁹ deforis *deest*. — ⁴⁰ pilomata. — ⁴¹ difficile. — ⁴² clistere. — ⁴³ emplastro. — ⁴⁴ mortario. — ⁴⁵ ad. — ⁴⁶ medicaminibus curatio *deest*. — CHAP. LXXVIII : ¹ Curatio *addit*.

* Ce chapitre additionnel n'existe que dans le manuscrit de Paris.

etiam interdum de subito, nulla praecedente³ causa, quemadmodum in alio membro et maxime in visceribus. Ex diuturnas aegritudines³ fit scyron, et ex multa inflammatione praecedente⁴ non soluta, neque in apostima mutatus pus non fecerit, necesse remaneat in lapide durus effectus ipse locus. Scleria⁵ autem dicitur durus quidem tumor resistens tactui cum sensibilitate. Quamvis enim vehimenter inpraematur, facile tamen sentitur, sed torporem facit et sicut in sciatica passione vel sese⁶ inclinantibus dolorem movit⁷ clunum⁸ adque inguinum et sub umbilico pubetenus⁹, cum pondere quodam ad inferiora¹⁰ tendentem. Nam si in ejus collo vel osculo duritiam fuerit, ilia non inflantur nec sub umbilico pubetenus tenduntur, sed inmissis digitis resistens invenitur duritia. Diuturnus autem scyros¹¹ cacexia totius corporis superveniat necesse est et deinde insaniabilis ydropicia. Curatio duritiae¹² et scyron. Curabis autem duritias in matrice hoc modo [249 v°]. Mox igitur in principio flebotomum¹³ adhibebis¹⁴, si nihil est quod prohibere possit, deinde cathartico Arcigenis¹⁵ iera¹⁶ dabis et sic cataplasma de ysopu¹⁷ et caricas et nitru et absentiu¹⁸ inponis, et ventosas cum scarificatione adhibis, et post haec malagma *dia spermaton*¹⁹ aut poliarcion²⁰ superponis aut *diu dafnidon* uteris. Incatismata autem facis, ubi decoxeris caricas, artemisia, puleiu et ibiscu²¹; pessos²² autem uteris de terebentina²³, galvann, murra, ireos²⁴ illirices²⁵, ysopu²⁶ cerotes, uteris et dropaces²⁷ et aquarum naturalium calidarum nitrosas, asfaltodes²⁸ et quaecumque resolvere duritias et recorporare²⁹ valeant adhibebis³⁰; nobissime et elleborum album dabis. Item pessos³¹: cera Pontica, oleu nardu³² ana ꝑ iii, oleu irinu³³, gleucinu³⁴ et pyrinu ana ꝑ ii, adapes ursinas et anserinas et butyru³⁵ et ysopu³⁶ cerotis, et medulla cervina et terebentina ana ꝑ i. Item ad duritias matricis pessos³⁷: poliu ꝑ iiiii, smyrnes³⁸ ꝑ iiiii, cum vino Mendisio teris et irino oleo supermittis et uteris. Item malacticum ad scyrosin³⁹: cera ꝑ iiiii, crocu ꝑ i, smyrnes⁴⁰ ꝑ i, galvanis ꝑ i, oleu⁴¹ susinu quod sufficit. Item pessos⁴² metasincreticos⁴³, id est⁴⁴ recorporativos et malacticos, et ventositates matricis anputat: uva passa alba et exossata⁴⁵ ꝑ iii, rutae virides⁴⁶ folia ꝑ ii, aqua maritima⁴⁷ ꝑ iꝑ, cyminu⁴⁸ ꝑ iiiii, teris et miscis cum⁴⁹ mel, inungues⁵⁰ pessos⁵¹ et intinguis in oleo Cyprino et adponis. Uteris etiam et epethima⁵² *dia dafnidon* vel alias quae diximus epethimas⁵³. Item pessos⁵⁴ Titiani: cera ꝑ vi, colofonias ꝑ iiiiiꝑ, sevu⁵⁵ taurinu⁵⁶ ꝑ iiiii, pice ꝑ iiiii, terebentina⁵⁷ ꝑ iiiii, me-

³ praecedenti. — ³ aegritudinis. — ⁴ praecedente. — ⁵ scliria. — ⁶ loco vel sese habet gradientibus vel sensim. — ⁷ dolor removit. — ⁸ galvannum. — ⁹ pubetenus. — ¹⁰ inferiorem. — ¹¹ scyros. — ¹² duricie. — ¹³ flebotomum. — ¹⁴ adhibis. — ¹⁵ Arcigenus. — ¹⁶ gira. — ¹⁷ isopo. — ¹⁸ absencio. — ¹⁹ spermaton. — ²⁰ poliarcion. — ²¹ evisco. — ²² pissus. — ²³ terebentina. — ²⁴ irius. — ²⁵ illiricis. — ²⁶ isopo. — ²⁷ idropicia. — ²⁸ asfaltodes. — ²⁹ recorporare. — ³⁰ adhibis. — ³¹ pissus. — ³² olio nardo. — ³³ olio virino. — ³⁴ gleucino. — ³⁵ butero. — ³⁶ isopo. — ³⁷ pissus. — ³⁸ smirnis. — ³⁹ scyrosin. — ⁴⁰ smirnia. — ⁴¹ olio. — ⁴² pissus. — ⁴³ metasincreticus. — ⁴⁴ id est deest. — ⁴⁵ exulata. — ⁴⁶ veridia. — ⁴⁷ maritima. — ⁴⁸ cimino. — ⁴⁹ cum deest. — ⁵⁰ inunguis. — ⁵¹ pissus. — ⁵² epitema. — ⁵³ epethimas. — ⁵⁴ pissus. — ⁵⁵ sevu. — ⁵⁶ taurino. — ⁵⁷ terebentina.

dulla cervina $\frac{1}{2}$ i, ammoniacum \angle iiii; ammoniacum cum aqua teris et cetera mittis et uteris. Epethima⁶⁶ Diagymes⁶⁷; facit ad duritias et ad scyros et ad pneumatosin⁶⁸, id est⁶¹ inflationes⁶² et ventositatis spiritus: pytuines librae iii, cera $\frac{1}{2}$ xx, apocymatos⁶³ $\frac{1}{2}$ iii, fermentu⁶⁴ [250] acidu⁶⁵ $\frac{1}{2}$ iii, galvanis⁶⁶ $\frac{1}{2}$ iii, ammoniacu⁶⁷ thimiamatos⁶⁸ $\frac{1}{2}$ ii, opopanacos⁶⁹ $\frac{1}{2}$ ii, salimoria acra quod sufficit; opopanaca⁷⁰ et ammoniacu⁷¹ cum salemoria teris, ita et fermentum. Ceteris vero ad igne resolutis, cum tepuerit mittis super in mortario, teris fortiter et uteris.

[CHAPITRE L, t. V, p. 543.]

LXXX. *Ad ulcera matricis.*

LXXXVIII. *Ad eas quae in matrice
ulcus habent.*

^{Aa} Ulceratio in matrice fit et de reumatismum corporis ex ipsa acredine¹ reumae se comedens. Fit etiam ex avorsu² aut embriulcias aut ex aliqua corruptione aut ex potionibus acris³, et maxime si nimis⁴ acras⁵ sunt. Habent autem signa haec; dolores in locis patientibus cumpunctiones⁶ inter oras venientes; exit autem humor purulentus aut sordidus⁷ aut tabosus, cum aliis signis propriis qui sunt matricis, id est capitis dolores⁸ et maxime bregmae et musculorum maxillarum⁹ et oculorum sedes¹⁰ et articularum et digitorum. Quod si extrinsecus est ulcus, per diometra perspicitur; nam si intrinsecus est¹¹, praedictis poteris cognoscere¹² signis. Curatio ulcerum. Ulceribus ergo in matrice¹³ constitutis haec adhibenda est curatio; incatismata, embrocas, cataplasmata et pessos¹⁴, quae ad¹⁵ inflammationes¹⁶ et vulnera dicta sunt. Propria autem ad haec sunt crocus bene

^{La} Curantur autem in matricem ulcera facta per incatismata et embrocas et cataplasmata. Propriae autem juvat hoc medicamen; crocum teris quam optimum cum lacte muliebris et supermittis ceram terrenicam solutam cum oleo roseo et adipem anserinum, inlitum in lana superponis. Hoc autem est ad haec magnissimum et ad dolores expediens est hoc modo confectus: capita papaveris infundis in sapa diebus duo aut tres et post haec coquis donec excoquantur sufficienter. Post haec autem oportet accipere rosae flos aut folia rosae contusae et tricoscinate \angle v et croco \angle iii, et communiter tritae; admiscuntur haec papaveris apozime; cera autem terrenica \angle ii resolvere oportet cum aequali pondere olei rosei et superfundis in mortario ubi sunt reliquas species; malaxas simul et repones in vaso stagmeo medicamen. Cum autem opus fuerit, resolvis cum oleo; super-

⁶⁶ epitema. — ⁶⁷ Diogenes. — ⁶⁸ nepumatosin. — ⁶¹ ad addit. — ⁶² inflammacionis. — ⁶³ apozimatus. — ⁶⁴ firmento. — ⁶⁵ acito. — ⁶⁶ galvano. — ⁶⁷ amoniaco. — ⁶⁸ tumiamatus. — ⁶⁹ oppopanacus. — ⁷⁰ oppopanaco. — ⁷¹ amoniaco. — CHAP. LXXX: ¹ agitudine. — ² avorsum. — ³ agris. — ⁴ seminis. — ⁵ agra. — ⁶ cumpunctionis. — ⁷ sordidus. — ⁸ doloribus. — ⁹ maxelorum. — ¹⁰ sedis. — ¹¹ per diometra est deest. — ¹² cognoscere. — ¹³ matrici. — ¹⁴ pissus. — ¹⁵ ad deest. — ¹⁶ inflammacionem.

^{Aa} tritus cum lacte muliebri, cui addis ^{La} ponere autem oportet in pesso. cerotum de oleo¹⁷ roseo aut susino, de cera terrenica factum¹⁸ et adapes¹⁹ anserinos²⁰, et inlinis, et cum lana pessos²¹ factos²² inponis haec; optimus²³ est et dolores²⁴ mitigat et ulcera sanat. Est autem utilissimus²⁵ et doloribus expediens, qui²⁶ conficitur sic: papaveris capita cum semine suo in sapa infundis diebus²⁷ duo²⁸ vel²⁹ tres. Post haec coquis³⁰, donec discocta sint fortiter, deinde accipis rosae flos aut folia trita et creta \angle v, crocu optimu³¹ \angle iii, et capita papaveris [250 v°] discocta \angle v³²; teris simul omnia cum aqua, ubi papaver³³ decoctus est, et cum diligenter fuerit tritum, addis cerotum hoc modo factum: cera terrenica \angle ii, oleu roseu³⁴ aut narcissinu³⁵ \angle ii, resolves et supermittis³⁶ in mortario, ubi sunt cetera trita, et cum bene miscueris, reponis medicamen in buxide stagnea³⁷, et cum opus fuerit resolves cum oleo³⁸ roseo et cum pesso³⁹ inponis. Facit autem et ex ovis vitella⁴⁰ cocta et crocu⁴¹ et oleu roseu⁴² et adapes⁴³ anserinos⁴⁴ et medulla cervina confectum medicamen. Haec autem omnia et dolores mitigant et ulcera curant et cicatrices⁴⁵ inducunt vulneribus. Quod si sordida⁴⁶ sunt ulcera, purgantur hoc modo⁴⁷, et non satis utilis⁴⁸ est purgatis ulceribus adhibita, quia scarotica⁴⁹ est et mordicationem facit, ideoque inutilis⁵⁰ est, quia matrici⁵¹ quae mor-

¹⁷ olio. — ¹⁸ factus. — ¹⁹ adipis. — ²⁰ anserinus. — ²¹ pissus. — ²² factus. — ²³ optimum. — ²⁴ doloris. — ²⁵ utilissimum. — ²⁶ que. — ²⁷ dies. — ²⁸ duos. — ²⁹ aut. — ³⁰ quoquis. — ³¹ croco optimo. — ³² et addit. — ³³ papavir. — ³⁴ olio roseo. — ³⁵ narcissino. — ³⁶ supermittis. — ³⁷ stagnina. — ³⁸ olio. — ³⁹ pesso. — ⁴⁰ vetella. — ⁴¹ croco. — ⁴² olium roseum. — ⁴³ adipis. — ⁴⁴ anserinus. — ⁴⁵ cicatricis. — ⁴⁶ sordita. — ⁴⁷ homo. — ⁴⁸ inutilis. — ⁴⁹ scarotica. — ⁵⁰ inutilis. — ⁵¹ matricem.

Aa

La

dicationem⁵² faciunt non expediunt. Propterea ea⁵³ confectio quae Aegyptia⁵⁴ dicitur propter iu prohibemus⁵⁵. Adhibemus⁵⁶ autem ad ulcera purganda in matrice qui placando possint⁵⁷ ulcus purgare, qualia sunt de mel et terebenthen⁵⁸ et butyru⁵⁹ et oleo roseo mixta. Aliqui autem simul et crocum admiscunt, bene autem facit et ireus illirices⁶⁰ cum mel adposita, et decoctio irei et aristolociae. Cum vero purgata fuerint ulcera in matrice, hoc medicamen frequenter usi sumus: hordei ustinus $\frac{1}{2}$ i, adapes⁶¹ anserinos⁶² librae iiii, seu⁶³ caprunu⁶⁴ librae iii, oleu⁶⁵ myrtite librae ii, spuma argenti lavata libra i, cerossa⁶⁶ lavata libra i, mel dispumatu⁶⁷ $\frac{1}{2}$ iiii, terebentena⁶⁸ $\frac{1}{2}$ iiii, conficis et uteris; facit et ad usturas et ad veretri ulcera.

[CHAPITRE LI, t. V, p. 545.]

[256] LXXXVIII. *Ad cancrena*¹
in matrice.

[181 v°] LXXXVIII. *Ad matricis*
carcinomata.

Si sine ulcere cancrumata fuerit facta in matrice, signa sunt haec: invenitur in os² matricis tumor durus resistens tactui, est inaequalis et octodes³, colore feculento⁴ subrubro⁵; in aliis⁶ etiam et sublibidus est. Dolores⁷ sunt nimii in inguinibus et subventrale et pectine⁸, saepius etiam usque ad lumbos⁹ et ilia¹⁰ pervenit tangente manu. Si autem de ulcere fuerit generata cancrena, tumor et duritia et dolores similiter

Insanabiles quidem sunt haec; mitigare autem haec et mediocres dolores facere convenit per excatismata ex fenogreco et malvae decoctionem. Valde enim videtur mitigare dolores in ipsis accidentibus paroxysmis. Malvas autem aliqui dicunt evisci folia discocatas in mulsa; teruntur cum micis panis, admixtum modice oleo roseo cum ficus, meliloto et ruta, interdum duritias resolvit. Post autem haec cerutum adhibes

⁵² mordicationem. — ⁵³ ea deest. — ⁵⁴ Egipcia. — ⁵⁵ prohibemus. — ⁵⁶ adhibimus. — ⁵⁷ possent. — ⁵⁸ therebentina. — ⁵⁹ butero. — ⁶⁰ illireces. — ⁶¹ adipis. — ⁶² anserinus. — ⁶³ sevo. — ⁶⁴ capruno. — ⁶⁵ oli. — ⁶⁶ cerusia. — ⁶⁷ dispumato. — ⁶⁸ therebentina. — CHAP. LXXXVIII: ¹ cancrina. — ² hos. — ³ octodis. — ⁴ ficolento. — ⁵ subrubro. — ⁶ alius. — ⁷ doloris. — ⁸ pecteni. — ⁹ lumbus. — ¹⁰ hilia.

^{La}
^{Aa} concurrunt; comedent enim¹¹ se inaequaliter exulcerata membra, et ideo ea quae manant contemplari¹² oportet. Sunt enim aut sordida¹³ et subalbida¹⁴ aut munda¹⁵, libida, seculenta, robra¹⁶ et cum sanguine apparentia. Exeunt¹⁷ enim frequenter ex ipso ulcere liquidus humor aquosus¹⁸, niger, robeus¹⁹, subpallidus cum malo²⁰ odore et reumatizant mulieri propria loca; interdum autem et sanguis purus fluere videtur, currentibus²¹ in eis venis. Et signa ex patientibus locis saepius manifesta fiunt, quoniam dolit matrix, condolit et caput et maxime bregma capitis et oculorum [256 v°] radices et tenontas²², et extremae partes frigescent²³ cum sudore, febres concurrunt subtiles²⁴; et subinde cum autem fuerit inritata passio, etiam strangoria²⁵ sequitur et ventris constrictio. Haec enim passio insanabilis est, sicut Ippocrates²⁶ dixit; nos tamen ad mitigandam causam adjutoria competentia non²⁷ negamus. Curatio ad canceru²⁸ in matrice²⁹. Oportit autem curare lebibus³⁰ et mitigatibus³¹ medicaminibus; incatismata quidem saepius de fenogreco et malvarum decoctione, cataplasmata vero lenes³² mitigativas³³ in commotionibus³⁴, ibisci³⁵ folia in mulsa decocta³⁶ et contrita, cui admiscis³⁷ micas panis et modicum oleum³⁸ roseum cum caricas, melilotu³⁹ et ruta; interdum etiam haec dura emollit. Jubat autem et *dia* sinicon hoc

qui mitigare possit. Relevant autem dolores et lactis mulierum iniquimatus et sucus plan[182]taginis calidus et spissus de croco et opio et ysopo in muliebri lacte confectus et *dia* ponfolingus emplastrus et in his similia.

¹¹ enim *deest*. — ¹² contemplare. — ¹³ sordida. — ¹⁴ subalbida. — ¹⁵ submunda. — ¹⁶ rubra. — ¹⁷ exeunt. — ¹⁸ agosus. — ¹⁹ rubius — ²⁰ male. — ²¹ currentibus. — ²² tenont. — ²³ frigescent. — ²⁴ subtilis. — ²⁵ stranguria. — ²⁶ Ypocratis. — ²⁷ non *deest*. — ²⁸ cancro. — ²⁹ matrici. — ³⁰ libidus. — ³¹ medicativis. — ³² lenis. — ³³ mitigativis. — ³⁴ commucionibus. — ³⁵ yvisci. — ³⁶ discocta. — ³⁷ admixcis. — ³⁸ olium. — ³⁹ melilotu.

^{4a}
 modo confectum : dactulos coctos^{4a}
 in sapa, addis vitella⁴¹ ovarum et alfitia
 aut opium cum coriandro aut poligono;
 haec enim in doloribus adhibebis⁴²;
 post autem cerotos⁴³ superponis⁴⁴ de
 oleo⁴⁵ roseo aut⁴⁶ myrtino aut enantino
 aut melino cum dactulos in sapa coctos
 aut de ovis aut de hordeo⁴⁷ combusto,
 quem supra ad ulcera diximus. Propriae
 autem expedire videntur ex ypostatmias⁴⁸
 quae inveniuntur in aereis⁴⁹ vasis et
 assata ea teruntur, et supermittis⁵⁰ cerotarium
 de oleo⁵¹ roseo factum, donec
 ad modum emplastri fiat. Deforis
 igitur haec sunt adhibenda adjutoria;
 intrinsicus autem adhibitus mitigat loca
 oleus; quod si ulcerata sunt loca, lacte⁵²
 muliebri incymatizas aut plantaginis⁵³
 suco tepido; si autem sanguis fluit,
 poligoniae suco incymatizas cum modico
 libano. Mitigant et pessi⁵⁴ de croco
 et lacte⁵⁵ muliebri et opiu⁵⁶ et ysopu⁵⁷.
 Omnibus autem melius jubat non solum
 ad haec, sed etiam ad veretri passionis⁵⁸;
 confices⁵⁹ autem sic: lythargyru⁶⁰ Italico⁶¹
 lavatu⁶² ÷ vi, libanu arrenos⁶³ ÷ ii,
 ysopu⁶⁴ ÷ ii, adapes⁶⁵ porcinos⁶⁶ recentes⁶⁷
 ÷ ii, [257] butyru⁶⁸ recente ÷ ii, cera
 terrenica ÷ ii, oleu roseu⁶⁹ ÷ iii; reponis
 medicamen in buxide plumbea⁷⁰; siccum
 autem factum infunditur oleo roseo, lythargyrum⁷¹
 solvis cum suco intubae ad pinguidinem
 mellis; cetera vero supermittis et uteris.
 Item ad carcinomata⁷²

^{4a} dactulus coctus. — ⁴¹ vitella. — ⁴² adhibis. — ⁴³ cerotus. — ⁴⁴ superponis. — ⁴⁵ olio.
 — ⁴⁶ aut deest. — ⁴⁷ ordio. — ⁴⁸ ypostamis. — ⁴⁹ aereas. — ⁵⁰ supermittit. — ⁵¹ olio.
 — ⁵² lacti. — ⁵³ plantagine. — ⁵⁴ pissi. — ⁵⁵ lacti. — ⁵⁶ opio. — ⁵⁷ ysopo. — ⁵⁸ passionis.
 — ⁵⁹ conficis. — ⁶⁰ litargero. — ⁶¹ Italico. — ⁶² labato. — ⁶³ arenos. — ⁶⁴ isopo.
 — ⁶⁵ adipis. — ⁶⁶ porcinos. — ⁶⁷ recentis. — ⁶⁸ butero. — ⁶⁹ olio roseo. — ⁷⁰ plumbis.
 — ⁷¹ litargirum. — ⁷² cancrumata.

Aa
se comedentia uteris medicamen omnibus probatissimum, quem Arcigenis de vino Adriano usus est ad matricis vel in quolibet⁷³ locum natum cancrum.

La

[CHAPITRE LII, t. V, p. 545.]

[255] LXXXVII. *Ad ragadas in matrice.*

XC. *Ad eas quae ragadas in matrice habent.*

Ragadas¹ in matrice² ex violentia partus et infantis caput si fuerit immane fit scissura³ in os matricis, quod Greci *ragadas*⁴ vocant, et quidem mox imprimis praesente dolore⁵ latere videtur scissura, sicut dolores⁶ post partu⁷ recentes⁸ facere solent⁹, sed matri¹⁰ paulatim sentitur tensa ulceratio; nam¹¹ et ad tactum manus dolores¹² sentiuntur et vel quando se¹³ viris commiscuerint¹⁴ similiter, interdum ut sanguis fluat. In qua re removeri¹⁵ oportit cyrurgia¹⁶ et simplices¹⁷ adhibenda sunt medicamina, incatismata et pessos¹⁸ resolutio tetrafarmaco¹⁹. Quod si jam callositatem induxit, *dia* cartu uteris medicamen oleo²⁰ roseo resolutio; haec et callositatem anputat et ulcus purgat. Quod si eum sufferre²¹ non possunt, uteris ireus²² illirice²³, cum mel et terebenthena²⁴ malaxas et inponis. Incatismata vero uteris ptyssanae²⁵ sucu²⁶ pingue aut ex decoctione²⁷ ficorum. Callos²⁸ vero exemtos²⁹ ad inducendam cicatricem expedit inponi *dia catmias* emplastrum resolutum oleo³⁰

Yreus cum mel et terebentina malaxa et superpone, et incatismata expedit sucus de ptyssanas in suco pinguis aut de fici coctionem. Postea autem calli molli facti fuerint, deffussuras ipsas inponere expedit emplastrum *dia catmias* resolutio oleo roseo.

⁷³ quibuslibet. — CHAP. LXXXVII : ¹ ragadas. — ² matrici. — ³ scissura. — ⁴ ragadas. — ⁵ praesentem dolorem. — ⁶ doloris. — ⁷ partum. — ⁸ recentis. — ⁹ solit. — ¹⁰ matricem. — ¹¹ ulceracionem. — ¹² doloris. — ¹³ si. — ¹⁴ cummiscuerint. — ¹⁵ removere. — ¹⁶ cyrurgia. — ¹⁷ simplicis. — ¹⁸ pissus. — ¹⁹ tetrafarmacum. — ²⁰ olio. — ²¹ sufferri. — ²² yrius. — ²³ bellirici. — ²⁴ therebentina. — ²⁵ thesani. — ²⁶ sucus. — ²⁷ decoctioni. — ²⁸ callus. — ²⁹ exemptus. — ³⁰ olio.

Aa
roseo aut emplastrum qui³¹ dicitur
edricon³² de lythargyro³³ factus.

LXXXVIII *. *Ad matricis ulcerationem¹ curatio.*

Ulceratio in matrice fit interdum ex reumatismo² corporis ex ipsa reuma se comedens, interdum ex avorsu³ aut ex embriulcias⁴ aut ex corruptione aut punctione⁵ utendo acras. Quibus signa sunt haec; dolores in locis ipsis patiuntur cum punctione⁶ inter aliquas venientes oras⁷; [255 v°] exit autem humor purulentus aut sordidus⁸ aut tabidus⁹ cum alia signa quae sunt propria matricis, id est capitis¹⁰ dolores et maxime bregma, et musculi¹¹ maxillarum¹², et oculorum sedes¹³ et articularum et digitorum; quod si extrinsecus¹⁴ est ulcus, per diemetra perspicitur; nam si intrinsecus, sequentibus signis agnoscis¹⁵. Curatio. Adhibenda est ergo curatio ulceribus constitutis incatasmata, inbroces¹⁶, cataplasmata et pessos¹⁷ quae jam dicta sunt; propria autem sunt ulceribus in matrice generatis, qualia sunt crocus optimus tritus cum lacte muliebri et simul addis de¹⁸ oleo roseo aut susino¹⁹ factum cerotum²⁰ cum cera terrenica et adapes²¹ anserinos²², inlinis et cum lana pessos²³ factos inponis; hoc optimum est et dolores mitigat et ulcera sanat; est autem utilissimum²⁴ et ad dolores expediens. Conficitur sic: papaveris capita cum semine²⁵ suo in sapa infundis diebus duo aut post haec coquis donec discoquantur²⁶ fortiter, deinde accipis rosae flos aut folia trita et creta tricoccino²⁷ < v, crocu optimu²⁸ < iii, capita papaveris discoccta < v, teris omnia simul cum sapa ubi [pa]paver²⁹ discoccta est, et ubi diligenter fuerit tritum, addis cerotum³⁰ hoc modo confectum: cera terrenica < ii, oleum roseum aut narcissinum < ii, resolvis et supermittis³¹ in mortario ubi sunt cetera trita, et cum bene fuerint mixta reponis in buxide³² stagna³³, et cum opus fuerit, resolvis cum oleo³⁴ roseo et cum pesso³⁵ inpones. Facit autem et ex ovis coctis vitella³⁶ cum croco et oleo roseo et adapes³⁷ anserinos³⁸ et medulla cervina confectum. Haec autem omnia et dolores mitigat et ulcera curat et ad cicatricem perducit. Quod si sordida³⁹ fuerint ulcera, non satis opus est ad ulcera purganda Aegyptia⁴⁰ medicamen⁴¹ adhibere propter iu vel alias scarotica medicamenta [256], quae mordicationem faciunt quia inutiles⁴² sunt matri⁴³, sed oportet adhibere medi-

³¹ que. — ³² idrigon. — ³³ litargiro. — CHAP. LXXXVIII: ¹ ulceracionum. — ² reumatismum. — ³ aborsum. — ⁴ hembrulcias. — ⁵ pocionis. — ⁶ conpunctionem. — ⁷ horas. — ⁸ sorditus. — ⁹ thabidus. — ¹⁰ capita. — ¹¹ muscoli. — ¹² maxelorum. — ¹³ sed his. — ¹⁴ extrinsecus. — ¹⁵ agnuscis. — ¹⁶ embrocis. — ¹⁷ pissus. — ¹⁸ cum. — ¹⁹ sosnio. — ²⁰ facto ceroto. — ²¹ adhipis. — ²² anserinus. — ²³ pissus. — ²⁴ hutilissimum. — ²⁵ semen. — ²⁶ discoquatur. — ²⁷ tricoccino. — ²⁸ crocu optimo. — ²⁹ papaveris. — ³⁰ ceroto. — ³¹ sipermittis. — ³² boxide. — ³³ stagnina. — ³⁴ olio. — ³⁵ pisso. — ³⁶ vetella. — ³⁷ adipis. — ³⁸ anserinus. — ³⁹ sordita. — ⁴⁰ Egyptia. — ⁴¹ medicamina. — ⁴² inutilis. — ⁴³ matri.

* Ce chapitre manque dans le texte grec et dans le manuscrit de Leon.

camen de mel et terebenthen⁴⁴ et butyru⁴⁵ et oleu roseu⁴⁶, aequalia pondera in duplici vaso resoluta. Aliqui autem et crocum admiscunt⁴⁷, bene autem facit et ireus⁴⁸ ellerica⁴⁹ cum mel mixta et adposita et decoctio irei⁵⁰ et aristolociae; cum vero purgata fuerint ulcera, ad praedictos⁵¹ pessos⁵² vel medicamenta reverteris. Adhibis⁵³ autem ad ulcera matricis et hoc medicamen: hordei usti cinus $\frac{1}{2}$ i, adapes⁵⁴ anserinos⁵⁵ librae iiii, seu caprunu⁵⁶ librae iii, oleu⁵⁷ myrtite librae ii, lithargyru⁵⁸ lavatu⁵⁹ libra i, cerussa lavata libra i, mel dispumatu $\frac{1}{2}$ iiii, terebenthen⁶⁰ $\frac{1}{2}$ iiii. Facit haec et ad usturas et ad veretri ulcera.

[CHAPITRE LIII, t. V, p. 546.]

[253 v] LXXXIII. *Ad fyma¹ curatio²*
in matrice.

[182] XCI. *Ad fimo in matrice.*

^{La}
Fit fymus, quod nos tumorem mollem dicimus³, in ore⁴ matricis aut ex vulnere praecedente⁵ aut ex inflammatione in scyron⁶ versum. Curari⁷ autem oportet ex incatismata quae malaxant, quales⁸ sunt ex aqua et fenigreci⁹ decoctione factas, et¹⁰ cataplasmas¹¹ similiter quae malaxint, sed et pessos malacticos adhibis. Si autem passio prolongaverit, uteris vapprationes¹² et suffumigationes¹³ ex aromatibus. Solvit fymata¹⁴ pessus¹⁵ de ysopu¹⁶ et nitru¹⁷ et terebenthen¹⁸ factus.

^{La}
Fit fimo in ipso ore matricis aut ex ulcus precidentem aut ex inflammationem induratus. Curari autem oportet per incatismata quae molliri possunt, quae fiunt ex ydreleo et fenigreci decoctionem. Cataplasma autem similiter et pessus malacticus adhiberi oportet. Quod si diuturna sit passio, uteris epatmismes et himiasin de aromabus confecta; solvit enim fymon de ysopo ygron et nitro et terebentina pessus.

[CHAPITRE LIV, t. V, p. 546.]

LXXXV. *Ad inpneumatosin¹ matricis.*

XCLII. *Ad inpneumatoseus matricis.*

Inflatur² matrix ex frigore aut avorso aut ex difficili partu³, matricis [254] os⁴ clauso facto, aut ex sanguinis glevola in matrice⁵ facta, quam Greci *trombon*⁶

Pneumatosi in amplidinem vel ambitum matricis accidentem, haec est diligentia adhibenda. Contigit autem haec passio ex tumoribus pectini et

⁴⁴ therebentina. — ⁴⁵ butero. — ⁴⁶ olio roseo. — ⁴⁷ admiscunt. — ⁴⁸ irius. — ⁴⁹ hilerica. — ⁵⁰ yrie. — ⁵¹ predictus. — ⁵² pissus. — ⁵³ adipis. — ⁵⁴ adipis. — ⁵⁵ anserinus. — ⁵⁶ seu capruno. — ⁵⁷ olio. — ⁵⁸ lithargiro. — ⁵⁹ labato. — ⁶⁰ therebentina. — CHAPITRE LXXXIII: ¹ fimo. — ² curato. — ³ dimus. — ⁴ hore. — ⁵ precidenti. — ⁶ sciras. — ⁷ curare. — ⁸ qualia. — ⁹ fenugreci. — ¹⁰ facta sit. — ¹¹ cataplasma. — ¹² vapprationis. — ¹³ super fumentacionis. — ¹⁴ fima. — ¹⁵ pissus. — ¹⁶ isopo. — ¹⁷ nitro. — ¹⁸ therebentina. — CHAP. LXXXV: ¹ inpneumatusin. — ² inflamatur. — ³ difficile partum. — ⁴ hos. — ⁵ matrici. — ⁶ trombon.

Aa vocant, de⁷ qua re dupliciter quam solit⁸ fit ventositas in matrice⁹; est quando in cubile¹⁰ ipso concipitur, quemadmodum et in intestinis¹¹ contingere potest, et maxime in cholo¹² aliquando per poros¹³ invisibiles¹⁴ inflatio¹⁵ latens singula membra insertat, et propterea¹⁶ passio videtur occulta¹⁷. In omnes autem ventositates inflatur subventralis pube¹⁸ tenus, non minus quam in ydroke timpanite¹⁹. Dolor sequitur durus cum punccionibus²⁰, perveniens usque ad diafragma et stomachum²¹ simul et tensionem faciens, non minus utrasque latera tendens, et inguinum ventositatem²² significat esse in concavatione vel in ipso sinu²³ matricis, subito collectus cum mormur²⁴ et sonu²⁵ consurgens, quemadmodum et in intestinis fieri solit. Quando autem prolongata fuerit passio, insanabilis fit, et quando in corpore ventositas est²⁶, dolores nimios²⁷ facit.

Curatio ventositatis. In initio igitur a cibo abstinenda est et²⁸ embrocas de²⁹ oleo rutino, et si nihil est quod prohibeat, flebotomus adhibendus est. Incatisma³⁰ autem facis ex aqua, ubi decoxeris ruta, puleiu, artemisia et his similia. Quod si adhuc manserit aegritudo, etiam diuturna facta est passio, catarticum dabis *dia colocuentidos*³¹ iera³², et primo pycra³³ dabis bibere. Uteris vero cataplasma de caricis, ysopu, nitru³⁴, ruta. Item alia *dia spermaton*³⁵, apii semen, cyminu³⁶, anissu³⁷, feno-

La quando etiam ex toto subventralem, non etiam minus ad ydropiciam tempantem existens. Adjutoria autem ad haec oportet mox ab initio passionis, inveterata enim passionis haec insanabiles fit. In initio igitur, si nihil sit quod prohibeat, flebotomanda est aut catharticum dandus est *dia colocuentidos* hiera, ita cataplasmata de ficis et ysopo ygro ruta, et ventosas cum scarificationem et malagma poliarcion. Incatismata autem decoctione evisci et ficis; pessus vero adhibes confectus de terebentina, galbana, smyrnes, yreus et ysopo.

⁷ da. — ⁸ solvit. — ⁹ matricem. — ¹⁰ cubili. — ¹¹ intestinis. — ¹² colo. — ¹³ poros. — ¹⁴ invisibilis. — ¹⁵ inflacio. — ¹⁶ propterea. — ¹⁷ occulta. — ¹⁸ pubi. — ¹⁹ tympanitem. — ²⁰ conpunctionibus. — ²¹ stomachi. — ²² ventositatum. — ²³ ipse in. — ²⁴ mormore. — ²⁵ sono. — ²⁶ et. — ²⁷ doloris nimius. — ²⁸ ex. — ²⁹ et. — ³⁰ incatismata. — ³¹ dea colocuentidos. — ³² gira. — ³³ pigra. — ³⁴ isopo, nitro. — ³⁵ spermaton. — ³⁶ cimino. — ³⁷ aneso.

culi³⁸ semen ameos³⁹, ireos⁴⁰ farina.
 Ventosas autem ponis cum scarificatione;
 incatismata vero uteris ubi coquis ruta,
 puleiu, artemisia, cassia. Pessos malacticos⁴¹ vel incymatismos⁴² uteris incatismata de caricis et ibiscu⁴³ ubi coxeris. Malagmas vero uteris poliarciu⁴⁴ et dia spermaton⁴⁵ et dia dafnidon⁴⁶ et dropaces⁴⁷ et senapismos⁴⁸, et aquas naturaliter calidas utatur [254 v°]. Quod si trombus⁴⁹ os⁵⁰ matricis obtruserit, ex quo ventositas fit inclausa, uteris incatismata habundanter et inmisso digito resolvis glebam sanguinis. Si⁵¹ autem ex frigore et aliqua corruptione et difficili partu os matricis fuerit obclusum aut⁵² trumbum⁵³ obtrusa, in accessionibus vero adhibes calefactionibus, potionibus⁵⁴ incymis⁵⁵, cataplasmatibus, ventosis cum scarificatione. In declinatione autem prolongatae passioni frictiones⁵⁶ universales⁵⁷ vel locales⁵⁸, dropacismus, senapismus⁵⁹. Cataplasma vero de caricis et nitru⁶⁰ et absentiu⁶¹ epetismas⁶², quae supradicta sunt. Primo autem cerotos, postea vero incatismata, ubi coquitur pastinaca⁶³, daucus, puleius, artemisia, ysopus⁶⁴, lauri baca. Ipsa autem virtute et pessi⁶⁵ de ruta, mel et nitru⁶⁶. Similis autem est et hoc: caricas pingues contusas, ut omnem semen⁶⁷ ejus auferas \angle i, cyminu tritu⁶⁸ \angle ii, afronitru⁶⁹ \angle i. Propter autem multa ipsius mordicationem et acridinem⁷⁰, in lacte⁷¹ ante intinguis eum et

³⁸ fenoculo. — ³⁹ ameus. — ⁴⁰ yrius. — ⁴¹ pissus malacticus. — ⁴² incimatismus. — ⁴³ visco. — ⁴⁴ puliarcio. — ⁴⁵ spermaton. — ⁴⁶ dafniton. — ⁴⁷ dropacis. — ⁴⁸ sanapismus. — ⁴⁹ trumbos. — ⁵⁰ hos. — ⁵¹ si deest. — ⁵² ob. — ⁵³ trumbus. — ⁵⁴ pocionibus. — ⁵⁵ incimus. — ⁵⁶ friccionis. — ⁵⁷ universalis. — ⁵⁸ localis. — ⁵⁹ senapismo. — ⁶⁰ nitro. — ⁶¹ absencio. — ⁶² epitemas. — ⁶³ pastenaca. — ⁶⁴ isopus. — ⁶⁵ piss. — ⁶⁶ nitro. — ⁶⁷ omnis mentem. — ⁶⁸ cimino trito. — ⁶⁹ afronitro. — ⁷⁰ agridinem. — ⁷¹ lactem.

^{Aa}
sic⁷² uteris. Item ad duritias matricis
cera libra i, butyru⁷³ libra i, oleu rutinu⁷⁴
libra i, oleu irinu⁷⁵ libra i, oleu nardinu⁷⁶
libra i, mel libra i, nitru ÷ iij. Item
aliut malacticu⁷⁷ et calasticus⁷⁸ proba-
tus pessus⁷⁹: cera libra i, oleu susinu⁸⁰
libra i, oleu roseu⁸¹ libra i, oleu Cy-
prinu⁸² libra i, adapes⁸³ anserinos⁸⁴ li-
bra i, ireus⁸⁵ siccu⁸⁶ libra i, tereben-
tena⁸⁷ ÷ vi, adapes⁸⁸ leoninas ÷ vi,
adapes⁸⁹ ursinas ÷ vi, medulla cervina
÷ iiii. Facit ad inflammationes⁹⁰ et
dolores⁹¹ et duritias diurnas et infla-
tiones⁹².

LXXXVI*. *Ad tymos¹ in matrice².*

Surgunt tymi³ in matrice⁴ circa pinnacula ejus, in veretro matricis, interdum⁵
et circa os⁶ ipsius. Verruca⁷ est enim aspera, quam Greci *tymum*⁸ vocant. Oportit
autem medio ferramento extendere conprachinum⁹ tymum¹⁰, incidere ferra-
mento, quo¹¹ polippus¹² inciditur. Cum vero amputaveris, pulverem [256] uteris
qui sanguinem reprimat¹³, quale est¹⁴ quem Greci¹⁵ *stalticon*¹⁶ appellant, id est
gallae¹⁷ pulver aut stiptiria scisten¹⁸ cum aequali¹⁹ pondere lapide defrigu²⁰ et
rose flores²¹ et mali granati²² cortices²³ siccas; haec et repremunt et purgant et
in cicatricem²⁴ ducunt ulcera. Interiores²⁵ autem de cicida²⁶ cataplasma inponi-
mus, fugientes²⁷ cirurgia²⁸.

[257] LXXXVIII. *Ad mamillarum causas diversas¹ et cancrum et omnes vulnera²
vel in aliis locis factum³.*

Ad cancos⁴ in mamillas⁵ vel in aliis locis⁶ qui se comedit Archigenes⁷
composuit⁸ hoc modo: in Adriano⁹ optimo vino ℥ xx ros marinu ℥ xii, co-

⁷² sic *deest*. — ⁷³ butero. — ⁷⁴ olio rutino. — ⁷⁵ olio irino. — ⁷⁶ olio nardino. —
⁷⁷ malactico. — ⁷⁸ calasticos. — ⁷⁹ pissus. — ⁸⁰ olio sissino. — ⁸¹ olio roseo. — ⁸² olio
Ciprino. — ⁸³ adipis. — ⁸⁴ anserinus. — ⁸⁵ yrius. — ⁸⁶ sicco. — ⁸⁷ terebentina. —
⁸⁸ adipis. — ⁸⁹ adipis. — ⁹⁰ inflammacionis. — ⁹¹ doloris. — ⁹² inflacionis. — CHA-
PITRE LXXXVI: ¹ tymus. — ² matricis. — ³ thimi. — ⁴ matricis. — ⁵ etiam *addit*. — ⁶ hos.
— ⁷ veruca. — ⁸ thimum. — ⁹ comprehensum. — ¹⁰ thimum. — ¹¹ quod. — ¹² poliphus.
— ¹³ repremant. — ¹⁴ quali e. — ¹⁵ Grecis. — ¹⁶ talgon. — ¹⁷ galla. — ¹⁸ scistes. —
¹⁹ equali. — ²⁰ defrigo. — ²¹ floris. — ²² malegranate. — ²³ corticis. — ²⁴ cicatrice. —
²⁵ interioris. — ²⁶ caecita. — ²⁷ fugientis. — ²⁸ cirurgia. — CHAP. LXXXVIII: ¹ deversas.
— ² ulcera. — ³ factum *deest*. — ⁴ cancrus. — ⁵ mamillus. — ⁶ vel in aliis locis *deest*.
— ⁷ Archigenis. — ⁸ conponis. — ⁹ Atriano.

* Ce qui suit jusqu'à la page 387 manque dans la traduction de Laon et dans les ma-
nuscripts grecs.

pressi pilas libra i, galla asiana nigra \div vi, cassia syringos¹⁰ optima \div vi; contusa haec infundis in vino superscripto diebus tribus, quarta die coquis cum spatula¹¹ copressina, agitas donec quinta aut sexta pars remaneat¹², tollis et proicis herbas; sucos autem iterum¹³ coquis, donec mellis habeat¹⁴ pinguidinem¹⁵, tunc in vaso vitreo¹⁶ reponis. Uteris autem medicamen purum ad cancrum; si autem pinguior se fecerit, vino infundis. Maxime autem si talis sit¹⁷ passio, adhibendus est; laudatus medicamen ad hanc passionem est. Mitigat enim dolores lacte resolutus muliebri¹⁸ aut vino. Facit autem et ad canculos et in aliis omnibus locis et ad aures¹⁹ et purulentas²⁰ et ad gingivas²¹ infusas et ad dysintericos²² dia gireos²³: oleum²⁴ vetere librae iii, cera libra i ς , colofonia libra i ς , adapes²⁵ porcinos²⁶ libra i ς , lythargyrum²⁷ libra i, psimithium²⁸ \div vi, lini semen sucos²⁹ \div vi, gireos³⁰, id est pollines tenuissimas³¹ tridiceas³² \div vi, libanu \div iii; conficis et uteris.

Item emplastrum ad vulnera cancrosa mitigatorium³³: lythargyrum³⁴ libra i, adapes porcinos³⁵ libra i, vitella³⁶ ovarum assa³⁷, id est cocta dece, oleum³⁸ cyatos³⁹ octo; lythargyrum⁴⁰ teris cum modica aqua, superfundis⁴¹ [257 v] oleum et sic vitella⁴² ovarum mittis et teris simul. Adapes⁴³ autem cum resoluta cera in duplici vaso et super in mortario ubi tritae sunt aliae species mittis. Usus autem ejus est resolutus cum oleo roseo, et cum mutaria lanea aut lineae, quemadmodum expedire videtur, inponis. Dolore autem mitigato⁴⁴, medicamini admiscendum est murra, ireus⁴⁵, aristolocia ana \angle iii; hoc est si⁴⁶ sine vulnere fuerit est adhibendum.

Ad mamillarum inflammationes⁴⁷.

Sesamus bene tritus cum butyro⁴⁸ habundanter malaxas, inponis cataplasma mediocriter tepida duobus diebus⁴⁹. Inflammatione vero non solvente⁵⁰, trans-eundum est ad ea quae fortiora sunt, quale est panem infu[su]m, quod interius est; teris et cum herba⁵¹ perdicadon, id est vitraginis folia, ita ut sit una pars herbae et duas⁵² panis et ceroti mollis pars una et media; teris panem cum herbas et cerotum supermittis, miscis et uteris, et hoc duobus diebus habeat inpositum hoc, et pos[t]ea⁵³ ruperit, perfectius percurat⁵⁴. Item alius dia libanu: onidos⁵⁵, colofonia \div vi, adapes pullinos⁵⁶ libra i, oleum⁵⁷ commune \div iiii, farinas

¹⁰ syringus. — ¹¹ spatula. — ¹² maniat. — ¹³ iterato. — ¹⁴ habitet. — ¹⁵ et addit. — ¹⁶ vitrio. — ¹⁷ sit deest. — ¹⁸ muliebri deest. — ¹⁹ et ad canculos. . . . aures deest. — ²⁰ purulentus. — ²¹ gingivas. — ²² desintericus. — ²³ dia geryus. — ²⁴ olio. — ²⁵ adipis. — ²⁶ porcinus. — ²⁷ litargero. — ²⁸ psimicio. — ²⁹ sucus. — ³⁰ gireus. — ³¹ tenuissemas. — ³² triticias. — ³³ mitigaturium. — ³⁴ litargero. — ³⁵ adipis porcinus. — ³⁶ vetella. — ³⁷ assa deest. — ³⁸ olio. — ³⁹ ciatus. — ⁴⁰ litargero. — ⁴¹ superfundis. — ⁴² vetella. — ⁴³ adipis. — ⁴⁴ mitiganto. — ⁴⁵ yrius. — ⁴⁶ se. — ⁴⁷ inflammationis. — ⁴⁸ butero. — ⁴⁹ et stet duas aut tres horas et sic addit. — ⁵⁰ solventem. — ⁵¹ herbe. — ⁵² partis addit. — ⁵³ est post postra. — ⁵⁴ curat. — ⁵⁵ anodinus. — ⁵⁶ adipis pullinus. — ⁵⁷ olium.

ordei emina media, lini seminis suco⁵⁴ v, iu⁵⁵ i, lythargyru⁵⁶ i, psimithiu⁵⁷ i, libanu⁵⁸ i, teris metallica cum modico suco et hordei farina; subigis cum reliquo⁵⁹ suco, et sit duas aut tres oras⁶¹ et sic⁶² mixta supermittis liquata et uteris.

Ad duritias mamillarum de inflammatione generatas cutaplasma.

Lipi semen farina cum aceto et mel coquis aut fenigreci⁶³ similiter aut⁶⁴ sesamum non labatum⁶⁵, frizum et tritum cum mel mixtum⁶⁶ inponis. Item ad inflammationes⁶⁷: cera, axungia, colofonia, yoscyami⁶⁸ folia, olive folia aequalia folia⁶⁹ teris, soluta supermittis et uteris. Quod si pus⁷⁰ fecerit, incides⁷¹; quae autem nimis humida sunt vulnera, etiam carne circumcisa auferis⁷² ut non [258] cito sanit et motaria⁷³ uteris; licet in omnibus vulneribus non expediat stricta⁷⁴ mittere⁷⁵ motaria, maxime tamen⁷⁶ in mamillis non expediunt constricta esse, ex his enim syringia generantur, sed laxa et mitius inmissa⁷⁷ esse oportet. A die⁷⁸ autem tertio utere basilicon emplastrum cum vino aut pentateon emplastrum aut Macedonicum. Mutaria autem superponis munda, et ut citius carnem producas⁷⁹ et glutinentur quae cava sunt, colletico⁸⁰ uteris Galieni⁸¹ fea⁸² aut alieos⁸³ et supraponis spongea cum vino.

Item diaforetica⁸⁴.

Ad mamillarum dolore et tumore⁸⁵ repremendum. Stercus columbinum teris et facis pulver aut⁸⁶ certe viride cum mel teris, et cera modicum resoluta⁸⁷ supermittis, tollis et uteris. Item ad mamillas emplastrum diaforeticum, hoc medicamen omnem collectum humorem per invisibiles poros⁸⁸ extrahit et duritias solvit; facit et ad parotidas et cyradas⁸⁹. Conficitur sic: olei⁹⁰ i, aqua pluviale i, cera libra i, terebenthenis libra i⁹¹, afronitru libra i, miseos⁹² i, resolvis quae solvenda sunt, supermittis⁹³ pulvera, et coquis donec niger fiat et uteris. Item diaforeticum *dia glyu*⁹⁴: lythargyru⁹⁵ librae ii, glyu⁹⁶ de balneo ubi soli viri labant, et aqua maritima ana libra i, colofonias i viii, cera i vi, lepidos⁹⁷ calcu cecaumenu⁹⁸ i, lepidu⁹⁹ aqua maritima teris per dies plurimos¹⁰⁰. Coquis autem¹⁰¹ simul omnia cum spata calami virides radices¹⁰², donec amolintum¹⁰³ fiat et sic mittis quae remittuntur, resolvis et pro embroce uteris. Facit et ad condilomata¹⁰⁴ et ad vetera vulnera et ad contusuras et ad fracturas¹⁰⁵. Item

⁵⁴ litargiro. — ⁵⁵ psimicio. — ⁵⁶ relicorum. — ⁶¹ et sit. . . . oras deest. — ⁶² sic deest. — ⁶³ fenugreco. — ⁶⁴ et. — ⁶⁵ lavato. — ⁶⁶ mixto. — ⁶⁷ inflammacionis. — ⁶⁸ jusquiama. — ⁶⁹ folia deest. — ⁷⁰ si pus deest. — ⁷¹ incidis. — ⁷² auferis. — ⁷³ mutaria. — ⁷⁴ extricta. — ⁷⁵ mitteri. — ⁷⁶ tamen deest. — ⁷⁷ inmersa. — ⁷⁸ ideo. — ⁷⁹ producas. — ⁸⁰ colerio. — ⁸¹ Galle. — ⁸² nemfea. — ⁸³ alius. — ⁸⁴ diaforetica. — ⁸⁵ tumorem. — ⁸⁶ ut. — ⁸⁷ resolutam. — ⁸⁸ poros. — ⁸⁹ ceradas. — ⁹⁰ olio. — ⁹¹ aqua. . . . libra i deest. — ⁹² miscus. — ⁹³ supermittis. — ⁹⁴ glyo. — ⁹⁵ litargero. — ⁹⁶ glyo. — ⁹⁷ libidus. — ⁹⁸ cicaumino. — ⁹⁹ lipida. — ¹⁰⁰ loco plurimos habet ii teris plurimus. — ¹⁰¹ autem deest. — ¹⁰² viridis radices. — ¹⁰³ admollit. — ¹⁰⁴ condilomata. — ¹⁰⁵ et confracturas.

emplastrum *dia* eleu¹⁰⁶: oleu¹⁰⁷ vetus librae iiii, lithargyru librae iii, acetu¹⁰⁸ librae ii, lepidos calcu nigrum¹⁰⁹ ♀ ii, in xystu¹¹⁰ ♀ ii, sicca teris cum aceto per dies plurimos; lythargyru¹¹¹ autem in aceto et oleo coquis ut se colligat [258 v°] et tunc mittis calciteos¹¹² ♀ ii, et coquis ad prunas molles¹¹³, ut fiat amolintum et supermittis in mortario¹¹⁴; * teris et uteris. Hoc autem medicamen sinus glutinat et syringia desiccat, resolutus cum oleo vulnera digerit et pus facit, vulneribus vero ligatura id est fascia a senus fundi incipis et ad os plagae finis. Item ad ignitas proritu utere *dia* sereos edrico, facit autem et *dia* alon donec rumpat et post aliquot dies aut sea aut alieos uteris. Item emplastrum *dia* aeron, ad syringia et ad mamillas, ad tubascellas, ad inguinas, ad circa collu apostimas factas ut non tollatur, sed labatum utere medicamen in duas pelles inductum et unum tollis, alium ponis, non tertium quem auferis ab eo pus, virtute fortior erit medicamen: pice libra ii, resina pytuina ♀ viiii, cera terrenica ♀ iii, oleu vetus ♀ viiii, aspaltu ♀ iic, farina erus id est lolii creta ad tricoscinu ♀ xiiii; quae remittenda sunt remittis, tollis de foco et superspargis cretum, aspaltum; tepido autem facto, farina lolii superaspargis et acitum ♀ iiii, conficis et uteris; facit autem ad mamillarum pessimas duritias, huic neque plus desiccativus invenitur neque anodinos, id est qui sic cito sine dolore vulnera reddat. Item emplastrum ad ignitas inflammationes mamillarum vel alibi factas: cera, colofonia, oleu ana libra i, miconos ceratitidos molles folia ♀ viii, teris folia, supermittis quae remissa sunt, miscis et uteris. Item ad ulcera pessima in mamillis Arcigenis, qui recipit lythargyru, cera, adapes porcinos ana libra i, oleu cyatos octo et ♀ iic, ova cocta in igne duros vitellos n. x; lythargyru teris cum modica aqua supermissa et vitellos cum oleo teris ubi lythargyrus tritus est; cetera vero duplo vaso resolvis et cum se refrigeraverit supermittis ubi [259] lythargyrus tritus est, miscis et uteris; sic autem eum uteris resolutum cum oleo roseo cum mutaria lanea aut pessos emplastru inponis; et cum anodinus fuerit ulcus, admiscendum est murra, ireos, aristolocia ana < iii, hoc enim et ad non ulcerata facis.

¹⁰⁶ dielio. — ¹⁰⁷ olio. — ¹⁰⁸ aceto. — ¹⁰⁹ calco nigro. — ¹¹⁰ xisto. — ¹¹¹ lithargero. — ¹¹² calcicius. — ¹¹³ mollis. — ¹¹⁴ mortarium.

* La fin de ce chapitre, qui manque dans le texte grec et dans le manuscrit de Laon, existe, pour la majeure partie, dans l'un des deux manuscrits de Paris; elle manque dans Ab, ainsi que plusieurs des chapitres suivants, probablement par suite d'une lacune du prototype de ce manuscrit, ce qui prouve encore une fois qu'il y a eu tout au moins un intermédiaire entre Aa et Ab; dans ce dernier manuscrit la lacune n'existe pas dans l'index des chapitres, qui se trouve en tête du livre, ce qui prouve que ce texte a été copié sur un manuscrit complet à l'origine, mais mutilé par la suite.

[CHAPITRE LV, t. V, p. 547.]

XC. *Ad promptosin matricis.*

Aa

Si matrix preruinae sustenit re-
praemi oportet. Cum foras preruinae
matrix, primo quidem per clystere eva-
cuas intestina. Similiter et si in vissica
urina fuerit collecta, mingere jubes,
tunc conlocanda est in lecto supina
mulier et scema cedianda inclino capite,
renibus elevatis, tibias et pedes sursum
ad se collectos et coxas apertas, deinde
accipis floccum lanae mollissimae ad
magnitudinem oris matricis aptatum et
circumdans suptile linteum, intinguis in
sucro aciae aut ypoquistidos in vino reso-
lutos, adponis ori matricis et sine aliqua
violentia in loco suo sursum repellis
omne quod ruginaverat et praemis
paulatim, donec tumor omnis intrin-
sicus revertatur, tunc superponis extrin-
sicus spongiam in posca expressa et super
subventrale inclinas eam et extendis
et concolligis coxas et unam super aliam
coxam facis eam tenere. Ubi haec op-
time disposueris, occurvas adpones
cum igne multo sursum ad umbilicum
utrisque ileis, tunc bene olentia odora-
menta naribus adhibes. Tertia vero die
sublata lana sedere facis mulierem in
vino stiptico tepido aut aqua in qua de-
coxeris robur et myrta et sidia usque
ad pubetenu. Post haec autem aliam
simili modo lanam ut supra praepara-
tam habeto et supra ipsis locis reponis,
ita ut mulier ut supradictum est caput
deorsum teneat; cataplasma autem in
subventrale inponis de dactulis, alfita,
sidia, lenticla in acito et mel cocto et
iterum post tertia die [259 v°] hoc

[182] XCIII. *Ad proruinae matricis.*

La

Repraemere igitur oportet proru-
inae matricis, priusquam aliquam
clima mutatur ad provocandas scybalas.
Similiter autem et si vissica urina col-
lecta est plena est, hoc catheterismo ex-
trahenda est. Ita sematizanda est quae
patitur in lecto supina, conclusus ha-
bens pedes et suffragines flexas et coxas
apertas habeat. Postea accipies floccum
lanae mollem et scemate et pinguidinem
secundum inpositionem loci ipsius et
tenuem lenteum circumdans intinctum
in sucro ypoquistidus aut acacia in vino
resolutis, adponis matricis sine violentia,
sursum ducis omnem quod ruinae,
donec tumor totus in matrice fiat in
loco suo, et cooperis extrinsecus [182 v°]
spongiam pectinem expressa de posca,
in qua fuit infusa et in lento conlocata,
et extensas simul et compositas habens
invicem coxas, alteris secundum alte-
rum positas. Post autem haec, ventosas
adponis cum flamma multa per umbi-
lico utrasque ilia. Tertia autem die, su-
blata lana, insedere eam facis in vino
nimis stiptico aliquantum tepidum aut
in decoctionem roboris aut myrtae et si-
diae. Post haec autem quod inposita fuit
lana tollis et alia hoc modo facta et in-
fusa medicamini inponis, et cataplasma
extrinsecus inponis subventrali de dac-
tulis et alfita aut lenticula et sidia.
Tertia vero vice iterum haec facis donec
experimentum manifestum cognoscere
possit, quod jam permanet ea quae pro-
ruinae facient.

^{Aa}
ipsut adhibis, donec se omnino con-
praehindat in loco suo.

XCI. *Ad mamillas virginum prohibendas crescere.*

Erugo ferri cum oleo tritus et inlitus. Item coniu semen tritum cum aqua cata-
plasma inposita. Item forfores cum aceto et ruta cocta cataplasma inponis. Item
menta cum alfita, nocēs cum ruta et mel. Item crocus tritus cum lacte inlinitur
et cyminus simul cum ipso aut cum alfita. Item mala Cydonia cocta cum mel
inposita. Appius viridis de lacte trombos factos solvit cum sale fumentatas
mamillas.

XCII. *Ut lac de mamillis siccetur.*

Cera alba dece, catapotia orobiea facta per singulos dies gluttiat, in ventre
plenitudinis gravitate facta sanat; ficos maritimos quod *brion* vocant teris, super-
mittis cerotum cera $\frac{1}{2}$ iii, oleu myrsinu dece; conficis et pones duos dies. Lenticla
cocta teris et cataplasma inponis aut alfita cum menta. Item aquae maritimae aut
salis fumentatio aut cotonia in posca cocta et modico cymino admixto in carta
inducta cataplasma et inposita.

XCIII. *Ad lactem probocandam.*

Provocat lactem et adducit in mamillis ptysana cocta cum feniculo et pota.
Item cardamomu cum vino potus. Item anissus in sorvitionibus datus aut gitter
triobolon cum sorbitione potus aut cum vino dulci potus. Fricatio mamillarum
cum uncto facta, exercitatio manuum vel opera est facienda.

XCV. *De bentrīs solutionem post partum mulierum.*

Post partu quando mulier ventris solutionem patitur aut post purgationem
venter ei intumescit, hanc scias aquam frigidam bibisse in partu, quem hoc modo
curabis. Accipis lenticlam et betam minutam coquis et cum medio cocta fuerit,
supermittis appium viridem et fenoculum minutas, porrum et brassica non plan-
tatos minutos facis et ipsos et supermittis caseum bonum caprunum et [160]
super ignitos carbonēs coquis, et cum fuerit coctum, totum jus excolas et das bibere
patienti cum vino incore; olera autem condis et das manducare quantum voluerit;
sint autem non satis salsa.

[CHAPITRE LVI, t. V, p. 549.]

XCV. *Ad arthricos, podagricos,
sciaticos.*

XCIII. *Ad artreticos et podagricos
et sciaticos; Galenus.*

^{Aa} Ex uno fonte vitiorum haec pas- ^{La} Ad sanandas has passionēs unus
siones dirivatae sunt, sed locorum va- communis est labor ad ipsa inflam-

^{Aa} rietate nominibus dissepatae sunt; nam artritici ex omnium articulorum commotionibus subito in initium passionis incurrunt; podagra vero ex uno articulo prius incedunt, deinde paulatim temporibus se inserendo gravior postea articulos possidens dominatur; scia vero ex uno coxae articulo tormenta suppeditat. Fit itaque reumatismus, licet de flegmatae specialiter natura frigida quam maxime hec causa fiat, quia flegma natura pinguis est, unde et sanies ex ipsa flegma vulneribus efficitur. Ergo cum se articulis conjunxerit et usu ipso commotionis se viscaverit, tunc tardus gressus, tunc dolores vitandi, tunc tormenta graviora succedunt. Cum ergo inflammationes fuerint hortae, digerere oportet qui supercurrunt humores. Si enim suptilior sanies fuerit, in parvo finitur tempore; pinguis autem et viscosus diurnam generat passionem, pene usque quadraginta deducit diebus. Amplius autem si fuerit passio aut infirmantis intemperantia aut medici inperitiam facit; nam si medicus recte curet et patiens jussionibus medici obaudiat, facilius poterit subveniri. Interdum ergo et sanguis et cholera aut flegma aut utrique mixti concurrunt; nam flegmaticus humor aut acidus generat aut hialodes, diu autem in articulis perseverans non solum pinguior, sed et viscosus efficitur, et tubi lapidosi exinde per nodos nascuntur [260 v°], quos Greci *poros* vocant; et cum pori fuerint generati, non spes ut ad pristinum possit reverti sat, sed hoc tantum cum dolor accesserit. In initio curationis ut ho[c] qui molestantur humores evacuari possint catartico, et si plethorico fuerit

^{La} mata loca, ut digerantur et eventari possit qui fluit in ipsis locis humor. Quod si tenuitas humoris sit, in parvo resolvuntur tempore; pinguis autem existentes aut glutinosi si sint, per multos aegrotant dies, sed multo adhuc magis si glutinosus simul et pingues fuerit, tempore diuturno saepiusque xl. extunduntur dies, et non requiescit inflammatio quamvis ante curationem a medicis scilicet recte agantur omnino et oboedientia in omnibus patientes obaudiens medico extiterit. Interdum igitur in ipsa passionem discernere oportet et si sanguineus humor est; quam plurime autem est flegmaticus aut mixtis sunt. Diligentius autem aliquis interpretaens non flegmaticum humorem solum, sed propriae crudum conteneri quam plurime dixit humorem in articulis. Est autem pinguis inte similis vitro in pinguidinem; diu autem in articulis permanens, non solum pingues sed et glutinosus fit et ex hoc fiunt pori, id est tobi generantur, quibus generatis jam nondum spes est vel remedium. In initio autem procurata diligentia, celere reverti possunt articuli ad pristinam sanitatem. Initium autem sit tibi curationis sollicitudo ut qui nocit humor evacuis; quod si plethoricus fuerit, flevotomum prius ante omnibus adhibendum est; ita catharticum dabis et sic medicamenta adhibis in tempore suo et ordine competenti. In manibus autem et pedibus quae repraemere possint reuma uteris.

[183] XCV. *Ad sciaticus.*

Sciaticis autem et artritici custodienda est operatio; in profundo enim

^{Aa} corpore et venas tensas et plenas appareant, flebotomandi sunt priusquam purgentur, et sic post haec locales sunt adhibenda adjutoria in tempore et ordine competenti. Inprimis in manibus et pedibus ea quae repræsentant reuma uteris medicamenta. Sciaticis vero non sunt tales adjutoria adhibenda, in locis enim carnosus in alto consistens continetur humor in musculis et sanguis in venis, et ideo mitigativis in initio sunt curationes adhibendae et neque frigidis nimium neque calidis, qualia postmodum oportet adhiberi. Eos autem qui nimium sunt edaces et inutiles utuntur cibis et preceptis saluberrimis nolunt obedire nec temptare oportet adhibere curationem. Nihil enim ex his jubari possunt. Qui autem obediunt de praesenti sentiunt medella, maxime enim in initio primum vir, antequam si fieri potest dolores surgant, erunt evacuandi per flebotomo et catartico, deinde exercitationes et cibos utantur competentes. Quod si coxae dolor accesserit et plenitudinem sanguinis in eo esse cognoveris, maxime, de talo aut plantis sanguinem auferis. Quod si aliquis antequam flebotometur aut purgetur catartico acres medicamenta super coxa uti voluerit, insanabilem facit passionem in profundo constipatos vel subtractos humores. Jubat autem sciaticos vomitus procuratus et clysteres prius lenes deinde acres adhibiti. Quibus autem constipatus fuerit humor vel nimium constrictus in alto, non tam facile solvi potest, qui ut diximus antequam sanguinem [261] aut catartico purgaretur acrum usus est medicamen, et per hoc constipatio loci facta est,

^{La} existens comminatur his qui continetur humor in venis et muscolis in scia. Mitigativum ergo in initio opus est medicamen est ad coxae doloris neque frigidum neque nimis calidus fortiter, quibus postea opus habent. Castromargus igitur, id est qui ventri soli serviunt et male utuntur dietam et sunt comestores, hii contempnendi sunt et ad curationem non sunt suscipiendi, quia nullum juvamen sentire possunt. Qui tamen oboedientes sunt, juvare possunt et maxime si initium primum viris ante evacuas, priusquam inflammatio accedat. Postea autem et exercitationis et per dietam ad sanitatem adducuntur. Non parvus enim ad plenitudinem sanguinis factus sciaticus; curavimus eos maxime de suffraginis aut de talos vena incidentes. Si autem priusquam totum evacuetur corpus, acerrimis medicamentis ad sciaticus usus est in quo loco dolore patiebatur insanabilem operabatur, est ipsam passionem constrictam ibidem ipsam plenitudinem. Juvat autem et sciaticus vomitus si adhibeatur, magis tamen per ventrem evacuatio juvat. In quibus autem constipationem jam facta est et insolubiles, propter quod ante evacuationem acrum usus est medicamentum, ventosa major inposita in ipso loco juvat, et ex medicamentis ex quibus cathartica conficitur clysteris fuerit usus, qualis est de coloquintida confectus.

Aa

Maximum adjutorium est ventosas in-
ponere et catartico frequenter ventrem
purgare et clysteres acres adhibere ex
coloquentidae et centauriae decoc-
tionem.

La

[CHAPITRE LVII, t. V, p. 552.]

XCVI. *Ad podagricos et artriticos et ad
reumaticas passiones.*

Aristolocia pota cum aqua artriticos
sanat; fabae farina cum aqua cocta ad-
dita adipe porcina bene facit; Adaman-
tius auctor. Brassica cum foliis et ra-
dicibus suis usta, cines ejus cum adipe
porcino inposita doloribus bene facit
cum recente adipe. Ad digerendos vero
humores cum vetere axungia* reso-
luti¹ cineres² bene³ faciunt; dolores⁴
tollit et humores⁵ digerit⁶ vulpes⁷ in-
tegras coctas in oleo⁸; multi⁹ ex eo cu-
raverunt artriticos¹⁰. Vivas igitur vulpes
in¹¹ majore¹² vaso coctas, quod si vivas
non tenentur, occisas eodem modo
mittis et excoquis. Similiter autem et
yenas cocuntur¹³. Fit autem diaforeticus
oleus hoc modo factus¹⁴: mittis in tina
et in ipsa eum deponis et faciunt ibi
longa mora: desiccat¹⁵ enim artriticos¹⁶
non solum in tumore¹⁷ posita loca, sed
etiam totum corpus evacuat et ad sani-
tatem perducit.

XCVI. *Ad podagricos, artriticos et ad
reumaticas passiones.*

Aristolocia pota cum aqua juvat,
fabae farina cocta et addita adipe por-
cina bene facit, ut Amantius dixit;
brassica, caulium radices ustas, cinis
ipsarum recente adipe. Si autem diafo-
risin fieri opus habent, cum vetus in-
ponis adipe. Vulpis tota cocta in oleo;
aliqui artreticus curaverunt siquidem
sic, vivas mittentes vulpis in grandem
aeneum, quidam autem et mortuas,
similiter autem et yenas coquentes fe-
cerunt diaforeticum oleum, et sic tinas
implentes intinabant eos in toto anno
artreticus.

[261] XCVII*. *Ad podagras anodinon.*

Epethima¹ in accessiones² uteris, ubi dolores sunt nimii³, opiu miconos⁴, crocu

CHAP. XCVI: ¹ soluti. — ² cernis. — ³ vene. — ⁴ et doloris. — ⁵ humoris. — ⁶ diri-
git. — ⁷ vulpis. — ⁸ olio. — ⁹ multum. — ¹⁰ artriticos. — ¹¹ in deest. — ¹² majorem.
— ¹³ coquuntur. — ¹⁴ eo addit. — ¹⁵ dissiccat. — ¹⁶ artriticos. — ¹⁷ tumorem. — CHA-
PITRE XCVII: ¹ epitema. — ² accessionis. — ³ nimiae. — ⁴ opio miconis.

* Ici prend fin dans le manuscrit Ab la grande lacune que nous avons indiquée plus
haut, p. 386.

* Ce chapitre ne se trouve que dans le manuscrit de Paris.

ana dragmas iiii, teris cum lacte vaccina aut caprina⁸, et panis interioris mollem mittis, et teris fortiter ut mollis fiat⁶; malaxas admixto oleo roseo et ponis cataplasma et superponis⁷ deforis folia betae aut lactucae. Est⁸ autem quando opiu et crocu⁹ cum lacte¹⁰ terentes¹¹, supermittimus¹² cerotum de oleo roseo factum et in linteo¹³ inductum superponimus.

*Item ad podagras ex alio auctore cerotum*¹⁴.

Opiu¹⁵ ∟ i, gyreos¹⁶ ∩ ii, cera ∩ iii, oleu¹⁷ quod sufficit, cum suco lini seminis¹⁸ sucos¹⁹ teruntur et remissa superfunduntur [261 v°]. Item cerotum²⁰: afronitru²¹ ∩ iii, stipteria scistes²² ∩ iii, linis seminis sucu²³ ∩ i, cera alba ∩ iii, oleu²⁴ ∩ viii, adapes anserinos²⁵ ∩ i, conficis et uteris. Item aliut probatum: afronitria ∩ xx, stipteria scistes²⁶ ∩ vi, cera ∩ vi, oleu commune²⁷ libra i; teris stipteria²⁸ et afronitru²⁹ cum³⁰ suco lini seminis, et supermittis resoluta et uteris in ipsa accessione et in initio passionis; mitigat dolores³¹ mirabiliter. Item aliut, quod usi sumus frequenter et ad multos³² probabimus³³, faciens in superpositionibus quemadmodum et in principio: sales ∩ iii, cera alba libra i, oleu roseu³⁴ ∩ i, ovarum albumen nove³⁵, afronitria nove; frigis sale et tundis³⁶, solvis cerotum³⁷ et super sale, mittis afronitria vero aceto et supermittis, et cum refrigeraverit, mittis albumen ovarum et uteris.

[CHAPITRE LVIII, L. V, p. 553.]

[261 v°] XCVIII. *Curatio articulis
induratis cum inflammationem.*

^{Aa} Viola^a albae¹ radices² cum acito³ tritae et inpositae⁴ solvunt duritias cum inflammatione⁵ factas, et sanat caseus⁶ vetustissimus et acressimus⁷ in articulis⁸ poros factos⁹. Usi¹⁰ sumus cum porcinae carnes insalatae¹¹ veteris¹² decoctione¹³ in mortario admixta et trita, ut se in uno¹⁴ bene colligat et inposita magnifice¹⁵ jubatus est. Erumpit enim

XCVII. *Curatio in articulis sciroides
inflammationibus.*

^{La} Ad porus autem in articulis factus dictum quidem est in septimo libro, dicendum et nunc est; radices violae albae cum acetu cyrumerias in articulis inflammationis sanat; careus quam acerrimus articulos poros habentibus in articulis usi sumus [183 v°], et porcinas carnes salsas ubi coctas sunt in mortario, ubi teritur caseus cum ipsam

⁸ capruno. — ⁶ et addit. — ⁷ superponis. — ⁸ est deest. — ⁹ opio et croco? — ¹⁰ lac-tem. — ¹¹ torpentis. — ¹² supermittis. — ¹³ lencio. — ¹⁴ ceroto. — ¹⁵ opium. — ¹⁶ gi-reus. — ¹⁷ olio. — ¹⁸ sementis. — ¹⁹ sucus. — ²⁰ ceroto. — ²¹ afronitro. — ²² scistis. — ²³ suco. — ²⁴ olio. — ²⁵ adipis anserinus. — ²⁶ stipteria scistis. — ²⁷ comuni. — ²⁸ stipteria. — ²⁹ afronitro. — ³⁰ cum deest. — ³¹ passionis. — ³² multus. — ³³ probavimus. — ³⁴ olio roseo. — ³⁵ novem. — ³⁶ et addit. — ³⁷ ceroto. — CHAP. XCVIII: ¹ viole albe. — ² radices. — ³ aceto. — ⁴ inpositi. — ⁵ inflammationis. — ⁶ careus. — ⁷ agrissimus. — ⁸ ticolis. — ⁹ porus factus. — ¹⁰ busi. — ¹¹ porcini carnis insalate. — ¹² uteris. — ¹³ decoctioni. — ¹⁴ ano. — ¹⁵ magnifici.

Aa
volutariae¹⁶ sine incisione et evapora-
bat¹⁷ sine molestia per singulos¹⁸ dies
superposita¹⁹ in loca, quae poros ha-
bebant. Platani²⁰ folia virides²¹ trita et
inposita facit ad geniculorum²² inflam-
mationes²³. Jubat²⁴ autem eos et eufor-
bium²⁵ tritum cum oleo²⁶, admixta cera
soluta; saepius enim hoc usi²⁷ sumus
ad geniculorum²⁸ ex frigore dolores²⁹
et in aliis locis, et sine dolore sub ce-
leritate³⁰ sani facti sunt.

La
decoctionem et adunatum superposi
poro, magnifice juvati sunt; currentem
enim sponte sua decocte sine incisio-
nem sine molestiam per singulos dies,
porus evacuatur, platani folia virides
trita in geniculorum inflammationis.
Juvat euforbium cum oleo tritum, cera
soluta liquidata supermissa; hoc un-
guentum saepius usi sumus ad genua
ex frigore dolentis et ad alia multa
loca; anodinus est et cito tollit dolo-
rem hoc modo confectus: euforbium
÷ i, oleum dulce libra i, cera ÷ ii;
conficis et uteris.

[CHAPITRE LIX, t. V, p. 554.]

*Ad duritias podagrae¹; Filagrius²
libro v.*

Peucedani³ radices⁴ ÷ ii, asiae pe-
tre⁵ flores⁶, sin minus salis ammo-
niaci⁷ ÷ ii, gutta ammoniacos⁸ ÷ i,
lanae sucidae ustae⁹ cinus ÷ i, aristo-
locia [262] rotunda scripulos viii, pu-
mice scripulos viii, canis stercus albu
scripulos viii, iu xystus¹⁰ scripulos viii,
lepidus calcu¹¹ scripulos viii, miseos¹²
scripulos viii, castoriu¹³ scripulos xii,
smyrnes¹⁴ ÷ iii, viscu querquenu¹⁵
÷ iii, cera ÷ xii, pytuinis¹⁶ ÷ xii,
pice¹⁷ Brutia ÷ xviii et scripulos vi,
oleum¹⁸ quod sufficit, acetum acerrim-
um¹⁹ quod sufficit.

*C. Ad scyros podagrae; in tertio libro
podagricos scripsit Filagrius.*

Peucidani radices ÷ ii, asiae petre
flores, si autem non fuerit inventus,
salis ammoniaci mittes, propoleus pin-
guem ana ÷ ii, ammoniacum tymia-
matum ÷ i, lana sucida usta [184] ci-
nus ÷ i, aristolocia rotunda, pumice,
femus canis, iu xystu, leppidus calcu,
miseus ana ∟ xvi, castoreo ∟ xii,
smyrnes ÷ iii, visco querquino ÷ iii,
cera ÷ xii, pici Brutia ÷ xviii gram-
mata sex, oleum quod sufficit, acetum
acerrimum quod sufficit.

¹⁶ voluntariae. — ¹⁷ vaporavit. — ¹⁸ singulus. — ¹⁹ superposita. — ²⁰ plantania. —
²¹ viridis. — ²² genoculorum. — ²³ inflammationis. — ²⁴ jubatus. — ²⁵ euforbium. —
²⁶ olio. — ²⁷ busi. — ²⁸ genoculorum. — ²⁹ doloris. — ³⁰ celeritati. — CHAP. LIX: ¹ po-
dagri. — ² Filagrius. — ³ peucitani. — ⁴ radices. — ⁵ asse petre. — ⁶ folioris. — ⁷ amo-
niaci. — ⁸ ammoniaci. — ⁹ usti. — ¹⁰ xistu. — ¹¹ libidus calcus. — ¹² misiu. — ¹³ cas-
torio. — ¹⁴ smirnis. — ¹⁵ visco querquino. — ¹⁶ pituenis. — ¹⁷ pici. — ¹⁸ olium. —
¹⁹ agriassimum.

[CHAPITRE LX, t. V, p. 554.]

XCVIII. *Profylactica podagricis*¹.[183 v°] XCVIII. *Ad custodiam podagrae.*

Aa Si salem cum oleo² teras³ et exinde frequenter pedes⁴ unguas, omnes podagricos⁵ liberos⁶ reddit⁷, praeterea⁸ eos qui⁹ non sunt satis sicca natura. Oportit autem uti¹⁰ mane et vespera diebus vitae suae¹¹ semper unguere, et post declinationem¹² inflammationis, hoc ipsut¹³ oportit facere. Item aliut: vetustissimum oleum¹⁴ coquis, donec consistat et sit ut emplastro¹⁵ similis¹⁶, aspargis super eum tenuissime¹⁷ tritum nitrum et in linteum¹⁸ superinductum¹⁹ inponis.

La Salis cum oleo triti omnino ad custodiam podagricis passionibus juvat magnifice, si non satis sicca distemperantiam. Oportet autem ut hoc utatur mane et sera semper diebus vitae suae; ante declinationem autem loca non inunguis; post autem declinationem facta, hoc ipsum uteris medicamen.

[CHAPITRE LXI, t. V, p. 555.]

C. *Ad sciaticos*¹.XCVIII. *Curatio sciaticis.*

Lupini farina facta cataplasma et² inposita sanat cum aceto aut oxymelle aut posca³ cocta; aliqui etiam calaminthen cataplasma inposuerunt et quam fortissimum adjutorium; capparis radices corticem coxae⁴ dolorem sanat⁵ potata et extrinsecus⁶ cum expedientibus⁷ cataplasmatibus⁸ admixta et inposita. Item costus cum oleo⁹ tritus paralyticis¹⁰, sciaticis, si¹¹ exinde inuncti¹² fricentur¹³, hutilissimum est. Garus vero seu ex maritimis sive sardinis aqua salsa, id est salimoria ipso-

Farina lupinorum cum aceto aut oxymellem aut pusca cocta cataplasma inponis. Calamentis vero herba cataplasma inposita aliqui ad sciaticus ut fortissimum adjutorium usi sunt; capparis radices cortices in coxa factus dolores juvat et pota et extrinsecus adposita; his juvantibus cataplasmatibus costus admixtus. Costus autem cum oleo paralyticis cum oleo ipso frecati liberati sunt. Garus autem aut et insalatis piscibus ecinus sciaticus bene jুবant, thlaspeus semen si eniciatur juvat

CHAP. XCVIII: ¹ podagricis. — ² olio. — ³ teris. — ⁴ pedis. — ⁵ podagricus. ⁶ — liberos. — ⁷ sedit. — ⁸ prepteria. — ⁹ que. — ¹⁰ ut in. — ¹¹ vite suae. — ¹² declinatione. — ¹³ ipsud. — ¹⁴ olium. — ¹⁵ emplastrum. — ¹⁶ similis. — ¹⁷ tenuissimum. — ¹⁸ lencium. — ¹⁹ superinducto. — CHAP. C: ¹ sciaticus. — ² et deest. — ³ pusca. — ⁴ coxi. — ⁵ sane. — ⁶ extrinsecus. — ⁷ expetientibus. — ⁸ cataplasma. — ⁹ intuba olio. — ¹⁰ paralyticis. — ¹¹ se. — ¹² inunguis. — ¹³ frecentur.

^{La}
rum, si iniantur sciaticos¹⁴, bene jubant; thlaspi¹⁵ herbae semen si iniciatur, sanguinem deducit. Centaurie autem minoris decoctio inicitur¹⁶ ad deducenda¹⁷ cholera¹⁸ et magis flegma vel sanguinolentum¹⁹ humorem; sunt etiam et aliquae potiones²⁰ sperimentatae, quas perfecte²¹ scimus anputasse²² has²³ passiones²⁴. Simplex²⁵ autem [262 v°] est²⁶ *dia tessaron*²⁷: camedria²⁸ libra i, gentiana ꝑ viiii, rutae semen siccum²⁹ ꝑ i, tundis³⁰, cernis et dabis per singulos³¹ dies cocleare plenum³² fortioribus et digestis cum aqua frigida cyatis³³ duobus³⁴ in uno anno. Item aliut de species septe, quale est ypericu³⁵ ꝑ i, centauria ꝑ iii, gentiana³⁶ ꝑ v, aristolocia rotunda ꝑ i, agaricu³⁷ ꝑ iii, petroselinu³⁸ ꝑ i, mel Atticu³⁹ librae v; dosis autem dragma una cum aqua cyatis⁴⁰ tribus.

Item ex alio auctore potio sciaticis, artritidis et podagricis: herba plato, centauriae radices, flummi⁴¹ herbae radices, piper grana centum, cum vino das, et melius facis si⁴² in balneum⁴³ des⁴⁴. Multi enim flummi⁴⁵ radices dantes⁴⁶ solas similiter jubaverunt⁴⁷. Item alia mirabilis: aprotanu⁴⁸, piper, puleiu, costu⁴⁹; aequalia pondera tritas et tricoscinatas⁵⁰ dabis in condito cocliario uno; in solio, in pede⁵¹ dolente⁵² stans et sanum suspensum tenentem bibat, et cum exierit de solio, coopertum

^{La}
haec sanguinem educendo; centaurie minoris decoctionem enicere per anum colera deducere potest. Quando autem quae et sanguinem magis evacuando iuvat, sunt quaedam ad haec potionis experimentate, ita ut perfecte de his liberentur passionibus. Simplex est autem *dia tessaron*: camedreus libra i, genciana ꝑ viii, rutae semen siccum ꝑ i, aristolocia rotunda ꝑ viii, trita cernes et das per singulos dies cocliarem unum plenum, ut sit bene digestus, cum aqua frigida cyatus duo in anno vertente. *Dia epta* autem recipit haec: cyppericu ꝑ i, centaurie ꝑ iii, genciana ꝑ v, aristolocia rotunda ꝑ i, agaricu ꝑ iii, petrosileno ꝑ i, mel Attico librae v, dosis ꝑ i cum aqua cyatus iii, ceterum vero secundum virtutem.

¹⁴ sciaticus. — ¹⁵ thlaspi. — ¹⁶ iniciatur. — ¹⁷ deducendas. — ¹⁸ colera. — ¹⁹ sanguinolentem. — ²⁰ pocionis. — ²¹ perfecti. — ²² amputasse. — ²³ das. — ²⁴ passionis. — ²⁵ simplex. — ²⁶ est *dest.* — ²⁷ *dia tessaron*. — ²⁸ camedria. — ²⁹ succo. — ³⁰ et *addit.* — ³¹ singulus. — ³² plene. — ³³ cyatus. — ³⁴ iii. — ³⁵ yperigbo. — ³⁶ gencianae. — ³⁷ agarico. — ³⁸ petroselino. — ³⁹ latico. — ⁴⁰ cyatus. — ⁴¹ flumi. — ⁴² si *dest.* — ⁴³ balneo. — ⁴⁴ dis. — ⁴⁵ flumi. — ⁴⁶ radices dantis. — ⁴⁷ jubat. — ⁴⁸ abrotano. — ⁴⁹ costo. — ⁵⁰ tricoscinatas. — ⁵¹ pedi. — ⁵² dolentis.

^{Aa} sabanis multis involvis⁵³ vestimentis, donec persudet⁵⁴, et miraveris⁵⁵ effectum.

Ad sciaticos⁵⁶ potio.

Eboli radices antequam se sullebit⁵⁷ colligis cum palo roboreo⁵⁸; tundis in pila lignea cum pilo ligneo⁵⁹ et colas cum panno spisso in cauco ligneo⁶⁰ potionem unam et mittis vinum bonum ad aequalem⁶¹; cui⁶² addis mel cocleario uno, et masticis grana xii, et piper contusum⁶³ cum panno aut in vaso ligneo⁶⁴ grana xxvii, et das in solio ipso die⁶⁵, stantem⁶⁶ in ipso pede et sanum⁶⁷ sursum suspensum habentem. Et cum exierit de solio foris⁶⁸, in⁶⁹ sabana coperis⁷⁰ eum et jaceat⁷¹ in ipsa quam patitur parte ora⁷² media; hoc enim facis per tres jovias⁷³, et cum Dei⁷⁴ adjutorio⁷⁵ liberabitur ab ipsa passione.

Item ad sciada⁷⁶ epethima⁷⁷: brassicae⁷⁸ cinus libra i, de vitis sarmentae⁷⁹ cinus libra i, pice liquida ⁊ vi, pice sicca ⁊ vi, olei⁸⁰ librae ii, coquis simul et in cervina pelle inducis et superponis sciatico.

Item emplastrum sciaticis optimum: nitrum⁸¹ ⁊ iii, galvanes⁸² ⁊ iiiii, fenigreci⁸³ ⁊ iiiii, lexiva⁸⁴ de cinere⁸⁵ sarmentorum fata⁸⁶ ⁊ iiiii, [263] cera ⁊ iiiii, picula⁸⁷ libra i, conficis et uteris.

Item epethima⁸⁸ sciaticis: pice⁸⁹ liquida, resina pytuina⁹⁰ sicca, axungia, sulfur⁹¹ aequalia pondera, conficis et uteris.

⁵³ involvis. — ⁵⁴ persudit. — ⁵⁵ mirabilis. — ⁵⁶ sciaticus. — ⁵⁷ sublevit. — ⁵⁸ pale roborio. — ⁵⁹ lignio. — ⁶⁰ lignio. — ⁶¹ equale. — ⁶² et. — ⁶³ contuso. — ⁶⁴ lignio contuso. — ⁶⁵ ipsa die. — ⁶⁶ statim. — ⁶⁷ sanum deest. — ⁶⁸ foras. — ⁶⁹ et. — ⁷⁰ corporis. — ⁷¹ ejaciat. — ⁷² hora. — ⁷³ jovos. — ⁷⁴ Diei. — ⁷⁵ adjutorium. — ⁷⁶ scida. — ⁷⁷ epitema. — ⁷⁸ brasici. — ⁷⁹ sarmentis. — ⁸⁰ olio. — ⁸¹ nitrum. — ⁸² galbanis. — ⁸³ fenogreco. — ⁸⁴ lesciva. — ⁸⁵ di cinera. — ⁸⁶ facta. — ⁸⁷ pecola. — ⁸⁸ epitema. — ⁸⁹ pici. — ⁹⁰ petuina. — ⁹¹ sulfur.

Aa

Item malagma satis bona : pice liquida emina, brassicae ustae⁹² cinus \angle xl, sulfur vivu⁹³ \div i, picula⁹⁴ et cinus coquis, donec amolintum⁹⁵ fiat; levas ab igne et modicum refrigerare permittis, et sic solfur⁹⁶ tritum paulatim superspargis⁹⁷; agitas frequenter ne superfundas et uteris.

Item sciaticis emplastrum; facit⁹⁸ ad podagras in declinatione, facit et ad artriticos⁹⁹ et ad recentes vulnera ferro incisas et ad indignationes¹⁰⁰ inguinum et ad omnes apostimas et duritias et cyradas¹⁰¹; conficitur sic : lythargyru¹⁰² \angle xl, sales orectus \angle x, femus ovium \angle xl, oleu¹⁰³ \angle xl; litargyru¹⁰⁴ et sales¹⁰⁵ teris subtiliter¹⁰⁶ et coquis cum oleo ut sit amolintum et sic mittis femus, et cum se miscuerit, mittis in mortario et teris donec infrigdet, et uteris.

Sciaticis emplastrum, qui in tribus oris sine dolore facit et in tribus diebus curat : cera \div iiii, terebentena \div i, solfor vivu \div i, piper \div ii, medulla boina curata \div ii, axungia \div i, sevu taurinu \div i, colofonia \div i, aspaltu \angle iiii, conficis et uteris¹⁰⁷.

FINIT LIBER ORIBASI IATROSOPISTAE
FELICITER VIII. DEO GRATIAS¹⁰⁸.

[184] *Ad* eos qui sanguinem per urinam faciunt; Criton in libro tertio.*

Stipteria scistes \angle iii, tragaganta \angle ii, gummen \angle i, teres, cernes, das in sapa obolus ii, quando quoque totum. Item ad Theodoto auctore ad hoc ipsum : stipteria

⁹² brassici usti. — ⁹³ solfor vivo. — ⁹⁴ pecola. — ⁹⁵ amolento. — ⁹⁶ solfor. — ⁹⁷ superspargis. — ⁹⁸ et addit. — ⁹⁹ et artriticos. — ¹⁰⁰ indignacionem. — ¹⁰¹ ceradas. — ¹⁰² litargiro. — ¹⁰³ olio. — ¹⁰⁴ litargero. — ¹⁰⁵ salis. — ¹⁰⁶ subtilissime. — ¹⁰⁷ sciaticis.... uteris deest. — ¹⁰⁸ loco finit. gratias habet : Explicit liber nonus.

* Ce qui suit, jusqu'à la fin du livre, est une grande addition du manuscrit de Leon, qui n'a laissé de traces ni dans le texte grec ni dans les manuscrits de Paris.

scistes aut rotunda, nitru ana $\frac{1}{2}$ i, das cum vino cyato uno et medicamen coctiorem i, febrientibus cum aqua. Item ad vissicae ulcera Jovenalis auctor ad vissicam, et quando pus per urinam faciunt aut carnosae et ureticae porus cum dolore mordicant, fiunt collurium quae innessa et remissa inposita et sine dolore eos custodiendos servant. Colluria autem fiunt secundum magnitudinem virge porum acacias, crocomagmatus ana $\frac{1}{2}$ i, aloes $\frac{1}{2}$ ii, nos et gummen $\frac{1}{2}$ iiiii addidimus; cum aqua resolutum gummen et uteris. Oxyra Helpidi auctoris pice libras ii, cera libra i, ammoniaci $\frac{1}{2}$ iiiii, galvanis $\frac{1}{2}$ i, terebentinis $\frac{1}{2}$ i, mannis $\frac{1}{2}$ i $\frac{1}{2}$ iy.

Oxyra Afrodisi ad podagras, ad luxum, ad fracturas et ad contrituras acetum $\frac{1}{2}$ iy, pice libre ii, ammoniaci $\frac{1}{2}$ iiiii, galvanis $\frac{1}{2}$ ii, bdellii $\frac{1}{2}$ vi, aloe $\frac{1}{2}$ ii, cera libra i, mannis $\frac{1}{2}$ ii, conficis et uteris. Item oxyra ad omnes dolores et luxu: pice Bruttia libre ii, cera libra i, ammoniacum $\frac{1}{2}$ iii, terebentina $\frac{1}{2}$ ii, livano $\frac{1}{2}$ i, galvanis $\frac{1}{2}$ i, acetum $\frac{1}{2}$ i, conficis et uteris. Item oxyra: ammoniacum $\frac{1}{2}$ vi, livano $\frac{1}{2}$ iii, galvano $\frac{1}{2}$ iiiii, terebentinis unc. iiiii, colofonia $\frac{1}{2}$ vi, pice libra i, cera libra i, acetum $\frac{1}{2}$ i, conficis et uteris. Implastrum podagricis, cera libra i, resina frixa $\frac{1}{2}$ vi, nitro $\frac{1}{2}$ viii, oleum vetus $\frac{1}{2}$ i, alei spicus a xx; conficis castus luna septima, quando conficis, dicitur *Quo oxyra pice auracus*, conficis et uteris.

Item emplastrum ad podagras: litargiuro, psimithiu ana $\frac{1}{2}$ iiiii, oleo $\frac{1}{2}$ i, acetum $\frac{1}{2}$ i, cera libra i, ammoniaco $\frac{1}{2}$ iiiii, conficis et uteris. Item emplastrum ad podagras: facit in initio et in declinationem; facit etiam et ad figilla et ad antracas reumatizantes: litargiuro, psimithiu ana $\frac{1}{2}$ iiiii, oleo $\frac{1}{2}$ i, acetum $\frac{1}{2}$ i, cera libra una, ammoniaco $\frac{1}{2}$ i, coquis litargiurum et psimithium cum oleo et aceto et sic supermittes ceram et cum levaveris, mittis ammoniacum. Item emplastrum podagricis: nitrum $\frac{1}{2}$ i, cera libra i, oleo libre ii, stipteria scistes libre ii, lini semen succus quod sufficit [184 v°]. Item emplastrum podagricis, lixiva de vita nigra $\frac{1}{2}$ i, lixiva de brassica unc. is, senigreci farina $\frac{1}{2}$ ii, nitro rubeo $\frac{1}{2}$ iii, afronitru $\frac{1}{2}$ ii, ammoniacu tymiamatus $\frac{1}{2}$ ii, pice liquida $\frac{1}{2}$ iiiii, pice sicca $\frac{1}{2}$ iiiii, galvanis $\frac{1}{2}$ ii, conficis et uteris. Item cerutum ad podagras dia tessaron: cera $\frac{1}{2}$ vi, nitru $\frac{1}{2}$ vi, oleo $\frac{1}{2}$ vi, terebentinis $\frac{1}{2}$ vi.

De unguentis ad podagras et omnes dolores. — Unguentum ad membrorum dolores Eustati: absentio siccu $\frac{1}{2}$ iii, samsucu $\frac{1}{2}$ iii, nodiae radices, id est brioniae $\frac{1}{2}$ iiiii, fenogreco $\frac{1}{2}$ iii, vino vetus albo $\frac{1}{2}$ ii, salis $\frac{1}{2}$ i, mel $\frac{1}{2}$ iii, cera $\frac{1}{2}$ vi, oleo dulce libras v; conficis sic: samsucu, absentiu, brionia infundes in oleo; fenugrecum vero in aqua infundes et cum intorserit, cum ipsa aqua mittis in oleo et post dies quinque coquis et colas, et post haec mittes ceram, salem, vinum et mel simul teris, et addes quae reliquatas sunt super in mortario et facto ceruto uteris.

Item ad podagras et omnem dolorem articulorum et ad omnem dolorem membrorum vel si cui se membra contrahant, et quibus epas dolit facit mirabiliter, Rufi auctores. Conficis sic: axungia vetus reliquata calicem unum, laricem calicem unum, butyrum calicem unum; haec omnia misces ad ignem, in unum factum unguentum uteris.

Item alia unctio artreticis et podagricis et ad omnes facit dolores : rutae folia virides ♀ vi, lauri bacae virides ♀ ii, cymino modice contuso ♀ i, vermenae herbae cum radices et ramis suis; teris haec omnia, infundes in vino vetere optimo dies duo, ita ut sint herbae coperta; tertia die addes oleum Savinum aut Histricum libe xv et tamdiu coquis ut totus consumatur vinus, colas, facis unguentem et uteris.

Item unguentum ad podagras et geniculorum dolores : samsucu, quiminum, lauri bacae et rutae folia virides coquis cum olio et uteris. Samsuco ♀ iy, lauri baca ♀ i, quimino ♀ i, rutae folia ♀ iii, infundis in vino et coquis ut supra cum oleo libris v et uteris.

Ad podagras cerutus magnus : afronitru pilas n xx, stipteria scistes ♀ vi, cera ♀ vi, oleo commune libra i, teris stipteria et afronitro cum suco lini seminis et resolvis cera cum oleo et supermittis; facit in commutionem et in initio et in statu paragoirat. Item cerutum : stipteria scistes ♀ iii, afronitru ♀ iii, teris cum suco lini seminis, cera ♀ iii, oleo ♀ vi, conficis ut supra.

Item ad potagras, quem usi sumus saepius [185] et probatum est a nobis facere in superpositionem, sicut et in initio potest repremere et mitigare dolores : sale ♀ iii, cera libra i, oleo roseo ♀ i, de obis octo albumen, afronitru pelas n viiii, teris sale friza et cerutum supra mittes et cum infrigidaverit supermittis albumen ovarum et uteris.

Item crisma ad podagram : centauria croco magmatosa equali pondere teris cum aceto, inlenis; mitigat fortiter. Item alia crisma ad podagras : libano ♀ iiiii, acacia ♀ ii, smyrnis ♀ iiiii, ammoniaci ♀ i, ladano ♀ i, aceto quod sufficit, inlenis. Item alia : tragaganta ♀ i, iu ♀ i, afronitru ♀ i, cum aqua teris et superlenis in commutionem; frequenter utere.

Item alia podagricis ad inflammationis et dolore probata est cataplasma : fenucoli semen cocliare ii, fabae cocliarem iy, alfita cocliare ii, coquis in aqua et ponis et mutas in die bis. Item alia dia sabatus podagricis et ad omnes dolores et flegmonis vel duritias : cera ♀ v, oleo roseo ♀ ii, oleo anetino ♀ i, erigmon ♀ ii, vitella ovarum n v, conficis. Item alia pixidis ad podagricus : adipas anserinus ♀ ii, libanu ♀ ii, ammoniacu ♀ ii, colofonia ♀ vi, cera ♀ vii, croco ♀ c, oleo ♀ x, lactis vacci nigre ♀ x, terebentinis unciae vi, ovarum vitella n viiii, conficis et uteris. Implastrum podagricis dia nitru : cera libra una, nitru ♀ iii, fenogreco ♀ iii, lino semen ♀ iii, oleo vetus libra i, colofonia libra i, et cera resolvis in vino et oleo, et supermittes caetera trita pulvera.

Item alium emplastrum podagricis : lixiva de sarmentis de vitibus nigris factum ♀ i, lixava de brassicae cinus facta ♀ iy, fenigreci farina ♀ ii, nitro rubeo ♀ iii, afronitru ♀ ii, ammoniacu ♀ ii, pice liquida ♀ viiii, pice sicca ♀ viiii, galvanis ♀ ii, conficis et uteris. Item podagricis : cera librae ii, resina friza ♀ vi, nitro ♀ viii, oleum vetus ♀ iy, spicus allei xxii; conficis castus luna septima et quando conficis, dicis *φαιο γεχαρδ σαφωματος*.

Item emplastrum podagricis : luttu de burdone ℥ iiii, Italica litargiuru librae ii; mittes in mortario, facis pulver et postea teris in sole cum solutio paulatim minuendum, donec fiat sicut mel spissum, levas postmodum et mittas in caccavo et addes oleum veterem ℥ xvi, axungia porcina ℥ xvi, coquis in foco donec amolentum fiat, et postea admisces cera libra i, terebentina ℥ vi, stipteria scistes, tus masculum ana ℥ iii; facta pulvera quo modo [185 v°] deposueris caccavum; adhuc cum calidus est, admisces stipteria et tus. Scribes autem in charta munda nomina haec: *adonai elohim michahel rafahel urihel jacob sabaoth. Satraphiagiae quiria etheos sabaoth iaeo eumanuhel caruhel quiria etheu. Ita panta gennontis ce panta analiscontis anplascenti nastritiu tia podagranon pononton neuron cae tinas teniantas podon qui est filius nomine illo.* Item podagricis conditum : polipodio purgatum et contusum et tricoscinato ℥ ii, piper grana lxxx, vino ξ i Alexandrino, mel libra i, coquis in ulla nova et confectum uteris fiola una temperata cum calida aqua, et postea quo modo manducat holera in patella intinguis ℥ ii, pane in condito, et manducit panem et bibit fiola cum calda; hoc faciat per singulos dies. — Podagricus quid debeat observare vel utere. Treclas, scorpenas acerrimas absque oxozomum, pisces omnes aspratiles. Ex oleribus lactucas, intypa in patella, caules, malva, porrus et petrosilino, oleastro, cocumeris, cocurbitas, fenicolum, appium, atriplicem, comedat basiolatas zomeras, bibit sparagus, utatur ficatum et sumen assum manducit et vulva absque de porcastras. Item acronis, pedis, aures, gronia lactantis ejus, agnus manducit. De volatilibus, gallinas, pullos, fecitulas, turdus, merolas, coturnices, tortores, gattulas, pippiones, paparus, fasianus, fungus, amanetas manducit. Item ptysanas alica, oriza, melleo, pesto, cicer, idriu, fasiolus virides, ova sorbilia vel apala manducit. Ex pomis uva, meloni, mela granata, pera, mela, pestacia, amigdala, ficus virides duo aut tres, vinum bibit incorem album vetus aut certe gazetur; lavit post dies tres. Item a quibus absteneant. Liquamen, isicius, hostreas, ecinus, sypias, loliginis, anetum, coriandrum, beta, cepullas, ab omne carne et piscibus salsis et ab omnibus avibus quae in aquis vivunt vel nutriuntur a carnibus, apruna, porcina, cervina, leporina, propoma nulla vel quicquid de lactibus factum fuerit. Neque ydrogala neque fasiolus siccus recentatum et musto non bibant. — Catharticum qui sine molestia solvit ventrem : alipiadus herba contundis in pila et tricoscinas tenuissimo tricoscino et in mense semel aut bis duo coclearia cum [186] mel bono accipis aut in ovo aut quo modo volueris; purgat sine dolore. Catharticum operativum aloë ℥ ii, epythimo flores tenuae ℥ ii, diagridio ℥ i; hoc integra est dosis in calda aqua. Item alia : onicui id est diacridiu ungula munda ℥ iii, siricus siliq. iiii, teris et facis cataputias n xxiii cum aqua munda. Item alio : Unguila pinsu silq. viii, epythimo silq. iii, gliquirize sucus pinso silq. iii, in calda aqua das integra pensa. Item alia : ungula siliq. vii, epythimo silq. vii, aloë siliq. vii, in calda aqua das mane et ad vesperum cum sucus ptysane. Item alium catharticum Procli mirabilem : isui ℥ i, epythimu ℥ i, zinziber ℥ vi, ireus illiricis

~ ii, alibi \angle vi, mittes dosis integra \angle ii in mulsâ. Item antidotum podagricis : isiu corticis \angle ii, euforbio, zinziber ana \angle viii, anisu, piper, cnica semen, quimino Ethiopicum, petrosilino ana \angle ii, musco siliq. ii, dosis vero est ex ipsa confectioe siliquas viii et superaddes musco primo potioni ipsius siliq. ii, et das bibere in calda aqua in balnei solium. Item de hermodactulo potionis podagricis; in initio accessionis data mox liberat : hermodactulo \angle iiiii, appii radices teneras molles \div iii, mittis in ulla nova cum aqua siolas tres, coquis ad tertias et das ante bibere vinum calicem unum et post haec dabis ipsa potionem. Item alio Theodoriti : hermodactulum siliq. xiiii, quiminum siliq. iiiii, zinziber siliq. iiiii, dosis una est. Catharticum probatum faciens mirabiliter homines sine dolorem, mox tollit dolorem et sanus fit : zinziber \angle iiiii, hermodactulo \angle vi, Pioniae radices \angle xviii, euforbio \angle vi, epythimo \angle vi, cnicus semen \angle iiiii, quimino \angle iiiii, dosis \angle iiiii. Item aliut pulver de hermodactulo podagricis et artritici Thofanio Archeatro : de hermodactulo \div ii, ameus \div ii, marrubio \angle vi, piper \angle i siliq. ii, masticem \div i, zinziber \angle ii, quimino longo \div ii siliq. ii, epythimo \angle viii, musco siliq. ii : dosis pulver factus siliq. a xxxviii, admisce euforbium siliq. iiiii, ut sit potio integra \angle xl, cum mel coeliarem unum et vino mocta una pars. De coronopodio podagricis probatissimum, quod usus est Galata in Oriente consistens, hoc habebat experimentatum, sine dolorem mox facit patientem confestim accipiens in ipsa accessionem; est autem ejus usus utilis : erisimu semen \angle iiiii, zinziber \angle vi, quimino \angle vi, ameus \angle vi, coronopodio \angle vi, piper \angle vi, euforbio [186 v°] siliq. iiiii, dosis integra \angle vi, cum euforbio siliq. iiiii, in una dosin admisce et invenitur dosis integra \angle vi. Potionem ad podagras larice coclera i, agarico \angle iiiii, cum calda resolutus das cum aqua et sit jejunos usque ad hora sexta. Item alium catharticum laricem, calicem unum bibat, omnem injuriam stomachi et pectoris deponit, et si sanguis dominatur abstergit; quod si laragatum bibere non potuerit, agaricum semenuces unam aut secundum vires cum aqua calida aut cum vino vetere optimo aut cum absentio bibes. Psylotrum album ad artreticus, podagricus et stomathicus et ad omnes causas vel vitia in longis passionibus : amilu, quimollia, pumice, sandarace, stipteria scistes, livanum, lithu Asiu, stafidasagrias, elleboro albo, ellevero nigro ana \div i, arsenico \div iiiii; haec omnia trita facis pulvera et mittis in caccavum calcem vivam \div iiiii, saponem gallicum \div vi, carofillo \div c, et de pulver superscriptum mittes \div x, arsenicu \div i, in aqua ex apozima malve silvestris radicibus coctas aut visci radices coctas, et ex hoc in balneo inducis totum corpus, sic enim fit albus psilotrus. Item podagricis potio de coloquentida. Coloquentida aperis et imple eam de vino Cretico ab hora decima usque hora diei prima et inde expremes et das bibere et sit jejunos usque ad sero. Item alium catharticum : ammoniaco pinso solidum unum, aloe epatites siliq. vi, euforbio siliq. iii, dosis una est in calda aqua facis sellas n x. Ad artreticis unguentum : euforbio \div i, gitter \div i, senape \div i, oleo anetino aut communem quod sufficit. Pigra Galeni qui recipit aloe \angle viii, cinnamomum, nardostacius, xilobalsamo, masticem, asarum ana \angle ii,

croco \angle iς, et si cinnamomus non est, cassia mittes \angle i. Iera Galeni fortissima qui facit cefalargicis, stomaticis, epelempicis, colericis, melancolicis, flegmaticis, quartanariis, stomaticis, emitriticis, ydropicis, pleureticis, diaforeticis, elephantis, podagricis, artritidis, sciaticis, dysintericis, cyliacis, apoplecticis, paralyticis et qui mania patiuntur, ydropicis, hictericis, epaticis, spleniticis, ambriopiasis, litargicis, nefreticis; facit ad oculorum passiones, id est cymosin, extenuat oculis visum, cerebrum medetur, auribus auditum praebet, fauces et arteria purgat, dentium dolorem conpescit, res mirabilis est mulieribus, vocem claram facit asmaticis.

ORIBASE.

DES EUPORISTES

OU

DES MÉDICAMENTS FACILES À SE PROCURER.

TRAITÉ ADRESSÉ À EUNAPE.

LIVRE PREMIER.

Les anciennes traductions latines des *Euporistes* nous sont fournies principalement par les manuscrits de Laon et de Leipzig des xe et xiie siècles; les manuscrits de Paris, sauf pour le livre II, ne nous fournissent que des fragments plus ou moins longs de cet ouvrage. Pour le livre I, qui comprend, dans le texte grec, cinquante-deux chapitres, dont dix-huit seulement appartiennent réellement aux *Euporistes*, les trente-quatre autres n'étant que la reproduction d'un certain nombre de chapitres de la *Synopsis*, nous avons le texte de Leipzig pour les premiers chapitres; quelques-uns cependant se retrouvent dans le manuscrit de Paris *Ab*, à titre de chapitres intercalaires, et ont été recopiés de même par le manuscrit de Saint-Gall. A partir du chapitre x, cette ressource nous fait défaut, et nous n'avons plus que le texte de Leipzig, avec celui de Laon, pour quelques chapitres additionnels. Le dernier chapitre du livre, qui porte le numéro LII, est donné par les manuscrits de Paris, ainsi que par ceux de Laon et de Leipzig.

ORIVASII AD EUNAPIUM

EPORISTE INCIPIT LIBER PRIMUS.

[PRÉAMBULE, t. V, p. 557.]

[Li, f° 3.] Petis a me, Eunnapi carissime, ut manifestas sanitantium cura-

faciam tibi ad singulas passiones diversarum generum adjutoria, ut ad discernendas simplicium virtutes in peregre proficiscenti, quae facile inveniuntur in agris per varia loca, ubi docti minime inveniuntur medici qui impedire possint; de qua re mihi videtur nomen tantum medici et non artis requiras industriam, in qua otio faciente ad discendum minime sis inbutus. Unde petitioni tue prebens consensum, ex *abla* Galieni quae ad Dioscoridum et Appollonium vel ab aliis qui de virtutibus herbarum scripserunt, quae per agros inveniri possunt, quae ab ipsis scimus esse probatas, elevantes, veraciter per nostra tradimus in hanc *Euparistum* scripta direxi quod ti[bi] vel aliis in longo gradientibus peregrinatione prodesse poterant. Experimentatas igitur a nobis vel antiquis temptamur dicere de simplicibus medicamentis, quas Greci *apla* vocant et eas in tres dividunt partes: una quidem est quae unicuique infirmitati adhiberi possunt ex simplicibus medicamentis, et singulae diversas habent virtutes et particulares usus; secunda vero pars est unaquaequae habens ad sanitatem ex aelectis materiis cura adhibita; tertia vero pars est quando singula cum singulis vel aliis admiscuntur considerata passione; transactos ergo hos tres tropos in his quae facilius invenire possunt, addis etiam ut a me tibi quae ab incolomitate humanae naturae expediunt conservandam debere scribere. Incipiam ergo exordium a cunabulis infantum.

[CHAPITRE I, t. V, p. 562.]

Ad infantum nutrimenta.

Nato igitur infante, mox ab initio est nutrix eligenda, quae labori et cibis competentibus ministrantes disponenda est, ut lac bonum habundantius ministrare possit. Labor enim sit ascensio collis, aut deambulando exercent laborem et laneficium faciendum, telas texeat et maxime suasales, et ad pila pilas pistet et sidas de puteo cum aqua plenas levat. Cibos autem utatur ptisane succus, et de triticea farina et melii succus accipiat, pisam manducet et pisces qui non sunt de pelago, sed neque eos qui duras habent carnes. Vinum vero dulce bibant et qui bono sunt odore; caseum autem et tragunata vel ab omnibus holeribus abstineant, preter solas lactucas aedant; optima autem ad haec sunt et bonos in corpore succus faciant et somnum infantibus prestant. Accipiant enim et dactulos; dioritici enim sunt et purgant sanguinem et utilem preparant lactem et bene ministrant. Pessima autem ad haec sunt menta et ocima; corrumpunt enim fortiter lactem. Similiter etiam et commixtio viri omnino prohibenda est, quae et hoc corrumpit et vilem generat lactem, et maxime ab omnibus rebus plus hoc nocet infanti et amplius ab omnibus ledit. — Ad lactem in mamillis augmentandum. Multum facit lactem ceti[si] succus crudus aut coctus adsumptus cum ptisane succus; faciunt enim suavem lactem et sufficientem aneti coma viridis et redix feniculi similiter et cruca; appius et smirnion et cicer et animon herba extrahunt lactem, adposita habundantius faciunt. — Optima lactis aut pessima hoc modo

cognoscitur. Bona lactis a malitiosa sic discrimanatur: bona igitur lactis et in odore et in sapore cognoscitur et in albidine et in constitutione; in constitutione autem cum media est inter pinguedinem et tenuitatem vel humectationem consistit; pessima vero est e contrario quae spissa est, insuavis in odore, in sapore et in albidine.

[CHAPITRE II, t. V, p. 564.]

De infanti nutrimento a parvo usque ad medium aetatem.

Crescentum velocius infantem in membris, ita ut nutritus in corpore multum esse videatur, timeri oportet ne aliqua accidat plethora; et si in aliqua plenitudine incidisse cognoscitur, tunc oportet ut deminutio fiat nutrimenti et secundum aetatem omni modo adinvenienda erunt evacuationes, modo per exercitationes aut huc atque illuc per se jejuni antequam cibentur exerceantur propriis laboribus ante cibos qui nutrant et proprias actiones consuetudinarias agant. Et propriis vel consuetis cibis nutrantur et hii qui ledere possunt probibeant, ut et haec non opus habent a medicis discere, sed per experimenta jam infantum sollicite si bene digesti sint infantes sive non sint digesti, et hoc per obsequia ventris possunt cognoscere. — Ad infantes si plenitudinem ciborum patiantur. Quod si infanti ciborum plenitudo accesserit et ex nimia acceptione venter plenior et major exstiterit contra consuetudinem, [3 v°] et ea quae per ventrem excernunt corrupta sunt et quae per sudorem emanant non bono sunt odore, his agnitis, oportet eos si jam cibos ferviores accipiant non eis uno cibo sed diversos dare cibos, ut ipsa novitas ciborum accepta possit juvare, ut facilius fiat ventris depositio.

[46 c] XXII. *De plenitudine cybi.*

^{Ab}

Si quis plus quam debuit cybum adsumpsit, vomere debet antequam cybi conrumpantur¹ et postea cybari subtiliter et sic subtiliter pau[47 a]latim revertatur ad consuetudinem. Quod si cybi qui accepti sunt conrupti² jam fuerint et ventris sit larga degescio³, liberatus est a supravientem aegritudinem; sin minus, dormire expedit et calidam⁴ aquam bibere frequenter. Si qua enim in ventre mordicacio est, obtundendo⁵ labat intestina; degesto vero jam cybo et maxime si venter

Nam si aliquis appetat absque ratione cibos, facilius liberatur si citius vomicam generat, evacuatur antequam cibi corumpantur, et post haec accipiant cibos tenues et paulatim revertatur ad pristinam consuetudinem sanus effectus. Quod si jam corruptis cibis permanentibus, multe utique proveniunt ex his lesionibus et diversis succumbentes aegritudinibus fatigantur, si vomica non subvenerit, in pectore aut cervicibus vel circa faucium loca capitis; capiato proveniant vulnera et glandulas et maxime ciradas fiunt difficiles ad sanandum. — *Si ventris in his fuerit fluxus.* Quod si ex

CHAP. II : ¹ corumpuntur. — ² corrupti. — ³ digestio. — ⁴ calida. — ⁵ obtundendo.

^{Ab} solutus fuit, balneum utendum est et cybus minus accipiendus est. Pocio vero aquosa⁶ sumenda est; nam si cybi degesti⁷ sunt et venter solutus non fuit, et fit huic qui patitur gravis et piger corpus. Si aetiam⁸ ipsa mens ad agendum pigrior somno oppressus esse perspicitur, sciendum est quia sanguinis indigesti humoris plenitudinem intra venas habundare, et enim in ventre⁹ degescio¹⁰ effecta est, et venas indegesto humore repletae sunt spiritus ventositatem¹¹ tensae accenditur¹² aliquociens et constipantur. Pro qua re multi¹³ egri- tudinis ex ipsa plenitudine generantur, propter quod et copedis¹⁴ passio ex ipsa re solit¹⁵ provenire, unde¹⁶ ut diximus donec ventris degeratur plenitudo, requies est indicenda cum somni habundancia. Post vero venter degeserit, exercendo consumatur¹⁷ que in venis facta fuerit plenitudo. Hec enim bene ab antiquis dictum est, quia plenitudinem labor solvit.

^{Li} haec etiam nec dormiant, convenit eis dare potum calda aqua frequenter; haec enim ad mordicationes mitigat et laborando intestine digestionem purgat ciborum et ventris egestionem procuratam; balneo uti necesse est; cibos vero mediocriter accipiat et pocionem utatur aquosam. — *Si cibi digerantur et ventris sit duritia.* Quod si cibi digerantur bene et ventris constrictio sit cum gravidine corporis et tardo membrorum motu pigrior sit et mens ipsius obruta sit a pristina actione et somnus sit oppressus, scire oportet plenitudinem esse in venis indigestam, in ventre vero digestio facta est; nam indigestio in venis est et cum ventositatem replete tenduntur et constipate aliquoties tensae erumpantur; sed et alia quam plurima mala ex hac efficiuntur plenitudine. Propterea quando haec plenitudo accidit, quam Greci *copodin* vocant, donec digestio in ventre ciborum fiat quiescere debet homo, post autem haec exercere, et post exercitationem resolvitur plenitudo. Hoc enim est apud antiquos propositum dicentes qui *copos copon liae*, id est labor iste ventris solvit laborem, si indigestus sit venter multum laborat.

[CHAPITRE III, t. V, p. 566.]

XXIII¹. Si² conrumpantur³ cybi⁴.

VIII. *Ad eos quibus cibus in ventre corrumpitur.*

Quod si in ventre corrupti fuerint⁵ cybi, si confestim ventre soluto pertransiant⁶ que rupta sunt [47 b], nihil male⁷

Quando autem cibus in ventre corrumpitur, confestim si corrupti sunt cibi et per ventrem effunduntur quae cor-

⁶ acosa. — ⁷ digesti. — ⁸ et addit. — ⁹ mitra. — ¹⁰ digestio. — ¹¹ ventisotate. — ¹² accenduntur. — ¹³ multae. — ¹⁴ copodes. — ¹⁵ solet. — ¹⁶ utinde. — ¹⁷ consumitur. — CHAP. III : ¹ in cibi in addit. — ² si deest. — ³ conrumpuntur. — ⁴ cybi deest. — ⁵ fuirint. — ⁶ pertranseant. — ⁷ malis.

Ab

sequitur laborantem; sin vero per ventrem⁸ degesta⁹ non fuerint, danda sunt medicamenta que micus purgent, qualia sunt deaspolite¹⁰, quod nitrum equale recepit cum ceteris speciebus. Datur aetiam et cum caricis cynicus¹¹ et is¹² similia. Quibus autem frequenter cybus corrumpitur¹³, oportet ante cybum¹⁴ movere¹⁴ vino dulce potatur, fugiendi sunt cybi, quia¹⁵ carbunculum generant et eos qui facile corrumpuntur; elegendi sunt eucymi, id est que bonus faciunt¹⁶ succus et ventrem deducant. Interdum vero expediunt accipere que mediocriter purgant, quale est pygra medicamen. Contingit autem eis [163] que¹⁷ haec neglegunt¹⁸, ut collectus in eis malus humoris vel corruptus ut comprehendatur ab aegritudinem, que vexantur aut certe insanabilis sit, id est podagras et artriticas aut nefreniticas passionis. Saepius enim ex¹⁹ hoc acutam incurrunt passionem, de qua vix evadunt.

rupta sunt, nihil mali subsequitur. Non autem soluto ventre... irritari oportet ex his quae mitius resolvant ventrem, qualis est diaspolites, nitrum aequalem cum aliis speciebus habentem, aut de caricis et cnies pastillus confectus hoc modo: caricis xxx, nitro candido lxxx, cnico lxi; cum vino et mel coctum commiscis omnia, et utraque macerabis ut exinde pastillos facias xxx et das; vomit ventrem et omnem cibum corruptum proicit. — *Ad eos quibus in ventre frequenter corrumpitur cibus.* His vero quibus in ventre frequenter corrumpitur cibus, oportet eos antequam cibos accipiant vomere vino dulce potatus. Fugere autem oportet cibos qui carbunculum aut usturas et fumosos generant ructos et eos omnes qui non facile corrumpuntur, adsumere autem eos qui bonos nutriunt succus et eos eligere qui ventrem molliunt, et ex intervalla accipiantur. Expediunt enim et mediocriter dare quae resolvant ventrem, qualis est pigra medicamen, ut his quibus cacoquimia congregatur et faciunt aegritudines difficile sanabiles aut insanabiles generantur, quales sunt podagrica et artitrica et nefritica, sepius autem et in acutam incidunt passionem.

[CHAPITRE IV, t. V, p. 567.]

XXIIII. Si ex labore quis infirmit.

XI. Ad eos qui ex labore insueto aegrotant.

Si ergo ex alico¹ labore nimium et insueto aut forte² eveniat egritudo vel lassitus quiescere³ oportet et perfrecare⁴

Si autem ex aliquo labore nimio absque mensura et extra naturam et consuetudinem copodis accessit passio,

⁸ ventre. — ⁹ digesta. — ¹⁰ diaspoliti. — ¹¹ chinicus. — ¹² his. — ¹³ corrumpitur. — ¹⁴ vomere. — ¹⁵ qui. — ¹⁶ faciant. — ¹⁷ qui autem. — ¹⁸ neglegunt. — ¹⁹ is addit. — CHAP. IV : ¹ aliquo. — ² forti. — ³ quiescere. — ⁴ perfrecare.

Ab

corpus oleo dulci abundantius⁴ mollibus manibus labare⁶, mox in initio post laborem calidum lavacrum. Cybus vero accipiat delicatus⁷, solvit enim copon, id est plenitudinem aut lassitatem enediam⁸ cyli, ut nihil aliud opus habeat. Pervidendum⁹ est actiam ut non aliquis ex itinere longo fatigatus fiat copodis passio; [47 c] inferit enim neglectibus febrem quam maxime. Succurre¹⁰ enim ante ei oportet quam talem incurret¹¹ aegritudinem per dieta subtili et degestibile¹² et eucyma procurata succurrere cum multa requiae.

Li

quiescere eum oportet et habundantius uti frictionem cum dulce oleo malatum. Lavet enim in initio quidem mox post laborem calidissimum labacrum et accipiat tennes cibos; solvit enim copodem passionem paenuria cibi, sicut nihil huic melior potest. Et ne periodicas aliquas commotiones fiant, convenit eis qui copodem incurrunt passionem ut febres accidat et his quibus hoc contingit si neglegatur pereunt. Solvere ergo oportet hanc passionem, tenui et bene digeratur eucimo utatur cibo cum suavitate paulatim accepto.

[CHAPITRE V, t. V, p. 568.]

XXV. Si ex¹ estu nimio quis² laborat³.

Si quis in ardore nimio solis stivo⁴ tempore laborare confectus febricit aut egrotat⁵, ita ut angusciando deficiat et totum corpus calore et siccitate consumatur, his mela, cerasea et cocimela et persica et cocumeris⁶ et mellones dandi sunt ad edendum, necnon et⁷ cocurbitas frigidas et melca frigidissimae sed he⁸ cum cacyma⁹ sint, tamen possunt infrigidare¹⁰ et humectare corpus. Post balneum autem aquam bibat inprimis et sic postea vinum mediocriter aquosum¹¹, et post hec vomere cogendus est, deinde lactucas elezas¹² inprimis et sic postea cum aceto et lequamen¹³, pedis porcinus accipiat discoctus, sed et pullinus¹⁴ vel anserinus ventris et ascellas aut aliquis

V. Ad eos qui in initio aestu laborant.

In aestatis tempore si quis nimio labore exardescit plus quam virtus permittit et exagitur et natura ipsius sit calida et sicca qui patitur, utantur ergo hii in cibum mala, cerasia et coccimela, et persicos et cocumeres et melones et cucurbitas et ficos et mel aedant. Haec omnia quidem cacocima sunt, sed ea quae desicata sunt possunt infrigidare et humectare, et post balneum aquam bibant inprimis et sic vinum mediocriter aquosum et post haec vomat quod accipit. Adsumatigitur inprimis lactucas et siceum aceto et garo; pedes porcinos accipiant bene decoctos et gallorum et anserorum ventris et alas aut aliquid de piscis aspratellis molles carnes habentes frias. Gustent autem et si vo-

⁴ habundantius. — ⁶ igitur addit. — ⁷ delicatus. — ⁸ mediam. — ⁹ providendum. — ¹⁰ succurrere. — ¹¹ incurrat. — ¹² digestibile. — CHAP. V: ¹ ad eos qui in. — ² multum. — ³ laborant fuerit fatigatus et defectus. — ⁴ estivo. — ⁵ egrotat. — ⁶ cocumeres. — ⁷ et deest. — ⁸ haec. — ⁹ cacocima. — ¹⁰ infrigidare. — ¹¹ acosum. — ¹² elizas. — ¹³ liquamen. — ¹⁴ pullinis.

Ab
mollium carniū piscis frixus accipiat. Gustet¹⁶ autem si voluerit olera, quae non sunt cacozyma¹⁶, id est cocurbetas¹⁷. Post hec autem bibit nimis frigidum et temperatum vinum; post hec vero cum vino mulso alicam aut vino puro frigido accipiat. In caupon vero, id est in aestus ardore sine febrientibus cacozymus¹⁸ cybus non sanantur. Aliquibus autem prohibendi sunt, nam et ptyssanae sucus acceptus satis infrigidat. Qui ergo aut per¹⁹ aliqua occupatione aut voluntaria et alia paciuntur similiter, istus²⁰ curare²¹ possunt. Et qui autem per exercitatione infrigidare²² opus habent aut rarius aut non erit dandum, et²³ exercitantibus vero quandocumque media estate²⁴ caumantur aqua de fonte frigidissima puta²⁵ jubat. Si enim et nevis²⁶ inveniuntur in presente, nihil nociunt²⁷ juvenis sed insuetus²⁸, et quibus paulatim crescit egritudo procedente tempore vel etate, augmentat debiles²⁹ passio ad sanandum aut tarde sanabilis surgit, qualis fit in articulis et nervis aut in visceribus in interioribus partibus.

Li
luerint olera quae non possunt cacoquima generare, id est cucurbitas, et post haec bibant vinum frigidum temperatum. Et accipiant cum vino et mel alicam aut cum vino frigido in aestu nimio sine cacoquimia [4] existentibus sanantur. Aliqui autem prohibent ptysane sucus nimis frigidos potui dare, quod in his verum est qui occupationibus aliquibus sunt obligati haec adhibentur. Nam hii qui voluntariam aegunt vitam et exercibantur, infrigidari rarius opus habent; non exercitantibus autem in media aestate caumantibus aqua de fonte frigida aut nivata si non noceat laborantem et juvenis sit, si non est consuetus paulatim augmentandum est, eis danda est. Nam insuetis juvenibus malitia procedentibus et tempore et aetate jam declinante difficilis ad sanandum et insanabiles consurgunt passiones in articulis et in nervis et in visceribus.

[CHAPITRE VI, t. V, p. 568.]

XIII. *Ad corporis facta constipatione.*

Condensatur corpus frigore aut si stipticum utatur balneum; cognoscitur autem haec passio ex pallido colore et duritia cutis et quod non facile concalescit neque consuetos emittit sudores. Curabis igitur eos calefaciendo per exercitationem et balneum, ita ut eum volvere facias in astracum balneum. Oleum vero calasticum alicum eum perunguendo infundis et neque nimis frigida sit aqua in piscina neque multum ibidem remoretur, sed exinde cum exierit antequam vestiatur dulce et subtile oleo vetere perungatur; optimus autem et anetinus est oleus et maxime de viride aneto confectus; utilissimus etiam est quibus etiam condensatur

¹⁶ gustut. — ¹⁶ cacozyma. — ¹⁷ cucurbitas. — ¹⁸ cacymus. — ¹⁹ pro. — ²⁰ istis. — ²¹ curari. — ²² infrigidari. — ²³ et deest. — ²⁴ state. — ²⁵ pota. — ²⁶ nubes. — ²⁷ nocunt. — ²⁸ et addit. — ²⁹ difficile.

cutis, sed et his qui de copo ut supra dictum est laborant de diagiron agopon perunguatur.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 571.]

XXVI. Si post cibum¹ exercitatus fuerit aut post cibo laverit et exinde egrotit.

Ab

Si cybo plenus exercitatus fuerit et ex hoc lesio subsequatur, id est capitis replecio vel epatis constipacio, quod *infraxin* Greci appellant. Quod si capitis fuerit replecio, mox ergo curabis deambulacionibus capud² post cybo quidem paulatim, ante cybo vero leniter incipiat et forcioribus semper augmentit³. Quod si epatis *infraxin* passus fuerit, optimum est oxymelle dare et antidotum simplicem *di trion pepereon*⁴ et absenti sicci comas fascicolum⁵ infusas in aqua calida cum modico mel potui dabis, sed et anesu⁶ et amygdalas⁷ amaras in oxymelle ante balneum degesto⁸ ventre dabis et trociscum confectum de amyda⁹ similiter dabis et *dia calamenthes electuareus*¹⁰ in hocsimelle¹¹ datus jubat¹², et ab omnibus cybis quod pynguis¹³ vel spissus et glutinosus humoris nutriunt, donec ex toto passio finiatur [48], utatur cybis qui subtiliare vel extenuare valeant constipata loca.

XVIII. Ad eos qui cibo accepto exercitati aut post cibo accepto balneo leduntur.

Li

Qui post cibum repleti exercitantur aut cum balneum utantur, multe lesiones et non parvae subsecuntur et capite repleto aepati ex hoc constipationes accedunt. Mox ergo de presenti hoc modo curabis capud cum deambulacionibus post cibum quidem mitius, ante cibis vero lenius sed velotiores et acutiores faciat. Epatis vero *infraxin* facto id est constipatione optimus medicamen est oximellis datus et simplex *dia trion pipereon*; dabis etiam in potionem et absentii comas infusas et aniso et amygdalas amaras cum oximelle ante balneum; ventris vero facta digestionem et *dia calamentis* dandus est cum oximelle. Cave igitur ejus frequenter usum in his qui sunt colerici, et omnino eis omnibus prohibendi sunt quae extenuant ministranda sunt.

[CHAPITRE VIII, t. V, p. 572.]

XXVII. De ociosis¹ qui non exercitantur² et sani vivunt sine querella³.

Multi non exercitandum sani sunt⁴

XV. De his qui non exercitantur et bonis humoribus sani nutriuntur.

Plurimi igitur sunt qui non cito ali-

CHAP. VII : ¹ cibo. — ² caput. — ³ augmentat. — ⁴ piperion. — ⁵ fasciculum. — ⁶ anessu. — ⁷ amygdalas. — ⁸ digesto. — ⁹ di amyda⁹. — ¹⁰ electuarius. — ¹¹ oxymelle. — ¹² prohibenda sunt igitur omnia que colera nutriunt *addit*. — ¹³ pingues. — CHAP. VIII : ¹ his. — ² estercitantur. — ³ querilla. — ⁴ in *addit*.

Ab corpore; contemplandi sunt enim hii talis⁵, si natura raro sunt corpore et bene degerendo⁶ status corporis permanet ad salutem. Oportit⁷ igitur eis non mutare consuetudinem, sed in ea perseverare; illus vero quos frequenter aegritudo consumit⁸, ea que aegritudinem generant vitanda sunt, id est ea que⁹ plenitudinem cacocymie¹⁰ generant prohibenda sunt, id est qui humoris¹¹ celeriter repleunt removendi sunt et danda sunt ea que minus nutriunt et cacocymi non sint. Omnibus enim is¹² que¹³ talia paciuntur venter largus est preparandus.

LI quas passiones incurrunt, quia sunt natura raro corpore vel eventato aut digestorio. Oportet ergo eos ad alias quibusdam commovere consuetudines in actionibus; hii vero qui frequenter aegrotare consueverint ne fiant sunt prohibendas aegritudines ea quae ex corporali accedunt plenitudine et ex malis congregatur humoribus; quae enim plenitudines velociter congregantur auferri convenit ciborum qualitatem, et hii qui non multum presumunt, modicus ministrandus est cibus, et qui crevisse cognoscitur humor seu colericus sive flegmaticus aut melancholicus augmentatus est, prohibendi sunt cibi qui tales humores generant. In his omnibus venter facilius est reddendus.

[CHAPITRE IX, t. V, p. 572.]

XXVIII. *De evacuato corpore*¹.

Ad evacuacionem corporis antiquorum quibusdam sufficere videtur esse ad sanitatem, ut per singulus² dies per ventrem vel urinas ea³ per cybo et potu repleti sunt evacuati incolumis esse sentiant; non observantibus autem denegant posse incolumis permanere, urinas utique ut hi⁴ provocant appii, fenucolo⁵, sparagi⁶ radices datas. Ventrem vero solvunt dato terrebentynis⁷ olyvae magnitudinem ad glutendum, cui modicum admiscere oportet. Utilia autem sunt ad moliendum ventrem olera, beta, malva, brassica, [48 b] sed et porcinae carnis

XVI. *De his quibus expedit ut sanis venter semper secundus sit.*

Ab initio igitur antiquorum semper visum est pro sanitate ut venter secundus procuratur diebus cotidianis, et inculpabilis urinarum emissio secundum ciborum aut potionum ministrationem reddantur. Quod si haec minime prosequantur, tunc utere est necessarium ea quae haec expellant et procurent ventris et urine obsequia. Quod si urina minus fuerit ministrata, utantur apozima ubi scandex et apius et fenuculus et sparagus decoquantur; venter autem si constrictus est, terebintina danda est ad olive magnitudinem glutendum dor-

⁵ tales. — ⁶ digerendo. — ⁷ oportet. — ⁸ consumet. — ⁹ per addit. — ¹⁰ cacocymiae. — ¹¹ humores. — ¹² his. — ¹³ qui. — CHAP. IX: ¹ De evacuato corpore *deest*. — ² singulos. — ³ quae addit. — ⁴ ut hi *deest*. — ⁵ fenuculus. — ⁶ paragi. — ⁷ terben-
tinis.

Ab
 jusse⁸ potui detur. Sufficere possunt hec, si aliquid non sit quod prohibeat major necessitas ventris. Quod si forciora is⁹ necessaria sunt ad urinam movendam, forciora sunt hec petroselino¹⁰, daucu, annesu¹¹, absenci¹² gramen poletricum, calamentyn¹³, origanum, cytisu¹⁴ colymbi¹⁵ radices, hec omnia in aqua decocta procalida¹⁶ cum vino si potui detur purgat hurinas, humoris et sanguinem et non parvo jubamen est, quibus hec fuerit in usu. Ventrem igitur movens¹⁷ habundancius herba mercurialis in aqua cocta et cum sale in cybo sumpta, et ipsa aqua ubi cocta est potui data; sabuci¹⁸ autem folia vel epoli¹⁹ similiter acceptu et polipodii radices pulver \angle ii super sardinas conspersus datur, aut in ptyšanas²⁰ coctus sic bibatur, ventrem solvit. Aliqui aetiam aloe dormito euntes accipiunt, quantum cyceris²¹ est magnitudo catapozas²² iii²³, et sequenti die purgatur venter abundancius, cynicu in jus galline datur, nam optime datur epythimus²⁴ cum vino in pocione. Oportit autem eum qui bibeturus est cenare consuetus cybus non ad sacietatem, et cum mane biberit, requiescat in lecto; purgat enim sine molestia leviter. Quod si amplius volueris purgare, mane jejuno dabis epythemus²⁵ cum oxymelle dragmas vi; hoc autem accipiat primum ver in initio²⁶, antequam aestus capud²⁷ ponat et effusus humoris qui in hyeme creverunt vel augmentate sunt [48 c] non decurrunt ad aliquod membrum²⁸ qui pati solit egri-

Li
 mitum euntibus. Magis autem educere volentibus nitrum modicum est admiscendum. Utilissima autem sunt olera ad deducendum ventrem, qualia sunt beta et malva et brassica semel cocta, porcine vero carnes recentes juscillus. Quod si haec levis visa fuerit et fortiora causa desiderat, ad urina igitur provocanda addendum est petrosilinum, daucum, anisum, absentium et gramen et politricum et scolimpi radices et citisus et calamentis et origenus; de unaquaque earum aut amule inmixtas in aqua decoctas dabis cum vino bibere; purgat enim haec omnia per urinam sanguinem et fit corpori non parvum juvamentum. Ventri autem si quae scripta sunt lenius movent et amplius secundum habere desiderant, solutum dabis herba mercuriale in aqua salem coctam et cum comederit ipsam aquam bibat; [4 v°] sed et sambaci folia similiter facta et accepta hoc modo operatur, nam et polipodii radices LII pulvera ut minutatim facta super sardenas et in ptyसानе sucus coctas si sorbeantur ventrem solvunt. Aliqui autem et aloen dormito euntibus dant quantum cicaeris trias sunt grana ad glutendum per singulos dies, et habundanter eis redditur venter secundus. Alii etiam enicum mittunt in juscello ut simul tritus coquatur. Omnium igitur predictorum melior est et utilior epitimus in vino potatus. Oportet autem eum qui bibere habet cinare quidem, sed minus quam consuetus est et sic pausare; movit enim leniter ventrem;

⁸ si. — ⁹ his. — ¹⁰ petrosilino. — ¹¹ amisu. — ¹² absentin. — ¹³ calamenta. — ¹⁴ cythiscus. — ¹⁵ columbina. — ¹⁶ percalida. — ¹⁷ movent. — ¹⁸ sambria. — ¹⁹ ebuli. — ²⁰ tysana. — ²¹ ceteris. — ²² catapotias. — ²³ tros. — ²⁴ epitimus. — ²⁵ epitimum bibere. — ²⁶ initio. — ²⁷ caput. — ²⁸ membrorum.

Ab
tudinem ut intolerabilem ingerat periculum. Convenit enim ut²⁹ sanguis evacuetur que est augmentatus, et hoc in primum ver faciendum est; sin minus tibias sunt scarebandas³⁰, quemadmodum Pergaminus Appollonius fieri³¹ precipit quibus opus est ut auferatur sanguis. Hoc enim totum corpus leviores reddit et capud jnbat et mulieribus menstrua non bene venientibus irritare consuebat³². Cacocymus autem quibus ex humorem agridinem exantemata in cute³³ corporis nascuntur et cum mordicationem urinam faciunt aut ventrem, lactem eum oportet bibere cum mel, sed et serum lactes coctum dare³⁴ debet³⁵, coquetur³⁶, supersparendus est vinus aut mulsa et colatur; sic enim caseus separatus³⁷ bibetur; datur autem serus primo sale myxtus³⁸, plus enim laxativus est; prima vero pocione degesta secunda pocione³⁹ sine sale danda est et ex intervallo aliquo, donec purgatio fit. Sufficiunt autem ad potandum sacri aeminae v mensurae antiquae, aetiam jus galli vetusti et in tercio libro scriptum est bibere dederunt.

[49 a]. *De vomitu* ⁴⁰.

Vomitus jubat eos qui⁴¹ flegmatici sunt et flegma multa proiciunt, sed non oportet inordinate⁴² vomitam commovere aut frequenter evacuare, ne lesionem inferamus majorem. Nam qui⁴³ cybus multus accipiunt et vinum multum plus quam ratio postulat bibunt, ita ut plenitudo corporis nimis

Li
quod si movere amplius vult, jejunus epitimum bibat LIII in oximelle. Hoc autem faciat in primum ver antequam ebulescat et effundatur collectus ex hieme humor superhabundans et currat per aliqua membrorum loca et periculosas generant passiones. Multi ergo negligentes aut paralisin aut apoplexia de subito inciderunt in ipsas facti deferunt, et alii pati videntur exantematas similia aut aspera, qualia sunt lepra aut impetigines, alii acoras in capite, aerisipilas et aerpitas. Ut ergo haec predicta aliqua neque aliud nihil malum fiat, purgare oportet antequam ebullescant collecti humores de hieme resolvantur et currant per membra.

XVII. *De sanguine auferendo.*

Expedit etiam in primo ver sanguinem detrahare in quibus sanguinis habundat plenitudo, nam opus qui exercitantur venam ipsius incidere. Multi enim sunt tales ubique qui sanguinem tollunt; quod si non inveniuntur, tibias scalpellari jubebis, sicut Pergaminus Apollonius fieri suadit his qui opus habent sanguinem detrahare, haec enim totum relevat corpus, nam et caput juvat, et mulieribus non habentibus menstrua movet.

XVIII. *Ad exantimata.*

De cacoquimia igitur ex agridine humorum exantimata in cute corporis generantur et mordicationem in ventre aut in veretro quando secessus faciunt ventris aut urine patiuntur; his lactem

²⁹ et *addit.* — ³⁰ scarebandas. — ³¹ catapotias. — ³² consuevit. — ³³ cocte. — ³⁴ dari. — ³⁵ cum *addit.* — ³⁶ coquature. — ³⁷ reparatur. — ³⁸ mixtis. — ³⁹ potio. — ⁴⁰ de vomitu *deest.* — ⁴¹ quae. — ⁴² inordinata. — ⁴³ que.

Ab existat et humorum superfluetas⁴⁴ exhiberit⁴⁵, quibus talia signa plenitudinis consurgere videntur, gravitas⁴⁶ membrorum et sthomachi⁴⁷ indelectabiles accepicio cum turbacione mentes⁴⁸ aut corporis pegricia⁴⁹, cum oppressione somno multo plus quam solebat et subsalicionem⁵⁰ membrorum et venarum extensione, et inordenatus⁵¹ corporis patitur errores⁵² cum calore nimio. Isti enim maxime per totum corpus inflammatione esse significat, et si talia paci- ciendo quis vomere voluerit, tenues et laxativa preparanda est flegma. Hii ergo in cena rafanus comedant et cepas et porrus aut sardinas⁵³ aut origanum modice⁵⁴ aut aliquid talem in conditura, ut est tymus aut senapes. Sorbeat vero tysanas⁵⁵ aut et fabe farine; sucus carnis⁵⁶ aetiam manducit aedinas⁵⁷ aut agninas aut porcynas aelexas⁵⁸. Post hec autem tragmata⁵⁹, id est poma, pera⁶⁰, pystacia, et amygdalas vel is⁶¹ similia in melle tincta, et sic manducet⁶², et ip[49 b]sum mel ut comedat ortetur necesse est et sic poma accipiat. Bibat autem vinum dulcem non purum. Oportit aetiam ipsius noctis somnum ut tantum sit quantum eybus degeratur, ut non tamen perdigestus apparat⁶³ ad vomendum. Mane autem cum a somno surrexerit bibat aqua calida⁶⁴ et iterum iterumque⁶⁵ bibat ut inanitasis⁶⁶ sthomachus⁶⁷ facilius vomat, et postea cum evomuerit, pusca faciem fumentit et labit⁶⁸ os. Hoc enim oculis et denti-

Li expedit ut bibant cum mel, nam serus de lacte separatus coquitur et cum bullit superspargis vinum aut mulsa et colatur, sic enim caseum separatur. Prius salem admixtum potum dabis ut plus purget aut larget ventrem salis, qui autem eum bibere vult sine sale, migus movit. Sit autem de sero mensura in eminas quinque. Expedit igitur eis et hoc modo datus catarticus, ut ex vetusta galla facta zima detur in potione, multos enim juvat et vomitus evacuat flegmata multa; sed non oportet haec inordinate fieri nec omnino eos evacuare nec utique propter necessitatem pretermittenda est ut lesio auferre possit.

XVIII. De plethora.

Igitur si est, oportet plus quam competit vomere si a cibo et a vino repleti sunt nimio, quia ex eo patiuntur plenitudinem quam Greci *plethoram* vocant. Signa autem plethorae sunt haec: gravitas corporis est, nihil delectantes, pigri corpore, id est subsallent membra, venas plenas extensa sunt et inordinati horrore et permixtos habent colores; haec enim maxime per totum corpus esse inflammationem significant. Hii ergo volunt vomere, subtilior et largior est flegma preparanda; rafanos ergo manducant in cena et porros et cepas et sardinas et origanum modicum et aliquid de thimo et sinape condito. Sorbeat autem ptisane farinas,

⁴⁴ superfluitas. — ⁴⁵ exhibuerit. — ⁴⁶ gravidas. — ⁴⁷ stomachi. — ⁴⁸ mentis. — ⁴⁹ pigritia. — ⁵⁰ subsalitione. — ⁵¹ inordinatus. — ⁵² errores. — ⁵³ sardenos. — ⁵⁴ modice. — ⁵⁵ ptysanas. — ⁵⁶ carnes. — ⁵⁷ editas. — ⁵⁸ elixas. — ⁵⁹ traginata. — ⁶⁰ peregrina. — ⁶¹ his. — ⁶² manducit. — ⁶³ appareat. — ⁶⁴ tepida. — ⁶⁵ iterumque deest. — ⁶⁶ ena- uitas. — ⁶⁷ stomachus. — ⁶⁸ lavit.

^{Ab} bus est adiutorium [48 c]; bibat autem post hec aqua⁶⁶ et requiescat in lectulo et frecentur⁷⁰ pedis ejus levibus et mollibus manibus. Si autem cum multam diffeultatem vomuerit, recussandum est ut pedis frecentur, nam qui diffeculter vomunt super ea que dicta sunt manducent melones et cocumeris semen cum mel, aut radicem siccam melones cum mel dabis edendam; hec enim facile commovit⁷¹ vomitum; hec a nobis de evacuacionibus sufficiat dixisse.

^{Li} carnes vero accipiant aedinas aut agui-
nas aut porcinas, manducent enim timnia elixa; post haec vero edat pistacias et amigdalas integras in mel intinctas et ipsum mel manducet; bibat etiam vinum dulcem non purum et frigidum, et post cenam tantum expectet ut cibos conponat et ante... aqua tepida de subito bibat, donec repleatur aqua et sic vomat. Et post vomitum de pusca faciem lavet et os et oculos et dentes; haec enim eis post vomitum utilissimum est; nam putrescent eis dentes qui vomunt, si non haec post vomitum fecerint. Bibant autem post haec calda aqua et pauset; pedes vero ejus pausanti fricentur leniter. Si quis autem non facile, sed cum multa difficultate vomat, recurari melior est; urgente tamen necessitate, vomica provocanda est, ita ut supra predictos cibos comedat melones, cocumeres sementis cum mel aut radicem siccam cum melones tundis cum mel; haec enim facilius faciunt vomitum. Haec enim de evacuationibus ubi medicus non invenitur dixisse sufficiant.

[CHAPITRE X, l. V, p. 578.]

XXVIII. De dicta tempora¹.

Temporum observacio est consideranda, quomodo quis debeat observare. In hyeme igitur plus laborare oportet et manducare amplius, maxime quando Boreas currit ventus; quod si Notus flaverit ventus, laborandum est quidem similiter, sed minus est aedendum et minus est bibendum, et totum

XX. Per singulis temporibus quales cibi expediant.

Bonum est etiam et per singulis temporibus observare cibos in toto anno [5] completo. Hiemis igitur tempore edere multum, maxime quando earum qualitas Boraee insistit; Noto autem flante labor similis sit, sed minus cibis et potus esse debet; et totum corpus in humidum tempore siccum reddere de-

⁶⁶ calida addit. — ⁷⁰ frigentur. — ⁷¹ commovent. — CHAP. X: ¹ loco de dicta tempora, habet, de temporibus observatio.

Ab
corpus siccum est reddendum. In humido aere quemadmodum in frigido calidus preparandus est corpus per labores et cybus calidus et olera acres et vini larga pociones usus. Infrante vero primum ver, alii quidem per vomitum, alii autem per ventrem purgentur, alii aetiam evacuentur flegbothomo²; quemadmodum uniuscujusque fuerit necessarium, est a medicis sapienter inquirendum³ et secundum uniuscujusque⁴ naturam vel egritudinem qualitates aut consuetudo exegerit adhibere⁵ oportet. Cybi vero vel labores subtrahendi sunt, pocionis⁶ autem⁷ addendi⁸ sunt, propter quod tempus calidior ab hyeme fit. In estate vero requiesciendum⁹ est ab operibus et cybis. Escas igitur erunt frigida ministranda et pociones largioris sunt offerende et in omnibus ita se agere unusquisque debet ut infrigidetur¹⁰ et humectetur potius quam siccetur¹¹ aut calefiat [49 b]. Autumno vero ingrediente, quia omnino est inaequalis et inordinatus vel multasfarias¹² ingerit passionis, cum magnam igitur diligencia dieta est ordinanda, ne ad degerendus cybus cum inordinate fuerint ministrati natura culpabilis judicetur. Ventrem¹³ quippe¹⁴ et frigida flumina¹⁵ aura et matutinum aerem frigidum et estus meridianus fugiendi sunt. Poma autem non¹⁶ ad sacietatem aedenda; pessimae enim sunt si ad sacietate edantur, quia et cacocyma sunt, id est malus nutriunt humores et inflant; nam ab omnibus pomis fici forcioris¹⁷ et magis

Li
bet, similiter et quemadmodum et in frigido aere calidiorem reddere per laborem; habundantius enim edant carnes et olera quae sunt agriora et vinum amplius utentur. Intra vero primum ver aut per vomitum aut per ventrem evacuentur, sed et alii flevotomentur secundum consuetudinem vel animi voluntatem; etenim perscrutata sunt multorum sapientum dicta medicorum de flevotomi ratione ut quid unicuique secundum naturam expedit rationabiliter fiat. Dieta autem in primum ver et labor et cibos subducendus est; pociones autem sunt addende propter quod calidior sit tempus ab hiemis tempore. In aestate autem requiescere a laboribus expedit et cibos minuere et maxime frigidos utere cibos et potiones habundantius adsumere et omnia adhibere quae infrigidare et humectare possunt. In autumno autem, quia omnino est inaequalis et inordinatus et diversas inferit passiones, multa in eum debet esse observantia ne indigestio accidat in corpore neque in matutinis horis frigidus est, in meridie ignitus ledat. Poma vero non ad sacietatem edantur quia cacoquimiam et ventositatem generant, si non eos antea accipiant quam alios cibos, et corrumpunt cibos; ante vero accepto neque inflant neque corrumpunt cibos. Frigidiores autem aerem factum cum ratione calefaciendus est corpus et omnia facere; adpropinquante autem hyeme, bene se utique habet ut post aequinoctium vomere

² flevotomo. — ³ inquirendum. — ⁴ que deest. — ⁵ adhiberi. — ⁶ pociones. — ⁷ autem deest. — ⁸ ad dende. — ⁹ requiescendum. — ¹⁰ infrigidetur. — ¹¹ siccitur. — ¹² multasfaria. — ¹³ venirem. — ¹⁴ quippe deest. — ¹⁵ fluminis. — ¹⁶ sicut deest. — ¹⁷ fortiores.

Ab
ventositatem generant et ideo ante
aleus¹⁸ accipiantur cybus; nam si postea
fuerint accepti, corrumpunt prioris ac-
ceptus cybus. Nam si in primis acci-
pantur, neque inflationem generant,
neque corrumpere prevalent eos que¹⁹
secuntur cybus. Frigidiores vero jam
proximante hyeme, aere effectum se-
cundum [49 c] rationem calefaciendus²⁰
est corpus et omnia observare que in
ipso expediunt. Nam is²¹, qui sibi bene
sollicitus est, in equinoccio automni
evacuacionem corporis sui facere debet²²,
ne superflui humoris ab estate retenti²³
in hyemis tempore egritudinem affli-
gantur.

oportet aut evacuare, neque aliquid de
predictis nihil superfluum sit cum pre-
sens quod in hieme fieri possit nocivum.
Sic enim et per haec sanus poterit trans-
agere annos.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 580.]

XXI. *Dieta senum.*

Senis igitur natura sicca et frigida, calefacere eos et humectare opus habet
[per balnea aqua habentes dulcem, et vinum rubeum bibant; purgant enim tales
vinus senes per urinas ea quae sunt superflua, et calefacit corpus et maxime si
cum cibos qui humectare et calefacere possunt accipiant]. Frictiones vero utantur
senis post somnum cum in oleo; haec enim eis excitant innatum sifitam, id est
spiritum vitae calorem. Post haec autem deambulent aut quoquo modo gestatio
hac opus tunc deexercitentur et secundum eadem virtutem quam habent; si au-
tem inbecilliores sunt, vactiones utique ut possunt utantur. Cito autem senes im-
becilliores sunt, et ideo melius est tales et tertio in die cibari paulatim; tertia
autem hora pane cum obtime mel aut alica in aqua cocta admixto mel darem; in
septima autem hora lavare, et sic prandere; inprimis quidem ea quae secundum
faciunt ventrem accipiant et post haec ea quae eucima sunt Et tertio loco panem
in vino infusum manducent vel ea quae stomacho sunt apta et non facile corrup-
puntur. Neque enim vinum bacicinum bibere oportet senem neque cibos tales
accipere, quia nefridicam aut idropicam inferant passionem; si multum haec se-
nes utantur, constipat epar aut splen aut renes. Propoma autem si volunt utere,
de mel confectas utantur et maxime si petras in renibus habent aut podagricam
aut aratrem passionem. Admiscendum est autem aratris in vino mulso petro-
silinus solus; his vero qui lapides in renibus habent quae digerant admiscenda

¹⁸ alius. — ¹⁹ qui. — ²⁰ calefaciendus. — ²¹ his. — ²² debet. — ²³ redtenti.

sunt, qualia sunt saxifragan. Utilis autem est haec simplex confectio potio, quae facit cum vino et mel, si ei addatur modicum piper et ruta; semper igitur, ut dictum est, oportet fugere senem cibos infraxin generantes. Quod si aliqua necessitas fac uti que infraxin generant edant, mox *dia calamentis* antedotum accipiant, si minus *dia trion pipereon*. Quod si nec hoc nec illud invenitur, de piper albo tenue pulver intinguis in eum obsonium et manducas et in potionibus superspargis. Expedit autem in tempore ipso cepas et alius manducare, et ventrem subducere interdum, et tyriacam bibere dare. Interdum enim senes frequenter congregant fleumaticas in stomacho superfluitates propter naturalem senectutis inbecillitatem, ideoque eis danda sunt quae cibos extenuare possit, ut nulla in eis fiat tarditas digerendi, nisi ea quae humectare valeant senectutis siccitatem utantur. De pomis enim omnino sunt prohibendi et fici acervi. quae autem matura sunt edant; caricas vero in hieme man [5 v°] ducent; lactucas vero qui eas digerant bene uti debent, suspectus sit tamen ne epati inferat passiones propter serum et fleumaticum superfluitatem; apium et mel et vinum tenue accipiant ut urinam per singulos dies educere possit. Venter vero his constrictus si sit, secundus reddatur; oleum bibant antequam cibum accipiant aut certe per itinere subducatur et mollis reddatur; fugere autem oportet senes agres clisteres ne intestina desiccentur. Mollant autem ventrem olera ante alios adsumpta cibo[s]. similiter et oleus et ficus ante adsumptus et coccimella et his similia ante acceptis hieme, aut damascinas infusas, siccas autem caricas et olivas sale conditas et coctas in mulsa bonum habentes mel et habundantius. Non enim sicut solent dare aloes detur aut pigra sine aliqua magna necessitate; utique enim si per singulos aut alio die ventres non juvantur officia, nullum medicamen aliud adhibeatur, nisi si nimis fuerit ventris strictio; sufficit dare herbam mercurialem et cnico in tisanas coctas et terebintina ad avellane magnitudinem dare; sepius autem et duo et tria ad avellane magnitudinem sunt dandae; cum autem deposuerint ventrem, bene tunc pulmones et renes et viscera omnia purgat. Obtime autem faciunt de caricis pinguibus et cnico; auferis ambobus extrinsecus quae sunt eis circumposite et simul tundis; multum plus erunt carice quam cnicus et dabis eis duo aut tres ad caricarum magnitudinem; mutare autem oportet hunc usum; una enim natura in consuetudinem facta conte[m]nere solent. Tempore autem multum juvenibus permanet, in senibus autem negleg, ut autem digeratur bene sub calore quae superflua sunt in eis observet.

[CHAPITRE XII, t. V, p. 584.]

XXII. De vini virtute.

Oportet autem cognoscere curiosius de sanitate humana, et de [vini] virtute, et venenos actus similiter qualiter expediunt docere. Vinis igitur calescere facit qui in nobis calor est naturalis, per quem digestiones in nobis fiant et sanguis bonus

quo nutrimur ministratur ubique utiliter; propter quod per aegritudinem extenuatus pinguior reddit; facit enim et apertiore acceptorum ciborum, et flegma extenuat; colera autem per urinas expurgat et animam suavem reddit, mentem et sensum alacriores facit et virtutem prestat si mensuratim bibatur. Quod si absque mensura presumant vinum ut inebrientur, ita ut alenientur et stomachum graventur, leduntur mox. Fugere ergo oportet plus a mensura vini portionem, [quia nimius ministratus non jam resuscitat calorem, sed extinguit non solum calorem, verum etiam animae vigores subducit]. Per tempora enim multa leniter oportet habere propter urinarum purgationis habundantiam et ut sudoris motionem faciat; utilissimum autem est eis ut vomere mulsa accepta, ut neque modica ab eo lesio fiat in convivio hibernis et non cibo satientur bibens aut intermixta brassica cocta manducet et emigdalas; per haec enim ebrietas relevatur, sed et vomentibus nullo modo est nocivus. Optimus autem est et absinthius acceptus ante vini portionem, satis enim est utilissimus qui digerit crapulam. Si autem mordicationem patiuntur de vino, aqua frigida sorbeant et postera die iterum absinthium bibant et deambulent, fricentur et balneo utatur et minus cibum et inunctus recuperatur.

[CHAPITRE XIII, t. V, p. 586.]

XXIII. *De venerios actus.*

Venus nociva est pectori et pulmonibus et capiti et nervis; mutat autem cognitionem et mansuetudinem, ut etiam melancolia amantibus et mania componat, et ceroton animositatem minuant utique meretricibus. Qui autem Venus [utuntur], cavere oportet nimiam repletionem cibi et inanitatem post vomitus factam et post ventris purgationem factam et quibus voluntariae solutus est venter. Caveat autem et indigestionem et post laborem et si quis aliqua accadat aegritudo aut certe suspectus est ut accadat caveat; nam et in autumno veneri comiscere oportet, non in aliis temporibus in quibus pestilentia dominatur. Tempus autem utilissimum commixtionis est post cibum ante somnum; post somnum enim mox componitur corpus, id est operatio ciborum in sanguinem. Hoc etiam tempus et ad digerendum est utilissimus, propter quod mulier mox addormiscens continet semen. Ex venerius igitur actus rarior et frigidior et siccior et imbecillior fit corpus, quae conspissant scilicet et calida faciunt et humectant, et conrobora oportet his se operibus sociari. Aliqui autem semen multum calidum congregantes [6] sic urgentur ad actus venerios et emanantes nimium ipsum, corpus inbecillum habent, stomachum resolutum et extenuantur et desiccantur et cavos faciunt oculos; abstinentes igitur a Venus capite gravantur et indelectabiles fiunt; post haec igitur per somnum semen proiciunt. Oportet igitur quibus nimium semen habundat nihil adhiberi aliud quam quae corrumpunt eos et cibi et medicamenta; hii et post balneum unguant lumbos

oleo rodino et melino et omsacio. Melius autem est si inpinguantur de caera oleo ut non decurrant, addere etiam et sucum aliquo frigido. Fit autem cireleus, in mortario refunditur et sic additur sucus, cum manu miscuntur diutissime. Est autem frigidus sucus herbe sempervive factus aut de uva acina aut cotilidonus aut psillio; [e]state vero et lactuce sucus et lini semen, et in aliis temporibus alia ex aliis; nam haec cocta in aqua et in frigidata facit sucum. Lamina plumbi lumbis superposita prohibet somniantibus semen; et herbe subtu strata quae frigide sunt cum ruta et summitates teneras frondium agni arboris et mollis folia ejus strata, sed et sementis agni et rute commixtae. Custodiri autem oportet et ne nimis fortiter lumbos in frigidet, ne nimis in frigidati laedantur renes.

[CHAPITRE XIV, t. V, p. 588.]

XXIII. *De aquarum qualitate* *.

Utilia aut malitiosa quae fiunt scire medicis oportet; multum autem utiles aquas sunt in usu nostro, omnis et magis est in omnibus dietis necessaria. Scire autem oportet optimam et bonam esse aquam quae sine qualitate aliqua est et in gustu et in odore et in potu suavis est et in visu munda et perlucida. Quando autem bibitur, cito ypocondria pertransitur dedorsum quae et aliis est et alia melior non est querenda. Quae autem in praecordiis diu resedit, inflat praecordia, minimeque et neque cito calefacit et neque cito in frigidatur pessima est, sed et quae in ea coquantur gravia sunt et malitiosa quae cocta sunt. Melius igitur est per experimentum tales judicare aquas. Qui autem vult agnitionem cognoscere quae dicta sunt, hoc modo de judicat; quae enim a septentrione sunt positae et a sole averse sunt, haec et gravia sunt et mala et non cito fervescunt aut in frigidantur cito; quae autem a sole sunt surgente, per vinas ministratas cito calefiunt et iterum celerius in frigidantur; haec speranda est esse bona. Optima est quae aestate frigida, hieme autem calida est. Aliqui autem et per pensa probaverunt, ut quae leviores sunt melior sit; haec autem ad haec pertinent quae digta sunt et laudantur; solum autem hoc non ab initio contemplata est ut bona levior sit. Leviores igitur Yppocratis pluviales dixit esse aquas et lucidiores et dulciores, et propter quod soli vicinior et tenuis effecta est propter quod imputribilis est; pro qua re ab eo ab omnibus aquis leviores judicata; unde ab aliquibus reprehenditur quare inritas sint et graves faciunt voces. Pro hoc autem pluviales aquas est aestativa leviores est judicata quae estate non facit, nam hieme ubi christallus et nivis habundat gravantes fiunt et congelatione enim aquarum illud in his quod subtile est conspiciatur, bene utique. Quae autem paludestres sunt et malum habent odorem, quae si coquantur in melius mutantur, et sic eas bibunt et cum vino mixtas quae stiptica sunt cum dulce vino, alii autem cum stiptico vino; nam et colari expedit eas ex paludibus

* Synopsis, liv. IV, ch. xli.

quae sunt aquas cum alica aut alfitā dare colata aut satis frigida postquam bibat, et non in potum multum trahat. Quidam autem adinvenerunt cum istas potas malas aquas, ciceris decoctionem ante ut bibant et ipsum cicer comedant, aliqui autem et caucalidas ova ipsarum cum aliquo pisce coctas et feniculo, aliqui autem et betas et cucurbitas ante manducant cum sale et vino temperato.

[CHAPITRE XV, t. V, p. 589.]

XXV. *De aerum qualitate.*

Aera autem sanitosus est et optimus qui est mundissimus; morbosus autem est et pessimus nebulosus et perturpidus de paludibus aut stagnis ascendens aut ex vallibus aliquibus concavis locis venenosus surgat. Pessimus est et quibusdam cloacorum purgantium civitatis et ex oleribus aliquibus et stercora animalium accidunt foetores seu de hominibus. Similiter autem de fluminibus aut paludibus vel stagnis proximis nebulosis existentibus et non resistantibus et in cavis locis undique a montibus circumdatum et [non] habentibus respiramen pessimi sunt, et omnes ledunt aetates similiter. Juvant autem secundum qualitatem caloris aut frigidoris aut siccitatis aerum non similis habent in omnibus. Temperatis igitur corporibus temperatus aer juvat, distemperatus vero ledit, quia contrariam habent a se invicem naturam.

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 590.]

[6 v°] XVI. *De balneis* *.

Laudo quidem in aqua frigida lavantibus, non existimo autem expedire eis qui cibo repleti sunt, sed eis solum sub agrivia cibantes qui vivunt in labore et ea quae expediunt utuntur; sufficiat autem multis opus habentibus ut in frigidantur amplius. In piscina ingrediantur aestatis tempore juvenes existentes carne repletis ante calefactis frictioni. Sint autem alieni a conmixtione mulierum neque indigesti neque cibo sint repleti neque a vomitu aut post ventris evacuationem vel fusione sint neque a vigiliis fatigatus lavet; omnibus autem utilissimus est calidus balneus, calefacti enim mitigantur et corpus solvunt, ciborum et plesinonas malaxant et pneumatisdes fundit et somnum facit et bene nutrit carnes. Est autem aptissimus omnibus et viris et mulieribus et pueris et senibus et ociosis.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 590.]

XVII. *De ciborum virtute.*

Oportet autem super haec ciborum virtutes scire qui sanitate sua studet esse sollicitus; qui enim extenuandi habent virtutem adaperit angustus pori transitus

* Synopsais, liv. I, ch. xxvii.

et proicit quae infixae sunt et glutinosa subtiliat et extenuat pingua; educit autem quae diu tardantes sunt in ventre quae manducantur aut aquosa aut colerica superfluitas. Et utique et magis augmentate melancolicum sanguinem conponit; sed oportet prohibere frequentem ejus usum et maxime qui colerica sunt temperantia, nisi forte ad eos soli qui flegma et crudos et glutinosos et pingues humores collecti repleti sunt. Pinguior quidem dieta nutrit enim habundanter et tamen ventri et epati digestionem continens sit et eucimos, bonum sanguinem generat, splen autem et epar constipat. Hoc autem faciunt quae sunt pacicoma, id est qui pingues nutriunt humores solus ut est lenticla; quaedam autem et glutinosa quemadmodum et malvas..... esse et glutinosus sicut sunt ostracoderma. Cautius ergo est quae extenuat dieta et ad custodiam sanitatis ab ea quae inpunguant magis; quae autem non satis nutriunt virtutem non inponunt neque fortitudinem in corpore. Unde oportet ea quae multum nutrimentum prestant adhibere sed inmodicriter. Quando causa in hac die aliquis sentit maxime utique absque periculo adsumitur illi qui exercitantur competenter et dormiunt in quo volunt tempore. Omnes autem qui non possunt propter exercitationem dormire fugiant pacicimos cibos; pigri autem neque ad istos cibos accidunt; maximum enim malum in sanitatis custodiam, quia omnino pigritia conponitur, quemadmodum mediocris motio magis bonum est. Inter autem spissos et tenues cibos optimus omnibus est mediocritas cibi; generat sanguinem secundum constitutionem; competentes ergo talis cibus corporibus nostris ministrandus est; lesibilis enim est; cacocimus cibus autem semper oportet afugere. Custodienda est autem varietas optimum, contrario verentibus copulentur et digestionem moderentur, quod ea quae male digeruntur quae adsumuntur competenter ledunt.

EXPLICIT URIVASII LIBER PRIMUS.

[CHAPITRE LII, t. V, p. 596.]

XLI. *Qui a lactis¹ dentes nocent.*

CX. *Ad dentes ne a lacte ledantur.*

Aa

Lactes² dentes³ ledunt, si frequenter in usu sit et gingibas³ herodit⁴; haec enim infundendo dentes et gingibas⁵ potriscire⁶ facit, etiam ut se⁷ comedant. Oportet⁸ ergo quando edenda est vinum

La

Lactes⁴ ledant⁵ dentes, si frequenter in usu fuerit et gingivas infusas et comestas. Oportet⁶ ergo⁴ comesta⁷ lacte de vino temperato⁸ cum calda os⁹ lavare. Melius autem fit, si et mel

CHAP. XLI. Ab : ¹ lactes. — ² dentis. — ³ gingivas. — ⁴ crudit. — ⁵ gingivas. — ⁶ putriscere. — ⁷ si. — ⁸ oportet.

CHAP. CX. Li : ⁴ lacte. — ⁵ ledit. — ⁶ loco infusas. . . . oportet, *habet*, similiter haec. — ⁷ infusus et molles reddit et nigros facit dentes et gingivas infusas et comestos. Oportet ergo *addit*. — ⁸ comesto. — ⁹ temperatum. — ¹⁰ hos.

Aa cum^o calda¹⁰ temperatur os lavare; mittas^b in vino et sic lavitⁱ. Pulvis^{La} melius etiam si et mel modicum illi qui^k facit ad ranula¹ sub lingua^m et ad ulcera in ore, etⁿ dentes et gingivas reumatizantes : pumice assu^o < viii^p, omnia aequale cum mel miscis^t et uteris.

CXI*. *Ad eos qui nimium a sudore^a fatigantur.*

Reprementur^b sudores supersparsⁱ corpori^d *ges* Samia, lythargirus^c, gypsus^f, galla, scistes^e, myrta, oleus enantinus^h, oleus roseus, oleus melinusⁱ, oleus^j lentiscinus, oleus myrtiter^k inhuncti^l. Item inlite^m mannis et amilusⁿ cum vino et obi^o albumen. — Item ad cardiacus^p. Cardiacus^q autem jubat^r cataplasma in fromaco^s robi^t folia^u cum ceruto^v modico aut pane aut myrte folia aut plantagine cum pane aut ceruto modico^x aut mala Cydonia^y aut dactylos^z et enemata^{aa} jubant^{bb} adhibita, de^{cc} ptysene^{dd} sucus inlinitur^{ee}. Alligentur^{ff} autem et^{gg} extreme partes; jubat^{hh} et cerutusⁱⁱ humidus cum senape^{jj} tritus.

CXII. *Prognostico^a egrotis.*

Ad omnes egrotantes trociscos facis de camimilla^b herba trita et siccas; quando autem opus habes, teris cum oleo trociscum, perunguis caput et totum corpus et involvis pannis et das bibere calda aqua^c; ita spectas modicum; revertens enim si invenis eum sudantem, sanum fieri speras^d; sin vero^e, morietur. Andragni sucus das^f ei bibere.

CHAP. XLI : ^o aqua addit. — ¹⁰ calida.

CHAP. XLII : ^b mittis. — ⁱ lavet. — ^j pulvera. — ^k quae. — ^l aranulam. — ^m linguam. — ⁿ ad addit. — ^o asso. — ^p nitro ustu < vii, sale ustu < viii, ficos siccos ustu < viii addit. — ^q commiscis. — CHAP. CXI : ^a sudore. — ^b reprement. — ^c supersparsis. — ^d corporis. — ^e lito argiro. — ^f gipso. — ^g scistis. — ^h ynantinus. — ⁱ melinus. — ^j oleus deest. — ^k mirtitis. — ^l inuncti. — ^m inlita. — ⁿ amilum. — ^o ovi. — ^p cardiacos. — ^q cardiacos. — ^r juvat. — ^s stomacho. — ^t rubi. — ^u aut vitium palmites teneras aut folia aut plantaginis cum pane addit. — ^v ceroto. — ^x aut pane. . . . modico deest. — ^y Cydonia. — ^z dactilus. — ^{aa} menta. — ^{bb} juvant. — ^{cc} et. — ^{dd} ptisane. — ^{ee} inlinitur deest. — ^{ff} adligentur. — ^{gg} et deest. — ^{hh} juvat. — ⁱⁱ cerotus. — ^{jj} sinape. — CHAP. CXII : ^a prognosticum. — ^b gamimella. — ^c quam. — ^d spera. — ^e minus. — ^f da.

* Les deux chapitres qui suivent sont donnés par Laon et Leipsig; l'origine nous en est inconnue.

LIVRE II

DES EUPORISTES.

Le livre II des *Euporistes* consiste presque entièrement en une longue liste alphabétique des médicaments simples, qui a été reproduite par les textes latins et qui n'est guère qu'un abrégé d'une partie du livre XV de la *Collection médicale*. Seulement, les traducteurs ont rangé les lettres dans l'ordre de l'alphabet latin, et ce changement a amené certaines interversions dans leur suite. Aussi croyons-nous bon de donner ici le tableau des lettres grecques avec leur correspondance aux lettres latines de notre texte :

Α	A	Η	H	Ν	N	Τ	
Β	B	Θ	Th	Ο	O	Φ	F
Γ	G	Ι	I	Π	P	Χ	G
Δ	D	Κ	C et Q	Ρ	R	Ψ	Ps (après Y).
Ε	E	Λ	L	Σ	S	Ω	Ô (à la fin du livre).
Ζ	G	Μ	M	Τ	T		

[PRÉAMBULE, t. V, p. 598.]

I. [18 v°] *De apla Galieni incipit liber secundus feliciter*^{1*}.

Quecumque² enim scire oportet³ medicum vel exercere ad salutem secundo⁴ valetudinis⁵ sive contrariae⁶ generalia curationum adjutoria in primo libro edidimus; secundi⁷ ordinis tempus exigit ut de simplicium diversarum genera herbarum seu⁸ pimentorum in hoc secundo⁹ libro uniuscujusque virtutes¹⁰ naturales¹¹ bel¹² gradus¹³ earum¹⁴ aut quibus possint subbenire¹⁵ passionibus breviter debeam explicare¹⁶.

DE APLA GALIENI INCIPIT. UTERE FELIX.

Préambule. I. 1 loco de apla. . . . feliciter, habet : Incipit apla liber secundus prologus.

— ² quicumque. — ³ oportet. — ⁴ secundum. — ⁵ valetudinis. — ⁶ contraria. — ⁷ secundo. — ⁸ seu. — ⁹ secundum. — ¹⁰ virtutis. — ¹¹ naturalis. — ¹² vel. — ¹³ gratus. — ¹⁴ supervenire. — ¹⁵ explanare.

* Ici le manuscrit porte en interligne et en écriture cursive ces mots : *quod Greci apla vocant.*

II. *Apla Urivasii de herbarum virtutem**.

Urivasius de virtutis¹ herbarum que sunt simplicia in uso², quem³ Greci *apla* vocant, omnino scire oportet⁴ medicum ad custodiendas⁵ sanitatis, ut dictum est ab antiquis. Tempus autem nos ortatur⁶ ut virtutis⁷ exponamus universarum simplicium herbarum, quem⁸ Greci *apla* vocant et *euporista* medicamenta, que⁹ nos facile inviniencia dicere possumus¹⁰, que singulis passionibus possint subvenire, sicut et de ciborum, sic et de *apla* id est simplicia medicamenta disponimus agere, ut unicuique virtutem substantiam et operacionem scribamus, que facile per agris¹¹ inveniuntur hutilis¹² ad sanandum, que¹³ unicuique passionis¹⁴ singularis¹⁵ adjutoria subvenire possent¹⁶.

INCIPIIT TEXTUS FELICITER I.

[A, t. V, p. 598.]

<p>^{La} ^{Aa} I. [21] ¹<i>Agnus</i> seu licus circa fluvium². Cujus folia et flores et simen³ calida et sicca⁴ sunt virtute, et in ipsa substantia supiliandi⁵ humorum qualitates⁶ habet facultatem. Cujus virgultae non cito franguntur et folia ejus sunt velut olivae, sed molliora sunt. Flores albi sunt, sementes similes⁷ piperi. Dicitur⁸ autem agnus, quod dum calida sit hirtute castitatem conservat⁹ membrorum¹⁰, ligus¹¹ autem vocatur, quia virgultae ejus ligant¹² et non se facile¹³ rumpunt¹⁴. Haec¹⁵ libidines repremit non solum in civo¹⁶ adsumpta, sed et puta¹⁷ castitatem corpori prestat¹⁸, sed et in lecto strata. Ad epar aut¹⁹ spleni</p>	<p>I. [6 v°] <i>Incipit apla. Agnus.</i> Folia ejus et flores et semen calida quidem sunt et sicca virtute, et ipsa substantia subtiliandi habet facultatem; etenim utentibus eam in gustus videtur agrior et stiplica, sed et folia et flores et sementes haec in se habent. Quae si manducentur calefaciunt nimis et capitis dolorem excitant. Si autem fricte fuerint et sic comedantur cum tragimata, minus caput ledunt et non inflant ventrem, sicut illa que non friguntur. Repremit igitur actus venerios, maxime si non fricantur et sic edantur et si folia ejus et flores in lecto subtus sternuntur. Hoc ipsum prestant et si non solum</p>
---	---

II. ¹ virtute. — ² usu. — ³ quod. — ⁴ oportet. — ⁵ custodiam. — ⁶ hortatur. — ⁷ virtutis. — ⁸ quod. — ⁹ quod. — ¹⁰ posumus. — ¹¹ agros. — ¹² utiles. — ¹³ quia. — ¹⁴ passioni. — ¹⁵ singularia. — ¹⁶ possunt. — *Agnus.* ¹ incipit textus feliciter deest. — ² agnus parvi styrpis sunt addit. — ³ semen. — ⁴ sic. — ⁵ subtiliando. — ⁶ qualitatibus. — ⁷ sementis similis. — ⁸ dictus. — ⁹ conservit. — ¹⁰ membrorum. — ¹¹ licus. — ¹² legant. — ¹³ facilia. — ¹⁴ erumpunt. — ¹⁵ et. — ¹⁶ cibum. — ¹⁷ puta. — ¹⁸ prestat. — ¹⁹ autem et.

* Ce second préambule est fourni par Ab et par Li; nous donnons en note les variantes de Li; ce dernier manuscrit commence ici le livre II et lui donne pour titre : *Proemium aplae Urivasii de virtute herbarum*.

Aa
scirumena²⁰ et constipatas magis simen²¹
ejus jubat quam ruta.

La
edantur, sed et si bibantur castitatem corporis servant et si exinde lectus sternatur similiter prestant, non solum viris, sed etiam et mulieribus. Unde et ipsum nomen quia castitatem servat ipsi arbores acciperunt *agnus*, id est castus. Sicut supra memoravimus calidam et siccam habent naturam et propter hoc leptomeris est virtus ejus. Quod autem caput petit non propter vaporem spiritus haec magis faciat sed magis calor ipsius et subtilis caput penetrat. Nam si hoc facit propter ventositatem etiam libidinem plus excitare quam reprimere quemadmodum et caput, sed quia non solum non commovit libidinem verum etiam reprimat sicut et ruta. Quae tamen et sicce non quidem aequali sunt virtute, nam ruta calidior et siccior est, et non disimiles sunt qualitate et virtute, quia agni semen et folia stiptica sunt mediocriter, ruta autem succidior et amarior et agrior est et nullo modo aequalis agnus est. Haec ad epar et ad splen sciromina vel constipata humoribus agni semen magis quam ruta liniat. Sufficiat ergo hoc scire quia agnus calida et sicca est virtute et non mediocriter, sed tertio gaudii. Exteniatoriae autem virtutes abundantius. Ejus autem virtus specialiter discenda est ad curationes mediodon. Quomodo autem etiam ne menstrua deducat, qualiter indurata digerat loca et quomodo acopus aut calidiora ex eo conficiuntur unguenta.

II. *Agrosteos*¹ dicitur gramen, cujus radix mediocriter est sicca et frigida et

II. *Agrostis*, quam nos gramen dicimus, manducabiles habent si mollis sit

²⁰ cerumana. — ²¹ semen. — *Agrosteos*. ¹ agrostius.

Aa
propterea glutinat² plagas recentes et
cruentatas³, folia quoque ejus in mo-
dum cataplasmae inposita. Non quidem
fortiter sicca et humida⁴ est⁵, sed
media.

La
et dulcis est et aquosa in gustu et
substiptica modice. Nam ipsa herba
perfecta est aquosa, ex quo manifeste
intellegitur mediocriter esse ejus radi-
cem frigidem et siccam, propter hoc
quod glutianatoria est in recenti vulnere.
Ipsa autem herba cataplasma infigdat
qui non tamen fortiter, radix autem ejus
mordicans et leptomeris est modice. So-
let autem haec et lapides in visica cou-
minuere si radices coquantur et biban-
tur. Semen autem ejus est inbecillis et
tamen diuriticus est et reuma ventris
desiccat vel stomachi. Virtus enim ejus
desiccativa vel typtomeris id est exte-
nuans partem et substipticae.

III. *Agaricu*¹ digerit² et pingues³
exsiccat⁴ humores⁵; purgat etiam in
visceribus constipationis, propter quod
et ictericos⁶ curat, qui ex constipatione
vel infraxis epatis consistunt. Jubat
autem et epilemticos⁷ et regmata⁸, sed
et typos⁹ qui ex ispisso¹⁰ et pingue¹¹
vel glutinoso humores¹² fiunt cum
mulsa potus¹³ aut cum oleo frictus, et
totum ex eo corpus perfricatum¹⁴.
Jubat autem eos et¹⁵ qui ex frigore
leduntur¹⁶. Ad serpentium¹⁷ vero mor-
sus¹⁸ super¹⁹ plaga inpositus aequalis
bulnera²⁰ [21 v°] et potus cum²² vino
temperato²³ catarticus.

III. *De agarico*. Gustu quidem in-
primis dulcis est agaricus, amarus autem
post modicum esse videatur et acer et
modice substipticus. Est autem spon-
giosus et mollis, ex quo manifestum
est quos positum sit medicamen ex
substantia aeris et terrena sub calore
subtili; minus autem aquoso participatur
humori. Hic ergo diaforitica est virtute
et pingues et spissos humores purgat,
etiam in visceribus constipationes ge-
neratas in epate infraxin facta. Propte-
raea et hictericos sanat qui ex consti-
patione epatis hicterici fiunt. Juvat
autem epilemticos per ipsam quam in
se habet; virtutem et rigorem in perio-
ticis febribus, qui ex glutinosis et spissis
humoribus fiunt sanat, ita ut in mulsa
potetur. Juvat etiam eos qui ex frigore

² ulcera et addit. — ³ cruentas. — ⁴ umeda. — ⁵ est deest. — *Agaricu*. ¹ agarecus.
— ² degerit. — ³ pinguis. — ⁴ extenuat. — ⁵ umoris. — ⁶ hictericus. — ⁷ epilemticus.
— ⁸ rigmata. — ⁹ tipus. — ¹⁰ spisso. — ¹¹ pingui. — ¹² umores. — ¹³ putus. — ¹⁴ per-
frigatus. — ¹⁵ et deest. — ¹⁶ ledunt. — ¹⁷ serpencium. — ¹⁸ extrinsecus addit. — ¹⁹ in-
super. — ²⁰ vulnere. — ²¹ pocio. — ²² temperato.

leduntur. Ad serpentum autem morsus extrinsecus super plago positus, ut vulnus aequaliter cooperiat et in potione cum vino acceptus liberator. Est autem et catarticus; purgat flegma et colera, sed non acute. Datur autem penso \angle ii cum mulsa aut pusca.

III. *Adianton*, quam Latini herba capillare¹ vocant, desiccat et² extenuat et digerit³ humores⁴ et in tineam⁵ capitis evocat⁶ et densat⁷ capillos et cyradas⁸ digerit⁹ et apostemata¹⁰, ita ut ad pus non perveniant¹¹; lapides in visica comminuit¹² pota¹³; ex torace¹⁴ et pulmones¹⁵ quibus glutinosi¹⁶ et pingues¹⁷ humores¹⁸ sunt constituti educit per ore, et reuma ventris reprimat. Media est enim inter calida et frigida temperantia¹⁹.

V. *Aegilops*¹. *Aegylops* diaforeticam² habet³ virtutem. Facit ad eos, qui duras habent inflammationes⁴ et egyptopas⁵ et tineam⁶ capitis sanat⁷.

VI. *Aizon*. *Aizon*, quam Latini *jovis barba* adpellant¹, et major et minor desiccat quidem mitius; continetur² in ea magis aquosa substantia³ et infrigidat⁴ nimis. Haec enim ad herisipelas⁵ et herpetas⁶ et ad eos qui ex flegmatico⁷ humore inflammatione⁸ patiuntur⁹ jubat eos¹⁰.

De adianto, qui et herba capillare. *Adiantum* desiccat et extenuat et eventat et malopacias condensat capillos et cyradas digerit et apostimas et lapides rumpit in visica potatus. De torace et pulmones ascendentes humores glutinosos et pingues bene juvat et reumam ventris desiccat. Medius enim est inter calidam et frigidam temperantiam.

VI. *De aegilops*. *Aegilops* diaforeticam habet virtutem. Facit autem ad induratas inflammationes et ad aegilopas et alopecias sanat.

VII. *Aizus*, id est *sempervivus*. *Aizus* utrique et major et minor desiccant enim mitius. Continentur autem in eis aquosa magis substantia et infrigidat fortiter. Haec ergo ad aerisipilas et aerpetas et ad inflammationes quae de flaccima fiunt juvat.

Adianton. ¹ caballare. — ² et *desst*. — ³ degerit. — ⁴ umoris. — ⁵ tinia. — ⁶ vocat. — ⁷ densat. — ⁸ ciratas. — ⁹ degerit. — ¹⁰ apostimata. — ¹¹ et *addit*. — ¹² cumminuit. — ¹³ puta. — ¹⁴ toracem. — ¹⁵ pulmonis. — ¹⁶ glutinosus. — ¹⁷ pinguis. — ¹⁸ umoris. — ¹⁹ distemperancia. — *Aegilops*. ¹ aegilops. — ² diaforeticam. — ³ habet. — ⁴ inflammationis. — ⁵ aegilopas. — ⁶ tinia. — ⁷ sanant. — *Aizon*. ¹ apellant. — ² continetur. — ³ substantia. — ⁴ infrigidat. — ⁵ eresepeles. — ⁶ erpedas. — ⁷ flegmatico. — ⁸ inflammatione. — ⁹ patitur. — ¹⁰ eos *desst*.

^{La}
^{Aa} VII. *Aegyros*. *Aegyros*, id est pupulus, calefacit nimis et pene¹ proxima est acridini²; humectat³ autem mediocriter. Est autem et leptumeres⁴, resina autem ex eo adhuc calidior est birtute⁵.

VIII. *Agirobs* ^{La}populus arbor. *Agirobs* calefacit fortiter et sicut vinus sit agridini, humectat autem mediocriter. Est autem leptomeris; resina autem ex eo calidior est virtute.

VIII. *Acacia*. *Acacia* desiccat enim fortiter, infrigdat habundanter¹ si labata² fuerit, non lota³ vero⁴ mediocriter; nam labata⁵ quedam⁶ acridinem⁷ in lavatura deponit. Quod si⁸ de *acacia* inunguatur aliqua pars [22] corporis sani⁹, mox totus siccior et tensior¹⁰ invenitur et calorem sensibilitatem¹¹ numquam inferit, frigdorem autem non¹² valde nimium ostendit. Manifestum est autem¹³ quia frigida est et terrestris¹⁴ natura, admixtum habens aliquantum aquosa substantia¹⁵, sic est¹⁶ enim tertio¹⁷ gradu¹⁸; secundo vero gradu¹⁹ est frigida lavata²⁰, non lavata²¹ autem tertio est gradu²².

VIII. *De agacia*. Desiccat quidem nimis, infrigdat autem habundanter lavata, non lavata autem mediocriter quidem deponit agridinem. Si enim inunguatur aliqua pars corporis sana, mox locus ipse siccatur et tensior apparet et caloris sensibilitatem numquam inferit, frigdorem autem nimium non habet. Manifeste ergo frigidum est et terrestris medicamina admixta agram habens substantiam. Sicca est enim tertio gradu, secundo vero gradu frigida lavata, etenim non lavata tertio gradu est.

VIII. *Acalifi*, id est cnidin¹. Folia ejus et simen² diaforetica³ sunt et leptomeris valde birtutis⁴ est absque⁵ calefactione⁶ nimia. Curat igitur fimata et parotidas⁷ et de thorace⁸ et pulmones⁹ educit humores¹⁰ pingues¹¹ et glutinosos¹². Habit¹³ autem in si¹⁴ aliquid¹⁵ naturaliter inflationem¹⁶ ad venerios¹⁷ motos¹⁸ excitandos¹⁹ et maxime quando cum sapa potui datur simen²⁰.

X. *Agalfis* folia et semen diaforidia sunt habundanter in virtute, sine calefactione nimia sanat fimata et ex torace et de pulmone educit humores pingues et glutinosos. Habet autem in se aliquam ventositatem ad luxoriam promovendam et excitandam in libidinem et maxime quando cum sapa bibatur semen.

Aegyros. ¹ poene. — ² agridine. — ³ umectat. — ⁴ leptomeris. — ⁵ virtute. — *Acacia*. ¹ abundanter. — ² lavata. — ³ lota. — ⁴ autem. — ⁵ lavata. — ⁶ quae jam. — ⁷ agredinon. — ⁸ nam se. — ⁹ ani. — ¹⁰ si haec jurentior. — ¹¹ sensibilitatem. — ¹² enenestinon. — ¹³ ergo. — ¹⁴ terristis. — ¹⁵ substantia. — ¹⁶ sic est deest. — ¹⁷ tertio. — ¹⁸ grado. — ¹⁹ grado. — ²⁰ labata. — ²¹ labata. — ²² grado. — *Acalifi*. ¹ cinidon. — ² semen. — ³ diaforetica. — ⁴ virtutis. — ⁵ pulmonis. — ⁶ calefactioni. — ⁷ parotetas. — ⁸ toraci. — ⁹ pulmonis. — ¹⁰ umoris. — ¹¹ pinguis. — ¹² glutinosus. — ¹³ habet. — ¹⁴ se. — ¹⁵ aliquid. — ¹⁶ inflationem. — ¹⁷ venerius. — ¹⁸ modus. — ¹⁹ excitandus. — ²⁰ semen.

La

X. *Aganthes*¹ *leuces*². *Aganthes leuces*, id est spina alba; radix ejus desiccatur mediocriter et stiptica est, propter³ quod et ciliacos⁴ et stomaticos⁵ jubat et sanguine⁶ jactantibus reprimat⁷ data, et in tumoribus cataplasma superposita reprimat tumores, et dentium⁸ dolores jubat, si quis apozima ejus in ore teneat⁹. Semen autem ejus extenuat et calefacit¹⁰, menstrua movet. Radix autem ejus decocta jubat uvam.

XI. *Acorum*, id est *veneria*. *Acorum*, id est *afrodisia*, quam¹ Romani² veneriam vocant. Radix ejus calida est et sicca virtute³, nimis et extenuandi habet⁴ virtutem⁵ et ideo⁶ urinas et splenis sciron jubat proiciens et subtilians⁷ pingues⁸ velut cornu⁹ duros¹⁰ humores¹¹ extenuat et educit relaxando; succus autem ipsius desiccatur omnino [22 v°] posita est autem. . . .

XI. *Agantis leucis*. *Agantis leuci* radix desiccatur mediocriter et stiptica est, propter quod et ciliacos et stomaticos jubat et sanguinis eductiones reprimat et tumores cataplasma subposita abstergit et dolores dentium tollit si ex decoctione in ore contineat. Semen autem ejus leptomeris et calidus est virtute et putrefactis membris jubat potus.

XII. *Agaro*. *Agari* radix calidam habet et siccam virtutem nimium et leptomeris; movet ergo urinam et splenem jubat sciron habentem.

XII*. *Item actes*¹ et *cameactes*².

*Actes*³ dicitur *sabucus*⁴, *cameactes*⁵ autem vocatur *ebulus*⁶, desiccatur⁷ enim sunt virtute⁸ et glutinaturia et mediocriter diaforetica. *Ydropicis*⁹ enim, si succus *sabuci*¹⁰ aut *ebuli*¹¹ quatuor¹² duos¹³ aut tres aut¹⁴ satis aut certe uno ciatum¹⁵ si virtus desit potui¹⁶ data, aquam¹⁷ deducit. Folia igitur earum si terantur et exprimantur et extrinsecus inlinantur tumores¹⁸, desiccatur et insedentes¹⁹ humores²⁰ ebibit²¹ et repellit tumores²². Facis autem de *sabuco*²³ purgatorium²⁴ simplicem ad omnes humores deponendos²⁵; *sabuci* radices²⁶ fodies²⁷ et eorum radicem

Aganthes leuces. ¹ *agantis*. — ² *leucis*. — ³ propter. — ⁴ ciliacus. — ⁵ stomaticus. — ⁶ sanguinem. — ⁷ reprimat. — ⁸ dentium. — ⁹ contineat. — ¹⁰ calefacit. — *Acorum*. — ¹¹ id est. . . . quam *deast*. — ¹² Romani. — ¹³ virtutem. — ¹⁴ habit. — ¹⁵ virtutem. — ¹⁶ inde. — ¹⁷ subtiliat. — ¹⁸ pinguis. — ¹⁹ cornu. — ²⁰ durus. — ²¹ humores. — *Actis*. — ²² actis. — ²³ cameactis. — ²⁴ actis. — ²⁵ *sambucus*. — ²⁶ *cameactis*. — ²⁷ *ebulus*. — ²⁸ desiccatur. — ²⁹ virtutem. — ³⁰ *adropicis*. — ³¹ *samboci*. — ³² *ebuli*. — ³³ quatuor. — ³⁴ duo. — ³⁵ ut. — ³⁶ cyatum. — ³⁷ aqua. — ³⁸ tumoris. — ³⁹ insedentes. — ⁴⁰ humores. — ⁴¹ abebit. — ⁴² tumoris. — ⁴³ *sambuco*. — ⁴⁴ purgatorio. — ⁴⁵ deponendus. — ⁴⁶ radices. — ⁴⁷ effodis.

* Cet article manque dans le texte grec.

cortice²⁷ prima derasa²⁸, et quod est inter prima cortice et lignum²⁹ tundis³⁰ et exprimis; sucum autem ipsum in patella mittis et ad solem ponis ut siccetur, et cum se queperit³¹ colligere³², facis cataputias³³ in modum bacae lauri³⁴, et cum opus fuerit trita in aqua calida ternas jejuno bibere dabis. Quod si febricitat³⁵ et constringionem³⁶ ventris patiatur³⁷, unam³⁸ cataputiam³⁹ in calda aqua potui⁴⁰ davis⁴¹.

Aa

XIII. *Aloes* calefacit mediocriter, desiccatur autem vehementer. Aptus igitur est stomacho hoc medicamen super omnibus medicamentis, sinus¹ autem bulnorum glutinat². Sanat etiam ea quae non facile cicatricantur bulnura et maxime ea quae circa anum et veretrum generantur. Jubat etiam eos³ qui in locis ipsis⁴ inflammationes⁵ patiuntur⁶ aqua resoluta, et glutinat plagas hoc modo inposita. Jubat autem similiter utentibus, in ore vel nares⁷ [23] aut⁸ oculorum⁹ inflammationes adhibita¹⁰ omnino reprimat et digerit¹¹, et paulatim ulcus purgatur et sine molestia sanat¹².

La

XIII. *Aloes* calefacit quidem mediocriter, desiccatur autem nimis et apta est stomacho super omnia et resona vulnera et maxime circa anum et veretrum. Juvat etiam et inflammationes ibidem factas aqua resolutus et glutinat plagas hoc ipso modo inpositus. Juvat autem similiter adhibitus et ad oris vulneribus et ad oculis inflammationes et omnia totum et digerit simul et proicit paulatim, ulcera purgat sine molestia.

XIII. *Ales*¹ de salibus. *Ales* hoc est sales² similiter habent omnes³ virtutem seu sales⁴ orictus⁵ sibe maritimus⁶ ex duabus qualitatibus purgatis et stipticis. Quoniam utrique desiccant humores⁷ in corpore omnes, sterea⁸ autem corporis, id est quae sunt fortia in corpore, conducuntur bel desiccantur ab eo, quod stipticae sunt, propter quod insalatae carnes⁹ inputribiles¹⁰ servant.

XIII. *Ales*, quas latine salis dicunt, similem habent virtutem orictus et occis maris et ex duobus qualitatibus constant esse proicientibus, quam Greci *repticin* vocant et stipticam esse. Utrique autem desiccant manifeste et proicient quae in corpore humores sunt. Omnia conroburant et ea quae fortiora sunt in corpore quae sterea vocant conducuntur ex eo quod stiptici sunt; propter hoc

²⁷ corticem. — ²⁸ radice. — ²⁹ ligno. — ³⁰ in pila addit. — ³¹ si ceperit. — ³² colligere. — ³³ catapucias. — ³⁴ bace lauri. — ³⁵ sefrecitat. — ³⁶ constringionem. — ³⁷ paciatur. — ³⁸ una. — ³⁹ catapucia. — ⁴⁰ potu. — ⁴¹ dabis. — *Aloes*. ¹ senus. — ² glutinat. — ³ eas. — ⁴ ipsius. — ⁵ inflamacionis. — ⁶ paciuntur. — ⁷ navis. — ⁸ alit. — ⁹ oculos. — ¹⁰ adhibeta. — ¹¹ degerit. — ¹² sanatur. — *Ales*. ¹ alis. — ² salis. — ³ omnem. — ⁴ salis. — ⁵ oreclus. — ⁶ maritima. — ⁷ umoris. — ⁸ esteria. — ⁹ carnis. — ¹⁰ inputribiles.

Aa

Ustae autem diaforeticas¹¹ sunt magis quam siccativas.

La

carnes insalata inputribilia servantur. Usti autem sales diaforitici sunt magis.

XIII. *Alosanthus*¹. *Alosanthus*, id est sali² flos, suptiliorem habet virtutem quam salis, quae usta est acridinis³ qualitate⁴ nimia.

Alosantus autem tenuiorem deustus autem salis et agrior est in qualitate et diaforiticus habundantius.

XV. *Ameos*¹ semen calefacit et desiccatur vehementer² et extenuat, et urinas movet et diaforetica³ est.

XV. *Ametis semen*. *Ameus* semen calefacit et desiccatur; nimis extenuat et diaforiticus est et diureticus.

*Amorgi*¹, quod nos amurcam² quae de olivis³ exprimitur dicimus; calefacit, non quidem aperte mordicationem⁴ facit; quod⁵ si coquatur⁶, fit virtute calida et sicca fortiter.

XVI. *Amurga*. *Amurga* calefacit quidem, non autem aperte mordicat cutem. Si autem coquatur, fit virtute calidus et sicca nimis.

XVI. *Ampelu leuces*¹, quae et brionia vocatur, quam rustici cocurbita² silbatica³ appellant⁴; cimas ejus si⁵ edantur urinam movent mediocriter. Radix autem ejus purgatoriam⁶ et siccativam et extenuatoriam⁷ habet virtutem, sed mediocriter desiccatur, propter⁸ quod et splen reliquat⁹ sciromena¹⁰, potui data, et extrinsecus¹¹ adposita cum ficis¹² et scabias¹³ et lepras¹⁴ sanat. Nigra autem similiter est ad haec omnia preter quia inbecillior¹⁵ est.

XVII. *Ampelon leuces*, qui et brionia vocatur et alba vitis latine dicitur, quam rustici cocotia silbatica. Cimas autem ejus urinam movent mediocriter; radix autem projectoriam et extenuatoriam virtutem habet et mediocriter desiccatur et extrinsecus superposita cum ficis et scabias et lebras sanat. Nigra autem similiter est omnino predictae sed inbecillior est.

XVII. [23 v°] *Amigdala*¹. *Amigdala*² amara manifeste³ extenuandi⁴ habet virtutem et efles⁵ purgat et ex thorace⁶

XVIII. *Amigdala*. *Amigdala* amara manifeste extenuatoria est virtute et filis purgat et de thorace et pulmones per

¹¹ diaforetica. — *Alosanthus*. ¹ *Alosantus*. — ² salis. — ³ agredenim. — ⁴ qualitatem. — *Ameos*. ¹ *Ameus*. — ² vehementer. — ³ diaforitica. — *Amorgi*. ¹ *amorgia*. — ² *amorcam*. — ³ olivis. — ⁴ mordicationem. — ⁵ nam. — ⁶ quoquatur. — *Ampelu leuces*. ¹ *ampelo leucia*. — ² *cocorvita*. — ³ *salvatita*. — ⁴ *apellant*. — ⁵ *se*. — ⁶ *purgaturiam*. — ⁷ *extenueturiam*. — ⁸ *propter*. — ⁹ *relevati*. — ¹⁰ *sciromina*. — ¹¹ *extrinsecus*. — ¹² *confecis*. — ¹³ *scavias*. — ¹⁴ *lebras*. — ¹⁵ *invecillior*. — *Amigdala*. ¹ *amegdela*. — ² *amegdela* autem. — ³ *manifesti* et. — ⁴ *extenuandis*. — ⁵ *efilles*. — ⁶ *toraci*.

^{La} vel pulmones⁷ per sputum⁸ glutinosos⁹ tussem jactare facit citius sive quae^{La} in eis pingua et glutinosa sunt, sed adaperit constipata et purgat epa⁷ et splen et renes et colum. Et ipse arbor totus similem habet virtute, ut etiam ejus radices coctus cataplasma purgat filis. Amigdala autem dulcis inbecillior est amaris amigdalibus¹⁸ sunt inbecilliora.

XVIII. *Ammoniacu*¹ malactica est virtute², ut etiam in articulis³ poros⁴ dissolvat⁵ et splen scirumina⁶ sanat⁷ et cyradas⁸ digerendo⁹ curat.

XVIII. *Amomu*¹. Amomus similem habet² virtutem acori³, praeter⁴ quod siccior acoro⁵ est, digestivior⁶ autem est amomus cum biridis⁷ est.

XX. *Anagalles*¹. Anagalles ambos², seu qui purpureos³ flores habet⁴ sive qui⁵ dactuliacios⁶, purgaturia sunt virtute⁷, habentes⁸ in se aliquid subcalidum et ad se trahentem virtutem, ita ut surculos⁹ et spinas infixas extrahat¹⁰. Sucus autem eorum de naribus purgat humores ex capite, et omnino siccandi habit virtutem¹¹ sine mordicatione¹², unde et vulnera¹³ glutinant¹⁴ et putridis¹⁵ subveniunt¹⁶.

XVIII. *Ammoniacum*. Ammoniacus malactica est virtute et extenuatoria est, ut in articulis poros solvat et splen scirumina habentem sanat et digerit⁹ curat.

XX. *Amomus*. Ammonius similem habet virtutem agaro, praeter quod⁴ siccior est agaro, digestibilis amplius omnino amomo, splen resolvit in sciron posita.

XXI. *Anagallis*. Anagallis utrique sive quae et iosquiamon flores habent sive quae est de dactulorum virtute sunt projectoria, habens aliquid caloris et extrahendi virtutem, ut et ligna et spinas extrahat. Sucus autem eorum in naribus missus purgat caput et omnino desiccativam habet virtutem sine mordicatione, unde et vulnera glutinat et putrida facta adjuvat. Haec autem herba cum aqua frigida lavata et cultello ae-

⁷ monis. — ⁸ sputo. — ⁹ glutinosus. — ¹⁰ pinguis. — ¹¹ humoris. — ¹² constipata. — ¹³ epatis addit. — ¹⁴ cocta. — ¹⁵ cataplasmati. — ¹⁶ filis. — ¹⁷ amegdolas. — ¹⁸ amegdola. — *Ammoniacu*. ¹ ammoniaco. — ² virtutem. — ³ articulis. — ⁴ poros. — ⁵ dissolvat. — ⁶ splenis cirumena. — ⁷ sanit. — ⁸ ciratas. — ⁹ digerendo. — *Amomu*. ¹ amomo. — ² habit. — ³ acuri. — ⁴ propter. — ⁵ acoro deest. — ⁶ digestibilior. — ⁷ viridis. — *Anagalles*. ¹ anagallus. — ² ambas. — ³ purpureus. — ⁴ habit. — ⁵ quae. — ⁶ dactulacius. — ⁷ virtutem. — ⁸ habentis. — ⁹ surculos. — ¹⁰ extrahit. — ¹¹ virtutem. — ¹² mordicatione. — ¹³ vulnera. — ¹⁴ glutinat. — ¹⁵ putritis. — ¹⁶ subveniunt.

bureo aut cosseo rasa et commixta libus sex emptoicos curat, ut ab acito abste-
neat qui utitur; hoc expertum reme-
dium est.

XXI. *Andragni*. Porcacia¹, quam
Greci *andragnin*² appellant³, frigida est
nimis et humida abundanter, modicum
quiddam habens⁴ austerum, propter
quod et reprimi⁵ reuma et maxime a
cholericis [21] et calida, et postmo-
dum trasmutat⁶ et digerit⁷ in sua qua-
litate et nimis infrigdat. Haec ergo⁸
febricitantibus jubat plus quam aliae
que infrigidare valent materiae, in sto-
macho posita vel in precordiis et ad
stuporem dentium propria est sanitas;
sucus autem ejus similiter prestat, ut
non solum extrinsecus⁹ adpositus sed
et potus infrigdat. Haec autem si co-
medatur contingit similiter omnia. Et
propter quod in se habet¹⁰ stipticam vir-
tutem¹¹, dysintericis hutilissimus est
cibus et fluxum sanguinis mulierum,
vel emoptoicis satis hutilissimus est ci-
bus vel herbae ipsius sucum¹².

XXII. *Animones*¹. Animones omnes²
acres³ et projectibae⁴ et adaperitive
sunt birtute⁵. Unde radix ejus masticata
flegma per os producit⁶, et sucus ejus
in naribus missus similiter purgat et in
oculis cicatrices⁷ extenuat et bulnere
sordida superinposita purgat et lepras⁸
abstergit, menstrua provocat adposita
et lacte⁹ multiplicat.

XXII. *Andragnis*, qui et porcacia.
Porcacia frigida est quidem nimis, hu-
mida autem habundanter modicum
aliquid austerum habens, propter quod
repremit reuma et maxime colerica et
calidam contrasmutat eam et alienat
secundum qualitatem suam nimis in-
frigdando. Propter quod causon febrien-
tis juvat plus ab omnibus in stomacho
inposita vel in totis ypocondriis, que
etiam stuporem dentium sanat ipsa
mastigata et sucus ejus similiter, ut non
solum extrinsecus adposita sed et po-
tata infrigdat. Hoc autem et ipsius
herbe contigit si tota edatur. Per hoc
autem quod stiptice disentericis prodi-
ficat cibus et mulierum fluxus sanguinis
et ad sanguinem reicientibus. In his
ergo multum operativus ejus sucus est.

XXIII. *Animonis*. Animonis omnis
agras et projectorias sunt et adaperi-
hendi virtute sunt. Unde radix ejus si
fuerit mastigata per ore flegma educit,
et si in nares ejus sucus mittitur simi-
liter purgat et in oculis cicatrices exte-
nuat et sordida ulcera purgat et lepras
tollit, menstrua educit adposita et lac-
tem adducit.

Andragni. ¹ porcacia. — ² andragnem. — ³ appellant. — ⁴ habit. — ⁵ repremit. —
⁶ trasmutat. — ⁷ digerit. — ⁸ et causos addit. — ⁹ extrinsecus. — ¹⁰ habit. — ¹¹ vir-
tutim. — ¹² sucus. — *Animones*. ¹ animonis. — ² omnis. — ³ agris. — ⁴ projectivi. —
⁵ virtutum. — ⁶ seducit. — ⁷ cicatrici. — ⁸ lebras. — ⁹ lactim.

Aa

XXIII. *Anithon*¹. Anetus multum calefacit et desiccatur, propter² quod merito³ decoctus in oleo diaforeticus⁴ est et digestibilis⁵, ita ut crudum et indigestum tumorem ebentet⁶ et digeratur. Usta vero⁷ fortiter calefacit et desiccatur et propterea⁸ humidis vulneribus super-sparsa jubat⁹, maxime que in veretro fuerint generata; nam et in testiculis¹⁰ dutuma¹¹ sanat et cicatricat vene. Humidior scilicet minus calida est quantum plus viridior fuerit et digestibilis minus inbenitur¹².

XXIII. [24 v°] *Anthemis*¹. Anthemis, quae² et camimela³ dicitur, quam Romani benevolentiam⁴ vocant, calefacit et desiccatur mediocriter. Est autem et extenuatoria⁵ et propterea⁶ diaforetica⁷ et calaistica virtute est, unde oleum, ex ea factum rarefacit corpus, propter quod doloribus subbenit plus ab aliis herbis⁸. Et mitigat⁹ et relaxat¹⁰ tensuras et mollat mediocriter dura et febres¹¹ quaslevit¹² absque viscerum inflammationem molestantibus solvit, et maxime si ex colerico¹³ humore aut ex¹⁴ spissitudine¹⁵ obclusos poros¹⁶ cutis¹⁷ fuerint generatae. Est autem et ypocondriis¹⁸ apta plus quam alii aliquid¹⁹. Exanthemata²⁰ igitur a febribus factas in capite camimela herba viridis cocta in oleo et exinde unctas sanantur²¹, sin vero sicca in aceto infusa et trita. Hutilis est

La

XXIII. *Anetus*. Anetus calefacit et siccatur, propter quod coctus in oleo diaforeticus sit et digestibilis, crudum et indigestum humorem digerit. Ustus enim nimis calefacit et siccatur et propterea est laxativa. Infusus ulceribus super-sparsus juvat et maxime in veretro in glandine ipsius cicatricat que diuturna sunt ulcera. Humidior scilicet et nimis calidus est viridis, unde minus est digestibilis.

XXV. *Anthimis*, Anthimis, qui et gamumilla, calefacit et siccatur mediocriter. Est autem leptomeris, id est aliquam partem habet extenuatoriam et propterea diuritica est et calastica, id est laxativa et contensata rarefacit et ideo in doloribus mitigatoria est super omnia in doloribus. Juvat igitur et relaxat que tensa sunt et mollat que dura sunt mediocriter relaxando. In febribus quibus in visceribus nocet inflammationes solvit et in his maxime quibus ex colerico humore conspissata cutis consistit. Est etiam ipocondriis aptissimus super omnia exanthemata aut in febribus in cute facta ebullitionem humorum in capite gamumilla, si quidem si fuerit viridis cocta in oleo sed minus sicca in aceto ante infusa. Expediens autem est et quibus neque

Anithon. ¹ aniton. — ² propter. — ³ merito. — ⁴ diaforeticus. — ⁵ digestibilis. — ⁶ eventit. — ⁷ viro. — ⁸ propterea. — ⁹ et addit. — ¹⁰ testiculis. — ¹¹ duoturnas. — ¹² invenitur. — *Anthemis*. ¹ anthimis, id est camimelea anthemidis addit. — ² qui. — ³ camimelea. — ⁴ benevolentiam. — ⁵ extenuatoria. — ⁶ propterea. — ⁷ diaforetica est. — ⁸ verbis. — ⁹ meticat. — ¹⁰ laxat. — ¹¹ febris. — ¹² quaslevit. — ¹³ corico. — ¹⁴ et. — ¹⁵ spissitudinem. — ¹⁶ apclusus porus. — ¹⁷ cotis. — ¹⁸ ipocondrias. — ¹⁹ aliquid. — ²⁰ exanthematas. — ²¹ sanatus.

^{Aa} etiam et in quibus non perfecte obdu-
rata²² pausant; anasoras²³ in capite
consistentes digerit et alias non ad-
trahit²⁴, propter quod nullo alio medi-
camine solvitur²⁵, et apozima ejus ad
epatis inflammationem²⁶ potui data
multum jubat.

^{La} oleus repremens pausat. Que accidunt
et insurgunt in capite digerunt et alias
non permittunt exsurgere, quod nulli
alio consistere potest medicamini.

XXV. *Anissus*¹. Anissus calefacit et desiccat nimis; haec utique et urinas
movit et diaforetica² est, ita ut bentositates³ circa ventrem⁴ et stomacho⁵ natas
componat⁶ et amputet⁷.

XXVI. *Aristolocia*. Aristolocia longa
extrahit¹ et carnes² nutrit et in fumen-
tatione adhibita³ matrici⁴ hutilissima
est; ubi autem pingues humores⁵ sunt
et fortiter opus habet ut extenuentur, op-
time facit. Rutunda⁶ vero⁷ aristolocia et
si ex constipatione⁸ [25] pinguium
humorum aut ex⁹ spissa et indigesta¹⁰
ventositate¹¹ dolores fuerint¹² generati
magis plus rutunda sanat et suculos¹³
infixos¹⁴ aut spinas extrahit¹⁵ et pu-
trida¹⁶ curat et sordida ulcera purgat et
dentes¹⁷ et gingivas¹⁸ clarificat. Jubat
autem et astomaticos¹⁹ et singultum²⁰
tollit et epilepticos²¹ ex acris²² humo-
ribus et podagricis vel artriticiis cum
aqua potui data. Rigmata autem et
spasmata plus quam alia medicamenta
pota²³ utilior est.

XXVII. *Aristolotia*. Aristolotia longa
quidem extraet, carnes replet, ad ma-
triciis fomentationes hutiliter facit, in
quibus et pinguii humores ciroteron sit
et oportet extenuare. Rotundae autem
husus ad constipata loca depinguiat et
indigeta ventositatem dolores generatos
curat magis rotunda, sudores educit et
putridines sanat et sordida ulcera pur-
gat et dentes et gingivas inluminat. Ad-
juvat autem et asmaticos et epilep-
ticos et exagros humores podagricos
cum aqua potata et rigmata et spasmata
super omnia medicamenta utilior est.

XXVII. *Arnoglossu*¹. Arnoglossa, quam²
Romani *plantaginem*³ vocant, sufficienter

XXVIII. *Arnogloson*, qui et plantago.
Arnoglosus habundanter infrigdat et

²² durata. — ²³ anasoras. — ²⁴ adtrahit. — ²⁵ solvetur. — ²⁶ inflammatione. — *Anissus*.
¹ anissus. — ² diaforetica. — ³ ventositatem. — ⁴ ventre. — ⁵ stomacho. — ⁶ componat.
— ⁷ amputat. — *Aristolocia*. ¹ extraet. — ² carnis. — ³ adhibendam. — ⁴ matricim. —
⁵ pinguis umoris. — ⁶ rotunda. — ⁷ vero *deest*. — ⁸ constipatione. — ⁹ ex *deest*.
¹⁰ indigesti. — ¹¹ ventositatem. — ¹² fuerit. — ¹³ sorculos. — ¹⁴ infrixus. — ¹⁵ extrahit.
— ¹⁶ putrida. — ¹⁷ dentis. — ¹⁸ gingivas. — ¹⁹ asmaticus. — ²⁰ singulto. — ²¹ epylen-
ticiis. — ²² agris. — ²³ puta. — *Arnoglossu*. ¹ arnoglossa. — ² quod. — ³ plantagine.

^{Aa} infrigidat et desiccat et ⁴ stiptica est, propter quod et ulcera pessima et reumat⁵ et putrida jubat, et propterea ⁶ dysintericos ⁷ curat et emorroidas ⁸ re-
primit et quidquid ⁹ exardescere ¹⁰ po-
test infrigidat, et glutinat ¹¹ sinus insa-
navilis ¹²; est autem et ¹³ recentium
bulnerum simul et veterum ¹⁴. Desiccat
enim absque aliqua mordicatione que
nondum stupida ¹⁵ sunt, nam et si-
men ¹⁶ ejus et radix simili ¹⁷ sunt virtute,
preter ¹⁸ quod siccores sunt et minus
frigidae, sed quam ¹⁹ quidem simen
ejus plus extenuat et radix ejus inpin-
guat amplius. Folia autem ejus siccata
extenuatoria ²⁰ est et minus frigida est
virtute ²¹. Ejus utique radices ad den-
tium dolores utuntur masticatae aut
decoctione earum ²² gargarizatae; ad
epatis autem et renum infraxin ²³ et
radices ²⁴ et folia et adhuc magis plus
et simen ²⁵ potui datus.

XXVIII. *Aron*. Aron in Syria ¹ nas-
citur et Syro ² dicitur vocabulo ³; prohi-
ciendi ⁴ habet virtutem, non tamen ni-
miam, sicut dracontea; desiccat autem
habundanter ⁵ [25 v°] et calefacit. Ra-
dices autem ejus extenuant pingues hu-
mores ⁶ mediocriter si edantur, ita ⁷ ut
ex thorace ⁸ per ore expuant ⁹ spissos ¹⁰
humores ¹¹ hutilius.

XXVIII. *Arsenicum* ¹. Arsenicum, id

^{La} siccatur et repremit, propter quod et ad
ulcera maligna reumatica et putrida
juvat, de qua rem et ad dinsindericos et
emorruidas repremit et usta infrigidat
et glutinat vulnus; est autem et in re-
centibus et veteribus sanitosus. Desiccat
enim absque mordicatione et nullo
modo infundit vulnera. Semen autem
ejus et radix similis sunt virtute, preter
quia siccores sunt et minus sunt fri-
gida. Nam semen habet in se subtilia-
toriam virtutem; radices autem inpin-
guandi habent virtutem. Folia autem
herba ipsius desiccativam et extenuato-
riam habet partem et minus frigidam
habet virtutem. De qua rem radices ejus
ad dentium dolorem utimur mitigandas
et ad os lavandum coquimus. Ad autem
epar et renum infraxis que sunt ex ipsa
omnia, sed et folia, plus magis autem
semen ejus.

XXVIII. *Aròn*. Aron projectoriam
habet virtutem, non fortiter quemad-
modum dracontea, siccatur autem et cale-
facit. Radices autem ejus extenuant pin-
gues non mediocriter humores, unde et
de torace ad expediendum sunt hutilis-
simi.

XXX. *Arsenicon*, qui et auripimentus.

⁴ et deest. — ⁵ rigmata. — ⁶ propterea. — ⁷ desintericus. — ⁸ emuruitas. — ⁹ quic-
quid. — ¹⁰ exardescere. — ¹¹ glutinat. — ¹² insanavilis deest. — ¹³ aliorum addit. —
¹⁴ viscerum. — ¹⁵ istopida. — ¹⁶ semen. — ¹⁷ similis. — ¹⁸ propter. — ¹⁹ quod. —
²⁰ extenuatoria. — ²¹ virtutis. — ²² eorum. — ²³ infraxim. — ²⁴ ejus addit. — ²⁵ semen.
— Aron. ¹ Suria. — ² Siro. — ³ vocabulum. — ⁴ proiciendi. — ⁵ habundantius. —
⁶ pinguis humoris. — ⁷ ita deest. — ⁸ turaci. — ⁹ spuunt. — ¹⁰ spissus. — ¹¹ humoris.
— Arsenicum. ¹ arsenicum.

Aa
est auripimentum², caustica et virtute³
ustus vel non ustus. Utuntur autem
haec in psylotris⁴, et si diu super⁵ cute⁶
fuerit, in ipsa cute inficitur⁷.

La
Arsinicus caustica est virtute non ustus
et ustus. Utuntur autem eum homines
in psilotrum et ustulat pilos et si tri-
caverit in ipsam cutem infigitur.

XXX. *Artemisia*¹. *Artemisia* calefa-
ciunt et desiccant; nimis sunt autem et
extenuatoriae² mediocri³, ut haec in
renibus lapides⁴ generatos⁵ jubent
mediocriter et in fumentationibus ma-
tricem.

XXXI. *Artemisia*. *Artemisiae* calefa-
ciunt et desiccant habundanter; sunt
autem et leptomeris mediocriter, ut
etiam in renum lapides habentes juvat
mediocriter et in fomentationibus ad
matricis causa bene facit.

XXXI. *Asaru*. *Asarus* qui a¹ Roma-
nis² baccar³ appellatur⁴. Ejus radices
similes⁵ sunt acoru⁶, cujus virtute⁷ jam
diximus et ideo⁸ ex ipso poteris ejus
virtutem⁹ cognoscere¹⁰.

XXXII. *Asaro*. *Asari* radix similiter
facit, sicut et agorus, superextensa au-
tem magis sicut et de eo prediximus et
oc oportet scire.

XXXII. *Alpalthus* exin¹ dissimilibus²
partibus est compositus, ex acridine³ et
stipticae⁴ virtutes⁵. Acridinis⁶ quidem
partem eo quod calefacit austerae aut
stipticae, pro eo quia infigdat et de-
siccant utrique, et propterea ad putrida⁷
et reumatica⁸ utilis⁹ est.

XXXIII. *Aspaltus*. *Aspaltus* ex duabus
partibus est compositus, de agris et
stipticis qualitatibus, et quod acer est
calefacit et quod austeris est infigdat.
Desiccant autem utrique, ex qua re ad
putridines et reuma utilis est.

XXXIII. *Asparagus*¹ *miacanthinus*²
projectoriam³ bel purgaturiam⁴ habit
birtutem neque enim nimis calefacit
neque nimis⁵ infigdat. Haec ergo et
epati et renibus constippatis⁶ adaperit
et proicit inde humores⁷, et maxime
radices⁸ ejus aut simen⁹ ejus. Nam et

XXXIII. *Asparagus* *miagantius* pro-
jectoria est virtute et neque calefacit
nimis neque infigdat. Hic et renibus et
epati et fractibus est et maxime radices
ipsius et semen qui etiam dentium do-
lores sanat; quod siccus est virtute abs-
que calore hoc prestat.

² auropimento. — ³ virtutem. — ⁴ psilotris. — ⁵ sidios per. — ⁶ cote. — ⁷ loco cute
inficitur, habet odia quifietur. — *Artemisiae*. ¹ artimisiae. — ² extenuaturiae. — ³ me-
diocriter. — ⁴ lapidis. — ⁵ generantur. — *Asarus*. ¹ quem. — ² Romani. — ³ baciela.
— ⁴ apellant. — ⁵ similis. — ⁶ acoro. — ⁷ virtutem. — ⁸ idio. — ⁹ virtutem. — ¹⁰ cog-
noscere. — *Alpalthus*. ¹ exinde. — ² similibus. — ³ agredine. — ⁴ stipticen. — ⁵ vir-
tutis. — ⁶ acridinis. — ⁷ haputrida. — ⁸ reomatica. — ⁹ hutilis. — *Asparagus*. ¹ aspe-
regus. — ² miacanthinus. — ³ projecturia. — ⁴ purgaturia. — ⁵ nimis doest. — ⁶ consti-
patis. — ⁷ umoris. — ⁸ radicit. — ⁹ semen.

Aa

dentium [26] dolores amputat, ideo
quia absque calefactionem desiccat.

La

XXXIII. *Argimonia*. Argimonia, quam
rustici *lappa inversa* vocant. Radices¹ ejus
siccae cum vino cataplasma imposita²
et viridis trita et puta³ antracas et ser-
pentium morsos⁴ et carcinon et omni-
bus pessimis pass[i]onibus⁵ liberat.

XXXV. *Astafis himeros*¹. Astafis hi-
meros, quam Latini² *uvam*³ *domesticam*
dicunt, ⁴digestibili⁴ est mediocriter,
silvestres⁵ autem acres⁶ fortiter. Si apo-
fleumatizentur⁷ proicit fortiter ut⁸ et
scabias⁹ jubet¹⁰. Participatur autem
aliquam virtutem causticam.

XXXVI. *Asfodilus*¹. Asfodilus, quam
Romani *astulam regiam*² vocant, radix
ejus utile³ est quemadmodum arus et
dracontea, projecturiam⁴ habens birtu-
tem. Usta autem et cinus ex ea⁵ factus
calidior et siccior⁶ et leptomerestera⁷
et diaforeticotera⁸ est; probter⁹ hoc
alopicias¹⁰ sanat.

XXXVII. *Atrafaxis*. Atrafaxis, quam
Latini *atriplicem*¹ vocant, humida qui-
dem est multum, frigida autem medio-
criter; stiptica autem in se nullam par-
tem² habet³ admixtam, sed est aquosa⁴
similis malvae⁵. Sunt quidem humi-
diores⁶ de hortis⁷, multum autem fri-

XXXV. *Argimonis, qui lappa inversa*.
Argrimoni radix siccatur enim pulver
vino superspersa, viridis trita et potata
andrakas, id est postulas malas et ad
serpentum percussum et ad carcinos,
et ab omnibus serpentinis passionibus
liberat.

XXXVI. *Astafis agrias*. Astafis do-
mestica quidem digerit mediocriter; sil-
vestris vero agra est, fortiter purgat,
masticata caput purgat et proicit nimis,
unde et ad scabias expediens est. Par-
ticipat autem et aliquam causticam vir-
tutem.

XXXVII. *Asfodillus*. Asfodili radix
utilissima est quemadmodum arus et
dracontea proicientis est virtute. Usta
autem favilla ejus calidior et siccior
est et extenoatorium habet virtutem et
diaforeticoterra est et propterea alopi-
cias sanat.

XXXVIII. *Atrafix*. Adtriplex humida
quidem est habundanter, frigida autem
mediocriter; stiptice vero virtuti nihil
participat, sed est tota aquosa similis
malve. Sunt autem humidiores domes-
tice de horto, multum frigidior est sil-
vestris, propter quod inflammationibus

Argimonia. ¹ radices. — ² inposita. — ³ puta. — ⁴ morsus. — ⁵ passionibus. — *Astafis himeros*. ¹ emeros. — ² latine. — ³ ovam. — ⁴ degestibilis. — ⁵ silvestris. — ⁶ agris. — ⁷ apoplegmatici enicentur. — ⁸ ut deest. — ⁹ scavias. — ¹⁰ jubat. — *Asfodilus*. ¹ Asfodillus. — ² rigdiam. — ³ utilis. — ⁴ predictorem. — ⁵ eo. — ⁶ siccior est. — ⁷ lectomerestera. — ⁸ deaforeticotera. — ⁹ propter. — ¹⁰ alupicias. — *Atrafaxis*. ¹ adreblicem. — ² partem addit. — ³ habit. — ⁴ acosa. — ⁵ malve. — ⁶ umidiore. — ⁷ ortis.

^{Na}gidiore⁸ silbestres⁹, propter quod et inflammationibus¹⁰ in initio hutilissima est; in statu¹¹ bero¹² et¹³ declinatione¹⁴ silbestres¹⁵ expediore¹⁶ sunt. Semen autem ejus projectoria est virtute, unde et ad ictericos¹⁷, qui ex epatis infraxin patiuntur¹⁸, hutilissima est.

XXXVIII. [26 v°] *Afronitru*¹. *Afronitru* proj[e]cturiam² habet³ birtutem, ut non solum educat, berum⁴ etiam diaforesin⁵ faciendo humida⁶ quae fuerint⁷ consumat.

XXXVIII. *Absentias*¹. *Absentias* calidus est quidem mediocriter, siccus autem nimium. Sucus vero² ejus multum ab ipsa herba est calidior³; proicit autem humores⁴ et confortat, propterea⁵ et in bentre⁶ cholericos humores⁷ ad inferiora per bentrem iosu⁸ deducit, et magis quod in venis colericus est humor⁹ purgat per urinas; propter hoc ipsut et flegma¹⁰ in bentre colleta¹¹ si¹² detur nihil jubat. Stiptica enim¹³ existens virtutem amaritudinis habens fortissimas simul et acridines¹⁴ aliquas¹⁵ possidens¹⁶ tempore multo¹⁷; et plus calida est quam frigida¹⁸; calida enim est primo¹⁹ gradu²⁰, sicca autem tertio gradu²¹. Sucus autem herbae²² ipsius multo²³ plus calidior est.

^{La} initio quidem expediant domestici, in autem statu et in declinatione silvestres expediore. Semen autem eorum projectoriam habet virtutem, unde et ad hictericos ex infraxin epati sunt contingunt utilissimus est.

XXXVIII. *Afronitro* projectoriam habet virtutem, ut non solum masticatus, verum etiam et pruritum sanat diaforesis faciendo qui in ipsis sunt¹ humida consumit.

XL. *Absentium*. *Absentium* calidum quidem est mediocriter, succus autem nimis; succus ejus plus ab ipsa herba calidiorem. Proicit enim et corroborat, pro qua re et in ventre colericos humores, qui in venis effusi fuerint, purgant per urinas, propter quod et in ventre flegma consistentem adibit nihil jubatur aut enim stiptica virtus que in eo est amara fortiorem qui agridinem quandam participat multo tempore calida est quam frigida.

⁸ frigidioris. — ⁹ silvestris. — ¹⁰ inflammationibus. — ¹¹ stato. — ¹² viro. — ¹³ et deest. — ¹⁴ declinationi. — ¹⁵ silvestris. — ¹⁶ expediore. — ¹⁷ ictericus. — ¹⁸ paciuntur. — *Afronitru*. ¹ afronitro. — ² projecturiam. — ³ habit. — ⁴ virum. — ⁵ diaforesin. — ⁶ umeda. — ⁷ ferent. — *Absentias*. ¹ absentias. — ² virum. — ³ calidus. — ⁴ umoris. — ⁵ propterea. — ⁶ ventre. — ⁷ umoris. — ⁸ viro. — ⁹ humorum. — ¹⁰ flegmata. — ¹¹ colleta. — ¹² sc. — ¹³ igitur. — ¹⁴ agridinis. — ¹⁵ siquid addit. — ¹⁶ possedit. — ¹⁷ multum. — ¹⁸ frigida. — ¹⁹ primum. — ²⁰ grado. — ²¹ tercio grado. — ²² erbi. — ²³ multum.

XL. *Aprotanus* *. Haec herba¹ neque proprietates ejus scribere oportet a tantos² et tales viros³ disposita neque particulares⁴ officia illi, utique nihil inconsiderata derelinquerunt⁵, sed manifesta scribserunt⁶ et a novis⁷ sunt inbenta usquequaque de his in confectionum libris medicaminum qualitates, nunc de euporistis⁸ uniuscujusque virtutes omnium herbarum⁹ considerationem¹⁰ dicendum. Est ergo quomodo calidus aut siccus est in birtute aprotanus, tertio quidem gradu¹¹ ponitur. Contemplandus est etiam et in gustu¹², quia¹³ amarus est nimis; succus autem ejus glyodes¹⁴ est et subcalidus; extenuat autem habundantius et calefacit et desiccatur non fortiter. Cujus [27] si tundas¹⁵ comam et flores ejus et superspargas ulcere¹⁶ mundo¹⁷, mordicationem¹⁸ facit et iritat. Quod si infundas in oleo et fumentare volueris caput¹⁹ aut bentrem, manifeste²⁰ calefacit, sed hii qui periodus²¹ comprehenduntur rigoribus²² et de hoc confrecentur antequam²³ accessio²⁴ fiat minus patiuntur rigore²⁵, sed nec ipsam sentiunt accessionem interdum et quia lumbricos²⁶ occidit merito et amarus est. Nam si simul cum cocto²⁷ melo²⁸ Cithonio²⁹ cataplasma ex eo fiat aut cum pane³⁰ admixtus³¹ sit³², inflammationes³³ oculorum³⁴ sanat et digerit³⁵ fymata³⁶ cum hordei³⁷ farina tritum et coctum inposita. Ustus³⁸ vero aprotanus³⁹ calida et sicca virtute est et plus quam cocurbita⁴⁰ sicca et usta et de radices aneti usti. Haec enim bulneribus humidis simul et sine inflammatione existentibus jubant. Aprotani autem cinus mordicationem facit in omni⁴¹ vulnere et propterea⁴² tineae⁴³ capiti⁴⁴ adhibitus⁴⁵ cum oleo suptili aut cicino vel rasanino⁴⁶ aut Sicionio⁴⁷ betere⁴⁸ et maxime Sabino jubat et in facie pilos⁴⁹ cadentes⁵⁰, restituet⁵¹ cum supradictis oleis adhibitus et melius adhuc si cum Sicinio⁵² oleo infusus⁵³ inponatur.

FINIT CAPITULA QUE SUNT PER⁵⁴ A, INCIPIT PER⁵⁵ B.

XLI. *Actis et camiactis*. Actis dicitur sambucus et camiactis dicitur evolus. Desiccatoria sunt virtute et glutinoria et mediocriter et diaforitica.

FINIT DE A, INCIPIT DE B.

Aprotanus. ¹ herba. — ² ad tantos. — ³ talis viro. — ⁴ particularis. — ⁵ dereliquerunt. — ⁶ scripserunt. — ⁷ nobis. — ⁸ operis. — ⁹ erbarum. — ¹⁰ consideracionim. — ¹¹ grado est. — ¹² gusto. — ¹³ quam. — ¹⁴ gliodis. — ¹⁵ tundis. — ¹⁶ ulcere. — ¹⁷ mundo deest. — ¹⁸ mordicatione. — ¹⁹ capud. — ²⁰ manifesti. — ²¹ perperiodus. — ²² reccoribus. — ²³ antiquam. — ²⁴ haccessio. — ²⁵ rigoris. — ²⁶ lumbricus. — ²⁷ coctum. — ²⁸ mele. — ²⁹ coctonio. — ³⁰ panim. — ³¹ mixtum. — ³² sed. — ³³ inflammacionis. — ³⁴ oculum. — ³⁵ degerit. — ³⁶ flegmata. — ³⁷ ordiae. — ³⁸ igitur. — ³⁹ ebrotanus. — ⁴⁰ cocurveta. — ⁴¹ omnem. — ⁴² propterea. — ⁴³ in. — ⁴⁴ capite. — ⁴⁵ adhibetur. — ⁴⁶ vel rasanino deest. — ⁴⁷ Siccionium. — ⁴⁸ et vel ravine addit. — ⁴⁹ pilus. — ⁵⁰ catentis. — ⁵¹ restituit. — ⁵² Siccionium. — ⁵³ infusus. — ⁵⁴ capitula que sunt per deest. — ⁵⁵ per deest.

* Le chapitre *Aprotanus* manque dans les manuscrits de Leipzig et de Laon.

[B, t. V, p. 605.]

Aa

I. *Balsamus*. Balsamus multum calidus est et siccus et in secundo ponitur¹ gradu²; est autem et leptomeris³ et aromatizat. Sucus autem ejus extenuandi habet⁴ birtutem⁵, secundum quod in tantum calidus est⁶ in quantum possibile est, ut ab ipsa subtilitate⁷ tangatur. Semen autem ejus [27 v⁸] similiter quidem secundum⁸ ipsius est birtutem⁹, minor est autem longe secundum balsami subtilitatem¹⁰.

II. *Balaustiu*¹. Balaustion floris sun[t] de mala granata silbestri² seu domestici arboris. Fortiter enim stiptica sunt³ in gustu⁴ et desiccant⁵ est birtute⁶, et pacimeris⁷ et geodis est. Caloris autem nullam habet⁸ qualitatem, et propterea⁹ in frigidandi et siccandi habet facultatem¹⁰. Quod si¹¹ is corticatura et ulcera pulver¹² superspargas, cito ducit cicatricem, et propterea si his¹³ hadhibeatur qui sanguinem¹⁴ expuunt¹⁵ aut dysinteriam¹⁶ patiuntur¹⁷ aut per bentrem¹⁸ reuma¹⁹ aut matricis profluvium²⁰ patiuntur, jubantur pulvera²¹ jejunis potui data²².

III. *Batu*, id est rubu¹. Batus latine² rubus³ dicitur; folia ejus aut cimas masticatae⁴ abtas et omnes ulcera⁵ oris sanat, sed et bulnera facta glutinant⁶.

La

XLII. *Balsamus*. Balsamus calefacit et in secundo ponitur gradu. Est autem et leptomeris, hoc est extenuatoria partem habet et amarizat. Succus quidem ejus subtilis est virtute, secundum hoc tantum calidus est quantum putant ipsam subtilitatem tangi. Semen autem ejus similiter est quidem secundum genus virtutem, longus autem minus secundum balsami subtilitatem quod leptomeris est.

XLVII. *Balaustion*. Balaustion est floris silvestris mali granati; fortiter enim stipticus est in gustu et desiccativa et frigida est virtute et parte pinguis est, et si super paratrigmata et ulceribus eum superspargas, cito ad cicatricem ducitur, propter quod ad eos qui sanguinem expuunt aut disinterici sunt et reumatizat; matres omnes hec utuntur.

XLIII. *Batus*. Batus qui et rubus. Folia ejus et cimas masticatas aptus vel alia in ore ulcera curat, sed et plagas glutinat. Fructus autem ejus, id est mora

Balsamus. ¹ ponetur. — ² grado. — ³ leptomeris. — ⁴ habit. — ⁵ virtutem. — ⁶ est deest. — ⁷ subtilitatem. — ⁸ in addit. — ⁹ virtute. — ¹⁰ subtilitatem. — *Balaustiu*. ¹ balaustia. — ² silvestris. — ³ virtutem addit. — ⁴ gusto. — ⁵ desiccativa. — ⁶ et frigida addit. — ⁷ pacimeris. — ⁸ habit. — ⁹ propterea. — ¹⁰ defecultatem. — ¹¹ in addit. — ¹² pulver deest. — ¹³ sc. — ¹⁴ nimis. — ¹⁵ sputant. — ¹⁶ desenteria. — ¹⁷ paciuntur. — ¹⁸ ventrem. — ¹⁹ reuma. — ²⁰ profluvium. — ²¹ pulvere. — ²² datus. — *Batu*. ¹ ropo. — ² latine. — ³ erbus. — ⁴ masticatas. — ⁵ ulceri. — ⁶ glutinat.

Aa

Fructus⁷ autem que mora vocantur⁸ si fuerint⁹ matura, habent¹⁰ in se aliquam caloris¹¹ mediocritatem; quod si¹² adhuc crudas fuerint¹³, subfrigida sunt et geodem substantiam¹⁴ possident¹⁵, ideoque et nimis desiccatis est. Quod si matura¹⁶ colligantur et siccentur et pulber ex eas reponatur similiter¹⁷ et flores ejus siccos repositos, et ubi opus fuerint¹⁸ faciunt¹⁹ dysintericos²⁰ et ad reumam ventris vel ad defectionem²¹ ipsius datus, et ad eos qui sanguinem expuunt pulbera ex his potui²² data fortiter jubant. Radix autem rubi²³ non solum stiptica est, adhuc insuper et extenuandi humores habet virtutem, propter quod in renibus lapides creatos²⁴ conminuit²⁵.

La

si fuerit matura, habent in se mediocriter calorem; si autem immatura sunt, subfrigida quadam substantiam terrestrem in se retinet et propter hoc nimis desiccata est; et si siccatus fuerit et ex eo pulber factus sicut et de flore ejus plus desiccatur recentioribus, et faciunt ad disintericos et ad omnem reumam ventris et adfectionem, et ad sanguinem expuentibus datur; hutilissimum est medicamen. Radix autem ejus est stiptica et ad hoc leptomeris est, et propter hoc nefreticis data lapides rumpit.

III. *Bdelius*¹ *citicon*². [28] *Bdeliu*³ malactica⁴ nimis est et operativa virtute, alium⁵ autem qui est⁶ Arabicus lucidior est⁷ et magis desiccatur quam malaxat⁸. Quantum est ergo adhuc nobellus, mollat facilius⁹ et utilior est quam Sciticus¹⁰; in quantum enim vetustior est, amarior¹¹ satis in gustu¹² et acer et siccus est. Utuntur¹³ autem quidam maxime Arabicum ad broncocelicos¹⁴, id est gutturosos¹⁵ et ydrocelicos¹⁶ cum jejuni hominis exputum¹⁷ malaxatus, ut emplastri¹⁸ modum fiat inpositus¹⁹; sed et indigestam²⁰ bentositatem currenti²¹ homini generatam

XLIII. *Bdellion*. *Bdellion* malactica est nimis et operativa virtute, quam utuntur aliqui ad broncholicos id est gutturosos et ad idrocolicos cum potu jejuni hominis malaxato ad implastrio modum inpositos glanglias solvit. Arabicus autem potatus in renibus lapides frangit et urinam provocat et indigestam ventositatem percurrentem sanat et dolores laterum et rigmata similiter amputat. *Bdellius* autem Scithicus nigrior est et resine similis; est enim ut diximus malacticus et operativa virtute; alius autem qui est Arabicus lucidior est et magis desiccatur quam malaxat. Quan-

⁷ fluctus. — ⁸ vocant. — ⁹ fuerit. — ¹⁰ habit. — ¹¹ calorem. — ¹² se. — ¹³ fuerint. — ¹⁴ substantia. — ¹⁵ possident. — ¹⁶ immatura. — ¹⁷ similis. — ¹⁸ fuerit. — ¹⁹ facit. — ²⁰ desintericis. — ²¹ defecionim. — ²² isputu. — ²³ rube. — ²⁴ lapidis reatus. — ²⁵ cumminuit. — *Bdelius*. ¹ *bdillius*. — ² *citecon*. — ³ *bdillius*. — ⁴ *malectica*. — ⁵ *alterum*. — ⁶ *quem*. — ⁷ *lucidioris*. — ⁸ *malaxit*. — ⁹ *facilior*. — ¹⁰ *exiticus*. — ¹¹ *amajor*. — ¹² *gusto*. — ¹³ *utuntur*. — ¹⁴ *broncocelicus*. — ¹⁵ *gutturusus*. — ¹⁶ *huroccelicus*. — ¹⁷ *sputum*. — ¹⁸ *aut emplastri*. — ¹⁹ *inpositus*. — ²⁰ *indegestam*. — ²¹ *corrente*.

Aa

sanat et dolores laterum et regmata²²,
et in renibus lapides²³ frangit et uri-
nam provocat potatus²⁴.

V. *Bletus*¹. Blitus manducabilis est,
et olera ejus humida sunt et frigida²
temperantia; in secundo enim sunt po-
sitae³ gradum⁴.

VI. *Bulbos*, id est lampadiones¹.
Bulbos² inflant et luxuriam³ excitant,
et siccus virtute est.

VII. *Butyrus*. Butyrus¹ digestibilis²
est birtute³, habens in se modicam
diaforeticam⁴ virtutem, ut et parotidas
et in inguinis et oris inflammationes⁵
bel omnibus locis saepius ipse solus
sanavit in pueriles⁶ aetates⁷ bel⁸ mulie-
rum. Sed et natis⁹ infantibus hunctis¹⁰
frequentius, sed et dentes nascentes¹¹
nihilominus extenuat gingivas¹². Et si
glutiat¹³ recens, jubat nimis de
pulmone¹⁴ exputantibus¹⁵, cum his que
geruntur, facilius proiciunt et inflam-
mationes pulmonum¹⁶ jubat.

VIII. *Bubthalmus*¹. Bubthalmus herba
acrior² est ab anthemidos³ [28 v°] et
propterea⁴ diaforeticotera est, eo⁵ quod
duritias⁶ sanat admixta ceroto⁷.

VIII. *Brathi*¹, id est herba Savina².
Bratheos³ calefacit et desiccatur nimis, et

La

tum ergo est adhuc novellus, facilius
mollatur et utilior est plus quam Sci-
thicus.

XLV. *Bletus*. Bletus olera humida
sunt nimis et frigida.

XLVI. *Bulbus*. Bulbus lampagionis
inflationem fatiunt et ventositatem ex-
citatur et desiccativus est.

XLVIII. *Butirus*. Butirus digestoriam
habet virtutem et habent modicum dia-
foreticum, ut et paraotidas et inguinis
et in ore inflammationes vel in aliis locis
sepius hoc solo sanantur infantibus et
mulieribus adhibitus, sed et infantibus
dentes nascentes si inliniantur gingivas
sine dolore dentes mittunt. Nihil minus
a melle extenuat. Nam si gluciatur, mag-
nifice de pulmonibus expuunt cum in-
flammationes habuerint.

XLVIII. *Bubtalmum*. Bubtalmus
agrior est autem antimidus herbe et
propterea diaforitica est, de qua re du-
ritias sanat admixta ceroto.

L. *Brateus*, qui erba Sabina, fortiter
est calefactoria et desiccativa secundum

²² rigma. — ²³ lapidis. — ²⁴ podatus. — *Bletus*. ¹ bletus. — ² frigida. — ³ posedo.
— ⁴ grato. — *Bulbos*. ¹ lampajonis. — ² bulbus. — ³ luxuriam. — *Butyrus*. ¹ buterus.
— ² digestibilis. — ³ virtutem. — ⁴ diaforeticam. — ⁵ inflamacionis. — ⁶ puerilis. —
⁷ frequentius addit. — ⁸ sed et. — ⁹ sed nam et de nascentibus. — ¹⁰ unctis. — ¹¹ fre-
quentius. . . . nascentes deest. — ¹² gengivas. — ¹³ sanglutciatur. — ¹⁴ pulmonis. —
¹⁵ potantibus. — ¹⁶ pulmonis. — *Bubthalmus*. ¹ buttamus. — ² agrior. — ³ antemetus. —
⁴ propterea. — ⁵ diaforetico utere. — ⁶ duriciam. — ⁷ cioto. — *Brathi*. ¹ bratei. —
² brateus addit. — ³ bratei.

^{Aa} diaforetica est balde⁴ per leptomeria⁵, et mulierum menstrua plus quam aliae⁶ species⁷ educit et per urinam⁸ sanguinem extrahit⁹ superfluum¹⁰, et bibum¹¹ in utero pecus corrumpit et mortuum¹² extrahit. Aliqui¹³ etiam et pro centomamum¹⁴ duplum¹⁵ eum in confectionibus¹⁶ mittunt.

^{La} tres qualitates, in gustu simulat caparis propter quod agrior est et aromatico-terra est. Haec ergo participat qualitatibus quas dixi agridiinis ex calida temperantia consistente in amaritudine, stiptice et frigide virtutis in aequalitate corporis. Si quantum enim in agridine amplius habet copressu, tantum diaforicatoria est. Glutinare ergo non potest plagas propter virtutem caloris et siccitatis ipsius. Tantum enim omnibus participatur ut etiam ignita est. In autem putridines juvat similiter, et maxime si malicesa sunt et diuturniora; ferent enim sine molestia aut jam nigridinis habentes et valde sordida cum mel purgat, antracas exsolvit ex proleptomeriam, menstruae deducit habundanter et per urinam sanguinem educit et vivum pecus corrumpit et mortuum extrahit. Ponitur autem in tertio gradu calida et sicca ejus virtus et maxime leptomeris. Haec utique in unguentis miscetur et maxime gleucino et in antidotis mittitur. Aliqui autem pro cinnamom eam duplicem mittunt.

FINIT DE B.

X. [28 v°] *Bromos*¹ abena² dicitur; est enim inter ligumina³ bromos⁴ que et inter medicamentis; similem hordei⁵ habet virtutem⁶, si ex eo cataplasma fiat; desiccat enim et digerit⁷ mediocriter et sine mordicationem⁸. Est autem et frigidior non satis et stiptica est; juba⁹ enim diarrrias ventres¹⁰.

EXPLICIT QUE PER¹¹ B SUNT¹², INCIPIT PER¹³ C¹⁴.

⁴ valde. — ⁵ leptomeria. — ⁶ aliis. — ⁷ speciei. — ⁸ urinam. — ⁹ extract. — ¹⁰ superfluum. — ¹¹ virum. — ¹² mortuit. — ¹³ aliquid. — ¹⁴ cinnamomum. — ¹⁵ dublum. — ¹⁶ confectionibus. — *Bromos*. ¹ bromus. — ² avina. — ³ legumens. — ⁴ bromus. — ⁵ ordii. — ⁶ virtutis. — ⁷ degerit. — ⁸ mordicatione. — ⁹ jubat. — ¹⁰ ventris. — ¹¹ loco explicit que per, habet finit. — ¹² sunt deest. — ¹³ per deest. — ¹⁴ Deo gratias amen addit.

[K. t. V, p. 615.]

La

I. *Calaminthes¹ mentastru²*. Calaminthes extenuatoria³ est substantia et calida et sicca temperantia; tertio posita est gradu⁴ secundum⁵ utrasque qualitates. Manifesta est autem ejus cognitio per gustu⁶ adparens et experimentis⁷ agnita⁸; gustu⁹ igitur acra¹⁰ est et calida¹¹ et modice omnino¹² subamara. In calefactione quidem extrinsecus¹³ corpori¹⁴ adducta vel posita nimis calefacit et mordicat et roverem¹⁵ inducit coti¹⁶, et novissime ulcera facit; per se ipsa sicca trita et in mulsa data calefacit¹⁷ manifeste¹⁸ et sudores¹⁹ movit per omnem corpus. Propterea²⁰ ergo aliqui eam²¹ utuntur ad periodicas²² febres²³ in rigoribus positas²⁴; coquent²⁵ cum oleo et perunguet totum corpus cum fricatione²⁶ forti. Intrinsicus²⁷ autem [29] ut dictum est potui data sciam laborantibus cataplasma ex ea inponentes firmissimum²⁸ adjutorium est; etenim extrahit de profundo humores foris²⁹ in cute et calefacit omnem articulum³⁰ et superurit³¹ pellem, sed et menstrua educit pota et adposita; nimium enim ad haec operatiba³² est. Optima autem est ad³³ elephantiosos³⁴ haec herba, non solum quia digerit³⁵ et extenuat fortiter pingues humores³⁶, sed et proicit qui ipsam generant passionem; sic etiam et cica-

La

I. *Calamentis, mentastrum aut nepeta*. Calamentis autem calida et sicca nimis est et extenuatoriam habet partem potata, et ipsa persicca in mulsa calefacit valde et sudores movit per totum corpus. Propter quod ergo aliqui eam utuntur ad tipicum rigorem quando habet, coquentes eam in oleo et' extrinsecus perunguentes totum corpus cum frictione forti; intrinsicus autem potui datur ut supradictum est et sciaticos per totam coxam cataplasma inponenda et ad hec magnum fit adjutorium. Etenim extrahit de profundo humores foris in cutem et calefacit et totum articulum urentem pellem et menstrua potata et adposita extrahit. Satis enim est operativa, magnifice autem facit et elephantiosis hec herba potata; non solum supiles digerit humores, verum etiam pingues et spissos extenuat et proicit qui ipsam generant passionem. Sic etiam inposita in cicatrices nigras claras eas et suo colore reddit et ypopia digerit. Obtime autem facit in his passionibus cocta in vino et cataplasma inposita et magis viridam quam siccam; fortiter enim desiccativa sit et urire loca parata est. Haec ipsa etiam herba ad serpentium morsus et venenata accepta. Hec igitur ascaridas et lumbricos succus ipsius injectus per clistere et potatus occidit. Secun-

Calaminthes. ¹ calamentis id est. — ² mentastro. — ³ extenuatoria. — ⁴ grato. — ⁵ secundo. — ⁶ gusto. — ⁷ experementas. — ⁸ agneta. — ⁹ gusto. — ¹⁰ agra. — ¹¹ calida. — ¹² omne. — ¹³ extrinsecus. — ¹⁴ corpore. — ¹⁵ roborem. — ¹⁶ cute. — ¹⁷ calida est. — ¹⁸ manifesti. — ¹⁹ sudoris. — ²⁰ propterea. — ²¹ eam aliquid. — ²² perioticas. — ²³ febris. — ²⁴ posetas. — ²⁵ quoquent. — ²⁶ frecacione. — ²⁷ intrinsicus. — ²⁸ fortissimum. — ²⁹ foras. — ³⁰ articulum. — ³¹ superuret. — ³² operativa. — ³³ et. — ³⁴ elephantiosus. — ³⁵ digerit humorem. — ³⁶ pinguis humoris.

Aa

trices nigras claras et suo colore reddit et ypopia³⁷ digerit. Magnifica autem est in his passionibus³⁸ coctas in vino et cataplasmata et magis biridem³⁹ quam siccam; fortius enim desiccativa fit⁴⁰ et incendit loca ipsa. Ascardas autem et lumbricos⁴¹ sucus⁴² ejus per clysterem⁴³ injectus⁴⁴ et potui datus occidit et proicit. Haec etiam⁴⁵ herba ad serpentium morsus vel benenum⁴⁶ acceptum⁴⁷ sicut cauteris⁴⁸, et quicumque sunt acra⁴⁹ et calida⁵⁰ medicamenta facile de profundo inposita ad se⁵¹ ipsa venenum⁵² trahit⁵³. Juvat autem et astomaticos⁵⁴ et ictericos⁵⁵; proicit enim et purgat epatis infraxin. Est autem et in his omnibus⁵⁶ plus operativa, que in montibus fuerit collecta⁵⁷.

II. *Calamu*¹ *fragmitu*². Calamus³ fragmitu⁴ radix proicientem participat virtutem, et non modice minus acridinis⁵. Folia autem⁶ ejus hirides⁷ mediocriter inf[r]igidandi participat. Haec stiptica⁸ est virtute⁹, cortex autem¹⁰ ejus usta leptomeris¹¹ est nimis et diaforesin¹² facit, virtutem autem habens projecturiam sic et desiccativam et nimium calefaciens.

III. *Canabeos*¹. Canapi semen sine inflatione² est et desiccativum [29 v°] in tantum³, ut si satis manducetur desiccet

La

dum hanc igitur rationem in auribus vermes generatos si mittatur occidit; et supermissus hoc modo etiam si gravida mulier bibat aut in os matricis apponat corrumpit et avortire facit. Lactativa enim est propter amaritudinem solam. Juvat igitur asmaticos hictericos, sicut et alia que amara sunt proiciunt et purgant in epate facta infraxis. In omnibus haec que dicta sunt operativa plus est que montana est; tertia enim gradu posita est calida.

II. *Calamos fragmita*. Calamus fragmitu radix projecturiam participat virtutem non parvam et modice agridinis. Folia autem viridis mediocriter infrigidat, participat etiam et stipticam virtutem habet. Cortex autem ejus usta leptomeris est habundanter et diaforitica sit virtute, habens aliquam proicientem virtutem ut exsiccet et calefaciat nimis.

III. *Canapi semen*. Canapi semen non inflat et desiccativum est, tantum ut qui eum amplius manducaverit desic-

³⁷ ypocondria. — ³⁸ passionis. — ³⁹ viridem. — ⁴⁰ est. — ⁴¹ lumbricus. — ⁴² suco. — ⁴³ clystera. — ⁴⁴ est addit. — ⁴⁵ etiam deest. — ⁴⁶ veninum. — ⁴⁷ acceptus. — ⁴⁸ cauteris. — ⁴⁹ agra. — ⁵⁰ calida. — ⁵¹ se. — ⁵² omnium. — ⁵³ extrahit. — ⁵⁴ astmaticus. — ⁵⁵ hictericus. — ⁵⁶ plus in omnibus. — ⁵⁷ collecta. — *Calamu fragmita*. ¹ calamo. — ² fragmito. — ³ calamo. — ⁴ fragmetus. — ⁵ agredinis. — ⁶ aut. — ⁷ viridis. — ⁸ stipticam. — ⁹ virtutem. — ¹⁰ aut. — ¹¹ leptomeris. — ¹² diaforesin. — *Canabeos*. ¹ canabeus. — ² inflammatione. — ³ est addit.

generandi⁴ facultatem, ita ut nec semen
habeat.

III. *Capnios*¹. *Capnios* acras² simul
et amaras participat qualitates³, non a-
mittens⁴ omnino stipticam quantitatem,
pro qua re urinam⁵ cholericam⁶ pro-
ducit multa et epatis infraxin et atonias⁷
sanat. Malaxat autem⁸ bentrem⁹ sicca
trita et in mulsa data.

V. *Capparis*. *Capparis* radices¹ corti-
cem proicere enim potest et purgare et
extenuare et digerere² acredine³ sua,
simul autem educere⁴ et constricta⁵ et
infulta relaxare⁶. Propterea⁷ splen⁸ sci-
ron⁹ plus ab alias species¹⁰ poterit exte-
nuare medicaminum. Jubat autem si
extrinsecus¹¹ inponatur cataplasma ex-
peditibus¹² mixta rebus; intrinsecus
autem cocta in aceto¹³ aut¹⁴ oxymelle
sicca trita ei¹⁵ admixta. Evacuant enim
ambo viscosos¹⁶ et¹⁷ pingues humores¹⁸
si¹⁹ accipiantur, non solum per bentrem
sed et per urinam²⁰. Saepius autem et
sanguinolentum per bentre²¹ deponunt
ex²² quibus splen²³ jubatur²⁴. Jubat
etiam²⁵ acceptus et qui sciaticum pati-
tur²⁶ dolorem. Sed et cataminia, id est
menstrua, movit et apoflegmatizatas.
Persus²⁷ autem pulver²⁸ malitiosis²⁹
ulceribus³⁰ optimum medicamen³¹ est,
et dolores dentium jubat, interdum

III. *Capneus*. *Capneus* agriam simul
et amaram participat quantitatem, unde
et urina colerica provocat multa et in
epate infraxis et infectum ejus sanat.
Mollata etiam ventrem durum trita so-
luta cum mulsa et potata.

V. *Caparis*. *Capparis* radices cor-
dices ex lactantibus componitur virtu-
tibus. Proicere igitur potest et purgare
et extenuare et eventare agridinem et
simul adducere et constringere stiptice
virtutis, et propterea splen sciroidis super
omnia medicamina adjuvat exstrinsecus
posita cataplasma et max. . . a intrin-
secus, in potionem accepta autem in aceto
aut in oximelle, sicca trita admixta oxi-
melle aut aceto. Evacuat enim utrique
glutinosos et pingues humores sic ac-
cepta, non per urinas solum, sed et per
ventrem purgat, sepius autem sanguinem
excernunt. De qua rem et spleniticos
juvant et coxe dolores similiter ampu-
tant, sed et menstrua purgant et apo-
flegmaticat. Spasmus autem pulver vul-
neribus bonus est medicamen et ad
dolores dentium juvant, interdum qui-
dem in aceto eo cocta, interdum autem
vino, sepius autem sic masticata, nam et

¹ gerandi. — *Capnios*. ¹ capnius. — ² agra. — ³ qualitatibus. — ⁴ autem addit. —
⁵ orinam. — ⁶ colericam. — ⁷ adtonias. — ⁸ et addit. — ⁹ ventrem. — *Capparis*. ¹ radices.
— ² degerere. — ³ agridenis. — ⁴ conducere. — ⁵ stricta sunt. — ⁶ et addit. — ⁷ prop-
terea. — ⁸ splenis. — ⁹ scirosin. — ¹⁰ species. — ¹¹ sic strinsecus. — ¹² expeditibus. —
¹³ acetum. — ¹⁴ in addit. — ¹⁵ et. — ¹⁶ viscosus. — ¹⁷ aut. — ¹⁸ pinguis humoris.
¹⁹ sic. — ²⁰ urinas. — ²¹ ventrem. — ²² et. — ²³ splenem. — ²⁴ jubatur deest. —
²⁵ bibatur addit. — ²⁶ prinditur. — ²⁷ persus. — ²⁸ pulvir. — ²⁹ maliosis. — ³⁰ ulceri-
mus. — ³¹ medicamen.

^{Aa} quidem in aceto³² coctus, interdum cum vino³³, continentem in se habet amaritudinis³⁴ qualitatem, secundam autem acridinem³⁵, deinde est³⁶ stiptica et regma³⁷ et spasmata sanat; saepius autem ipsum³⁸ solum³⁹ masticando doloris dentium amputavi [30]. Alfus⁴⁰ autem cum aceto digerit⁴¹, et cyradas⁴² et duros tumores⁴³ digerit⁴⁴, utilibus ad haec medicamentis admixtus. Nihil est de eo mirandum⁴⁵, si⁴⁶ in aures⁴⁷ bermes⁴⁸ fiant, sucus ipsius missus⁴⁹ in aure occidit amaritudo ipsius.

VI. *Cardamu*. Cardami semen causticam participat¹ virtutem, quemadmodum et senapis, et propterea² sciaticis et cefaleas et³ ubicumque opus⁴ est ruborem⁵ inponere calefacit eum locum, quemadmodum et senapis⁶.

VII. *Cardamomu*¹. Cardamomus calida² satis virtute est et incendit superinpositus³. Habet⁴ autem aliquantum et amaritudinis et ideo⁵ datus lumbricos⁶ occidit et scabias⁷ fortiter⁸ cum aceto purgat et sanat.

VIII. *Cassia*. Cassia calefacit et desiccatur¹ vehementer. Est² autem³ et leptomeris habundanter⁴ et acra⁵ est et

^{La} alfus tollit cum aceto, et ciradas et tumores duros digerit, expedientibus medicaminibus admixtus. Mirabilius nihil est, si et in aures vermes sint occidet.

VI. *Cartami* semen, id est nasturtium. Cardami semen causticam participat virtutem quemadmodum et sinapis, et propterea ad sciaticos et ad cefaleas, sed et quecumque alia opus habent finisin, id est ut calefaciendum ut urendo, ut sinapis ruborem facit corpori.

VII. *Cardamomus*. Cardamomus est calida virtute nimis et incendit superposita membra. Habet aliquid et amaritudinis, pro qua rem lumbricos occidit et scabias fortiter et purgat et sanat cum aceto.

VIII. *Cassia*. Cassia calefacit et siccat vehementer, satis autem et leptomeris hoc est extenuatoriam habens

³² cum acetum. — ³³ ciminum. — ³⁴ amaritudinem. — ³⁵ agridenim. — ³⁶ et addit. — ³⁷ rigmata. — ³⁸ ipso. — ³⁹ solus. — ⁴⁰ alfus. — ⁴¹ degerit. — ⁴² ceratas. — ⁴³ duras humoris. — ⁴⁴ degerit. — ⁴⁵ mirandus. — ⁴⁶ se. — ⁴⁷ auris. — ⁴⁸ vermis. — ⁴⁹ missus addit. — *Cardama*. ¹ particepat. — ² propterea. — ³ cefallia sed. — ⁴ opus deest. — ⁵ roborem. — ⁶ quando adponendus cum pane ponere oportit addit. — *Cardamomu*. ¹ cardamomus. — ² caledas. — ³ sicut solem addit. — ⁴ habit. — ⁵ agra. — ⁶ lumbricus. — ⁷ scavias. — ⁸ fortis cineretere. — *Cassia*. ¹ et desiccatur deest. — ² est deest. — ³ aut. — ⁴ abundanter. — ⁵ agra.

^{Aa} modice aliquid stipticum habet. Extenuat enim et digerit in corpore superfluitatis⁶ et virtutem inponit⁷ visceribus. Hutilissimus⁸ autem ad eas quibus menstrua non proveniunt⁹ ex¹⁰ plenitudine pinguis¹¹ superfluitate¹² prohibita¹³.

^{La} parte et agra est et modica est; aliquid in se habet stipticum, extenuat simul et digerit que in corpore superflua inveniuntur et ruborem inponit visceribus. Utilissimus autem est quibus menstrua constricta sunt, quando ex plenitudine pinguium humorum sufficienter evacuari prohibetur.

VIII. *Caria, id est nucis.* Caria, id est nucis¹, habet² quidem aliquid³ stipticam virtutem⁴ in corticibus nucum⁵ viridum. Expremuntur enim et⁶ succus earum⁷ similiter ut de moris sucos⁸ aut de moris rubi⁹; coctum cum mel ad os¹⁰ optimum medicamen est. Cortex¹¹ autem ejus nucis¹² sicca et usta leptomeris¹³ fit et siccativa et sine mordicatione¹⁴ medicamen. Nuces¹⁵ autem, quas Greci *leptocarion*¹⁶ [3o v^o] vocant, nos autem *avellanas*¹⁷ appellamus¹⁸, frigidior et austerior est. Alia autem similia sunt majoribus nocibus.

VIII. *Caria dentron.* Nucaria caria dentron habet enim in foliis aut cinis stipticum. Juvant autem multum et nuces quas portant corticis viridis tunsas et expressas, et succus ejus similiter ut de muris coquentis cum mel ad oris vitia utimur medicamen. Inter nucum cortius sicca sunt et ustas leptomeris fiunt et desiccativus est sine mordicatione medicamen. Leptocarion, id est avellanas, frigidior et austerior est, sed et alteras similiter sunt majores nuces.

X. *Castorium.* Castorius calidus est et¹ siccus et leptomeris² tanto³ nimium⁴. Et his qui ex plenitudinem spasmos⁵ patiuntur aut tremorem incurrunt; quando adponendus est, cum pane poni oportet sicut solemus cum micis ponere⁶ membrorum utilissimus est. Quibus autem de inanitione⁷ fiunt spasmi⁸ contrarius est; jam autem eos qui ex plenitudine spasmos patiuntur et intrin-

X. *Castoreus.* Castoreus calefacit et desiccatur et est leptomeris totus, hoc est nimiam extenuandi habet partem. Illis ergo qui ex plenitudine spasmos patiuntur aut tremores nervorum utilissimus est, quibus autem de inanitate aut siccitate contingit contrarius est. Nam eis qui ex plenitudine corporis spasmos patiuntur etiam in potione mulsa datus \angle i aut coeliarium multum

⁶ superfluitatis. — ⁷ inponat. — ⁸ utilissemum. — ⁹ proveniunt. — ¹⁰ et. — ¹¹ pinguisema. — ¹² superfluitatem. — ¹³ prohibeta. — *Caria.* ¹ id est nucis *deest.* — ² habit. — ³ in foliis *addit.* — ⁴ virtutem. — ⁵ nocum. — ⁶ et *deest.* — ⁷ eorum. — ⁸ succus. — ⁹ rubre. — ¹⁰ hos. — ¹¹ cortix. — ¹² loco ejus nucis *habet* nocis ipsa. — ¹³ leptomeris. — ¹⁴ mordicatione. — ¹⁵ nocis. — ¹⁶ leptocarion. — ¹⁷ avellanas. — ¹⁸ apellamus. — *Castorium.* ¹ et *deest.* — ² leptomeris. — ³ tanto *deest.* — ⁴ status est *addit.* — ⁵ expasmus. — ⁶ quando ponere *deest.* — ⁷ autem inacionim. — ⁸ spasme.

^{Aa} sicus⁹ potui datus in mulsa coeliarium¹⁰ unum¹¹ et extrinsecus¹² cum oleo Sy-
cionio aut vetere oleo et inpositus et
inlitus. Que autem amplius calefac-
tionem opus habent, frictionem¹³ per-
uncti jubantur. Jubat etiam si super
carbones¹⁴ impositus subfumigetur¹⁵.
cum trajectorio¹⁶, ita ut ad se trahat¹⁷
fumum per ore pulmonibus. Prodeest
et cerebri¹⁸ infusioni¹⁹ et frigidam²⁰
ibidem passionem²¹ incurrentibus et
maxime lythargica²² et cataforicas om-
nes²³ passiones²⁴ cum febribus si sit,
et melius est²⁵ si non cum praedictis²⁶
oleis²⁷ adhibeatur, sed cum roseo²⁸ ma-
gis inlinatur vel inponatur capiti et
collo²⁹ cum lanis.

XI. *Cedrus*¹. Cedrus² calefacit et
desiccatur balde³; ex eo vero⁴ oleum
factum⁵ fortiter⁶ leptomeris⁷ est. Mol-
les⁸ igitur carnes⁹ habentibus paratus
est detergere, dura autem corpora in
multo¹⁰ tempore et maxime mortua
corpora desiccatur et non¹¹ permittit
putriscere. Non est enim mirandum¹²
quod peduculos¹³ et lendinis¹⁴ et
ascaredas et in auribus vermes¹⁵ occi-
dere solet¹⁶ [31]. Pecus de uterus mor-
tuum¹⁷ extrahit¹⁸ et hibum¹⁹ occidit
et educit. Illitus²⁰ vero veretrum²¹
sterilem facit mulierem hoc²² uten-
tibus. Et si in dentibus cavis mit-

^{La} juvat. Sed extrinsecus corpus si per-
ungatur cum oleo Sicionio aut vetere
oleo, qui autem nimis calidiora opus
habent et frictiones commisto oleo cas-
toreus ut necesse est. Juvat etiam et si
aliquis supra carbonem castoreum in-
ponat et fumum ipsum ore aperto ad
se trahat, maxime qui de pulmone et
cerebro humidum et frigidum habentes
patiuntur litargia aut et cataforetica.
Que accidunt omnes passiones cum fe-
bribus melius est si non cum predictis
oleis adhibeatur, sed cum roseo oleo aut
capiti inponatur et cervicibus.

XI. *Cedrus*. Cedrus calefacit et de-
siccatur nimis; oleum autem nimis est
leptomeris. Molles autem habentibus
carnes paratus est absque dolore facere,
duras autem habentes carnes in longo
tempore et maxime qui nigra sunt cor-
pora et desiccatur et inputribilia servat.
Mirabilis quidem est et si peduculos
et lindines et ascaridas et in auribus
vermes occidit. Solet etiam oppositus
oris matricis pecus occidere, mortuum
autem extrahere non solum appositus,
sed et si inlinitus sit veretrum et ex hoc
inconceptabilis sit medicamen sic uten-
tibus. Et si in foramine dentes mittatur,

⁹ intrinsecus. — ¹⁰ coeliario. — ¹¹ uno. — ¹² extrinsecus. — ¹³ confrictionem. — ¹⁴ car-
bonis. — ¹⁵ suffumiginior. — ¹⁶ contracturio. — ¹⁷ trahat. — ¹⁸ cerebrum. — ¹⁹ infusione.
— ²⁰ frigidam. — ²¹ passionem. — ²² litargia. — ²³ omnis. — ²⁴ passionis. — ²⁵ est deest.
— ²⁶ contradictis. — ²⁷ oliis. — ²⁸ rosio. — ²⁹ collum. — *Cedrus*. — ¹⁻² cedros. — ³ valde.
— ⁴ viro. — ⁵ factum deest. — ⁶ forte. — ⁷ leptomeris. — ⁸ mollis. — ⁹ carnis. —
¹⁰ multum. — ¹¹ non deest. — ¹² mirandus. — ¹³ peduculus. — ¹⁴ lendinis. — ¹⁵ vermis.
— ¹⁶ solit. — ¹⁷ adpositus addit. — ¹⁸ extrahit. — ¹⁹ vivum. — ²⁰ inlitus. — ²¹ viritrum.
— ²² oc.

Aa

tatur, dolorem tollit et dentem minuat.

La

dolores de presenti mitigat, amputat autem dentem.

XII. *Cinovatus* *, id est rubus caninus, cujus flosculum dabis eis qui splenis paciuntur dolorem, per urinas cum eiciet. Cortex autem ejus tansa et in splene posita, sed ligato cum hominem in lecto sopino ne medicamen pre dolore tollat febriavit splenem et per urinam tamquam splenem foras eicient. Hujus haec moriatus fructus datur eis, qui in pulmone habent vulnera et neque cibum recipiunt; ex melle teris et dabis; sanum faciet die tertio.

XII. *Centauria*. Centauriae majoris radices¹ acres² sunt et calidas³ et stipticas cum terrena austeritate⁴ est. Quod enim acra⁵ est, menstrua movit et pecus mortuum extrahit⁶ et vibum⁷ corrumpit et educit; quod autem stipticam est, plagas glutinat et sanguinem expuentibus jubat. Dandus est autem eis⁸ pinsum < ii, febrientibus cum aqua, sine febribus cum vino; jubat autem et regmata⁹ et spasmoda et suspiciosos¹⁰ et beteres¹¹ vel antiquos¹² tussis.

XIII. *Centauria* *maiore*. Centauriae majoris radix agra est et calida, et stiptica cum terrestre est agridine. Agridine enim sua aeducit menstrua et pecus mortuum extrahit et vivum corrumpit et extrahit. Quod autem stiptica est, glutinat plagas et sanguinem expuentibus juvat, datus autem in portione < ii febrientibus cum aqua, qui sine febre sunt cum vino. Juvat autem et rigmata et spasmoda et dispnias et veteres amputat tusses.

XIII. *Centauria* *minor*¹. Centauria vero² minor fortiter desiccatur sine mordicatione et grandes factas³ plagas⁴ glutinat cataplasma inposita recentes⁵ si sint, et⁶ que antiquas sunt et difficile⁷ cicantur⁸ ulcera sanat et ad cicatricem ducit. Aque vero⁹, in qua centauria minor decocta est¹⁰ si iniciatur sciaticis¹¹, educit¹² cholericos¹³ et pingues humores¹⁴, et quando vehimenti¹⁵ clysteres¹⁶ utuntur¹⁷ etiam sanguinolentes.

XIII. *Centauria* *minor* fortiter desiccatur absque aliqua mordicatione: magnas igitur et grandes plagas glutinat cataplasma, recentes igitur plagas et veteres et que non facile cicatricantur vulnera in cicatricem ducit. Cujus etiam herbe decoctionem faciat aliquis, sciaticis educit et colerica et pingua humorem diversitates, et si quando ex nimia spissa decoctione iniciuntur sanguineum traxerit humorem magis juvantur; succus

Centauria. ¹ radices. — ² acris. — ³ calidas. — ⁴ austeritatem. — ⁵ agra. — ⁶ extrahit. — ⁷ vivum. — ⁸ ejus. — ⁹ rigmata. — ¹⁰ suspiciosus. — ¹¹ veteris. — ¹² antiquas. — *Centauria* *minor*. ¹ minor deest. — ² vero deest. — ³ factas deest. — ⁴ et addit. — ⁵ recentis. — ⁶ sentit. — ⁷ difficile. — ⁸ cicatricantur. — ⁹ viro. — ¹⁰ est deest. — ¹¹ sciaticis. — ¹² ducit. — ¹³ colericus. — ¹⁴ pinguis humoris. — ¹⁵ vehemente. — ¹⁶ clysteres. — ¹⁷ utuntur.

* Cet article manque dans les manuscrits de Paris et dans le texte grec.

^{La}
tum¹⁴ deponunt humorem magis que¹⁹ jubantur²⁰. Sucus autem ex ea similiter habet²¹ birtutem²², et quecumque predicta sunt operatur et menstrua adpositus educit et pecus extrahit²³.

La
autem ejus simili est virtute. Omnia enim que predicta sunt operatur; menstrua apposita matrici et pecus educit.

XIII. *Cicison*¹ *facites*, galla asiana, stiptica est nimium inter medicaminum substantias², terreum in se frigore³ plurime⁴ habens. Utimur⁵ autem ea⁶ ubi nimis infrigidare necesse est. Altera autem galla [31 v] xanthin⁷ et cauni⁸, desiccatur autem⁹ et haec, sed minus¹⁰ ab illa. Usta autem galla sanguinem¹¹ fluentem reprimendi¹² habet¹³ birtutem¹⁴; oportet¹⁵ autem super carbones¹⁶ positas incendere et uistas cum aceto aut vino extinguere¹⁷.

XV. *Cicis onfacis*, galla asiana. Cicis onfacis stiptica est habundanter, est autem ejus substantia terrestris, frigidam quam plurimae habet substantiam. Utimur autem eam ubi nimis infrigidari necesse est, alteram autem gallem laxant bene et mollitur inflammata, desiccatur quidem et ipse sed minus ab illa. Usta autem galla sanguinem reprimendi habet virtutem. Oportet autem gallas in ignem super carbones mittere, et cum ustus fuerint, extractas aceto aut vino extinguere.

XV. *Cera*. Cera¹ media est inter calida et frigida², humida³ et sicca substantia⁴, unde et materia aliorum est medicaminum⁵. Sic autem ex ea ipsa constringuntur⁶ bel⁷ colliguntur⁸ epe-
thimas⁹.

XVI. *Cera*. Cera media est inter calidum et frigidum et humidum et siccum, unde et materia est aliarum medicamentorum. Nam ex ea constringuntur eptimas et inplastra.

XVI. *Cissa*¹, id est *edera*². Edera ex contrariis³ composita est⁴ virtutibus, stiptica et frigida⁵ et acra⁶ et calida⁷ est; aquosa⁸ autem substantia participat⁹ tepida¹⁰; folia autem¹¹ virides¹² cocta¹³ cum vino¹⁴ imposita¹⁵ plagis¹⁶

XVII. *Cissa*, id est heredera. Cissa ex contrariis componitur virtutibus; stiptica est enim et frigida et agra et calida est et aquosam vero substantiam participat; tepius autem viridis folia autem ejus cocta in vino in magnis plagis est glut-

¹⁴ sanguinolento. — ¹⁹ que deest. — ²⁰ jubatur. — ²¹ habit. — ²² virtutem. — ²³ extrahit. *Cicison facites*. ¹ cicisum. — ² substantias. — ³ frigidorem. — ⁴ quamplurime. — ⁵ utimur. — ⁶ eam. — ⁷ xanthiu. — ⁸ caune. — ⁹ galla sanguinem addit. — ¹⁰ nimius. — ¹¹ galla sanguinem deest. — ¹² reprimendi. — ¹³ habit. — ¹⁴ virtutem. — ¹⁵ oportet. — ¹⁶ carbonis. — ¹⁷ extringuere substantia. — *Cera*. ¹ caera. — ² frigeda. — ³ humeda. — ⁴ substantia deest. — ⁵ medicamentum. — ⁶ constringetur. — ⁷ vel. — ⁸ colegitur. — ⁹ acetomas. — *Cissa*. ¹ caera. — ² id est edera deest. — ³ contrarias. — ⁴ et. — ⁵ frigeda. — ⁶ agra. — ⁷ caleda. — ⁸ agosa. — ⁹ particepat. — ¹⁰ tepida. — ¹¹ igitur. — ¹² viridis. — ¹³ cocta deest. — ¹⁴ no. — ¹⁵ inposita. — ¹⁶ plagus.

Aa
tatur, dolorem tollit et dentem minu-
tat. La
dolores de presenti mitigat, amputat
autem dentem.

XII. *Cinovat* *, id est rmbus caninus, cujus flosculum dabis eis qui splenis paciuntur dolorem, per urinas eum eiciet. Cortex autem ejus tunsa et in splene posita, sed ligato eum hominem in lecto sopino ne medicamen pre dolore tollat febriavit splenem et per urinam tamquam splenem foras eicient. Hujus haec moriatus fructus datur eis, qui in pulmone habent vulnera et neque cibum recipiunt; ex melle teris et dabis; sanum faciet die tertio.

XII. *Centauria*. Centauriae majoris radices¹ acres² sunt et calidas³ et stipticas cum terrena austeritate⁴ est. Quod enim acra⁵ est, menstrua movit et pecus mortuum extrahit⁶ et vibum⁷ corrumpit et educit; quod autem stipticam est, plagas glutinat et sanguinem expuentibus jubat. Dandus est autem eis⁸ pinsum < ii, febrientibus cum aqua, sine febribus cum vino; jubat autem et rigmata⁹ et spasmata et suspiriosos¹⁰ et beteres¹¹ vel antiquos¹² tussis.

XIII. *Centauria minor*¹. Centauria vero² minor fortiter desiccatur sine mordicatione et grandes factas³ plagas⁴ glutinat cataplasma inposita recentes⁵ si sint, et⁶ que antiquas sunt et difficile⁷ cicantur⁸ ulcera sanat et ad cicatricem ducit. Aque vero⁹, in qua centauria minor decocta est¹⁰ si iniciatur sciaticis¹¹, educit¹² cholericos¹³ et pingues humores¹⁴, et quando vehimenti¹⁵ clysteres¹⁶ utuntur¹⁷ etiam sanguinolentes.

XIII. *Centauria majore*. Centauriae majoris radix agra est et calida, et stiptica cum terrestre est agridine. Agridine enim sua aeducit menstrua et pecus mortuum extrahit et vivum corrumpit et extrahit. Quod autem stiptica est, glutinat plagas et sanguinem expuentibus juvat, datus autem in portione < ii febrientibus cum aqua, qui sine febre sunt cum vino. Juvat autem et rigmata et spasmata et dispnias et veteres amputat tusses.

XIII. *Centauria minor* fortiter desiccatur absque aliqua mordicatione; magis igitur et grandes plagas glutinat cataplasmata, recentes igitur plagas et veteres et que non facile cicatricantur vulnera in cicatricem ducit. Cujus etiam herbe decoctionem faciat aliquis, sciaticis educit et colerica et pingua humorem diversitates, et si quando ex nimia spissa decoctione iniciuntur sanguineum traxerit humorem magis jvantur; succus

Centauria. ¹ radice. — ² acris. — ³ calidas. — ⁴ austeritatem. — ⁵ agra. — ⁶ extrahit. — ⁷ vivum. — ⁸ ejus. — ⁹ rigmata. — ¹⁰ susperiosus. — ¹¹ veteris. — ¹² antiquas. — *Centauria minor*. ¹ minor deest. — ² vero deest. — ³ factas deest. — ⁴ et addit. — ⁵ recentis. — ⁶ sentit. — ⁷ deficele. — ⁸ cicatricantur. — ⁹ viro. — ¹⁰ est deest. — ¹¹ sciaticus. — ¹² ducit. — ¹³ colericas. — ¹⁴ pinguis humoris. — ¹⁵ vehemente. — ¹⁶ clistere. — ¹⁷ hutantur.

* Cet article manque dans les manuscrits de Paris et dans le texte grec.

^{Aa} tum¹⁸ deponunt humorem magis que¹⁹ jubantur²⁰. Sucus autem ex ea similiter habet²¹ birtutem²², et quecumque predicta sunt operatur et menstrua adpositus educit et pecus extrahit²³.

^{La} autem ejus simili est virtute. Omnia enim que predicta sunt operatur; menstrua apposita matrici et pecus educit.

XIII. *Cicison*¹ *facites*, galla asiana, stiptica est nimium inter medicaminum substantias², terrenum in se frigore³ plurime⁴ habens. Utimur⁵ autem ea⁶ ubi nimis infrigidare necesse est. Altera autem galla [31 v°] xanthin⁷ et cauni⁸, desiccatur autem⁹ et haec, sed minus¹⁰ ab illa. Usta autem galla sanguinem¹¹ fluentem reprimendi¹² habet¹³ birtutem¹⁴; oportet¹⁵ autem super carbones¹⁶ positas incendere et ustras cum aceto aut vino extinguere¹⁷.

XV. *Cicis onfacis*, galla asiana. Cicis onfacis stiptica est habundanter, est autem ejus substantia terrestris, frigidam quam plurimae habet substantiam. Utimur autem eam ubi nimis infrigidari necesse est, alteram autem gallem laxant bene et mollitur inflammata, desiccatur quidem et ipse sed minus ab illa. Usta autem galla sanguinem reprimendi habet virtutem. Oportet autem gallas in ignem super carbones mittere, et cum ustus fuerint, extractas aceto aut vino extinguere.

XV. *Cera*. Cera¹ media est inter calida et frigida², humida³ et sicca substantia⁴, unde et materia aliorum est medicaminum⁵. Sic autem ex ea ipsa constringuntur⁶ bel⁷ colliguntur⁸ epeithimas⁹.

XVI. *Cera*. Cera media est inter calidum et frigidum et humidum et siccum, unde et materia est aliarum medicamentorum. Nam ex ea constringuntur eptimas et inplastra.

XVI. *Cissa*¹, id est *edera*². Edera ex contrariis³ composita est⁴ virtutibus, stiptica et frigida⁵ et acra⁶ et calida⁷ est; aquosa⁸ autem substantia participat⁹ tepida¹⁰; folia autem¹¹ virides¹² cocta¹³ cum vino¹⁴ imposita¹⁵ plagis¹⁶

XVII. *Cissa*, id est heredera. Cissa ex contrariis componitur virtutibus; stiptica est enim et frigida et agra et calida est et aquosam vero substantiam participat; tepius autem viridis folia autem ejus cocta in vino in magnis plagis est glut-

¹⁸ sanguinolento. — ¹⁹ que deest. — ²⁰ jubatur. — ²¹ habit. — ²² virtutem. — ²³ extrahit. *Cicison facites*. ¹ cicisum. — ² substantias. — ³ frigidorem. — ⁴ quam plurime. — ⁵ utimur. — ⁶ eam. — ⁷ xanthiu. — ⁸ caune. — ⁹ galla sanguinem addit. — ¹⁰ nimius. — ¹¹ galla sanguinem deest. — ¹² reprimendi. — ¹³ habit. — ¹⁴ virtutem. — ¹⁵ oportet. — ¹⁶ carbonis. — ¹⁷ extringuere substantia. — *Cera*. ¹ caera. — ² frigeda. — ³ humeda. — ⁴ substantia deest. — ⁵ medicamentum. — ⁶ constringetur. — ⁷ vel. — ⁸ colegitur. — ⁹ acptomias. — *Cissa*. ¹ caera. — ² id est edera deest. — ³ contrarias. — ⁴ et. — ⁵ frigeda. — ⁶ agra. — ⁷ caleda. — ⁸ agosa. — ⁹ particepat. — ¹⁰ tebida. — ¹¹ igitur. — ¹² viridis. — ¹³ cocta deest. — ¹⁴ no. — ¹⁵ inposita. — ¹⁶ plagus.

Aa

genibus habentes tumores⁸ diuturnos⁹ usus sum haec, cum posca¹⁰ facta cataplasma cum farina hordei¹¹ superponere jussi¹², et miratus sum quomodo sanatus est homo, et in aliis¹³ autem locis hoc modo¹⁴ jubari¹⁵ possunt. Acrior¹⁶ autem est¹⁷, ita ut mulieres ex hoc et pueris non adhibeatur curatio nec eos qui mollibus sunt carnibus. Si autem usta fuerit, leptomeristera¹⁸ quidem est¹⁹ et non jam acres²⁰ manifeste fit, propter quod et ad alopias²¹ bene facit et ad omnia quaecumque procienda sunt [32 v°] medicaminibus, lepras²² et inpetigines²³ et scavias²⁴ et his similia. Stercus bobum²⁵ desiccativa virtute²⁶ sunt, habent²⁷ autem abstracturiam²⁷ partem, manifestum est; jubat autem et ad apium, grafonum²⁸ et vesparum ictus. Ydropicos²⁹ autem si quis inflinat³⁰ et eos in sole facias³¹ jacere, multum desiccantur. Columborum autem stercus³² ad calefaciendum³³ aliquod membrum frequenter in multis usi³⁴ sumus cum cardami semen pro sinape³⁵, ad rovo-rem³⁶ faciendum corporibus³⁷. Pullinum autem stercus utuntur aliqui ad eos qui fungos malos³⁸ comederunt et suffocantur³⁹, potum dantes liberaverunt, vomentes hii qui acciperunt flegma⁴⁰ spissa et mox pausaverunt. Oportet autem tritum superispargere⁴¹ cyatis⁴² tribus aut quatuor⁴³ in posca⁴³ aut oximelle. Est autem a columbino⁴⁴ stercore

La

diuturnos hoc usus sum, id est cum pusca facta cataplasma cum farina hordei superponere jussi et miratus sum quomodo sanatus est, et in aliis autem locis hoc modo juvare manifestum est. Ita tamen acris est ut mulieribus et pueris non adhibeatur curcuriatio nec eis qui molles habent carnes. Si autem fuerit leptomeristera, quidem est et non acres et ideo ad alopias bene facit et ad omnia quaecumque expellenda sunt medicaminibus; lepras enim et inpetigines et scavias et his similia curat. Stercora autem bobum desiccativa virtute sunt, habent autem extrahendi maximam partem; jubat enim et ad avium et grafonum et vesparum ictus. Ydropicus autem si quis eos ex hoc lenat et ad solem faciat eos jacere multum desiccant. Stercus autem columbarum ad aliquod membrum calefaciendum frequenter usi sumus cum cardami semen pro senape, ut patienti membro roborem cutis faeremus. Stercus autem pullorum utuntur medici ad eos, qui fungus malus comederunt et suffocantur, potum dantes et vomunt hii qui acceperunt flegma spissa et liberati sunt. Oportet autem tritum supermittere cyatis tribus aut quattuor in posca aut oxymelle; est enim a columbino stercore minus calidum. Corcolidon id est cerseon corcodili stercus projectoriam et desiccativa virtutem habet

⁸ habentis tumoris. — ⁹ diuturnus. — ¹⁰ pusca. — ¹¹ ordei. — ¹² jussu. — ¹³ alias. — ¹⁴ mundum. — ¹⁵ jubare. — ¹⁶ agrior. — ¹⁷ et. — ¹⁸ nuptum distetra. — ¹⁹ est deest. — ²⁰ agris. — ²¹ alopias. — ²² libras. — ²³ inpetigenis. — ²⁴ scabias. — ²⁵ bovis stercora. — ²⁶ desiccativam virtutem. — ²⁷ abstracturiam. — ²⁸ grafonum. — ²⁹ edropicus. — ³⁰ inflinit. — ³¹ faciens eos. — ³² columbe addit. — ³³ calefaciendam. — ³⁴ huius. — ³⁵ senape. — ³⁶ ardorem. — ³⁷ pulli addit. — ³⁸ fungus malus. — ³⁹ suffocantur. — ⁴⁰ fleuma. — ⁴¹ superspargere. — ⁴² ciatis. — ⁴³ pusca. — ⁴⁴ columbinu.

La

XVIII. Coniza. Coniza est et major et minor; calefacit et siccit. Decocta¹ igitur in oleo ad periodos² rigores³ liberat⁴ perunctus⁵. Flors⁶ autem ejus cum foliis⁷ tritus cum vino et potus menstrua purgat violenter⁸ et pecus extrahit⁹.

XX. Coriadru¹. Coriannon², qui et corion³ et coriandrum, contrariis⁴ virtutibus in se est compositus, multum⁵ quidem habens amara substantia⁶ aut aliquam leptomeriam⁷, geodes⁸ autem non modicæ et aquosa⁹ humida tepida secundum virtutem¹⁰. Habit enim et¹¹ stipticæ virtutis modice, ex¹² quibus omnibus jubat bariae¹³.

I. Koprus, id est de ster-
coribus.
II. Kostus.
III. Kotiliton.
IIII. Kambri, id est brassica.

V. Kritæ, id est hordeus.
VI. Krino, id est lilium.
VII. Krocus.
VIII. Kromnion, id est cepas.
IIII. Kyamus, id est faba.

X. Kyminu.
XI. Kyparissu, copreus.
XII. Kyclaminus, terra ma-
lus.
XIII. Kytisus.

XX. Coniza. Cicuta dicitur coniza, et major est et minor. Calefacit enim et desiccit. Decocta autem in oleo, ad periodos febres, hoc est ad tipos cacotro-
pus, hoc est maliciosos rigores liberat, si fuerit perunctus. Flos autem ejus cum foliis tritus et cum vino potus menstrua violenter purgat et pecus extrahit.

XXI. Coriandrum, que et corion et coriandrum dicitur, in virtutibus contrarius est in se compositus; multum quidem in se habet amaram substantiam aut aliquam tenuitatis participationem, geodis autem non est, modice autem est aquosa et tepida virtute. Habet enim aliquantum modice de stipticæ virtute de quibus juvare poterit.

XXI. Copri, id est stercora. Stercus caprinum¹ acres² et diaforitica³ sunt virtute⁴. Sciromenis⁵ igitur tumoribus expediens est, non tamen spleneticis⁶ solis nisi in aliis membris. Ego vero⁷ in

I. Koprus *, id est stercus. Caprunus acris et diaforeticus est virtute; scyromenis igitur tumoribus expediens, non tamen spleneticis, nisi in aliis membris. Ego in geneculis consistens tumores

Coniza. ¹ et cocta. — ² periodis. — ³ rigoribus humidis. — ⁴ liberat. — ⁵ perhunctus. — ⁶ flos. — ⁷ folius. — ⁸ violenter. — ⁹ extrahit. — *Coriadru.* ¹ coriandrum. — ² coriandrum. — ³ curione. — ⁴ contrarias. — ⁵ multum. — ⁶ amaram substantiam. — ⁷ leptomeri. — ⁸ angiodis. — ⁹ acosa. — ¹⁰ virtutem. — ¹¹ aliquæ addit. — ¹² et. — ¹³ varie. — *Copri.* ¹ caprunum. — ² agris. — ³ diaforiticis. — ⁴ virtutis. — ⁵ cirominis. — ⁶ spleneticis. — ⁷ ergo.

* Cet article et les articles suivants de C se retrouvent dans Laon et dans Leipzig sous la lettre K; de plus, dans le premier de ces deux manuscrits, il en existe deux traductions différentes sous les lettres K et Q; elles diffèrent notamment entre elles et nous donnons la seconde en appendice à la fin de ce livre. La liste que nous mettons en tête, ainsi que toutes les listes qui suivent, est tirée du manuscrit de Laon; quelques-unes se retrouvent dans le manuscrit de Leipzig.

^{La} *erisipelatodes*¹² et *erisipelata*¹³ *flegmonodes*¹⁴ curat et in stomacho¹⁵ *causon* habentibus utilissima est satis *cataplasma*.

^{La} *sipilata flegmondes* curat et in stomacho *causon* habentibus utilissima est satis *cataplasma*.

XXIII. *Crambi*¹, id est *brassicca*. *Brassicca*² desiccativa est virtute³; non quidem in ea⁴ manifesta est acredo⁵, nam et plagas glutinat et malitiosa vulnera⁶ sanat et inflammationes⁷ jam induratas et⁸ que difficile⁹ solbuntur¹⁰ et *erisipelas*¹¹ similiter¹² induratas¹³ et *herpitas*¹⁴ sanat; habet autem aliquid proicientem in se virtutem, per quam¹⁵ et lepras¹⁶ curat. Sem[en] autem ejus potus lumbricos¹⁷ occidit, et efilas¹⁸ et lentigines¹⁹ jubat. Caules²⁰ autem ejus usti fortiter²¹ desiccant ejus cineres²², ut jam²³ in se aliquid causticam habent²⁴ virtutem; mixtus²⁵ ergo²⁶ cinus²⁷ *brassicce*²⁸ cum adipe²⁹ *porcini*³⁰ veteri³¹ quartam partem ad laterum percussura aut ex aliis causis dolentem diaforeticus fortis efficitur³² hoc medicamen.

III. *Kambri*, id est *brassica*, desiccativa est virtutem; non quidem in ea acrido manifesta est, plagas enim glutinat et malitiosa vulnera sanat et inflammationes jam induratas vel in duritiam versas quae difficile solbuntur et *aerisipilos* induratas et *herpitas* similiter sanat; habet autem aliquam proicientem in se virtutem, per quam et lepras curat. Semen autem ejus potatus lumbricus occidit et efilas et lentigines tollit. Caules autem ejus husti ejus cinus fortiter desiccant et etiam causticam aliquam in se habeat virtutem, unde axungia mixtus *brassice* cinus quarta pars ad laterum dolores qui sine febre sunt aut ex percusso aut ex aliis causis dolentibus diaforisin facit.

XXV. *Crethe*¹, id est *hordeus*². *Horeus* desiccet et in frigidat mediocriter, habet³ autem aliquid quod proicere possit modicum. *Alfita*⁴ autem multum ab hordeo⁵ plus desiccata⁶ est.

V. *Kritae*, id est *hordeum*. *Hordeus* desiccet et in frigidat mediocriter, habet aut proicere possit. *Alfita* autem multum ab hordeo plus desiccata⁶ est.

XXVI. *Crinu*¹, id est *lilia*. *Crinu* id est *lilii* flores *liptomeris* est. *Oleus*²

VI. *Krinon*, id est *lilius*. *Lilii* flores *leptomeris* sunt, id est extenuando ha-

¹² *erisipilatodis*. — ¹³ *eresebelata*. — ¹⁴ *flegmonodis*. — ¹⁵ et stomachum. — *Crambi*. ¹ *carambria*. — ² *brastica*. — ³ virtutem. — ⁴ eo. — ⁵ agrido. — ⁶ vulnera. — ⁷ inflammationis. — ⁸ vel. — ⁹ deficele. — ¹⁰ solvuntur. — ¹¹ *aeresebelas*. — ¹² simul. — ¹³ induratus. — ¹⁴ *erpeta*. — ¹⁵ aquam. — ¹⁶ libras. — ¹⁷ lumbricos. — ¹⁸ *effelax*. — ¹⁹ lentiginis. — ²⁰ caulis. — ²¹ quantitatis. — ²² cineris. — ²³ etiam. — ²⁴ habit. — ²⁵ mixta. — ²⁶ enim. — ²⁷ cenus. — ²⁸ *brastice*. — ²⁹ adipe. — ³⁰ porcine. — ³¹ vetus. — ³² efficitur. — *Crethe*. ¹ crete. — ² ordius. — ³ habit. — ⁴ *alfeta*. — ⁵ ordio. — ⁶ desiccativa. — *Crinu*. ¹ crino. — ² gleus.

Aa
minus calidior. Corcodilli⁴⁶ cerseon⁴⁶
autem stercus projectoriam⁴⁷ et desic-
cativam birtutem habet⁴⁸, sicut et psa-
ron⁴⁹, quando oriza⁵⁰ manducant solam;
corcodili⁵¹ autem stercus efiles⁵² et
alfus et inpitigines curat.

La
sicut et psaron, quando orizam mandu-
cant solam; corcodili autem stercus
efiles et alfos et inpitigines curat.

XXII. *Costus*¹. *Costus*² modicum
quidem habet³ amaritudinem, amplius
autem acridinem⁴ et calidam⁵ parti-
cipat⁶ qualitatem, ut etiam trahat⁷.
Unde et extrinsecus⁸ cum oleo⁹ tritum¹⁰
fricant¹¹ corpus omnem ante acces-
sionem in periodis¹² frigoribus¹³; hoc
autem et paralyticis et sciaticis¹⁴, in
quibus aut calefieri aliquod membro-
rum¹⁵ opus est, aut de profundo in cute¹⁶
trahere¹⁷ aliquod humorem expedit.
Est autem et diureticus et menstrua
educit, et ad regmata¹⁸ et spasmata et
dolores¹⁹ laterum jubat et latos²⁰ lum-
bricos²¹ occidit, et ad ephilas eum²²
utuntur [33] cum aqua tritum aut cum
mulsa. Facit etiam et ad inflationes²³
humidas²⁴, pro qua re et luxuriam²⁵
excitat²⁶ cum vino et mel pota²⁷.

II. *Kostus* modicam quidem habet
amaritudinem, amplius autem acridi-
nem et calidam participat qualitatem,
ita ut extrahat. Unde cum oleo tritus
et extrinsecus perungentes corpus
totum ante accessionem in periodico
ricore quartanas amputat; hunc etiam
unguentum et paraliticis et sciaticis
vel his quibus aliquod calefieri mem-
bro opus est vel in cute extrahere hu-
morem de profundo magnifice facit.
Est et in potionem diuriticus et mens-
trua educit et ad rigmata et spasmata
aut dolores laterum potus tollit, et
lumbricus latos occidit, et ad efilas
utuntur eas cum aqua tritum aut cum
mulsa. Facit etiam et inflationes hu-
midas, pro qua re et luxuriam excitat
cum vino aut melle potus.

XXIII. *Cotylidon*¹. *Costylidon*² mixta
est virtute³ humida⁴ et frigida⁵, et ali-
quam⁶ non claram⁷ stipticam habet⁸
virtutem et modicam amaritudinem,
unde infigdat et reprimit⁹ et proi-
cit et digerit¹⁰. Inflammationes¹¹ ergo

III. *Kotolidon* mixta est virtutem hu-
mectandi et infigdandi et aliquam non
praeclaram stipticam habet virtutem et
modicam amaritudinem, pro qua re in-
figdat et repraemit et proicit et degerit.
Inflationes ergo aerisipilatodes et aeri-

⁴⁶ corcotrilli. — ⁴⁸ cerseon deest. — ⁴⁷ producturiam. — ⁴⁹ habit. — ⁵⁰ saron. —
⁵¹ uriza. — ⁵² corcotrille. — ⁵³ efiles. — *Costus*. ¹ costo. — ² costo. — ³ habit. —
⁴ agridenem. — ⁵ caledam. — ⁶ particepat. — ⁷ traat. — ⁸ extrinsecus. — ⁹ olio. —
¹⁰ trito. — ¹¹ frigrant. — ¹² imperiodis. — ¹³ rigoribus. — ¹⁴ ipeaticis. — ¹⁵ membrum.
— ¹⁶ cote. — ¹⁷ traere. — ¹⁸ rigmata. — ¹⁹ doloris. — ²⁰ latus. — ²¹ lumbricus.
²² epelemsium. — ²³ inflammacionis. — ²⁴ humedas. — ²⁵ luxuriam. — ²⁶ excitant. —
²⁷ puta. — *Cotylidon*. ¹ cutiliton. — ² cutiliton. — ³ virtutem. — ⁴ humeda. — ⁵ frigeda.
— ⁶ aliqua. — ⁷ clara. — ⁸ habit. — ⁹ reprimit. — ¹⁰ degerit. — ¹¹ inflammacionis.

XXVIII. *Crommion*¹, *cepas*². *Crommion*³, id est *cepas*⁴, *nimium* sunt calidas; *leptomeris*⁵ autem est substantia unde et *aemorroidas*⁶ adaperit⁷ adposita, et cum aceto inlita in sole alfos⁸ purgat et contrita alopicis cito⁹.

VIII. *Krommion*, id est *cepas*, *nimium* sunt calidas; extenuaturiam habent substantiam, unde *aemorroidas* aperit et adposita, cum aceto vero trita et ad sole inlita altos purgat; contrita autem et adposita cum *alcionio alopicis*, capillos cito provocat.

XXVIII. *Ciamus*, *fabā*¹. *Ciamus*, id est *fava*, media proximata est temperantiae²; participat autem aliquid in parvitate³ projecturiam virtutem⁴ et stipticam, et ex[34]trinsecus⁵ superposita sine molestia desiccat. *Podagricis*⁶ igitur cum aqua cocta et sic admixta *alapes*⁷ recentes⁸ *aserinos*⁹ aut *porcinos*¹⁰, in autem nerborum¹¹ et ulcerata¹² cum¹³ *oximelle*¹⁴ *farina*¹⁵ cocta et superposita cataplasma, in autem ex percussu¹⁶ jam inflammatione¹⁷ facta cum *alfita*¹⁸ facis cataplasma. Et ad testiculos¹⁹ et mamillas optimum²⁰ est cataplasma; amant enim haec loca ipsa mediocriter inbrigidari²¹ que²² sunt inflammata, et maxime quando de lacte mamillas²³ coagolatas²⁴ fuerint inflammata; etenim et lactes²⁵ extinguitur²⁶ ex hac cataplasma, quemadmodum et puer efibeus cataplasmat²⁷ *farina fabae*, donec anibos²⁸ permaneat²⁹.

VIII. *Kyamus*, id est *fava*. *Faba* media est inter calidum et frigidum temperantiam; participat autem cum aliquantum projectoriae virtutem et stiptice, de qua re extrinsecus superposita sine molestia desiccat. *Podagricis* igitur et *artricis* cum aqua cocta et admixta cum adipe gallinarum recentem aut *anserinum* mitigat dolores; ad nervorum autem confractionibus et ulcerationem cum *oxymelle fabae farina* coctam et superpositam cataplasma sanat, si autem ex percussu inflammatio facta, cum *alfita mixta facis* cataplasma. Haec et ad testiculos et ad mamillas optima facit; amant haec loca talia ex ipsa mediocritatem ejus infrigidari quae sunt inflammata, et maximae quando de lacte mamellas fuerunt coagolationem; inflammatas etenim lactes ardor extinguitur de ista cataplasma, quemadmodum et puer efibeus cataplasmat²⁷ *fabae farina*, donec permaneat.

XXX. *Cyminu*¹. *Cymini*² semen ca-

X. *Kymina*, *Cymini* semen caledis-

Crommion. ¹ chromeon. — ² cepas deest. — ³ cromeon. — ⁴ cypas. — ⁵ leptomeris. — ⁶ moruitas. — ⁷ adaparit. — ⁸ alfos. — ⁹ alcionio parorma capillus addit. — *Ciamus*. ¹ faba deest. — ² temperancia. — ³ parvitate. — ⁴ virtutem. — ⁵ extrinsecus. — ⁶ putagricis. — ⁷ adepis. — ⁸ recentis. — ⁹ anserinus. — ¹⁰ porcinos. — ¹¹ in lesionis. — ¹² ulcera. — ¹³ cum deest. — ¹⁴ oxymelli. — ¹⁵ farinam. — ¹⁶ percusso. — ¹⁷ inflammatione. — ¹⁸ alfeta. — ¹⁹ testicolus. — ²⁰ optima. — ²¹ infrigidare. — ²² qui. — ²³ mamellas. — ²⁴ coagolata. — ²⁵ lactis. — ²⁶ exstringitur. — ²⁷ cataplasmata. — ²⁸ sanus. — ²⁹ permaniat. — *Cyminu*. ¹ cimino. — ² cimino.

^{La}
 vero ex eo diaforeticus³ sine mordicatione⁴ et malactica⁵ est virtute et utilissimus⁶ est ad duritias⁷ matricis. Radix autem ejus et folia per se ipsa trita desiccant et proicit [33 v⁹] et digerit⁷ mediocriter; haec ergo usturas⁸ sanat. Radicem vero⁹ ejus sub prunas assata¹⁰ et trita simul cum oleo roseo et superposita usturis donec cicatricet¹¹; est enim et aliud medicamen omnibus vulneribus ad cicatricem ducendam¹² optimus, sed et ventrem¹³ malaxat et menstrua provocat. Folia ergo lilii ante cocta cum aqua et trita¹⁴ superinposita¹⁵, et haec usque donec cicatricet¹⁶ ulcus, non in usturis¹⁷ solum sed et in¹⁸ ulceribus. Si autem aliquis¹⁹ de foliis ejus factum sucum coquat cum aceto et mel, ita ut quinque partis sint²⁰ suci utrisque mittis, probatum habebis²¹ medicamen in omnibus quod nimium desiccare fuerit opus sine mordicatione²², quemadmodum et quaecumque²³ sunt plagas²⁴ majores²⁵ et maxime in capite factas, in musculis²⁶ et²⁷ quaecumque sunt infusa et diuturna²⁸ et vix ad cicatricem ulcera venientes²⁹.

XXVII. *Crocus*. *Crocus* calefacit quidem nimis, desiccant autem mediocriter et¹ propterea² et ad digerendum³ habet aliquod consensum in hoc et modicum in se habet⁴ stipticum.

bentes partem. Oleus vero ex eo diaforeticus est sine mordicationem et malactica est virtutem et utilissimus ad omnes duritias matricis. Radix autem ejus et folia ipsa sola per se trita desiccant et proicient et digarent mediocriter; haec ergo usturas sanat. Radix igitur ejus cocta sub prunas et tritas simul cum oleo roseo superposita husturis donec cicatricit bene sanat. Est enim et aliud medicamen omnibus vulneribus ad cicatricem ducendam magnificus, sed et ventre malaxat, menstrua provocat. Folia ergo lilii prius cocta cum aqua et urita superposita donec cicatricit vulnus et non solum husturis, sed etiam in ulceribus superposita facit. Si autem aliquis de foliis ejus factum sucum coquat cum aceto et mel, ita ut quinque partes sint suci, probatum habes medicamen in omnibus quod nimium desecandum erit sine aliqua mordicationem, sed etiam ad plagas majores et maxime in capite factas et in musculis et quaecumque sunt infusa diuturna et quae vix ad cicatricem de ulceribus venire non possunt.

VII. *Crocus* calefacit quidem nimis, desiccant autem mediocriter; propterea et ad digerendum habet aliquod consensum, quod in se etiam modicum stipticum habet.

³ diaforeticus. — ⁴ malactica. — ⁵ utilissemus. — ⁶ duriciam. — ⁷ degerit. — ⁸ obsturas. — ⁹ ergo. — ¹⁰ cocta. — ¹¹ cicatricem. — ¹² ducenda. — ¹³ ventrem. — ¹⁴ tritas. — ¹⁵ superposita. — ¹⁶ cicatricem. — ¹⁷ ministris. — ¹⁸ et in deest. — ¹⁹ aliquas. — ²⁰ sit. — ²¹ habetis. — ²² mordica. — ²³ quascumque. — ²⁴ plagas. — ²⁵ majoris. — ²⁶ musculos. — ²⁷ et deest. — ²⁸ diuturna. — ²⁹ jumentis. — *Crocus*. ¹ et deest. — ² propterea. — ³ digerendum. — ⁴ abit.

Aa

XXVIII. *Crommion*¹, *cepas*². *Crommion*³, id est *cepas*⁴, *nimium* sunt calidas; *leptomeris*⁵ autem est substantia unde et *aemorroidas*⁶ *adaperit*⁷ *adposita*, et cum aceto *inlita* in sole *alfos*⁸ purgat et *contrita* *alopiciis* cito⁹.

La

VIII. *Krommion*, id est *cepas*, *nimium* sunt calidas; *extenuaturiam* habent substantiam, unde *aemorroidas* *aperit* et *adposita*, cum aceto vero *trita* et ad sole *inlita* *altos* purgat; *contrita* autem et *adposita* cum *alcionio* *alopiciis*, *capillos* cito provocat.

XXVIII. *Ciamus*, *faba*¹. *Ciamus*, id est *fava*, media *proximata* est *temperantiae*²; *participat* autem aliquid in *parvitate*³ *projecturiam* *virtutem*⁴ et *stipticam*, et ex[34] *trinsecus*⁵ *superposita* sine molestia *desiccat*. *Podagricis*⁶ igitur cum aqua *cocta* et sic *admixa* *alapes*⁷ *recentes*⁸ *aserinos*⁹ aut *porcinos*¹⁰, in autem *nerborum*¹¹ et *ulcerata*¹² cum¹³ *oximelle*¹⁴ *farina*¹⁵ *cocta* et *superposita* *cataplasma*, in autem ex *percussu*¹⁶ *jam* *inflammatione*¹⁷ *facta* cum *alfita*¹⁸ *facis* *cataplasma*. Et ad *testiculos*¹⁹ et *mamillas* *optimum*²⁰ est *cataplasma*; *amant* enim haec loca ipsa *mediocriter* *inbrigidari*²¹ *que*²² sunt *inflammata*, et maxime quando de lacte *mamillas*²³ *coagolatas*²⁴ fuerint *inflammata*; etenim et *lactes*²⁵ *extinguitur*²⁶ ex hac *cataplasma*, quemadmodum et puer *efibeus* *cataplasmat*²⁷ *farina fabae*, donec *anibos*²⁸ *permaneat*²⁹.

VIII. *Kyamus*, id est *fava*. *Faba* media est inter *calidum* et *frigidum* *temperantiam*; *participat* autem cum aliquantum *projectoriae* *virtutem* et *stiptice*, de qua re *extrinsecus* *superposita* sine molestia *desiccat*. *Podagricis* igitur et *artricis* cum aqua *cocta* et *admixa* cum *adipe* *gallarum* *recentem* aut *anserinum* *mitigat* *dolores*; ad *nervorum* autem *confractionibus* et *ulcerationem* cum *oxymelle* *fabae* *farina* *coctam* et *superpositam* *cataplasma* sanat, si autem ex *percussu* *inflammatio* *facta*, cum *alfita* *mixta* *facis* *cataplasma*. Haec et ad *testiculos* et ad *mamillas* *optimae* *facit*; *amant* haec loca talia ex ipsa *mediocritatem* ejus *infrigidari* quae sunt *inflammata*, et *maximae* quando de lacte *mamellas* fuerunt *coagolationem*; *inflammatas* etenim *lactes* *ardor* *extinguitur* de ista *cataplasma*, quemadmodum et puer *efibeus* *cataplasmat*²⁷ *fabae* *farina*, donec *permaneat*.

XXX. *Cyminu*¹. *Cymini*² *semen* ca-

X. *Kymina*. *Cymini* *semen* caledis-

Crommion. ¹ chromeon. — ² cepas *deest*. — ³ cromeon. — ⁴ cyepas. — ⁵ leptomeris. — ⁶ moruitas. — ⁷ adaparit. — ⁸ alfus. — ⁹ alcionio parorma capillus *addit*. — *Ciamus*. ¹ faba *deest*. — ² temperancia. — ³ parvitatem. — ⁴ virtutem. — ⁵ exstrinsecus. — ⁶ putagricis. — ⁷ adepis. — ⁸ recentis. — ⁹ anserinus. — ¹⁰ porcinus. — ¹¹ in lesionis. — ¹² ulcera. — ¹³ cum *deest*. — ¹⁴ oxymelli. — ¹⁵ farinam. — ¹⁶ percusso. — ¹⁷ inflammatione. — ¹⁸ alfeta. — ¹⁹ testicolus. — ²⁰ optima. — ²¹ infrigidare. — ²² qui. — ²³ mamellas. — ²⁴ coacolata. — ²⁵ lactis. — ²⁶ exstringitur. — ²⁷ cataplasmata. — ²⁸ sanus. — ²⁹ permaniat. — *Cyminu*. ¹ cimino. — ² cimino.

Aa
fidissima³ est virtute⁴ nimium, et infla-
tiones⁵ tollit et urinas movit.

La
sima est virtutem nimium, et ideo infla-
tiones tollit et hurinam movet.

XXXI. *Cyparissu*¹. Copressi² folia³
et cimas et pilas⁴ ipsius teneras et
molles⁵ grandes⁶ plagas⁷ in duris cor-
poribus est glutinatoria⁸. Ex quo⁹ ma-
nifestum est desiccativam eum esse
virtutem¹⁰; nihil apparit¹¹ in se ut acridi-
nem¹² habeat¹³, plurimam¹⁴ autem
habet¹⁵ amaritudinem¹⁶, et amplius
adhuc stiptica¹⁷ est quam amara. Prop-
terea¹⁸ de profundo humectationum¹⁹
infusiones²⁰ et putredines²¹ vulnerum²²
absque molestia simul et cum cautela²³
depascitur et alios²⁴ non permittit ac-
cedere humores²⁵. Sed et²⁶ interoce-
licos²⁷ jubat, desiccando et confortando
loca que per humectatione²⁸ laxatum
corpus, ut ipsa stiptica virtus in pro-
fundo penetrat admixta²⁹ calore³⁰.

XI. *Kyparisso*, id est cupresso. Co-
pressi folia et cymas et pelas ipsius te-
neras et molles in magnas plagas et
in duris corporibus est gluttinaturia,
quia desiccativa sunt virtutem et nihil
apparet in eis agridinem habere; amari-
tudinem vero plurimam habent et am-
plius adhuc stipticus est quam amarus.
Propterea de profundo humores infusus
et putridines vulnerum absque moles-
tia simul et cum cautella depascet et
alios humores repraemendo non per-
mittit supervenire. Sed et interocelicos
jubat⁶ desiccando et confortando loca
quae per humectationem laxata sunt
corporis membra, ita ut ipsa stiptica
ejus virtus in profundo penetrat admixto
calore.

XXXII. *Cyperu*¹. [34 v°] Cyperi²
utiliores³ maxime sunt ejus radices;
calefaciunt enim et siccant⁴ sine⁵
mordicatione⁶, unde infusa multum
ulcera que difficile⁷ cicatricantur mira-
biliter jubat. Habet⁸ aliquod⁹ stipticum,
et propter hoc ulcera¹⁰ que in ore¹¹
fiunt utilissima est et¹² detergendi ali-
quam virtutem¹³ habet¹⁴, per quam et

XXXVII. *Quiperu*^{*}. Quiperi enim
utiliores maxime sunt ejus radices; ca-
lefaciunt enim et desiccant sine mor-
dicationem, unde infusa multum ulcera
quae difficiliter cicatricant et mirabiliter
curat. Habet enim aliquid stipticum in
se et propterea quae in ore ulcera sunt
ad haec utilissima est, et comminuendi
aliquam habet virtutem per quam lapi-

³ caledissima. — ⁴ virtutim. — ⁵ inflammacionim. — *Cyparissa*. ¹ cyparesso. — ² co-
presso. — ³ folias. — ⁴ pelas. — ⁵ mollis. — ⁶ grandis. — ⁷ plagas. — ⁸ gluttinaturia.
— ⁹ co. — ¹⁰ virtutim. — ¹¹ aperit. — ¹² agridenis. — ¹³ habiat. — ¹⁴ plurimum. —
¹⁵ habit. — ¹⁶ amaritudinim. — ¹⁷ stipticam adhuc. — ¹⁸ propterea. — ¹⁹ humectacio-
nim. — ²⁰ infusionis. — ²¹ putridinis. — ²² vulnerum. — ²³ cautilla. — ²⁴ alius. —
²⁵ humoris. — ²⁶ et deest. — ²⁷ interocelicus. — ²⁸ humectacione. — ²⁹ admixto.
³⁰ coloris. — *Cyperu*. ¹ cypero. — ² cipro. — ³ hutilioris. — ⁴ desiccant. — ⁵ semin.
— ⁶ mordicationim. — ⁷ deficile. — ⁸ habit enim. — ⁹ aliquid. — ¹⁰ ulcera deest. —
¹¹ fiunt ulcera addit. — ¹² ad. — ¹³ virtutim. — ¹⁴ habit.

* Cet article se trouve dans les manuscrits de Laon et de Leipzig sous la lettre Q.

^{aa} lapides¹⁵ in renes¹⁶ habentibus jubat et urinam et menstrua movit.

^{La} des in renibus generatis comminuet et hurina et menstrua movit.

XXXIII. *Cyclaminus*¹, terre malus². *Cyclaminum*³ qui et⁴ terre malus proicit et incidendo extenuat et diaforisin facit et adaperit⁵ et extrahit⁶. Sucus autem ejus aemorroidas aperit et relaxata provocat biolenter⁷, et ad difficultatem⁸ ventris ejus sucus in crocidi, id est in flocum lane susceptus et ano adpositus stercora deducit. Vehemens⁹ autem est ejus virtus, ita ut si ex ipso suco subventrales¹⁰ totus fuerit inlitus, bentrem¹¹ relaxat et educit, et pecus mulierum in utero¹² corrumpit¹³ in pessa¹⁴ adpositus. Radix autem ejus suco¹⁵ vehemens¹⁶ aliquid et ipsa est, et¹⁷ enim menstrua movit pota¹⁸ et adposita et ictericos¹⁹ potata²⁰ jubat, non solum viscera purgando intrinsicus²¹, sed et de toto corpore cholera²² purgat per sudorem. Oportet²³ autem esse²⁴ in potione²⁵ pinsum < iii cum sapa aut mulsa. Proicit autem et purgat cutem²⁶ et felidas²⁷ et alopicias, et omnes²⁸ exanthemata²⁹ curat. Jubat autem eos qui duritias³⁰ splenis habent pota³¹ et cataplasma de biride³² aut sicca superinposita.

XII. *Kyclaminus*, id est terrae malus; proicit et consumendo extenuat et eventat vel digerit et aperit et extrahit. Nam sucus ejus emorroidas aperit et laxat et educit violenter, et ad difficultatem ventris sucus ejus in flocco lane susceptus et ano adpositus stercora educit. Sic enim vehemens est ejus virtus, ita ut si ex ejus suco subventrales inlitus fuerit, ventrem relaxat et solvit, et pecus in utero mulierum conumpit in pessa adpositus et extrahit. De radices autem ejus sucus inbecillior est, vehementior autem est aliquantum de ipsa herba, nam et menstrua movit potata et adposita; hictericis vero potui data jubat non solum viscera purgandum intrinsicus, sed et de toto corpore colera purgat per sudorem. Oportet autem esse in potionem pinsum < iii cum sapa aut mulsa. Proicit autem et purgat de cotem efildas et alopicias et omnes exanthema curat. Jubat autem et eos qui duritiam splenis habent potata et cataplasmata, de viride aut sicca superinpositam.

XXXIII. *Citissu*¹. *Citisu*² folia diaforetica sunt virtute³ admixtum⁴ ei aquosum⁵ tepore⁶.

XIII. *Kytisus*. *Cytisi* folia diaforetica sunt, admixto ei acosum teporem.

FINIT DE K, INCIPIT DE L ET M ET N.

¹⁵ lapidis. — ¹⁶ renis. — *Cyclaminus*. ¹ ciclaminus. — ² terre malus deest. — ³ ciclaminus. — ⁴ qui et deest. — ⁵ adaperit. — ⁶ extrahit. — ⁷ violenter. — ⁸ defeculati. — ⁹ veaementer. — ¹⁰ subventralis. — ¹¹ ventrem. — ¹² uterum. — ¹³ corrumpit. — ¹⁴ pessa. — ¹⁵ sucus est inbecillior. — ¹⁶ autem addit. — ¹⁷ et deest. — ¹⁸ puta. — ¹⁹ hictericus. — ²⁰ putata. — ²¹ intrinsicus. — ²² colera. — ²³ oportet. — ²⁴ est. — ²⁵ pocionim. — ²⁶ cotim. — ²⁷ efildas. — ²⁸ omnis. — ²⁹ exanemata. — ³⁰ duriciam. — ³¹ puta. — ³² virede. — *Citissu*. ¹ citiso. — ² citiso. — ³ virtutem. — ⁴ admixtom. — ⁵ agosum. — ⁶ teborem.

^{Aa} XXXV. *Conu*¹, *carpos*². Conum pinum appellat³, carpos⁴ autem nucleum⁵. [35] Nucleu⁶ pineus⁷ ergo viridis⁸ habet⁹ aliquam cum humectatione¹⁰ amaritudinem et acridinem¹¹, et propterea¹² qui inpyici¹³ sunt eos opus habent accipere, et maxime qui in thorace¹⁴ et pulmone¹⁵ habent bulnera¹⁶, ut facilius per ore pus¹⁷ reddendo spuant, utilisimus¹⁸ est.

FINIT PER¹⁹ C INCIPIT PER²⁰ D.

^{La} XL. *Quonu*, *carpus*. Conu carpus nucleus pini si adhuc viridis est, habet aliquam cum humectationem amaritudinem et acridinem, et propterea hi qui inspicere sunt eos ad edendum opus habent, et maximae qui in thorace et pulmone habent vulnus, ut facilius per ore pus reddatur et facile possint utilisimus est.

FINIT DE Q, INCIPIT DE R.

[D. t. V, p. 609.]

VII ² . Drios, robor.	XIII. Eloinos.	XVIII. Ecidnes, serpentes.
VIII. Eviscus.	XIII. Ereventus, cicer.	XX. Facus, lentica.
VIII. Elcas, olivas.	XV. Erpillion.	XXI. Facus, lentica qui in aquis stagnis natat.
X. Eleus, oleus.	XVI. Eria, lana.	XXII. Finicus, dactulus.
XI. Ellevorus.	XVII. Eupatarion.	XXIII. Ficus.
XII. Elcxinae.	XVIII. Euforbium.	

Expliciant capitula, incipit de virtutibus earum.

I. *Daucus*, qui et stafelinus, quod Latini¹ pastinaca² vocant³; calida⁴ est virtute et leptomeris⁵, id est extenuatoria. Radix autem ejus inflat et venerios actos⁶ excitat; semen autem ejus, id est pastinace domestice⁷ habit aliquam partem⁸ ad commovendam⁹ libidinem¹⁰; silbaticae¹¹ autem pastinace¹² simen¹³ omnino absque inflatione¹⁴ est et propterea¹⁵ diureticus¹⁶ est et menstrua educit.

I. *Daucus* est tafilonus, id est pastinaca, calida est virtutem et extenuatoria. Radix autem ad haec quae dicta sunt inflandi possedit aliquam partem et venerius excitat actus; semen autem domestice pastenace habet aliquid in se commovendi luxuriam; silvestris autem semen manifeste sine inflammationem est, propter quod hurinam movit.

Conu. ¹ conum. — ² carpus. — ³ apellat. — ⁴ carpus. — ⁵ nucleum. — ⁶ nocli. — ⁷ pinus. — ⁸ viredis. — ⁹ habit. — ¹⁰ omictacionim. — ¹¹ agridinem. — ¹² proptertia. — ¹³ inpyici. — ¹⁴ torace. — ¹⁵ pulmonim. — ¹⁶ vulnera. — ¹⁷ oribus. — ¹⁸ hutilissimus. — ¹⁹ per deest. — ²⁰ per deest. — *Daucus*. ¹ latine. — ² pastenace. — ³ semen cant. — ⁴ celeda. — ⁵ leptomeris. — ⁶ venerius actus. — ⁷ pastinaci domestic. — ⁸ partim. — ⁹ commovendum. — ¹⁰ lipidinem. — ¹¹ salvaticae. — ¹² pastenaci. — ¹³ semen. — ¹⁴ inflammatione. — ¹⁵ proptertia. — ¹⁶ diuriticus.

* Cette table n'existe que dans le manuscrit de Leipzig.

^{La}
^{As} II. *Dafnes*¹, id est laurus². *Dafnes*³, id est laurus arbor, cujus folia et bacas siccant⁴ et calefaciunt nimis et magis bacas ipsius. Sucus autem de ejus radicibus minus est acres⁵, sed magis amarus est et aliquam partem stipticam in se habet⁶, propter quod lapides minuit et epar⁷ jubat. Siccatus quidem bibitur⁸ cum vino obolos tres.

II. *Dafnis*, id est laurus arbor, folias et bacas desiccant et calefaciunt nimis et magis bacas cortices. Sucus autem radicibus corticis minus est acer, est tamen amarus et magis adhuc et stipticus est, propter quod et lapides rumpit in viscica et epaticis jubat. Siccus enim in potionem datur cum vino pinso triobolon.

III. *Dermata, palea*. *Dermata* palea corius veteris dicitur, cattimata¹ autem vocant calciarium igitur heterem². Calciarium³ ustum⁴ ulceram post inflammationem⁵ jam⁶ mitigata⁷ sanat, similiter vel ea que sine inflammatione sunt. Desiccatibus⁸ enim ejus cinus⁹ et merito ab igne usta ulcera et ea¹⁰ que¹¹ vocantur paratrimata¹², id est inter coxas que se de itinere¹³ excorticaturas faciunt ex ferburas¹⁴, sanat.

III. *Dermata palea cattemata* de calciario vetere rupto, quod de usu pedum remanserit dicit. Haec husta vetere ulcera jam post inflammationem transacta mirabiliter sanat vel ea ulcera quae sine inflammationem sunt similiter facit. Desiccatibus enim est ejus cibus et merito ab ignem ulcera husta vel ea quae vocantur paratrimmata, quod inter coxas vel nates fiunt corticaturas vel effersuras de sudore vel itinere, sanat.

III. *Defriges*¹. [35 v°] *Defriges*² mixta est qualitas³ ejus⁴ stiptice⁵ et acre virtutis, propter quod ad malitiosa⁶ vulnera⁷ optimus est medicamen⁸. Et non est unius generis defriges⁹, sed mixtus ex quattuor metallicis speciebus¹⁰ fit. Conficitur autem hoc modo: calcantu¹¹, calciteos¹², calcu cecaumenu¹³, et miseos¹⁴ equali¹⁵ pondere pinsatas¹⁶ et singulatim tritas cum aceto, et cum se¹⁷ siccaberint¹⁸, miscis¹⁹ simul pul-

III. *Defrigis*. *Defrigis* mixta est qualitas ejus de stipticas et acras virtutes confectus, propter quod ad malitiosa vulnera magnificus est medicamen. Et non est unus species defriges, sed mixtas habet metallicas quattuor species. Conficitur autem hoc modo: calcanum, calcu cecaumenum, calciteos et miseus aequali pinsa singulatim tritas miscuntur, et sic postea cum aceto teruntur, et cum siccaverit iterum teris cum vino, donec

Dafnes. 1-2 *dafnis*. — 3 *desiccant*. — 4 *agris*. — 5 *habit*. — 6 *acpare*. — 7 *bibetur*. — 8 *obolus*. — *Dermata*. 1 *cattimata*. — 2 *veteris*. — 3 *calciamenta*. — 4 *usta*. — 5 *inflammatione*. — 6 *etiam*. — 7 *medicata*. — 8 *desiccaturis*. — 9 *cenus*. — 10 *postea*. — 11 *qui*. — 12 *paratrimmata*. — 13 *itineria*. — 14 *et fissuras*. — *Defriges*. 1-2 *defrigis*. — 3 *qualitas*. — 4 *diffrigis addit*. — 5 *stiptici*. — 6 *diffrigis si confricitur addit*. — 7 *vulnera*. — 8 *accio addit*. — 9 *deffrigis*. — 10 *expecibus*. — 11 *calcanto*. — 12 *calcidiua*. — 13 *cicaumino*. — 14 *misiose*. — 15 *equale*. — 16 *pensatas*. — 17 *se deest*. — 18 *siccaverit*. — 19 *misce*.

^{Aa}bera in uno mortario totas quatuor species²⁰, et teris cum vino donec glutinosa²¹ sit pinguedine²² mellis, quam Greci *glyodes*²³ appellant²⁴, et colligis²⁵ de mortario et in ulla²⁶ noba²⁷ mittis et coperculum²⁸ superponis et²⁹ creta molle circumlinas³⁰ et in forno³¹ ardente³² mittis, et assas donec intra ulla carbones³³ fiant; tollis de forno³⁴ et iterum cum vino teris, et facis magdalia³⁵, et iterum secunda vice ut supra in ulla³⁶ missas uris in furno, et sic postea tritas pulbera uteris³⁷.

^{La}glutinosa sit, ut sit ad pinguidinem mellis, et collegis de mortario et in ulla nova mittes et coperculo superponis, et in forno et iterum teris cum vino et facis mandalia et iterum secunda vicem remittes in ulla et uris ut supra et in forno, et sic postea uteris pulvera.

V. *Diptamnus*¹. *Diptamnus*² leptomeris³ est; substantia⁴ vero secundum puleiu⁵ est aut⁶ per omnia similis ei⁷. Qui autem vocatur pseudodiptamnus⁸, inbecillior est⁹ in omnibus¹⁰ diptamno¹¹.

V. *Dyptamnus*. *Dyptamnus* enim leptomeres est, substantia vero sicut puleius est per omnia similis. Qui autem pseudodiptamnus, inbecillior diptamno in omnibus.

VI. *Dracontea*. *Dracontea* acrior est aro et amarior et leptomerestera¹. Habet² autem in se et stipticam aliquam quantitatem parvam cum acridine³ et amaritudinem. Plus enim operatiba⁴ est radix ejus ad purganda viscera. Extenuat autem pingues⁵ et glutinosos⁶ et⁷ viscosos⁸ humores⁹, et ad malitiosa¹⁰ vulnura¹¹ optimum medicamen est; purgat et mundat fortiter vulnura¹² que¹³ purgari¹⁴ opus habent, sed et alfos¹⁵ cum aceto trita et inlita

VI. *Dracontea*. *Dracontea* acrior est de aro et amarior et calidior et extenuat amplius. Habet etiam in se aliquam stipticam qualitatem parvam cum acridinem vel amaritudinem. Radix autem ejus operativa plus est; purgat enim vel viscera. Extenuat autem pingues et glutinosos humores et ad vulnura malitiosa optimum medicamen est; purgat enimet mundat fortiter vulnura, sed et alfos cum aceto trita et inlita tollit. Folia autem

²⁰ species. — ²¹ glutinosas. — ²² pinguidinem. — ²³ glyotis. — ²⁴ appellant. — ²⁵ colligis. — ²⁶ olla. — ²⁷ nova. — ²⁸ copercolum. — ²⁹ de addit. — ³⁰ circumlinas. — ³¹ forno. — ³² ardentem. — ³³ carbonis. — ³⁴ forno. — ³⁵ mandalia. — ³⁶ olla. — ³⁷ huteris — *Diptamnus*. ¹ deptamus. — ² deptamnus de. — ³ leptomeris. — ⁴ substantia. — ⁵ puleio. — ⁶ et. — ⁷ est et. — ⁸ pseudodyptamnus. — ⁹ inbecilliore. — ¹⁰ est addit. — ¹¹ deptamnus. — *Dracontea*. ¹ leptomeristera. — ² habit. — ³ agridenem. — ⁴ operativa. — ⁵ pinguis. — ⁶ glutinosus. — ⁷ vel. — ⁸ viscosus. — ⁹ humoris. — ¹⁰ a malitiosa. — ¹¹ vulnura. — ¹² qui. — ¹³ purgare. — ¹⁴ alfos.

Aa

XXVIII. *Crommion*¹, *cepas*². *Crommion*³, id est *cepas*⁴, *nimum* sunt calidas; *leptomeris*⁵ autem est substantia unde et *aemorroidas*⁶ *adaperit*⁷ *adposita*, et cum aceto *inlita* in sole *alfos*⁸ purgat et contrita *alopiciis* cito⁹.

La

VIII. *Krommion*, id est *cepas*, *nimum* sunt calidas; *extenuaturiam* habent substantiam, unde *aemorroidas* *aperit* et *adposita*, cum aceto vero trita et ad sole *inlita* altos purgat; contrita autem et *adposita* cum *alcionio* *alopiciis*, *capillos* cito provocat.

XXVIII. *Ciamus*, *faba*¹. *Ciamus*, id est *fava*, media proximata est temperantiae²; participat autem aliquid in parvitate³ projecturiam virtutem⁴ et stipticam, et ex[34]trinsecus⁵ superposita sine molestia desiccat. *Podagricis*⁶ igitur cum aqua cocta et sic admixta *alapes*⁷ *recentes*⁸ *aserinos*⁹ aut *porcinos*¹⁰, in autem nerborum¹¹ et ulcerata¹² cum¹³ *oximelle*¹⁴ *farina*¹⁵ cocta et superposita cataplasma, in autem ex percussu¹⁶ jam inflammatione¹⁷ facta cum *alfita*¹⁸ facis cataplasma. Et ad testiculos¹⁹ et mamillas optimum²⁰ est cataplasma; amant enim haec loca ipsa mediocriter inbrigidari²¹ que²² sunt inflammata, et maxime quando de lacte mamillas²³ coagulatas²⁴ fuerint inflammata; etenim et lactes²⁵ extinguitur²⁶ ex hac cataplasma, quemadmodum et puer *efibeus* cataplasmat²⁷ *farina fabae*, donec anibos²⁸ permaneat²⁹.

VIII. *Kyanus*, id est *fava*. *Faba* media est inter calidum et frigidum temperantiam; participat autem cum aliquantum projectoriae virtutem et stiptice, de qua re extrinsecus superposita sine molestia desiccat. *Podagricis* igitur et *artricis* cum aqua cocta et admixta cum adipe gallinarum recentem aut anserinum mitigat dolores; ad nervorum autem confractionibus et ulcerationem cum *oxymelle fabae farina* coctam et superpositam cataplasma sanat, si autem ex percussum inflammatio facta, cum *alfita mixta facis* cataplasma. Haec et ad testicolus et ad mamillas optima facit; amant haec loca talia ex ipsa mediocritatem ejus inbrigidari quae sunt inflammata, et maxime quando de lacte mamellas fuerunt coagulationem; inflammatas etenim lactes ardor extinguitur de ista cataplasma, quemadmodum et puer *efibeus* cataplasmat²⁷ *fabae farina*, donec permaneat.

XXX. *Cyminu*¹. *Cymini*² semen ca-

X. *Kyminu*. *Cymini* semen caledis-

Crommion. ¹ chromeon. — ² cepas *deest*. — ³ cromeon. — ⁴ cyepas. — ⁵ leptomeris. — ⁶ moruitas. — ⁷ adaparit. — ⁸ alfus. — ⁹ alcionio parorma capillus *addit*. — *Ciamus*. ¹ faba *deest*. — ² temperancia. — ³ parvitatem. — ⁴ virtutem. — ⁵ extrinsecus. — ⁶ putagricis. — ⁷ adeptis. — ⁸ recentis. — ⁹ anserinus. — ¹⁰ porcinos. — ¹¹ in lesionis. — ¹² ulcera. — ¹³ cum *deest*. — ¹⁴ oxymelli. — ¹⁵ farinam. — ¹⁶ percusso. — ¹⁷ inflammatione. — ¹⁸ alfeta. — ¹⁹ testicolus. — ²⁰ optima. — ²¹ inbrigidare. — ²² qui. — ²³ mamellas. — ²⁴ coacolata. — ²⁵ lactis. — ²⁶ exstringitur. — ²⁷ cataplasmata. — ²⁸ sanus. — ²⁹ permaniat. — *Cyminu*. ¹ cimino. — ² cimino.

^{Aa} fidissima³ est virtute⁴ nimium, et inflammationes⁵ tollit et urinas movit.

^{La} sima est virtutem nimium, et ideo inflammationes tollit et hurinam movet.

XXXI. *Cyparissu*¹. Copressi² folia³ et cimas et pilas⁴ ipsius teneras et molles⁵ grandes⁶ plagas⁷ in duris corporibus est glutinatoria⁸. Ex quo⁹ manifestum est desiccativam eum esse virtutem¹⁰; nihil apparit¹¹ in se ut acridinem¹² habeat¹³, plurimam¹⁴ autem habet¹⁵ amaritudinem¹⁶, et amplius adhuc stiptica¹⁷ est quam amara. Propterea¹⁸ de profundo humectationum¹⁹ infusiones²⁰ et putredines²¹ vulnerum²² absque molestia simul et cum cautela²³ depascitur et alios²⁴ non permittit accedere humores²⁵. Sed et²⁶ interocelicos²⁷ jubat, desiccando et confortando loca que per humectatione²⁸ laxatum corpus, ut ipsa stiptica virtus in profundo penetrat admixta²⁹ calore³⁰.

XI. *Kyparisso*, id est cupresso. Copressi folia et cymas et pelas ipsius teneras et molles in magnas plagas et in duris corporibus est glutinaturia, quia desiccativa sunt virtutem et nihil apparet in eis agridinem habere; amaritudinem vero plurimam habent et amplius adhuc stipticus est quam amarus. Propterea de profundo humores infusus et putridines vulnerum absque molestia simul et cum cautella depascet et alios humores repraemendo non permittit supervenire. Sed et interocelicos jubat³ desiccando et confortando loca quae per humectationem laxata sunt corporis membra, ita ut ipsa stiptica ejus virtus in profundo penetrat admixto calore.

XXXII. *Cyperu*¹. [34 v°] Cyperi² utiliores³ maxime sunt ejus radices; calefaciunt enim et siccant⁴ sine⁵ mordicatione⁶, unde infusa multum ulcera que difficile⁷ cicatricantur mirabiliter jubat. Habet⁸ aliquod⁹ stipticum, et propter hoc ulcera¹⁰ que in ore¹¹ fiunt utilissima est et¹² detergendi aliquam virtutem¹³ habet¹⁴, per quam et

XXXVII. *Quiperu*^{*}. Quiperi enim utiliores maxime sunt ejus radices; calefaciunt enim et desiccant sine mordicationem, unde infusa multum ulcera quae difficilius cicatricant et mirabiliter curat. Habet enim aliquid stipticum in se et propterea quae in ore ulcera sunt ad haec utilissima est, et comminuendi aliquam habet virtutem per quam lapi-

³ caledissima. — ⁴ virtutim. — ⁵ inflammacionim. — *Cyparissu*. ¹ cypareaso. — ² copresso. — ³ folias. — ⁴ pelas. — ⁵ mollis. — ⁶ grandis. — ⁷ plagas. — ⁸ glutinaturia. — ⁹ co. — ¹⁰ virtutim. — ¹¹ aperit. — ¹² agridenis. — ¹³ habiat. — ¹⁴ plurimum. — ¹⁵ habit. — ¹⁶ amaritudinim. — ¹⁷ stipticam adhuc. — ¹⁸ propterea. — ¹⁹ humectacionim. — ²⁰ infusionis. — ²¹ putridinis. — ²² vulnerum. — ²³ cautilla. — ²⁴ alius. — ²⁵ humoris. — ²⁶ et deest. — ²⁷ interocelicus. — ²⁸ humectacione. — ²⁹ admixto. — ³⁰ coloris. — *Cyperu*. ¹ cypero. — ² cipiro. — ³ hutilioris. — ⁴ desiccant. — ⁵ semin. — ⁶ mordicacionim. — ⁷ deficile. — ⁸ habit enim. — ⁹ aliquid. — ¹⁰ ulcera deest. — ¹¹ fiunt ulcera addit. — ¹² ad. — ¹³ virtutim. — ¹⁴ habit.

* Cet article se trouve dans les manuscrits de Laon et de Leipzig sous la lettre Q.

^{Aa} lapides¹⁵ in renes¹⁶ habentibus jubat
et urinam et menstrua movit.

^{La} des in renibus generatis comminuet et
hurina et menstrua movit.

XXXIII. *Cyclaminus*¹, terre malus².
Cyclaminum³ qui et⁴ terre malus proicit
et incidendo extenuat et diaforisin facit
et adaperit⁵ et extrahit⁶. Sucus autem
ejus aemorrhoidas aperit et relaxata pro-
vocat biolenter⁷, et ad difficultatem⁸
ventris ejus sucus in crocidi, id est in
flocum lane susceptus et ano adpositus
stercora deducit. Vehimens⁹ autem est
ejus virtus, ita ut si ex ipso suco sub-
ventrales¹⁰ totus fuerit inlitis, bentrem¹¹
relaxat et educit, et pecus mulierum in
utero¹² corrumpit¹³ in pesso¹⁴ adpositus.
Radix autem ejus suco¹⁵ vehemens¹⁶
aliquid et ipsa est, et¹⁷ enim menstrua
movit pota¹⁸ et adposita et ictericos¹⁹
pota²⁰ jubat, non solum viscera pur-
gando intrinsicus²¹, sed et de toto cor-
pore cholera²² purgat per sudorem.
Oportet²³ autem esse²⁴ in potione²⁵ pin-
sum \angle iii cum sapa aut mulsa. Proicit
autem et purgat cutem²⁶ et felidas²⁷ et
alopicias, et omnes²⁸ exanthemata²⁹
curat. Jubat autem eos qui duritias³⁰
splenis habent pota³¹ et cataplasma de
biride³² aut sicca superinposita.

XII. *Kyclaminus*, id est terrae malus;
proicit et consumendo extenuat et
eventat vel digerit et aperit et extrahit.
Nam sucus ejus emorroidas aperit et
laxat et educit violenter, et ad difficul-
tatem ventris sucus ejus in flocco lane
susceptus et ano adpositus stercora
educit. Sic enim vehemens est ejus
virtus, ita ut si ex ejus suco subventrales
inlitis fuerit, ventrem relaxat et solvit,
et pecus in utero mulierum conpungit
in pesso adpositus et extrahit. De radices
autem ejus sucus inbecillior est, vehe-
mentior autem est aliquantum de ipsa
herba, nam et menstrua movit potata et
adposita; hictericis vero potui data jubat
non solum viscera purgandum intrin-
secus, sed et de toto corpore colera
purgat per sudorem. Oportet autem esse
in potionem pinsum \angle iii cum sapa
aut mulsa. Proicit autem et purgat de
cotem efledas et alopicias et omnes
exanthema curat. Jubat autem et eos
qui duritiam splenis habent potata et
cataplasmata, de viride aut sicca super-
inpositam.

XXXIII. *Citissu*¹. Citisu² folia dia-
foretica sunt virtute³ admixtum⁴ ei aquo-
sum⁵ tepore⁶.

XIII. *Kytisus*. Cytisi folia diaforetica
sunt, admixto ei acosum teporem.

FINIT DE K, INCIPIT DE L ET M ET N.

¹⁵ lapidis. — ¹⁶ reois. — *Cyclaminus*. ¹ ciclaminus. — ² terre malus *deest*. — ³ ciclaminus.
— ⁴ qui et *deest*. — ⁵ adaperit. — ⁶ extrahit. — ⁷ violenter. — ⁸ defeculati. — ⁹ veementem
— ¹⁰ subventralis. — ¹¹ ventrem. — ¹² uterum. — ¹³ corrumpit. — ¹⁴ pessu. — ¹⁵ su-
cus est inbecillior. — ¹⁶ autem addit. — ¹⁷ et *deest*. — ¹⁸ puta. — ¹⁹ hictericus. — ²⁰ pu-
tata. — ²¹ intrinsicus. — ²² colera. — ²³ oportet. — ²⁴ est. — ²⁵ pocionum. — ²⁶ cotim.
— ²⁷ efledas. — ²⁸ omnis. — ²⁹ exanthemata. — ³⁰ duriciam. — ³¹ puta. — ³² virede.
Citissu. ¹ citiso. — ² citiso. — ³ virtutem. — ⁴ admixtum. — ⁵ agnosum. — ⁶ teporem.

^{La}
^{Aa} XXXV. *Cona*¹, *carpos*². Conum pi-
 num appellat³, carpos⁴ autem nuclum⁵.
 [35] Nucleu⁶ pineus⁷ ergo viridis⁸ ha-
 bet⁹ aliquam cum humectatione¹⁰ ama-
 ritudinem et acridinem¹¹, et propterea¹²
 qui inpyici¹³ sunt eos opus habent ac-
 cipere, et maxime qui in thorace¹⁴ et
 pulmone¹⁵ habent bulnera¹⁶, ut facilius
 per ore pus¹⁷ reddendo spuant, utilis-
 simus¹⁸ est.

FINIT PER¹⁹ C INCIPIT PER²⁰ D.

^{La}
 XL. *Quonu*, *carpus*. Conu carpus nu-
 cleus pini si adhuc viridis est, habet ali-
 quam cum humectationem amaritudi-
 nem et acridinem, et propterea hi qui
 inpsici sunt eos ad edendum opus ha-
 bent, et maximae qui in thorace et pul-
 monem habent vulnus, ut facilius per
 ore pus reddatur et facile possint utilis-
 simus est.

FINIT DE Q, INCIPIT DE R.

[D, t. V, p. 609.]

VII ⁶ . Drios, robor.	XIII. Elaios.	XVIII. Ecidnes, serpentes.
VIII. Eviscus.	XIII. Ereventus, cicer.	XX. Facus, lenticla.
VIII. Elcas, olivas.	XV. Erpillion.	XXI. Facus, lenticla qui in aquis stagnis natat.
X. Eleus, oleus.	XVI. Eria, lana.	XXII. Finicus, dactulus.
XI. Ellevorus.	XVII. Eupatarion.	XXIII. Ficus.
XII. Elcxinae.	XVIII. Euforbium.	

Expliciant capitula, incipit de virtutibus earum.

I. *Daucus*, qui et stafilinus, quod
 Latini¹ *pastinaca*² vocant³; calida⁴ est
 virtute et leptomeris⁵, id est extenua-
 turia. Radix autem ejus inflat et vene-
 rios actos⁶ excitat; semen autem ejus,
 id est pastinace domestice⁷ habit ali-
 quam partem⁸ ad commovendam⁹ libi-
 dinem¹⁰; silbatice¹¹ autem pastinace¹²
 simen¹³ omnino absque inflatione¹⁴
 est et propterea¹⁵ diureticus¹⁶ est et
 menstrua educit.

I. *Daucus* est stafilonus, id est pasti-
 naca, calida est virtutem et extenuatoria.
 Radix autem ad haec quae dicta sunt
 inflandi possedit aliquam partem et
 venerius excitat actus; semen autem
 domestice pastenace habet aliquid in
 se commovendi luxuriam; silvestris au-
 tem semen manifeste sine inflammati-
 onem est, propter quod hurinam movit.

Cona. ¹ conum. — ² carpus. — ³ apellat. — ⁴ carpus. — ⁵ noclum. — ⁶ nocli. —
⁷ pinus. — ⁸ viredis. — ⁹ habit. — ¹⁰ omictacionim. — ¹¹ agridinem. — ¹² proptertia. —
¹³ inpyici. — ¹⁴ torace. — ¹⁵ pulmonim. — ¹⁶ vulnera. — ¹⁷ oribus. — ¹⁸ hutilissimus.
 — ¹⁹ per deest. — ²⁰ per deest. — *Daucus*. ¹ latine. — ² pastenace. — ³ semen cant. —
⁴ celeda. — ⁵ liptomeris. — ⁶ venerius actus. — ⁷ pastinaci domestic. — ⁸ partim. —
⁹ commovendum. — ¹⁰ lipidinem. — ¹¹ silvatice. — ¹² pastenaci. — ¹³ semen. — ¹⁴ in-
 flammacione. — ¹⁵ proptertia. — ¹⁶ diuriticus.

* Cette table n'existe que dans le manuscrit de Leipzig.

^{La} X. *Eupatorius*¹. *Eupatorius*² herba³ extenuatoria⁴ bel amputatoria⁵ est virtute⁶ et projectoria⁷ absque calore manifesto⁸, unde et⁹ infraxin epatis¹⁰, id est constipationem¹¹ in eo factam¹² purgat. Participat¹³ autem et stipticam parbam¹⁴ partem, per quam corroborat viscera¹⁵ et maxime epar¹⁶.

[37 v°] XI. *Euforbias*¹. *Euforbias*² caustica est³ virtute⁴ et leptomeris⁵.

XII. *Ecidnes* serpentes dicuntur. De serpentes dicuntur¹ id est serpentium² carnes condiuntur sicut anguillae³ oleo⁴ et sale et anetu⁵ et porru⁶ et aqua mediocriter. Que⁷ coctae⁸ omnem corpus⁹ purgant, cutem¹⁰ siccant¹¹, ita ut elephantiosos¹² sanet si comedantur¹³. Et quia aliqui¹⁴ ex manducantibus accenduntur¹⁵ siti¹⁶ nimia, ideoque¹⁷ tales¹⁸ serpentes¹⁹ fugire oportet²⁰ et²¹ ea que secus maritima²² loca ex salsamentis nutriuntur, quia salsas habent et bocantur²³ dyspacos²⁴. Est ergo caro²⁵ serpentium desiccativa nimium et diaforetica²⁶ virtute²⁷ cum calefactione²⁸ mediocri, propterea²⁹ evacuat de corpore³⁰ superfluos³¹ humores³² corruptos³³. De ipsa

^{La} XVII. *Eupatorium* herba. *Eupatorium* extenuatoriam et amputatoriam est virtutem vel projecturiam absque calorem manifesto, unde et infraxin epaticis, id est constipationem ex humoribus facta purgat. Participat autem et stipticam in se parvam partem, per quam corroborat viscera et maximae epar.

XVIII. *Euforbium*. *Euforbium* causticam est virtute et extenuatoria habet parte.

XVIII. *Ecidnes* serpentes dicuntur. Carnes igitur serpentium sicut anguillae cum oleo et salem et aneto et porro et aqua mediocriter. Quae coctae si comedantur purgant corpus et ab ipsa cutem desiccant, ita ut elephantiosos sanet. Et quia aliquid ex manducantibus sitem nimiam accenduntur, ideoque qui haec faciunt tales serpentes fugire oportet, qualia sunt maritima loca quae de salsis nutriuntur aquis, quia et salsas habent carnes, quales est dyspacos talae sunt serpentes. Caro igitur serpentium desiccativam nimium et diaforeticam virtutem est cum calefactionem mediocri, propter quod de corpore superfluum evacuat humores et qui sunt corrupti

Eupatorius. ¹ eupatorius deest. — ² eupaturius. — ³ erba. — ⁴ extenuaturiam. — ⁵ amputaturiam. — ⁶ virtutum. — ⁷ projecturiam. — ⁸ manifesta. — ⁹ et deest. — ¹⁰ aepatis. — ¹¹ constippacionum. — ¹² facta. — ¹³ particepat. — ¹⁴ parvam. — ¹⁵ viscera. — ¹⁶ aepar. — *Euforbias*. ¹ euforbias deest. — ² euforbias. — ³ est deest. — ⁴ virtutum. — ⁵ leptomeris. — *Ecidnes*. ¹ carnis ergo accidenis addit. — ² serpenicium. — ³ angoilli. — ⁴ olio. — ⁵ aneto. — ⁶ porro. — ⁷ qui. — ⁸ cummixte. — ⁹ corpus deest. — ¹⁰ corpus. — ¹¹ siccant. — ¹² elefantiosus. — ¹³ sanet si comedantur deest. — ¹⁴ aliquae. — ¹⁵ haccidantur. — ¹⁶ site. — ¹⁷ idioque. — ¹⁸ talis. — ¹⁹ serpentis. — ²⁰ oportet. — ²¹ et deest. — ²² maritima. — ²³ vocantur. — ²⁴ dyspacos. — ²⁵ carus. — ²⁶ diaforetica. — ²⁷ virtutum. — ²⁸ calefactionem. — ²⁹ propterea. — ³⁰ corporibus. — ³¹ superfluum. — ³² humoris. — ³³ corruptus.

Aa
cute auferit et proicit³⁴ quemadmodum
quedam squamulas³⁵, quibus ex melan-
cholicos³⁶ et spissos³⁷ humores³⁸ sunt
generati, ex quibus scavias³⁹ et lepra⁴⁰
et elefantia⁴¹ efficiuntur.

FINIT DE⁴² E, INCIPIT PER F.

La
de ipsa auferit cute et foras proicit velut
quasdam squamulas, quae ex melanco-
licum et spissum humorem sunt gene-
rati, ex quibus scavias et lepra et ele-
fantia fit.

FINIT DE E, INCIPIT DE F.

[Φ, t. V, p. 640.]

I. *Faces*¹, id est lenticla, stiptica
quidem non fortiter, sicca autem et ca-
lida² et humida³ in medio consistunt.
Siccat⁴ autem nimis, unde ipsorum
qui sicci sunt natura constringit ben-
trem⁵; aqua vero ubi cocta est⁶ pro-
bocat⁷ bentrem⁸.

II. *Facos*¹. *Facos*², id est lenticla,
que³ in stagna⁴ super aqua est, humida⁵
est nimis et frigida est temperantia⁶.

III. *Fynicos* dactulos¹ dicunt. Dac-
tuli² ergo dulci³ non modicum parti-
cipantur⁴ calorem; non solum extrinsi-
cus⁵ inpositi⁶ corroborant et desiccant,
berum⁷ etiam⁸ [35] et conducunt; et
obdurat⁹ et condensat et sic ujus¹⁰
fructus¹¹ sit acceptus.

III. *Ficos*. *Ficos*¹ humidus² adhuc
et birides³ lebata⁴ de mare⁵ satis in-
frigidat⁶ et desiccant, etenim habet⁷ ali-
quid stipticam mediocritatem.

XX. *Facus*, id est lenticla. Lenticla
stipticam quidem est non fortiter, sicca
autem et calidam et humida in medio
posita est. Siccat enim nimis, unde
eorum qui natura sicci sunt constringit
ventrem; aqua vero ubi cocta est provocat
ventrem.

XXI. *Facus*, lenticla de stagnis aquis.
Lenticlae quae in stagnis super aquas
inveniuntur humida nimis et frigidam
et temperantiam.

XXII. *Finicos*, id est dactilus. Dactili
igitur dulcis non modicum participantur
calorem et non solum extrinsecus in-
positi corroborant et desiccant, verum
etiam et adducunt et obdurant et con-
densant, si cujus fructus sit acceptus.

XXIII. *Ficus* humidus adhuc vi-
ridis levata de mari satis infrigidat et
desiccant et habet aliquam stipticam in
se mediocritate.

FINIT DE F, INCIPIT DE G ET H ET I.

³⁴ proicit. — ³⁵ squamolas. — ³⁶ malancoleus. — ³⁷ spissus. — ³⁸ humoris. — ³⁹ sca-
bias. — ⁴⁰ lebra. — ⁴¹ elevancia. — ⁴² de deest. — *Faces*. ¹ faeus. — ² caleda. — ³ hu-
meda. — ⁴ siccata. — ⁵ ventrem. — ⁶ et. — ⁷ provocat. — ⁸ ventrem. — *Facos*. ¹ facos
deest. — ² facus. — ³ qui. — ⁴ stagina. — ⁵ humeda. — ⁶ temperancia. — *Fynicos* dac-
talos. ¹ finicus dactalus. — ² dactali. — ³ dulcis. — ⁴ partioepantur. — ⁵ extrinsecus. —
⁶ inposite. — ⁷ verum. — ⁸ actiam. — ⁹ obdurant. — ¹⁰ fuerit addit. — ¹¹ factus. —
Ficos. ¹ ficus. — ² humedus. — ³ viridis. — ⁴ lavata. — ⁵ more. — ⁶ infrigidat. —
⁷ habit.

[Γ, t. V, p. 606.]

I. Geimi, fermentum*.	VIII. Glyciriza.	XV. Hisingium.
II. Galla, lactes.	VIII. Glycir, id est polionia.	XVI. Ixos, viscum.
III. Ge, terra.	X. Gongilidos, rapa.	XVII. Iu, viola.
III. Gigarta, ubae semen.	XI. Gipsus.	XVIII. Ios, calceus iu.
V. Glycon, sapa.	XII. Galvanu.	XVIII. Ippuris, cuda cavalina.
VI. Gleucon, mustus.	XIII. Hidiosma, menta.	XX. Iteas, sales.
VII. Gliconus, puleius.	XIII. Hirigerontos, senicion.	

Aa

I. *Gala*¹, Greci lactem² dicunt. Est enim eucymotata³ et contra acres⁴ et mordicantes⁵ reumatismos⁶ aptissima⁷ et ad nutriendum magnifica et maxime quando continetur⁸ in ea calida virtus, id est mox mulgitur de presenti⁹ accipiat. Et magis mulierum¹⁰ lactes¹¹ que fuerint¹² mediae aetates¹³ et bene bel¹⁴ bonis cibis¹⁵ nutritae¹⁶; post haec scrofinus¹⁷ aut¹⁸ caprinus aut aequinus¹⁹ aut baccinus²⁰ aut asininus²¹ aut fetinus²². Serus²³ autem eorum purgatorium²⁴ habet²⁵ virtutem²⁶ et educit²⁷ per ventrem humores²⁸ et per clysterem²⁹ iniciuntur³⁰, ut proiciantur³¹ et elabentur³² quae mordicationem³³ in³⁴ intestinis faciunt ex acridinem³⁵ et ulceratis locis³⁶ icoras³⁷ habentibus³⁸ delabat³⁹. Dysintericis⁴⁰ et omnem in⁴¹ ventrem⁴² reumae consistentem prius cocta cum ignitis lapidibus, et sic data ita ut omnis ex ea consumatur⁴³ supti-

La

II. *Gala*, id est lactes. Lactis bonus est socus faciens in corpore ad agridines et ad mordicationes reumaticas expediens est et ad nutriendum magnifica et maximae dum continetur in ea naturalis calor et mox ut mulgetur potata. Et magis mulierum inprimis lactes quae fuerint medi etates et bene et bonis cibis nutritae; post haec scrofinus aut caprinus aut equinus aut asininus aut fetinus. Omnes vero lactes si sugantur jubant et plus nutriunt et facile concumpuntur. Serus vero eorum purgatorium habet virtutem et educit per ventrem humores. Nam lactus per clysterem injectus proicit et elavat de intestinis humores mordicantes et ulcerata lavando sanat et dysintericis subvenit et omnes in ventrem reumaticas acridines consistentes purgat accepta. Coquitur enim lactes cum ignitis lapidibus, et sic datur ita ut omnes ex ea consumatur

Gala. ¹ galla. — ² lactis. — ³ eucimuta. — ⁴ agris. — ⁵ mordicantis. — ⁶ reomatismos. — ⁷ ad tussem. — ⁸ continetur. — ⁹ presente. — ¹⁰ mulierem. — ¹¹ lactis. — ¹² fuerent. — ¹³ medietatis. — ¹⁴ vel. — ¹⁵ boni iscilus. — ¹⁶ nutritae. — ¹⁷ scrovinus. — ¹⁸ autem. — ¹⁹ evinus. — ²⁰ vaccinus. — ²¹ asininus. — ²² petinus. — ²³ geros. — ²⁴ purgatorium. — ²⁵ habet. — ²⁶ virtutem. — ²⁷ ducit. — ²⁸ terra autem omnis addit. — ²⁹ clysterem. — ³⁰ incitur. — ³¹ proeciantur. — ³² eleventur. — ³³ mordicationem. — ³⁴ in deest. — ³⁵ acridenis. — ³⁶ alteram adhibetur addit. — ³⁷ curas. — ³⁸ adhibentibus. — ³⁹ delebat. — ⁴⁰ desentericus. — ⁴¹ in deest. — ⁴² agridenis addit. — ⁴³ consumatur.

* Ce premier article est le premier de G dans les manuscrits de Paris; nous l'avons laissé à la place qu'il occupe dans ces derniers textes.

^{As} litas⁴⁴. Si quis etiam⁴⁵ cum lamminas⁴⁶ ferri⁴⁷ ignitas decoquat⁴⁸, meliorem efficitur⁴⁹ virtute⁵⁰. Omnes⁵¹ autem⁵² lactes⁵³ ad oculorum reumata acres⁵⁴ expediunt et ad yposfagmata⁵⁵ et ad ypopia⁵⁶; etenim si extrinsecus⁵⁷ adponatur cum oleo⁵⁸ roseo⁵⁹ et ovi bitellum⁶⁰, somnium⁶¹ facit et inflammationes⁶² mitigat⁶³; muliebre enim⁶⁴ lacte⁶⁵ recens mox mulgitur⁶⁶. Inicitur⁶⁷ intra matrice⁶⁸ ulcerata⁶⁹, et ad omnes⁷⁰ inflammationes⁷¹ qui paragorizare opus habent adhibenda est⁷².

^{La} tenuitas, et si quis cum lamminas ferri ignitas decoquat, meliorem fiunt virtutem. Omnes igitur lactes ad oculorum acre reumam habentibus expedites sunt et ad yposfagmata et ad ypopia, et si de foris ovi vetellum cum oleo roseo in inflammationem oculorum inposita et somnum facit et dolorem mitigat. Lactes igitur muliebris si sit recens mox mulgitur et iniciatur per naturam ulcerate matrici jubat, et ad omnes etiam inflammationes ubi opus est paragorizare adhibenda est.

III. *Ge pasa*¹, terra omnis, Greci terram dicunt. Desiccativam habet² virtutem [39 v]³ et quando pura⁴. conmixta⁵ substantia sine mordicatione desiccatur⁶; consentit⁷ etiam his si⁸ labata fuerit ea que ab operariis colitur⁹ terra et lypara¹⁰ aut molles¹¹. Omnis terra utilis¹² in curatione est omnibus quod¹³ desiccare opus habemus, unde ea que¹⁴ Alexandria bel¹⁵ Egypto est, si utantur¹⁶ ad ydropicos¹⁷ et splenicos¹⁸, jubat aliquibus usus fuisse, Aegyptia terra ad linandum¹⁹ loca ipsa que dura bel tumida²⁰ sunt. Et secundum ipsud modum antiquas inflammationes²¹ et ex ustione²² tumores factos²³ jubat inlita loto²⁴ ex ea facto aliquos²⁵ iscio ex aemorrhoidis²⁶ sanguine fluentes dum

III. *Ge pasa*, terra omnis; *ge* Greci terram dicunt. Terram autem omnis desiccativam habet virtutem quando pura adhibetur, nam de furno hustam absque mixtura alia substantia est et sine mordicationem desiccatur; consentit etiam ei et si lavata fuerit. Ea vero quae ab operariis conficitur terra lypara aut molles omnes igitur terra utilis est in curationem omnis quod desiccare opus habemus. De Alexandria aut Aegypto terra ad ydropicus si adhibeatur et ad spleniticos jubat, absque aliquo uso fuisse Aegyptia terra ad lenandum loca ipsa quae tument et dura erant jubati sunt et secundum ipsum modum diuturnas inflammationes aut ex ustionem tumores factus jubat inlita loto de

⁴⁴ subtilitas. — ⁴⁵ eiciam. — ⁴⁶ lania. — ⁴⁷ ferire. — ⁴⁸ decoquat. — ⁴⁹ efficitur. — ⁵⁰ virtutum. — ⁵¹ omnis. — ⁵² enim. — ⁵³ lactis. — ⁵⁴ agris. — ⁵⁵ ipsusfagmata. — ⁵⁶ epopia. — ⁵⁷ extrinsecus. — ⁵⁸ olio. — ⁵⁹ rosio. — ⁶⁰ vetellum. — ⁶¹ somnum. — ⁶² inflammationis. — ⁶³ mitiget. — ⁶⁴ sit addit. — ⁶⁵ lactis. — ⁶⁶ molgitur. — ⁶⁷ autem addit. — ⁶⁸ matricem. — ⁶⁹ ulceratam. — ⁷⁰ omnis. — ⁷¹ inflammationis. — ⁷² adhibere. — *Ge pasa*. ¹ geppas. — ² habit. — ³ quelques mots effacts; Ab porte: aut igni de furno igneta sine. — ⁴ conmiscionis. — ⁵ consenti. — ⁶ sit. — ⁷ collicitis. — ⁸ lepara. — ⁹ mollis. — ¹⁰ utilis. — ¹¹ qui. — ¹² qui. — ¹³ vel in. — ¹⁴ sed otantus. — ¹⁵ idropicus. — ¹⁶ exsplenitecus. — ¹⁷ linendum. — ¹⁸ vel umeda. — ¹⁹ inflamacionis. — ²⁰ exorcionis. — ²¹ tumoris factus. — ²² luto. — ²³ alicus. — ²⁴ emoruitas.

La
 Aa
 evacuantur de presenti fuisse libera-
 tum, alios³⁵ vero dolores diuturnos³⁶
 habentes³⁷ per aliqua loca³⁸ infultus,
 loto hoc³⁹ inlito perfectius⁴⁰ fuisse sa-
 natus. Lymnia⁴¹ autem terra aliut ex
 alio humores speciae resolutum utilis-
 simum⁴² fit ad bulnerum glutinatione⁴³
 et diuturnorum⁴⁴ bulnerum, et qui hix⁴⁵
 cicatricantur et⁴⁶ mala sunt et vix sa-
 nanantur⁴⁷. Facit optime terra autem
 quae *ges Samia*⁴⁸ vocatur⁴⁹, et magis
 quae Samia⁵⁰ aster dicitur⁵¹ utilius⁵²
 faciunt ad eos qui sanguinem expuunt
 bel bomuunt⁵³ sic dati, quemadmodum
 et Lemnia⁵⁴ sfrages⁵⁵. Jubant etiam
 fluxum sanguinis⁵⁶ et⁵⁷ matricae si den-
 tur⁵⁸ et ad dysintericas⁵⁹ ulcerationes⁶⁰,
 praeter si absque putredine⁶¹ sunt.
 Samia⁶² autem terra mitigat⁶³ inflam-
 mationes⁶⁴ maxime in mamillis⁶⁵ gene-
 ratas mulierum et in testiculis⁶⁶ viro-
 rum et omnibus adenos⁶⁷ locis. Oportet
 autem solbere eam cum aqua et sic
 postea admiscere oleum⁶⁸ roseum, tan-
 tum quantum non permittat⁶⁹ medi-
 camen siccare; magnificus enim est hoc
 modo confectus. Ubi mediocriter in-
 frigidare bolumus⁷⁰ ad mitigando dolo-
 res ut, [39] bide⁷¹ Cia autem
 terra id est alba⁷² propterea ali-
 quae mulieres⁷³ ad faciem inluminan-
 dam⁷⁴ eam inducunt.

La
 terra facto. Aliquos etiam scio emorroï-
 das fluente sanguinem de terra limite de
 praesenti est liberatus, alios vero dolores
 diuturnas habentes per aliqua dum in-
 fultus esset loca hoc loto inlito per-
 fecius fuisse sanatus. Limi autem terra
 aliut ex alio specierum humorem reso-
 luta utilissima fit ad vulnerum gluti-
 nationem vel diuturnis vulneribus aut
 qui vis cicatricantur et mala sunt et non
 facile sanantur. Facit magnifice terra
 quae *ges Samia* vocatur et magis quae
 Samia aster dicitur utiliter faciunt ad eos
 qui sanguinem expuunt aut vomunt sic
 dati, quemadmodum et Limnia sfrages.
 Jubant etiam fluxum sanguinis mulie-
 rum similiter datus et ad ulcera intes-
 tinarum vel dysinterici⁵⁹ datus, jubat
 praeterea si absque putridinem. Samia
 autem terra miticat inflammationes
 maxime in mamillis generatas mulie-
 rum et in testiculis virorum et omnibus
 adenas habentes loca. Oportet autem
 solvere eam cum aqua et sic postea ad-
 miscere oleum roseum, tantum quantum
 non permittat siccare medicamen; ma-
 gnificus enim est hoc modo confectus.
 Ubi autem mediocriter infrigidari vo-
 lumus ad mitigandos dolores, ut cog-
 noscatur Samae terrae virtutem, Cya au-
 tem terra propterea ea aliquas mulieres
 ad faciem inluminandam se inlinunt,
 quia clagorem reddere faciem videtur.

³⁵ alius. — ³⁶ duoturnus. — ³⁷ habentis. — ³⁸ luto. — ³⁹ hoc. — ⁴⁰ perfectius. —
⁴¹ Limni. — ⁴² utilissimum. — ⁴³ glutinacionim. — ⁴⁴ duoturnorum. — ⁴⁵ vix. —
⁴⁶ at qui. — ⁴⁷ sanatur. — ⁴⁸ Samia. — ⁴⁹ vocatur. — ⁵⁰ Sammia. — ⁵¹ dicantur. —
⁵² utilius. — ⁵³ vomunt. — ⁵⁴ Limnia. — ⁵⁵ fragis. — ⁵⁶ sanguinem. — ⁵⁷ ex. —
⁵⁸ sedentur. — ⁵⁹ descatericus. — ⁶⁰ ulceracionis. — ⁶¹ putridinem. — ⁶² Sammia. —
⁶³ miticat. — ⁶⁴ inflamacionis. — ⁶⁵ mammellis. — ⁶⁶ testiculis. — ⁶⁷ advenosis. — ⁶⁸ olium.
 — ⁶⁹ permittit. — ⁷⁰ volemus. — ⁷¹ *ici quelques mots effacés; Als porte: videatur rami*
terre esse virtutim. — ⁷² terra addit. — ⁷³ aliqui mulieris. — ⁷⁴ inluminanda.

Am

III. *Gigarta*, *sumen ubae*. *Gigarta* dicitur semen ubae; desiccat¹ quidem habundanter¹. *Sapa*² autem frigida³ mediocriter et stiptica⁴ nimium est, propterea⁵ omnibus passionibus ventris fluxum multum jubat.

V. *Glighon**, *sapa*. *Sapa* mediocriter frigida est et stiptica nimis, propterea omnibus passionibus ad fluxum ventris jubat.

III. *Gleucon*¹. *Gleucon*², id est mustus, frigidus³ et stipticus⁴ est⁵ manifeste⁶, *erisipelas*⁷ curat quae⁸ non sunt multum fortia⁹.

V. *Glyconos*¹. *Glycon*² puleium dicunt³. Calefacit quidem, sed extenuat multum; ex thorace⁴ ergo⁵ et pulmonibus humores⁶ pingues⁷ et viscosus⁸ per ore spueri⁹ facit et mulierum menstrua extrahit¹⁰.

VI. *Glyciriza*¹. *Glycirizae*² succus asperus³ effectas⁴ arterias⁵ leniores⁶ reddere solet⁷, non in arteria⁸ solum⁹ que gargarila¹⁰ dicitur, sed et scabiosam¹¹ bissicam¹² sanat. Est¹³ ergo omnis temperantia ejus tepida¹⁴ et ideo¹⁵ humidae¹⁶ temperantiae adjacet¹⁷, quia sitim¹⁸ amputat¹⁹.

VII. *Glycis*¹ id est *Peonia*. *Glycis*²,

La

III. *Gigarta*. *Gigarte* dicuntur seminae ubae, haec enim desiccat habundanter.

VI. *Gleucon*, *mustus*. *Mustus* frigidus et stipticus est manifeste, curat autem *aerisipilas* quae non sunt fortia.

VII. *Glyconus* *Greci* puleium dicunt. Calefacit quidem, sed magis extenuat et ex toracem et pulmones pingues et viscosus humores facile per ore spueri facit et menstrua mulierum educit.

VIII. *Glyciriza*. *Glycirizae* arterias asperas et effectas leniores reddere solet, et non solum in arteria tracca quam Romani *gargalam* dicunt, sed etiam scabiosam vissicam sanat. Est ergo omnis temperantia ejus tepidam et ideo humidae temperantiae adjacet, quia sitem amputat.

VIII. *Glycis*, id est quae et *Pionia*.

Gigarta. ¹ abundanter. — ² saba. — ³ frigida. — ⁴ enim addit. — ⁵ propterea. — *Gleucon*. ¹⁻² greucon. — ³ frigidus. — ⁴ stiptica. — ⁵ virtutim addit. — ⁶ manifesti. — ⁷ heresepeilis. — ⁸ qui. — ⁹ forcia. — *Glyconos*. ¹ gligonus. — ² gliconus. — ³ vocant. — ⁴ toracem. — ⁵ enim. — ⁶ humoribus. — ⁷ pinguis. — ⁸ facile addit. — ⁹ hoc pulvere. — ¹⁰ extrahit. — *Glyciriza*. ¹ glizariza. — ² glizarizae. — ³ asperus. — ⁴ aefectas. — ⁵ arterias deest. — ⁶ lenioris. — ⁷ solit. — ⁸ artiria. — ⁹ tracca addit. — ¹⁰ garga. — ¹¹ scavias. — ¹² amvissicam. — ¹³ est deest. — ¹⁴ tepida. — ¹⁵ ideo deest. — ¹⁶ humidi. — ¹⁷ adjacet. — ¹⁸ sitem. — ¹⁹ amputat. — *Glycis*. ¹ gleucia. — ² glecis.

* Cet article est confondu avec le précédent dans les manuscrits de Paris et dans le texte grec.

^{As} qui et Peonia². Radix ejus mensrua³ mobit⁴ multum, cum amigdalas vero in mulsa pota⁶ purgat aepar constipatum et renes⁷, et quia stiptica⁸ est⁹ reumam¹⁰ bentrīs retēnit cum bino¹¹ austero cocta et pota¹². Tota¹³ autem haec in¹⁴ herba¹⁵ desiccata birtute¹⁶ est fortiter, ita ut adpensa¹⁷ pueris ad colūm radix ejus epilepticos¹⁸ sanat. Est¹⁹ enim virtus ejus leptomeris²⁰ et desiccativa, calida autem non manifesta²¹.

^{La} Radix ejus menstrua movit multum, cum amigdalas vero in mulsa potata purgat epar constipatum et renes, et quia stiptica est reumam ventris constringit cum vino austero cocta et potata. Integrā hanc herbā desiccativa est fortiter, ita ut adpensa pueris radix ejus epilepticus sanat. Est enim virtus ejus leptomeris et desiccativa, calida autem non manifesta.

[39 v°] VIII. *Gongilidos*¹, id est rapa. *Gongilidos*², id est rapa; semen ejus libidinem³ excitat inflammationes mobendo⁴; radix vero ejus id est rapa⁵ inflant et⁶ semen generant⁷.

X. *Gongilidos*, id est rapa. Rapaē semen lividinem movit, inflammationes facit. Radix vero ejus inflant et semen in hominibus generant.

VIII. *Gypsus*¹ desiccativus² est et emplasticus³ virtute. Ustus vero⁴ emplastricū non similiter⁶ habet⁷, sed et⁸ est leptomeristera⁹ et desiccativa efficitur et reprimi¹⁰, maxime quando cum posca teritur.

XI. *Gypsus*. Gypsus desiccativus est et emplasticus est virtute. Hustus vero emplastricon non similiter habet, sed est leptomeris, id est extenuaturiam habet partem et desiccativa est et repraemit, maximae quando [cum] pusca teritur.

[X, t. V, p. 640.]

X. *Galbanum*¹. Galbanum² malactica est et diaforetica³ birtute⁴, desiccatur enim nimis, calefacit enim fortiter.

XII. *Galbanum*. Galbana malactica est et diaforetica est, virtutem desiccatur enim his et calefacit fortiter.

FINIT DE G, INCIPIT DE H.

² Piōnia. — ⁴ menstrua. — ⁵ movit. — ⁶ puta. — ⁷ renis. — ⁸ stiptica. — ⁹ hec. — ¹⁰ reuma. — ¹¹ vino. — ¹² potata. — ¹³ tota deest. — ¹⁴ in deest. — ¹⁵ erba. — ¹⁶ desiccativa virtute. — ¹⁷ adpinsa. — ¹⁸ epelinticus. — ¹⁹ est deest. — ²⁰ liptomeris. — ²¹ manifestant. — *Gongilidos*. ¹ gonnilidus. — ² gonnilidus. — ³ libine. — ⁴ movendas. — ⁵ rabe. — ⁶ infantem. — ⁷ generat. — *Gypsus*. ¹ gipsus. — ² desiccativus. — ³ emplasticus. — ⁴ vero deest. — ⁵ inplatraiu. — ⁶ simul. — ⁷ habit. — ⁸ et deest. — ⁹ liptomeristera. — ¹⁰ reprimi. — *Galbanum*. ¹ galvanum. — ² galvanum. — ³ diaforitica. — ⁴ virtute. — ⁵ enim.

[Z, t. V, p. 612.]

Aa

XI. *Gymi*¹, *fermentu*. *Gymi*², id est fermentum, leptomeris³ est et mediocriter calefacit; propterea⁴ igitur sine mordicatione⁵ et sine molestia jubat, extrahit⁶ de profundo et digerit.

FINIT DE G, INCIPIT PER H.

La

I. *Geimi*, *fermentum*. Fermentum extenuaturius est et mediocriter calefacit, propter quod mordicationem et molestia jubat et extrahit de profundo humores et digerit vel eventat.

[H, t. V, p. 613.]

I. *Hydiosmon*¹, *menta*. *Hydiosmon*, id est menta, calida² est virtute³ vehementer. *Ortolana*⁴ quidem humidior est, ad lividinem bero⁵ excitandam mediocris est. Habet⁶ autem in se aliquam amaritudinem⁷, per quam lumbricus⁸ occidit potata⁹; est etiam et stipticam propter quod cum posca¹⁰ potata¹¹ reicientes¹² sputos¹³ sanguinum¹⁴ reprimunt¹⁵. Et leptomeris¹⁶ est substantia¹⁷ plus quam aliae aliquae¹⁸ species.

XIII. *Hidiosmum*, id est *menta*. *Menta* calida est virtutem vehementer. *Hortolana* quidem humidior est et a lividinem excitandam mediocres. Habet autem in se aliquam amaritudinem, per quem lumbricus occidit potata; est autem et stipticam, propter quod cum pusca potata recentem sputum sanguinis repraemit. Substantia vero ejus leptomeris est plus ab aliis quibuslevit speciebus.

II. *Hirigerontos*¹, *senecion*. *Hirigerontos*², qui et *senecion*³ latine dicitur, folia ejus virtute⁴ sunt frigida⁵. Cum flores⁶ suos⁷ cataplasma cum vino dulce confecta et inposita inflammationes⁸ testium⁹ tollit et in ano factas inflammationes¹⁰ similiter; cum manne¹¹ autem [40] mixta¹² plagas sanat; ad nervorum¹³ incisiones¹⁴, et si cum aceto fiat cataplasma similiter¹⁵ operatur, nam ipsa potui data suffocationem¹⁶ facit.

XIII. *Hirigerontus* herba Romani senecionem vocant. Folia ejus virtutes sunt frigida quae cum flores suos cataplasma cum vino facta dulce et inposita inflationes testiculorum tollit et in ano factas inflammationes similiter facit; cum mane vero mixta plagas sanat; ad nervorum autem incisiones sic cum aceto cataplasma fiat similiter operatur, ipsa vero potui data suffocatione facit.

Gymi.¹ *gemi*. — ² *gemi*. — ³ *liptomeris*. — ⁴ *propterea*. — ⁵ *mordicationem*. — ⁶ *extrahit*. — *Hydiosmon*. ¹ *hidiosmon*. — ² *calida*. — ³ *virtutem*. — ⁴ *ortolana*. — ⁵ *vero*. — ⁶ *habit*. — ⁷ *amaritudinem*. — ⁸ *lumbricus*. — ⁹ *putata*. — ¹⁰ *pusca*. — ¹¹ *putata*. — ¹² *recentis*. — ¹³ *sputum*. — ¹⁴ *sanguinis*. — ¹⁵ *repraemit*. — ¹⁶ *liptomeris*. — ¹⁷ *substantia*. — ¹⁸ *alii aliqui*. — *Hirigerontos*. ¹ *hiregerontus*. — ² *hiregerontus*. — ³ *senecione*. — ⁴ *virtutem*. — ⁵ *frigida*. — ⁶ *floris*. — ⁷ *sucus*. — ⁸ *inflammacionis*. — ⁹ *testium deest*. — ¹⁰ *inflammacionis*. — ¹¹ *cumene*. — ¹² *mixta deest*. — ¹³ *nervorum*. — ¹⁴ *incessionis*. — ¹⁵ *similis*. — ¹⁶ *suffocationem*.

Aa

III. *Hiringia*¹. *Hiringia* calida est natura, et² propterea³ menstrua educit et urinas probocat⁴, et strophos⁵ et ben-
tositates⁶ solvit epaticis, et a serpen-
tibus⁷ percussis et benenum⁸ acceptos⁹
jubat cum vino potui data < i, quod
minus in ante habet¹⁰.

XV. *Hiringium*. *Hiringius* calida est
virtutem naturaliter, et propterea mens-
truam deducit et urinas movit et stro-
fus et ventositates solvit epaticis et a
serpentibus percussis vel venenum acci-
pientibus jubat data cum vino < i.

FINIT DE H, INCIPIT DE I.

III. *Haera**¹. *Haera*² siccatur et³ calefacit et activa est, ita ut proxima sit ireos⁴
acridine⁵; non est autem sicut ille⁶ leptomeris⁷, in tertio gradu⁸ ponitur⁹ calor
ipsius et in quarto gradu¹⁰ siccitas ejus ponitur.

V. *Hamarcus*¹. *Hamarcus* calefacit non tamen² fortiter et siccatur non satis,
nam calida tertio gradu³ est, sicca⁴ secundo gradu⁵. *Apius*⁶ perus⁷ dicitur⁸ folia
ejus et extremae cimae⁹ austerae sunt; fructus autem ipsius abet¹⁰ aliquam¹¹
dulcedinem¹² aquosam¹³, ex qua causa temperantiam¹⁴ ostendit eos¹⁵ habere ine-
qualem. Habet¹⁶ etiam in se et terrenum aliquid et frigidum¹⁷ et propterea¹⁸
manducantibus apta sunt stomacho¹⁹ et sine siti²⁰ est. Cataplasma autem ex eis
inposita desiccatur et mediocriter infrigidatur²¹, unde et ego²² glutinari²³ ex eas vidi
plagas, nullo alio medicamine²⁴ superinposito²⁵. *Acrades*²⁶ autem id est immatura
pera plus stiptica sunt a matura et sicciora, propterea²⁷ plagas²⁸ majores²⁹ glutinat
et reuma reprimat³⁰.

VI. *Asplenos*¹. *Asplenos*² leptomeris³ est quidem, non tamen calida⁴ virtute;
haec ergo et lapides⁵ frangit et splen solvet⁶.

[40 v] VII. *Agnus** *sparum*. semen calida sunt virtute et est leptome-
ris substantia. Utentibus autem ea in gustu videtur acrior esse et stiptica, sed et
folia et flores et sementes in se abere noscuntur. Hic autem nascitur circa flu-

Hiringia. ¹ *hiringius*. — ² et *deest*. — ³ propterea. — ⁴ provocat. — ⁵ struffus. —
⁶ ventositates. — ⁷ serpenrium. — ⁸ veninum. — ⁹ acceptus. — ¹⁰ quod. . . habet *deest*.
— *Haera*. ¹ *hera*. — ² lolium *hera addit*. — ³ et *deest*. — ⁴ hyrius. — ⁵ acridene. —
⁶ illa. — ⁷ leptomeris. — ⁸ grato. — ⁹ ponetur. — ¹⁰ grato. — *Hamarcus*. ¹ *hamaracus*.
— ² tamen. — ³ grato. — ⁴ siccas. — ⁵ grato. — ⁶ apio. — ⁷ os. — ⁸ dicis ejus. —
⁹ cimae. — ¹⁰ habita. — ¹¹ aliqua. — ¹² dulcedinem. — ¹³ agosa. — ¹⁴ temperancia. —
¹⁵ habit aliquam *addit*. — ¹⁶ habit. — ¹⁷ frigidum. — ¹⁸ propterea. — ¹⁹ stomacho. —
²⁰ site. — ²¹ infrigidat. — ²² ergo. — ²³ glutinare. — ²⁴ medicamen. — ²⁵ superposita.
— ²⁶ agratis. — ²⁷ propterea. — ²⁸ plagae. — ²⁹ majoris. — ³⁰ reprimat. — *Asplenos*.
¹⁻² *hasplenus*. — ³ leptomeris. — ⁴ calida. — ⁵ lapidis. — ⁶ solvit.

* Cet article et les six suivants manquent dans les manuscrits de Laon et de Leipzig.

* Le numéro VII de H manque dans Ab.

mina, virgultus habit non facile se frangentes; folia similes sunt olivae molliores, flores albos et semen peperis similem et cetera. Semen ejus si ante solis hortum colligatur et grana xxi mane jejuna viverit mulier semen, in annon fit grvida.

VIII. *Ambrosia*. Ambrosia¹ in cataplasmis virtute² habilit³ stiptica et pressuria⁴.

VIII. *Ampeloprasen*¹. Ampeloprasen² inter porro et alio existimando³ inleprasi⁴ virtutem⁵. Est enim silvaticus⁶ porrus unde et acrior⁷ est ea et siccior, sicut et alia omnia quae⁸ silvatica⁹ sunt domesticis et propterea¹⁰ cacosthomaca¹¹ sunt, et pingues¹² et glutinosus¹³ humores¹⁴ amputat et constipata aperit¹⁵ viscera. Haec etiam¹⁶ menstrua et humores¹⁷ multum effundendo evacuat, quando ex¹⁸ frigido¹⁹ et pingue²⁰ et spisso umore²¹ constipatio²² fuerit facta, quarto enim gradu²³ est calida²⁴.

X. *Ampelo*¹ *agrias*². Ampelon³ agrias jactaturia⁴ est virtute⁵; ephilos⁶, spilos⁷ et his similia tollit in [cu]tis⁸ summitate⁹ amputat.

FINIT DE¹⁰ H INCIPIT PER¹¹ i.

[I, t. V, p. 614.]

Aa

I. *Ixos*, id est biscus. Ixos id est viscus putidus¹ de profundo extra[hi]t² vehe[menter]³ et non suptiles⁴ tantum solos⁵, sed et pingua⁶ ea effundit et digerit⁷. Est autem non mox calefaciens medicamen, sed tempora opus habentibus diuturna⁸, quemadmodum et ta-

La

XVI. *Ixos*, id est viscus putridus de quercu factus, de profundo extrahit humores cum vehementia, et non tantum subtiles solus, sed et pingues extrahit et digerit. Mox quidem non calefacit sed quibus opus est in tempore diuturno inpositus calefacit, quemadmodum et tapsia.

II. *Iu*, *biola*¹. Iu, id est viola; folia ejus aquosam² et subfrigidam³ sub-

XVII. *Iu* herba, quam Romei violam appellant; folia ejus acosa et subfrigidam

Ambrosia. ¹ hambrosia. — ² virtutem. — ³ habit. — ⁴ reprassuria. — *Ampeloprasen*. ¹ hampelon. — ² hampelonpresen. — ³ existimando. — ⁴ inleprassi. — ⁵ virtutim. — ⁶ salvaticus. — ⁷ agrior. — ⁸ et siccior. . . . quae deest. — ⁹ selvatica. — ¹⁰ proptertia. — ¹¹ semata. — ¹² pinguis. — ¹³ glutinosus. — ¹⁴ humoris. — ¹⁵ adaparit. — ¹⁶ aetiam. — ¹⁷ urina. — ¹⁸ et. — ¹⁹ frigida. — ²⁰ pingua. — ²¹ humore. — ²² constipacio. — ²³ grato. — ²⁴ calida. — *Ampelo agrias*. ¹ ampron. — ² agrias deest. — ³ humpron. — ⁴ siccaturiam. — ⁵ virtutem. — ⁶ epelos. — ⁷ spelos. — ⁸ cute. — ⁹ summitati. — ¹⁰ de deest. — ¹¹ per deest. — *Ixos*. ¹ putidus. — ² extrahit. — ³ quelques mots effacés; Ab porte: vehementer humoris. — ⁴ subtilis. — ⁵ solos deest. — ⁶ pinguis et. — ⁷ degerit. — ⁸ diuturna. — *Iu*. ¹ biola deest. — ² acosa. — ³ subfrigida.

^{Aa}stantia⁴ est, et propterea⁵ et per se et cum⁶ alſita⁷ cataplasma inposita calidas inflammationes⁸ mitigat⁹.

^{La}substantia sunt, et propterea et per se et cum alſita cataplasme inposita calidas inflammationes mitigat.

III. *Ios*¹, *calcu*². *Ios* calcu, quam squama³ eris appellamus⁴, acram⁵ in se habet⁶ qualitatem⁷ diaforitica et purgativa, quae non mollibus solum sed et duris carnibus facit. Quod si aliquis eam misceat cum modico ciruto, multum purgativa⁸ absque mordicatione⁹ fit ex utrisque¹⁰.

XVIII. *Ios*, calcus, acram in se habet qualitatem et eventatoriam, quae non mollibus solvit corporibus, sed et duris facit. Si quis eam misceat cum modico ceruto, multum enim purgativa absque mordicationem fit ad utrosque.

III. *Ippuris*¹, *coda caballi*. *Ippuris*², id est cuda³ caballina⁴, stiptica⁵ abet⁶ cum amaritudinem⁷ qualitatem⁸ et propterea⁹ desiccativam fortiter simul et sine mordicatione¹⁰. Plagas etiam magnas si¹¹ cataplasma ex ea inponatur glutinat¹², nervos¹³ incisos¹⁴ et interocelicos¹⁵ jubat. Sed et¹⁶ ad eos qui sanguinem hominum¹⁷, et¹⁸ ad fluxum sanguinis mulierum et maxime¹⁹ robrum²⁰ sanguinem fundunt²¹, adhuc etiam ad dysintericos²² et ad omnem reumam²³ ventris fortissimus est²⁴ adjutorium²⁵ herba ipsa pota²⁶ cum aqua aut²⁷ vinu²⁸. Sucus autem ejus sanguinis fluxum de naribus jubat, sed et ventris fluxum constringit cum vino abstero²⁹ potus, id est stipticu³⁰, febrientibus vero cum aqua danda est.

XVIII. *Ippuris*, id est cauda caballina, stipticam habet virtutem cum amaritudines qualitatem et propter hoc desiccativa est fortiter sine mordicationem. Ad plagas autem magnas cataplasma ex ea inposita glutinat nervos incisos et interocelicos bene facit, sed et qui sanguinem vomunt et ad fluxum sanguinis mulierum et maxime ad eas qui rubrum sanguinem fundunt, et ad dysintericus et ad diarriam, id est fluxum ventris, vel omnem reumam ventris fortissimus est adjutorius. Sucus autem ejus ad fluxum sanguinis de naribus et ventris fluxum constringit cum vino austero potus id est stiptico; febrientibus cum aqua damus.

⁴ substantia. — ⁵ propterea. — ⁶ cum deest. — ⁷ aſyta. — ⁸ inflammacionis. — ⁹ medicat. — *Ios calcu*. ¹ ius. — ² calco. — ³ quam. — ⁴ apellamus. — ⁵ agram. — ⁶ habit. — ⁷ autem. — ⁸ quae non purgativa deest. — ⁹ mordicatione. — ¹⁰ utraque. — *Ippuris*. ¹ ipporis. — ² ipporis. — ³ coda. — ⁴ cavallina. — ⁵ stipticam. — ⁶ habit virtutem. — ⁷ aritudinem. — ⁸ quaeletatim. — ⁹ propterea. — ¹⁰ mordicatione. — ¹¹ sic. — ¹² glutinat. — ¹³ nervus. — ¹⁴ incisus. — ¹⁵ idrocelicus. — ¹⁶ et addit. — ¹⁷ vomunt. — ¹⁸ et deest. — ¹⁹ quae addit. — ²⁰ rubrum. — ²¹ et addit. — ²² desentericus. — ²³ reuma. — ²⁴ et addit. — ²⁵ adjutorio. — ²⁶ puta. — ²⁷ cum addit. — ²⁸ vino. — ²⁹ austero. — ³⁰ stipticum.

V. *Isates*¹. *Isates*² domestica³, quam tentures⁴ utuntur⁵, et vocant eam [41 v°] herba bitru, Goti. . . . [Greci vero⁶] tibam. Habit nimium virtutem⁷ nondum mordicans; est autem amara simul et stiptica⁸; haec ergo grandia⁹ bulnera¹⁰ in fortissima corpora glutinat¹¹ et in musculos¹² capitis factas¹³, et¹⁴ sanguinis fluxum jubat mirabiliter¹⁵ cataplasma superposita, et¹⁶ inflammatos¹⁷ tumores¹⁸ valde fortiter desiccatur¹⁹ et digerit²⁰ et reprimat²¹, et ad omne²² malitiosa²³ bulnera²⁴ mirabiliter²⁵ resistit²⁶ et sanat *.

Aa VI. *Iteas*. *Iteas* salix¹ arbor dicitur, cujus folia utuntur medici² ad bulnera³, id est cruenta ut glutinentur⁴. Est autem ipse et flores⁵ ejus sine mordicatione⁶ desiccative, virtute⁷ modice stiptica. Interdum⁸ et sucus ex ea factus⁹ desiccativi¹⁰ sunt similiter¹¹ ad multa utilissimus¹², sed et cortex¹³ arboris ipsius similiter¹⁴ . . . catione¹⁵ (sic). Quem si incendas et¹⁶ cinerem¹⁷ ejus cum aceto acro¹⁸ inducas, tollit callos¹⁹ pedum inpositos²⁰, quos²¹ Greci *ioilos*²² vel *tylos*²³ appellant²⁴, simul et verrucas inposita tollit et mundat loca.

FINIT DE²⁵ I INCIPIT PER²⁶ L.

La XX. *Iteas*, id ex salix arbor, cujus folia utuntur medici ad glutinandam vulnera cruentam. Est autem ipsa et flores ejus sine mordicationem, desiccative autem est virtutem et modice stiptica. Interdum etiam et sucus ex ea desiccatus est et ad multa utilissimus, sed et cortex arboris ipsius similiter. Cortex autem ejus incensa cinerem ex ea cum aceto acro super callos pedum inducti tollit; callo de pedibus similiter et verrucas inpositus tollit et emundat verrucas.

FINIT DE I INCIPIT DE K.

Isates. ¹ isatis. — ² isatis. — ³ dumestica. — ⁴ tincturis. — ⁵ utuntur. — ⁶ et vocant. . . . / vero deest. — ⁷ virtutem. — ⁸ stiptica. — ⁹ grandia. — ¹⁰ vulnera. — ¹¹ glutinat. — ¹² muscolumis. — ¹³ facta. — ¹⁴ sed. — ¹⁵ mirabiliter. — ¹⁶ ad. — ¹⁷ inflatus. — ¹⁸ tumoris. — ¹⁹ degerit. — ²⁰ reprimat. — ²¹ omnis. — ²² malitiosa. — ²³ vulnera. — ²⁴ mirabiliter. — ²⁵ resistat. — *Iteas*. ¹ salex. — ² modice. — ³ vulnera. — ⁴ glutinentur. — ⁵ floris. — ⁶ mordicatione. — ⁷ vero ut et. — ⁸ aetiam addit. — ⁹ fatus. — ¹⁰ desiccative. — ¹¹ simul. — ¹² utilissimus. — ¹³ cortex. — ¹⁴ simul preter. — ¹⁵ desiccationem. — ¹⁶ et deest. — ¹⁷ cinere. — ¹⁸ agro. — ¹⁹ callus. — ²⁰ inpositus. — ²¹ aivos. — ²² ylus. — ²³ tylos. — ²⁴ appellant. — ²⁵ de deest. — ²⁶ per deest.

* L'article *Isates* manque dans les manuscrits de Laon et de Leipzig.

[L, t. V, p. 624.]

I. Lappatius.	XI. Lotus arbor.	XXI. Miconus, papaver.
II. Leucu iu, viola alba.	XII. Licion.	XXII. Meleas Persices.
III. Livanotus.	XIII. Malacia, malba.	XXIII. Mela, mela.
IIII. Delivanodarus marino.	XIIII. Mandracora.	XXIIII. Molibdus, plumbus.
V. Litos aematites.	XV. Maratru, fenuculo.	XXV. Morus arbor.
VI. Litargirus.	XVI. Mastice.	XXVI. Medulla.
VII. Lino semen.	XVII. Melanthion, gitter.	XXVII. Mirsine.
VIII. Litron, nitro.	XVIII. Mel.	XXVIII. Melanteria.
IIIII. Licen.	XVIII. Meliloto.	XXVIII. Nardo stacius.
X. Lotus.	XX. Mespela.	XXX. Nimfeas.

Aa I. *Lappatius*¹ diaforitice² habit mediocriter virtutem³, oxylapatius⁴ autem mixtam⁵ simul et diaforica⁶ est et participatur repraementis virtutem. Utriusque⁷ autem semen habet⁸ in se manifestam stipticam virtutem⁹, ita ut dysintericos¹⁰ et diarriam sanat¹¹, et maxime¹² si¹³ oxylapati¹⁴ semen¹⁵ fuerit.

La I. *Lapatus* mediocriter habet diaforeticam virtutem, oxylapatius autem mixta habet simul et diaforeticam virtutem, participat repraemendi virtutem. Utrisque autem semen habent in se stipticam manifestam virtutem, ita ut dissintericus et diarriam sanat, et maxime si oxylapati semen fuerit.

II. *Leuco ius*¹, *biola alba*. Leuco ius², id est viola alba tota³ herba⁴ projectura⁵ et extenuaturia⁶ est⁷ virtute⁸, adhuc autem magis [42] participantur his⁹ flores¹⁰ de ea et hoc¹¹ siccior¹² magis, ita ut decoctio¹³ ejus provocet¹⁴ menstrua, et post partu¹⁵ si non¹⁶ decedant¹⁷ secundas educit¹⁸ aut si in utero pecus mortuum sit¹⁹ expellit, sed et vivos²⁰ corrumpit et educit. Istius ergo decoctio²¹ in matrice flegmonas²² sanat, si²³ ex ea fumentitur²⁴, et maxime

II. *Leuco iu*, id est viola alba. Haec tota herba projecturiam et extenuaturiam est virtutem; ad haec autem flores de ea magis participantur, ita ut decoctio eorum provocet menstrua, et post partum si non sequantur secundas educit, et si in utero mortuum pecus extrahit, sed et vivos corrumpit et educit. Istius igitur decoctio in matrice inflammationes sanat si ex ea aqua in fumentum adhibetur; maximae tamen his adhibenda est qui fortes sunt. Semen

Lappatius. ¹ lappadius. — ² virtutem. — ³ oxylappacius. — ⁴ mixtum. — ⁵ diaforeticam. — ⁶ utrisque. — ⁷ habit. — ⁸ stiptica virtute. — ⁹ desentericus. — ¹⁰ sanat. — ¹¹ et deest. — ¹² maxima. — ¹³ se. — ¹⁴ oxylappatis. — ¹⁵ enim. — *Leuco ius*. ¹⁶ leuco ius. — ¹⁷ totam. — ¹⁸ erba. — ¹⁹ projecturiam. — ²⁰ extenuaturiam. — ²¹ habit. — ²² virtutem. — ²³ ergo addit. — ²⁴ floris. — ²⁵ hoc deest. — ²⁶ siccior. — ²⁷ coctio. — ²⁸ provocit. — ²⁹ parto. — ³⁰ sint. — ³¹ decedant. — ³² educit. — ³³ sed. — ³⁴ vivos. — ³⁵ decoctio. — ³⁶ flegmonas. — ³⁷ se. — ³⁸ fumentetur.

^{La} his quivus²⁶ fortes²⁶ sunt adhibita. Semen autem ejus si putui²⁷ detur²⁸ < ii vel in pessario adponatur²⁹, menstrua movit, pecus occidit et mortuum extrahit.

autem ejus, si potui^{Li} detur < ii vel in pessario adponatur, menstrua movit et pecus occidit et mortuum expellit.

III. *Libanotos*¹. Libanotos calefacit quidem multum, desiccat autem mediocriter; habet² aut³ et substipticam⁴ modicam qualitatem et magis qui albus est⁵. Cortex autem ejus stipticam manifeste possidet⁶ virtutem, propter quod desiccat fortiter; est autem et pacimeris⁷ minus acridinem⁸ participans.

III. *Libanotos* calefacit quidem multum, desiccat autem mediocriter; habet enim et stipticam qualitatem et magis qui albus est. Cortex vero ejus stipticam in se possidet virtutem, propter quod desiccat nimis; est autem et pacimeris minus acridinem participans.

IIII. *Libanotides*¹. Libanotides² tria genera sunt³ simile⁴ habentes⁵ virtutem⁶ malacticam. Cujus sucus seu⁷ de radicibus sibe⁸ de foliis ejus cum mel mixtus⁹ caligines¹⁰ oculorum que de pingui¹¹ humore¹² fiunt¹³ curat.

IIII. *Libanotidis*, id est tria genera sunt similes, habentes virtutem malacticam; has ergo species ros marinum vocant et semen cacreus dicitur. Quorum sucus seu decoctio radicum sive ex foliis ejus cum mel mixtum caligines oculorum qui de pingui humorem generantur curat.

V. *Lithus ematites*¹ in quantum frigorem participat, in tantum et stiptica est. Solum ergo enim usi sumus ad asperas factas palpebras². Quod si³ simul et⁴ inflammatio in oculis facta fuerit, cum obi⁵ alborem in cute resolutum⁶ inunguimus⁷ aut cum fenigreci⁸ sucum. Si autem sine inflammationem⁹ oculorum asperitas fuerit paphebrorum¹⁰, cum aqua resolutum cum spathomele¹¹

V. *Lythas aematites* in quorum frigorem participat, in tantum stipticam virtutem est. Ipsum ergo solum usi sumus ad asperas factas palpebras. Quod si simul cum asperitatem inflammatio fuerit facta in oculis, cum albumen obi in cute resolutum inunguimus aut cum suco fenegreci. Si autem sine inflammationem asperitas fuerit, in aqua resolutum cum spatomile

²⁶ quibus. — ²⁶ fortis. — ²⁷ potui. — ²⁸ datur. — ²⁹ inponatur. — *Libanotos*. ¹ libano. — ² habit. — ³ autem. — ⁴ substipticam. — ⁵ abtus. — ⁶ possedit. — ⁷ pacimeris. — ⁸ acridinem. — *Libanotides*. ¹ libanotitis. — ² id est addit. — ³ Romani ros marinum et semen ejus agri dicitur addit. — ⁴ similis. — ⁵ habentis. — ⁶ virtutis. — ⁷ seo. — ⁸ seo. — ⁹ mixtum. — ¹⁰ caliginis. — ¹¹ pinguis. — ¹² humoris. — ¹³ sunt. — *Lithus ematites*. ¹ liptos imatites. — ² palpebras. — ³ sc. — ⁴ et deest. — ⁵ ove. — ⁶ resolutio. — ⁷ et unguimus. — ⁸ fenigreci. — ⁹ inflammationem. — ¹⁰ palpebrorum. — ¹¹ spatapili.

^{Aa} inunguitur bel¹² infunditur¹³. Quod si ferit birtutem¹⁴ medicaminis qui curatur, spissum factum inunguis, haduc¹⁵ melius¹⁶ magis operatur [42 v] et postea ex eo pinguior¹⁷ ...ter aut¹⁸ recorgis palphebra¹⁹ et sic inlinis²⁰. Ipsum autem lapidem similiter cum aqua in cute ocularia fricatum²¹ das qui sanguinem expuunt bibere, satis jubatur et omne²² ulcus²³ superinlitis sanat. Pulver autem ex eo subtiliter²⁴ tritus reprimit²⁵ supercrescentes²⁶ bulneri²⁷ carnes²⁸. Secundum haec et in oculis ulcera cicatricat solus ipse incymatizatus²⁹ ut³⁰ supra in cute, cum aqua resolutus aut certe³¹ cum spatomele³² inunctus.

^{La} inungimus aut infundimus. Quod si virtutem medicaminis sufferit qui curatur, spissum inungimus et adhuc magis melius operatur, si postea ex eo pinguior inunguitur palphebra recorrecta et sic inlenitur. Ipsum autem lapidem similiter cum aqua in cote oclario resolutum das ad eos bibere qui sanguinem expuunt, et multum eos jubat, nam et omnem hulus superinlitis sanat. Pulvera autem ex eo tritus subtiliter tritus repraemit supercrescentes in vulneribus carnes. Secundum haec in oculis ulcera cicatricat et rexin sanat solus ipse incymatizatus ut supra dictum est in cote cum aqua resolutus et cum spatomile inunctus.

VI. *Lapides*, * qui in spungia inbeniuntur¹, projecturiam birtute² sunt ut etiam in bissica³ lapides⁴ rumpant et proiciant.

VII. *Lytharguiros*¹. Quemadmodum et omnia metallica terrestres et² lapidosa sunt, sed mediocriter hoc³ facit. Secundum alteras qualitates⁴ virtutes media ergo est, neque⁵ calefaciens manifeste⁶ neque infrigidans, et projecturiam⁷ et stipticam virtutem participat⁸ mediocriter, propter quod materiam ipsam utimur⁹ admiscentes¹⁰ qui forte¹¹ sunt virtutem¹² mordicanti et stipticae¹³.

VI. *Lytharguiras*. Lythargiurus quemadmodum et omnia metallica terraestres et lapidosa sunt, sed hoc mediocriter. Secundum alias qualitates media est virtutem et neque calefacit manifeste neque infrigidat, nam et projecturiam et stipticam virtutem participat mediocriter, propter quod materiam ipsam utimur admiscentes qui sunt virtutem mordicantes et stipticae.

¹² vel. — ¹³ infundetur. — ¹⁴ virtutem. — ¹⁵ adhuc. — ¹⁶ melior. — ¹⁷ quelques mots effacés; Ab porte: pinguiorem inunguis leviter. — ¹⁸ aut. — ¹⁹ palpebra. — ²⁰ inlenia. — ²¹ frecatum. — ²² omni. — ²³ olcus. — ²⁴ subtiliter. — ²⁵ reprimit. — ²⁶ supercrescentis. — ²⁷ vulnera. — ²⁸ carnis. — ²⁹ incimatizatus. — ³⁰ et. — ³¹ certi. — ³² spatumilli. — *Lapides*. ¹ inveniuntur. — ² virtutem. — ³ visica. — ⁴ lapidia. — *Lytharguiros*. ¹ letargueras. — ² terres crissent. — ³ et addit. — ⁴ qualitat. — ⁵ infrigidans neque addit. — ⁶ manifesta. — ⁷ projecturiam. — ⁸ particepat. — ⁹ hutimur. — ¹⁰ admescentis. — ¹¹ fortem. — ¹² virtutim. — ¹³ stiptica.

* Cet article manque dans les manuscrits de Leipnig et de Laou.

Aa

VIII. *Linu¹ semen*. Linu² semen calefacit quidem mediocriter, humidationem³ autem et siccitati⁴ medius⁵ est.

La

VII. *Lini semen*. Lini semen calefacit mediocriter et humidae et sicce naturae remedium est.

VIII. *Litron, nitrus*. Litron, qui est nitrus, desiccatur et diaforisin facit, et si interius corporis per ore accipitur, minuit et extenuat pingues² humores³ et glutinosos⁴ plus magis ab afronitono⁵, magnas⁶ necessitatis⁷ afronitru⁸ existente⁹ neque ad glutendum, sed est cacostomacus¹⁰ et ideo¹¹ magis est nitrum¹² [43] amputa¹³. . . . fungos¹⁴ usus est aliqui¹⁵ rusticus eum et probabit¹⁶ cum mox sanus factus esset¹⁷. Nitro autem usto et non usto¹⁸ nos¹⁹ ad tales²⁰ causas²¹ usi²² sumus²³.

VIII. *Litron*. Litron, qui est nitrus dicitur, desiccatur et diaforisin facit, et si per ore fuerint acceptus, minuit et extenuat pingues humores et viscosus plus magis quam afronitus, non magnas necessitates afronitro existentem ad glutendum, sed est cacostomacus et ideo magis est nitrus amputaturus quia contra fungos aliquis rusticus usus est eum et mox sanus factus est. Nitrum vero husto et non hustum et nos ad tales usi sumus causas.

X. *Licen*. Licen qui in petris est projectoriam¹ simul et mediocriter infrigidans² et³ stiptica est birtute⁴ et sicca; nihil ergo est mirandum ut afflegmantus sit.

VIII. *Licin*. Licin qui in petris est projectoriam simul et mediocriter infrigidatoriam et stipticam et siccam habet in se virtutem; nihil ergo mirandum est ut flegmantus sit.

XI. *Lotos¹*. Lotos domesticos², quem trifolium nominant, stiptica est mediocriter birtute³ et desiccativa⁴ media secundum calefactionem⁵ et infrigidationem⁶.

X. *Lotus*. Lotus domesticus, quod trifolius nominatur, stipticam est et mediocriter virtutem et desiccativa media secundum calefactionem et infrigidationem.

XII. *Lotus arbor*. Lotos¹ arbor, quod caligarii² ros marinu³ vocant⁴, stipticus quidem est mediocriter. Est autem lep-

XI. *Lotus*, quem caligarii ros marinum vocant, arbusculus est; stipticus est quidem mediocriter, extenuaturus est

Linu semen. ¹ libano. — ² lino. — ³ humectatione. — ⁴ siccitatem. — ⁵ melius. — *Litron*. ¹ est. — ² pinguis. — ³ humoris. — ⁴ glutinosus. — ⁵ afronitro. — ⁶ magnas deest. — ⁷ siccitatis. — ⁸ afronitro. — ⁹ existente. — ¹⁰ cacostomacus. — ¹¹ idio. — ¹² nitros. — ¹³ quelques mots effacés, que Ab remplace par : amputaturus quia contra. — ¹⁴ fungus. — ¹⁵ aliquis. — ¹⁶ exprobat. — ¹⁷ est. — ¹⁸ ustus. — ¹⁹ nus. — ²⁰ talis. — ²¹ causas deest. — ²² husi. — ²³ lixi in causas addit. — *Licen*. ¹ projecturiam. — ² infrigidant. — ³ et deest. — ⁴ virtutem. — *Lotos*. ¹ lotus. — ² domesticus. — ³ virtutem. — ⁴ desiccativam. — ⁵ calefactionem. — ⁶ infrigidationem. — *Lotus*. ¹ quidem addit. — ² caligarii. — ³ marinum. — ⁴ vocant.

^{La}
^{Aa} tomeris⁵ et desiccatis⁶. Simen⁷ ejus
aut⁸ limatura⁹ ejus¹⁰ ligni ad fluxum
sanguinis mulierum et ad dysintericos¹¹
et ciliacos¹² decocta aqua aut in vino
ubi usus exigit¹³ non solum ad hini-
ciendum¹⁴, sed et potui data sanat. Nam
et cadere capillos¹⁵ prohibet¹⁶ si¹⁷ exinde
labentur¹⁸.

XIII. *Licion*¹. *Licion*² desiccativa est
virtute³; ex aliis⁴ duobus⁵ contrariis ge-
neribus est composita⁶, una quidem
pars leptomeris⁷ et diaforetica virtute
est fortiter et calida, alia autem terres-
trem⁸ frigidam modice habens et stipti-
cam virtutem, propter quod ad dia-
forisin faciendam utendus est hoc me-
dicamen ut proiciat⁹ aut purget¹⁰. Datur
autem ciliacis et dysintericis¹¹ et ad
fluxum sanguinis mulierum. Utimur
autem eum et ad ypopia¹² et ad¹³ ani
et¹⁴ oris inflammationes¹⁵ et ulcera et
ad erpatas¹⁶ et putrida¹⁷ ulcera et mali-
tiosis¹⁸ vulneribus et ad¹⁹ aures²⁰ pu-
rulentas²¹ et ad paratrimmata²² et
paronicia, id est [43 v°] in digitis²³ or-
bicalos²⁴. Indicus²⁵ autem lycius²⁶ for-
tior²⁷ est omnibus.

FINIT DE²⁸ L, INCIPIT PER²⁹ M.

et desiccatis⁶. Semen ejus aut limatura
ligni ipsius ad fluxum sanguinis mu-
lierum et ad dysintericus et ad ciliacus
decocti in aqua aut in vino non solum
in potionem sanat, sed si iniciatur sub-
venit. Nam si ex ea caput lavit capillos
cadere prohibet.

XII. *Lycius* desiccativa est virtutem;
ex aliis sibi contrarii duobus est con-
posita, unam ejusdem pars extenuatu-
riam et alia digesturiam virtutem fortiter
et calidam, alia autem terrestrem frigi-
dam modice habet et stipticam virtutem,
propter quod ad diaforisin faciendam
utendus est hoc medicamen ut proiciat
aut purgit. Datur autem ciliacis et dysin-
tericis et ad fluxum sanguinis mulie-
rum. Utimur autem eum et ad ypopia
et ad oris et ad ani inflammationes et
ad ulcera et ad herpitas et ad putrida
ulcera et ad malitiosa vulnera et ad
aures purulentas et ad paratrimmata et
ad paronicia, id est orbiculus. Indicus
enim lycius fortior est omnibus.

FINIT DE L, INCIPIT DE M.

[M, t. V, p. 627.]

I¹. *Malba*² *silbatica*³ diaforeticam⁴ XIII. *Molocia*, id est malva silves-

⁵ leptomeris. — ⁶ desiccativus. — ⁷ semen autem. — ⁸ vel. — ⁹ limatura. — ¹⁰ ipsius.
— ¹¹ desentericus. — ¹² ciliacis. — ¹³ exit. — ¹⁴ iniciendum. — ¹⁵ capillus. — ¹⁶ proicit.
— ¹⁷ se. — ¹⁸ lavas. — *Licion*. ¹⁻² lician. — ³ virtutim. — ⁴ alias. — ⁵ coctis addit. —
⁶ semen autem ejus vel limatura ipsius ligni addit. — ⁷ leptomeris est. — ⁸ terrestrium.
— ⁹ proiciit. — ¹⁰ purgit. — ¹¹ desentericis. — ¹² ippopia. — ¹³ ad deest. — ¹⁴ et deest.
— ¹⁵ inflammationis. — ¹⁶ herpetas. — ¹⁷ putrida. — ¹⁸ malitiosis. — ¹⁹ ad deest. —
²⁰ aures. — ²¹ purulentis. — ²² paratrimata. — ²³ digetis. — ²⁴ urbecalus. — ²⁵ Indecus.
— ²⁶ lycius. — ²⁷ forcior. — ²⁸ de deest. — ²⁹ per deest. — *Malba*. ¹ maltaicia addit. —
² malva. — ³ selvatica. — ⁴ diaforetica.

^{La}
modice participat⁸ virtutem, hortolanae⁶ autem inbecilliores⁷ sunt. Semen autem eorum in tantum fortiores⁸ sunt in quantum et sicciore⁹. Anadendron autem moloci id est quae¹⁰ in arboribus crescunt, quam et ibiscum¹¹ appellant¹², ipsum enim genus est, sed diaforetico-tera¹³ est plus quam¹⁴ istas.

II. *Mandragora*¹. *Mandragora*² in-
frigidat quidem fortiter, participat autem
et aliquid³ caloris. Mela autem ejus hu-
mida⁴ sunt, unde et somnum ministrat⁵;
radicibus autem ejus cortex fortiter de-
siccat, interiora autem inbecilliora⁶ sunt.

III. *Maratrum*, *feniculus*¹. *Maratrum*,
qui et² feniculus, calefacit quidem ma-
nifeste³, desiccatur autem mediocriter.
Propterea⁴ et lactes⁵ generat⁶ et uri-
nas provocat et menstrua⁷ educit⁸.

III. *Masticis*. *Masticis* e¹ contrario
sibi est composita. Ejus virtus stiptica est
et malactica et stomacho et ventri et²
intestinis et epati inflammationes³ ex-
pediens⁴ est calefaciendo⁵ habundae⁶.

V. *Melanthion*¹, *gitter*². *Melanthion*,
id est *gitter*³, calefacit quidem et desic-
cat vehementer leptomeris⁴, quae⁵ quia
et catarrhos⁶ sanat calefaciendo in linteo⁷
ligatum⁸ pulber⁹ et naribus adplicitum

^{La}
tris. *Malva* diaforetice modice participa-
tur, hortolane autem inbecilliores sunt.
Semen autem eorum in tantum fortiores
sunt in quantum sicciore⁹. *Ahadendron*,
id est arborosa malva, qua et *iviscum*
appellamus, ipsum genus est sed plus
diaforeticoterus est.

XIII. *Mandragora* quidem infrigidat
fortiter, participat tamen aliquid et ca-
loris. Mala autem ejus humida sunt,
unde et somnum ministrant. Radices
vero ejus cortex fortiter desiccatur, nam
interiora ejus inbecilliora sunt.

XV. *Maratrum*, id est feniculus, cale-
facit quidem manifeste, desiccatur autem
mediocriter, propterea et lactes generat
in mamillis et urinam provocat et
menstrua educit.

XVI. *Mastices* e contrario sibi est
composita. Ejus virtus est enim stiptica
et malactica et stomacho et ventri et in-
testinis et epati inflammationibus expe-
diens calefaciendo habundantius.

XVII. *Melanthium* *gitter* dicitur; ca-
lefacit quidem et desiccatur vehementer
leptomerus, propter quod catharrus sa-
nat calefaciendo in linteo pulveris lecatum
et ad nares positum, ut frequenter ex eo

⁸ participatur. — ⁶ hortolane. — ⁷ inbecillioris. — ⁸ fortioris. — ⁹ desiccioris. — ¹⁰ qui.
— ¹¹ viscum. — ¹² vocamus. — ¹³ diaforeticotera. — ¹⁴ ab. — *Mandragora*. ¹ man-
dragoram. — ² mandragoram. — ³ aliquid. — ⁴ humecta. — ⁵ ministranti. — ⁶ inbeci-
lliora. — *Maratrum*. ¹ feniculus deest. — ² id est. — ³ manifesti. — ⁴ propterea. —
⁵ lactis. — ⁶ generant. — ⁷ menstrua. — ⁸ educit. — *Masticis*. ¹ e deest. — ² ventrem.
³ inflammationis et. — ⁴ expediens. — ⁵ calefaciendum. — ⁶ virtutem. — *Melanthion*.
¹ melancion. — ² gitter deest. — ³ gypse. — ⁴ leptomeris. — ⁵ qui. — ⁶ catarrus. —
⁷ lectio. — ⁸ legatum. — ⁹ pulver.

^{Am} ut frequenter odoretur. Et inflammationes¹⁰ tollit et¹¹ dolorem¹² dentibus¹³; occidit autem et¹⁴ lumbricos¹⁵ comestus¹⁶, sed¹⁷ extrinsecus¹⁸ bentri¹⁹ adpositus similiter operatur. Lepras²⁰ autem et ylos²¹ et myrmecias²² anputat²³ et menstrua educit ex pinguibus²⁴ [44] et glutinosis²⁵ humoribus²⁶ constipata²⁷.

VI. *Mel*. Mel calefacit et siccatur¹ abundanter². Est autem una et maxima virtus et projectoria³. Coctus autem minus est acer et repticus id est projectorius⁴, unde sinus⁵ bulnerum⁶ glutinat⁷.

VII. *Melilotum*¹. Melilotum² mixta est birtute³; habet⁴ enim in se aliquid digestorium⁵, sed⁶ et diaforeticus⁷ est et multa est in eo caloris substantia plus⁸ quam frigoris⁹.

VIII. *Mespila*¹. Mespila² multum frigida³ sunt et vix comesta⁴ egeruntur et bentrem⁵ constringunt.

VIII. *Micon*¹, *papaver*². Micon, id est papaver³, omnino⁴ satis est frigida⁵ virtute⁶; habet⁷ autem semen album, hunc utique in pane superspargunt et cum mel infundentes digitos⁸ mandu-

^{La} odoretur; et ex inflammationes tollit dolorem facientibus, et sic comedatur occidit lumbricus et si extrinsecus contusus ventri adponitur similiter operatur. Lebras enim et callos et verrucas adpositus tollit et menstrua educit et pingues et glutinosus humores constipatus digerit.

XVIII. *Mel* calefacit et desiccatur vehementer. Est autem una et maxime virtus in eo projectoria. Coctus vero minus est acer; est autem projectorius unde senus vulnerum glutinat.

XVIII. *Melilotus* mixta est virtutem; habet enim aliquam in se digesturiam virtutem et diaforiticus est et nimia in eo est calores substantiam plus quam frigidam.

XX. *Mespila*. Mespila multum frigida sunt et comesta vix digeruntur et ventrem constringunt.

XXI. *Miconus* papaver dicitur. Omnino satis est frigida virtutem est; habet enim semen album, hunc utique in pane superspargunt et in mel intinguentes digitos manducant. Flores au-

¹⁰ inflammationis. — ¹¹ et *deest*. — ¹² doloris. — ¹³ facientibus. — ¹⁴ et *deest*. — ¹⁵ lumbricus. — ¹⁶ cummixtus. — ¹⁷ et *addit*. — ¹⁸ extrinsecus. — ¹⁹ ventrem. — ²⁰ lebras. — ²¹ ylius. — ²² myrcias. — ²³ amputat. — ²⁴ pinguis. — ²⁵ glutinosus. — ²⁶ humoris. — ²⁷ constipata. — *Mel*. ¹ desiccatur. — ² abundanter. — ³ projecturiam. — ⁴ projectorius. — ⁵ senosa. — ⁶ vulnera. — ⁷ glutinat. — *Melilotum*. ¹ mellelutum. — ² mellelutum. — ³ virtutem. — ⁴ habit. — ⁵ degesturiam. — ⁶ se *l deest*. — ⁷ diaforiticus. — ⁸ plus *deest*. — ⁹ frigidioris. — *Mespila*. ¹ mespelas. — ² mespelam. — ³ frigida. — ⁴ comita. — ⁵ ventris. — *Micon*. ¹ miconi. — ² papaver *deest*. — ³ papaver. — ⁴ omno. — ⁵ frigida. — ⁶ virtutem. — ⁷ habit. — ⁸ digitus.

Aa
cant. Flores⁹ autem ejus plus¹⁰ frigiores¹¹ sunt a sementibus¹², ita ut non aliquis eum¹³ solum utatur¹⁴ sine molestia quemadmodum ertense¹⁵.

La
tem ejus plus frigidiores a sementibus sunt, ita ut nullus eos solvus utatur sine molestia quemadmodum hortenses.

X. *Meleas*¹ *Persices*². Melae³ Persicae⁴ folia ejus⁵ et cimas amaram possident⁶ qualitatem, propter⁷ quod et lumbricos⁸ occidit trita et in umbilico inposita, et totus diaforeticus⁹ est¹⁰ medicamen. Poma autem ejus humida¹¹ sunt et frigida¹².

XXII. *Meleas Persices*. Melae Persicae folia et cymas amaram possident qualitatem, propterea et lumbricus occidit trite et in umbilico inposita, et hoc totus diaforeticus est medicamen. Poma autem ejus humida sunt et frigida.

XI. *Mela*. Mela calefaciunt quidem sed non nimis, desiccant¹ autem habundanter²; propterea³ urinam⁴ movit et menstrua; cefalargis⁵ est et inflationes⁶ facit.

XXIII. *Melanos* mala vocamus. Calefaciunt quidem sed non nimis, desiccant autem habundanter, propter quod hurinam movent et menstrua; cefalalgies est et inflationes facit.

XII. *Molibdas*¹. Molibdos², id est plumbus, humectationem³ habet⁴ multam subfrigidam⁵. Si ergo aliquis plumbeum⁶ [44 v°] mortarium cum tritorio plumbeo... mittat in eo⁷ omfacio⁸ aut oleum¹⁰ roseum¹¹ aut aquam aut aliquam aliam humidam¹² speciem, et multo¹³ melius est medicamen si de¹⁴ stipticis herbarum¹⁵ sucis¹⁶ fiat, qualia sunt semperbiba¹⁷ et cotilidonos¹⁸ et intiva¹⁹ et lactucae et psillii²⁰ et omfacu²¹, et²² ut multum colligat²³ de plumbi materia, contra ignem aut ad²⁴ solem ardentem teris. Facit autem hoc medicamen ad

XXIII. *Molibdas*, id est plumbus, humectationem in se habet nimiam et subfrigidam. Si ergo quis mortarium plumbeo cum tritorio suo facit et mittat in eum oleum omfacinum aut oleum roveum aut aquam aut aliquam aliam humidam speciem, multum autem melior fit medicamen si de stipticis herbarum sucis fiat, qualia sunt semperbiva et cotilidonos et intiba et lactuca et psillio et omfacio, et si vis ut multum de plumbo collicat partem, ad ignem aut ad solem ardentem terit. Facit autem hoc medicamen ad ulcera ani aut in

⁹ floris. — ¹⁰ plus deest. — ¹¹ frigidioris sui. — ¹² sementis. — ¹³ cum deest. — ¹⁴ utitur. — ¹⁵ ortensis. — *Meleas*. ¹ melias. — ² Persices deest. — ³ melias. — ⁴ Præsiccas. — ⁵ foliam. — ⁶ possedunt. — ⁷ propterea. — ⁸ lumbricus. — ⁹ diaforeticus. — ¹⁰ et addit. — ¹¹ humeda. — ¹² frigeda. — *Mela*. ¹ desiccant. — ² abundanter. — ³ propterea. — ⁴ harinam. — ⁵ cefalargicis. — ⁶ inflammationis. — *Molibdas*. ¹ molipdas. — ² molipdas. — ³ humectatione. — ⁴ habit. — ⁵ subfrigidum. — ⁶ plumbium. — ⁷ contrito. — ⁸ oleum addit. — ⁹ omfacino. — ¹⁰ olio. — ¹¹ rosio. — ¹² humedam. — ¹³ multum. — ¹⁴ sed. — ¹⁵ erbarum. — ¹⁶ sucus. — ¹⁷ semperbiva. — ¹⁸ cotilidonos. — ¹⁹ intiba. — ²⁰ ipsellio. — ²¹ omfacio. — ²² quod si vis. — ²³ collegat. — ²⁴ ad deest.

²⁸ ani ulcera aut in ²⁹ aliis ³⁰ vitiis ex ³¹ inflammationes ³² factas et ad ³³ inflammationes ³⁴ heretri ³⁵ et testiculis ³⁶ cum ulceribus et pectoris bel ³⁷ mamillis ³⁸ et inguinis et omnibus articulis ³⁹ et bulneribus ⁴⁰ seu ulceribus malignis, ita ut et ad carcinomata ⁴¹ miraviliter ⁴² operatur ⁴³ lamina ⁴⁴ facta plumbi et bene superposita ⁴⁵ super ganglia ⁴⁶ perfectius ⁴⁷ invisibilis fit.

La
aliis vitiis de inflammationem generatas et ad inflammationem veretri vel testicolis cum ulceribus et in pectore et in mamillis et in inguinibus et in omnibus articulis insurgentibus vulnera vel ulcera maligna, ita ut et si carcinomata sunt mirabiliter operatur. Lamina autem de plumbo facta et super ganglia inposita perfectius fit invisibilis.

XIII. *Moru* ¹ *arbore*. Mora matura deducunt ² bentrem ³, inmatura vero constringunt multum, ita ut et ad ⁴ dysinterricos ⁵ et cyliacos ⁶ expediant ⁷, si siccata et contusa civis si fuerit ministrata. Cortex ⁸ autem ex ⁹ radicibus ipsius arboris purgatoria ¹⁰ participatur ¹¹ virtute ¹² cum quedam ¹³ amaritudinem, ut etiam latus ¹⁴ lumbricos ¹⁵ occidat data in portione ¹⁶.

XXV. *Morus arbor*. Mora matura de sycomoro ventrem molliat, inmatura vero constringunt multum, ita ut ad dysinterricus et cyliacus expediant si siccentur et pulvera ex eis fiant et cibo aut poto fuerint ministrata. Cortex vero ex radicibus arboris ipsius purgaturiam participantur virtutem cum quadam amaritudinem, ut etiam latus lumbricus data in potionem occidit.

XIII. *Medulla malactica* ¹ duris ² et scirumenis ³ corporibus. Hutilior ⁴ probatur esse omnibus medulla ⁵ cervina, secunda vero de bobes ⁶ jubenes ⁷, de tauris autem et hircis ⁸ acrior ⁹ est et ¹⁰ desiccativa sunt ¹¹ ut possint ¹² dissolvere ¹³ duritias scirodis ¹⁴.

XXVI. *Mislo*. Medulla malacticam habet virtutem et facit ad duritias et scyromenas in corpore consistentes. Utilior enim omnibus esse probatur cervina, secunda vero bovina et maxime de juvenibus, nam de tauris et juvenis acrior est et plus desiccativa, ut possent dissolvere duritias scyrodas.

XV. *Myrsinae* ¹. Myrta contraria sibi constat esse substantia; dominatur au-

XXVII. *Myrta* contrariam in se habere constat substantiam; dominatur au-

²⁸ in *deest*. — ²⁹ yliis. — ³¹ et. — ³² inflammationis. — ³³ ad *deest*. — ³⁴ inflammationis. — ³⁵ veretri. — ³⁶ testiculis. — ³⁷ vel. — ³⁸ mammellis. — ³⁹ articulis. — ⁴⁰ vulneribus. — ⁴¹ carcinomata. — ⁴² mirabilem. — ⁴³ operat. — ⁴⁴ lamina. — ⁴⁵ superposita. — ⁴⁶ super ganglia *deest*. — ⁴⁷ perfectius. — *Moru*. ¹ moro. — ² deducit. — ³ ventrem. — ⁴ ad *deest*. — ⁵ desentericus. — ⁶ cyliacus. — ⁷ expediunt. — ⁸ cortex. — ⁹ et. — ¹⁰ purgaturiam. — ¹¹ participat. — ¹² virtutem. — ¹³ quidam. — ¹⁴ latus. — ¹⁵ lumbricus. — ¹⁶ portione. — *Medulla*. ¹ habet virtutem facit autem ad *addit*. — ² duras. — ³ scyromenas. — ⁴ enim *addit*. — ⁵ medullis. — ⁶ bovis. — ⁷ juvenis. — ⁸ hircis. — ⁹ acrior. — ¹⁰ et *deest*. — ¹¹ sunt *deest*. — ¹² possent. — ¹³ dissolvere. — ¹⁴ hircirodis. — *Myrsinae*. ¹ myrsina.

^{La}
tem in ea terrestria² frigidior, habet³ autem et extenuatoriam⁴ calefactionem, unde fortiter desiccatur⁵. Sunt autem⁶, folia et simen⁷ et cimas ipsius vel [45] sucos⁸ non multum aliquid deferentes⁹ ab stiptica substantia, faciunt ex ea trociscos¹⁰ terentes¹¹ cum vino. Sunt autem et sicca folia viridibus sicciora.

FINIT DE¹² M, INCIPIT PER¹³ N.

^{La}
tem in ea frigida terrestria substantiam, habet enim et extenuatoriam in se substantiam calefaciendo, de qua re fortiter desiccatur. Sunt autem et folia et semen et cymas ipsius vel sucus ejus non multum aliquid a se differenter ab stiptica substantiam; fiunt autem ex ea trocisci cum vino tritas. Nam et sicca folia viridibus sicciora.

[N, t. V, p. 629.]

I. ¹ *Spica nardi* calefacit mediocriter, desiccatur autem sufficienter. Composita est igitur ex stiptica² sufficientem substantiam et acridinis³, calore non multo sub aliquam modicam amaritudinem habet⁴ in se. Rationabiliter⁵ ergo ad epar et stomachum expedit⁶ pota et extrinsecus⁷ adposita, sed et urinam⁸ movet⁹ et mordicationes¹⁰ sanat stomachi¹¹ et benteris reuma desiccatur et adhuc capitis et thoracis¹². Melior autem est qui Indicis nardus appellatur.

II. *Nelantharia*¹ proxima igitur² est ad glutinandas plagas³ majores, ita ut⁴ si etiam in musculis⁵ tenuntur⁶ inciduntur. Habet⁷ etiam aliquam projectoriam⁸ et tractoriam⁹ virtutem¹⁰.

XXVIII. *Nardo stacios* spica dicitur. Calefacit enim mediocriter, desiccatur abundanter. Composita est igitur de stiptica abundanter substantiam et acridinem caloris, non multum sub quadam modicam amaritudinem habens in se. Rationabiliter ergo ad epar et ad stomachum potata jubat, sed et extrinsecus adposita facit. Nam et huius movet et mordicationem stomachi sanat et reumam ventris desiccatur et adhuc capitis et thoracis similiter. Melior autem est nardus Indicis.

XXVIII *. *Melantheria*. *Melantheria* proxima igitur est virtutem ad glutinandas plagas majores, ita ut musculi tenuntur incisores sanat. Habet etiam aliquam projectoriam et tractoriam in se virtutem.

² teristris. — ³ habit. — ⁴ extenuaturiam. — ⁵ desiccant. — ⁶ et addit. — ⁷ semen. — ⁸ sucus. — ⁹ deferentis. — ¹⁰ trociscus. — ¹¹ terentis — ¹² de deest. — ¹³ per deest. — *Spica nardi*. ¹ nardus stacios addit. — ² istiptica. — ³ acridinis. — ⁴ habit. — ⁵ rationabiliter. — ⁶ expetit. — ⁷ extrinsecus. — ⁸ urinas. — ⁹ movit. — ¹⁰ mordicationis. — ¹¹ stomachi. — ¹² thoracis. — *Nelantharia*. ¹ nelantharia. — ² virtute addit. — ³ plagas. — ⁴ major sit aut. — ⁵ musculis. — ⁶ tenuntur. — ⁷ habit. — ⁸ projecturiam. — ⁹ tractoriam. — ¹⁰ virtutem.

* Le manuscrit de Laon écrit *Melantheria* et place cet article en dernier lieu, sous la lettre N.

Aa

III. *Nymfeas*¹. *Nymfeae*² radix aut semen virtutem³ habet⁴ desiccativam⁵ sine mordicationem⁶; reprimi⁷ enim et hentris regma⁸. Semen vero ejus potus reprimi⁹ seminis¹⁰ fluxum vel si¹¹ plus a ratione fundetur¹²; jubat etiam et dysintericos¹³. Qui autem albam habent radicem fortior est virtute¹⁴; potatur¹⁵ autem cum vino nigro stiptico. Participatur autem aliquantum¹⁶ proicienti¹⁷ virtute, ita ut alfos¹⁸ sanet¹⁹ infusa aqua, alopicias²⁰ autem cum pice²¹ liquida.

FINIT DE²² N, INCIPIT PER²³ O.

La

XXX. *Nymfeae* radix aut semen virtutem habet desiccativam sine mordicationem; reprimi enim et reumam ventris. Semen vero ejus potatus reprimi seminis fluxum, si plus a ratione fundatur, jubat et dysintericus. Qui albam habet radicem fortior est virtutem; potatur autem cum vino nigro et stiptico. Participatur autem aliquantum projectoriae virtuti, ita ut alfos sanet infusa aqua, alopicias vero cum pice liquida curat.

FINIT DE L ET DE M ET DE N; INCIPIT

DE O ET P ET Q ET R ET S ET T.

[O, t. V, p. 63v.]

I. Oxus, acetus.	XX. Propoleus.	XL. Quonü.
II. Oxyacanthos.	XXI. Ptelea.	XLI. Rafanus.
III. Opopanax.	XXII. Ptereos.	XLII. Reu.
IIII. Opus Cyrinaicus.	XXIII. Pyretru.	XLIII. Resina.
V. Origanus.	XXIIII. Pyros.	XLIIII. Rosa.
VI. Orobos.	XXV. Pytia.	XLV. Rypos.
VII. Ostraca, cyricon et prophiron.	XXVI. Quopru*.	XLVI. Sandarace.
VIII. Ova.	XXVII. Quostus.	XLVII. Satyrios.
VIIII. Psimithiu.	XXVIII. Quotilidon.	XLVIII. Selenus.
X. Paliirus.	XXVIII. Qrambi.	XLVIII. Sercs.
XI. Pintafillus.	XXX. Quiritae.	L. Saelecos.
XII. Piper.	XXXI. Qrini.	LI. Sesamus.
XIII. Petrosilino.	XXXII. Qurocus.	LII. Sycis.
XIIII. Piganon.	XXXIII. Quirommion.	LIII. Syciu, griu.
XV. Pissa, pice.	XXXIIII. Quiamus.	LIIII. Silfu.
XVI. Pytyos cortex.	XXXV. Quiminn.	LV. Spongia.
XVII. Platanus.	XXXVI. Quopressu.	LVI. Spondilia.
XVIII. Pomfolicos.	XXXVII. Quiperu.	LVII. Stear.
XVIII. Porrus.	XXXVIII. Quiclaminus.	LVIII. Scandix.
	XXXVIII. Quitisus.	LVIII. Scilla.

Nymfeas. ¹ nimfia. — ² nymfeae. — ³ virtutim. — ⁴ habit. — ⁵ desiccativa. — ⁶ mordicatione. — ⁷ reprimi. — ⁸ reuma. — ⁹ reprimi. — ¹⁰ semenis. — ¹¹ se. — ¹² fundatur. — ¹³ desentericus. — ¹⁴ virtutem. — ¹⁵ potatur. — ¹⁶ aliquando. — ¹⁷ proiciente. — ¹⁸ alfos. — ¹⁹ sanet. — ²⁰ alopicias. — ²¹ pici. — ²² de deest. — ²³ per deest.

* Les articles indiqués par Laon sous la lettre Q sont les mêmes que ceux qui ont été placés plus haut sous la lettre K; toutefois les deux rédactions présentant de grandes différences, nous donnons cette dernière en appendice à la fin de ce livre.

LX. Scolimbo.	LXX. Scynuanthus.	LXXVIII. Tiles.
LXI. Scordio.	LXXI. Thapsia.	LXXX. Titimallus.
LXII. Scorodos.	LXXII. Thermus.	LXXXI. Titanus.
LXIII. Smyrnes.	LXXIII. Thiu.	LXXXII. Tragaganta.
LXIII. Smyrnaion.	LXXIII. Thlaspeos.	LXXXIII. Trivulus.
LXV. Sideretes.	LXXV. Tridax.	LXXXIII. Tytrignu.
LXVI. Stiveus.	LXXVI. Thimbra.	LXXXV. Ydropeperi.
LXVII. Styrax.	LXXVII. Thermentu.	LXXXVI. Yosquiamu.
LXVIII. Syca.	LXXVIII. Theuthla.	LXXXVII. Ysopo.
LXVIII. Scynos.		

Aa

I. *Oxos*. Oxos, id est acetus, mixta substantia est frigidae¹ et² calidae³ utrisque⁴ leptomeris⁵, optinetur⁶ autem calor a frigore. Desiccatibus autem est nimium quando fortiter acrus⁷ est acetus.

II. [45 r.] *Oxyacanthu¹ carpus²*. Oxiancantuo³ carpus comestus⁴ aut potus humilissimus est ad omnem bentris⁵ fluxum.

III. *Opopanax*. Opopanax¹ malaxat et² digerit³ et calefacit nimium et desiccat habundanter.

III. *Opos¹ Cyrinaicos²*. Opos³ Cyrinaicos⁴ omnibus est calidior⁵ et subtilior⁶ et propterea⁷ diaforeticotatus⁸. Nam alii sunt calidi⁹ multum et pneumatodes¹⁰, hoc est Modicos¹¹ et Syriacus¹².

V. *Origanu¹*. Origani² omnes³ amputatoriam⁴ et extenuatoriam⁵ et cale-

La

I. *Oxus* acetum dicitur. Est enim mixta substantiam frigidae et calidae utere extenuatoriam possidet partem, obtinetur autem calor a frigore. Est etiam nimius desiccatibus quando fortiter acrum est acetum.

II. *Oxyacanthos* carpus si aedatur aut bibatur utilissimus est ad omnem ventris fluxum.

VI. *Opopanax* malaxat, digerit et calefacit nimium et desiccat habundanter.

III. *Opius Cyrinaicus* omnibus est calidior et extenuaturius, propterea diaforeticotatus. Nam alii sunt calida multum et pneumatodes, id est Medicus et Syriacus.

III. *Origanus*. Origani omnes amputatoriam et desiccaturiam et extenua-

Oxos. ¹ frigida. — ² et deest. — ³ calidi. — ⁴ utrique. — ⁵ leptomeris. — ⁶ obtinetur. — ⁷ agrus. — *Oxiacanthu*. ¹ oxiacantus. — ² carpus deest. — ³ oxicantus. — ⁴ cummixtus. — ⁵ ventrem. — *Opopanax*. ¹ oppopanax. — ² et deest. — ³ degerit. — *Opos Cyrinaicos*. ¹ opus. — ² Cyrinaico. — ³ opus. — ⁴ Cirinaicos. — ⁵ caledus. — ⁶ subtiliaturius. — ⁷ propterea. — ⁸ diaforeticus. — ⁹ calide. — ¹⁰ permeomatodis. — ¹¹ Medicus. — ¹² Siriacus. — *Origanu*. ¹ oricano. — ² oricani. — ³ omnis. — ⁴ amputaturiam. — ⁵ extenuaturiam.

^{AA} factoriam⁶ et desiccatoriam⁷ nimiam virtute sunt; tragoriganus autem participat aliquid⁸ et stipticae virtutis.

^{La} turiam et calefactoriam nimiam habet virtutem; oragoriganus autem participat aliquantum stiptice virtutes.

VI. *Orobos*¹. *Orobos*² desiccatur quidem habundantius³, calefacit autem mediocriter et incidit et proicit et adaperit⁴, amplius enim acceptus sanguine⁵ per urinam⁶ deducit.

V. *Orobos* herbis desiccatur quidem habundanter, calefacit mediocriter et incidit et proicit et aperit; amplius enim acceptus sanguinem per urinam deducit.

VII. *Ostraca cyrion*¹ et *porfiron* et *ostrearum*². *Ostraca cyricon*³ et *porfiron*⁴ ustae⁵ desiccativa sunt virtute⁶, sed⁷ et *ostrearum*⁸ testas ustas simili⁹ sunt virtute. Ego autem usus sum ad reumaticas¹⁰ diuturnas¹¹ et quae difficile¹² concarnantur vulnera et cavas et syringiosas¹³ sunt et profunde in alto, adponens¹⁴ extrinsecus¹⁵ cum betus adipe porcino¹⁶ et in ipso sinu mittens¹⁷ huic¹⁸ simili¹⁹ qui carnem nutriunt, quale²⁰ est speculare²¹ ustum. Sed et claros²² facit dentes, si huic²³ cinis²⁴ simile²⁵ projectoriam²⁶ habentem virtute²⁷ addas, et²⁸ substantiae²⁹ quidem simili³⁰ est³¹ pumice assu³², vulneribus malitiosis superspargitur³³ diligenter³⁴ tritus³⁵. Ea quae in vulnera³⁶ carnes³⁷ crescunt reprimunt³⁸. Cum sale³⁹ autem⁴⁰ haec omnia usta et mixta [46] facit smigma dentium⁴¹ hutilissimam⁴², ita ut infusiones gingi-

VII. *Ostraca gyricon* et *porthiron*. *Cocleas cyricon* et *porfiron*, unde purpura tingitur, ustae desiccativa sunt virtutem, sed et *ostrearum* testas ustas simili sunt virtutem. Ego igitur eas usus sum ad reumaticas et diuturnas et quae difficile concarnantur vulnera et quae cavas et syringodes sunt et nimis sunt profundas in alto; adpones autem extrinsecus cum vetus adipe porcino et in ipso sinu mittes huic similem qui carnem nutriunt, quale est speculari hustum. Sed et hic clarus facit dentes aut huic similem cinis projectoriam habentem virtutem et substantiam asperam, qualis est pumice. In ergo tale usu non est satis nimis teri necesse; eo ipso autem husto malitiosis vulneribus superspargitur diligenter tritus et ea caro quae in vulneribus crescit supra mittitur. Haec omnia cum sale si urantur

⁶ calefactoriam. — ⁷ desiccaturiam. — ⁸ aliquid deest. — *Orobos*. ¹ orobus. — ² orobus. — ³ abundanter. — ⁴ adparit. — ⁵ sanguinem. — ⁶ suna. — *Ostraca*. ¹ ciricon. — ² et porfiron et ostrearum deest. — ³ ciricon. — ⁴ et ustiarum ustia cacere addit. — ⁵ conusti. — ⁶ virtutis. — ⁷ sed deest. — ⁸ ostriarum. — ⁹ similis. — ¹⁰ et addit. — ¹¹ diuturnas. — ¹² deficele. — ¹³ siringiosas. — ¹⁴ adponas. — ¹⁵ extrinsecus. — ¹⁶ porcino. — ¹⁷ semmacea tensum. — ¹⁸ hic. — ¹⁹ similiter. — ²⁰ qualis. — ²¹ especulari. — ²² claro. — ²³ huic. — ²⁴ cinis. — ²⁵ similia. — ²⁶ projecturiam. — ²⁷ virtutem. — ²⁸ et deest. — ²⁹ substantiam. — ³⁰ simili deest. — ³¹ aspera qualis est pro micis in ergo tale uso non satis teri necesse est ipso autem uso addit. — ³² pumice assu deest. — ³³ superspargetur. — ³⁴ dilienter. — ³⁵ et addit. — ³⁶ vulneri. — ³⁷ carnis. — ³⁸ reprimunt. — ³⁹ sale deest. — ⁴⁰ sapi addit. — ⁴¹ his nimium ad dencium. — ⁴² hutilissima.

^{La}
varum desiccet⁴³, sed et putrida vulnera^{La}
sanat⁴⁴.

FINIT DE⁴⁵ O, INCIPIT PER⁴⁶ P.

sit amygdala dentium utilissima, ita ut
infusiones gingivarum desiccat et pu-
trida ulcera curat.

[II, t. V, p. 631.]

I. *Paliurus*, alii¹ saccu² palearum³,
alii cicer domnicu⁴ vocant. Folia ejus et
radix stiptica sunt virtute⁵, ita ut fluen-
tem constringat⁶ ventrem, diaforetica⁷
autem in tantum participat virtutem, ut
et⁸ in viscida lapides⁹ confringat¹⁰ et ex
thorace¹¹ et pulmones¹² exputamina¹³
adjuvet¹⁴.

II. *Pentafilla*¹. Pentafilu² quinque
folia dicitur; radix ejus calida quidem
habundanter³ est, minus autem est acra⁴
propter quod hutilissima est.

III. *Piper*. Piper quod enim in initio¹
mergunt flores² piper longus dicitur,
propter quod humidior est; quod autem
non permaturus colligitur³, piper albus
vocatur; eum vero qui maturus colligi-
tur⁴, piper nigrum dicitur. Albus qui-
dem piper nigro acrior⁵ est, ste⁶ enim
velut assatus est a⁷ sole et exiccatus⁸.
Ambos⁹ fortiter calefaciunt et de-
siccant.

III. *Petroselinum*¹. Petroselini² se-
men³ acer cum amaritudine est⁴, prop-

X. *Paliurum*, alii sacumpalia, Romani
cicer dominicum vocant. Folia ejus et
radix stiptica sunt virtutem, ita ut
fluentem constringant ventrem et dia-
foriticam in tantum participant virtu-
tem, ut et in viscidam lapides confrin-
gant et ex thorace et pulmones sputa-
mina cum humorem educit flegmatico.

XI. *Pentafillum*, id est quinquifolia.
Radix ejus calida est habundantius et
minus est acra, propter quod utilissima
est et ad ventris fluxum et dentium
dolores.

XII. *Piper*. Piperis arbores quae in
eis in initio emergunt flores, piperis
longus dicitur, pro qua re humidus
est; quod autem permaturus non fit et
albus colligitur, piper albus vocatur;
eum vero qui maturescit et nigrescit,
piper niger appellatur. Albus quidem
piper de nigro acrior est, nam niger pi-
per velut assatus a sole et desiccatus
acriorem minus habet, ambo enim fortiter
calefaciunt et desiccant.

XIII. *Petroselini* semen acrus et cum
amaritudinem est, propterea et mens-

⁴³ desiccat. — ⁴⁴ curat. — ⁴⁵ de deest. — ⁴⁶ per deest. — *Paliurus*. ¹ alius. — ² saccum.
— ³ palhrem. — ⁴ dominicum. — ⁵ virtutem. — ⁶ stringit. — ⁷ diaforetica. — ⁸ puta.
— ⁹ lapidis. — ¹⁰ confringit. — ¹¹ thorace. — ¹² pulmonis. — ¹³ sputamina. — ¹⁴ adjuvit.
— *Pentafilla*. ¹ pentafilo. — ² pentafilo. — ³ abundanter. — ⁴ acra. — *Piper*. ¹ initium.
— ² floriscet. — ³ colligitur. — ⁴ colligitur. — ⁵ acridior. — ⁶ isti. — ⁷ ad. — ⁸ exsic-
catus. — ⁹ ambo. — *Petroselinum*. ¹ petrosilino. — ² petrosillino. — ³ enim. — ⁴ et addit.

^{Aa} terea³ et menstrua mobit⁶ et urinam provocat habundanter⁷; est enim et affison⁸, id est et⁹ inflammationes¹⁰ minuit calefaciendo et desiccando¹¹ fortiter.

^{La} trua movit et hurinam provocat habundanter et inflationes tollit calefaciendo et desiccando nimis.

V. *Peganon*¹. *Peganon*² ruta dicitur, sed ruta silbestre³ fortiter calefacit⁴ et desiccatur plus quam domestica⁵. Est autem domestica⁶ non⁷ solum acra⁸, sed et amara⁹; extenuatur et digerit¹⁰ pingues¹¹ et glutinosos¹² humores¹³ [46 v°] et per urinam¹⁴ evacuat. Est autem et non inflans et extenuans, ideoque¹⁵ ad inflationes¹⁶ expediens est et lividinem¹⁷ infrenat et reprimat¹⁸ et consumit semen et desiccatur fortiter¹⁹.

XIII. *Peganon id est ruta*. Ruta silvestris nimis calefacit et extenuatur et diaforitica est et desiccatur plus quam domestica. . . . domestica autem non solum acris, sed et amara est et extenuatur et digerit pingues et viscosos humores, et per hurinam eos educit, et non inflat sed extenuatur, ideoque ad inflationes expediens est, nam et libidines infrenat et reprimat et consumit semen et desiccatur omnino.

VI. *Pissa*. *Pissa*, id est pix, sicca calefacit, humida autem pix id est liquida calorem habet¹ et aliquantum leptomeris² est; et propterea³ astmaticos⁴ et impieicos⁵ jubat, uno coeliare⁶ cum mel ciatum unum mixtus et sic datus. Sed et projectivam⁷ aliquam habet virtutem et digestoriam⁸ et diaforeticam⁹. Haec ergo propterea¹⁰ et ungues¹¹ scabros excorticat¹² mixta cerae et inpetigines¹³ expurgat¹⁴. Digerit¹⁵ duros¹⁶ et indigestos¹⁷ tumores¹⁸ superposita cataplasma. Fortior est in omnibus pix liquida qui et¹⁹ picula²⁰.

XV. *Pissa, pix* sicca calefacit, liquida autem habet calorem, sed aliquantum leptomeris est, et propterea suspirium patientibus et post proicientibus jubat, si unus eucliaris cum mel ciatum unum mixtum accipitur, sed et projectivam aliquantum in se habet virtutem et digestoriam et diaforeticam. Propterea ergo hunguis scapros mundatur mixta cum caera, sed et inpetigines purgat et digerit duros et indigestos humores superposita cataplasma. Fortior enim est in omnibus liquida pix.

³ propterea. — ⁶ movit. — ⁷ abundanter. — ⁸ affison. — ⁹ et deest. — ¹⁰ inflammationis. — ¹¹ desiccandum. — *Peganon*. ¹ piganon. — ² piganon. — ³ silvestris. — ⁴ et extenuatur et diaforisin facit addit. — ⁵ domesticam. — ⁶ domestica deest. — ⁷ agris addit. — ⁸ acra deest. — ⁹ et addit. — ¹⁰ degerit. — ¹¹ pinguis. — ¹² glutinosus. — ¹³ humoris. — ¹⁴ hurinam. — ¹⁵ idioque. — ¹⁶ inflammationis. — ¹⁷ libidinem. — ¹⁸ reprimat. — ¹⁹ spissa addit. — *Pissa*. ¹ habit. — ² leptomeris. — ³ propterea. — ⁴ astmaticus. — ⁵ impiecus. — ⁶ coeleare. — ⁷ projecturiam. — ⁸ degesturiam. — ⁹ diaforitica. — ¹⁰ propterea. — ¹¹ unguis. — ¹² scorticat. — ¹³ inpetiginis. — ¹⁴ et addit. — ¹⁵ degerit. — ¹⁶ durus. — ¹⁷ indegestus. — ¹⁸ tumoris. — ¹⁹ id est. — ²⁰ pecula.

^{La}
^{Aa} VII. *Pytios¹ flios², pini cortex³*. *Pitios⁴* dicitur⁵ arbor, folios⁶ vero cortex. De peccio⁷ ergo cortex⁸ habundantius⁹ habet¹⁰ in se stipticam virtutem, ut in paratrimma si¹¹ cataplasma sit inposita sanat magnifice¹², et bentrem constringat¹³ potui data, et usturas¹⁴ cicatricem ducit. Piccis¹⁵ autem cortex unde teda¹⁶ tollitur similiter et¹⁷ ipsa mediocris secundum virtute¹⁸. In foliis autem anbarum¹⁹ arborum virtus est glutinatoria²⁰ plagarum²¹. Si autem ex teda usta sub testo et de fumo ipso atramento²² collecto²³ reponatur²⁴, ex pulbere ipso si²⁵ tanguntur²⁶ palpebrae quibus pili non²⁷ sunt aut cadent bel mydisin²⁸ angulorum²⁹ et comestos³⁰ angulos³¹ bel scabros et lacrimantes³² hutilissimum est.

VIII. *Platanos¹*. *Platanos²* arbor est humida³, et frigida est⁴ substantia, et propterea⁵ folia ejus virides⁶ trita et cataplasma inposita in geniculis⁷ inflammationes⁸ jubat. Cortex autem ejus et pilas ipsius cum sebu⁹ aut adipe¹⁰ usta ulcera sanat.

VIII. [47] *Ponfolix¹*. *Ponfolix²* si labata fuerit, pene omnibus prima est ad ea que³ siccanda sunt bulnere⁴, unde ad carcinomata⁵ ulcerum est hutilissima et ad oninia ulcera pessima.

^{La}
 XVI. *Pycios flior*. *Picci cortex* habundanter in se habet stipticam virtutem, ita ut patrimmata pulver si aspargatur sanat, in potionem data ventrem constringit et hustum adducit ad cicatricem. Pini autem cortex similiter et ipsa mediocres est in virtutem. In foliis autem amborum arborum virtus ad glutinandum plagas una est. Si autem ex teda husta sub testo fumo collecto atramentum reponas et de hustura ipsa pulvere tangantur palpebras, quibus in palphebris pili non sunt vel comestus habent angulos oculorum et scabros habent et lacrimant magnifice facit.

XVII. *Platanus* arbor humida et frigida est substantiam, et propterea folia ejus virides trita et cataplasma inposita gynecula inflammata jubat. Cortex autem ejus aut pelas ipsius cum sevo aut adapes husta ulcera sanat.

XVIII. *Ponfoligos*. *Ponfolix* si lavata fuerit, omnibus prima est ad ea quae siccanda sunt ulcera, unde ad carcinomata ulcerum est utilissima sunt vel ad omnia ulcera pessima bene facit.

Pytios. ¹ piccius. — ² filius. — ³ pini cortex *deest*. — ⁴ piccius. — ⁵ piccius *addit*. — ⁶ folius. — ⁷ piccio. — ⁸ cortex. — ⁹ abundancius. — ¹⁰ habit. — ¹¹ patina siccata. — ¹² magnifici. — ¹³ constringit. — ¹⁴ in *addit*. — ¹⁵ piccius. — ¹⁶ unde teda *deest*. — ¹⁷ in *addit*. — ¹⁸ virtutem. — ¹⁹ amborum. — ²⁰ glutinaturiam. — ²¹ placarum. — ²² adramento. — ²³ collecto. — ²⁴ reponit. — ²⁵ si *deest*. — ²⁶ tanguntur. — ²⁷ quae lipinon. — ²⁸ medisin. — ²⁹ anigolorum. — ³⁰ cummixtum. — ³¹ angulus. — ³² lacrimantis. — *Platanos*. ¹ platanos. — ² platanos. — ³ humeda. — ⁴ est *deest*. — ⁵ propterea. — ⁶ viridis. — ⁷ geniculis. — ⁸ inflammationis. — ⁹ uva. — ¹⁰ adipis. — *Ponfolix*. ¹ ponfilex. — ² ponfilex. — ³ qui. — ⁴ vulnera. — ⁵ calceron.

La

X. *Prason*¹, *porrus*². *Prason*³, id est porrus, calefacit et desiccatur valde epar⁴ et splen adaperit quae sunt constipata, et thoracem⁵ et pulmones⁶ purgat. Movit menstrua, et⁷ ex eo cataplasma inposita proicit et digerit⁸ et per nares⁹ ictericos¹⁰ purgat et ad aurium dolores¹¹ diuturnos¹² facit.

XVIII. *Prasson*, id est porrus, calefacit et desiccatur nimis epar et splen adaperit quae in eis sunt constipata et thoracem et pulmones purgat et movit menstrua. Cataplasma ex eo inposita proicit et digerit et per nares hictericis purgat et ad aurium dolores diuturnos facit.

XI. *Propoleos*¹. *Propoleos*² calefacit nimis riptices³ et leptomeris⁴ est substantia.

XX. *Propoleus* calefacit nimis et projecturiam et extenuaturiam est substantiam.

XII. *Pteleas*. *Pteleas*¹, credo quia² ulmus sit, folia ejus recentes plagas recentes³ glutinat⁴ stipticam et projecturiam⁵ habet⁶ virtute⁷. Cortex autem ejus adhuc plus, ita ut et lepram⁸ sanat⁹ cum aceto¹⁰. Sed et radices¹¹ ejus ipsam habent virtutem¹², ut ex ejus decoctione¹³ fractura si¹⁴ fumentetur¹⁵ sanatur¹⁶.

XXI. *Pteleus* arbor. Folia ejus recentes plagas glutinat, stipticam enim et projecturiam habet virtutem. Cortex autem ejus adhuc amplius, ita ut lepram sanat cum aceto inlito, sed et radices ejus ipsam habent virtutem, ut ex decoctionem ejus si fumentur sanantur.

XIII. *Ptereos*¹, quam Latini felicim vocant. *Ptereos*² radix ejus occidit latos³ lumbricos⁴, si draumas⁵ iiii in mulsa bibatur et conceptos⁶ mulierum bibos⁷ occidit et⁸ mortuos⁹ proicere facit. Similem autem ei et masculus¹⁰ virtutem habet¹¹.

XXII. *Ptereos*, quam Latini filicem dicunt. *Filicis* radix occidit latos lumbricos, si \angle iiii in mulsa bibantur, sed et conceptus mulierum vivos occidit et mortuos extrahit. Similem virtutem et masculus et femina habet.

XIII. *Pyretra*¹. *Pyretri*² radix causticam³ habet⁴ virtute⁵, pro qua redentes⁶

XXIII. *Pyretram*. *Pyretri* radix causticam habet virtutem, pro qua redentes

Prason. ¹ prason. — ² porrus deest. — ³ prason. — ⁴ aepar. — ⁵ thoracem. — ⁶ pulmonis. — ⁷ ad. — ⁸ deserit. — ⁹ naris. — ¹⁰ hictericus. — ¹¹ doloris. — ¹² diuturnus. — *Propoleos*. ¹ propoleus. — ² propoleus. — ³ ripticis. — ⁴ leptomeris. — *Pteleas*. ¹ pteleas. — ² qui. — ³ recentes deest. — ⁴ glutinant. — ⁵ projecturiam. — ⁶ habit. — ⁷ virtutem. — ⁸ libram. — ⁹ sanit. — ¹⁰ acetum. — ¹¹ radices. — ¹² virtutem. — ¹³ decoctionem. — ¹⁴ fractura si deest. — ¹⁵ frumententur. — ¹⁶ fracturas sanant. — *Ptereos*. ¹ pterius. — ² pterius. — ³ latus. — ⁴ lumbricus. — ⁵ dragmas. — ⁶ conceptus. — ⁷ vivos. — ⁸ et deest. — ⁹ mortuus. — ¹⁰ masculina. — ¹¹ habit. — *Pyretra*. ¹ peritro. — ² peritri. — ³ causticam. — ⁴ habit. — ⁵ virtutem. — ⁶ dentis.

Aa
ex frigore⁷ dolentibus⁸ sanat⁹, et in typicas¹⁰ febres¹¹ quando rigores¹² patiuntur, si cum oleo¹³ trita perfricentur¹⁴, rigorem¹⁵ tollit et membrorum¹⁶ stuporem tollit, et paraleticos¹⁷ jubat.

La
de frigore dolentibus sanat, et in typicas febres quando rigores patiuntur, si cum oleo trita perungantur, rigorem tollit et membrorum stuporem in qualibet partem factum tollit, sed et paralyticos jubat.

XV. *Pyros*¹, *triticeus*². *Pyros*³, id est⁴ triticeus⁵, extrinsecus⁶ adhibitus⁷ mediocriter calefacit, neque enim humectare⁸ neque [47 v°] desiccare apparere solet⁹. Habet¹⁰ autem in se¹¹ aliquid glutinosum et infracticum¹². Amylum¹³ autem ex eo factum frigidior est et desiccatis¹⁴ eo fit. Qui¹⁵ hoc¹⁶ modo conficitur: infundis triticum¹⁷ diebus tribus, ita ut per singulos dies mane¹⁸ sero¹⁹ mutes²⁰ aquam mundam²¹, donec perinfundatur et cum bene fuerit infusum sublata aqua triticum manibus malaxas et exprimis²², et sucus²³ ejus ad solem siccas et uteris. De pane autem triticeo²⁴ cataplasma diaforeticotera²⁵ est virtute plus quam triticus. Fermentus autem de consparso²⁶ sublatus et factus acidonicus epispastica²⁷ et diaforetica²⁸ est virtute²⁹.

XXIII. *Pyros* triticum dicitur; in cataplasmis adhibetur, mediocriter calefacit neque enim humectare neque desiccare videtur. Habet autem in se aliquid glutinosum et infracticum. Amylum autem ex eo factum frigidior est et desiccatis, et hoc modo medicinalis conficitur: infundis triticum diebus tribus et post haec muta mane saero aquam mundam donec infundatur et cum bene fuerit infusum sublata aqua triticum manibus malaxas et exprimis ex eo sucus et ad sole siccas et uteris. De pane autem triticeo cataplasma diaforeticora est virtutem plus quam triticus. Fermentum autem de sparso sublatus et nimius acetus epispasticam et diaforeticam habet virtutem.

XVI. *Pytia*¹, *coagulus*². *Pytia*³ dicitur coagulus⁴; omnes⁵ ergo coaguli⁶ acres⁷ sunt et diioretici⁸ et extenuantem habens virtutem⁹ et desiccativam¹⁰. Lactem igitur in¹¹ hentre¹² coagulatum¹³ solbit;

XXV. *Pytia coagulus* dicitur. *Pytia* id est coaguli omnes acres sunt et diaforetici sunt, et extenuatoriam habent virtutem et desiccativam. Lactem igitur in ventrem coagulatum solbunt potati,

⁷ frigoris. — ⁸ dolorem. — ⁹ sanant. — ¹⁰ intypias. — ¹¹ febris. — ¹² rigoris. — ¹³ olio. — ¹⁴ quae frecentur. — ¹⁵ ricorem. — ¹⁶ memororum. — ¹⁷ paraliticus. — *Pyros*. ¹ perus. — ² triticeus deest. — ³ perus. — ⁴ dest. — ⁵ trecticus. — ⁶ extrinsecus. — ⁷ adhetur. — ⁸ humicare. — ⁹ solvit. — ¹⁰ habit. — ¹¹ re. — ¹² inflacticam. — ¹³ mamillum. — ¹⁴ desiccativos. — ¹⁵ quo. — ¹⁶ hoc deest. — ¹⁷ tritecum. — ¹⁸ et addit. — ¹⁹ siro. — ²⁰ mutis. — ²¹ aqua munda. — ²² exprimis. — ²³ sucum. — ²⁴ triticum. — ²⁵ deaforeticoterra. — ²⁶ spassu. — ²⁷ pasteca. — ²⁸ deaforetica. — ²⁹ virtutem. — *Pytia* ¹ picia. — ² coagulus deest. — ³ picia. — ⁴ coaculus. — ⁵ omnis. — ⁶ quaculi. — ⁷ agre. — ⁸ deaforetici. — ⁹ virtute. — ¹⁰ desiccativam. — ¹¹ in deest. — ¹² ventrem. — ¹³ coacolatam.

¹² sed et ¹⁴ coagulatum ¹⁵ bel congelatum sanguinem in bentre vel in ¹⁶ bissica similiter pota facit. Magis quidem ¹⁷ pene omnibus leporis coagulus etiam si et suffumigetur ¹⁸ facit.

FINIT DE P, INCIPIT PER R *.

¹² sed et coagulatum vel congelatum in ventrem aut in viscicam potati similiter solbunt. Magis quidem poene omnibus coagolis lepores coagolas etiam si suffumigetur facit.

FINIT DE P, INCIPIT DE Q.

[P, t. V, p. 634.]

I. *Rafanus* calefacit nimis et balde desiccant. Semen autem ejus plus est ¹ ab so ² operatibus ³; diaforetica ⁴ in his ⁵ est virtus, ita ut ad ypopia ⁶ et omnes ⁷ livores ⁸ tollat ⁹ si inponatur.

II. *Reu* ¹. *Reu Ponticus* seu ² barbaricu ³ mixtam ⁴ habet ⁵ temperanciam ⁶; habet ⁷ enim in se aliquid ⁸ terrestrem frigidorem. Simul etiam est ei et ⁹ calor; participat autem et leptomerias ¹⁰. Spasmata ergo et reumata ¹¹ et ortomnia ¹² jubat pota ¹³, et livores ¹⁴ [48] et inpetigines ¹⁵ sanat cum aceto inlita ¹⁶ et emoptoicos ¹⁷ et cyliacos ¹⁸ et dysintericos ¹⁹ jubat.

III. *Resine* ¹ omnes ². *Resine* ³ omnes ⁴ desiccant et calefaciunt et diaforeticae ⁵ sunt, aliae ⁶ quidem plus, aliae ⁷ autem minus. Praecedit autem merito omnes ⁸

XLI. *Rafanus* calefacit nimis et valde desiccant. Semen autem ejus plus est ab ipso operatibus et diaforeticus est virtutem, ita ut ad ypopiam et omnes tollat livores inposita.

XLII. *Reu Ponticum sive barbaricus* maxima in se habet substantiam temperandi; habet etiam aliquid in se terrenum frigidorem, simul admixtus est ei et calor; participat vero leptomerias. Spasmata ergo et rigmata et ortosomnia jubat potata et livores et inpetigines sanat cum aceto inlita et aemoptoicus et ciliacus et a dysintericus jubat.

XLIII. *Resinae* omnes desiccant et calefaciunt et diaforeticae sunt, aliae quidem plus, aliae autem minus. Merito igitur procedit praecedit omnes de scy

¹⁴ in *deest*. — ¹⁵ coacolatium. — ¹⁶ in *deest*. — ¹⁷ quidem *deest*. — ¹⁸ fumigitur. — *Rafanus*. ¹ et. — ² ipso. — ³ operativos. — ⁴ derforitica. — ⁵ ins. — ⁶ ipopia. — ⁷ omnis. — ⁸ livoris. — ⁹ tollit. — *Reu*. ¹ Ponticus *addit*. — ² seo. — ³ barbarico. — ⁴ mixta. — ⁵ habit. — ⁶ temperancia. — ⁷ habit. — ⁸ quid altris. — ⁹ et *deest*. — ¹⁰ liptomerias. — ¹¹ rigmata. — ¹² obtime. — ¹³ potum. — ¹⁴ liberia. — ¹⁵ inpetiginis. — ¹⁶ inlitas. — ¹⁷ ymatoicus. — ¹⁸ cylyacus. — ¹⁹ descenteria. — *Resine*. ¹ resina. — ² omnis. — ³ resina. — ⁴ omnis. — ⁵ deaforitici. — ⁶ alii. — ⁷ alii. — ⁸ omnis.

* Le manuscrit Ab donne sous la lettre Q une longue série de médicaments empruntés au livre II de la Synopsis; tous les articles commencent par *Quae*, dans la traduction latine; c'est probablement là ce qui a amené la confusion.

Aa

scineni⁹, masticem¹⁰ autem eam nominant pro hoc quod modicum¹¹ stiptica¹² est, ut ed¹³ stomachum et bentrem et epatis defectus sanat¹⁴ et fleumonas¹⁵. jubat¹⁶ et desiccat; sine¹⁷ molestia aliquantum etiam acredinem¹⁸ habet¹⁹ et maxime pro hoc et leptomeris²⁰ est. Aliorum vero²¹ omnium terebentina praecellit²², diaforetica²³ est²⁴ magis plus de mastice, ita ut proiciat et scavias sanat et profundas plagas²⁵ et bulnera magis ab aliis repleat et purgit²⁶.

La

resina; masticis autem pro hoc nominatur, qui modicum stiptica est, pro qua re et stomachum et ventrem et epar defectum corroborat et inflammationes eorum jubat absque molestia et aliquantum acridinem habet, propterea leptomeris est. Praeter has aliorum omnium terebentina praecellit, nam diaforetica est et plus quam mastices, ita ut proiciat et scavias sanat et profundas plagas et vulnera magis ab aliis replet et purgat.

III. *Rosa*. Rosa aquoso¹ calore² mixta est, duo³ igitur in ea alterius qualitates⁴ sunt, stipticae⁵ et amarae⁶. Flores⁷ autem rosae magis sunt reptices⁸, manifeste⁹ ergo et propter hoc et desiccativae¹⁰ sunt.

XLIII. *Rosa* acoso calore mixta est, duo igitur in ea qualitates alternae sunt, stipticae et amare. Flores autem rosae magis plus sunt stiptice manifeste et propter hoc desiccativae sunt.

V. *Ripos*¹ de statuis². Ripos³, id est sordes⁴ quod de statuis tollitur, diaforeticus⁵ est et malacticus ut et indigesta fymata⁶ digeret⁷. De palestra⁸ autem ripos⁹ qui tollitur optime sanat flegmonas mamillarum, etenim rovoem¹⁰ in eis¹¹ extinguit et quod supercurrit reprimit¹² et quod¹³ jam¹⁴ intus¹⁵ continetur digerit.

FINIT DE¹⁶ R, INCIPIT PER¹⁷ S.

XLV. *Ripos* de statuis quod tollitur diaforeticus est et malacticus, ita ut indigesta fymata digerat. De palestra autem tripas qui tollitur mirabiliter inflammationes mamillarum, nam et roborem in eis extinguit et quod supercurrit reprimit et quae jam intrinsecus continetur digerit.

FINIT DE R, INCIPIT DE S.

[Σ, t. V, p. 634.]

I. *Sandarices*¹ caustica² est virtute³,

XLVI. *Sandarices* caustica est vir-

⁹ scinafi. — ¹⁰ masticim. — ¹¹ medica. — ¹² stipticam. — ¹³ et. — ¹⁴ sanat. — ¹⁵ flegmonas. — ¹⁶ sanat addit. — ¹⁷ semen. — ¹⁸ agridinem. — ¹⁹ habit. — ²⁰ leptomeris. — ²¹ virum. — ²² praecellit. — ²³ diaforetica. — ²⁴ et addit. — ²⁵ plagas. — ²⁶ porigit. — *Rosa*. ¹ acosa. — ² calorem. — ³ duo deest. — ⁴ qualitat. — ⁵ stiptica. — ⁶ amara. — ⁷ floris. — ⁸ repticis. — ⁹ manifesti. — ¹⁰ desiccativi. — *Ripos*. ¹ ripus. — ² de statuis deest. — ³ ripus. — ⁴ sordis. — ⁵ diaforeticus. — ⁶ fyma. — ⁷ digerit. — ⁸ palestra. — ⁹ ripus. — ¹⁰ robore. — ¹¹ mentis. — ¹² reprimit. — ¹³ qui. — ¹⁴ am. — ¹⁵ intus. — ¹⁶ de deest. — ¹⁷ per deest. — *Sandarices*. ¹ sandaracis. — ² causticam. — ³ virtutem.

Aa

quemadmodum et arsenicus⁴, id est auropimentum⁵; merito⁶ ergo diaforetica⁷ virtus ejus mixta est repticae⁸, id est projectoriae⁹.

La

tutem, quemadmodum et arsenicus; merito ergo diaforetica virtus ejus mixta est stipticas.

II. [48 v°] *Satyrión*¹. *Satyrión*² humida³ est⁴ calida temperantia⁵; lividinem⁶ excitat et maxime radix ejus.

XLVII. *Satyrios* humida est et calida distemperantiam, et ideo libidinem excitat et maxime radix ejus.

III. *Selenon*¹. *Selenus*² appius dicitur; in tantum calida³ est ut urinas⁴ et menstrua mobat et⁵ inflationem⁶ stomachi⁷ tollat et magis ipsa quam⁸ semen ejus⁹.

XLVIII. *Selenas* appius dicitur. Appius in tantum calida est virtutem et hurinam et menstruas movat et inflationes stomachi tollat et magis ipsa quam semen ejus.

III. *Seris*, *intyva*¹. *Seris* dicitur intyba²; sicca et frigida³ est temperantia mediocriter.

XLVIII. *Seres*, intuba, sicca et frigida est et temperantia mediocriter.

V. *Seseleos*¹. *Seseleos*², id est sile³; simen⁴ ejus calidus⁵ in tantum est ut balde sit leptomeris⁶, id est extenuans humores⁷; pro qua re epilepticos⁸ et hortomnoicos⁹ jubat.

L. *Seseleus*, siles. Semen ejus in tantum calidus est ut nimis sit leptomeres, id est extenuandi participationem habet; pro qua re et epylepticus et ortofnoicus jubat.

VI. *Sesamus*¹. *Sesamus*² emplasticus³ est simul et malacticus et⁴ mediocriter calidus⁵. Virtus autem ejus et olei⁶ ex ipso factus bel decoctio hervae⁷ ipsius una est virtus⁸.

LI. *Sesamus* emplasticus est et mediocriter calidus. Virtus autem ejus et oleus ex ipso factus vel decoctio herbae ipsius una est.

VII. *Sices*¹. *Sices*, id est cocumeres² maturi³ leptomeristera⁴ substantia est

LII. *Syces* cocumeres dicuntur. Maturi leptomeristeras sunt substantia, id

⁴ arsenicus. — ⁵ auropimento. — ⁶ meritum. — ⁷ diaforetica. — ⁸ reptici. — ⁹ projecturiam. — *Satyrión*. ¹ satirion. — ² satirion. — ³ humida. — ⁴ et addit. — ⁵ tempore. — ⁶ libidem. — *Selenon*. ¹ selinon. — ² selinon. — ³ caledus. — ⁴ hurina. — ⁵ et deest. — ⁶ inflationis. — ⁷ stomachi. — ⁸ aqua. — ⁹ sementia. — *Seris*. ¹ intyva deest. — ² intuba. — ³ frigida. — *Seseleos*. ¹ seseleus. — ² seseleus. — ³ siles. — ⁴ semen. — ⁵ caledus. — ⁶ leptomeris. — ⁷ humoris. — ⁸ epilepticus. — ⁹ ortopnoicus. — *Sesamus*. ¹ sisamus. — ² sisamus. — ³ implasticus. — ⁴ et deest. — ⁵ caledus. — ⁶ oleus. — ⁷ ervi. — ⁸ virtus deest. — *Sices*. ¹ sicias. — ² cocumeris. — ³ matura. — ⁴ leptomeristerra.

^{La}
^{Aa} et projectoriam⁵ et anputatoriam⁶ habet⁷ virtutem, unde et diuretici⁸ sunt et clarificant membra⁹, et magis si¹⁰ siccatum fuerit semen ejus et postea tunsus et cretus subtiliter. Contenit autem in se humida et temperantia, multas quidem¹¹ semen ejus et radix desiccata sunt, quia non sunt humida natura sed mediocriter siccata¹².

est nimium extenuandi participat, et projectoriam et amputatoriam habet virtutem, pro qua re et diuretici sunt et clariores reddunt membra, et magis si fuerit siccatum semen ejus et postea tonsus et cretus criblo. Contenuit autem in se humida temperantia multa, semen autem ejus et radix siccata sunt virtutem, sed mediocriter siccata.

VIII. *Sicia agriu*¹. *Siciu agriu* cocumeres² silvatici³ sunt, et de cocumeres⁴ ipsius fit elacterium⁵, non minus radicibus aut foliis ejus hutilis⁶ est ad sanandum. Elaterius enim menstrua provocat et partus corrumpit adposita. Optima est autem et ictericis⁷ in naribus cum lacte [49] inmissa⁸ et capitis dolores⁹ diuturnos¹⁰ sanat. De radice¹¹ ipsius sucus vel foliis inbecilliores¹² elaterio¹³ sunt¹⁴. Radix autem ejus riptici diaforetici¹⁵ malactici virtute¹⁶ est; siccior autem in eo est cortex virtute.

LIII. *Syciu agriu* cocumeres silvestres. De cocumeres enim ipsius elaterius non minus autem radices et folia ipsius utilia sunt ad sanitatem. Elaterius qui ex cocumeres ejus fit menstrua educit et conceptus pecus conrumpit adpositus. Optimus enim et ictericis est in naribus cum lacte muliebri missus et cefalicas passiones sanat. Sucus autem de radicibus ejus factus et foliis inbicillior elaterio est. Radix autem ejus projectoriam et diaforetica et malactica virtutem est; desiccata autem cortex ejus est.

[? VIII. *Silfu*¹.] *Silfius* calidissimus² est, non solum sucus ipsius, sed et folia et fructus ejus et radix calefaciunt fortiter. Sunt enim inflativa substantia omnia ista, et propter hoc indigesta. Cocta ea et pota cum modico³ mel urinas difficile⁴ facientibus subbenit; sucus autem ejus cum lacte resolutus et in aure infusus emicranium⁵ curat. Extrinsicus⁶ autem adposita plus activa est et maxime⁷ opor⁸ ipsius; elcticis⁹ valde

LIII. *Silfu*. *Silfii* calidissimus est quidem sucus ejus et non solum sucus, sed folia et semen ejus substantia omnino et propter hoc indigesta est. Cocta vero cum aqua et cum mel modicum pota difficultatem hurnae adjuvat; opus autem ejus id est sucus emigranium curat. Extrinsecus autem adpositus plus activa est et maxime omnium opus ipsius tracturiam habet virtutem et purgativam propter praedictam ejus tem-

⁵ projectoriam. — ⁶ amputatoriam. — ⁷ habit. — ⁸ diuritici. — ⁹ membra. — ¹⁰ s. deest. — ¹¹ semen ejus quidem deest. — ¹² siccativas. — *Sicia agriu*. ¹ acrio. — ² cocumeris. — ³ selvatico. — ⁴ cocumeris. — ⁵ elacterium. — ⁶ utilis. — ⁷ ictericis. — ⁸ inminsa. — ⁹ doloris. — ¹⁰ duoturnus. — ¹¹ radice. — ¹² inbicillioris. — ¹³ elaterie. — ¹⁴ sunt deest. — ¹⁵ deaforetici. — ¹⁶ virtutem. — *Silfu*. ¹ silfius. — ² calidissimus. — ³ modicum. — ⁴ difficile. — ⁵ emigranium. — ⁶ extrinsecus. — ⁷ omnium addit. — ⁸ oporum. — ⁹ elcticis deest.

^{As} habens virtutem¹⁰ et purgativam¹¹ propter praedictam ejus temperantiam¹².

^{La} perantiam, nam opus id est sucus ejus Latini lasar dicunt.

X. *Spungia*. Spongia¹ usta acram² et diaforeticam³ est virtutem⁴. Facit enim ad sanguinis fluxum ex vulneribus admixtus⁵ asfalto⁶ sicco, quod si non sit piciem⁷. Nova autem spongea⁸ per se ipsa manifeste⁹ desiccat. Si quis autem¹⁰ super vulnera ea sola cum aqua aut posca¹¹ aut vinu¹², glutinat¹³ ea, similiter autem cruentis medicaminibus.

LV. *Spongia* husta acra et diaforetica est virtutem. Facit enim ad sanguinis fluxum de vulneribus admixtus de aspalto pulver, quod si non sit pice admiscet. Nova autem spongia per se ipsa sola manifeste desiccat. Si quis enim utatur eam super vulnera sola cum aqua aut posca aut vino, glutinat vulnera, similiter facit cruentis medicaminibus.

XI. *Spondiliu*¹. Spondilion semen acra² virtute³ est; facit autem ad astmaticos⁴, et ad epilepticos⁵ optimum medicamen est; jubat autem et ictericos⁶. Radix autem ejus similem habet⁷ birtutem et ad haec omnia facit; adhuc⁸ etiam⁹ ex syringia¹⁰ callositatem¹¹ auferit. Oportet¹² autem radere eas et sic inponere.

LVI. *Spondilion* semen acra virtute est; facit ergo ad asmaticus, et ad epilepticus optimum medicamen est. jubat et hictericis. Radix autem ejus similem habet virtutem et ad haec omnia facit; adhuc etiam syringii callositatem auferet. Oportet autem eam radere et sic mittere.

XII. *Stear*. Stear dicitur adeps¹ porcina; propter hoc proxima est ad jubamen quia de oleo² malacticotera est [49 v°] et digestivior; propterea³ ad inflammationes⁴ in cataplasmis⁵ admixta expeditior est. Quibus autem mordicationes⁶ in ano sunt aut intestino cholo⁷, inicimus caprinum⁸ magis adipem⁹, quod densat facile pinguedine¹⁰ sua; quod si non sit ad propter,

LVII. *Stear* adeps dicitur. Adeps porcina propter hoc maxima est ad juvandum, quia de oleo malacticotera est et digestibilior; propterea inflammationes in cataplasmis admixta expeditior est. Quibus autem mordicationes in ano sunt aut in intestino colo inicimus caprino magis adipem; propter quod densat facile pinguidinem suam; quod si non sit ad propter, caprunum similiter oleo

¹⁰ virtutem. — ¹¹ et addit. — ¹² temperancia. — *Spungia*. ¹ spungia. — ² agra. — ³ diaforetica. — ⁴ virtute. — ⁵ amixtus. — ⁶ asfaltus. — ⁷ pice. — ⁸ spungia. — ⁹ manifesti. — ¹⁰ mutatur eam addit. — ¹¹ posca. — ¹² vino. — ¹³ glutinat. — *Spondilia*. ¹ spondilion. — ² agra. — ³ virtutem. — ⁴ stomachus. — ⁵ epilepticus. — ⁶ hictericus. — ⁷ habit. — ⁸ adhuc deest. — ⁹ et addit. — ¹⁰ eringia. — ¹¹ callositatem. — ¹² oportet. — *Stear*. ¹ adypis. — ² olio. — ³ propterea. — ⁴ inflammationis. — ⁵ cataplasma. — ⁶ mordicationis. — ⁷ in testiculo. — ⁸ caprunum. — ⁹ adderem propter. — ¹⁰ pinguidine.

^{Aa} caprunum similiter oleo¹¹ utimur; parigorizat¹² mordicationes¹³ dysintericis¹⁴ et tenesmo¹⁵ patientibus. Quibus¹⁶ autem in profundo sunt mordicationes¹⁷ ex tenui¹⁸ factas humore, adipe¹⁹ anserinum injecimus²⁰ aut certe²¹ pullorum inicimus adipes²². Omnes²³ ergo adipēs²⁴ birtute²⁵ sunt humida et calida, sed adeps porcina²⁶ mediocriter est calida²⁷; sevus²⁸ taurinus multo²⁹ calidior est et sicci³⁰or; vitulinus vero minus calidior a taurino est³¹; edorum vero³² et caprarum et hircorum post taurorum calidiores³³ et diaforeticotera³⁴ sunt; leonis autem omnibus quadrupedibus³⁵ calidior est et leptomeris³⁶. Vetustus enim factus adeps³⁷ omnes³⁸ a se ipso plus fit calidior et leptomeris³⁹ et diaforeticoteros⁴⁰.

XIII. *Scandix*¹. *Scandix*² calefacit et desiccatur fortiter et diurecus³ est; merito ergo et⁴ viscerum⁵ est purgativus⁶.

XIII. *Scilla*¹. *Scilla*² miticis³ id est anputativa⁴ nimis est virtute⁵, non autem fortiter est calida. Melius enim est assa aut elixa eam⁶ uteri⁷; resolvitur igitur fortis in ipsa quae est birtus.

XV. *Scolimbu*¹. *Scolimbu* cardu² credo esse³ silbaticu⁴. Radix ejus calida

^{La} utimur; mitigat enim mordicationes dysintericis vel termo patientibus. Quibus autem in profundo mordicationes ex tenui humore generatas, adipem anserinum enicimus aut certe pullorum adipem. Similiter omnes ergo adipēs virtute sunt humida et calida, sed adeps porcina mediocriter est calida; debus vero taurinos multum callidior est; vitulinus autem minus calidior taurino, aedorum vero et caprunum et hircorum post taurinum calidiores et diaforeticori sunt; leonis autem adeps omnibus quadrupedibus et calidior est et nimis extenuaturius. Vetustus enim adeps factus omnino a se ipso plus fit calidior et leptomeresterus et diaforeticoterus.

LVIII. *Scandix* calefacit et desicat fortiter et diaforeticus est; merito ergo viscerum est purgativus.

LVIII. *Scylla* amputativa est virtutem, non autem nimis est calida. Melius enim est eam assam aut elixam uti; resolvitur igitur fortis in ipsa quae est virtus.

LX. *Scolimbu* cardus dicitur silvestris. Radix ejus nimis calida est et

¹¹ olio. — ¹² paragorizat. — ¹³ mordicationis. — ¹⁴ desentericis. — ¹⁵ tenismo. — ¹⁶ quibus *desert*. — ¹⁷ mordicationis. — ¹⁸ tenui. — ¹⁹ adypem. — ²⁰ inicimus. — ²¹ certi. — ²² adypis. — ²³ omnis. — ²⁴ adhyps. — ²⁵ virtutis. — ²⁶ porcina. — ²⁷ calidas. — ²⁸ sevos. — ²⁹ multum. — ³⁰ sicci³⁰or. — ³¹ est *desert*. — ³² virum. — ³³ calidioris. — ³⁴ deaforeticustera. — ³⁵ quatropedibus etenim. — ³⁶ liptomeristatus. — ³⁷ adype. — ³⁸ omnia. — ³⁹ liptomeristeros. — ⁴⁰ deaforeticusteros. — *Scandix*. ¹ scandex. — ² scandex. — ³ diureticus. — ⁴ quod. — ⁵ viscitum. — ⁶ purgativos. — *Scilla*. ¹ scella. — ² scella. — ³ ad medicis. — ⁴ amputativa. — ⁵ virtutem. — ⁶ elixata. — ⁷ utire. — *Scolimbu*. ¹ scolimbu. — ² cardo. — ³ credicis. — ⁴ selvaticum.

^{La}
et sicca¹ nimium est; habundantius² educit urinas male olentes³, si quis eam in vino cocta vibat⁴; et ubicumque in corpore malus odor⁵ fuerit [50] sanat sub assellis¹⁰ vel in alio quolibet¹¹ membro¹².

sicca virtutem; habundanter enim educit hurinas male olentes, et si quis eam in vino coctam bibat; et ubicumque odor malus fuerit aut in ascellis aut in alio quolibet loco per hurinas educendo sanat.

XVI. *Scordion*. Scordion dicitur alium¹. Ex dibersorum virtute² est compositus³, etenim amarum in se habet⁴ aliquantum et stipticum et acrum⁵. Purgat etiam simul et calefacit viscera, et menstrua et urinas movit, et spasmata et rigmata quae⁶ cum infraxin fiunt jubat, et magna cruenta bulnere inposita ex alio viride cataplasma glutinat⁷. Purgat etiam et sordida⁸ ulcera bulnerum et ad cicatricem perducit malitiosa⁹ bulnere siccus¹⁰ pulvis¹¹ supersparsus.

LXI. *Scordion* alium dicitur. Ex diversorum virtutem est compositus, etenim amaram in se habet aliquantum et stipticum et acrum. Purgat enim et simul calefacit viscera, et menstrua et hurinas movit, et spasmata et rigmata quae cum infraxin fiunt jubat, et cruenta grandia vulnere cataplasma de viride alio inposita gluttinat. Purgat etiam sordida vulnere ulcera et ad cicatricem perducit malitiosa vulnere siccus pulvis supersparsus.

XVII. *Scorodon*. Scorodon calefacit et siccatur fortiter et sanguisugas¹ proicit, ut aliud² nihil melius opus sit.

LXII. *Scorodos*. Scorodon calefacit et siccatur vehementer et sanguisucas proicit, et nihil aliud aliquid amplius opus habeat.

XVIII. *Smyrna*¹. Smyrna² murra³ dicitur. Calefacit enim multum et siccatur; supersparsus⁴ igitur super⁵ plagas⁶ in capite factas glutinat⁷, id est jungit ora⁸ et sanat. Occidit autem et⁹ lumbricos¹⁰; et pecus in bentre occidit et educit mortuum. Habet¹¹ enim in se projectoriam¹² virtutem.

LXIII. *Smyrnes*. Smyrnes myrra dicitur. Calefacit enim multum et desiccatur; sparsus enim super plagas in capite factas gluttinat. Occidit enim et lumbricus et pecus in utero et mortuum extrahit. Habet enim in se projectoriam virtutem.

¹ sicca desit. — ² abundancius. — ³ olentia. — ⁴ bibat. — ⁵ odoris. — ¹⁰ ascilis. — ¹¹ quodlibet. — ¹² membro. — *Scordion*. ¹ oleum. — ² virtuti. — ³ compositus. — ⁴ habit. — ⁵ agrum. — ⁶ qui. — ⁷ gluttinat. — ⁸ sordita. — ⁹ malitiosa. — ¹⁰ sicco. — ¹¹ pulvi. — *Scorodon*. ¹ sanguisucas. — ² aliut. — *Smyrna*. ¹ smirna. — ² smirna. — ³ mirra. — ⁴ superspargis. — ⁵ sub. — ⁶ plagas. — ⁷ gluttinat. — ⁸ jungetur. — ⁹ et desit. — ¹⁰ lumbricus. — ¹¹ habit. — ¹² projecturiam.

^{La}
 XVIII. *Smyrnion*¹. *Smyrnion*², id est
*olisatron*³, valde calidus⁴ et siccus est et
 diureticus⁵ est et menstrua educit⁶.

^{La}
 LXIII. *Smyrnion*, *ososatron*, valde
 calidus et siccus est et diureticus est et
 menstrua educit.

XX. *Sideritis*. *Sideretes*¹, qui et myr-
*riofilla*² aut *millefolia*³, Romani vero
ferrariam vocant, diuturna⁴ et quae⁵ vix
 ad cicatricem veniunt vulnera sanat.

LXV. *Sideretes myriofilla*, *ferraria*,
sceparnion dicitur; diuturna et quae vix
 ad cicatricem veniunt vulnera sanat.

XXI. *Stybeos*¹. *Stybes*² *simen*³ et
 folia stipticam habent virtutem⁴ et sic-
 cativam satis, propter quod ejus [50 v]
 decoctionem⁵ dysinterici⁶ initiuntur⁷ et
 de auribus manantem⁸ pus sanat in-
 missa⁹, et glutinatoria¹⁰ est magnis¹¹
 vulneribus cruentis. Hutiliter¹² autem in
 plagis¹³ glutinat¹⁴, si cum vino coqua-
 tur¹⁵ nigro, austero vel stiptico; desiccatur
 enim fortiter omnia quae contra natura
 sunt humida. Folia autem ejus virides¹⁶
 trita et cataplasma inposita aemor-
 roidas¹⁷ reprimunt¹⁸ et ex percussu¹⁹
 oculis incyris²⁰ factam²¹ superpositam²²
 jubat.

LXVI. *Stybeos semen* et folia stiptica
 sunt virtutem et desiccativa satis, prop-
 terea de ejus decoctione dysinterici eni-
 ciuntur et de auribus pus manantem
 sanat stillata, et magis vulneribus
 cruentis glutinatoria est. Utilius autem
 in plagis glutinat, si cum vino nigro aut
 austero aut stiptico quoquatur; desiccatur
 enim fortiter omnia quae contra natura
 sunt humida. Folia autem ejus virides
 trita et cataplasma inposita in ano ae-
 morroidas reprimunt et ex percussu in
 oculis syncisin facta subposita jubat.

XXII. *Styrax*¹. *Storax* calefacit², ma-
 laxat, digerit, propter quod tussis³ et ca-
 tarros⁴ et corizas et bracos⁵ jubat et⁶
 menstrua extrahit⁷ pota⁸.

LXVII. *Styrax*. *Stora* calefacit, ma-
 laxat et digerit, propterea tussis et ca-
 tarros et corizan et broncus jubat et
 menstrua extrahit pota.

XXIII. *Syca xeira*¹. *Syca*² *xeira*³, id
 est ficus⁴ siccus⁵, calefaciunt mediocri-
 ter; habent autem aliquid et leptome-

LXVIII. *Syca rixa*, ficus siccus, calefa-
 ciunt mediocriter; habent autem aliquam
 extenuandi partem, ex qua habundanter

Smyrnion. ¹ smernion. — ² smirnon. — ³ olisandro. — ⁴ caledus. — ⁵ dioriticus. —
⁶ educit deest. — *Sideritis*. ¹ sideritis. — ² meriofilia. — ³ sciparnion. — ⁴ diuturnam.
 — ⁵ qui. — *Stybeos*. ¹ stibis. — ² stibis. — ³ semen. — ⁴ virtutem absque mordicacio-
 nem et siccativam addit. — ⁵ decoctionem. — ⁶ dysinterici. — ⁷ iniciuntur. — ⁸ manan-
 tem. — ⁹ immensa. — ¹⁰ glutinatura. — ¹¹ magis. — ¹² utilis. — ¹³ plagas. — ¹⁴ glut-
 tinat. — ¹⁵ quoquatur. — ¹⁶ viridia. — ¹⁷ emuroidas. — ¹⁸ reprimunt. — ¹⁹ percussu. —
²⁰ incyris. — ²¹ facta. — ²² superposita. — *Styrax*. ¹ storax. — ² calefacit. — ³ tussis.
 — ⁴ catarro. — ⁵ brangcus. — ⁶ et deest. — ⁷ extrahit. — ⁸ putata. — *Syca xeira*. ¹ sica.
 — ² xira. — ³ sica. — ⁴ xira. — ⁵ ficus. — ⁶ siccus.

^{La}
^{Aa}rian⁷, id est extenuandi vel suptiliandi⁸ partem aliquam, ex quibus habundanter⁹ digestibiles¹⁰ sunt ad duros¹¹ tumores¹², et mox eis¹³ diaforisin¹⁴ facit¹⁵. Fici autem hii¹⁶ qui silbestres¹⁷ appellantur¹⁸ acres¹⁹ sunt et diaforetica²⁰ sunt virtute²¹, sic et illi qui caprofici dicuntur²².

digestibiles sunt ad duros tumores et mox diaforisin faciunt. Caprofici autem acra et diaforitica sunt virtutem, sic et illi qui fici silvestres appellantur.

XXIII. *Scynos*¹. *Scynos*² ex aquosa substantia³ paulatim calidus est et terrestrem frigidorem non multum compositus est; desiccatur igitur satis, et secundum⁴ calorem suum vel frigidorem differentiam⁵ medius est. Similiter⁶ autem et in⁷ omnibus partibus ipsius habet⁸ partem stipticam. Et si⁹ ex biridibus foliis sucos¹⁰ exprimas¹¹, simili¹² est virtute¹³, unde potata sanat dysinterias¹⁴ et ciliacas¹⁵ passiones¹⁶ et sanguinem exputantibus et ex matrice fluxum sanguinis patientibus et anum¹⁷ foras prorumpentem [51] vel matricem butilissimus¹⁸ est.

LXVIII. *Scynon*, lentiscus, de aquosa substantia modice calidus est et de terrestrem frigidorem non multum habet, desiccatur igitur satis, et secundum calorem vel frigidorem suum differens medius. Similiter autem et in omni parte ipsius habet stipticam partem. Et si ex viridibus foliis succus ejus exprematur simili est virtutem, unde in potionem data sanat, aut anum foris prorumpentem aut os matricis exeuntem utilissimus.

XXV. *Scynanthus*¹. *Scynanthus*² calefacit mediocriter et stipticus est non satis, non separatus a leptomeria³ natura, propterea⁴ et diureticus⁵ est et menstrua educit. Jubat autem in epate et bentrem et stomacho⁶ inflammationis⁷.

LXX. *Scynuanthus* calefacit mediocriter et stipticus est non satis, et non est saeparatus a leptomeriae naturaliter; et propterea diureticus est et menstrua educit. Juvat autem in epate et ventre et stomacho factas inflammationes.

FINIT DE S, INCIPIT PER T.

FINIT DE S, INCIPIT DE T.

⁷ leptomeria. — ⁸ subtiliant. — ⁹ abundanter. — ¹⁰ digestibis. — ¹¹ durus. — ¹² tumoris. — ¹³ ejus. — ¹⁴ diaforisin. — ¹⁵ faciunt. — ¹⁶ hy. — ¹⁷ selvestra. — ¹⁸ appellantur. — ¹⁹ acri. — ²⁰ diaforitica. — ²¹ virtuti. — ²² dicunt. — *Scynos*. ¹ scinus. — ² scinus. — ³ substantia. — ⁴ sedum. — ⁵ deferencia. — ⁶ similis. — ⁷ in deest. — ⁸ habit. — ⁹ sic. — ¹⁰ sucus. — ¹¹ expremat. — ¹² similem. — ¹³ virtutem. — ¹⁴ desenterias. — ¹⁵ ciliacas. — ¹⁶ passionis. — ¹⁷ adnum. — ¹⁸ utilissimus. — *Scynanthus*. ¹ scinanthus. — ² scinanthus. — ³ leptomeris purgare a. — ⁴ propterea. — ⁵ diuriticus. — ⁶ stomacho. — ⁷ inflammatur. — ⁸ de deest. — ⁹ per deest.

[Θ, t. V, p. 613.]

An

I. *Thapsia*¹ acerrima est fortiter et calidissima virtute² cum humectatione³. Extrahit⁴ ergo de profundo violenter humores⁵ et sic diaforisin⁷ facit, id⁸ quod extrahit⁹ diu¹⁰ tempore operatur haec.

La

LXXI. *Tapsia*. *Tapsia* acerrima est nimis et calidissima virtutem cum humectationem. Extrahit enim de profundo humores violenter et sic diaforisin facit, id quod extrahit de profundo enim tempore haec operatur.

II. *Thermos*¹, *lupinus*². *Thermos*³ *lupinus*⁴ dicitur. Comestus⁵ ergo emplasticos⁶ est medicamen, habet⁷ autem natam⁸ in se amaritudinem projectoriam⁹ et diaforeticam¹⁰. Occidit autem et¹¹ lumbricos¹² si¹³ cataplasma inponatur. Et per ore¹⁴ cum mel in electarii¹⁵ modum datus¹⁶ aut¹⁷ cum posca¹⁸ potatus, non solum haec sed et decoctio¹⁹ ejus lumbricos²⁰ educere²¹ consuerunt²², sed et fumentatione adhibita ex ea extrinsecus²³ jubat alfus²⁴, acoras, exanthemata²⁵, scabias²⁶, gaggrenas²⁷, ulcera pessima desiccant²⁸ sine mordicatione²⁹. Purgat autem et epar et splen cum ruta et piper potui datus; extrahit³⁰ autem et menstrua et pecus de matrice³¹, cum myrta³² et mel matrici adposita; sine mordicatione est diaforetica³³. Farina autem ex eo facta apostimas³⁴ diafori³⁵ cataplasmat³⁶ cum oxymelle³⁷, sanat etiam³⁸ grandes³⁹ plagas⁴⁰ et bulnere

LXXII. *Thermus*, *lupinus*. Comestus igitur emplasticus est medicamen, habet enim naturalem in se amaritudinem et projectoria est et digestoria. Occidit ergo lumbricus si ex eo inponatur cataplasma. Et per ore in electario modum cum coeliarium datus aut cum posca potatus, non solum haec sed et decoctio ejus liberatur lumbricus educere consuerunt. Nam et fumentatio ex ea adhibitus extrinsecus tollit alfus et acoras et exanthemata, scavias, gangrenas, ulcera pessima desiccant sine mordicationem. Purgat autem et epar et splen data in potionem cum ruta et piper, extrahit menstrua et pecus de utero cum myrta et mel matrici ori adposita et sine mordicationem digerit. Farina autem ex eo facta optimas digerit cum oxymelle coctas, sanat enim et majores plagas, sed et vulnera non solum lividam, nam et cyradas et fymata dura curat cum aceto cocta aut in aceto

Thapsia. ¹ *tapsia*. — ² *virtutem*. — ³ *humectacionim*. — ⁴ *extrahit*. — ⁵ *humoris*. — ⁶ *et deest*. — ⁷ *deaforisin*. — ⁸ *id deest*. — ⁹ *extrahit*. — ¹⁰ *duo*. — *Thermos*. ¹ *termus*. — ² *lupinus deest*. — ³ *termus*. — ⁴ *lupinus*. — ⁵ *commixtus*. — ⁶ *emplasticus*. — ⁷ *habit*. — ⁸ *innatam*. — ⁹ *projecturiam*. — ¹⁰ *deaforeticam*. — ¹¹ *et deest*. — ¹² *lumbricus*. — ¹³ *sic*. — ¹⁴ *hore*. — ¹⁵ *electuario*. — ¹⁶ *datur*. — ¹⁷ *autem*. — ¹⁸ *pusca*. — ¹⁹ *decoctio*. — ²⁰ *lumbricus*. — ²¹ *educit*. — ²² *consuerunt deest*. — ²³ *extrinsecus*. — ²⁴ *alfos*. — ²⁵ *exantimatas*. — ²⁶ *scavias*. — ²⁷ *gangrinas*. — ²⁸ *enim addit*. — ²⁹ *mordicationem*. — ³⁰ *extrahit*. — ³¹ *matrici*. — ³² *mirta*. — ³³ *diaforetica*. — ³⁴ *adpostumas*. — ³⁵ *diaforetica*. — ³⁶ *cataplasma*. — ³⁷ *oximelli*. — ³⁸ *et addit*. — ³⁹ *grandis*. — ⁴⁰ *sed addit*.

^{4a} non solum livida⁴¹, sed et cyradas⁴² et fimata⁴³ dura curat. In aceto enim est coquenda⁴⁴ aut aceto et mel aut in⁴⁵ posca⁴⁶ daforisin facit. Non solum quae livida sunt, sed et ea⁴⁷ omnia quae [51 v°] supradicta sunt decoccio ipsius vel farina operare solet⁴⁸.

III. *Thion, sulfur*¹. Thion sulfur² dicitur; omnis ergo sulfur³ elcticen⁴ est virtute⁵ et calida et leptomeris⁶ est⁷, ut etiam ad plurima resistat venena⁸ et scavias et lepras et inpetigines⁹ sanat¹⁰ cum resina¹¹ thereventina¹² mixta; purgat enim tales¹³ omnes¹⁴ passiones¹⁵.

III. *Thlaspeos*¹. Thlaspeos² semen acra est³ virtute⁴ et que intrinsicus⁵ nascuntur bulnere, id est apostimas rumpit potata et menstrua educit et pecus in utero⁶ corrumpit et expellit, et per anum⁷ injecta per clysterem⁸ sciaticos⁹ sanat, sanguinentum¹⁰ educens¹¹ humorem¹².

V. *Thridax*¹. Thridax lactuca dicitur; humida et frigida est non quidem novissima, propterea² ad calidas inflammationes³ jubat, et ad modicas et leves⁴ heresipelas⁵ facit, et comesta⁶ sitim⁷ tollit. Semen autem ejus potus reprimat⁸ gonorrhiam⁹, unde¹⁰ et eis qui per

^{La} et mel aut in posca diaforisin facit, non solum in ea quae livida sunt. Ea omnia decoctio ipsius vel de farina cataplasma haec operari solent.

LXXIII. *Thia, sulfur*. Omnis ergo sulfur elcticin est virtutem, id est ad seducentem; calidus est et extenuaturius ut etiam ad plurima resistat venena et scavias et lebras et inpetigines curat. Cum resina ergo terebentina mixtus sulfur purgat, omnes tales passiones sanat.

LXXIII. *Thlaspeos*. Thlaspeos semen acra est virtutem et qui intrinsicus nascuntur vulnera, id est apostemas in potionem data rumpit et menstrua educit et pecus in utero conrumpit et extrahit, et ab inferiore partem per clysterem injecta scyaticus sanat, sanguinentum educendo humorem.

LXXV. *Thridax* lactuca humida et frigida est non quidem novissima, propterea ad calidas inflammationes adhibita jubat et ad modicas et lebras erisipilas facit, et sic comedatur sitem tollit. Semen autem ejus potus reprimat seminis fluxum, unde eis qui

⁴¹ libita. — ⁴² ciratas. — ⁴³ femata. — ⁴⁴ quoquenda. — ⁴⁵ in deest. — ⁴⁶ posca. — ⁴⁷ ea deest. — ⁴⁸ solent. — *Thion*. ¹ sulfur deest. — ² sulfur. — ³ sulfur. — ⁴ electicim. — ⁵ virtutem. — ⁶ leptomeria. — ⁷ est deest. — ⁸ vinina. — ⁹ inpetiginis. — ¹⁰ sanat. — ¹¹ et addit. — ¹² terebentina. — ¹³ talis. — ¹⁴ omnis. — ¹⁵ passionis. — *Thlaspeos*. ¹ thlaspeus. — ² thlaspeo. — ³ calidam habet. — ⁴ virtutem. — ⁵ intrinsicus. — ⁶ bultero. — ⁷ ano. — ⁸ clysterem. — ⁹ sciaticus. — ¹⁰ sanguinolentum. — ¹¹ educit. — ¹² humorem. — *Thridax*. ¹ thridax. — ² propterea. — ³ inflammationis. — ⁴ levis. — ⁵ erisipelas. — ⁶ cummixta. — ⁷ sidem. — ⁸ reprimat. — ⁹ gonorrhia. — ¹⁰ mandat.

La

somnium¹¹ semen proiciunt datur v-
bere¹².

per somnum semen proiciunt bibere da-
tur.

VI. *Thimbra*. *Thimbra satureia*¹ di-
citur, calefacit et desiccat satis et exte-
nuat manifeste², propterea³ et urinas⁴
et menstrua movet et pecus extrahit⁵ et
viscera purgat si potui detur, et de tho-
race⁶ et pulmones⁷ per exputa⁸ purgat.

LXXVI. *Thimbra*, *satureia*, calefacit
et desiccat nimis et extenuat manifeste,
pro qua re et urinas et menstrua movet
et pecus extrahit et viscera purgat si
potui datur juvat, et de thoracem vel
pulmones purgat et per ore sputa ex-
pellit.

[T, t. V, p. 638.]

VII. *Termetu*¹. *Termetu*² cortex et
folia et fructus habent aliquid in se
stipticum, sed et calefaciunt satis, desic-
cant quidem satis³, humectant⁴ autem
mediocriter, et adhuc magis fructus
ejus diureticus⁵ est et splen jubat.

LXXVII. *Termentu*. Cortex et folia
ejus et fructus habet aliquid in se stipti-
cum et calefaciunt nimis et desic-
cant, humectant autem mediocriter, et
adhuc magis fructus ejus et diureticus
est et splen jubat.

VIII. *Teutlon*¹. [52] *Teutlon*² beta
dicitur. Nitrodes³ in se aliquas participat
virtutes⁴, propter quod proicit et digerit
et⁵ per nares⁶ purgat. Elixata⁷ vero
quod in se nitrosum habet⁸ amittit⁹, fit
autem afflegmantus¹⁰, virtus es¹¹ modice
diaforetica¹². Fortissima autem fit ad
proiciendum et digerendum¹³, est enim
et albata¹⁴ est et nigra. Habet¹⁵ ali-
quid stipticae¹⁶ virtutis et magis in ra-
dicibus.

LXXVIII. *Thenthla* beta nitrodes in
se aliquas participat virtutes, propter
quod proicit et digerit et per nares
purgat. Elaxata vero quod in se nitrosum
habent amittent et fit afflegmantus et
modice diaforetica est, sed fortissima fit
ad proiciendum et digerendum est, et
alba beta est et nigra. Habet autem ali-
quam stiptico virtutis et magis in radi-
cibus quae nigra est.

VIII. *Tiles*¹. *Tiles*² dicitur fenusgre-
cus, calidus est nimium, siccus autem
mediocriter et propterea³ ignitas in-

LXXVIII. *Tiles* fenugrecus calidus
est nimium, sicci autem mediocriter et
propterea ignitas inflammationes exa-

¹¹ somnum. — ¹² bibere. — *Thimbra*. ¹ satureia. — ² manifesti. — ³ propterea. —
⁴ harinas. — ⁵ extrahit. — ⁶ thoraci. — ⁷ pulmonis. — ⁸ sputa. — *Termetu*. ¹ termentum.
— ² termentum. — ³ radix. — ⁴ humectam. — ⁵ deaforiticus. — *Teutlon*. ¹ theuton. —
² teuthon. — ³ nitrodis. — ⁴ virtutis. — ⁵ et deest. — ⁶ naris. — ⁷ aelixata. — ⁸ habit.
— ⁹ amittit. — ¹⁰ afflegmatu. — ¹¹ virtus es deest. — ¹² deaforitica est. — ¹³ et dige-
rendum deest. — ¹⁴ beta. — ¹⁵ habit. — ¹⁶ stiptici. — *Tiles*. ¹ tylus. — ² tilus. — ³ prop-
teria.

Aa

flammationes⁴ exacervat, minus autem calidas et sciroides⁵ terae⁶ diafori⁷.

L²

cerbat, minus autem calidas et scyrodesteras, id est durissimas digerit.

X. *Titimallos*¹. Titimalli² omnes³ habundanter⁴ continent⁵ in se acridinem⁶ et calidam⁷ virtutem⁸. Est autem in eis et amaritudo. Fortissimus est in eis opus⁹, id est sucus eorum, deinde sementes¹⁰ et folia; participat autem et radix praedictas virtutes¹¹. Que c[oc]ta¹² cum ato¹³ dentium dolores¹⁴ tollit et maxime comestis¹⁵ vel minutatis dentibus¹⁶ adhibita mire¹⁷ valit. Opos¹⁸ autem ejus, id est sucus de ipsis capillos auferit si inlinantur; nam fortior est si oleo mixta sit; nam si saepius hoc fit, perfectius capillorum radices depereunt usti¹⁹ et nudus efficitur locus. Secundum²⁰ autem ipsam virtutem²¹ acrocordonas²² et mirmicias²³ et pterigia et thimus²⁴ auferint²⁵. Purgat autem et inpetigines²⁶ et scabias.

LXXX. *Titimallus*. Titimalli omnes habundanter continent in se acridinem et calidam sunt virtutem. Est etiam et in eis amaritudo fortissima et sucus; sementes autem et folia et radix participant in se praedictas virtutes. Quae coctas cum aceto dentium dolores tollunt et maxime qui comestos et minutatos dentes habent mirabiliter valet. Opus autem ejus, id est sucus de ipsis capillos auferent si inlinantur; nam fortior est si oleo mixta sit; nam si saepius hoc fit, perfectius capillorum radices depereunt husti, ita ut nudus efficiatur locus. Secundum ipsa autem virtutem acrocordonas et myrmicias et pterigia et thimus auferit. Purgat autem et inpetigines et scabias.

XI. *Tetanos*¹. Tetanos², qui et asbetos³, latine⁴ dicitur calcis biba⁵ id est non extincta⁶, mox scaram facit, extincta⁷ autem confestim quidem non⁸ scaram facit, sed post una die aut alia⁹, post autem multo¹⁰ tempore nullo modo. Calefacit autem aliquantum remittendo carnes¹¹. [52 v²] Si autem labetur¹², amittit¹³ mordicationem¹⁴ in aqua et fit quae vocatur conian¹⁵, et desiccat fortiter.

LXXXI. *Tytanus* vel asbestus, id est calcis, mox scaram facit non stincta, stincta vero mox quidem non facit scaram, sed post una die aut altera facit, nullo modo autem post tempore. Stincta facit autem aliquantum remittendo carnes, quod si vero lavetur, amittit mordicationem in aqua et fit quae vocatur conia a Grecis, desiccat fortiter.

⁴ inflammacionis. — ⁵ exciroidis. — ⁶ tere. — ⁷ deaforiticis. — *Titimallos*. ¹ titimallus. — ² titimallus. — ³ omnis. — ⁴ abundantem. — ⁵ continent. — ⁶ agridinem. — ⁷ calida. — ⁸ virtutum. — ⁹ opus. — ¹⁰ sementis. — ¹¹ virtutis. — ¹² haeta. — ¹³ aceto. — ¹⁴ doloris. — ¹⁵ cumistis. — ¹⁶ dentis. — ¹⁷ mira. — ¹⁸ opus. — ¹⁹ capillus. — ²⁰ inlinantur. — ²¹ olio. — ²² sit addit. — ²³ radicia. — ²⁴ deperiuntur. — ²⁵ secundum. — ²⁶ virtutum. — ²⁷ hacrocordonis. — ²⁸ mirmicias. — ²⁹ tymus. — ³⁰ auferent. — ³¹ inpytiginis. — *Tetanos*. ¹ titanus. — ² titanus. — ³ apertus. — ⁴ Latini. — ⁵ civa. — ⁶ extinctam. — ⁷ stincta. — ⁸ qui et moni. — ⁹ altera. — ¹⁰ multum. — ¹¹ carnis. — ¹² siccum leviter. — ¹³ amittit. — ¹⁴ mordicationem. — ¹⁵ coniat.

Aa

XII. *Tragaganta*. *Tragaganta* similem habet¹ gummi² virtutem³ inplastice⁴ aliquam et acridinem⁵ stuporosam⁶ et⁷ similiter illo⁸ desiccatur.

La

LXXXII. *Tragaganta*. *Tragaganta* similem habet gummi virtutem emplastice⁴ aliquam et acridinem stoporosa⁶ et similiter ut gummis desiccatur.

XIII. *Tribolos*¹ *cerseus*². *Tribolos*³ infigat et stipticus est et desiccatur in ydrot⁴ aquoso⁵ aquosior⁶. Utrique ad nascentes⁷ inflammationes⁸ et ad ea que supercurrunt expediunt. *Cerseus* autem leptomeris⁹ est, cujus semen de renibus lapides¹⁰ expellit potus¹¹.

LXXXIII. *Tribolus cerseus*. *Tribolus* infigat et stipticus est et desiccatur; in acoro autem acosior est. Utrique ad nascentes inflammationes, sed ab ea quae supercurrunt expediunt, *cerseus* autem leptomeris est, cujus semen de renibus lapides expellit potui datur.

XIII. *Strignon*¹. *Stricnou*², id est uva canina vel cucullus³, qui comeditur⁴ et nascitur in ortis, omnes⁵ sciunt et utuntur⁶; faciunt ad ea que infigere et stifi⁷ opus habent; stifi⁸ stipticum dicunt⁹.

LXXXIII. *Ytrigna*, quem alii uva lupina, alii uba canina, alii coculum vocant; qui ergo comeditur et nascitur in hortis omnibus notum est; facit autem ad ea quae infigere et constringere opus habent.

FINIT DE¹⁰ T, INCIPIT PER¹¹ Y.

[T, t. V, p. 640.]

I. *Ydropiperi*¹. *Ydropiperi* calefacit sed non aequaliter, quomodo piper quam quidem et biridis adhuc, ipsa herba², simul et sementes; cataplasma ex eo facta et inposita ypopias tollit et duros tumores³ digerit.

LXXXV. *Ydropiperi*. *Piper montanum* calefacit sed non aequaliter, quomodo piper viridis; adhuc ipsa herba vel simul cum sementibus cataplasma ex ea facta et inposita ypopia tollit et duros tumores digerit.

II. *Yosquiana*¹. *Yosquiamus*² hutilis est ad sanitatem, qui semen et flores³ albos⁴ habent et frigidus⁵ est⁶ nimis; dicitur autem latine⁷ herba⁸ dentaria.

LXXXVI. *Yasquiamus* utilis est ad sanitatem, qui semen et flores albos vel frigidus est nimis; dicitur autem latine herba dentaria et sinfoniaca et insana.

Tragaganta. ¹ habit. — ² gummi deest. — ³ virtutem. — ⁴ inplastice. — ⁵ acridinem. — ⁶ estuporosa. — ⁷ hec. — ⁸ illud. — *Tribolos*. ¹ tribolus. — ² cerseus deest. — ³ tribolus cercius. — ⁴ nitrodo. — ⁵ acosi. — ⁶ acosior. — ⁷ nascentis. — ⁸ inflammationis. — ⁹ leptomeris. — ¹⁰ lapidis. — ¹¹ putatus. — *Strignon*. ¹ strignum. — ² strignum. — ³ cuculus. — ⁴ comiditur. — ⁵ omnis. — ⁶ utuntur. — ⁷ stifi. — ⁸ stifi. — ⁹ dicitur. — ¹⁰ de deest. — ¹¹ per deest. — *Ydropiperi*. ¹ ydropiperi. — ² erba. — ³ tumoris. — *Yosquiana*. — ¹ yasquamus. — ² yasquamus. — ³ floris. — ⁴ albus. — ⁵ frigidus. — ⁶ et. — ⁷ Latini. — ⁸ erba.

Aa

III. *Ysopus*. *Ysopus* calefacit et siccatur;
nimis est enim et leptomeris¹.

FINIT ABLA HURIBASIL.

La

LXXXVII. *Ysopus* calefacit et siccatur;
nimis est enim et leptomeris id est ex-
tenuatorem habent in se partem.

[Ψ, t. V, p. 640.]

I. *Psimition*¹ inplasticus² est et in-
frigidat, fycos³ autem frigior⁴ est psi-
mithion⁵.

VIII*. *Psimithius* cerosa dicitur.
Psimithius ergo inplasticus est et in-
frigidat; ficos autem frigidior *psimithio*
est.

[Ω, t. V, p. 641.]

II. *Aon, ova*. *Aon*¹ dicitur² obus³; al-
bumen ex eo quod est⁴ tenue [53] ad
oculos⁵ utimur⁶, sine mordicatione⁷ est
medicamen; utendus est autem recens.
Temperantia enim est frigida modice.
Utendum est autem hoc non solum ad
oculos⁸, sed et in aliis omnibus ubi
sine mordicatione opus est⁹ medicamen,
ut est in ano¹⁰ et beretro¹¹ ulceratos¹²
et ad malitiosa¹³ omnia. Est autem et
vitelli¹⁴ ovarum¹⁵ sine mordicatione
elixus aut assus. Totum autem utimur¹⁶
admixto oleo¹⁷ roseo¹⁸ ad palpebras¹⁹
et aurium et ad mamillas²⁰ inflammatas
et quaecumque²¹ percussa sunt loca
aut et²² alio modo fiunt flegmonas²³ in
nervosis locis, qualia sunt gubitus²⁴ bel
circa digitos²⁵ tenuntas, articulos²⁶ in
pedibus et manibus²⁷; et ad usturas
confestim crudum superpositum huti-

VIII. *Ova*. Ovarum albumen illud
quod in his est tenue ad oculos utimur,
hoc enim medicamen sine minem mor-
dicationem est, et si recens adhibetur
frigidam in eo modica est temperan-
tiam. Uti autem eum oportet non solum
ad oculos, sed et in aliis plurimis causis,
ut sine mordicationem opus est medi-
camen, in ano aut veretrum ulcerato et
ad malitiosa omnia vulnera. Et vetellus
ovarum est sine mordicationem sed
elixus aut assus. Cui admixto oleo roseo
adhibemus ad palpebras et aurium et
mamillas inflammatas et quaecumque
percutiuntur loca in corpore aut alio
quolevit modo factas inflammationes
in nervosis locis, id est in cubitis et
circa digitos et tenuntas et in articulis,
in pedibus et manibus; ad usturas vero
crudus obus superpositus utilissimus

Ysopus. ¹ leptomeris. — *Psimition*. ¹ ypsimicion. — ² implasticus. — ³ fycus. —
⁴ frigidior. — ⁵ psimithio. — *Aon*. ¹ ova addit. — ² dicuntur. — ³ ovos. — ⁴ quidem. —
⁵ oculus. — ⁶ hutimor. — ⁷ mordicationem. — ⁸ oculus. — ⁹ est. — ¹⁰ anno. —
¹¹ vetrito. — ¹² ulceratus. — ¹³ malitiosa. — ¹⁴ vitulus. — ¹⁵ ovarum. — ¹⁶ hutimor.
— ¹⁷ olio. — ¹⁸ rosio. — ¹⁹ palpebras. — ²⁰ mammellas. — ²¹ quicumque. — ²² autem.
— ²³ flegmonis. — ²⁴ cobetus. — ²⁵ digitus. — ²⁶ articolis. — ²⁷ naribus.

* Dans La, cet article est le premier de la lettre P.

An liissimum³⁰ est, sibe³⁰ ergo cum lana molli³⁰ ponatur albumen obi³¹ solus, sive cum vitello³² mixtus albumen infusas³³ lanas bel intinctas adhibeas³⁴. Etenim infrigidat³⁵ mediocriter et sine mordicatione desiccet.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS ORIBASII²⁶.

FINIT APLA DE DIVERSARUM HERBARUM SEU ARBORUM
PER UNAQUEQUE LITTERA.

APPENDICE.

XXVI. *Quoprus*. Stercus dicitur quoprus, id est stercus caprum acres et diaforeticus est virtutem; scyron igitur habentibus, id est ut lapis duritiam et ad tumores expediens, non tamen ad splenis duritiam facit, nisi in aliis membris. Ego enim in genucola tumores habentem jam diuturnus usus sum haec cum pusca cataplasma, cum hordei farina, ut miratus sum quomodo sub celeritate sanatus est; ita enim acres est ut mulieribus et pueris, viris molles habentibus carnes aut eunucis non adhibeatur ex hoc curatio, nisi de busto stercore, quia hustus caprunus stercus leptomere stercus est, id est maxima pars in ipso extenuaturiam fit acridine in se amissa. Propter quod alopecias bene facit et ad omnia quaecumque proici oportet medicaminibus, qualia sunt lepras, inpetigines et scabies et his similia. Bobum stercus desiccativa virtute sunt et habent in se abstractoriam partem manifeste. Jubat enim ad apium, grafonum et vesparum ictus inlita et ad ydropicos, si ex eo inlinantur et in sole eos jacere faciat, multum desiccantur. Stercus autem columborum ad calefaciendum aliquot membrum in multis frequenter usi sumus cum cardami semen pro senape, ad roborem in corpore faciendum. Pullinum vero stercus aliqui eis qui de fungus comestus suffocantur potum dantes liberati sunt, vomentes flegma spissa. Oportet autem eum tritum superspargere in ciatis tribus aut quattuor in posca aut oxymelle. Est autem pullinus stercus a columbino stercore minus calidus. Corcodili, id est cerseon stercus projectoriam et desiccativam habet virtutem, sicut et ipsaron, id est sturnus, quando oriza manducant solam; nam crocodili stercus efles et alfos et inpetigines curat.

²⁰ butilissimus. — ²¹ sive. — ²² molle. — ²³ ove. — ²⁴ vitulum. — ²⁵ fusas. — ²⁶ adhibias. — ²⁷ infrigedat. — ²⁸ loco explicit. . . . Oribasi, habet finit de a b c.

XXVII. *Quostus*. Quostus modicam quidem in se habet amaritudinem, sed amplius habet agridinem et calidam participat qualitatem, ut etiam extrahendi habeat virtutem, de qua re cum oleo tritus in regoribus tepicis si perungatur totum corpus subvenit, si ante accessionem perungatur. Hoc autem et paraleticus et sciaticis vel in quibus calefierit aliqua pars corporis opus est, aut de profundo in cote trahere expedit humorem. Est etenim diureticus et menstrua educit et rigmata et spasmata et dolores laterum jubat et lumbricos latos occidit; cum aqua vero tritum ad efilas eum utuntur aut certe cum mulsu; facit enim inflammationes humidas, nam et luxuriam excitat cum melle et vino potus.

XXVIII. *Quotilidon* mixta est virtutem humidam et infrigidam et aliquam, sed non praeclaram, stipticam habet virtutem cum modicam amaritudinem, unde infrigdat et repraemit et proicit et degerit. Inflammationes igitur erisipilatodes et erisipilata fleumonondes curat; utilis est satis cataplasma.

XXVIII. *Qurambira*, id est brassica (in margine caulix) desiccativa est virtutem, et non in ea manifesta est acrido, nam et plagas glutinat et malitiosa vulnera sanat et inflammationes jam duratas vel quae difficile solbuntur et erisipilas similiter induratas sanat. Habet autem aliquid proicientem in se virtutem, per quam et lebras curat; semen vero ejus potus lumbricus occidit, et efilas et lentigines tollit. Caules autem ejus etiam cum radicibus suis husti nimis desiccant; ejus quoque cineres aliquam causticam in se habent virtutem. Cinus ergo ejus mixta cum adipe vetus porcino quartam partem ad laterum percussura aut ex aliis quibuslibet causis dolentibus diaforiticus est et nimis validus efficitur.

XXX. *Qrite hordeus dicitur*. Hordeus desiccatur et infrigdat mediocriter; habet autem aliquid quod modicum proiciat; alfita autem ex eo facta plus desiccativa est.

XXXI. *Qurina*. *Criau*, id est lilii flores, extenuatorii sunt; olea vero floribus ipsis diaforeticus est et sine aliquam mordicationem malactica est virtutem et utilissimus ad duritias matricis, et in confectionibus pro oleo sicino mittitur. Radix autem ejus et folia per se ipsa tantum trita desiccant humores et proiciunt mediocriter et digerunt; haec posita husturis usque ad cicatricis sanitatem perducit. Est autem et aliud medicamentum omnibus ad cicatricem ducendam vulneribus optimus, sed et ventrem malaxat inpositus, menstrua provocant. Folia igitur lilii ante cocta cum aqua et trita et superinposita vulnere donec cicatricit; haec non solum in husturis et vulneribus, sed etiam in ulceribus facit. Quot si aliquis de foliis ejus sucum faciat et coquat cum aceto et mel, ita ut quinque partes sint suci, probatum habemus in omnibus medicamen in his in quibus nimium desiccari membrum fuerit opus et sine mordicationem desiccatur, vel ubi

sunt magnas plagas et maxime in capite factas et in muscolis et quaecumque sunt infusa et diuturna et vix ad cicatricem venientia.

XXXII. *Qurocus*. Crocus calefacit quidem nimis, desiceat autem mediocriter, propterea et ad digerendum habet aliquod consensum et modicum in se habet stipticum.

XXXIII. *Quommion* cepa dicitur. Nimium igitur sunt calidas, extenuandi partem habent substantiam, unde aemorrhoidas aperiant si superponantur, et sic cum aceto terentur et inlinantur a sole, alfos tollunt, et si teratur cum alcionio, in alopiis cito capillos provocat.

XXXIII. *Quiamus*, id est faba, media est inter calidum et frigidum constituta temperanciam participat, alioquin habens in se parvam projectoriam virtutem et stipticam, unde extrinsecus superposita sine molestia desiccati. Podagricis ergo cum aqua cocta et admixtus adipēs recentes anserinos aut porcinos jubant; ad nervorum vero confractionibus et ulcerationes cum oxymelle fabae farina cocta et superposita cataplasma sanat. Nam ad testiculos et mamillas est optima cataplasma; amat enim haec loca ipsa mediocriter frigidare si sint inflammata et maxime quando de lactes coagulationes inflationem patiuntur; etenim ex hoc lactis furor extinguitur testa, quemadmodum pueris ephibel cataplasmatum fave farina, donec adulectiam transeant.

XXXV. *Quiminus* caledissima est virtutem nimium, et ideo inflationes tollit et hurinas movit.

XXXVI. *Quopressus*. Quopressi folia et cymas et pellas vel gallas ipsius teneras et molles magnas plagas et in duris habet est glutinatoria eum esse, ex quo manifestum est dessicativam virtutem et nihil in eam adparit esse acridinem. Amaritudinem autem in se plurimam habet et amplius adhuc stiptica est quam amaram, et propterea de profundo humores infusos et putridines vulnerum absque molestia simul et cum cautella depascit et alios non permittit humores accedere. De qua re et interocelicos curat desiccandum et conformandum loca, quae per humectationem laxata sunt, ut ipsa stiptica ejus virtus in profundo penetrat admixto calore.

XXXVII. *Quiclaminus* terrae malus dicitur; proicit enim et consumendu extenuat et diaforisin facit et adaperit et laxat et provocat violenter, et sucus ejus in lana molli susceptus et ano adpositus stercora educit, ita ut si ex ipsa suco subventrales fuerit inlitus, ventris constrictionem relaxat et educit, sed et pecus mulierum in utero habentibus conrumpit in pesso adpositus. De radicibus autem

ejus succus est imbecillior. Est vehemens autem aliquantum, est et ipsa radix; etenim menstrua movit potata et adposita; hictericis vero potui data jubat et non solum viscera purgando intrinsecus, sed de toto corpore colera purgat, curat per sudorem; oportet autem pinsum potionem esse penso \angle iii, inpune \angle iiii cum aspa aut cum mulsis. Proicit enim et purgat cotem, ephiledas et alopecias et omnes exanthemata curat. Jubat autem et eos qui duritiam habent splenis et cataplasma de virides aut sicca inposita.

XXXVIII. *Quitisus*, *cytisus*. Folia ejus diaforitica sunt virtutem, admixtum e acosum teporem.

LIVRE III

DES EUPORISTES.

Le véritable livre III des *Euporistes* d'Oribase fait presque entièrement défaut dans les anciennes traductions latines, ce que les manuscrits de Laon et de Leipzig appellent de ce nom n'étant autre chose que le livre IV du même traité. Remarquons d'ailleurs que les chapitres XIII à LXII du texte grec ne sont que la reproduction d'un même nombre de chapitres du VIIe livre de la *Synopsis* (voy. t. V, p. 673-677); les seules parties originales sont donc les chapitres I à XII et LXIII à LXXIII. La première partie n'a laissé presque aucune trace, sauf le chapitre VII, *Περὶ λεπτοθυμίας* (t. V, p. 661 et suiv.), que le texte le plus ancien a inséré entre les chapitres XXXIII et XXXIV du livre VI de la *Synopsis*. Mais cette partie du texte fait justement partie d'une lacune considérable du manuscrit *Aa*, lacune qui ne se retrouve pas dans *G*, mais qui existe en partie dans *Ab*; de plus, le feuillet qui la contenait ne se retrouve pas dans le fragment de Berne (voy. la Préface du présent volume). Nous donnons donc ce chapitre d'après *G* jusqu'à l'endroit où finit la lacune de *Aa*; un peu plus bas *Ab* recommence, et nous donnons alors ses principales variantes.

Pour la dernière partie de ce livre III (chap. LXIII-LXXIII), nous la trouvons dans *La* et *Li*, mise en appendice à la fin de ce qui, dans ces deux manuscrits, représente le livre IV du même traité. Nous ne donnons que le texte de *La*, les variantes de *Li* n'ayant aucun intérêt. Remarquons que cette ressemblance dans la disposition des deux textes tend à les faire regarder comme provenant d'un original commun, à plusieurs degrés de distance, il est vrai.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 661.]

[105] *De angustis malfactionibus Galieni.*

Causa igitur malfactionis et angustiae una est, vitiae autem plurima sunt. Curationis vero singulatim uniuscujusque passioni propria sunt, tantum igitur de his nunc dicendum est quantum in ipsis commotionibus facile qui subvenire possit,

nam latius de his alibi dictum est. Illis igitur qui ex colerica passione per vomitum et fluxum ventris vel aliis evacuationibus nimis angustiantur, in faciae aqua frigida spargenda est, et vomica missis digitis aut in pinnis provocanda est, et liganda sunt plurimis et fortioribus ligaturis, id est superioribus partibus sicut in febribus [106] partibus pluries sunt ligaturae faciendae; quod si ex inferioribus fluit in superioribus partibus aerunt faciendae ligaturae. Jubat etiam in his angusteis vinus frigidus temperatus datus; balneus vero his quibus ex reuma ventris fluxum patiuntur utilissimus est, quibus autem pre morruidas aut pre nimius sudores angustiantur inutilis est et contrarius. Infrigidare enim mistus aut constringere oportet, non autem laxare opus habent, nam de aqua frigida temperatus vinus eis utilis est. Sed neque ligatura eis convenit neque vomere neque omnino commoveri, sed infrigidare et condensare oportet cutem corporis; quibus flatus frigidus venturam et aerum procurandus est, ita ut cubiculi pavementum de stipti[cis] sternatur rebus, qualia sunt de myrta et rosa et panpena vites, vel ex aliis hu[107]jus stiptica virtute habentibus ornandus erit cubiculus. Qui autem ex plenitudinem humorum angustiantur fricandi sunt * [135] extremae manus pedumque partes, cibum autem eos et vinum accipere et balneum prohibemus, si feбриunt; dandus autem eis est solus mellicratus, in quo aut ysopus aut origanus aut pulegius aut tymus coctus est; dari etiam oportet et oxymelle. Similiter etiam eas qui de matricis causa angustiantur curamus praeter oxymelle, ligantes et fricantes crura et bentosas adponimus, his quibus effusio multa fit circa maxillas inponuntur. Quod si matrix clausa a naturalis loco, in inguinibus et coxis ventosas ponimus et odoramenta naribus male olentia offerimus, ab inferiore vero parte quae bono sunt odore adponimus et ea quae calefacere et relaxare possint adhibemus. Si vero deficiat stomachus et proinde generentur angustiae, cataplasma utimur, quae confortare et reparare possint stomachum ex dactulis et vinum et alfitia et crocu et aloë et mastice; embrocamus vero de absinthio et oleo melino et masticino ** et nardino et vino. Quod si calor consistat in stomacho¹ et quasi ardorem nimium in stomacho sentiunt se habere, his misceri oportet quae² sint frigidae virtutis, id est sucum cucurbitae et lactucae³ et⁴ uvae, lupine et portulacae et omfacinum⁵, id est uvae acervae et viridis sucum. Jubat autem eos fortiter frictio si extremis adhibeatur partibus, et cum ex his juvati ad melius [135 v°] profecerint⁶, hii qui ex stomachi ariditate vexantur humiliter ad balneum ducimus⁷. Illos⁸ viro⁹ qui frigore nimio stomachi laborantes angustiantur, potio danda est antidoti *dia trion pipereon*¹⁰, et ipse solus piper et absinthius Ponticus dadus¹¹ est.

CHAP. VII : ¹ stomacho. — ² quod. — ³ officium. — ⁴ id est. — ⁵ lupinae... omfacinum deest. — ⁶ proficerent. — ⁷ ducimus. — ⁸ illi. — ⁹ vero. — ¹⁰ pipereon. — ¹¹ danda.

* Ici commence le texte de Aa; nous ne donnons pas les variantes de G, qui n'offrent aucune importance.

** Ici reprend le texte de Ab; nous donnons ses variantes pour le reste du chapitre.

Illis ¹² viro qui ex congestionem malorum humorum os ventris habent repletum et ob id ¹³ laborantes ¹⁴ angustiantur, ita ut mordicatio sit in stomacho cum angustia adficiat ¹⁵ laborantem, dabis eis bibere aqua calida multa aut aqua mixta cum oleo ¹⁶ et vomere ¹⁷ cogis digitos aut pinnis in ore missis. Quod si vomere non ¹⁸ potuerint, primum calefacere ¹⁹ oportet stomachum et manus et pedes ²⁰ ut facilius vomant; quod si nec sic vomere potuerint, oleum ²¹ optimum dulcem calefactum potui dabis; haec enim non solum vomica ²² facere solet, sed etiam obtundendo vel mitigando humores per ventre ²³ deducit. Quod si id non ebenerit ²⁴, balanos aut clystere ²⁵ uteris, post vomitum biro seu ²⁶ ventris depositionem absentium Ponticum in mulsa decoctum bibere ²⁷ dabis et omnino confortabis loca. Nam et deforis epithima ²⁸ et deintus potiones dando corroborabis stomachum, nam si mox in principio his lutendum e edideris antequam humores ex quibus leditur os ²⁹ ventris evacues grabiter ledis, quia ³⁰ non expedit ut humores costringantur confortatibus ³¹ [136] medicaminibus, donec humores maligni intrinsecus ³² sunt. Si vero in ipso ventre congesta flegma multa ³³ et frigida sit et ex ³⁴ hoc patiantur angustias, fumentabis oleo multo, ubi decoctum est absentium, deinde dabis mulsam bibere ubi ysofum in ipsa mulsa decoctum est aut oxymelle ³⁵ cum pipere mixto ³⁶ vel cetera ³⁷ alia quae flegma possint ³⁸ incidere et deponere. Quod si ex nimio frigore ³⁹ angustiantur, hos curabis omnimodo calefaciens eos extrinsecus, escis vero calidis et piperatis ⁴⁰ et potionibus vini conditi ⁴¹ dabis; perfricabis ⁴² autem eos toto ⁴³ corpore ad ignem. Si vero nimio extu ⁴⁴ vel calore fatigati deficiunt et angustiantur, frigidis eos et confortatibus ⁴⁵ rebus curabis. Illi vero qui in aere ⁴⁶ congesto et obfocato ⁴⁷ loco aut in balneo ⁴⁸ angustiantur, mox in presenti ⁴⁹ aqua frigida in facie roras et liberum aerem ⁵⁰ a circumstantibus prestabis et pectus perfricabis ⁵¹, et cum fuerit ad se regressus micat ⁵² panis ex vino frigido dabis accipere et congruis aliis reficis ⁵³ cibis. Quod si ex inflammatione ⁵⁴ et malam febrem angustiantur, quibus etiam manus summae et pedes ⁵⁵ frigidi sunt ut glacies, perfricabis ⁵⁶ manibus calidis et conligabis ⁵⁷ manus et crura, facis eos vigilare ⁵⁸ et ab omni cibo et potu abstines ⁵⁹, et quaecumque ⁶⁰ his fieri oportet ante commotionem ⁶¹ febris omnia fiant. Illis viro qui ex nimia siccitate ⁶² vel ariditate sincopos ⁶³ [136 v] patientes ⁶⁴ periclitantur, mox in principio accessionis ante duas vel tres oras ⁶⁵ panem cum vino ⁶⁶ dabis aut alicas omnino modi-

¹² hos. — ¹³ ob id deest. — ¹⁴ laborantibus. — ¹⁵ afficiat. — ¹⁶ olei. — ¹⁷ vomeri. — ¹⁸ cogis. . . . non deest. — ¹⁹ calefacere. — ²⁰ pedis. — ²¹ olium. — ²² vomicare. — ²³ ventri. — ²⁴ ebenerent. — ²⁵ clistiri. — ²⁶ si. — ²⁷ biberi. — ²⁸ epitema. — ²⁹ ledetur us. — ³⁰ qui. — ³¹ confortabis. — ³² intrinsecus. — ³³ erit deest. — ³⁴ ut. — ³⁵ osimelle. — ³⁶ mixtum. — ³⁷ cera. — ³⁸ possunt. — ³⁹ frigore. — ⁴⁰ piperates. — ⁴¹ condite. — ⁴² perfricabis. — ⁴³ totum. — ⁴⁴ aesto. — ⁴⁵ confortabis. — ⁴⁶ aera. — ⁴⁷ obfocato. — ⁴⁸ balneum. — ⁴⁹ presencia. — ⁵⁰ aerum. — ⁵¹ perfricabis. — ⁵² micat. — ⁵³ reficis. — ⁵⁴ inflammationem. — ⁵⁵ pedis. — ⁵⁶ perfricabis. — ⁵⁷ conligatus. — ⁵⁸ vigilare. — ⁵⁹ abstinens. — ⁶⁰ quicumque. — ⁶¹ commotionem. — ⁶² siccitati. — ⁶³ ariditates in corpus. — ⁶⁴ patientis. — ⁶⁵ horas. — ⁶⁶ vinum.

cum, nam si satis⁶⁷ dederis, indigesti⁶⁸ redduntur⁶⁹ et sincopos⁷⁰ celerius incur-
runt⁷¹. Qui vero infraxin patiuntur et ob id⁷² angustiantur, dabis oxymelle et
potiones⁷³ de yso aut origano aut puleio⁷⁴ aut tymo⁷⁵ in mulsa coctum; civos⁷⁶
vero similiter dabis qui possint incidere et relaxare congelatos humores⁷⁷ et pur-
gare vel adaperire⁷⁸ praevaleant⁷⁹ poros⁸⁰. Prodest enim⁸¹ his perfricatio⁸² corporis
adque conligatio⁸³ manuum⁸⁴ vel pedum; hutile⁸⁵ sunt enim eis diuretica⁸⁶
dare potiones⁸⁷, et cum ex his fuerit jubatus vinum reficimus album, tenuem et
vetus. Nam si evacuatus aliquis angustias⁸⁸ patiat, odoribus⁸⁹ vonis⁹⁰ reparandus
est et sucis digestis⁹¹ est nutriendus⁹². Si vero ex merore nimio aut gaudio aut
metu aut iracundia vel ex percussu⁹³ angustientur⁹⁴, odoribus⁹⁵ et fricationibus⁹⁶
in extremis partibus adhibendae⁹⁷ sunt et cum fuerint relebati vomica probo-
canda est. Qui autem de choli dolore aut ex alio aliquo loco doloribus fatigati
angustiantur, fumentationibus et frictionibus⁹⁸ reparandi sunt.

[CHAPITRES LXIII ET LXIV, t. V, p. 677-679.]

CXIII. *Contra venena singula.*

La

Ad venena sine discretionem scribitur caute, quando dicuntur quae secuntur
lesiones scribere quod curatio prestat; enim haec ipsa didascalica pessimas occan-
sionibus cacurgius, quanta autem communis adjutoria creditae sunt qui mortales
accipiant, absque aliqua dilatione potiones haec bene habebunt qui venenum
accipiunt. Oportet hos mox vomere.

CXIII.

Ante ergo quam vomat bibat ydreleo et iterum diversos cibos dantes ad satura-
tatem iterum vomat; quod si adhuc nec sic evatur quod bibit aut retenetur tar-
torem vel obtynsam habens virtutem, si autem et venter incendatur, post vom-
tum oleo roseo cum aqua das bibere et iterum vomere jubes; das autem et
cyriacum cum vino potentibus, nam sola resestis venenis; non autem inventa
tyriacam arceutidus nove et rutae folia xxi teris et das bibere, aut herba ca-
mipiteos cum vino das. Somnus autem omnino prohibendus est; friciones
extremas partes utenda sunt, utique palpationes subducendo venenum adpro-
batur per mordicationem et inritandus est; de provocandos juso ventre per cly-
sterem acrum unguere mel habundanter, aut aliquo alio modo subdocentes miscis.

⁶⁷ sates. — ⁶⁸ indigesti. — ⁶⁹ reduntur. — ⁷⁰ sincopos. — ⁷¹ currant. — ⁷² ubi. —
⁷³ pocionis. — ⁷⁴ pullegio. — ⁷⁵ tymus. — ⁷⁶ cibus. — ⁷⁷ congelatus humoris. — ⁷⁸ ada-
parere. — ⁷⁹ prevaliant. — ⁸⁰ poru. — ⁸¹ protestinem. — ⁸² perfricatio. — ⁸³ corporis
.....conligatio deest. — ⁸⁴ manum. — ⁸⁵ hutilis. — ⁸⁶ diuretica. — ⁸⁷ pocionis. —
⁸⁸ angustias. — ⁸⁹ hodoribus. — ⁹⁰ bonis. — ⁹¹ digestas. — ⁹² nutriendis. — ⁹³ per-
casso. — ⁹⁴ angustiantur. — ⁹⁵ hodoribus. — ⁹⁶ fricacionibus. — ⁹⁷ adhibendi. —
⁹⁸ fricacionibus.

Communes sunt ad omnes venena medicamen hoc qui recepit galbano bono ℥ iiii, smyrnes ℥ iiii, teris et das bibere cum dulce vino. Item ruta folia xx, noces duas, salis acinum unum, caricas duo, haec ante se accepit et postea accepit venenum nullo modo nocetur; facit autem et origanus cum gallina simul coctus et conditum jus bibat.

[CHAPITRE LXV, t. V, p. 679.]

CXVIII. *Ad eos qui de fungis malis suffocantur.*

Apobalsamo cum lacte muliebri aut aqua qui a fungus strangulantur leumi-gantur, aut oxymelle cum nitro bibant et gallinarum domesticorum stercora, cum oxymelle dabis, et rafanos quam plurimum manducit, aut feces vini hustas et tritas cum aqua das bibere.

[CHAPITRE LXVI, t. V, p. 680.]

CXVIII. *Ad lactem coagolatum in ventrem.*

Ad lactem coagolatum et caseata in ventrem acetum aut sapam aut coagolum quam plurime cum aqua fontiva potus dabis, aut sil et sulfur aequali pondera teris, in pusca dabis bibere.

[CHAPITRE LXVII, t. V, p. 680.]

CXX. *Ad sanguisugas potas.*

Ad sanguisugas acetum quam acerrimum potui dabis, aut oxamili id est acetum cum sale; utere autem et ea quae ventrem solvunt, simul exire solet cum stercore et sanguisugas. Facit enim et succus anagallide herbe potus; nos autem manducare dedimus et proicientes eas aliud de praedictis usi sumus.

[CHAPITRE LXVIII, t. V, p. 680.]

CXXI. *Ad vesparum vel apium puncturas.*

Ad vesparum et apium ictus malvae folia trita superpone, aut sesami folia, aut ipsum sesamum teris et cataplasma inponis.

[CHAPITRE LXIX, t. V, p. 681.]

CXXII. *Ad scolopendras.*

Ad scolopendras cum sale et acetum acerrimum calidum fumentas et cum aceto cataplasma inpone.

[CHAPITRE LXX, t. V, p. 681.]

CXXIII. *Ad mustellarum morsus.*

Ad mustillarum morsum alium teres cum sua cortice masticatum et cyminum siperlenes morsuram et circa plaga quae sunt sola. Si autem fecerit, de sale cum aceto calido foves et hordeum hustum superspargis super plaga.

CXXIII.

Ad canis morsum et hominis morsum et simii morsum cinus acetum conmixtum cataplasma superpones.

[CHAPITRE LXXI, t. V, p. 681.]

CXXV. *Ad canis morsura, ad hominis morsum, ad symii morsum.*

Cinus aceto distemperatus cataplasma superponitür, cepas tritas cum mel cataplasma inpones, aut ficus aut amigdala amara teris, superponis, aut lythargyro et sale teris et superponis. Quae autem jam subpuserata sunt, herba quod Greci *orobum* dicunt cum mel quam pinguissimam superponis aut ireus Illirices trita cum mel inponis; quae autem fuerint inflammata ex morsibus, lythargirum teris cum aqua et lenis loca inflammata.

[CHAPITRE LXXII, t. V, p. 682.]

CXXVI. *Ad canes ravidum morsum.*

Quod canes rabidus morderit, gambaris vivos in ulla aerea mittes et in igne donec cinus fiat ardeat ut facilius terantur. Incenduntur vero in cino caumata, signum leonis luna xviii, et factum medicamen, de gambaris cinus mittes partes decem, gentianae autem partes v, libanotu partem unam et conmixtum in unum das bibere eis quos canes morserit rabiosus per singulos dies usque dies xl, cum aqua coeliare majore unum. Si autem post paucos dies aliquod transactos postea morserit, coeperit bibere, duo coeliare dabis. In plaga autem pones medicamen, qui recepit pice Brutia libra una, acetum acerrimum \mathcal{P} i Italicum, et opopanace \mathcal{P} iii; hoc medicamen si quis utitur sanat eos qui a cane rabido fuerit vulneratus. Ad artriticos autem et podagricus addo ego medicamini de gambaris superius factum rare quidem petroselinum partes octo, addidi saepius autem aut xii, similiter et interdum amplius, ut per hurinas deduceret humores. Plus vero jubat artriticos et maxime eos qui molles et albas habent carnes; das vero mensura suprascripta mediocrem interdum cum aqua, interdum cum mulsu.

[CHAPITRE LXXIII, t. V, p. 683.]

CXXVII. *Ad serpentium morsus.*

Sic calamenthes ad serpentum percussiones cito succurrit et ex profundo trahit ad se omnem adjectum humorem, et cestrum herba contusa super plaga posita adjuvat omnium serpentium morsibus inlata venena lenteo inducta. In potionibus autem dabis rutae agrestes semen et polion et coagulo cervino et leporis et betae radices sucus; haec cum vino sunt danda. Sed et draconteae herbae radices, si aliquis perunguat manus suas et teneat serpentes, non eum ledunt. Haec omnia scribimus quae spermentata enim ad haec habemus, de serpentibus factum tyriacam et cognoscat manifestius celere liberari quia serpentibus fuerint cum diligentia multa, quia plurimi ut vindant faciunt inutilem non exquisitis pimentis. Item antidotum qui facit ad serpentum morsus et scorpionis et ad canes rabido morsum, ad suspirium, ad colum, ad hominis morsu et simii, ad serpentis morsu et canis rabidi, antequam bibat lenis morsuram et das ei bibere ℥ i, si febrit in calda aquam et sine febre cum vino; recipit haec: piper ℥ xviii, apii semen ℥ vi, anissu ℥ iii, opiu, castoriu ana ℥ iς, mel non dispumato ꝥ iiς, confices et uteris. Extrinsecus vero morsuris serpentium superponenda sunt quae extrahant venena; utilia sunt ad haec folia fici trita et superposita et forfores cum acrum cocta acetum ex pecula inposita bene facit.

LIVRE IV
DES EUPORISTES.

Le livre IV des *Euporistes* existe seulement en partie dans les anciennes traductions latines. Les manuscrits de Laon et de Leipzig ne possèdent que les cent vingt-deux premiers chapitres; les vingt-six autres manquent dans tous les manuscrits. Ceux de Paris n'ont pas fait de ce livre une traduction spéciale; ils se sont contentés d'en choisir les principaux chapitres, environ quatre-vingts, qu'ils ont intercalés au cours des livres VIII et IX de la *Synopsis*.

Nous donnons donc, pour l'ensemble du livre, le texte de Laon, en négligeant les variantes de celui de Leipzig, qui est trop récent pour avoir grande importance, et les chapitres des manuscrits de Paris, en suivant l'ordre du grec et en indiquant rigoureusement les feuillets et les chapitres de la traduction.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPI'T LIBER TERTIUS HURIVASII AD EUNAPIUM NEPOTEM SUUM.

*Ad * caput calidum lavandum.* Nitrum assum et tritum $\frac{1}{2}$ i, mel col. ii, vitella ovarum trea, hoc teris in vino et ante pridiae infundis in aqua in congio uno semis rosa sicca, cyperum, fenugrecum et edera terrestre singulas manus plenas, et postridiae quoque ad tertias, et labas cum suprascripto medicamen cum aqua caput.

Item ad profluvium mulieris. Pice munda mittis in caccavo rude et mox se remiserit mittis super spongia novam et facis pulverem et spargis in aluta super tabula calentem et cum se remiserit et ponis unum in umbilico usque ad pectinem, ad alium ad renes.

[PRÉAMBULE, t. V, p. 685.]

Completo^{**} duo libri quae sanis expediunt vel abla, id est de simplicibus me-

* Ces deux recettes, qui commencent le livre, manquent dans le texte grec et dans le manuscrit de Leipzig.

** C'est ici que commence le texte de Leipzig.

dicaminum rebus, tempus adest ut de singulis passionum generibus adjutoria debeam explicare; quod initium capitis erit commemoratio.

[CHAPITRE I, t. V, p. 685.]

I. *Ad capitis diversis doloribus.*

Quod si capitis ex nimio aeris calore advenerit, convenit sive sole oleo roseo et non vetere infundere cotem capitis, et partius erunt unguenda posterioribus capitis loca, id est in initio. Neque enim hoc sine causa praecipimus, quia non initio medulla spinalis haec passio accessit, non inventum oleum roseum de omfacione unguis oleo; si nec haec fuerit, camimillino pueris infantibus vel mulieribus et quibus molles sunt vel solutae carnes. Quibus expediunt infrigidari loca nimis, hoc modo offerenda sunt adjutoria, tunc necesse est ut aqua nimis frigidam et si nevata fuerit in ea vasum, in quo oleum est deponendum. Quod si haec non sint, admiscis acetum in oleum roseo quartam partem, nimium autem adcessum ex aestu inflammationem superaddis oleo roseo, succus sempervivae herbae, aut porcacle, aut lactuce, aut psillii, aut omfacione id est succus ubae acerbae; admiscis interdum et de rasuris cucurbitae succus. Si de frigore caput dolet. Si autem de frigore doluerit caput, fumentabis bregma capitis de oleo rutatio aut laurino. Si autem opus habuerint nimis ut calefaciatur, euforbium mittis in oleo modico et unguis caput oleo nardino aut amaricino, et frontem inlines de oleo ubi euforbium tritus est, simul et nares et aurium porus, quidam autem et pedum plantas unxerunt et anum*. Diuturnam vero jam effectam passionem ex calore aut frigore generatos dolores ex distemperantia radi oportet caput et utere in eis emplastos aut cerutos propriis medicaminibus, frigidas enim quae calefaciunt, calidas vero infrigidare distemperantias, per eas de quibus sanatur aerisipilas. Calefacere autem quae frigida sunt per ea quae calefacere possunt, qualia sunt simplicia de euforbium, unam quidem de euforbium habens uncia, tres vero uncias cera et oleo libra una. Quod si ex acris humoribus doloris capitis fiant, qui in sthomaco sunt congregati et vaporibus suis caput inquietent transmittendo, hos magis per vomitum evacuare oportet eos qui ledunt humores. Quod si qui patitur vomere non potest, nutrire eum velocius oportet cibis lene digerentibus et aptos sthomaco et hoc ipsud mediocrem qualitatem, et sic post haec absentium dabis bibere et caetera, dieta eis ministrans digesturias, ita ut hora tertia aut quarta panem offeras

* Après ces mots : *et anum*, Leipsig ajoute ce passage : Et ad vesperam lavare et sic cibos euicos utatur non calidos, qualia sunt tipsane succus et sorbitiones de alia et ova sorbiles sine liquamen et lactucas frigidas et calidas brassicae siccant enim vapores. Similiter autem et lente bibant autem omni tempore aqua; quod si evetit stomachum aquae potio, male granata mittis aut milum coquis aut pisum; somnum post haec factum, sequenti die lavet calido lavacro et aquam calidam superfundentes sepius. De diuturna passione.

tantum quantum sufficiat et post dato spatio pene horas quattuor lavit. Si autem aliquis solum panem edere voluerit, olivas aut uba passa aut dactulos et his similia simul dabis quod suavius est; malas igitur passiones ex malis in stomaco consistunt humoribus, ut etiam in tonicis ventris inbibantur quod se evacuare oportet per aloetica pycra. Si autem calor simul et ventositatis spiritus capitis dolorem efficiatur, in initio quidem quae infrigant et repremunt curatio est adhibenda, post haec admiscimus aliquid ei qui repremere potest mitigatibum vel qui digerere potest, sic addimus aliquid diaforeticum, subducentes paulatim quae repremunt, ut amplius qui extenuat, modicum autem quod repremit. Saepius autem constipatio fit in poris vaporosus ventositatis spiritus, sic et humor pinguis et glutinosus, sicut vix in multo solvatur factam sessionem. Si autem super mensuram febrientibus capitis dolores extiterent non manifestante crisi, frigidis qualitatibus et virtutibus adhibenda sunt adjutoria, qualia sunt oleo oxyrodino, id est oleo roseo cum aceto quartam partem et papaver coctum cum oleo, vinum autem abstineant, qui dolore capitis patiuntur et quae infrigant adhibes; calidi enim sunt vapores qui caput ledunt, roseum oleum eis sufficit, non satis frigidum adhibere debent; expedit autem eis requiescere et dormire et ad vesperum lavare; et sic cibos eucymus utatur non calidos, qualia sunt ptisanæ aucus et sorbitiones de alica et obas sorbiles sine liquamen et lactucas frigidas et caules brassicae; siccit enim vapores. Similiter autem et lenticla, bibant autem omni tempore aquam. Quod si evertit stomachum aquae putio, mala granata mittis aut milo coquis aut pirum. Somnum post haec factum, sequenti die lavet calido lavacro et aqua calida superfundentes saepius*. Post haec iterum dormiat aut requiescat; lavet alia vice et accipiat cibos similes. Quot si non sufferat aquae putionem, vinum album acosum bibere, permittis, et manducent pisces aspratilles molles carnes habentes et pippiones columborum coctus sine liquamen et vino aplo comus ex aqua sola et oleo et anetu et porro modice coctum et sale mediocriter supermittis; remanentes reliquas in capite vapores humorum constricti vel constipati generantes dolorem, roseum oleum jam non adhibis, sed camemillum oleum uteris calidum mediocriter; post haec admiscis ei interdum quidem amaricinum, interdum autem nardinum. Si autem ex percussura caput doleat vel ex aliqua ruina inciderit, cognoscendum est si nulla est inflammatio aut tumor in testa capitis. Quod si intus inflammata sunt loca, non sine periculo erit talis capitis dolor; existimari ergo oportet ut prius flevotomu et clysterem ad haec initium fiat curationis et fumentationem cum spongiis et pilimatas molles lanarum oleo calido infusarum superponere et alia facere quae ad inflammationes fieri expediunt.

* Tout ce passage, depuis *et sic cibos* jusqu'à *saepius*, a été déplacé dans le texte de Leipzig et placé par lui plus haut, avant *Disturnam vero jam effectam*.

[CHAPITRE II, t. V, p. 691.]

II. *De cefalea diurnam et quae difficilis est ad solvendum.*

Cefalea Greci vocant quae commutationes incedunt ut neque somnum neque clamore susteneant; oportet ergo contemplare prius plenitudo est qui haec facit, aut infraxis, aut inflammatio aliqua; cognoscitur enim sic; eas vero qui cum gravitatem dolores fiunt ex plenitudinem generantur; quae autem cum mordicationem, ex vaporis agrium humorum et ex flammationem membranarum capitis fieri. Curatio, si cum gravitatem ex plenitudinem fit dolor et interiores membrana inflammatio tenet. Si igitur plenitudines causa humorum invenitur aut vaporis, si totius corporis plenitudo est, totus evacuandus est corpus flevotomo et cathartico; si autem exbecillitati capitis accessiones fiunt, antespasin materiae ex toto corpore facis et sanas caput; antespatin autem fit per clysterem et legaturis extremi partibus et frictiones similiter; saepius vero per vomitu sunt evacuari. Curabis autem loca causa quidem unguendi antispaticis, id est qui extrahant et non reprimant et fumentant; post autem haec quae evacuent et sic quae conroborent; repraemit igitur omfacinus et roseus et oxyrolinus et de papaveris cotionem, cum oleo vel olivae folia cocta in oleo, edera et cimas mente, haec tepida super frigidum et crudum humoris plenitudinem existentem, frigidum autem adhibens super calidum et colericum. Differt autem calidus oleus et magis vetus et anithinus et Sycionius. Quot si pinguior est plenitudo, spondilion et herpillon quoquendus est in oleo, aut puleium, aut calaminthin, aut mentam, evacuat humorem pinguem haec autem et virtutem inponunt locis ipsis, propter quo usque ad integram sanitatem haec uteris. Et cum ex his jubare coeperit, purgas caput per nares et palatum et sternutamenta adhibes et in balneis frigari oportet caput cum sindone aspra, et spargis salem et nitrum et senapem sine oleo.

III*. *De cerebri inflammationem.*

Inflammatu cerebrus saepius et inflammatur in tantum ut descendatur et appareantur suturas vel comessuras testae, et est ista passio pessima, ita ut in dies tres aut sex moriatur; sic enim hos evaserint salvantur. Cerebrus ergo cum in tumore ab inflammationem consurgunt tempora altiora et aurium auditus obtundit, et venae eriguntur et pulsan febres interdum et rigor accedit; dolores mollestuntantur non leviores et nunc sustinens vociferans in dolore, et nunc surgit a lecto et iterum mox ad lectum festinat se proicere. Cum ceperint intumescere cerebrus ab inflammationem, robor accedit nimius in vultu et oculi foris propelluntur, sicuti strangulatis proveniunt et intumescit facies et totum caput, interdum autem et collum et torax; quibus autem et dorsus intumescit, ita

* Ce chapitre et le suivant manquent dans les manuscrits grecs.

ut ex ipso tumore crepit cuti; salus autem non crepent de vissance fiant similes veluti ab igne. Haec autem passio fit et non solum intrinsecus inflammatur cerebrum, sed in tonicis ejus, sed etiam extrinsecus meninge pertunditur et frangitur; vocatur autem ea teste membranus; tales pessimas contingere solent. Curatio cerebri inflammatur. Mox inprimis flevotomandus est de brachio et maxime ut vena dividatur incisura majore, ut multum cum sanguine calor multus exeat; post haec et virtus permittit et secus naris et sub lingua venas incidit; simul quidem apoferisin facis inflammato cerebro, et diligenter feceris, celerius ad curas quas locales vocant festinas succurrere. Inbrocas autem capiti de ydrileo vino et oleo, sicut et aliis membris inflammatis facis; post haec uteris et cataplasma quae infundere possint paulatim. Rades autem caput et sic pones cataplasma de pane aut de farina in ydrileo facta aut de lino semen similiter facta; nihil nimis calidum adhibendum est. Sed et clysteris tempto inprimis molles aut lenes sub reumatizantem ventrem, ut escas deponantur et quae latere videntur in capite. Urgentem igitur malo expulso melius fit et a vocis amissionem et oppressionibus vel suffocationibus et acridinem expurgat et deponit. Oportet autem et ventosas adsumere, sicut consuetudo est facere in synancicis; unam enim est causa sed loco difertur, quid enim distat inter gyla et ceracrum. Utere autem etiam medicamen qui paulatim mitius solvere potest ventrem et post haec declinationem accedentem et causam inflammationes minuentem, vomica per ore facit oquolevit medicamine. Optimum autem et hurinam provocare et ab initio et in extremo non agribus diuriticis rebus.

III. *De erisipilas in cerebro factas.*

Fiunt autem et in cerebro erisipilas quemadmodum in extrinsicis memoris, sic et in cerebro. Hoc enim patitur cujus fit; dolor fit capitis totius et videtur ignis in eis esse ardor, et sustinebit posito uno loco caput, sed mutat de loco in loco, non ferens stratore calorem et ad hoc infrigidari eum desiderat, et vultus in eo frigidus est et pallidus, et sitis est nimia et desiccatur us. Curatio. Inprimis mox flevotomavis eum de brachio et maxime sub lingua et adhibis quae infrigidant, qualia sunt strigni sucus cum oleo roseo cataplasmasse et vasis qui de terram facti sunt loto facto inlenis; hiis adhibitis evacuas etiam ventrem forti medicamen febrae non existentem. Sin minus clysteres non vult, ut ventosas cum nimiam flammam adponis, quae possent extrahere erisipilas in summa cute. Cibos autem dabis qui neque frigidi sint neque calidi.

[CHAPITRE III, t. V, p. 693.]

V. *De emicraniae remedii.*

Igitur capitis dolores aliqui patiuntur et superfluentem vaporem aut tumorem aut permixtis ambobus fit; purgari ergo eos aut flevotomo oportet in-

primis aut cathartico et sic localibus curis uteris adjutoris; fricabis loca de sindone et digitus manum mediam partem frontis et maxime temporum muscolum ante accessionis horam, et post commotionis tempore emigranicis adjutoris calefacientibus; si ex calore fit causa dolor, adhibis qui habent aliquid frigoris adjutoria; sin vero ex frigore sit dolor, calidis uteris medicaminibus. Utrisque autem admiscenda sunt quae conroborat, id est stipticum habentem virtutem. Optimam autem est inunctio calefaciens, qui recipit euforbium $\frac{1}{2}$ i, cera $\frac{1}{2}$ iii, oleo libra una aliquam de extenuantibus. Urguere autem oportet medium frontem qui patitur cum tempores muscolum. Utilissimus est ad frigidam distemperantiam, saepius igitur inlitus ante balneum semel inlitus dolores amputavit; jubat autem patientes, si cum oleo tritus euforbius, sit autem oleo libra una et euforbiu uncia media.

[CHAPITRE IV, t. V, p. 694.]

VI. *Ad sisucefalus.*

Stoicata cum aqua aut mulsa bibere et cataplasmare.

[CHAPITRE V, t. V, p. 694.]

VII. *Ad alopicias et offiaseos.*

Alopicias offiaseos communes est et communem curationem opus habent; vocatur autem ofiasis, propter quia scema similis est serpentis, alopecia autem qui vulpi similat colorem. Haec autem passio frequenter comprehenduntur ex pessimis humoribus consistentibus in capite, et latine tineia vocatur, unde speciae malitiae ipsius calor cutis capitis ipsius ostendit. Alba enim existens de flegmate fieri significat, subnigra autem ex melancolicum humore, sit pallida et subrubea ex melancolico sanguine, pallida et subrubea ex colerico humorem generatur. Unde inprimis malos humores evacuari oportet de aloe et coloquintida cataputia, qui recepit aloe epatite \angle iii, coloquintida \angle iiii, scamonia \angle viii, absentii sucus \angle iiii, cum suco brassicae facis cataputias et das secundum virtutem vel aetatem aut certe gera. Si autem melancolicus humor generat, elleboro nigro eis admiscis aut gera dabis; si autem colericus fuerit, scamonia purgas totum corpus et caput adhibes purgationem, deinde localibus adjutoris subvenis ea quae diaforetica vel leptomeres sunt substantiam. Si autem ea quae diaforitica sunt et extrahere sanguinem possunt quemadmodum ptapsia, optimum utique est adjutorium. Radere igitur oportet caput et facere consideranda. Si enim cum modica frictionem erupuerit, caput cito sanat. Si autem post diu difficilius sanat, contemplare autem oportet post adbibita medicamenta non utique per nimietatem plus quam competit foris calefaciat cutem, manifestum est hoc rubicundam colorem adparere, super hustulare periculosus est cotem, saepius hoc ipsud utendi a nobis sed trans-

ire debemus ut mollior aut tumor medicamenta, ut resolvamus virtutes. Adhibenda sunt autem haec in aere calido omnino talia adiutoria, sine auram ad solem, in hieme autem in balneo. Quae expediunt medicamina in tales passiones; calidior euforbium et post haec ipsum tapsia et senapes et cardamus, secundum utrumque modum non absens, nullo est minor limnites aut adarces et bernicariioni et ambo ellebori et erucae semen, et oleum laurinum, alcionia utraque ista et radices calami et cortices hustasis et pix et cedria sive soricum stercus et adep anserinus et amara amigdala totas hustas. His ergo fortissimis medicaminibus liquidus certus admiscendus est. Inbicillior autem infundenda sunt oleo laurino aut in liquida pice; diuturnas autem passiones et quae difficile sentiunt fortioribus medicaminibus curas: modernas et eas quae facile sanantur inbecillioribus adiutorii curas.

[CHAPITRE VI, t. V, p. 697.]

VIII. *Ad defluentes capillos.*

Cadere capillos facit raritas cutis in capite et unde nutriuntur substantia non supercurrentem. Contemplatio autem est sanitatis ipsorum adtrahendum sanguinem et constringere largam pellem per aliquam talia medicamenta, qualia sunt ladanum et lentiscinum oleo, haec per se faciunt; electicin enim id est trabentem et contempnentem habent ambo virtutem adinvenire excogitando potest utile, quae est medicamen ad capillo, cadentes: mixturatus ladanus cum oleo scynino id est lentiscino. Manifestum est raso capiti pinguiorem oportet adhibere medicamen; tunso vero humidiorum, multum vero existentem raritatem cutis extimandum est plus utilius esse admiscere, pro scynino suprascripto ladano myrtitem oleo admiscis, et si isdem fuerit nardinum. In frigidis statibus et tempore calido et in hieme, ante autem medicamenti unctionem frictionem adhibe capiti. Contingit ut cadant capilli ex aegritudinem saepius et ex usodetis; dieta eis opus est recuperatiba, absque medicamen multos sanavit perfecte. Est autem et quando sine aegritudinem cadunt capilli, in quibus quae dicta sunt utimur, aut certe sabucum inceudis et carbones ejus cum ceruto admiscis et uteris hoc augmentum et spissant capillos. Quando jam non cadent, gitter incansum uteris et cum aqua teris et inponis haec ubicumque volueris; nasci pilos maxime autem in superciliis si non sint aut palpebris. Quot si ex igne husta loca capilli non fuerint, fici folia husta et trita et inposita cum oleo facit nascere pilos quae conrumpit pilos aut capillos.

[CHAPITRE VII, t. V, p. 699.]

[184] XXX. *De psilotris*¹.

Aa

Tria genera sunt psilo²ra, unum de

Tres sunt differentiae quae conrum-

La

CHAP. VII: ¹ psilotris.

^{La}
^{an} quo capilli et pili cadunt et iterum renascuntur, alterum de quo cadunt et non renascuntur, tertium a quo tenues redduntur² capilli aut pili, de quo jam superius dictum est. Nunc autem de duobus psilotris³ est dicendum; inprimis de eo dicendum est⁴, ut cum ceciderint capilli aut pili iterum renascuntur⁵, lexiva, arsenicus⁶, sandaraces⁷, calcis viva. Ea vero quae fortiora sunt necesse est inbecillioribus⁸ misceantur⁹; nam cum ceciderint¹⁰ pili, non renascantur ex his medicaminibus. Confectum psilotrum¹¹: calce¹² viva partes duas, arsenicu¹³ pars una; haec mittis in mortario plumbeo¹⁴ et aqua superfundis aut ptysanae sucus; teris diligenter cum pistillo plumbeo¹⁵, donec niger fiat, tepidum facis et inducis. Item aliut: oriza aut faba sicca aut ptysanas¹⁶ coquis¹⁷ in aqua, quem sucum pro aqua uteris, ubi addis arsenicu¹⁸ ♀ i, calce¹⁹ viva ♀ iiiii, coquis²⁰ psilotrum secundum consuetudinem et postea addis murra ♀ i, mastice²¹ ♀ i, pumice²² ♀ iiiii, opubalsamu²³ cocliaria dua, conficis et uteris.

pendo tollunt pilos et nudant cutem et dicunt grece *pilotra*, quae evellunt et rumpunt pilos ut omnino non appareant. Sed haec quidem cautam unctionem habent. Saepius enim solum inclinuntur loca nuda remanent pilis et caetera ex his conficiuntur ut nuda permaneant a pilis; alia vero restent, sed alia tenuioris pilos faciunt degrossis exire vel renasci, qualia sunt lexiva saponariis utilis et arsenicus et sandaraces et calcis viva; fortiora scilicet haec conrumpunt inbecillioribus mixta inbecillitate. Pilos autem tenuiores qui facit projectoriam habet virtutem; horum autem mediocres sunt hordeis et fabae et herbis farinas, afronitrus et nitrus; fortiora autem ad grossos vel longos et duos pilos vel capillos extenuandos hustum nitrum et ciramido et ciyvanno, ossa ostrearum et pumice non hustis cericis et porphiras vel aliis hostreis vel cocliis hustis. Saepius enim et non husta alcionias et ellevori utrique et brioniae radices; volens hoc facere bene olentem admiscis cyperum et meliloto et rosa et amomo et scynuanthus. Cinicu silvestres semen teres cum oleo superscripta frica et cadent pili et mel non cocto dropacize qualem volueris locum et non jam renascuntur et nudum valde facit locum calce viva partes duas, arsenicum partem unam. Haec mitte in mortario plumbeo et aqua supermittis aut ptysanae sucus et cum plumbeo pistillo teris donec niger fiat, calefacis

² reduntur. — ³ psolotris. — ⁴ inprimis... est *deest*. — ⁵ renascantur. — ⁶ arsenecus. — ⁷ sandaracis. — ⁸ inbecillioribus. — ⁹ misciantur. — ¹⁰ ceciderent. — ¹¹ psolotris. — ¹² calcis. — ¹³ arsenico. — ¹⁴ plumbium. — ¹⁵ et aqua... plumbeo *deest*. — ¹⁶ ptisanas. — ¹⁷ quoquis. — ¹⁸ arsenico. — ¹⁹ calci. — ²⁰ quoquis. — ²¹ mastici. — ²² pomici. — ²³ opobalsamo.

et inlinis. Item aliud : orizamata, faba^{La} sicca purgata aut ptisanus coquis in aqua, et sucus exinde uteris pro aqua et admiscis arsenicum et calcem et coquis psilostrium secundum consuetudinem; et post haec admiscis smyrnes $\frac{1}{2}$ i, mastices $\frac{1}{2}$ i, pumice arsu $\frac{1}{2}$ v, opobalsamo cocliaria duo*.

[CHAPITRE VIII, t. V, p. 701.]

XXXI. *Ut canos¹ non nascantur et capilli pulcri fiant et² robei³.*

Accipis coloquentidam⁴ silvaticam et pertundis eam et purgas deintus bene et inplis⁵ eam oleum⁶ laurinum et addis yosquiamum⁷, arsenicum non tritum, set⁸ dimittis⁹ die una et unguis¹⁰ exinde caput semel in anno. Item ut infantibus et pueris fiant pulcri capilli et spissi, nocum cortices¹¹ ustae et tritae¹² in vino inunguis¹³. Item lotu¹⁴ arboris folia cum stercus cameli in uno¹⁵ incedis et cum oleo¹⁶ uteris. Robeos¹⁷ autem facis capillos¹⁸, lopinis¹⁹ si²⁰ corticem tollas et infundis cum nitro²¹ diebus octo et post haec in balneo²² exinde caput labas. Nigros²³ vero facit capillos²⁴ ubi galla infusa est et calcantus²⁵ et sidia, ladanus cum myrtino oleo unctus²⁶. Canos²⁷ autem facit [184 v] oleus de silvatica oliva factus, cottidie²⁸ si²⁹ inunguantur capilli. Magis

VIII. *Ut canus non nascantur.*

Tolle coloquentida agria et pertundis eam et deintus purgas diligenter et ita impleas eam de oleo laurino et addis yosquiamo arsenico et non teres, sed stet et sic die una, aut unguis exinde semel in anno. Et pueris facit pulchros et spissos capillos, de noce vero scortia husta et trita cum vino inlenis. Luto vero arboreum, quod ros vocant calecarii, folia ejus cum camili stercus hustum et cum oleo inlitus rubeus facit capillos. Lupini cortices infusa in oleo diebus octo aut decem et post haec inlinita que sunt balneo fiat, si autem arboris ipsius scoves decoctio. Nigros autem capillos inlinita galle decoctionem infusa et calcanti et sidiae et ladanus cum myrta inunctio utilis sit. Oleum autem ex silvestris olivis cottidie inlitus et magis myrtites in his infusus tardus

CHAP. VIII : ¹ canas. — ² et *deest*. — ³ rubae. — ⁴ coloquentidam. — ⁵ ymplis. — ⁶ olum. — ⁷ jusquiamo. — ⁸ set *deest*. — ⁹ demittis. — ¹⁰ unges. — ¹¹ corticis. — ¹² usti et triti. — ¹³ unguis. — ¹⁴ loto. — ¹⁵ vino. — ¹⁶ olio. — ¹⁷ rubius. — ¹⁸ capillus. — ¹⁹ lupinis. — ²⁰ sc. — ²¹ cum nitro *deest*. — ²² balnio. — ²³ nitrus. — ²⁴ capillus. — ²⁵ galcantus. — ²⁶ et sidia. . . . unctus *deest*. — ²⁷ canus. — ²⁸ cotidie. — ²⁹ se.

* Les chapitres vi et vii du texte grec sont réunis par les manuscrits de Laon et de Leipzig sous un même numéro.

^{Aa} autem facit si myrta in ipso oleo³⁰ in-
fundatur. Crescere³¹ autem facit ca-
pillos³² si³³ inlinantur ex³⁴ vitis lacrima
cum oleo mixta³⁵, et si sarmenta vitium
virides³⁶ urantur³⁷, aqua³⁸ quae exinde
decurrit³⁹ fabae farina commixtam⁴⁰
cataplasmat⁴¹.

^{La}

facit augmentum. Adrescere capillos
absque pubertatem inlitum vitis lacrima
cum oleo ex evere sarmenta incensa,
sudantem humorem cum fabae farina
cataplasmat.

[CHAPITRES IX ET X, t. V, p. 702.]

X*. *De forforicla in capite.*

Forforicla in capite de pessimis exsurgunt humorum caloribus. Consideratio autem est cui consumatur, ut ex his hæc^o quae proiciunt et digerunt medicaminibus purgetur corpus repletum quandam cacocymiam. Dein quo olentibus confortare caput admiscenda sunt stiptica, qualia sunt his competentia forrores cynicos mesa infundis in aqua sextario uno, et post frecas manibus et colas; ex hoc succus coquis cum aceto media emina, donec vini pinguidinis fiat et ex hoc totum caput infundis et sic postea lavas in aqua, ubi beta fuerit decocta aut fennsgræcus aut lupini; unguis autem caput olei yriini facis, hoc uteris quia utilisimum et operatibum medicamen. Item aliud: terra Cymolia, sulfur vivo aequalia pondera teris cum aceto et in balneo inlinis et calida lavas aqua; hoc autem inungi oportet non solum in balneo, sed et absque hoc, nam virtus ejus est ad hanc passionem multum necessaria. Item aliud: lithargiro, ruta, oleo, aceto cotilis tetarton, teris, inlinis; videtur mihi hoc multum esse in experimento nimio.

[CHAPITRE XI, t. V, p. 703.]

XXXIII. *Ad peduculos*¹.XI. *De peduculis.*

^{Aa} Nascuntur saepius in capite² et in
totum copus³ pedocli⁴ de subito; his
altius⁵ in cote⁶ superfluus⁷ humor
computrescens⁸ velut in aqua⁹ putrida¹⁰
vermes¹¹ exuberant. Oportit igitur adhi-

^{La}

Generantur saepius in capite pedu-
culi multitudo subito congregata in
profunda cute et ex superfluetate hu-
morum et mediocriter calidorum sur-
gentium. Oportet igitur adhibere de-

³⁰ olio. — ³¹ criscere. — ³² capillus. — ³³ capilli addit. — ³⁴ ex deest. — ³⁵ mixto. —
³⁶ videritis. — ³⁷ urant. — ³⁸ aqua deest. — ³⁹ decorrit. — ⁴⁰ cummixta. — ⁴¹ cataplas-
metur. — CHAP. XI: ¹ peduculus. — ² capiti. — ³ corpus. — ⁴ peduculi. — ⁵ altius. —
⁶ cute. — ⁷ siper. — ⁸ computrescens. — ⁹ vel utinamque. — ¹⁰ putrida. — ¹¹ vermis.

* Les manuscrits de Laon et de Leipzig réunissent sous un même numéro les cha-
pitres ix et x du texte grec.

¹² *La* bere siccae¹³ virtutis medicamenta¹³, quae evacuare et extrahere¹⁴ possint superfluos¹⁵ in [185] cote¹⁶ constitutos¹⁷ humores¹⁸. Cedria¹⁹ lendines²⁰ et peduclos²¹ occidit et aederae²² lacrimus similiter. Ad haec conficis medicamen sic: stafidagrias²³ ℥ ii, sandarace ℥ i, nitru²⁴ ℥ i, cum acito²⁵ et oleo²⁶ inungues²⁷ caput. Oxylapati²⁸ radices²⁹ cum oleo³⁰ similiter operatur aut elleboru albu³¹ et stafidagria³² et nitru³³ aequalia pondera, in balneo³⁴ cum oleo³⁵ uteris aut aqua marina vel salsa fortiter, si³⁶ cum acito³⁷ lavatur.

La siccative medicamenta et evacuates et extrahentes consueta, qualia sunt cedria; peduculos et sindenis occidit et de edere gummen vel sucus similiter facit. Sed stafidagrias partes duas, sandaracis et nitrum partem unam, cum aceto et oleo perunguet caput. Oxylapati radices cum oleo similiter facit aut elleborum album et stafidagria et nitrum aequales in balneo cum oleo uteris, aut aqua maritima aut salemoria agra cum aceto fumentas.

[CHAPITRE XII, t. V, p. 704.]

XII. De acoras et cyrias.

Eas vero quae vocantur acoras in capitis consistunt cute, tenues igitur nimis pertusuras habentes, per quas fluit humor, quod nos talem existimamus esse, unde et acoras nominamus. Humor autem qui exinde fluit glutinosus est medicrater, similiter est ei passio et ea quae vocatur cyrion, sed foramina majora habet, humorem circumtenentes mellis similem. Contemplatio ergo est ut evacuentur qui sunt in locis ipsis humores et quae desuper fluunt prohibenda sunt. Evacuabis caput et ante omnia totum corpus, sicut in alopicis dicta sunt; parva enim existentem passionem efficiunt in tali passionem saepius locales adjuvantia adhibenda, qualia sunt quae extenuant et digerunt pinguis humores. Aliqua autem medicamenta ad eas quae incipiunt acoras, quando sine aliqua superfluitate est totum corpus quae sunt stiptica virtutem, qualia sunt myrte et picci cortex et rubus. Aliqua autem resistentes augmentantem acoras, ubi quidem repraemuntur quod supercurrit, ubi digerentur quae continentur. Miscenda sunt eorum virtutes, qualia sunt myrtites oleus et roseus et scyminus id est lentiscinus cyperi et lentia; alia autem mediocriter si sunt in summa cute adjuvantia quae digerunt et proiciant sine sensibilitatem caloris, qualia sunt beta et husta Cymolia. Alia autem miscis quae fortiora sunt virtutem, ut etiam evacuare possint pinguis satis et glutinosus humores, unde acoras sunt generatas et

¹² sicci. — ¹³ medicamenta. — ¹⁴ extenuare. — ¹⁵ superfluus. — ¹⁶ cuti. — ¹⁷ constitutus. — ¹⁸ humoris. — ¹⁹ cidria. — ²⁰ lendinis. — ²¹ pedocclus. — ²² edere. — ²³ stafidagrias. — ²⁴ nitro. — ²⁵ aceto. — ²⁶ olio. — ²⁷ inunguis. — ²⁸ oxilapati. — ²⁹ radicia. — ³⁰ olio. — ³¹ elleboro albo. — ³² stafidagria. — ³³ nitro. — ³⁴ balneo. — ³⁵ olio. — ³⁶ sic. — ³⁷ aceto.

durissimas sunt dissolvunt eas, qualia sunt sales et calciteos et fex vini busta, sandaraces et calcis viva. Acetus autem utilissimus est in omni tempore ad acoras, extenuant enim eas et digerit et repraemit; oportet autem acrum acetum esse et nullum in se habere vini saporem. Cum hoc enim admiscis aliud ex alio de metallicis, ut sanentur acoras, sufficere autem convenit ad inbecilliores et maxime si cum dolore sunt. Cymolia ergo in his utilis est et critici et Samia aut pomfolix et spondiu et lithargyros. Nihil autem haec peragentibus diacarton pulver inlenis infusum cum aceto acer; alterum tantum addis et cum aceto acerrimum, haec si tibi visum fuerit esse lithargirum alterum tantum addis et cum aceto miscis, non autem invento diacarton, tunc incendis carta, cinus illud cum aceto uteris; non autem opus est illis fieri qui iselyrosarci sunt, id est durus habent carnes et non delicatas et molles. Quando autem inflammatas acoras cum dolore sunt, manifeste parigorici eis prius quo digerant et malaxent absque aliqua mordicationem, qualia edrica sunt, id est ad ani dolorem pertinentia.

XIII *. *Ad scavias in capite et sycodes et acoras generatas.*

In capite scaveas generatas ruta et stiptiria teris cum mel et inlenis ablato capillos, aut sulfur vivo et stafidagria teris et cum pice liquida miscis et inlenis. Ad autem parvas et spissas robas ulcera in capite viles similia, ex quibus tabus fluit, radis caput, linum semen teris et cum mel cataplasma inpones; concilia hustulos et trita cum aqua cataplasma inpones. Fit autem et aliud ulcus in capite, quas siccas vocant, et curabis eas si capita sardinarum incendis et bulbos coctos cum cinus suprascriptos cum aceto mixto uteris inlitum.

[CHAPITRE XIII, t. V, p. 706:]

[185 v°] XXXVII. *Passiones quae¹ in oculis sunt conturbationes² de fumo aut pulbere.*

XIII. *De oculorum causas.*

^{Aa} Si in oculis turvatio³ de fumo aut pulvere fiat aut ustura aliqua passi fuerint, fumus enim vitandus⁴ [186] est et caput coperiendus est linteo⁵, ut non ardore⁶ solis sustineat⁷, sed in umbra deambulandum est. Labanda est facies primo⁸ a pulvere cum tepida aqua⁹ dulce¹⁰, postea vero frigida lababis; in

^{La} De tarascin et splendorem fugiunt in oculis taraxis, id est conturbatio de fumo facta vel de cauma aut pulver aut intentus visui. Incedit requies facilius si discedunt a fumo et caput cepernat ut non discedunt et in umbra deambulent. Fumentet autem oculos decoc-tionem coniu, inprimis quidem tepidam

CHAP. XIII : ¹ qui. — ² conturbacionis. — ³ turbacio. — ⁴ vetandus. — ⁵ lentio. — ⁶ ardorem. — ⁷ susteniat. — ⁸ primum. — ⁹ tepidam aquam. — ¹⁰ dulci.

* Ce chapitre manque dans le texte grec.

^{Aa} lumine minus adtendat et si adtendit subclausos oculos¹¹ teneat¹². Ex his enim componitur¹³ causa ut¹⁴ nihil aliud adhibeatur, civum minus utantur, potionem vero si ex aestu nimio¹⁵ calore exusti sunt liberaliter utantur et somnum habundantius similiter; post haec balneum¹⁶ sufficienter utantur.

XXXVIII. *Ad dolorem oculorum Oribasi*¹⁷,
*de Euporista*¹⁸.

Oculorum dolores¹⁹ in initio requies est adhibenda, superinunguenda²⁰ sunt palpebra²¹ de medicamine²² qui recipit rosa et crocu²³. Lippes²⁴ enim in nocte factas glutinationes²⁵ purgat et consolit loca²⁶.

^{La} ex aqua dulces, frigida autem postea et si splendorem fugiant et subcludant oculos. In hanc rem modo componuntur, nihil aliud opus habent nisi solum minus ut accipiant cibos, potionem vero amplius utantur propter haestum. Si autem somnus accedit profundus et oculorum aliqua causa suspecta sit. His ergo neque a balneis removendus est. Cilentur autem cautius oculorum aliquos accedentes dolores, qui scire oportet et superunguere palpebras de rosas aut crocum medicamen confectum, et his non inventis, tunc lippes et in nocte factas glutinationes purgatur et lenicantur bene de pusca lavati et cum pisa aqua frigida et siccatis aliquid in oculis ex lacrimis mitius faciendum est; jubat autem eos et ventris subductio.

[CHAPITRE XIV, L. V, p. 707.]

XL. *Ad flegmonem*¹ *oculorum*,
*de Euporistis*².

Inflammationes³ oculorum et dolores⁴ oculorum⁵ patientibus medici est⁶ adjuvantia providere⁷. Quod si medicus praesens non fuerit, [186 v²] interea⁸ facere ea quae possibilia sunt omitti non oportet, ut in aliquo malo non incidant⁹ hii¹⁰ qui patiuntur¹¹. Inprimis ciborum abstinentia est indicenda et in requie¹² habendus est aeger et a capite¹³ altius habeat et lumen prohibendus est et nullus clamor aut sonitus vel alia

De flegmone oculorum.

Inflammationis cum doloris oculi si fuerint conpraehensi, medici ergo labor ut sanet. Quot si artifex prope non fuerit, interim subvenire eis quae possibilia sunt beneficiis medicinalibus praesentibus, ut non aliquid pessimum incurrat. Cibus ergo abstinentia indicenda est et requies adhibere oportet, et ad caput altior fiat adpositio et lucorem vitare et sonitus vocis et neque aliis aliquibus mutationibus dolores augmententur,

¹¹ subclausos oculos. — ¹² teniat. — ¹³ componuntur. — ¹⁴ ut. — ¹⁵ nimia. — ¹⁶ balneum. — ¹⁷ Urivasii. — ¹⁸ euporista. — ¹⁹ doloris. — ²⁰ superinunguenda. — ²¹ palpebras. — ²² medicamenti. — ²³ croco. — ²⁴ lippis. — ²⁵ glutinationis. — ²⁶ et consolit loca deest. — CHAP. XIV : ¹ flegmone. — ² doloris poristis. — ³ inflammationis. — ⁴ doloribus. — ⁵ oculorum deest. — ⁶ medicis. — ⁷ providendum. — ⁸ interea. — ⁹ incidit. — ¹⁰ his. — ¹¹ patitur. — ¹² requie. — ¹³ ad caput.

^{Aa} quae¹⁴ dolorem commovere solent experiatur. Pedes¹⁵ enim leviter sunt fricandi¹⁶ mollibus manibus, interdum etiam extremae¹⁷ partes¹⁸ ligandae¹⁹ sunt; mitigant enim haec dolorem. Facit autem ad inflammationem oculorum violae folia superposita²⁰ et lacte²¹ muliebri²² recens cum ovo et oleo²³ roseo deforis superposita²⁴.

^{La} et pedes fricentur et constringantur ligaturis extreme partis. Mitigatis enim doloribus, facit enim ad inflammationis oculorum herbae violae folia superposita et lacte muliebri recentem cum ovo et oleo roseo extrinsecus inposita in fronte.

[CHAPITRE XV, t. V, p. 708.]

XLIII. [187 v°] *Ad reuma oculorum.*

Reuma vero si¹ oculis nimium molesta exteterit², caput altius tenendum est et extremae partes inferiores³ muniendae⁴ sunt. Salsa autem et acra⁵ existente⁶ reuma, obdulcanda⁷ est lacte⁸ muliebri aut lacrimum ovi missus in oculis. Lippes⁹ autem tollendi sunt leviter et molli spongia¹⁰. Quod si major fuerit reuma cum dolores nimios¹¹, cataplasma uteris quae recipit rosa sicca \angle iiii, opii¹² \angle i, croci¹³ \angle i, cum sapa teris et uteris. Item anacollimas in fronte inponis ad reuma oculorum, libanum cum tridici¹⁴ farina cum albumen ovi mixta inponis. Item ad reuma oculorum gummin¹⁵, libanu¹⁶ et farina tritici cum ovi albumen inponis. Item aliut: cocleas¹⁷ cum testis¹⁸ suis teris et in linteo¹⁹ inducis et fronti²⁰ inponis. Item aliut: fabae farina²¹ et mastice²² cum ovi albumen fronti²³ inducis, acacia

Reumam autem molestantem anacollima talem facis in frontem: libanum tritum cum farina tritici et ovi alborem mixta et alborem habeat ad caput et requiescat; et lecaturis utatur in extremis partibus. Samsam autem existentem et acram reumam cymatizas dulcem lactem et obi licorem tenuem. Leppes autem absterges leniter et mollis spongia. Magnas autem exsurgentes epyforas, id est inflammationis cum doloris nimio, sic cataplasma inpone de opio \angle i, rosa sicca \angle iiii, croco \angle i, supermittis melilodi decoctionem aut sapa.

¹⁴ prohibendus..... alia quae *deest*. — ¹⁵ pedis. — ¹⁶ fricandi. — ¹⁷ extremi. — ¹⁸ partis. — ¹⁹ legandi. — ²⁰ superposita. — ²¹ lactis. — ²² muliebris. — ²³ olio. — ²⁴ superposita. — CHAP. XV: ¹ in *addit*. — ² steterit. — ³ extremi partis inferioris. — ⁴ muniendi. — ⁵ acra. — ⁶ existentem. — ⁷ obdulcanda. — ⁸ lactem. — ⁹ lippes. — ¹⁰ spongia. — ¹¹ doloris nimius. — ¹² oppio. — ¹³ croco. — ¹⁴ tritici. — ¹⁵ gummen et. — ¹⁶ libanum. — ¹⁷ codias. — ¹⁸ testis *deest*. — ¹⁹ lentio. — ²⁰ frontem. — ²¹ farinam. — ²² mastici. — ²³ frontem.

Aa

solvis cum vino et in frontem²⁴ inducis
sarcocolla, cum acito²⁵ similiter facit ad-
mixtum. Mannis, libanu²⁶, stipterian²⁷
scisten solvis in vino stiptico et subinde
frontem²⁸ cum sponges²⁹ fobis.

La

[CHAPITRE XVI, t. V, p. 709.]

[190 r°] LV. *Ad caliginem oculorum,*
de¹ Euporista.

XV. *De caliginem.*

Caligines² mitigat frecatio³, exerci-
tatio et mediocres⁴ vel acrimonia⁵ cibo-
rum, quam Greci *drimisagian* vocant, et
capitis frequens pectinatio⁶, et absenti
potio ante cibum sumpta⁷ vel tymi⁸ et
origani⁹ decoctiones¹⁰ et oxymelle¹¹
scillitico¹². Inungues¹³ vero oxidorcica¹⁴
medicamenta, id est¹⁵ qui¹⁶ acutam
faciunt visionem, qualia sunt herbae
capnu¹⁷ sucos, inunctus multas facit
fluere lacrimas et sic evaporat, libano-
tidae¹⁸ radix et ex ipsas cimas sucus
melli¹⁹ mixtus ampliopias²⁰ id est ca-
ligines²¹, que ex pingui humore fiunt,
curat. Facit autem et prasi²² sucus
cum mel. Lactuce²³ silvestris²⁴ lactes²⁵
purgant caligines et suffusiones cum
lacte²⁶ muliebri inunctus. Item mala-
granatae dulces²⁷ coccineum²⁸ sucum
exprimis²⁹, mittis in vas aereum³⁰ et lin-
teum³¹ superligas et ponis in sole, do-
nec ad pinguedinem³² mellis veniat, et
ipsa mensura quod est sucus addis mel;
reponis vero in vaso ostracino, id est

Senioribus autem solet contingere
caligo oculorum, gubernare se debent
per friciones et vectationes, mediocriter
uti cibos et acrae uti cibos et caput
pectenare et absentium bibere ante-
quam cibos accipiat et thimi et origani
oxymelitus scillitico, et inunguere quae
ad caligines expediunt. Convenit autem
et sternutamenta movere et caput pur-
gare per apoplegmatismum. De mel au-
tem per singulos dies inclinare palatum
ut habundantius proiciat flegma.

²⁴ fronti. — ²⁵ acetum. — ²⁶ libanus. — ²⁷ stipteria. — ²⁸ frotem. — ²⁹ spungia. —
CHAP. XVI: ¹ de deest. — ² caliginis. — ³ et addit. — ⁴ mediocris. — ⁵ agrimonia. —
⁶ pectenacio. — ⁷ sumpta. — ⁸ thimi. — ⁹ origani. — ¹⁰ decoctionis. — ¹¹ oxemelli. —
¹² scillitico. — ¹³ inunguis. — ¹⁴ hocidorcica. — ¹⁵ idem. — ¹⁶ que. — ¹⁷ capno. —
¹⁸ libanuthide. — ¹⁹ melle. — ²⁰ ampliopias. — ²¹ caliginis. — ²² prasia. — ²³ lactuc.
— ²⁴ silvestri. — ²⁵ lactis. — ²⁶ lacti. — ²⁷ dulci. — ²⁸ coccinium. — ²⁹ expremis. —
³⁰ vasu iryu. — ³¹ lentium. — ³² pinguidinem.

^{Aa}
de terra facto reponis; cum autem inveteraverit, melior est³³, et quando dormitu³⁴ vadit, inunguis leviter³⁵ oculos³⁶; hoc pictoribus et aurificibus et senioribus expedit. Aliut: in hieme fel cum mel Attico³⁷ mixtum utere; hoc et caliginem abstergit et suffusionem spargit, inveteratus melior³⁸ fit. Oportet autem et sternutamenta movere et caput purgare et mel cottidie³⁹ palatum tangere et fluentes flegmas⁴⁰ spuere⁴¹.

[CHAPITRE XVII, t. V, p. 709.]

XVI. *De ordeolum in oculo.*

Hordeolus autem in oculo nascentes in palpebris fumentandi sunt cera alba ad diaforisis faciendam; oportet autem remissa cera calefactum cum spatomile adponere. Digerit enim et galvanus cum modico nitro adpositus. Quidam autem de pane cataplasma inponunt et cum suporatum fuerit aperiunt.

[CHAPITRE XVIII*, t. V, p. 709.]

XVII. *De nictalopas.*

Nictolopas autem patientes epar hirci assum et quod ex ipso dum assatur humor fluit inunguis, et ipsum epar das ad aedendum, et asini recentem finus per lentum colas et inunguis; unus autem est quando in die inculpabiliter vidit, noctem venientem pejus.

[CHAPITRE XIX, t. V, p. 710.]

LXIII. [191] *Ad percussum; de¹ Euporistis² Uribasi³.*

XVIII. *Ad percussum oculi.*

^{Aa} Percusso⁴ oculo, in principio passionis adhuc manente inflammatione⁵, ^{La} Quibus autem ex percussum oculi sanguinenti fiunt, in initio adhuc incolumbi sanguis calidus aut torturis⁶ inflammationem non existentem colum-

³³ meliorem. — ³⁴ dormito. — ³⁵ liniter. — ³⁶ oculus. — ³⁷ mellaticum. — ³⁸ melius. — ³⁹ cotidie. — ⁴⁰ fluentis flegma. — ⁴¹ expuere. — CHAP. XIX: ¹ di. — ² Uporista. — ³ Uribasii. — ⁴ si percusso. — ⁵ inflammacionem. — ⁶ turtoris.

* Ce chapitre manque dans les textes de Paris.

^{La}
 oculus est implendus⁷ et fumentandus⁸
 de aqua cum spongia⁹, cui sale¹⁰ modi-
 cum¹¹ miscis¹², si non tunica¹³ oculi
 rupta fuerit. Quod si contigerit, aqua
 sola fumentavis¹⁴ et superponis ovum
 cum oleo¹⁵ roseo mixtum cum lana levi-
 ter, et stibeos¹⁶ viridis [191 v°] folia
 facta cataplasma si inponatur jubat.
 Facit autem et vitella¹⁷ ovarum cocta
 et¹⁸ cum vino trita cataplasma inposita,
 et folia brassicae¹⁹ cataplasma inposita
 sanat. Quod si diuturna permanit pas-
 sio et sanguis ab oculo non recedat²⁰,
 haec a²¹ Grecis *aemalops*²² vocatur²³.
 Ysopi pulver²⁴ in linteolo²⁵ ligatus²⁶
 intinguitur²⁷ in aqua calida et agitando
 exprimis eum, cujus sucus velut san-
 guis²⁸ est, ex quo²⁹ infunditur sucus et
 illas sanguineas maculas depurgamus.
 Contingit enim ut ex percussu³⁰ tu-
 mores³¹ in oculo³² fiant, quibus³³ ne-
 cesse est ut adhibeatur fumentatio cum
 spongia³⁴ frequenter, ita nova spongia³⁵
 posca³⁶ infusa superponis. Inveterata
 vero jam facta passione³⁷ senape tritu³⁸
 cum aqua adponis frequenter et auferis³⁹.

^{La}
 bini sanguinem calidum aut turtoreas
 purgat, et fumentatio cum spungias
 ales modicum aquae admixtum, si non
 tonica oculi lesa est. Tali aliquid si
 contingat, aqua sola fumentabis; bene
 utrique fit, si cum lana obum cum oleo
 roseo mixto et leviter superponis oculo
 et stivis viridis folia cataplasma jubat.
 Facit autem et obi vitellus in foco du-
 ratus et cum vino tritus cataplasma in-
 positus, sed et folia brassicae cata-
 plasma inposita similiter operatur.
 Diuturna autem eorum si permaneat
 causa, *aemalops* dicitur. Ysopi comam ter-
 ris et legas lenteo et deponis eum in
 aqua ferventem et levas et adponas ocu-
 lis et subsequitur sanguis, ipsum lenteo
 expressum. Consistentem autem tumo-
 rem ex percursuram, fumentas cum
 spongia frequenter, et sic postea nova
 spongia in pusca infusa superponis.
 Inveterata vero passione factam sena-
 pem tritum cum aqua adpones inter-
 missionem et auferatur.

[CHAPITRE XX, t. V, p. 711.]

LXVI. *Ad pilos adulteros*¹.

Ebellere² pilos³ de oculis inutile⁴ est,
 nam postea cum renascuntur⁵ punc-
 tiones majores⁶ faciunt. Melius est ergo
 ut glutinentur⁷ ad illos pilos⁸ qui se-

XVIII. *Ad pilos adulteros in palpebris*.

Pilos adulteros in palpebris nascenti-
 bus, quidam cum vulsella evellunt
 pilos et post modicum dolent amplius,
 renascentibus pilis et pungentibus.

⁷ inponendum. — ⁸ effumentandus. — ⁹ spungia. — ¹⁰ sali. — ¹¹ modico. — ¹² mixcis.
 — ¹³ tonica. — ¹⁴ fumentabis. — ¹⁵ olio. — ¹⁶ stipius. — ¹⁷ vetello. — ¹⁸ et deest.
 — ¹⁹ brasice. — ²⁰ abscedat. — ²¹ ad. — ²² aemalupo. — ²³ vocantur. — ²⁴ pulvis.
 — ²⁵ linteolo. — ²⁶ legatus. — ²⁷ et inunguetur. — ²⁸ sanguis. — ²⁹ co. — ³⁰ percussio.
 — ³¹ tumoris. — ³² oculus. — ³³ quod. — ³⁴ spungia. — ³⁵ spungia. — ³⁶ pusca. — ³⁷ se-
 nape deest. — ³⁸ tritum. — ³⁹ auferis. — CHAP. XX : ¹ pilus adulterus. — ² evellere.
 — ³ pilus. — ⁴ inutile. — ⁵ renascuntur. — ⁶ punccionis majoris. — ⁷ glutinentur. —
 — ⁸ illis pilis.

Aa cundum naturam nati sunt. Fit enim de pice et gummen⁹ aut hoc modo confectum mastice¹⁰, et cera et libanu¹¹ et pice¹² in uno¹³ masticata, colliges¹⁴ et¹⁵ facis trociscos¹⁶, et cum opus fuerit spatomele¹⁷ calefacis¹⁸ et tangis medicamen et cum se solverit¹⁹ glutinas. Sed si jam antea²⁰ evellere consuevit²¹, hoc modo faciet; sanguinem caprunum miscis²² cum mel et evellis cum bursella pilos adulteros²³ et tangis ex hoc medicamen loca ex quibus evulsi sunt pili et non renascuntur. Item aliut: sanguisugas²⁴ ustas, cinus [192] earum cum aceto teris et tangis ex eo loca ubi pili adulteri sunt, ipsi cadent et alii non renascuntur. Aliut: ranas virides²⁵ pun- ges²⁶ et sanguinem earum miscis²⁷ cum cedria²⁸ et unde²⁹ evulsi sunt pili tange³⁰. Item aliut: aranii ova trita superungue³¹ et non renascuntur. Item aliut: stiptiria rotunda \angle ii³², ovi³³ vetellum³⁴ unum³⁵, fel taurinum³⁶ \angle iiiii; haec teris cum aqua³⁷ et facis colluria³⁸ et evulsis³⁹ pilis⁴⁰ superungues⁴¹. Anacollima⁴² ad pilos adulteros⁴³: pice⁴⁴ \angle i, asphaltu⁴⁵ \angle i, solfur vivu⁴⁶ \angle ii, colofonia \angle vi. Item aliut: colofonia \div ii, solfor, cera, asphaltu ana triobolon⁴⁷; solfor tritum superspargis. Item aliut⁴⁸: calcantu⁴⁹ \angle iiiii, murra \angle iiiii, aloë et gummin⁵⁰ ana \angle i, vinu⁵¹ quod sufficit. Colluriu⁵² ad pilos adulteros⁵³:

La Prius ergo quam evellantur, utilius est gluttinare eos ad ordinales pilos de pice et gumme. Optimum autem medicamen fit hoc modo confectum, mastice et cera et libanum et pice sicca in uno adunata masticatur, simul donec se adunandum permisceatur, et facis ex hoc trociscus et reponis et cum opus fuerit tolle calefactum, ut resolvat medicamen, et tangis pilos ut gluttinent.

⁹ gumen. — ¹⁰ mastici. — ¹¹ libanum. — ¹² pici. — ¹³ vinum. — ¹⁴ colligis. — ¹⁵ et deest. — ¹⁶ trociscus. — ¹⁷ spatumile. — ¹⁸ calefacis. — ¹⁹ resolvit. — ²⁰ ante — ²¹ consueverat. — ²² mixces. — ²³ pilus adulterus. — ²⁴ sanguisugas. — ²⁵ viridis. — ²⁶ pun- guis. — ²⁷ mixcis. — ²⁸ citria. — ²⁹ unde deest. — ³⁰ tangis. — ³¹ superungues. — ³² partis duas addit. — ³³ ovarum. — ³⁴ vetellum. — ³⁵ pars una addit. — ³⁶ taurinu. — ³⁷ ana. — ³⁸ collorium. — ³⁹ evellis. — ⁴⁰ pilus. — ⁴¹ et superunguis. — ⁴² anacollima. — ⁴³ pilus adulterus. — ⁴⁴ pici. — ⁴⁵ asfalto. — ⁴⁶ solfor vivo. — ⁴⁷ tribulon. — ⁴⁸ feligitiria \angle viii addit. — ⁴⁹ calcanto. — ⁵⁰ gumeu. — ⁵¹ vinu. — ⁵² collorium. — ⁵³ pilus adulterus.

^{Aa}
castoriu, opiu⁴⁴, yosquiami⁴⁵ sucu⁴⁶
ana < i, evellis pilos⁴⁷ et inunguis loca.
Item aliut collurium⁴⁸: castoriu⁴⁹, gum-
min⁵⁰, fel vitulinu⁵¹ siccu⁵² ana < i,
cum aqua facis colluria⁵³ et uteris.

La

[CHAPITRE XXI, t. V, p. 712.]

LXVII. Si a nibe¹ oculi fuerint turbati.

XX. Ad oculorum do'orem ex nive.

Spatomile² figis in alio et pones³ ad
ignem et sucus qui⁴ ex eo exit inun-
gues. Item triticum super⁵ lamminam⁶
ardentem ferri inponis, sucus qui ex eo
fluit inunguis.

Spatomile mittentes in alio ut colo-
retur, sucum ejus inunguimus. Triti-
cum vero super lamina ferri ignita mas-
santes cum vino, inunguimus palphe-
bras.

[CHAPITRE XXII, t. V, p. 712.]

LXVIII. Ad oculos¹ sine pilis
constitutos².XXI. Ad eos qui in palpebris pilos non
habent aut ceciderint.

Stercus soricis et stercus caprarum
aequalia pondera ures, et calami Greci
cines³ duplum cum mel inunguis; hoc
revocat pilos⁴. Item aliut: soricum⁵
capita usta⁶ & ii, murra stactes & iii,
stimeos⁷ Copticu⁸ & i, ysopu modicu⁹.

Soricum stercus et de hirco stercus
husta et calami Greci cinus duplum
cum mel, inungues; hoc et myllos jubat
et revocat pilos.

[CHAPITRE XXIII, t. V, p. 712.]

[188] XLVII. Ad ulcera oculorum,
de Euporista Uribasi¹.

XXII. Ad ulcera oculorum.

Crocum infundis in lacte muliebri
et teris, addis et² gummen³ album mo-
dice⁴, ut se colligat crocus et facis col-
lurium⁵ et utere, cum lacte muliebri
distillas in oculo. Item aliut: stiveos⁶

Croco infundis in lactem muliebri
et teres, admisce et gummen album
mediocriter, ut conteneant crocum, con-
fices colluria et cum lactem muliebri
uteris. Item aliud ad cava ulcera: stymi
teris quam tenuissime et gummen alte-

⁴⁴ castorio. — ⁴⁵ jusquiamo. — ⁴⁶ suco. — ⁴⁷ pilus. — ⁴⁸ collorium. — ⁴⁹ cas-
torio. — ⁵⁰ gumen. — ⁵¹ vitulini. — ⁵² sicco. — ⁵³ collorium. — CHAP. XXI: ¹ nive. —
² spatumili. — ³ ponis. — ⁴ que. — ⁵ siper. — ⁶ lamina. — CHAP. XXII: ¹ calus. —
² constitutus. — ³ cinis. — ⁴ pedis. — ⁵ suricum. — ⁶ husta. — ⁷ stimus. — ⁸ Cop-
ticum. — ⁹ ysopu modicu *deest*. — CHAP. XXIII: ¹ Uribasii. — ² et *deest*. — ³ gumen.
— ⁴ modici. — ⁵ colorio. — ⁶ styvius.

^{Aa}teris ut mollissimum pulver⁷ facias, rum tantum addis et cum aqua pluviale^{La}
addis gummin⁸ aequali⁹ pondere¹⁰ et teris et facis collurium et cum lacte
cum aqua facis colluria¹¹, et uteris cum muliebri uteris.
lacte muliebri.

[CHAPITRE XXIV, t. V, p. 712.]

[190] LVI. *Ad leucomata*¹.

Nitrus² cum oleo³ vetere tritus diligenter et inunctus sanat, aut ossa sepiæ⁴ mel consparsas et ustas tritum pulvis inunguis⁵. Extenuat autem nebulas et sucus anemones⁶ utrique.

LVII. [190 v°] *Ad cicatrices*¹ in oculis² factas.

Cecatrices³ in oculis⁴ generatas ammoniacus tymiamatus⁵ et murra equalia pondera teris cum aqua et facis ygrocollurium et uteris. Item aliut: calcantum⁶ non tritum glebam⁷ mittis in ampullam⁸ in vino albo⁹ et dimittis¹⁰ stare dies tres et sic inunguis. Item ad cicatrices: sales¹¹ ammoniacos¹² < i, stiptiria scistes¹³ < i, calciteos¹⁴ < i, cum oleo¹⁵ teris et facis ygrocollurium¹⁶ et reponis in buxide et uteris. Item aliut ad leucomata¹⁷ infantum: sales¹⁸ ammoniacos¹⁹ masticas²⁰ et cum saliva in oculo mittis.

LVIII. *Ad pterigia*¹ in oculis² natos³.

Ungeclos⁴ in oculis generatos⁵ majores⁶ vel inveterati si jam fuerint facti

XXIII. *Ad leucomate, id est albugines.*

Albugines cito sanat nitrus cum oleo tritus diligenter et inunctus, aut sepiæ ossa trita et cum mel consparsa et husta ex trita inungue. Aliqui autem et sucus animonis omnes inunguent.

XXIII. *Ad amaurosin et ypocisin, id est cataractas.*

Amaurosin autem omnem et inchoantem ypocisin curantur vulturis fel partes duas, prasii sucus et mel Atticum partem unam aut maratri sucus, tauri fel recentem aequales sucus cum duplo mel, aut fel ursinum cum aqua duplo.

XXV. *Ad caliginem oculorum.*

Capnu herbae sucus caliginem oculorum tollit, ad se trahens non modicas lacrimarum effusiones; libanotidos utique radix et ejus herbae sucus mel mixtam caliginem factam ex pinguidinem humorum curat. Facit autem et prasii sucus cum mel, lactuce vero silvaticae sucus argema et nebula abstergit et ab husturas facit cum lacte mulieris inunctus. Mala granate dulciae grana-

⁷ pulvis. — ⁸ gumen. — ⁹ equalia. — ¹⁰ pondera. — ¹¹ colloria. — CHAP. LVI: ¹ leucomata. — ² nitros. — ³ olio. — ⁴ sepiæ. — ⁵ inungues. — ⁶ animonis. — CHAP. LVII: ¹ cicatrices. — ² oculus. — ³ cicatricis. — ⁴ oculus. — ⁵ tymiamatus. — ⁶ calcantum. — ⁷ gleba. — ⁸ ampulla. — ⁹ album. — ¹⁰ demittis. — ¹¹ salis. — ¹² amoniacas. — ¹³ scistis. — ¹⁴ calcicius. — ¹⁵ olio. — ¹⁶ ygrocollorium. — ¹⁷ leucomata. — ¹⁸ salis. — ¹⁹ amoniacas. — ²⁰ masticas. — CHAP. LVIII: ¹ pterigio. — ² natus. — ³ ungelus. — ⁴ generatus. — ⁵ majoris.

^{Aa} vel duri⁶ ferro sunt incidendi; parvos⁷ autem et molles⁸ et recentes curantur medicaminibus⁹. Pupuli arboris lacrimus cum mel duplo¹⁰ inunctus curat, ossa sepiae¹¹ usta et admixto sale¹² urictos¹³ sanat in oculis ungiculus¹⁴. Item aliut: calcantum¹⁵ cum fel porcinum¹⁶ aequali mensura miscis et inunguis, brassicae¹⁷ ustae cinis¹⁸ teris et inungues¹⁹, sicut xyrocollurium²⁰ tollit pteridia. Item aliut ad ungeclius²¹ et ypopios²² et ambliopias²³: lythus²⁴ magnitus \angle iiii, iu xystu²⁵ \angle iiii, sinopide \angle iiii, ammoniacu²⁶ \angle iiii, crocu²⁷ \angle ii, mel Atticu²⁸ cotila²⁹ media. Facit autem et ad leucomata³⁰ collurium³¹ ad pterigia³² Galeni³³: calcantu³⁴ \angle ii, sales³⁵ amoniacos³⁶ \angle ii, gummin³⁷ \angle i, cum aceto facis colluria³⁸ et inunguis. Collurium³⁹ aliut experimentatum⁴⁰ et pterigia⁴¹ tollit et cicatrices extenuat et stafilomata; pterigia vero ipsa die tollit⁴²: ammoniacu⁴³ \angle xiii, struthiu⁴⁴ \angle iiii, ius colicu⁴⁵ \angle iiii, acetum quod sufficit; conficis collurium⁴⁶ et uteris.

LVIII. *Bafi, id est¹ tinctura² .
leucomatum³.*

Tinguitur autem alba cicatrix; mali granati⁴ dulces carnes⁵ teris et superatillas aqua modice⁶ et facis colluria⁷ et inungues⁸ frequenter yosquiami⁹

^{La} rum sucus expremis, mittis in vaso aereo et lenteum circumdas et legas et ponis ad solem donec pinguidinem habeat mellis et aequalem ab ipsa mensura mittis mel et conmixtum in vaso testeo serva; inveteratos enim melior fit. Cum autem dormitum ambulaverit, inlinis oculos ex hoc medicamen leviter; hoc autem utilissimus est pingentibus, aurificibus, lectoribus et scriptoribus. Item aliud: ienis fel cum mel Atticum mixtum utere; hoc enim caligine abstergit et inchoantes catharactas repremit, inveteratus igitur melior fit.

XXVI. *Ad pterygia.*

Pterigia, id est hungiculus, si inveteratur jam obduruerit per cyroorgia curandus est; parvo vero existentem et adhuc mollem curari potest medicaminibus. Egyron opus id est sucus cum duplo mel unctam et sipiae ossa husta et mixta sali orictus reliquat et sanat in oculis pterygia.

XXVII. *Tinctura albuginum, id est
macularum.*

Tinguitur igitur albugines hoc modo; mala granatae dulces carnes teres addendo paulatim aqua et facis ut bene sit tritus et ex hoc inunguis; nam yosquiami sucus inunctus in xc dies tin-

⁶ dolori. — ⁷ parvus. — ⁸ mollis. — ⁹ medicaminibus. — ¹⁰ duplem. — ¹¹ sepü. — ¹² salis. — ¹³ orectu. — ¹⁴ ungeglus. — ¹⁵ adcantum. — ¹⁶ porcino. — ¹⁷ brassici. — ¹⁸ cinis. — ¹⁹ inghuis. — ²⁰ xyrocollorium. — ²¹ ungeglus. — ²² ypopius. — ²³ ampliobias. — ²⁴ litus. — ²⁵ scisto. — ²⁶ amoniaco. — ²⁷ croco. — ²⁸ mellatico. — ²⁹ cotela. — ³⁰ leucomata. Item. — ³¹ collorium. — ³² pterigia. — ³³ Galeni. — ³⁴ calcanto. — ³⁵ sales deest. — ³⁶ amoniaco. — ³⁷ gummen. — ³⁸ colloria. — ³⁹ collorium. — ⁴⁰ sperimentatum. — ⁴¹ pterigia. — ⁴² detollit. — ⁴³ amoniaco. — ⁴⁴ struccio. — ⁴⁵ collico. — ⁴⁶ collorium. — CHAP. LVIII: ¹ iidem. — ² tincturam. — ³ leucomata. — ⁴ mala granate. — ⁵ dulcis carnis. — ⁶ modici. — ⁷ collurium. — ⁸ inunguis. — ⁹ jusquiamin.

^{Aa} ^{La}
 sucus inunctus in dies xv. Hoc tinguit ^{La} guit, ita ut nec vestigium appareat in
 albas cicatrices, ita ut anno uno¹⁰ non uno anno.
 videantur¹¹ maculae¹².

[CHAPITRE XXV, t. V, p. 714.]

LXVIII. [192] *Ad palpebras quas
 malas sunt ut pulcra¹ fiant.*

XXVIII. *Pulchros reddendos oculos.*

Maxime infantibus³ turpes⁴ palpebrae⁴ solent adparere⁵ et delicatis⁶ carnibus, ad quos talem uteris medicamen : stimeos⁷ \angle xvi, plumbu ustu \angle viii, lepidos⁸ calcu⁹ \angle i, crocu¹⁰ \angle i, rosae flos¹¹ \angle i, smyrnes¹² \angle i, nardu Indicu¹³ \angle i, piper albu¹⁴ \angle i, libanu¹⁵ arrenos¹⁶ \angle i, dactulorum ossa n. xxx; ista omnia mittis in ulla¹⁷ rude, et ures¹⁸ fortiter, et teris in mortario [192 v°], cui addis opubalsamu¹⁹ codiaria²⁰ duo et iterum teris et aiecas et uteris pulver.

Pulchras fiunt palpebras et maxime hoc fit pueris et molles habentibus carnes : stimeos \angle xvi, plumbum hustum \angle viii, lepidus calcu \angle i, croco \angle i, rosae flores, smyrnes, nardu Indicu, piper albo, libano masculo ana \angle i, dactulorum ossa xxx; omnia haec mittit in ulla rude, ossa nimis teris in mortario, cui addes opobalsamo codiaria dua et teris simul et sic cum pulver uteris.

[CHAPITRE XXVI, t. V, p. 715.]

LXX. *Ad resin oculi, id est si tonica oculi rupta fuerit aut ferro incisa aut quodlibet¹ alio modo rupta.*

XXVIII. *Ad resis ocalorum, id est ad rupturas.*

Lytus³ aematitu³ resolis cum lacte muliebri in cote⁴ oculare et⁵ saepius in die inunguis. Item aliud⁶: agni folia teris cum aqua et alfitu inponis cataplasma aut⁷ mala Cydonia⁸ cocta in vino teris⁹ et inponis cataplasma.

Lytus aematites fricatus in cute cum lacte muliebri et ex hoc saepius in die unguis. Item aliud : agni folia teris cum aqua et alfitu cataplasma inponis; malum Cidonium coctum in vino puro teris et cataplasma inponis.

¹⁰ annum unum. — ¹¹ videatur. — ¹² macocola. — CHAP. XXV : ¹ pulcras. — ² in faucibus. — ³ turpis. — ⁴ palpebri. — ⁵ apparere. — ⁶ delegatis. — ⁷ istimus. — ⁸ libidus. — ⁹ calco. — ¹⁰ croco. — ¹¹ flos. — ¹² hismiris. — ¹³ nardo Indico. — ¹⁴ albo. — ¹⁵ libanus. — ¹⁶ arrenus. — ¹⁷ olla. — ¹⁸ uris. — ¹⁹ opobalsimo. — ²⁰ codiari. — CHAP. XXVI : ¹ quodlibet. — ² lytu. — ³ imatitu. — ⁴ cute. — ⁵ et deest. — ⁶ alium. — ⁷ autem. — ⁸ Cedunia. — ⁹ uteris.

[CHAPITRE XXVII, t. V, p. 715.]

LXXI. *Ad palpebras¹ pingues² et sanguineas³ et de dracomata⁴ plenas. Euporista Uribasi⁵.*

^{Aa} Recorgis palpebras⁴ et cum spatomile⁵ aspero⁶ calido⁷ aut folia fici rades⁸ et postea mel inungues⁹ aut vino austero¹⁰ aut vinum et mel mixtum inungues¹¹. Item alint¹²: fel caprunum, cum quam¹³ optimo¹⁴ melle¹⁵ si inungatur ad dracomatas¹⁶ et grossas palpebras¹⁷ sanat.

XXX. *Ad palpebras pingues et sub-sanguineas et meligranis similia habentibus.*

^{La} Reversas palpebras freccas spatomile calide aut folia fici et cum mel inlenis aut vino austero cum mel mixto superinunguis.

[CHAPITRE XXVIII, t. V, p. 716.]

LXXII. *Ad psorobthamia¹, id est scabiosos² oculos³.*

Mala granata dulces⁴ et acidas⁵ sucus coquis⁶ ad spissitudinem mellis et inunguis, et caput de senape⁷ facto gargarismo per os purgare debet⁸.

XXXI*. *Ad prorobthamias, id est ad scavias in oculi.*

Mala granata dulcia et acidonica sucus coquis ad pinguidinem mellis pinguis et inlenis. Scorticatas autem palpebras sanat fici opus iolitus et sales hancnriti tritus vetere.

[CHAPITRE XXX**, t. V, p. 716.]

LXXIII. *Ad duras palpebras¹ et quae² bix moventur. Euporista.*

Medulla vituli³ et⁴ cera aequalia pondera resolvit cum oleo⁵ roseo quod sufficit et cataplasma superpone aut

XXXII. *Ad duras palpebras habentes et difficile moventes.*

Medulla vituli et cera aequali pondere mixta cum oleo roseo cataplasma superponis, aut terinbentina partes sep-

CHAP. XXVII : ¹ palpebras. — ² pinguis. — ³ Orivasii. — ⁴ palpebras. — ⁵ spatomile. — ⁶ asperum. — ⁷ calidum. — ⁸ radix. — ⁹ inunguis. — ¹⁰ austerum. — ¹¹ inunguis. — ¹² alium. — ¹³ aqua. — ¹⁴ obtimum. — ¹⁵ mel. — ¹⁶ racomatas. — ¹⁷ palpebras. — CHAP. XXVIII : ¹ psorotalmia. — ² schapiosum. — ³ oculum. — ⁴ dulci. — ⁵ agitas. — ⁶ quoquis. — ⁷ senapi. — ⁸ debet. — CHAP. XXX : ¹ palpebras. — ² quae deest. — ³ vetelli. — ⁴ et deest. — ⁵ olio.

* Le manuscrit de Laon et celui de Leipzig ont réuni en un seul chapitre les xxviii* et xxix* du texte grec.

** Le chapitre xxix manque dans les manuscrits de Paris.

^{Aa} terebenthina \angle vii, lythargyru \angle i, cum ^{La} tem, lythargirum partem unam cum
cera et ⁶ oleo ⁷ solvis, in linteo ⁸ inducis cera et oleo resolvis et in lenteo inducis
et ponis. et superpones.

[CHAPITRE XXXI, t. V, p. 716.]

LXXIII. Si aliquis in oculis¹ cadit
ut tollatur.

XXXIII. Si aliquid in oculi cadat.

Aqua aut lacte incymatizas² et labas,
aut mel et oleum³ inunguis ut lacrima
currente⁴ adtendat, et palpebra aperta⁵
in vino aut aqua adtendat. Quae⁶ autem
inesserint⁷ sordes⁸ in oculis, resina re-
cente⁹ tangenda est et sic pilos¹⁰ ma-
xime humanos¹¹ tollendi sunt¹². Si
autem aliquid infixum est, cum bur-
sella¹³ est tollendus. Quod¹⁴ si in pal-
pebra¹⁵ fuerit infixus¹⁶, ubi¹⁷ cum
bursella¹⁸ fuerit sublatus, lacte¹⁹ mu-
liebri est oculus mox²⁰ inrigandus.

Aquam aut lactem incymatizas la-
vando, aut mel aut oleum inunguis la-
crimas movendum, adtendat in vino
aut in aqua. Quae autem infixae sunt
resina recentem tangis et tollis aut ca-
pillus sit et maxime hocminis aut
porcinus pilos. Quae autem infixae sunt
cum vulsella levas et cum lacte mulieris
lavas.

[CHAPITRE XXXII, t. V, p. 717.]

XXXIII. Ad peduculos in palpebris generatos.

Si autem peduculi in palpebris ex superciliis fuerint generati, curabis cum
mel et vino, inuncta sandarace et stafidagria.

[CHAPITRE XXXIII, t. V, p. 717.]

[193] LXXVI. Ad aegilopas, de Eupo-
rista¹ Urivasi².

XXXV. Ad aegylopas.

Aegilopas curabis³, quibus non in
profundo corruptus est ossus, camillae⁴
folia⁵ masticata aut aegylopuslu erbae
sucus; cum farina tritici facta cataplasma
inpone, plantaginis folia masticata super-

Aegylopas curabis quibus non in pro-
fundo ossi corruptio est anthimidos
folia, id est camimille et masticata su-
perposita facit, aut egypte herbae quae
in frumentis fit, sucus ejus cum farina

⁶ Super pone. . . . cera et deest. — ⁷ olio. — ⁸ lenteo. — CHAP. XXXI: ¹ oculo. —
² incimatizas. — ³ oleo. — ⁴ currentem. — ⁵ palpebras apertas. — ⁶ qui. — ⁷ inesserit.
— ⁸ sordis. — ⁹ recentem. — ¹⁰ pilus. — ¹¹ humanus. — ¹² tollendus est. — ¹³ bur-
sellam. — ¹⁴ quod deest. — ¹⁵ palpebras. — ¹⁶ fixum. — ¹⁷ vinum. — ¹⁸ bursellam.
— ¹⁹ lactem. — ²⁰ mox deest. — CHAP. XXXIII: ¹ Eoporista. — ² Orivasi. — ³ curabas. —
⁴ camemoli. — ⁵ foliam.

^{La}
pone et cum apertum fuerit, necem⁶
masticatam⁷ inpone quamdiu ad sanita-
tem perducatur, aut propolix et tereventa⁸
simul mixta et in linteo⁹ inducta aut
stiptiria¹⁰ scistes¹¹, quam plurime tere-
bentina¹² admixta. Item ad¹³ aegilopas:
calcantum¹⁴ ∠ ii, tereventina ∠ i
mixta superpone; cum autem volueris
ad cicatricem ducere, calcantum pau-
latim subducis. Item aliut: stiptiria
rotunda ∠ iiiii, iu ∠ iiiii, colligis ea
cum visco querqueno¹⁵ et uteris. Item
aliut ad pterigia¹⁶; ad una inunctione¹⁷
facta ab ipso vase¹⁸ tollitur, sit exit ut
cum vertevella¹⁹ tollatur, lythu²⁰ magnitu-
thermu²¹ ∠ iiiii, miltu Senopicu²² ∠ ii,
crocu²³ ∠ ii, mel Atticu²⁴ quod suffi-
cit²⁵. Item aliut: calcu²⁶ cecaumenu²⁷
tritu²⁸ cum fel porcino²⁹ inlitus tollit
pterigia³⁰, id est secus oculorum sirin-
gia³¹. Item aliut semel inlitus a radi-
cibus eum tollit, et digitis orbicalum³²
factum sanat superspersus; facit autem
et ad bliopias³³ et ad leucomata³⁴ in-
unctus; recipit³⁵ haec; lapidem magni-
tem ∠ iiiii, sinopide³⁶ ∠ ii, mel cyatos³⁷
tres.

LXXXVII. *Ad calagia oculorum
et orgiolas³⁸.*

Calagia digeruntur³⁹, caproficis coc-
tos⁴⁰ cataplasma inponis aut fici folia
aut [193 v°] sagapenu⁴¹ cum aceto
tritum et inpositus. Ad calagia⁴² et or-

tritici cataplasma sanat. Plantaginis
vero folia masticata et superposita bene
facit; post autem se eruperit, nocum
majorem nucleus masticatus et super-
positus, donec cicatricem ducat et sanet
ipsum ponat, aut propoleus et tereben-
tina cum alica in lenteo inductum, aut
stiptiria scistes quae sufficienter resine
terebentinae admixta templum modo
adposita sunt.

XXXVI. *Ad calagia.*

Calagia autem eventant et digerunt
caprofici cocti et cataplasmati aut fici
folia aut sagapinum superpositum reso-
lutum cum aceto.

⁶ nocce. — ⁷ masticata. — ⁸ terebenta. — ⁹ lentio. — ¹⁰ stiptirias. — ¹¹ scistis. —
¹² terebentina. — ¹³ ad deest. — ¹⁴ adcantum. — ¹⁵ querqueno deest. — ¹⁶ pterigia. —
¹⁷ inunctioni. — ¹⁸ base. — ¹⁹ converta vella. — ²⁰ litu. — ²¹ termu. — ²² miltu Sinopico.
— ²³ croco. — ²⁴ mellatioo. — ²⁵ item aliut ad pterigia addit. — ²⁶ calco. — ²⁷ cecaumino.
— ²⁸ tritum. — ²⁹ porcino. — ³⁰ pterigia. — ³¹ serengia. — ³² orbicalum. — ³³ et
obliopias. — ³⁴ leucomata. — ³⁵ recepit. — ³⁶ sinopidi. — ³⁷ ciatus. — ³⁸ ofigiolus. —
³⁹ degeruntur. — ⁴⁰ coctas. — ⁴¹ sagapinus. — ⁴² caligia.

Aa
diolu⁴³ galvanu⁴⁴ malaxas, admiscis ni-
trum quantum sufficere⁴⁵ potest et
superponis. Item⁴⁶ ad ordiolum⁴⁷ am-
moniacum⁴⁸ acito⁴⁹ teris et inlinis. Item
ad ordiolum⁵⁰ inunctio alcioni⁵¹ uteris,
cum aqua colligis et facis colluria⁵² et
cum aqua resolvis et linis, et sit donec
se constringat.

La

[CHAPITRE XXXIV, l. V, p. 718.]

LXXVIII. *Ad aurium passiones*¹.XXXVII*. *Ad aurium passiones.**De surdis.*

Ad surdos². Humor aliquis in aurium
poros³ constipatus tardo⁴ auditu et
surdos⁵ facit. Oportet⁶ ergo labare⁷
cottidie cum auriculario⁸ clystere⁹ de
posca¹⁰, quae fit¹¹ de albo aceto aequali¹²
mensura facta et tepesfacta, accepto ni-
tri¹³ pulver, et¹⁴ post haec iterum lavare
aqua calida et sic mittere¹⁵ medicamen,
quale est nitru¹⁶, ellebori¹⁷ radix tritus
cum aceto et mel et in aure¹⁸ mittis et
permittis esse¹⁹ in auribus usque dies
quinque, aut cardamomu²⁰ amplius, et
nitrum modicum. Item ficorum carnes²¹
sine seminibus, facis colluria²² ad men-
sura fenestras auri²³ et uteris; tollis
autem eum die tertia; haec enim trahit²⁴
sordes²⁵ multum et confestim relevat.
Item ad surdos²⁶ et aurium tinnitum:
elleboru albo²⁷ < i, castoriu²⁸, afro-

Humor quidam in aurium poris
constipatus difficiliore facit auditum,
ita ut quidam nec audiant. Oportet ergo
his cottidie lavare cum auriculario clys-
tere eis qui minus audiunt de aceto
albo cum utili mensura calefacto cum
nitro trito; et post haec iterum lavare
aqua calida et sic cymatizare, quod ad
dysicoias scripta sunt, qualia elleboro
nigri radices tritas in aures mittes, et
dimittis medicamen usque dies quinque
intra aures esse, aut cardomu quod ha-
bundat et nitro quod sufficiat et con-
festim leviantur.

⁴³ ordiolo. — ⁴⁴ galvano. — ⁴⁵ suscipere. — ⁴⁶ aliut *addit*. — ⁴⁷ ortiolum. — ⁴⁸ amo-
niaco. — ⁴⁹ aceto. — ⁵⁰ orgiolum. — ⁵¹ alcione. — ⁵² colliria. — CHAP. XXXIV :
¹ passionis. — ² surdus. — ³ poros. — ⁴ tardu. — ⁵ surdus. — ⁶ oportet. — ⁷ lavare.
— ⁸ ariculario. — ⁹ clistere. — ¹⁰ posca. — ¹¹ fit. — ¹² equale. — ¹³ nitro. — ¹⁴ et
deest. — ¹⁵ mittis. — ¹⁶ nitro. — ¹⁷ vel lepore. — ¹⁸ auri. — ¹⁹ medicamine *addit*. —
²⁰ cardamonum. — ²¹ carnis. — ²² colloria. — ²³ aures. — ²⁴ trait. — ²⁵ sordis. —
²⁶ surdus. — ²⁷ elleboro albo. — ²⁸ castorio.

* Les manuscrits de Paris et ceux de Leipzic et de Laon s'accordent pour réunir les
chapitres XXXIV à XLIII du texte grec sous un seul numéro.

^{Aa} nitru²⁹ ana obolos singulos³⁰, cum aceto
uteris. Item ad haec: strothiu³¹, crocu³²,
castoriu³³ ana ∠ i, elleboru albu³⁴ ∠ iiii,
nitru³⁵ ∠ iiii, facis trociscos³⁶ et solvis³⁷
cum vino et uteris.

La

[CHAPITRE XXXIV, t. V, p. 719.]

*Ad aurium dolores¹ de frigore.**Ad dolorem aurium ex frigore.*

Quod si aurium dolores fuerint² nati³
ex frigore, quae⁴ calefaciunt⁵ sunt adhi-
benda, qualia sunt cepa aut aleus⁶ in
oleo⁷ cocti, ex quo tepidum in aure
quae doli mittis aut piperis pulver sup-
tilissime tritum cum oleo mittis. Jubat
autem et oleus⁸ amaracinus⁹, et nar-
dus¹⁰ optimus est. Euforbium vero mo-
dicum cum oleo¹¹ calido¹² mixtum¹³
uteris, et oleus¹⁴ rutatus ad haec optimus
est et¹⁵ qui¹⁶ extenuare potest et non
habet¹⁷ stipticam aliquam in se vir-
tutem¹⁸.

Dolores in auribus si ex frigore fiunt,
quae calefaciunt sunt adhibenda adju-
toria; curat citius si cepa et allius in
oleo quoquantur et in aurem ipso oleo
mittatur. Nam et euforbium modicum
in oleo tepidum mixtum aut piperis
pulver diligenter tritus et cum oleo
calido in aurem missus. Jubat autem in
aurem missus et amaracinus oleus et
optimus nardus et rutacius, de exte-
nuantibus et non de oleo stiptico.

[CHAPITRE XXXVI, t. V, p. 719.]

*Si aqua in auribus¹ fuerit ingressa.**Si aqua in aure intraverit.*

Si autem aqua in [a]ures fuerit [194]
ingressa et² dolorem aurium faciat,
oleum³ tepidum frequenter inrigas et la-
na molli detergis et iterum infundis. Mi-
tigatio enim fit, etiam si lacrimum ovi
in aure⁴ infundas et lactem⁵ mulieris
similiter⁶. Omnia enim in auribus calida

Frequenter oleus tepidus est in au-
rem mittendus et sic cum lana molle
detergendus, et ideo oleus mittendus
est. Mitigat autem et obi albumen, quod
est lacrimum et lactes muliebris in
aures mittantur. Omnia autem quae
mittuntur in aurem calida esse oportet,

²⁹ afronitro. — ³⁰ obulus singulus. — ³¹ strothio. — ³² croco. — ³³ castorio. — ³⁴ elle-
boro albo. — ³⁵ nitro. — ³⁶ trociscus. — ³⁷ resolvis. — CHAP. XXXIV: ¹ doloris. — ² fue-
runt. — ³ innati. — ⁴ quae deest. — ⁵ calefaciunt. — ⁶ alius. — ⁷ olio. — ⁸ oleos. —
⁹ amaricinos. — ¹⁰ nardinus. — ¹¹ olio. — ¹² calidum. — ¹³ mixto. — ¹⁴ olius. — ¹⁵ omnis
addit. — ¹⁶ que. — ¹⁷ habit. — ¹⁸ et per omnia fleubotomandi sunt de collo auditum
aurium resistit non solum etiam aurium, sed et capitis dolorem, scotomaticis, epilepticis et
alias passionis que in capiti fiunt addit. — CHAP. XXXVI: ¹ auris. — ² si autem. . . . et
deest. — ³ olium. — ⁴ auri. — ⁵ lacti. — ⁶ simelius.

^{Aa} oportet⁷ infundere, sed et adeps⁸ anserinus in aure missus satis jubat. Si quis autem in uno pede⁹ stit ab ea¹⁰ parte qua patitur auris, et caput reclinem in eadem teneat¹¹ partem, et cum ipso pede uno saltus faciat in quem stat¹², facile¹³ ipsa aqua quae¹⁴ in aure fuerat ingressa foras excutitur; etiam si et sugatur¹⁵ ab alio et hoc bene facit¹⁶.

^{La} sed et adeps anserinus eos bene jubat. Si autem aliquis in uno pede qui ex ea parte est qui patitur et capite in parte inclinat et sic cum illo uno pede saliat, multum jubat, etsi aliquis ipsam aurem in qua aqua intravit sucatur, alter liberabitur.

[CHAPITRE XXXVII, t. V, p. 720.]

Ad flegmonem aurium.

Quod si inflammatio in aure¹ fuerit facta, oleus² nardus iniciendus³ est cum modico emplastro basilico⁴ resolutio, qui⁵ et tetrafarmacus dicitur. Quod si nimia fuerit⁶ inflammatio orta cum ingenti dolore, necesse est his medicamentis⁷ uti, quibus stupor cum doloribus⁸ mitigationem facere possit, quale est lactes⁹ muliebri vel lacrimum ovi¹⁰ mixtum¹¹ cum opio¹² et¹³ castorio iniciatur. Quod si nimii¹⁴ fuerint dolores¹⁵, aequalia pondera mittis, si autem mediocres¹⁶, duplum mittis castorium et cum sapa colligis medicamen, et quando opus fuerit, cum sapa resolvis et admiscis cetera et uteris. Cum omne¹⁷ autem diligentia incis medicamen in aures¹⁸, ita ut non tangas cum aliqua re aurem¹⁹ cum doli; mitti²⁰ autem in aure oportet omnem medicamen tepidum cum spatomele²¹, manu suspensa super ipsum porum auris²² tenentem et

De aurium inflammationes.

Inflammationes aurium oleum nardinum cum modicum basilicon resolutio et in aure misso jubat. Quod si nimii dolores surgunt, necesse est his uti qui stuporem faciunt sensui: muliebri ergo lactem admiscentes et obi lacrimum, opium miscis, autem et castorium ad nimios multum dolores aequales, ad autem leviores duplum, liquida autem sit sapa in quo solvantur; praeparare autem utile est ex multorum admixtionem medicamen. Oportet autem nullo modo tangere aurium porus quando dolores insistent; foveis autem cum spatomile legatam habens in summo lanam mollem et sic cum eo medicamen in aurem fluere facis tepidum, initium spatomilem super initium aures poro tenis, ut sic in profundo curat; hoc frequenter et sine intermissione facis, et quod currit extrinsecus in quantum possibile est non tangat. Sed

⁷ oportet. — ⁸ adipis. — ⁹ cedis. — ¹⁰ loco stit ab ea habet ad alia. — ¹¹ teniat. — ¹² inquistat. — ¹³ facili. — ¹⁴ qui. — ¹⁵ sucatur. — ¹⁶ faciat. — CHAP. XXXVII: ¹ auris. — ² olius. — ³ iniciendus. — ⁴ basilicon. — ⁵ que. — ⁶ fuerat. — ⁷ doloris. — ⁸ lactis. — ⁹ ovium. — ¹⁰ mixti. — ¹¹ oppio. — ¹² aut. — ¹³ nimiae. — ¹⁴ doloris. — ¹⁵ medicocris. — ¹⁶ omnem. — ¹⁷ auris. — ¹⁸ aure. — ¹⁹ mittere. — ²⁰ spatumeli. — ²¹ aures.

^{Aa} paulatim faciat³³ currere³² intra aurem, ut in alto³⁴ penetret³⁵ medicamen et hoc frequenter fieri oportet, et quod foris cucurrit³⁶ non tangendo aurem detergendus est. Fumentationem vero hanc frequenter factam et aurem medicamine³⁷ replitam, de foris ponis mollem lanam super aurem et maxime maritimam³⁸. In omnem³⁹ vero inflammationem aurium fumentationem cum oleo⁴⁰ nardo admixto modico tetrafarmaco [194 v] uteris et de foris superponis⁴¹ lana molle³⁸. Tempore autem extatis⁴², si ex nimio⁴³ calore contingat, de oleo⁴⁰ roseo fumentabis. — Si de pingue humore aut ventositate⁴⁴ aures⁴⁵ doleant⁴⁶. Quod si de pingue humore et viscoso aut ventositas spiritus constippaverit⁴⁷ aures⁴⁸, mixtis uteris medicaminibus qui adaperiant⁴⁹ quae constipata sunt loca artificiose tractando ex quibus potuit contingere rebus aut qualia tempora praecesserunt aut quales⁵⁰ usus est cibos⁵¹. Nam si frigidus praecessit tempus⁵², necesse est ex nimia ventositate sit dolor; si autem ex cibis cacocymis⁵³ flegmatici humoris congregatione⁵⁴ aurium ingerat passionem, his necesse est capitis sequatur gravitas, unde si haec in auribus provenierit⁵⁵, his nitrum⁵⁶ aut afronitrum⁵⁷ illis medicaminibus quibus aures consuetas sunt jubari⁵⁸ admiscis. Sed et album elleborum et nigrum⁵⁹ et amygdala⁶⁰ amara et aristolocia quae⁶¹ fuerint inventa et cocumeris agrestis et

^{La} intus tantum penetrat quantum suscepit quod mittitur. Repleta autem aurem medicamen de foris lanam mollem super poro et super totam aurem inpones; post infumentationem autem sicut dictum est cum nardino oleo misto basilicon qui et tetrafarmacus et extrinsecus cum lana molle adponis. State autem tempore existentem calorem, pro oleo nardo roseo mittis oleo ad fumentando. — Si ex humorem pinguis sit dolor. Quot si pingui humor aut glutinosus aut ex ventositate spiritus suspicaris esse, aliqua mixturam et constipationem in aurem artificiosae quonocere debes, in tali causa quae praecesserunt dolorem et quae sunt praesentes multa agentibus earum vel ciborum qualitates. Ad autem frigidorem praecedentem ventositas inflans consistit et dieta cacocyma et flegmatica et signa sunt haec: gravitatem capitis existentem, pinguis hi sunt humores. His accedentibus, nitrum et afronitrum ad aurium passionis mixtis medicaminibus et album aut nigrum elleborum et amygdala amara et aristolocia et cocumeris silvestris et brioniae radices, aru et dracontese et yreus et cassia et centauria minor. Haec ergo purgant porus aurium et extenuant quae spissis humoribus constipata sunt. Levis autem et non pulsantes inflammationes habundanter sanantur oxyrodino adhibito tepidum et claucon in cute medicinale fricatur cum aceto.

³³ faciat deest. — ³² curro. — ³⁴ altum. — ³⁵ penetrit. — ³⁶ currerit. — ³⁷ medicamen. — ³⁸ maritima. — ³⁹ omni. — ⁴⁰ olio. — ⁴¹ superponis. — ⁴² molli. — ⁴³ statis. — ⁴⁴ nimia. — ⁴⁵ olio. — ⁴⁶ ventositati. — ⁴⁷ aures. — ⁴⁸ doleat. — ⁴⁹ constipaverit. — ⁵⁰ aures. — ⁵¹ adaperiant. — ⁵² quali. — ⁵³ cibus. — ⁵⁴ tepus. — ⁵⁵ cacocimus. — ⁵⁶ congregationi. — ⁵⁷ perimerit. — ⁵⁸ nitro. — ⁵⁹ afronitro. — ⁶⁰ jubare. — ⁶¹ nigro. — ⁶² amygdala. — ⁶³ qui.

Aa
brioniae radix et dracontea et ireus⁵⁴ et
cassia et centaury minor⁵⁵ adaperiunt
et expurgant porus et extenuant hu-
mores⁵⁶, qui⁵⁷ in auri infulti deti-
nentur⁵⁸.—*Si modica fuerit inflammatio.*
Quod si leves⁵⁹ fuerint flegmones, uteris
oxyrodinum⁶⁰ tepidum et glautiu⁶¹; in
cute oculare⁶² resolutum cum acito⁶³
tepidum mittis.

[CHAPITRE XXIVIII, t. V, p. 722.]

[194] Quod si tantum extraemae par-
tes¹ aurium fuerint² in tumore³ cum
rubore⁴, quod Greci *flegmonem* vocant et
nos inflammationem adpellamus⁵, qui⁶
fit ex desuper venientem humorem aut
aliqua⁷ percussione⁸ generatum, lenticla
cocta in aqua et trita superponis⁹ cum
mel aut adipe anserino¹⁰ et butyro¹¹ et
murra¹² admixta et sic superponis.

Quae autem extrinsecus aurium ap-
parent inflammationes vel tumores aut
ex percussura facta, si lenticla cocta in
aqua teris cum mel aut cum adipem an-
serinum et butyro et murra mixta su-
perponis.

[CHAPITRE XXXIX, t. V, p. 723.]

Ad aures¹ vulneratas.

Quod si aures² fuerint vulneratae³ et
pus ex eas cucurrerit⁴, curabis glauciu⁵
cum aceto⁶ resolutum. Quod si cum
reuma ulceratio aurium fuerit facta,
trosciscum⁷ uteris quale⁸ est qui⁹ voca-
tur Andronius et Poliidos¹⁰, utique si
nimius non fuerit dolor curabis. Nihil
autem his [195] jubantibus, fortiora
uteris medicamenta, quale¹¹ est ferri

Ad aurium ulcerationis.

Vulneratas aures vel ulceratas et pus
ex eas fluentes curantur glaucio cum
aceto. Quando autem cum reuma fit
passio, ex trosciscis id est Andronio aut
Poliido cum aceto uteris, quod si pus
currit absque dolore, non nimis hos
ipsos uteris. Nihil autem jubantibus,
quae fortiora sunt adhibimus, ferri
squama subtiliter tritum et in aceto

⁵⁴ irius. — ⁵⁵ minoris. — ⁵⁶ humoris. — ⁵⁷ que. — ⁵⁸ detinentur. — ⁵⁹ levis. —
⁶⁰ oxyrodinum. — ⁶¹ glaucio. — ⁶² cuti oculari. — ⁶³ acetum. — CHAP. XXIVIII: ¹ partis.
— ² fuerit. — ³ tumori simul et. — ⁴ robore. — ⁵ apellamus. — ⁶ que. — ⁷ ex addit.
— ⁸ percussione. — ⁹ superponis. — ¹⁰ mixto addit. — ¹¹ butero. — ¹² myrra. —
CHAP. XXXIX: ¹ auris. — ² auris. — ³ vulneratas. — ⁴ cocurrerit. — ⁵ glacio. — ⁶ ace-
tum. — ⁷ trosciscus. — ⁸ qualis. — ⁹ que. — ¹⁰ Poliidos. — ¹¹ quali.

^{Aa} purgatione¹³ cum aceto¹⁴ tritum subtilissime¹⁵ et coctum in aceto¹⁶ acerrimo¹⁶, donec mellis grassitudo fiat¹⁷, et in aure¹⁸ mittis. Si autem de percussu¹⁹ aures²⁰ fuerint vulneratae²¹, panem calidum de intrinsecus²² mollem²³ tollis, teris cum mel et superponis²⁴ aut murrā teris cum vino veteri²⁵ et superlines²⁶ aut coclearum carnes²⁷ teris, admixta²⁸ murrā²⁹ mediam partem³⁰ et superponis, sed haec neque ligari³¹ expediunt neque subinde medicamen³² tollere vel mutare.

^{La} acerrimo coctum donec clyu aut mellis spissitudinem habeat et sic uteris. Ad percussas aures vulneratas vel ulceratas, panem calidum interiora ejus teris cum mel et ponis, aut smyrnam teris cum vino vetus et inlenis, aut de cocleas carnes teris et cum smyrnam miscis medietatem et superponis; oportet autem haec neque frequenter auferri quae superposita sunt.

[CHAPITRE XL, t. V, p. 723.]

Ad fracta aure¹.

Fracta² vero aure ex aliquo casu, murrā, mannes³, libanu⁴, *ges* Samia bene facit, ad modum ceroti factum⁵ medicamen et inpositum, ita ut nullo modo⁶ inritetur⁷ aut moveatur medicamen, aut solfor vivum aut libanum cum pice liquida linteo⁸ inposita.

Ad inclinatās aures⁹.

Quod si se¹⁰ aures¹¹ inclinaverint, terram¹² de qua figuli¹³ operantur deintus replis¹⁴ aures¹⁵, et cum se siccaverit, de sucos¹⁶ strigni¹⁷ cum psimithio¹⁸ superunguis donec erigantur.

Si de auribus sanguis fluat.

Quod si sanguinem fluant, ita ut

Ad fractas aures.

Ad fractas autem aures smyrnes, mannis, libanu, *gen melenam* aut Samion bene adunatam, cerotum facis pinguem et inponis, nullo modo turbantes locum, aut sulfur vivum aut libanum cum pice liquida in lenteo inducta et superposita. Ad aurem inclinatam. Quorum autem inclinaverunt se aures, unde vasa ficulus facit terra intrinsecus inpleas; cum autem siccaverit, ubae caninae sucus cum psimithiu inlenis, donec resedat et componat se causa. Ad emoroidas de auribus factas. Si sanguis de auribus fluit, ut non trombus faciat, porri sucus cum aceto incymatizas; deinde autem constringis sanguinem, robum et galla in aceto coctas, sucus ex his colas et

¹³ purgacionem. — ¹⁴ acetum. — ¹⁵ subtilissimi. — ¹⁶ acetum. — ¹⁶ acerrimum. — ¹⁷ fitat. — ¹⁸ auri. — ¹⁹ percusso. — ²⁰ auris. — ²¹ vulnerati. — ²² intrinsecus. — ²³ mollem. — ²⁴ superponis. — ²⁵ veteri. — ²⁶ superlinis. — ²⁷ carnis. — ²⁸ admixtam. — ²⁹ mirra. — ³⁰ media parti. — ³¹ legari. — ³² medicamentum. — CHAP. XL : ¹ aurem. — ² fractura. — ³ mannis. — ⁴ libano. — ⁵ facto. — ⁶ modum. — ⁷ inrititur. — ⁸ lentio. — ⁹ auris. — ¹⁰ se deest. — ¹¹ auris. — ¹² terra. — ¹³ figuli. — ¹⁴ repleas. — ¹⁵ auris. — ¹⁶ sucus. — ¹⁷ strignu. — ¹⁸ psimicio.

Aa
trumbum¹⁹ sanguinis²⁰ non faciat, porri sucos²¹ cum aceto miscis et incymatizas²², et si his missis adhuc fluit sanguis, robi²³ cymas²⁴ aut folia et galla in acito coquis²⁵; sucum ipsum cum suco porri²⁶ incymatizas²⁷.

Ad aurium sonitum vel tinnitum.

Aurium sonitus vel tinnitus subito factus, acetum cum oleo roseo²⁸ mixtum in aure²⁹ infundis aut cyminum tritum ad mellis spissitudinem factum aut cocumeris agrestis radiceis sucus. Quod si his adhibitis tinnitus perman- serit aurium, jacere facis hominem in aliam partem auris, et de nitro³⁰ pulvere facto aurem quae sonitum³¹ habet³² replis³³ et acetum acrum³⁴ tepidum supermittis³⁵. Qui autem ex aegritu- dine³⁶ sonitum aut tinnitum aurium habent³⁷, absenti decoctione³⁸ fumen- tabis, post haec oxyrodino infundis aut rafani foliae sucus cum oleo³⁹ roseo aut porri sucus cum lacte⁴⁰ muliebri aut cocumeris agrestis [195 v] sucos⁴¹ cum oleo⁴² roseo permixtos⁴³; incymatizas⁴⁴ castorium⁴⁵ cum aceto vel irino aut laurino oleo⁴⁶ aut huic mixto castorio aut conficis de castorio et miconiu⁴⁷ aequale⁴⁸, teris cum aceto aut lacte⁴⁹ muliebri, facistrociscos⁵⁰ et uteris. Quod si simul et sonus est et inflammatio, laurinum oleum⁵¹ coicis si habunde est⁵² aut in quo ex amaris⁵³ nocibus ex-

La
incymatizas, a mala granata in aceto cocta sucus ejus simul miscis et incy- matizas. Ad aurium tinnitum. Quibus enim de subito sonus aurium fit, aceto cum oleo roseo incymatizas, aut cy- minum et oleo ad mellis spissitudinem factum, aut de cocumeris silvestres ra- dicibus sucus incymatize. Si autem perseverans sonus diu permanserit, in- clinas patientem in lecto et nitrum tritum pulver in ipsa aurem mittis et acitum acrum tepidum supermittis. Si autem ex ea aegritudinem sonus aurium fuerit generatus, absenti decoctionem fumentas et oxyrodinum micis in au- rem, aut ex rafani folia sucus cum oleo roseo, aut porri sucus cum lacte mu- liebri aut cum oleo roseo, aut cocu- meris agrestis foliis sucus incymatizas. Si in aurem aliquid fuerit ingressum. Quot si in aurem lythargirus aut faba aut fenus aut aliquid his similia in aure fuerit ingressum, involves spatomilem summum lanam et legas, et sic in tere- bentina intinctum in aurem mittis et leviter quod in aurem est adglutinatam trahis. Non autem obaudientem om- nino, sternutamenta movis in naribus adhibitum pulver, hoc frequenter facis donec exeat; donec autem intus est in aurem si inflammatio aut spasmi acce- dant et si animal fuerit tui ingreditur in aure, scamonia resolvis aceto aut absenti sucus aut peucedanum aut

¹⁹ trumbum. — ²⁰ sanguinem. — ²¹ sucus. — ²² incimatizas. — ²³ rubi. — ²⁴ cimus. — ²⁵ quoqueis ei. — ²⁶ purgari. — ²⁷ incimatizas. — ²⁸ olum roseum. — ²⁹ auri. — ³⁰ intro. — ³¹ non addit. — ³² habit. — ³³ reples. — ³⁴ agrum — ³⁵ si permit- tis. — ³⁶ egritudinem. — ³⁷ habit. — ³⁸ decoctioni. — ³⁹ olio. — ⁴⁰ lactem. — ⁴¹ sucus. — ⁴² olio. — ⁴³ permixtus. — ⁴⁴ incimatizas. — ⁴⁵ castorio. — ⁴⁶ olio. — ⁴⁷ miconio. — ⁴⁸ equali. — ⁴⁹ lacti. — ⁵⁰ trociscus. — ⁵¹ olum. — ⁵² est deest. — ⁵³ maris.

^{As} primitur⁴⁴, quibus quidam vel casto-
rium vel murrā⁴⁵ miscunt.

^{La} sulfur et nitrum cum suco rafani in-
mittis.

Si in aure⁴⁶ aliquid incederit⁴⁷.

Quod si in aure⁴⁸ aliquid⁴⁹ in-
cederit⁵⁰, qualia sunt lythargirus⁵¹ aut
faba vel aliqua his similia et exire ne-
quiverit⁵², ligas in spatomele⁵³ lana et
intinguis in terebentina, et in aure⁵⁴
leviter mittis et cum adeserit⁵⁵ mitius
extrahis. Quod si non obaudiat, sternu-
tamenta⁵⁶ naribus adhibis et tunc ore
vel nares⁵⁷ apertas ex ipsa commotione⁵⁸
necesse est exeat; nam facta jam sta-
tione⁵⁹, inflatur quod ibidem intravit et
ideo frequenter faciendum est donec
exeat; nam si⁶⁰ intus permaneat⁶¹,
facto flegmone spasmi superveniunt et
in periculo sunt. Quod si aliquod⁶²
animal in aure⁶³ fuerit ingressus,
scammonia solvis aceto et incymatizas⁶⁴
aut sucos⁶⁵ absenti similiter aut peuce-
danu⁶⁶ aut solfor et nitru⁶⁷ cum suco⁶⁸
rafani instillato.

[CHAPITRE XLI, t. V, p. 725.]

Ad vermes¹ si in aure fiant.

Ad vermes si in aures faciunt generati.

Vermes² vero intrinsicus³ factis et
cetera in poru⁴ auris intrantes acitum⁵
et oleum⁶ instillas, aut cappar⁷is sucos⁸,
aut calamint⁹is sucos¹⁰, aut elleborum
album cum vino tritum incymatizas¹¹.

In aurem autem poros vel in caetera
loca aurium vermes innatos, mittes
autem cappar⁷is sucus aut calamentis
sucus aut elleboro albo cum vino multo
incymatizatus.

⁴⁴ expremitur. — ⁴⁵ murrā. — ⁴⁶ auri. — ⁴⁷ incederit. — ⁴⁸ auri. — ⁴⁹ aliquid. —
⁵⁰ incederit. — ⁵¹ lythargirus. — ⁵² hi requieverit. — ⁵³ spatumeli. — ⁵⁴ auri. — ⁵⁵ ad-
heserit. — ⁵⁶ sternuta. — ⁵⁷ naris. — ⁵⁸ commotioni. — ⁵⁹ stationi. — ⁶⁰ si deest. —
⁶¹ permaneat. — ⁶² aliquid. — ⁶³ auri. — ⁶⁴ incymatizas. — ⁶⁵ sucus. — ⁶⁶ peucedano.
— ⁶⁷ nitro. — ⁶⁸ sucum. — CHAP. XLI: ¹ vermis. — ² vermis. — ³ intrinsicus. — ⁴ poro.
— ⁵ acetum. — ⁶ olium. — ⁷ capare. — ⁸ sucus. — ⁹ calamentis. — ¹⁰ sucus. — ¹¹ in-
cymatizas.

[CHAPITRE XLII, t. V, p. 726.]

Ad sordes¹ in auribus existentes².

Aa Quod si plurimae³ sordes⁴ in auribus fuerint⁵ collectae⁶, nitri assi pulver in aure⁷ mittis et supermittis⁸ acetum et lana includis et sic nocte⁹ permaneat¹⁰; tota alia vero die labas aqua et oleo calido.

Ad surdiores vero factos in auribus.

La Nitrum assum pulver mittis et cum lana claudes et totam noctem sic esse permittis; posttridie enim lavas cum aqua et oleo calido.

[CHAPITRE XLIII, t. V, p. 726.]

Ad aures¹ humidas.

Ad aures² vero humidas, ita ut ex eas aliquis humor decurrat, miscos³ in linteo⁴ involutum incendis et teris⁵; facto pulvere⁶ per fistula⁷ ipsum⁸ pulver [196] in aurem⁹ sufflas, aut galla asiana usta et trita similiter uteris aut¹⁰ stiptiria¹¹ ustâ et cum oleo¹² extincta¹³ insufflas.

Ad aures humidas.

Miscos assas in lenteo legata et teres et sufflas, aut gallas teres assas similiter et uteres, aut stiptiria assos et teres, oleum subfundes et insufflas.

[CHAPITRE XLIV, t. V, p. 726.]

Ad carnes¹ si in aures creverint.

Quod si auribus² ulceratis caro supercreverit³ et fecerit impedimentum, hoc uteris medicamen quod celeriter eam possit auferre: feces⁴ vini siccas cum calce⁵ viva et gutta prima⁶ resoluti ad mellis crassitudinem⁷ cum lana in spatomile⁸ ligata adponis.

Si autem supercreverint caro in naribus, aufert hoc citius: feces cum calce viva et lexiva de saponariis trita, clyodes modicum cum lana et spatomile adpones.

CHAP. XLII: ¹ surdis. — ² existentis. — ³ plurimi. — ⁴ sordis. — ⁵ fuerit. — ⁶ collecti. — ⁷ auri. — ⁸ supermittis. — ⁹ nocti. — ¹⁰ permaneat. — CHAP. XLIII: ¹ auri. — ² auris. — ³ miscus. — ⁴ lentio. — ⁵ et addit. — ⁶ pulver. — ⁷ fistola. — ⁸ ipsa. — ⁹ auri. — ¹⁰ et. — ¹¹ styptiria. — ¹² olio. — ¹³ stincta. — CHAP. XLIV: ¹ carnis. — ² oribus. — ³ supercreverint. — ⁴ fecis. — ⁵ calci. — ⁶ primi. — ⁷ crassitudini. — ⁸ spatumeli.

[CHAPITRE XLV, t. V, p. 727.]

LXXVIII. *Ad parotidas.*

^{1a} Parotidas¹ non ut² in aliis locis inflammationem patientibus quae³ reprimant⁴ utimur medicamenta⁵, sed e⁶ contrario quae⁷ extrahere⁸ valeant⁹ molescentem humorem festinanter adhibemus, ut ex profundo adtrahere¹⁰ in cute valeamus, servientes¹¹ naturae ut¹² per apostoma digerendo¹³ sanemus et febrem quae¹⁴ per parotidas frequenter est anputata¹⁵. In requie¹⁶ aegrotus omnino habendus est et mitigatibus et digestibilibus¹⁷ medicaminibus congregatis humoribus sunt inponenda; id est panis mundus in aqua infusus et cum oleo¹⁸ roseo tritus cataplasma inposita mitigat dolores¹⁹ et pus trahit²⁰ frequenter mutata, et farina tenuis tridicea cum²¹ oleo²² et aqua²³ inposita similiter operatur. Quod si sabac aut hervi²⁴ farina in mulsa et oleo²⁵ roseo coquas et inponas, mirabiliter facit. Pus vero facto²⁶, scarpello²⁷ aperies et postmodum diaforeticis²⁸ festinanter²⁹ uteris medicamen. Quod si duritiam fecerit, malactica addimus medicamenta his qui extraunt³⁰ medicaminibus. Illas vero parotidas quae non cum humorum pondere, sed parvo motu³¹ accedunt, sed nec humorum supercurrit³² plenitudo et neque dolores³³ sunt violenti et neque ut pus faciant³⁴ apparint³⁵ signa fa-

XXXVIII. *Ad parotidas.*

La Non sicut in aliis membris inflammationes habentes utimur in parotidis quae raepremunt, et contrario autem ad parotidas adhibenda est curatio, sed ea quae adtrahant quod Greci *eltecín* vocant. Festinanter igitur quae molescent humores ex profundo trahere ad cotem et cooperare consentiendo nature, ut apostema fiat et erumpat foras, ut febris anpotetur quae molesta erat ut requiescat permittentes, mitigantes tantum et digerentes humores et in pus versas evacuare festinantur. Duritiam autem si videtur esse, admiscimus malactica lotices. Mediocres autem parotidas quibus neque plenitudo est quod supercurrat neque dolores sunt violenti neque poris apparitio caerte, facile sanamur fumentationibus de salibus et cataplasma et medicamenta diaforetica, qualia sunt sive Mnaseu aut diacylon et eorum quae sunt malactica ceruta de buturo et ysopo confecta, cyrices huste et porfiras cocleae et hostreae; hi tales duritias et diuturnas parotidas superposita jubant. Fiunt enim sine putrefactionem et sine mordicationem medicamen non solum in his census ipsarum, sed multo magis si vetus adipem porcinum absque sale admisceatur; sine molestia enim digerit hoc omnes diu-

CHAP. XLV : ¹ parotidas. — ² uti. — ³ qui. — ⁴ reprimant. — ⁵ medicamen. — ⁶ se. — ⁷ qui. — ⁸ extrahere. — ⁹ valiant. — ¹⁰ adtrahere. — ¹¹ servientis. — ¹² que. — ¹³ degerendus. — ¹⁴ qui. — ¹⁵ anputandas. — ¹⁶ requiem ergo. — ¹⁷ degestibilibus. — ¹⁸ olio. — ¹⁹ doloris. — ²⁰ praet. — ²¹ tritici acutum et. — ²² olio. — ²³ aquis. — ²⁴ herbe. — ²⁵ olio. — ²⁶ factum. — ²⁷ scalpellum. — ²⁸ diaforeticis. — ²⁹ festinanter. — ³⁰ extraunt. — ³¹ modo. — ³² supercurrit. — ³³ doloris. — ³⁴ faciunt. — ³⁵ aparint.

^{Aa} cile³⁶ sanamus fumentando³⁷ de sale-
moria³⁸ et cataplasmas³⁹ et medica-
menta⁴⁰ diaforetica⁴¹ inponimus, quale⁴²
est Mnaseus aut [19 6 v°] diacylon⁴³ et
mollissimo ceroto ex butyro⁴⁴ et ysopo
facto⁴⁵. Cirices⁴⁶ ustae et pur[pur]ae⁴⁷ et
ostreae⁴⁸ in scirosin parotidis hutilis-
sima⁴⁹ sunt medicamina et maxime si
diuturnae sunt parotidae⁵⁰. Fit autem
sine molestia⁵¹ vel⁵² aliqua mordica-
tione⁵³ medicamen⁵⁴ et non solum ip-
sas cineres earum, sed et multo⁵⁵ magis
si adipem porcinum veterem sine sale
vel exalatum⁵⁶ admisceas⁵⁷; sine aliqua
enim molestia digerit⁵⁸ omnes longis-
simas inflammationes⁵⁹, utique vel si ex
reumatica fuerint passione⁶⁰ exortae.
Jubat autem ad si jam sciron factam
caricae coctae⁶¹ in aqua maritima aut
salsa similiter⁶² et lupini farina cocta
cum mel et modicum calcis vivae ad-
mixta et inposita. Nam et si terrae ma-
lum⁶³ viridem tritum inposueris, spargit
duritias parotidum⁶⁴.

^{La} turnas inflammationes, utique reuma-
ticas existentes sanat. Jubat autem eos
cyromenas parotidas caricas coctas in
aqua maritima aut salemoria, similiter
et lupinorum farina cocta cum mel, et
modicum calce viva admiscentes cata-
plasma inponis.

[CHAPITRE XLVI, t. V, p. 728.]

LXXX. *Ad ozinas e[t] polipos¹ narium.*

XXXVIII. *Ad narium passiones.*

Communis² est curatio ozenis³ et
polipis⁴ adhibenda, ea quae desiccent
caput malis et acribus⁵ humoribus oc-
cupatum et conroborent loca. Deraso
igitur caput, inpone⁶ emplastrum *dia-
itheon*⁷ aut varbara⁸ de vitumine et pice

Communes curatio ozyne et polipo-
rum est; desiccare prius et conrobore
caput oportet et superponenda sunt
ergo et diamones implasum aut de co-
cliis qui hoc modo conficitur: smyrnes,
libanu ana ʒ i, cocleas minutas et albas

³⁶ et facilis. — ³⁷ fumentandum. — ³⁸ salemoria. — ³⁹ cataplasma. — ⁴⁰ medicamen. —
⁴¹ diaforetica. — ⁴² quali. — ⁴³ diaquilon. — ⁴⁴ butero. — ⁴⁵ facti. — ⁴⁶ caerices. —
⁴⁷ purpure. — ⁴⁸ ostreae. — ⁴⁹ hutilissimas. — ⁵⁰ parotidi. — ⁵¹ molestiam. — ⁵² vel *deest*. —
⁵³ mordicationem. — ⁵⁴ medicamentum. — ⁵⁵ multum. — ⁵⁶ exsalatum. — ⁵⁷ admis-
cias. — ⁵⁸ degerit. — ⁵⁹ inflammacionis. — ⁶⁰ passionis. — ⁶¹ cocti. — ⁶² similiter. —
⁶³ malvam. — ⁶⁴ parotidum. — CHAP. XLVI: ¹ pulipus. — ² communis. — ³ ozinis. —
⁴ pulippia. — ⁵ agribus. — ⁶ inponi. — ⁷ ythion. — ⁸ varbara *deest*.

Aa
confecta et maxime Galeni⁹, aut certe¹⁰
omnibus probatum *dia*¹¹ *anemones*¹² em-
plastrum, aut de coctis¹³ medicamen-
propriae ad haec confectum: murra
ζ i, libanu ζ i¹⁴, coctas integras cum
carnibus suis qui in petris sunt minutas
numero duocentas; quibus tritis addis
murra et tus masculum et ovarum al-
bumen duas, et facto medicamen deraso
capite¹⁵ linteo¹⁶ inducto superponis die-
bus nove continuis¹⁷ permansurum. Et
si malis diu infectis permansit humo-
ribus, tertio eodem modo inponis. Post
haec localibus subvenies curis naribus
specialiter adhibendum. Polipis vero
inaerentibus de mali granati¹⁸ sucos¹⁹
confices²⁰ sic: accipies²¹ aequaliter ex
acidis et dulcibus sucos mala granatae
maturis et recentibus, contusas exprimis
sucus et in vas stagnum mittis et²² pri-
mo modicum²³ ad ignem²⁴ coctum ut vi-
deatur competens humidus aut liquidus
[197] effici; deficiente vero per aliam
coctionem humorem, mittis in mortario
et teris fortiter et facis colluria²⁵ pertu-
suris narium competentes²⁶ et ubi opus
est adhibes²⁷. Haec ergo compositio
et dolorem auferit et polippos²⁸ intra
paucos dies tollit. Quod si humidior et
infusior esse²⁹ videtur³⁰ polippus, aus-
teras mala granatas³¹ amplius mittis.
Si autem durior fuerit, de acidis mali
granatis³² sucos³³ amplius addis; gra-
vante vero collyrio³⁴ et omnino urens
removendus est et in quo tempore eum
non uteris colluria³⁵, sucos ipsos³⁶ inun-

La
de petri diacosia, id est decritas et col-
lectas; serves eas una die ut evaentur
stercore et postea obarum albumen duo
mittis in pila et miscis omnia simul et
inlenis caput et ponis lenteo super, et sit
sic usque dies novem et sic postea loca-
libus curis uteris. Ad polippos igitur me-
dicamen de succo mali granati utimur;
satis enim magnifico jubat. Mittis autem
aequaliter secundum magnitudinem et
numerum de austeris et acidis et dulcis
mala granata; recentes confranguntur
tota sin pila et exprimes succo eorum;
colatum mittis in vas stagneo, inprimis
modicum bulliat ut adpareat competens
liquor; illa vero quae remanserunt ex
eis, tundis diligenter et teris iterum in
mortario totum et facis colluria similia,
quales nares recipere possunt ejus qui
patitur ubi polippus est. Sine mordi-
cationem enim et absque passionem
ejus operatur. Si quidem humidior et
infusior esse videtur, tantum mala gra-
nata austeram amplius mittis. Si autem
durior fuerit, aciditas, et si gravamen facit
collirius adhibetur aut semper accen-
ditur, concedere oportet usu et in quo
tempore dum non mittitur collyrius, ex-
pressus succo uteris in patientibus locis,
inlenens interius in ore palatum per
ubas illuc ipse apparet polippus ex
lana aut cum pinna; lana vero invo-
luta spatomile et sic in succo intincta
adhibes. Et diafrigis confectum medi-
camen consumit polippum, quamvis
spissum sit in diuturnis adhibitus tem-

⁹ Gallieni. — ¹⁰ cerote. — ¹¹ de. — ¹² animone. — ¹³ coctas. — ¹⁴ libanu ζ i *deest*. —
¹⁵ capiti. — ¹⁶ lentio. — ¹⁷ continuis. — ¹⁸ mala granata. — ¹⁹ succus. — ²⁰ conficis. —
²¹ accipis. — ²² exprimis.... mittis et *deest*. — ²³ modico. — ²⁴ lenem addit. — ²⁵ co-
lluria. — ²⁶ competentis. — ²⁷ adhibis. — ²⁸ polippus. — ²⁹ esse. — ³⁰ videtur. — ³¹ mala
granatis. — ³² mala granatis. — ³³ succus. — ³⁴ collyrio. — ³⁵ colluria. — ³⁶ succus ipsus.

^{As}gues³⁷ patientes³⁸ loca nec non et in ore secundum loca ipsa quae perforata sunt et ad nares³⁹ per palatum vadunt pinnis aut lana involuto⁴⁰ spatumeli⁴¹ adhibes⁴²; sed et diafriges⁴³ medicamen consumit polippos⁴⁴ adhibitus multis temporibus. Quod si haec⁴⁵ mordicare⁴⁶ videtur, rosae tritae pulvis adhibitus mirabiliter jubat. Ad delicatas et molles⁴⁷ vel⁴⁸ tenera natura consistentibus certum est quod talia medicamenta frequentius sunt utenda; labare autem debet⁴⁹ ex eo ipso liquore.

^{Lr}poribus. Si autem alicui spissus est nimis et haec mordicationem facit, rosae tritae pulver adhibis, mirabiliter jubat. Qui molles et humidus habent carnes manifesto, quia frequenter oportet talia omnia adhibere; lavavit autem ex ipsos liquidos humores necesse est.

[CHAPITRE XLVII, t. V, p. 730.]

Ulcera vero naribus facta curantur¹ trociscis² Andronio aut Poleido³ resolutos⁴ cum vino, interdum enim dulci, interdum vero austero, saepius autem cum acito⁵. Si enim acredo⁶ humoris effluit aut currit⁷ de naribus, insanabilis est ulcus et maxime si cum odore⁸ fuerit pessimo et potredine⁹. Haec ozinas appellantur¹⁰, id est putidas¹¹. Curabis autem eas calamentis sucu¹² incymatizati aut herbae ipsius siccae¹³ pulver per fistula¹⁴ insufflata fortiter. Crustas¹⁵ vero quae¹⁶ interius fiunt ut proiciantur, sternutamenta adhibes¹⁷, ellebori¹⁸ alvi pulver per narcs¹⁹ ad se trahendo quam plurime²⁰, et cum projecerit crustas²¹ tangis loca fecias²² cum mel et inungues²³ poros calciteos²⁴ aut calcantu²⁵

Quod si in poris narium ulceratio fuerit facta, curantur Andronio trocisco aut Poliudure solutus cum vino, quando quidem cum dulce, quando autem cum austro, saepius autem et cum aceto. Si qua ergo acer solus humor supercurrit in naridum porus, difficilior ad sanandum ulcus existit sine odorem malo sit. Si autem cum acridinem et putridinem sit, quando supercurrit, ozyne fiunt. Curantur autem haec calamentis sucus frequenter adhibetur aut ex ipsa calamentibin sicca pulver cum fistula insufflas, aut pulver cum mel in naribus adhibe. Si et sternutamenta moves ut crustas ex ulceribus cadant, elleborum album pulver ut sternutit facis ad se naribus trahere patientem, et

³⁷ inunguis. — ³⁸ patientis. — ³⁹ naris. — ⁴⁰ involutus. — ⁴¹ spatumeli. — ⁴² adhibis. — ⁴³ diafrigis. — ⁴⁴ polippos. — ⁴⁵ haec deest. — ⁴⁶ mordicacio re. — ⁴⁷ delectata vel mollis. — ⁴⁸ et. — ⁴⁹ debet. — CHAP. XLVII: ¹ curantibus. — ² trociscus. — ³ Androniae aut Poliedos. — ⁴ resolutis. — ⁵ acetum. — ⁶ agrido. — ⁷ curret. — ⁸ odore. — ⁹ potrini. — ¹⁰ adpellantur. — ¹¹ putridas. — ¹² sucus. — ¹³ sicci. — ¹⁴ fistola. — ¹⁵ crosta. — ¹⁶ qui. — ¹⁷ adhibis. — ¹⁸ elleboro. — ¹⁹ naris. — ²⁰ plurimi. — ²¹ crusta. — ²² ficias. — ²³ inunguis. — ²⁴ poros calcicius. — ²⁵ calcanto.

^{1a}
^{Aa} cum mel. Si autem diuturna est cum post haec tantis de fecis cum mel, et
acredine³⁶ nimia, acetum adhibes. Ac- inlenis porus de calciteos et calcanu
tum³⁷ medicamen ergo si adhibeatur cum mel. Si autem vetusta sunt ulcera,
[197 v°] per liniamenta, hoc medicamen et acitum acrum mittis.
inarescere³⁸ poterit et³⁹ consumi, qualis
est qui recipit sinopide⁴⁰ ∠ i, calci-
teos⁴¹ ∠ i, calcis vivae ∠ i, sandarace⁴²
∠ i, calcantu⁴³ ∠ ii, conficis et uteris.
Quod si naribus pessimus sit odor,
murra, acacia⁴⁴, amomu⁴⁵ ana ∠ i, tun-
dis et cernis; addis mel coctum et ex
hoc glutinet⁴⁶ sibi extremas nares vel
cartillagines⁴⁷. Item ad ozinas mirabile⁴⁸:
lepidos⁴⁹ calcu⁵⁰ ∠ xii, ferrugine⁵¹.
∠ xii, stipteria scistes⁵² ∠ xii, teris di-
ligenter et uteris. Item aliut ad oginas⁵³:
lytarguiru⁵⁴ ∠ vi, psimitiu⁵⁵ ∠ viii, si-
dion ∠ iiii, stipteria scistes⁵⁶ ∠ viii,
vinu amineu⁵⁷ quod sufficit, teris⁵⁸
omnia cum vino. Quod⁵⁹ si non est,
myrtite⁶⁰ ut sit ad mellis crassitudine⁶¹
uteris et inungues nares⁶².

XL *. *Ad fluxum sanguinis de naribus.*

Quod si ex plenitudine sanguinis adaperiuntur venas naribus, movitur fluxus sanguinis mortem interminando; hoc ergo tempore vocant simpliciter *anaggin*. Si igitur fluxus et facile ferat patiens et sufficat virtus, sin minus solvitur defectio et angustia fiat juvandus est. Quot si accedat fluxus sanguinis, saepius, relevatur ex fluxu sanguinis et conturbetur, nulla est adsumenda materia quae premat. Si autem nimia sit effusio sanguinis et angustietur et frigidus fiat et deficiat subtracto pulso citatus fiat, oportet festinare ut adjubetur infirmans celerius; inprimis levius agendi sunt a fortioribus adiutoriis, interdum et prohi-

³⁶ agritudinem. — ³⁷ et humagrum adhibis. — ³⁸ ad naris mali olentis, si naris scire. —
³⁹ eo. — ⁴⁰ sinopede. — ⁴¹ calteus. — ⁴² sandaraci. — ⁴³ calcanto. — ⁴⁴ agacia. —
⁴⁵ amomo. — ⁴⁶ glut. — ⁴⁷ cartilaginis. — ⁴⁸ mirabili. — ⁴⁹ lipidus. — ⁵⁰ calco. —
⁵¹ perrugini. — ⁵² stipteria scistis. — ⁵³ ozinas. — ⁵⁴ litargero. — ⁵⁵ pisimicio. —
⁵⁶ styptiria scistis. — ⁵⁷ vino amineo. — ⁵⁸ uteris. — ⁵⁹ quod *dest*. — ⁶⁰ mirtito. —
⁶¹ grassitudinem et. — ⁶² inunguis naris.

* Ce chapitre intercalaire n'existe ni dans le grec ni dans les traductions latines des manuscrits de Paris.

benda aliquam, non enim similiter pulsant in passionem meninge, sicut non patientibus. Si igitur passio augmentatur frequenter et nihil sit quod prohibeat, flevotomus est adhibendus, ut obtundantur violentia frequens effusio sanguinis consentientem natura ex consuetis locis. Quot si aliquid sit quod prohibeat et quaedam plenitudo effusionis sit multa, cum spongia temperandam est reprimere sanguinem. Inprimis igitur cum aqua frigida, postea autem et aceto admixto adhibentur, et post haec cataplasma de rebus stipticis nares et faciem de samuco et aceto mixto, aut de oba et libano mannes. Inlita autem ea loca quae circa patiuntur et in naribus adhibes sucum porri, aut cepis cum ovo aut libanum tritum cum vino et naribus inmittis, aut leporis pilos habens aliquid Limnias, aut calciteos assum, aut stiptiria scistis, aut miseps assum singulatim admixta. Quando autem ad invicem omnia sunt adhibenda, et membranam obarum assa et sardinarum capita husta et cinus earum cerebro inpositus, id est in bregma et cupertura ulle et inlenis capillos sublevatus de vertice valens: yosquianu < ii, casturio < iii, gummē < i, uteris sanguissugas hustas et cinus ejus cum aceto teris et inlenis.

[CHAPITRE XLVIII, t. V, p. 731.]

[208 v°] IN NOMINE DOMINI, INCIPIT

TEXTUS LIBRI FELICITER VIII.

I. *Ad catarru*¹.

XLI. *Ad catarru*.

^{Aa} Catarrus sollicite visitandus² est, praeterea³ cui origo⁴ de capite est et principium de naribus derivatio. Si ergo in naribus permanserit, fluit humor liquidus et acer, saepius autem et cholericus, gravitas fit in superciliis⁵ et frontem vel temporibus constrictio, nares vero constipantur ita ut per ore suspirent, et vocatur coriza⁶. Fit autem in faucibus et mobit frequenter sternutamenta cum tussicula et asperitate faucium et vocatur *brancos*. Tertium vero genus, qui pulmones vel loca videtur infundere, eam Greci *catastasmon* appellant, gravitatem facit pectoris cum tusse molesta vel aliis plurimis signis quod longum est

^{La} De capite fluentem catarrum neglectus multas causas malas facit. Inflammatas enim gargareona et anthiadas de his mediocriter et tussis accedunt diuturnas passiones non parva; aliqui etiam ex hoc sanguinem spuunt, multi ex catarro et pus jactant et ptisici fiunt et voce turbantur. Oportet ergo curare omnes qui catarro patiuntur; mox minus sunt accipiendi cibos et potio minus est ministranda et olei yrimi fecias inungere bregma et infundere et decoctionem rutae et oleum laurinum; componit enim haec et inpinguat quod liquidum fluit. Jubat autem et involvatur caput et cooperiatur et supinus

CHAP. XLVIII: ¹ catarro. — ² visendum. — ³ praeterea. — ⁴ origo. — ⁵ supercylies. — ⁶ goriza.

Aa

enarrare. Quod si neglectus fuerit, multas causas malas generat, facit inflammationes in gargalione et anthiadas in tunsillas et tusses generat et longas passiones et periculosas inferit, ita ut sanguinem expuant et pus proiciant et in ptysin incidant et vocis raucitatem incurrant. Hos ergo oportet sollicite et diligenter curare qui catarum incurrun, mox enim in principio passionis a cibis et potu abstinendus est aeger⁷ et olei irini feces⁸ infundenda⁹ est, capitis bregma et totum caput inungendum est vel infundendum ex decoctionem rutae et oleo larino; hoc enim digerit et densat solutos humores qui fluunt. Velandus est vero caput, et dum dormit supinus non¹⁰ jaceat, sic enim jacentibus facile in arteria tracea humor decurrit. Oportet autem gargarizare de stipticis rebus, qualia sunt rosa in aqua cocta aut ros aut lentiscus vel si his non posca. Nares vero dirivandae sunt odoramentis de melantio, id est gitter et aniso. Oportet etiam in nares gitter cum acito trito infundere, necnon et betae aut anagallidos sucos in naribus mittendus est, ut foris currat humor qui de palato in pulmonibus descindere habuit. Coriza autem parva consistens [209] facile componitur, si caput irino aut laurino oleo perungatur et ligu semen in oleo coctum et rutae et simen ejus et caput coperiat et cibi sit abstinentia.

La

non dormiat; supinus autem jacentibus facile in arteria liquidus humor descendit et pulmones vadit. Oportet autem gargarizare quae sunt stiptica aut rosa in aqua cocta aut lentiscu aut certe posca; non est autem malum et in nares derivare catarrum odoribus de gitterit anissu et in nares infundere gitter cum aceto tritum et betae anagallidos sucus. Fluit enim ex hoc humor, qui in pulmone fluens generare habebat passionem. Coriza autem modice molestantem componitur facile oleo yrino aut laurinum inlitus et linum semen in oleo coctum et rutae sementi¹¹ et velamen et inaedia.

⁷ subcius pro curacione setis multum profuit addit. — ⁸ facies. — ⁹ infundendum. — ¹⁰ non deest.

[CHAPITRE XLIX, t. V, p. 732.]

A₂

Quod si sternutamenta sunt, hoc est coriza, gitter triti pulvis in linteo raro ligatus et manibus fricatus narihus est adplicandus ad odorandum, ita ut ipsum odorem per nares intrinsecus¹ trahat²; aut sebum³ involutum et sub prunas calentes⁴ missum et cum se assaverit tritum similiter odoretur, aut murra soluta vino odorato inlitas aures et nares spisso liquore⁵ multum jubatur. Dandae sunt etiam potiones vini et mellis, in quo ruta viridis⁶ decocta est. Dantur etiam ubi pyretri⁷ aut piperis pulver aspargitur; etiam prolongata passione post longo intervallo largius cogantur vinum accipere, salsos quoque cibos ministratos⁸, ut sub utrisque coacta ebrietas desiccans protinus medeatur⁹. Quod si thoracem occupaverit, loci ipsius natura vel vicinos intuentes pulmones sollicitius visitandi sunt unguentis et ceteris supradictis confectis cum opobalsamo, qui ex altitudinem thoracis ad superficiem revocare possint reumatismum, qualia sunt pinta-meru aut marciaton. Si tussicula supervenerit, quae mala ex vicinitate¹⁰ quadam contagione sollicitant, adhibita consideratione quolibet modo ad inferiora humor ille deducendus est, ne in thorace diu resedat. Perseverantibus tamen prioribus adiutoriis ordinatis, superaddo plantis eorum pice liquida ut inunguantur sola pedum, et fricare cum unguentis supradictis partes pectoris

XLIII. *Ad sternutus frequenter et coriza.*

La

Gitter teris et pulveri in lenteo raro legas et frecas manibus et naribus ut odorem adpones et ad se ut ducat odorem jubes. Taurino sevo involvis et in cinus coperis et cum se assaverit teres et jubes odorem ad se ducere naribus, aut smyrnam in vino odorato resolvis et inlene nares pinguisime.

CHAP. XLIX : ¹ intrinsecus. — ² extrahat. — ³ si vocem. — ⁴ calenti. — ⁵ alyco re. — ⁶ verides. — ⁷ peretri. — ⁸ menestratus. — ⁹ mediatur. — ¹⁰ vicinate.

^{Aa}
adpositis proxime carvonibus. Interea cum saepius constrictionis molestiam praevaleant, ut flegma¹¹ difficilius¹² egeratur, his elegmata¹³ de origano, tymo et ruta viride in mulsa potui dabo aut cum mel dispumato confecta dabo electaria, et pinguium ficorum decoctione cum supra[209 v°]scribitis dabo speciebus. Quod si idemtidem humorum multus fluxus sputorum inquietando vigilias procuraverit, tunc ad eorum coagulatione vel digestionem succus ptyssanae¹⁴ dabo aut lente cum mel cocta, dabo omnes pultes cum piper, dabo et salsamenta, dabo et in nocte antidotia de pipere et murra et storace et galvano et opio confecta et cum mel Attico temperata. Dabo etiam et catapotia hoc modo confecta per triduo et mox tollunt tussem: yosquiami semen albu ℥ vi, murra troclite ℥ vi, opiu ℥ i, storace ℥ i, cum aqua facis catapotia et das¹⁵ tres dormitu eunti. Item alias ad catarum: galvanu ℥ i, stiptiria scistes ℥ i, opiu ℥ ii, cum aqua facis catapotia et das in nocte eunti dormitu tres¹⁶ aut duas aut una catapotia secundum virtute vel aetate. Item catapotia qui faciunt ad tussem et somnum facit; jubat autem et aemoptoicos¹⁷ et aempyicos¹⁸ et ptyssicos¹⁹, vocatur panacia Galenu: storace Isaurica ℥ viii, murra ℥ iiii, opiu Thibeu²⁰ ℥ iiii, cum sapa facis catapotia et das in nocte eunti dormitu, ut supra. Ego autem ad longu et diu perseverante cataru usus sum adiutorium hoc modo; jubeo caput ungueri oleo nardo optimo cum murra stacte et

¹¹ fleuma. — ¹² defecilius. — ¹³ flegma. — ¹⁴ thesani. — ¹⁵ in nocte addit. — ¹⁶ item alias. . . . dormitu tres deest. — ¹⁷ immopthoycus. — ¹⁸ inpiacbus. — ¹⁹ tessacus. — ²⁰ Thebeo.

^{La}
 opobalsamo et in diuturna passione catarri radi feci²¹ caput et usus sum ex aspalto²² emplastrum, quale est barbara²³ aut *dia iteas* et his similia.

^{La}

[CHAPITRE L, t. V, p. 733.]

[197 v°] LXXXI. *Ad diversa bitia quae sunt in faciae.*

Libores in faciae factos fumentabis aqua ubi melilotus et fenusgreus fuerit decoctus. Post fumentationem vero resolutum collurio Nilu *dia rodon* ex ipsa aqua et superinunguis. Aliqui¹ etiam et collurium *dia smyrnes* similiter utuntur. Ad recentes autem libores cataplasma facis de fabae farina cum mel malaxata inponis, aut ovi vitellum² cum mel ponis. Quae autem de diu sunt libores et jam nigri sunt facti, tollit eum aru radix ferbefacta et meliloto mixta et inposita. Quae autem cum inflammatione sunt libores, fumentabis aqua calida et inponis cataplasma de lenticla cotta et trita cum mel.

XLIII. *Ad liyores maximae in oculis.*

Ypopia, id est liyores fumentari oportet de meliloti et fenigreci decoctionem; post fumentationem vero resolutum collurium [N]ilu *dia rodon* ex fumentationes superscriptas aut certe collurium *dia smernes*, unum ex eis collurium inunguis. Sic enim curabis ypopia in oculis, si non diuturna est omnino. Si nimis diuturna fuerit, oportet fortioribus diaforticis curare, quae in superscripta sunt.

[CHAPITRE LI, t. V, p. 733.]

XLVIII. *Initiante ypopiae curatione.*

Quod si nimius libor de sanguine congregatus diu permaneat, de rafano cataplasma facta et inposita liborem tollit. Et quando inquit¹ mordicare tollenda est cataplasma, et rafani sucus cum micas panis est inponenda. Quod si faciae contusa libor subcruentus² est, haec compositio inposita nocte et die tollit liborem; recipit haec: aristolocia \angle ii, tapsia \angle ii, bdellii³ \angle iiiii, sto-

Recens caseus superposita cataplasma curat, aut fabae farinae cum mel mixta, aut ovi vitellus cum mel similiter facit. Quae autem diuturna sunt etiam nigra aut livida sunt, de rafanis cataplasma inponis et tollit livorem; nam si quando incipit inponas mordicationem facit. Quae autem cum inflammatione sunt liyores, fumentabis aqua calida et cataplasma inponis de lenticla

²¹ fici. — ²² aspalum. — ²³ aut *addit*. — CHAP. L : ¹ aliquid. — ² vetello. — CHAP. LI : ¹ incipit. — ² superventus. — ³ bidellio.

Aa

racc \angle iiii, ammoniacu \angle iiii, galvanu \angle iiii, resinae colofoniae \angle iiii, resinae liquidae de lentisco \angle iiii, conficis et uteris. Idem faba quoque inposita proficit.

La
cocta et trita cum mel. Si autem cum incisura sunt livores, dieresis facta, quae cruentis vulneribus adhibentur adponis, et maxime si pus moveri vis, tetrafarmacum et de foris cataplasma inponis ea, quae sine vulnerationem inponi diximus.

[CHAPITRE LII, t. V, p 734.]

[198] *Ionthos*¹ in facie natos.XLV. *Ad ionthos.*

*Ionthos*² dicimus papulas duras et spissas cum tumore repentino in faciae natas, ex quibus humor aliquando pinguis, aliquoties³ aquosus exit et proritum cum vulneratione procurans. Curantur ergo mel Attico cyato uno accepto⁴, acito⁵ acerrimo⁶ cyato uno miscis et inunguis diligenter ionthos digitis confricando aut stiptiria scistes contrita diligenter, supermittis terebentina, malaxas et superponis. Ad diuturnos vero ionthus et cicatricatos: saponem Gallico \angle iiii, ammoniacu \angle i, libanu \angle i, aqua resolvis et facis ceroti⁷ spissitudinem et superunguis et stet supra medicamen ora una et exinde lababis aqua tepida. Item aliut⁸: nitru \angle iiii, gummen albu \angle iiii, acito albo solvis et teris diligenter et facis trociscos et siccas in umbra; ubi autem opus fuerit, aceto resolvis et superinunguis. Quando autem siccaberit, saponem lababis faciem; hoc et ad octodes⁹ passiones et ad proritu in faciae factum jubat. Item aliut: libanu \angle ii, lythargiru \angle iiii, sales orectus \angle ii, sandarace \angle ii, solvis et ponis cataplasma.

Tumor est durus et spissus qui vocatur *ionthos* in facie et in cute consistens. Curandi sunt ex his quae molliunt et digerunt; mel igitur Atticum cyatum unum miscis et inunguis diligenter ionthos, cum digito frecas aut stiptiria scistis teres diligenter, supermittis terebentina et malaxas et sic superponis. Ad autem diuturnus ionthus et callosus factus, saponem Gallico \angle iiii, ammoniacu \angle i, libano \angle i aqua resolvis et facis ad spissitudinem ceruti et inlenis ionthos, et una hora transacta lavas cum aqua tepida. Item aliud: nitrum, gummen album aequali pondere cum aceto dissolvis et teres diligenter; facis trociscos et siccas in umbra, et cum opus fuerit, cum aceto resolvis et inlenis. Cum autem siccaverit, cum saponem lavas. Facis hoc et ad octodes passiones et ad proditum in facie.

CHAP. LII: ¹ Item ad iantho. — ² ionthus. — ³ aliquociens. — ⁴ accepto *dest.* — ⁵ acetum. — ⁶ agrissimum. — ⁷ cirotis. — ⁸ aliut *dest.* — ⁹ octo dies.

[CHAPITRE LIII, t. V, p. 735.]

*Ad¹ sicodes in faciae natos oncos².**Galen.*

Aa

Sicodes vero si in faciae fuerint natae, Galeni curatio est: lythargyru³, miseos⁴ crudu⁵ aequalia pondera teris et cataplasma inponis aut glute piscina, id est tectonicae sola inunguis. Item aliut fortius: elateriu⁶, sales orectus, aequalia pondera cataplasma bis, tangendo spatumele⁷ humido medicamen superponis. Uteris autem lino semen tritu cum aqua, humectato⁸ enim ulcere⁹. Ex quibus vero aqua munda defluit¹⁰, utere trociscos Andronios¹¹. — De exanthemata¹² in faciae. Si autem exanthemata¹³ in faciae nata fuerint¹⁴, lammina ferri calefacta¹⁵ supermittis ligna paliuri¹⁶, et sucus quod inde fluit¹⁷ inunguis¹⁸, aut myrta¹⁹ teris cum vino et inungues²⁰, aut calcantu aceto solutum inungues. — Ad lentillas in faciae vel quidquid his similia surgunt Galeni. [198 v°] Vitis silvaticae votri²¹ efiles et spilus et quaecumque his similia sunt in cotis summitate²² facta sanat. Amygdala vero amara efiles purgat et radices arboris ipsius coctae et cataplasma inposita tollit. Costus ad efiles facit cum ydromelle inlita; brassica inposita²³ cataplasma curat efiles, lentigines²⁴ et alia his similia. Ostrea usta ad efiles et lentigines facit.

XLVI. Ad eos quibus in barba ficodes consurgunt.

La

Litargirum, miseos crudu aequale teres et inlenis, aut glutit hictionica sola inlenis. Aliud nimis validum: elaterium, sales orictus miscis et cataplasma inponis cum spatomile liquidum medicamen. Post autem medicamen, superponi opus est lini semen tritum cum aqua; liquidum autem existentem ulcus, a quo aqua munda currit, uteris Andronium trociscum. Exanthemata autem in facie, ferro calefacta superponis lignum paliuri et quod ex illo defluit tollis et lenis, aut myrta teris cum vino et inlenis.

XLVII. Ad epilas et spilus et lentigines.

Ampelo ephiles, id est maculas et spilus quaecumque talia sunt in cute summa curat. Amygdala amara maculas purgat et radices arbores ipsius cocte et cataplasma inposita. Costus ad maculas facit cum ydromelle. Brassica maculas et lentigines et quaecumque rugis his similia sunt mediocres purgat. Osus sepiae hustus ad maculas et lentigines facit.

CHAP. LIII : ¹ ad *deest.* — ² natus uncus. — ³ litargero. — ⁴ misius. — ⁵ croco. — ⁶ elateria. — ⁷ espatumeli. — ⁸ humectat. — ⁹ ulcera. — ¹⁰ defuit. — ¹¹ trociscus Andronius. — ¹² exantimata. — ¹³ exantimata. — ¹⁴ fuerit. — ¹⁵ calefacta. — ¹⁶ paliuri. — ¹⁷ fuit. — ¹⁸ autem *addit.* — ¹⁹ murta. — ²⁰ inunguis. — ²¹ butri. — ²² sumitatis. — ²³ cataplasma inposita brassica inposita *deest.* — ²⁴ lentiginus.

[CHAPITRE LIV, t. V, p. 736.]

Ad faciem¹ inlaminandam.

Aa

Faciem² inluminant et lucidam reddunt et bonum colorem³ prestant cocumeres⁴ domestici⁵, aut melones⁶ inluminant corpus, et maxime si siccus⁷ fuerit semen ejus, tundis et cernis et pulver ipsum⁸ usus fuerit. Corcodili cersei stercus inluminat et tensum sine⁹ facit corpus et faciem¹⁰; cucumeris¹¹ silvatici radices tundis et coquis¹² cum aqua et iterum teris et inponis cataplasma; albam vero faciem¹³ facit et sine¹⁴ rugas. Similiter autem et brioniae radices in oleo coctas, et ex ipso oleo¹⁵ inlita facies perlucidam¹⁶ fit et splendidam¹⁷ facies. Herbi farina vino odorato soluta inposita cataplasma aut simulae¹⁸ sucus colas, et admiscis oviborem aequali mensura et ex hoc faciem lines. — *De sole faciae fuscata.* De sole vero faciae fuscata, aqua¹⁹ frigida multa fohis; facit autem et terra alba inlita et maxime masticis. — *Ad bonum colorem faciendum.* Bonum colorem in faciae²⁰ facit vel per omne²¹ corpus, copressum et ilicem arborem in oleo quoquis et lines totum corpus. — *Ut in sole non uratur.* Et a sole facta ustura²² in faciae sanare possis, bulbos albos cum mel teris et inunguis.

XLVIII. *Ad inlumptionem et claritatem et bonum colorem in facie prestant.*

Lj

Cucumeres domesticos et maturus inluminat corpus, et maxime si siccantur sente ex eis et postea tunduntur et cernuntur et sic uteris. Corcodili cerseu stercus lucidum et tensum sine rugis facit faciem; simile est autem ei et de sturnus stercus, quando solam orizam manducant. Proiciunt igitur et maculas cocumeris agrestes radices contusas et coctas cum aqua tritas et cataplasmatas, tensam facit cutem et albam de faciem. Similiter autem et brioniae radix in oleo cocta et inlita lucidum facit vultus; herbu farina vino odorato trita cataplasma inponis. Item de semula sucus facis et colas et effundis liquorem, et ipsa mensuram admiscis oviborem, donec fiat mellis crassitudo, et ex hoc lenis faciem si vult in solem. Quot si in sole fecerit, lavare facis aqua frigidam multum. Facit autem et terra alba inlita et masticis maxime.

XLVIII. *Ad bonum colorem in faciae faciendum vel in totum corpus.*

Pelicemata copressus et cyprinus simul serbectus inline totum corpus. Item ut ad solem non uratur, et si a cauma hustus fuerit sanat, bulbos albus cum mel tritus et inlitus sanat.

CHAP. LIV : ¹ faciae. — ² si addit. — ³ colorem. — ⁴ cocumeris. — ⁵ domesticus. — ⁶ mellonis. — ⁷ siccatus. — ⁸ ipsam. — ⁹ sene ruges. — ¹⁰ faciae. — ¹¹ cocumeris. — ¹² quoquis. — ¹³ faciae. — ¹⁴ sene. — ¹⁵ oleo deest. — ¹⁶ perlucita. — ¹⁷ splendida. — ¹⁸ simulae. — ¹⁹ qua. — ²⁰ faciem. — ²¹ omnem. — ²² austera.

[CHAPITRE LV, t. V, p. 737.]

LXXXII. Si sub ascellis¹ malus fuerit odor.

L. Ad subascellas male olentes et sudantes subascellas.

A^o Si sub ascellis¹ malus odor fuerit, inungues² cum stipteria³ et vino vono, et si cardii radix in vino cocta bibatur⁴, miricae⁵ prestat. Item aliut : stipteria⁶ humida aut rotunda ∠ iiiii, smyrnes ∠ ii, cum vino teris et uteris. Item aliut : stipteria⁷ scistes ∠ i, murra ∠ ii, acacia ∠ iiiii, masticis ∠ i, teris cum aqua et tergis locum et superlinis.

La Stiptiria scistis ∠ i, smyrnis ∠ ii, acacia ∠ iiiii, mastice ∠ i, teris cum aqua et levas in Attico vaso; cum opus fuerit detergis locum et uteris. Nam si smyrna cum stiptiria et vino odorato teris et inlenis, sanat.

[CHAPITRE LVI, t. V, p. 737.]

[199] LXXXIII. Ut os bene oleat.

LI. Ad oris bonum odorem faciendum.

Ireos¹ infundis in vino vetere odorato, et ex hoc si frequenter os labetur² et teneatur³ in ore⁴ diu, bonum prestat odorem. Quod si nimis male⁵ olit, de vino cum murra⁶ tritum aut infusum labet⁷ os et si enantium⁸ contritum; masticent autem ireos⁹ aut anissu¹⁰.

Tollit malum oris odorem vinus cum smyrnes solutus et ex eo vino os lavatur frequenter, et vinantius tritus et masticatus; masticant autem alii yreos aut anisum similiter.

[CHAPITRE LVII, t. V, p. 738.]

LXXXIII. Ad labia scissa aut crepta.

LII. Ad labras excissas aut fissa.

Galla asiana teris, cui addis terebentina¹, ysopo² et mel et inungues³; si⁴ vero profundiores satis fuerint factae, inungues sevo⁵ capruno aut bobino et resina aut adipe anserino⁶. Quando autem de vento aut frigore finditur labius aut facies crepaverit, cera ∠ i,

Galla asiana trita pulveri superpone, terebentina aut ysopo aut mel inlene; quot si profundae fuerint fissuras, inlenis capruno sevo curato aut bovino curato aut adipe anserino. Item cerutum ad labra, quando a vento aut frigore scinduntur⁷ aut fenduntur : cera ∠ i,

CHAP. LV : ¹ ascellas. — ² inunguis. — ³ styptiria. — ⁴ bibetur. — ⁵ mirifica. — ⁶ stiptiria. — ⁷ stiptiria. — CHAP. LVI : ¹ yrius. — ² labatur. — ³ teniatur. — ⁴ hori. — ⁵ mali. — ⁶ murrum. — ⁷ lavit. — ⁸ inantom. — ⁹ yrius. — ¹⁰ aniso. — CHAP. LVII : ¹ terebentina. — ² ysopo. — ³ inunguis. — ⁴ se. — ⁵ sco. — ⁶ anserinum.

^{La}
 medulla cervina ꝑ iii, oleu roseu⁷
 ꝑ iii, oleu nardu⁸ Ꝑ iii, solvis in uno
 et uteris. Item aliut ad labia crepata et
 faciem in hieme et ad exanthemata⁹
 quae dicuntur *agyraton*¹⁰: terebenthinis¹¹
 ꝑ iii, cera vona ꝑ iꝑ, oleu roseu¹²
 ꝑ ii, resolvis in uno¹³ et uteris.

^{La}
 medulla cervina Ꝑ iii, oleo roseo et
 nardino ana Ꝑ v, remittis et uteris.
 Item ut neque labia neque facies ab
 hieme scindatur et ad exanthemata,
 dicitur enim *agyraton*: terebentinis
 ꝑ iii, cera terrenica ꝑ ii, oleus roseus
 ꝑ ii, conficis et uteris.

[CHAPITRE LVIII, t. V, p. 738.]

LXXXV. *Ad dentium causationem*¹.

*Ad dentes laxatos*².

Dentes de senectute si quassantur³,
 parva aut nulla est ejus curatio, propter
 quod constringere vix gengivas possunt
 medicamentis ut dentes⁴ firméntur.
 Quando autem ex alia aliqua⁵ causa
 moventur dentes, contemplari⁶ oportet
 si humectatio multa largantur nervi qui
 dentium⁷ obligant radices; in quibus
 oportet utire⁸ quae siccare valeant hu-
 mores, qualis est stiptiria rotunda cum
 sale duplo facto pulver dentibus inspar-
 gendus⁹ aut¹⁰ ulmi folia in vino cocta
 in ore tenendum est. Quod si cabernati
 fuerit dentes de supervenientem hu-
 moris acredinem¹¹, certum¹² est enim
 quia et eorum humores desiccari¹³
 oportet. Quod si nimia est humectatio,
 primo¹⁴ capitis cura est adhibenda,
 deinde totius corporis est facienda pur-
 gatio¹⁵, deminuto¹⁶ autem humore, sic
 localis adhibenda est curatio. Mox ergo
 in principio stipticis medicaminibus
 reprimendus est humor; saepius hoc
 etiam antequam inflammatio veniat est

LIII. *Ad dentium passionēs.*

Quando ex senectute dentes lax-
 cant, parva est ad haec curatio per stip-
 ticas species quae gingivas possint
 constringere circa dentes. Quando au-
 tem ex aliqua alia causa moventur,
 contemplari oportet seu humectatio
 multa laxavit nerbus qui continent ra-
 dices eorum, et si hoc est oportet me-
 dicamen adhibere quod si desiccit; stip-
 tiria ergo rotunda cum sale duplo
 superspargis super dentem aut pteleas
 arboris folia in vino coquis et tenes in
 ore. Item pulver ad dentes laxos: galla
 asiana ꝑ ii, facis pulvere smyrnes ꝑ i,
 meli granati cortice acidonici ꝑ ii, facis
 pulvere et uteris. Item aliud: ossa sepiac
 ꝑ iii, stiptiria scistis ꝑ i, acori radice
 ꝑ i, libano ꝑ i, smyrnes ꝑ i, yreus
 ꝑ i, pulver uteris. Item aliud ad dentes
 laxos et nigros factos ad reumatismum:
 galla asiana Ꝑ ii, scistes Ꝑ i, yreus
 Ꝑ i, teris pulver et uteris. Item aliud
 ad dentes laxos et gingivas commixtas:
 cum digitis adponis sales ammoniacus

⁷ oleo roseo. — ⁸ oleo nardo. — ⁹ exanthemata. — ¹⁰ agyraton. — ¹¹ terebentina. —
¹² olio roseo. — ¹³ vino. — CHAP. LVIII: ¹ causa. — ² dentis laxatus. — ³ sequantur.
 — ⁴ utentis. — ⁵ aqua. — ⁶ contemplare. — ⁷ quidem dum. — ⁸ utere. — ⁹ dentis
 inspargendus. — ¹⁰ ut. — ¹¹ agridinem. — ¹² cerotum. — ¹³ desiccare. — ¹⁴ primum.
 — ¹⁵ purgatio deest. — ¹⁶ minuto.

^{Aa} faciendum, qui sanos studit habere dentes [199 v°]. Inflammatione¹⁷ autem supervenientem, valde calidis et evacuantibus utimur medicaminibus, qualia sunt piper, feces vini usta, pyretru¹⁸ et euforvii; inponenda sunt haec cavernae. Interdum etiam narcotica inponenda sunt medicamenta, praeterea illis qui ex nimio dolore insomniatatem¹⁹ patiuntur.

∠ ii, stipticia scistis ∠ ii, smyrnes ~ i, ^{La} pulver uteris.

LIIII. *Ad dentes comestos vel foratos.*

De supercurrentem humorem acrum in dentibus efficitur; manifeste igitur et his hoc expedit qui eos desiccit a cacocymo humorem. Plurimum enim existentem talem humorem, inprimis capitis providenda est curatio, deinde corporis totius; minuata igitur cacocymia localibus subvenimus adjutoriis. Adhibeo ergo stipticis quae repraemant utimur supercurrentem humorem; saepius enim ante inflammationem hoc si adhibeatur, sanus fit patiens. Inflammationem remota, quae sine mordicationem calefaciunt et evacuant utimur; dolores autem neque remotus ab eis, ea quae nimis calefaciunt adhibeamus, qualia sunt piper et exta vini et piretrum et euforbium; inponere autem ex his aliquod oportet in cavatura dentis. Et aliquotiens et narcoticis eis qui insomniatate per nimios patiuntur dolores uteris.

[CHAPITRE LIX, t. V, p. 740.]

Qualis est galla asiana trita, lycium aut terebentinae resinae collecta incisi denti. Prius quidem purgas et sic mittis in caverna dentis aut caci opio mixtum¹ inponis aut pyretrum² cum murra aut opu Cyrinaicu³ et piper aequalia pondera cum galvano.

Ad molares dentes.

Dentes vero molares comestos⁴, gitter⁵ frigus et teris, cum acito acro⁶ inponis

Galla trita cum lycio aut cum terebentina supermittis, facis quod possit in cavatura tenere, et ante purgas foramen aut caciros, cum opio miscis et ponis in foramen dentis, aut pyretrum cum smyrnis aut opu Cyrinaicu et piper aequale cum galvano. Ad comestos vero molares dentes. Gitter frigus et teris cum aceto acrum, cataplasma inponis in foramine et si non adhuc comestos est nimis, elleboro nigro ad herbo magni-

¹⁷ inflammationem. — ¹⁸ peretro. — ¹⁹ insomniatati. — CHAP. LIX : ¹ mixto. — ² peretrum. — ³ Cirinaico. — ⁴ cummixtus. — ⁵ gittis. — ⁶ aceto agro.

^{La}
cavernae et deinceps non comeditur nec
minutatur⁷; elleborum nigrum⁸ cum
mel coctum ad magnitudinem herbi⁹
inponis.

*Ad dentes nigros et laxatos*¹⁰.

Nigros vero factos dentes¹¹, desicca-
tibus necesse est ut curentur medica-
minibus, qui fluentes malignos hu-
mores ut superius dictum est, his
quibus cavernantur¹² adhibendum est,
aut certe uteris¹³ ad haec ad nigridinem
dentium et laxationem¹⁴ ex reumatismo
facto: galla asiana ℥ ii, stiptiria scistis
℥ i, ireus¹⁵ ℥ i, teris et facis pulver et
uteris. Item aliut ad¹⁶ dentis nigri, ut¹⁷
candidi¹⁸ fiant et potridi¹⁹ purgentur
et gengivas reumaticas repleantur et
condensentur: marmoris assi pulvis
℥ ii, ossa sepiae²⁰ ℥ ii, pumicis²¹ albi
℥ ii, stafidagria²² ℥ i, solfor vivu ℥ i,
foliu ℥ iiiii, murra ℥ iiiii, teris et uteris.
Item aliut; ad gengivas reumaticas et ex-
comestas²³ et ad dentium laxationem
et ad omnes putredines²⁴ oris facit: cal-
citeos²⁵ ℥ vii, catmia ℥ viii; calciteos
ponis super carvonis²⁶ et assas donec
incipiat robens²⁷ fieri; tollis et miscis
catmia trita et uteris.

*Ad dentium laxatione*²⁸.

Galla asiana ℥ ii, smirnes ℥ i, mali
granati cortices ℥ ii; acito resolvis et
uteris. Item [200] aliut, ad dentium laxa-
tione pulvis: stiptiria scistes ℥ iiiii, man-
nis, libanu p. vi, teris et uteris²⁹. Item ad

tudinem cum mel coctum superpones.
Jam autem nigros vel lividos factos
dentes ex desuper fluentem humorem
pessimum, hoc patienter similiter cu-
rabis sicut et comestos dentes. Dolo-
rem vero dentium comestos existentibus,
caraxit, postea caraxaveris dentem et sic
apofleumatizas bene dentem dolentem
ex isdem quibus conluitur dens tepidum,
et post haec in balneo cedriam facis in
ore tenere donec perlavit, et cum se de-
terserit sic expuant medicamen et mox
sine dolore efficitur, manifestum est.
Item pulver ad dentes comestos: cornu
cervino hustu libra una, sales ammo-
niacus libra una, mastice ℥ ii, scynnan-
thos ℥ ii, piper ℥ i, costo ℥ iiiii, folia
℥ iiiii, conficis et uteris.

⁷ minudatur. — ⁸ elleboro nigro. — ⁹ herbe. — ¹⁰ dentis nigrus et laxatus. —
¹¹ nigrus vero factus dentis. — ¹² eos addit. — ¹³ certi utens. — ¹⁴ laxacioni. — ¹⁵ yrius.
— ¹⁶ ut. — ¹⁷ ut deest. — ¹⁸ candedi. — ¹⁹ putredi. — ²⁰ sipiae. — ²¹ pomicis. —
²² stafidagria. — ²³ excometas. — ²⁴ putridinis. — ²⁵ calcitius. — ²⁶ panis superponis.
— ²⁷ rubius. — ²⁸ laxationim. — ²⁹ ad dentium. uteris deest.

Aa
dentes ut nigri candidi fiant : thimu³⁰
et origanu cum stiptiria aequali pon-
dere teris diligenter et uteris.

L.a

[CHAPITRE LX, t. V, p. 741.]

Ad dentium dolore.

Dolore consuerunt¹ dentes. Ipsi² interdum sine inflammatione gingivarum dolent, interdum vero caro circa ipso³ dente doliit, interdum autem nervorum dolore vexantur. Quibus constringuntur dentes, hii⁴ vero fortioribus opus habent medicaminibus, sive qui reprimant⁵ sive qui⁶ diaforisin faciant, et sive humor sit sive⁷ ventositatis spiritus vexentur⁸, propter quod plurima ad dentes medicamenta ex acito conficiuntur acerrimo⁹. Plantaginis radices masticata aut decocta cum acito et in ore tenta dentium dolorem tollit, aut myrtæ ramos cum acito decocta, aut quinquefoliæ radices in vino coctæ aut galla asiana cum acito cocta diu, et ex eo os lavetur, aut elleborus niger¹⁰ cum aceto non satis coquatur¹¹ et in ore teneatur¹² aut capparidis radicis cortex. Quod si de frigore dentes dolent, pyretri¹³ radicem¹⁴ in vino cocta utaris, fex vini, lupini, ysopus¹⁵, staphyragia, puleius cum oxymelle, yosquiæ¹⁶ semen et folia cum acito aut lacte asinae¹⁷ in ore tentus; hoc et dolorem tollit et laxatos dentes confirmat. Fumentatio autem extrinsecus¹⁸ fit de salibus tostatis aut de melio¹⁹ sacelli iupositi; ipsius denti facies²⁰ fumenta-

Ad dentium dolorem.

Dolent igitur dentes sine inflammationem gingivarum, quando quidem ipse corpus dolorem habet, quando autem nervi qui dentem constringunt vel legant dolent. Hii fortiore opus habent medicamen seu qui repremat sive quæ digerat causam sive humores, sive ventositatem spiritus ex speciebus et quam plurimæ eorum cum aceto conficit in toracro cum vino aut aqua cocuntur. Plantaginis radix et masticata et cocta et in ore tenta aut myrte cimas cum aceto coctas aut quinquefoliæ radices coctas in vino aut galla asiana in aceto cocta et in ore tenta, sed habundantius cocta aut elleborus niger cum aceto non satis coctus et in ore tentus in partem ipsam aut capparidis de radicibus cortex. Quibus autem ex frigore dolent dentes, pyretri radix et vini fex in ysopus, staphyragia, puleius cum oxymelle cocti, yosquiæ semen et folia cum aceto aut asinae lactem in ore tentum, hoc et laxos dentes confirmat. Fumentatio autem extrinsecus fit de salibus sacelli aut milii aut panici calefacti sacelli. Ipsum autem dentem fumentas cum origano sicco in oleo fervente intinctum et super dolentem positus aut origanum tritum cum nitrum perspargis

³⁰ tymo. — CHAP. LX : ¹ consueverunt. — ² ipsi deest. — ³ ipso. — ⁴ hii deest. — ⁵ repremant. — ⁶ sique. — ⁷ ventus sit si addit. — ⁸ vixetur. — ⁹ acerrimum. — ¹⁰ nigros. — ¹¹ quoquatur. — ¹² et in ore teneatur deest. — ¹³ peretri. — ¹⁴ radicis. — ¹⁵ opus. — ¹⁶ jusquiæ. — ¹⁷ aseni. — ¹⁸ extrinsecus. — ¹⁹ milio. — ²⁰ facias.

^{As}tionem²¹; origani sicci ramum in fervente oleo intinguis et dolenti superponis. Item ex²² ipso origano facto pulver cum nitro aequalia pondera spargis gingivis et denti qui dolit et sine dolore efficitur. Item si unus aut omnes dentes doleant aut comesti²³ sint, post caraxationem²⁴ dentis apoflegmatismum²⁵ facis et inde [200 v] lababis os ex supradictis decoctionibus. Post haec cedriam²⁶ dabis ut²⁷ in ore missam conteneat²⁸, et²⁹ in balneo intrare facis et ibidem teneat in ore, et anputato dolore proiciat; miraveris effectum, et sine his pura cedria³⁰ aut cum vino facias, de praesenti jubeas. Item ad dentium dolore alii caput teris cum acito acro et dabis ad os labandum, pausat dolor.

^{La}pulver gingivis et denti qui dolet, et mox omnem auferit dolorem.

[CHAPITRE LXI, t. V, p. 740.]

De apoflegmatismos¹ ad dolore dentium.

Apoſſegmatismi autem² ad dentium dolorem³ sunt haec: ſtaſidagria masticata ſola vel cum puleio⁴ aut alii⁵ ſpicos quinque, myrtae nigrae folia modica cum aceto coquis, agitas cum ſpata de teda, coquis⁶ quamdiu⁷ ad medieta-tem revertatur et dabis gargarizare vel tenere in ore diu et ſic effundat de ore et⁸ dimittat fluere humorem vel ſlegma.

Purgari etiam opus citius caput ſtaſidagria masticata cum puleiu aut alii ſpici quinque, myrte nigre folia modica cum aceto, agitas cum ſpata tedae et coquis uſque ad medietae et das ut gargarizet et ſic ſpuat ore aperto ſlegma, et pyretruſ masticatuſ ſimiliter facit. Item ad dentium dolorem: piper ∠ iii, ſtiptiria ſciſtes ∠ iii, piretru ſicco ∠ ii, yosquiami ſemen ∠ i, teris et mittiſ acetum et facis trociſcos; purgas dentem et trociſcum tritum cum aceto das ad lavare os tepidum; probatuſ eſt.

²¹ fumentacionum. — ²² ex deest. — ²³ cummixti. — ²⁴ carexacionem. — ²⁵ apoſſegmatismo. — ²⁶ citriam. — ²⁷ et. — ²⁸ conteneat. — ²⁹ et deest. — ³⁰ citria. — CHAP. LXI: ¹ apoſſegmatismum. — ² aum — ³ dolore. — ⁴ puleiu. — ⁵ aleis. — ⁶ quoquis. — ⁷ quam. — ⁸ ſic addit.

[CHAPITRE LXII, t. V, p. 742.]

Ad dentes caninos aut molares¹ sine dolore tollas².

LVI. *Ad molares dentium dolorem.*

^{aa} Dentes caninos vel molares sine dolore tollis³, si tritici subtilissima farina \angle ii subigis cum lacte tytimalli et ponis super dentem et desuper aedere folium, et stet sic una ora; sponte cadit aut certe minutatim scinditur⁴. Item aliut ad dentem molarem dolentem⁵, ut sponte a se cadat⁶: pyretru⁷, stafidagrias ana \angle i, cedria⁸ \angle iii, solfor \angle iiiii, piper grana xii; haec simul teris, in sole⁹ mittis in buxide lignea¹⁰, et cum opus fuerit, caraxas dentem et uteris.

^{La} Ad molares dentes tritici farina \angle ii commiscis cum suco titimalle, superpones super dentem et subponis aedaere folia, et permittis una hora stare et tollis; sponte enim conrumpitur aut minutatur. Item aliud molares dentium dolorem, ut sponte a se ipso cadat: pyretru, stafidagrias ana \angle i, cedria \angle iii, sulfur vivo \angle iii, piper grana xii; haec simul teris in sole et mittes in buxidae lignea, et cum opus fuerit caraxas dentem et superpones et adlevatur.

[CHAPITRE LXIII, t. V, p. 743.]

Ad dentes deficientes.

Ad becillos dentes vel molares.

Quod si dentes¹ inbecilli effecti deficient vel molares², mel et cera aequali pondere in sole calido aqua resolvis, picem mediam partem admiscis et dabis ad masticandum. Et si siccior fuerit medicamen, modicum oleum³ addis; bene autem ad haec facit et mastices Cia masticata⁴.

Mel et cera aequali pondere in sole calido cum aqua resolvis et picem mediam partem admiscis et das ad masticandum. Si autem minutetur se medicamen et siccus sit vel durus, modicum admiscis oleum; bene autem facit et mastices Cia masticata. Quibus autem terunt se dentes, ut velut molescant, indurandi sunt de stipticis medicaminibus et confortandi. Quod si dentes spavivant, sanat andragnes masticata aut sucus ejus in ore tentus.

Ad dentes qui se minuant.

Quod si dentes se minuant⁵, utique molliores sunt et ideo indurare eos oportet stipticis medicaminibus, et maxime qui⁶ recipiunt stiptiria [201] et galla et his similia medicamenta. — Ad stupore⁷ dentium. Stuporem⁷ den-

CHAP. LXII: ¹ mollaris. — ² tollas deest. — ³ loco sine dolore tollis, habet golis sine. — ⁴ scindetur. — ⁵ loco item. . . . dolentem, habet de tale ut ad denti molari dolore. — ⁶ cadit. — ⁷ peretros. — ⁸ citria. — ⁹ soli. — ¹⁰ lignia. — CHAP. LXIII: ¹ dentis. — ² mollaris. — ³ olium. — ⁴ mastices cimasticata. — ⁵ minuant. — ⁶ ei. — ⁷ stupores.

La
tium Graeci *aemodiam* vocant; remedium
est porcacla herba masticata aut sucus
ejus in ore tentus, et oleus⁸ si in ore
teneatur anputat⁹ *aemodiam* dentium,
quam nos rustice¹⁰ spavescere dicimus
dentes.

[CHAPITRE LXIV, l. V, p. 743.]

Ad dentientes¹ infantes.

Infantibus quando dentes² nascuntur,
si coeperint³ gingivas⁴ eorum dolere et
parentes inquietare, lactem catulae⁵
gingivas perungue⁶ aut leporis cere-
brum, et si in cibo detur jubat. Quod
si duriter dentiuntur, cyperu⁷ cum su-
sino⁸ et butyro⁹ inline¹⁰ gingivas,

Ad infantes quibus nascuntur dentes.

Infantes quibus dentes nascuntur et
dolent, lactem catulae inlenis gingivas
aut leporis cerebrum inlenis; facit etiam
et manducit. Si autem cum difficultate
dentes nascuntur, cyperum susinum et
butyrum inlenis ubi nasci habent.

[CHAPITRE LXV, l. V, p. 743.]

Ad custodiam dentibus ne doleant.

Tytimalli radices coquis¹ in vino ut
ad medietatem² revertatur, bis in mense
si ex eo laverit³, non dolit dentes⁴. Op-
timum autem est ut non doleant dentes
hoc medicamen, sed et roborem den-
tibus praestat cum decorem; leporis
caput ustum teris et dentes fricas⁵.
Item⁶ sales et mel teris simul, donec
ceroti habeat⁷ crassitudinem⁸ et ligas in
mundo linteo⁹, et ustum teris, cui addis
modicum irei¹⁰ pulvis et uteris.

LXVII. *Ad dentes dentefricium ne doleant.*

Tytimalli radicem coquis in vino ut
ad medietatem revertatur, bis in mense
ex hoc lavas os et dentes et numquam
doles. Optimum autem ad conservan-
dum ut non doleant et confirmetur et
honesti fiant qui subter continentur
smygmata; caput leporis hustum teris et
ex pulver ipso fricas dentes, aut salem
cum mel teris donec ceruti habeat qua-
litate, in linteo mundo legas et hus-
tulas, et sic admiscis yreus modicum et
uteris.

⁸ oleos. — ⁹ amputat. — ¹⁰ rustici. — CHAP. LXIV: ¹ dentis. — ² denti. — ³ ceperent.
— ⁴ gengivas. — ⁵ catuli. — ⁶ perungui. — ⁷ cipero. — ⁸ sucino. — ⁹ butero. — ¹⁰ in-
lini. — CHAP. LXV: ¹ quoquis. — ² medietatem. — ³ lavarit. — ⁴ dentis. — ⁵ fricas. —
⁶ aliat addit. — ⁷ abiat. — ⁸ crassitudinem. — ⁹ linteio. — ¹⁰ yrii.

[CHAPITRE LXVI, l. V, p. 744.]

Aa

Item aliut: clari vel albi fiunt dentes, si ostreae¹ et cyrices² et purpurae³ ustae cines⁴, non satis triti pumicis⁵ clibanu, ostreae⁶ testas similiter cum sale usta. Facit autem et ad dentes hoc pulver mirabiliter et infusas⁷ gingivas⁸ desiccant, saepiae⁹ ossa non usta set sic trita. Similiter claros reddit dentes et cornus cervinus et caprunus, usta claros faciunt dentes et gingivas desiccant. Ad dentium dolore mittis in posca¹⁰ rosa sicca, dactulos¹¹ et galla asiana et coquis¹² ad tertias et das ut in ore teneat¹³.

La

Item ad clarificandum dentes ostrea-rum ossa et cyricon et porfyron husta, cinus earum non satis trite, pumice aut libanum et ostreae similiter cum sale husti faciunt. Facit autem et hoc pulver et est multum operatibus et humidias vel infusas gingivas desiccant, ossa sepie non husta trita similiter dentes inluminat. Pulver ad dentes nigros inluminandos, et putridos dentes et gingivas reumaticas condensat et desiccant: marmore cocto ♀ ii, ossa sepie ♀ i, folio ∟ iii, smyrnes ∟ iiii, teris diligenter et uteris. Item ad gingivas reumatizantes excomestas et laxos dentes habentibus et ad caneros in ore facit: calciteos ∟ xii, catmias ∟ viii; calciteos in carbonibus assas; cum autem incipit robore, tollis et miscis cum catmia, addis acetum et teris diligenter et cum siccaverit facis pulver et uteris. Item ad dentes smygma quae inluminat et bene nitidos reddit et infusas gingivas extervat et comestas replet: cornu cervino husto libra una ♀ iii, costo ♀ ii, mastice ♀ ii, livanum ♀ ii, sciaquantu ∟ iii, folia ♀ ii, smyrnes ♀ ii, rosa sica ♀ ii, cyperum ♀ iiii, uteris.

[CHAPITRE LXVII, l. V, p. 744.]

LXXXVI. *Ad gengibarum inflammationes*¹.

LVIII. *Ad gingivas inflammatas.*

Gingivis dolentibus cum inflammatione optimum est oleum lentiscinum

Ad gingivarum inflammationem cum dolore existentem optimus est oleus

CHAP. LXVI: ¹ ostriae. — ² ciricis. — ³ purpore. — ⁴ cinis. — ⁵ pomici. — ⁶ ostriae. — ⁷ adfusas. — ⁸ gengivas. — ⁹ sippiae. — ¹⁰ pusca. — ¹¹ dactulus. — ¹² quoquis. — ¹³ teniat. — CHAP. LXVII: ¹ inflammationis.

^{Aa} temperatum calidum in ore tenere; erit autem [20: v^o] recens et in³ duplici vaso calefactus. Reprimit³ enim sine asperitate et digerit sine mordicatione⁴, facit autem et ad dentium dolore⁵, si admisceatur⁶ acetus in quo cocta est yosquiami⁷ radix. Reumatizantibus vero gingivis et se⁸ comedentibus cum tumore et dolore, fumentabis cum spatomile⁹ lana circumboluto et diligenter ligato et in oleo ferventi¹⁰ unctus¹¹ adponatur gingivis, donec aequetur et alba in gyro fiant, per haec carnes¹² reparantur et nutriuntur. Post haec autem uteris pulver dentifricium, quem conficis sic: galla asiana trita $\frac{1}{2}$ i, cui addis murra fabae magnitudinem, teris et uteris.

^{La} scyninus id est lentiscinus in calida aqua calefactum et in ore tentum. Sit autem oleus novellus et duplici vaso calefactus. Premit enim sine asperitatem et digerit sine mordicationem; horum maximus usus est ad inflammationes; facit autem et ad dentium dolores supra propriae acetus in quo coctus yosciami radix.

LVIII. *Ad reumatizantes gingivas.*

In autem reumatizantes et excomistas gingivarum cum tumore et dolore ex putridinem optime facit fumentatio haec: in spatomile lana in capite ejus circumvoluta legas et in fervente oleo intinguis et adponis gingivis, donec foras sequeretur albedo circa in guiro fiat; sic enim caro quae comesta erat nutritur. Post autem haec uteris pulver de galla, sicut sit oxybafum cum smyrnes ad fabae magnitudinem teris et pulver uteris.

[CHAPITRE LXVIII, t. V, p. 745.]

Item¹ ad gingivas excomestas² calcantum³ et myrta aequalia⁴ pondera cum mel et modicum stiptiria scisten⁵. Comestis autem gingivis bene facit humida stiptiria cum duplo sale adhibita, stipteria⁶ scistes et myrta tritae adhibita melle inlita bene facit. Item ad gingivas reumatizantes et se comedentes et dentes agitantes et ad omnem cancrum dentium et gingivis et ori bene facit: calciteos \angle xii, catmias \angle viii;

Ad gingivarum autem adpones calcanthu et smyrnes aequale cum mel et cum modicum scistes. Excomestis autem gingivis optime facit stiptiria humida cum duplo sale mixta et adposita, scistes stiptiria et myrta trita cum mel inlenis.

³ in *deest*. — ⁵ reprimit. — ⁴ mordicationem. — ⁵ dolore *deest*. — ⁶ admisceatur. — ⁷ jusquiami. — ⁸ sic. — ⁹ spatumeli. — ¹⁰ fervente. — ¹¹ intinctus. — ¹² carnis. — CHAP. LXVIII: ¹ aliut addit. — ² excomistas. — ³ calcanto. — ⁴ equali. — ⁵ scistis. — ⁶ stiptiria.

Aa
 calciteos super carvones⁷ assas, donec
 incipiat robea fieri; lebas et miscis cum
 catmia, addis acetum⁸ et uteris. Item
 ad reumatizantes⁹ gingivas et ad dentes
 se comedentes et ad¹⁰ infusa gingiva-
 rum ulcera et dentes nigros¹¹. Facit
 autem et ad cancos oris et ad dysinte-
 ricos¹² enectio¹³ si in intestinis cancrus¹⁴
 se¹⁵ fecerit, eniciendus est cum suco¹⁶
 herbae plantaginis, ad oris autem can-
 cros cum mel uteris. Conficitur¹⁷ autem
 sic: cartae ustae ∠ iiii, sandarace ∠ vi,
 auripimentu ∠ xii, calce viva ∠ x, rosa
 exungulata¹⁸ recentem librae iii, facis
 trociscos et siccas in umbra; quod si
 rosa viridis non sit, mittis siccam ad ip-
 sam mensuram¹⁹, sed modicum aqua
 eam infundis.

[CHAPITRE LXIX, t. V, p. 746.]

[202] LXXXVII. *Ad oris vitia.*

LX. *Ad oris diversas passiones.*

Inflammationes¹ in ore factas, con-
 templandum est si plethoricus est his
 qui² patitur aut cacocymus aut utrum-
 que. Quod si plethoricus est, flebotom-
 andus est, sin vero cacocymus³, per
 ventre purgandus est. Quod si utrumque
 esse cognoveris, prius flebotomandus⁴
 est et sic catartico purgandus est, nec-
 non et clysterem⁵ uteris et a cibis abs-
 tinebis. Sin vero nihil tale in eo esse⁶
 cognoveris, mox ab initio localibus ad-
 jutoriis inminebis, in initio⁷ vero quae⁸
 reprimant⁹ stipticis uteris¹⁰ medicami-
 nibus et frigidis, quale est *dia moron*,

In ore si inflammatio et totum
 corpus videtur esse plethoricus, hoc est
 plenus sanguinem, aut cacocymus, id
 est repletum diversis humoribus, si ple-
 thoricus est flebotomandus est, si caco-
 cymus catharticum secundum humo-
 rum qualitatem adhibes, sed et per
 clysterem ventrem subducis et absti-
 nentia ciborum indicis. Quod nihil
 horum fuerit aliquid tale, localibus curis
 adhibemus medicamenta. In initio qui-
 dem quae repraemunt ad stipticis et fri-
 gidis speciebus, qualia sunt *dia moron*,
 qui accepit omfacos aut rose flores aut

⁷ carbonis. — ⁸ aceto. — ⁹ reumatizatis. — ¹⁰ ad deest. — ¹¹ dentis nigrus. — ¹² de-
 sintericus. — ¹³ eneci. — ¹⁴ cancro. — ¹⁵ si. — ¹⁶ socu. — ¹⁷ conficis. — ¹⁸ exangulata.
 — ¹⁹ sicca ad ipsa mensura. — CHAP. LXIX: ¹ inflammacionis. — ² que. — ³ aut utrum-
 que. . . . cacocymus deest. — ⁴ flebotomandus. — ⁵ clystirem. — ⁶ esse deest. — ⁷ initio.
 — ⁸ qui. — ⁹ reprimant. — ¹⁰ uteris deest.

^{Aa} adhibita etiam omfacos¹¹ et rosae flors¹² et ipsa¹³ rosa sicca, balaustia et mali granati cortices¹⁴ et galla asiana et stipitiria et ros et clauciu¹⁵ et decoctio myrtae et lentisci¹⁶ et robi. Initio vero transacto, cum jam coeperit humor qui supercurrebat stare, solum *dia moron* sufficit crocu et murra¹⁷ habentem, ut digestionem¹⁸ faciat inflammationi¹⁹. Digesta²⁰ vero inflammatione²¹, medicamenta diaforetica²² in *dia moron* sunt admiscenda, qualia sunt afronitru²³ et nitro aut²⁴ solfor vivu²⁵, quod est hoc²⁶ omnium fortior. Interdum autem sapa aut mulsa eis²⁷ admiscimus aut posca²⁸, ubi coctus est origanus aut ysopus aut puleius aut thimus²⁹ aut satureia aut calaminthes³⁰. Considerabis enim medias medicaminum virtutes, ut³¹ usu³² misceantur³³ quae expediunt. In statu³⁴ ergo inflammationis non saepius³⁵ uti oportet quae ad oris vitia sunt medicamenta; labationes³⁶ et gargarizationes³⁷ mitigatibis et digestibilibus³⁸ virtutes in inflammationibus sunt adhibenda, qualia sunt de caricis et forforibus decoctione facta, et oleum lentiscinum in duplo vaso tepefactum, sed et ipsum medicamen in³⁹ statum passionis gargarizari potest, admixta aqua [202 v°] aut⁴⁰ mulsa et tepida sapa; quod si ista non fuerint, aqua calida uteris. Hoc ergo memorata facile inbenies unde possis componere medicamen.

^{La} ipsa rosa sicca balaustiate et citini et galla asiana et stiptyria et ros et glaucion et decoctione myrtae et scisto et robi. Post autem haec initialem curam, cum jam restat quod supercurrebat, solus sufficit *dia moron*, crocum et smyrnes admixti quod ut digerat inflammationem. Digesta jam inflammationem, diaforetica admiscenda sunt, qualia sunt afronitrus et nitrus et sulfor vivus, quod est omnibus fortior. Interdum autem sapa aut mulsa ei admisces, aut in pusca ubi coquitur oricanus aut hysopus aut puleius aut thimus aut satureia sunt virtutem medicamina ut in usum misceas quae expediunt. In autem statu inflammationis modicum uti oportet ad os pertinentia medicamenta, ad lavandum vel gargarizandum miticatoriam quae digerant inflammationem, qualia sunt quae fiunt de carit et forforum decoctionem, et lentiscinum oleum in duplici vaso tepefactum. Sed et ea quae stomacyca sunt in statu causa posita gargarizari possunt; quaedam miscenda sunt, qualia sunt acosa mulsa et calida sapa, non autem hoc inventum aqua calida admisces. Hoc ergo memoravi, ut facilius de praesenti quae inveniuntur materias faciliores conficere ipse tibi possis medicamenta.

¹¹ omfacos. — ¹² flos. — ¹³ sipia. — ¹⁴ corticis. — ¹⁵ glaucio. — ¹⁶ lentisce. — ¹⁷ murram. — ¹⁸ degescionem. — ¹⁹ inflammacione. — ²⁰ degesti. — ²¹ inflammacionem. — ²² deaforitica. — ²³ afronitro. — ²⁴ et. — ²⁵ vivo. — ²⁶ hec. — ²⁷ ejus. — ²⁸ pusca. — ²⁹ timus. — ³⁰ calamentis. — ³¹ aut. — ³² usum. — ³³ sciantur. — ³⁴ stato. — ³⁵ pus. — ³⁶ lavacionis. — ³⁷ gargarizitionis. — ³⁸ degestibilis. — ³⁹ in deest. — ⁴⁰ a.

Ad ulcera oris.

^{La} Quod si ulcēra in ore fuerint generata, quae enim infusa sunt desiccantibus fortiter uteris medicaminibus, qualis est defrigus¹ per se ipsum et cum mel aut vinum². Defriges³ qui⁴ dicitur non est unum genus, sed quattuor metallicas recepit⁵ species, id est calcantu⁶, calciteos, calcu cecaumenu⁷ et miseos⁸ aequalia pondera, singulatim tritas cum acito⁹ et miscis simul et¹⁰ iterum teris cum vino, donec fiat glutinosus, hoc est pinguis ut mel; tollis¹¹ et mittis in olla rude et cooperis de coperculo testeo¹² et linies¹³ in gyro de creta et in forno mittis, assas donec carbones fiant, et tollis foras et mittis in mortario et iterum teris cum vino, et alia iterum vice in ulla¹⁴ mittis ut supradictum est; incendis, tollis iterum et teris cum vino et facis magdalia et quando opus fuerit uteris ad plurima. Optimus¹⁵ autem ad haec est et Musa¹⁶ trociscus et ros sucos¹⁷ et omfacini sucos¹⁸. Simplicia¹⁹ enim ad oris vitia, id est ulcera, sufficiunt dicta.

LXI. Ad ulcera in ore facta.

^{La} Si autem ulcera^{La} in ore aut ex inflammationem aut sine hoc facta fuerint, si non sunt infusa quae fortiter desiccant medicamenta sunt adhibenda, qualis est dia defrigus et per se siccus et cum mel adhibitus. Cujus confectio haec est: confectio difrigus; diifrigis qui dicitur medicamen non est propria species, sed mixta; sed ex quattuor speciebus fit metallicis, calcanthus, calciteus, calcu cecaumenu et myseos aequali pondere singulatim tritas cum aceto, siccata pensas et miscis in uno et iterum teris cum vino donec glutinetur, hoc est pingues fiat ut mellis et sic in ulla nova mittis et de cuperculo claudis et de creta lenis, et in furno mittis et assas donec carbones fiant, et tolles foras et iterum teris cum vino et facis magdalia, et iterum secunda vice similiter assas et sic teris pulver ubi necesse fuerit. Optimus autem est et Musa tro[ciscus] omfacinus. Simplicia enim ad horis ulcera haec sunt sufficientes, qualia sunt *dia moron* et *robi* et his similia quae liquida sunt. Pulvera autem ad haec antheras sic per se siccus aut mixtus cum mel sicut defriges.

[203] LXXXVIII. Ad aptas.

Sunt etiam oris vitia, quas Greci *aptas* appellant. Fiunt ergo ulcera in oris summitate¹ et maxime infantibus. Quibus si alba² fuerint ulcera flegmate

LXII. Ad aptas.

Quae autem in summitatem oris ulcera generantur, quas Greci *aptas* vocant, fit autem haec maxime infantibus. Sanantur autem ex his quae medicrriter

Ad ulcera oris: ¹ defricus. — ² et mel *addit*. — ³ defrigis. — ⁴ que. — ⁵ alligare cepit. — ⁶ calcanto. — ⁷ cicaumino. — ⁸ misius. — ⁹ aceto. — ¹⁰ et *deest*. — ¹¹ et tollis tunc. — ¹² de terra facto. — ¹³ linis. — ¹⁴ olla. — ¹⁵ obtemus. — ¹⁶ mulsa. — ¹⁷ sucus. — ¹⁸ sucos *deest*. — ¹⁹ simplici. — CHAP. LXXXVIII: ¹ summitati. — ² alia.

^{Aa} generantur, si autem roben³, cholericus humor instat; quod si nigrae fuerint, ex melancolico fiunt humore. In his omnibus mediocriter stiptica sunt adhibenda adjutoria⁴. Quod si jam his qui⁵ patitur cibus aletur⁶, nutriendus est lenticla cum modico pane, et medulla vitulina aut cervina dari⁷ oportet. Admiscenda sunt autem in cibo etiam mala Cidonia⁸ et aliorum quae stiptica⁹ sunt poma¹⁰, pera¹¹, sorba¹², mespila et interdum lactucas miscere cibus, si¹³ robea¹⁴ sint ulcera, oportet uti. Si autem adhuc parvus¹⁵ infans fuerit et accipere¹⁶ cibum non potest, nutrix¹⁷ cogenda est ut exerceat¹⁸ ambulationibus¹⁹ et his²⁰ operibus qui²¹ superiores partes moveant et ducenda est ad balneum; jubenda ibi calida aqua mammas perfundere; tunc alenda²² cibus lenibus²³ et his qui²⁴ non facile corrumpuntur²⁵, potiones²⁶ si febricitat²⁷ puer aqua, si sine²⁸ febre est²⁹ vinum album³⁰ lenem³¹ accipiat, ac si alvus³² nutricis substituit³³, [203 v°] ducenda est, et si pituita³⁴ ejus in os cohit³⁵, homere debet. Tunc ipsa ulcera perunguenda sunt melle cum ros Syriacum³⁶. Quod si robra³⁷ sunt ulcera, quas de sanguinis fiunt habundantiam³⁸, stipticis mediocriter et frigidis medicaminibus sunt curanda³⁹, deinde qui⁴⁰ diaforisin⁴¹ faciant⁴². Flava vero si fuerint ulcera, quae de choleribus fiunt, his ipsis me-

^{La} reprement, quam plurime tamen diuturnas effectas conputriscentes cancerum faciunt. Infantes ergo si jam cibos comedent lenticla dabis cum modico panem et medulla vitulina aut cevina dabis; oportet autem admiscere cibus et mala Cydonia et alia quae sunt stiptica, pera, sorba et mespila; interdum et lactucas dabis mixtas cibus. Lenis autem infantibus, si rubra fuerint in ulcera, in initio quidem quae mediocriter stiptica sunt et frigida, deinde quae digerant sine mordicationem. Si autem subrubea sunt ulcera colera ingerentes molestias, hoc ipsud adhibes sed magis plus ea quae infrigiant. Si autem subalbida sunt fleuma molestantem, quae magis proiciunt uteris. Si autem nigrae fuerint, ea expediunt quae diaforisin faciunt. Majoribus autem et qui duro membro sunt sufficit per omnia miseus aut calciteos cum vino stiptico tos. Si autem sordida sunt ulcera, cum vino mulso tritavit, haec enim fortia sunt et nimis operativam; mediocria autem sunt et maxime faciunt ad inchoantes aptas omsacium cum vino aut vino et mel et ros similiter facit. Ad infantes autem sufficit rosa sicca aut flos ejus cum vino.

³ rubicant. — ⁴ adjuduria. — ⁵ que. — ⁶ alitur. — ⁷ dare. — ⁸ Cidunia. — ⁹ styptica. — ¹⁰ pumma. — ¹¹ peras. — ¹² sorbam. — ¹³ se. — ¹⁴ rubia. — ¹⁵ parvos. — ¹⁶ accipere. — ¹⁷ notrix. — ¹⁸ exerciat. — ¹⁹ ambolacionibus. — ²⁰ et his deest. — ²¹ que. — ²² calenda est. — ²³ linibus. — ²⁴ que. — ²⁵ corrumpuntur. — ²⁶ pocionis. — ²⁷ febriscidat. — ²⁸ agoscon sane. — ²⁹ ut addit. — ³⁰ albo. — ³¹ linem. — ³² alvos. — ³³ substitit. — ³⁴ petuita. — ³⁵ cuit. — ³⁶ Siriacum. — ³⁷ rubra. — ³⁸ habundancia. — ³⁹ curandam omnes ulcere. — ⁴⁰ que. — ⁴¹ deaforis. — ⁴² faciunt.

Aa
dicaminibus sed magis ea quae plus⁴⁴
infrigidare⁴⁴ valeant adhibes⁴⁵. Si au-
tem nigra fuerint ulcera, quod diafo-
risin⁴⁶ faciant⁴⁷ fortiter uteris⁴⁸. Nam
infantibus quae leviora sunt adhibes,
qualia sunt flors⁴⁹ rosae. Puerulis⁵⁰
vero⁵¹ in initio passionis adhibenda
sunt omfacius⁵² cum vino aut vinum et⁵³
mel et ros Syriacus⁵⁴ similiter et cetera⁵⁵
quae ad haec sunt scripta. Majoribus
autem et perfectis hominibus fortiora
sunt adhibenda medicamina⁵⁶, qualia
sunt miseos⁵⁷ cum vino stiptico, simili-
ter et calciteos⁵⁸ et calcantu⁵⁹ cum oleo
et calciteos similiter. Quod si sordida⁶⁰
fuerint ulcera, miseos⁶¹ aut calciteos⁶²
cum vino et mel uteris.

[CHAPITRE LXX, t. V, p. 750.]

Ad uvae passiones.

Inflammatiō si uvae fuerit¹ orta, quae
reprimant² uteris adjuatoria. Stipticas³
ergo ad haec virtutes oportet adhibere.
Si autem parva sit humorum dirivatio,
mediocriter stiptica sunt adhibenda, si
autem cum nimio fluunt pondere, nimis
stiptica adhibenda sunt gargarismata.
Mediocrates autem gargarismata sunt ex
dactulis facta, interdum in aqua sola,
interdum⁴ cum modicum mel mixtum⁵
et rosa et de vitibus teneri⁶ palmites et
robi⁷, lentisci⁸ et lenticla et cyperu⁹ et
ypocisidos¹⁰ Fortiora autem sunt myrtae

LXIII. *Ad uvae passiones.*

Quod si gargaliō fuerit inflammatu^s,
quae repremunt adjuatoria uteris. Stip-
tica ergo eas virtute oportet esse, me-
diocrem quidem existentem super-
fluentem humorem, mediocres stipticas
species adhibes; nimiam aut super-
currentem humorem, stipticis uteris.
Mediocriter autem sunt gargarismata,
de dactulis est cocta interdum quidem
in aqua sola, interdum et modicum mel
admixto, et rosa et vitis palmitis teneras
et robi cymas et lentisci et termentum
et cyperum et ypocistidos. Fortiora au-

⁴⁴ plus deest. — ⁴⁵ infrigidare. — ⁴⁶ adhib. — ⁴⁷ deaforisyn. — ⁴⁸ faciunt. — ⁴⁹ si autem subalbida fuerint et flegmatica, quae purgent et repremant adhibis addit. — ⁵⁰ flos. — ⁵¹ puerilis. — ⁵² viro. — ⁵³ umfacius. — ⁵⁴ vinum et deest. — ⁵⁵ Syriacus. — ⁵⁶ cetera. — ⁵⁷ medicamena. — ⁵⁸ miseus. — ⁵⁹ calcitius. — ⁶⁰ calcanto. — ⁶¹ sordita. — ⁶² miseus. — ⁶³ calciteus. — CHAP. LXX: ¹ fuerint. — ² repremant. — ³ stypticis. — ⁴ interea. — ⁵ mixto. — ⁶ tenere. — ⁷ lenticla addit. — ⁸ lentischi. — ⁹ cypere. — ¹⁰ ypocistidus.

^{1a}
^{1a} decoctio et stiptica mali Cydonii¹¹, ci-
 mas¹² pruni et elices¹³ tenerrimas¹⁴ cymas
 et roboris¹⁵ et mespilae¹⁶. Tertio vero¹⁷
 gradu est his quae fortiora sunt galla,
 ros, balaustia et mali granati¹⁸ cortices¹⁹.
 Haec ergo omnia simul [204] aut singul-
 latim²⁰ vel unaquaeque alteri²¹ admixtas
 binas vel ternas species cocuntur²², et ex
 hoc gargarizant²³, donec ad sanitatem
 causa perveniat. Oportit autem²⁴ ex ipsis
 vel aliis rebus pulvere²⁵ facto levare uvam
 leniter²⁶, adducere ad superiores partes²⁷
 et foras educere²⁸ cum spatomile²⁹ vel
 cocleare³⁰ pulvere pleno, ex his secun-
 dum naturam educere³¹ convenit gar-
 galionem³². Pulver vero³³ ad uvam levandam
 facis de galla asiana aut stiptiria³⁴
 sola et levas³⁵, aut hoc modo³⁶ confectum³⁷:
 stiptiria scistis³⁸ et galla asiana
 et sales ammoniacos aequali³⁹ pondera
 aut brassicae⁴⁰ radicum cinus⁴¹ uteris.
 Item anacrusticum⁴² ad uva; galla, le-
 pidos calcu⁴³, calcanthu ana < v, stip-
 tiria scistis⁴⁴ < x, conficis et uteris.
 Non autem oportet festinare incidere⁴⁵
 uvam; si autem tenuior⁴⁶ in m[e]dio
 fuerit facta et colore fuerit sanguinenta
 uva, ergo talis facta et sic multo⁴⁷ per-
 manserit tempore, statim auferenda⁴⁸
 est. Post autem incisionem oportet di-
 friges⁴⁹ medicamine solo confestim tan-
 gere, et quamdiu cicatricem ducat haec
 faciendum est; nam haec adhibitus
 pulver⁵⁰ et cicatricem diligenter⁵¹ con-

tem his sunt myrte decoctio et stipticae
 mala Cydoniae cymas et pruni et ro-
 bores glandes et casteneae et mespilis;
 fortiora autem et his sunt galla asiana
 et ros Syriacus et balaustia et male
 granate tonicas; haec unanquemquem
 singulatim aut cum aliis mixtas et coctas
 gargarezentur. Oportet autem post haec
 pulvere levare uvam lentem educendo.
 Cum ergo desiccaverit uba et pallida
 fit et butro similis, dioprosi inflamma-
 tionem transacta, tunc erit incidenda;
 post autem incisionem oportet defrigi
 medicamen solum et usque donec ci-
 catrit utere, ut ipsa incisura et tangatur;
 cicatricem enim diligenter constrictam
 facit et totum membro ipsum et omnia
 quae ulcerata fuerunt.

¹¹ celedonia. — ¹² cymas. — ¹³ elices. — ¹⁴ et addit. — ¹⁵ robore. — ¹⁶ mespela. —
¹⁷ viro. — ¹⁸ mala granati. — ¹⁹ corticis. — ²⁰ sigillatim. — ²¹ altere. — ²² coquantur.
 — ²³ gargaresant. — ²⁴ et addit. — ²⁵ pulverem. — ²⁶ leniter. — ²⁷ superioris partis.
 — ²⁸ educare. — ²⁹ spatumile. — ³⁰ cogliari. — ³¹ educeri. — ³² gargallionem. — ³³ pul-
 vir viro. — ³⁴ styptiria. — ³⁵ leviam. — ³⁶ mundum. — ³⁷ confectam. — ³⁸ scectia. —
 — ³⁹ equali. — ⁴⁰ brasici. — ⁴¹ cinos. — ⁴² anacrusticum. — ⁴³ lipidus calco. — ⁴⁴ sty-
 ptiria soetes. — ⁴⁵ incydere. — ⁴⁶ tenior. — ⁴⁷ multum. — ⁴⁸ auferenda. — ⁴⁹ defrigis.
 — ⁵⁰ pulvir. — ⁵¹ dilienter.

^{Aa}
densat²² et totum locum reddit²³ con-
strictum quae vulnerantur.

^{La}

[CHAPITRE LXXI, t. V, p. 751.]

[204 r°] XC. *Ad paritmia et ranas
sub lingua.*

LXV. *Ad tussillarum inflammationes.*

*Paritmi*as Greci, quas nos tonsillas¹ vocamus. Haec ergo inflammatae si negligas² fuerint indurescunt³ et *antiadas*⁴ a Grecis nominantur. Exprimere⁵ ergo eas oportet cum medicamine aliquo⁶ et maxime *dia maron* aut *dia careu* ante inlito digito exprimis⁷, maxime enim adenas inflammatae⁸ hoc modo curabis⁹. Tonsillis illis¹⁰ igitur inflammatis utique si induruerint¹¹, glyciriza¹² simul et tragaganta¹³ coquis cum sapa et¹⁴ gargarizandum dabis bis aut ter in die¹⁵. Gaudit enim¹⁶ linibus se¹⁷ medicaminibus foberi¹⁸, magis [204 v°] quam quae aspera sunt id est diaforetica¹⁹. Nam ex acris²⁰ medicaminibus inritati²¹ inflammatio in duritiam bertit²² tonsillas²³, et interdum insanabiles fiunt. Molles autem et inflammatae²⁴ paritmiacae²⁵ constitutae et syringodes²⁶ factae facile suscipiunt regma²⁷ et crescunt²⁸ et iterum decrescunt interdum vel²⁹ subinde iterum inflantur; tales³⁰ enim paretmiacae³¹ fugiendae³² sunt. Quando autem competenti³³ tempore inflammatio jam digeritur et humor viscosus et spissus repleverit³⁴ loca, id

Quae autem circa guilam sunt tussellia, si fuerint inflammatae et indoluerint, faciunt antiadas. Expremere oportet et medicamen aliquo qui jubare potest inliniri digitis, maxime tamen adenas inflammatae hoc modo curatio adhibita paremias, quas nos tonsillas dicimus, jubat; molles enim existentem et tumdiu vel syringodes facile suscipiunt reumam et pendentes fiunt et inflantur. Quando autem competenti tempore inflammatio jam digerit, ut et aliqui humor glutinosus replet loca, adenes se admiscens quae ad horis vitia dicta sunt medicamenta, nitrum aut salem aut aliquot alio tale qui evacuet flegma admiscimus. Fauces igitur inflammatae neque medicamen ad haec tale utimur neque premebis propter mollietatem carnis.

Jubat autem paritmiacae, id est tonsillas inflammatae seu induratas, glyciriza simul et dragaganta in sapa cocti et ex ipsa sapa gargarizent bis aut ter in die: gaudent enim loca ex hoc mitigata, quam ex his quae exasperant qualia sunt diaforetica. Exacerbata enim in-

²² contensat. — ²³ reddit. — CHAP. LXXI: ¹ tonsellas. — ² negligas. — ³ induricent. — ⁴ antiadas. — ⁵ exprimere. — ⁶ alico. — ⁷ exprimis. — ⁸ inflammatus. — ⁹ corabis. — ¹⁰ illis deest. — ¹¹ induruerunt. — ¹² glycirizas. — ¹³ tragaganta. — ¹⁴ ad addit. — ¹⁵ diae. — ¹⁶ sed addit. — ¹⁷ se deest. — ¹⁸ fovere. — ¹⁹ diaforetica. — ²⁰ agris. — ²¹ inritatio. — ²² vertunt. — ²³ consellas. — ²⁴ inflata. — ²⁵ fugendi sunt addit. — ²⁶ syringodis. — ²⁷ reuma. — ²⁸ excrescunt. — ²⁹ et. — ³⁰ talis. — ³¹ paretmiacae. — ³² fugendi. — ³³ competenti. — ³⁴ repleverunt.

^{4a} es[t] quas Greci ibidem positas ³⁶ *adenas* ³⁶ vocant, admiscimus ³⁷ cum *dia moron* nitrum aut salem aut his similia. *Guyla* ³⁸ autem inflammata, neque medicamine ³⁹ tale ⁴⁰ uteris neque premis ⁴¹ propter mollitiem ⁴² carnis. Cibus ⁴³ autem ad haec lenis ⁴⁴ esse debet ne exasperet ⁴⁵. Quod si tanta inflammatio est ut spiritum inpediat ⁴⁶, in lecto ⁴⁷ conquiescendum est et a ⁴⁸ cibo est abstinendus, neque adsumendum quidquam ⁴⁹ praeter aquam ⁵⁰ calidam ⁵¹. Albus quoque ⁵² ducenda est et gargarizandum est ubi in mulsa coquitur ⁵³ ficus ⁵⁴, et omfacium ⁵⁵ cum mel inlinendum est et extrinsecus vapore quae calidae cum spongia admovendus est ⁵⁶ aliquanto diutius donec suppurent ⁵⁷ et per se aperiantur. Quod si pure substante non rum-puntur, his ubi tumit incidendi sunt et deinde ex mulso calido gargarizandum est. Ad si modicus ⁵⁸ quidem ⁵⁹ tumor et exulceratio est forforum, cremore ⁶⁰ gargarizandum paululum ⁶¹ mellis ubi adjectum est; inlinenda sunt ulcera hoc medicamen ⁶²: passum ⁶³ quam dulcissimum ⁶⁴ eminas tres ad unam deco-cuntur; tunc adicitur is ⁶⁵ i, croci ⁶⁶ § ii, murræ ⁶⁷ § ii; leviter haec omnia rursus ferbescunt ⁶⁸. Ubi ⁶⁹ ulcera sunt eodem forforum cremorem vel lactem ⁷⁰ gar-garizandum est, adque ⁷¹ hic quoque ⁷² cibis lenibus ⁷³ opus est, quibus adici dulce vinum ⁷⁴ potest. Ad tunasillas ⁷⁵ au-

^{La} terdum ab acris adjutoriis, malitiosa fit inflammatio et duras factas tunasillas fiunt difficiles ad sanandum, et dicunt eas *anthiadas*. Ad quas fit Aegyptia, qui recipit mel libra una, oleo ⁷⁶ ÷ viii, terebentina ⁷⁷ ÷ iii, croco ⁷⁸ < viii, in duplici vaso resolvit et ex hoc lenis anthiadas; et si caninum stercus album cum Aegyptia addas, mirabiliter anthiadas jubat, sed et humanum stercus admisceat magna ejus passiones magnifice facit; quod si trociscum bisasa simul admisceat, melius facit. Ad scarodes vero anthiadas ex hoc facto pulvere factum adpones. Item pulver ad anthiadas: galla asiana ⁷⁹ < viii, sales ammoniacos assos ⁸⁰ < viii, pulver uteris. Item aliud pulver: galla asiana ⁸¹ < viii, myseos ⁸² < ii, sales assos ⁸³ < viii, facit pulver et uteris.

³⁶ posetas. — ³⁷ adienas. — ³⁸ admiscemus. — ³⁹ cyla. — ⁴⁰ medicamina. — ⁴¹ tali. — ⁴² premeris. — ⁴³ moliciem. — ⁴⁴ cibi. — ⁴⁵ linis. — ⁴⁶ exasperit. — ⁴⁷ inpetiat. — ⁴⁸ lectum. — ⁴⁹ ad. — ⁵⁰ quicquam. — ⁵¹ preteria qua. — ⁵² calida. — ⁵³ coque. — ⁵⁴ coquetur. — ⁵⁵ ficos. — ⁵⁶ umfacio. — ⁵⁷ et extrinsecus. . . . est deest. — ⁵⁸ soporent. — ⁵⁹ modicos. — ⁶⁰ quedem. — ⁶¹ tremore. — ⁶² paulum. — ⁶³ medicamentum est. — ⁶⁴ pausum. — ⁶⁵ dulcissimom. — ⁶⁶ serviscant. — ⁶⁷ pura. — ⁶⁸ lacti. — ⁶⁹ adqui. — ⁷⁰ coque. — ⁷¹ linibus. — ⁷² dulci vino. — ⁷³ tunasillas.

Aa
tem et antiadas et uvae⁷³ inflammaciones⁷⁴ fortiter tumentibus, admixto [205] canis stercus album cum omfacio⁷⁵ sucos⁷⁶ aut *diu*⁷⁷ careu⁷⁸ aut *dia moron*⁷⁹ aut de mali granati sucos, ad oris vitia melior non⁸⁰ invenitur⁸¹ medicamen.

*Ad ranas*¹ *sub lingua vel linguae*²
vitia.

Ad ranas sub lingua calciteos³ assu teris cum mel et inlinis⁴. Solent interdum juxta dentes in gingivis⁵ tubercula quaedam oriri⁶ dolentia; *parotidas*⁷ Greci appellant. Haec in initio leniter⁸ sale⁹ contrito fricari¹⁰ oportet aut inter se mixtis salis fossilis¹¹ combusti¹², copressi¹³ pillas¹⁴, nepeta, deinde eluere os cremore lenticulae, et inter haec hiare donec pituitae¹⁵ satis profluant. In majore vero¹⁶ inflammatione eisdem¹⁷ medicamentis utendum est, quae ad ulcera oris superposita sunt et molles¹⁸ liniamenta paululum¹⁹ involvendum ex his aliqua compositione quae antheras vocantur, demittendum²⁰ que id inter dentem et gingivam. Quod si durior ea facta id prohibebit, extrinsecus²¹ admovendus erit spongia²² vapor calidus inponendumque ceratum, si suppuratio se ostendit. Diutius²³ eos vapore utendum erit continendum ore calido mulso²⁴, in quo ficus²⁵ decocta sit idque²⁶ subcrudum incidendum est, ne si²⁷ diutius²⁸ ubi pus reman-

⁷³ uvi in. — ⁷⁴ inflammacionis. — ⁷⁵ omfacio. — ⁷⁶ sucus. — ⁷⁷ dio. — ⁷⁸ careo. — ⁷⁹ morron. — ⁸⁰ aut de. . . . non *deest*. — ⁸¹ in *addit.* — *Ad ranas.* ¹ rana. — ² lingui. — ³ calciteus. — ⁴ inlenis. — ⁵ gengivis. — ⁶ orire. — ⁷ parotitas. — ⁸ leniter. — ⁹ sali. — ¹⁰ fricare. — ¹¹ fossilis. — ¹² combusti. — ¹³ copresse. — ¹⁴ pellas. — ¹⁵ pituite. — ¹⁶ viro. — ¹⁷ eisdem. — ¹⁸ mollis. — ¹⁹ paulum. — ²⁰ dimittendum. — ²¹ extrinsecus. — ²² spungia. — ²³ dencius. — ²⁴ mols. — ²⁵ ficos. — ²⁶ idqui. — ²⁷ ni. — ²⁸ dencius.

^{1a}serit ossum ledit. Quod si major id tumor est, commodius totus²⁹ exciditur, sicut ex utraque parte³⁰ dens liberetur. Pure³¹ exempto, si levis plaga³² est, satis est ore calida aqua continere³³ et extrinsecus fovere eodem vapore. Si major est³⁴, lenticulae³⁵ cremore uti hisdemque medicamentis, quibus cetera³⁶ oris³⁷ curentur. Alia quoque³⁸ ulcera in gingivis plerumque oriuntur³⁹, quibus eadem quae in reliquo ore⁴⁰ succurrunt, maxime tamen mandere ligustrum⁴¹ oportit sucumque ejus ore continere⁴². Fit etiam interdum ut ex gingivae ulcere sive⁴³ parvulis⁴⁴ fuit sive non fuit, ut diutius pus feratur de gingivis, quod [205 v°] aut dente corrupto aut fracto vel aliter vitiato osso et maxime interfissum⁴⁵ evenire⁴⁶ consuebit. Id ubi incedit⁴⁷, locus aperiendus est et dens eximendus⁴⁸ est⁴⁹, testa ossi si qua abscessit⁵⁰ recidenda est, si quit⁵¹ bitiosi⁵² est radendum est, postque quid fieri debeat⁵³ supra in aliorum ulcerum curatione conpraehinsum⁵⁴ est. Si quidem⁵⁵ a⁵⁶ dentibus gingivae⁵⁷ recedunt⁵⁸, eadem antherae⁵⁹ succurrunt, eadem prestare non acre⁶⁰ acitum in ore retentum potest⁶¹.

[CHAPITRE LXXII, t. V, p. 752.]

[212 r°] VI. *Ad senances*¹.

LXVI. *Ad synacis*.

Synancici² igitur strangulantur; sciendum est periculum esse, si inflam- Quando autem ab sinances suffo- cantur aliqui, cognoscere debet si peri-

²⁹ tutus. — ³⁰ parti. — ³¹ puri. — ³² placa. — ³³ continere. — ³⁴ majorem. — ³⁵ lenticle. — ³⁶ cetera. — ³⁷ ores. — ³⁸ coque. — ³⁹ oriuntur. — ⁴⁰ oris. — ⁴¹ ligustum. — ⁴² continere. — ⁴³ sivi. — ⁴⁴ parvulis. — ⁴⁵ interfissum. — ⁴⁶ et venire. — ⁴⁷ incidit. — ⁴⁸ eximenda. — ⁴⁹ si quid deest. — ⁵⁰ aliis cecit. — ⁵¹ si quid deest. — ⁵² bitiosos. — ⁵³ dibiat. — ⁵⁴ comprehensum sum. — ⁵⁵ quid. — ⁵⁶ ad. — ⁵⁷ gengive. — ⁵⁸ recidunt. — ⁵⁹ antheris. — ⁶⁰ agro. — ⁶¹ poste. — CHAP. LXXII : ¹ sinancis. — ² synacis.

^{Aa} matio intrinsicus sit, ita ut foris nullus tumor adpareat³, et adhuc magis si utrasque⁴ partes tonsillarum⁵ accessit inflammatio et gargalio [212 v°] simul inflammatur. Oportit autem quam celerrimae⁶ flebotomo⁷ sanguinis facere evacuationem⁸ totius⁹ corporis. Quod si non sit qui flebotomum¹⁰ adhibeat¹¹, caraxandae sunt tibiae¹² ut exinde habundans fluat sanguis; uti oportit et acrum¹³ clysterem¹⁴. Ciborum vero¹⁵ abstinencia est procuran[da], et post haec circumdandus est collus¹⁶ medicamine qui¹⁷ extraendi¹⁸ humores habeat¹⁹ virtutem, ut constricta medicamen²⁰ trahens²¹ ad se foris. Si omnes tumores²² adpareant²³, spes²⁴ est ut salvus fiat homo. Gargarismus vero²⁵ est adhibendus²⁶ ptyssanae²⁷ sucus tenuis cum mel et caricarum²⁸ decoctione²⁹ et ysopi³⁰ et origani³¹ et marrubii³². Digerunt³³ enim haec humorem qui³⁴ in ipsis locis constrictus tenetur³⁵. Facit autem bene ad synancem³⁶ femus canis albus siccum et³⁷ in pulverem³⁸ redactus et cum mel temperatus; interioribus locis tumen- tibus fortiorem ab hoc medicamen ad senances³⁹ non invenies. Oportit autem canem ipsum⁴⁰ ossa comedere; sic enim albus et optimus⁴¹ ad synances fit stercus et nullum⁴² odorem⁴³ vel insua- bem saporem prestat et synances⁴⁴ de grande periculo⁴⁵ liberat.

^{La} culum habet passio. Nam si intrin- secus major inflammatio sit, ita ut ex- trinsecus nullus appareat tumor, et adhuc magis periculus est si utrasque partes tunsellas tumentes si gargalio simul patitur. Expedit ergo si ista signa adpareant qua citius mox evacuare per flevotomum totam corpus. Quod si non sit qui flevotomare possit, diereses das in tibia; subvenit enim quam plurime decurrens; uteris autem et clysterem acrum et a cibo abstenens ipsum qui patitur hominem; et post haec cir- cumdas collum medicamen⁴⁶ elctices virtutem, hoc est qui extrahat humo- rem. Constipata vero loca vel constricta materia ad se tracta ut etiam intumescat extrinsecus loca, spes est quod evadat qui patitur. Das etiam ad gargarizandum ysopo et horigano et prasio; digeruntur enim in ipsis suffucatis ex glutinosos et pinguium humorem congregationem. Facit autem mirabiliter ad synances stercus de cane albus desiccatus et tritus cum mel et inlitus, generaliter hoc me- dicamen ad syhances inventus est. Oportet autem canem ipsum ossa come- dere, et ex hoc albus fit stercus et ma- gnus ad haec est, si luna plena colle- gatur et nulla apparet insua; et maxime ad haec valentissimus est cocleas cir- cumdatas serpentes collo pnixi assa utis ipsam serpentem, si haec adpendas opo- cisco sunt quemque lino adpendas ad

³ apparat. — ⁴ trasque. — ⁵ tunsellarum. — ⁶ celerius. — ⁷ fleubotomo. — ⁸ eva- cuacionim. — ⁹ lucius. — ¹⁰ fleudomo. — ¹¹ adhibiat. — ¹² thybie. — ¹³ agrium. — ¹⁴ clistirem. — ¹⁵ virum. — ¹⁶ collis. — ¹⁷ que. — ¹⁸ extrahendi. — ¹⁹ habcant. — ²⁰ medicamin. — ²¹ trahant. — ²² omnis tumor. — ²³ apparat. — ²⁴ spes. — ²⁵ viro. — ²⁶ adhibendus. — ²⁷ thesani. — ²⁸ caricarum. — ²⁹ decoccionim. — ³⁰ hisopi. — ³¹ turigani. — ³² marubiac. — ³³ degerunt. — ³⁴ que. — ³⁵ tenentur. — ³⁶ senancis. — ³⁷ et deest. — ³⁸ pulvere. — ³⁹ senancis. — ⁴⁰ canim ipsu. — ⁴¹ alvus et optimus. — ⁴² nullo modo. — ⁴³ hodorem. — ⁴⁴ sinancis. — ⁴⁵ periculum.

collum, miraveris quomodo jubant tun-
sillas et quicquid circa collum molestias
accedunt.

[CHAPITRE LXXIII, t. V, p. 753.]

XCI. [205 v°] *Ad eos quibus ossus in gyla
aescrit¹ aut piscis spina².*

Quibus inaeserit gylae os aut spina
piscis, providenda³ spongia ydreleo in-
fusa et ligata⁴ spaco; cogis ut eam⁵ glu-
tiant⁶, post haec extrahis⁷ de subito per
linum quod⁸ ligata est spongia; solit
enim iderere⁹ spongiae¹⁰ et sic quae
inaeserant¹¹ guttori¹² liberantur. Si
etiam et caro ligatur¹³ et similiter fiat,
poterit subveniri¹⁴, et panis mollis inter-
rior datur ut gluttiat similiter et ficos
siccos¹⁵.

LXVII. *Ad eos quibus ossus aut spina
in guttere aescrit.*

Quae autem glutuntur, et inaeserit
gutteris quos sive spina et infixa ma-
neant, spongiam aut carnem mollem in-
cisam quantum glutire potes legas cum
lino et cogis ut gluttiat erit, extrahis de
subito finum in qua legatus est; solet
enim infigere et sic extrahi. Oportet
autem et panem mollem interius abla-
tum dare et gluttiendum aut ficos siccos
ad masticandum ut gluttiant.

[CHAPITRE LXXIV, t. V, p. 754.]

XCII. *Ad oris¹ vitia medicamenta
simplicia confectiones.*

Dia² moron simplicem facis hoc modo :
morae sucus³ cotylas⁴ quinque coquis,
quamdiu ad mellis liquidi⁵ revertatur⁶
spissitudinem, post haec addis mellis
cotyla⁷ una et iterum coquis⁸ ut sit
mellis spissitudo. Uteris⁹ autem in prin-
cipio mixta simul apocrustica¹⁰, in stra-
tum vero¹¹ quae digerant et mitigent,
in declinatione¹² autem inflammationis
quae digerant¹³. Eo autem modo et de
sucos¹⁴ corticis nocum viridium¹⁵ facis

LXVIII. *Ad dia moron conficiendum.*

Simplicem ad horis vitia; *dia moron*
simplicem de moris sucus aeminas
quinque, et ipse sucus ante coquendus
est ad glyu spissitudinem, et sic addis
mel aemina una et coquis donec ad
mellis spissitudinem fiat. Cum autem
opus fuerit, in initio admiscis quemad-
modum dictum est ea quae reprae-
mant, in statu autem quae digerant et
mitigent, in declinationem vero inflam-
mationis quae digerendum extrahunt.

CHAP. LXXIII : ¹ ingelaverit. — ² inhaeserit *addit*. — ³ providens. — ⁴ legata. — ⁵ ea.
— ⁶ glueat. — ⁷ extrais. — ⁸ quo. — ⁹ inhereri. — ¹⁰ spangii. — ¹¹ inhaeserent. —
¹² gutture. — ¹³ ligatur. — ¹⁴ subvenire. — ¹⁵ ficos sucus. — CHAP. LXXIV : ¹ boris. —
² dia. — ³ sucus. — ⁴ cultilas. — ⁵ lequiden. — ⁶ rediatur. — ⁷ cothyla. — ⁸ quoquis.
— ⁹ humilis. — ¹⁰ apocrustica. — ¹¹ viro. — ¹² declinationem. — ¹³ degerant. —
¹⁴ sucus. — ¹⁵ veridium.

^{La}
^{Aa} quod Greci *dia caren*¹⁶ vocant. Similiter et de musto austeris uvis¹⁷ et dicitur ombacomellis¹⁸, sed et de mala granata vel¹⁹ omnibus stipticis sucis eo modo conficis; pingue vero²⁰ suco constituto²¹, mel de praesenti²² addis et coquis ut supradictum est. Si autem sucus satis liquidus est, ante est decoquendus sucus ut pinguescat et²³ sic mel additur. Qui autem medicamentorum qualitates non sufferunt, si mediocrem²⁴ incurrant inflam[106]mationem tonsillis²⁵ aut uvae²⁶ aut alia aliqua parte oris²⁷, sufficiunt quae confectiones quas diximus²⁸ et ros marinus. Ad autem majores²⁹ inflammationes mali granatae austerae sucus aut malae Cydoniae³⁰ aucus, et utrisque³¹ secundum supradictam mensuram³² miscis³³ mel, et fit mediocris; optimum autem et fortissimum est medicamen si contundas integras mala granatas et coquas in musto ad tertias. Oportit autem hoc medicamen non solum ad repremendum habere, sed et ad digerendum, et³⁴ ut fortior aliquit ad haec videatur³⁵, media jam facta coctione³⁶, addis puleiu³⁷ aut ysopu aut origanu aut tymu³⁸ aut calaminthin³⁹; colatum vero habebis⁴⁰ repositum humilissimum medicamen.

Hoc ipsum autem modum et de suco nocum corticibus facis ad oris medicamen et de sapa et mela granata et alia quae austera sunt, ea vero quae habent pinguem sucum, mel minus mittis; si autem acosius fuerit, ante dequoquis. De peris autem aut melis sucum ad hoc et caeterorum pumorum aequale cum mel facis. Stipticorum autem nimium existentibus, qualia sunt cornolia, interdum quidem dupliciter, interdum autem tripliciter mittendus est. Qui autem non ferunt medicaminis qualitatem, si autem mediocres fuerit inflammatio in tonsillis aut in uba aut in alio aliquo loco, praedicti suci et ros marinum quod Romei dicunt, Greci autem *libanotida* vocant. Ad autem majores inflammationes mala granatae adestaere sucus oportet aut mali Cydonia aut utrumque, secundum praedictam rationem admiscis mel et fit mediocres; optimus autem et fortissimus fit, si totas condas mala granata et coquis in sapa. Oportet autem non solum ad repraemendum fit medicamen, sed et diaforeticus est et fortis esse videtur, si in praedictis coquuntur addas puleium et ysopum aut origanum aut thimum aut calaminthin. Colatum enim habebis utilem medicamen.

¹⁶ dea careo. — ¹⁷ austeri suos. — ¹⁸ umpathicum mellis. — ¹⁹ vel deest. — ²⁰ pingui viro. — ²¹ constitutum. — ²² presentem. — ²³ pinguiscatit. — ²⁴ mediocrim. — ²⁵ tonsillis. — ²⁶ ubi. — ²⁷ parcionis. — ²⁸ diximus. — ²⁹ ad oris. — ³⁰ Cydoniae. — ³¹ uteris qui. — ³² supradicte mensura. — ³³ mescis. — ³⁴ sed. — ³⁵ vediatur. — ³⁶ mediam factam coctionem. — ³⁷ puleium. — ³⁸ origanum aut tymum. — ³⁹ calamentis. — ⁴⁰ viro habis.

[CHAPITRE LXXV, l. V, p. 756.]

[202, v°] *Ad oris cancrum.*

Aa

In oris ulcera si¹ cancer supernatus fuerit, et quia² proximus est ossus periculosa³ cancri vitia esse noscuntur, oriora utique sunt adhibenda adjuvia. Oportit ergo que siccare valeant de praedictis trociscis inprimis dum adhuc in summo est vitium adhibere curationem, quia humidus et calidus ipse⁴ locus est et ideo cito loca ipsa computrescunt⁵, pro qua re si se altius⁶ condit, ad fortiora transeundum⁷ est medicamenta, qualia sunt quae scaras⁸ inducunt similiter ut cauteris⁹, quod constat ex his: carta combusta \angle iii, arsenicu¹⁰ \angle i, conficis et uteris. Super medicamen vero mutaria¹¹ inponis¹² infusa in oleo¹³ roseo et expressas. Quod si nimia fuerit in ore facta putredo¹⁴ vel in aliis [203] locis corporis, conficis¹⁵ sic: calciteos¹⁶ \angle ii, calce viva \angle ii, arsenicu¹⁷ \angle i, teris et miscis et uteris¹⁸. Quibus etiam si os aridum¹⁹ fit, ita ut saliva in ore non habeat, ficos siccos²⁰ coquis²¹ in vino austero et sic dabis calidum sorbere²², et si sorbere²³ minime potuerit, paulatim in ore distillando²⁴ infundis²⁵. Sunt et trocisci *dia carton*²⁶ ad haec et²⁷ pulvera²⁸ valentissima quae in ante latis²⁹ dicta sunt. Quotiens autem medicamentum inicitur, et ante et post diluendum os est³⁰ vel cremorem³¹ len-

LXIII. *Ad cancrum horis.*

La

Ex his et aliis ulceribus et humectationem et calore et in ore cito putrescent et cancrum generat, pro qua re fortioribus medicamentis uti oportet; saepius ex his fortiora sunt, quae scaras faciunt similiter cauteris, qualia sunt carta combusta partes tres, arsenicon partem unam, teris et uteris, supra autem lenteo superponis intinctum in oleo roseo et expressum, sana protegendo partem. Item aliud ad magnas putridines in ore factas et quaecumque in alio membro corporis fiunt: calciteos pars, scinus calcis alterum tantum, arsenicum pars media, teris, misces et uteris. Si autem desiccatur os et saliva non potest tragluttire, ficos coquis in vino austero puro, dabis calidum sorbere, et si non potest, paulatim urge.

CHAP. LXXV: ¹ sc. — ² aqua. — ³ periculosa. — ⁴ ipsi. — ⁵ computrescunt. — ⁶ altius. — ⁷ transiundum. — ⁸ escaras. — ⁹ cauteris. — ¹⁰ arsenico. — ¹¹ mutare. — ¹² adinponis. — ¹³ olio. — ¹⁴ putrido. — ¹⁵ conficis *dest.* — ¹⁶ calciteus. — ¹⁷ arsenico. — ¹⁸ ex *addit.* — ¹⁹ aridum. — ²⁰ ficos siccos. — ²¹ quoquis. — ²² sorbere. — ²³ et si sorbere *dest.* — ²⁴ distillandum. — ²⁵ infundendi. — ²⁶ carton. — ²⁷ et *dest.* — ²⁸ pulvis. — ²⁹ locis. — ³⁰ mos enim. — ³¹ cremore.

^{Aa} ticalae aut aqua in qua edera³² aut
olivae folia decoctae sunt, ita ut pau-
lulum eis mel adiciatur. Acetum quo-
que³³ scilliticum³⁴ in ore tentum satis
adbersus³⁵ haec ulcera proficit.

La

[CHAPITRE LXXVI, t. V, p. 756.]

XCIII. [206 r°] *Si in tracia arteria ulcus
factus fuerit.*

Si in tracia arteria ulcus factus fuerit
interius tonicae arteriae, extrinsecus¹
adhibes² medicamen qui desiccet³, in-
trinsecus⁴ vero⁵ jacenti⁶ supino das⁷,
ut in ore ejus liquidum⁸ medicamen,
quas ad oris vitia dare jussimus⁹, datum
teneat¹⁰, ut exinde paulatim in arteria¹¹
decurrat¹². Haec adhibis donec¹³ sa-
netur.

LXVIII. *Ad eos qui in aspera arteria,
quae dicitur gargala, ulcus habuerit.*

Qui in asperia arteria ulcus habuerit
intrinsecus tonicis gargale, curantur si
extrinsecus aliquod desiccantibum adhi-
beatur medicamen et supinus jaceat in
lecto, dantes aliquot ad ulcera oris pro-
ficere potest et in ore teneat dum su-
pinus jacet, ut exinde fluens in gargala
discendat et sanentur ulcera.

[CHAPITRE LXXVII, t. V, p. 757.]

XCIII. *Ad vocis¹ raucitatem,*

Sucos² brassicae³ cum mel coquis et
dabis electarium⁴. Item⁵ aliud, facit ad
raucitatem et ad tussem: lini⁶ semen⁷
contusum⁸ et frixum, uva passa pingue⁹
sine seminibus, nocli¹⁰ pini¹¹ frixu¹²,
avellanas¹³ purgatas, aequalia pondera
teris, mittis mel non coctum quod suf-
ficit et das cocliarium¹⁴ unum. Item
arteriaca¹⁵, quam sub lingua teneat ad
abscisionem¹⁶ vocis: glycirizae¹⁷ ∟ viii,
smyrnes¹⁸ ∟ xxiii, terebenthines¹⁹

LXX. *Ad vocem abscisam.*

Sucum brassicae cum mel coquis et
das ut electuarium. Item aliud, qui et
ad tussem facit: lini semen contritum
et cretum, et uvam passam pinguem
sine semine, nucleu pineum frixum,
aut abellanas purgatas aequali pondere
teris, et mel non coctum admiscis et
das exinde coclearium unum ad vocem
sub lingua tenendam. Arteriam cum ad
vocem raucam: glycirize ∟ viii, smyrnes
∟ xxiii, terebentinis ∟ xxxvi, traga-

³² aedra. — ³³ quoquis. — ³⁴ scelliticum. — ³⁵ adversum. — CHAP. LXXVI: ¹ extrinsecus. — ² adhibis. — ³ que desiccat. — ⁴ intrinsecus. — ⁵ viro. — ⁶ jacente. — ⁷ uti addit. — ⁸ liquidum. — ⁹ jussemus. — ¹⁰ teniat. — ¹¹ arteriam. — ¹² decorrat. — ¹³ adhibendum ut. — CHAP. LXXVII: ¹ voces. — ² sucus. — ³ brassica. — ⁴ electuarium. — ⁵ item *dest.* — ⁶ linis. — ⁷ semin. — ⁸ contuse. — ⁹ pingui. — ¹⁰ nogli. — ¹¹ pineum. — ¹² frixo. — ¹³ avilanas. — ¹⁴ cogliarium. — ¹⁵ artiriacum. — ¹⁶ abscionem. — ¹⁷ gligerice. — ¹⁸ hismyrnis. — ¹⁹ terebentinis.

^{La}
^{Aa} \angle xxxvi, tragaganta \angle xxxviii, singulatum²⁰ quae sicca sunt tundis et cernis; resina autem in murtario²¹ mittis et teris et superaddis²² pulvera et sic colligis [206 v°] medicamen et facis trociscos²³ fabae²⁴ magnitudinem; das una aut duas sub lingua, ut teneat²⁵ et quod resolvitur paulatim gluttiat. Oportit autem medicamen istum²⁶ celere facere, quia cito siccatur. Item ad fauces²⁷ et raucitate²⁸: sucum glycirizae²⁹ cum vino³⁰ dulce³¹ resolvis, das gargarizare. Sucus orizae³² coctus gargazet³³, cicadas³⁴ assas comedat. Item ad fauces³⁵ exasperatas storace³⁶ modicum solvis cum aqua et das bibere³⁷.

FINIT LIBER FELICITER VIII³⁸.

^{La}
ganta \angle xxxviii, unamquamque siccam tundes singulatum et cernis, resina in pila mittes, tundis et superspargis pulvera et mixta colligis, et fingis colliria ad fabae magnitudinem *Aegyptiae* et siccas in umbra, et cum opus fuerit das unam aut duas sub lingua tenere, et quae resolvuntur liquores glutture facis. Oportet autem hoc medicamen ut citius contundatur, qui dum contunditur cito siccatur.

[CHAPITRE LXXVIII, t. V, p. 758.]

[213 r°] VIII. *Ad tusse*¹.

LXXI. *Ad tussem*.

Fit tussis ex² humorum habundantia, qui descendit³ a capite sicut in cataro⁴ contingere solit, aut si in tracia arteria fuerit collectus. Dominatur⁵ etiam tussis et pleuretis⁶ vel peripleumoniceis. Fit etiam⁷ tussis, si exasperata fuerit gyla⁸ et fauces vel ita de⁹ arteria¹⁰, et si in ea aliquit¹¹ incedat¹² manducando aut bibendo. Nam et distemperantiae¹³ frigidae¹⁴ pulmonem¹⁵ vel adductio [213 v°] intrinsecus aeris frigidi tussim¹⁶ movit. Similiter et distemperantia¹⁷ vis-

Tussis est vitium humoris qui descendit de capite per palatum in trachia arteria, quam nos asperam arteria appellamus et rustici gargallum vocant, et movit tussem sicut in pleuriticis aut in peripneumoniceis. Fit autem et si fauces fuerint exasperatas, et arteria trachia tussis vitium aut in ea aliquid cibi aut potus fuerit ingressus movit tussem, sed et disperantia frigida facit tussem, simul et origanica per quam suspiramus. Tussem autem mediocriter,

²⁰ singulatem. — ²¹ mortario. — ²² superaddis. — ²³ trociscus. — ²⁴ fave. — ²⁵ teneant. — ²⁶ isto. — ²⁷ faucis. — ²⁸ raucitatem. — ²⁹ glycerizii. — ³⁰ vinum. — ³¹ dulci. — ³² orege. — ³³ gargarizat. — ³⁴ cicadas. — ³⁵ faucis. — ³⁶ stauraci. — ³⁷ amen addit. — ³⁸ finit. . . . VIII deest. — CHAP. LXXVIII: ¹ et Hiemihius dicit addit. — ² et. — ³ descendit. — ⁴ catarro. — ⁵ domanatur. — ⁶ pleuritis. — ⁷ etiam deest. — ⁸ gola. — ⁹ tracia. — ¹⁰ atiria. — ¹¹ aliquid. — ¹² incedat. — ¹³ disperantiae. — ¹⁴ frigidi. — ¹⁵ pulmonum. — ¹⁶ tusse. — ¹⁷ disperancia.

Aa cerum tussiunt¹⁸ nihil excreantes¹⁹, qui ex distemperantia tussent et nihil proiciunt, et si proiciunt absque violentia, ut non repraemant si continent spiritum, sed etiam stare faciunt tussim, cum spiritum intra se diutius retenerit; nam et calefacta quae infrigdata sunt loca anputant tussim. Signa autem taliter tussientibus, est respiratio subito nimia inritante, scilicet frigidorem extenso; nam et mitius respirat in domo manentes calida, aut parvum aut acer nullo modo tussint. In gargalia vero existente tussim, cognoscitur quia manifeste de capite descendit reuma in arteriae, ad pulmones perveniunt, non satis expuunt tenuem est. Oportet autem cognoscere quod expuit ab his quae spissum et glutinosum expuunt. Sanus autem eos qui ex tenui reumatus fiat, diacodion dabis aut aliquod anodion antidotum. Qui autem ex pinguis et glutinosus humores tusses generantur, quae extenuant et incidunt danda sunt medicamina, qualia sunt centauriae majoris radices. Difficilius anelantibus et ad inveteratas tusses expeditius est gitter; catarrus sanat calidum in lenteo legatum et naribus adpositum hodoratur. Storax vero tussis et catarrus et corizas et brancus curat; decoctio ysopi et yreus vel pineae juvant frequenter data. Electarium vero facis: pineam pinguem tollis maxime

¹⁸ aut tussis. — ¹⁹ excreante. — ²⁰ continencias. — ²¹ tussis. — ²² quod uva molestatur et tussim movit addit. — ²³ descendit. — ²⁴ qui. — ²⁵ arteriam. — ²⁶ descendendo. — ²⁷ reuma. — ²⁸ tenues. — ²⁹ descendit. — ³⁰ tussim. — ³¹ repraemant. — ³² diacotion. — ³³ antidotum. — ³⁴ anodino. — ³⁵ certi. — ³⁶ cadapodia. — ³⁷ si deest. — ³⁸ humerum. — ³⁹ genera. — ⁴⁰ incalere. — ⁴¹ adjuturia. — ⁴² radices. — ⁴³ dempnias. — ⁴⁴ tussis. — ⁴⁵ cytiter. — ⁴⁶ lincio. — ⁴⁷ legatus. — ⁴⁸ odorandum. — ⁴⁹ storax. — ⁵⁰ viro. — ⁵¹ electaries. — ⁵² electuarium. — ⁵³ confecis. — ⁵⁴ piniam. — ⁵⁵ pinguissemam. — ⁵⁶ prasio. — ⁵⁷ projecta pinia. — ⁵⁸ continia. — ⁵⁹ que. — ⁶⁰ adis. — ⁶¹ grassitudinem.

^{La}
^{Aa} tussienti⁶⁸ coclearium unum⁶⁹ mane jejuno et alium eunti⁶⁸ dormito; facit autem ad tussim⁶⁸ thoracis et pulmonis et ptysicis. Item aliut: mel ÷ iii, butyru recente⁶⁸ ÷ iii, cymini⁶⁷ pulvis ∠ iii, conficis et uteris. Item aliut: ysopu ∠ iii, puleiu ∠ iii⁶⁸, calaminthes⁶⁹ ∠ iii, petroselinu ÷ i, mel emina. Item ad tussim⁷⁰ dia⁷¹ calaminthes⁷²: anisu ÷ iii, fenuculi semen ÷ iii, calaminthes⁷³ ÷ i, cyminu⁷⁴ ÷ ii, piper ÷ i⁶, gingiver ÷ i, ruta viride ÷ i, nitru ÷ i, mel quod sufficit. Item aliut: cyminu⁷⁵ ÷ i, piper ÷ i, ruta viride⁷⁶ ∠ iii, gingiver ∠ ii, petroselinu ∠ ii, nitru ∠ i, mel librae iii, conficis⁷⁷ et uteris. [214] Item aliut: piper ÷ ii, rutae viridis⁷⁸ ÷ i, cyminu⁷⁹ ∠ iii, nitru ÷ ii, mel quod sufficit; hoc etiam Severianus episcopus non solum⁸⁰ ad tussim, sed et stomachicis⁸¹ optimum esse laudabit⁸². Item electarium⁸³ ad tussem ex humoribus glutinosis⁸⁴ generatam, et vix possunt proicere flegma vel pus, ut solvatur et facile proiciatur: ysopu⁸⁵ ÷ ii, puleiu⁸⁶ ÷ ii, ireos⁸⁷ ÷ i, senape⁸⁸ ÷ i, cardamomu⁸⁹ ÷ i, anisu ÷ i, piper ÷ i, mel quod sufficit; das cocleario uno. Quod si hiems fuerit et sine⁹⁰ febribus sunt qui⁹¹ patiuntur, piper mittis ÷ ii, et pro aniso⁹² mittis feniculi⁹³ semen aut cyminu⁹⁴; conficis et uteris. Item ad tussim apozimas conficis⁹⁵ sic: ysopu, ireos⁹⁶

quando propriam resine circumvolatus est; coquis in aqua cum prassiu recentem, et sic postea aquae ipsius decoctionis addis mediocriter mel et coquis iterum hoc, donec ad mellis spissitudinem revertatur, et uteris ad eos qui de thorace et pulmonibus tussunt; et si pinea non sit, de sola prassiu cocta aqua et cum mel electarium facias jubat. Item ad tussem dia calamenthis: anissu ÷ iii, fenucoli semen ÷ iii, calamentis ÷ i, cyminum ÷ ii, piper ÷ i⁶, zingiber ÷ i, ruta viride ÷ i, nitrum ÷ i, mel quod sufficit, das cocliarem unum aut duo. Item aliud dia butirum: mel ÷ iii, buturum recentem ∠ iii, cyminu ∠ iii, melli dispumato addis butyrum et iterum coquis et sic cyminum addis. Item anthidotum Floxeno auctoris ad tusse; facit ad tussis diuturnissimas, et ad omnia quae de thorace non facile proiciuntur facit et ad inpiecus, purgat vulnus et cicatricat et ad sanitatem perducit; facit et ad viscerum infraxis: aristolochia longa et rotunda ana ∠ xii, gentiana ∠ xxi, lauri bacas siccas ∠ xiiii, rute semen ∠ xii, prassiu ∠ xii, smyrnes trochidos ∠ xxviii, mel quod sufficit; dosis ad abellane magnitudinem cum mulsa aut oxymelitus.

⁶⁸ tussientibus. — ⁶⁹ uno. — ⁷⁰ eunte. — ⁷¹ tussi. — ⁷² recenti. — ⁷³ cimini. — ⁷⁴ conficis. . . . ∠ iii addit. — ⁷⁵ calamentis. — ⁷⁶ tussem. — ⁷⁷ dea. — ⁷⁸ calamentis. — ⁷⁹ calamentis. — ⁸⁰ cimino. — ⁸¹ cimino. — ⁸² rute viride. — ⁸³ conficis. — ⁸⁴ verididis. — ⁸⁵ cimino. — ⁸⁶ non solum deest. — ⁸⁷ stomachicis. — ⁸⁸ laudavit. — ⁸⁹ electarium. — ⁹⁰ glutinosis. — ⁹¹ isopu. — ⁹² poleio. — ⁹³ yrens. — ⁹⁴ senapi. — ⁹⁵ cardamomo. — ⁹⁶ sene. — ⁹⁷ que. — ⁹⁸ anisum. — ⁹⁹ feniculo. — ¹⁰⁰ cimino. — ¹⁰¹ conficis. — ¹⁰² yrius.

Aa
et pinea⁹⁷ aut certe⁹⁸ cum fici⁹⁹ decoctione facis apozima¹⁰⁰ et das bibere. Item alia : ruta, ysopu, puleiu¹⁰¹, caricas, coquis in mulsa et das bibere. Item aliut : ysopu, puleiu¹⁰², elidifacos¹⁰³, prasiu¹⁰⁴, coquis¹⁰⁵ cum mulsa et das¹⁰⁶ bibere. Item electarium¹⁰⁷ ad tussim magni iatrosolistae¹⁰⁸ ysopu ∷ ii, glyciriza ∷ ii, sinfitu ∷ ii, aquae ℥ iii, coquis ad tertias¹⁰⁹ et addis¹¹⁰ mel ℥ i, et iterum coquis ut ad mellis spissitudinem revertatur, postea¹¹¹ addis gummin¹¹² ∷ i, nucli pini¹¹³ frixu ∷ ii, dabis cocliario uno aut duo. Item ad tussim, quibus soluta flegma aut pus est : lenticla frixa ∷ i, avellanas purgatas et frixas ∷ i, sinfitu sub prunas¹¹⁴ coctu¹¹⁵ ∷ ii, mel quod sufficit. Item catapotia ad tusse : storace¹¹⁶ ∷ i, opiu ∷ i, murra ∷ iiiii, galvanu¹¹⁷ ∷ iiiii, conficis et uteris. Item catapotia¹¹⁸ ad tussim et somnum¹¹⁹; datur autem aemoptoicis¹²⁰, empyicis¹²¹, ptysicis, vocatur panacia : storace¹²² ∷ i, opiu ∷ iiiii, murra ∷ iiiii, cum sapa conficis. Item storace¹²³, murra, opiu ana ∷ iiiii, conficis. Item catapotia¹²⁴ ad tusse et qui sanguinem¹²⁵ vomunt : stiptiria scistes¹²⁶ ∷ i, opiu ∷ i, cum aqua facis catapotia. Item alias : stiptiria scistes ∷ vi, opiu ∷ iiiii, galvanes ∷ vi, storace ∷ vi¹²⁷, cum aqua facis catapotia¹²⁸.

⁹⁷ pini. — ⁹⁸ certi. — ⁹⁹ confeci. — ¹⁰⁰ apocima. — ¹⁰¹ puleiu *deest*. — ¹⁰² pulcio. — ¹⁰³ sililifacis. — ¹⁰⁴ brasii. — ¹⁰⁵ quoquis. — ¹⁰⁶ dabis. — ¹⁰⁷ aliut electuarium. — ¹⁰⁸ atrosuffeste. — ¹⁰⁹ tercios. — ¹¹⁰ adis. — ¹¹¹ positia. — ¹¹² gumin. — ¹¹³ piniu. — ¹¹⁴ suppranas. — ¹¹⁵ cocta. — ¹¹⁶ sthoraci. — ¹¹⁷ galvano. — ¹¹⁸ catapodia. — ¹¹⁹ et somnum *deest*. — ¹²⁰ emoptoycis. — ¹²¹ empiacis. — ¹²² sthoraci. — ¹²³ sthoraci. — ¹²⁴ catapodia. — ¹²⁵ sanguini. — ¹²⁶ scistis. — ¹²⁷ galvanes. . . . ∷ vi *deest*. — ¹²⁸ catapudias.

[CHAPITRE LXXIX, t. V, p. 759.]

LXXII. *Ad sanguinem reicicntibus.*

Mox inprimis periculosissimum est sanguinis nimia rejectio, si sit absque possibilitate evacuatio. Jubantur ergo statim qui patiuntur possunt de his quae infra-scripta tenentur. Tota enim passionem medicorum operatio ad sanandum si porcacula manducetur; est enim ad haec multum operativa est, si sucus ejus bibatur, aut balaustion aut robi mora et floris roboris et secunda cortex premnum membranas quae sunt in glande interiores coquentes ea maxime utuntur. Fico autem et prinu multum ad haec operativa est, evisci radices aut menta ad recentes aeruptionis facit et centauria major \angle ii, data febrientibus cum aqua, sine febre cum vino, mala granata; lentisci folia et sucus, Samios aster ad omnes; similiter et Lymnia sfrages. Ad autem trombus factus de sanguinem coagolus potus solvit et maxime si de lepore fuerit; solvit etiam trombus de fico facta lexiva cum aqua pota et thimar aut satureia cum aceto.

[CHAPITRE LXXX, t. V, p. 759.]

LXXIII. *Ad asmaticos et empyicus.*

Aristolochia rotunda cum aqua pota astmaticus jubat; centaureia majoris radices, pondilio fructus et radix, calamenthis, ysopus, yreus, gitteronon quae sub secla subitum stanti inveniuntur, unam mites in vaso testeo et friget super carbones; albus autem factus teres et mel coctum supermitte, das coeliarium ante cibum. Item aliud: scille crudae sucus colas et addes mel alterum tantum, coquis super carbones et das cum coeliare ante cibum et post cibum.

[CHAPITRE LXXXI, t. V, p. 760.]

LXXIII. *Ad pleureticus.*

Ad pleureticus et calefacientibus rebus non solvuntur dolores, evacuas totum corpus; fumentationes autem uteris absque periculo et mordicationem et quaecumque sunt humida, sive aqua dulce et oleo in vissica bovis mittis et sic fumentas. Damus autem ad hanc passionem medicamenta, quae extenuandi habent virtutem, qui mediocriter inflammationis patiuntur et qui fortiter inflammationis patiuntur in declinationem inflammationis aut jam perfectius quietis. Mediocres ex his sunt obtisane sucus et mulsa, fortia autem sunt acalifer semen, et quando admiscitur paulolum mel acribus herbis, qualia sunt origanus, ysopus, calamenthis, puleius et ireus.

LXXV. *Ad lateris dolorem.*

Si sine febre sunt, bedellius et costus in potionem datus sanat; brassicae caules hustus, cinus earum mixtos cum adipe vetere porcino et adpositus ubi dolet, tollit dolorem; diaforeticus est fortiter hoc medicamen.

[CHAPITRE LXXXII, t. V, p. 760.]

[215v] XII. *Ad dolores¹ diuturnos² in thorace³ sine⁴ febribus.* LXXVI. *Ad dolores diuturnas in thorace consistentem sine febre.*

Aa Fenugrecus⁵ cum dactulis simul coquitur⁶, et cum se conspissaverint⁷, sucum exprimis et cum suco⁸ miscis mel alterum tantum. Iterum coquis donec pinguescat⁹ ad mellis¹⁰ grassitudinem¹¹ et accipis cocliaria vina¹² vel terna¹³ jejunos et post oras quatuor aut v accipies¹⁴ cibum.

La Simul coquis fenugrecum cum pingues dactylos, et cum cocti fuerint colas et cum sucos ipsos mittes mel abundantius et coquis ad carbones, ut sit mediocriter pingues et uteris multum ante cibum.

[CHAPITRE LXXXIII, t. V, p. 760.]

LXXVII. *Ad passiones mamillarum.*

Inflammatas mamillas, mamillas sanantur mirabiliter si patos de palestra, et si durior esse videtur oleo Cyprino aut roseo et adpones; quod lac coagulata in mamillis inflammationem fecerit, utilissimum est nimis obum integrum utimur oleo admixto roseo. Non solum autem haec ad mamillas inflammatas, sed in aliis plurimis locis lesus in palestra sanitas est inflammatis locis et mamillarum; etenim ingnita ejus extinguitur molestia et quae superfluunt reprenit humores et quae in loco resident corrupti digerit. Fabae etiam farinae ad mamillas et testiculus optima est cataplasma; aufert enim ab his locis indignationem et mediocriter infigdat inflammationes, et maxime quando coagulatur lactis in mamillis. Naxias vero aconis sapo trimma mamillas puellarum prohibet crescere aut ad hora inflare, et puerorum testiculos porci incisos de sanguinem ipsius inlitas mamillas non crescunt. Ad sparguris mamillas adhibes lenticla cocta in aqua maritima; cataplasma inponis, menta cum alfito aut croco cum lacte tritus et inlitus, farinae fabae per se et cum alfito cataplasma inposita aut mala Cydonia cocta et

CHAP. LXXXII: ¹ doloris. — ² diuturnas. — ³ torace. — ⁴ sene. — ⁵ fenugrecos. — ⁶ quoquitur. — ⁷ spissaverent. — ⁸ sucus. — ⁹ pinguescat. — ¹⁰ melli. — ¹¹ grassitudinem. — ¹² cocliaria duo. — ¹³ ternas. — ¹⁴ accipis.

cum mel trita et inposita. Item si de lacte turgiscunt mamillas aut quolibet modo inflammantur, columborum stercus cum mel tritus et superaddita modice cera remissa et emplastrodes fiat, inductum in lenteo superponis et mox subvenisti. Item ut non coaguletur lactes; non dimittit in mamillis lactem coagolare, si ceram albam aut fasioli ad mili magnitudinem numero decem per singulos dies transglutiat.

[CHAPITRE LXXXVIII*, t. V, p. 761.]

[223 v°] XXXV. *Ad cholam*¹.

^{Aa} Quod si in cholo vel in aliis intestinis acrus² et mordicans insederit³ humor, hii leduntur de⁴ calidis cibis et medicaminibus, et iterum si jejunaberint aut abstinuerint⁵ a cibis⁶, dolorem majorem⁷ exagitantur. Mitigantur enim melius si temperatis utantur rebus. Oportit ergo⁸ eos per clystere⁹ enicere¹⁰, inprimis de mulsa aut suco ptyssanae, et cibos eucymos¹¹ et qui difficile¹² corrumpuntur¹³ adsumant¹⁴; fugiendi¹⁵ enim sunt qui extenuant et calefaciunt cibi. Oportit ergo in hac passione¹⁶ aut evacuare aut temperare humores. Nihil enim ex his duobus jubatus, confugiendum est ad ea quae doloribus subveniunt et somnum inserentes¹⁷ dolores mitigant vel auferunt, qualia sunt quas¹⁸ Greci *anodina* vocant, quae non solum mitigant doloris, sed spissos et pingues reddunt eos qui tenues et acres¹⁹ sunt humores, et infrigidant quod calido humore fuerat vitiatum, et succurrit patienti magnificae²⁰.

LXXXVIII. *Ad colo curatio*.

^{La} In coli intestino sive in aliis intestinis acer et mordicans insidens humor, leduntur igitur subcalidos cibos vel medicamentis et a cibo abstinentes irritantur dolores constituendi sunt ergo melius temperatis utantur. Oportet ergo inprimis clysteres adhibere ex mulsa aut sucum ptyssanae et cibos eucymus et qui non facile corrumpuntur accipiant; fugienda sunt quae extenuant et calefaciunt. Oportet autem aut evacuare humores aut temperare. Neutrum enim hoc poterit fieri, fugiendum est et narcoticum medicamen in tales passionem constitutus, quia non solum qui stuporem sensui faciunt relevant dolorem, sed inpinguant quae extenuari habebantur humores et infrigidare, calida magnifice jubat. Pingues autem existentes et glutinosus humores dolores causam nullo modo debent adhibere narcoti medicamentum, id est qui opium recipiunt. Relevati quidem videtur hoc dato obstupefactum sensum et

CHAP. LXXXVIII : ¹ de colo dicitur addit. — ² agris. — ³ insederit. — ⁴ di. — ⁵ abstinerent. — ⁶ ad cibis. — ⁷ dolore majore. — ⁸ enim. — ⁹ clystire. — ¹⁰ inycere. — ¹¹ cibis eucymus. — ¹² difficile. — ¹³ corrumpuntur. — ¹⁴ adsumet. — ¹⁵ fugenda. — ¹⁶ hec passionem. — ¹⁷ inferentes. — ¹⁸ qua. — ¹⁹ agris. — ²⁰ magnifici.

* Les chapitres LXXXIV, LXXXV, LXXXVI et LXXXVII du texte grec, n'existent dans aucune traduction latine.

Aa

Si de flegma cholus fiat.

Quod si pingues et ²¹ spissi vel viscosi humores dolorem commoverint, nullo modo adhibenda sunt medicamenta quae opium recipiunt, quod a Grecis *narcotica* nuncupantur. Subvenire quidem in ora ²² videntur stuporem reddendo, sed postea ledunt, cum humor pinguis plus a ²³ solito pinguior fuerit factus ut etiam locum quem occupavit difficile ²⁴ exinde possit auferri ²⁵. Curatio. Curatur igitur cholus ²⁶ qui ex pingui et spisso humore generatus est, sed neque ea quae nimium calefaciunt adhibenda sunt, augmentant enim dolores cum fuerint magis accensi humores [224] cum inflatione ²⁷ augmentata majore. Sed oportet adhibere quae non sint ²⁸ nimis calida virtute et extenuare asque ²⁹ inflatione ³⁰ possint. Nam alius quambis ³¹ calidus sit nimis ³² sine inflatione ³³ est, et si sine febre fuerit his qui ³⁴ patitur offerimus manducandum. Similiter et tyriaca antidotus ³⁵ mirabiliter jubat. Febre autem consistente, fumentationes ³⁶ huiusmodi de melio ³⁷ in saccellos ³⁸ missus et loco dolenti inpositus, et enicimus ³⁹ eos de oleo in quo ⁴⁰ coquimus ⁴¹ quae extenuant et sine inflatione ⁴² sunt, qualia sunt de seminibus cyminu ⁴³ et appii semen et daucu ⁴⁴ et his similia; colas oleum ⁴⁵ cui admiscis adapes ⁴⁶ anserinos ⁴⁷ aut pullinos ⁴⁸ secundum rationem et enicis. Quod si non fuerit mitigatus dolor, ite-

postea difficile abstergitur. Curantur autem tales passiones neque nimis calidis, augmentantur enim dolores subardentes, effusos humores et spiritus ventositatis augmentatur. Quae sine nimio sunt calore extenuantes et absque inflatione sunt. Nam alius omnibus est speciebus primus absque inflationem, si nullo modo sit febris hunc offerimus, et tyriacam medicamen fortiter juvat tales passiones, quibus febres non accedunt. Quibus est, de meli aut panico ad fumentandum saccelli et in oleo coquentes extenuantes partem habentibus et non inflantes medicamina et sic colantes admiscis in oleo adapes pullinos aut anserinos absque sale iniciamus, admiscentes oleo ipsius castorium aliquantum et opium ad magnitudinem uniuscujusque, non plus quam fabae in una aemina olei. Oportet autem in ipso oleo lana floccos infusos ad anum adponere; oportet autem legare fortiter lana ad anum adpositum, ut facilius teneatur. Lycon id est lupi stercus datus in potionem et maxime quod album est cum aqua aut vinum tenuem secundum consuetudinem bene jubat colicos non solum in accessione, sed etiam in declinationem, si enim mitigata fuerit passio perfectius aut mitius et diuturna efficitur a dato stercore, quia melior et valentior est si non terra tangat, sed super cispitem cadat et exinde colligatur stercus sed super cispitibus vel herbis inventus. Sed et ossa quae cum ipso

²¹ aut. — ²² hora. — ²³ ad. — ²⁴ deficiente. — ²⁵ auferre. — ²⁶ colum. — ²⁷ inflammacione. — ²⁸ sunt. — ²⁹ absque. — ³⁰ inflammacione. — ³¹ quavis. — ³² sed *addit*. — ³³ inflammacionem. — ³⁴ que. — ³⁵ antedotos. — ³⁶ fumentacionis. — ³⁷ milio. — ³⁸ sacellum. — ³⁹ enicemus. — ⁴⁰ co. — ⁴¹ quoque. — ⁴² inflammacione. — ⁴³ cimino. — ⁴⁴ daucum. — ⁴⁵ olium. — ⁴⁶ adipis. — ⁴⁷ anserinus. — ⁴⁸ pullinus.

^{Aa} rum⁴⁹ inicinius addito castorii⁵⁰ et opii⁵¹, ex utrisque ad magnitudinem fabae in una cotila olei⁵². Potest autem ex ipso medicamine⁵³ inponere lanas infusas in ano et ligare diligenter filo ut non facile labatur. Lupi vero stercus potui datus, et maxime albus cum aqua aut vino tenuis⁵⁴, mirabiliter jubat colicos; dandus est autem non solum in commotione⁵⁵ doloris, sed etiam in declinatione datus, seu perfectius⁵⁶ sive mitius cessaverit dolor. Praeparare enim eum debes⁵⁷ ut cum opus fuerit habeas paratum. Melius est ergo si non in terra invenitur stercus, sed in aliquo⁵⁸ stirpe factus aut in herbarum cespitibus⁵⁹ depositum. Nam et ossa quae in ipso inveniuntur stercore data in potione jubant colicos. Oportit autem munditer dare cum piper et sale. Mirabiliter autem facit ossus qui in stercore lupi invenitur, si in pelle cervina ligetur et hiliis adpendatur. Quod si non invenitur, lanam requiris quae ex ove quam lupus momordit tunsa est, ipsa fascias, ligatura fiat de corrigia cervina. Et corilladus aves jubat colicos cum modico jus [224 v°] factus et frequenter cum jus adsumptus.

^{La} stercore data in potionem jubat colicos. Oportet autem mundus dare cum sale et piper mixtum aut aliud quod opus est.

Item ex alio auctore ad coli dolorem et pneumatosin et strophus¹. Nitru tritu² ⁊ i, olei cyato³ uno, aqua calida⁴ cyato uno, cum digito diu miscis et das bibere; mox jubat solvens⁵ ventrem; aliqui autem in mulsa dant, alii in posca dant calidum. Item⁶ ad omnem⁷ ventositatem in pectore, in stomaco et matrice⁸ consistentem: cyminu tritu⁹ cum rutae folia teris et lanae¹⁰ molli tenui involvis, ponis in ano et superpones¹¹ linu¹² semen cum¹³ cymino trito¹⁴ in mel cocto¹⁵ mixtus, ventositates et sonus educit colicis. Cataplasma: stafidagrias¹⁶, castoriu, pyretru¹⁷, cyminu

⁴⁹ enicis. . . . iterum deest. — ⁵⁰ castorio. — ⁵¹ opio. — ⁵² olio. — ⁵³ medicameni. — ⁵⁴ tenui. — ⁵⁵ commucione. — ⁵⁶ perfectus. — ⁵⁷ debis. — ⁵⁸ alico. — ⁵⁹ cyspetibus. — *Item ex alio auctore.* ¹ struffus. — ² nitro trito. — ³ olii ciatu. — ⁴ aqua calida deest. — ⁵ solveris. — ⁶ item deest. — ⁷ hominem. — ⁸ matrici. — ⁹ cimino trito. — ¹⁰ lani. — ¹¹ superponis. — ¹² lino. — ¹³ cum deest. — ¹⁴ cimino tritum. — ¹⁵ coctus. — ¹⁶ stafidagria. — ¹⁷ castorio, peritro. •

aequalia cum mel pulvera colligis et ponis cataplasma. Item cataplasma optima : farina ciceris nigri et semen brassicae¹⁸ et fenugrecu cum mel et oleu¹⁹ Cyprinu²⁰; coquis cataplasma et ardeat²¹; addis modicum vinum, coquis et inponis. Est²² autem et alia cataplasma mirabilis ad colum experimentata; recipit haec : fenigreci farina partes duas, bacae²³ lauri farina pars una, masticacia²⁴ pars una, terebentina²⁵ pars una, vinum et mel ad coquendum quod sufficit. Item epithima²⁶ colicis posita super²⁷ ilia et pectine et ad ventositates et ad flegmones²⁸ et ad duritias ypocondriarum : samsucu²⁹ ♀ iii, cyminu ♀ iii, ireos³⁰ ♀ iii, fenugrecu ♀ iii, pollines tritici³¹ ♀ iii, lini simen ♀ iii, cera libra is, tundis et cernis axungia libra is³², cum cera solvis et superfundis in mortario et uteris.

[CHAPITRE XCI *, t. V, p. 764.]

[296 v°] XLI. *Ad lumbricos¹ et ascardas
et ad latos vermes².*LXXIX. *Ad lumbricos.*

Aa Rotundos lumbricos³ occidit absentius, santonicus, aprotanus, calaminthes⁴, cardamomus, brassicae⁵ semen, menta, lupinus tritus et cum mel datus electarius⁶, aut sic tritus cum posca⁷ potus. Gitter vero non solum potus, sed et cataplasma ex ipso⁸ facta et inposita ventri⁹ extrinsecus occidit lumbricos¹⁰, persici folia ad ventre posita bene facit; ascardas¹¹ autem occidit enectio¹² calamenthis¹³ sucus¹⁴ aut cedria¹⁵; nam et de axungia vetere facto balano intra ano mittis et exeunt¹⁶. Latas¹⁷ vero, quae similes¹⁸ cocurbitae sementes¹⁹ sunt, arboris mori radices²⁰ corticem data²¹ aut pteraeas²² herba²³, quam Romani *felicem*²⁴ vocant, ∠ iiii in mulsa data occidit et cameleontae²⁵ albae ra-

La Lumbricus igitur rotundus sufficiens ad occidendum absentius, abrotanus, calamentes, cardamomus, brassicae semen, de lupini pulver; ex his in potionem aut cum mel in electario aut posca potus. Gitter autem non solum comestus sed et cataplasmatum venter extrinsecus, persici folia ad ventrem posita. Ascardas autem enectionem de calamentis sucus adhibes aut cedria. Latos autem lumbricus occidit mori radices, cortices pteraeos, quam nos *felicem* dicimus, radices ∠ iiii in mulsa accepti, et cameleontos albu radix oxybafa uno cum vino austero datus; occidit autem eos et costus. Item ex alio auctore emplastrum ad lumbricus rotundus et latus et ascardas et ad serpentes in ventre : lupinus, lauri bagas,

¹⁸ brasici. — ¹⁹ olio. — ²⁰ Ciprino. — ²¹ arduat. — ²² item est. — ²³ bascas. — ²⁴ mastici. — ²⁵ terebentina. — ²⁶ epithema. — ²⁷ siper. — ²⁸ flegmonis. — ²⁹ samsucum. — ³⁰ yrius. — ³¹ pollini triti. — ³² his addit. — CHAP. XCI : ¹ lumbricus. — ² latus vermis. — ³ lumbricus. — ⁴ calamentis. — ⁵ braseci. — ⁶ electuarius. — ⁷ posca. — ⁸ ipsa. — ⁹ ventre. — ¹⁰ lumbricus. — ¹¹ iscardidas. — ¹² ejeccio. — ¹³ calamentis. — ¹⁴ sucus. — ¹⁵ cetria. — ¹⁶ exeunt. — ¹⁷ lata. — ¹⁸ similis. — ¹⁹ sementis. — ²⁰ radices. — ²¹ datam. — ²² ptericis. — ²³ herbe. — ²⁴ felicem. — ²⁵ camiliente.

* Les chapitres LXXXIX et XC du texte grec manquent dans les traductions latines.

^{Aa} dices acitabulo²⁶ uno cum vino pota²⁷ jubat. Ego vero ex magistrorum experimento²⁸ et nostro longo probato jam tempore hoc catartico in his semper utur²⁹: scammoniae scripulum iς, euforbiu³⁰ scripulum iς, combustarum pinnarum³¹ pulvera scripulu mediu³², nitru³³ pensu³⁴ siliq.³⁵ i, in mulsa aut³⁶ cum vino dulci³⁷ das bibere; integra majoribus dosin dedi³⁸; salubrius autem contingit³⁹ si ante aleum⁴⁰ vel cetera acrimonia⁴¹ edat. Item cataplasma: lupinorum farina cum fel taurinu⁴² superponis⁴³ umbilico; aprotanus tusus⁴⁴ cum mixas similiter facit, aspaltus cum gitter tritus facit; nuclus⁴⁵ [227] de ossibus⁴⁶ persicarum⁴⁷ triti hoc facient⁴⁸, et folia persici⁴⁹ in pila tunsas⁵⁰ cum decoctionem⁵¹ aquae ubi cornus ceruinus bullit hoc operatur. Enicis autem ad lumbricos⁵² molestates⁵³ aqua⁵⁴, ubi aprotanus⁵⁵ coquitur cum mel, oleo⁵⁶ et nitru⁵⁷.

^{La} fel taurino supermittes et pones ad umbilico, et fascias una die et nocte aut certe duas aut tres. Ex alio auctore item ad latos vermes: aprotano, corni cervini rasura, cocognidio, sesamu ana ∠ i, cardamomu triovolon, das cum ydromeiliti bibere. Item ad lumbricus rotundus electarium: cornum cervinum hustum cum mel facis electarium et das ut accipiat. Item aliud: mala granatae acide radices corticem medianam ∠ iiii, piper ∠ iiii, cardamomum ∠ vi, prasiu ∠ ii, das postea cum aliud comedit. Item ad scaredas axungia vetus intra ano mittis. Electarium mittis ad latus lumbricus: gummen Arabico ∠ i, pterea ∠ ii, cardamomu ∠ i, nitru ∠ iii, das in ydromelli aut cizico. Item ad serpentes in ventrem et lumbricus: myrta ∠ iiii, cardamomu ∠ iiii, nitru ∠ i, scamonia tribolon, aqua sextarium unum; ut et toti exeant una est datio. Item ad latus lumbricus antidotus *diaptereus*: ptereu ∠ viii, scamonia, gitter, cardamomu, sale, nitrum ana ∠ ii, das bibere in ydromelli aut cizico. Item aliud: ptereu ∠ iiii, das similiter ut dictum est; ante das omnino acres res manducare; addis autem cardamomu ∠ ii, nitru ∠ ii, polipodio ∠ iiii.

[CHAPITRE XCII, t. V, p. 765.]

LXXX. *Ad eos qui multum vomunt et non continent cibos.*

Ros et cyminu teris et das ∠ i in oxymelle cyatis duobus bibere; aut vitis folia aut palmites teneras sucus calicem unum colas et cum alfitas das bibere.

²⁶ acitabolu. — ²⁷ puta. — ²⁸ experimentum. — ²⁹ utur. — ³⁰ euforbio. — ³¹ penarum. — ³² scripta misso. — ³³ nitro. — ³⁴ pinsus. — ³⁵ aliqua. — ³⁶ autem. — ³⁷ dulce. — ³⁸ ii. — ³⁹ contigit. — ⁴⁰ alium. — ⁴¹ scamonia. — ⁴² taurinum. — ⁴³ superponis. — ⁴⁴ aprotano tus his. — ⁴⁵ nuclus. — ⁴⁶ ossis. — ⁴⁷ persicarum. — ⁴⁸ faciunt. — ⁴⁹ persici. — ⁵⁰ tunsas. — ⁵¹ decoctione. — ⁵² lumbricus. — ⁵³ molestantes. — ⁵⁴ aque. — ⁵⁵ aprotanus. — ⁵⁶ olio. — ⁵⁷ nitro.

[CHAPITRE XCIII, t. V, p. 765.]

LXXXI. *Ad ani passiones.*

Coquis galla robea et teris et cataplasma in ani inflammationes inpones et ad foras exeuntem intestinum, si fortior opus fuerit fieri adjutorium in vino, si autem leniorem cum aqua coquis. Sucus autem scynu id est lentisci facit apositus et ad ani et ad matrices proruina. Item aliud: pini cortex aut cyparissi pelas siccas \angle ii, molibdenis \angle ii, ante labas vino stiptico, trita supersparges.

[CHAPITRE XCIV, t. V, p. 765.]

LXXXII. *Ad ignitas inflammationes cum dolore ani.*

Ovi assi vitellum teris cum vino albo et cum oleo roseo cerutum supermittes et superlenis.

[CHAPITRE XCV, t. V, p. 765.]

Item panem mundum tritum et coctum in aqua et rodino oleo, superponis cum ovi vitellum assum. Item aliud: rosa sicca \angle iii, ovos in igne coctus vitellus duo, vino albo teris et roseo ceruto supermittes et uteris. Ad ani proritu: creta Cymolia teris, supermittes cerutum cum oleo myrtite et uteris.

[CHAPITRE XCVI*, t. V, p. 765.]

Ad ragadas in ano vel in veretro.

In ano aut veretro scissuras membris factas, quas Greci *ragadas* vocant, lentei husti cinus et amilu aequales partes teris et cum olivae foliis sucus miscis et inlenis.

LXXXIII. *Ad emorruidas.*

Emorruidas multum effundentes sanguinem repremit aloes supersparsam aut ferri squama aut plumbi husti pulver ex aceto aut verenum decoctionem factus. Quae repremit autem amorragias myrta comeditur oleo amaricino aut irinon inlitus. Repremit autem confestim acacia rovea \angle iiiii, tragagantes \angle ii, singulatim teris et miscis, cum aqua inducis lenteo et inponis. Item aliud, tollit enim emorruidas mirabiliter: coniu sicco \angle ii, yosquiami sucus \angle iiiii, stiptiria scistes,

* Manquent plus bas dans le manuscrit de Laon les chapitres xcvi, xcvi, xcix, c, ci, cii du texte grec, ainsi que la première partie de ciii. Toutefois, dans le cours du livre IX de la *Synopsis*, ce manuscrit donne le chapitre c, qui se retrouve aussi dans les manuscrits de Paris. Nous donnons donc ce chapitre avec une longue addition de La.

calcantū ana ℥ ii, sinopide ℥ i, psimithiu ℥ i, ceruto roseo superfundes. Si autem interius fuerint emorroidas, ex medicamen interius lenis. Facit autem et hoc mirabiliter: sandaracis, arsenicu, scistes ana ℥ viii, superlenis praeparatus; ponitur donec moriatur et cadit in ore desiccatus et ab ipso vase dissolvitur. Inlenis autem in circuito; resolvitur autem statim, id est lixivo in circuito lenis cerotum et hoc fit ad solem aut ad ignem.

[CHAPITRE C, t. V, p. 765.]

[219 v°] *Ad ictericos*¹.

^{Aa} Siquidem si ex determinatione februm ictericus a die septimo fiat², facile eis subvenitur per balnea aquarum dulcium facta et frictiones³ cum oleis⁴ diaforeticis⁵ confectis vel his⁶ quibus rarum corpus efficitur, qualis est camimellus⁷, liliacius⁸ et amaracinus⁹. Qui autem de infraxin epatis fiunt icterici¹⁰, adhibenda sunt ea quae ad epate constipata viscera adhibentur et sic colagogog¹¹ uteris medicamen qualis est coptarin et sic passionem facilem anputavis¹² et cito curabis. Jubat autem eos qui ex inflammationem, epatis facti¹³ fuerint icterici¹⁴ quaecumque¹⁵ ad inflammationem¹⁶ epatis sunt scripta. Quibus etiam datus semen¹⁷ atriplicis¹⁸ ictericos¹⁹ de inflammatione epatis factos²⁰ jubat. Ad ceteros²¹ vero ictericos²² expedit dare calamenthin²³, cyclamini radix trita viridis²⁴ in mulsa. Siccae²⁵ autem pulvis ℥ i in oxymelle²⁶ purgat viscera et cholerico²⁷ humore²⁸ per sudores²⁹ digerit³⁰. Oportit autem³¹ [220] si viridis est ℥ iii cum sapa

Ad hictericus.

^{La} Hectericus est qui infraxin vissice felis, quam Greci *colidocon* vocant, cuius obcluso poro vissice prohibetur ingredi ingressus colerici humores et fertur ad intestina et exinde super totum spargitur corpus, et maxime in albumen oculorum manifestius apparet hectica passio. Totum enim corpus color tingitur colerico et urina similis est colore et ventris fit recentis et quae excernunt alba sunt stercora et dura. Sed nec subsecuntur et fastidium multum habent et deficiunt et in cutem mordicatio accedit, et per haec insomnietas aliquibus etiam et febres accedunt, et ypocondriarum fit tensio et dolores in epate. Fiunt etiam hectericus et in determinationem februm hictericus in die septimo fiat. Per balnea facile subvenitur aquarum dulcium praeparatas, adhibita frictionem cum oleis diaforeticis confectis vel quibus rarum possit effici corpus, qualis est gammomellus, liliacius et amaracinus. Qui autem ex infraxin epatis hectericus fiunt,

CHAP. C : ¹ haectiricus. — ² fit. — ³ friccionis. — ⁴ oliis. — ⁵ diaforiticiis. — ⁶ ex. — ⁷ camimolus. — ⁸ lileacius. — ⁹ amarecinus. — ¹⁰ yterici. — ¹¹ cologogo. — ¹² amputatis. — ¹³ factis. — ¹⁴ icitirici. — ¹⁵ quicumque. — ¹⁶ inflammatione. — ¹⁷ semina. — ¹⁸ prediciis. — ¹⁹ hictericos. — ²⁰ factus. — ²¹ ceterus. — ²² iclericus. — ²³ calamentia. — ²⁴ veride. — ²⁵ sicci. — ²⁶ oximelli. — ²⁷ colericos. — ²⁸ humorem. — ²⁹ sudorem. — ³⁰ degerit. — ³¹ esse addit.

^{La}
aut mulsa dare, ipsos³² vero sudores³³ oportet jubare. Item aliut: cicer³⁴ nigrum & i. poletricum³⁵ fasciculum unum, inter pollicem et digitum sequentem quod fuerit conprehensum³⁶, hoc est fasciculum³⁷, sparagi radices³⁸ fasciculum unum³⁹, aqua & v aut vi, coquis ad tertias, colas et das bibere febrientibus purum, sine⁴⁰ febribus autem cum vino das. Per nares⁴¹ vero ictricos purgat marrubii⁴² sucus et elaterius cum lacte in naribus missus; et sucus cyclamini radices⁴³ expressus et cum mel in naribus missus⁴⁴ purgat ictricos⁴⁵ fortiter. Quod si oculos⁴⁶ tantum tinxerit, dabis in balneo acitum⁴⁷ acrum; de cocleario⁴⁸ aut de manu⁴⁹ sua plena acito ad se trahere jubes⁵⁰, ut⁵¹ nares⁵² suas replere possit⁵³; effluit enim per nares⁵⁴ multum cholericus⁵⁵ qui⁵⁶ oculos⁵⁷ occupaverat. Aut certe⁵⁸ gitter in acito⁵⁹ acro⁶⁰ infusus ante una⁶¹ die et alia die⁶² tritum cum ipso acito⁶³ infundis naribus. Fit autem et cum oleo vetere ad caput purgandum similiter infusus et tritus et in naribus injectus, sed⁶⁴ ad ictricos⁶⁵ cum acito⁶⁶ melius jubat; nam cum oleo iterum epiclempticos⁶⁷ melius⁶⁸ jubat. Item ad ictricos⁶⁹ rasanus cum foliis suis tritus et sucus expressus et datus in balneo⁷⁰ cyatu unus aut duo jejuno bibere, antequam in solio descendat⁷¹, bidebis⁷² effundere cholericum⁷³ humorem per totum corpus. Item aliut probatissimum:

^{La}
adhibenda sunt ea quae ad epatis infraxin sunt ordinata et sic catharticum dabis qui colera deponat, et maxime diagridius cum aloe aut qui dicitur coptariu. Rufus vero ad hectericus hoc modo dabat catharticum: scammonia cum aloe et coloquenteda et camellea permixta dabat et sic citius ampotabat facilius passionem. Juvat autem eos qui ex inflammationem epatis hectericus, ea quae ad inflammationem epatis sunt scripta erunt adhibenda; quibus etiam datus semen atreplicis hectericus ex inflammationem epatis factus sanat. Ad caeteros vero hectericus dandae sunt potiones herba calamentis, ciclamini radix virides trita & iii in mulsa et cum sapa; sicca vero pulver & i in oxymelle & i; purgat enim viscera, sed et totum corpus omnem humorem colericum per sudorem degerit. Ipsos vero sudores oportet juvare, ut pannus involvatur aegrotus. Item ad hectericus rasanus cum radices et foliis tritus et sucus ex ipso expressus et in potionem datus cyatum unum aut duo in balneo jejuno, antequam in solio descendat et vides per totum corpus colericum humorem emanare. Item alium ad hictericus probatissimum: afronitru & ii, cum vino amœno infundis coeliaria duo et tota nocte sub divo permaneat et jejunos bibat per dies tres aut quattuor. Item ad hictericus cicer nigrum nasu-

³² ipsius. — ³³ sudoris. — ³⁴ cycer. — ³⁵ pulitrico. — ³⁶ conprehensum. — ³⁷ fasciculum. — ³⁸ radices. — ³⁹ uno. — ⁴⁰ sene. — ⁴¹ naris. — ⁴² marrubiac. — ⁴³ radices. — ⁴⁴ missus deest. — ⁴⁵ hictericus. — ⁴⁶ oculus. — ⁴⁷ acetum. — ⁴⁸ coeliario. — ⁴⁹ mano. — ⁵⁰ jubis. — ⁵¹ aut. — ⁵² naris. — ⁵³ possis. — ⁵⁴ naris. — ⁵⁵ colericus. — ⁵⁶ que. — ⁵⁷ oculus. — ⁵⁸ certi. — ⁵⁹ aceto. — ⁶⁰ agrum. — ⁶¹ una deest. — ⁶² diae. — ⁶³ aceto. — ⁶⁴ et addit. — ⁶⁵ hictericus. — ⁶⁶ aceto. — ⁶⁷ epilimticus. — ⁶⁸ melius deest. — ⁶⁹ ictericus. — ⁷⁰ balneum. — ⁷¹ descendat et. — ⁷² videbit. — ⁷³ colericus.

^{Aa} afronitrum ⁷⁴ ℥ ii, infundis in vino am-
neo ⁷⁵ cyatos ⁷⁶ duo et tota noctu ⁷⁷
permanit et jejuno bibere per dies tres
aut quattuor, et sanabitur ⁷⁸.

^{La} tum \mathfrak{z} i, politricum fasciculum unum,
sparagi radices fasciculum i, aqua \mathfrak{z} ℥
aut sex, coquis ad tertias et colas et das
bibere febrientibus pura, sine febre
cum vino das. Item inrenon per nares.
Per nares vero colericus purgatur hu-
mor hictericis ex marrubii sucus et
elaterius cum lacte in nares missus, et
sucus ciclaminiis radices expressus et
cum mel in naribus missus purgat for-
titer hictericus. Quod si oculi tantum
tincti apparuerint, dabis in balneum
acetum acrum de cocliario aut cum
manu sua plena manu ut cum naribus
ad se acetum trahere inceperit, ut re-
pleat nares de aceto. Effluit enim per
nares multus colericus humor qui caput
vel oculus occupaverat. Gitter vero in
aceto acro infusus ante una die; alia
diae teris cum aceto et colatum per
lenteum naribus infundes. Fit autem
et cum oleo, tritus et missus in naribus
epelemticis prodest, nam ad hictericus
cum aceto melius juvat.

[CHAPITRE CIII, t. V, p. 767.]

LXXXIII. *Ad matricis et veretri ulcera.*

In veretro ulcera vel in matrice aut in ano sine inflammationem consistentia
desiccativa opus habent nimis medicamenta, qualia sunt de carta husta et anetum
hustum et de sicca cocurbita. Siccis autem et quae recentes sunt ulcera et aloes
medicamen bonum est; ad haec omnia autem eorum anodinon est ad sicca ulcera
et in nullo minor operatibus est ponfololix. Si autem humectatior fuerit ulcus,
picci cortex per se ipsa, sed et lytus ematites; si autem profundus fuerit ulcus,
praedictis mannis admiscitur, facit autem ad veretri ulcera vel pūncristi ygron.
Si autem in matricem aut vissica ulcus fuerit, hoc ipsum opus habent medica-
menta; nam et ferramentum opus sunt intus effectus et quae resolvuntur medi-
camenta; et utiliora sunt siccioribus, qualis est crocus et ponfolix et aloes mixta
roseo aut plantaginis aut alicujus alteri suco.

⁷⁴ afronitro. — ⁷⁵ amar-nio. — ⁷⁶ ciatos. — ⁷⁷ nocte. — ⁷⁸ sanabit.

[CHAPITRE CIV, t. V, p. 767.]

LXXXV. *Ad testicolus et scruto passiones.*

Ad scrutum et testium dolores, butyro et resina terebentina aequali pondere mixta uteris, aut lini semen farina cum aqua coctum, cui admiscis smyrnam decimam partem et resina similiter cataplasma inponis.

LXXXVI. *Ad tumente veretrum.*

Vitis folia xxx, libanotu \angle i, psimithiu \angle v, teres et cataplasma inponis. Uteris vero et fumentationem aquam maritima frigida, et mitigatur si veretrorsum ad ventrem suspendis.

LXXXVII. *Ad ulcera si ex sudore in testiculis sit.*

Quod si de sudore ulcera in scroto fiunt, galla trita aut stiptiria superspargitur.

LXXXVIII.

Si in veretro nascuntur thimi et oxocadium, elaterium superpone aut peri semen teres, superpones tritas, aut sardinarum capita trita superpone, aut hirci fel superponis.

LXXXVIII. *Ad ragadas, id est fissura in veretro.*

Ad ragadas in veretro jubat resina frixa cum oleo roseo trita, donec mellis crassitudo sit, admixto ovi vitellum coctu. Item edere folia sicce et hustae trita cum oleo in mortario trito plumbeo et ex hoc inlita sit scissuras.

[CHAPITRE CV, t. V, p. 767.]

XC. *Ad testiculorum inflammationes.*

Uba passa exossatas cum cuminum teres et inponis, aut hordei farina coquis in mulsa et superpones, aut folia vitis teneri teris, cum alfita vetus superpones, aut cuminum cum butyro et resina aequalia pondera remissa inponis. Ad testiculorum vero roborem terra Cymolia cum aqua ante inlenis et dimittes siccare ante fumentatos aqua calida, aut resina sicca trita et smyrnio parvo teris et cataplasma. Si autem corticati fuerit testicoli, cinus de sarmentis cum nitro et aqua admixti extenuant cataplasma.

[CHAPITRE CVI, t. V, p. 767.]

XCI. *Ad priapismum.*

Priapismus est augmentatio veretri permanens in longitudinem et latitudinem

circumdatus sine aliqua commutionem libidinis. Inflammatus autem est ventositatem spiritus, scilicet de quorum glutinisorum et pinguium sub mediocrem calorem. Providendum est ergo ut non possit calefieri veretris, sed ut infrigetur leviter; cum oleo roseo et aqua factum cerotum contusum et de oleo camillo veretro et lumbis superponis. In dieta autem et medicamenta adhibenda sunt extenuantia virtutis absque calefacienda manifesta; adhibenda sunt autem quae naturae sunt congrue experimento inventa, et herba nimfea bibat et agnus semen et ruta viride cum pane mixta comedat. Hoc ergo in initio non dabis tale. Facit enim multum sed postea, posturum extenuantibus evacuationem usus fueris, per vomitum et hoc oportet fieri, etenim si venter reumatizat, saepius et proxima loca faciunt.

[CHAPITRE CVII, t. V, p. 767.]

[234] LXV. Quae sunt quae excitant
venerios¹ actos².

Aa

Acalifis semen³, bulbi, rapae⁴ semen, dauci semen et radix, sed minus⁵ semen, menta, costus irritat⁶ cum vino et mel datus, satyrion⁷, eruca, cicer, faba polipodes⁸, nocli⁹ pinus, ormini¹⁰ semen, anissus¹¹, aru¹² radix cocta et comista¹³ et ea quae circa renes scincus¹⁴ qui¹⁵ et corcodilus¹⁶ ut intaticum virgae hibes¹⁷ perdicis ova conmovit. Ad luxuriam¹⁸ porri semen cum vino puro potati¹⁹ excedunt²⁰, bulpis testiculi²¹ sicci in potione²² unus coeliaris datus multum excitat²³ libidinem, ut²⁴ sine lesione²⁵ vel site facit virgae²⁶ tensionem. Sufficit de simplicibus²⁷, nunc de composita dicendum est. Item composita emplastra satyriaca²⁸ probatissima: sagapenu²⁹ < i, euforbiu³⁰ < iiiii, scincucoda³¹ < iii, piper albu < iiiii, mandragoru³² cylu³³

XCII. Quae sunt quae venerius actus
excitant ad libidinem.

La

Acalifis semen, bulbi, rape semen; dauci radices et mediocriter semen ejus, menta et costus incitat cum vino et mel datus; satyrion, eruca, cicer, faba, polipodes, nucleus, ormini semen, anisus, asarus radix cocta et comesta, et scincus quae circa renes sunt si bibatur fortiter irritant libidinem. Sed ova perdicis excitat; porri vero semen in vino puro potus. Vulpis autem testiculi siccati et pulverem unum coeliare in potionem cum vino dato sine lesionem absque tensionem veretri facit.

CHAP. CVII : ¹ venerius. — ² actos *deest*. — ³ acalifi sim et. — ⁴ rafe. — ⁵ cominus. — ⁶ irrita. — ⁷ satyrion. — ⁸ polypodis. — ⁹ nucli. — ¹⁰ urmini. — ¹¹ anisus. — ¹² aguro. — ¹³ comista. — ¹⁴ scingo. — ¹⁵ que. — ¹⁶ corcotillus. — ¹⁷ utant tecum virgilibus. — ¹⁸ luxoria. — ¹⁹ putati. — ²⁰ excidunt. — ²¹ testicoli. — ²² pocioni. — ²³ excidat. — ²⁴ et. — ²⁵ lesionem. — ²⁶ virgiy. — ²⁷ symplificibus. — ²⁸ satacriaca. — ²⁹ sagapinum. — ³⁰ euforbio. — ³¹ ricuta. — ³² mandregore. — ³³ cilo.

Aa

∠ i, mentae ∠ vi, silfiu ∠ iiiii, yos-
 quiamu³⁴ sperma ∠ ii, pyretru³⁵ ∠ iiiii,
 solfor vivu ∠ i, gummin³⁶ ∠ i, stafida-
 gria ∠ i, panacis³⁷ radices ∠ i, ireos³⁸
 ∠ ii, smyrnes³⁹ ∠ iiiii, opopanacos⁴⁰
 ∠ iii, terebenthenis⁴¹ ∠ xl, cyperu⁴²
 ∠ i, cera munda ∠ x, scalabutas ∠ β⁴³.
 Conficis sic; in aceto infusas quae sicca
 sunt teris ad omni diligentia ut sit te-
 nuissimum et remittes⁴⁴ quae⁴⁵ remit-
 tenda sunt et conmixta bene levas et
 reponis, et cum opus fuerit emplastrum
 super dextrum pollicarem⁴⁶ digitum
 pedis⁴⁷ ponis⁴⁸. Item aliut⁴⁹: galvanes⁵⁰
 ∠ xv, silfiu ∠ iiiii, pyretru⁵¹ ∠ iiiii,
 ormini⁵² farina ∠ x, myocodon⁵³ ∠ vi,
 salyriu⁵⁴ ∠ vi, sanguisugas⁵⁵ de fluvio
 ∠ vi, gummin⁵⁶ ∠ v, terebentenis⁵⁷
 ∠ iii, panacis radices ∠ i, scalabutas
 bibas⁵⁸ ∠ iii, oleu roseu⁵⁹ quod sufficit.
 Scalabotas⁶⁰ infundis in aceto et stet
 donec se gelit⁶¹; conficis et⁶² ut supra
 uteris. Item aliut: vulpis summitatem
 veretri ipsius in tempore quando con-
 miscuntur, cosis⁶³ cum pille cervina et
 ligas ad ilia⁶⁴ quam utilissimum [234 v°].
 Item entaticon⁶⁵: erucac⁶⁶ semen ∠ i,
 cardamomu ∠ i, senape ∠ i⁶⁷, panacos
 radices ∠ i⁶⁸, piper albu⁶⁹ ∠ i, cum
 aqua facis troiscos dragmeos⁷⁰ et das
 cum vino puro. Item entaticuni⁷¹ ad
 veretri paralisin: erucac⁷² semen ∠ i,
 senape ∠ viii, piper grana xx, carda-
 momi semen ∠ i, cum sucus erucac⁷³

³⁴ juaquiamos. — ³⁵ peretro. — ³⁶ gumen. — ³⁷ panacis. — ³⁸ yreus. — ³⁹ ysmirnis.
 — ⁴⁰ opopanicus. — ⁴¹ terebentinis. — ⁴² cyperio. — ⁴³ his addit. — ⁴⁴ remittis. —
⁴⁵ qui. — ⁴⁶ pulcarem. — ⁴⁷ pedem. — ⁴⁸ inponis. — ⁴⁹ alia. — ⁵⁰ galvani. — ⁵¹ pe-
 retro. — ⁵² ordii. — ⁵³ miocodon. — ⁵⁴ saltirio. — ⁵⁵ sanguisuca. — ⁵⁶ gumen. —
⁵⁷ terebentina. — ⁵⁸ vivas. — ⁵⁹ olio roseo. — ⁶⁰ scolabutas vivas. — ⁶¹ si gilit. — ⁶² et
 deest. — ⁶³ cos. — ⁶⁴ hilia. — ⁶⁵ intaticon. — ⁶⁶ eruci. — ⁶⁷ cardamomu. . . ∠ i deest.
 . . . ⁶⁸ radices. — ⁶⁹ albo. — ⁷⁰ troiscus dragmeus. — ⁷¹ intaticum. — ⁷² eruci. — ⁷³ eruci.

^{Aa} facis trociscos⁷⁴ et das quando dormitu⁷⁵
vadit in vino⁷⁶ temperato cyato uno
trocisco⁷⁷ ∠ i. Item aliut bonum : sa-
tyru⁷⁸ masculu⁷⁹ grana xx, piper albu
grana xx, elatu binicos⁸⁰ ∠ i, erucac⁸¹
semen ∠ i; supermittis aqua triobolos⁸²
duo⁸³. Item aliut : porri semen ∠ i,
scincucoda⁸⁴ ∠ ii, mel ∠ ii, das ad
avallanae⁸⁵ magnitudinem. Item aliut :
erucac⁸⁶ semen ∠ i, nucli⁸⁷ pinio
grana xx, piper albu ∠ i, sesamu⁸⁸
∠ i, smyrnes⁸⁹ ∠ i, uva passa sine
semine⁹⁰ ∠ iiii, satyriu⁹¹ ∠ ii, cum
aqua facis trociscos obolicos⁹² et das cum
aqua bibere. Item aliut Trajani⁹³ im-
peratoris : erucac⁹⁴ semen ∠ i, panacis⁹⁵
radices ∠ i, senape ∠ i, piper albu
grana xx, tundis, cernis et cum aqua
facis trociscos⁹⁶ dragmeos⁹⁷ et das
unum⁹⁸ cum vino jejuno ora prima.
Facit autem et ad veretri paralisin.

[CHAPITRE CVIII, t. V, p. 768.]

LXVI. *Ad castitatem servandam*¹.

Agnu semen frixu et non frixu et
folia ipsius et flores actos venerios² con-
pescit³, hoc manifestum est, non cibo
tantum et in potionem⁴ datus, sed⁵ et in
lecto⁶ substratus. Ruta similiter pre-
stat⁷; lenticlae⁸ decoctio pota⁹ pausare
dicunt facire¹⁰ virgam¹¹ et porcacia,
comesta¹² et lactucae¹³ semen potus.

XCIII. *Quae sunt quae prohibent
libidinis inpetu.*

Agni semen frixus et folia ejus et
flores qua libidinem extinguunt proba-
tum est, et non solum comestus, sed et
in potionem datus, sed etiam substratus
in lecto. Ruta vero similiter prohibet, et
lenticle decoctio pota mitigat tensionem
veretri; porcacia comesta et lactuce
semen inpotus.

⁷⁴ trociscus. — ⁷⁵ dormito. — ⁷⁶ vinum. — ⁷⁷ trociscus. — ⁷⁸ statirio. — ⁷⁹ mascolo.
— ⁸⁰ sinecus. — ⁸¹ eruci. — ⁸² triobolum. — ⁸³ uno. — ⁸⁴ scingada. — ⁸⁵ avellanam. —
⁸⁶ eruci. — ⁸⁷ inoclo. — ⁸⁸ sisamo. — ⁸⁹ smirnis. — ⁹⁰ semen. — ⁹¹ satirio. — ⁹² oboblei.
— ⁹³ Trajane. — ⁹⁴ eruci. — ⁹⁵ pastenace. — ⁹⁶ trociscus. — ⁹⁷ dragmieus. — ⁹⁸ uno.
— CHAP. CVIII. ¹ servanda. — ² actus venerius. — ³ conspicit. — ⁴ pocionem. — ⁵ sed
deest. — ⁶ lectu. — ⁷ pristat. — ⁸ lenticla. — ⁹ puta. — ¹⁰ facere. — ¹¹ virga. — ¹² con-
mixta. — ¹³ lacturi.

[CHAPITRE CIX, t. V, p. 768.]

XCIII. *Ad eos quibus semen fluit aut per somnum.*

Lactuce semen potus prohibet semen; unde et hic quibus in somnis contingit datur; hoc et cannabus silvestris semen datur, et frequenter potus desiccatur generandi facultatem. Plumbi lamina lumbis superposita seminis lapsum retinet. Nimfae vero radix et semen prohibet semen vel fluxum seminis, vel his quibus per somnum molestat exuberans plus quam oportet cum vino nitro et austero pota anpotat et aneti semen.

[CHAPITRE CX, t. V, p. 769.]

[232 v°] LVIII. *Ad submejalos*¹.

^{La} Vissica caprae² aut ovium usta in posca³ potum dabis, sitebundus⁴ se colocit⁵. Facit autem et aquilae⁶ cerebrus ad magnitudinem ciceris cum adipe anserino⁷ aequali⁸ mensura, et gummen⁹ alterum tantum facta catapotia¹⁰ glutiant, aut¹¹ mixta cum alfitā comedant leporis¹² testiculos¹³ cum vino odorato¹⁴, bibat antequam dormitu¹⁵ vadat et liberabitur. Calaminthes¹⁶ et murræ¹⁷ et menta dabis bibere eunti¹⁸ dormitu¹⁹. Veretrum autem Cymolia²⁰ cum sucos perdicados²¹ herbae inlines²².

XCV. *Ad eos qui hurinam non continent.*

^{La} Vissica capre aut ovis hustam bibat in posca, ad vesperum vero setibundus se colicit. Facit autem et aquilae cerebrus ad magnitudinem ciceris cum adipe anserino aequali mensura contritus, totum gluttiat aut cummixta alfitae et comesta. Item leporis testonem miscis cum vino odorato, das bibere antequam dormito vadat et liberatur. Herba calamenthi et smyrne et menta das bibere antequam dormito vadat, lenis vero veretro Cymolia cum suco vetragenes.

[CHAPITRE CXI, t. V, p. 769.]

XCVI. *Ad matrices passionēs, id est suffucationes.*

Ad suffucationem matricis jubat potus agaricu \angle i, in alio cum vino plantaginis semen aut sucus cum vino onix id est ungula de coelea pota; aceto scillitico sorbat. Odorationes autem vel suffumicationem excitant, asphaltus, castoreus, galvanus, pice liquida cedria, lucerna, stuppa aut licinius stinctus, capillos hustus, ruta silvestris, silfua. Suffumicatio autem fit ad haec gagates lapis onix, qua est in pur-

CHAP. CX : ¹ somiolus. — ² caprie. — ³ posca. — ⁴ sitibundus. — ⁵ siccolicit. — ⁶ aequale. — ⁷ adipem anserinum. — ⁸ aequale. — ⁹ gumen. — ¹⁰ catapucia. — ¹¹ ut. — ¹² leporis. — ¹³ testicolus. — ¹⁴ odorato. — ¹⁵ dormito. — ¹⁶ calamentis. — ¹⁷ murræ. — ¹⁸ eunte. — ¹⁹ dormito. — ²⁰ Cymolia. — ²¹ sucus perdicados. — ²² inlines.

pōra, aspaltatus, castorius, silfiu, cornus cervinus. Adponuntur autem ad veretrum ruta cum mel trita et in lana suscepta.

[CHAPITRE CXII, t. V, p. 770.]

Aa

Curatio¹ quibus menstrua non proveniunt². Provocare nobis volentibus menstrua ante dies tres aut quatuor flebotomanda est de uno talo et post una die de alio talo flebotomabis. Cibi tenues³ sunt ministrandi et⁴ nunc et ante quinque dies et sex ante curationem ministrandi sunt. Post flebotomum⁵ vero dabis castorium cum puleiu aut calamenthe⁶; purgat enim mirabiliter. Provocat etiam menstrua bene et puleius et calaminthes⁷ coctas in mulsa, sed et siccas pulvere⁸ facto cu⁹ mulsa potatus¹⁰. Calamenthes¹¹ vero data¹² fortiter operatur. Istarum¹³ namque potionum¹⁴ tempus est utilis post balneum, deterisis sabanis. Datae magnificencior autem et forcior est ad purgandum diptamnus, et herba Sabina¹⁵ similiter data hutiliter datur et pycra¹⁶ in tempore hoc aloe habens \angle v, aliarum vero specierum ana dragmas senas¹⁷; purgat et ampeloprasen¹⁸ quando frigidi et spissi humores¹⁹ continentur²⁰. Lupini vero decoctio cum murra et mel adpositus; thymiama²¹ vero hutilis est capparidis radicis corticem et cassiam²². Quando autem plenitudo est simul et spissitudo pinguium²³ humorum superfluitas, centauriae majoris radices²⁴ et centauriae

XCVII. *Ad menstrua provocandam.*

La

Educere qui volunt menstrua, ante dies tres aut quattuor venam incidas aut in tibiis das diereses aut de ambos talus venas incidis, ita ut post una die de alio tollas talo; et iterum post haec tenuis dabis cibis nunc ante quinque aut sex dies curationis incipies. Post autem suffraginis evacuationem, aut calidas castoreum cum puleiu aut calamenthin bibere, evacuat enim fortiter. Eduit autem menstrua bene puleius et calamenthis id est mentastrus cocti in mulsa et poti et sicca quidem trita et tenues et pulvera in mulsa data. Calamenthis autem fortiter operativa est. Horum autem potionibus tempus est utiles post balneum in savanis, sit enim data potio multum enim operativa plus est; diptamnus et herba Savina similiter datas; utiliter autem ad haec datur et pygra qui aloe recipit et alias species ana \angle vii, deducit menstrua et ampeloprasen, quando ex frigidis et pingues continetur humores, cicer, lupinorum decoctio cum myrta et mellis admixto adpositio. Suffumigatio autem de capparidis radices corticem et cassia. Quando autem ex plenitudinem simul et pingues superfluitatem constricta excluduntur menstrua, centau-

CHAP. CXII: ¹ curacione. — ² preveniunt. — ³ tenuis. — ⁴ et deest. — ⁵ fleboto. — ⁶ calamenti. — ⁷ calamentis. — ⁸ pulvere deest. — ⁹ cu deest. — ¹⁰ putatus. — ¹¹ calamentis. — ¹² dato. — ¹³ istarum. — ¹⁴ pocinum. — ¹⁵ Savina. — ¹⁶ pygra. — ¹⁷ \angle assenas. — ¹⁸ ampeloprasen. — ¹⁹ humoris. — ²⁰ continentur. — ²¹ thymiama. — ²² cassia. — ²³ pinguium. — ²⁴ radicis.

^{1.a}
^{Aa} minoris sucus adpositus, inritat mens-
 trua ³⁵ fenoculus et gitter ³⁶. Quando
 autem spissitudo nimia vel pinguedo
 humorum abstinent ³⁷ menstrua, petro-
 selinus ³⁸, porrus, selenus, alius, ismyr-
 nion ³⁹, storax ⁴⁰ in potione ⁴¹ dati vel
 adpositi deducunt, rafanus in cibo
 sumptus ⁴², adiantus, amomus. Incatis-
 mata autem deducunt menstrua aqua,
 in qua cocuntur ⁴³ sabici ⁴⁴ folia, arte-
 misia, diptamnus, laurus, coniza. Item
 cataplasma ad secundas et menstrua
 deducendas; artimisia ⁴⁵ multum in ypo-
 condria posita; fortius autem educit ⁴⁶
 ut etiam infantes ⁴⁷ foras proiciat lolii ⁴⁸
 farina cum porri ⁴⁹ sucus ⁵⁰ temperata ⁵¹
 et inposita, cyclamini ⁵² sucus cum la-
 terio ⁵³ et irei ⁵⁴ pulvis, medulla cervina,
 galvanum, ammoniacum ⁵⁵ et oleum ⁵⁶
 aequalia pondera ⁵⁷; teris et uteris opo-
 panacos ⁵⁸ ovulo ⁵⁹ uno, facis collirium ⁶⁰
 et supponis ⁶¹ sine periculo; experimen-
 tatum ⁶² est, edicit ⁶³ autem mensuum ⁶⁴
 aut ⁶⁵ quattuor ecbulia. Herba Savina
 vivos occidit infantes ⁶⁶ et mortuos ex-
 trahit, et centauriae majoris radix aut
 sucus hoc ipsut ⁶⁷ operatur, et cala-
 minthe ⁶⁸ sucus potus et adpositus,
 murra et cedria ⁶⁹ adposita ⁷⁰, et eo ipso
 suco cum ⁷¹ mulieribus miscunt ⁷² inli-
 tum veretrum non concipiunt hoc uten-
 tibus ⁷³. Nullus secundus ⁷⁴ aqua in qua
 lupini sunt decocti cum mirta et mel

riae majores radices, centauriae minores
 sucus adpositus, maratro, gitter. Quando
 glutinosi et pingues humores constrin-
 gunt et prohibent menstrua, petroseli-
 num, porrum, appium, aliud, smyr-
 nion, storax poti et adpositi, rafani
 comesti adjunctus amomus. In sessiones
 autem educunt menstrua aqua ubi de-
 coquantur sambuci folia, artemisia, dip-
 tamnus, laurus, coniza. Cataplasma au-
 tem ad siccandas menstruas educenda
 de artemisia adhibita in ypocondria.
 Fortius autem educit ita ut et pecus
 educat lolii farina cum porri sucus
 mixta et inposita, et ciclamini sucus
 cum elaterio et lolii farina, medulla cer-
 vina, galvanu, ammoniacum et oleum
 aequali pondere, teris et uteris opopa-
 nacos obolo uno; collirium facis et sup-
 ponis; hoc sine periculo est et experi-
 mentatus. Educit autem mensum tres
 aut quattuor haec bolia herba Savina
 et vivum pecus conrumpitur et mortuos
 extrahit, et centauria majores radices et
 sucus idem operatur et calamenthis
 sucus potus et adpositus, smyrna et
 cedria adposita et ipsa in conmixtionem
 perlenas veretrum non concipit hoc me-
 dicamen utentibus nihil secundum uti
 opus est. Lupinorum decoctionem cum
 myrta et mel adpositus et lupini farina
 cataplasma, cui addis centauriae minoris
 sucus. Adpositus eicit ciclamini sucus

³⁵ inritat menstrua deest. — ³⁶ gytter. — ³⁷ abstinent. — ³⁸ petrosailinus. — ³⁹ ismyr-
 num. — ⁴⁰ staraxin. — ⁴¹ pocioni. — ⁴² sumtus. — ⁴³ inducuntur. — ⁴⁴ salice. —
⁴⁵ artimisia. — ⁴⁶ ducit. — ⁴⁷ infans. — ⁴⁸ lolii. — ⁴⁹ puri. — ⁵⁰ sucus. — ⁵¹ temperati.
 — ⁵² ciclamine. — ⁵³ enelaterio. — ⁵⁴ yriu. — ⁵⁵ amoniacum. — ⁵⁶ olium. — ⁵⁷ pon-
 dere. — ⁵⁸ oppopanicus. — ⁵⁹ obolo. — ⁶⁰ colirium. — ⁶¹ subponis. — ⁶² experimen-
 tum. — ⁶³ educit. — ⁶⁴ mensuum. — ⁶⁵ aut deest. — ⁶⁶ infans. — ⁶⁷ ipsud. — ⁶⁸ ca-
 laminti. — ⁶⁹ certridi. — ⁷⁰ aposita. — ⁷¹ se addit. — ⁷² cummiscunt. — ⁷³ hatentibus.
⁷⁴ secundus.

⁶⁶ adpositus, de farina vero lupini cataplasma inposita educit. Centaurie minoris sucus adpositus educit, cyclaminis sucus inlitus subventrales⁶⁶ corruptivus⁶⁶ est fortiter peassus⁶⁷ cum mel adpositus [230 v°]. Elaterius⁶⁸ nascentia corrumpit⁶⁹ adpositus castorius cum puleiu aut calamen, spermentatum est. Educit secundus si remanserit aut heserent matricis brassici sucus cum olio lilei farina adpositus castorius cum puleio aut calaminthe, experimentatu est. Educit secundas si remanserint aut inheserint matrixi brassicae sucus cum lolii farinae adpositus⁷⁰.

⁶⁶ inlitus subventrali etenim, est corruptus fortissima. in pesso cum mel adpositus. Elaterius autem adpositus quae conceptae sunt corrumpit, castorius autem cum puleiu aut calamenthi experimentatum est ad deducendum pecus vel secundus oblegatas brassicae sucus cum lolii farina adpositus.

[CHAPITRE CXIII, t. V, p. 773.]

XCVIII. *Ad fluxum sanguinis mulierum.*

Non propria passio est aut similis matricis quae vocatur fluxus sanguinis, sed ex omni corpore ista fit evacuatio. Contingit autem hoc his quibus molles sunt carnes et flegmatica est naturam quam plurimae. Fluit autem interdum quidem robrum quod est sanguinis liquor, interdum autem albus quo fit a flegmate; ocron autem id est subrobeam si sit, ex colerico fit humorem augmentatus, et acosus interdum ex robeis sit coleribus et saepius sufficiunt ad sanitatem ex toto corpore facta purgationem, desuper augmentato humore. Contemplatio aliqua est totius curationis ad desiccandum sine nimia aliqua calefactionem totius corporis ex circa matricis loca usitatur et ex intervallo ex his quae stiptica sunt. Purgare ergo totum corpus convenit per ventrem et urinas, ut digerat; rarefaciendum est totum corpus, frecandum superficiem et unguere utilius ea quae expediunt. Faciunt autem ad sanguinis feminarum fluxum porcacla si edatur aut sucus ejus potus, robi semen et flos ejus et de rovoris vel castaneae pomis secunda quae adherit glandi corticis, similis quae fit inter fagi autem et elecis. Operativa autem amplius est ippuris et maxime quibus rubrus fluit sanguis jubat potus cum aqua aut vino scynu semen frictus potus cum vino. Robras vero prohibet menstrua ges sastera, aut Limnia frages scyno id est lentisci radices decoctionem cum corni cervini hystura cum pusca dabis, semus caprunum cum libanum adpositi repremunt. Oportet autem involvere in lanis haec et adponere, lycion cum lacte adponere, oportet gallae quae intrinsecus sunt cum libano et aqua. Similiter et sunt ad haec

⁶⁶ subventralis. — ⁶⁶ corruptios. — ⁶⁷ pissus. — ⁶⁸ ellaterius. — ⁶⁹ corrumpit. — ⁷⁰ castorius adpositus *deest*.

incatismata et ythimata super ventrali inponenda quae sunt stiptica incatismata, sit ex decoctione plantaginis, poligino, sidia, rosa, rubu et his similia.

[CHAPITRE CXIV, l. V, p. 774.]

XCVIII. *Ad matricis inflammationis et dolores.*

Incatismata ex decoctionem facta jubant ubi decoquuntur. artemisie utroque, laurus, ireus, cassia, centauriae majoris radices, violae flores siccae maxime in diuturnis, malva, melilota, lilii flores, ficos siccos cum fenugrecu aut sputus ana cum fenogreco et lini semine. Suffumigationes autem expediunt agnu semen, cassia, bdellion, ladanon, smyrna; adponuntur etiam ivisci radices cocti in mulsa et malaxati cum adipe porcino, fenigreci sucus cum adipe porcino et butyro recentem \angle ii, radicem assam cum oleo roseo et flores ejus cum ceruto et medulla, axungia, ysopo cum butyro et meligranato.

C. *Ad ulcera matricis et mordicationes.*

Ad ulcera matricis expediunt amorgis circumlita cocta cum ceruto aut lycium similiter cum suco acaciae. Mordicationes autem quas Greci *odaxismo* vocant, quod nos proritu et mordicationem, porcacle sucus incymatizatus jubat, lini semen coctus sucus in mulsa et fenusgreus similiter sucus, tragacanta autem cum aqua adhibita.

CI. *Ad prumptus in matricis.*

Ad matricis pervenam repremit acaciae sucus aut robri sucus aut lentisci aut mali granato, robri sucus inlitus, violae vero folia cataplasma, inposita aristologia in pesso cum aliquibus stipticis sucos, sed et decoctio ex eis facta incatismata et fumentationes; gallae aut sidie, id est mali granati aut lentisci decoctionibus uteris.

[245] *Ad conceptionem, de Euporista*
*Uribasi*¹.

CII. *Ad conceptionem.*

Aa

Ad conceptionem jubantur partinae² semen potus et radix ejus³ comesta⁴, adposita autem jubat cum medulla ante commixtione leporis coagulum⁵, butyro⁶, vulpis stercus cum oleo⁷ roseo piassus adpositus et sublinis, et commisceris artemisia trita adponis et concipit. Adapes⁸ anserinos⁹ et resina

La

Jubant autem ad concipiendum partinace semen potus et radix data ad manducandum ontentur conceptio et adposita cum medulla ante commixtionem leporis coagolum cum butyro, vulpis femus cum oleo roseo in pesso et adpositus, et subliniti autem si commisceantur artemisia trita. Adponis et con-

Ad conceptionem. ¹ Uribasii. — ² partenacas. — ³ ejus *deest*. — ⁴ cummixta. — ⁵ coagulum. — ⁶ cum buterum. — ⁷ olio. — ⁸ adipis. — ⁹ anserinus.

^{Aa} terebenthen¹⁰ inunguis per dies duo¹¹, tertio admiscito¹² et concipit. Si vis ut puerum [245 v°] concipiat, herbae mercurialis semen aut sucus¹³ pro pisso¹⁴; herbae enim masculi semen post conceptionem mox adpositus puerum concipere¹⁵ dicunt, femina autem¹⁶ mercuriale herba¹⁷ puellam dicunt fieri; custodiri¹⁸ storia¹⁹ refert partum condensatus. Adponis terrae Samiae lapis inventus et iaspes²⁰ lapis adpensus²¹ et malve silvaticae²² radix²³ similiter. Servat autem ei sideretis²⁴ herba pecus²⁵ adpensus²⁶.

¹¹ cipit. Adipes anserinus et terebentina circum perlene per dies duo aut tertio die commisceantur et concipit puerum. Herbae mercurialis semen aut sucus pro pisso ad puerum concipiendum semen; post commixtionem mox adpositus puerum concipit adparatus; puella autem femina mercuriales herbae concipere facit, sic traditum est ab antiquis. Concepit adpositus et si in terra Samia lapis inventus fuerit et qui aspes et adpensus et malve silvestris radix similiter facit. Servat autem conceptionem et si dederitis herba adpensa et infantem non permittit abortari.

[CHAPITRE CXV. L. V, p. 777.]

Item ipsius Euporista¹ ad partum jubandum.

CIII. Ad partum adiuvandum.

Lapidem iaspem coxae si² adpendis, mox parit aut cyclamini³ radicem siccam similiter adpensam⁴ facit⁵. Adiantum tritum cum vino et oleo⁶ potum jubat, sternutatio facta in naribus adducit; diptamnus cum vino aut aqua bibat, aut lactes⁷ scrofae⁸ in mulsa bibat; puleiu fasciculum⁹ in aqua mittis, facis resedere mulierem. Item scribis in carta: Panditur^{*} interea¹⁰ domus¹¹ Olimphi¹², panditur interea¹³ domus Olimphi¹⁴, panditur interea¹⁵ domus Olimphi¹⁶. Item alia scriptura: Helisabit¹⁷ peperit

Lapis iaspis coxae adpensus mox paritur; cyclamini radix sicca similiter facit. Adiantus tritus cum vino et oleo potus jubat, et sternutum factum in naribus, et diptamnus cum vino aut aqua potus, aut bulbus amarus cum sapa, aut scrofinum lactem potus in mulsa. Puleius autem fasciculus in aqua mittere facis et supersedeat mulier.

¹⁰ terebentina. — ¹¹ dies Jovis. — ¹² admixto. — ¹³ sucus. — ¹⁴ pisso. — ¹⁵ concipit. — ¹⁶ aut. — ¹⁷ herbam. — ¹⁸ custodire. — ¹⁹ isto. — ²⁰ iaspis. — ²¹ adpius. — ²² salvatici. — ²³ radice. — ²⁴ sederitis. — ²⁵ pegasus. — ²⁶ adpinsus. — CHAP. CXV: ¹ Euporista. — ² coxi. — ³ cyclamini. — ⁴ adpensa. — ⁵ facio. — ⁶ olio. — ⁷ lactis. — ⁸ scrovo. — ⁹ fasciculo. — ¹⁰ interia. — ¹¹ domo. — ¹² Solimphy. — ¹³ interia. — ¹⁴ Olimphy. — ¹⁵ interia. — ¹⁶ Solimphy. — ¹⁷ Elisabet.

* Ce vers est un fragment de l'*Énéide*, l. X, v. 1. Le vers complet est :
« Panditur interea domus omnipotentis Olympi. »

Aa
Johannem, Maria Salvatorem; aut masculus aut femina, exi foras, sol te vocat.

La

[CHAPITRE CXVI, t. V, p. 777.]

Item ipsius Euporista¹ ut² non
concipiant³.

CIIII. *Ut mulier non concipiat.*

Ut mulier non concipiat, ptereos id est⁴ felices radicem facit cum sapa pota⁵ et femina felix similiter⁶ facit, sicut et⁷ masculus⁸, salicis flores⁹ et folia, brassicae¹⁰ flores¹¹ cum vino post conceptum¹². Adpone autem ut non concipiat ante conmixtionem menta trita et virga viri inlita non permittit concipere. Brassicae¹³ flores¹⁴ tritos¹⁵ in pesso¹⁶ post conceptione adpositos¹⁷ concipere non permittit, coagulare¹⁸. Pelecini¹⁹ seminis²⁰ ante conmixtione²¹ lavabis.

Felices radices si das cum vino bibere, non concipit, et femina felix similiter facit. Flores salices et folia brassicae flores cum vino post conceptionem adposite. Adponuntur autem ut non concipiant ante conmixtionem menta trita, et si veretrum de suco ejus inlenis. Brassicae floris tritus in pesso post conmixtionem adponat non permittit condensari. Pelecinus semen autem conmixtionem si se sublavit.

[CHAPITRE CXVII, t. V, p. 778.]

CV. *Ad ventris rugas et mamillarum.*

Coelcas maritimas diurnas hustas teris cum ovi albumen aut lacte asinino et inungues. Item aliud: speclare tundes et cernes cum aceto et in balneo eunti inlenis ante lena per dies xx et curas. Ut autem venter et ypocondria non rugas faciet, Cymolia et mannes aequali pensum cum albumen ovi inlenis cum ceruto Cyprino.

[CHAPITRE CXVIII, t. V, p. 778.]

CVI. *Ad cozarum inflationis.*

Panes interiores et melanteria consparges, superpone et componitur.

[CHAPITRE CXIX, t. V, p. 779.]

CVII. *Ad umbilico promenentes.*

Galla austeris cum aqua et cataplasma superpones. Item aliud ad umbilico

CHAP. CXVI: ¹ Euporista. — ² aut. — ³ concipiat. — ⁴ peteriosides. — ⁵ puta. — ⁶ similiter deest. — ⁷ ex. — ⁸ masculum. — ⁹ floris. — ¹⁰ brasici. — ¹¹ floris. — ¹² concepto. — ¹³ brasici. — ¹⁴ floris. — ¹⁵ tritus. — ¹⁶ pissu. — ¹⁷ adpositus. — ¹⁸ coaculare. — ¹⁹ splenici. — ²⁰ semen. — ²¹ conmixcioni.

prominentem; inponendum est super umbilicum id quod ex his constat: cicutam, mannis ana ℥ i, cerusae lota ℥ xii, plumbi eluti ℥ viii, ovis duobus, quibus herba et solani sucus adicitur. Hoc etiam diutius inpositum esse oportet; sed antea his venter per clysterem evacuandus est, et medicamen positus conquiescere hominem oportet, cibo modico uti et eventanda omnia quae inflant.

[CHAPITRE CXX, l. V, p. 779.]

CVIII. *Ad podagras et artreticos et sciaticos.*

Ad podagricos et ad omnes reumaticas passiones per omnibus inbecillis existentibus locis oportet fieri quae suscipiunt reumam, quae autem superfluitas si non sit corporis nullo modo nocit, nulla est superfluitas. Propter quod oportet nativitatem quae in illis inferuntur locis considerare; quod si nullo modo superfluit humor neque passio consistere potest, de qua re prohibenda est quod superministratur de toto corpore et exercita mediocribus et cibo degestionibus aptos, fugientes osiositatem, insuper et satietatem, augmentationem medulium et inrationabiles vini potiones et maxime ante cibos. Ledit enim nervos vino a nimis potionibus ministrata, quemadmodum et actio Veneris inopportuna, quae in podagris nativitatibus et mediocriter convenit luxuriae usus. In antiquo vero tempore pauci omnino a podagra tactus abstenentes ab his fuisse curatus cognovimus; quibus etiam oportet evacuare augmentatos humores, et si plethoricus est id est habundans sanguinem, evacuas primum, et sic localibus inponis adjuutoriis his quibus reprimi pedum et manibus reuma possit. In coxa autem articuli nodo reumatizante, cavenda est quae repraemit medicamen in profundo enim discendens humor comminatur insanabilem fieri passionem. Facilius intus quod nocit superfluitas facta non potest digestionem accipere. Mitigativis ergo ab initio sunt adjuutoriis relevandi hii qui sciada patiuntur; quando ergo ex plenitudine sanguinis sola causa fiunt dolores in coxa, vena est incidenda in talo aut in subfragine vel planta. Sufficit haec ad cito sananda scia; nam si quis ante evacuationem totius corporis acris utatur medicaminibus plenitudinem constrictam, insanabilis sit passio impinguata, et quodammodum concocta materia, in qua re per culpam talem factam constipationem, ventosas in coxe ipsius loco figenda sunt majores, et purgatio per clystere est facienda de coloquenteda et his similibus. Cognoscendi autem sunt hii qui caste vivunt et continent se in dictis, et nimium sunt rememorantes in potionibus vini, podagricas passiones possunt quidem habere; passionem evacuando in primum vir per slevotomo aut cathartico frequentius tamen cathartico bis in anno. Nam eos qui nimis sunt vinolenti et comestores, nihil hii evacuationibus jubantur, quia mox iterum replebuntur humoribus congregatis incontinenter dietam utentibus, de qua re circa articulos pori generantur. Et si in antiquam qualitatem venire articuli non possunt sanitatis, vulpis vivas aut mortuas coquantur in oleo, aliqui autem yena, et faciunt diaforeticum oleum et

sic in tena mittunt et cibi deponunt artritici totum ibidem residentes, magnifice jubandi sunt evacuantes omnem morbum facientem egritudines materiam, quam pessima dieta iterum eas repleverat, fabae farina cocta cataplasma in aqua cui addis cocte adapes porcinas bene facit ad inflammationes; viole enim albe radice cum aceto induratos articulos et inflammatos resanat diuturnos et poros habentes. In decoctione carnis porcine infundes caseum vetustum et in mortario teres et conmixtum bene super articulos inpositus poros solvit et digerit; et currentem reumam absque incisionem sine molestia desiccat ipsa loca per singulos dies et poros, platani folia virides trita et cataplasma inposita in genua inflammationes tollit.

[CHAPITRE CXXI, t. V, p. 782.]

Podagricis et artreticis anodina, sunt autem sine dolore reddenti epythimas, quae in accessionibus utenda sunt, opio miconus, croci ana ℥ iiii, teris cum lacte vaccino aut caprino et interiore panis admiscis, teris fortiter ut aequales et molles permixtus sit; admixto oleo roseo uteris cataplasma, et extrinsecus custodie causa bete aut lactucae folia superponis; est autem quando opium et crocum lacte tritum cerutum cum oleo inductum superponis. Ad sciae dolorum. Ad sciaticus autem lupini farina cataplasma inponis cum aceto aut oxymelle aut pusca coquentes; calamenthes autem trita et cataplasma inposita quam fortissimum adjutorium; capparidis radicem adposita coxae dolore jubat extrinsecus adposita cum his qui ad haec expedire possunt admixta. Intrinsecus autem iniciendi sunt garus aut ex insalatis piscibus selaru et de sardenis factus garus. Thalpeus vero semen per clysterem ministratum jubat, sanguineum evacuans humorem; similiter autem et centauria tenues decocta facit.

[CHAPITRE CXXII, t. V, p. 783.]

CVIII. De quibus medico suggeruntur sollicite tractanda sunt.

Haec omnia in tantum quae diximus sanari possunt secundum medicinae rationem non ignoro; oportet igitur et de caeteris sollicitudinem prebere ei quae significantur medico quae contingunt et antequam fiant magnas et insanabiles passiones future praevideat, quod ante de longius manifestantur. Sonitus igitur aurium et inter se diversis motibus perturbantibus et spasmi per aliqua membra facti et levius inferiori subinde tremat et sine voce fiat et sit obliviosus et odorem perdat et somnia profunda contra consuetudinem sint profundi aut leves sint et fantastici, et ab iniquibus subinde se opprimi querelletur et hactenus venerios plus a consuetudinem frequentius compellatur, ita ut non semel aut bis sed majore motus contingat, his hoc patientibus apoplexia aliqua fieri necesse est significat et epylepsia aut apoplexia aut melancolia aut mania. Oportet ergo scire medico ut cum rogatus fuerit, quam celerrime succurrat; forsitan enim necesse est

ſteuotomari aut cathartico dare aut utrumque facere, aut aliis quibusdam expedire oporteat, ut prohibeatur nascentia mala; et ypocisis praecedunt signa et ante oculos apparent caliginosam quaedam volare, qualia sunt cincias aut musce aut capilli aut his similia cum capitis dolorem. Haec omnia ergo scire oportet medicum et quae oportet adhibere cathartico et cibos competentes vel quae aliter juvare possunt; labores autem spontanei et somnia profunda aut fantastica et vigiliae extra consuetudinem et sudores post somnium et sitis contra consuetudinem ciborum fastidium cum febricula; omnia haec scire oportet medicum; facere quae ad haec conveniunt et quae circa thorace contingunt si non suggerantur medico ad haec signa periculae veniunt emoptoice passiones empsice. Nigra autem lurinam nefretica est et interdum passio presequitur et magis si haec sensibus contingat. Sed medici est discere ad inveniendam custodiam quae per urinis purgentur renes exercere caballicationes non multum insistentes; oportet autem neque in doloribus quando in articulis fiunt pedum neglegenter habentes si semel cessaverit et neglectum fuerit revertitur iterum utique frequenter molesta majorem malum movens insanabilis efficitur. In initium autem melius est curationem adhibere ut sanitatis remedium consequatur facilius, frequenter enim factas indigestiones et diarrius suspectas, inpeumatusis indicanda sunt enim medico et non sunt tacenda. Pessima enim ex ipsa indigestionem generatas vel habere debet quae sunt pessima, qualia sunt inflationes quas Greci *fusides* appellant passionem, id est ypocondriaca quae fit cum timorem et tristitiam inrationabilem accedente, melancolias vocatur; multa autem et alia per neglectum invictum malum antecedunt; propter quod oportet nullo modo neque parva neque grandia quae contingunt contra consuetudinem tacere*.

* Les chapitres cxxiii à cxxviii du texte grec manquent dans les traductions latines.

TABLE ALPHABÉTIQUE

DES MATIÈRES

CONTENUES

DANS LES SIX VOLUMES DES ŒUVRES D'ORIBASE.

(Les chiffres romains indiquent les volumes, et les chiffres arabes les pages.)

A

ABATE (vin), en Cilicie, I, 345.

ABCÈS (Des). Manière dont les abcès se forment dans l'inflammation; époque où ils paraissent; leurs causes; deux sortes d'abcès, les uns de putréfaction, les autres de maturation; aspect extérieur des deux espèces, III, 547, 548.

— Place des abcès en général; double direction des abcès, à l'extérieur et à l'intérieur; leur forme; III, 547-550.

— Fièvre qui accompagne la production des abcès; temps qu'ils durent; influence de la saison, de l'âge et du tempérament des malades sur leur durée, III, 550; 551.

— Nature des abcès; distinction de deux espèces d'abcès, avec et sans tunique; causes des abcès; phénomènes qui accompagnent leur production, III, 564-566.

ABCÈS (Des). Distinction des abcès intérieurs et extérieurs; signes extérieurs auxquels on reconnaît ces derniers, III, 566, 567.

— Traitement chirurgical des abcès; règles à observer quand on pratique l'incision, III, 574, 575.

— Cas où il existe un sinus dans les abcès; manière de l'ouvrir; nécessité d'atteindre toujours la chair saine, III, 575, 576.

— Cas où il faut pratiquer l'extirpation; manière d'y procéder, III, 576, 577.

— Traitement médical des abcès; temps que l'appareil doit rester en place; cas où l'abcès présente des sinus, III, 468-470.

— Autres remèdes à employer contre les abcès; médicaments employés de préférence par Galien, III, 555-557; V, 373, 374; VI, 167, 168.

- ABCÈS (Des).** Liquide des abcès; signes qui accompagnent sa production, III, 566.
- Traitement des abcès à l'intérieur du corps et particulièrement dans les viscères, III, 558.
- Traitement chirurgical des abcès; des abcès au cuir chevelu, au front, au nez, aux pommettes, aux joues, à l'oreille, III, 570-572.
- Au cou, à l'aisselle, à l'aîne, à l'anus, aux seins, aux membres, à l'épaule, aux fesses, au sphincter, aux côtes, au ventre, aux parties naturelles, III, 572-574. Voir ces mots.
- Cas où un abcès se produit sans fluxion; traitement qui convient, III, 552-554; V, 372, 373; VI, 167.
- Non accompagnés d'inflammation ou tumeurs enkystées; leur origine; leur cause; matière que l'ouverture y fait découvrir; noms qu'ils reçoivent suivant la nature de cette matière. Voy. **ATHÉROME**, **STÉATOME** et **MÉLICÉRI**, IV, 1-3.
- ABCÈS INTÉRIEURS (Des).** Cas où la rupture peut être externe; cas où elle est interne; médicaments dans les deux cas, III, 578.
- ABDOMEN (De l').** Muscles de l'abdomen; leur nombre, leur place, leur parcours et leurs fonctions, III, 466-467.
- ABRILLES (Des).** Piqures des abeilles; remèdes, IV, 625, 626; V, 680; VI, 523.
- ABORTIFS.** Principaux médicaments abortifs, V, 772, 773; VI, 619, 620.
- ABRICOTIER (De l').** Qualités de son fruit, II, 664.
- ABRICOTS.** Relâchent le ventre, I, 243; V, 178; VI, 30.
- ABRICOTS (Des).** Leurs propriétés comparées à celles des pêches, I, 60, 61.
- ABRICOTS ET ABRICOTINS.** Se corrompent facilement, I, 238; V, 175; VI, 28.
- ABRUPTION (De l').** Définition de ce terme; abruption de l'os du bras; ses suites, IV, 146, 147.
- ABSINTHE.** Provenance de la meilleure absinthe; manières dont on la falsifie, V, 70.
- Ses propriétés comme médicament, I, 227; V, 171; VI, 21.
- Qualités du suc d'absinthe, II, 620; V, 605; VI, 440.
- (Vin d'). Mode de préparation; ses qualités, I, 404, 405 et 435.
- ABSTINENCE (De l').** Ses effets; excellente contre la pléthore et les douleurs qui en proviennent, I, 439.
- ACACIA (De l').** Propriétés de la plante, du suc et du fruit; composition de ce médicament, II, 608; V, 599, 600; VI, 429.
- Couleur du bon acacia, V, 69.
- (Trochisque à l'). Ses usages; sa composition, V, 131, 871, 872.
- ACARNE (De l').** Ses qualités, I, 128.
- ACCÈS (Division de l').** Cas où l'accès est complet; cas où il est incomplet; usage de l'eau dans les deux cas, I, 417, 418, 420 et suiv.
- ACHORES (Des).** Aspect de ces affections; nécessité d'évacuer les humeurs; médicaments détersifs et astringents, V, 435-437, VI, 245, 246. Voy. **FAVUS**.
- Comment on peut les distinguer du favus; principaux remèdes, V, 704-706; VI, 536, 537.
- Médicaments composés contre les achores, IV, 544; V, 119 et 862.

- ACCIDENTS** (Des). Soins avec lequel le médecin doit examiner les accidents qui arrivent au cours de la maladie et pronostics qu'il peut en tirer, IV, 100, 101.
- qui dans une maladie sont un signe de guérison; secours que le médecin doit y trouver; exemples (voy. FIÈVRE), IV, 83, 84.
 - qui sont d'un mauvais signe dans une maladie; exemples, IV, 99-101.
- ACCOUCHEMENT** (De l'). Époque à laquelle il a lieu; suites de douleurs trop violentes pendant l'accouchement, III, 61, 62.
- Signes précurseurs de l'accouchement, VI, 345, 346.
 - Soins à prendre après l'accouchement; application de laine sur les parties; position du corps; état du lit; régime; temps que les soins doivent durer, VI, 49, 50.
 - Flux de ventre qui suit l'accouchement; ses causes; remèdes à employer, VI, 388.
 - Remèdes pour faciliter l'accouchement laborieux, V, 777, VI, 622.
 - Formules magiques ayant le même effet, VI, 622, 623.
- ACCROISSEMENT** (De l'). Définition de cette fonction naturelle; son action, III, 27.
- ACÉTABULE** (De l'), II, 614.
- ACMÉ** (De l'). Effets du sommeil pendant cette période, I, 442.
- ACONIT** (De l'). Distinction de deux espèces d'aconit; action de chacune d'elles, II, 610.
- ACOPES** (Des médicaments). Leur emploi; cas où ils remplacent les embrocations; différentes espèces d'acopes; maladies dans lesquelles ils conviennent, II, 450, 451.
- ACORE** (Du faux). Qualités de cette plante; son action, ses différents noms, II, 609, 610; V, 600; VI, 430.
- Différents noms de cette plante, VI, 430.
- ACROCHORDONS** (Des). Leur nature, leur forme, leur place; opération à faire, IV, 21.
- Ressemblances et différences entre les acrochordons et les carcinomes, IV, 17, 18.
 - Remèdes contre les acrochordons, IV, 621, 622; V, 389; VI, 184, 185.
- ACROMION** (De l'). Arrachement de l'acromion; sa place; accidents qui peuvent lui arriver; opération à pratiquer; elle réussit surtout chez les sujets jeunes; expérience personnelle de Galien, traitement qu'il suivit, IV, 213-216.
- ACRON D'AGRIGENTE**. Moyen qu'il imagina pour purifier l'air pendant les épidémies, V, 300; VI, 111.
- ACTIUM** (Huitres d'), I, 148.
- ADAMANTIUS** (Extrait d'), V, 85.
- Remèdes d'Adamantius contre l'alopécie, V, 109 et 855.
 - Remèdes contre les descentes dans le scrotum, V, 111, 112.
 - Remèdes contre les mélicérides, V, 112 et 857.
 - Remèdes contre les gangrènes, V, 114 et suiv., et 858-860.
 - Liniment contre les brûlures, V, 335; VI, 137.
- ADARCÉ** (De l'). Ses propriétés; manière de l'employer, II, 738.

- ADONIDE D'AUTOMNE** (De l'). Ses qualités, II, 616.
- ADRIATIQUE** (Poissons de la mer), I, 125.
- ÆGILOPS** (De l'). Remèdes composés contre l'ægilops, IV, 546; V, 140 et 880.
- AFFUSIONS** (Des) sur la tête, sur l'estomac; affusion d'huile chaude contre le tétanos ou la sciatique; affusion d'huile et d'eau sur les jambes dans les fièvres; emploi des affusions comme dérivatifs contre les inflammations, II, 334, 335.
- Emploi des éponges, II, 334.
- AGARIC.** Manière de reconnaître le meilleur agaric, V, 69.
- Cas où il faut l'employer comme purgatif, II, 121; V, 26, 818, 819.
- Goût de sa racine; sa composition; son action, II, 606, 607; V, 599; VI, 427, 428.
- Ses emplois divers, notamment contre les morsures des serpents, VI, 427-428.
- AGATHINUS** (Extrait d'), II, 394 et suiv.
- Son opinion personnelle sur l'usage des bains chauds; il les remplaçait pour lui-même et pour sa famille par des onctions, II, 395.
- Expériences faites par Agathinus sur des chiens, avant d'administrer l'ellébore à un malade, II, 158, 159.
- AGÉRATE** (Pierre). Ses propriétés, II, 496, 709.
- ÂGES** (Du tempérament des différents), III, 5-8.
- Tempérament de l'embryon, de l'enfant né; pourquoi il est chaud suivant Galien, III, 5.
- Tempérament des vieillards; tempérament des gens d'un âge mûr; différence entre les gens d'un âge déjà avancé et les individus plus jeunes, III, 5, 6.
- AGNEAUX** (Chair des). Ses qualités, I, 92, 179.
- AGOURRE** (De l'). Ses propriétés, comparées à celles du thym, II, 632.
- Purgatif; manière de l'employer; cas où il convient, II, 117, 118; V, 26, 818.
- AIGUILLETTE** (De l'). Ses propriétés, I, 81, 82; II, 687; V, 637; VI, 505.
- AIL** (De l'). Distinction de l'ail cultivé et de l'ail sauvage, II, 687; V, 637; VI, 506.
- Ses propriétés, I, 90.
- Ses propriétés alimentaires, I, 233, 234; V, 173; VI, 25.
- Sauce à l'ail, I, 617.
- AILES D'OISEAUX** (Des). Leurs qualités nutritives, I, 108.
- AINES** (Des). Cas où les aines s'enflamment; traitement à suivre, III, 600, 601; V, 377; VI, 172.
- Fistule à l'aine; l'extirpation en est impossible, III, 622.
- AIR** (De l'). Quel est le plus sain; émanations qui peuvent le rendre malsain; influence de l'air sur les corps suivant leur tempérament, V, 589; VI, 421.
- Qualités requises d'un bon air; influence de l'air sur les tempéraments, II, 281, 282; V, 39, 839.
- Influence du soleil et de l'ombre sur l'air; qualités respectives de l'air chaud et de l'air froid; air de la ville et air de la campagne; II, 291, 292.
- Influence des végétaux sur la na-

- ture et les qualités de l'air, II, 313 et suiv.
- AIR** (De l'). L'air des montagnes regardé par certains auteurs de l'antiquité comme bon dans plusieurs maladies, II, 856, 857.
- Changements journaliers de l'air; comparaison de ces saisons journalières aux saisons de l'année; leur action sur le malade et sur l'homme bien portant, II, 289, 290.
- Changements mensuels de l'air (voy. LUNE), II, 287.
- Théorie de la dilatation du corps par l'air; application de ce principe à la voix, I, 456, 457.
- AISSELLE**. Fistule de l'aisselle; traitement de cette fistule, III, 621.
- De l'odeur des aisselles; embrocations, V, 737; VI, 573.
- Remède contre la mauvaise odeur des aisselles, V, 441; VI, 249.
- ALABASTRITE** (De la pierre dite). Manière de l'employer, II, 710.
- ALBULA** (Sources d'), en Italie, d'un bon usage contre l'éléphantiasis, IV, 74.
- ALCANNA**. Aqueux et chaud, II, 492.
- Propriétés et action de ses feuilles, II, 655.
- ALCYONIUM** (De l'). Propriétés de ses différentes espèces, II, 738.
- ALEP** (Cresson d'). Dessèche, II, 514.
- Expulse par le nez, II, 554.
- Bon contre les engorgements du poulmon, II, 569.
- Caustique, II, 575.
- Favorise la perspiration, II, 588.
- Provoque les règles, II, 598.
- Graine de cresson d'Alep, médicament rubéfiant, II, 471; V, 51, 837.
- ALEXANDRIE** (Manière de purifier l'eau à), I, 337.
- (Port d'); pélorides et cames qu'on y trouve, I, 138, 154.
- (Peignes d'), I, 139.
- (Laurier d'), II, 502, 564, 627.
- ALGUE MARINE** (De l'). Ses propriétés, II, 699; V, 640; VI, 471.
- ALICA**, espèce de froment. Manière de l'employer; ses qualités et ses défauts; pain d'alica, I, 16, 17.
- Sa nature; son utilité, I, 237; II, 702, 703; V, 175; VI, 27.
- Différentes espèces d'alica, I, 619, 620.
- Lavée en gomme, convient aux malades, avec de l'eau simple ou mielée, I, 302.
- (Boisson d'). Manière de la préparer; assaisonnements qu'il faut y ajouter, I, 302, 303.
- (Bouillie d'). Manière de l'appréter, soit avec du lait, soit avec de l'eau, I, 292.
- Manière de la préparer et de la cuire; son usage, I, 258, 259.
- (Cataplasme d'). Son utilité; mode de préparation, II, 353.
- ALIMENTATION** (De l'). De quoi doit se composer le déjeuner dans le régime salubre; nécessité de changer d'alimentation avec la saison; boisson qui convient au déjeuner, III, 173, 174.
- Composition du diner; herbes potagères, poissons, viandes, vin, fruits, III, 175-177.
- De l'alimentation pendant l'automne et pendant le printemps, III, 180, 181.

ALIMENTATION. Dangers d'une alimentation trop variée, I, 611, 612.

ALIMENTS (Des). Des personnes chez qui les aliments se corrompent dans l'estomac; manière d'y remédier; utilité des vomissements, V, 227; VI, 68.

— (Préparation des), et particulièrement de la bouillie au pain, V, 189, 190; VI, 40, 41; I, 256 et suiv. 269 et suiv. 274 et suiv. 328 et suiv.

— Manière d'accommoder les aliments pour les gens faibles, I, 283, 284.

— (Nettoyage des); différentes manières d'y procéder, I, 204, 275.

— Ne doivent pas être trop variés, I, 192.

— (Des) solides et liquides; propriétés nutritives de chaque espèce, I, 174, 175.

— bouillis; manière de les faire cuire et de les manger, I, 277.

— rôtis; manière de les faire cuire, I, 277, 278.

— secondaires; aliments fades et aqueux; manière de les apprêter, I, 276, 277.

— Division des aliments en classes dans l'antiquité, I, 582, 583.

— ayant des qualités moyennes; tempéraments auxquels ils conviennent, I, 173, 174.

— Qu'il est important de connaître les qualités des aliments; — atténuants; — formant des sucres épais; effets d'un trop long usage des uns ou des autres, V, 590-592; VI, 421, 422.

— atténuants; caractères extérieurs

auxquels on peut les reconnaître, I, 188, 189.

ALIMENTS incrassants; leurs qualités et leurs défauts; indication de quelques-uns d'entre eux, I, 189, 190.

— qui ne sont ni incrassants ni atténuants, I, 192.

— atténuants, I, 193 198; V, 156-158; VI, 2-5.

— Énumération des plantes, I, 193, 194; des céréales, *ibid.* 194; des animaux, *ibid.* 194-198; des fruits, *ibid.* 198.

— produisant des humeurs épaisses; énumération, I, 199-201; V, 158, 159; VI, 5, 6.

— tenant le milieu entre les incrassants et les atténuants; énumération I, 201, 202; V, 159, 160; VI, 6, 7.

— produisant des humeurs visqueuses, I, 202; V, 202; VI, 7.

— produisant des humeurs crues, I, 203; V, 160; VI, 8.

— produisant des humeurs froides, I, 203, 204; V, 160; VI, 8.

— produisant de la pituite, I, 204; V, 161; VI, 8, 9.

— produisant des humeurs atrabillaires, I, 204, 205; V, 161; VI, 9.

— produisant des humeurs bilieuses, I, 205, 206; V, 161; VI, 9, 10.

— produisant des humeurs excrémentielles, I, 206; V, 161, 162; VI, 10.

— dépourvus d'humours excrémentielles, I, 207; V, 162; VI, 10.

— donnant beaucoup de nourriture au corps, I, 207-209; V, 162, 163; VI, 10, 12.

— qui donnent peu de nourriture,

- I, 209-212; V, 163, 164; VI, 12, 13.
- ALIMENTS contenant de bonnes humeurs, I, 212-217; V, 164-166; VI, 13-16.
- contenant de mauvaises humeurs, I, 217-221; V, 166-168; VI, 16-18.
- faciles à digérer, I, 221-223; V, 168, 169; VI, 18, 19.
- difficiles à digérer, I, 223-226; V, 169, 170; VI, 19, 20.
- favorables à l'orifice de l'estomac, I, 226, 227; V, 170, 171; VI, 21.
- qui nuisent à l'orifice de l'estomac, I, 228, 229; V, 171; VI, 22.
- qui nuisent à la tête, I, 229, 230; V, 171, 172; VI, 23.
- exempts de flatuosités, I, 230, 231; V, 172; VI, 23.
- flatulents, I, 231, 232; V, 172, 173; VI, 24.
- détergents, I, 232.
- détergents, incisifs et désobstruants, I, 232-235; V, 173, 174; VI, 24, 25.
- obstruants, I, 235 et suiv.; V, 174, 175; VI, 26, 27.
- passant lentement, I, 237 et suiv.; V, 175; VI, 27.
- se corrompant difficilement, I, 238, 239; V, 175, 176; VI, 28.
- se corrompant facilement, I, 238, 239; V, 176; VI, 28.
- relâchant le ventre, I, 240 et suiv.; V, 176-178; VI, 28-32.
- humides et aqueux; passent facilement : raisons de ce fait, I, 244; V, 178; VI, 31.
- resserrant le ventre, I, 245 et suiv.; V, 179, 180; VI, 32-34.
- ALIMENTS flatulents; préparent au coït (voy. LÉGUMES SECS), I, 546.
- échauffants, I, 249, 250; V, 180, 181; VI, 34, 35.
- refroidissants, I, 250 et suiv.; V, 181, 182; VI, 35, 36.
- desséchants, I, 252 et suiv.; V, 182, 183; VI, 36, 37.
- humectants, I, 254, 255; V, 183; VI, 37.
- propres à préparer au coït, I, 544-546.
- ALLANTOÏDE (De la membrane). Sa formation et son rôle dans la formation du fœtus, III, 75.
- ALOÈS (De l'). Lavé et non lavé; propriétés de chaque espèce; maladies pour lesquelles il ne convient pas; malades auxquels il faut l'administrer; manière de l'employer en cas de maladies du système digestif; substances auxquelles on peut le mêler; pilules d'aloès, II, 264-268.
- Du bon et du mauvais aloès, V, 69.
- Ses propriétés comme médicament, I, 227, II, 610, 611; V, 600; VI, 431.
- Amer et astringent, II, 490.
- Emploi de l'aloès comme purgatif; contre l'excès de bile; manière de l'administrer, II, 115, 116; IV, 595, 596 et 644; V, 26 et 818.
- Purgatif à l'aloès; recette, V, 793.
- Lavement à l'aloès et aux figues employé contre les affections du rectum, II, 236.
- Moment où il faut incorporer l'aloès aux emplâtres, V, 94.
- ALOPÉCIE (De l'). Ses causes; purgation

- au médicament sacré; énumération des principaux remèdes à employer, V, 430-432; VI, 241-243.
- ALOPÉCIE** (De l'). Médicaments composés, IV, 543; VI, 242, 243.
- Origine de ce nom; traitement de cette maladie, V, 694-697; VI, 531, 532.
- Elle est difficile à guérir quand elle est étendue ou déjà ancienne; traitement à employer; scarification, IV, 207, 208.
- Médicament composé contre l'alopecie, V, 109 et 855.
- Autre médicament, inventé par Adamantius, V, 109, 110 et 855.
- ALOSÉS** (Des). Leurs qualités, I, 128.
- ALPES** (Daphné des), II, 107, 627.
- Échauffe, II, 503.
- Diurétique, II, 564.
- ALPHITON** (De l'), I, 281 et suiv.
- Ses propriétés, I, 26.
- On l'emploie en boisson ou en bouillie; manière de l'appréter; remède contre la dysenterie; substances qu'il y faut mêler, I, 281-283.
- Pris en boisson dans du vin de différentes espèces, I, 258.
- Bu avec du vin âpre, resserre le ventre, I, 248; V, 180; VI, 34.
- Bouillie d'alphiton; ses propriétés flatulentes, I, 231.
- Desséché, convient aux gens faibles, I, 284.
- Préparation de l'alphiton, I, 257, 258.
- Cataplasme d'alphiton; ses propriétés; mode de préparation, II, 351.
- ALPHUS** (De l'). Ses causes; médicaments à employer, IV, 594; V, 393, 394; VI, 189, 190.
- ALPISTE** (De l'). Qualités des diverses parties de cette plante, II, 697.
- ALTÉRATION** (De l'). Elle est un des éléments de la fonction naturelle, formation; distinction de l'altération-formation et de l'altération-assimilation, III, 27, 28.
- ALUN**. Nature de l'alun; ses différentes espèces, II, 531, 532.
- Sa composition, II, 720, V, 82.
- Moment où cette substance doit être mise à cuire, V, 90.
- ALVEUS** (De l'). Sens de cette expression dans Vitruve, II, 869.
- ALYSSEM** (De l'). Ses propriétés; son action dans certains cas particuliers, II, 611.
- AMAIGRIS** (Des parties). Manière de les restaurer par des frictions et des affusions d'eau chaude; médicaments divers, V, 240, 241; VI, 76, 77.
- AMAIGRIS** (Gens). Manière de restaurer les gens amaigris; par le régime contraire de celui qui amaigrit (voy. CHAIRS), V, 239, 240; VI, 76.
- AMANDES** (Des). Leurs propriétés, I, 68, 69.
- Leur action sur la poitrine et les poumons, I, 234; V, 174; VI, 25.
- Remplacent le lait dans les bouillies, I, 291.
- amères et douces; leurs propriétés respectives, II, 612, 613; V, 601; VI, 432, 433.
- AMAUROSE** (De l'). Nature et effets de cette maladie; traitement général; médicaments composés, V, 254, 255; VI, 258, 259; V, 713; VI, 545.

- AMBLYOPIE** (De l'). Nature de cette affection, V, 254; VI, 258.
 — chez les vieillards; remèdes et traitement; substances recommandées, V, 709; VI, 540, 541.
 — Collyre contre l'amblyopie, V, 136 et 876.
- AMBRE** (Trochisque à l'). Ses usages; recette, V, 131 et 872.
- AMBROSIE** (De l'). Ses qualités; son emploi, II, 611; VI, 479.
- ÂME** (De l'). Cas où l'âme est influencée par la mauvaise constitution du corps; exemples tirés des philosophes, III, 214.
 — Des forces de l'âme; nécessité pour les médecins de les connaître; centres de force: tête, cœur et foie; distinction des maladies d'après ces trois sièges, III, 215, 216.
 — Distinction du souffle vital et du souffle de l'âme; l'âme réside dans le cerveau; analyse du souffle de l'âme; manière dont il exerce son action, III, 216, 217.
- AMIDON.** Ses qualités, I, 252; V, 182; VI, 36.
 — Son usage et ses propriétés, I, 17, 18.
 — Utile contre la diarrhée pendant la fièvre; manières de l'employer, I, 290.
 — Préparation de l'amidon, I, 294 et suiv.
 — Note sur l'amidon des anciens et sur son usage, I, 561.
- AMINÉEN** (Vin dit), I, 639.
- AMMI** (De l'). Sa graine; ses qualités, II, 611; V, 601; VI, 432.
- AMMONIAQUE** (De la gomme). Comment il faut la dissoudre pour préparer les emplâtres, V, 93.
- AMNIOS** (De l'). Formation de l'amnios; son rôle dans la formation du fœtus, III, 75, 76.
- AMOLLISSANTS** (Médicaments), V, 60, 61.
- AMOME** (De l'). Ses propriétés, II, 613; V, 601; VI, 433.
 — Quel est celui qu'on doit préférer; comment on le falsifie; manière de reconnaître la falsification, V, 69, 70.
 — Du faux amome; ses qualités, II, 686.
- AMOUILLE.** Coagulée, passe lentement, I, 237; V, 175; VI, 27.
- AMOUR** (De l'). Effets de l'amour sur la constitution de l'homme quand il est poussé à l'excès, III, 46, 47.
- AMOUREUX** (Des). Mauvais régime que leur imposent certains médecins; régime à leur faire suivre; symptômes de l'amour, V, 413, 414; VI, 215.
- AMPUTATION** (De l'). Quand faut-il la pratiquer; parties qu'on peut opérer; dangers qu'elle présente; manière d'y procéder; Héliodore comprime le membre à la partie supérieure; emploi de la scie; traitement consécutif, IV, 247-249.
- AMYGDALES.** De l'inflammation des amygdales; méthode pour réduire le gonflement des parties; il faut un traitement plus énergique quand toute la gorge est enflammée, V, 751, 752; VI, 589.
 — Recettes de gargarismes et de différents remèdes locaux, VI, 589-591.
 — Médicament aux mûres; recettes diverses, IV, 547, 548.
 — Remèdes contre les tumeurs des amygdales, IV, 548.

- AMYGDALES.** Abcès des amygdales: opération à faire, III, 590.
- AMYNAS** (De la palissade d'). En quoi ce bandage diffère de l'œil double; s'applique à la fois à l'œil et au nez, V, 294, 295.
- AMYTHAON** (Emplâtre d'). Ses usages, sa confection, V, 119 et 863.
- ANATROCHASME.** Espèce particulière de courbe; ses effets, I, 512, 513.
- ANCHIALUS** (Sources d') en Thrace; d'un bon usage contre l'éléphantiasis, IV, 74.
- ANDRON** (Pastilles d'), II, 440; V, 791.
- ANDRONIUS** (Trochisque d'), V, 128, 129 et 870.
- ANDROSEMON** (De l'). Ses qualités, II, 613, 614.
- ÂNE** (Chair de l') domestique et sauvage; ses qualités bonnes et mauvaises, I, 93, 94.
- Usage de la chair d'âne dans l'antiquité, I, 586.
- ANÉMONE** (De l'). Propriétés de ses différentes espèces, II, 614; V, 602; VI, 434.
- Médicament à l'anémone ou remède de Vénus; emploi et recettes, V, 106, 107.
- ANETH** (De l'). Ses propriétés échauffantes; son action suivant qu'on l'emploie brûlé ou bouilli dans l'huile, II, 614, 615; V, 602; VI, 435.
- Remède composé à l'aneth, dit *hypocondriaque*, V, 118 et 862.
- Clystère à l'aneth; recette, V, 842.
- ANÉVRISME** (De l'). Manière dont il se forme; signes diagnostiques; différences entre l'anévrisme et l'œdème, IV, 51, 52.
- ANÉVRISME** (De l'). Galien et Antyllus en distinguent deux espèces; rapprochement de leurs opinions réciproques et discussion à ce sujet, IV, 660, 661.
- Distinction de deux espèces d'anévrisme d'après la place, IV, 52, 53.
- qu'il faut refuser d'opérer à cause du danger; manière d'opérer ceux des extrémités, de la tête, suivant leur nature, IV, 53-56.
- ANGINE** (De l'). Elle est dangereuse quand elle amène la suffocation; traitement par l'évacuation sanguine ou la scarification; médicaments à employer à l'intérieur et à l'extérieur, V, 752, 753; VI, 592, 593.
- Indication des principaux médicaments composés contre l'angine, IV, 553, 554.
- Remède composé contre les angines; recette, V, 144 et 883.
- ANIMAUX.** Chair des animaux carnassiers; ses qualités, I, 94, 181.
- Chair des animaux; qualités des diverses parties de leur corps, I, 183, 184.
- Influence du sexe, de l'âge et de la castration, sur la chair des animaux, I, 183.
- Chair des animaux châtrés; ses qualités, I, 92, 93.
- Qualités et propriétés de chaque espèce de chair, I, 90, 91.
- Chair des animaux jeunes et âgés; ses qualités respectives, I, 106.
- Chair des animaux domestiques et sauvages, I, 104.
- de boucherie; conditions qu'ils doivent remplir, I, 179.

- ANIMAUX** bons à saler, I, 267.
 — Chair des animaux; ses qualités varient suivant la saison et le mode d'alimentation, I, 94, 95.
- ANIMAUX.** Chair des animaux marins; ses qualités; ses usages; énumération de quelques espèces, I, 123.
 — ayant des propriétés atténuantes, I, 194-198; V, 156-158; VI, 3-5.
- ANIO** (Poisson de l'), I, 127.
- ANIS** (Graine d'). Ses propriétés, II, 615; V, 603; VI, 436.
 — Vin à l'anis; mode de préparation, I, 434.
- ANNEAUX** (Des). Leur usage dans les machines, IV, 352.
- ANNÉE.** De la division de l'année en saisons chez les Grecs, I, 575, 576.
- ANODINS** (Des). Raisons pour lesquelles on les emploie; leurs différentes espèces, IV, 599 et 646, 647.
 — Recettes des principaux médicaments anodins connus des anciens, IV, 599, 600.
- ANOMALIA.** Sens de ce mot d'après Galien, I, 660.
- ANSES SUPERPOSÉES** (Du lacs à). Manière de le faire; employé pour maintenir le malade dans une bonne position au cours de l'opération, IV, 267.
 — Figure, IV, 691, n° 17.
 — (Du lacs à deux). Quelques-uns l'appellent improprement *étrangleur*; manière de le faire; son emploi, IV, 269.
 — Figure, IV, 691, n° 16.
- ANTHÉRIE** (De l'). Ses propriétés, II, 698.
- ANTHRAX** (Des). Origine des anthrax, IV, 617.
- ANTHRAX.** De la nature des anthrax; leurs effets sur les parties avoisinantes; douleurs qui les accompagnent; cas où ils sont contagieux, IV, 617, 647, 648.
 — Traitement des anthrax; régime, cérats, emplâtres; cataplasmes; moment où il faut considérer cette affection comme une simple ulcération, IV, 617, 618, 648, 649.
 — Remèdes composés contre les anthrax; remèdes locaux pour ceux des différentes parties du corps, IV, 618, 619.
 — (De l'). Ses causes; différentes phases de la maladie; aspect de l'ulcère, IV, 519, 520; V, 343, 344; VI, 143, 144.
 — Médicaments à employer contre l'anthrax, V, 344; VI, 144, 145.
 — (Collyre contre les) des paupières; recette, V, 138 et 878.
- ANTHYLLIOS** (De l'). Ses différentes espèces; ses qualités, II, 615; V, 602, 603.
- ANTICYRE** (Ellébore d'), II, 102.
 — Ses qualités excellentes, II, 165, 166.
 — (Sésamoïde d'). Purgatif, II, 107.
- ANTIDOTES.** Définition de ce mot par Galien, I, 639, 640.
 — Généralement employés contre tous les breuvages empoisonnés, V, 679; VI, 523.
 — Composés, IV, 629.
- ANTIMOINE.** Quel est le meilleur, V, 82.
 — Ses propriétés, II, 720.
- ANTYLLUS** (Extraits d'), I, 300 et suiv. 436 et suiv. 444 et suiv. 503 et suiv. 520 et suiv.; II, 44 et suiv. II, 55 et

suiv. 58 et suiv. 63 et suiv. 69 et suiv. 167 et suiv. 183, 184, 186 et suiv. 287 et suiv. 298 et suiv. 301, 302, 307, 308, 309, 310, 332, 333, 334 et suiv. 337 et suiv. 380 et suiv. 409 et suiv. 424 et suiv.; III, 570 et suiv. 611 et suiv. 615 et suiv.; IV, 3 et suiv. 16, 17, 22 et suiv. 52 et suiv. 56, 200 et suiv. 460 et suiv. 463 et suiv. 466 et suiv.; V, 7 et suiv. 21, 45, 87 et suiv. 815, 833, 834.

ANTYLLUS (Extraits d'). De l'ouvrage : *Sur les moyens de traitement*, I, 413 et suiv.

ANUS. Des maladies de l'anus; cataplasme contre l'inflammation et la sortie de l'intestin, VI, 609.

— Des fissures à l'anus, VI, 609.

— Des démangeaisons à l'anus; cataplasme et onctions, VI, 609.

— Des inflammations douloureuses de l'anus, VI, 609.

— Remèdes contre la débiscence de l'anus, VI, 306.

— Des ulcères de l'anus; médicaments desséchants, VI, 612.

— Liniments et suppositoires pour l'anus; manière de les appliquer; il faut les varier suivant la force et le tempérament du malade, II, 258, 259; V, 154, 891, 892.

ANXIÉTÉ (De l'). Ses causes et ses effets physiques, III, 212.

AORTE (De l'artère). Son trajet; ses ramifications, III, 526, 527.

APELLIDÈS, mécanicien, inventeur de la machine appelée *trispaste*, IV, 407.

APÉRITIFS ET PURGATIFS (Médicaments), V, 62, 65.

APHIDNE (Miel d'), I, 172.

APHRODISIAQUES. Énumération d'un cer-

tain nombre de substances aphrodisiaques et qui produisent des érections, V, 767, 768; VI, 614-616.

APHTHES. Ce qu'on entend par aphtes; naissent surtout chez les enfants; dangers qu'ils font courir, s'ils deviennent chroniques; emploi d'aliments et de médicaments légèrement astringents; quand l'enfant est à la mamelle, il faut faire suivre ce régime à sa nourrice; couleur des aphtes; médicaments recommandés pour les enfants d'un certain âge, V, 748, 749; VI, 585-587.

— Des aphtes chez les enfants; leurs différentes espèces; traitement qu'il faut employer; menus soins qui peuvent être utiles, III, 193; 194.

— Remèdes divers contre les aphtes, IV, 518; V, 206; VI, 55.

APOCOTTABISME (De l'). Définition de ce terme; utilité qu'on peut tirer de cette habitude en médecine, I, 408.

APOLLINAIRE (Onguent d'). Recette, V, 133 et 873.

APOLLONIUS DE PERGAME. Traité de cet auteur sur les Euporistes; ses défauts, V, 559; VI, 404.

APOLLONIUS (Extrait d'), III, 674, 675.

— Observations de ce médecin au sujet de l'emploi de la scarification (voy. ce mot), II, 64 et suiv.; IV, 20, 21, 814, 815; V, 575; VI, 413.

— Son opinion sur les suites des morsures d'un chien enragé, V, 418-419; VI, 222.

APOLLONIUS LA BÊTE (Monocle d'). Manière de l'appliquer; cas dans lesquels on l'emploie, IV, 306.

APOLLOPHANE (Malagme d'), V, 122 et 866.

- APOPLEXIE** (De l'). Emploi d'onctions par tout le corps; embrocations à la tête; boissons; lavements, saignée, V, 408, 409; VI, 211.
- APOSCÉPARNISME** (De l'). Comment se produit cette fracture de la tête, IV, 177.
- APOSTÈMES**. Remèdes composés contre les apostèmes et contre les affections semblables, V, 117 et 861.
- APOTHÉRAPIE** (De l'). Sa définition; double but qu'on se propose en l'employant (voy. EXERCICE et FRICTION), I, 482, 483.
- Explication de ce terme d'après un passage de Galien, I, 655, 656.
- De l'emploi de l'apothérapie pendant les exercices; Oribase loue cette méthode; pourquoi; nécessité de combiner le repos et l'action pendant les exercices (voy. RÉTENTION DU SOUFLE), I, 486, 487.
- APPÉTIT**. Le manque d'appétit est souvent guéri par le coït, I, 542.
- APPÉTITS** (Des) contre-nature des femmes enceintes; moment où ils se manifestent, IV, 632 et 651, 652.
- APULIE** (Grémil d'). Échauffe au troisième degré, II, 508.
- desséchant, II, 521.
- AQUILON**. Vents que ce nom servait à désigner, I, 660.
- ARABIE** (Bdellium d'). Diurétique, II, 564.
- ARABIE** (De l'onoporde d'). Ses propriétés, II, 513, 578, 609.
- ARABIE** (De la pierre d'). Ses propriétés, II, 516, 563, 710.
- ARABIQUE** (Parfum sec dit l'), V, 155 et 892.
- ARACOS** et **ARACHOS**. Distinction du sens de ces deux mots, I, 39.
- ARAIGNÉE** (De l'). Remèdes contre ses piqures, IV, 626, 627.
- **VENIMEUSES** (Des). Remèdes contre leurs morsures, IV, 625, 626.
- ARBOUSIER** (De l'). Ses qualités, II, 650.
- ARCHÉGATHION**. Médicament indiqué par cet auteur contre l'éléphantiasis, VI, 201.
- ARCHIGÈNE** (Extraits d'), II, 146 et suiv. 202 et suiv. 270; III, 646-649; IV, 193 et suiv. 197 et suiv. 244 et suiv. 517 et suiv.; V, 459; VI, 262.
- Opinion d'Archigène sur l'usage des affusions d'huile, II, 337.
- Remède d'Archigène contre les érosions malignes des mamelles, IV, 629, 630.
- ARCHIMÈDE**. Inventeur de la machine appelée *trispaste*, IV, 407.
- ARCIGÈNE** (Collyre d') pour les yeux; recette, V, 139 et 879.
- ARCTIUM** (De l'). Ses différentes espèces; leurs propriétés, II, 617.
- ARCTURE** (Lever d'). Marque le commencement de l'automne dans le parallèle de l'Hellespont, II, 297.
- ARÉTHUSE** (Fontaine). Ses propriétés, I, 632.
- à Chalcis; ses propriétés merveilleuses, I, 335.
- ARGALOU** (De l'). Propriétés de cette plante, II, 671, 672; V, 631; VI, 495.
- ARGÉMONE** (De l'). Propriétés de cette plante, V, 439.
- ARISTION**, fils de Pasistrate. Critique les modifications apportées par son père à la construction du *trispaste*, IV, 412-415.
- Modifications qu'il apporte dans la construction du *glossocome* de

- Nymphodore; leur valeur, IV, 401-403.
- ARISTON. Comment il réduisait la luxation de l'humérus, compliquée de fracture, IV, 388.
- ARISTOLOCHE (De l'). Qualités de sa racine; propriétés de chacune de ses espèces; leurs usages, II, 616, 617; V, 603; VI, 436.
- ARISTOTE LE PHILOSOPHE (Extrait d'), III, 63 et suiv.
- Théorie d'Aristote sur la génération; théorie de ses disciples, III, 691, 692.
- ARIUSE (Vin d'), I, 202, 217, 348; V, 159, 166; VI, 7, 16; I, 348.
- Ses usages en médecine, I, 354.
- ARMARINTE (De l'). Propriétés de ses trois espèces, II, 658; V, 625; VI, 483.
- ARMÉNIE (Ellébore d'), II, 103.
- (Terre d'). Ses qualités; endroits où on la recueille; noms que lui donnent les habitants du pays, II, 706.
- ARMOISE (De l'). Ses deux espèces; leurs propriétés, II, 618; V, 604; VI, 438.
- ARMOISE BLANCHE (De l'). Son tempérament, II, 626.
- ARMOISE MARITIME (De l'). Ressemblance de cette plante avec l'absinthe; en quoi elle en diffère; ses propriétés, II, 683, 684.
- ARRIÈRE-FAIX (De l'). Sa position dans l'utérus; manière de l'extraire; cas divers qui peuvent se présenter; médicaments et traitement, IV, 632, 633, 652; VI, 346.
- ARROCHE (De l'). Propriétés de cette plante et de ses fruits, I, 76, 77; II, 619, 620; V, 604, 605; VI, 439, 440.
- ARSENIC (De l'). Ses propriétés, V, 604; VI, 437, 438.
- ARSTIN (Vin), I, 352.
- Ses qualités quand il est nouveau, I, 342.
- ARTÈRES (Des). Leur point de départ; leurs ramifications, III, 525-530.
- Tuniques qui composent les conduits artériels; leur nombre et leur nature, III, 327, 328.
- Cas où il faut inciser les artères; artères qu'il faut inciser; manière de pratiquer l'incision, II, 51-53; V, 19, 813, 814.
- Choix des artères qu'il faut inciser à la tête; manière de pratiquer la saignée des artères; précautions à prendre, II, 55, 56.
- Incision de l'artère entre le pouce et l'indicateur; témoignage de Galien II, 53, 54.
- ARTÉRIOTOMIE (De l'). Son usage dans l'antiquité et de nos jours; dangers qu'il présente, II, 764, 765.
- ARTICHAUT (De l'). Ses propriétés et son usage, I, 79, 80.
- ARTICULATIONS (Des). Plaies des articulations; en quoi elles diffèrent des plaies des parties charnues; médicaments à employer, V, 353; VI, 151, 152.
- Relâchement des articulations; remèdes convenables, V, 365; VI, 161.
- Affections fluxionnaires des articulations; principaux remèdes recommandés, IV, 608; V, 552, 553; VI, 391.
- ARTISAN (Machine de l'). Sa structure; parties constitutives; mouvement qu'elle produit, IV, 415-420.

- ARTISAN** (Machine de l'). Son action, la réduction de la luxation de l'humérus étant prise pour exemple, IV, 420 et suiv.
 — Figure, IV, 696, 697.
- ARTOMELI** (De l'). Préparation de ce mets, II, 863, 864.
- ASCALON** (Vin d'), I, 433, 649.
- ASCANIEN** (Ellébore du lac), II, 103.
- ASCARIDES** (Des) (voy. VERS, LAVEMENTS, HUILE DE CÈDRE), II, 216, 245.
- ASCIDIÉS** (Des). Leurs qualités; manière de les apprêter; localités où on les trouve, I, 151, 152.
- ASCLÉPIADE DE BITHYNIE** (Extrait d'), IV, 243 et suiv.
 — Cas de luxation observé par lui, à la suite d'une sciatique, IV, 244.
 — Remède composé d'Asclépiade contre plusieurs affections des yeux, V, 140 et 880.
- ASCLÉPIADES** (Les) de Gnide, II, 102.
- ASCLÉPIE** (Savon d'). Recette, V, 141, 142 et 881.
- ASPERGE** (De l'). Ses propriétés, II, 619; V, 604; VI, 438, 439.
 — Ses différentes espèces, I, 83.
- ASPHODÈLE** (Racine d'). Ses propriétés alimentaires; tige verte d'asphodèle, remède contre la jaunisse, I, 233; V, 173; VI, 25; II, 619; V, 604; VI, 439.
 — Manière de la préparer; son usage en temps de famine, I, 85, 86, 264.
- ASSAISONNEMENTS** (Différentes espèces d'), I, 275, 276.
 — Leur usage; danger qu'il y a à les prodiguer, I, 269.
 — (Mélange d'). Ses qualités et ses défauts, I, 276.
- ASSIMILATION** (De l'). Comment elle s'opère; par les organes, III, 28.
 — Ses différentes phases dans la bouche, dans l'estomac et dans le foie; action de chacun de ces organes sur les aliments, III, 32, 33.
- ASSOS** (Pierre d'). Comment on la choisit, V, 80.
 — Médicament destructif, II, 577.
 — Favorise la perspiration, II, 588.
 — Propriétés de son efflorescence comparées à celles de la pierre elle-même; opinion d'Oribase sur sa formation, II, 709, 710.
 — Ses efflorescences dessèchent sans irriter, II, 519.
 — Médicament subtil, II, 531.
- ASTER** (De l'). Ses propriétés, II, 619.
- ASTER AMELLE**. Répercussif, II, 490.
- ASTHMATIQUES** (Des). Qualités que doivent posséder les remèdes à employer; régime, V, 471, 472; VI, 277, 278.
 — Recettes diverses, IV, 550, 551; V, 472; VI, 277-279, 602.
- ASTHME** (De l'). Il peut être guéri par l'intervention de la fièvre quarte, IV, 87.
 — Fumigations à employer contre l'asthme; manière de les donner, II, 427.
 — Le vin de goudron employé comme remède contre l'asthme, I, 404.
- ASTRAGALUS POTERIUM** (De l'). Ses propriétés, II, 668.
- ATHÉNÉE** (Extraits d'), I, 10 et suiv. 337 et suiv.; II, 291 et suiv. 302 et suiv.; III, 62, 63, 78, 79, 80 et suiv. 97 et suiv., 107 et suiv., 161 et suiv., 182 et suiv.
 — (Extrait du xxxe livre d'), I, 24, 25, 26.

- ATHÈNES** (Agourre d'), II, 102.
- ATHÉRÔME** (De l'). Caractères qui le distinguent du stéatome et du mélicéris; manière de l'opérer, IV, 9, 10.
- Manière de faire l'opération de l'athérôme au coude et aux paupières, IV, 10, 11.
- ATHLÈTES**. Opinions des anciens sur la vie des athlètes, I, 651, 652.
- (De la nourriture des), I, 576, 577.
- ATMOSPHÈRE**. Influence de l'état de l'atmosphère sur la santé; corrélation entre cet état et la constitution du sujet; règle qui doit présider au choix du séjour, V, 236, 237; VI, 73, 74.
- Influence de l'état de l'atmosphère pendant et après la saignée sur les malades, II, 24, 25.
- ATROPHIE** (De l') des yeux; différence entre l'atrophie et la phthisie des yeux; traitement et médicaments, V, 450, 451; VI, 256.
- ATTALE** (Emplâtre d'). Ses usages; recette, V, 96, 97 et 849, 850.
- ATTELLES** (Des). Leur forme; leur emploi; préceptes d'Hippocrate à ce sujet; endroits où il serait dangereux de les placer; temps qu'elles doivent rester en place, IV, 127-129.
- ATTIQUE** (Miel de l'), I, 169, 170, 172.
- ATTRAYANTS** (Médicaments), V, 66.
- ATTRACTIFS** (Des emplâtres). Leur action en cas d'induration, de squirre et d'inflammation, IV, 610.
- AUTOMNE** (De l'). Influence de l'automne sur le tempérament; soins qu'il faut prendre de sa personne; boissons et aliments à éviter, III, 188.
- Régime à suivre pendant l'automne; coït, alimentation, V, 579, 580; VI, 416, 417.
- AUBRIÉTIE DELTOÏDE** (De l'). Qualités de la graine de cette plante, II, 684.
- AUGMENT** (De l'). Cas où l'on peut laisser dormir le malade pendant l'augment, I, 445.
- AUNÉE** (De l'). Propriété de ses racines; leur composition, II, 632.
- AURONE** (De l'). Ses propriétés; amère et nuit à l'orifice de l'estomac; qualités de sa cendre, II, 604.
- AUTOPTYRE** ou **PAIN DE MÉNAGE**. Sa préparation, I, 257.
- AUTRUCHE** (Estomac d'). Propriétés qu'on lui attribue, I, 108, 109.
- (Chair d'). Ses qualités, I, 106-107.
- AUVENT** (De la fracture en). Ses deux espèces; opération à pratiquer dans chaque cas, IV, 165, 166.
- AVANT-BRAS** (De l'). Os qui servent à le former; cubitus et radius; leur forme; leur place respective, III, 412-414.
- Muscles qu'on remarque à l'avant-bras; muscles de la partie intérieure et muscles de la partie extérieure du membre; leur nombre, leur place; leur rôle, III, 457-459.
- AVERSION POUR LES ALIMENTS** (De l'). Comment il faut y remédier (voir **LAVEMENTS**), II, 345, 346.
- AVOINE** (De l'). Ses usages; manière de la préparer; ses qualités, I, 29, 30.
- échauffante, I, 249; V, 180; VI, 34.
- (Bouillie d'). Son utilité, I, 288.
- Manière de la préparer; ses usages, V, 188, 189; VI, 39.
- Qualité du cataplasme d'avoine, II, 624; VI, 445.

- AVORTEMENT. Signes qui présagent un avortement; état des seins, écoulements sanguins mensuels, rougeur du teint, fièvres, III, 58-60.
- amené par l'usage du vin à l'ellébore, I, 405.
- causé par les suppositoires, II, 255.
- AXES (Des). Leur rôle dans les machines; axes saillants et axes cachés, IV, 342.
- AXOÛZE (De l'). Ses qualités; différences entre elle et la graisse proprement dite, II, 731, 732.
- AZUR DE CUIVRE (De l'). Ses propriétés, II, 715.

B

- BAINS (Des). Emploi des bains au milieu du jour; espèce de bain qui convient à chaque âge; emploi des onctions, III, 174, 175.
- Emploi et utilité des bains dans la première enfance; dangers qu'ils peuvent faire courir par la suite, III, 154-156.
- Théorie du bain pour les adolescents, III, 145, 146.
- Distinction de quatre parties dans le bain complet : air chaud, eau chaude, eau froide, essuyage; effet de chacune de ces parties sur le corps,
- Utilité de la première partie du bain, II, 371-373.
- Utilité de la seconde partie du bain, II, 373.
- Utilité de la troisième partie du bain, II, 373.
- Cas où l'usage des bains amène des horripilations (voy. ce mot), II, 371.
- De la friction détersive dans le bain; ne doit être employée qu'en cas de malpropreté ou de démanaison; comment il en faut amortir l'effet, II, 373, 374.
- Il faut dans le bain prévenir la fatigue excessive; disposition du local; température de l'eau, II, 374-376.
- BAINS (Des). Précautions qu'il faut prendre pour les malades après l'administration du bain; il faut amener des sueurs abondantes, ou leur faire des onctions, II, 376-378.
- Il ne faut pas se baigner après avoir mangé ou après avoir bu des liqueurs fortes; il ne faut aussi ni manger ni boire immédiatement après le bain, II, 378.
- Personnes auxquelles les bains ne conviennent pas, II, 378, 379.
- Cas dans lesquels les bains conviennent, II, 379, 380.
- Comment on prépare des bains propres à faciliter la respiration; bains ramollissants contre les squirres avec ou sans inflammation, contre l'endurcissement, II, 381-383; V, 45, 46, 833, 834.
- (Emploi du), combiné avec l'usage du vin, I, 410.
- Du coit avant le bain, I, 547.
- Méthode pour réchauffer l'air intérieur du bain; emploi de la vapeur d'eau, II, 386.

BAINS (Des). Orientation des bains suivant Galien et Vitruve, II, 856.

— Manière d'user des bains dans l'antiquité; époque où a commencé l'emploi du bain à quatre parties; témoignages à ce sujet, II, 872-874.

— Usage chez les Romains du bain avant le repas; histoire de cet usage, II, 874, 875.

— Époques de l'année pendant lesquelles les anciens usaient des différentes espèces de bains, II, 879, 880.

— Histoire de l'usage des différents bains dans l'antiquité, II, 880-882.

— Des bains artificiels; leur usage; plantes qu'il faut y mêler pour leur donner des propriétés chaudes, II, 380, 381; V, 45, 46, 833, 834.

— Des bains d'eau douce; leurs propriétés différent avec la température; effets qu'ils produisent à la longue, II, 369, 370.

— Manière d'employer les eaux minérales en bain; douches d'eaux minérales, II, 385; V, 47, 48, 834, 835.

— minéraux naturels; leur action; énumération des différentes espèces de sources minérales, leur usage, II, 383-385; V, 46-48, 834, 835.

BAIN ANTIQUE (Du). Ses différentes phases, II, 865-873.

BAIN CHAUD. Son excellence; convient à tous les âges, V, 45, 833.

— Il ne faut pas y recourir trop souvent; dans certains cas il est utile; ses effets, II, 394, 395.

— Mauvais effets produits sur le corps par son usage prolongé; il faut éviter d'y habituer les enfants, II, 395, 396

BAIN FROID. De l'usage du bain froid; nécessité de s'y habituer progressivement, II, 390, 391.

— Âge, tempérament et caractère que doit avoir la personne qui s'y soumet; frictions préparatoires; comment il faut entrer dans le bain, II, 391.

— Ne convient qu'à ceux qui mènent une vie régulière; il ne faut pas le prendre après des fatigues, V, 44, 833.

— Température que l'eau doit avoir; il faut se faire frotter d'huile en sortant et manger abondamment, II, 391, 392.

— Effets du bain froid sur le corps et l'appétit; on peut redoubler le bain mais non le tripler; temps que doit durer le bain, II, 392, 393.

— Ses avantages; effets qu'il produit sur le corps et sur la digestion, II, 395.

— Usage de ce bain chez les Barbares, II, 396, 397.

— Moment de l'année auquel il faut commencer à s'y habituer; Agathinus préfère le printemps, d'autres médecins l'été, II, 397.

— Précautions qu'il faut prendre avant d'y entrer; il faut commencer par des exercices; il ne faut pas les pousser à l'excès, II, 397, 398.

— Il faut employer la friction à sec avant d'y entrer, au moyen du massage fait avec des gants de linge; la friction doit être faite à sec, II, 398, 399.

— Il faut que la friction préparatoire soit faite par le baigneur lui-même, II, 399, 400.

- BAIN FROID.** Température que l'eau doit avoir; l'eau de mer est préférable, II, 400, 401.
- Temps que le bain doit durer; mouvements qu'il faut y faire; suivant Agathinus, on peut entrer dans le bain, même après le repas, II, 401, 402.
- BALLE.** Emploi de la balle dans le jeu de paume; emploi de la petite balle; distinction de trois espèces de petites balles; effets de l'usage de chaque espèce; manière de s'en servir; emploi de la grande balle; emploi de la très-grosse balle; emploi de la balle creuse ou *sac*; ses inconvénients, I, 528-531.
- BALLES** (Les trois espèces de) d'Antyllus, I, 664.
- BANDAGES** (Des). Leur but est de maintenir le membre immobile dans la position donnée; points d'appui à donner au bandage suivant les parties; IV, 270-272.
- Leurs différentes espèces; bandages roulés; cas où on les emploie, larges ou étroits, parties du corps auxquelles ils servent, IV, 281, 282.
- composés; leurs différents noms et leurs différentes espèces, IV, 282-284.
- cousus; leur emploi, IV, 282.
- Manière de réunir les bandages avec l'aiguille; direction des points et des sutures, IV, 277-279.
- fendus; parties du corps pour lesquelles ils servent, IV, 282.
- Lésions qui ne peuvent supporter l'application d'un bandage; cas observé par Galien; comment il put y remédier, IV, 276, 277.
- BANDAGES** (Des). Il y a trois manières d'appliquer les bandages; bandages particuliers, IV, 280, 281.
- Manière d'appliquer les bandages aux genoux, aux aines, à la rotule, au jarret, IV, 275, 276.
- Quand on y fait un nœud, il faut éviter de le placer sur la plaie; place du nœud, IV, 279, 280.
- BANDAGE SIMPLE** (Du) pour retenir un membre; sert pendant la réduction, IV, 323.
- BANDES** (Des). De leur emploi dans les maladies, II, 420 et suiv.
- Manière d'appliquer les bandes; point d'où il faut les faire partir; influence de leur direction sur le mouvement du sang et des humeurs, IV, 110-112.
- Manière de les employer concurremment avec les compresses, IV, 120-122.
- Soins qu'il faut prendre quand on applique les bandes; il ne faut pas comprimer; temps que les bandes doivent rester en place suivant Hippocrate et suivant Galien, IV, 105-107.
- Mesure de la compression des bandes, suivant qu'elles sont posées le jour même de l'accident ou les jours suivants; comment cette compression doit s'exercer, IV, 112-114.
- Largeur et longueur de la bande; Galien la proportionne à l'étendue de la fracture; précepte d'Hippocrate, commenté par Galien, IV, 107-109.
- Qualités du linge qui sert à former les bandes, IV, 114, 115.
- BAR** (Du). Ses qualités nutritives, I, 112.
- de rivière, de haute mer, de vi-

- vier; qualités de chaque espèce, I, 132, 133.
- BAR** du Tibre; estimé des anciens et pourquoi, I, 591.
- BAR** et du **HIBOU MARIN** (Du). Leurs qualités, I, 131.
- BARBARE** (Emplâtre). Sens de ce terme, III, 706, 707.
- Ses effets; recettes, V, 99, 100, 851, 852.
- BARBIER** (Emplâtre dit du). Ses usages; sa composition, V, 120 et 864.
- BARBUE** (De la). Ses qualités, I, 132.
- BASE**, partie d'une machine, IV, 338.
- BASILIC** (Du). Sa composition; son emploi, II, 703.
- Ses propriétés, I, 82.
- Cataplasme au basilic; utile contre les morsures de scorpion, II, 365.
- BASSIN** (Du). Os qui forment le bassin; Galien les appelle *os sans nom*; leur nombre et leur place, III, 416.
- BASSUS** (Cygne de), nom d'un médicament composé, V, 133, 873, 874.
- BÂTONNET** (Du), partie des machines; son usage, IV, 345.
- BATTITURES** (Des) de métaux; leurs qualités en général et qualités de celles de chaque métal, II, 716.
- BAUMIER** (Du). Qualités du suc et de l'écorce de cet arbre, II, 621; V, 605; VI, 442.
- BDELLIUM** (Du). Propriétés tant du bdellium de Scythie que du bdellium d'Arabie; emploi du bdellium sec et frais, II, 622, 623; V, 606; VI, 443, 444.
- Signes qui prouvent sa bonté, V, 70, 71.
- Manière de le préparer pour les emplâtres, V, 94.
- BÉGALEMENT** (Du). Causes du bégaiement suivant Galien, III, 241, 242.
- Exemple de bégaiement; guérison amenée dans un cas par un meilleur usage des forces, III, 243.
- BÉLIER** (Viande de). Ses défauts, I, 270.
- BERCE** (De la). Qualités de sa graine et de sa racine, II, 691; V, 536; VI, 504.
- BERLE** (De la). Ses propriétés, I, 80; II, 686.
- BERNICLES** (Propriétés des), I, 145.
- BETTE**. Ses propriétés, I, 228; V, 171; VI, 22.
- Différentes espèces de bettes, II, 692; V, 638; VI, 511.
- Ses propriétés détersives; son utilité, I, 75, 76.
- (Suc de). Ses propriétés, I, 233; V, 173; VI, 25.
- Son action sur le foie, I, 233.
- Cataplasme de bette; utile dans les affections de la tête, II, 367.
- (Clystère à la). Recette, V, 841.
- (Lavement de). Son utilité, II, 208, 209; V, 32, 823.
- (Feuilles de). Utiles dans certains cas; on les mêle à la bouillie de lentilles, I, 289.
- (Bouillie de). Ses qualités; sa préparation, I, 262, 263.
- BEURRE** (Du). Manière dont il se forme; laits qu'on emploie pour sa fabrication; ses propriétés, I, 160; II, 725; V, 606; VI, 444.
- BIBASIS**. — Voy. **LACÉDÉMONIENNES** (Saut des).
- BIÈRE** (De la). Ses qualités; sa nature, II, 491, 636.
- BILE** (De la). Qualités générales de cette

- humour; couleurs diverses de la bile; usage de ce signe pour reconnaître ses propriétés; qualités spéciales de la bile des quadrupèdes et des oiseaux; manière d'employer la bile comme médicament, II, 725-727.
- BILE.** Échauffe plus ou moins, suivant l'animal qui la fournit, II, 504, 505.
- Du réservoir de la bile que Galien appelle *vessie biliaire*; veines et nerfs qui viennent s'y insérer; canal dit *cholédoque*, III, 364, 365.
- Maladies de la bile; traitement, VI, 128, 129.
- Maladies de la bile aggravées par l'usage du vin sucré, I, 343.
- Vomissement de la bile; manière de l'arrêter; vomissements de bile noire, V, 319; VI, 123.
- Distinction de la bile suivant sa couleur, I, 653.
- BITHYNIE** (Épeautre-froment de), I, 9.
- (Vin aminéen de), I, 349.
- (Mauvais vin de), I, 221; V, 168; VI, 18.
- BITUME.** Le bitume noir est falsifié, V, 70.
- Comment il faut faire cuire le bitume pour préparer les emplâtres, V, 92.
- BLANC** (Remède) contre les pustules; recette, V, 99 et 851.
- BLÉS** (Magasins à). Note sur leur aménagement dans l'antiquité, I, 555.
- BLÈTE** (De la). Ses qualités, II, 623; V, 606; VI, 444.
- BLITE** (De la). Ses propriétés, I, 76, 77.
- BOEUF** (Chair de). Ses qualités, I, 91.
- Époque où l'on doit en user, I, 15.
- BOGUES** (Des). Leurs qualités, I, 128.
- BOIS PUANT** (Du). Ses propriétés; action de chacune des parties de cette plante, II, 613.
- BOISSONS.** Manière d'en user après le repas; influence des diverses boissons sur l'intérieur du corps, I, 429, 430.
- Méthodes pour refroidir les boissons usitées chez les anciens, I, 625-628.
- que l'on peut boire immédiatement après leur préparation; boissons qu'il faut laisser se clarifier, I, 367, 368.
- qui provoquent les règles; ingrédients qui servent à les composer, II, 597-599.
- utiles aux gens faibles, I, 284.
- Maladies et moments où l'on doit donner les différentes boissons, I, 414-417.
- qui conviennent aux malades; les boissons macérées conviennent contre le flux de ventre; boissons aux fruits, V, 191, 192; VI, 41, 42.
- BOISSONS ALIMENTAIRES**, obtenues par trituration, macération ou décoction; propriétés comparatives de chaque espèce, I, 286.
- Manière de les obtenir; ingrédients qu'on mêle au pain, V, 185, 186; VI, 38, 39.
- BOISSONS ASTRINGENTES.** Utiles dans les fièvres; manière de les préparer, I, 427.
- BOUC** (Viande de). Ses défauts, I, 92, 270.
- (Urine de). Est dit-on un fébricitant; employé comme tel par les peuples d'Afrique, IV, 85.
- BOUCAGE** (De la). Son action, II, 645.
- BOUCHE.** Moyens de donner une bonne

- odeur à la bouche; substances à mâcher, V, 737, 738; VI, 573.
- BOUCHE.** Inflammation de la bouche; traitement; purgation et évacuations en cas de pléthore; remèdes extérieurs, une fois l'inflammation mûre, on emploie les résolutifs, V, 746, 747; VI, 583, 584.
- Ulcères de la bouche; leur nature diverse; médicaments qui conviennent à chaque espèce d'ulcère; cas où il faut craindre l'apparition d'un sphacèle; remèdes à employer dans ce cas V, 747, 748; VI, 585.
- Ulcérations putrides de la bouche; recettes de remèdes composés à employer; remède aux figues contre la sécheresse de la bouche, V, 756; VI, 596, 597.
- Médicaments contre les affections de la bouche. — Voy. STOMATIQUES.
- (Des affections de la), V, 746 et suiv.; VI, 583 et suiv.
- Médicament coloré contre toutes les affections de la bouche, IV, 548, 549.
- Liniment à leur usage, IV, 548.
- BOUILLIES** (Des). Leurs propriétés, I, 182.
- (De la préparation des), V, 183 et suiv.; VI, 37 et suiv.
- Nécessité de faire, dans certains cas, macérer les aliments, V, 184; VI, 38.
- faites avec des graines impropres à la panification; leurs mauvaises qualités, I, 296.
- BOULLIS** (Mets). Leurs qualités, I, 269.
- BOUILLON.** Influence d'une ébullition prolongée sur le bouillon, I, 268.
- BOULERRAUX** (Des). Leurs qualités, I, 132.
- BOULIMIE** (De la). Manière de restaurer les gens pris de boulimie, V, 315, 316; VI, 120. Voy. FAIM CANINE.
- BOURRACHE BÂTARDE** (De la). Son tempérament, II, 623.
- BOUVIER** (Du lacs du) ou lacs à sandales; on le fait avec le lacs croisé; employé pour la réduction de la maléole, à la mâchoire inférieure, IV, 257, 258.
- Figure, IV, 691, n° 4.
- BOUTON D'OR** (Du). Ses propriétés, II, 611.
- BOUTONS** (Des). Servent, dans quelques machines, à mettre les axes en mouvement, IV, 343.
- BRANCHE-URSINE** (De la). Propriétés des différentes parties de cette plante, II, 609; V, 600.
- BRAS** (Du). Luxations du bras; nombre des luxations du bras observées par Galien; Hippocrate n'en connaissait qu'une, celle de l'épaule; manière de les réduire; expériences de Galien, IV, 222-224.
- Artères du bras, III, 527.
- Veines du bras et de l'épaule; leur origine, leurs ramifications et leur trajet, III, 510-514.
- Nerfs du bras issus de la moelle épinière, III, 501, 502.
- Os du bras; sa taille, forme et usage de ses extrémités, III, 411, 412.
- (Saignée du). Manière d'y procéder; dangers à éviter; précautions à prendre, II, 28-30; V, 16, 17, 812.
- Veine qu'il faut choisir de préférer

- rence, suivant la complexion du sujet, II, 39-41.
- BREBIS** (Viande de). A quelle époque de l'année il faut la manger; comment il faut la cuire, I, 270.
- BRILLANTE**. Savon rendant la peau brillante; recette, V, 143 et 882.
- BRINDISI** (Huitres de), I, 147.
- BRONCHES** (Des). Explication de ce mot, III, 323.
- BRÛLANTS** (Remèdes), IV, 619, 620.
- BRÛLURES** (Des). Remèdes usuels contre les brûlures; cas où elles donnent naissance à des phlyctènes; liniments divers, notamment d'Adamantius, V, 333-335; VI, 136, 137.
- Remèdes composés contre les brûlures, IV, 619.
- BRUN** (Emplâtre). Sens de cette expression, III, 707.
- BRUYÈRE** (De la). Propriétés des feuilles et des fleurs de cette plante, II, 634.
- Médicament composé à la bruyère, V, 133 et 874.
- BUBONS** (Des). Différentes espèces de bubons; bubons ordinaires; leurs causes, leurs suites, III, 607.
- pestilentiels et contagieux; pays où on les rencontre; auteurs qui en ont parlé; leur origine; maladies qui les occasionnent, III, 607, 608.
- BUBONS** qui suivent la fièvre; symptômes qu'il faut en tirer, III, 606, 607; V, 378; VI, 173.
- Remèdes, IV, 610.
- BUCCHINS** (Des). Qualités de chacune des parties de leur corps; manière de les préparer; qualités de l'eau dans laquelle on les a fait cuire, I, 141, 142.
- Se corrompent difficilement, I, 239; V, 176; VI, 28.
- Emploi des buccins sous forme d'emplâtre; substances qu'on leur associe; maladies pour lesquelles ils sont utiles, II, 739, 740.
- (Médicament aux). Son usage; recette, V, 109 et 855.
- BUGLOSSE** (De la). Ses quatre espèces; leurs noms et leurs propriétés; manière d'employer chacune d'elles, II, 605, 606.
- (Racine de). Amère et astringente, II, 490.
- BUGRANE** (De la). Propriétés tant de la racine que de l'écorce de cette plante, II, 670.
- BUISSON ARDENT** (Du fruit du). Ses propriétés, II, 670; V, 630; VI, 493.
- BUPHTHALME** (Du). Ses qualités, I, 623; V, 606; VI, 444.

C

- CABARET** (Du). Propriétés de ses racines, II, 618; V, 604; VI, 438.
- Employé comme purgatif avec l'aloès, II, 264.
- CÂBLE DOUBLE** (Du lacs appelé). Manière de le faire, IV, 262, 263.
- CÂBLE DOUBLE** (Du lacs appelé). Manière de le faire au moment même où on l'emploie, IV, 264, 265.
- Manière de faire le câble double avec le câble simple, IV, 263, 264.
- Figure, IV, 691, n° 11.

- CÂBLE SIMPLE** (Du lacs appelé). Manière de le faire; son action, IV, 262.
- CADIX** (Salaïsons de), I, 267, 616.
- CADMIÉ** (Médicament composé à la). Recette, V, 96 et 849.
- CALAMINTHE** (De la). Ses propriétés; son action, II, 640; V, 615, 616; VI, 446, 447.
- Médicament composé à la calaminthe, V, 150 et 888; VI, 795.
- Clystère à la calaminthe; recette, V, 842.
- CALDARIUM** (Du). Sens de ce mot; description et figures de monuments; son rôle dans le bain antique, II, 868-871.
- CAMES** (Des). Leurs différentes espèces; manières de les manger; leurs qualités; localités où se trouvent les meilleures, I, 152-154.
- Leurs propriétés; leurs qualités suivant les lieux qu'elles habitent, I, 137, 138.
- (Petites). Se corrompent difficilement, I, 239; V, 176; VI, 28.
- CAMOMILLE** (De la). Ses propriétés; son action sur le corps; son emploi surtout sous forme d'huile, II, 700-702; V, 602, 603; VI, 434, 435.
- Ses effets; son emploi, VI, 491.
- (Vin à la). Mode de préparation, I, 433.
- CANCANUM** (Du). Composition et propriétés de cette plante, II, 642.
- CANCER AU SEIN** (Du). Traitement et remèdes composés, VI, 833, 834.
- CANICULE**. Époque où cette constellation se lève; sert à fixer le commencement des saisons, II, 297, 298.
- Moment de son lever suivant les différents auteurs anciens, II, 854.
- CANITIE** (De la). Recettes d'onguents contre la canitie, V, 701; VI, 534.
- CANNELLE** (De la). Ses qualités; propriétés de la petite cannelle, II, 648, 649.
- Quelle est l'espèce qu'il faut choisir, V, 71, 72.
- (De la fausse). Ses qualités et son action sur le corps, II, 643, 644; V, 617; VI, 449, 450.
- Feuille de la fausse cannelle; apparence extérieure de la cannelle d'une qualité inférieure, II, 660; V, 74, 75.
- CANNELLIER** (Du faux). Qualités de ses feuilles, II, 699.
- CAPILLAIRE** (Du). Son action, II, 607; V, 599; VI, 428.
- CAPPADOCE** (Pierres de). Leurs propriétés; leur origine, II, 711.
- Orge nue de Cappadoce, I, 9.
- CÂPRE** (De la). Ses propriétés; manière de la prendre, I, 233; V, 173; VI, 24.
- salée; ses propriétés, I, 233.
- CÂPRES** (Des). Leurs propriétés; — salées; mode de préparation et usage, I, 70, 71.
- CÂPRIER** (Du). Propriétés de l'écorce de la racine, du fruit, des feuilles et de la tige de cette plante; propriétés du câprier des pays chauds, II, 492, 642, 643; V, 616, 617; VI, 448, 449.
- Écorce de racine de câprier; détersive et incisive, II, 492.
- CAPUCHON** (Du). Ses qualités, II, 616.
- CARBONATE** de cuivre terreux (Du). Ses propriétés, II, 713.

- CARCINOMES** (Des). Leur cause; différentes espèces de carcinomes; ils sont incurables, mais on peut arrêter leurs progrès; médicaments utiles et régime du malade, V, 345, 346; VI, 145, 146.
- Différences entre les carcinomes et l'acrochordon; description des carcinomes par Xénophon, IV, 17, 18.
- Parties du corps qu'ils affectent; manière de les traiter, IV, 18, 19.
- CARDAMOME** (Du). Propriétés caustiques de ce médicament, II, 643; V, 617; VI, 449.
- Quel est le meilleur, V, 71.
- CARDIALGIE** (De la). Médicaments recommandés; cataplasmes, lavements, V, 667.
- Remède composé contre la cardialgie, V, 118 et 862.
- CARDIAQUE** (De la maladie). Régime; précautions à prendre; médicaments composés, IV, 555.
- Remèdes composés à cet effet, VI, 128.
- CARDOUSSE** (De la racine de). Ses qualités, II, 687; V, 637; VI, 505, 506.
- CAROTIDE** (De l'artère). Son origine; son trajet, III, 527.
- CAROTTES** (Des) ou *dauci*. Leurs propriétés; propriétés de la carotte sauvage, I, 87, 88; II, 626; V, 609; VI, 463.
- CAROUDES** (Des). Leurs propriétés, I, 70.
- Lentes à digérer, I, 238; V, 175; VI, 27.
- CAROUBIER** (Du). Qualités de cet arbre et de ses fruits, II, 647.
- CARPE** (Du). Os qui servent à le former; leur forme, leur disposition, III, 414.
- CARPE**. Des luxations du carpe; distinction de quatre espèces de luxations du carpe; opération; position à donner au membre, IV, 392, 393.
- Emploi du banc d'Hippocrate, IV, 447-449.
- CARPESIMUM** (Du). Ses qualités et son emploi; précautions qu'il faut prendre; lieux où l'on se procure ce médicament, II, 645.
- CARTHAGE** (Fourreaux en cuir de), II, 174.
- CARTHAME** (Du). Qualités vénéneuses de sa racine, II, 700.
- Ses propriétés émollientes; diverses manières de le préparer, II, 259, 260.
- Médicament purgatif; son action, II, 548.
- Manière dont les médecins de Carie l'emploient comme purgatif, II, 122, 123; V, 27, 819.
- laineux; ses propriétés, II, 619.
- CARTILAGE** (Du). Nature de cette substance, III, 320, 321.
- CARVI** (Du). Ses propriétés, I, 87; II, 643.
- CARYE** (Vases de), I, 370.
- CASTORÉUM** (Du). Ses qualités; son action, II, 735, 736; V, 618; VI, 450, 451.
- Utile dans les maladies de la poitrine et des poumons, II, 568.
- Remède délassant au castoréum; ses usages, V, 126 et 868.
- Emploi du castoréum comme sternutatoire, II, 452.
- CASTRATION** (De la). Ses effets physiques tant sur les animaux mâles

que sur les femelles, III, 44, 45.

CATAPHORA (Du). Manière de le dissiper; ventouses; sternutatoires; substances odorantes, I, 446, 447; V, 313, 314; VI, 119.

CATAPLASMES (Des). Ils doivent posséder des vertus multiples, être relâchants, amers et astringents tout à la fois; cas où l'une de ces qualités doit prédominer; cataplasmes pour les maladies des intestins, de l'hypocondre, du péritoine, de la vessie et de la matrice; cataplasmes pour les reins, la poitrine et la rate, II, 326-328; V, 42.

— Nécessité de bien examiner le principe prédominant de la maladie, pour y appliquer l'élément convenable; cataplasmes pour amener la transpiration, pour dissiper les humeurs, contre les inflammations squirreuses, pour les maladies de poitrine et pour les affections du poumon, II, 328-330.

— Cas où ils conviennent; qualités des différents cataplasmes; cataplasmes sans eau et avec eau; préparation de chaque espèce; emploi de cataplasmes contre l'inflammation des hypocondres, II, 337-339.

— Leurs différentes espèces; conseils sur la façon de les faire, V, 123 et 866.

— sans eau avec de la résine de térébenthine ou du miel; manière de les préparer; cas où il faut les employer, II, 342-344.

— Recettes de cataplasmes, II, 344-368.

— de farine de fèves et de cumin d'Éthiopie, de fenugrec, de petit

millet, d'écorce de Grenade, de lentilles, d'alphton sans sel, de raisins secs, de farine de fèves et de raisins secs, de pain et d'eau miellée, II, 340-342.

CATAPLASME dit *omélysis*, à la farine de lin et à l'huile; manière d'en modifier les propriétés; cataplasmes contre la tuméfaction des hypocondres; cataplasmes contre l'inflammation du foie et des intestins, II, 339, 340.

— Énumération des principaux cataplasmes; leur action; mode d'application, II, 455, 456.

— De quelques cataplasmes, V, 42-44 et 832.

— à l'ellébore sur le pubis; employé par quelques anciens comme purgatif, II, 143.

— Recettes et recommandations diverses, V, 845 et suiv.

CATARACTE (De la). Différences reconnues par les médecins modernes entre la cataracte et le glaucome; traitement de la cataracte et médicaments recommandés, V, 452-454; VI, 257, 258.

CATARRHE (Du). Il provient d'un afflux d'humeurs; danger qu'il y a à le mal soigner; traitement, médicaments et régime, V, 731, 732; VI, 565, 566.

— Remèdes contre le catarrhe, IV, 549.

CAUCHEMAR (Du). Sa nature suivant Oribase; symptômes précurseurs; il annonce généralement l'approche d'une maladie grave; traitement, évacuations, purgation, V, 402, 403; VI, 205, 206.

CAUSTIQUES (Médicaments), V, 66.

- CAUSTIQUES** (Médicaments). Remède caustique au nitre; ses usages, V, 132 et 873.
- CAUTÉRISATION** (De la). Différentes manières de la pratiquer, II, 409.
- CAVERNES**. Froides en été et chaudes en hiver; explication de ce fait, I, 332.
- CÉCUBE** (Vin du), I, 639.
- Explication de ce nom, I, 349.
- CÈDRE** (Du). Qualités des deux espèces de cèdre; résine de cèdre, ses propriétés; baies de cèdre, I, 228; II, 645, 646; V, 171, 618; VI, 22, 451, 452.
- Huile de cèdre; lavements à l'huile de cèdre contre les vers intestinaux, II, 245.
- Le cèdre était-il connu des anciens? Contradictions entre les auteurs; conclusion à ce sujet; résine de cèdre; autres substances qu'on tirait de cet arbre, II, 814-817.
- CÉLERI** (Du). Action de cette plante et de sa graine; distinction du céleri de montagne et du céleri de cheval, II, 683; V, 635; VI, 502.
- Ses propriétés; son usage, I, 80.
- Eau de céleri; ses propriétés purgatives et diurétiques; cas où il faut la donner; mode de préparation et d'administration, I, 390, 391.
- CÉLESTE** (Remède dit). Ses usages; recette, V, 133, 134 et 874.
- CÉLIAQUE** (Du flux). Diagnostic de ses différentes espèces; comment on peut reconnaître l'existence du téniesme, des maladies bilieuses, de la dysenterie, de la lienterie, des maladies du foie, V, 486-488; VI, 296-298.
- Du flux célique en général; remèdes qui conviennent dans tous les cas, IV, 567, 568; V, 490-493; VI, 298, 299 et 302.
- CÉLIAQUE** (Du flux). Arrêté par la boisson aux coings, I, 383.
- CELSE** (Extrait de), V, 804, 805; VI, 192 et suiv.
- CENDRES** (Des). Leur composition en général; action de l'eau sur la cendre; chaque bois transmet ses qualités à sa cendre, II, 692, 693.
- CENTAURÉE** (De la grande). Qualités de ses racines et de son suc, II, 646; V, 618, 619; VI, 652.
- âcre et astringente, II, 491.
- Clystère à la centaurée; recette, V, 841.
- De la petite centaurée; propriétés des rameaux, des feuilles et des fruits de cette plante; leur emploi, II, 646; V, 619; VI, 652.
- Usage de ce purgatif, IV, 597 et 646.
- de Dalmatie; propriétés de sa racine, II, 656.
- CÉPHALALGIES** provenant de maux d'estomac; le vin aqueux convient; pourquoi, I, 340, 341.
- CÉPHALÉE** (De la). Ce qu'on appelle ainsi; causes diverses de cette maladie; manière de les reconnaître, d'après la nature des douleurs éprouvées; traitement à suivre en conséquence, V, 691-693; VI, 529.
- CÉRAT** (Du). Emploi du cérat recommandé par Hippocrate pour les fractures les moins dangereuses; qualités qu'il doit avoir en pareil cas, IV, 115-117.
- au goudron; emploi de ce médicament contre les fractures, IV, 138.

- CÉRAT** aux quatre ingrédients, V, 117, 118, 861, 862.
- CERCEAU** (Exercice du). Son utilité; ses effets sur le corps; forme du cerceau et de la baguette; manière de le conduire; moment où il faut employer cet exercice, I, 521, 522.
- Course au cerceau; son usage dans l'antiquité, I, 662.
- CERCYLLIUS** (Garçon de). Tumeur squirreuse à la cuisse; traitement suivi; médicaments employés; guérison, III, 667, 668.
- CÉRÉALES**. Ce que les Grecs entendaient par l'expression correspondant à ce mot, I, 573, 574.
- Bonnes et mauvaises qualités des céréales, I, 4, 5.
- Caractères auxquels on reconnaît les céréales propres à être emmagasinées, I, 8, 9.
- ayant des propriétés atténuantes, I, 194; V, 156.
- Manière d'éprouver la qualité des céréales par l'eau ou par la coction, I, 3, 4.
- Maladies des céréales; opinion des anciens à ce sujet, I, 558.
- CERF** (Viande de). Ses qualités, I, 93.
- De la corne de cerf; son emploi, II, 735.
- CERFEUIL ANISÉ** (Du). Qualités de sa racine, II, 667.
- CERISES**. Relâchent le ventre, I, 243; V, 178; VI, 30.
- CERISIER** (Du). Qualités des fruits de cet arbre; leur action sur les intestins; cerises aigres, II, 646, 647.
- CÉRUSE** (De la). Ses qualités; action du feu sur elle; sert à fabriquer le fard minéral, II, 722, 723; V, 640; VI, 514.
- CÉRUSE**. Moment où elle doit être mise sur le feu pour faire un emplâtre, V, 89.
- CERVEAU** (Du). Anatomie du cerveau; sa première apparence; suture sagittale, dure-mère, sinus latéraux et sinus longitudinaux; description de ces différentes parties, III, 273, 274.
- Superposition de la pie-mère, de la dure-mère et du crâne; liens qui unissent celui-ci à la dure-membrane, III, 275-277.
- Sa substance ressemble à celle des nerfs; distinction de diverses parties dans le cerveau; fonctions et rapports de chacune de ces parties, III, 277, 278.
- Excrétions du cerveau; manière dont elles sont évacuées suivant Galien, III, 282, 283.
- Description des canaux d'excrétion qui se rendent aux narines (suivant Galien); de l'os ethmoïde, III, 283, 284.
- Description des canaux qui vont du cerveau au palais et de l'appareil du goût en général, III, 284-286.
- Énumération et description des nerfs qui partent du cerveau, III, 482-496.
- Rôle du cerveau dans la vie; correspond avec les organes des sens; ses fonctions en général, III, 217, 218.
- Manière de reconnaître le tempérament du cerveau par les yeux, la couleur des cheveux aux différents âges; cerveau bien tempéré, chaud, froid, sec, humide, chaud et sec,

- chaud et humide, froid et sec, froid et humide, V, 247-250; VI, 81-83.
- CERVEAU (Du).** Signes de la bonne conformation du cerveau; ils sont au nombre de cinq, III, 204.
- Diminution du volume du cerveau; ses causes; ses suites, III, 289, 290.
- De l'inflammation du cerveau; signes de cette inflammation; déhiscence des sutures; emploi de la saignée, de cataplasmes et d'embrocations, V, 416; VI, 217.
- Temps que la maladie dure généralement; symptômes; l'inflammation existe aussi quelquefois dans les tuniques du cerveau; traitement, VI, 217-220, 529, 530.
- Inflammation de la membrane du cerveau; dangers qu'elle fait courir; tumeur et autres symptômes; elle suit souvent une opération; remèdes généraux et remèdes locaux à employer, IV, 173-176.
- Inflammation du cerveau chez les enfants ou *siriasis*; ses signes; remèdes à employer, V, 207; VI, 55, 56.
- Érysipèle du cerveau; symptômes; traitement; saignée; médicaments refroidissants; alimentation moyenne, V, 416, 417; VI, 220, 221, 530.
- CERVILLE.** Ses propriétés, I, 229; V, 171; VI, 22.
- Son usage dans l'alimentation; ses qualités; manière de l'appréter, I, 100, 101, 267.
- d'une digestion lente, I, 237; V, 175; VI, 27.
- CESTRUM (Du).** Ses propriétés, II, 647.
- CHAÎNES (Des).** Leur utilité dans les machines, IV, 341.
- CHAIR des animaux jeunes;** passe facilement, I, 242; V, 177; VI, 30.
- CHAIRS (Contusions des).** Formation d'une *ecchymose* et épanchement sous-cutané; but du traitement à suivre; emploi de divers remèdes suivant les parties, V, 347, 348; VI, 146, 147.
- De la diminution des chairs; méthode pour amener l'amaigrissement en changeant le tempérament; régime atténuant et desséchant; onctions, eaux minérales, frictions, exposition au soleil, bains à la soude, V, 237-239; VI, 74, 75.
- CHAISE.** Du mouvement passif sur une chaise; manière de le régler suivant les cas; son emploi dans les fièvres, I, 519, 520.
- CHALAZES (Des).** Cataplasme aux figues recommandé, V, 718; VI, 550, 551.
- CHALEUR.** Cas où une fatigue excessive amène une chaleur immodérée du corps; régime refroidissant à suivre; traitement différent suivant l'âge et les occupations, V, 568-570; VI, 408, 409.
- CHAMBRE DU MALADE (De la).** Il faut apporter un grand soin à son choix; chambre du rez-de-chaussée et des étages supérieurs, grande et petite, basse et élevée; exposition de la chambre du malade; chambre blanche à la chaux, en pierres ou en briques, dont les parois sont peintes, II, 307, 308.
- CHAMEAU.** Usage de la chair de chameau dans l'antiquité, I, 585.

- CHAMPIGNONS** (Des). Leurs différentes espèces; propriétés de chacune d'elles, I, 89.
- Leurs propriétés vénéneuses, II, 666.
- Leurs effets divers; remèdes à employer, IV, 628, 629.
- Empoisonnement par les champignons; recettes de lavements à employer, II, 216.
- Étouffements amenés par les champignons; remèdes recommandés, V, 679; VI, 523.
- Remèdes pour ceux qui sont étouffés par des champignons, V, 147, 148 et 886.
- CHANCRES** (Médicament contre les), V, 110 et 856.
- Autre médicament contre les chancres et les ulcères analogues, V, 110 et 856.
- CHANT FAUX** (Du). Ses différentes causes, III, 243, 244.
- CHANVRE** (De la graine de). Ses propriétés, I, 43; II, 642; V, 616; VI, 447, 448.
- échauffante, I, 249; V, 181; VI, 34.
- CHAPELIÈRE** (De la). Ses propriétés, II, 674.
- CHAR À BRAS** (Mouvement passif dans un). Cas où il faut l'employer dans les fièvres; manière de le régler, I, 520.
- CHARDON** (Du). Qualités de la graine, des racines et de la tige de cette plante, II, 653.
- CHARDON À FOULON** (Du). Qualités de sa racine, II, 627.
- CHARDON BÂTARD** (Du). Ses propriétés, II, 609.
- CHARNIÈRES** (Des). Leur rôle dans quelques machines, pour réunir des parties habituellement pliées, IV, 341, 342.
- CHARON** (Gouffres de), II, 294.
- CHÂTAIGNES**. Bonnes à ajouter à la bouillie de millet, I, 287, 288.
- triturées dans les bouillies, elles resserrent le ventre, I, 291.
- CHAUD**. Sensation produite par la présence du chaud, suivant le degré de chaleur que le corps possède; action des substances tempérées sur le moment et à la longue; action des substances plus chaudes, II, 498, 499.
- Distinction de quatre degrés de chaud dans les médicaments simples, II, 497, 498.
- CHAUDS** (Des tempéraments). Méthode pour les corriger; régime: exercices particuliers, évacuations, bains, diurétiques, sudorifiques, V, 259, 260; VI, 88, 89.
- Cas où la chaleur et l'humidité sont combinées; traitement recommandé, V, 266, 267; VI, 93.
- CHAUX** (De la). Galien la compare à la cendre; ses propriétés médicales, II, 693.
- vive; traitement qu'on lui fait subir; action de la chaux dans chaque état, II, 721; V, 639; VI, 512.
- CHÉLIDOINE** (De la). Propriétés des différentes espèces de chélidoine, II, 702.
- CHEMINÉES** (Des). Les anciens connaissent-ils les cheminées? Discussion et textes à ce sujet, II, 883, 884.
- CHÉMOSIS** (De la). Sens de ce mot; traitement de cette maladie: saignée,

- purgation, collyres, fomentations, V, 446, 447; VI, 252, 253.
- CHÈNE (Du). Propriétés médicamenteuses des différentes parties de cet arbre, V, 610; VI, 466.
- CHEVIS (De la racine de). Ses propriétés, II, 686.
- CHEVELU (Du cuir). Traitement chirurgical des abcès du cuir chevelu, III, 570, 571.
- CHEVEUX. Quelles sont les substances qui altèrent les cheveux; épilatoires; danger que présente leur usage; médicaments atténuants, recettes, V, 697-700; VI, 532, 533.
- Recettes pour rendre les cheveux beaux, couleur d'or, noirs, V, 701, 702; VI, 534, 535.
- Remèdes composés pour les cheveux, V, 140 et 880.
- Remèdes qui amincissent les cheveux, V, 433, 434; VI, 243.
- De la chute des cheveux; ils tombent quand la peau est raréfiée; but du traitement; quelquefois les cheveux tombent pendant une maladie; recettes diverses, V, 697-699; VI, 432, 433; VI, 241-243.
- Médicament composé de Galien, IV, 544; V, 433; VI, 242, 243.
- CHEVILLES (Des). Servent à mettre les axes en mouvement, IV, 342.
- Remèdes qui expulsent les chevilles de la chair, V, 350, 351; VI, 149, 150.
- CHÈVRE (Viande de). Son usage, I, 15.
- A quelle époque on peut la manger; comment il faut la cuire, I, 270.
- De la corne de chèvre; son emploi, II, 735.
- CHÈVRE. De la siente de chèvre; employée comme rubéfiant; manière de s'en servir, II, 416, 417; V, 50.
- CHÈVREFEUILLE (Du). Qualités de son fruit et de ses feuilles, II, 673.
- CHICORÉE (De la). Distinction de différentes espèces de chicorée; leurs propriétés respectives, II, 683; V, 635; VI, 502.
- CHIEN (Chair de). Ses qualités, I, 94, 181.
- Usage de la chair de chien dans l'antiquité, I, 586.
- CHIENS ENRAGÉS. Remèdes contre la morsure des chiens enragés; influence du temps astronomique sur l'efficacité de ces remèdes, V, 682, 683; VI, 524. — Voy. RAGE.
- Autres remèdes contre les morsures de chiens enragés, V, 681; VI, 524.
- CHIENDENT (Du). Qualités de ses racines; propriétés du chiendent du Parnasse, II, 605; V, 599; VI, 426, 427.
- Son usage contre la pierre; propriétés de sa graine, VI, 427.
- Racine de chiendent; âcre et astringente, II, 490.
- CHIOS (Collyre de), V, 136 et 876.
- Mastix de Chios; échauffé au second degré, II, 507.
- desséchant, II, 521.
- favorise la perspiration, II, 584.
- Peignes de Chios, I, 139.
- De la terre de Chios; ses propriétés, II, 704; V, 608; VI, 474.
- Intermédiaire entre les échauffants et les refroidissants, II, 501; V, 53.
- détersive, II, 563.

CHIOS (Vin de). — Voy. ARIUSE.

CHIRON (Panacée de). Échauffe, II, 503.

— Vigne de Chiron ou couleuvrée; favorise la perspiration, II, 588.

— purgatif, II, 106.

CHIUS. Opinion de cet auteur sur l'existence des ligaments suspenseurs des ovaires, III, 375.

CHOLÉRA (Du). Origine de cette dénomination, II, 836.

— Ses effets, IV, 97.

— Ses causes; remèdes et médicaments composés à employer, IV, 566, 567.

— Produit par l'abus du pastèque, du melon, I, 228; V, 171; VI, 22.

— Manière de le prévenir par des vomissements et des fomentations; crise mortelle; petits remèdes à employer; alimentation; usage de réchauffants, V, 668-670.

— Usage du diacode et de l'eau froide contre le choléra; médicaments qu'il faut généralement employer; embrocations sur le ventre; frictions sur la peau, I, 380, 381.

— sec; causes de cette maladie; remèdes qu'il faut employer; recettes de lavements, II, 236, 237.

CHORION (Du). Formation et configuration de cette membrane; son utilité, III, 72-74.

CHOU (Du). Ses propriétés; son usage, I, 76.

— Qualités de la tige une fois brûlée, du chou sauvage et du chou marin, II, 651, 652; V, 621, 622; VI, 458.

— Relâche le ventre, I, 240; V, 176; VI, 28.

CHOU. Desséchant et nuisible à la vue, I, 252; V, 182; VI, 36.

— Remarque sur les propriétés que lui prêtaient les anciens, I, 569, 570.

— Manière de préparer le chou; assaisonnements qu'il faut y mêler; ses effets sur la santé; affections contre lesquelles son emploi est utile, I, 278, 279.

— Manière de le faire cuire quand on veut qu'il relâche le ventre, I, 241; V, 176; VI, 29.

— bouilli deux fois, resserre le ventre, I, 247; V, 179; VI, 34.

— Cataplasme de chou; manière de le préparer; on emploie aussi son suc; il sert contre les gonflements des glandes et les érépèles, II, 366.

— cru, excellent contre la goutte, I, 279.

— lisse; son suc, mêlé au carthame, est un purgatif; manière de préparer ce remède, II, 261.

— marin; employé comme purgatif, II, 120.

CHYPRE (Cendres de). Médicament astringent, II, 587.

CICATRICES. Liniments qui rendent la peau d'une couleur uniforme après une cicatrice, IV, 614.

— Médicaments contre les cicatrices, V, 116, 117 et 860.

— noires; manière de les faire disparaître, V, 359; VI, 155, 156.

CICATRISANTS (Médicaments), V, 65, 66.

CIGUË (De la). Ses propriétés, II, 655.

CIMOLE (De la terre de). Ses proprié-

- les; action du lavage sur elle; influence des liquides qu'on y mêle, II, 704.
- CINABRE (Du). Ses propriétés, II, 715.
- CINTIUS (Médicament anodin de), V, 149 et 887.
- CIRCONCISION (De la). Elle peut être nécessitée par l'état de gangrène du prépuce; quelquefois il n'y a pas hémorragie; quelquefois elle se produit assez abondante, IV, 469, 470.
- CIRCULAIRE (Du bandage), dit d'Hippocrate. Son action; son emploi, IV, 324.
- CIRE (De la). Ses qualités; son emploi en médecine comme récipient pour les autres médicaments, II, 648; V, 619; VI, 453.
- Caractères de la meilleure cire, V, 72.
- Manière de faire cuire la cire pour les emplâtres, V, 91.
- Proportions à observer entre l'huile et la cire dans les différents médicaments, V, 83, 84.
- Emploi de la cire pour la cuisson de la chair d'animaux lardés, I, 272.
- CIRSIIUM ÉTOILÉ (Du). Son emploi comme purgatif; maladies contre lesquelles il est utile, II, 116, 117.
- CISTE ou LADANUM (Du). Influence du climat sur ses qualités; qualités du ladanum proprement dit, II, 649, 650.
- CISTAE (Du). Qualités de ses racines, II, 665; V, 628; VI, 489.
- CISTRUS (Du). Ses propriétés et propriétés de l'hypociste, II, 649.
- CITRON (Partie extérieure du). Ses propriétés, I, 227; V, 170, 171; VI, 21.
- CITRON. Divisions intérieures de ce fruit; propriétés respectives du zeste, de la partie acide et de la chair, I, 72, 73.
- CLAVICULES (Des). Leur forme; leurs attaches, III, 411.
- Muscles des clavicules; leur place et leurs fonctions, III, 462.
- Fracture de la clavicule; suites de cette fracture; bandes à employer; position du malade suivant les cas, IV, 143-145.
- CLÉMATITE (De la). Son usage comme purgatif, II, 117.
- CLÉON (Collyre de). Ses usages; sa composition, V, 137 et 877.
- Collyre astringent de Cléon, V, 139 et 879.
- CLIMATS (Des). Causes déterminantes des climats; position géographique et configuration du sol; exemples; orientation; influence des eaux et des vents, du voisinage de la mer; climats tempérés, II, 293, 294.
- des pays de plaines; influence des coteaux sur les climats; — chauds et froids; division de la terre en zones de climats; II, 310-313.
- CLINOPODE (Du). Ses qualités, II, 650.
- CLITORIUM en Arcadie, eau merveilleuse qu'on y trouve, I, 335.
- CLITORUS (Eau du), I, 632.
- CLYSTÈRES. De l'administration des clystères; témoignages anciens à ce sujet, II, 837, 838.
- Recettes de clystères répétés, V, 841.
- CNICUS FEROX (Du). Propriétés de sa racine et de sa graine, II, 609; V, 600; VI, 430.

- COCCYX** (Du). Sa forme; sa place; sa nature, III, 408.
- COCHON** (Chair de). Ses qualités, I, 91.
- Époque où l'on peut en user, I, 15.
- Pieds de cochon; leurs propriétés, I, 96, 97.
- CŒUR** (Du). Rôle du cœur dans la vie, III, 218.
- Son utilité; sa nature propre; différence entre lui et le foie; partie du sang qu'il sert à former, III, 34.
- Substance du cœur; sa place; pourquoi est-il à gauche plutôt qu'à droite? III, 332.
- Parties du cœur; ouvertures intérieures (*valvules*); communication du cœur avec les vaisseaux avoisinants et avec les poumons, III, 332-334.
- Os qui se trouve à la base du cœur; ce n'est souvent qu'un cartilage; enveloppe du cœur et veines qui s'y rattachent, III, 335.
- Forme du cœur; ses ouvertures; importance de chacune de ses parties, III, 335-337.
- Manière de reconnaître le tempérament du cœur; par la respiration, l'aspect extérieur et la forme de la poitrine; par le caractère du sujet, V, 254-256; VI, 85, 86.
- Des palpitations de cœur; saignées périodiques, V, 473; VI, 279.
- CŒUR DES ANIMAUX** (Du). Ses qualités nutritives, I, 103.
- de digestion lente, I, 237; V, 175; VI, 27.
- COGNOLS** (Des). Salaisons de cognols; leurs qualités, I, 155.
- COINGS**. Leurs propriétés, I, 226.
- Manière de les apprêter, I, 274.
- Qualités de la gelée de coings; manière de la préparer, I, 63, 64.
- Boisson aux coings; mode de préparation; son action; son usage dans les fièvres, I, 427.
- Adjonction du miel et son utilité, I, 382, 383.
- Vin aux coings; manière de le préparer; ses propriétés, I, 399, 400.
- mêlés à la bouillie de lentilles, utiles contre la diarrhée, I, 289.
- Médicament composé au suc de coings, V, 150, 888, 889.
- COÏT** (Du). Question de savoir si le coït est ou n'est pas favorable; sentiments de Galien et d'Épicure à ce sujet; conditions dans lesquelles il faut s'y livrer; moment qu'il faut choisir, I, 536, 537.
- Ses effets suivant le moment auquel on s'y livre; personnes qu'il réchauffe et personnes qu'il affaiblit; accidents qu'il peut amener comparés à ceux qu'entraîne la continence (voir ce mot), I, 537, 538.
- Cas où il peut être utile; cas où il amène du refroidissement; remèdes qu'il faut alors appliquer (voir **EXERCICE PRÉPARATOIRE**); nourriture à prendre, I, 538-540.
- Il refroidit le corps; effets respectifs du coït naturel et de la pédérastie (voir ce mot); influence de la position sur le coït; moment où il est le plus fatigant; effets du coït sur le corps et sur l'esprit (voir ces mots); ses effets contre l'épilepsie (voir ce mot), I, 540, 541; III, 109-112.
- Il remédie à l'épuisement, au

- manque d'appétit, aux pollutions (voir ces mots), I, 542.
- Coït (Du). Âges, tempéraments et saisons favorables et défavorables au coït, I, 542, 543.
- Régime propre au coït, I, 543 et suiv.
- Temps propre au coït, I, 546-548.
- Circonstances qu'il faut éviter quand on veut se livrer au coït, I, 548, 549.
- Particularités observées par Rufus chez certaines personnes pendant le coït (voir MILET et CORINTHE), I, 550, 551.
- Usage du coït pendant la grossesse; règles à ce sujet, III, 102.
- Régime que doivent suivre ceux qui s'y livrent d'une manière habituelle, III, 112, 113.
- Méthode pour réparer l'amollissement causé par le coït, III, 151.
- Danger qu'il y a à employer trop souvent le coït; gens auxquels il convient; parties du corps auxquelles il peut nuire, III, 181, 182.
- Avantages qu'on retire du coït; natures aptes au coït; alimentation qui le facilite, V, 9-11, 807, 808.
- employé contre l'épilepsie, I, 667, 668.
- Bons et mauvais effets du coït; quand doit-on s'y livrer? Mauvais effets du coït sur les gens d'un tempérament trop chaud; manière de les pallier; onctions réfrigérantes; lame de plomb sur les reins, V, 86-88; VI, 419, 420.
- Position à prendre dans le coït; quelle est la plus favorable à la conception, V, 538; VI, 358.
- COLÈRE (De la). Ses causes et ses effets physiques, III, 211, 212.
- COLIQUE. Causes de la colique; effets de la diète; emploi de lavements et de narcotiques. V, 761, 762; VI, 604, 605.
- Traitement de la colique par les incisifs, notamment par l'ail; lavements à la graisse d'oie; médicament aux excréments de loup; précautions à prendre, V, 762-764; VI, 605, 606.
- La course est utile contre les coliques causées par des champignons vénéneux, I, 512.
- Remèdes composés contre les coliques et les ventosités; cataplasmes divers, V, 145, 146, 884, 885; VI, 606, 607.
- Recette de clystère contre la colique, V, 843.
- COLLE. D'où vient la meilleure; ses différentes espèces, V, 72.
- COLLIQUATION (De la). Ce qu'elle indique; moyens de guérison; régime froid, V, 311, 312; VI, 116, 117.
- COLLUTOIRES (Des). Leurs propriétés; moment de la maladie où il faut les employer, I, 413, 414.
- COLLYRES (Des). Sens de ce mot dans les auteurs anciens, II, 889.
- Distinction entre les collyres proprement dits et les collyres entiers; les premiers s'appliquent aux yeux; les autres aux organes, II, 432.
- Des collyres dits *humides*; leurs usages; recettes; propriété de ces collyres, II, 437, 438.
- Emploi des collyres dans les maladies de l'utérus et dans le traitement des fistules et des ulcères purulents; recettes, II, 432-434.

- COLLYRES** pour les yeux; manière de les préparer; il faut les faire au printemps, II, 434-436.
- Manière d'appliquer les collyres pour les yeux, II, 436, 437.
- Recettes de collyres; leurs usages; leur composition, V, 135 et 875.
- COLOBOME** (Du). Définition de ce terme; opération à pratiquer au sourcil, au front, aux pommettes, au nez (voir ces mots), IV, 56-59.
- COLOMBES**. Différentes espèces de colombes, I, 612.
- COLON** (Du). Description du colon; affections dont il est le siège; signes qui les font reconnaître; lavements à employer, II, 241.
- Affections du colon; position que les malades doivent prendre dans le lit, I, 438.
- Remèdes à employer; recettes diverses, IV, 576.
- COLONNE VERTÉBRALE** (Courbures de la). Emploi du banc d'Hippocrate pour obtenir leur réduction; partie qu'on ajoute à la machine pour produire le refoulement, IV, 449-451.
- COLOPHON** (Scammonée de), II, 102.
- COLOQUINTE** (De la). Ses propriétés; ses usages en médecine, V, 620; VI, 454.
- Manière de la préparer et de la donner; maladies pour lesquelles il faut l'employer, IV, 596, 597, 645, 646.
- Bouillie à la coloquinte; employée comme aliment pendant les fièvres; manière de la préparer, II, 272, 273.
- Utile contre l'éléphantiasis, II, 278.
- COLOQUINTE** (De la). Clystère à la coloquinte; recette, V, 841.
- Médicament sacré à la coloquinte; recette, V, 793.
- COLULIES** (Des). Leurs qualités; manière de les apprêter, I, 143.
- COMBAT SIMULÉ** (Du). Son utilité; ses effets; manière de le rendre utile, I, 525, 526.
- COMBAT EN ARMES** (Du). Époque de son invention; ses usages; ses avantages et ses inconvénients, I, 534, 535.
- chez les Grecs et chez les Romains, I, 666.
- COMPLEXION** (De la mauvaise). On appelle ainsi le commencement des maladies hydropiques; évacuations sanguines souvent répétées; régime; traitement par les eaux naturelles; emplâtres et boissons, V, 503, 504; VI, 315, 316.
- COMPRESSES** (Des). Leur forme; leur emploi en cas de fracture; cas où elles remplacent les bandes; cas où elles s'emploient concurremment avec elles, IV, 118-121.
- CONCEPTION** (De la). Circonstances qui doivent être réunies pour que la conception ait lieu, III, 53, 54.
- Moment où elle a le plus généralement lieu; signes qui l'indiquent; occlusion de la matrice; comment on peut distinguer cette occlusion naturelle de l'occlusion accidentelle, III, 54-56.
- Cas où la conception s'opère sans que la femme en ait conscience; essai d'explication, III, 68, 69.
- Moment où elle a lieu par rapport aux règles, III, 69, 70.

CONCEPTION (De la) supplémentaire; cas où elle a lieu, III, 70.

— Signes de la conception; époque des règles et des rapports sexuels; mouvements de la matrice, cardialgie; régime à suivre et précautions à prendre immédiatement après la conception; alimentation; exercices et bains, III, 98-100.

— Origine du mot *conception* suivant Soranus, V, 345.

— Régime à suivre au moment de la conception; moment où elle doit avoir lieu, avant ou après les règles, VI, 47.

— peut être empêchée par des humeurs mauvaises qu'il faut purger, ou par l'excès de froid; régime dans ce dernier cas, signes qui prouvent l'excès de froid dans la matrice, V, 533-535; VI, 354-356.

— Cas où la conception est empêchée par l'excès de chaleur de la matrice; signes qui l'indiquent; alimentation; médicaments à employer à l'extérieur; moment où le coït doit avoir lieu, V, 535, 536; VI, 356, 357.

— Cas où la conception est empêchée par l'excès d'humidité; régime sec, frictions, médicaments astringents, V, 536; VI, 357.

— Elle peut être empêchée par des humeurs épaisses ou pituiteuses, par la présence de gaz dans la matrice; régime qui convient dans chaque cas, V, 536, 537; VI, 357.

— Méthode pour rendre certaine la conception, pour obtenir un enfant mâle ou femelle; recettes pour conserver le fœtus, V, 776, 777; VI, 621, 622.

CONCEPTION (De la). Manières de l'empêcher; onctions, injections, boisons, V, 777, 778; VI, 623.

CONCOMBRES (Des). Leurs propriétés, I, 47, 48.

— Leur composition; action de la dessiccation sur leurs qualités; qualités du suc de concombre sauvage; qualités de leur racine, II, 685, 686; V, 635; VI, 502, 503.

— On mêle les concombres à la bouillie de lentilles, I, 289.

— (Graines de). On peut les mettre crues dans une bouillie au lieu d'huile, I, 291.

CONCOMBRE SAUVAGE (Du). Employé comme purgatif; maladies pour lesquelles il convient, II, 113, 114; IV, 597 et 646; V, 25, 26, 818.

— Racine de concombre sauvage; son usage comme purgatif, II, 119.

CONDILOMES (Des). Remèdes, VI, 186.

CONGRE (Du). Ses qualités, I, 135.

CONSOUDE (De la). Sa composition; ses qualités; distinction de deux espèces de consoude, II, 690, 691.

— Qualités de ces deux espèces, II, 496.

CONSTELLATIONS. Du lever et du coucher des constellations; sert à fixer le commencement des saisons, II, 296 et suiv.

CONTINENCE (De la). Ses effets sur les gens qui s'abstiennent du coït après l'avoir pratiqué; personnes auxquelles elle peut nuire; remèdes qu'il faut employer (voir EXERCICE PRÉPARATOIRE), I, 538, 539.

— employée comme remède contre l'épilepsie, I, 667, 668.

CONTRACTURE (De la). Définition de ce

- terme; parties du corps qui y sont sujettes; cas où l'opération est dangereuse ou impossible, IV, 22, 23.
- CONTRACTURE (De la).** Signes extérieurs qui font reconnaître qu'elle a un nerf pour objet; signes qui font reconnaître qu'elle a son siège dans la peau, IV, 23.
- Manière d'opérer quand la contracture a son siège dans la peau; elle diffère suivant la forme des parties malades; traitement consécutif à suivre; emploi de gouttières en plomb ou de contre-appuis; nécessité de faire l'opération à plusieurs fois, IV, 23-25.
- CONTUSIONS (Des).** Remèdes divers contre les contusions, V, 350; VI, 148, 149.
- du crâne; arrive souvent chez les enfants; traitement à suivre au cas où il s'est formée une collection purulente, IV, 167, 168.
- CONVERSATION (De la).** Ses effets nuisibles pendant certaines fièvres et quelques maladies; cas où elle peut être utile, I, 448.
- CONVULSIONS (Des).** Leurs causes; noms divers qu'on leur donne suivant la direction des déformations subies par le corps; convulsions qu'on peut guérir, IV, 582, 583; V, 421-423; VI, 224, 225.
- Remèdes contre les convulsions, V, 420; VI, 236, 237.
- CONYSE (De la).** Ses qualités; ses différentes espèces, II, 650, 651; V, 620; VI, 455.
- COPTON (Médicament dit).** V, 99 et 851.
- COQ (Testicules de), I, 274.**
- (Bouillon de vieux). Ses propriétés, II, 738.
- COQ (Du).** Relâche le ventre, I, 241; V, 176; VI, 29.
- Purgatif au bouillon de vieux coq, V, 152 et 890.
- COQUELOURDE (De la).** Qualités de cette plante; ses usages, II, 659.
- COQUILLAGES.** Manière de les conserver dans le sel, I, 593.
- Bouillon de coquillages, relâche le ventre, I, 241; V, 177; VI, 29, 30.
- CORAXUS (Du).** Ses qualités, I, 132.
- CORB (Du).** Ses qualités, I, 134.
- CORBEILLE,** partie des machines, IV, 345.
- CORDON OMBILICAL (Du).** Parties qui le composent; son rôle, III, 74.
- CORIANDRE (De la).** Sa composition; ses qualités, IV, 651; V, 620; VI, 455.
- amère, subtile et terreuse, II, 492.
- CORINTHE (Homme de).** Sa maladie; particularités qu'il éprouvait pendant le coït; régime prescrit; guérison, I, 550.
- CORNE DE CERF.** Médicament composé à la corne de cerf; sa composition, ses usages, V, 135, 874, 875.
- CORNOUILLER (Du).** Qualités du fruit, des feuilles et des jeunes pousses de cet arbre, II, 651.
- CORNOUILLES (De la boisson aux).** Manière de la préparer; elle a les mêmes propriétés que celle de coings, I, 384.
- CORPS (Du).** Structure du corps; importance de ce signe pour reconnaître la conformation intérieure; exemples à l'appui, III, 23-25.
- Médicaments pour réchauffer le corps, V, 219; VI, 63.

- CORPS (Du).** Effets favorables du coût sur le corps, I, 541.
- Qualités primordiales des corps; sont chauds ou froids, secs ou humides; ont ces qualités originairement ou par acquis; distinction des qualités possédées par un corps en acte ou en puissance, II, 473-475.
- CORYCOS.** Définition de ce mot; manière de s'exercer suivant l'âge de la personne; effets de cet exercice, I, 531, 532, 665.
- CORYZA (Du).** Du coryza chez l'enfant; traitement, V, 203-204; VI, 53.
- Remèdes contre le coryza, IV, 549; V, 732, 733; VI, 567-569.
- COS (Climat tempéré de),** II, 294.
- (Médecin de). Employait avec succès l'ellébore contre les affections carcinomateuses, II, 139.
- COSTUS (Du).** Sa composition; ses qualités, II, 651; V, 621; VI, 457.
- Pays divers qui le produisent; son aspect; ses qualités; falsifications, V, 72, 73.
- CÔTÉ (Douleurs de).** Remèdes divers, V, 475, 760; VI, 282, 283, 603.
- CÔTES (Des).** Fractures des côtes; traitement; cas où elles sont dangereuses, IV, 145, 146.
- De l'excision des côtes; manière de délimiter la partie à enlever; emploi du trépan et des scalpels; cas où la côte à enlever est cartilagineuse; soins à prendre pour cicatriser la plaie après l'excision, III, 582-585.
- COTTAGE (Jeu du).** Sa description, I, 643, 644.
- COTYLÉDON (Du).** Ses qualités, II, 651; V, 621; VI, 457, 458.
- COTYLÉDON (Du).** Refroidissant, répercussif, détersif, II, 492.
- COU (Du).** Muscles communs au cou et à la tête (voir ce mot), III, 437-441.
- Muscles qui sont propres au cou; leur double paire; leur disposition; leurs fonctions, III, 448-450.
- Nerfs qui viennent s'implanter sur les muscles qui font mouvoir le cou, III, 497.
- Traitement chirurgical des abcès du cou, III, 572.
- COUCHER (Du).** Maladies dans lesquelles il faut faire coucher le patient; la position à prendre dans le lit doit changer avec la maladie, I, 436-438.
- Du coucher du malade; il faut éviter de coucher par terre, ce qui est dangereux de tout point; forme et dispositions du lit; couverture du lit, ne doit être ni trop brillante ni à figures; le lit doit être propre, II, 309, 310.
- COUDE (Du).** Muscles qui servent à mouvoir l'articulation du bras; place et importance de chacun d'eux; route qu'ils suivent et point d'insertion, III, 454-456.
- Subluxation du coude; manière de la traiter; subluxation complète et incomplète; position de l'humérus dans chaque luxation; manière de les réduire, IV, 225-227.
- Distinction de quatre espèces de luxations du coude, suivant leur direction; réduction par la machine, par traction en bas, par traction en haut, par double traction, IV, 374-377.

- COUDE (Du).** Luxation du coude en avant; méthode de réduction; emploi d'un linge pour l'assurer; emploi des mains et non pas de la machine, IV, 228-231.
- Méthode de réduction par la machine; règles pour le mouvement du levier, IV, 377-379.
- Méthode de réduction par les machines, quand le membre est fléchi sans pouvoir s'étendre, IV, 391, 392.
- Méthode de réduction des quatre luxations du coude par la machine de l'Artisan; position à donner au patient suivant que la luxation a eu lieu en avant ou en arrière, IV, 428-432.
- Emploi du banc d'Hippocrate; position du malade; lacs à employer; cas particuliers, IV, 442-447.
- Bandage roulé pour le coude; manière de le former, IV, 314, 315.
- COUDES (Des).** Pièces de quelques machines; leur rôle; noms de leurs diverses parties, IV, 339, 340.
- COULEURS DES CORPS (Des).** On s'en sert pour reconnaître la nature des médicaments simples; exemples à ce sujet, II, 483, 484.
- COULEUVRÉE (De fil).** Ses propriétés, II, 612; V, 601; VI, 432.
- amère et astringente, II, 490.
- COUPÉ PAR LE MILIEU (Du bandage).** Manière de le disposer; convient contre le spasme cynique et la luxation de la mâchoire inférieure, IV, 306, 307.
- COURBÉ (Médicament).** Ses usages; sa composition, V, 121 et 865.
- COUREBURES (Des).** Malagme contre les courbures, IV, 610, 611.
- COURGES (Des).** Leurs propriétés, I, 184.
- Manière de les préparer; leurs qualités, I, 44-46.
- Manière de les accommoder, I, 305.
- On mêle quelquefois les courges à la bouillie de lentilles, I, 289.
- Manière de les assaisonner avec de l'origan, avec du poisson salé, I, 263.
- Mélange de poisson et de courges, V, 184; VI, 38.
- Effets contraires des courges, suivant qu'on les mange en premier ou en second lieu, I, 243; V, 177; VI, 30.
- De la manière de conserver les courges, I, 575.
- COURSE (De la).** Exercice violent; elle convient en été et en hiver; ses effets sur la constitution; cas où elle est utile (voir REINS et GONORRÉE, SCIATIQUE, COLIQUES), I, 511, 512.
- Différentes espèces de courses, proprement dite ou en ligne droite; *anatrochisme* et *péritrochisme* (voir ces mots); avec et sans vêtements; leurs effets, I, 512, 513.
- COUSINS (Des).** Remèdes contre leurs piqures, IV, 626.
- COUVERCLES (Des).** Pièce des machines; son usage, IV, 352.
- COUVERCLE ACCESSOIRE (Du).** Partie des machines; son rôle, IV, 345.
- CRABE (Du).** Sa forme; s'applique au carpe et aux doigts, IV, 316, 317.
- CRABES.** Leurs qualités, I, 239, V, 176; VI, 28.
- Cendres de crabes d'eau douce; leurs propriétés, II, 738.

- CRACHATS (Des).** Leurs couleurs; il faut aussi considérer la manière dont ils sont rendus et examiner leur aspect, V, 273, 274; VI, 99.
- CRÂNE (Du).** Plaie du crâne; cas où une grande partie du crâne a été dénudée; traitement à employer; nécessité de ruginer l'os; manière d'y procéder, IV, 153, 154.
- Fractures du crâne; il faut commencer par débrider la plaie; manière de faire cette opération, IV, 154, 155.
- Fractures du crâne; excision de l'os; instruments *cycliques* inventés du temps de Galien; manière de pratiquer l'excision, IV, 181, 182.
- Cas où la fracture se produit sur une suture; danger qu'il y a à opérer sur la suture même, IV, 182, 183.
- Traitement par la déligation; ses avantages et ses suites, IV, 183, 184.
- Nécessité de varier l'opération suivant l'état du malade; il faut y procéder lentement et attendre quelques jours pour la compléter, IV, 184, 185.
- Cas où, dans le pansement, on doit employer la déligation, quand les plaies se compliquent d'une tuméfaction spongieuse; manière d'appliquer le bandage, IV, 185-187.
- De la carie du crâne; ses diverses espèces; signes de la carie; ses causes; emploi de la sonde pour reconnaître l'état du crâne, IV, 187-190.
- Il faut refuser de traiter certains cas qui entraînent certainement la mort; pronostics qu'on peut tirer de l'état de la plaie, IV, 190, 191.
- CRÂNE (Du).** Traitement par la rugine ou par les médicaments desséchants; trépanation; excision de l'os malade, IV, 191-193.
- De l'épanchement sanguin à l'intérieur du crâne; manière de le reconnaître et de le guérir; cas où l'épanchement a lieu sous la membrane du cerveau; signes extérieurs de cette affection; ses suites, IV, 193, 194.
- Maladies du crâne; signes et pronostics dont il faut tenir compte; aspect de la plaie; signes favorables et signes dangereux; aspect de l'os, de la chair, état des yeux, des organes de l'odorat et de l'ouïe, de la face; écoulement d'urine, selles, IV, 197-200.
- CRASSE (De la).** Propriétés de la crasse des statues et de la crasse des palestres; composition et qualités de cette dernière, II, 682; V, 634; VI, 501.
- Qualités de la crasse d'homme, de celle de brebis, II, 730.
- des baignoires; ses propriétés, II, 625.
- CRATHIS.** Propriétés attribuées au fleuve Crathis, I, 631.
- CRESSON D'ALEP (Du).** Propriétés de sa graine, II, 643; V, 617; VI, 449.
- CRESSON ALÉNOIS (Du).** Ses propriétés, II, 656.
- CRESSON SAUVAGE (Du).** Son tempérament, II, 625.
- CRÈTE.** Herbes médicinales de l'île de Crète, I, 641.
- (Bryone de). Amère et astringente, II, 490.
- diurétique, II, 563.
- favorise la perspiration, II, 588.

- CRÈTE** (Bryone de). Propriétés des pousses et de la racine, II, 612; V, 601; VI, 432.
- Graine de bryone de Crète; médicament subtil, II, 528.
- (Dictame de). Ses propriétés hémagogiques, II, 190.
- échauffant, II, 502.
- Médicament subtil, II, 529.
- Médicament attractif, II, 580.
- provoque les règles, II, 595.
- (Pariétaire de). Refroidit, II, 509.
- douée d'un froid aqueux, II, 524.
- Sa composition; ses qualités, II, 611.
- Suc de réglisse de Crète, I, 374.
- (Sources de). D'un bon usage contre l'éléphantiasis, IV, 74.
- (Terre de). Médicament emplastique, II, 545.
- détersive, II, 563.
- Ses qualités, II, 705.
- (Tragium de). Le suc en est détersif, II, 562.
- (Vin de), I, 374.
- CRISE** (De la). Symptômes qui permettent de juger une crise qui vient d'avoir lieu, V, 269, 270; VI, 96.
- Signes qui permettent de prévoir le moment de la^e crise, V, 270; VI, 96, 97.
- CRITON** (Extrait de), VI, 397 et suiv.
- CROCHETS** (Des). Leur rôle dans les machines, IV, 341.
- CROUÉ** (Du lacs). Manière de le faire; son action, IV, 256, 257.
- Figure, IV, 691, n° 3.
- CROISEMENT LATÉRAL** (Du). Utile en cas de subluxation du genou, IV, 327.
- CRUCIANELLE** (De la). Qualités de cette plante, II, 652.
- CRUSTACÉS** (Des). Qualités de leur chair; énumération de leurs différentes espèces, I, 120, 121.
- Resserrent le ventre quand ils ont été bouillis, I, 247; V, 179, 180; VI, 33.
- CRÉSIAS**. Témoignage de ce médecin sur l'emploi de l'ellébore, II, 182.
- COBITUS**. Luxations isolées du cubitus; emploi du plinthium pour obtenir la réduction; règles suivant la direction de la luxation, IV, 379-381.
- CUIR** (Du vieux). Son action; son emploi comme médicament, V, 609; VI, 464.
- CUIRASSE** (De la). Manière de construire ce bandage; cas où il faut l'employer, IV, 311, 312.
- CUISSE** (De la). Veines de la cuisse; leur origine; leur trajet; leurs ramifications, III, 523.
- Luxation de la cuisse; elle peut avoir lieu dans quatre sens; emploi du banc d'Hippocrate pour la réduire, IV, 451-455.
- Excoriations des cuisses chez les enfants; remèdes, V, 207; VI, 55.
- Fissures des cuisses; remèdes, V, 778; VI, 623.
- CUISSON** (De la), I, 298, 299.
- Méthode pour obtenir la double cuisson, I, 264.
- Substances propres à l'accélérer, I, 272.
- CUIVRE** (Du). De la cuisson de cette substance et de ses congénères, sulfate de cuivre natif, deutoxyde de cuivre, cuivre pyriteux, fleurs de cuivre, vitriol bleu, sulfate de cuivre déliquescent, V, 88, 89.

- CUIVRE (Du).** Carbonate de cuivre; caractères du meilleur, V, 79.
 — De la battiture de cuivre; ses propriétés comparées à celles de la battiture des autres métaux, II, 716.
 — purgatif; manière de l'employer; maladies dans lesquelles elle convient, II, 124.
CUIVRE BRÛLÉ (Du). Ses qualités, II, 722.
 — Manière de le préparer, V, 83.
CUIVRE (Deutoxyde de). Qualités du meilleur, V, 79.
 — Deutoxyde de cuivre natif; astringent et âcre, II, 496.
 — Des fleurs de cuivre; qualités de ce médicament, II, 722.
 — Du cuivre pyriteux; ses propriétés multiples; emploi de ce médicament brûlé et non brûlé, II, 721, 722.
 — Sulfate de cuivre déliquescant de Chypre; apparence du meilleur, V, 81.
 — Sulfate de cuivre d'Égypte; comment il faut le choisir, V, 82, 83.
CUMES (Thons de), I, 157.
CUMIN (Lavement au). Utile en cas de rétention d'urine; manière de le préparer, II, 243, 244.
 — De la graine de cumin; ses propriétés, II, 654; V, 623; VI, 460, 461.
COMIN (Du) cornu; ses propriétés, II, 697.
CUPHI LUNAIRE. Recette du parfum ainsi nommé, V, 155.
CYCLADES (Miel des), I, 170, 172-173.
CYCLAME (Du). Ses propriétés; qualités de sa racine; distinction de deux espèces de cyclame, II, 653, 654; V, 624; VI, 462.
CYDNUS (Eau du). Son action contre la goutte, I, 335, 632.
CYGENE (Remède dit le). Ses usages, recette, V, 134 et 874.
CYNANQUE (De la racine de). Ses propriétés, II, 649.
CYNANQUE DROIT (Du). Toxique; ses propriétés, II, 616.
CYNIQUE (Du spasme). Sens de cette expression chez les anciens, IV, 672.
 — Remèdes particuliers pour cette espèce de paralysie, IV, 584 et 639.
CYPRESS (Du). Propriétés des feuilles, des jeunes pousses et des boules de cet arbre; son action, II, 654; V, 623; VI, 461.
CYRÈNE (Concombre de), II, 102.
 — (Gouet de), I, 84, 264.
 — (Résine de). Échauffe, II, 502.
 — (Du suc de). Ses propriétés, II, 670; V, 830; VI, 493.
 — Médicament subtil, II, 530.
 — attractif, II, 581.

D

- DALMATIE (Centaurée de).** Desséchante, II, 522.
 — Graine de centaurée de Dalmatie; échauffe au premier degré, II, 506.
DAMAS (Prunes de), I, 69.
DANSE. Usage de la danse; distinction de la danse et de la chironomie, I, 663, 664.
DANUBE (Pays voisins du). Leur climat, II, 293.
DAPHNÉ à feuilles d'olivier (Du). Ses propriétés, II, 700.

- DARTRE.** La natation convient en cas de dartre, I, 523.
- Remède composé contre les dartres, V, 129 et 871.
- DATTES (Des).** Leurs différentes espèces (voy. JÉRICO, ÉGYPTÉ); leurs qualités bonnes et nuisibles, I, 65, 66.
- grasses et sucrées; obstruantes, I, 237; V, 175; VI, 27.
- Boisson de dattes vertes; ses qualités; inférieure à celle de dattes mûres, I, 428.
- sucrées, échauffantes, I, 249; V, 180; VI, 34.
- âpres; leurs propriétés, I, 226; V, 170; VI, 21.
- âpres; resserrent le ventre, I, 245; V, 179; VI, 32.
- Cataplasme de dattes; manière de le préparer suivant la maladie, II, 359, 360.
- Médicament aux dattes, de Galien; recette; ses effets, V, 97, 98, 850.
- DATTIER (Du).** Ses propriétés; qualités du chou-palmiste, du fruit du dattier, du spathe, de la racine, II, 698, 699; V, 640; VI, 471.
- DAUCUS (Du).** Ses propriétés, I, 87.
- Qualités tant de l'herbe elle-même que de la graine; leur action, II, 626, 627; V, 609.
- DAUPHINS (Des).** Partie des machines, IV, 346.
- DAURADE (De la).** Ses qualités, II, 619; VI, 478.
- DÉCLAMATION (De la).** Sa définition; cas où on emploie la déclamation pour renforcer la voix ou guérir le corps; elle est un remède pour la voix à la suite d'une fatigue extraordinaire (voy. VOIX), I, 449, 450.
- DÉCLAMATION (De la meilleure méthode de).** Soins matériels qu'il faut prendre avant de commencer; choix des morceaux pour la déclamation; genres de poésie qui conviennent le mieux; manière de déclamer et de conduire la voix; temps que doit durer l'exercice, I, 451, 452.
- Excellence de la déclamation, I, 453.
- Défauts qu'il faut éviter dans la déclamation; nécessité de mettre en mouvement une grande quantité d'air; par conséquent, négliger les notes aiguës et les notes graves, I, 454, 455.
- De la déclamation considérée comme exercice; notes les plus avantageuses à ce point de vue; précautions à prendre, V, 7-9, 805, 806.
- DÉCLIN (Du)** dans l'accès; effets du sommeil pendant cette période, I, 442.
- DÉFAILLANCES (Des).** Différentes espèces de défaillances; signes de la défaillance amenée par l'abondance des humeurs crues; traitement, V, 303-306; VI, 112, 113.
- Signes qui prouvent qu'elles proviennent de la ténuité des humeurs; cas où la maladie est incurable; régime et nourriture, V, 306, 307; VI, 114.
- Énumération des causes ordinaires de défaillance, V, 307, 308; VI, 114.
- De la défaillance amenée par la vacuité; traitement; régime et boissons, V, 322; VI, 125, 126.
- De la défaillance causée par la plénitude; alimentation et boisson, V, 323; VI, 126.

- DÉFAILLANCES (Des).** Les défaillances peuvent être amenées par différentes causes; traitement applicable à chaque cas, V, 661; VI, 519.
- Défaillances causées par un flux de ventre ou par une déplétion immodérée; frictions; ligatures, V, 661; VI, 520.
 - provenant de plénitude; traitement: abstinence presque complète, V, 661; VI, 520.
 - causées par une hémorragie ou par des sueurs excessives; remèdes à employer; aération, V, 661, 662; VI, 520.
 - produites par une affection hystérique; fomentations locales; emploi d'odeurs, V, 661, 662; VI, 520.
 - produites par la faiblesse de l'orifice de l'estomac; emploi de topiques et de réfrigérants; frictions, V, 663; VI, 520.
 - par suite d'un afflux d'humeurs vicieuses ou de pituite à l'orifice de l'estomac; vomissements, suppositoires, évacuations, V, 663-665; VI, 520, 521.
 - produites par une chaleur excessive; traitement réfrigérant, V, 665; VI, 521.
 - causées par un refroidissement violent; emploi de réchauffants, V, 665; VI, 521.
 - par suite d'une fièvre maligne ou d'une inflammation; friction; suppression du sommeil et de l'alimentation, V, 665; VI, 521.
 - amenées par un excès de sécheresse; nourriture à petites doses, V, 665, 666; VI, 521, 522.
 - suivant une évacuation purulente soudaine; manière de ranimer le malade, V, 666; VI, 522.
- DÉFAILLANCES (Des) amenées par une obstruction; emploi des diurétiques, de médicaments incisifs, V, 666; VI, 522.**
- causées par une affection morale; manière de ramener la connaissance; vomissements, V, 666; VI, 522.
 - occasionnées par une douleur violente; fomentations et frictions, V, 666; VI, 522.
 - Remèdes contre la défaillance en général, IV, 560.
 - Emploi de respiratoires contre la défaillance, II, 428.
 - lentes et rapides; emploi du miel au verjus avec mélange de vin et de pain, I, 386, 387.
- DÉGLUTITION (Des organes de la).** Paralyse de ces organes; traitement à suivre, IV, 584, 639, 640.
- DÉLASSANTS (Remèdes) composés, V, 126 et suiv., 868.**
- DÉLOS (Lac de), I, 332.**
- DÉMANGEAISONS (Des).** Remèdes contre les démangeaisons non accompagnées d'exanthèmes, IV, 622, 623, 649.
- chez l'enfant; traitement, V, 204; VI, 53.
 - Cas où il est utile de provoquer les démangeaisons; cas où il faut les réprimer; démangeaisons qui ressemblent à la psore; médicaments à employer, V, 336, 337; VI, 139.
- DEMI-LUNE (De la).** Son usage dans les machines, IV, 344.
- DÉMOGRITE.** Sa recette contre les bubons, III, 607.
- DÉMOSTHÈNE (Collyre de).** Ses usages; recette, V, 139.

DÉMOSTHÈNE. Extrait de Démosthène, V, 446 et suiv.; VI, 252 et suiv.

DENTÉ (Du). Ses qualités, I, 134.

DENTITION (De la). Dangers qu'elle fait courir aux enfants; époque où elle commence; temps qu'elle dure; influence des saisons sur la dentition; moyens de faciliter la dentition; remèdes contre les convulsions amenées par la dentition, III, 190-193.

— Époques de la dentition; ses suites; onctions sur les gencives; application de laine sur les parties voisines; bains; remèdes desséchants et échauffants; remèdes contre les convulsions; moyens d'empêcher les enfants de se blesser les doigts, V, 204-206; VI, 54, 55.

DENTS (Des). Leur nombre; leurs différentes espèces; leur place; nerfs qui y correspondent, III, 401, 402.

— Remède pour rendre les dents blanches; recette, V, 133, 882.

— Remède contre les dents ébranlées, V, 145, 884.

— Remède préservatif pour les dents; recette, V, 145, 884.

— Médicaments pour les dents; leurs effets; recettes pour raffermir les dents chancelantes, diminuer les douleurs et les blanchir, II, 460, 461.

— Manière de conserver les dents; aliments qu'il faut éviter, V, 221; VI, 64, 65.

— ébranlées; causes de cet ébranlement, V, 738, 739; VI, 574.

— Affections des dents causées par un excès d'humidité; manière de les guérir; remèdes contre l'inflamma-

tion et les douleurs de dents, V, 739; VI, 574, 575.

DENTS (Des) rongées et corrodées; remèdes divers; quelques substances contre la corrosion des molaires, V, 740; VI, 575, 576.

— Remèdes contre le noircissement des dents; emploi de desséchants; douleurs de dents sans inflammation; traitement, V, 740; VI, 576, 577.

— Contre les douleurs de dents; collutoires et substances à mâcher; douleurs causées par le froid, V, 741; VI, 577, 578.

— Apoplegmatismes contre les douleurs de dents, V, 741, 742; VI, 578.

— Recettes pour faire tomber les dents d'elles-mêmes et sans causer de douleurs, V, 742; VI, 579.

— Des dents ou des molaires faibles, qui se brisent aisément ou qui sont agacées; remèdes divers, V, 742, 743; VI, 579, 580.

— Douleurs de dents; médicament composé pour les prévenir; médicaments qui donnent aux dents de l'éclat et de la beauté, V, 743; VI, 580.

— Substances qui donnent de la blancheur et de l'éclat aux dents, V, 744; VI, 581.

— Action du lait aigre sur les dents, I, 162, 164; V, 596, 597; VI, 422, 423.

DENYS LE BOSSU. Son témoignage au sujet des bubons pestilentiels, III, 607.

DÉPÔTS (Des). Cas où leur apparition marque la fin d'une fièvre; cas où elle est un mauvais signe, IV, 89-91.

DÉRIVATION (De la). Explication de cette expression; exemples de dérivation, II, 191, 192.

— Origine de la dérivation chez les anciens; différence entre la dérivation et la révulsion suivant Galien et suivant les modernes; emploi de la dérivation et de la révulsion par lui et par ceux-ci, II, 817-829.

DESCENTES (Des). Descentes des intestins dans le scrotum; elles peuvent amener l'iléus; principaux remèdes composés à employer, IV, 602-604.

DÉSIRS intenses du coït; dans les maladies, ils prouvent l'approche d'une crise, I, 549.

— réels et imaginaires; de l'âme et du corps, I, 549, 550.

DESSÉCHANT (Savon) pour la tête; recette, V, 142 et 881.

DESSERT (Du). Emploi du dessert en Grèce; mot qui servait à le désigner, II, 809.

DÉSUNI (Du bandage). Manière de le faire; convient pour la fracture de la mâchoire inférieure, IV, 305.

DEUTOXYDE de plomb (Du). Voy. CÉRUSE.

— de cuivre. Ses propriétés mixtes, II, 714. Voy. CUIVRE.

DIABÈTE (Du). Différents noms de cette maladie; ses signes; cause probable suivant Galien, V, 520; VI, 335.

— Traitement du diabète suivant Rufus; bains de vapeur; vomissements, cataplasmes, boissons et saignées, V, 520, 521; VI, 336.

— Emploi du diacode contre le diabète; eau froide qu'il y faut mêler; autres remèdes; embrocations sur le

ventre et frictions sur la peau, I, 380, 381.

DIACODE. Manière de le préparer; choix des têtes de pavot; proportion entre l'eau et les pavots; soins à prendre pendant la cuisson; il faut y mélanger du miel; eau à employer, I, 371-373.

— Emploi du diacode; personnes et maladies auxquelles il convient, I, 373.

— Manière de préparer le diacode avec du vin doux; cas où le vin peut remplacer le miel; vins qu'il faut choisir; autres ingrédients qu'il faut y mêler; cas où le miel est préférable au vin; nécessité de proportionner la dose à l'âge, à la saison et à la maladie, I, 373-375.

— ou boisson aux têtes de pavot; cas dans lesquels Philagrius l'ordonnait; manière de l'administrer dans les fièvres ardentes, I, 376 et suiv.

— employé comme remède héroïque; moment de la maladie où l'on peut l'administrer, I, 378.

— Substances diverses qu'on y mélange quand on l'administre à l'acmé de la maladie; emploi du vin comme liquide à la place de l'eau, I, 378, 379.

— Convient aussi en cas d'affections organiques non fébriles; énumération de ces maladies, I, 379, 380.

— employé contre les affections de la poitrine; substances diverses qu'il faut lui allier selon que la maladie est chronique ou accidentelle; moment de la journée où il faut le donner, I, 381, 382.

— Maladies pour lesquelles il convient spécialement, I, 388.

- DIAPASMES** (Des). Énumération des principaux diaspasmes, II, 456.
- DIAPHRAGMATIQUES** (Artères), III, 529.
- DIAPHRAGME** (Du). Nature de cet organe, à la fois muscle et nerf; ouvertures qui existent dans le diaphragme, III, 355, 356.
- Nerf particulier du diaphragme, issu de la moelle épinière, III, 500, 501.
- DIARRHÉE**. Causée en été par l'usage des eaux de lac, I, 325.
- DICTAME** (Du). Qualités tant du dictame de Crète que du faux dictame, II, 627; V, 609; VI, 465.
- Du faux dictame; remarque à ce sujet, II, 703; V, 609; VI, 465.
- Médicament au dictame; recette, V, 101-103 et 853.
- DIOUCHÈS** (Extraits de), I, 280 et suiv. 281 et suiv. 283 et suiv.; V, 231.
- Manière dont il purgeait par l'ellébore, II, 143.
- DIGESTIFS** (Médicaments), V, 60.
- DIGESTION** (Appareil de la). Description de cet appareil chez l'homme; dispositions particulières qui peuvent nuire à la bonne coction des aliments; dispositions natives et dispositions accidentelles; description des intestins, II, 98-102.
- La digestion est l'altération subie par les aliments dans l'estomac; comparaison entre cette altération et la cuisson extérieure, III, 31.
- Routes suivies par les aliments pendant la digestion, III, 38, 39.
- Cas où le ventre opère mal la digestion; l'expulsion doit être immédiate pour empêcher tous mauvais effets; emploi du vomissement avant le repas, de légers purgatifs; suites qu'entraîne la mauvaise digestion devenue habitude, V, 566, 567; VI, 406, 407.
- DIGESTION**. Théorie de la digestion chez les anciens, note explicative, I, 571, 572.
- DIOCLÈS** (Extraits de), I, 274 et suiv. 336, 337; II, 200 et suiv. 259, 260; III, 168 et suiv. 610; V, 228 et suiv.; VI, 69.
- Cité, III, 367.
- Son opinion sur la configuration du fœtus, III, 78.
- Manière dont ce médecin administrait l'ellébore, II, 143.
- Vin de Dioclès pour conserver la santé, I, 406.
- DION** (Collyre de). Ses usages; sa composition, V, 137.
- DIOSCORIDE** (Extraits de), I, 360, 397; V, 317, 430; VI, 121, 236, 237.
- Opinion de Dioscoride sur la manière de préparer la piquette, I, 359, 360.
- Opinion de Dioscoride sur l'hydromel et sur la façon de le préparer, I, 365.
- Recherches de Dioscoride sur les formes extérieures des médicaments simples; renvoi à ses ouvrages, II, 473.
- Opinion de Dioscoride sur la formation du lait, II, 725.
- Témoignage de Dioscoride sur les hubons pestilentiels de Libye, III, 607, 608.
- Ouvrage de Dioscoride sur les *Enporistes*; ses défauts, V, 559; VI, 404.
- Médicament composé de Diosco-

- ride pour les gens échauffés, V, 146. 885, 886.
- DIOSPOLIS** (Médicament composé de), V, 793, 794.
- DIOSPOLITES** (Préparations diverses du médicament dit), V, 149, 150, 888.
- DIPLOE**. Sens probable de ce mot IV, 664, 665.
- DISPUTATIONES**. Leur usage dans le traitement de la manie, I, 651.
- DIURÉTIQUES** (Des). Cas où leur usage peut être nuisible; manières diverses de les administrer; indication de quelques diurétiques, II, 189.
- Leur usage; énumération, II, 563-566; V, 63.
- DOIGTS** (Des). Os qui les forment, III, 415, 416.
- Accidents qui arrivent aux doigts; doigts plus nombreux qu'à l'ordinaire; place de ces doigts surnuméraires; cas où on peut les enlever; excision à pratiquer, IV, 249, 250.
- Gangrène et pourriture des doigts; couleur de la partie malade dans chaque cas; moyens de traitement; cas où il faut pratiquer l'amputation et la cautérisation, IV, 250, 251.
- serrés par des anneaux; différentes manières d'enlever l'anneau; cas où il faut le couper, IV, 251, 252.
- DOLOIRE** (Du bandage en). Son emploi; sa forme, IV, 326, 327.
- DORADE** (De la). Ses qualités, I, 128, 135.
- DORADILLE NOIRE** (De la). Qualités tant de la plante elle-même que de sa racine, II, 628.
- DORÉE** (De la) et des poissons semblables; leurs qualités, I, 130.
- DORELLE** (De la). Propriétés de sa racine, II, 703.
- DORYCNium** (Du). Ses qualités soporifiques, II, 627, 628.
- DOUBLE** (Câble). Figure IV, 691, n° 13.
- DOUBLE-LANGUE** (Du). Propriétés de sa racine et de son suc, II, 697.
- DOUCHES** (Des). Elles étaient connues des anciens; témoignages à ce sujet, II, 877, 878.
- DOULEUR** (De la). Le médecin doit en chercher exactement la cause; emploi des évacuations et de la saignée comme diagnostic; cas où il faut employer les narcotiques et les anodins; différences entre ces deux espèces de médicaments, V, 670-673.
- Différentes espèces de douleurs; conclusions qu'il faut en tirer sur la maladie qui les cause; de la direction prise par la douleur suivant la partie qui en est le siège, V, 308, 309; VI, 114, 115.
- Méthode pour guérir la douleur, V, 309-311; VI, 115, 116.
- Emploi du mouvement passif pour apaiser les douleurs, I, 520.
- Médicament composé contre la douleur, V, 792.
- DRAGON** (Du lacs appelé). Manière de le faire; utile pour la réduction de la malléole par l'extension, IV, 259.
- Figure, IV, 691, n° 5.
- DROGUES** (De la diversité des). Les unes changent la nature du corps de l'animal et sont pernicieuses; les autres influent sur le corps et sont influencées par lui; d'autres réchauffent le corps sans lui nuire; enfin d'autres s'assimilent au corps, II, 475, 476.

- DROPAX** (Du). Ses différentes espèces; son emploi, II, 884, 885.
- DURCISSANTS** (Médicaments), V, 61.
- DURE-MÈRE** (De la). Sa nature et ses formes, III, 273, 274.
- DURILLONS** (Des). Leur place; leur aspect, IV, 20, 21.
- Remèdes contre les durillons de la plante des pieds, IV, 621.
- Remède composé contre les durillons, V, 140 et 879.
- DURION** (Du). Ressemble à la chicorée; ses propriétés, II, 702.
- DYSPNÉE**. Guérie par le régime atténuant, I, 188.
- Remèdes composés contre la dyspnée, IV, 550.
- DYSSENTERIE** (De la). Distinction de deux espèces de dysenterie; signes de chacune d'elles, II, 225.
- Lavements qui conviennent quand il y a inflammation, II, 225, 226.
- Lavements qui conviennent quand il n'y a pas inflammation, II, 226.
- Troisième espèce de dysenterie; signes auxquels on la reconnaît; lavements à employer; précautions à prendre quand on emploie des médicaments très-actifs, II, 226-228.
- DYSSENTERIE** accompagnée d'excrétions sanguines; lavements, II, 230, 231.
- Cas où la dysenterie est accompagnée d'une sensation d'âcreté; lavements, II, 231.
- Cas où la dysenterie amène des selles purulentes; lavements, II, 232, 233.
- amenée par l'usage des eaux de lac en été, I, 325.
- Maladies que la dysenterie peut guérir, IV, 93, 94.
- Cas où la dysenterie est incurable, V, 490, 491.
- Principaux remèdes contre la dysenterie, IV, 568-571; V, 490-493; VI, 298, 299-302.
- Remède au chou contre la dysenterie, I, 279.
- Alphonon mélangé avec du lait et du pavot, remède contre la dysenterie, I, 282, 283.
- Clystère contre la dysenterie, V, 843.
- Traitement comparé de la dysenterie chez les anciens et chez les modernes, II, 834, 835.

E

- EAU** (De l'), I, 306 et suiv.
- Qualités requises pour que l'eau soit excellente, I, 306.
- Moyens divers de reconnaître ses bonnes ou mauvaises qualités par la cuisson des aliments, I, 307, 308.
- De l'exposition des eaux; son influence sur leurs qualités, I, 308, 309.
- EAU** qui se corrompt facilement; ses qualités, I, 309, 310.
- Manières de refroidir l'eau, I, 311, 312.
- Doit, dans les maladies, être mélangée avec une petite quantité de vin et d'oxymel, I, 314, 315.
- Moment où le malade doit la boire; opinion d'Hippocrate à ce sujet; cas

- où il donne de l'eau et ses raisons, I, 315, 316.
- EAU.** Qualités élémentaires de l'eau; influence de la température sur son action, I, 316.
- Nature de l'eau; peu digestible, n'étanche pas la soif, ne nourrit pas suivant Hippocrate; celui-ci ne la conseille pas aux malades, I, 313, 314.
- Administration de l'eau à l'extérieur à un individu de tempérament moyen; énumération et explication des différents faits qui se produisent, I, 316-318.
- qui coule sur une pente; ses qualités; son action, I, 325.
- Influence du sol sur sa qualité, I, 331.
- chaude en hiver et froide en été; est la meilleure; explication théorique de cette proposition, I, 331-333.
- Doit être pure, ne pas contenir de sédiment, ne pas affecter le goût; se rafraîchir et s'échauffer vite; son action sur la digestion; énumération des eaux merveilleuses de divers pays, I, 333.
- non potable; manière de l'améliorer; méthode quand il faut abreuver une armée, I, 335, 336.
- Manière de rendre l'eau peu active, par l'ébullition, I, 336.
- De l'amélioration de l'eau, I, 336, 337.
- Manière de lui enlever sa mauvaise odeur, I, 337.
- Purification de l'eau, I, 337 et suiv.
- en boisson; manière de l'administrer suivant le moment de l'accès, l'âge et la maladie, I, 418-420.
- EAU.** Emploi de l'eau quand l'accès est irrégulier, I, 420.
- Manière de donner à l'eau la température convenable; précautions à prendre, I, 425, 426.
- Signes qui permettent de reconnaître la meilleure eau, par les sens; par ses effets, V, 192, 193; VI, 43.
- Influence de l'orientation de la source sur les qualités de l'eau, V, 193; VI, 43, 44.
- Ce que vaut la méthode d'apprécier l'eau par son poids, V, 193, 194; VI, 44.
- Qualités de l'eau de pluie; eau qui se corrompt facilement; eau de glace et de neige; eaux vaseuses; comment on peut les corriger par le vin ou par divers aliments, V, 194, 195; VI, 44, 45.
- Il est important de connaître les qualités des différentes eaux; manière de reconnaître la meilleure eau; position et orientation de la source; eaux de pluie, etc.; influence des saisons, VI, 420, 421.
- Passe lentement, I, 238; V, 175; VI, 27.
- refroidissante, I, 251; V, 182; VI, 35.
- Influence d'une ébullition prolongée sur l'eau, I, 269.
- Vieille eau de pluie; manière de l'obtenir suivant Columelle, I, 640, 641.
- Usage de l'eau froide dans le traitement de certaines maladies, I, 646.

EAUX BLANCHÂTRES. Manière de les purifier, I, 336, 337.

EAU CHAUDE. Convient à tous les malades, I, 414.

— Cas où le malade est abattu, I, 420, 421.

— Cas où le malade est desséché par la fièvre, I, 421.

— dans l'anorexie, I, 421.

— dans les défaillances causées par la faim, I, 421, 422.

— Son emploi; varie suivant les circonstances; manière de la prendre pour éteindre la soif, pour provoquer des vomissements à l'augment et à l'acmé, I, 422-425.

— administrée après la friction pendant la fièvre, I, 499.

EAUX CORROMPUES. Affections qu'engendrent leur usage, I, 310.

EAUX DURES, I, 308.

EAUX FILTRÉES. Leurs qualités, I, 338.

EAU FROIDE. Manière de l'administrer aux malades; cas où il ne faut pas la donner; cas où on peut la donner, I, 318 et suiv.

— Manière de l'administrer; observations qu'il faut faire au préalable; cas où elle aggrave le mal; cas où elle procure du soulagement, I, 321, 322.

— Cas où l'on peut la donner dans les fièvres ardentes; manière de la prendre suivant les cas, I, 414, 415.

— Moment où il faut l'administrer; il faut attendre pour donner des aliments après la boisson, I, 416, 417.

— Son emploi au commencement, à l'augment, à l'acmé, I, 422.

— Son emploi; circonstances extérieures qui doivent le modifier, I, 425.

EAU FROIDE. De l'usage de l'eau froide pendant la nuit; suites de cette habitude; à jeun, après des fatigues excessives, après le bain, après la fièvre, I, 430, 431.

EAUX DE LAC. Leurs mauvaises qualités; leur action en été et en hiver; affections qu'elles peuvent produire, I, 325.

EAU DE MER (De l'). Employée comme purgatif bénin; dans quelle proportion il faut la mêler à l'eau douce, II, 261, 839, 840.

— Bains d'eau de mer; leurs propriétés médicales; maladies pour lesquelles ils sont utiles; leur effet sur le corps; température que l'eau doit avoir; préceptes divers pour régler leur emploi, II, 466-468.

EAUX DE MONTAGNES. Ses qualités diverses, suivant que les montagnes sont terreuses ou rocheuses, I, 330.

EAUX DE NEIGE OU DE GLACE. Leurs mauvaises qualités, I, 310, 328.

— Opinion d'Hippocrate et d'autres médecins de l'antiquité au sujet de leur usage, I, 623-625.

EAUX DE PLUIE. Leurs qualités et leurs défauts; indication d'après Hippocrate de la meilleure eau de pluie, I, 309, 310.

— Leurs excellentes qualités; leur action sur la digestion et sur les urines, sur les organes en général, I, 326.

EAUX DE PRINTEMPS ET D'HIVER, D'ÉTÉ ET D'AUTOMNE. Leurs qualités respectives; leur action réciproque sur les intestins et les reins; action des vents sur les eaux, I, 326, 327.

EAUX DE SOURCE. Leurs qualités diffé-

- rentes suivant leur orientation; leur action sur le corps, I, 328.
- EAUX MAUVAISES.** Influence de l'ébullition sur leurs qualités, I, 310, 311.
- EAU MÉDIOCRE.** Signes qui servent à la faire reconnaître, I, 306, 307.
- EAU MIELLÉE.** Contraire aux organes atteints de squirre, d'œdème ou d'inflammation, I, 236; V, 175; VI, 27.
- Cas où elle resserre le ventre; cas où elle le relâche, I, 244; V, 178; VI, 31.
- utile pour les malades, I, 302.
- employée pour les malades de préférence à l'eau simple, I, 314.
- utile contre les affections du système nerveux, I, 416.
- Lavement à l'eau miellée; cas où il convient, II, 210; V, 33, 824.
- EAUX MINÉRALES (Des).** On ne peut connaître leurs propriétés que par l'expérience; eaux minérales froides et chaudes, II, 386, 387.
- Manière de les employer pour les bains; bains partiels et bains complets; temps que doit durer le bain; précautions à prendre, II, 387-389.
- Lieux où on les trouve généralement; moment de l'année où il faut aller les prendre, II, 389, 390.
- EAUX STAGNANTES, OU DE PUIT.** Leurs qualités et leurs défauts; leur action sur la digestion et sur les urines; nécessité de les agiter, I, 324, 325, 629.
- EAUX SULFUREUSES OU SATURÉES D'ACIDE CARBONIQUE,** I, 629.
- EAUX THERMALES (Des).** Antiquité de leur usage prouvée par diverses légendes et par plusieurs témoignages; manière dont les anciens les employaient, II, 875-877.
- ÉCAILLES DES POURPRES ET DES HUITRES,** VI, 494, 495.
- ECCHYMOSES (Des).** Ecchymoses chroniques; remèdes à employer, V, 439; VI, 248.
- ÉCHAUFFÉS (Des gens).** Traitement qu'ils doivent suivre, V, 234; VI, 72.
- ÉCHINOS (De l').** Qualités du fruit de cette plante; son action, II, 635; V, 612.
- ÉCPLÉTHRISER.** Exercice spécial; explication de ce terme, I, 475.
- ÉCROUELLES (Des).** Leur formation; squirres des glandes; il ne faut conserver que les glandes ayant une certaine utilité; il faut enlever les autres, IV, 46.
- Manière de faire l'excision des glandes attaquées d'écrouelles, IV, 46, 47.
- Remèdes divers contre les écrouelles; cataplasmes, onguents, etc., IV, 47.
- EFFLORESCENCES (Des)** chez les enfants; leur cause en général; leur utilité; manière de les guérir; emploi des bains; changement dans le régime de l'enfant et dans celui de la nourrice, III, 188, 189.
- Moment où il faut soigner les efflorescences; bains à donner; régime que la nourrice doit suivre; médicaments laxatifs ou resserants suivant les cas, V, 202, 203; VI, 52, 53.
- Comment elles se forment; méthode de traitement; médicaments recommandés; médicaments composés, IV, 616; V, 335, 336; VI, 137, 138.
- EFFLORESCENCES MÉTALLIQUES.** Leurs propriétés desséchantes, VI, 497.

EFFLORESCENCES MÉTALLIQUES. Médicament aux efflorescences, V, 788.

ÉGILOPE (De l'). Ses qualités, II, 607; V, 599; VI, 428.

ÉGLANTIER (De l'). Qualités de ses feuilles et de ses fruits, II, 654.

— (Fruit de l'). Ses propriétés, I, 59.

— Resserre le ventre, I, 245; V, 179; VI, 33.

ÉGYPTE (Salubrité de l'). Signes auxquels on la reconnaît, II, 314-316.

— Le séjour de l'Égypte est recommandé contre la phthisie par plusieurs praticiens, II, 857, 858.

— Salubrité de l'Égypte; témoignages anciens à ce sujet, III, 708, 709.

— Climat maritime de l'Égypte, II, 294.

— Marais d'Égypte; action du Nil sur l'eau de ces marais; qualités de cette eau, I, 326.

— Pourquoi les eaux de ces marais étaient saines, I, 628.

— Habitants de l'Égypte; supportent facilement l'action des lavements acres, II, 214.

— Les ascidies manquent en Égypte, I, 151, 152.

— Manière de refroidir l'eau en Égypte, I, 312.

— Cuivre pyriteux d'Égypte purge par les yeux, II, 554.

— De la pierre d'Égypte; ses propriétés, II, 708, 709.

— (Alun d'). Purge la rate par les urines, II, 566.

— Favorise la perspiration, II, 590.

— (Cames d'), I, 152.

— (Dattes d'), I, 65.

ÉGYPTE (Eau d'). Son action, I, 335.

— (Fève d'). Astringente, II, 587.

— (Huîtres d'), I, 147.

— (Gland d'). Médicament vomitif, II, 196.

— Suc du gland d'Égypte, échauffe, II, 503.

— Détergent et incisif, II, 491.

— Favorise la perspiration, II, 589.

— Tourteau de gland d'Égypte; ses qualités; propriétés de l'écorce, II, 621.

— (Mastic d'). Desséchant, II, 521.

— Médicament renforçant, II, 532.

— Favorise la perspiration, II, 584.

— (Tellines d'), I, 152.

— (Terre d'). Ses propriétés, sa nature, son usage, V, 607; VI, 473.

ÉGYPTIENS. Remarque sur la prononciation des Égyptiens, IV, 25.

ELCOS. Différents sens de ce mot, I, 658, 659.

ÉLÉE (Miel d'), I, 170.

ÉLÉMENTS (Des) selon Hippocrate; que tous les corps sont une combinaison d'éléments simples; Galien identifie les qualités des corps (chaud, froid, sec et humide) et les éléments eux-mêmes, III, 1, 2.

— Hippocrate désigne sous le nom d'éléments les parties constitutives des corps organiques des animaux; corrélation qu'il établit entre ces éléments et les éléments proprement dits, III, 2, 3.

ÉLÉPHANTIASIS (De l'). Son origine; aspect des malades; remèdes à employer; chair de serpent; thériaque; cas de guérison par le vin aux vipères; chair de hérisson, IV, 59-62; V, 398, 399; VI, 197, 198.

- ÉLÉPHANTIASIS.** Différents noms donnés à cette maladie par les anciens auteurs; médecins qui en ont parlé; symptômes qu'elle présente; est-ce une maladie superficielle ou profonde, IV, 63, 64.
- Traitement de l'éléphantiasis dans tous ses détails; avant tout, emploi de la saignée; manière de la pratiquer; sa raison d'être, IV, 65.
 - Emploi du purgatif à la coliquinte; manière de le préparer; purgations répétées; autres purgatifs, IV, 65-67.
 - Entre la première purgation et les purgations suivantes, emploi d'un régime léger, purgation par le lait, IV, 67, 68.
 - Emploi des médicaments après; administration de l'ellébore, IV, 68.
 - Emploi de cataplasmes et de ventouses pour opérer la révulsion, IV, 68, 69.
 - Traitement de l'éléphantiasis d'après Philumène; cercle de remèdes auquel on a recours plusieurs fois dans l'année, IV, 69, 70.
 - Médicaments particuliers contre l'éléphantiasis; décoction de chou au vinaigre d'Égypte; antidote aux vipères; raclure d'ivoire, corne de cerf, trèfle, acide scillitique, eau miellée aux mille-pieds; miel à la scille, cumin, suc de Cyrène, IV, 70-72.
 - Régime à l'usage de ceux qui souffrent de l'éléphantiasis; promenades, exercices, onctions; affusions, bains et étuves; onguents, IV, 72-75.
 - Aliments et vins que doit employer le malade pendant la cure, IV, 75-78.
- ÉLÉPHANTIASIS.** Nombre des repas, durée du sommeil; bain, IV, 78.
- Énumération des onguents à employer, IV, 79, 80.
 - Indication de quelques autres médicaments; cataplasmes, graisses, IV, 80-82.
 - Dangers du coït pour ceux qui sont atteints d'éléphantiasis, IV, 82.
 - Contrées où elle est la plus fréquente, VI, 198.
 - Ses effets sur le corps, VI, 198.
 - Traitement de l'éléphantiasis; emploi de la saignée, des purgations, de médicaments âcres, d'onctions et d'épilatoires, VI, 198, 199.
 - Recettes de médicaments pour onctions, VI, 199.
 - Régime alimentaire à suivre, VI, 200.
 - Emploi de bains d'eaux minérales; sueurs annuelles, onctions sur la face; autres onguents pour les ulcères du corps, VI, 200, 201.
 - Signes de la guérison; emploi de la thériaque; que l'éléphantiasis est une maladie contagieuse, VI, 201.
 - Emploi de la purgation contre cette maladie; cas observé par Galien, II, 75.
 - Purgatifs recommandés contre l'éléphantiasis, V, 152, 153, 890, 891.
 - La natation convient en cas d'éléphantiasis, I, 523.
- ELLÉBORE (De l').** Indication des lieux où croissent ses meilleures espèces, II, 103.
- Aliments à donner à ceux qui doivent prendre l'ellébore; ordre

- dans lequel il faut les donner, II, 147-150.
- ELLÉBORE. Régime qu'il faut faire suivre au malade avant de lui administrer l'ellébore; il faut l'habituer aux vomissements; comment on peut lui faire prendre cette habitude, II, 146, 147, 153-155.
- Différentes espèces d'ellébore; leurs qualités respectives; leur aspect extérieur, leur couleur; leur action sur le corps, II, 155-157.
- Qualités requises pour que l'ellébore soit efficace; manière de le préparer; méthode de dosage, II, 157-159.
- Aversion des aliénés pour ce médicament; moyens indiqués par Archigène pour le leur faire prendre; manière de le doser, II, 159-161.
- Comment on peut l'administrer par ruse aux malades qui ont de la répugnance pour lui, II, 161-163.
- Quel est le meilleur ellébore suivant Hérodote; signes extérieurs qu'il doit présenter; écorce, forme, cassure, odeur, goût, II, 165, 166.
- Propriétés purgatives de l'ellébore; ses usages, II, 167, 168.
- Accidents qu'entraîne l'ellébore et manière d'y remédier, II, 168-180.
- Précautions qu'il faut prendre quand il a été administré; manière de coucher les malades; matières vomies; symptômes qui se présentent; comment on peut aider la purgation, II, 168-170.
- Cas où la purgation n'a lieu que difficilement; accidents qui se présentent; vomissement trop prompt ou trop lent, II, 170, 171.
- ELLÉBORE. Ingrédients et ustensiles qu'il faut tenir prêts en cas d'accident; en cas de vomissement trop prompt; manière de le retenir, II, 171, 172.
- Cas où le vomissement tarde trop longtemps; manières de l'exciter; lits qu'il faut employer; mouvement qu'on peut leur donner, II, 172-174.
- Cas où le retard mis à vomir amène des étouffements; manières diverses d'y remédier, II, 175.
- Cas où l'ellébore produit la défaillance; manières d'y remédier, II, 175-177.
- Cas où son emploi entraîne le hoquet; manières diverses de l'arrêter, II, 177, 178.
- Crampes survenues après l'administration de l'ellébore; remèdes à employer; cas observé par Antyllus, II, 178, 179.
- Purgation excessive produite par son emploi; remèdes qui l'arrêtent, II, 179, 180.
- Sueurs excessives amenées par son emploi; remèdes; ce qu'il faut faire en cas d'abattement et de lassitude, II, 180.
- Cas où son emploi entraîne la suffocation; remèdes à employer; cas observé par Hérodote, II, 181, 182.
- Progrès faits au temps de Ctésias par les médecins grecs dans la manière de l'employer, II, 182.
- Pris en boisson; dangers qu'il entraîne, II, 182, 183.
- Origine fabuleuse de la purgation par l'ellébore; histoire de Mélampus et des filles de Prætus; témoignages à ce sujet, II, 796, 797.

- ELLÉBORE.** Emploi de ce purgatif par Hippocrate et son école; témoignage de Strabon sur la manière d'administrer l'ellébore à Anticyre; emploi de l'ellébore par Galien; après Oribase, l'usage de l'ellébore est abandonné; témoignages à ce sujet; règles données par les anciens pour atténuer le danger qu'entraînait l'usage de l'ellébore, II, 800-806.
- (Décoction d'). Manière de la préparer et de l'administrer même à ceux qui ont de la répugnance; dose qu'il faut donner à chaque personne, II, 163-165.
- Purgation par l'ellébore; manière de préparer le malade, II, 77, 78.
- (Vin à l'). Mode de préparation; son action, I, 405.
- Distinction de deux espèces d'ellébore, II, 632, 633; V, 611; VI, 467, 468.
- ELLÉBORE BLANC** (De l'). Pourquoi il semble d'un emploi redoutable; maladies contre lesquelles il convient; ancienneté de son usage; opinion d'Hippocrate à ce sujet, II, 136-139.
- Règles qu'il faut suivre en l'administrant aux malades; cas où il faut le donner immédiatement; cas où il ne faut le donner qu'à un certain moment de la maladie; manière de l'administrer pendant les accès, II, 139-141.
- Nécessité d'y préparer le malade par un régime; il faut l'habituer à vomir facilement, II, 141, 142.
- Manière de l'administrer; faut-il le mélanger avec d'autres médicaments; anciennes manières de le donner, II, 142-145.
- ELLÉBORE BLANC.** Lieux d'où on le tirait; témoignages de divers auteurs à ce sujet, II, 809, 810.
- (Trochisque à l'). Ses usages; sa composition, V, 129 et 870.
- ELLÉBORE NOIR** (De l'). Son usage comme purgatif; tradition à ce sujet (voir MÉLAMPUS); manière de l'administrer, II, 108, 109; V, 24, 817.
- Maladies dans lesquelles il faut employer ce purgatif, IV, 596, 644, 645.
- Provenance du meilleur; son apparence, V, 71.
- EMBROICATIONS** (Des). Leur usage; cas où il faut les préférer aux cataplasmes; manières de faire les embrocations; médicaments qu'il convient d'employer, II, 332, 333.
- EMBOUT** (De l') en forme de coin; son utilité dans les machines, IV, 344.
- ÉMÉRI** (De l'). Ses propriétés, II, 710.
- EMPASMES** (Des). En quoi ils diffèrent des cataplasmes et des diaspasmes; leur emploi; recettes diverses; manière de préparer la peau à leur application, II, 454, 455.
- EMPÉDOCLE.** Son opinion sur la configuration du fœtus aux différentes époques de la vie embryonnaire, III, 79.
- EMPHYSÈME** (De l'). Description de cette maladie; parties du corps où elle se forme; dangers qu'elle présente quand elle attaque les muscles, IV, 47, 48.
- Traitement qu'il faut appliquer à l'emphysème; remèdes particuliers, IV, 48-51; V, 396-398; VI, 195-197.
- EMPIESME** (De l'). Définition de cette fracture; opération à pratiquer et précautions à prendre, IV, 164, 165.

EMPLÂTRE à appliquer sur l'hypocondre pendant la fièvre; recettes les plus employées, II, 270, 271.

EMPLÂTRES (Des). De la cuisson des médicaments qu'on fait entrer dans les emplâtres, V, 87 et suiv.

EMPLÂTRE VOMITIF (Recette d'un), II, 279.

EMPYÈME (De l'). Causes de cette maladie; routes suivies par le pus; remèdes pour les différentes phases de la maladie, V, 467-469; VI, 272, 273.

— Recettes de médicaments composés, IV, 552; VI, 273-275.

ÉMULGENTES (Artères), III, 529.

ENCANTHIS (De l'). Deux espèces : bé-nins et malins; ces derniers sont incurables; manière de soigner les premiers, V, 458; VI, 261.

ENCENS (De l'). Ses propriétés; sa composition; qualités de l'écorce et de la suie d'encens, II, 657, 658; V, 625; VI, 483.

— Son rôle dans les emplâtres, V, 94.

— Remède composé à l'encens; ses usages; sa composition, V, 134.

— (Écorce d'). Quelle est la meilleure; falsifications; manière de les reconnaître, V, 74.

ENCENS MÂLE. Son aspect, sa consistance; falsifications; manière de les découvrir, V, 74.

ENCRE À ÉCRIRE (De l'). Son action, II, 718.

ENDIVES (Des). Leurs propriétés, I, 74.

ENFANT NOUVEAU-NÉ (De l'). Premiers soins qu'il faut prendre après la naissance; résection du cordon om-

bilical, emploi du sel pour durcir la peau, emmaillottement; lavage et nettoyage du corps; première nourriture qu'il faut lui donner; moment où il peut commencer à têter sa mère, III, 117-120.

ENFANT (De l'). Nature et tempérament de l'enfant de sept à quatorze ans; du régime qui lui convient, et énumération des principales parties de ce régime, III, 142, 143.

— Régime qu'il doit suivre quand il a dépassé l'âge de quatorze ans; précepte d'Hippocrate; explication de ce précepte; nécessité d'user des exercices et de l'alimentation avec mesure et modération, III, 143-145.

— Manière de le relâcher ou de le resserrer par la nourriture; enfant attaqué du rhume de cerveau; prescriptions de Mnésithée d'Athènes à ce sujet, III, 153, 154.

— Nourriture qui lui convient; dangers qu'il y a à lui donner de la viande, III, 158.

— Moment où il faut ajouter au lait quelques aliments solides, III, 137, 138.

— Frictions qu'il faut pratiquer sur l'enfant jeune; moment qu'il faut choisir pour les employer; moment où il faut le baigner, III, 138-140.

— Emploi des exercices; boissons qui conviennent; nécessité de ne jamais employer le vin que d'une façon modérée; dangers que présente l'usage immodéré de cette boisson; emploi de l'eau comme boisson; choix de cette eau, III, 140-142.

— Usage des bains pour l'enfant

- déjà avancé en âge; manière d'employer soit l'eau chaude soit l'eau froide, III, 145, 146.
- ENFANT. Principe: il faut tenir le juste milieu et éviter tous les excès; un excès dans un sens est corrigé par l'excès dans un autre; application de ce principe, III, 146 et suiv.
- Manière de réparer l'excès de maigreur, III, 147, 148.
- Manière de réparer l'excès de dureté, III, 148.
- Manière de réparer l'excès de mollesse, III, 148, 149.
- Manière de réparer l'excès d'humidité ou de sécheresse; causes de ces deux états; moyens de les faire disparaître, III, 149-152.
- Emploi des bains; manière de les administrer; substances qu'il faut mêler à l'eau; manipulations et frictions, III, 154-156.
- Aliments qui lui conviennent tout d'abord; du miel pour purger les intestins; manière de lui donner à teter, III, 156, 157.
- ENFANTS (Des). Régime des jeunes enfants; emploi des bains prescrit par Mnésithée d'Athènes, pendant et après la première année; aliments, III, 153, 154.
- Signes d'une bonne constitution de l'enfant, III, 157.
- Du régime des enfants; emploi du vin, recommandé par Rufus; pourquoi, III, 158, 159.
- De leur alimentation; il faut en varier la quantité suivant la constitution du sujet, III, 159, 160; V, 202; VI, 52.
- Moment du sevrage; époque de l'année où il faut s'y décider, III, 160.
- ENFANTS. Danger qu'il y a à effrayer les enfants; manière de les apaiser, III, 160, 161.
- Régime qui convient aux enfants; alimentation et genre de vie; dangers d'une alimentation trop nourissante, III, 161, 162; V, 208; VI, 56.
- Âge auquel on doit commencer leur éducation libérale; qualités qu'Athénée demande au maître chargé de cette éducation; nécessité d'es-pacer les exercices et les occupations intellectuelles, III, 162, 163; V, 208; VI, 56.
- Matières qui doivent faire l'objet de leur éducation libérale depuis quatorze ans jusqu'à vingt et un; nécessité de bien entremêler les exercices et les occupations et d'étudier la médecine, III, 163, 164; V, 208; VI, 56.
- Méthode pour élever les petits enfants; choix de la nourrice; régime qu'il faut lui imposer; autres prescriptions, V, 562, 563; VI, 404, 405.
- De la dentition chez les enfants; substances qui calment les douleurs qu'elle cause; manière de faire pousser les dents plus rapidement, V, 743; VI, 580.
- Il ne faut pas saigner les enfants au-dessous de quatorze ans; à partir de cet âge on peut le faire; précautions qu'il faut observer, II, 21; V, 15, 811.
- ENGELURES (Médicament contre les), V, 113 et 860.
- ENGELURES (Des). Remèdes usuels, ca-

- taplasmes, affusions, IV, 620; V, 391; VI, 187.
- ENRAGÉ. Remèdes pour les gens mordus par un chien enragé, V, 147 et 886.
- ENRAGÉS (Des chiens). De la morsure des chiens enragés; signes que présente le chien enragé; traitement général de la morsure; ouvrir la plaie, la laver avec diverses décoctions; opinion d'Apollonius de Pergame sur l'issue de la maladie, V, 417-419; VI, 221, 222.
- ENROULEMENT (De l') chez les enfants; ses causes; soins à prendre, VI, 54.
- ENROULEMENT (De l'). Maladies dans lesquelles il faut l'employer; son action, II, 421.
- Manière de procéder à l'enroulement; emploi de rouleaux de laine molle; autre méthode; cas où il faut maintenir ou défaire les bandes, II, 421, 422.
- Il faut relâcher les bandes lentement et graduellement; symptômes qui prouvent que l'enroulement a produit un bon effet, II, 422-424.
- ENTAILLE AU CRÂNE (De l'). Manière de pratiquer cette opération; cas les plus fréquents, IV, 163.
- ENTORSES (Des). Remèdes contre les entorses, V, 350; VI, 148, 149.
- ÉPAIS (Médicaments), V, 60.
- ÉPAULE (De l'). Muscles qui servent à mouvoir l'épaule; mouvement que chacun d'eux imprime au bras, III, 451-454.
- Luxations de l'épaule; signes qui permettent de les constater; différents modes de réduction; premier mode, dans lequel le malade agit seul, IV, 216, 217.
- ÉPAULE. Deuxième manière de réduire la luxation de l'épaule par l'emploi de la main, IV, 217-219.
- Cas où la luxation de l'épaule se répète; sa réduction est d'autant plus facile; le malade peut l'opérer lui-même; autres modes de réduction décrits par Hippocrate, IV, 219-222.
- Réduction au moyen du banc d'Hippocrate; emploi de l'embout; explication de quelques particularités indiquées par Pasicrate, IV, 435-439.
- ÉPEAUTRE (Du grand et du petit). Pain d'épeautre; manière de le confectionner (voy. TRAGOS), I, 27-29.
- Petit épeautre; ses caractères, I, 9.
- échauffant, I, 249; V, 180; VI, 34.
- ÉPHÉLIDES (Des). Remèdes contre les éphélides; cataplasmes, V, 440; VI, 248.
- ÉPHÉMÉRUM (De l'). Distinction d'une espèce vénéneuse et d'une espèce inoffensive; action et propriétés de cette dernière, II, 634, 635.
- ÉPHÈSE (Huitres d'). Élève d'huitres que l'on faisait à l'embouchure du Caystre, I, 147.
- ÉPI (De l'). Manière de disposer ce bandage; sert dans les luxations de l'épaule, IV, 309.
- pour la plante du pied; manière de le faire, IV, 329, 330.
- ÉPIAIRE (De l'). Qualités de cet arbrisseau, II, 688.
- ÉPICURE. Cet auteur se montre défavorable au coit, I, 536.
- ÉPIDIDYME (De l'). A quoi sert cette partie du corps, III, 42.

- ÉPIDIDYME. Son utilité, principalement durant l'acte générateur, III, 48.
- ÉPIGASTRIQUES (Veines). Leurs ramifications, III, 522.
- ÉPIGLOTTE (De l'). Sa position; son utilité, III, 318, 319.
- ÉPILATOIRES (Des). Leur emploi dans l'antiquité, II, 887.
- L'emplâtre épilatoire est d'un usage incommode, II, 417.
- Remède épilatoire; recette, V, 142, 700, 701, 881, 882; VI, 533, 534.
- ÉPILEPSIE (De l'). Elle est souvent guérie par l'intervention de la fièvre quarte; cas de Teucer de Cyzique, IV, 85, 86.
- récente ou aiguë, et épilepsie chronique; traitement à l'ellébore et à la coloquinte, V, 404-406; VI, 207, 208.
- Substances qui, croyait-on, faisaient découvrir l'épilepsie, II, 888, 889.
- Traitement; régime et médicaments composés contre l'épilepsie, IV, 554, 555; V, 403, 404; VI, 206, 207.
- traitée et quelquefois guérie par le régime atténuant, I, 188.
- Cas où le coït a suspendu l'épilepsie au moment de la puberté, I, 541.
- atténuée par la purgation, II, 74.
- Fumigations à employer contre l'épilepsie, II, 427.
- Remèdes de diverses espèces contre l'épilepsie, IV, 543.
- Médicaments divers, I, 667, 668; V, 406-408; VI, 209, 210.
- ÉPILEPTIQUES. Remède composé à la scille pour les épileptiques, V, 148 et 887.
- ÉPIMÉDIUM (De l'). Ses propriétés, II, 633.
- ÉPINE DU DOS (De l'). Nombre des vertèbres qui la composent; ses différents noms; nombre des vertèbres qui composent chaque partie; vertèbres flexibles et vertèbres fixes; ligaments qui servent à les relier; grosseur décroissante des vertèbres, III, 404-407.
- Artères de l'épine du dos, III, 527, 528.
- Muscles de l'épine du dos; sens de leurs fibres; muscles du haut et du bas du corps, III, 464-466.
- Luxations de l'épine du dos; réductions des déviations récentes au moyen des machines, IV, 394, 395.
- ÉPINES. Remèdes qui les expulsent de la chair, V, 350, 351; VI, 149, 150.
- ÉPINYCTIS (De l'). Description de cet ulcère; origine de son nom; médicaments à employer, III, 610; V, 386; VI, 180-182.
- Remèdes convenables, V, 388, 389; VI, 184.
- ÉPIPLOON (De l'). Sens de cette expression; substance et forme de cet organe; points d'adhérence de l'épiploon avec les viscères, III, 351-353.
- ÉPONGES (Emploi des) pour faire des affusions sur le corps ou sur la face, II, 334.
- Manière de nettoyer les éponges; moment de la fièvre où l'on peut employer les éponges imbibées d'eau, II, 336, 337.
- Traitement que les anciens fai-

- saient subir aux éponges avant de les employer, II, 864.
- ÉPONGES.** Pierres des éponges; leurs propriétés; manière de les reconnaître, II, 711; V, 625, 626; VI, 484.
- ÉPUISEMENT.** Le coït est un remède utile contre l'épuisement, I, 542.
- ÉPULIS (De l').** Affection des gencives que ce nom désigne; remèdes, V, 745; VI, 582.
- ÉPURGE (De l').** Son utilité comme purgatif, II, 120, 121.
- Action de ce purgatif sur la bile; dose à employer, IV, 597 et 646.
- ÉQUITATION (De l').** Manière de la pratiquer; supériorité de l'équitation sur la promenade en voiture; ses effets sur les différents organes, I, 478, 479.
- Peu employée dans les maladies; ses effets suivant que le cheval marche doucement ou vite; fatigue la poitrine, I, 519.
- ÉRASISTRATE (Extrait d').** V, 230, 231; VI, 70.
- Son opinion sur l'usage de l'eau, I, 628.
- Collyre d'Érasistrate pour les maladies des yeux; sa composition; ses usages, V, 136, 137, 876, 877.
- ÉRÉSIPÈLE (De l').** Description de cette maladie et explication de ce nom; nature du traitement à suivre, III, 649, 650; V, 378, 379; VI, 173, 174.
- Il faut employer successivement contre l'érésipèle les médicaments refroidissants et les médicaments dissipants, III, 650-652; V, 379, 380; VI, 174.
- Recettes de plusieurs médicaments contre l'érésipèle, III, 652-655; V, 379, 380; VI, 174, 175.
- ÉRÉSIPÈLE.** Signes qui montrent qu'un érésipèle est dangereux, III, 655.
- Indication de quelques médicaments composés bons contre l'érésipèle, IV, 616; V, 118 et 862.
- ÉRÉTRIE (De la terre d').** Son action; action de l'eau et du feu sur elle, II, 705, 706.
- ÉRICIDE (De l').** Utile aux gens faibles, I, 284.
- Préparation de ce mets, I, 285.
- ERRHINS (Des).** Énumération de plusieurs errhins; manière de les employer, II, 187, 188.
- ERS (De l').** Ses propriétés, II, 671; V, 630; VI, 494.
- Cas où on l'emploie; mode de préparation, I, 40.
- Préparation du précipité d'ers; son utilité en médecine; manière de l'administrer, I, 295.
- Cataplasme d'ers; ses propriétés; manière de le préparer, II, 358.
- ÉRYSIMUM (De l').** Ses propriétés, I, 41, 238, 249; V, 175, 181; VI, 27, 34.
- De la graine d'érysimum; ses qualités, analogues à celles du cresson d'Alep, II, 634.
- ESCARGOTS (Des).** Leur usage; leurs propriétés; modes de préparation, I, 95, 96, 241, 242, 265; II, 731; V, 177; VI, 29.
- Leur usage dans l'antiquité; parcs d'escargots, I, 586.
- Cendres d'escargots; leurs propriétés, II, 737, 738.
- ESCLAPE (Panacée d').** Échauffe, II, 503.

- ESPACES VIDES** (Des) dans la structure du corps; Galien en admet quelques-uns qui ne sont accessibles qu'au raisonnement, IV, 659, 660.
- ESPADON** (De l'). Manière de l'apprêter; qualités de sa chair, I, 129.
- ESPAGNE** (Genêt d'). Attractif, II, 581.
- Pariétaire d'Espagne; employée pour des onguents contre le sommeil, I, 447.
- sudorifique, II, 191, 574.
- Purgé par la bouche, II, 553.
- caustique, II, 575.
- Qualités de sa racine, II, 678; V, 633; VI, 498, 499.
- Saponaire d'Espagne; desséchante, II, 522.
- Favorise la perspiration, II, 584.
- Racine de saponaire; échauffe au troisième degré, II, 508.
- Salaisons de cognols d'Espagne, I, 155.
- ESPARCETTE** (De l'). Ses propriétés, II, 670.
- ESPRIT** (De l'). Effets favorables du coït sur l'esprit, I, 541.
- ESSENCES.** Remède délassant aux cinq essences; recette, V, 126 et 868.
- Remède délassant aux dix essences; recette, V, 126 et 868.
- ESTOMAC** (De l'). De l'appétit; causes de cette sensation; nerfs qui la font naître, III, 340.
- Place de l'estomac; viscères qui l'entourent et le soutiennent, III, 340, 341.
- Sa forme; on peut ne considérer l'estomac que comme un prolongement de l'œsophage, III, 341-343.
- Tuniques intérieures de l'estomac; propriétés de leurs fibres; action de ces fibres sur l'œsophage pendant la déglutition, III, 343-345.
- ESTOMAC.** Faiblesse d'estomac; recettes diverses, IV, 555, 556.
- Recettes contre le manque d'appétit, IV, 556.
- Recettes de médicaments contre les désordres causés par la bile dans l'estomac, IV, 556.
- Remèdes composés et recettes diverses contre le développement de gaz à l'orifice de l'estomac, IV, 557-559.
- Cataplasme préparé spécialement contre les affections de l'orifice de l'estomac, IV, 557.
- Remèdes contre la salivation à l'orifice de l'estomac, IV, 557.
- Remèdes contre l'oppression de l'orifice de l'estomac, IV, 557.
- Inflammation de l'orifice de l'estomac; traitement, V, 479, 480, 481; VI, 287, 288.
- Emploi du jaspe vert à l'extérieur, V, 481; VI, 288.
- Cas où l'orifice de l'estomac pèche par le chaud; traitement intérieur et extérieur; médicaments composés, V, 481, 482; VI, 288, 289.
- Cas où l'estomac pèche par le froid; traitement échauffant et incisif; médicaments composés, V, 482, 483; VI, 289, 290.
- Cas où les aliments s'agrippent dans l'estomac; médicament composé au poivre, V, 483; VI, 290.
- Cas où l'estomac est distendu par les gaz et par la bile noire; application d'éponges à l'extérieur, V, 483; VI, 291.

- ESTOMAC.** Cas où l'orifice de l'estomac se renverse; boissons, V, 483, 484; VI, 292.
- Moyens de reconnaître le tempérament de l'estomac, V, 251, 252; VI, 83, 84.
- Manière de reconnaître si le tempérament de l'estomac tient à une mauvaise constitution, à la maladie ou à une accumulation d'humeurs, V, 252, 253; VI, 84.
- Des différents tempéraments de l'estomac; traitement de ses maladies, suivant la nature de l'humeur dont il est rempli, V, 267, 268; VI, 93, 94.
- Signes qui prouvent la présence d'un excès de pituite dans l'estomac; exemple donné par Galien, V, 235; VI, 73.
- Ulcères de l'estomac; médicament composé de Philumène, V, 133.
- Remèdes et recettes diverses contre les maux d'estomac, VI, 423.
- Emplâtre utile pour l'estomac, V, 120 et 864.
- Action du lait aigre sur l'estomac, I, 164, 165.
- L'équitation renforce l'orifice de l'estomac, I, 519.
- Aliments favorables à l'orifice de l'estomac, I, 226; V, 170, 171; VI, 21.
- Aliments nuisibles à l'orifice de l'estomac, I, 228; V, 171; VI, 22.
- des animaux; ses propriétés nutritives, I, 103, 104.
- des oiseaux; ses qualités nutritives, I, 107.
- de quelques oiseaux; fausse opinion sur ses qualités nutritives, I, 224; V, 169; VI, 19, 20.
- ESTURGEON** (De l'). Ses qualités, I, 131.
- ÉTÉ** (De l'). Soins qu'il faut prendre de son corps pendant le cours de l'été; régime, III, 185-188; V, 579; VI, 416.
- ÉTERNUMENT** (De l'). Remèdes contre les éternuments trop fréquents, IV, 559; V, 732, 733; VI, 567.
- ÉTHIOPIE** (Climat de l'), II, 293.
- Fontaine merveilleuse d'Éthiopie, I, 631.
- Cumin d'Éthiopie, II, 129.
- Provoque un écoulement blanc, II, 599.
- Eau rouge d'Éthiopie, I, 334.
- Graine de l'olivier d'Éthiopie; favorise la perspiration, II, 589.
- Pierre d'Éthiopie; détensive, II, 563.
- ÉTHIOPIENS** (Pays des). Son climat est le plus chaud que l'on connaisse, II, 312.
- ÉTOLIE** (Ellébore d'), II, 103.
- ÉTRANGLEUR** (Du lacs) proprement dit, IV, 269, 270.
- Figure, IV, 691, n° 20.
- ÉTUVES NATURELLES** (Des). Leur bon effet sur le corps; utiles contre les maladies difficiles à guérir ou devenues chroniques; leur action, II, 468-470.
- EUBÉE** (Noix d'). Voy. CHÂTAIGNES.
- EUENOR**, médecin grec qui employait l'urine de bouc pour donner la fièvre, IV, 85.
- EUNAPE**. Exprime à Oribase son désir de posséder un manuel de médecine et d'hygiène permettant de se passer des praticiens dans la plupart des cas, V, 557, 558; VI, 403, 404.

- EUPATOIRE** (De l'). Ses propriétés, II, 634; V, 612; VI, 470.
- EUPHORBE** (De l'). Manière de l'employer comme purgatif, II, 111, 121, 122, 634; V, 27, 612, 819; VI, 470.
- Quel est le meilleur euphorbe, V, 71.
- épineux; maladies dans lesquelles on peut l'employer comme purgatif; manière de s'en servir, II, 116, 117.
- monnoyer; ses propriétés, II, 702.
- EUPORISTES** (Des). Utilité de ce traité; l'ancien traité des Euporistes de Galien a été perdu, V, 559.
- Plan de cet ouvrage; but qu'Oribase se propose en l'écrivant; ses divisions; matières traitées dans chaque livre, V, 560, 561; VI, 404.
- Plan et matières du IIIe livre, V, 648.
- Préambule du livre IV; matières qu'il doit renfermer, V, 685; VI, 526, 527.
- EURYMÈNE** de Samos, athlète, I, 51.
- EUSTATHIUS**, fils d'Oribase; celui-ci lui dédie sa *Synopsis*, V, 1-3, 800, 801.
- ÉVACUANTE** (De la faculté). Signification de cette expression, II, 550-552.
- ÉVACUATION** ou **SAIGNÉE**. Doit être employée en cas de pléthore (voy. ce mot), II, 3.
- par les frictions, les onguents et les boissons; cas où elle convient, II, 8.
- Galien distingue deux espèces d'évacuation: la saignée et les frictions ou autres exercices; cas où il faut appliquer chacune d'elles, II, 12, 13; V, 12, 13, 809, 810.
- ÉVACUATION** ou **SAIGNÉE**. Emploi de l'évacuation en cas d'inflammation; différentes manières de l'employer, III, 534, 535; V, 366; VI, 162.
- Manière dont il faut régler l'usage des évacuations chez les personnes en bonne santé; opinion des anciens médecins à ce sujet, V, 572-574; VI, 411-413.
- EXANTHÈMES** (Des). Remèdes contre les exanthèmes accompagnés de démangeaisons, IV, 622 et 649.
- du menton; onctions à faire, V, 735, 736; VI, 571.
- Excès** (Des) de table. Dans certains cas ils peuvent ne pas nuire; quand ils nuisent, il faut remédier soit à la plénitude, soit à la malignité des humeurs, V, 572; VI, 410, 411.
- EXCORIATIONS** (Des). Médicaments utiles pour les cicatriser, V, 332, 333; VI, 135, 136.
- EXCRÈMENTS** (Diagnostic des). Comment on peut en user pour reconnaître quelle est la partie du système digestif qui est attaquée, II, 222, 223.
- Leurs qualités en général; emploi de chaque espèce; influence du tempérament de l'animal sur leurs propriétés et influence des aliments, II, 729, 730; V, 620, 621; VI, 455-457.
- Propriétés attractives des excréments; ces propriétés varient d'intensité avec l'animal qui les a fournis, II, 580, 581.
- EXERCICES** (Des). Ce qu'on doit appeler exercice; conditions auxquelles il

- FENUGREC (Du).** Ses propriétés déterminées; son usage; manière de l'accommoder, I, 36, 37, 228; II, 693, 694; V, 171, 638, 639; VI, 22, 511, 512.
 — échauffant, I, 249; V, 180; VI, 34.
 — Bouillon de fenugrec; relâche le ventre; manière de le faire, I, 241; V, 177; VI, 29.
 — Lavement au fenugrec; ses usages, II, 207; V, 31, 823.
 — Cataplasme au fenugrec; d'un usage rare; manière de le rendre plus efficace en le mélangeant avec du miel, II, 351, 352.
 — Médicament composé au fenugrec, V, 120 et 864.
- FER (Sulfate de).** Comment il faut le choisir, V, 81.
- FERMENT (Du).** Ses propriétés; son action, II, 636; V, 612; VI, 477.
 — Cataplasme de ferment; ses effets; manière de le préparer, V, 42, 43, 832.
 — Substances employées comme ferments dans l'antiquité, I, 562.
- FERS DE CHEVAUX.** Inconnus aux anciens; comment on y suppléait, I, 616.
- FÉRULE (De la graine de).** Ses qualités, II, 668.
- FESSES (Des).** Traitement chirurgical des abcès des fesses, III, 573.
- FEU (Du).** Son emploi dans le traitement de quelques maladies; il faut mettre les parties malades presque en contact avec les objets chauffés, II, 408.
- FÈVES (Des).** Leur tempérament; leurs propriétés, II, 653; V, 623; VI, 460.
- FÈVES.** Purée de fèves; manières de la préparer; son usage; ses propriétés, I, 33, 34, 231; V, 172; VI, 24.
 — Farine de fèves; manière de lui faire perdre ses mauvaises qualités; ses emplois divers; substances qu'on peut y mêler, I, 296, 297.
 — Cataplasme de purée de fèves; modes de préparation; son utilité, II, 355.
 — torréfiées; passent lentement, I, 237; V, 175; VI, 27.
 — lupine; qualités de la fève elle-même et des rameaux de l'arbre, II, 637.
 — Graine de fève lupine; amère et astringente, II, 491.
- FIÈL (Du).** Son utilité suivant Oribase; son rôle dans la distribution du sang, III, 35.
- FIÈVRE (De la).** Cas où la fièvre, venant compliquer une autre maladie, peut être une cause de guérison, IV, 84, 85.
 — Cas où il est utile de donner la fièvre aux malades; exemple, IV, 85.
 — La fièvre préserve de l'épilepsie et peut en guérir; exemple de Teucer de Cyzique, IV, 85, 86.
 — De la fièvre quarte; elle guérit de la mélancolie, de l'asthme, de la lèpre; exemple de ce dernier cas, IV, 86, 87.
 — Manières de la guérir, IV, 87, 88.
 — Remède composé de Galien contre les fièvres quartes, V, 147 et 886.
 — ardente; distinction de deux espèces de fièvre; l'une guérit l'autre, IV, 88, 89.
 — Comment il faut juger l'apparition de l'ictère dans une fièvre, IV, 91.

FIÈVRES. Utilité et danger de la dysenterie en temps de fièvre; pronostic qu'il faut tirer des douleurs de la vessie; efflorescences et érysipèle; abcès au siège; suppurations internes; tumeur de la rate, IV, 91-93.

— Des fièvres éphémères; manière de les reconnaître tout d'abord par l'état des urines et le mouvement des artères; gens qui sont sujets à ces fièvres, V, 274, 275; VI, 100.

— Traitement; il diffère suivant l'origine de la fièvre; régime varié, V, 275-278; VI, 100-102.

— qui tiennent à la putréfaction; elles naissent sans causes apparentes; état du pouls; sensation de chaleur mordante; état des urines, V, 278, 279; VI, 102, 103.

— Des fièvres putrides; leur guérison; emploi de la saignée et des évacuations; vomissements; substances évacuantes; raréfaction du corps; emploi d'un vin aqueux et de bains; eau froide, V, 279-281; VI, 103.

— Des fièvres tierces; causes et effets; état du pouls, durée de l'accès; diverses espèces de fièvres tierces, V, 281, 282; VI, 103, 104.

— Traitement des fièvres tierces; évacuations et dérivations; bains; suppression du vin, V, 282, 283; VI, 104.

— Des fièvres tierces fausses; traitement, V, 284, 285; VI, 104, 105.

— quarte; diagnostic, V, 285; VI, 105.

— Traitement des fièvres quartes; peu de médicaments actifs; lavements; purgations, V, 285-287; VI, 105, 106.

FIÈVRES. Des fièvres quotidiennes; diagnostic des fièvres quotidiennes; absence de frissons; temps que durent les accès; sueurs; aspect des urines, V, 287, 288; VI, 106.

— Traitement des fièvres quotidiennes; régime incisif; vomissements; laxatifs, V, 288; VI, 106.

— Des fièvres continues; rapport entre les fièvres continues et les fièvres intermittentes; ce que c'est en réalité qu'une fièvre continue, V, 288, 289; VI, 106, 107.

— Traitement des fièvres continues; emploi de la saignée jusqu'à défaillance; usage de médicaments évacuants et d'eau froide, V, 290; VI, 107.

— Des fièvres ardentes; diagnostic, V, 290, 291; VI, 107.

— Traitement; nécessité d'évacuer ou d'éteindre les humeurs bilieuses; régime; emploi des bains, V, 291, 292; VI, 108.

— qui tiennent à une affection érysipélateuse; traitement de ces fièvres; pas de bains; traitement héroïque à l'eau froide; médicaments réfrigérants, V, 292, 293; VI, 108.

— Des fièvres hectiques; leur origine; leurs deux espèces; leurs effets; comment on reconnaît la fièvre hectique devenue marasme, et par conséquent incurable, V, 293-295; VI, 108, 109.

— Traitement des fièvres hectiques; alimentation; usage de l'eau froide ou tout au moins de réfrigérants; emploi des bains, V, 295, 296; VI, 109.

— Manière de guérir les fièvres

sans l'intervention du médecin; frictions d'huile; le régime doit varier suivant la cause de la fièvre, V, 648-651.

FIÈVRES. Nourriture qui convient à ceux qui souffrent de la fièvre; il faut généralement proscrire le vin; emploi de boissons froides, V, 651-653.

— Cas où il survient une dyssenté-rie pendant la fièvre; embrocations; médicaments à employer; progression à observer, V, 653, 654.

— Cas où le ventre est resserré pendant la fièvre; traitement à suivre; médicaments recommandés, V, 654, 655.

— tierce légitime; temps qu'elle dure; sa cause: mouvement de la bile; traitement purgatif approprié; emploi de bains; vins à employer; alimentation, V, 655-657.

— quarte; sa nature; sa durée; régime; traitement aux différents moments de la fièvre quarte; frictions extérieures; médicaments composés, V, 657-659.

— quotidienne; ses causes; traitement; régime; manière de reconnaître le temps de la fièvre quotidienne d'après les urines, V, 659, 660.

— Des fièvres colliquatives; excré-tions qui les font reconnaître; dangers que le malade court; traitement, V, 660.

— Emploi de l'eau froide contre la fièvre; raisons de ce fait, I, 319.

— Traitement héroïque des fièvres par l'eau froide, I, 647, 648.

— Boissons qui conviennent pendant les fièvres, I, 389, 390, 426 et suiv.

FIÈVRES. Le vin aqueux peut être admi-nistré sans danger pendant la fièvre, I, 340.

— Aliments utiles à ceux qui ont la fièvre, I, 284 et suiv.

— On combat la fièvre par le mou-vement passif (voy. ce mot); es-pèces de mouvements passifs qu'il faut lui appliquer (voy. LITÈRE, LITR SUSPENDU, CHAISE, CHAR À BRAS), I, 520, 521.

— Emploi de la friction pendant les fièvres; moment qu'il faut choi-sir; ses effets; signes favorables prouvant le bon effet des frictions, I, 497-499, 501, 502.

— De l'abondance de bile jaune dans la fièvre, VI, 128.

— Manière d'arrêter la sueur pen-dant la fièvre, VI, 127.

— Moment de la fièvre pendant le-quel la saignée convient, II, 42 et suiv.

— Cas où un lavement âcre peut remplacer la saignée pendant les fièvres; signes auxquels on recon-naîtra qu'on peut l'employer, II, 220, 221.

— Traitement des fièvres par les purgations; cas où elles conviennent mieux que la saignée; ingrédients qu'il faut employer de préférence; application d'un emplâtre sur l'hy-pocondre; emploi des suppositoires; médicaments internes; lavements, aliments; moment de la fièvre où il faut purger (voy. EMLÂTRE, SUPPOSITOIRE, MERCURIALE, COLO-QUINTE), II, 270-273.

— à inflammation violente; l'eau froide convient; autres cas où elle ne convient pas, I, 320, 321.

- FIÈVRE** ardente; Antyllus recommande l'administration de l'eau froide, I, 414, 415.
- tierce; cas où Galien la traitait par une purgation, II, 75, 76.
- continue; moment où il faut employer la saignée, II, 43, 44.
- FIGES** (Des). Propriétés des figes fraîches et des figes sèches; leur action sur les viscères, I, 48-50.
- Qualités nutritives des figes; leur usage ancien comme aliment pour les athlètes (voy. PYTHAGORE), I, 50, 51.
- Leurs qualités, I, 212; V, 164; VI, 13.
- sèches et vertes, I, 216, 217, 232; V, 166, 172, 173; VI, 15, 16, 24.
- Propriétés détersives des figes; leur action sur les néphrétiques, et action des figes sèches sur les reins, I, 234; V, 173; VI, 25.
- sèches et vertes, nuisibles au foie et à la rate, I, 236; V, 174, 175; VI, 26, 27.
- fraîches et sèches, passent facilement, I, 242; II, 669; V, 177; VI, 30.
- Cataplasme aux figes; différentes manières de le préparer; son usage et ses vertus, II, 353-355.
- Substances qu'il faut y ajouter, V, 43, 44, 125, 126, 832, 867, 868.
- Médicament composé aux figes, contre la dysenterie et la colique, V, 149 et 887.
- de figiers sauvages; leurs propriétés; emploi du bois de figuier; son action, II, 690; V, 638.
- FIGES**. Propriétés des figes sèches; manière de les préparer en boisson, II, 689, 690; V, 638; VI, 507, 508.
- Cataplasme aux figes; manière de le préparer, III, 554, 555; V, 372, 373; VI, 167.
- FIGES**. Protubérances qui se développent au menton; remèdes indiqués, V, 448, 735; VI, 249, 571.
- Nature de cette excroissance, médicaments propres à amener sa chute, V, 387, 388; VI, 183.
- Remèdes contre les figes, V, 390; VI, 185, 186.
- FIGUIER** (Suc de). Son usage dans la cuisine antique, I, 617.
- Cataplasme au suc de figuier sauvage; utile contre les piqures de scorpions, II, 366.
- FILLES** (Du régime des). Époque à laquelle il faut les marier; différences entre leur ancienne manière de vivre et leur régime au temps de Rufus; dangers qu'il y a tant à hâter le mariage qu'à le retarder; nécessité d'y remédier par le régime, III, 82, 83.
- Régime des filles avant et au moment de la puberté; à cette époque, il faut retarder autant que possible l'action de la nature; moyens à employer; boissons avant et après la puberté, III, 84, 85.
- FILTRES**. Emploi de filtres pour purifier l'eau, I, 337.
- Leur usage dans l'antiquité; mots qui servent à les désigner; filtres en toile, en jonc; leur forme, I, 633-637.
- FISSURES DU CRÂNE** (Des). Cas où il est nécessaire de procéder à la perforation du crâne; position à donner au

malade pendant l'opération; place des aides, IV, 155, 156.

FISSURES DU CRÂNE. Manière de pratiquer la perforation au moyen de l'archet; méthode pour arrêter l'hémorragie; précautions à prendre pour ne pas atteindre la méninge, IV, 157, 158.

— Manière de pratiquer l'excision de l'os; précautions à prendre pour ne pas atteindre le cerveau, IV, 158-160.

— Manière d'enlever l'os une fois excisé et d'égaler les bords de l'ouverture osseuse; avis d'Archibius, de Ménodore et de Galien, IV, 160-162.

— Précaution à prendre pendant l'opération quand la fissure est voisine de la suture, IV, 162.

— Des fissures de la tête; instruments qu'il faut employer; médicaments dits *céphaliques*; cas où l'excision de la partie malade est nécessaire, IV, 179, 180.

— Différentes manières dont la fissure du crâne se forme, IV, 177, 178.

FISTULE (De la). Définition de ce terme, III, 599.

— Les fistules proviennent d'un abcès laissé sans soins; leurs espèces, leur forme, leur siège; parties qu'elles attaquent, III, 611, 612.

— Diagnostic des fistules qui ont attaqué un os, et manière de reconnaître l'état de celui-ci, III, 612, 613.

— Cas où les fistules n'admettent pas l'usage de la sonde; manière de reconnaître la nature de la partie

attaquée : os, muscle, etc., par la nature du liquide, III, 613-615.

FISTULES. Traitement chirurgical des fistules; ouverture de la fistule suivant qu'elle est tortueuse, droite ou profonde, III, 615, 616.

— Traitement chirurgical des fistules; cas où la fistule a pénétré jusqu'à l'os et même jusqu'à la moelle; nécessité d'exciser toutes les parties malades, III, 616, 618.

— Cas où l'un des grands os des membres est attaqué; manière d'en faire l'excision, III, 618-620.

— Traitement chirurgical des fistules des différentes parties du corps; humérus, articulations, fémur, vertèbres, côte, avant-bras, aisselle, aine, omoplate, III, 620-622.

— Des fistules qui aboutissent à une veine ou à une artère; manière de les traiter, III, 626, 627.

— Des fistules qui peuvent être traitées par des médicaments; emplâtres et substances à employer, III, 635, 636.

— Médicaments divers contre les fistules, III, 637, 638.

— Traitement des fistules à l'aide d'anses de fil; manière de les disposer; temps qu'elles doivent rester dans la fistule; avantages et désavantages de ce mode de traitement, III, 635, 638-640.

— Différentes espèces de fistules; traitement en général; médicaments composés, VI, 342, 343.

— Médicament simple contre les fistules, III, 599, 600; V, 376; VI, 171.

— Médicament composé contre les fistules, V, 376; VI, 171, 172.

- FISTULES.** Collyres divers contre les fistules, IV, 614, 615.
- urinaire; ses causes; elle est incurable, IV, 466.
- FLÈCHES** (Du poison des). Moyens de le reconnaître, ses effets et médicaments à employer, IV, 628.
- FLÉTAN** (Du). Ses qualités, I, 132.
- FLETS** (Des). Leurs qualités, I, 130, 131.
- FLUEURS BLANCHES** (Des). Causes de cette affection; ses différentes espèces; traitement desséchant; purgation générale; principaux médicaments à employer, V, 773, 774; VI, 620, 621.
- FLUX** (Du) des femmes; ses causes; ses deux espèces; symptômes et signes concomitants; traitement à employer, IV, 636 et 656; VI, 353, 354.
- utérin; ses effets bons et mauvais, IV, 96.
- Ses causes, sa nature, ses différentes espèces; cas où il y a ulcération; remèdes à employer pour guérir l'ulcère, V, 540, 541; VI, 353, 354, 363, 364.
- Médicaments simples, V, 541; VI, 364.
- Emplâtre recommandé, VI, 526.
- FLUXION** (De la). Définition de ce terme; affections auxquelles on peut l'appliquer, III, 543, 544; V, 367; VI, 163.
- Traitement qu'il faut employer en cas de fluxion, III, 544, 545; V, 367, 368; VI, 163, 164.
- Médicaments qu'il faut employer quand la fluxion est accompagnée d'une grande douleur; usage des scarifications, III, 545-547; V, 368, 369; VI, 168, 169.
- FLUXIONNAIRE** (De la diathèse). Ses causes probables; ses conséquences; parties du corps qui y sont les plus sujettes; influence du tempérament sur sa production, III, 538, 539.
- Traitement de la diathèse; il faut le modifier suivant les sujets, et la nature du sang qui afflue, III, 539, 540.
- Traitement à employer; il faut prendre garde de transformer la tumeur en une tumeur squirreuse; quantité variable de résidus auxquels elle donne lieu, III, 541-543.
- Tumeurs qui proviennent dans la diathèse fluxionnaire; leur traitement (voy. **TUMEURS**), III, 551 et suiv.; V, 369 et suiv.; VI, 164 et suiv.
- FŒTUS** (De la formation du). Ce que devient le sperme dans la matrice; formation de la membrane appelée *chorion*, III, 71-74.
- Formation et utilité de la membrane allantoïde, et utilité de la membrane dite *amnios*; sa formation, III, 74-76.
- Position du fœtus dans le chorion; il flotte sur les eaux qui y sont contenues, III, 76, 77.
- De la configuration du fœtus; moment où il commence à être divisé en parties, suivant Athénée, Dioclès et Empédocle, III, 78, 79.
- Place du fœtus mâle et du fœtus femelle dans l'utérus; comment on peut reconnaître le sexe du fœtus pendant la gestation; opinions d'Hippocrate et de Galien à ce sujet, III, 58, 59.

FŒTUS de sept mois, III, 63 et suiv.

— de huit mois; certains disent qu'ils ne sont pas viables; opinion d'Aristote à ce sujet; exemple de l'Égypte, III, 63, 64.

— de sept mois; ils sont faibles et peu survivent; à huit mois, on ne les regarde pas comme viables; exceptions à ces règles, particulièrement en Égypte, III, 64.

— Remèdes qui expulsent le fœtus, IV, 632 et 651. — Voy. ABORTIFS, AVORTEMENT.

FOIE (Du). Son rôle dans la vie; ses fonctions, III, 218, 219.

— Nature spéciale du foie; différences entre lui et le cœur; partie du sang qu'il sert à former, III, 33-35.

— Théorie de la transformation du chyle en sang dans le foie, III, 34-36.

— Variation du foie pour la grosseur et pour le nombre des lobes, suivant les individus; place du foie; sa forme, III, 356-358.

— Veines qui partent du foie; de la partie appelée *portes*, III, 506-508.

— Veines qui partent des lobes du foie; leurs ramifications dans le ventre et dans le thorax, III, 508-510.

— Veines qui se rendent au foie; substance du foie; ses fonctions; ligaments qui le rattachent aux viscères avoisinants, III, 358-360.

— Manière de reconnaître le tempérament du foie, V, 256-259; VI, 86-88.

— Des affections du foie; inflammation; traitement à employer; évacuations, V, 496, 497; VI, 309.

FOIE. De l'inflammation du foie; manière d'en reconnaître la nature et le siège, VI, 292.

— Affections du foie sans fièvre; obstruction, V, 497, 498; VI, 309, 310.

— Squirre du foie; incurable quand il s'est prolongé, V, 498; VI, 310.

— Squirre du foie; il est incurable au bout d'un temps très-court; médicaments efficaces quand la maladie est prise à temps, V, 502, 503; VI, 314, 315.

— Affections diverses du foie; principaux remèdes pour chacune d'elles; médicaments composés, V, 498-500; VI, 311-313.

— Faiblesse du foie, V, 498; VI, 310, 311.

— De la faiblesse du foie; c'est la cause de presque toutes les affections de cet organe; suites diverses de cette faiblesse, V, 500, 501; VI, 313, 314.

— Recettes diverses et médicaments simples et composés contre toutes les affections du foie, IV, 560-562.

— Absès du foie; traitement à employer; opération à faire; ouverture, évacuation du liquide; précautions qu'il faut prendre pendant la cicatrisation; cas où l'abcès s'ouvre à l'intérieur; manière de l'évacuer, III, 586, 587.

— Emploi des purgatifs par Galien contre les maladies du foie, II, 794, 795.

— Cas où elles sont guéries par des selles sanguines, IV, 97.

— Médicaments pour le foie, V, 64.

- FOIE.** Le vin sucré aggrave les maladies du foie, I, 342.
- La boisson aux coings remédie à l'humidité excessive du foie, I, 383.
- Action détersive de l'oxymel sur le foie, I, 392.
- Le malade doit se coucher sur le côté droit, I, 438.
- FOIE (Du).** Ses propriétés alimentaires; ce qu'on appelle le *foie sycoton*; ses qualités, I, 102, 103.
- D'une digestion lente, I, 237; V, 175; VI, 27.
- Usage des foies gras dans l'antiquité; manière d'en augmenter le volume, I, 587, 588.
- FOMENTATIONS (Des).** Effets qu'elles produisent; fomentations humides et fomentations sèches; fomentations irritantes et non irritantes; règles à suivre, II, 323, 324; V, 40, 830, 831.
- Cas où les fomentations peuvent être dangereuses; cas où leur emploi est utile, II, 324-326; V, 41, 831.
- FONCTIONS DIRECTRICES (Des).** Définition de cette expression; application de leur observation au cerveau pour reconnaître sa conformation bonne ou mauvaise, III, 205, 206.
- naturelles, III, 26 et suiv.
- FORCE altérative (De la).** Son action produit la digestion et la sanguification, III, 30.
- assimilatrice (De la). Qu'est-ce? Le sperme ou la nature? Discussion à ce sujet, III, 29, 30.
- FORCES naturelles (Des),** III, 26 et suiv.
- nutritive et plastique, III, 27.
- FORMATION (De la).** Fonction naturelle; se compose d'altération et de configuration; explication de ces termes; la matière doit subir l'action de la force plastique, III, 26, 27.
- FORMICAIRES (Des).** Leur place; leurs espèces; opération à faire, IV, 21.
- Remèdes contre les formicaires, IV, 621, 622; V, 389, 390; VI, 185.
- FORTIFIANTS (Médicaments),** V, 60.
- FOSSES.** Emploi de fosses pour purifier l'eau; manière de l'y conserver pendant longtemps, I, 337, 338.
- FOUGÈRE (De la).** Ses propriétés; fougère mâle et fougère femelle, II, 678; V, 633; VI, 498.
- FOUGEROLE (De la).** Purgative, II, 113; V, 25, 817, 818.
- Ses propriétés dominantes, II, 677.
- FOUR (De la terre à).** Ses qualités, II, 706.
- FOURS des anciens;** note sur leur construction et leur usage, I, 563.
- FRACTURES (Des).** But du traitement des fractures; réunir les parties fracturées par l'intermédiaire du cal, IV, 102.
- Le traitement des fractures s'opère de quatre façons, IV, 102.
- Extension; manière d'y procéder; danger à craindre; nécessité de recourir à la double extension, IV, 102-104.
- Moment où il faut recourir à l'extension; dangers que présente l'extension exagérée, surtout chez les adultes; dangers moindres chez les femmes et les eunuques, IV, 104, 105.
- Coaptation; manière de la rendre

- définitive; application des bandes; règles à ce sujet; manière de régler la compression, IV, 105-107.
- FRACTURES.** Médicaments à employer pour empêcher l'inflammation dans les fractures; cérat et vin (voy. ces mots); analyse du traitement ordonné par Hippocrate, IV, 115-118.
- Emploi des bandes contre les fractures. — Voy. BANDES.
 - Usage des compresses pour les fractures; comment elles complètent l'usage des bandes; cas où elles peuvent seules être employées, IV, 118, 119.
 - Position qu'il faut donner au malade en cas de fracture; manière d'appuyer le talon et les autres membres, IV, 122, 123.
 - Position du patient; emploi du glossocome et d'oreillers; opinion d'Hippocrate à ce sujet, IV, 123, 124.
 - Nécessité de bien conserver la position naturelle du membre blessé; position normale pour le bras et pour la jambe, IV, 125, 126.
 - Époque où il faut lever l'appareil; soins à prendre à ce moment; moment où il faut commencer à employer les attelles, IV, 127.
 - Précautions qu'il faut prendre pendant la formation du cal; manières de la favoriser, IV, 130-133.
 - Tumeurs qui apparaissent pendant le traitement des fractures; manière de les faire disparaître; dissentiments des médecins à ce sujet, IV, 133, 134.
 - Traitement des fractures compliquées de plaies; affusions; dangers que la pourriture fait courir; médicaments à employer, IV, 134, 135.
- FRACTURES.** Comment on peut prévoir qu'une partie de l'os atteint doit tomber; sensations du malade; aspect de la plaie, IV, 135, 136.
- Emploi du vin dans les affusions, IV, 136-138.
 - Temps que doivent durer les affusions de vin suivant Galien; opinion d'Hippocrate à ce sujet, IV, 138.
 - Cas où des esquilles d'os sont expulsées naturellement; emploi de la scie, IV, 138, 139.
 - Cas où la coaptation a été mal faite; manière de réparer l'erreur commise, IV, 140.
 - Médicaments composés contre les fractures, V, 113, 856 et 858.
- FRAGON RACÉNEUX (Du).** Son tempérament, II, 627.
- FRANKÉNIE POUDREUSE (De la).** Purgatif, II, 114.
- FRÉNÉSIE (De la).** Ses causes; ses effets; traitement à employer, VI, 203, 204.
- FRÉNÉTIQUES.** Leur position dans le lit, I, 437.
- FRICTIONS (Des).** Leur utilité et leur emploi; nécessité de se les faire soi-même, III, 172, 173.
- De la friction préparatoire; son but; résultat qu'il faut en attendre, V, 3 et 801.
 - Nécessité de lui faire précéder l'exercice; manière d'y procéder; friction avec un linge, puis avec de l'huile; effets de la friction; manière de frictionner suivant l'âge et le tempérament, I, 470-472.

- FRICTIONS (Des).** Il ne faut pas que la friction soit trop rude chez le jeune homme; théorie de la friction; conditions auxquelles doit répondre la chambre où on la fait, I, 472, 473.
- employée à la suite de l'exercice (apothérapie); manière de pratiquer la friction; utilité de l'huile dans la friction, I, 483, 484.
- Friction avec les bandes; manière de la combiner avec la friction ordinaire, I, 485, 486.
- Étude de la quantité et de la qualité de la friction; distinction entre la friction préparatoire et la friction apothérapeutique; distinction de six espèces de frictions suivant leurs effets, I, 487-489.
- De la friction modérée, rude et douce, I, 489, 490.
- Théorie de la friction d'après Hippocrate; classification et tableau de ses effets, I, 490-492.
- Effets différents de la friction du matin ou du soir. — Voy. ces mots.
- employées comme moyen curatif; moment où il faut en user pendant la fièvre; symptômes bons et mauvais; manière de pratiquer la friction sur les différents individus, I, 496-500.
- Symptômes qui prouvent que l'emploi de la friction a été utile au malade, I, 500, 501.
- Cas où il faut suspendre les frictions, I, 501.
- Moyen de reconnaître les cas où les frictions auraient été employées à contre-temps, I, 502, 503.
- employées contre le sommeil, I, 446.
- FRICTIONS (Des).** Effets de la friction; comment il faut la varier suivant le résultat qu'on en attend, V, 7, 804, 805.
- Médicaments qu'on emploie dans les frictions pour guérir les maladies de peau, II, 429, 430.
- Ingrédients qu'on emploie dans les frictions, effets qu'on en attend, II, 429, 480.
- FRIGIDARIUM (Du).** Sens de cette expression, II, 871.
- FRISSON (Du).** Cas où le frisson n'est pas suivi de chaleur; ses causes; médicaments réchauffants, V, 421; VI, 224.
- FROID.** Sensation produite par l'approche des corps froids, analogue à celle que produit la présence des corps chauds; diffère avec le degré de froid, II, 499, 500.
- Médicament contre le froid, indiqué par Galien, V, 123 et 866.
- Distinction de quatre degrés de froid dans les médicaments simples, II, 497, 498.
- Des tempéraments froids; ils sont de trois espèces; traitement et régime qui convient à chacun d'eux, V, 261, 262; VI, 89, 90.
- FROMAGES (Des).** Leurs différentes espèces et leurs propriétés comparatives; manière de distinguer les fromages de diverse qualité, I, 163, 164.
- Manière dont le fromage se forme; qualités des diverses espèces de fromages, II, 724, 725.
- fraîchement salés; leurs propriétés, II, 497.
- Le fromage nouveau avec du miel passe facilement, I, 242; V, 177; VI, 30.

FROMAGE. Le fromage vieux est échauffant, I, 249; V, 181; VI, 35.

— employé comme assaisonnement, I, 276.

FROMENTS. Propriétés des diverses espèces de froments, quantité de substance alimentaire que chacune fournit, I, 5, 6.

— Propriétés nutritives du froment; diverses espèces de froments; qualités de chacune d'elles, I, 10, 11.

— Sols propres et contraires à la culture du froment; influence des lieux, de la saison, de la température, de la durée de conservation sur les qualités du froment, I, 11-14.

— bouilli, I, 16.

— Bouillie de froment au lait; ses propriétés, I, 21, 22.

— Propriétés du froment; de l'amidon fait avec le froment; du cataplasme de pain de froment, II, 678; V, 633; VI, 499.

— torréfié et écrasé; convient aux gens faibles, I, 284.

— Pain de froment; échauffant, I, 249; V, 180; VI, 34.

— Cataplasme de farine de froment; son utilité dans le traitement des abcès, III, 556, 557.

FRONT (Du). Traitement chirurgical des abcès du front, III, 571.

— Colobome du front; opération à faire, IV, 57.

FRUITS. Manière d'en éprouver la qualité, I, 4.

— astringents; leur action différente suivant qu'on les prend avant ou après le repas, I, 175, 176.

— ayant des propriétés atténuantes, I, 198; V, 158; VI, 5.

FRUITS d'été; manière de les manger, I, 238, 239; V, 176; VI, 28.

— refroidissants, I, 250, 251; V, 181; VI, 35.

— humectants, I, 254; V, 183; VI, 37.

— qu'on peut donner aux malades, I, 286.

— Médicament composé au suc des fruits; recette, V, 796, 797.

FUMAROLLES (Des). Leur emploi dans l'antiquité et au moyen âge; traités français et latins sur ce sujet, II, 894, 895.

FUMETERRE (De la). Qualités et action de cette graine, II, 639, 640, 642; V, 616; VI, 448.

— âcre, amère et astringente, II, 492.

— vrillée; détensive, incisive et astringente, II, 491.

FUMIGATIONS (Des). Malades auxquels elles sont utiles; moment où l'on peut les employer; manière d'y procéder, II, 186, 187.

— On emploie les fumigations pour certaines maladies des femmes; manière de procéder aux fumigations suivant que la malade peut ou ne peut pas s'asseoir; recettes de fumigations, II, 424, 425.

— Manière de pratiquer les fumigations en cas de chute de l'utérus, d'épilepsie, d'asthme, II, 426, 427.

FURONCLES (Des). Leurs causes; leurs différentes espèces; médicaments à employer, III, 673, 674; V, 388; VI, 183.

— Recettes diverses contre les furoncles, III, 674, 675; V, 388; VI, 183, 184.

G

GAILLET (Du). Ses propriétés, II, 624.

GALATIE. Excision de l'utérus des truies pratiquée dans ce pays, III, 377.

— Ellébore de Galatie; ses qualités et son aspect extérieur, II, 155-157.

GALAXIAS, nom d'un poisson fort estimé des Romains, I, 117.

GALBANUM (Du). Ses propriétés, II, 699; V, 78, 79, 640; VI, 476.

— Manière de le faire cuire, V, 93, 94.

GALÈNE (De la). Ses propriétés, II, 718.

— Manière de la préparer, V, 81, 88.

GALIEN. Ses écrits servent à Oribase pour sa *Collection médicale*, I, 1.

— Éloge de Galien, I, 2.

— Extraits de Galien, I, 3 et suiv.

16, 25-27, 51, 74, 159 et suiv. 169

et suiv. 173 et suiv. 186, 256, 306

et suiv. 338 et suiv. 356, 358, 360-

363, 371 et suiv. 391 et suiv. 439

et suiv. 464 et suiv. 536 et suiv.; II,

1 et suiv. 51 et suiv. 57, 73 et suiv.

184 et suiv. 191 et suiv. 264 et

suiv. 281 et suiv. 293 et suiv. 300.

323 et suiv. 369 et suiv. 390 et

suiv. 470 et suiv. 473 et suiv. 555

et suiv. 567 et suiv. 569 et suiv.

574 et suiv. 579 et suiv. 591 et suiv.

600-602, 723 et suiv.; III, 1 et

suiv. 26 et suiv. 40 et suiv. 71 et

suiv. 98 et suiv. 109 et suiv. 113 et

suiv. 134 et suiv. 193 et suiv. 273

et suiv. 392 et suiv. 531 et suiv.

538 et suiv. 591 et suiv. 640 et suiv.

649 et suiv. 655 et suiv.; IV, 1 et

VI.

suiv. 44, 45, 59 et suiv. 102 et suiv.

176 et suiv. 209 et suiv. 270 et suiv.

354 et suiv. 459 et suiv. 499 et suiv.

519 et suiv. 520 et suiv.; V, 12 et

suiv. 22 et suiv. 39, 40 et suiv. 51,

225 et suiv. 235 et suiv. 303 et suiv.

312, 319, 322 et suiv. 365, 367,

370 et suiv. 384, 385, 406 et suiv.

416 et suiv. 440 et suiv. 445 et suiv.

448, 451, 462 et suiv. 466 et suiv.

471 et suiv. 473 et suiv. 484 et

suiv. 490 et suiv. 494 et suiv. 502

et suiv. 508 et suiv. 520, 548 et

suiv. 801 et suiv. 808 et suiv. 815,

816, 830 et suiv. 837, 838; VI,

73 et suiv. 112, 113, 117, 123 et

suiv. 161, 163, 165, 167, 178,

179, 209, 210, 221 et suiv. 248 et

suiv. 254, 256, 268 et suiv. 271-

273, 275 et suiv. 280 et suiv. 284

et suiv. 293 et suiv. 298 et suiv. 309

et suiv. 314 et suiv. 323 et suiv.

335, 388 et suiv.

GALIEN. Comment Galien mettait en pratique les principes de la révulsion, II, 194, 195.

— Expériences de Galien sur l'efficacité des affusions de vin dans les

fractures, IV, 137, 138.

— Opinion de Galien sur l'emploi

du diacode, I, 376.

— Médicament dit *de Galien*, contre

l'inflammation de l'orifice de l'esto-

mac; sa composition, V, 121, 122,

865.

— Purgatif amer de Galien, V, 150,

151, 792, 889.

GALLE (De la noix de). Sa composi-

- tion; ses qualités; noix de galle verte et noix de galle jaune; leur action sur le corps, II, 647, 648; V, 619; VI, 453.
- GANGLION (Du).** Cas où il est douloureux; ganglion du carpe; manière de faire cesser la douleur, IV, 15.
- Nature de cette tumeur, IV, 15, 16.
- Traitement de cette tumeur à la tête et au front; incision à faire, IV, 16.
- aux jambes et au carpe; traitement à suivre; emploi du plomb, IV, 17; V, 391; VI, 186, 187.
- Médicament préparé pour dissoudre les ganglions tuméfiés, IV, 611, 612.
- GANGRÈNE (De la).** Définition de ce mot; danger que cet accident fait courir au malade; différences entre la gangrène et le sphacèle, III, 640, 641; V, 370, 371; VI, 165, 166.
- Traitement de la gangrène; saignée; médicaments; cautérisation, III, 643-645; V, 371, 372; VI, 165-167.
- Médicaments qui cicatrisent; cas où la saignée est inutile, III, 645, 646.
- Aspect des parties attaquées par la gangrène; différentes espèces de gangrène; dangers qu'elle fait courir au malade, III, 646, 647.
- Traitement de la gangrène; saignée, scarification, cataplasmes, onguents; médicaments à employer quand l'ulcère se retire, III, 647-649.
- Médicaments composés contre la gangrène, V, 113, 114, 858.
- GANTS.** Usage des gants dans l'antiquité pour les artisans; textes à l'appui, I, 657, 658.
- GARANCE (De la racine de).** Ses qualités, II, 634.
- GARDE-AINE (Du).** Manière de l'établir; son emploi, IV, 318, 319.
- GARGARISME (Du).** Ses qualités et ses défauts, I, 414.
- GARON (Du).** Son usage et sa confection dans l'antiquité, I, 568, 569.
- GÂTEAUX frits.** Manière de les préparer; leurs propriétés, I, 18, 19.
- au miel; gâteaux d'*itria* au miel; leurs propriétés, I, 19-21.
- Resserrent le ventre, I, 248; V, 180; VI, 34.
- purgatif; recette, V, 151, 889.
- GATTILIER (De la graine de).** Ses propriétés anaphrodisiaques, I, 43, 44; II, 605; V, 598, 599; VI, 425, 426.
- Origine du nom grec du gattilier; action à l'état sec et à l'état naturel, VI, 426.
- GAULES (Résine des).** Favorise la perspiration, II, 585.
- GAULOIS.** Supportent difficilement les lavements âcres, II, 213.
- (Onguent). Recette, V, 142 et 881.
- GAURIEN (Vin),** I, 341, 352, 637 et 638.
- GAZ (Des).** Accumulation de gaz dans l'estomac; ses causes; chaleur trop faible; médicaments à employer, V, 484-486; VI, 293-295.
- Principaux remèdes à employer, IV, 574, 575.
- GENCIVES (Des).** Fistules des gencives; manière de les traiter; cas où il faut arracher la dent, III, 627.

- GENCIVES.** Inflammation des gencives; remèdes, IV, 547.
- Autres médicaments contre l'inflammation et la corrosion des gencives, IV, 547.
- Médicaments composés contre les gencives saignantes, IV, 547.
- Affections des gencives; inflammation, flux, corrosion; onctions et fomentations diverses; emploi de l'huile de lentisque pure, V, 744, 745; VI, 581, 582.
- sanguinolentes; onctions et remèdes recommandés, V, 745; VI, 582, 583.
- Des ulcères venus sur les gencives; il faut recourir à l'incision et même à l'ablation d'une partie de l'os atteint, VI, 592.
- GÉNÉRATEUR** (De l'acte). Traitement qu'il faut suivre avant de s'y livrer; état moral et état physique; influence de l'état de santé du père, au moment de la génération, sur les enfants qu'il engendre; régime qu'il doit suivre; régime de la femme; il faut espacer les différentes conceptions, III, 107-109.
- Que, dans l'acte générateur, le membre viril de moyenne grandeur n'atteint pas l'orifice de l'utérus, III, 382. — Voy. Coït.
- GENËT ANTHOCLADE** (Du). Ses qualités, II, 618, 619; V, 604; VI, 438.
- Sa couleur; son odeur, V, 70.
- astringent et âcre, II, 490.
- d'Espagne; qualités des fruits et du suc des rameaux de cette plante, II, 688.
- GENÉVRIER** (Du). Qualités de ses fruits et de la plante en général, II, 617.
- GENÉVRIER** (Baies de). Leurs propriétés, I, 59, 228; V, 171; VI, 22.
- Leur action sur le foie et les reins, I, 234; V, 173, 174; VI, 25.
- Échauffantes, I, 249; V, 180; VI, 34.
- GÉNITALES** (Des parties). Ulcères des parties génitales; manière de les guérir; emploi d'affusions; liniments, V, 392, 393; VI, 188.
- Énumération de quelques remèdes composés, IV, 602.
- GENOU** (Du). Muscles qui meuvent l'articulation du genou; leur action sur la jambe et la cuisse, III, 474-477.
- Luxations du genou; elles sont de trois espèces; méthode de réduction par la machine, IV, 398.
- Emploi du banc d'Hippocrate pour les réduire, IV, 455, 456.
- GENOUILLET.** Ses propriétés, II, 495.
- Son goût; son usage, II, 676.
- GENTIANE** (De la racine de). Ses qualités, II, 625.
- GERANIUM** (Médicament au). Ses usages; recettes, V, 100, 101, 852.
- GERMANDRÉE** aquatique, II, 496, 687; V, 637; VI, 506.
- lucide; ses propriétés, II, 699, 700.
- GESSES** (Des). Leurs propriétés; mode de préparation, I, 38, 39.
- chiches; en quoi elles diffèrent des gesses ordinaires; leurs propriétés, I, 39.
- Purée de gesses chiches; ses mauvaises qualités, I, 298.
- à fleurs jaunâtres; leurs propriétés; manière de les accommoder, I, 37, 38.
- GESTATION** (De la). Elle dure le temps

- qu'il faut pour l'évolution complète du fœtus; elle cesse quand la force expulsive succède à la force rétentrice, III, 57, 58.
- GESTATION.** Comment on peut en calculer la durée; expériences et observations de Galien à ce sujet, III, 61, 62.
- GESTICULATION** (De la). Ses effets; personnes et cas auxquels elle convient, I, 526.
- GINGEMBRE** (De la racine de). Son action comparée à celle du poivre; sa nature; son emploi, II, 635, 636.
- GINGIDIUM** (Du). Ses propriétés, I, 81, 82.
- Manière de l'apprêter, I, 227; II, 625; V, 170; VI, 21.
- GIRELLES** (Des). Leurs qualités, I, 128.
- GIROFLÉE** (De la). Propriétés de l'arbrisseau en général, des fleurs fraîches et desséchées, et des fruits, II, 657; V, 624, 625; VI, 482, 483.
- GLAIEUL** (De la racine de). Ses propriétés, II, 669.
- GLANDES** (Des). Leurs propriétés en général (voy. **MAMELLES**, **TESTICULES**), I, 98, 99.
- de la bouche et du larynx; leur rôle dans la production de la voix; leur disposition, III, 244, 245.
- Inflammations et abcès des glandes; leurs causes; exemple (voy. **AINES**); traitement à suivre; III, 600-602; V, 376, 377; VI, 172.
- Traitement à observer quand l'inflammation est atténuée; traitement de l'abcès, III, 602-605; V, 377, 378; VI, 172, 173.
- Manière d'arriver à rendre égale la surface cicatrisée au moyen de médicaments desséchants, puis cicatrisants, III, 605, 606.
- GLANDES.** De la glande pinéale; sa substance; points de contact avec les parties voisines; forme de toute cette partie du cerveau, III, 279-282.
- GLANDS** (Des). Leurs propriétés; leurs espèces suivant les lieux où on les trouve, I, 137.
- D'une digestion lente, I, 238; V, 175; VI, 27.
- GLAUCIAS** (Du rhombe-phalère de). Manière de former ce bandage; convient aux joues et aux yeux, IV, 308.
- GLAUCIUM** (Du). Composition de cette substance; ses qualités, II, 625; V, 608; VI, 475.
- GLAUCOME** (Du). Différences entre le glaucome et la cataracte d'après les anciens; le glaucome est incurable, V, 252, 253; VI, 257.
- GLOSSOCOME** (Du). Description, construction et usages de cette machine; époque de son invention, IV, 124, 125.
- Utile pour aider la formation du cal; description de cette machine et manière de la mettre en mouvement, IV, 355, 356.
- de Galien. Figure, IV, 692.
- de Nymphodora. Figure, IV, 694, 695.
- GLOTTE** (De la). Rôle de la glotte dans la production de la voix, III, 240, 241.
- Sa substance; sa place; son utilité, son rôle dans l'exercice appelé *réten-tion du souffle*; action de l'air sur la glotte, III, 315-318.
- GLU** (De la). Sa composition; ses quali-

- tés; son action, II, 639; V, 614; VI, 479.
- GLU. Caractères extérieurs de la meilleure glu, V, 71.
- GLYCYMARIDES (Des). Manière de les apprêter; leurs propriétés, I, 138.
- GLYCYSIDE ou PIVOINE (De la). Ses qualités, II, 626; V, 608; VI, 475, 476.
- GNIDE (Climat tempéré de), II, 294.
- (Baies de). Employées en liniment contre le sommeil, I, 447.
- Leur utilité comme purgatif; noms de l'arbrisseau qui les produit; emploi de ses feuilles comme purgatif, II, 109-111; V, 24, 25, 817.
- Médicament purgatif; explication de la manière dont il agit, II, 548.
- Purgent par la bouche, II, 553, 554.
- Médicament sudorifique, II, 574.
- Caustique, II, 575.
- Favorisent la perspiration, II, 590.
- En pessaire, elles provoquent les règles, II, 597.
- Provoquent un écoulement blanc, II, 599.
- Garou de Gnide, II, 102.
- GOÛTRES (Médicament contre les), V, 113, 858.
- GOMME (De la). Ses propriétés, II, 650; V, 620; VI, 454.
- Ses différentes espèces; sa forme et son aspect, V, 72.
- adragant; ses propriétés; son action, II, 694; V, 639; VI, 513.
- Quelle est la meilleure gomme adragant, V, 78.
- ammoniacque; ses propriétés, II, 613; V, 601; VI, 433.
- GOMME. Quelle est la meilleure gomme ammoniacque, V, 69.
- GONFLEMENT de la gorge chez les enfants, VI, 54.
- GONORRÉE (De la). Sens de ce mot; médicaments refroidissants à employer; onctions, IV, 580; V, 525, 526; VI, 329, 330.
- Le malade doit se coucher sur le côté; pourquoi, I, 437.
- La course est utile contre la gonorrhée, I, 511.
- Remèdes contre la gonorrhée, V, 768, 769; VI, 617.
- GOSIER (Du). Des arêtes et des os fixés dans le gosier; différents moyens de les extraire, V, 753, 754; VI, 594.
- GOUDRON (Du). Manière de le préparer pour la confection des emplâtres, V, 92.
- (Vin au). Manière de le préparer; ses qualités et son action, I, 403, 404.
- GOÛT (Du). Ses propriétés variables, suivant les pays; manière de l'apprêter, I, 84, 85.
- Composition de cette plante; ses qualités, II, 618; V, 603, 604; VI, 437.
- Son origine, VI, 437.
- Racine de gouet; ses propriétés alimentaires, I, 233; V, 173; VI, 25.
- Manière de l'apprêter, I, 263.
- GOÛTE (De la) et de la podagre, IV, 98, 99.
- Traitement de la goutte; il doit être dissipant; humeurs qui causent la goutte; évacuants, V, 549-551; VI, 388-390.

- GOUTTE.** Remèdes préservatifs contre la goutte, V, 554, 555; VI, 394.
 — Guérie quelquefois par le régime atténuant, I, 187.
 — Cas où la purgation peut en arrêter le développement, II, 74.
 — Topique contre la goutte, à employer un peu avant l'accès, V, 782, 783; VI, 625.
 — Énumération des remèdes les plus efficaces contre la goutte, V, 783; VI, 625. — Voy. **PODAGRE.**
- GRAINES.** Nature et qualités des diverses espèces de graines; manière de les conserver, I, 6, 7.
 — (Des enveloppes des). Leurs propriétés, I, 182, 183.
 — farineuses que l'on peut donner en boisson aux malades, I, 286.
 — Cuisson des graines, I, 298.
 — Médicament aux graines; recette, V, 119 et 863.
- GRAISSE des animaux.** Elle chauffe plus ou moins suivant l'animal qui la fournit, II, 505.
 — Différences entre la graisse et l'axonge; animaux qui fournissent chacune d'elles; graisse de porc, de chèvre, d'oie, de poule, des animaux mâles et des animaux femelles, des individus châtrés, de taureau, de veau, de bouc, de lion; qualités de chacune d'elles; leur emploi dans le traitement des maladies; action du temps sur les qualités de la graisse, II, 731-734; V, 636, 637; VI, 504, 505.
 — De la graisse molle et compacte; qualités de chaque espèce, I, 102.
- GRATTERON (Du).** Ses qualités, II, 615.
- GRÉMIL D'APULIE (Du).** Ses propriétés, II, 687.
- GRENADES (Des).** Leurs propriétés, I, 64.
 — Ont la même action sur le ventre que les pommes, I, 246; V, 179; VI, 33.
 — Leurs qualités refroidissantes, I, 250; V, 181; VI, 35.
 — Leurs propriétés générales; leurs différentes espèces; des noyaux de grenade, de leur écorce, des fleurs de grenadier, II, 681, 682.
 — Boisson aux grenades; mode de préparation; ses qualités, I, 428.
 — Vin aux grenades; manière de le préparer; ses propriétés, I, 401.
- GRENADIER SAUVAGE (Fleurs de).** Leur action; leurs qualités, II, 621; V, 605; VI, 442.
- GRENOUILLETTE (De la).** Remède composé, IV, 548.
- GROSSESSE (De la).** Précautions qu'il faut prendre pendant les deux périodes de la grossesse, III, 61.
 — Elle est douloureuse surtout pendant le quatrième et le huitième mois; époques où l'avortement est mortel; elle ne dure jamais plus que le temps commun; l'opinion contraire provient de faux calculs, III, 64, 65.
 — Accidents qui peuvent arriver pendant la grossesse; régime qu'il faut faire suivre aux femmes enceintes, III, 89.
 — Régime qu'il faut suivre pendant les premières semaines de la grossesse et plus tard; accidents gastriques, III, 100-102.
 — Faut-il s'abstenir complètement du coït pendant la grossesse? Il faut en user modérément, III, 102.

GROSSESSE. Dangers que court la femme pendant le huitième mois; précautions à prendre; usage des bains; éviter les sternutatoires et les catarrhes, III, 102, 103.

— Accidents qui arrivent le plus fréquemment pendant la grossesse; remèdes contre ces accidents; médicaments, cataplasmes; moyens moraux, III, 103-105.

— Des envies pendant la grossesse; manière de les combattre; emploi de la récitation et du chant comme exercices pendant la grossesse, III, 105, 106.

— Des envies de grossesse; noms grec et latin de cette affection; leur nature et leurs différentes espèces; leurs causes, VI, 48.

— Nécessité de suivre un régime sévère pour éviter les accidents de grossesse; remèdes contre le gonflement des pieds, III, 106, 107.

— Accidents de grossesse; énumération de ceux qui sont les plus

fréquents; régime à suivre; médicaments et alimentation, V, 196, 197; VI, 48, 49.

GRUE (De la). Ce bandage diffère de l'épi et sert dans les luxations de l'épaule, IV, 310.

GUÈDE. Elle dessèche sans irriter; son usage, II, 518.

— cultivée; ses propriétés comparées à celles de la guède sauvage; leur action réciproque, II, 639; V, 615; VI, 481.

GUËPES (Des). Remèdes contre leurs piquûres, IV, 625, 626; V, 680; VI, 523.

GYMNASE (Du). Ses exercices conviennent surtout aux jeunes gens; les personnes plus âgées doivent les remplacer par des frictions, III, 172.

GYMNASTE. Distinction du gymnaste et du pédotribe, I, 654, 655.

GYPSE (Du). Ses propriétés spéciales; manière de l'employer, brùlé et dans l'eau vinaigrée, II, 714; V, 609.

— Regardé comme un poison par les anciens, I, 644, 645.

H

HABITUDE (De l'). Sa définition; son action dans la santé et dans la maladie; exemples de la puissance de l'habitude, III, 80, 81.

HALTÈRES (Jeu des). Gens auxquels il convient; manières de s'y exercer; effets divers que produisent les différentes espèces d'haltères, I, 532, 533.

— Emploi des haltères combiné avec la marche sur un terrain accidenté, I, 534.

— Différentes espèces d'haltères et leur usage, I, 665.

HANCHE (De la). Muscles qui meuvent l'articulation de la hanche; fonctions de chacun d'eux; leur place sur le pubis, la fesse et la cuisse; mouvements de la cuisse et de la hanche qui résultent de leur action, III, 471-474.

— Luxation de la hanche; suite du déplacement du fémur; formation d'une fausse articulation; liquide qui s'y dépose, IV, 232, 233.

— Cas où le fémur se désarticule avec arrachement des ligaments; la

- réduction est alors inefficace et ne peut empêcher le retour de l'accident; emploi de médicaments desséchants pour le prévenir, IV, 233-235.
- HANCHES.** Fissures des hanches; remèdes, V, 778; VI, 623.
- Enflures des hanches; remèdes, V, 778; VI, 623.
- HARICOTS** (Des). Leurs différents noms; leurs propriétés, I, 40.
- Passent lentement, I, 238; V, 175; VI, 27.
- Purée de haricots; ses mauvaises qualités, I, 298.
- HÉDRA** (De l'). Définition de cette maladie; ses causes, IV, 176, 177.
- HÉDYSME** (De l') ou menthe odoriférante; distinction de cette plante et de la calaminthe; leurs propriétés respectives, II, 636, 637; V, 613; VI, 477.
- HÉLÈNE**, I, 335.
- HÉLIODORE** (Extraits d'), III, 570 et suiv. 578, 615 et suiv.; IV, 10, 11, 15, 16, 21, 44, 147 et suiv. 187 et suiv. 204 et suiv. 247, 281 et suiv. 333 et suiv. 357 et suiv. 463 et suiv. 466, 472 et suiv.
- (Du déplaceur d'). Ce bandage sert quand le nez a été distordu; comment Hippocrate y suppléait; bandage imaginé par Galien, IV, 297-299.
- De l'attache d'Héliodore; sert à retenir les fragments du nez brisé; manière de la faire, IV, 299-301.
- Du garde-lèvres d'Héliodore; manière de l'appliquer à chacune des lèvres, IV, 301, 302.
- HÉMAGOGUES** (Des médicaments). Cas où leur emploi est utile (voy. **RÈGLES**); énumération de quelques médicaments hémagogues; emploi de pessaires, II, 189, 190.
- HÉMATITE** (De la pierre). Ses propriétés, II, 707; V, 625; VI, 483, 484.
- Quelle est la meilleure, V, 80.
- Médicaments dans lesquels elle entre, V, 107, 108.
- HÉMICRANIE** (Trochisque contre l'), V, 131 et 871.
- HÉMITRITÉES** (Des fièvres). Pourquoi on donne ce nom aux fièvres tierce et quarte réunies; caractère de la fièvre hémitritée; ses effets, V, 296-298; VI, 110.
- HÉMOPTYSIE** (De l'). Nécessite l'emploi d'un lavement émollient, II, 206.
- HÉMORRAGIE** (De l'). Position indiquée par les anciens comme propre à arrêter l'hémorragie, II, 858, 859.
- De l'hémorragie nasale; remèdes à employer, IV, 546.
- HÉMORROÏDES** (Des). Quand elles sont arrêtées, la saignée de printemps convient, II, 9.
- Maladies que les hémorroïdes préviennent ou guérissent; suites de leur suppression; cas où leur excès peut amener l'hydropisie, IV, 95, 96.
- Dangers qu'il y a à ce que les hémorroïdes laissent écouler trop de sang; traitement à employer; nécessité de ne pas les supprimer entièrement; hémorroïdes dites *borgnes*, V, 528, 529; VI, 342.
- Remèdes simples et composés contre les hémorroïdes, VI, 305-308.
- Principaux remèdes contre les

- hémorroïdes excessives, VI, 609, 610.
- HÉMORROÏDES.** Des hémorroïdes internes; manière de les faire sécher, VI, 610.
- HÉMOSTATIQUES** (Des médicaments). Différentes espèces d'hémostatiques; énumération des principaux médicaments de chaque classe; gradation qu'il faut observer dans leur emploi, II, 430, 431.
- Chaque classe de ces médicaments convient à une partie du corps; exemples, II, 431, 432.
- HÉPATIQUES.** Maladies qui portent ce nom dans Galien, I, 638.
- HÉRACLÉE** (Du nœud d'). Manière de le faire, IV, 261.
- Figure, IV, 691, n° 8.
- Autre nœud d'Héraclée, figure, IV, 691, n° 10.
- HERBAGES** propres à préparer au coit (voy. NAVETS, ROQUETTE), I, 545.
- HERBES** (Des mauvaises). Leurs différentes espèces; leur origine suivant Galien; lieux où naît chaque espèce, I, 7, 8.
- potagères sauvages; de leur usage dans l'antiquité, I, 581.
- HERCULE** (Extrait d'), IV, 253 et suiv.
- (Panacée d'). Échauffe, II, 502.
- Suc et racines de cette plante, V, 77.
- HÉRISSONS** (Cendres de). Leurs qualités, II, 737.
- HERNIE** (De la). Elle peut être produite soit par allongement, soit par déchirement du péritoine; manière de reconnaître chaque espèce par la direction de la tumeur; chez les enfants, ce signe n'a pas grande valeur; pourquoi; autres signes, IV, 477-479.
- HERNIE.** Manière de réduire la hernie; détails de l'opération, IV, 481-484.
- Soins qu'il faut prendre après l'opération; régime; appareil à appliquer, IV, 490-492.
- Signes qui indiquent que le malade est hors de danger; fièvre, IV, 493.
- Signes qui indiquent que l'opéré est en danger; écoulement de sang; accidents nerveux sympathiques; symptômes; accidents différents suivant les jours; symptômes qui présagent la mort, IV, 493-495.
- Cas où l'opération est suivie de perte de sang; il faut lier le vaisseau ou bassiner la partie; médicaments à employer, IV, 495, 496.
- Cas où les malades sont atteints d'affections sympathiques nerveuses; soins à prendre; médicaments à employer, IV, 497, 498.
- inguinale; médicament composé, V, 117 et 861.
- HÉRODOTE** (Extraits d'), I, 406 et suiv. 417 et suiv. 496 et suiv. 519 et suiv.; II, 42 et suiv. 62, 163 et suiv. 165, 166, 181, 182, 386 et suiv. 403 et suiv. 419 et suiv. 420 et suiv. 461 et suiv.; IV, 617, 647; V, 312 et suiv.; VI, 117 et suiv.
- Extrait d'Hérodote sur les clystères, V, 844 et suiv.
- HÉRODOTE**, mécanicien qui modifia légèrement la forme du plinthium de Nilee, IV, 358.
- HÉROPHILE**, cité par Galien au sujet de la conformation du cerveau, III, 278.

HÉROPHILE. Cité à propos du sens du mot *Duodenum*, III, 349.

— Citation des ouvrages d'Hérophile à propos du foie, III, 357, 358.

— Cité, III, 367.

HERPÈS (De l'). Son origine; ses deux espèces; herpès ordinaire et herpès miliaire; différence entre l'herpès et l'érésipèle, III, 655-657; V, 380, 381; VI, 175, 176.

— Affections qui ressemblent à l'herpès, III, 657.

— Traitement qui convient à l'herpès; purgation générale; remèdes répercutifs, III, 657-659; V, 381; VI, 176.

— Le traitement de l'herpès est analogue à celui de l'érésipèle, mais les médicaments ne sont pas les mêmes, III, 659, 660; V, 381; VI, 176.

— Énumération de médicaments composés contre l'herpès; vins, eau vinaigrée, III, 660-662; V, 382; VI, 176.

— Cas où l'ulcère de l'herpès est superficiel; emploi de divers médicaments, III, 662, 663; V, 381; VI, 176.

— Recettes de médicaments composés contre l'herpès, III, 663, 664; V, 381, 382; VI, 176, 177.

HÉSIODE. Citation d'un vers de ce poète sur l'époque à laquelle il faut marier les jeunes filles, III, 82.

— Remarque sur ce vers, III, 693.

HIÉRAPOLIS (Gouffre d'), II, 281.

HIPPOCRATE. Discussion sur le sens de l'un de ses aphorismes relatif à l'eau, I, 307.

— Explication de ce qu'il appelle *eau de saison*, I, 310.

HIPPOCRATE. Opinion d'Hippocrate sur la nature de l'eau et sur son emploi dans les maladies, I, 313, 314.

— Opinion d'Hippocrate sur le moment où il faut donner de l'eau au malade, I, 315, 316.

— Opinion d'Hippocrate sur les frictions, I, 490.

— Opinion d'Hippocrate sur le saut à la Lacédémonienne et sur ses effets, I, 528, 529.

— Sentiment d'Hippocrate sur le coït, I, 542.

— Boissons recommandées par Hippocrate dans les maladies aiguës, I, 628.

— Opinion d'Hippocrate sur l'usage de la ptisane après la purgation, II, 86, 87.

— Cas où Hippocrate employait l'ellébore noir comme purgatif, II, 108.

— Explication donnée par Galien d'un passage des ouvrages d'Hippocrate relatif à l'usage de l'ellébore blanc, II, 137, 138.

— Cité à propos de l'iléus, II, 239, 240.

— Cité à propos de la nature des excréments, II, 248.

— Cité à propos de l'emploi de l'aloès, II, 266.

— Théorie des éléments dans Hippocrate, III, 1-3.

— Citation d'Hippocrate à propos du régime des jeunes gens, III, 144.

— Maladie à bubons dont Hippocrate parle; conjecture à ce sujet, III, 608.

— Cité à propos du terminthe, III, 609.

— Théorie des accidents dans Hippocrate, IV, 84.

- HIPPOCRATE.** Traitement des fractures selon Hippocrate, IV, 115-118.
- Opinion d'Hippocrate sur la position à donner aux malades dans le traitement des fractures, IV, 123, 124.
- Manière dont Hippocrate opérât la réduction de la luxation de l'épaule, au moyen de l'échelle et de l'ambe, IV, 221, 222.
- Explication et analyse d'un passage d'Hippocrate sur les nœuds et la manière de les placer dans les bandages, IV, 330-332.
- Avis d'Hippocrate sur le poids de l'eau, V, 193; VI, 44.
- Banc d'Hippocrate; nom que lui a donné son inventeur; nom que lui ont donné les médecins postérieurs; description de cette machine et pièces qui la composent, IV, 432, 433.
- Figure, IV, 698.
- HIPPODAME** (Via d'), I, 346.
- HIRONDELLES** (Huitres des îles des), I, 147.
- HIVER** (De l'). Dangers que l'hiver fait courir au tempérament; soins et précautions à prendre, III, 183-185.
- Régime à suivre en hiver; il diffère suivant la température, V, 578; VI, 415, 416.
- HOLOSTEUM** (De l'). Ses propriétés, II, 669.
- HOMARDS.** Leurs qualités, I, 239; V, 176; VI, 28.
- HOMME** (Remèdes contre les morsures d'), V, 681; VI, 524.
- HOMMES FAITS** (Des). Régime qui leur convient, III, 165, 166; V, 209; VI, 56.
- HONTEUSES** (Veines). Leurs ramifications, III, 522.
- HOQUET** (Du). Ses causes diverses; guéri par le vomissement ou par une évacuation générale, V, 319, 320; VI, 123, 124.
- Boissons à ordonner; médicaments à appliquer à l'extérieur, V, 477, 478; VI, 284, 285.
- HORRIPILATIONS** (Des). Leurs causes, II, 371.
- HUILES** (Des). Qualités des différentes huiles; manière de reconnaître les qualités de chaque espèce d'huile, V, 610, 611, 628-632; VI, 467.
- végétales; ramollissantes et resserantes, II, 491.
- Qualités que doit avoir l'huile pour les bouillies et les mets, I, 299.
- Emploi de l'huile dans les frictions; son utilité; manière de s'en servir, I, 483, 484.
- Substances qui peuvent remplacer l'huile dans les bouillies, V, 189; VI, 40.
- Rôle de l'huile dans les médicaments; proportions qu'il doit y avoir entre l'huile et la cire dans les médicaments, V, 83, 84.
- Moment où l'huile doit être mise à cuire pour la confection des emplâtres; des huiles parfumées, V, 90, 91.
- Différentes espèces d'huiles employées dans les médicaments, V, 791.
- Du bain d'huile; cas où il convient; époques de la vie et de la maladie où l'on peut l'employer, II, 461, 462; V, 50, 837.

HUILE (Du bain d'). Manière de le préparer; température que l'huile doit avoir; manière de le prendre, II, 462-464.

— Effets du bain d'huile quand le malade en est sorti; temps qu'il doit durer; manière d'en faire sortir le malade; comment il faut le traiter au sortir du bain, II, 464-466.

— Du bain d'huile avec mélange d'eau; manière d'en user; proportions du mélange, II, 466; V, 50, 51, 837.

— Lavement d'huile; son utilité; plantes que l'on peut y mêler, II, 209; V, 32, 824.

— Lavement d'huile et d'eau; son utilité; maladies auxquelles il faut l'appliquer, II, 210.

HUITRES de haute mer; leurs qualités; endroits où les huîtres sont les meilleures; localités célèbres pour leur production, I, 147.

— Manière d'élever les huîtres; lieux où se pratique cette industrie, I, 147.

— La chair des huîtres resserre le ventre, I, 247; V, 180; VI, 33.

— Manière d'apprêter les huîtres, I, 273, 274.

HUMÉRUS (Luxation de l'). Méthode pour la réduire à l'aide du plinthium; position du malade sur l'échelle; place et action de la machine, IV, 361-366.

— Réduction à l'aide du plinthium et du mouvement réflexe, IV, 366, 367.

— Opinion d'Héliodore sur la réduction par la traction vers le haut; pourquoi il n'approuve pas cette méthode; de même pour la double traction, IV, 368-370.

HUMÉRUS. Luxations de l'humérus en avant et en arrière; méthode de réduction au moyen du plinthium; préceptes et description détaillée, IV, 370-374.

— Manière de réduire les luxations de l'humérus, le malade étant glissé et en employant la machine, IV, 383, 384.

— Luxation de l'humérus en avant et en arrière; position à donner au malade; pourquoi il faut donner aux liens une direction oblique; explication de cette particularité par les différents auteurs; points d'appui à obtenir; description de l'opération, IV, 385-387.

— Cas où la luxation de l'humérus est compliquée de fracture; opinion des différents auteurs sur la manière de guérir cet accident; méthode à suivre et précautions à prendre, IV, 387-390.

— Réduction des luxations de l'humérus par le glossocome de Nymphodore, IV, 404-407.

— Réduction de la luxation de l'humérus par la machine de l'Artisan; position du malade; méthode pour obtenir l'extension soit par en haut, soit par en bas, IV, 420-424.

— Réduction de la luxation de l'humérus à l'aide de la tortue; avantages et inconvénients de ce procédé, IV, 427, 428.

— Cas où la luxation de l'humérus a eu lieu soit en avant, soit en arrière; méthode de réduction par la machine de l'Artisan, IV, 424-427.

— compliquée de fracture; nécessité de faire alors deux opérations à la

- fois : réduction et coaptation ; précautions à prendre, IV, 440, 441.
- HUMEURS mauvaises ; leurs espèces, I, 217 ; V, 166 ; VI, 16.
- Définition de ce qu'on appelle la *turgescence des humeurs*, II, 84-86.
- de la tête ; doctrine des anciens à ce sujet ; témoignages des auteurs ; distinction de sept fluxions venant de la tête par Hippocrate ; opinions des écrivains postérieurs, II, 812-814.
- HUMIDE (Remède) contre l'encanthis et affections semblables, V, 140 et 879.
- HYACINTHE (De la racine d'). Ses qualités ; qualités du fruit de cette plante, II, 696 ; V, 640.
- HYBLÉE (Miel du mont), I, 173.
- HYDROCÉPHALE (De l'). Origine de cette maladie ; ses trois espèces suivant la position de la tumeur ; signes pronostics de chaque espèce ; cas où il y a écartement des sutures, IV, 200-203.
- Traitement à appliquer suivant la place de la tumeur ; cas où on peut évacuer le liquide avec des incisions ; cas où la guérison est impossible, IV, 203, 204.
- HYDROMEL des anciens ; manière de le préparer avec de l'eau de pluie, suivant Dioscoride, I, 365.
- Ses usages, I, 416.
- HYDROMÉLON. Manières de le préparer ; ses qualités, I, 400, 401.
- HYDROPIE (De l'). Cas où l'hydropisie est un mauvais signe et peut entraîner la mort, IV, 100.
- Causes de l'hydropisie ; refroidissement du foie ; trois espèces d'hydropisie : *ascite*, *tympaite* et *anasarque*, V, 504, 505 ; VI, 316, 317.
- HYDROPIE. Traitement médical de l'hydropisie ; cataplasmes, boissons et onguents, V, 505, 506 ; VI, 317, 318.
- Énumération des principaux remèdes et médicaments, tant simples que composés, contre l'hydropisie, IV, 565, 566 ; VI, 318-320.
- La natation convient contre l'hydropisie, I, 523.
- HYDRO-ROSAT, boisson composée de miel, d'eau de source et de roses, I, 432.
- HYGIÈNE (De l'). Son but ; causes de ruine et de décrépitude pour le corps ; nécessité de se conformer, pour le régime, aux avis du médecin, III, 113-115.
- HYGIÉNIQUES (Remèdes) de Galien ; leur usage et leur portée, I, 642.
- HYMETTE (Miel du mont), I, 172.
- HYPOCONDRES (Des). Danger qu'il y a à échauffer les hypocondres avec des cataplasmes ou des fomentations, II, 324-326 ; V, 41, 831.
- HYPOGASTRIQUES (Veines). Leur trajet, III, 522, 523.
- HYPOPIONS (Des). Substances dont il faut les fomentier ; médicaments contre les hypopions invétérés, V, 733 ; VI, 569.
- Contre les hypopions commençants ; médicaments divers à employer ; fomentations ; remèdes contre les hypopions qui saignent, V, 733, 734 ; VI, 569, 570.
- HYPOSPADIAS (De l'). Ce que c'est que cette affection ; elle peut être amenée par la fermeture du canal urinaire

- ou exister naturellement; place du trou de la verge, IV, 463, 464.
- HYPOSPADIAS.** Dans certains cas, on peut remédier à l'hypospadias au moyen de l'opération par résection; description de cette opération; suites de l'hypospadias; l'opération n'empêche pas la reproduction, IV, 464, 465.
- HYSOPE** (De l'). Ses qualités, II, 697; V, 640; VI, 514.
- (Cataplasme d'). Manière de le préparer; son utilité, II, 364, 365.
- HYSTÉRIE** (De l'). Emploi des respiratoires contre les étouffements produits par l'hystérie, II, 428.
- I**
- IF** (De l'). Ses exhalaisons sont mortelles, II, 314.
- Ses propriétés, II, 687.
- Opinions contradictoires des anciens à son sujet, II, 861, 862.
- ILÉUS** (De l'). Causes et effets de cette maladie; son siège; remèdes à employer, II, 238-241.
- Gravité de cette maladie; ses symptômes; remèdes à employer; boissons, V, 493, 494; VI, 303, 304.
- Principaux remèdes tant simples que composés, IV, 575, 576.
- ILIAQUES** (Veines), III, 520, 521.
- (Artères), III, 530.
- ILLITIONS** (Des). Leur emploi; leurs propriétés; énumération des médicaments illitifs par espèce, II, 456-459.
- ILLYRIE** (Côte d'). Peignes de la côte d'Illyrie, I, 139.
- (Oreilles d'), I, 154.
- IMPERFORATION** (De l'). Ce que c'est en réalité; discussion à ce sujet, III, 380, 381.
- IMPUISSANCE VIRILE** (De l'). Ses causes; moyens d'y remédier, IV, 581.
- (Remèdes contre l'), V, 217, 218; VI, 62, 63.
- INAPPÉTENCE** (De l'). Ses causes; manières d'y remédier, V, 315; VI, 120.
- INDE** (Bernicles de l'), I, 145.
- (Climat de l'), II, 293.
- Fontaine merveilleuse de l'Inde, I, 631.
- INDIGO.** Quel est le meilleur, V, 79.
- INFIBULATION** (De l'). Manière de la pratiquer, IV, 475-477.
- INFLAMMATION** (De l'). Comment se forment toutes les inflammations; douleurs locales et chaleur, III, 531, 532; V, 365; VI, 161.
- Traitement de l'inflammation; but qu'il doit atteindre; cas où une seule série de remèdes suffit, III, 532, 533; V, 365, 366; VI, 161, 162.
- Traitement de l'inflammation commençante et déjà avancée, III, 533, 534; V, 366; VI, 162.
- Début de l'inflammation; phases par lesquelles elle passe, III, 535, 536; V, 365, 366; VI, 162.
- Traitement de l'inflammation à son déclin; cas divers qui se présentent; médicaments qui conviennent, III, 535-538; V, 366, 367; VI, 162, 163.

- INFLAMMATION.** Causes de l'inflammation; traitement à suivre, III, 558, 559.
- Traitement de l'inflammation des organes intérieurs; cas où l'inflammation est squirreuse; cas où il faut pratiquer l'incision ou l'excision de la partie enflammée; manière de guérir la plaie produite par l'incision, III, 559-562.
- Dans le traitement de l'inflammation, il faut mettre en pratique le principe de la révulsion, III, 562.
- Traitement des inflammations brûlantes, de l'inflammation avec ulcère, de l'inflammation suite d'une blessure, III, 562-564.
- Principaux remèdes simples et composés, IV, 608, 609.
- INGRAT** (Collyre dit). Ses usages; recette, V, 134 et 874.
- INGUINAL** (Du bandage). On l'appelle aussi *crabe pour l'aine*; manière de le faire, IV, 317, 318.
- double; manière de le faire; son emploi, IV, 318.
- INJECTIONS** (Des). Cas où elles conviennent; manière d'y procéder, II, 223.
- dans l'utérus et dans le vagin; manière de les employer, II, 442, 443.
- contre la purgation utérine excessive, IV, 635, 636, 655.
- INSOLATION** (De l'). Elle se produit chez les enfants; remèdes, V, 690, 691; VI, 528.
- INSOMNIE** (De l') provenant de la fièvre; manière de la combattre par le mouvement passif (voy. **FIÈVRES**), I, 520.
- INSOMNIE** (De l'). Autres remèdes, V, 312; VI, 117.
- Manière de la guérir au déclin de l'accès; décoction et cataplasme de pavot; suc de pavot et de mandragore, V, 312, 313; VI, 117, 118.
- Traitement général de toutes les affections accompagnées d'insomnie, V, 401.
- INSPIRATION** (De l') sans violence et avec violence; muscles et organes qui servent à produire chacune d'elles, III, 223.
- INTERCOSTALES** (Artères), III, 528, 529.
- INTERCOSTAUX** (Abscesses des espaces). Manière de les opérer; traitement de la plaie après l'opération, III, 579, 580.
- Signes qui prouvent au médecin que l'état du patient est désespéré, au cours de l'opération; signes contraires, III, 580, 581.
- Injections qu'il faut faire dans l'ouverture; cas où il faut exciser les côtes (voy. ce dernier mot), III, 581, 582.
- INTESTINS** (Des). Leurs fonctions; pourquoi ils font tant de circonvolutions; leur double tunique et son utilité, III, 346-348.
- Noms des parties du gros intestin, et distinction des deux intestins, du grêle et du gros, III, 348, 349.
- Cas où une fistule aboutit aux intestins; traitement à suivre, III, 626.
- Chute de l'intestin; médicaments composés, V, 111 et 857.
- Fluxions des intestins; lavements qui conviennent, II, 216, 217.

- INTESTINS.** Ulcérations des intestins; lavements à employer, II, 218; V, 33, 825.
 — des quadrupèdes; leurs propriétés nutritives, I, 103, 104.
IONIE (Golfe d'). Peignes qu'on y trouve, I, 139.
 — Oreilles du golfe d'Ionie, I, 154.
IRIS (De l'). Employé comme purgatif, II, 103.
 — gigot; propriétés tant de sa racine que de ses graines, II, 669.
ISIS (Emplâtre d') ou d'Épigone; origine de cette dénomination, III, 708.
ISTHME (Agourre de l'), II, 102.
ITALIE (*Sitium* d'), I, 9.
ITALIENS. Supportent difficilement les lavements actifs, II, 213.
- Ιτμα.** Note sur la signification de ce mot, I, 562.
ΙΤΡΙΟΝ. Utile dans les fièvres aiguës; manière de l'apprêter, I, 304.
IVETTE (De l'). Ses propriétés, II, 702.
IVRAIE (De l'). Ses qualités, II, 607; V, 599; VI, 429, 478.
 — Cataplasme de farine d'ivraie; maladies contre lesquelles il est efficace; manière de le préparer, II, 360, 361.
IVRESSE (De l'). Effets immédiats et médiats de l'ivresse; son influence sur l'esprit et sur le corps, I, 355, 356.
 — Il faut vomir immédiatement après, prendre un bain et se reposer, V, 233; VI, 71.

J

- JACQUES**, médecin inventeur d'un remède contre les blessures et les autres affections des nerfs, VI, 160, 161.
JAIS. Quel est le meilleur, V, 80.
JAMBE (Os de la). Leur forme, III, 417, 418.
 — Muscles circulaires de la jambe; muscles postérieurs et muscles antérieurs; rapports entre ces muscles, le pied, le talon et les doigts, III, 477-480.
 — Nerfs des jambes issus de la moelle épinière, III, 504, 505.
 — Veines de la jambe; leurs ramifications; leur trajet, III, 523-525.
 — Luxation de la jambe sur le pied; la réduction est à peu près impossible; pourquoi; traitement à employer, IV, 235, 236.
- JAMBES.** Varices des jambes; opération à faire; position du patient; instruments à employer, IV, 31-33.
 — Manière d'arriver à la varice; cas où elle est profondément située, IV, 34, 35.
 — Excision de la varice; différents cas qui peuvent se présenter au cours de l'opération, IV, 35-40.
 — Cas où l'excision des varices est impossible; nécessité d'enlever exactement tous les caillots de sang; traitement consécutif pour cicatriser la plaie, IV, 40-42.
JAMBES (Des) et des côtés, parties des machines; sens de chacun de ces termes; utilité de ces parties, IV, 338, 339.
JAMBONNEAUX (Des). Lieux où on trouve les meilleurs; qualités des jambon-

- neaux suivant la taille et la saison; modes de préparation, I, 148, 149.
- JARSEAU (Du). Ses mauvaises qualités; son usage, I, 44; II, 620.
- JASPE (Du). Son origine; ses propriétés; cas où il se résout en un liquide, II, 709.
- Emploi de colliers de jaspe vert contre les affections de l'estomac II, 712; V, 481; VI, 288.
- JAUNISSE (De la). Recettes de médicaments composés contre la jaunisse; traitement de cette maladie en général, IV, 563-565.
- Cas où la jaunisse arrive par crises; traitement, V, 765; VI, 610.
- produite par l'obstruction du foie; remèdes à employer, V, 765, 766; VI, 610, 611.
- JÉRICO (Dattes de), I, 65.
- JEUNES GENS (Des). Régime qui leur convient; il faut arriver à pondérer l'usage des forces, III, 164-166; V, 208, 209; VI, 56.
- JEUNESSE (De la). Maladies à craindre à la sortie de l'enfance; alimentation et exercices convenables; il faut varier les aliments; soins à prendre pour éviter la constipation et le relâchement du ventre, V, 564-566; VI, 405, 406.
- JONC aigu (Fruits du). Leurs propriétés; leurs effets, II, 496.
- fleuri; ses propriétés, II, 688.
- de marais; ses différentes espèces; leurs qualités, II, 691, 692.
- odorant; ses propriétés; qualités respectives de la racine et de la fleur, II, 691; VI, 508.
- Vin aux fleurs de jonc odorant; mode de préparation, I, 434.
- JOUBARBE (De la). Distinction de deux espèces de joubarbe; leur action, II, 607; V, 599; VI, 428.
- JOUES (Des). Muscles qui font mouvoir les joues; place de ces muscles et particulièrement du *peaussier*; manière dont ils agissent; leur rôle dans les convulsions, III, 422, 423.
- Traitement chirurgical des abcès des joues, III, 572.
- JOUR. Division du jour et de la nuit chez les anciens, I, 650.
- JUDÉE (Baume de). Échauffe au second degré, II, 506.
- Médicament subtil, II, 530.
- Desséchant, II, 521.
- Purge le foie par les urines, II, 566.
- sudorifique, II, 574.
- Favorise la perspiration, II, 588.
- Bitume de Judée, II, 129.
- Pariétaire de Judée; refroidit, II, 510.
- Favorise la perspiration, II, 591.
- Pierre de Judée; son origine; ses qualités, II, 709.
- JUJUBES (Des). Leurs propriétés, I, 70.
- JULIEN, empereur. Oribase lui dédie sa collection médicale, I, 1.
- Il ordonne à Oribase de composer cet ouvrage, V, 1 et 799.
- JUNON (Remède dit de) contre les ulcères envahissants, V, 129 et 870.
- JUSQUIAME (De la). Ses différentes espèces; leurs propriétés, II, 697; V, 640; VI, 513, 514.
- Manière de la choisir, V, 78.
- Médicament à la jusquiame, V, 99 et 851.

- JUSQUIAME (De la). Empoisonnement par la jusquiame; recettes de lavements, II, 211.
 JUSTUS (Extrait de), VI, 299-302.
 — sur les lavements, V, 826.
- Justus. Sur les clystères, V, 841 et suiv.
 — (Médicament de). Son action purgative; son utilité; sa composition, II, 275.
 — (Purgatif sacré de), II, 279.

K

Kάπουρ. Note sur le sens de ce mot, I, 553, 554.

L

- LABBE (Estomac du). Propriétés qu'on lui attribue, I, 109, 588, 589.
- LABRUM (Du). Sens de cette expression dans Vitruve, II, 869.
- LACÉDÉMONIENNES (Saut des). Ses effets sur la gestation, I, 527, 528.
- LACONICUM (Du). Sens de ce terme; descriptions et figures; manière de s'y baigner, II, 865-868.
 — On le transformait quelquefois en un bain de vapeur, II, 878, 879.
- LACRYMATOIRES (Des). Leur utilité; leurs principales espèces; manière de les employer, II, 188.
- LADANUM (Du). Sa provenance; aspect du meilleur, V, 72.
- LADRERIE chez les porcs; son influence sur les qualités de la viande; manière d'en prévenir les mauvais effets, I, 271, 272.
 — Comment les anciens reconnaissaient la ladrerie des porcs, I, 616, 617.
- LAINE (De la). Son emploi en médecine et en chirurgie pour le traitement des plaies; emploi de la laine brûlée, V, 612; VI, 469.
- LAIT (Du). Ses mauvaises qualités; manière de les corriger par un régime et une alimentation bien entendus, III, 125-128.
- LATT. Méthode pour augmenter la quantité du lait, III, 125-128; V, 200, 201; VI, 51, 52.
 — Qualités du meilleur lait; manières de l'éprouver, III, 131-133; V, 199, 200; VI, 51.
 — Nécessité d'éprouver le lait; aspect et signes du bon et du mauvais lait; manière de corriger ses défauts en agissant sur le sang de l'animal, III, 134-136.
 — Plantes qui donnent du lait; relation entre la production du lait et l'écoulement des règles, III, 136, 137, 377, 378.
 — Médicaments qui donnent du lait, II, 596; V, 68.
 — Moyens de donner du lait aux femmes qui n'en ont pas, IV, 631 et 650; VI, 388.
 — Cas où le lait est en quantité insuffisante; il faut examiner la nature du sang et y approprier le régime et les médicaments, II, 592-594.
 — Qualités du meilleur lait; composition du lait; ses propriétés médica-

- menteuses; emploi du petit lait et ses qualités, II, 723, 724; V, 606, 607; VI, 472, 473.
- LAIT. Qualités du lait; elles varient avec l'état de santé de l'animal; manière d'obtenir le lait caillé, V, 606, 607; VI, 472, 473.
- Manière de distinguer le bon lait du mauvais, V, 563; VI, 404, 405.
- Manière de boire le lait; moment où il faut le prendre; emploi du lait bouilli, V, 190-192; VI, 42, 43.
- Ses propriétés diverses suivant l'animal qui le donne, suivant les saisons, I, 159, 160.
- Nature du lait; proportions de la partie grasse suivant les animaux, I, 160, 161.
- Influence des pâturages sur les qualités du lait, I, 161, 162.
- Influence du lait sur les dents et sur les gencives, I, 162.
- Manières diverses de décomposer le lait, I, 162, 163.
- Manière de boire le lait, I, 165, 167.
- Usage du lait contre les humeurs corrosives et extravasées, et contre la dysenterie, I, 167, 168.
- bouilli; manière de le préparer, I, 168, 169.
- Ses qualités nutritives, I, 212; V, 164; VI, 13.
- Son action sur l'estomac, I, 228; V, 171; VI, 22.
- Son action sur la tête, I, 230; V, 172; VI, 23.
- Partie séreuse du lait; ses propriétés, I, 234; V, 173; VI, 25.
- séreux, non obstruant; lait non séreux; son action sur le foie et les reins, I, 235; V, 174; VI, 26.
- LAIT aqueux; relâche le ventre, I, 242; V, 177; VI, 30.
- Astringent quand le sérum en a été séparé; différentes manières de le faire disparaître; ingrédients qu'il faut y ajouter, I, 246, 247; V, 179; VI, 33.
- dans la bouillie d'alica et dans toutes les bouillies, I, 292.
- Petit lait; relâche le ventre; manière de l'employer en y ajoutant du miel ou du sel, I, 242; V, 177; VI, 30.
- Du lait employé comme médicament, I, 604.
- Lavements de lait; cas où ils conviennent, II, 209, 210; V, 32, 33.
- L'usage prolongé du lait peut nuire aux dents; pourquoi; manière d'éviter cet inconvénient, I, 164, 165; V, 596, 597; VI, 422, 423.
- coagulé; médicaments à employer pour le dissoudre, IV, 628.
- Étouffement par le lait caillé dans l'estomac; remèdes, V, 680; VI, 523.
- Origine de la croyance à des qualités vénéneuses dans le lait, II, 833, 834.
- LAITERON (Du). Composition de cette plante; ses qualités, II, 688.
- LAITUE (De la). Ses propriétés, I, 74; II, 638; V, 614; VI, 510, 511.
- Cataplasme de laitue; utile contre les douleurs de tête; on l'emploie avec du vinaigre, II, 364.
- de mer; sa composition; ses qualités, II, 624.

- LAMBOÏDE** (De l'os). Sa place; sa forme; sa substance, III, 403, 404.
- Paires de muscles qui lui sont propres; leur place; leur action, III, 444, 445.
- LAMELLAIRE** (De la pierre). Ses propriétés, II, 707, 708.
- LAMIUM STRIÉ** (Du). Ses propriétés, II, 656.
- LAMPETTE** (De la). Employée comme purgatif; manière de l'administrer, II, 122.
- LAMPOURDE** (De la graine de). Ses propriétés, II, 669.
- LANGUE** (De la). Nature de sa tunique extérieure; son aspect; cas où il est nécessaire de couper le frein de la langue pour lui rendre toute sa liberté, III, 309, 310.
- Manière dont la racine de la langue est attachée aux parties voisines, III, 311.
- Rôle de la langue dans la mastication, III, 311, 430, 431.
- Muscles qui servent à mouvoir la langue; mouvements produits par chaque muscle, III, 445-447.
- Nerfs de la langue; leur origine et leurs ramifications, III, 487.
- Membranes qui attachent la langue aux différentes parties de la bouche; contracture de la bouche; comment elle se produit; ses effets sur la prononciation; opération à faire, IV, 23-25.
- Paralysie de la langue; remèdes généraux et remèdes locaux, IV, 585 et 640.
- Manière de faire disparaître les rugosités de la langue; traitement, V, 320, 321; VI, 124.
- LANGUE**. Tumeurs et affections de la langue; médicaments convenables; ulcérations sous la langue; traitement, VI, 591, 592.
- LARD**. Usage de la coëne de lard dans l'antiquité, I, 613, 614.
- LARMES** (De l'écoulement des). Médicaments qui le répriment, V, 458; VI, 261.
- LARYNX** (Du). Tuniques et cartilages qui le composent; leur disposition; muscles qui le rallient aux parties voisines, III, 311-314.
- Mouvements que le larynx doit nécessairement posséder; mouvements particuliers de chaque cartilage; rôle de la glotte, III, 314, 315.
- Influence de l'état du larynx sur la voix, III, 238, 239.
- Rôle du larynx dans l'émission de la voix, III, 232-235.
- Muscles propres au larynx; leur place et leurs fonctions, III, 442, 443.
- LASER SERMONTAIN** (Du). Propriétés de sa graine et de sa racine, II, 658.
- LESSITUDE** (De la) en général; principaux remèdes, IV, 581.
- Cas où la lassitude est amenée par une fatigue excessive; traitement pour ramener le malade à l'état normal et pour prévenir la fièvre, V, 567, 568; VI, 407, 408.
- ulcéreuse, tensive, inflammatoire; causes de chacune d'elles; régime et médicaments, V, 209-211; VI, 56-58.
- Des lassitudes spontanées; leurs causes; régime; manière de ramener le sujet à sa vie habituelle; nécessité

- de garder le repos, V, 212-214; VI, 59, 60.
- LASSITUDE.** Les lassitudes spontanées amènent une tension de l'hypocondre; médicaments recommandés; différentes espèces de lassitudes et leurs causes, V, 214, 215; VI, 60, 61.
- LATUM** (Peignes du), I, 139.
- LAURIER** (Du). Qualités et action de ses feuilles, de son fruit et de l'écorce de ses racines, II, 627; V, 609; VI, 464.
- Racine de laurier; détersive et astringente, II, 491.
- Médicament aux baies de laurier; ses usages; sa composition, V, 122 et 865.
- rose; ses propriétés en général; son action vénéneuse, II, 681.
- LAVANDE À TOUPET** (De la). Ses propriétés, II, 688, 689.
- LAVEMENTS ou INJECTIONS** (Des). Distinction des lavements émollients et des lavements âcres; énumération des lavements de chaque espèce, II, 204, 205.
- émollients; cas où ils conviennent comme traitement préparatoire, II, 205; V, 31, 823.
- émollients; tempéraments auxquels ils conviennent, II, 207; V, 31, 823.
- Du lavement à l'eau; ses usages; manière de l'employer, II, 207; V, 31, 823.
- Énumération de quelques espèces de lavements, II, 208.
- Nécessité de donner de la nourriture au malade après le lavement, II, 208; V, 32, 824.
- Recette de lavement contre la rupture d'un abcès intérieur, II, 211; V, 33, 824.
- LAVEMENTS.** Manière de régler la dose des lavements; circonstances particulières à considérer; méthode pour donner les lavements, II, 211, 212.
- âcres; cas où ils conviennent; moments de la maladie ou de l'année où il faut les éviter; races d'hommes qui peuvent le mieux les supporter, II, 212-214.
- qui expulsent du sang; maladies où ils conviennent, II, 214.
- convenant en cas de psore ou de lèpre, en cas de douleurs du côté, de fluxions, de céphalalgie, d'épilepsie, d'obscurcissement de la vue, II, 214, 215.
- Recettes de lavements; lavements simples sur formules, II, 215, 216.
- âcres; moment où il faut les administrer dans les maladies apyrétiques, dans les affections chroniques et dans les fièvres, II, 219, 220; V, 34, 35, 825.
- Manière de préparer le corps à un lavement âcre par un autre lavement émollient; règles à observer, II, 218, 219.
- Nécessité de changer les canules suivant les affections; raisons qui doivent faire employer chaque espèce de canules, II, 221.
- Emploi des lavements contre la dysenterie, II, 225-234.
- Manière d'en varier l'emploi et de les échelonner, II, 233.
- Qualités qu'ils doivent avoir, II, 233, 234.
- contre la dysenterie; énumération et recettes, II, 228, 230, 231, 232.

- LAVEMENTS.** De l'administration des lavements; cas où l'on peut donner le lavement; moment qu'il faut choisir, II, 246, 247.
- Quand faut-il recourir aux lavements, II, 248, 249.
- Position du patient suivant la maladie; précautions à prendre, II, 249, 250.
- De quelles manières les lavements peuvent échouer; causes de l'insuccès dans chaque cas; comment on peut l'éviter, II, 250-254.
- Leur emploi dans le cas d'une purgation restée sans effet, II, 132.
- Recettes de lavements contre les affections du rectum, II, 236.
- Recettes de lavements contre le choléra sec, II, 237.
- contre l'iléus, II, 240, 241.
- contre l'inflammation de la matrice, II, 242.
- en cas de maladies de la vessie, II, 243, 244.
- à employer contre les vers intestinaux; manière de les administrer, II, 244, 245.
- nutritifs; ce qu'il faut entendre par là; affection dans laquelle il faut les employer; composition de ces lavements; manière de les administrer, II, 245, 246.
- Emploi des lavements nutritifs par les anciens, II, 837.
- à employer pendant les fièvres, II, 271, 272.
- LAXATIF** (Remède composé), V, 118 et 862.
- (Médicament) et purgatif pour l'estomac, V, 151 et 889.
- LÉGUMES** et fruits qui passent facilement, I, 242; V, 177; VI, 30.
- échauffants, I, 249; V, 180, 181; VI, 34, 35.
- desséchants, I, 252, 253; V, 182; VI, 36.
- secs qui préparent au coït, I, 546.
- LEMNOS** (De la terre de). Ses propriétés, II, 705; V, 607; VI, 474.
- Dessèche sans irriter, II, 519.
- LENTICULAIRES** (Des taches). Remèdes à employer pour les faire disparaître, V, 440; VI, 248.
- LENTILLES** (Des). Propriétés contraires de la peau et de la chair; leur usage; manières de les apprêter; effet des lentilles sur la vue, I, 31-33.
- Propriétés des lentilles et propriétés de la lentille de marais, II, 697; V, 641; VI, 671.
- privées de leur écorce; passent lentement, I, 237; V, 175; VI, 27.
- Relâchent le ventre, I, 240; V, 176; VI, 28, 29.
- bouillies deux fois; resserrent le ventre, I, 247; V, 180; VI, 33.
- sans écorce, cuites deux fois; resserrent le ventre; manière de les apprêter, I, 248; V, 180; VI, 34.
- desséchantes et nuisibles à la vue, I, 252; V, 183; VI, 36.
- Mauvaise manière d'accommoder les lentilles, I, 262.
- Bouillie de lentilles; manière de la préparer; ses qualités, I, 262, 263.
- Fruits qu'on peut utilement mêler à la bouillie de lentilles; son action sur les selles; plantes qu'on y incorpore, I, 288, 289.

- LENTILLES.** Décoction de lentilles; ses vertus purgatives, II, 261, 262.
- Précipité de lentilles; mode de préparation; ses propriétés, I, 296.
- Cataplasme de lentilles; modes de préparation; ses usages, II, 356, 357.
- Cataplasme aux lentilles cuites, employé contre les tumeurs dans la diathèse fluxionnaire, III, 552; V, 370; VI, 165.
- LENTISQUE (Du).** Sa composition; ses propriétés; qualités des différentes parties de cette plante, II, 691; V, 638; VI, 508.
- LÉONTINS (Eau des).** Vénéneuse, I, 334.
- LÈPRE (De la).** Ses causes; remèdes principaux, IV, 194; V, 394, 395; VI, 190, 191.
- Différences entre la lèpre et la psore; remèdes composés, IV, 194, 195.
- LESBOS (Vin de),** I, 202, 354; V, 160; VI, 7.
- Vin odorant et paillet de Lesbos, I, 348.
- LESSIVE (De la).** Quelle est la plus détersive, II, 650; V, 620; VI, 454.
- LÉTHARGIE (De la).** Ses causes; traitement à suivre, VI, 204, 205.
- LÉTHARGUS.** Emploi de lavements, II, 217.
- LEUCAS (Huitres de l'île),** I, 147.
- LEUCÉ (De la).** Humeur qui la produit; remèdes à employer, IV, 194; V, 393, 394; VI, 189-191.
- LEUCOMA (Du)** ou taie sur les yeux; remèdes, V, 712, 713; VI, 545.
- LEUCONOTUS (Du).** Vent qu'Aristote désigne sous ce nom; opinions des anciens à son sujet, II, 850-852.
- LEVIER (Des).** Leur rôle dans quelques machines, IV, 343.
- LÈVRES (Des).** Muscles des lèvres; leur nombre; leur place; fonctions de chacun d'eux; leur action sur les lèvres, III, 420, 421.
- Remèdes contre les gerçures des lèvres, IV, 549; V, 439; VI, 248.
- fendues; recettes d'onguents, V, 738; VI, 573, 574.
- Remède composé contre les crevasses des lèvres, V, 145 et 884.
- LEVÛRE (De la).** Aigre et putride, II, 491.
- Cataplasme de levûre; ses propriétés, son emploi; diverses manières de le préparer; ingrédients qu'on peut y ajouter pour accroître ou modifier ses propriétés, II, 344, 345.
- LÉZARDS MARINS (Chair des),** I, 116.
- LIBYE (Climat maritime de la),** II, 294.
- Huitres des golfes de Libye, I, 148.
- Thapsie de Libye, II, 102.
- LIBYENS NOMADES (Des).** Passage d'Hérodote sur leurs recettes médicales, IV, 663.
- LICHEN (Du).** Ses qualités; différentes espèces de lichens, II, 624, 656; V, 626; VI, 485.
- LICHENS (Des).** Causes de cette affection; les lichens féroces; médicaments à employer suivant l'âge du malade et la nature du mal, IV, 194; V, 395, 396.
- Distinction de quatre espèces de lichens; aspect de chaque espèce; place où ils se développent; remèdes, VI, 193-195.

- LICHENS.** Méthode pour faire disparaître les lichens, V, 359; VI, 155, 156.
- LICOU (Du).** Employé pour les luxations d'un seul côté de la mâchoire et pour le spasme cynique; sa disposition, IV, 304.
- proprement dit; ses usages; manière de l'appliquer, IV, 305.
- LIENTERIE (De la).** Nature de cette maladie; principaux remèdes, IV, 571, 572.
- Lavements recommandés, II, 217.
- LIERRE (Du).** Sa composition; ses qualités, II, 650; V, 619, 620; VI, 453, 454.
- astringent, âcre, aqueux et tiède, II, 492.
- Remède composé au lierre contre toutes les affections des muscles et des nerfs, V, 127, 128, 869.
- LIÈVRE (Chair de).** Ses qualités, I, 93.
- Resserre le ventre, I, 248; V, 180; VI, 34.
- LIÈVRE (Du)** sans oreilles, bandage pour la tête. Manière de l'appliquer, IV, 289, 290.
- avec oreilles, autre bandage pour la tête; manière de le faire, IV, 290, 291.
- LIGAMENTS (Des).** Incision des ligaments; elle est inoffensive ou dangereuse suivant leur nature, V, 388, 389; VI, 182.
- LIMAÇONS (Des).** Leurs différentes espèces; qualités de chacune d'elles; manière de les préparer, I, 143, 145.
- LIN (De la graine de).** Ses propriétés, I, 42, 43; II, 658; V, 626; VI, 485.
- LIN.** Cataplasme à la graine de lin; ses usages; mode de préparation, II, 350, 351.
- Lavement à la graine de lin; ses effets, II, 207, 208; V, 31, 823.
- Médicament à la farine de lin; usage et effets, V, 103, 853, 854.
- LINAIRE (De la).** Ses propriétés, II, 632.
- LINIMENTS** employés contre le sommeil, I, 446.
- LIQUIDE (Médicament).** Recette, V, 786.
- LIS (Du).** Ses qualités et ses propriétés; ses usages, V, 626, 627; VI, 486.
- De la fleur de lis; sa composition; ses propriétés, II, 652, 653; V, 622; VI, 458, 459.
- bulbifère; répercussif, II, 491.
- Qualités de sa racine, II, 637.
- LISERON (Du).** Qualités de sa racine et de sa graine, II, 663.
- lisse et épineux; qualités de leurs feuilles, II, 665.
- Médicament au liseron; ses usages en divers cas; recettes, V, 104, 105, 854.
- LIT (Du mouvement passif dans le).** Antyllus en distingue deux espèces; cas où l'on doit l'employer, I, 515, 516.
- Manière de calculer le temps qu'il doit durer, I, 520.
- LITS suspendus (Des).** Leur usage dans l'antiquité, I, 661.
- en berceaux; leur usage, I, 661, 662.
- LITHARGE (De la).** Ses qualités moyennes; ses usages, II, 716, 717; V, 626; VI, 484.

- LITHARGE** (De la). Quelle est la meilleure, V, 80.
- Manière de faire cuire cette substance pour la mettre dans les emplâtres, V, 87, 88.
- LITIÈRE** (Du mouvement dans une). Antyllus en distingue deux; son emploi dans la fièvre; litières découverte et fermée, I, 515-517.
- Manière de le régler; son usage en cas de fièvre, I, 519, 520.
- LIVIE** (Remède dit *de*). Ses usages; sa composition, V, 133, 134, 873, 874.
- LOCALITÉS** (Des) au point de vue médical. Des localités élevées; des localités basses; des localités voisines de la mer, de l'intérieur; des localités voisines des mines; influence du sol sur les localités, II, 301, 302.
- Influence des cours d'eau sur le climat des localités; ils ne doivent être ni trop rares ni trop nombreux; des localités marécageuses; localités maritimes et localités centrales, II, 302-306.
- LOCHES DE MER** (Des). Qualités variables de leur chair, comparée à celle des rougets, I, 114.
- LOIRS** (Des). Usage de leur chair dans l'antiquité, I, 606, 607.
- LOMBES** (Des). Nerfs issus de la moelle épinière, qui se rendent aux lombes, III, 503, 504.
- Veines des lombes, III, 520, 521.
- LOTIONS** (Des). Emploi des lotions dans les fièvres ardentes; leurs dangers; lotions d'eau vinaigrée, II, 335, 336.
- LOTUS** (Du). Qualités de cette plante à l'état cultivé et à l'état sauvage; pays où l'on trouve le lotus sauvage, II, 659, 660; V, 626; VI, 485.
- LOUP** (Du lacs appelé). Manière de le faire; action qu'il exerce; employé pour la réduction de la hernie intestinale, IV, 260, 261.
- Figure, IV, 691, n° 7.
- LUCRIN** (Lac). Pélorides et cames du lac Lucrin, I, 138.
- Huîtres du lac Lucrin, I, 147.
- LUETTE** (De la). Son rôle dans l'émission de la voix; effets de sa suppression; elle ferme le larynx, III, 319, 320.
- Affections de la luette; inflammation; traitement suivant sa nature et sa force; manière d'appliquer les médicaments; comment et quand on doit pratiquer l'excision de la luette; cicatrisation de la plaie après l'excision, V, 750, 751; VI, 587-589.
- Remède composé contre la chute de la luette; recette, V, 144, 145, 882, 883.
- LUNE**. Influence du cours mensuel de la lune sur l'air; distinction de quatre saisons mensuelles répondant aux phases de la lune; chaque saison mensuelle correspond à une saison de l'année; influence de ces périodes sur la santé, II, 287-289.
- Note à ce sujet, II, 842, 843.
- LUPINS** (Des). Leurs propriétés; manière de les accommoder, I, 36.
- Passent lentement, I, 238; V, 175; VI, 27.
- Qualités tant du lupin domestique que du lupin sauvage; leur action, II, 638; V, 613; VI, 509, 510.

- LUPINS.** Cataplasme de lupins; mode de préparation et propriétés, II, 356.
- LUTTE** (De la). Différentes espèces de luttes; leurs effets respectifs sur chaque partie du corps, I, 524, 525.
- LUXATIONS** (Des). Leurs causes les plus ordinaires; manière de les réduire; examiner l'état de l'os avant d'essayer la réduction, IV, 209, 211.
- Causes les plus ordinaires des luxations; témoignage d'Hippocrate; cas observés par Asclépiade de Bithynie, IV, 243, 244.
- Différentes méthodes pour la réduction des luxations; méthodes dites *de la palestre*, procédés dits *méthodiques*; emploi *des machines*; utilité de chaque procédé, IV, 333, 334.
- Utilité d'une inflammation locale après la réduction d'une luxation, IV, 98.
- LUXURIANTE** (De la chair). Comment on peut la reconnaître dans les affections du crâne; manière de l'enlever; remèdes et traitement après son ablation, IV, 195-197.
- LUZERNE** (De la). Qualités des feuilles de la luzerne en arbre, II, 655; V, 624; VI, 462.
- LYCANTHROPIE** (De la). Ses effets; symptômes; régime à suivre; médicaments spéciaux, V, 414, 415; VI, 215, 216.
- LYCIUM** (Du). Subtil, chaud et astringent, II, 492.
- LYCUS** (Extrait de), II, 225 et suiv. 262, 263, 344 et suiv.; III, 382; V, 42 et suiv. 832.
- Purgatif de Lycus, V, 153 et 891.
- LYNCESTE** (Ellébore de), II, 103.
- LYNCSTES** (Eau enivrante chez les), I, 335, 632.
- LYRES** de l'antiquité; nombre de cordes qu'elles comportaient, I, 652.
- LYSIMACHIE** (De la). Anecdote sur la découverte de cette plante par le roi Lysimaque; ses propriétés, II, 659.

M

- MACÉDOINE** (Sources de). D'un bon usage contre l'éléphantiasis, IV, 74.
- MACKER** (Du). Ses propriétés, II, 660.
- MACERON** (Du). Ses propriétés, I, 80.
- MACHINES** (Des). Leurs différentes espèces; division qu'en donne Héliodore; machines dites *de traction*, mécaniques; machines droites et machines sur lesquelles on s'assied, IV, 334, 335.
- Matières qui composent les machines; choix de la matière; entretien de la machine, IV, 336, 337.
- MACHINES.** Pièces qui composent les machines; leur énumération, IV, 338.
- Distinction, entre les pièces composant les machines, de pièces immobiles et de pièces mobiles, IV, 353, 354.
- Indication des machines les plus usuelles, IV, 354, 355.
- MÂCHOIRE** (De la). Os de la mâchoire supérieure; leur forme; leur place, III, 399-401.
- inférieure; preuve que l'os de la mâchoire inférieure n'est pas simple;

- manière dont il s'articule avec les os de la face, III, 402.
- MÂCHOIRE** (De la). Muscles qui font mouvoir la mâchoire inférieure; noms de leurs quatre paires; rôle de chacune d'elles dans l'opération masticatoire, III, 428-431.
- Fracture de la mâchoire inférieure; il faut amener la double extension des parties fracturées; déligation et redressement, IV, 142, 143.
- Luxation de la mâchoire inférieure; théorie de sa réduction; manière de reconnaître si la réduction a réussi; différentes espèces de luxations de la mâchoire, IV, 211-213.
- Réduction au moyen du banc d'Hippocrate; position du malade; bandage à employer, IV, 434, 435.
- Bandage fendu pour la mâchoire et les joues; manière de le faire; son emploi, IV, 303.
- Traitement chirurgical des fistules de la mâchoire, III, 623.
- MAGNÈSE** (Pierre de). Sens de cette expression dans l'antiquité; emploi de la substance qu'elle servait à désigner, II, 798, 799.
- Quelle est la meilleure, V, 80, 81.
- MAGNÈTE** (Du) ou pierre d'Héraclée; ses propriétés en médecine, II, 710.
- MAIN** (Cérat dit la), V, 118 et 862.
- MAIN** (De la). Division de la main en carpe, métacarpe et doigts, III, 414 et suiv.
- Muscles qui sont propres à la main; muscles propres aux doigts; muscles du métacarpe; fonctions de tous ces muscles, III, 460, 461.
- MAIN**. Veines de la main, III, 513, 514.
- MALACIA**. Animaux que ce nom sert à désigner, I, 590, 591.
- MALADES** (Aliments des), I, 300 et suiv.
- MALADIES** aiguës. Il faut se coucher pendant leur cours, I, 436.
- chroniques. Il faut se coucher pendant les accès, I, 436.
- Manière de prévoir l'issue probable d'une maladie qui commence, VI, 423.
- MALAGMES** (Des). Différentes espèces de malagmes, II, 448.
- faits de substances sèches; manière de les apprêter; leurs usages, II, 448-450.
- à la graisse et aux sucs naturels; leur emploi, II, 450.
- MALLÉOLE** (Luxation de la). Ses différentes espèces; méthode de réduction par la machine, IV, 398, 399.
- Déplacements de la malléole; réduction par le banc d'Hippocrate, IV, 457, 458.
- Bandage pour entourer la malléole; manière de le faire, IV, 328.
- MAMELLES** (Des). Sympathie entre elles et l'utérus pendant la grossesse; observation à ce sujet, III, 377, 378.
- Érosions malignes des mamelles; remèdes composés indiqués tant par Archigène que par d'autres praticiens, IV, 629, 630.
- Des abcès des mamelles; opération chirurgicale; position à donner à la partie après l'opération; emplâtres à employer, IV, 630, 649, 650.
- Remèdes pour empêcher les ma-

- melles de grossir, quelle que soit la cause de cette affection, IV, 631; V, 475, 476; VI, 283.
- MAMELLES.** Grumeaux des mamelles; remèdes dissipants, IV, 631; V, 476; VI, 283.
- Remèdes qui dissolvent le lait transformé en fromage après l'accouchement, IV, 631; V, 475; VI, 50, 283.
- Inflammations des mamelles, V, 474, 475; VI, 283.
- Affections diverses des mamelles, V, 474-476; VI, 283.
- Fissures des mamelles; remèdes, V, 778; VI, 623.
- Gonflement des mamelles après l'accouchement; ses causes; médicaments à employer, V, 50.
- Affections des mamelles; inflammation; lait coagulé; remèdes pour arrêter une croissance exagérée; granulations des mamelles; gonflement lacté; remèdes divers et traitement, VI, 603, 604.
- Inflammation des mamelles; traitement et principaux remèdes à employer, VI, 384, 385.
- Duretés des mamelles; cataplasmes à employer, VI, 385.
- Remèdes divers contre la douleur et l'enflure des mamelles, VI, 385, 386.
- Remèdes qui tarissent le lait dans les mamelles, VI, 388.
- des animaux; leur usage dans l'alimentation; leurs propriétés, I, 98, 99.
- MANDRAGORE** (De la). Refroidissante, humide, assoupissante, II, 492, 493.
- MANDRAGORE.** Qualités particulières de la racine et de son écorce, II, 661; V, 627; VI, 487.
- MANIE** (De la). Son traitement général est le même que celui de la mélancolie; remèdes spéciaux, V, 413; VI, 214, 215.
- MANIVELLES** (Des). Servent à mettre les axes en mouvement dans les machines, IV, 342, 343.
- MANNE** (De la). Son emploi pour la cicatrisation des plaies produites par l'ouverture d'abcès, III, 604, 605.
- MAQUEREAUX** (Salaçons de). Leurs qualités, I, 156.
- (Des) bâtarde. Leurs qualités, I, 128.
- MARASME** (Du). Il provient d'une fièvre hectique prolongée; il est incurable; aspect du corps, des yeux, de la face, du ventre, V, 294, 295; VI, 109.
- MARATHON** (Miel de), I, 172.
- MARC D'HUILE** (Du). Sa composition; sa préparation et son usage, II, 612; V, 601; VI, 432.
- MARCHE** (De la) sur un terrain accidenté; ses effets; combinaison de cet exercice avec l'emploi des haltères (voy. ce mot), I, 534.
- MARINS** (Lacs des). Manière de le faire; bon pour produire une traction inégale; ses usages, IV, 255, 256.
- Figure, IV, 691, n° 2.
- MARINUS**, auteur cité par Galien, III, 488, 491.
- MARJOLAINE** (De la). Ses propriétés, II, 117, 682; VI, 430, 431.
- MARQUES** (Médicaments contre les), V, 116, 117, 860.
- MARRUBE** (Du). Ses propriétés; son action, II, 677; V, 633; VI, 498.

- MARS** (Remède dit *de*), pour les affections des yeux, V, 129 et 870.
- MARSEILLE** (Séseli *de*). Sudorifique, II, 191.
- Échauffe, II, 504.
- MARSES** (Vin du pays des), I, 351.
- MASTICATION** (De la). Rôle de chaque paire de muscles de la mâchoire inférieure dans la mastication; rôle de la langue, III, 429-431.
- MASTICATOIRES** (Des). Leur utilité; leur action, II, 183, 184.
- Liste de masticatoires, V, 61.
- MASTIX** (Du). Distinction de différentes espèces de mastix; qualités de chaque espèce, II, 661; V, 627; VI, 487.
- MATIN**. De la friction du matin; dans quels cas il faut l'employer; cas où il faut la combiner avec l'huile; friction molle et friction rude; frictions sèches avec les gants, les mains nues ou le coton, I, 492-494.
- Du coït du matin, I, 547.
- MATRICE** (De la). Veines qu'il faut inciser en cas d'affection de la matrice, II, 31.
- Relation entre la matrice et le colon; lavements qui conviennent en cas d'inflammation de la matrice, II, 242.
- Description anatomique de la matrice et des parties adjacentes connues par Galien sous le nom de *testicules*, III, 49, 50.
- De la chute de la matrice; fumigations à employer, II, 425, 426.
- Chute de la matrice; il faut commencer par des lavements et des cathéters; position à donner à la malade; emploi d'un tampon de laine; ventouses; temps que l'appareil doit rester en place, V, 547-549; VI, 387, 388.
- MATRICE**. Principaux remèdes et méthode d'application, V, 775, 776; VI, 621.
- Chute et inclinaisons de la matrice; directions dans lesquelles l'accident peut avoir lieu; manière de reconnaître chaque cas d'après la douleur éprouvée; traitement général et traitement spécial; malagme, emplâtre, VI, 361, 362.
- De l'inflammation de la matrice; signes auxquels on en reconnaît l'existence, III, 56, 57.
- Ses causes; symptômes; comment on peut reconnaître la partie de la matrice atteinte d'inflammation; traitement, IV, 636, 637, 656, 657; V, 542, 543; VI, 365-367.
- Bains de siège; fumigations et pessaires, V, 774, 775; VI, 621.
- Cas où la matrice est fermée; manière de l'ouvrir; la matrice peut aussi être plus béante que d'habitude; remèdes en ce cas, V, 537, 538; VI, 357, 358.
- Distorsions de la matrice; manière d'y remédier, V, 538; VI, 358.
- Absès de la matrice; il faut en favoriser la suppuration; médicaments à employer; l'abcès peut se rompre dans plusieurs directions, V, 543; VI, 369-371.
- Ulcères de la matrice; traitement en général; médicaments spéciaux recommandés, V, 543, 544; VI, 373-375, 379, 380.
- Ulcérations de la matrice; médicaments, V, 775; VI, 612, 621.
- Carcinomes de la matrice; ils

- sont incurables; traitement pour adoucir les douleurs, V, 545; VI, 375, 378.
- MATRICE.** Fissures de la matrice; traitement adoucissant, V, 545, 546; VI, 378, 379.
- gonflée par les gaz; suites de cette maladie; tuméfaction du ventre; traitement, V, 546, 547; VI, 380-383.
- Rétrécissement du col de la matrice; ses causes; traitement à employer; bains de siège et pessaires émollients, V, 546; VI, 380.
- Mordications de la matrice; remèdes et injections, V, 775; VI, 621.
- Squirre de la matrice; il provient d'une inflammation antérieure; ses différentes espèces; traitement à employer; divers médicaments composés, V, 371-373.
- Tumes de la matrice; leur place; il faut employer le fer pour les extirper; poudre desséchante; médicaments à employer, VI, 383.
- Voy. **UTÉRUS**.
- des quadrupèdes; ses propriétés nutritives, I, 104.
- MAUVAIS TEMPÉRAMENTS (Des).** Signes auxquels on les reconnaît; état des muscles et des os; quantité plus ou moins grande d'humidité contenue dans les parties, III, 200-202.
- MAUVE (De la).** Distinction de trois espèces de mauve : sauvage, cultivée et en arbre; leurs propriétés, II, 660, 661; V, 627; VI, 486, 487.
- Manière de l'apprêter, I, 75.
- Passe facilement, I, 242; V, 177; VI, 30.
- MAUVE.** Manière de la manger; bouillie de mauve, I, 304.
- Cataplasme de mauve; manière de le préparer; son usage dans les inflammations, II, 367.
- Lavement à la mauve; cas où il est d'un emploi utile, II, 207, 210.
- sauvage; ses propriétés, VI, 466, 467.
- MAUX DE TÊTE (Des).** Il faut employer divers médicaments, suivant la cause du mal, V, 424, 425; VI, 227-229.
- Distinction des maux de tête récents et chroniques; causes ordinaires de ces derniers; traitement, V, 426, 427; VI, 228-231.
- Pronostics et symptômes; conclusions qu'il faut en tirer; traitement, V, 428; VI, 229-232.
- Indication de quelques remèdes contre les maux de tête; huiles, cataplasmes, etc., IV, 542; VI, 232-234.
- MAZA.** Nature et préparation de cette boisson, I, 258.
- Ses qualités et ses propriétés; pain de maza, I, 26, 27.
- MÉDECINE (De la).** Décadence de la médecine au temps d'Oribase; ignorance des praticiens de son époque, V, 558, 559.
- MÉDECINS (Des).** Exhortation aux médecins qui doutent de leur art; légitimité de la médecine; raisons de cette légitimité tirées de la structure du corps et de la vie elle-même, III, 213.
- De la nécessité pour les médecins de persévérer dans le traitement commencé, III, 214.
- Qu'il faut déclarer minutieuse-

- ment au médecin tous les accidents qui paraissent graves; exemples, V, 783-786; VI, 625, 626.
- MÉDÉE et ses poisons, I, 334.
- MÈDES (Lac chez les). S'enflamme au contact du feu, I, 334.
- MÉDICAMENTS (Des). Cas où un médicament, donné dans l'intention de guérir, produit, au contraire, des désordres; soins à prendre, IV, 629.
- Choix des médicaments simples, V, 69 et suiv.
- Pour déterminer les qualités élémentaires des médicaments, il faut observer les résultats de leur application à une nature tempérée; exemples, II, 47.
- De l'utilité des médicaments; leur action diverse, II, 476, 477.
- Manière de reconnaître par l'expérience les qualités des médicaments; par le contact; médicaments chauds et froids; leur usage, II, 484-488.
- simples; que ces médicaments sont composés de molécules distinctes; des corps *homoïomères*; définition de ce terme, II, 488-490.
- Certains médicaments sont composés de particules différentes; énumération détaillée de ces corps, II, 490-497.
- Nécessité pour le médecin de connaître leur force et leur degré de chaud ou de froid (voy. ces mots), II, 497, 498.
- qui tiennent le milieu entre les refroidissants et les échauffants; énumération de ces médicaments, II, 500, 501; V, 53.
- échauffants; énumération de ceux dont Galien n'a pas indiqué le degré de chaleur, II, 501-506; V, 53.
- MÉDICAMENTS échauffants au premier degré, II, 506; V, 54.
- échauffants au second degré, II, 506, 507; V, 54.
- échauffants au troisième degré, II, 507, 508; V, 54.
- échauffants au quatrième degré, II, 509; V, 54, 55.
- refroidissants, sans que Galien ait indiqué à quel degré; énumération de ces médicaments, II, 509-511; V, 55.
- refroidissants au premier degré, II, 511; V, 55.
- refroidissants au second degré, II, 511, 512; V, 55.
- refroidissants au troisième degré, II, 512; V, 56.
- desséchants en général, II, 512-517; V, 56.
- desséchant sans irriter, II, 518-520; V, 56.
- qui dessèchent au premier degré, II, 520; V, 57.
- qui dessèchent au second degré, II, 520-522; V, 58.
- qui dessèchent au troisième degré, II, 522, 523; V, 58.
- qui dessèchent au quatrième degré, II, 523; V, 58.
- humectants en général, II, 523, 524; V, 58, 59.
- doués d'un froid aqueux, II, 524; V, 59.
- qui humectent au second degré, II, 524; V, 59.
- tenant le milieu entre les desséchants et les humectants, II, 525; V, 58.

MÉDICAMENTS subtils et à parties grossières; propriétés de chacune de ces espèces; influence de la préparation sur les propriétés des médicaments; exemples de ce fait, II, 525-528.

— subtils; énumération, II, 528-531; V, 59, 60.

— formés de particules grossières; énumération, II, 531, 532; V, 60.

— maturatifs, II, 532; V, 60.

— renforçants, II, 532; V, 60.

— suppuratifs; leur action sur l'organisme; exemples; conditions dans lesquelles il faut les employer; qualités suppuratives des différentes substances, II, 533-538.

— Énumération de quelques médicaments suppuratifs, V, 60.

— ramollissants; qualités de ces médicaments; énumération, II, 538-541; V, 60, 61.

— endurcissants; qualités qu'ils doivent posséder; distinction de plusieurs espèces d'endurcissants; manière dont ils opèrent, II, 541-544; V, 61.

— emplastiques; manière de les reconnaître par le goût; indication de quelques médicaments emplastiques; ils tiennent le milieu entre les répercussifs et les détersifs, II, 545-547.

— purgatifs; théorie de leur action sur le corps; exemples à l'appui, II, 547, 548.

— béchiques; distinction de deux espèces: les uns sont atténuants, les autres incrassants, II, 550, 551.

— qui attirent l'humidité par la bouche; énumération, II, 553; V, 61.

MÉDICAMENTS qui attirent l'humidité par le nez; énumération, II, 554; V, 61.

— qui attirent l'humidité par les yeux; énumération, II, 554, 555; V, 61.

— qui attirent l'humidité par les oreilles; énumération, II, 555; V, 62.

— désobstruants, détersifs et atténuants; contraires des emplastiques; ils doivent avoir des propriétés nitreuses; médicaments extérieurs et intérieurs, II, 555-558.

— désobstruants et dépuratifs; énumération de ces médicaments; manière dont ils agissent, II, 558-560; V, 62.

— détersifs; énumération, II, 560-563; V, 62.

— qui purgent la rate par les urines; énumération, II, 566; V, 63.

— qui purgent le foie par les urines; énumération, II, 566, 567; V, 64.

— qui purgent les reins par les urines; énumération, II, 567; V, 64.

— qui purgent la poitrine et les poumons; énumération; comment ils doivent agir, II, 567, 568; V, 64.

— qui chassent les humeurs du p^omon; énumération, II, 568, 569.

— qui purgent les reins; qualités qu'ils doivent avoir, II, 569, 570; V, 64, 65.

— raréfiant et apéritifs; leur définition; leur nature; leurs contraires sont les condensants et les resserrants, II, 570-573.

— apéritifs, raréfiant, condensants

- et resserrants; énumération, II, 571-573; V, 65.
- MÉDICAMENTS** sudorifiques; énumérations de Galien et de Zopyre, II, 573, 574.
- caustiques; différentes classes de ces médicaments suivant leur action; énumération, II, 574-576, 578; V, 65.
- putréfactifs; leur action; énumération, II, 576; V, 65.
- destructifs; définition de ce terme; action de ces médicaments; énumération, II, 576, 577; V, 65, 66.
- cicatrisants; leur action; énumération, II, 577, 578; V, 66.
- attractifs et répercussifs; définition de ces termes; action de chaque espèce; énumération, II, 579-582; V, 66.
- qui favorisent la perspiration; leur nature; énumération, II, 582-586; V, 67.
- astringents; énumération, II, 586, 587; V, 67, 68.
- qui favorisent la perspiration, employés en cataplasme ou en affusion; énumération, II, 588-591.
- qui provoquent les règles, sous forme soit de boissons, soit de pesaires, II, 598.
- qui amènent un écoulement blanc par la matrice, II, 594-599; V, 68.
- qui donnent du lait; leur nature (voy. Lait); énumération, II, 591-594, 596; V, 68.
- simples; importance de leur étude pour la pratique de la médecine; énumération de ces médicaments par ordre alphabétique, II, 603, 604; V, 598 et suiv.
- MÉDICAMENTS** simples et composés; raison de l'emploi de ces derniers; exemples à l'appui; règle des contraires, II, 741, 742.
- composés; manière dont les médecins anciens en rédigeaient la formule, II, 879.
- MÉDIE** (Eaux naphteuses de la) ou de Médée; témoignages des auteurs anciens, I, 630, 631.
- Suc de Médie; attractif, II, 581.
- Du pommier de Médie ou citronnier; qualités du fruit de cet arbre, de sa semence, de son écorce, du noyau, de ses feuilles, II, 664, 665; V, 628.
- MÉDIQUE** (Médicament composé dit le); sa composition, V, 135, 875.
- MÉGÈS** (Extrait de), III, 635 et suiv.
- Collyre de Mégès employé contre les fistules, III, 636, 637.
- MÉLAMPUS**, fils d'Amythæon. Emploi l'ellébore noir pour guérir les filles de Prætus, II, 108.
- MÉLANCOLIE** (De la). Ses différentes espèces; symptômes précurseurs; régime et traitement; il faut traiter la mélancolie tout d'abord, sinon elle devient incurable, V, 409-411; VI, 211, 212.
- Remèdes à employer contre la mélancolie, V, 411-413; VI, 213, 214.
- Le coït est un remède contre la mélancolie et les idées fixes, I, 541.
- La purgation est utile en cas de mélancolie; observation de Galien, II, 74, 75.

- MÉLICÉRIS** (Des) ou **Mélicérides**. Caractères communs des mélicéris et du stéatome; nature du liquide contenu dans les mélicéris; opération à pratiquer, IV, 7-9.
- Opération du mélicéris au coude, à l'olécrane, aux paupières, IV, 10, 11.
- Remèdes à employer, IV, 609.
- Remèdes contre les mélicérides indiqués par Adamantius, V, 112 et 857.
- MÉLILOT** (Du). Ses qualités et son action, II, 662; V, 628; VI, 488.
- Resserre et amène à maturité, II, 493.
- Sa provenance, V, 75.
- Médicament composé au mélilot, V, 788.
- MÉLINET** (Du). Ses propriétés, II, 693.
- MÉLISSE** (De la). Ses propriétés, II, 662.
- MÉLITITE** (Vin). Mode de préparation; maladies auxquelles il convient, I, 398, 399.
- MELLITE** (De la pierre). Ses propriétés, II, 707.
- MELONS** (Des). Leurs propriétés comparées à celles des pastèques, I, 47.
- Refroidissants, I, 250; V, 181; VI, 35.
- MÉLOS** (Alun de). Purge la rate par les urines, II, 566.
- Réalgar de Mélos; favorise la perspiration, II, 590.
- MEMBRANES** (Des). Différences de leur tissu avec celui des tuniques, III, 700.
- MEMBRE supérieur** (Du). Ses trois parties: bras, avant-bras et main, III, 411.
- MEMBRE génital ou viril** (Du). Ses fissures; elles peuvent se former au prépuce à la suite d'une opération; manière de les guérir, IV, 475.
- Maladies du membre viril; douleurs, thymes, fissures (voy. **VERGE**), V, 523, 524; VI, 337, 338.
- MEMBRES** (Des). Luxation des os des extrémités des membres; cause de cet accident, qui est fort rare; réduction; appareil à employer, IV, 239-242.
- De la paralysie des membres; frictions, IV, 586 et 641.
- Inflammations des membres; cas où l'eau froide est utile; cas où elle est nuisible, I, 322.
- MÉMOIRE** (De la). Perte de la mémoire; ses causes; traitement, V, 400; VI, 202, 203.
- Remèdes divers contre la perte de la mémoire, VI, 203.
- MENDOLE SALÉE** (Tête de). Propriétés de ses cendres, II, 735.
- MÉNÉMAQUE** (Extrait de), II, 72, 73, 417 et suiv.
- MENSTRUATION** (De la). Époque où elle s'établit généralement; signes qui accompagnent sa première apparition, IV, 631 et 650.
- Temps qu'elle dure en général; âge où elle cesse ou diminue, IV, 631, 632, 650, 651.
- Nécessité de l'activer dans certains cas; remèdes qui remplissent cet office, IV, 632 et 651.
- MENSTRUÉS** (Des). Leur rôle dans la génération, III, 52.
- Méthode pour provoquer les menstrues; saignées et scarifications, boissons, pessaires; principaux médicaments, V, 770, 771; VI, 618.

- MENSTRUÉS** (Des). Causes les plus ordinaires de la suppression des menstrues; traitement approprié à chaque cas, V, 771, 772; VI, 618, 619. — Voy. **RÈGLES**.
- MENTHE** (Cataplasme de). Manière de le préparer et son emploi, II, 365, 366.
- MENTON** (Du). Bandage fendu pour le menton; manière de le faire, IV, 302.
- MÉOTIS** (Pays voisins du Palus). Leur climat, II, 293.
- MERCURE** (Du). Effets que son absorption produit sur le système digestif; boissons à prendre pour l'expulser, IV, 628.
- MERCURIALE mâle et femelle** (De la). Leur usage; personnes et malades auxquels elles conviennent, II, 112; V, 25, 817.
— Emploi de la mercuriale comme purgatif intérieur dans la fièvre, II, 271.
- MERLES** (Des). Leurs qualités nutritives, I, 132.
- MERLUS NOIR** (Du). Ses qualités, I, 131.
- MÉSÉNTÈRE** (Du). Sa place, sa nature, son utilité et sa forme, III, 353, 354.
- MESSINE** (Mélilot de). Détersif, II, 562.
— En boisson, il provoque les règles, II, 598.
— Tient le milieu entre les substances refroidissantes et les substances échauffantes, II, 501.
- MESURES** (Des). Leur valeur et leurs noms, V, 84, 85.
— Méthode pour évaluer leur capacité, V, 85, 86.
- MÉTACARPE** (Du). Os qui le composent, III, 415.
- MÉTASYNCRITIQUES** (Des médicaments). Cas où il faut les employer; médicaments employés par Galien; c'est, pour certains médecins, une dernière ressource, II, 470, 471; V, 51, 837, 838.
- METS rôtis, bouillis ou cuits sur le plat**; leurs qualités respectives, I, 253; V, 182, 183; VI, 36, 37.
- MIEL** (Du). Ses propriétés; manière de l'adoucir; comparaison entre le miel et le sucre, II, 662; V, 627, 628; VI, 488.
— Du meilleur miel; caractères qu'il doit présenter; localités qui le produisent, I, 169, 172, 173.
— Qualités réchauffantes du miel; convient aux tempéraments froids et à la vieillesse, I, 393.
— Emploi du miel pour arriver à recoller les sinus; substances diverses qu'il faut y mêler, III, 597, 598.
— Influence des plantes sur les qualités du miel; manière de reconnaître le miel falsifié, I, 170.
— Manière de manger le miel; ses qualités nutritives suivant les âges, I, 170, 171, 228; V, 171; VI, 22.
— et de l'eau miellée; leurs propriétés, I, 234, 235; V, 174; VI, 25, 26.
— Relâche le ventre, s'il n'est pas cuit, I, 244, 245; V, 178; VI, 31.
— Croyances des anciens relativement à l'origine du miel, I, 605.
— Addition de miel au diacode, I, 373.
— Utilité du miel; on en met dans la boisson aux coings, I, 383, 400.

- MIEL** aux pommes; ses usages, I, 416.
 — aux roses; cas où son mélange avec le diacode peut être utile, I, 378, 379.
 — Ses propriétés; maladies pour lesquelles il convient, I, 388-390.
 — au verjus; à mélanger au diacode dans certains cas; effets qu'il peut produire, I, 379.
 — Mode de préparation; cas dans lesquels il convient; maladies auxquelles il s'applique, I, 384-388.
 — Eau de rayons de miel; saison où on peut la boire; personnes auxquelles elle convient; manière de la préparer; noms que les anciens lui donnaient, I, 363, 364.
 — Période de la maladie où il faut la boire, avant le déclin de la fièvre et après la coction, I, 365-367.
 — Nécessité de la conserver quelque temps avant de la boire; qualités qu'elle prend en vieillissant, I, 368-371, 416.
 — Emplâtre au miel, V, 787.
 — amer; doué de propriétés mélangées, II, 494.
MIELLÉ (Vin). Diverses manières de le préparer; choix du miel et du vin, I, 399.
 — Rarement employé, I, 416.
MIELLÉE (Eau). Manière de la préparer pour les gens bilieux; il faut la défendre à ceux qui souffrent de tumeurs des viscères; explication théorique de cette défense, I, 360-363; V, 190; VI, 41.
 — Maladies où elle est utile; cas où elle est contraire; bien inférieure à l'oxymel, I, 391, 392.
 — Employée dans les fièvres, I, 426, 427.
- MIELLÉE** (Eau). Son usage dans le cas de saignées répétées, II, 17.
MIIETTES (Remède composé aux), V, 120 et 864.
MIGRAINE (De la). Ses causes; médication topique; recettes appropriées; injections dans les oreilles, V, 693, 694; VI, 530, 531.
 — Remèdes divers, IV, 542, 543.
 — Purgation et saignée; traitement à suivre; remèdes spéciaux, V, 429; VI, 235, 236. — Voy. **HÉMICRANIE**.
MILET (Miel de), I, 172.
 — Jeune homme de Milet; sa maladie; particularités qu'il éprouvait pendant le coit; régime ordonné; guérison, I, 550, 551.
MILLEPERTUIS (Du). Ses propriétés, II, 607.
 — Son action; sa composition, II, 697.
MILLET. Du grand et du petit millet; pain de millet; manières diverses d'employer le millet; ses qualités, I, 30, 31.
 — Reserre le ventre, I, 248; V, 180; VI, 34.
 — Refroidissant, I, 250; V, 181; VI, 35.
 — Leur emploi pour ceux qui ont abondance de bile, I, 287.
 — Boisson de millet; manière de la préparer; ses usages, V, 188; VI, 39.
 — Du grand millet; ses différents noms; ses propriétés, II, 633; V, 611; VI, 468.
 — Du petit millet; ses qualités, II, 645.
 — Ses qualités différentes suivant la manière de le préparer, I, 299, 300 et suiv.

- MILLET.** Bouillie de petit millet; cas où elle est utile; manière de l'accommoder, I, 290.
- Cataplasme de petit millet; son utilité; diverses manières de le préparer, II, 353.
- MINES (Des).** Influence des mines sur la nature de l'eau, I, 330.
- MNASEUS (Malagme de).** Recette, V, 119, 787 et 863.
- (Pastille de). Indiquée par Philumène; recette et recommandations, V, 122, 123, 865.
- MNÉSITHÉE (Extraits de),** II, 182, 183, 250 et suiv. III, 23 et suiv.
- d'Athènes (Extraits de), I, 177 et suiv.; III, 153, 154.
- de Cyzique (Extraits de), I, 278 et suiv.; III, 129 et suiv.
- MOELLE (De la).** Ses propriétés; moelles des différents animaux; qualités de chacune d'elles, II, 735; V, 629; VI, 490.
- Diverses espèces de moelles; leurs qualités respectives; manière de les préparer, V, 75, 76.
- Usage de la moelle dans l'alimentation; ses qualités, I, 101, 270.
- épinière; ses tuniques; manière dont elle se rattache au cerveau; suites de son incision dans ses différentes parties, III, 290-294.
- Nerfs qui partent de la moelle épinière, III, 496-505.
- Ses propriétés alimentaires; sa nature, I, 101, 102.
- d'une digestion lente, I, 237; V, 175; VI, 27.
- MOIS GRECS (Des).** Étaient anciennement des mois lunaires; preuves de ce fait, II, 806, 807.
- MÔLE (De la).** Explication de ce terme; recherches sur les causes de cette maladie; cas nombreux où l'on croit à tort à l'existence de la môle, III, 65-67.
- Signes qui permettent de distinguer la môle des autres états morbides de l'utérus, III, 67, 68.
- Sens de ce terme chez les anciens et chez les modernes, III, 692.
- MOLÈNE (De la).** Qualités des racines des différentes espèces de molène, II, 698.
- MOLLUSQUES (Des).** Ce qu'on entend par là; qualités nutritives de ces animaux, I, 121, 122.
- Propres à préparer au coït, I, 545.
- MORELLE (De la).** Ses propriétés astringentes, I, 78.
- Refroidissante, I, 151; V, 182; VI, 36.
- Différentes espèces de morelles; qualités de chacune d'elles; morelle vénéneuse; son action, II, 695, 696; V, 639; VI, 513.
- MOTELLES (Chair des).** Ses qualités; influence de l'alimentation, I, 115, 133.
- MOULES (Des).** Grandes moules; leurs propriétés; leurs usages; manières de les apprêter, I, 145, 146.
- Petites moules; leurs propriétés, I, 146.
- de rivage; leurs propriétés, I, 146, 147.
- MOURON (Du).** Distinction de deux espèces de mouron; leurs qualités, II, 613; V, 601; VI, 433.
- Manière de l'employer, VI, 433, 434.

- MOURON.** Resserre le ventre, I, 245; V, 179; VI, 33.
- MOUTARDE** (De la). Ses qualités, II, 656, 668.
- Cataplasmes de moutarde, employés contre le sommeil, I, 447.
- Ancienneté de l'emploi de la moutarde comme rubéfiant; témoignages à ce sujet, II, 885, 886.
- MOUTON** (Viande de). Époque où l'on peut en user, I, 15.
- MOUVEMENT PASSIF** (Du). Ses effets en général; différentes espèces de mouvement passif (voy. LIT, LITIÈRE, VOITURE, NAVIRE, ÉQUITATION), I, 513-515.
- Quel est le mouvement passif qui convient dans les fièvres; manière d'en calculer la durée (voy. LITIÈRE, CHAISE, CHAIR, FIÈVRE, INSOMNIE), I, 519-521.
- MUFLIER** (De la fleur de). Son action sur le foie, II, 700.
- MUGES** (Des). Leurs différentes espèces; leurs qualités, I, 131, 132.
- Salaison de muges; ses qualités, I, 159.
- Chair des muges; muges d'eau bourbeuse, d'eau pure, d'eau courante, d'eau stagnante, de rivière; manière de les apprêter; qualités de chaque espèce, I, 111.
- MUGUET** multiflore. Répercussif, II, 491.
- MÛRES** (Des). Leurs mauvaises qualités; manières de les manger, I, 57, 58.
- Leurs propriétés contraires selon qu'elles sont mangées après ou avant d'autres aliments, I, 243; V, 177; VI, 30.
- MÛRES.** Relâchent le ventre, I, 243; V, 177; VI, 30.
- Resserrent le ventre, I, 245; V, 179; VI, 33.
- Humectantes, I, 254; V, 183; VI, 37.
- Suc de mûres; ses propriétés émollientes, II, 260.
- Remède de Galien composé aux mûres; recette, V, 143, 144, 882.
- MÛRIER** (Du). Resserant et purgatif; propriétés de chacune des parties de cet arbre, II, 494.
- Propriétés de son fruit, II, 665, 666; V, 629; VI, 490.
- MUSARAGNE** (De la). Remèdes contre les morsures de la musaraigne, V, 681; VI, 524.
- MUSCLES** (Des). Leurs fonctions, leur forme, leur union; manière dont ils agissent; difficulté de s'en rendre un compte exact; action des nerfs sur les muscles; exemples à l'appui, III, 248-250.
- Composition des muscles; leur rôle propre; pourquoi l'on ne peut les regarder comme des organes de la sensation, III, 251-253.
- qui ne mettent pas d'os en mouvement, III, 256, 257.
- Du mouvement des muscles; Galien en distingue deux : flexion et extension; expériences; exemples tirés de l'incision anatomique et des maladies des muscles; distinction entre le mouvement spontané du muscle sain et le mouvement involontaire du muscle malade, III, 257-259.
- Nature du mouvement des muscles; il n'est pas une suite de leur

- activité propre; hypothèse d'un mouvement indépendant de la volonté, III, 260, 261.
- MUSCLES** (Des). Distinction de quatre espèces de mouvement des muscles, III, 261-263.
- Manière dont les muscles sont implantés sur l'os; proportion entre le volume des muscles et celui des os qu'ils font mouvoir; action réciproque des os et des muscles, et leur rôle dans la production du mouvement, III, 263-266.
- De la position que les muscles prennent dans les différents mouvements; distinction de la position moyenne absolue et de la position moyenne relative; pronation, supination, extension et flexion, III, 265-268.
- Théorie de la position moyenne absolue pour le bras et pour la jambe; manière de la découvrir, III, 267-269.
- Position moyenne absolue pour les muscles internes du siège, de la langue, du diaphragme; développement au sujet de ce dernier muscle, III, 269-272.
- Déchirures des muscles; leurs suites; médicaments à employer suivant la gravité du cas, IV, 581; V, 348, 349; VI, 147, 148.
- MUSE** (Remède composé dit *la*), V, 129 et 870.
- (Pastille dite *la*), V, 788.
- MYDRIASE** (De *la*). Ses différentes espèces; leurs causes; traitement par la saignée et par les médicaments dissipants, V, 450; VI, 255.
- MYLE** (De *la*). Ses qualités, II, 666.
- MYOPIE** (De *la*). Sens de ce mot; l'affection est incurable, V, 457, 458; VI, 260, 261.
- MYRRHE** (De *la*). Ses qualités; myrrhe de Béotie, II, 687, 688; V, 637; VI, 506.
- Différentes espèces de myrrhe; manière de la choisir, V, 77, 78.
- Moment où il faut incorporer la myrrhe aux emplâtres, V, 94.
- MYRTE** (Du). Propriétés contraires des différentes parties de cette plante; emploi du suc, des jeunes pousses, des feuilles, des excroissances, II, 493, 494, 667; V, 629; VI, 490, 491.
- Baies de myrte; resserrent le ventre, I, 245; V, 179; VI, 33.
- Refroidissantes et astringentes, I, 251; V, 181, 182; VI, 35.
- Boisson aux baies de myrte; mode de préparation; ses propriétés, I, 428.
- Vin aux baies de myrte; manière de le préparer; son action sur l'estomac, I, 402.
- Médicament au myrte, V, 99 et 851.
- Huile et vin de myrte; manière d'obtenir deux huiles différentes du myrte, II, 835, 836.
- MYTILÈNE** (Peignes de), I, 139.

N

- NACELLE** (De *la*) ou kiosque de Dioclès; manière de faire ce bandage; con-
- vient en cas de solution de continuité transversale du bregma, IV, 289.

- NARBONNE (Huitres de), I, 147.
- NARCISSÉ (De la racine de). Ses propriétés, II, 668; V, 630.
- NARD (De l'épi de). Sa composition; ses propriétés; du nard celtique et du nard de montagne, II, 667, 668; V, 629, 630; VI, 491.
- Caractères de l'épi de nard de bonne qualité; falsifications qu'il subit dans le commerce, V, 76.
- Médicament composé au nard; recette, V, 135 et 875.
- NARINES (Des). De l'obstruction des narines; traitement, V, 459, 460; VI, 267.
- Flux de sang par les narines; traitement de cette affection suivant sa cause, VI, 564, 565.
- NATATION (De la). Ses effets, son emploi; de la natation en mer; maladies auxquelles elle est favorable (voy. HYDROPISE, DARTRES, ÉLÉPHANTIASIS); de la natation dans l'eau douce: ses effets; de la natation dans les eaux minérales: ses effets; précautions qu'il faut prendre avant d'user de la natation, I, 523, 524.
- NATURE (De la). Comment elle opère la nutrition par les forces rétentive et propulsive, III, 30.
- NAUSÉES (Des). Leurs causes diverses; traitement approprié, V, 478, 479; VI, 285-287.
- pendant les fièvres; leurs causes; manière d'y remédier, V, 318; VI, 121.
- Remèdes contre la nausée, IV, 557.
- NAVET (Du). Ses propriétés; manière de le manger, I, 83, 84.
- Manière d'apprêter les navets, I, 263.
- NAVETS (Des). Préparent au coït, I, 545.
- De la racine et de la graine de navet; leurs qualités, II, 626; V, 608; VI, 476.
- NAVIRE (Du mouvement sur un). Ses effets suivant que le navire est à voiles ou à rames, que la mer est agitée ou tranquille, I, 515, 517, 518.
- NAXOS (Pierre à aiguiser de). Refroidit, II, 511.
- Qualités de sa poussière, II, 721.
- NÈFLES (Des). Leurs propriétés; leurs usages, I, 64, 65.
- NÉPLIER (Du). Propriétés de son fruit, de ses jeunes pousses et de ses feuilles, II, 662, 663; V, 628; VI, 488.
- de Germanie; propriétés de cette plante et de ses fruits, II, 633.
- NEIGE (De la). Mauvais effets de l'usage prolongé de la neige comme rafraichissant pendant l'été, V, 569, 570; VI, 409.
- NÉNUPHAR (Du). Propriétés de sa graine et de sa racine, II, 668, 669; V, 630; VI, 492.
- NÉPÈTE (Sources de), en Italie. D'un bon usage contre l'éléphantiasis, IV, 74.
- NERFS (Des). Leurs fonctions; leur origine; tous viennent du cerveau, soit par la moelle épinière, soit directement, III, 482-485.
- venant directement du cerveau; caroncules mamillaires ou nerfs de l'odorat, III, 483.
- optiques; leur point de départ; leur épanouissement; leur substance, III, 483, 484.
- des yeux, destinés à assurer leur

- mouvement; leur place, III, 484, 485.
- NERFS** issus du cerveau et descendant le long de l'artère carotide, III, 485.
- issus du cerveau et allant se ramifier dans la bouche, à la tempe, sur la face et à la langue, III, 485-487.
- issus du cerveau et descendant aux viscères; destinés à l'accomplissement des fonctions animales; nerfs des intestins, de l'estomac, du larynx et du pharynx; leurs ramifications; leurs embranchements avec les nerfs provenant de l'épine dorsale, III, 491-494.
- provenant du cerveau et se rendant à la langue, à l'os thyroïde, à l'os lambdoïde, etc.; leur substance, III, 494-496.
- issus de la moelle épinière; caractère commun de quelques-unes de leurs paires, III, 498-500.
- Importance des nerfs dans l'économie; leur rôle dans le mouvement des muscles; exemples, III, 250.
- Suites de l'incision de tel ou tel nerf et de la moelle épinière, III, 250, 251.
- Dérivations et ramifications des nerfs le long du trajet des muscles; s'unissent à la fibre musculaire pour former le tendon, III, 253, 254.
- Indication des principaux emplâtres à employer contre les affections des nerfs, IV, 605-608.
- Maladies des nerfs; onguent recommandé, V, 119 et 862.
- Médicaments propres à amener le recollement d'un nerf coupé, V, 327; VI, 131.
- NERFS.** Des blessures des nerfs; traitement à employer pour obtenir le recollement du nerf blessé; médicaments utiles, V, 360-363; VI, 156-159.
- Piqûre des nerfs; médicament spécial, V, 363-365; VI, 159, 160.
- optiques; leur forme; leur trajet; manière dont ils fonctionnent; rapports entre chacun d'eux, III, 303, 304.
- NERPRUN** (Du). Ses propriétés, II, 679.
- Du petit nerprun; qualités de son suc, II, 658, 659.
- NESLIE** paniculée (Graine de). Qualités de l'huile qu'elle fournit, II, 666.
- NETTOYANTS** (Médicaments), V, 62, 63.
- NEUF** médicaments (Emplâtre aux). Ses usages et ses effets; recette, V, 96 et 849.
- NEZ** (Du). Conformation intérieure du nez; communication avec le cerveau et avec la bouche; nature de la muqueuse intérieure; rôle du nez; suivant Galien, il expulse les résidus solides du cerveau, III, 304-306.
- Muscles du nez; leur place; mouvement particulier qu'ils peuvent lui donner, III, 423.
- Nerfs intérieurs du nez, se rendant aux papilles nerveuses; leur place et leur disposition, III, 490, 491.
- Colobome du nez; opération à faire à l'extrémité, à la cloison, à l'aile, IV, 58, 59.
- De la fracture du nez; manière de faire le bandage; préparations à employer contre l'inflammation; méthode pour obtenir la coaptation, IV, 140-142.

- NEZ.** Bandage pour le nez, pour les ailes et pour le cartilage, IV, 295, 296.
- Bandage fendu pour le nez; manière de l'appliquer; employé en cas d'opération à l'intérieur des narines, IV, 296, 297.
- Traitement chirurgical des abcès du nez, III, 571.
- Abcès de la cloison du nez; traitement à suivre; médicaments, III, 590.
- Des affections du nez, V, 728 et suiv.; VI, 561 et suiv.
- Saignements de nez; énumération des principaux remèdes, tant simples que composés, IV, 604, 605; V, 357-359; VI, 154, 155.
- Cas où il a lieu goutte à goutte; ce qu'il indique; comment Philumène le traitait, V, 323, 324; VI, 126, 127.
- Ce qu'il faut faire en pareil cas; manières d'arrêter le sang, VI, 127.
- Remèdes contre la mauvaise odeur du nez, IV, 545, 546; V, 438; VI, 247.
- Médicaments pour le nez, V, 61.
- NIELLE** (De la). Ses propriétés, II, 661, 662; V, 627; VI, 487, 488.
- NIL** (Influence du) sur la température de l'Égypte, II, 312, 313.
- Bolty du Nil, I, 127, 159.
- Eau du Nil; ses qualités; son action sur le ventre; son emploi, I, 329.
- Salaisons du Nil; leurs espèces; leurs noms; leurs usages, I, 158, 159.
- NILÉE** (Collyre de) aux roses, trouvé par Démosthène; sa composition, V, 135 et 875.
- NILÉE.** Plinthium de Nilée; description de la machine dans son ancien état, IV, 357, 358.
- Modifications apportées au plinthium par un mécanicien nommé Hérodote, IV, 358.
- Forme particulière du plinthium observée par Pasistrate à Sidon, IV, 358, 359.
- Modifications apportées par les médecins postérieurs, et en particulier par Héliodore, à la forme du plinthium, IV, 359-361.
- Action et emploi du plinthium de Nilée; nécessité d'y ajouter une échelle pour en rendre l'action plus complète; manière de disposer cette échelle, IV, 361, 362.
- Le plinthium de Nilée sert à réduire la luxation de l'humérus (voy. ce mot), IV, 362.
- Manière d'employer le plinthium de Nilée quand le malade est couché pour une cause ou une autre; l'échelle doit être placée horizontalement, IV, 382, 383.
- Figure, IV, 693.
- NITRE** (Du). Ses emplois, VI, 485.
- Fleur de nitre; qualités diverses de cette substance, VI, 440.
- NŒUDS** (Des). Place des nœuds suivant Hippocrate; point où leur présence peut être nuisible; explication d'un passage d'Hippocrate à ce sujet, IV, 330-332.
- Du lacs appelé *nœud simple*; quelques-uns l'appellent *périnée*; manière de le faire; action qu'il exerce, IV, 259, 260.
- Figure, IV, 691, n° 6.
- NOISETTE** (De la), appelée aussi *noix*

- du Pont. Ses qualités comparées à celles de la noix, I, 67, 68; II, 644, 645; V, 618.
- NOISSETTES mêlées aux bouillies, I, 291.
- NOIX (Des). Leurs propriétés; noix vertes et noix fraîches; leurs qualités respectives, I, 67, 68, 226, 243; V, 170, 177; VI, 21, 30.
- NOMBRIL (Du). Contre la proéminence du nombril après l'accouchement; remèdes, V, 779; VI, 623, 624.
- NONNAT (Du). Ses qualités, I, 127, 128.
- NOURRICE (De la). Choix de la nourrice; son âge; sa constitution; forme et complexion des seins; importance de ce détail, III, 120-122, 129-131; V, 198, 562, 563; VI, 50, 404.
- Régime que la nourrice doit suivre; espèces d'aliments qui lui conviennent; aliments et plantes qu'elle doit éviter, III, 122-125; V, 198; VI, 50.
- La nourrice doit s'abstenir du coït; effets du coït sur le lait, III, 125; V, 199; VI, 50.
- Dangers du coït pendant l'allaitement, surtout si la grossesse survient, III, 128, 129.
- Exercices que la nourrice doit prendre, et qui auront une bonne influence sur la constitution de l'enfant qu'elle allaite, III, 125; V, 199; VI, 50.
- Manière de corriger les mauvaises qualités du lait et d'en augmenter la quantité, III, 125-128; V, 200, 201; VI, 51.
- NOURRICE (De la). Manière de remédier à la petitesse des seins et manières de donner du lait, III, 133, 134. — Voy. LAIT.
- NOYER (Du). Qualités des jeunes pousses, des feuilles et de l'écorce; emploi de la cendre d'écorce de noyer, II, 644; V, 617, 618; VI, 450.
- NUIT (Sommeil de la). Utile surtout dans les maladies continues, I, 445.
- Du coït au milieu de la nuit, I, 547.
- NUTRITION (De la). Définition de cette fonction naturelle; conséquences de la force nutritive; elle procède par altération, III, 27, 28.
- Elle s'opère par les organes; distinction de différentes nutitions; leur utilité, III, 28, 29.
- Nux. Note sur le sens de ce mot (voy. *Κάρυον*), I, 553, 554.
- NYCTALOPIE (De la). Sens de ce terme suivant Galien; traitement; remèdes, V, 451, 452; VI, 256, 457.
- Ce qu'on entend par là; remède recommandé, V, 709, 710; VI, 541.
- NYMPHODORE (Glossocome de). Pièces qui le composent; il a été perfectionné par Aristion, père de Pasistrate; pièces qu'il y ajouta; valeur de ces modifications, IV, 399-403.
- Mode d'action du glossocome de Nymphodore; luxation de l'humérus; différentes manières d'employer cette machine, IV, 403-407.

O

- OBSCURCISSEMENT** des yeux (Collyre contre l'), V, 138, 139, 878.
- Océan** (Thons de l'), I, 156.
- ODEURS** (Des). Leur présence indique un corps chaud; différentes odeurs et caractères qu'elles présentent; elles sont peu utiles pour reconnaître la nature des corps, II, 481-483.
- Moyens de donner au corps une bonne odeur; poussières et médicaments, V, 218; VI, 63.
- ODORAT** (De l'). L'organe apparent de l'odorat semble être le nez; expériences qui, suivant Galien, prouvent le contraire; hypothèse à ce sujet; exemples tirés des malades que l'on opère au cerveau, III, 306-309.
- OECHALIE** (Miel d'), en Béotie, I, 173.
- OEDEME** (De l'). Ses causes; parties où il se forme; traitement à suivre, III, 671-673; V, 384, 385; VI, 178, 179.
- OEIL** (De l'). Muscles de l'œil; muscle de la base de l'œil; sa fonction; cas où l'œil est saillant; explication de ce fait, III, 424, 425.
- Ruptures dans l'œil; traitement, V, 715; VI, 547. — Voy. YEUX.
- Du bandage fendu pour l'œil; manière de l'employer; on peut l'appliquer aux deux yeux, IV, 291-293.
- simple; bandage que quelques-uns appellent *œil d'Hippocrate*; manière de l'appliquer, IV, 293, 294.
- OEIL** double; en quoi il diffère de l'œil simple; son emploi, IV, 294.
- ŒSOPHAGE** (De l'). Action de ses parois sur le larynx, III, 319.
- Position et points d'appui de l'œsophage, III, 338-340.
- Mouvements propres de l'œsophage; théorie de la déglutition et du vomissement; preuves à l'appui de cette théorie, III, 344-346.
- ŒTA** (Ellébore de l'), II, 103.
- Son aspect; sa description; ses qualités, II, 155-157.
- ŒUFS** (Des). Qualités des œufs de chaque espèce d'oiseaux; œufs frais, peu cuits, durs, etc.; différentes manières d'apprêter les œufs, I, 109, 110.
- durs, cuits sous la cendre et frits; passent lentement, I, 237, 238, 305; V, 175; VI, 27.
- Qualités des diverses parties des œufs; mauvaises propriétés des œufs vieillis; qualités des œufs de poule, II, 736, 737; V, 641; VI, 512, 513.
- OIE** (Chair d'). Ses qualités nutritives, I, 106, 107.
- Du foie d'oie; manière de le rendre plus agréable au goût, I, 108.
- Manière d'engraisser les oies, I, 588.
- OIGNONS** (Des). Leurs propriétés, I, 89, 90.
- Leurs qualités et leur composition, II, 653; V, 622, 623; VI, 460.

- OIGNONS de vaccet; leurs propriétés, I, 233; V, 173; VI, 25.
- Vomitif; ses qualités, II, 621; VI, 444.
- OISEAUX (Des). Espèces d'oiseaux dont la chair convient dans chaque saison, I, 15, 16.
- Chair des oiseaux; ses propriétés en général; qualités de la chair de chaque espèce d'oiseaux, I, 105.
- Manière de faire cuire les oiseaux, I, 273.
- Ailes des oiseaux; leurs qualités nutritives, I, 107.
- OISIVETÉ (De l'). Ses effets nuisibles; danger qu'il y a à ne pas faire d'exercices corporels, I, 466, 467.
- OISONS (Des). Parties des machines destinées à réunir les axes, IV, 343.
- OLÉANDRE (De l'). Ses qualités; son emploi sous forme de cataplasme, II, 668.
- OLIVES (Des). Leurs propriétés et manières diverses de les préparer, I, 66, 67.
- Qualités des différentes espèces d'olives; manière de les accommoder et de les conserver, I, 184, 185.
- salées et conservées dans le vinaigre; leurs propriétés, I, 226.
- salées; prises avec du garon, relâchent le ventre, I, 241; V, 177; VI, 29.
- purgatives; manière de les préparer et leur emploi, II, 277, 278.
- Différentes espèces d'olives connues dans l'antiquité; manières diverses de les conserver, I, 609-611.
- OLIVIER (De l'). Qualités de ses rameaux et de ses fruits, soit mûrs, soit verts, II, 628; V, 610; VI, 467.
- OLIVIER nain; son emploi comme purgatif, II, 120.
- OLYMPÉ (Scammonée du mont), II, 102.
- OMBLETTE (De l'). Son emploi comme purgatif, II, 114, 115.
- OMOPLATES (Des). Leur place; leurs attaches; leur forme; leurs points de jonction avec les parties voisines, III, 410, 411.
- Muscles allant de la tête aux omoplates; leur distribution; leur forme, leur place, III, 431, 432.
- Leur forme chez les athlètes; action de ces muscles dans les mouvements de l'omoplate, III, 432, 433.
- Muscles qui servent proprement à mouvoir l'omoplate; leur nombre, leur longueur et place de chacun d'eux; leur rôle respectif dans les mouvements de l'omoplate, III, 433-435.
- Fistule entre l'omoplate et les parties inférieures; manière de la soigner, III, 622.
- OMPHACE (Vases d'), I, 370.
- ONGLES incarnés (Des). Remèdes qui conviennent; traitement à suivre, IV, 620; V, 352, 353; VI, 151.
- raboteux; médicaments à employer, IV, 620, 621; V, 352; VI, 151.
- attequés de psore; médicaments composés, V, 117, 860, 861.
- De la contusion des ongles; remèdes à employer, V, 351, 352; VI, 150, 151.
- ONGUENTS (Des). Emploi des onguents; cas où il faut s'en servir au lieu de cataplasmes ou d'embrocations, II, 443, 444.

ONGUENTS. Recettes d'onguents, II, 444.

— Action de différents onguents; onguents contre les efflorescences de la peau, contre les fissures des lèvres, contre les ecchymoses, les boursoufflures, l'inflammation des oreilles, les efflorescences à la tête, les érysipèles, II, 445, 446.

— Emploi d'onguents contre les gonflements locaux, l'embonpoint exagéré, les myrmécies, les *epinycitis*, la psore, la paronychie, les engelures, le psoriasis, les démangeaisons, les figues, les excroissances à l'anus et aux parties génitales, II, 446-448.

— composés pour les plaies, V, 118 et 861.

ONOSME (De l'). Composition de cette plante, II, 670.

ONYX (Provenance du meilleur), V, 77.

OPÉRATION. En cas d'opération, les lavements émollients conviennent, II, 206.

OPHIASIS (De l'). Ses causes; médicaments à employer, V, 430-432.

— Origine de ce nom; ressemblance de cette maladie avec l'alopecie; traitement d'après la nature des humeurs, causes de la maladie; médicaments à employer, classés d'après leur nature; manière de s'en servir, V, 694-697; VI, 531, 532.

OPHTHALMIE (De l'). Nature de cette maladie; traitement recommandé; collyres au blanc d'œuf et au nard; fomentations plus ou moins nombreuses, suivant l'intensité de la douleur, V, 441, 442; VI, 249.

— causée par la neige; remèdes recommandés, V, 712; VI, 544.

OPOPANAX (De l'). Sa cuisson, V, 93.

ORCHIS (Racine d'). Humide et chaude; qualités respectives des deux parties de cette racine; manière de la manger, II, 495, 671; V, 635; VI, 502.

— homme pendu; son tempérament; action de la partie liquide, II, 683; V, 635.

OREILLE (Du lacs appelé). Utile dans les luxations de la tête et de la mâchoire inférieure, IV, 268.

— Figure, IV, 691, n° 19.

OREILLES (Des). Médicaments pour les maladies des oreilles, II, 459, 460.

— Description de l'oreille; utilité du rocher et de ses cavités, III, 309.

— Os des oreilles; leur forme multiple; le rocher, III, 398.

— Nerfs acoustiques et autres nerfs se rendant aux oreilles; leurs ramifications sous la joue, le cou et le cuir chevelu, III, 488-490.

— Nerfs partis de la moelle épinière qui viennent se ramifier derrière les oreilles, III, 497, 498.

— Colobome des oreilles; opération à faire, IV, 59.

— Des maladies des oreilles, V, 718 et suiv.; VI, 551 et suiv.

— Remèdes et recettes diverses, IV, 545.

— Remèdes contre l'humidité des oreilles chez les enfants, V, 207; VI, 55.

— De la douleur des oreilles; elle est causée par le froid ou par le chaud; emploi de différentes huiles, V, 719; VI, 552.

— De l'eau contenue dans les oreilles; manière de l'expulser à l'aide de médicaments ou d'un changement de

- position, V, 719, 720; VI, 554, 555.
- OREILLES (Des).** De l'inflammation des oreilles; quand la douleur est grande, il faut employer les insensibilisants et le médicament au pavot et au vin; usage des fomentations, V, 720, 721; VI, 553, 554.
- L'inflammation peut être causée par une obstruction gazeuse ou solide; manière de la reconnaître; médicaments recommandés, V, 721, 722; VI, 554, 555.
- Inflammations qui atteignent la partie extérieure de l'oreille; médicaments à ordonner, V, 722; VI, 555.
- Des oreilles ulcérées et purulentes; il faut employer des remèdes de plus en plus énergiques; cas où l'ulcération provient de blessure, V, 723; VI, 555, 556.
- meurtries ou brisées; médicaments divers, V, 723, 724; VI, 556, 557.
- De l'hémorragie des oreilles; hémostatiques les plus efficaces dans ce cas, V, 724; VI, 556, 557.
- Des bourdonnements dans les oreilles; ils sont spontanés, persistants ou produits par une maladie; différents remèdes dans chaque cas, V, 724, 725; VI, 557.
- Cas où une substance étrangère ou un insecte pénètrent dans les oreilles; manières de les extraire; dangers qu'il y a à laisser l'oreille occupée, V, 725, 726; VI, 557, 558.
- Crasse des oreilles; manière de l'enlever, V, 726; VI, 559.
- Manière de guérir les oreilles humides, V, 726; VI, 559.
- OREILLES (Des).** Remèdes contre les excroissances de chair qui viennent dans les oreilles, V, 726; VI, 559.
- Médicaments pour les oreilles, V, 62.
- Coquillages. Leurs propriétés; manière de les apprêter, I, 154.
- ORGANES (Des).** Leur utilité; distinction des organes de la nutrition, des résidus de la nutrition et des organes de transport, III, 28, 29.
- Chaque organe contient en lui un élément constitutif qui lui est propre; exemples à l'appui, III, 33.
- ORGE mondée;** manière de l'éprouver, I, 4.
- Propriétés et qualités de l'orge, I, 6, 25.
- Propriétés de chaque espèce d'orge, I, 26.
- refroidissante, I, 250; V, 180; VI, 35.
- Pain d'orge; sa préparation, I, 25, 256.
- bouillie, utile aux fébricitants; manière de l'apprêter, I, 284, 285.
- torréfiée, moulue et transformée en alphonon; utile aux fébricitants, I, 285.
- Bouillie faite avec l'orge torréfiée; manière de l'apprêter; son utilité, I, 288.
- Crème d'orge mondée, utile dans les maladies; manière de l'apprêter, I, 302.
- Qualités de l'orge comparées à celles de l'alphonon, II, 652; V, 622; VI, 458.
- Manière de préparer la boisson d'orge pour les fébricitants; on peut

- aussi la faire torréfier, V, 184, 185; VI, 38, 39.
- ORGE. Médicament à l'orge mondée; recette, V, 119 et 863.
- Cataplasme de farine d'orge; ses usages; diverses manières de le préparer; comment il faut y incorporer l'huile, II, 348-350.
- Employée contre les tumeurs et contre la diathèse fluxionnaire, III, 552; V, 369, 370; VI, 164, 165.
- ORGÉOLETS (Des). On les dissipe avec de la cire blanche en liniment, V, 709; VI, 541.
- ORIBASE. Plan de sa *Collection médicale*; utilité de cet ouvrage; ordre dans lequel il a disposé les matières, I, 2, 3.
- Orthographe de son nom en grec, I, 553.
- ORIGAN (De l'). Purgatif, II, 117.
- Ses propriétés, II, 670, 671; V, 630; VI, 493, 494.
- ORIGANUM MARU (De l'). Ses propriétés, II, 611; VI, 478.
- ORME (De l'). Propriétés des feuilles et des racines de cet arbre, II, 677, 678; V, 633; VI, 498.
- ORMIN (De l'). Manière de l'apprêter, I, 43.
- OROBANCHE (De l'). Ses qualités, II, 671.
- OROSE (De l'). Qualités astringentes de ses racines, II, 619.
- ORPHES (Des). Leurs qualités, I, 128.
- ORPIMENT (De l'). Ses qualités; manière de le traiter, II, 713; V, 604.
- Qualités du meilleur orpiment, V, 79.
- ORPIN ROSE (De l'). Ses propriétés, II, 681.
- ORTEILS (Des). Remèdes contre les gercures des orteils, IV, 621; V, 391, 392; VI, 187, 188.
- ORTIES (Des). Leur emploi comme médicament, I, 81.
- Manières de les préparer, I, 135, 136, 233, 242; V, 173, 177; VI, 25, 30.
- Propriétés de leurs graines et de leurs feuilles; leur emploi, II, 609; V, 600; VI, 429.
- OS (Des). Manière dont la nutrition s'opère dans les os, III, 40.
- Définition du mot *squelette*; manière dont les os se joignent, par articulation et par symphyse; distinction entre la jonction naturelle et la jonction artificielle, III, 392, 393.
- Noms des os suivant leur forme et leur place; rôle des os dans le corps; leurs cavités, III, 393.
- Épiphyes des os; os qui en ont et os qui n'en ont pas; distinction entre l'épiphyse et l'apophyse, III, 393, 394.
- De l'os qui recouvre du pus; cette affection arrive au cerveau; il faut pratiquer l'excision, IV, 166, 167.
- Noirceur des os de la tête; il faut distinguer la noirceur produite par les médicaments et celle qu'amène la maladie; traitement et médicaments, IV, 194, 195.
- OSIER FLEURI (De l'). Ses propriétés, II, 669, 670.
- OSIRIS (De l'). Ses propriétés, II, 671.
- OSTRACITE (De la pierre). Ses propriétés; son emploi par quelques médecins, II, 711.
- OSTREA. Sens réel de ce mot; diffé-

- rents animaux qu'il semble désigner dans les auteurs, I, 590.
- OUÏE (De la dureté de l'). Manière de la prévenir; il faut nettoyer complètement le conduit auditif, V, 221, 222; VI, 65.
- Elle est souvent causée par l'amas de matières dans le conduit, V, 718, 719; VI, 551, 552.
- OURS (Chair d'). Ses qualités, I, 181.
- OUTARDE (Chair d'). Ses qualités nutritives, I, 107.
- OVAIRES (Des). Galien les appelle *testicules* et les compare à ceux de l'homme; leur place, leur forme; ligaments suspenseurs qui s'y implantent; preuve de leur existence, III, 374, 375.
- Veines des ovaires; leur origine, leurs ramifications, III, 520.
- OXYGALA. Différents sens de ce mot, I, 603, 604.
- OXYMEL (De l'). Utile dans le régime atténuant, I, 198; V, 158; VI, 5.
- Expectorant utile dans les maladies de la poitrine et du poumon, I, 235; V, 174; VI, 26.
- Effets de l'oxymel sur les intestins, I, 245; V, 178; VI, 32.
- OXYMEL employé de préférence à l'eau pour les malades, I, 314.
- fort; cas où il peut être nuisible au malade, I, 314, 315.
- froid; cas où il faut l'administrer en été contre la soif, I, 323, 324.
- Mélange de l'oxymel et du diacode pour ceux qui souffrent de fièvres aiguës, I, 377.
- Transformation de l'eau miellée par le vinaigre; ses propriétés détensives; maladies où l'oxymel est utile; âges auxquels il convient; ses propriétés spéciales quand on le prépare avec du vinaigre scillitique, I, 391-395.
- Manière de préparer l'oxymel, I, 395-397.
- Employé comme médicament contre les maladies de poitrine et l'empoisonnement par le gypse, les champignons et le sang de taureau, I, 415, 416.
- employé comme boisson dans les fièvres, I, 427.
- OZÈNES (Des). Traitement des ozènes; médicament à l'anémone et aux limaçons, V, 728; VI, 561, 562.

P

- PAGEL (Du). Ses qualités, I, 135.
- PAIN (Du). Qualités du meilleur pain; du pain lavé; manières de cuire le pain; du pain d'épeautre, I, 22-24.
- léger, très-cuit, cuit deux fois, I, 24.
- lavé; ses qualités, I, 252; V, 182; VI, 36.
- PAIN de grand et de petit épeautre; sa préparation, I, 256.
- De la préparation du pain, I, 280, 281.
- Choix de la farine; modes de cuisson; pain cuit sous la cendre; propriétés de ce pain, I, 280, 281.
- macéré, utile aux gens faibles, I, 284.

- PAIN** trituré et écrasé dans l'eau mielée et avec divers ingrédients, utile contre la fièvre, I, 286, 287.
- Bouillie de pain; manière de l'apprêter pour ceux qui n'ont pas de fièvre et pour les fébricitants, I, 293, 294.
- en morceaux dans le bouillon de poulet, utile contre la constipation, I, 294.
- lavé avec de l'eau, convient aux malades; froment qu'il faut choisir; manière de le préparer et de le faire cuire, I, 301.
- propre à préparer au coît, I, 545.
- des anciens, I, 562, 563.
- de son; relâche le ventre, I, 241; V, 176; VI, 29.
- Cataplasme de pain; utile contre les inflammations; diverses manières de le préparer; ingrédients qu'on y mêle, II, 345-347; V, 123, 124, 866, 867.
- PALAIS** (Du). Nerfs du palais, III, 488.
- Traitement chirurgical de la fistule du palais; emploi de la cautérisation et non de l'excision, III, 623-625.
- PÂLEUR** (De la). Remède composé contre la pâleur, V, 127 et 869.
- du corps; manières de l'atténuer; aliments et onctions; remèdes à mêler à l'eau du bain, V, 219, 220; VI, 64.
- PANACÉE D'HERCULE** (De la). Ses propriétés; propriétés de l'écorce de sa racine, de son suc et de son fruit; panacée de Chiron et d'Esculape, II, 672; VI, 493.
- PANAIS** (Du). Ses propriétés, II, 632.
- PANCRATIUM** (Du). Propriétés de sa racine, II, 671.
- PANCRÉAS** (Du). Nature de cette glande; sa place; sa fonction, III, 354, 355.
- PANDÉMIQUES** (Des maladies). Ce qu'on entend par là; leurs causes; aliments ou boissons, excès de fatigue, état du sol environnant, état de l'air; préservatifs; moyens artificiels de modifier l'état de l'atmosphère, V, 298-300; VI, 110, 111.
- PANIC** (Boisson au). Manière de la préparer, V, 188; VI, 39.
- PANICAUT** (Du). Ses qualités moyennes, II, 637; VI, 478.
- PAPYRUS** (Du). Usage de sa cendre, II, 672.
- Médicament composé au papyrus contre les ulcères, V, 129 et 870.
- Ses usages; sa composition, V, 132 et 873.
- PARALYSIE** (De la). Différentes espèces de paralysie; traitements général et particulier; saignées, cataplasmes, emplâtres, liniments, IV, 583, 584, 638, 639.
- Régime; alimentation, IV, 586, 587, 642.
- Remèdes composés contre la paralysie, IV, 587.
- Traitement de la paralysie par les rubéfiants; théorie et pratique de ce traitement, IV, 587, 588, 642, 643.
- Traitement local de la paralysie, IV, 588, 589, 643, 644.
- Distinction entre la paralysie et l'apoplexie; causes de la première de ces maladies; traitement; emploi du médicament sacré; médicaments dissipants; remèdes spéciaux pour la

- paralysie de la face, V, 419, 420; VI, 221-224.
- PARASTATES GLANDULEUX** (Des). Leur utilité dans la fonction de la génération; observation de Galien, III, 50, 51.
- A quoi ils correspondent suivant Galien, III, 691.
- PARFUMS** (Recettes de divers), V, 154, 155, 892.
- PARIÉTAIRE d'Espagne** (De la). Ses propriétés, I, 227.
- de Judée; ses propriétés, II, 633; V, 611; VI, 468.
- PARIUM**. Cas de luxation observé à Parium par Asclépiade de Bithynie, produit par un alitement de trois mois, IV, 244.
- Maquereaux de Parium, I, 156.
- PARNASSE** (Chiendent du). Diurétique, II, 565, 605.
- Graine de chiendent du Parnasse; médicament subtil, II, 528.
- Ellébore du Parnasse, II, 103.
- PARONYCHIE** (De la) ou panaris; remèdes desséchants et traitement, IV, 620.
- Manière de la réduire et de consumer la chair contre nature, V, 351; VI, 150.
- PARONYQUE** (De la). Ses propriétés, II, 672.
- PAROTIDES** (Des). Méthode de traitement; il faut employer les médicaments attractifs; cas où il faut y joindre les émollients; remèdes divers, V, 727, 728; VI, 560, 561.
- PARTIES** (Des) du corps qu'il faut retrancher; causes qui peuvent en rendre l'ablation nécessaire, IV, 244, 245.
- PARTIES** (Ablation des). Dangers que présente cette opération; manière de la faire; ligature des vaisseaux; ablation, cautérisation, cataplasmes et onctions, IV, 245-247.
- du corps; distinction dans le corps de quatre espèces de parties, suivant leur rôle dans l'économie, III, 203, 204.
- Noms des diverses parties du corps humain : de la tête, III, 383, 384.
- de la face et des organes des sens, III, 384-387.
- du cou, de la poitrine, III, 387, 388.
- du bras et de la main, III, 388, 389.
- du ventre et du dos, III, 389, 390.
- génitales de l'homme et de la femme, III, 390, 391.
- de l'épine dorsale, des membres inférieurs et des pieds, III, 391, 392.
- génitales de la femme; leurs noms, leur forme; vagin, vulve; comparaison entre elles et les parties génitales de l'homme, III, 378, 379.
- Leur place, leur forme; défloration, III, 379-381.
- Système externe; grandes lèvres, clitoris, III, 381.
- PAS D'ÂNE** (Du). Ses propriétés, II, 623, 700.
- PASIGRATE**. Son témoignage sur une machine qu'il avait vue à Sidon, IV, 358, 359.
- Comment il réduisait la luxation de l'humérus compliquée de fracture, IV, 387, 388.

PASICRATE. Modifications qu'il apporta à la construction du trispaste, IV, 411, 412.

PASIONOS (Trochisque de). Recette, V, 130 et 871.

PASTENAGUE. Passe facilement, I, 242; V, 177; VI, 30.

PASTÈQUES (Des). Leurs propriétés détersives; qualités de la chair et des graines, I, 46, 47.

— Leurs effets sur l'estomac, I, 228; V, 171; VI, 22.

PASTILLES (Des). Distinction de trois espèces de pastilles, suivant qu'on les administre sous forme d'injection, de boisson ou d'onguent, II, 438.

— en injection; leurs différentes espèces; leur emploi; manière de les préparer; il faut, avant l'injection du remède, donner un lavement d'eau salée, II, 439, 440.

— Emploi des pastilles sous forme d'onguent; principales espèces; leur utilité, II, 440, 441.

— Recette d'une pastille purgative, II, 277; V, 151 et 889.

PATIENCE (De la). Ses propriétés; propriétés de la patience sauvage, I, 77, 78.

— sauvage et patience de marais; leurs qualités répercussives; les graines en sont astringentes, II, 495.

— Qualités de la patience sauvage et propriétés de la patience d'eau, II, 656; V, 624; VI, 482.

— des marais; propriétés de ses feuilles et de son suc, II, 624.

PAUME (Du jeu de). Ses effets; différent suivant la grosseur des balles employées (voy. ce mot), I, 528, 531.

— chez les anciens, I, 664.

PAUPIÈRES (Des). Muscles des paupières; muscles *orbiculaires*; leurs fonctions; brisure ou distorsion de la paupière, III, 425-427.

— Muscles de la paupière inférieure; opinion de Galien sur l'existence du muscle du grand angle de l'œil, III, 427, 428.

— Contre les tubercules et les excroissances des paupières, V, 140 et 880.

— Remèdes contre les ecchymoses de la paupière inférieure, V, 439; VI, 248.

— De l'anthrax des paupières; traitement de cette affection; déplétion, purgation; cataplasmes plus ou moins actifs, suivant la nature de l'ulcère et l'époque de la maladie, V, 448, 449; VI, 253, 254.

— Poils des paupières qui irritent les yeux; l'emploi de la pince à épiler ne suffit pas; substances agglutinatives, V, 711; VI, 542, 543.

— Autres remèdes composés, VI, 543, 544.

— glabres et sans cils; remèdes, V, 712; VI, 544.

— Médicament pour rendre les paupières belles chez les gens qui ont la chair molle, V, 714, 715; VI, 547.

— Remèdes contre l'épaississement des paupières, la suffusion sanguine ou les grains de millet, V, 715; VI, 548.

— Remèdes contre la lèpre des paupières, V, 716.

— dures et qui se meuvent difficilement; médicament à l'huile de roses, V, 716; VI, 548, 549.

— Collyre pour les paupières, V, 136 et 876.

- PAUPIÈRES (Des).** Onguent sec pour rendre les paupières belles, V, 139 et 879.
- PAVOT (Du).** Qualités générales de toutes les espèces de pavots; influence de la culture sur le pavot sauvage; son action vénéneuse; du pavot cornu, II, 663; V, 628; VI, 488, 489.
- De la graine de pavot; ses propriétés refroidissantes et soporifiques, I, 42, 251; V, 181; VI, 35, 36.
 - Son action sur la poitrine, I, 237; V, 175; VI, 17.
 - Suc de pavot; manière de l'obtenir, I, 641.
 - Manière de reconnaître le meilleur pavot; falsifications qu'on lui fait subir et manière de les reconnaître, V, 75.
 - Manière de le préparer pour les emplâtres, V, 94.
 - Suc de pavot blanc torréfié; remplace l'huile dans les bouillies, I, 291.
 - Empoisonnement par le pavot; recettes de lavements; moment où il faut les administrer, II, 211; V, 33, 824.
 - Cataplasme de pavot; diverses manières de le préparer; ses usages, II, 361-363.
 - Emploi du pavot comme purgatif, II, 118, 119.
 - Clystère au pavot, V, 843.
 - Médicament aux têtes de pavot.
 - Voy. **DIACODE**.
- PAYS.** Moyens de reconnaître la salubrité d'un pays; l'auteur prend l'Égypte pour exemple, II, 314-316.
- PAYS.** Moyens de reconnaître l'insalubrité d'un pays; manière d'atténuer les mauvais effets de cette insalubrité; il faut habiter des logements élevés, II, 316.
- La salubrité d'un pays dépend de son orientation; preuves tirées de la qualité des fruits, de la croissance des arbres, II, 317, 318.
- PEAU (De la).** Médicaments qui resserrent la peau, V, 65.
- Resserrement de la peau; ses causes; aspect pris par le corps; nécessité de le réchauffer; modifications dans les exercices; onctions, V, 211, 212; VI, 58, 59.
 - Arrachements de la peau; soins à prendre; ne jamais la détacher complètement; médicaments à appliquer, V, 332, 333; VI, 135, 136.
 - Cas où la peau se resserre et devient dense; traitement de cette affection; frictions particulières dans le bain; huiles à employer, V, 570; VI, 469, 470.
- PÊCHER (Du).** Qualités du fruit, des jeunes pousses et des feuilles, II, 664; V, 628; VI, 489.
- PÊCHES (Des).** Leurs mauvaises qualités; manière de les manger, I, 60.
- Se corrompent facilement, I, 238; V, 175; VI, 28.
 - Relâchent le ventre, I, 243; V, 178; VI, 30.
- PÉDÉRASTIE (De la).** Ses effets comparés à ceux du coït proprement dit (voy. ce mot), I, 540.
- PÉDICULAIRE (De la maladie).** Ses causes suivant Oribase; emploi des médicaments desséchants et évacuants, V, 703, 704; VI, 535, 536.

- PÉDOTRIBE** (Du). Distinction du pédotrisme et du gymnaste, I, 654, 655.
- PEGANUM HARMALA** (Du). Propriétés de la racine de cette plante, II, 667.
- PEIGNE** (Emploi du). Remplace avantageusement la friction de la tête, II, 419.
- dans les maladies; cas où il faut le défendre, II, 419, 420.
- PEIGNES** (Des). Leurs différentes espèces; influence du temps, des lieux, du mode de préparation, sur leurs qualités, I, 139-141.
- PÉLORIDES** (Des). Leurs qualités et leurs espèces, I, 138.
- Endroits où se trouvent les meilleures, I, 148.
- PÉNIS** (Du). Muscles du pénis; leur place; leurs points d'appui respectifs; leur fonction, III, 468, 469.
- Ulcération du pénis; traitement par les injections; manière d'y procéder, II, 223, 224.
- Paralysie du pénis; suites de cette maladie; traitement à suivre; remèdes locaux et aliments à prescrire, IV, 585, 640, 641.
- PÉPLIUM** (Du). Son emploi comme purgatif, II, 114, 115; IV, 597, 646.
- PERÇANTE** (Médicament pour rendre la vue). Recette, V, 140 et 879.
- PERGAME**. Expériences faites à Pergame par Galien, IV, 137.
- (Miel de), I, 170.
- PÉRICARDE** (Du). Tunique propre du cœur; sa disposition; points d'adhérence, III, 338.
- PERICLÈS**. Observation sur la forme de sa tête, III, 195.
- PÉRIPNEUMONIE** (De la). Remèdes et recettes diverses, IV, 552.
- PÉRITOINE** (Du). Sa forme; son étendue; place où il adhère aux nerfs; son action, III, 349-351.
- allongé; dans certains cas, il contracte des adhérences avec l'intestin; diagnostic, IV, 479-481.
- Isolement du péritoine dans les hernies (voy. **HERNIE**), IV, 481 et suiv.
- Manière de distinguer le péritoine du dartos épaissi et réciproquement; aspect de chacune de ces tuniques, IV, 484-487.
- De la résection du péritoine; cas où elle est nécessaire; étendue de la partie dont il faut faire la résection; comment il faut y procéder; cas où l'intestin a contracté des adhérences, IV, 487-490.
- Absès du péritoine et des parties avoisinantes; opération qu'il faut pratiquer; traitement détaillé, III, 585.
- PÉRITROCHASME**. Espèce de course; ses effets, I, 513.
- PERPÉRINE** (Vin de), I, 349.
- PERSÉE** (De la). Son origine fabuleuse; lieu où on la trouve, I, 72.
- Explication et histoire de ce nom, I, 581.
- Propriétés des feuilles, II, 673.
- PERSIL** (Du). Qualités de sa graine, II, 674; V, 631, 632; VI, 495, 496.
- PESSAIRES** (Des). Leur emploi; leurs espèces; usage de chacune d'elles; recettes diverses; manière de les appliquer, II, 441, 442.
- qui provoquent les règles; substances qui peuvent y entrer, II, 190, 597.
- à l'ellébore; employé par quel-

- ques anciens comme purgatif, II, 143.
- Pessaires** contre l'excès de la purgation utérine, IV, 635, 655; VI, 352.
- pour l'hydropisie de la matrice, pour faire concevoir, purgatifs, adoucissants, etc., VI, 343-345.
- Diverses recettes de pessaires à employer contre l'inflammation de la matrice, VI, 368, 369.
- PESTE** (De la). Cas de guérison par l'emploi de la scarification, II, 68.
- Il n'y a rien de spécial dans les accidents que la peste entraîne; ses principaux effets; manière de la prévenir; régime à suivre; ce qu'il faut faire quand le malade a la fièvre, V, 300-302; VI, 111, 112.
- PEUPLIER noir** (Du). Propriétés de ses feuilles, de sa résine, de ses graines, II, 607, 608; V, 599; VI, 429.
- blanc; sa composition; ses propriétés, II, 657.
- Médicament composé aux fleurs de peuplier, V, 789, 790.
- PEUR** (De la). Ses causes; ses effets, III, 211.
- PHACOPTISANE**. Mélange de lentilles et d'orge mondée; manière de la préparer et de l'assaisonner, I, 261, 262.
- PHAGÉDÈNE** (De la). Cette affection ressemble à l'herpès; son traitement est le même (voy. **HERPÈS**), III, 657.
- PHALÈRE** (Du). Il faut le former avec le bandage relâché, IV, 308.
- PHARYNX** (Du). Rôle du pharynx dans l'émission de la voix, III, 235, 236.
- Muscles qui donnent le mouvement au pharynx, III, 447, 448.
- PHASELES** (Des). Leurs propriétés détersives; manière de les accommoder, I, 37, 38.
- Purée de phaseles; ses qualités et ses défauts, I, 297.
- PHÉNÉE**, en Arcadie. Eau du Styx; vénéneuse, I, 334.
- PHILADELPHIE** (Vases de), I, 370.
- PHILAGRIUS** (Extrait de), V, 311 et suiv. 376.
- Des boissons agréables, I, 365 et suiv.
- Remède de Philagrius contre les aigreurs de l'estomac, V, 143 et 882.
- Remède de Philagrius contre les squirres de la goutte, V, 554; VI, 393.
- PHILON** (Médicament composé de), V, 792.
- PHILOTIME** (Extraits de), I, 182 et suiv. 299 et suiv. 429.
- Manière dont Philotime purgeait par l'ellébore, II, 144.
- Purgatif employé par le médecin Philotime; succès qu'il paraît avoir obtenu dans l'antiquité, II, 800.
- PHILUMÈNE** ou **PHILOMÈNE** (Extraits de), II, 268, 269; IV, 65 et suiv.; V, 317, 319, 321, 323, 403 et suiv. 408 et suiv. 413, 416 et suiv. 423 et suiv. 503 et suiv. 539 et suiv. 822, 823; VI, 121, 123, 125, 206 et suiv. 211 et suiv. 214, 215, 217 et suiv. 226 et suiv. 315 et suiv. 322, 323, 359.
- PHIMOSIS** (Du). Ses deux espèces; le prepuce recouvre complètement le gland ou est retourné en arrière; causes de ces deux affections, IV, 466.
- Opération à faire pour la pre-

- mière espèce de phimosis; cas où l'affection est incurable, IV, 467, 468.
- PHLYCTÈNES** (Des). Manière de les ouvrir; soins à prendre pour amener la guérison, V, 337, 338; VI, 140.
- PHORMIUM** (Du). Ses propriétés, II, 699.
- PHRÉNITIS** (Du). Guérit le léthargus, et réciproquement, IV, 97.
- PHRYGIE** (Pierre de) ou **PHRYGIENNE**. Ses propriétés: dessèche, II, 496, 516, 709.
- PHTHIRIASÉ** (De la). Onctions, V, 435.
— Médicament composé, IV, 544; VI, 245.
— des paupières; traitement pour faire disparaître les pous, V, 459; VI, 261, 262.
- PHTHISIE** (De la). Ses causes; traitement à suivre; cataplasmes, cérats, V, 469-471; VI, 275, 276.
— Médicaments composés contre la phthisie, IV, 551, 552; VI, 276, 277.
— des yeux; ses causes; traitement; onctions et médicaments spéciaux, V, 450, 451; VI, 256.
— Collyre contre la phthisie des yeux, V, 138 et 878.
- PHYCÉTHRON** (Du). Opinion de Praxagore à son sujet; place et description de cet ulcère, III, 611.
- PIED** (Du). Os du pied; forme et articulations de ces os, III, 419, 420.
— Muscles propres du dessus et du dessous du pied; rapports exacts entre les muscles du pied et ceux de la main; muscles de la plante du pied, III, 480-482.
— Veines du pied; leurs ramifications; leur trajet, III, 524, 525.
- PIEDS**. Gonflement des pieds, accident de grossesse; moyens d'y remédier, V, 197, 198.
— Remèdes contre les gerçures du pied, IV, 621; V, 391, 392; VI, 187, 188.
- PIE-MÈRE** (De la). Ses fonctions; sa forme; Galien la compare au chorion, III, 275, 276.
- PIERRE** (De la). Le vin poivré est utile contre la pierre, I, 433.
- PIERRES** (Des), II, 707 et suiv.
— Leur action en général; manière de les reconnaître et de les éprouver, II, 708.
— Indications sur leurs vertus médicinales; exemple du jaspe vert, II, 712.
— ponces; caractères des meilleures, V, 80.
— poreuses de l'antiquité et noms qui servaient à les désigner, I, 622, 623.
- PIGAMON** (Du). Ses propriétés, II, 638.
- PIGONS** (Des). Leurs propriétés, II, 675.
— Astringents, âcres et amers, II, 495.
- PILÉS** (Des grands emplâtres). Quantité de cire qu'il convient d'y mettre, suivant le but qu'on se propose, V, 87.
- PILÉUS** (Description du), I, 666.
- PILULES** purgatives (Recette de) bonnes pour l'estomac et contre les fièvres d'accès, II, 275, 276; VI, 152 et 890.
— hygiéniques et purgatives pour l'estomac; recettes diverses, V, 151 et 889.
- PIMENT d'eau** (Du). Ses qualités, II, 696; V, 640; VI, 513.

- PIMPRENELLE** épineuse (De la). Propriétés de la graine et des feuilles de cette plante, II, 688; V, 637, 638; VI, 507.
- PIN** (Du). Qualités de l'inflorescence du pin cultivé; son emploi, II, 655; V, 624; VI, 463.
- Qualités de l'écorce du pin ordinaire, du pin aux torches et de la pomme de pin, II, 675; V, 632; VI, 497.
- PIQUETTE** (De la). Ses propriétés, I, 54, 359.
- Manière de la préparer avec du marc de raisin; opinion de Dioscoride à ce sujet, I, 359.
- PISTACHES** (Des). Leurs propriétés, I, 69.
- Leur action sur le foie, I, 234; V, 174; VI, 25.
- PISTACHIER** (Du). Propriétés de son fruit, II, 675.
- PITYLISER**. Exercice spécial; explication de ce terme, I, 475, 476.
- PITYRIASIS** (De la). Ses causes; médicaments à employer, V, 434, 435; VI, 244.
- produite par des humeurs mauvaises, V, 702; VI, 535.
- Médicaments composés, IV, 543; V, 702, 703; VI, 244, 535.
- PLAIES** (Des) gangréneuses, anciennes et récentes, V, 114-116, 858-860.
- simples; leur nature; application de bandes; si la plaie est grande, il faut un médicament pour amener la cicatrisation; principaux remèdes cicatrisants, V, 325-327; VI, 130, 131.
- de la tête; remède spécial contre les plaies de la tête, V, 327, 328; VI, 132.
- PLAIES** compliquées de douleurs; remèdes à employer, V, 328; VI, 132, 133.
- Médicaments cicatrisants, V, 330, 331; VI, 134.
- à chair luxuriante; médicaments recommandés pour amener la destruction de cette chair et la cicatrisation, V, 331; VI, 135.
- PLANTAIN** (Du). Son action sur le corps; propriétés de ses feuilles, II, 617, 618; V, 603; VI, 436, 437.
- d'eau; ses propriétés, II, 626.
- PLANTES** (Des). Leur influence généralement mauvaise, quelquefois bonne sur les eaux; action de ces eaux sur les urines, I, 330, 331.
- Note sur la croyance des anciens à la transformation des plantes, I, 555, 556.
- sauvages; leurs propriétés, I, 73.
- épineuses; leur usage; leurs propriétés; énumération de ces plantes, I, 79, 226, 227; V, 170; VI, 21.
- ayant des propriétés atténuantes, I, 193, 194; V, 156; VI, 2, 3.
- échauffantes, I, 249; V, 180, 181; VI, 34, 35.
- refroidissantes, I, 251; V, 181, 182; VI, 35.
- humectantes, I, 254; V, 183; VI, 37.
- PLATANE** (Du). Ses propriétés; qualités de son écorce et de ses boules; emploi de l'écorce brûlée; mauvais effets de la poussière qu'on trouve sur les feuilles du platane, II, 675, 676; V, 632; VI, 497.
- PLATON**. Son opinion sur la distinction des saveurs, II, 479.
- PLÂTRE** (Du). Ses qualités suivant qu'on

- l'emploi froid ou chaud, V, 609; VI, 476.
- PLÉIADES** (Lever des). Marque l'équinoxe du printemps sous le parallèle de l'Hellespont, II, 296.
- (Coucher des). Marque le commencement de l'hiver, II, 297.
- PLÉNITUDE** (De la) d'aliments. Ses dangers quand elle devient état général du corps; usage du vomissement pour la prévenir; emploi des exercices, V, 223-225; VI, 66, 67.
- PLÉTHORE** (De la). Distinction de deux espèces de pléthore; symptômes de chacune d'elles; sensations qu'elles amènent; remèdes (voy. ÉVACUATION et SAIGNÉE), II, 1-4.
- Différentes espèces de pléthore; comment on les reconnaît; types qu'il faut se créer pour leur rapporter chaque cas, II, 5, 6.
- Cas où la pléthore laisse les forces intactes; il faut employer la saignée, II, 6, 7.
- appesantissante; la saignée ne convient pas toujours; cas où elle peut être dangereuse, II, 7.
- sanguine; explication de cette épithète, II, 10.
- Théorie de la pléthore par Galien; il en distingue deux espèces; opinions modernes à ce sujet; distinction par des auteurs contemporains de la pléthore morbide; traitement et symptômes de la pléthore, II, 750-754.
- Signes auxquels on reconnaît la pléthore quand elle provient d'une alimentation excessive; manière d'y remédier, V, 565, 566; VI, 405, 406.
- PLEURÉSIE** (De la). Amenée par l'usage des eaux de lac en hiver, I, 325.
- La pleurésie résout la péripneumonie, IV, 96, 97.
- Ses causes; sa nature; régime et médicaments à employer suivant les cas, V, 473, 474; VI, 280, 281.
- Remèdes et recettes contre la pleurésie, IV, 552, 553.
- Fomentations et évacuations, V, 760; VI, 602.
- Comment il faut saigner pendant la pleurésie, II, 786.
- PLÈVRE** (De la). Nature de cette membrane; comparaison entre elle et le péritoine; sa place; sa forme; membranes transversales qui lui sont jointes; leur utilité, III, 323-325.
- PLEXUS RÉTICULÉ** (Du). Ses fonctions; sa place dans l'appareil cérébral; sa structure; ses rapports avec le système artériel du thorax, III, 286-289.
- PLINTHIUS** (Du lacs appelé). Manière de le faire sur les doigts; son utilité; employé pour redresser les fractures du menton, IV, 265, 266.
- à quatre cercles; figures, IV, 691, n° 14 et 15.
- PLISTONICUS**. Manière dont ce praticien employait l'ellébore blanc, II, 143.
- PLOMB** (Du). Ses propriétés; sa composition; remarque à ce sujet; action du feu et de l'eau sur le plomb, II, 718, 719; V, 628, 629; VI, 489, 490.
- PNEUMATOSE** (De la). Sens probable de ce mot dans Galien, III, 690.
- PODAGRE** (De la). Différences entre la podagre et la goutte; ses causes; traitement qu'il faut lui appliquer;

- énumération d'un certain nombre de médicaments composés, IV, 591-594.
- PODAGRE (De la).** Remède composé contre la podagre, V, 118 et 862.
- Traitement de la podagre; il doit être dissipant; temps qu'il doit durer, V, 549-551; VI, 388-390.
- Causes de la podagre; il faut arrêter le flux des humeurs, V, 779, 780; VI, 624.
- Traitement de la podagre; dangers que fait courir la podagre à la hanche, V, 780, 781; VI, 624, 625.
- Cas où la podagre est accompagnée de callosités aux articulations; remèdes à employer, V, 781; VI, 625.
- accompagnée d'inflammation; remèdes, V, 781, 782; VI, 625.
- Cataplasme pour dissiper les douleurs de la podagre, VI, 391, 392.
- Cérat composé contre la podagre, VI, 392.
- Remèdes composés contre la podagre, dont plusieurs avec formules magiques, VI, 398-400.
- Boisson prescrite; recette, VI, 401.
- POIDS (Des).** Valeur de chaque poids, V, 84.
- Leurs noms, V, 85, 86.
- POILS (Des).** Substances qui empêchent la croissance des poils, V, 702; VI, 535.
- POINTES D'ARMES (Des).** Remèdes qui les expulsent de la chair, V, 350, 351; VI, 149, 150.
- POINTU (Du bandage) de Ménécrite;** manière de le former; on l'appuie sur l'avant-bras et la main, IV, 316.
- POIREAUX (Des).** Leurs propriétés; du poireau de vigne; ses propriétés, I, 89, 90, 184, 233, 234; V, 173; VI, 25.
- Cataplasme de poireaux; ses usages et sa préparation, II, 364, 612; VI, 479.
- POIRES (Des).** Leurs propriétés, I, 64.
- non mûres; lentes à digérer, I, 238; V, 175; VI, 27.
- Ont sur le ventre la même action que les pommes, I, 246; V, 179; VI, 33.
- Qualités refroidissantes des poires, I, 250; V, 181; VI, 35.
- mêlées à la bouillie de lentilles, utiles contre la diarrhée, I, 289.
- Boisson aux poires; mode de préparation; son action; son usage dans les fièvres, I, 427.
- Cataplasme de poires sauvages; manière de l'appliquer; utile contre les tumeurs spongieuses qui se forment aux articulations, II, 360.
- POIRIER (Du).** Propriétés de ses feuilles et de ses fruits, II, 615, 616.
- POIS (Des) chiches.** Leurs propriétés aphrodisiaques et détersives; leur usage dans les maladies des reins; leurs différentes espèces, I, 35.
- Leurs propriétés à l'état sauvage et à l'état cultivé, II, 633, 634; V, 611, 612; VI, 468, 469.
- Cataplasme de pois chiches; manière de le préparer; ses usages, II, 358.
- grecs; leurs propriétés comparées à celles des fèves, I, 34.
- Passent lentement, I, 238; V, 175; VI, 27.
- Purée de pois grecs; utile aux malades, I, 297.

- POISSONS (Des). Cas où la nature du poison administré est inconnue; principaux remèdes à employer; soins à prendre, IV, 627.
- Énumération des principaux poisons; antidotes, IV, 627.
 - Danger qu'il y a à parler des poisons; traitement commun contre tous les poisons; emploi des lavements quand le poison est descendu, V, 677, 678; VI, 522.
- POISSONS (Des). Moment où l'on doit préférer chaque espèce de poisson, I, 16.
- rocheux; qualités de leur chair; énumération de leurs différentes espèces, I, 113.
 - Mauvaises qualités des poissons vivant dans les eaux troubles ou chargées d'immondices, I, 115, 116.
 - De la chair des poissons mous; son utilité dans certains cas; tempéraments auxquels elle convient, I, 116, 117.
 - Manière d'accommoder les poissons à la sauce blanche, I, 117.
 - à chair dure; énumération et propriétés de quelques-uns d'entre eux, I, 117, 118.
 - Leur rôle dans l'alimentation; leurs qualités diverses suivant leur nature, le lieu qu'ils habitent, la saison où on les mange, leur taille, I, 124, 125.
 - Valeur de leurs différentes parties, I, 125, 126.
 - Manière de préparer les poissons, I, 126.
 - de mer et d'eau douce; leurs qualités respectives; localités où les poissons d'eau douce ont bon goût (voy. TIBRE, NIL, RHIN, ANIO, FALERNE), I, 126, 127.
- POISSONS. Classification des poissons et espèces qu'Oribase en connaissait, I, 127.
- de mer et d'eau douce; leurs qualités nutritives, I, 213, 214; V, 164, 165; VI, 13, 14.
 - propres à être salés, I, 266.
 - Manière de les cuire et de les préparer, I, 273.
 - Manière de faire cuire ou griller les poissons; assaisonnements qu'il faut y mêler, I, 299.
 - propres à préparer au coit, I, 545.
 - Usage des poissons dans les maladies, I, 589.
 - Colle de poisson; aspect que présente la meilleure, V, 71.
- POISSONS-SCIÉS, partie des machines; origine de ce nom; usages de cette partie, IV, 345.
- POITRINE (De la). Os de la poitrine; sternum, côtes et vertèbres dorsales; manière dont ils s'unissent les uns aux autres; forme du sternum et des côtes; les fausses côtes, III, 408-410.
- Muscle partant de l'omoplate et servant à dilater la poitrine; sa place, ses fonctions, son point de départ et route qu'il suit, III, 450, 451.
 - Muscles intercostaux; manière dont les fibres qui les composent sont disposées; muscles des côtes en particulier; autres muscles servant à la dilatation de la poitrine, III, 462-464.
 - Veines de la poitrine; leur origine, leur place, leur trajet; veines

- profondes et veines superficielles, III, 514-519.
- POITRINE** (De la). Mouvement de la poitrine; est-il nécessaire pour produire le mouvement du poumon; discussion à ce sujet; exemples tirés des faits naturels; conclusion, III, 219-221.
- Énumération des muscles qui mettent la poitrine en mouvement; rôle de chacun d'eux dans la respiration, III, 227-229.
- Bandelette pour la poitrine; manière de la faire, IV, 312.
- Des fistules de la poitrine; cas où elles peuvent être soignées; cas où elles sont incurables, III, 625, 626.
- Affections de la poitrine; remèdes qu'il faut associer au diacode, suivant qu'elles sont accidentelles ou chroniques, I, 381, 382.
- Utilité de l'oxymel dans les maladies de la poitrine, I, 392.
- La promenade est utile dans les affections de la poitrine, I, 503.
- L'équitation est nuisible à la poitrine, I, 519.
- Médicaments pour la poitrine, V, 64.
- POIVRE** (Du). Propriétés du poivre long, du poivre blanc, du poivre noir; manière de reconnaître le faux poivre, II, 673; V, 631; VI, 495.
- Espèces de poivre connues des anciens, II, 904-906.
- Manière de choisir le poivre, V, 77.
- Médicament composé aux trois poivres, V, 150, 794, 888.
- POIVRÉ** (Vin). Modes de préparation; utile contre la pierre, I, 433, 434.
- POIX** (De la). Ses qualités; propriétés tant du goudron que de l'huile de goudron, II, 674, 675; V, 632; VI, 496.
- Manière de faire cuire la poix pour les emplâtres, V, 92.
- De l'emplâtre de poix; manière de la préparer et de l'employer; ingrédients qu'on peut y ajouter pour la rendre échauffante, desséchante ou irritante; mode d'application, II, 409, 410; V, 48, 835.
- PÔLE** (Du). Place assignée au pôle par les différents auteurs anciens, II, 850.
- Partie des machines; ses usages, IV, 344, 345.
- POLEMONIUM** (Du). Propriétés de cette plante, II, 676.
- POLIUM** (Du). Ses propriétés, II, 676, 677.
- De la meilleure espèce de polium, V, 77.
- POLLUTIONS** (Des). Le meilleur remède est le coït, I, 542.
- Manière de les éviter et de les réprimer; médicaments refroidissants, V, 526, 527; VI, 340, 341.
- Substances qui guérissent les pollutions nocturnes, V, 769; VI, 617.
- POLTOS**. Sens de ce mot; opinions de divers savants à son sujet, II, 807-809.
- POLYGALA** (Du). Ses qualités prédominantes, II, 676.
- POLYIDE** (Pastilles de), II, 440.
- Médicament composé de Polyide, V, 789.
- POLYPE** (Du). Origine de ce nom, suivant les anciens; remarque sur son orthographe, IV, 670, 671.

- POLYPE** (Du). Remèdes composés contre les polypes, IV, 546.
 — On emploie principalement le médicament aux grenades sous forme de collyre; autres remèdes, V, 728-730; VI, 562, 563.
- POLYTRIC** (Du). Ses qualités, II, 695.
- POMMES** (Des). Propriétés de chaque espèce; usage des pommes dans les maladies, I, 61-63.
 — non mûres; d'une digestion lente, I, 238; V, 175; VI, 27.
 — astringentes; resserrent le ventre, I, 245; V, 179; VI, 33.
 — acides; cas où elles relâchent, cas où elles resserrent le ventre, I, 245; V, 179; VI, 33.
 — aqueuses; inutiles au corps, I, 246; V, 179; VI, 33.
 — sucrées; comment elles sont digérées, I, 246; V, 179; VI, 33.
 — sucrées; échauffantes, I, 249; V, 180; VI, 34.
 — Leurs qualités refroidissantes, I, 250; V, 181; VI, 35.
 — Boisson aux pommes; mode de préparation; son usage dans la fièvre, I, 427.
- POMMETTES** (Des). Traitement chirurgical des abcès des pommettes, III, 571, 572.
 — Colobome des pommettes; opération à faire; cas où le colobome a pénétré jusqu'à l'os, IV, 57.
- POMMIER** (Du). Ses différentes espèces; leur composition, II, 663, 664.
- PONCE** (De la pierre). Ses qualités multiples; manière de l'employer, II, 710, 711, 715. — Voy. **PIERRE**.
- PONT** (Peignes du), I, 139.
- PONT**. Ombrines du Pont; saisons, I, 267.
 — Climat maritime du Pont, II, 294.
 — Chair du castagnol du Pont; favorise la perspiration, II, 591.
 — Noix du Pont. — Voy. **NOISETTES**.
- POPANAS** (Des). Manière de les accommoder pour les malades, I, 286, 287.
 — Manière d'en faire une bouillie, I, 292, 293.
- PORC** (Chair de). Ses qualités, I, 179, 180, 215; V, 165; VI, 14, 15.
 — Usage de la chair de porc dans l'antiquité, I, 584, 585.
- PORES** (De l'élargissement des). Nécessité de les dilater pour augmenter la force de la voix; manière d'arriver à ce résultat, I, 457-459.
- POSIDONIUS**. Témoignage de cet auteur sur les bubons pestilentiels de Libye, III, 607, 608.
- POTAGE** parfumé (Recette d'un), V, 154, 892.
- POTAMONIANUS**. Personnage auquel est dédié un traité de Rufus sur le vomissement, II, 197.
- POTAMOT** (Du). Ses propriétés, II, 677.
- POUDRES SÈCHES** (Médicaments composés aux). Leurs usages; différentes recettes, V, 132, 872.
- POULET** (Bouillon de). Ses propriétés, II, 738.
- POULIES** (Des). Leur usage dans la construction des machines, IV, 343, 344.
- POULIOT** (Du). Ses qualités, II, 625; V, 608; VI, 475.
 — jaune; ses propriétés, II, 692.
 — Cataplasme de pouliot; se pré-

- pare comme celui d'hysope et s'emploie dans les mêmes maladies, II, 365.
- POULPES (Des). Propres à préparer au coit, I, 545.
- POUMONS (Des). Le vin sucré ne leur nuit pas et favorise l'expectoration, I, 343.
- Utilité de l'oxymel dans les maladies des poumons, I, 392.
- Affection des poumons, guérie par la scarification, II, 67.
- Le poumon a-t-il un mouvement propre ou dépend-il, à ce point de vue, de la poitrine? Discussion à ce sujet; expériences; conclusion, III, 219-221.
- Place et fonctions des poumons; nécessité et but de la respiration, suivant Galien, III, 326.
- Composition des poumons; ramification des vaisseaux, tant artériels que veineux, venant du cœur; énumération des principaux vaisseaux qui se rattachent au cœur, III, 327-329.
- Nombres de lobes tant du poumon droit que du poumon gauche; rôle de ce que Galien appelle *le cinquième lobe*, III, 329, 330.
- Nature de la chair des poumons, suivant Galien, III, 330, 331.
- Tuniques qui composent leur substance; raisons que Galien donne pour expliquer leur disposition particulière, III, 334, 335.
- Du tempérament des poumons; manière de le reconnaître par certaines sensations de soif; moyens d'y remédier quand cette soif vient de la poitrine, V, 253, 254; VI, 84, 85.
- POUMONS. Ulcères des poumons; saignée; emploi de l'eau vinaigrée pour arrêter le crachement de sang; médicaments emplastiques à l'extérieur, V, 465, 466; VI, 270, 271.
- Qualités nutritives des poumons, I, 103.
- POUPARDS (Des). Leurs qualités, I, 239; V, 176; VI, 28.
- POURPIER (Du). Ses propriétés, I, 77.
- Cas où il faut l'employer, II, 614; V, 601, 602; VI, 434.
- Lavement au suc de pourpier; convient en cas d'ulcération de l'intestin, de distension du sphincter et d'affection érysipélateuse, II, 209; V, 32, 824.
- POURPRES (Des grandes). Qualités et propriétés de chacune de leurs parties, I, 142, 143.
- Se corrompent difficilement, I, 239; V, 176; VI, 28.
- Leur emploi sous forme d'emplâtres; substances qu'on leur associe; maladies contre lesquelles elles sont utiles, II, 739, 740.
- Médicament composé aux pourpres, V, 120, 864.
- POUS. Substances pour tuer les pous des paupières et des cils, V, 717; VI, 549.
- POUSSIERES dont les athlètes s'enduisaient le corps; leurs différentes espèces, I, 657.
- PRAXAGORE. Cité à propos du terminthe, III, 609.
- Cité à propos du phygèthron, III, 611.
- Cité à propos du carcinome, IV, 64.

- PRÉCIPITÉS** (Préparation des), I, 294 et suiv.
- PRÈLE** (De la). Ses qualités; son action, II, 639; V, 614, 615; VI, 480.
- PRÉPUCE** (Du). Cas où le prépuce est trop court; extension au moyen d'une languette de papyrus collé; on peut aussi employer le plomb ou enfin pratiquer une opération chirurgicale, IV, 459, 460.
- Le prépuce peut être trop court naturellement ou par suite d'un accident; dans ce dernier cas, la guérison est plus difficile, IV, 460, 461.
- Opération à faire; précautions à prendre; médicaments à employer pour amener la cicatrisation sans recollement, IV, 461-463.
- Cas où le prépuce est adhérent au gland; manière de détruire les points d'adhérence; précautions à prendre pour empêcher qu'ils ne se reforment, IV, 469.
- Pourquoi les anciens essayaient de remédier à l'insuffisance du prépuce par une application de thapsie, IV, 678.
- PRÉSURE** (De la). Ses propriétés en général, II, 725; V, 633, 634; VI, 499.
- PRIAPISME** (Du). Sens de ce mot; causes de cette maladie; médicaments refroidissants à employer; traitement; évacuations, V, 527, 528; VI, 341, 342, 613, 614.
- PRIAPISQUE** (Du). Rôle de cette pièce dans les machines; ses autres noms, IV, 351, 352.
- PRINTEMPS** (Du). C'est la saison la plus propre au coït, I, 542.
- PRINTEMPS** (Du). Régime à suivre au printemps; évacuations, alimentation, occupations, V, 578, 579; VI, 416.
- PROCLUS** (Recette de) contre la podagre et toutes les affections semblables, V, 130, 131, 871.
- PROÉCHIUS**. Médicament inventé par Proéchius contre l'érésipèle, IV, 609.
- PROGRESSIF** (Du saut). Sa définition; ses effets, I, 526, 527.
- PROMENADE** (De la). Différentes espèces de promenade; cas où elle peut être employée comme remède, I, 503, 504.
- apothérapeutique; cas où elle peut être utile; ses effets sur l'organisme; différences entre elle et la promenade simple, I, 504, 505.
- employée comme moyen de traitement; promenades douce et forte; promenade avec tension des jambes, sur la pointe du pied, en montant et en descendant; promenade irrégulière, I, 505-507.
- Influence des lieux, du temps et du moment sur les effets de la promenade, I, 507-511.
- Cas où il convient d'en user beaucoup ou peu, I, 508.
- Excellence des promenades pour la digestion des aliments; dangers des promenades trop rapides après le repas, III, 171.
- PROMENOIR** (Du). Influence du promenoir sur la santé; manière de s'y promener, I, 507, 508.
- des anciens; leurs usages et leur construction, I, 659, 660.
- PROPOLIS** (De la). Ses propriétés, II, 677; V, 633; VI, 498.

- PROPOLIS** (De la). Manière de la préparer pour les emplâtres, V, 92, 93.
- PROTROPUM** (Du). Manière de faire ce vin et discussion sur le sens exact de cette expression, I, 595, 596.
- PRUNES** (Des). Leurs propriétés, I, 69.
- laxatives; leurs effets quand on les mange avec de l'eau miellée; manière de les manger, I, 243; V, 177; VI, 30.
- sauvages; resserrent le ventre, I, 245; V, 179; VI, 33.
- de Syrie; leur renommée, I, 580.
- PSORE** (De la). Remèdes composés à employer, IV, 194, 195.
- Remède détersif contre la psore, IV, 623.
- Différence entre la lèpre et la psore; remèdes contre la psore, V, 393, 394; VI, 190, 192, 193.
- Remèdes contre la psore des yeux, V, 716; VI, 548.
- PSORICUM** (Du). Ses propriétés, II, 723.
- PTARMIQUE** (Des fleurs de). Leurs propriétés; qualités de la tige de cette plante, II, 677.
- PTÉRYGION** (Du). Cas où il faut recourir à la chirurgie; médicaments qui peuvent l'enlever, V, 714; VI, 546, 547.
- PTISANE** (De la). Mode de préparation et cuisson; substances qui doivent y entrer, I, 259-261; V, 183, 184; VI, 38, 39.
- Mauvaise manière de préparer la ptisane, I, 261.
- Note sur le sens du mot *ptisane* et passages des anciens relatifs à sa confection, I, 554, 555.
- Emploi de la ptisane après une purgation; cas où il est utile d'y recourir; opinion d'Hippocrate à ce sujet, II, 86, 87.
- PTISANE** (De la). Lavement à la ptisane; cas où il convient, II, 208; V, 32, 823.
- PUBERTÉ** (De la). Elle est tantôt en avance, tantôt en retard; signes physiques auxquels on reconnaît le temps où elle aura lieu; forme du corps; symptômes qui l'annoncent, III, 86, 87.
- Régime alimentaire qu'il faut suivre quand la puberté approche; éviter l'emploi des pessaires et de tous les médicaments, en général, dont l'usage, chez les vierges, peut devenir dangereux, III, 87, 88.
- PULICAIRE** (De la graine de). Ses propriétés, II, 703.
- Cataplasme de pulicaire; manière de le préparer; utile contre les érysipèles et les tumeurs glanduleuses, II, 368.
- PURGATIFS** (Des médicaments). Substances que l'on y mêle pour éviter les commotions trop fortes; qualités que doivent avoir les ingrédients employés, II, 88-90; V, 23, 816.
- Nécessité de choisir les meilleures espèces; indication des lieux où elles croissent; manière de les couper, de calculer la dose; éléments qui peuvent influencer sur le dosage, II, 102, 103.
- Nécessité de proportionner la dose à la force des malades; énumération des médicaments purgatifs qui purgent par le bas; médicaments qui purgent par le haut, II, 104-107.

- PURGATIFS** qui ont une action douteuse, II, 107, 108.
- Règles pour leur mélange; utilité qu'il peut avoir; médicaments purgatifs qu'on ne peut unir sans inconvénients; difficultés matérielles qu'on a à vaincre dans ces mélanges, II, 124-126.
- Nécessité de changer le purgatif suivant la maladie; exemples cités par Galien, II, 126-128.
- Exemples de mélanges de purgatifs, II, 127-129.
- qui purgent par le haut; énumération; qualités de chacun d'eux, II, 136 et suiv.
- doux; principales préparations qu'on peut employer; médicaments qui préparent le ventre à la purgation, II, 261-263.
- sacrés à la coloquinte, II, 273, 274.
- Recettes diverses de médicaments purgatifs, II, 278.
- Recette d'un médicament purgatif agissant par la respiration, II, 279, 280.
- Ce que les anciens appelaient *médicaments purgatifs*; théorie de leur action, II, 792-794.
- simples, IV, 595-598, 644-646.
- Recettes de médicaments purgatifs simples et composés, IV, 597, 598.
- Médicament purgatif contre la colique, V, 152, 890.
- Onguent purgatif pour remuer le ventre, V, 154, 891, 892.
- recommandés aux vieillards, V, 582-584; VI, 417, 418.
- amers. — Voy. ALOËS.
- PURGATIFS** pendant les fièvres. — Voy. FIÈVRES.
- PURGATION** par des fruits astringents; cas observé par Galien, I, 176, 177.
- Pendant la purgation, il faut s'abstenir du sommeil, I, 446.
- Pourquoi elle ne convient pas aux gens d'un corps sain; malades auxquels elle peut convenir (voy. GOUTTE, ÉPILEPSIE, APOPLEXIE, MÉLANCOLIE, etc.), II, 73 et suiv.
- Moment le plus favorable pour l'emploi de la purgation, II, 74, 75; V, 23, 816.
- La purgation doit changer suivant la maladie et la nature des humeurs à expulser, II, 75.
- Précautions à prendre avant de l'employer, II, 76, 77.
- par les vomitifs; personnes qui peuvent et personnes qui ne peuvent pas la supporter, II, 78, 79.
- Influence des saisons sur la purgation; de l'âge, des habitudes, de la maladie; manière de proportionner la purgation à la maladie, II, 78-80.
- Manière de procéder à la purgation suivant le moment de la maladie, II, 81, 82.
- Influence bonne et mauvaise de la purgation sur l'organisme du malade; conditions requises pour qu'elle ait un bon effet, II, 82-84.
- Comment il faut proportionner la purgation aux forces du malade; de la purgation qui convient particulièrement dans chaque maladie; purgation par l'ellébore (voy. ce mot), II, 86.
- Raisons diverses qui peuvent

- empêcher l'évacuation après une purgation, II, 88.
- PURGATION.** Précautions à prendre avant d'employer la purgation, II, 90-92.
- Cas où la purgation par en haut est préférable à la purgation par en bas, et réciproquement; saisons où chacune d'elle doit être employée, II, 93, 94.
- Symptômes qui indiquent la nécessité d'une purgation, II, 95, 96.
- Régime pour préparer les malades à une purgation, II, 96-98.
- Régime qu'il faut observer avant de prendre une purgation; précautions à prendre avant, pendant et après, II, 119-131; V, 28, 29, 819-821.
- Cas où la purgation ne produit pas d'effet; manières de lui donner de l'action (voy. SUPPOSITOIRES, LAVEMENTS), II, 131, 132.
- Précautions générales qu'il faut prendre en cas d'indisposition à la suite d'une purgation; régime à suivre après la purgation, II, 133-136.
- PURGATION** employée en cas de petites éruptions cutanées; usage du petit lait, V, 575; VI, 413, 414.
- utérine; purgation excessive; ses causes naturelles et accidentelles, IV, 634, 635, 654, 655; V, 530, 531; VI, 350-352.
- Remèdes divers à employer, VI, 352, 353.
- PURIA.** Sens de ce mot appliqué au bain; discussion à son sujet, II, 862, 863.
- PUTRÉFIANTS** (Remèdes). IV, 619, 620; V, 65.
- Recette d'un médicament putréfiant, V, 132, 873.
- PYRÉNÈS** (Fritillaire des), I, 231.
- PYRITE** (De la). Ses propriétés, II, 709.
- PYTHAGORE.** Comment il nourrissait les athlètes, I, 51.
- PYTHOPOLIS** (Puits de), I, 332.

Q

- QUADRUPÈDES** (Extrémités des). Leurs propriétés en général, I, 96, 97.
- Langue des quadrupèdes; ses qualités alimentaires, I, 97.
- QUARTZ LAITEUX** (Du). Ses propriétés, II, 707.
- QUENOUILLETTE** (De la). Ses propriétés; son action, II, 700.
- QUINTEFEUILLE** (De la). Propriétés de sa racine, II, 672, 673; V, 631; VI, 495.

R

- RACINES** (Des). Leurs propriétés comparées à celles des semences, I, 178.
- RADIS** (Du). Ses propriétés, I, 89, 234; V, 174; VI, 25.
- RADIUS** (Du). Écartement du radius; symptômes et suites; difficultés dans l'extension et dans la flexion; place du bandage; il faut éviter la production d'une ankylose, IV, 231, 232.

- RADIUS (Du).** Luxations isolées du radius; emploi de la machine; règles suivant la direction de la luxation, IV, 379-381.
- RAGE (De la).** Remèdes contre la rage; emplâtre, boissons, etc. IV, 623, 624. — Voy. CHIENS.
- RAIFORT (Du).** Emploi du raifort pour provoquer les vomissements, II, 152, 153.
- Propriétés du raifort; qualités de sa graine, II, 679; V, 634; VI, 500.
- Cataplasme de raifort; manière de le préparer; son emploi, II, 367, 368.
- RAISINS (Des).** Leurs propriétés comparées à celles des figues; manière de les manger, I, 51, 52, 54.
- Manières de les conserver, et valeur de chacune d'elles; qualités de chaque espèce de raisin, I, 52-54.
- secs, raisins âpres et sucrés; leurs propriétés; manière de les manger; raisins sans pepins; leurs qualités, I, 55-57.
- secs et conservés dans le marc; leurs propriétés, I, 226; V, 170; VI, 21.
- secs âpres, resserrent le ventre, I, 245; V, 179; VI, 32.
- sucrés et raisins secs; échauffants, I, 249; V, 181; VI, 34.
- Vin de raisins verts; manière de le préparer; ses qualités astringentes, I, 403.
- Boisson aux pepins de raisin; manière de la préparer; ses propriétés, I, 428, 429.
- Préparent au coït, I, 546.
- Manières de conserver les raisins, I, 577.
- RAISINS sans pepins; manière de les préparer,** I, 578.
- secs; astringents, II, 490, 619; V, 604; VI, 439.
- Des pepins de raisins; leurs qualités, II, 625; V, 608; VI, 475.
- RAPETTE (De la).** Ses propriétés, II, 666.
- RASOIR (De l'emploi du).** Utilité de la tonsure au rasoir suivant Ménémaque, II, 418, 419.
- RATE (De la).** Son usage dans l'alimentation; ses propriétés, I, 103.
- Son rôle dans la distribution et dans la formation du sang, III, 35.
- Ses fonctions; conduits qui la mettent en rapport avec le foie et l'estomac; substance de la rate; sa place et sa forme, III, 360, 361.
- Absès de la rate; traitement à suivre et opérations à pratiquer, III, 586, 587.
- Médicaments qui purgent la rate par les urines, V, 63.
- Malagme pour la rate, V, 122 et 865.
- Inflammation de la rate; médicaments à employer, V, 506-508; VI, 320-323.
- Recettes et médicaments contre les différentes maladies de la rate, IV, 562, 563.
- Action des eaux de lac sur la rate, I, 325.
- Action mauvaise du vin sucré sur la rate, I, 343.
- Action utile de l'oxymel sur la rate, I, 392.
- RÉALGAR (Du).** Ses propriétés, II, 720; V, 634, 635; VI, 501, 502.
- Quel est le meilleur, V, 82.

RECTUM (Maladies du). Signes qui les font reconnaître; lavements qu'il convient d'employer en pareil cas, II, 234-236.

— Abscès du rectum; il peut s'ouvrir à l'intérieur ou à l'extérieur; position du patient; manière d'opérer les femmes, les enfants et les hommes, III, 587, 588.

— Cas où le renversement du siège est impossible; marche à suivre dans l'opération; soins qu'il faut prendre pour guérir la plaie intérieure, III, 588, 589.

— Cas où l'abcès est trop loin à l'intérieur pour être ouvert; manière de le résoudre; lavements, cataplasmes, affusions et lotions, III, 589, 590.

— Paralysie du rectum; ses suites; remèdes à employer, II, 216; IV, 586, 587, 641.

REFROIDISSANT (Médicament) à employer après le bain, V, 127, 868, 869.

REFROIDISSEMENT (Du). Soins à prendre, IV, 582; V, 234; VI, 72.

— Contre les refroidissements qui arrivent aux vieillards; remèdes, V, 126, 868.

RÉGIME (Du) atténuant et incrassant; effets de l'un et de l'autre; leur usage dans les différentes maladies, I, 186, 187.

— atténuant; ses effets sur la santé; cas où il faut l'employer, I, 190, 191.

— incrassant; son action sur l'homme, I, 190-192.

— approprié au coït; distinction de deux parties; exercices modérés; aliments abondants (voy. **EXERCICES** et **ALIMENTS**), I, 543-546.

RÉGIME salubre, III, 168-182.

— de ceux qui mènent une vie occupée; principes qui doivent guider dans le choix du régime; emploi d'exercices variés; il faut tenir compte de la vie antérieure et de la complexion du sujet, V, 225-227; VI, 67, 68.

— Comment il faut varier le régime suivant les saisons, V, 578-580; VI, 415-417.

RÈGLES (Des). Leur influence sur la conception, III, 69, 70.

— Rapport qui existe entre l'écoulement des règles et la production du lait; médicaments communs dans les deux cas; remarques à ce moment, III, 136, 137.

— Cas où il y a surabondance ou rareté dans l'écoulement des règles; il faut employer des médicaments chauds et incisifs; indication de ces médicaments; théorie de leur action, II, 594-599; V, 68.

— Apparition des règles; précautions qu'il faut prendre à ce moment; époque où elles paraissent pour la première fois, III, 85, 86.

— Il ne faut pas employer, chez les vierges, les médicaments qui poussent aux règles, III, 88.

— Irrégularité et rétention des règles; emploi de la scarification; ses bons effets, II, 66, 67.

— Rétention des règles; la promenade est utile en pareil cas, I, 504.

— Emploi des médicaments hémagogues (voy. ce mot), II, 189, 190.

— Traitement; moment où il faut employer la saignée; purgation, exercices; alimentation; compression des jambes, IV, 633, 652, 653.

RÈGLES. Changements qu'il faut apporter dans le traitement de la rétention des règles au moment où elles devraient se produire, IV, 633, 634, 653.

— Soins à prendre après l'époque des règles; purgations, emplâtres, bains, pessaires, IV, 634, 653, 654.

— Indication des principales substances qui favorisent l'écoulement des règles, IV, 634, 654; V, 38, 39, 68, 829.

— Signes qui accompagnent la rétention des règles; régime et traitement détaillé, VI, 347-349.

— Suppression des règles; emploi de la saignée; moyens indiqués par Galien (voy. SCARIFICATION); membres qu'il faut saigner; cas où il faut employer la saignée ou la scarification (voy. FEMMES), II, 14, 15.

— Cas observé par Galien de guérison de la suppression des règles par la saignée, II, 16. — Voy. MENSTRUES.

RÉGLISSE (De la). Ses propriétés, VI, 475.

— Utilité tant de son suc que de ses racines, II, 625, 626; V, 608; VI, 475.

REINS (Des). Calculs dans les reins, guéris par le régime atténuant, I, 187.

— Maladies des reins; emploi du diacode, I, 380.

— Affections des reins; le malade doit se coucher sur le côté, I, 437.

— La course est bonne dans les maladies des reins, I, 511.

— Veines qu'il faut inciser en cas d'affections des reins, II, 31.

— Relation entre les maladies des

reins et celles du colon; remèdes à employer, II, 242.

REINS. Rôle que les reins jouent, suivant Oribase, dans la transformation du chyle en sang, III, 37.

— Place de chacun des reins; canaux entre les reins et la vessie; sécrétion de l'urine; appareil nerveux des reins, III, 362, 363.

— Veines des reins; leur point de départ; leurs ramifications, III, 519-520.

— Des affections des reins; remèdes et traitement à employer; recettes de quelques médicaments usuels, IV, 576, 577.

— Médicaments pour les reins, V, 64-65.

— Des maladies des reins; comment Galien explique la formation des graviers; traitement incisif; époque de la vie où les calculs se forment, V, 508-510; VI, 323, 324.

— Inflammations des reins; traitement spécial; il faut donner peu à boire, V, 510, 511; VI, 324-326.

— Cataplasme composé contre les inflammations des reins, VI, 326.

— Abscess des reins; symptômes qui en indiquent l'existence; signes qui prouvent qu'il y a ulcération, V, 511, 512; VI, 327.

— Ulcères des reins; manière de les distinguer de ceux de la vessie, par la position, la fonction, les substances évacuées, la douleur, V, 512, 513; VI, 327, 328.

— De l'induration des reins; sensations qu'elle cause; traitement à employer, V, 514; VI, 329.

— De la faiblesse des reins; nature

- de cette maladie: recommandations à faire aux malades; moyens pour empêcher l'écoulement de sang; saignée, V, 514, 515; VI, 329, 330.
- REINS (Des). Leurs qualités alimentaires, I, 99.
- RELÂCHÉ (Du bandage). Se compose du lièvre sans oreilles avec quelques tours de plus, IV, 307.
- RÉMISSION (De la). Cas où il faut soigner le malade au moment de la rémission, II, 42.
- RENARD (Chair de). Ses qualités, I, 181.
— Son usage, I, 586.
- RENOCULE (De la). Qualités de ses quatre espèces, de leurs racines et de leurs tiges, II, 622.
- RENOUÉE (De la). Ses qualités; distinction de la renouée mâle et de la renouée femelle, II, 676.
- RENOUVELANT (Médicament dit), V, 128 et 870.
- REPAS. Du coût après et avant le repas, I, 546, 547.
— Noms des repas chez les anciens; heures auxquelles on les prenait, I, 658.
— Moment où doit avoir lieu le déjeuner; nature des aliments dont il doit se composer, III, 173, 174.
— Du dîner; aliments qu'on peut y prendre, III, 175-177.
— Gens qui, pendant l'hiver, ne doivent prendre qu'un repas par jour; aliments qui leur conviennent, III, 178-180.
- REPOS (Du). Malades auxquels il convient; moment où il faut le prendre, I, 438, 439.
- REQUIN. Usage de la chair de requin dans l'antiquité, I, 592.
- RÉSINA BLANC (Du). Ses propriétés sont analogues à celles de l'ellébore; noms qu'on lui donne, II, 684.
- RÉSINE (De la). Ses propriétés; qualités des différentes espèces de résine; arbres qui les produisent, II, 679-681; V, 634; VI, 500, 501.
— solide; manière de la faire cuire pour la mettre dans les emplâtres, V, 91, 92.
- RÉSOLUTIFS (Médicaments), V, 65.
- RESPIRATION (De la). Distinction de deux espèces de respiration, naturelle et violente, III, 221.
— naturelle; cas où elle se produit; cas où elle est un signe d'affaiblissement, III, 221, 222.
— Distinction de deux mouvements: inspiration et expiration (voy. ces mots), III, 222, 223.
— Organes qui prennent part à la production de la respiration; rôle de chacun d'eux, III, 229, 230.
— Nécessité et but de la respiration, suivant Galien, III, 326, 327.
— Perte de la respiration chez les femmes; il faut saigner immédiatement; régime à prescrire; causes de cette maladie, V, 538; VI, 358, 359.
- RESPIRATOIRES (Des). Médicaments qu'on peut ranger dans cette catégorie; manière de les employer; maladies qu'ils servent à combattre, II, 428, 429.
- RESSERRANTS (Médicaments), V, 65.
- RÉVEIL (Du). Moment où il doit se produire; soins qu'il faut prendre immédiatement après le réveil, III, 168-170.
- RÉVULSIF (Savon). Recette, V, 142, 881.

- RÉVULSION (De la).** Son utilité; exemples de révulsion; emploi de la ventouse comme révulsif; théorie de la révulsion, II, 193, 194.
- Histoire de ce mode de traitement dans l'antiquité; passage de Galien à ce sujet; différences entre la révulsion et la dérivation suivant les anciens; opinions des modernes; manières dont les anciens employaient la révulsion, II, 817-829.
- RHAPONTIC (Du).** Ses propriétés; Galien l'identifie avec la grande centaurée, II, 495, 496, 679; V, 634; VI, 500.
- RHEUMATIQUES (Affections).** Sens donné à cette expression par Galien, III, 705.
- RHIN (Perche du),** I, 127.
- RHOMBE d'Hippocrate (Du).** Employé en cas d'écartement des sutures du crâne; manière de le faire; place du nœud, IV, 287, 288.
- à jambes égales; s'applique à la cuisse; sert à comprimer la plaie sans la couvrir, IV, 325, 326.
- à jambes inégales; manière de le faire, IV, 326.
- RICIN (Du).** Ses différents noms, II, 107.
- De la graine de ricin; ses propriétés et propriétés des feuilles de l'arbre, II, 648.
- RIDES (Des).** Rides du corps; détersifs à employer, V, 218; VI, 63.
- RIZ (Propriétés et usages du),** I, 31.
- Resserre le ventre, I, 248; V, 180; VI, 34.
- ROMAINS.** Ont inventé le combat en armes; usage primitif de cet exercice; son utilité, I, 534, 535.
- RONCE (De la).** Qualités des différentes parties de cette plante, II, 621, 622; V, 605, 606; VI, 442, 443.
- Des fruits de la ronce; leurs propriétés comparées à celles des mûres; manière de les manger, I, 58.
- ROQUETTE (De la).** Ses propriétés aphrodisiaques, I, 81, 545.
- ROSEAU à balai (Du).** Propriétés de sa racine, de sa gaine brûlée, de la panicule; qualités vénéneuses de cette dernière partie, II, 641, 642; V, 616; VI, 447.
- odorant; sa composition; ses propriétés, II, 641.
- Sa couleur, sa forme, ses qualités, V, 71.
- ROSES (Miel aux).** Manière de le préparer, I, 402.
- Vin aux roses; mode de préparation; ses qualités, I, 402, 431, 432.
- Vin frais aux roses; deux recettes pour le préparer, I, 432, 433.
- Remède aux roses, bon pour enlever les excroissances charnues, V, 132, 873.
- Médicament aux roses de Diagoras, contre toutes les affections des yeux, V, 141, 880.
- Médicament composé à l'huile de rose, V, 789.
- ROSIER (Du).** Causes de son astringence; qualités de ses fleurs, II, 496.
- Ses propriétés; qualités de la plante en elle-même et de sa fleur, II, 681; V, 634; VI, 501.
- RÔTIS (Mets).** Leurs qualités, I, 269.
- ROTULE (De la).** Sa place, sa forme, ses fonctions; noms qu'on lui donne, III, 418, 419.

- ROURS (Des).** Leur rôle dans les machines, IV, 344.
- ROUGET (De la chair de).** Influence du lieu où il habite et de sa nourriture sur les qualités de sa chair, I, 112, 113, 134, 135.
- Vertus prêtées au rouget par les anciens, I, 592.
- ROYAL (Emplâtre).** Recette, V, 96 et 849.
- Autre emplâtre royal; ses usages; sa composition, V, 121, 864, 865.
- Médicament quadruple dit *royal*, V, 787.
- RUBÉFIANTS (Des médicaments).** Énumération de ces médicaments; usage de chacun d'eux, II, 471, 472; V, 51, 52, 838.
- RUE SAUVAGE (De la).** Ses propriétés, II, 674; V, 632; VI, 496.
- Lavement à la rue; employé contre le choléra sec; manière de le préparer, II, 237.
- RUFUS (Extraits de),** I, 50, 51, 165 et suiv. 172, 173, 359, 360, 540 et suiv.; II, 90 et suiv. 197 et suiv. 204 et suiv. 254 et suiv. 273 et suiv.; III, 82 et suiv. 112, 113, 154 et suiv. 383 et suiv. 607, 610, 655; IV, 15, 17, 18, 63 et suiv. 83 et suiv. 432 et suiv. 517; V, 9 et suiv. 29 et suiv. 31, 190 et suiv. 252 et suiv. 300 et suiv. 514, 516 et suiv. 520 et suiv. 807 et suiv. 823; VI, 42 et suiv. 111 et suiv. 257 et suiv. 321 et suiv. 329, 336.
- RUFUS.** Extraits du traité de Rufus sur le *Régime*, I, 269 et suiv. 324 et suiv. 354, 357-359.
- Observations de Rufus à propos du coit, I, 550, 551.
- Théorie des accidents ou dépôts par Rufus; qu'il y en a quelques-uns qu'il faut exciter et encourager; exemples, IV, 83, 84.
- Ouvrage de Rufus destiné aux gens qui ne sont pas du métier; ses défauts, V, 560.
- Onguent dit *de Rufus*, V, 127 et 869.
- Savon de Rufus contre les rugosités; recette, V, 143, 882.
- Purgatif sacré de Rufus, V, 153, 891.
- Parfum dit *de Rufus*, V, 154.

S

- SABINE (Vins de) ou des Sabins.** Leurs qualités, I, 341, 352.
- SABINE (De la).** Ses qualités, II, 623, 624; V, 606; VI, 444, 445.
- SABINUS (Extrait de),** II, 310-313.
- SABLE (Du bain de).** Malades auxquels il convient; il est bon pour tous les âges, sauf pour les jeunes enfants, II, 403.
- Manière de le prendre; pendant le bain, il faut éviter les rayons du soleil; positions que l'on doit donner au malade suivant la maladie, II, 403-405.
- SABLE (Du bain de).** Après le bain, il faut donner un bain d'eau douce au malade et terminer par des affusions et des frictions d'huile; emploi de la natation, II, 405, 406.
- Temps que doit durer l'usage du bain de sable dans les maladies; manière de le remplacer en hiver, II, 406, 407.

SACRÉ (Du médicament). Sens de ce terme, II, 840, 841.

SACRÉE (Médicament à l'herbe), autrement dit *colombaire*; recettes, effets, V, 103, 104, 854.

SACRUM (Du). Sa forme; os qui le composent; différences pour la forme entre lui et les vertèbres proprement dites, III, 407, 408.

— De la mortification du sacrum; soins à prendre en cas de rougeur, d'inflammation et d'ulcération, V, 321, 322; VI, 125.

SAFRAN (Du). Sa composition; ses propriétés, II, 653; V, 622; VI, 459.

— Employé comme purgatif avec l'aloès, II, 264.

— Quel est le meilleur safran; ses qualités; manière dont on le traite, V, 73.

— Médicament composé au safran contre certaines affections des yeux, V, 141, 880.

— Tourteau de safran; manière de le fabriquer; quel est le meilleur, V, 73, 74.

— Trochisque au safran; recette, V, 129, 872.

SAGAPÈNE (De la gomme). Qualités de son suc, II, 682.

— Manière de la préparer, V, 94.

SAIGNÉE (De la). Cas où il faut en user; circonstances à examiner avant de l'employer; elles varient avec le sujet, le lieu, le temps, l'état général du malade, son tempérament, II, 4, 5.

— Ne convient ni en temps froid ni aux gens d'un tempérament froid, II, 7, 8.

— de printemps; cas où elle convient, II, 8-10.

SAIGNÉE (De la). La saignée convient quand une maladie grave est imminente; circonstances qu'il faut examiner avant de l'employer, II, 10, 11.

— Maladies graves auxquelles Galien applique la saignée, II, 12.

— Application de la saignée aux femmes en cas de rétention des règles (voy. ce mot et *FEMMES*), II, 14-16.

— La saignée est douée d'une action répulsive suivant Galien; exemples, II, 16.

— Cas où il faut diviser la saignée; temps qu'il faut mettre entre deux saignées consécutives, II, 17; V, 14, 810.

— Cas où une saignée abondante et subite est nécessaire; exemples fournis par Galien, II, 17, 18; V, 14, 810.

— Cas où il faut pousser la saignée jusqu'à la défaillance; effets qu'elle produit; précautions qu'il faut prendre en ce cas, II, 19, 20; V, 14, 810.

— Signes qui déterminent dans quelle mesure il faut pratiquer l'évacuation; il faut examiner l'état du malade, la gravité de la maladie, le tempérament, l'âge, II, 20, 21; V, 15, 810, 811.

— répétée; quantité de sang qu'on peut tirer à chaque fois; si l'on peut se fier au pouls pour la mesure de l'évacuation, II, 21, 22; V, 15, 16, 811.

— Signes qu'il faut prendre en considération pendant la saignée; grandeur du pouls et couleur du sang;

- cas où la saignée a lieu dans une partie voisine du siège d'une inflammation, II, 23-25; V, 16.
- SAIGNÉE (De la). Cas où la saignée doit être employée avec mesure, II, 25.
- Impossibilité de fixer une mesure pour l'évacuation dans la saignée; observations faites par Galien à ce sujet, II, 25, 26.
- Manière d'employer la saignée contre les inflammations, II, 32; V, 18.
- locale, à la langue, à l'œil, au front, II, 32, 33.
- Manière d'employer la saignée comme traitement préventif et comme traitement déterminé, II, 33, 34; V, 18.
- Temps opportun pour faire la saignée; moment de la maladie; moment du jour; espace de temps qu'il faut mettre entre deux saignées répétées, II, 35-37; V, 18, 19, 813.
- pendant la fièvre, II, 42-44.
- Ce qu'il faut faire avant la saignée; manière d'appliquer les bandes suivant les individus et les sexes; autres précautions suivant le lieu où l'on saigne, II, 44-47.
- Manière d'effectuer la saignée en relevant ou en enfonçant l'instrument; ouverture du vaisseau, II, 47, 48.
- Dimensions qu'il faut donner à l'incision suivant la maladie; distinction de trois incisions : transversale, droite et oblique, II, 48, 49.
- Manières de faciliter l'écoulement du sang, en cas d'incision trop petite, de peur, de défaillance, de thrombus, de refroidissement, II, 50, 51.
- SAIGNÉE (De la). Inconvénient qu'il y a à répéter la saignée plusieurs fois par an, II, 64, 65.
- Note historique sur la saignée, sur son origine, ses progrès et son emploi, II, 747 et suiv.
- Époque à laquelle on a commencé à l'employer; témoignage d'Hippocrate à ce sujet; traditions sur son origine, II, 747, 748.
- Emploi de la saignée par les anciens en cas de pléthore (voy. ce mot), II, 750.
- prophylactique; son emploi au moyen âge et de nos jours, II, 754-756.
- Cas où la saignée ne doit pas être employée; opinions anciennes et modernes à ce sujet, II, 756-758.
- Moment de la maladie où la saignée doit être opérée; connaissances des anciens à ce sujet; expériences modernes; règles qui doivent déterminer la mesure de l'évacuation, II, 759-764.
- Choix du vaisseau à ouvrir, suivant la maladie et la partie; emploi de la saignée locale, II, 765-768.
- Dangers que peut entraîner la pratique de la saignée; distinction de trois accidents possibles par Galien; opinions des anciens et des modernes à ce sujet, II, 772-774.
- Manuel opératoire de la saignée; précautions indiquées par Antyllus; emploi des bandes; dimensions et direction de l'incision; préceptes pour la saignée des différentes parties du corps, II, 774-779.
- prophylactique; son emploi et ses

- effets; son usage chez les animaux, II, 784, 785.
- SAIGNÉE employée en cas d'inflammation; parties du corps où il faut la pratiquer, suivant le siège de l'inflammation, III, 559.
- Cas multiples où la saignée convient; faut-il toujours saigner quand il y a phéthore? Moment de l'année où il faut saigner, V, 12, 13, 808-810.
- préventive; moment où il faut la pratiquer; dans certains cas, on peut se contenter de la scarification, V, 574, 575; VI, 412, 413.
- artérielle. — Voy. ARTÈRES.
- Voy. VEINES.
- SAISONS (Des). Qualités de chaque saison; de l'hiver, de l'été, du printemps et de l'automne; maladies qui se forment à l'automne; influence des saisons sur les tempéraments sains, II, 283-287.
- Division de l'année, par quelques-uns, en sept saisons; énumération de ces saisons, II, 297, 298.
- Ancienne division des saisons chez les Grecs; époque de la division en quatre saisons; division des saisons chez les Romains, II, 852-854.
- Influence des saisons sur le régime, III, 178.
- Influence des saisons sur les tempéraments; cas où elles sont tempérées et cas où elles ne le sont pas, III, 182, 183.
- SALADELLE (De la). Propriétés de ce fruit, II, 656.
- SALAISSONS (Des). Leurs qualités; diverses espèces de salaisons, I, 154, 155.
- SALAISSONS communes, I, 157, 158.
- de poissons de rivière et de lac; leurs qualités; leurs espèces, I, 158, 159.
- qu'on mange crues; leurs qualités; leurs différents noms, I, 159.
- Différentes espèces de salaisons connues de l'antiquité, I, 602, 603.
- SALICOQUES (Des). Leurs qualités, I, 239; V, 176; VI, 28.
- SALIVAIRES (Des glandes). Leur position; leur rôle et qualités du liquide qu'elles sécrètent, III, 310, 311.
- SALIVE (De la). Ses propriétés; influence de la nourriture sur ses qualités; elle est plus âcre chez ceux qui ont souffert de la faim et de la soif; opinion de Galien à ce sujet, II, 728.
- SALONS (Peignes de), I, 139.
- SAMOS (Terre de). Ses propriétés, II, 704; V, 607, 608; VI, 474.
- Intermédiaire entre les médicaments échauffants et refroidissants, II, 501; V, 53.
- Refroidissante, II, 511.
- Détersive, II, 563.
- Favorise la perspiration, II, 585.
- Terre étoilée de Samos; médicament emplastique, II, 545.
- SANG (Du). Composition du sang suivant Galien; proportions dans lesquelles doivent se trouver les parties élémentaires, II, 785.
- Écoulements de sang; indication d'un certain nombre de remèdes, IV, 604; V, 356, 357; VI, 153, 154.
- Méthode pour les arrêter; position à donner aux malades; compression du vaisseau, V, 354; VI, 152.

- SANG (Du).** Médicaments à employer; temps que l'appareil doit rester en place, V, 354-356; VI, 152, 153.
- Crachement de sang; emploi de l'eau vinaigrée, I, 415.
- Après la guérison, la saignée de printemps convient, II, 8.
- Crachement de sang à la suite d'un catarrhe; régime à suivre; saignée, bains espacés, nourriture, médicaments divers, V, 462, 463; VI, 268, 269.
- Crachement de sang à la suite d'un refroidissement des organes respiratoires; médicaments divers et régime; traitement par le lait, V, 463-465; VI, 269, 270.
- En quoi le crachement de sang est dangereux; médicaments qui sont bons pour l'arrêter momentanément, IV, 551; V, 466, 467; VI, 271, 272.
- Du vomissement et du crachement de sang; principaux médicaments, végétaux et minéraux, à employer, VI, 602.
- Du flux de sang; recettes de pessaires, de cataplasmes et autres remèdes contre cette affection, VI, 352, 353.
- Remèdes composés pour ceux qui urinent le sang, VI, 397, 398.
- SANGSUES (Des).** Manière de les employer; précautions à prendre; manière de les faire servir deux fois, II, 69, 70; V, 21, 22, 815.
- Soins à prendre après leur application; moyens d'arrêter l'hémorragie, II, 70, 71; V, 21, 22, 815.
- Cas où on emploie les sangsues de préférence à la scarification, II, 71, 72.
- SANGSUES (Des).** Cas où il faut employer les sangsues; manière de les appliquer et de les faire tomber, II, 72, 73.
- Opinions des anciens sur l'application des sangsues, II, 772.
- Manière dont les anciens employaient les sangsues; préceptes des modernes à ce sujet; élève des sangsues; accidents amenés par leur application, II, 781-783.
- Depuis quelle époque les a-t-on regardées comme venimeuses; explication de cette croyance, II, 790, 791.
- Différentes espèces de sangsues, connues tant des anciens que des modernes, II, 792.
- Dangers qu'il y a à avaler des sangsues dans l'eau; gargarismes et boissons à employer, IV, 629.
- Remèdes contre les sangsues avalées; recette particulière à Oribase, V, 680; VI, 523.
- SANGUIFICATION (De la).** S'opère dans le foie, III, 31.
- SAPONAIRE (De la).** Qualités de la racine de cette plante, V, 689.
- d'Espagne; qualités de sa racine, II, 656.
- SARCOCOLLE (De la).** Qualités et composition de cette gomme, II, 682, 683.
- SARDES (Gouffre de),** II, 281.
- Noix de Sardes. — Voy. CHATAIGNES.
- SATYRIASIS.** Le malade doit se coucher sur le côté; pourquoi, I, 437.
- Nature de cette maladie; ses causes; remèdes divers à employer, IV, 580; V, 525, 526; VI, 329, 330.

- SATYRIASIS.** Ce mot s'applique, dans Galien, à trois maladies différentes; autre maladie mentionnée par Aristote, IV, 661, 662.
- SAUCE BLANCHE** (Manière de préparer la), I, 268.
- Recettes de sauces purgatives, II, 275.
- Énumération de quelques sauces; leurs effets sur la digestion, I, 272.
- SAUGE** (De la). Ses propriétés, II, 632.
- SAULE** (Du). Emplois divers des feuilles de cet arbre, de son écorce, de son suc; son utilité, II, 640; V, 615; VI, 481.
- Médicament au saule; son auteur; recettes et emploi, V, 108, 109, 854, 855.
- SAUPES** (Des) des côtes et de la haute mer; leurs qualités, I, 130.
- SAUROMATES** (Lac des), I, 334.
- SAUT** (Du). Définition du saut simple; du saut progressif; du saut des Lacédémoniennes (voy. ces mots); effets de chacun d'eux, I, 526-528.
- SAVEURS** (Des). Différentes théories imaginées par les anciens à leur sujet, I, 579.
- Opinion de Théophraste sur le nombre des saveurs; il y ajoute la saveur grasse, II, 479.
- De la différence et de l'efficacité des saveurs; suivant Platon, elles sont au nombre de huit, II, 479.
- Qualités de chacune des saveurs indiquées par Platon; leurs effets sont conformes à leur nature, II, 479-481.
- SAVON** (Médicament au). Son utilité; recette, V, 117, 861.
- SCABIEUSE** (De la). Propriétés de sa racine, de sa graine et de ses feuilles, II, 678.
- SCABIEUSE** (De la). Son usage comme purgatif, II, 117.
- SCAMMONÉE** (De la). Son usage comme purgatif; maladies auxquelles elle convient; manière de l'employer, II, 123, 124; V, 27, 28, 819.
- Manière de l'employer avec des coings; utilité de cette préparation, II, 267.
- Manière de l'administrer; maladies auxquels l'emploi de ce purgatif est interdit, IV, 596, 645.
- Vin à la scammonée; mode de préparation; ses qualités purgatives, I, 405.
- SCAPULAIRE** (Veine). Manière de l'inciser; précautions à prendre, II, 30.
- SCARE** (Du). Ses qualités, I, 134.
- Usage de ce poisson dans l'antiquité, I, 592, 593.
- SCARIFICATION** (De la). Employée contre la rétention des règles; dans quels cas (voy. FEMMES), II, 14, 15.
- Cas où la scarification convient; comment il faut s'y préparer; parties du corps où l'on peut la faire; manière d'y procéder, II, 63, 64.
- Utilité de la scarification; cas où elle peut remplacer la saignée, II, 65, 66; V, 20, 21, 814.
- Affections auxquelles elle convient (voy. RÈGLES, YEUX, POUMONS, PESTE), II, 66-68; V, 20, 21, 814, 815.
- Usages de la scarification; manière d'y procéder, II, 67, 68.
- Emploi de la scarification par les anciens; précautions à prendre avant, II, 770-772, 780, 781.

- SCARIFICATION (De la).** Ses bons effets comme traitement préventif, V, 575; VI, 413.
- SCIATIQUE (De la).** Utilité de la promenade contre la sciatique, I, 504.
- La course est un remède utile, I, 512.
- Veines qu'il faut inciser en cas de sciatique, II, 31, 32.
- Énumération des principaux remèdes, simples et composés, à employer contre la sciatique, IV, 589-591.
- Remède composé contre la sciatique; ses effets, V, 122, 127, 866, 869.
- Onguent contre la sciatique, V, 128, 869, 870.
- Causes de la sciatique; traitement général et particulier; régime; ventouses et évacuants, V, 551, 552; VI, 390, 391.
- Remèdes contre la sciatique, V, 555, 556; VI, 394, 395.
- Remèdes composés de diverse espèce contre la sciatique; boissons, emplâtres, cataplasmes, VI, 395-397.
- Voy. **PODAGRE** et **GOUTTE**.
- SCILLE (De la).** Ses propriétés, II, 687; V, 637; VI, 505.
- Emploi de la scille comme rubéfiant; maladies dans lesquelles elle est utile, II, 416.
- SCILLITIQUE (Préparation du vinaigre).** Manière de l'administrer, I, 397.
- Vin scillitique; sa préparation; cas dans lesquels il nuit, I, 398.
- SCLÉROÏTE (Du).** Nature et places du sclérome; manière de l'opérer; sclérome de la vessie, IV, 13-15.
- SCOLOPENDRE (De la).** Ses propriétés, II, 637, 699.
- Astrigente et amère, II, 491.
- SCOLOPENDRE (De la).** Remèdes contre les piqûres de la scolopendre, V, 681; VI, 523.
- SCORIES (Des).** Leurs qualités en général; propriétés particulières de chaque espèce, II, 720.
- Médicament aux scories; ses usages; sa composition, V, 135, 875.
- SCORPIONS (Des).** Leurs qualités, I, 133, 134.
- SCORPION (Piqûre de).** La course est un remède utile, I, 512.
- Remèdes contre les piqûres de scorpion, IV, 625, 626.
- SCROFULES (Des).** Leur place; leur diagnostic; manière d'en faire l'opération; cas où il faut se refuser à opérer; il faut n'opérer d'abord que l'un des côtés, IV, 28-31.
- Remèdes à employer contre les scrofules, V, 374, 375; VI, 169-171.
- SCROTUM (Du).** Abscès du scrotum; inciser, si la partie attaquée est mince; extirper, si elle est épaisse, III, 590.
- Fistules du scrotum; manière de les opérer; position du malade, III, 633, 634.
- Varices du scrotum; on peut employer la résection ou la cancérisation, IV, 44.
- Bandage fendu pour le scrotum; manière de l'appliquer, IV, 322, 323.
- Douleurs du scrotum; cataplasme, VI, 613.
- Descente des intestins dans le

- scrotum; remèdes composés indiqués par Adamantius, V, 111, 112, 857.
- SCYBÉLITE (Vin), I, 349.
- SCYBÉLITIQUES (Raisins). Note sur leur origine, I, 578.
- SCYTHES (Pays des). Son climat est le plus froid que l'on connaisse, II, 312.
- Thon des Scythes; salaisons qu'on en fait; leurs différents noms, I, 155, 156.
- SECS (Des tempéraments). Leurs différentes espèces; traitement à employer dans chaque cas; bains, onctions, régime, V, 262-264; VI, 90-92.
- Cas où la sécheresse est alliée à un tempérament froid; régime particulier, V, 264, 265; VI, 92, 93.
- Cas où la sécheresse est combinée avec une certaine chaleur; régime et traitement, V, 265, 266; VI, 93.
- SEIGLE (Pain de). Son usage chez les anciens, I, 615.
- SEINS (Des). Traitement chirurgical des abcès des seins; précautions à prendre, III, 572, 573.
- Bandage cousu pour relever le sein; manière de le disposer, IV, 312, 313.
- Bandage roulé pour le sein; manière de le disposer par entrecroisement, IV, 314.
- Maladies du sein, VI, 383 et suiv.
- Médicaments qui arrêtent le développement anormal des seins chez les vierges, VI, 388. Voy. MAMELLES.
- SEL (Du). Usage du sel pour l'assaisonnement des viandes, I, 270.
- SEL (Du) de roche et du sel marin; leurs propriétés respectives; leurs différences et leurs ressemblances; emploi du sel brûlé et du sel non brûlé, II, 712, 713; V, 600, 601; VI, 431, 432.
- SÉLACIENS (Des). Étymologie de ce nom; leurs différentes espèces; propriétés générales du genre et particulières de chaque espèce, I, 122, 123.
- SÉLINONTE (Terre de). Ses propriétés, II, 704; V, 608.
- Médicament intermédiaire entre les échauffants et les refroidissants, II, 501.
- Détersive, II, 563.
- SEMENCES (Des). Leurs propriétés suivant leur ancienneté, I, 177, 178.
- SÉMIDALE (Bouillie de). Manière de l'apprêter, I, 292.
- SÉMIDALIQUE (Du froment) et du pain fait avec cette graine, I, 256, 557, 558.
- SENEÇON (Du). Ses qualités, II, 637; VI, 477.
- Refroidissant, II, 491.
- SENS (Des). Leurs organes; comment ils peuvent indiquer la bonne conformation du cerveau, III, 205.
- SERPENTAIRE (De la). Qualités tant de sa graine que de sa racine, I, 85; II, 628; V, 609, 610; VI, 465, 466.
- Manière d'apprêter la racine de serpentaire, I, 264.
- SERPENTINE (De la). Propriétés de cette pierre, II, 711.
- Croyance à son efficacité contre la morsure des vipères, II, 712.
- SERPENTS (Des). Onctions préservatives contre leurs morsures, IV, 626.

- SERPENTS** (Des). Emploi de leur chair comme purgatif; manière de la préparer; espèces de serpents dont il faut éviter l'usage à cause de la soif qu'ils occasionnent, V, 612; VI, 470, 471.
- SERPOLET** (Du). Ses propriétés, II, 634; V, 612; VI, 469.
- SERRANS ÉCRITURE** (Des) et des serrans communs; leurs qualités, I, 128, 129.
- SERREMENT** (Du). On peut employer ce mode de traitement avant ou après l'accès; maladies qui en demandent l'emploi, II, 420, 421.
- SÉSAME** (Du). Ses propriétés, I, 41.
 — D'une digestion lente, I, 238; V, 175; VI, 27.
 — Échauffant, I, 249; V, 180; VI, 34.
 — Son action; qualités de son huile, II, 684; V, 635; VI, 502.
- SÉSAMOÏDE BLANC** (Du). Purgatif, II, 119.
- SÉSÉLI** (Du). Propriétés de la racine et de la graine de cette plante, II, 684; V, 635; VI, 502.
- SEVERIANUS EPISCOPUS**, auteur médical cité par les traductions latines, VI, 600.
- SEXUELS** (Des excès). Comment il faut y remédier; prendre un repos prolongé, V, 233; VI, 72.
- SICILE** (Thapsie de), II, 102.
 — Ellebore de Sicile; ses qualités; son aspect extérieur, II, 155-157.
 — Miel de Sicile, I, 172, 173.
- SIDÉ**. Lieu où l'on se procure du *carpesium* en abondance, II, 645.
- SIDÉARTIS** (De la). Composition et qualités de cette plante, II, 684, 685; VI, 507.
- SIÈGE** (Du). Muscles du siège; sphincters externe et interne, muscles releveurs de l'anus; suite de l'affaiblissement ou de la paralysie de ces derniers, III, 469, 470.
 — Nerfs du siège et des parties avoisinantes, III, 505.
 — De la fistule au siège; manière d'en faire l'opération; cas où le sphincter est perforé; manière d'exciser dans les différents cas, III, 627-629.
 — Cas où la fistule du siège se rapproche de la hanche; opération à faire et précautions à prendre, III, 629, 630.
 — Cas où la fistule est tournée vers la vessie; précautions à prendre pour ne pas percer le col de ce dernier organe, III, 630.
 — Cas où la fistule a attaqué le sacrum; excision à faire, III, 630, 631.
 — Cas où la fistule du siège est profondément enfouie dans l'intestin; manière de pratiquer l'opération; précautions à prendre et remèdes à employer pour amener la guérison complète, III, 631-633. — Voy **RECTUM** (Absès du).
 — Bandage cousu pour le siège; parties qui le composent; cas où il faut l'employer, IV, 320, 321.
 — Inflammation du siège; remèdes composés, V, 113, 860.
 — Onguent pour le siège, pour amener l'évacuation des gaz, V, 152, 153, 890.
 — Affections du siège; principaux remèdes, tant simples que composés, contre les inflammations, les

- chutes du rectum, les hémorroïdes; suppositoires, V, 494-496; VI, 305, 306.
- SIÈGE** (Du). Affections du siège; indication d'un grand nombre de médicaments composés, IV, 601, 602.
- SIESTE** (De la). Son utilité et son usage, III, 174.
- SIGNES CRITIQUES** (Des). Moment où leur apparition est de bon augure, V, 269; VI, 96.
- SIGNINS** (Vin du pays des), I, 351.
- SILÈNE** (De la graine de). Ses propriétés, II, 703.
- SILIGNITES** (Pains), I, 256.
- SILPHIUM**. Employé comme assaisonnement; quel est le meilleur, I, 276.
- Qualités du suc de silphium et des différentes parties de cette plante, II, 686; V, 635; VI, 503, 504.
- SILURES** (Des). Leurs qualités, I, 128.
- SIMPLE** (Câble); figures, IV, 691, n° 9 et 12.
- (Du saut). Sa définition; ses effets; maladies et tempéraments auxquels il convient, I, 526, 527.
- (Savon). Recette, V, 142, 881.
- SINAPISME** (Du). Ne convient pas dans les maladies aiguës; on ne peut l'appliquer sur les parties cartilagineuses du corps; principales maladies pour lesquelles il est utile, II, 410, 412; V, 48, 49, 835, 836.
- Emploi du sinapisme contre les états morbides; manière de reconnaître s'il a de l'action; sinapisme réitéré, II, 412, 413; V, 49, 836.
- Mode de préparation du sinapisme; mélange de figues sèches et de moutarde; proportions de ces deux ingrédients, II, 413, 414; V, 49, 836.
- SINAPISME** (Du). Manière d'appliquer le sinapisme et d'y préparer la peau; emploi des bains après l'application du sinapisme; comment il faut calmer les douleurs causées par son emploi, II, 414-416; V, 49, 50, 836.
- Mélange de moutarde et de vinaigre; de moutarde et de pain; qualités de chacune de ces préparations, II, 415, 416.
- SINGE**. Cas observé par Galien dans la dissection d'un singe; application de ces observations à l'homme, II, 34, 35.
- Remèdes contre les morsures de singe, V, 681; VI, 524.
- SINOPE** (Ocre rouge ou minium de). Favorise la perspiration, II, 590.
- Quel est le meilleur, V, 81.
- SINTIE** (Salaisons de). Leurs qualités, I, 157, 158.
- SINUS** (Du). Définition de ce terme; cas où il y a sinus; traitement des sinus; emploi de tuyaux droits; médicaments, III, 591, 592.
- Cas où il s'établit dans le sinus un bourgeonnement; traitement à suivre; précautions à prendre pour l'écoulement de l'ichor; position du malade; injections, III, 592-594.
- Manière d'appliquer la bande sur le sinus; signes auxquels on reconnaît son état; médicaments à appliquer, III, 594-596.
- Cas où il faut employer un médicament humide pour recoller le sinus; recettes diverses, III, 596-598.
- Cas où le sinus s'oblitére; cas où

- il se remplit de nouveau; suites de ce dernier accident, III, 598, 599.
- SIRAGON** ou vin doux cuit; manière de le préparer suivant Galien; choix du vin à employer, I, 356.
- SISTYMBRIUM** (Du). Ses propriétés et propriétés de sa graine, II, 686, 687.
- SMYRNE**. Cas de luxation du bras observé à Smyrne par Galien; manière dont il s'y prit pour réduire cette luxation, IV, 223, 224.
- **Ascidies de Smyrne**, I, 151.
- SMYRNIUM** (Du). Ses propriétés, I, 80; II, 688; V, 637; VI, 507.
- SONOME** (Morelle de). Desséchante, II, 521.
- SOIF** (De la). Causes de la soif légère; causes de la soif inextinguible; manière d'y remédier; cas de mort par la soif, V, 316, 317; VI, 120, 121.
- Remèdes extérieurs contre la soif; embrocations; racines qu'on donne à manger, V, 317; VI, 121.
- Pilule et boisson contre la soif, V, 317, 318; VI, 121, 122.
- SOIN** (Friction du). Manière de la combiner avec le régime général; précautions à prendre pour ne pas interrompre la digestion, I, 495, 496.
- SOL** (Du). Influence de la nature du sol sur la qualité des eaux; eaux de montagnes et de plaines; plaines à efflorescences nitreuses et salines, I, 329.
- SOLES** (Des). Leurs qualités, I, 30, 31.
- Chair des soles, I, 116.
- SOMMEIL** (De l'exposition au). Personnes auxquelles elle convient; manière de l'employer, suivant les saisons, II, 407, 408.
- SOLEMS** (Des) mâles et femelles, grands et petits, salés et frais; qualités de chaque espèce; modes de préparation, I, 150, 151.
- SOLIPÈDES** (Chair des). Son usage; ses qualités diverses, I, 178.
- SOMMEIL** (Du). Ses effets généraux et son utilité, I, 439, 440.
- Moment de la maladie où il peut être dangereux; moment où il est toujours favorable, I, 440-442.
- Inconvénients du sommeil, I, 442, 443.
- Effets du sommeil comparés à ceux de la veille sur les différents organes, I, 443.
- Le sommeil est nuisible aux gens refroidis par les humeurs; chez eux il faut l'empêcher de se prolonger, I, 443, 444.
- Utilité générale du sommeil; moment de la maladie où il faut le prendre; du sommeil pendant l'augmentation, I, 444, 445.
- Nécessité de prendre un peu de sommeil après les repas; diverses positions qu'on peut prendre dans le sommeil; avantages et désavantages de chacune d'elles, III, 177, 178.
- SOMNIFÈRE** (Parfum composé), V, 155, 892.
- SON** (Pain de). Sa préparation, I, 256.
- Cataplasme de son; manière de le préparer; son emploi; utile contre les inflammations des testicules; ingrédients divers qu'on peut y ajouter, II, 347, 348; V, 124, 125, 867.
- SONGES** (Des). Les médecins anciens et quelques médecins modernes y voyaient des symptômes en cas de maladie, II, 787, 788.

- SORANUS (Extraits de), III, 369 et suiv.; VI, 345.
- Traitement de la toux chez les enfants, d'après cet auteur, VI, 53.
- SORBES (Des). Leurs propriétés et leurs usages, I, 64, 65.
- SORBIER (Du). Ses propriétés, II, 669.
- SORRENTE (Vin de). Temps qu'il lui faut pour vieillir; ses qualités, I, 351, 352.
- SOUCHET (Du). Propriétés de ses racines, II, 654, 655; V, 623, 624; VI, 461, 462.
- Odeur, aspect extérieur, consistance, V, 74.
- Fruits du faux souchet; leurs qualités; leur action, II, 496.
- SOUDE (De la). Quelle est la meilleure; écume de soude; manière de la préparer, V, 81, 82.
- De l'écume de soude; ses qualités; différences entre cette substance et l'*aphronitron*, tant pour l'aspect extérieur que pour les propriétés, II, 713, 714.
- brute; ses propriétés; manière de l'employer, II, 717.
- SOUFRE (Du). Ses propriétés, II, 715; V, 613, 614; VI, 510.
- Qualités du meilleur soufre, V, 79.
- SOUFFLE (De la rétention du). Partie de l'apothérapie (voy. ce mot); son utilité; ses effets sur la digestion; emploi des bandes, I, 484, 485.
- Usage et description de cet exercice, I, 656, 657.
- SOURCIL (Colobome du). Opération à faire, IV, 56, 57.
- SOURIS (Chair de), I, 181, 182.
- SOUTENELLE (De la). Son goût; ses qualités, II, 610.
- SPATHES (Des). Autre nom de la pièce de la machine appelée *conde* par quelques auteurs, IV, 340.
- SPERMATIKES (Artères), III, 529, 530.
- SPERME (Du). De la rétention du sperme dans le coit; ses effets nuisibles, I, 541.
- Substances qui fournissent du sperme ou qui le tarissent; elles sont refroidissantes ou échauffantes; leur action sur la production du sperme, II, 600-602.
- Composition du sperme; son utilité; manière dont il se forme dans les vaisseaux spermatiques et dans les testicules, III, 41, 42.
- Rôle du sperme dans la génération, III, 52.
- Époques où commence et où finit la sécrétion du sperme, III, 62, 63.
- L'abondance de sperme est un mal; effets qu'elle produit sur le corps; manière d'y remédier, III, 113, 114.
- Médicaments qui fournissent et qui provoquent le sperme, V, 68, 69.
- Médicaments qui retiennent le sperme, V, 69.
- SPHACÈLE (Du). Explication de ce terme; le sphacèle proprement dit est incurable, III, 641, 642.
- Causes du sphacèle en général; corruption d'un os, entraînant celle des parties charnues avoisinantes; le seul remède est l'ablation, III, 642, 643; V, 371; VI, 166.
- SPHINCTER (Du). Traitement chirurgical des abcès du sphincter, III, 573, 574.
- SPHRAGIS. Sens de ce terme, III, 710.

- SQUALES-RENARDS** (Des). Leurs qualités, I, 128.
- SQUIRRE** (Du). Signes auxquels on reconnaît l'existence d'un squirre dans la matrice, III, 56, 57.
- Caractères extérieurs de ces tumeurs; perte de la sensibilité; squirres incurables, III, 664, 665; V, 383; VI, 177.
- Traitement des squirres; évacuation générale; médicaments à employer, III, 666, 667; V, 383, 384; VI, 177, 178.
- Médicaments composés imaginés contre les squirres, III, 668-670; V, 384; VI, 178.
- Ce que Galien appelle *inflammation squirreuse*, III, 670, 671.
- Principaux remèdes à employer; leur effet, V, 552, 553; VI, 391.
- qui se rencontrent dans la goutte; traitement recommandé, V, 553, 554; VI, 392, 393.
- Remède composé contre les squirres recommandé par Philagrius, V, 554; VI, 393.
- du foie, guéris par un régime atténuant, I, 188.
- STACTES**. Explication de ce mot et utensile qu'il désignait, I, 632.
- STAPHISAIGRE** (De la). Ses propriétés, II, 619; V, 604.
- STATICE SINUÉE** (De la). Propriétés de sa racine, II, 695.
- STÉATOMES** (Des). Leur aspect et leur forme; stéatome pédiculé et non pédiculé; opération et excision; cas où le stéatome a sa racine sur des nerfs, des muscles ou des vaisseaux; précautions à prendre, IV, 3-7.
- Différences et ressemblances entre les stéatomes et les mélicéris, IV, 7, 8.
- STÉATOME**. Opération du stéatome des paupières, IV, 10, 11.
- STÉRILITÉ** (De la). Traitement de la stérilité; manière de vivre; bains; alimentation et boissons; il faut éviter l'excès d'embonpoint; rôle des règles, V, 531, 532; VI, 354.
- Manière de rendre la femme stérile; onctions sur la verge au moment du coït, V, 772; VI, 619.
- STERNUTATOIRES** (Des). Leur usage; cas où il faut les employer; différentes espèces de sternutatoires, II, 451, 452.
- Manière d'administrer les sternutatoires, II, 453, 454.
- Indication de quelques sternutatoires, IV, 546.
- STOMACHIQUES** (Médicaments) contre l'humidité de l'estomac, V, 61.
- Emplâtre stomachique; ses divers usages, V, 120, 121, 864.
- STOMACHOS**. Sens de ce mot; histoire de ses différentes significations, III, 701, 702.
- STOMATIQUES** (Des médicaments). Leur usage dans les affections des amygdales, de la luette ou de toute autre partie de la bouche, V, 754, 755; VI, 594, 595.
- STRABISME** (Du). Manière de le guérir par l'application d'un masque; autres moyens artificiels, V, 255, 256; VI, 259.
- STRANGULATION** (De la). Manière de rappeler à la vie ceux qui l'ont subie; les mêmes moyens raniment les naufragés, V, 460, 461; VI, 162.

- STRANGURIES (Des). Le diacode administré dans le bain, ou au moment du bain, les combat avec avantage, I, 380.
- STRATION, disciple d'Érasistrate. A le premier étudié sérieusement la maladie dite *éléphantiasis*, IV, 63.
- STRATIOTE (De la). Qualités tant de l'espèce terrestre que de l'espèce aquatique, II, 689.
- STRATONICUS, médecin de Pergame, disciple de Sabinus et maître de Galien. Comment il traite un individu qui avait le sang atrabilaire, IV, 45.
- STREPTOPE (Du) à feuilles embrassantes. Ses propriétés, II, 638, 639.
- STROBILE, noix de pomme de pin. Mêlée aux bouillies, I, 291.
- STROMBES (Des). Leurs propriétés suivant le mode de préparation, I, 149, 150.
- STYPTIQUES (Médicaments), V, 67, 68.
- STYRAX (Du). Ses qualités; emploi de la suie de styrax, II, 689; V, 638; VI, 507.
- Quel est le meilleur styrax; manière de l'employer, V, 78.
- Vin au styrax; mode de préparation, I, 435.
- STYX (Eau du), en Arcadie, I, 334.
- SUCRE (Du). Oribase compare cette substance au miel, II, 662.
- SUCRÉES (Substances). Ce qu'elles deviennent dans la digestion; cas où elles se changent en bile amère, I, 361, 362.
- SUCS (Médicament composé aux), V, 787.
- SUDORIFIQUES (Des). Cas où leur action peut être utile; différentes espèces de sudorifiques; manière de les employer, II, 190, 191.
- SUDORIFIQUES (Des). Énumération des principaux sudorifiques, V, 39, 829, 830.
- SUEUR (De la). Qualités de la sueur, II, 727.
- SUEURS (Des). Traitement et médicaments pour ceux qui ont des sueurs exagérées, V, 667; VI, 423.
- SUE (De la). Sa composition; ses propriétés; son action, II, 658.
- SULFATE (Du) de cuivre déliquescent et de plusieurs autres composés du cuivre; leurs qualités caustiques; leur action, II, 718.
- de fer; ses propriétés, II, 717, 718.
- SUMAC (Du). Ses propriétés; qualités du fruit et du suc de cette plante, II, 682.
- SUPERFÉTATION (De la). Cas où elle se produit; ses suites, III, 70, 71.
- SUPERPURATION (De la). Explication de ce terme; cas où la superpuration se produit; ses différents degrés, II, 549, 550.
- SUPPORTS (Des). Destinés à maintenir éloignés dans les machines les axes saillants, IV, 343.
- SUPPOSITOIRES (Des). Employés contre le sommeil, I, 447.
- Leur emploi dans le cas où une purgation est restée sans effet, II, 131, 132.
- à l'ellébore; employés quelquefois pour purger, II, 143.
- Cas où les suppositoires sont d'un usage utile; cas où il faut éviter de les employer; drogues qui couviennent à chaque affection; forme

- des suppositoires (voy. ANUS), II, 254-258; V, 35, 36, 826-829.
- SUPPOSITOIRES (Des). Emploi des suppositoires comme purgatif pendant la fièvre; recette, II, 271.
- SUPPURATIFS (Médicaments), V, 60.
- SUPPURATIONS (Des). Leurs bons effets, IV, 97, 98.
- SURDITÉ (De la). Elle est souvent causée par l'entassement de matières étrangères dans le conduit auditif, V, 718, 719; VI, 551, 552.
- SURREAU (Du). Ses propriétés, II, 610.
- Emploi des différentes parties de cet arbre comme purgatif, II, 111, 112.
- SUTURES du crâne (Des). Maladie appelée *déhiscence des satures*; ses causes diverses; traitement à suivre; manière d'obtenir la coaptation, IV, 168, 169.
- SUEZ (Eau merveilleuse de), I, 334.
- SYBARIS (Eau du fleuve), I, 334, 631.
- SYCAMINS. — Voy. MÔRES.
- SYCOMORES (Des). Lieu où l'on trouve cet arbre; propriétés de ses fruits, I, 71.
- SYCOTON. Explication de ce terme, I, 102, 103.
- SYMBIOTARION (Purgatif dit), V, 152, 890.
- SYMPTÔMES (Des). Distinction entre ceux qui sont la suite de la maladie et ceux qui sont la perversion d'une fonction naturelle et volontaire; exemples de chaque espèce, III, 208, 209.
- Qu'il faut tenir compte des plus légers symptômes; énumération des symptômes qui présagent les principales maladies, V, 784-786; VI, 625, 626.
- SYNGHYSIS (De la). Ses causes; moyens de guérison; temps pendant lequel il faut employer les remèdes, V, 457; VI, 260.
- SYNOPSIS (De la). Occasion, plan et utilité de cet ouvrage, V, 2, 3, 800, 801.
- STRIENS. Remarque sur leur prononciation, IV, 25.

T

- TABLETTE purgative (De la). Sa composition, II, 276, 277.
- TABOURET (De la graine de). Ses propriétés, II, 638; V, 614; VI, 510.
- TACHES de la peau (Des). Méthode pour les faire disparaître, V, 359, 360; VI, 155, 156.
- bleues; manière d'empêcher leur formation chez les vieillards, V, 220; VI, 64.
- TALON (Du). Luxation des os du talon; manière dont elle se produit; traitement à suivre; emploi de scarifications à la plante du pied; bandage à appliquer, IV, 236-239.
- TALON (Du). Bandage pour entourer le talon, IV, 329.
- TAMARIS (Du). Propriétés des différentes parties de cet arbre; qualités desséchantes de sa cendre, II, 494, 495, 666.
- TAMBOURS (Des). Partie des machines; leur usage, IV, 346.
- TARRAGONE (Huîtres de), I, 147.

TAUREAU (Chair de). Ses qualités, I, 92.

— Sang de taureau, regardé comme un poison par les anciens, I, 645, 646.

— Lavements qui conviennent contre l'empoisonnement par le sang de taureau, II, 216.

TELLINES (Des) de rivières; manière de les apprêter, I, 152.

TEMPÉRAMENTS (Des). De la différence entre les tempéraments, III, 3-5.

— Tempérament des différentes parties du corps, III, 8-11.

— Influence du climat sur la formation des tempéraments; tempéraments des gens du nord et du midi; influence des tempéraments sur le caractère, III, 21-23.

— Pour reconnaître la nature d'un tempérament en particulier, il faut employer les signes spéciaux et tenir compte de toutes les particularités existantes chez l'individu, III, 23.

— humide et chaud; le coït est sans inconvénient pour les gens de ce tempérament, I, 537.

— tempérés, III, 3, 4.

— froids, III, 4.

— chauds, III, 4.

— Qu'il y a en tout six espèces de tempéraments, III, 4, 5.

— Signes auxquels on reconnaît le tempérament tempéré, III, 11, 12; V, 241, 242; VI, 77.

— Du mauvais tempérament; signes auxquels on le reconnaît, III, 13-23; V, 242-245; VI, 77-80.

— Signes auxquels on reconnaît l'excès de chaleur; comment on peut savoir si le mauvais tempérament est

naturel ou acquis, III, 13, 14; V, 242; VI, 77, 78.

TEMPÉRAMENTS (Des). Signes auxquels on reconnaît l'excès de froid, III, 14; V, 242; VI, 78.

— Signes auxquels on reconnaît l'excès de sécheresse, III, 15; V, 243; VI, 78.

— Signes auxquels on reconnaît l'excès d'humidité, III, 15; V, 243; VI, 78, 79.

— Signes auxquels on reconnaît le tempérament sec et chaud, III, 15, 16; V, 243, 244; VI, 79.

— Comment il se change en tempérament sec et froid vers le retour de l'âge, III, 16.

— Signes auxquels on reconnaît le tempérament froid et humide, III, 16, 17; V, 244; VI, 79.

— Signes du tempérament chaud et humide, III, 17, 18; V, 244, 245; VI, 79, 80.

— Signes du tempérament sec et froid, III, 18; V, 245; VI, 80.

— Valeur qu'il faut attribuer aux différents signes propres à faire reconnaître la qualité d'un tempérament, III, 18-21.

— Secours qu'on peut tirer de l'état des parties internes pour la connaissance du mauvais tempérament, III, 206, 207.

— Du mauvais tempérament; ses effets contraires, III, 212.

TENDONS (Des). Leur nature; leur volume proportionnel; leur rôle, III, 253-255.

— Ils n'existent que là où il y a un os à mettre en mouvement, III, 255, 256.

- TENDONS (Des)**. Déchirures des tendons; traitement sédatif à employer, IV, 581; V, 349; VI, 148.
- TÉNESME (Du)**. Emploi d'un lavement émollient, II, 206.
- Lavements qu'on peut employer, suivant les cas, II, 217; V, 33, 825.
- Principaux remèdes à employer, IV, 572; V, 488, 489; VI, 295, 296.
- TEPIDARIUM (Du)**. Sens de ce terme; rôle du *tepidarium* dans le bain antique, II, 871, 872.
- TÉRÉBENTHINE (Résine de)**. Ses propriétés émollientes; manière de l'employer, II, 260, 261.
- TÉRÉBENTHINIER (Du)**. Qualités de ses différentes parties à l'état frais et sec, II, 692; V, 638; VI, 511.
- Résine de térébenthinier; quelle est la meilleure, V, 77.
- TERMINTHE (Du)**. Médecins qui ont parlé de cette affection; sa description; témoignage d'Hippocrate, III, 609; V, 386; VI, 179.
- TERRE habitable**. Sens de cette expression chez les auteurs anciens, II, 861.
- TERRES (Des)**. Leurs qualités; action du lavage sur leurs propriétés, II, 704; V, 607; VI, 473, 474.
- Leur composition et leur nature en général; manière de reconnaître les éléments étrangers qui y sont unis et de prévoir l'influence qu'ils pourront avoir sur leur action, II, 706, 707; VI, 473, 474.
- TESSONS de poterie (Des)**. Leurs propriétés, II, 719.
- TESTACÉS (Des)**, I, 134-154.
- Étymologie de ce nom; différentes espèces de testacés; propriétés communes à tout le genre et particulières à chaque espèce; énumération de ces espèces; distinction des testacés à chair dure et des testacés à chair molle, I, 118-120.
- TESTACÉS (Des)** à chair dure; manière de les apprêter, I, 239; V, 176; VI, 28.
- Presque tous les testacés relâchent le ventre; raisons de ce fait, I, 240; V, 176; VI, 29.
- TESTICULES (Des)**. Leur rôle dans la formation du sperme, III, 41, 42.
- Description anatomique des testicules et des parties voisines; leurs fonctions réciproques dans la sécrétion du sperme et dans l'acte générateur, III, 42, 43.
- Leur importance dans l'économie animale; conséquences de leur ablation; comment, dans l'acte générateur, ils tirent le sang des veines les plus éloignées, III, 45-47.
- Configuration des testicules chez les femelles, suivant Galien, et leur description anatomique, III, 49, 50.
- Muscles qui descendent aux testicules; les cremasters; leurs fonctions, III, 467.
- Veines des testicules, III, 520.
- Cas où une fistule au scrotum nécessite l'ablation d'un testicule, III, 634.
- Remèdes qui empêchent les testicules de se gonfler avant l'âge et qui conviennent aussi aux testicules enflammés, V, 475, 476; VI, 283.
- Maladies diverses des testicules; remèdes recommandés, V, 523, 524; VI, 337, 338.

TESTICULES (Des). Inflammation des testicules; cataplasmes divers; remèdes contre les aphthes du scrotum, V, 524; VI, 338, 339.

— Remèdes contre le prurit des testicules, VI, 188.

— Douleurs des testicules; cataplasme, VI, 612.

— Ulcères produits par la sueur sur les testicules; médicaments, VI, 613.

— Des inflammations des testicules; cataplasmes divers; autres contre la rougeur des testicules et contre les écorchures, VI, 613.

— Leur emploi dans l'alimentation; testicules de jeunes coqs engraisés, I, 99, 100.

— Leurs qualités nutritives; manière de les améliorer, I, 108.

TÉTANOS (Du). Traitement de cette maladie; onctions, cataplasmes, ventouses, bains, lavements, etc., V, 423, 424; VI, 226, 227.

— Autre traitement et remèdes appropriés, IV, 583.

TÊTE (De la). Aliments qui nuisent à la tête, I, 229; V, 171, 172; VI, 23.

— Obstructions de la tête; manière de la débarrasser par les crachats ou par les éternuements, II, 184-186.

— Conformation de la tête et moyens de la reconnaître, par sa forme extérieure et par celle des organes voisins; formes de la tête qui sont les plus ordinaires, III, 195, 196.

— Observation de la convexité, de la forme et de la force du cou, des organes des sens, III, 196-198.

TÊTE (De la). Os de la tête et du crâne; ses sutures et leurs noms; forme des sutures suivant celle de la tête, III, 394-397.

— Parties squameuses des os de la tête; divisions de la tête d'après les sutures, III, 397, 398.

— Os de la tête; leur forme suivant leur position au sinciput, à l'occiput ou sur les côtés, III, 398.

— Doubles mouvements de la tête suivant que le cou y participe ou non; muscles qui meuvent la tête sans la participation du cou; leur nombre, leur place et leur fonction, III, 435-437.

— Muscles communs à la tête et au cou; leur disposition; leurs noms; leur action; leurs points d'appui; comparaison de leur disposition à celle d'un cœur, III, 437-441.

— Nerfs qui servent à mouvoir l'articulation de la tête, III, 496, 497.

— Veines de la tête; leur origine, leurs ramifications, III, 510.

— Veines de la tête qui partent des veines de la poitrine, III, 518, 519.

— Varices de la tête; différentes espèces d'opérations, IV, 42, 43.

— Plaies de la tête; manière d'en reconnaître l'état par l'inspection ou par le sondage; suites des plaies à la tête; plaies des tempes; dangers qu'elles présentent, IV, 147-149.

— Traitement suivant la grandeur de la plaie; cas où le péricrâne est atteint; manière de procéder quand un muscle des tempes se trouve atteint, IV, 149-153.

— Fractures de la tête; elles sont au nombre de cinq: hédra, contu-

- sion, fissure, dépression et enfoncement, IV, 176.
- TÊTE (De la). Bandages pour la tête; manière de les appliquer; leurs différentes espèces, IV, 272-275.
- Bandage fendu à huit jambes pour la tête; ses usages, IV, 284, 285.
- Bandage à six jambes pour la tête; ser dans le traitement des plaies au sommet de la tête, IV, 285, 286.
- Bandage fendu à quatre jambes; employé pour les blessures du front, IV, 286, 287.
- Remède détersif pour resserrer la tête; médicaments composés, IV, 544.
- Liniment pour attirer au dehors la pituite de la tête, IV, 549.
- Médicaments qui débarrassent la tête, V, 36-38, 827-829.
- Onguent pour la tête, V, 218 et 861.
- De la conformation de la tête; la grosseur de la tête n'est pas un indice suffisant; il faut aussi examiner les organes voisins, V, 246, 247; VI, 80, 81.
- Remèdes pour les gens qui branlent la tête, V, 430, 694; VI, 236, 531.
- Ulcères de la tête; remèdes à employer, tant simples que composés, V, 437, 438; VI, 246, 247.
- Remèdes contre la mauvaise odeur de la tête, V, 438; VI, 247.
- Douleurs de tête provenant d'une chaleur excessive; remèdes, V, 685, 686; VI, 527. — Voy. MIGRAINE.
- Douleurs de tête causées par un excès de froid; substances réchauffantes; onctions aux pieds et à l'anus, V, 686; VI, 527.
- TÊTE (De la). Douleurs de tête provenant d'intempérie, chaude ou froide; traitement approprié dans les deux cas, V, 686, 687; VI, 527.
- Douleurs de tête causées par des humeurs âcres amassées à l'orifice de l'estomac; vomissements immédiats; alimentation légère; emploi du purgatif à l'aloès, V, 687, 688; VI, 527, 528.
- Douleurs de tête causées par une chaleur excessive, jointe à des flatuosités; traitement répercussif, adoucissant et diaforétique, V, 688; VI, 528.
- Douleurs de tête accompagnant une fièvre violente; médicaments recommandés, V, 688; VI, 528.
- Douleurs de tête causées par des excès de vin; alimentation, repos; onctions particulières, V, 688-690; VI, 528.
- Douleurs de tête causées par une blessure ou par une chute; elles sont suivies d'une inflammation quelquefois dangereuse; lavements, saignées, fomentations, V, 690; VI, 528.
- Gale de la tête; remèdes, VI, 247.
- Figues qui viennent sur la tête; remèdes, VI, 247.
- Bonne préparation pour laver la tête quand elle est trop chaude, VI, 526.
- TRUCCA de Cynique. Atteint d'épilepsie; consulte Esculape; sa guérison, IV, 86.

- THAPSIE** (De la). Ses propriétés; son action, II, 638; V, 613; VI, 509.
- Manière de la mettre dans les emplâtres, V, 94.
- THÉMISON**. Cet auteur est cité à propos de l'utérus, III, 377.
- Son opinion sur les onctions pour les gens atteints d'éléphantiasis, IV, 73.
- THÉOPHRASTE** (Extrait de), V, 460, 461.
- Sa théorie des saveurs, II, 479.
- THÉRA** (Vin de), I, 349, 374.
- THÉRIAQUE** (De la). Manière de préparer ce médicament; son utilité; ses usages multiples; soins qu'il faut apporter à sa préparation, V, 683, 684; VI, 525.
- THYM** (Du). Ses qualités, II, 639; V, 614.
- Purgatif, II, 117.
- Vin au thym; mode de préparation; ses qualités, I, 405, 406.
- THYME** (Du). Définition de cet ulcère; sa place; manière dont il se forme, IV, 19, 20; V, 387; VI, 182, 183.
- Thymes qui se forment soit au gland, soit au prépuce; les uns sont bénins, les autres malins; traitement des deux espèces, IV, 470, 471.
- Remèdes contre les thymes, IV, 621, 622.
- THYMUS** (Du). Nature de cette glande; son rôle, III, 331.
- THONS** (Des). Leurs différentes espèces; qualités de chacune d'elles, I, 129, 130.
- Du petit thon; salaisons; différents noms que porte le thon à chaque époque, I, 155, 156.
- Salaisons de thons; leurs différentes espèces; qualités de chacune d'elles, I, 156, 157.
- THONS** (Des). Thons de l'Océan; propres à être salés, I, 166.
- Émigrations et noms des thons, I, 598.
- THORAX** (Du). Douleurs chroniques du thorax; remède aux figues grasses et au fenugrec, V, 760; VI, 603.
- THRACE** (Climat maritime de la), II, 294.
- Eau vénéneuse de Thrace, I, 334.
- THRACES** (Des). Supportent difficilement l'effet des lavements âcres, II, 213.
- TIBÈNE** (Vin), I, 352.
- Ses qualités quand il est nouveau, I, 342.
- TIBRE** (Bar du), I, 127.
- TIBUR** (Vin de), I, 351.
- TIGES** comestibles. Énumération; leurs propriétés, I, 82, 83.
- TIGES** (Des). Employées fréquemment dans les machines, IV, 340.
- TIMOCRATE** d'Héracée. Expérience de révulsion faite par ce savant, II, 194.
- TITACAZÈNE** (Vin), I, 352.
- Ses qualités quand il est nouveau, I, 342.
- TITHYMALLE** (De la). Manière d'en employer les différentes espèces comme purgatif, II, 119, 120.
- Ses propriétés; qualités des diverses parties de cette plante; distinction de sept espèces de tithymalle; qualités de ses cendres, II, 694; V, 639; VI, 512.
- Agit sur la bile; doses qu'il faut en donner, IV, 597 et 646.

- Tmolus** (Vin du), I, 202, 217, 354; V, 160, 166; VI, 7, 16.
- Vin sucré et paillet du Tmolus, I, 348.
- Tofus** (Du). Ce que c'est; manière de l'opérer, IV, 11, 12.
- Opération du tofus des narines, de la langue, des mamelles; différentes espèces de tofus, IV, 12, 13.
- Tonneau** (Du réchauffement dans le). Son usage dans l'antiquité; son utilité, II, 896, 897.
- Tonsure** (De la). Convient contre les maladies chroniques (voy. **RASOIR**), II, 418.
- Torpille** (De la). Passe rapidement, I, 242; V, 177; VI, 30.
- Tortue** (De la). Usage de la chair de tortue dans l'antiquité, I, 606.
- Tortue** (De la). Manière de la faire, IV, 327, 328.
- Tortues** (Des), pièces de quelques machines; leur forme; leur rôle dans les différentes machines, IV, 346, 347.
- Tourdes** (Des). Leurs qualités, I, 132.
- Tournesol** (Du). Son usage comme purgatif, II, 119.
- Toux** (De la). Amenée en hiver par l'usage d'eaux de lac, I, 325.
- Recettes diverses de médicaments composés contre la toux, IV, 550.
- chez l'enfant; emploi d'affusions d'eau chaude et de miel, V, 203, 204; VI, 53.
- Traitement de la toux chez les enfants indiqué par Soranus, VI, 53.
- Mélange au miel, à la graine de lin et aux raisins secs contre la toux, V, 757; VI, 597.
- Toux** (De la). La toux est souvent causée par de l'humeur qui descend de la tête ou qui remonte de la trachée-artère; autres causes de la toux, V, 758, 759; VI, 598, 599.
- Différents remèdes contre les diverses espèces de toux; médicaments au marrube frais et aux fruits de pin, V, 759, VI, 599, 600.
- Recettes de médicaments composés contre la toux, VI, 600, 601.
- Trachée-artère** (De la). Est composée de cartilages et de fibres; tunique intérieure qui la tapisse; sa nature, III, 320-322.
- Manière dont elle pénètre dans le poumon et dont elle s'y ramifie; cas où les tuniques des poumons se déchirent et ensanglantent les ramifications de la trachée-artère; suites de cet accident, III, 322, 323.
- Secours que la trachée-artère prête à l'œsophage dans la déglutition, III, 323.
- Muscles qui servent à mouvoir la trachée-artère; leur place et leur disposition, III, 441, 442.
- Traitement des fistules de la trachée-artère; manière de les extirper, III, 625.
- Médicaments contre les diverses affections de la trachée-artère, IV, 549, 550.
- Ulcères de la trachée-artère; traitement par l'application de cataplasmes à l'extérieur; médicaments stomatiques, V, 756; VI, 597.
- Tragium** (Du). Propriétés de ses deux espèces, II, 694, 695.
- Tragos**. Préparation faite avec le grand épeautre, I, 29, 256.

- TRAGOS.** Note sur la signification de ce mot, I, 567.
- TRAJAN** (Médicament aphrodisiaque dit de l'empereur), VI, 616.
- TRANSGRESSIF** (Du lacs). Manière de le faire, IV, 270.
- Figure, IV, 691, n° 18.
- TRANSPIRATION** (Médicaments pour la), V, 67.
- TRAVERSE** (Des). Leur utilité dans les machines pour la réduction des luxations, IV, 339.
- TRÈFLE** (Du) des champs; ses qualités, II, 656.
- albumineux; ses propriétés, II, 695.
- bitumineux; utile en cataplasme contre les piqûres de scorpions, II, 366.
- TREMBLEMENT** (Du). Mouvements physiques qui le produisent; causes les plus fréquentes du tremblement; exemples, III, 209-211; IV, 581, 582.
- TRÉPANATION** (De la). Traitement qu'il faut employer après la trépanation; régime du malade; onctions et affusions; cicatrisation de la plaie, IV, 170-173.
- Emploi du sang de pigeon ou de l'huile aux roses; emploi par quelques médecins de médicaments fortement desséchants, IV, 185, 186.
- TRESSÉ** (Du lacs). Manière de le faire; son emploi; action qu'il exerce; utile dans les luxations du coude, pour maintenir le corps pendant une opération chirurgicale, IV, 253-255.
- Figure, IV, 691, n° 1.
- TRIANGULAIRE** (Remède). Desséchant; recette, V, 146, 885.
- TRIBOLUS** (Du). Distinction de plusieurs espèces de tribolus; leurs propriétés, II, 695; V, 639; VI, 513.
- TRINGLES** (Des). Employées dans la construction de quelques machines, IV, 340.
- TRISPASTE** (Du). Inventé par Archimède et par Apellidès; réduit par les médecins et appliqué à la médecine, IV, 407, 408.
- Forme et parties de cette machine; explication du mouvement qu'on peut lui donner; place des cordes, IV, 408-411.
- Observations de Pasistrate sur les défauts du trispaste; modifications qu'il y apporte, IV, 411, 412.
- Objections d'Aristion, fils de Pasistrate, aux modifications apportées par son père à la construction du trispaste; discussion de ces objections, IV, 412-415.
- Figure, IV, 695, 696.
- TROCHISQUE** (Recette de) contre la dysenterie, le crachement de sang, l'écoulement des femmes, V, 130 et 872.
- TRUFFES** (Des). Leur usage; leurs propriétés, I, 88.
- Refroidissantes, I, 250; V, 181; VI, 35.
- Usage des truffes dans l'antiquité, I, 584.
- Composition des truffes, II, 696.
- TUBERCULES** (Des). Remèdes, IV, 610.
- TUMÉFACTION** (De la). Son utilité en cas d'angine ou de podagre, IV, 98.
- TUMEURS** qui surviennent en cas de diathèse fluxionnaire; traitement de ces tumeurs au moyen de cataplasmes,

- III, 551, 552; V, 369, 370; VI, 164, 165.
- TUMEURS qui se produisent à la suite de plaies aux articulations, III, 557, 558.
- TUTIE (De la). Ses propriétés suivant qu'elle est en grappes ou lamelleuse, II, 715.
- TUTIE (De la). Ses différentes espèces; leurs qualités réciproques, V, 79, 80.
- TYRHÉNIEUNE (Poissons de la mer), I, 125.

U

- ULCÉRATIONS intestinales; emploi de lavements émollients, II, 206.
- ULCÉRANTS. Médicaments qui ulcèrent légèrement, V, 66.
- ULCÈRES aux pieds; amenés par l'usage des eaux de lac, I, 325.
- de mauvaise nature; leur aspect; leurs différentes espèces; ils n'ont pas de suppuration, IV, 499.
- difficiles à cicatriser; signes qui les font reconnaître; leurs causes; nécessité de diviser le traitement, IV, 500, 501.
- Emploi de l'eau tiède pour guérir la chair; emploi des desséchants et des refroidissants, IV, 501, 502.
- Manière de faire disparaître l'humour qui afflue; choix des médicaments, IV, 502-506.
- Traitement des ulcères par la purgation; manière d'appliquer les médicaments; position des bandes; temps que le pansement doit rester en place; choix de l'huile, IV, 506-509.
- Il ne faut pas donner de bains au malade, IV, 509.
- Traitement de l'ulcère par des médicaments secs, IV, 509-513.
- difficiles à cicatriser à cause de la présence d'une varice, il faut l'exciser quand la purgation a été essayée et n'a pas réussi, IV, 513, 514.
- ULCÈRES circulaires; comment un ulcère devient circulaire; il faut en réséquer les bords, IV, 514, 515.
- putrilagineux; cas où ils deviennent envahissants; médicaments à employer, IV, 515, 516.
- qui se rouvrent à plusieurs reprises; ils proviennent de la corruption intérieure des os; il faut employer les médicaments desséchants, IV, 516, 517; V, 338, 339; VI, 140, 141.
- pestilentiels; symptômes; amenés par le voisinage des marais, IV, 517.
- Leur siège; ulcères pestilentiels de la bouche; médicaments; régime, IV, 517-519.
- Remèdes généraux contre les différentes espèces d'ulcères; énumération, IV, 520-525; V, 339-343; VI, 141-143.
- Ulcères de mauvaise nature; remèdes pour amener leur cicatrisation, IV, 608.
- Énumération des principaux médicaments à employer pour nettoyer toute espèce d'ulcères, IV, 612-614.
- Remède contre l'ulcère rongeur, dit le corbeau, V, 112 et 857.

ULCÈRES. Remède contre les ulcères rongeurs, V, 118, 119, 862.

— Remède composé contre les ulcères, V, 132, 873.

— des vieillards; médicaments à employer, V, 327; VI, 132.

— creux; sa nature; médicaments qui lui conviennent, V, 328-330; VI, 133, 134.

— des vieillards; médicaments spéciaux, V, 332, 333; VI, 135, 136.

— superficiels; principaux remèdes à appliquer, V, 332, 333; VI, 135, 136.

— des parties génitales, du siège, de la matrice et de la vessie; médicaments fortement desséchants; principaux remèdes, V, 522; VI, 336-338.

— des narines; cas où ils amènent l'ozène; traitement et médicaments recommandés, V, 730, 731; VI, 563, 564.

URÉTÈRES (Des). Noms que les anciens leur donnaient, III, 704.

URÈTRE (De l'). Différence entre la forme de l'urètre chez l'homme et chez la femme; raisons physiques de cette différence, III, 369.

— rétréci par la chair, à la suite d'une ulcération, IV, 472.

— Opération à faire quand l'urètre est obstrué par de la chair envahissante; manière de conserver la dilatation du canal pendant quelques jours après l'opération; soins accessoires qu'il faut prendre les jours suivants, IV, 472-474.

URINE (De l'). La couleur de l'urine indique le moment où on peut se li-

vrer aux exercices, I, 469; V, 4, 5, 802.

URINE (De l'). Rétention d'urine; utilité de la promenade contre cette affection, I, 504.

— Emploi de lavements émollients, II, 206.

— Qualités de l'urine en général, de l'urine d'homme, des animaux châtrés; emploi de ce liquide par les foulons à cause de ses qualités détérioratives, II, 727, 728.

— Échauffe plus ou moins suivant l'animal, II, 505.

— De la séméiotique des urines; signes de la meilleure urine; différentes espèces d'urines troubles; distinction des urines crues et des urines cuites; nécessité de bien examiner les sédiments déposés par les urines, V, 271-273; VI, 97, 98.

— De ceux qui urinent en dormant; principaux spécifiques; onctions à pratiquer sur la verge, V, 769; VI, 617.

UTÉRINE (De la suffocation). Remèdes à employer; suppositoires; fumigations, V, 529; VI, 349, 350.

— Traitement à suivre pendant et après l'accès, V, 539, 540; VI, 359-361.

— Causes et effets de cette maladie; symptômes extérieurs; durée des accès, VI, 360.

— Autre traitement; pessaires, boissons spéciales; emplâtres; usage des eaux minérales, V, 361-362; VI, 617, 618.

UTÉRUS (De l'). Application de pessaires à l'utérus; manière de les employer, II, 432, 433, 441, 442.

UTÉRUS (De l'). Croyance à la nature animale de l'utérus; textes qui en prouvent l'existence, II, 887, 888.

— Sa place; son point d'appui, III, 365, 366.

— Grandeur de l'utérus avant et après l'accouchement, avant et après l'âge nubile; sa hauteur et sa largeur moyennes, III, 366, 367.

— Forme de l'utérus; ses prolongements extérieurs et latéraux; leur forme et leur situation, III, 367.

— Ses différents noms; leur signification et leurs raisons d'être; place de l'utérus; sa grandeur aux différents âges, pendant la virginité et plus tard, avant et après l'accouchement, pendant la grossesse; place de l'utérus à ces différentes époques, III, 369-371.

— Membranes qui relient l'utérus aux organes voisins; mouvements qu'elles peuvent lui imprimer, III, 371, 372.

— Forme de l'utérus; noms de ses différentes parties, III, 372.

UTÉRUS (De l'). Place de l'orifice de l'utérus; sa grandeur; cas où il s'ouvre, pendant le coït, la grossesse et surtout au moment de l'accouchement, III, 372, 373.

— Substance de l'utérus avant et après l'accouchement, III, 373, 374.

— Veines et artères qui se rendent à l'utérus, III, 374.

— Tuniques qui composent l'utérus; cas où une seule se sépare et sort; union des deux tuniques; forme intérieure de l'utérus; sinus qu'on y rencontre; cotylédons indiqués par Dioscoride; réponse de Galien à ses assertions, III, 374-377.

— Que l'utérus n'est pas absolument indispensable à la vie; on peut quelquefois le retrancher; exemple de certains animaux, III, 377.

— Sympathie qui existe entre l'utérus et l'estomac, entre lui et les mamelles, entre les règles et la production du lait, III, 377, 378. — Voy. MATRICE.

V

VACCET (Racines et tiges de). Leur usage; leurs propriétés expectorantes et aphrodisiaques, I, 86, 87.

— Oignon de vaccet; ses propriétés, I, 227; V, 170; VI, 21.

— Cataplasme d'oignons de vaccet; manière de l'appliquer; son utilité; inconvénients qui résultent de son emploi, II, 363, 623; V, 606.

VAGIN (Injections dans le), en cas d'inflammation, d'ulcération, de sécrétion, d'obstruction, de prurit, II, 224.

VAGIN. Remèdes contre la déhiscence du vagin, IV, 306.

— Prurit du vagin; remèdes et injections, V, 775; VI, 621.

VAINQUEUR (Collyre dit le). Ses usages; sa composition, V, 138 et 878.

VALÉRIANE (De la). Qualités de sa racine; elle est un diurétique puissant, II, 699.

VARICES (Des). Leur formation; leur place, aux jambes, à la tête, au ventre et au scrotum (voy. ces mots), IV, 31.

VARICES. Formation des varices suivant Galien; dangers qu'elles font courir; cas observés par Galien, IV, 44, 45.

— Leurs effets avantageux; suites de leur suppression chez quelques personnes, IV, 96.

VARUS (Des). Sens de ce nom; médicament composé; remèdes divers, V, 440, 441; VI, 248.

— Remèdes contre les varus invétérés et devenus calleux; médicaments composés, V, 734, 735; VI, 570.

VEAU (Chair de). Ses qualités, I, 91, 92.

— Personnes auxquelles elle convient, I, 179, 180.

VÉGÉTAUX (Des). Leur influence sur la nature de l'air; végétaux à exhalaisons salubres et à exhalaisons malsaines; manière de les reconnaître, II, 313, 314.

VEILLE (De la). Ses effets, I, 439.

— Ses effets comparés à ceux du sommeil, I, 443.

— Effets immédiats et salutaires de la veille; cas dans lesquels elle convient; moyens de la produire, I, 446, 447.

VEINES (Des). Tuniques qui les composent, III, 327.

— Comparaison entre les ramifications des veines et un arbre avec ses branches; développement de cette comparaison, III, 505, 506.

— des intestins et de l'estomac, III, 505-508.

— du ventre et du thorax, au-dessous et au-dessus du diaphragme, III, 508-510.

— qu'il faut inciser dans la saignée.

suivant la maladie (voy. **MATRICE** et **VESSIE**), II, 26-28; V, 16, 812.

VEINES (Des) qu'il faut ouvrir suivant les diverses parties du corps, au front, à l'œil, aux oreilles, à la langue, à la main, au genou, à la jambe, au bras (voy. ce dernier mot), II, 38-41.

VENIMEUX (Animaux). Remède, I, 406.

VENTOUSES (Des). Appliquées aux aines, elles empêchent le sommeil, I, 447.

— Cas où leur emploi peut être nuisible; cas où il est utile surtout pour provoquer une révulsion, II, 57; V, 20, 814.

— Cas où il faut y joindre la scarification; manière de les poser sur chaque membre, II, 58-60.

— Il ne faut pas placer les ventouses aux environs des seins; pourquoi, II, 59; V, 20, 814.

— Matières et formes des ventouses employées du temps d'Oribase, II, 60-62.

— Leurs effets; cas où elles peuvent convenir, II, 62, 63.

— Usage des ventouses contre le hoquet causé par l'emploi de l'ellébore, II, 177, 178.

— Emploi des ventouses en cas de pléthore; moment de la maladie où il faut les employer; il ne faut pas appliquer directement les ventouses sur les parties malades, mais opérer une révulsion, II, 330-332; V, 42, 831.

— Leur emploi par les anciens et par les modernes; les ventouses attirent-elles le virus au dehors? Parties du corps où on peut les appliquer, II, 768-770.

- VENTOUSES (Des).** Différentes espèces de ventouses employées par les anciens; formes de ces ventouses; manière de les appliquer, II, 779, 780.
- Figures des ventouses trouvées à Pompéi et à Herculaneum, II, 789, 790.
- VENTRE (Du).** Manière d'apprêter les aliments qui relâchent le ventre, I, 240; V, 176; VI, 29.
- Varices du ventre; cas où il faut pratiquer l'excision; cas où il faut préférer l'incision, IV, 43.
- Fissures et rides du ventre après l'accouchement; remèdes qui les font disparaître, V, 778; VI, 623.
- VENTS (Des).** Action des vents sur les qualités des eaux de pluie, I, 327.
- Effets du vent pendant la promenade; effets du vent du nord, du sud, de l'ouest et de l'est, I, 509, 510.
- Points cardinaux; rose des vents; noms et qualités de chacun de ces vents, II, 294-296, 298-300.
- Nombre des vents suivant les différents auteurs anciens; rose des vents; succession historique des différents systèmes, II, 844-850.
- Leur origine suivant la plupart des auteurs et suivant Aristote, II, 855.
- locaux; témoignages anciens à leur sujet, II, 855, 856.
- VERGE (De la).** Sa composition; causes de l'érection de la verge; muscles qui servent à la produire; son but réel; conduit urinaire, III, 367-369.
- Des fissures de la verge, VI, 609.
- Des ulcères de la verge; emploi de médicaments desséchants, VI, 612, 613.
- VERGE (De la).** Du gonflement de la verge; médicaments, VI, 613.
- Excroissances sur la verge; remèdes, VI, 613.
- VERJUS (Du).** Quel est le meilleur, V, 76, 77.
- VERRE (Du).** Emploi de cette substance en médecine, II, 711, 712.
- VERS (Des).** Lavements qu'on peut employer, II, 217.
- Leurs différentes espèces; remèdes à employer; boissons et lavements, II, 244, 245.
- intestinaux; leur origine; leur formation; remèdes, IV, 572-574.
- et des ascarides; remèdes contre chaque espèce de vers, V, 764; VI, 607, 608.
- Remède composé à la scammonée et à l'euphorbe contre les vers, VI, 608.
- VERT (Médicament).** Ses usages; recette, V, 98, 850, 851.
- (Du) de gris; ses qualités, II, 715; V, 614.
- Moment où il faut faire cuire cette substance, suivant la nature de l'emplâtre, V, 89, 90.
- VERTÈBRES (Des).** Luxation des vertèbres de l'épine du dos, suite de la production d'une tumeur tuberculeuse et du déplacement des vertèbres; la réduction de cette luxation est extrêmement difficile, IV, 242, 243.
- VERTIGE (Du).** Médicaments qui servent à le dissiper quand il est trop fort; traitement général et local, V, 408; VI, 210, 211.
- VERVEINE (De la).** Ses propriétés, II, 673, 674.

- VESCE** (De la). Ses mauvaises qualités; son usage, I, 44.
- VÉSICULES** (Des). Leurs noms : terminthe, raisin et épinyctis, III, 610.
- des yeux; traitement général d'après Démosthène; remèdes indiqués par Galien, V, 447, 448; VI, 253, 254.
- VESSIE** (De la). Affections de la vessie; emploi de lavements en cas d'inflammation, d'ulcère et de rétention d'urine, II, 243, 244.
- Nerfs qui se rattachent à la vessie; insertion des canaux des urètres dans le corps même de la vessie, III, 363, 364.
- Grandeur de la vessie chez l'homme et chez la femme, III, 381, 382.
- Muscle du col de la vessie; son rôle; retient et expulse l'urine, III, 468.
- Veines de la vessie, III, 521.
- Sclérome de la vessie; cas où il est dangereux; manière de l'opérer; dans certains cas, il faut laisser subsister une fistule urinaire, IV, 14, 15.
- Maladies de la vessie en général; traitement de chacune d'elles et recettes de médicaments composés, IV, 577-580.
- Paralysie de la vessie; remèdes généraux et remèdes spéciaux; injections dans l'anus; emplâtres; cathéter, diurétique, IV, 585, 586 et 640.
- Inflammations de la vessie; traitement (voy. REINS), V, 510, 511; VI, 324-326.
- VESSIE** (De la). Ulcères de la vessie; signes qui permettent de les distinguer de ceux des reins, V, 512, 513; VI, 327, 328.
- Remèdes desséchants, VI, 612.
- Principales affections de la vessie et remèdes appropriés, V, 513; VI, 328, 329.
- De la psore de la vessie; symptômes de cette maladie, V, 515, 516; VI, 320, 321.
- Traitement d'après Philumène, VI, 322, 323.
- De l'inflammation de la vessie; principaux symptômes qui indiquent l'existence de cette maladie; traitement; remèdes, V, 516, 517; VI, 321, 322.
- Rupture d'un vaisseau dans la vessie; médicaments hémostatiques; nécessité de dissiper les caillots restés à l'intérieur; cas où il faut recourir à une opération, V, 517, 518; VI, 323, 324.
- Tubercules de la vessie; traitement, V, 518, 519; VI, 324.
- Ulcères de la vessie; traitement; moyens d'apaiser les douleurs, V, 519, 520; VI, 324, 325.
- VIANDES** (Des). De leur usage suivant les saisons, I, 15 et suiv.
- Leurs différentes espèces, I, 183.
- qui peuvent aller avec les lentilles et la phacoptisane, I, 262.
- propres à être salées; manière de les saler, I, 265, 266.
- Manière d'assaisonner les viandes, I, 270.
- fortes et maigres; manière de les rôtir, I, 270.

- VIANDES** qui doivent être bouillies fraîchement tuées ou conservées, I, 270, 271.
 — convenant aux vieillards, I, 272, 273.
 — propres à préparer au coit, I, 545.
- VIE** (Différents âges de la), suivant les anciens, I, 653, 654.
- VEILLARDS** (Des). De la saignée chez les vieillards, II, 22; V, 16, 811.
 — Régime qui convient aux vieillards; caractère que doit avoir un vieillard; nécessité du repos; excellence des études spéculatives pour les vieillards, III, 166-168.
 — Régime qui leur convient; complexion des vieillards; traitement échauffant et humectant; exercices; repos; alimentation; vins à employer; diurétiques et relâchants, V, 215-217; VI, 61, 62.
 — Emploi de la journée d'un vieillard, V, 580-582; VI, 417, 418.
 — Nécessité d'éviter les embarras gastriques; purgatifs qu'ils doivent employer, V, 582, 583; VI, 417, 418.
 — Fruits qu'ils doivent manger; emploi de diurétiques; légers purgatifs, V, 582-584; VI, 418.
- VEILLESSE** (De la). Elle est d'un tempérament humide; réserves à ce sujet, III, 6-8.
- VIENES** (Des). Leur emploi comme purgatif, II, 117.
 — De la vigne sauvage; en quoi ses propriétés diffèrent de celles de la vigne cultivée, II, 612; VI, 479.
 — Médicament aux bourgeons de vigne; recette et emploi, V, 105, 106, 121, 865.
- VIGNES** (Des). De la terre aux vignes; sa nature; ses propriétés, II, 705.
 — Manière de la choisir, V, 79.
- VILLES** (De la situation des). Qu'il faut y prendre garde; règle générale pour l'exposition des bâtiments; manière d'en déterminer l'orientation, II, 300.
 — Orientation des rues; inconvénients des rues obliques et des impasses; villes bâties en pays plat et sur des hauteurs, II, 318-322.
 — Orientation des villes; opinion de Vitruve à ce sujet, II, 862.
- VIN** (Du), I, 338 et suiv. 354 et suiv.
 — Ses propriétés; action du temps sur elles; du vin ancien et du vin nouveau, II, 669.
 — Des vins nouveaux; leurs différentes espèces; leurs qualités, I, 54.
 — Des vins vieux et nouveau; leurs propriétés différentes; propriétés du vin doux, I, 350.
 — Des vins vieux et jeunes; il faut éviter de les boire, ainsi que les vins naturellement épais; action de ces vins sur la digestion et sur les urines, I, 350.
 — De la conservation du vin, I, 352, 353.
 — Des vins propres à favoriser le coit; qualités qu'ils doivent remplir, I, 544, 545.
 — Nourriture fournie par les vins; vins qu'il faut donner à ceux qui ont besoin d'être restaurés, à ceux qui ont des engorgements d'humeurs, I, 347.
 — Utilité du vin; services qu'il rend; manière d'en user; ses dangers; analyse des effets de l'ivresse, I, 355, 356.

VIN (Du). Bons effets du vin; emploi du vin par les convalescents; dangers que présente son usage excessif; manière de le boire; il faut quelquefois alterner avec l'absinthe, V, 584-586; VI, 418, 419.

— ayant un effet atténuant, I, 198; V, 158; VI, 5.

— employé de préférence à l'eau pour les malades, I, 314.

— Cas où certains vins ne conviennent pas; affections qu'ils peuvent aggraver; tempéraments auxquels ils sont utiles; milieux dans lesquels il faut les employer, I, 348.

— Moment où il faut boire le vin, pendant le déclin, I, 366, 367.

— De la manière d'administrer le vin, I, 406 et suiv.

— Cas dans lesquels il faut l'employer; circonstances accessoires qui en favorisent l'emploi, I, 406, 407.

— Cas dans lesquels il ne convient pas, I, 407.

— Cas où l'on peut donner le vin et faire vomir après, I, 407, 408.

— Manière d'administrer le vin aux gens faibles et à ceux qui n'en ont pas l'habitude; nécessité de changer la dose suivant le sujet que l'on traite, I, 409, 410.

— On le combine avec le bain; moment du bain où il faut le prendre, I, 410, 411.

— Signes favorables à l'emploi du bain avant, pendant et après; signes défavorables; accidents qui surviennent après l'administration du vin, I, 411, 412.

— Cas où les signes sont défavorables, I, 412, 413.

VIN (Du). Il faut attendre quelque temps pour manger, I, 416, 417.

— Dangers de l'excès du vin pour les enfants, III, 141, 142.

— Emploi du vin dans les cas de fractures graves, recommandé par Hippocrate, IV, 116, 117.

— Qualités que doit avoir le vin que l'on emploie en affusions en cas de fracture; emploi du vin par Galien, IV, 136-138.

— Vins épais et nourrissants, I, 209; V, 163; VI, 11, 12.

— âpre; ses propriétés, I, 227; V, 171; VI, 21.

— noir et âpre; ses effets, I, 229; V, 171; VI, 22.

— Vins sucrés et nouveaux; leurs propriétés, I, 232; V, 173; VI, 24.

— Vins ténu et âcre, aqueux, sucré, I, 235; V, 174; VI, 26.

— sucré; obstruant, I, 237; V, 175; VI, 27.

— sucré; vin âpre et sans goût sucré; vin épais et nouveau; passent lentement, I, 238; V, 175; VI, 27.

— sucré et vin nouveau; leur action sur le ventre, I, 245; V, 178; VI, 32.

— Espèces de vins qui resserrent le ventre, I, 248; V, 180; VI, 34.

— Qualités échauffantes des différents vins, I, 249, 250; V, 181; VI, 35.

— Qualités refroidissantes des différents vins, I, 251; V, 182; VI, 36.

— aqueux; sa définition; ses qualités; son action; son usage, I, 338-341.

— sucré; son action sur le corps et sur les organes, I, 342-345.

- VIN (Du).** Vins d'un goût sucré; sont flatulents, I, 344.
- noir âpre; son action sur le ventre et sur la vessie; ses inconvénients; cas où l'on peut l'employer, I, 345.
 - âpre et sucré; ses propriétés, I, 345.
 - blanc et âpre; ses propriétés; son action sur les urines, I, 345, 346.
 - Classification des vins chauds, I, 346.
 - paillet, âpre et sucré; leurs qualités; leur action sur la tête, I, 346.
 - Vins blancs; leurs qualités, I, 346.
 - Exemples de vins sucrés, I, 346.
 - Vins rouges et épais, I, 346, 347.
 - odorant; ses qualités, I, 347.
 - Vins âpres; leur usage; leur action sur le corps, I, 347, 348.
 - Vins clairs et sucrés; changent de couleur et de nature en vieillissant, I, 349.
 - Vins blancs et aqueux; vieillissent vite; qualités des vins vieux; temps qu'il leur faut pour les acquérir, I, 351.
 - Vins forts, âpres, blancs et épais; précautions à prendre pour les conserver; qualités qu'ils prennent avec le temps; exemples à l'appui, I, 351.
 - Vins aqueux; manière dont ils se comportent, si on les conserve, I, 352.
 - Vins paillets excellents, servant pour les médicaments, I, 354.
 - doux cuit; ses propriétés réchauffantes; son action épaississante (voy. *SIRIEN*), I, 357.
- VIN (Du) faible;** qu'appelle-t-on ainsi; manière de le préparer et de le conserver, I, 360.
- De la préparation de quelques vins, I, 431 et suiv.
 - Vins aux plantes; recettes diverses tirées de Dioscoride, I, 398 et suiv.
 - Mélange de la résine ou du goudron avec le vin, I, 643.
 - à mettre dans le miel au verjus; choix de ce vin; conditions qu'il doit remplir pour combattre les défaillances, I, 386, 387.
 - Vins faits avec d'autres substances que le raisin; énumération de ces substances; propriétés diverses, I, 429.
 - Vins artificiels; leur usage dans l'antiquité; leur préparation; indication de recueils de recettes, I, 649, 650.
 - Lie de vin; quelle est celle qu'il faut choisir, V, 83.
- VINAIGRE (Du).** Sa composition; son action, II, 670; V, 630; VI, 493.
- Refroidissant, I, 252; V, 182; VI, 36.
 - Qualités répercutives du vinaigre, I, 358.
 - Qualités du vinaigre comme assaisonnement; quel est le meilleur vinaigre, I, 358, 359; II, 495.
 - et eau vinaigrée; leurs usages, I, 415.
 - Emploi du vinaigre pour conserver les viandes, I, 271.
- VIOLETTE (De la).** Propriétés de ses feuilles, II, 639; V, 614; VI, 479, 480.
- usuelle; sa couleur, V, 74.

- VIOLETTES** (Vin aux). Mode de préparation, I, 433.
- VIPÈRE** (De la chair de). Ses propriétés; son emploi; ses effets, II, 731.
- Remèdes divers contre les morsures de vipère, IV, 624, 625.
- Morsures de vipère; manière de s'en guérir en étouffant la vipère et en la mangeant, V, 145 et 884.
- Manière de prendre les vipères sans danger, V, 683; VI, 525.
- VIRGINITÉ** (De la). Ses avantages; exemples à l'appui; virginité chez les hommes et chez les femmes, VI, 46, 47.
- Vis** (Des). Parties des machines; leurs formes diverses; leur rôle; couvre-vis, IV, 347-351.
- VISAGE** (Du). Muscles du visage; épanouissement musculaire placé sous la peau, III, 424.
- Substances qui rendent le visage brillant, plein et bien coloré; médicaments composés agissant de même, V, 736, 737; VI, 572.
- Substances qui guérissent le visage brûlé par le soleil, V, 737; VI, 572.
- VITRIOL BLEU** (Du). Ses propriétés, II, 496, 721.
- VIVIFIERS** (Usage des) dans l'antiquité, I, 592.
- VOITURE** (Du mouvement dans une). Utile contre les maladies enracinées, I, 515-517.
- VOIX** (De la). Sa formation; différence entre la voix et l'exsufflation; rôle des muscles du larynx, de l'hypochondre et de la poitrine dans la production de la voix, III, 230-232.
- Principales altérations de la voix et leurs causes; voix haletante et voix rauque, III, 232-235.
- VOIX** (De la). Théorie de la production de la voix; répercussion sur les différents organes, III, 237.
- Théorie de l'augmentation et de la diminution de la voix, III, 239, 240.
- Différentes espèces de voix; elles résultent de la forme de la trachée-artère et de sa plus ou moins grande largeur; voix des femmes, des enfants, des hommes, des vieillards, III, 245-247.
- Énumération des parties qui contribuent à la production de la voix; dangers que leur ulcération ou leur tuméfaction lui fait courir, III, 247, 248.
- Paralysie des organes de la voix; remèdes particuliers et régime, IV, 585, 640.
- Médicaments pour fortifier la voix, V, 148, 149, 887.
- De l'extinction de voix; recettes de divers médicaments composés; leur emploi, V, 757; VI, 597, 598.
- Dans le cas où la voix est fatiguée ou couverte, la déclamation est un remède utile, I, 449, 450.
- Théorie de la voix; organes qu'elle emploie; positions respectives de ces organes dans l'émission des sons aigus et des sons graves, I, 453-455.
- La force et la beauté de la voix dépendent de la quantité d'air mise en mouvement; nécessité de bien détacher les mots, I, 455, 456.
- Pourquoi la voix est différente suivant les individus, I, 457. — Voy. AIR et PORES.

- VOIX (De la).** Exercice de la voix; ses effets sur l'état général du corps, qu'il raréfie et rend plus léger, I, 459-462.
- Règles pour bien pratiquer cet exercice; délicatesses inutiles qu'il faut éviter; précautions qu'il faut apporter dans son usage, I, 462-464.
- VOLAILLES** propres à préparer au coit, I, 545.
- VOLANT D'EAU (Du).** Ses propriétés, II, 666, 667.
- VOMISSEMENT (Du).** Différentes méthodes qu'on peut employer pour le faciliter, II, 141, 142.
- Manière de s'habituer au vomissement quand on prend l'ellébore, II, 150-152.
- Cas où l'habitude du vomissement peut être salutaire; cas où elle est fâcheuse; cas où il faut l'employer constamment; indications de quelques vomitifs, 195-197.
- Dangers qu'entraîne la difficulté du vomissement; méthode pour vomir facilement; ses avantages; choix des vins; pratiques qu'il faut employer après le vomissement, II, 197-200; V, 29, 30, 821, 822.
- Quelle est la manière la plus commode de vomir; soins qu'il faut prendre après le vomissement, II, 201, 202.
- après le repas; dangers de cette habitude; maladies qu'elle peut amener; cours de ces maladies; désordres qu'elles occasionnent, II, 202-204.
- Règles pour vomir, II, 809.
- Usage du vomissement après le repas chez les anciens; opinion de Galien à ce sujet; témoignages anciens; boissons employées à cet effet, II, 829-832.
- VOMISSEMENT (Du).** Le vomissement après le repas est inutile aux gens bien réglés, III, 182.
- Remèdes contre le vomissement, IV, 557.
- Cas où il faut employer le vomissement; manière de s'y préparer; soins à prendre après, V, 575-577; VI, 413-415.
- Manière de provoquer le vomissement, V, 822, 823.
- fréquent; potions à employer, VI, 608.
- VOMITIFS (Des).** Leur emploi; vomitifs les plus connus, II, 200, 201; IV, 598, 599.
- VOÛTE (De la fracture en).** Elle se produit au crâne; le traitement est le même que celui des fissures, IV, 164.
- VOÛTES (Des).** Leur usage dans les machines; leur matière, IV, 352, 353.
- VOYAGES (Des).** Régime que l'on doit suivre pendant les voyages; précautions à prendre; en hiver, il faut éviter les étuves pendant les voyages; soins qu'il faut prendre après les voyages un peu longs, V, 228-230; VI, 69.
- Dangers que l'usage des mauvaises eaux fait courir pendant les voyages; manière de corriger les eaux alcalines; boissons à employer, V, 230, 231; VI, 70.
- sur mer; vomissements qui se produisent; alimentation; boissons; autres précautions à prendre, V, 231, 232; VI, 70, 71.
- VUE (De la).** Troubles de la vue; leurs principales causes; manière d'enlever la poussière qui est entrée dans les

yeux; premiers remèdes à employer contre l'ophthalmie, V, 706, 707; VI, 537, 538.

VUE (De la). Médicaments pour rendre la vue perçante, V, 713, 714; VI, 545, 546.

X

XÉNOCRATE (Extraits de), I, 124 et suiv.; II, 739, 740.

XÉNOPHON. Cité à propos des carcinomes, IV, 17-19.

XÉNOPHON, cité à propos du terminthe, III, 609.

Χρόνος. De la signification de ce mot, I, 559-561.

Y

YEUX (Des). Fluxion des yeux; cas où elle fut guérie par la scarification, II, 67.

YEUX (Des). Utilité de l'humeur aqueuse; cas où elle est desséchée et maladies qu'elle fait naître; capsule du cristallin, III, 301-303.

— Fluxions chroniques des yeux; purgatif utile contre cette affection, II, 268, 269.

— Nerfs optiques et nerfs des yeux, III, 483-485.

— Maladies des yeux; remèdes à employer, II, 336.

— Remèdes et recettes diverses contre les maladies des yeux, IV, 544; V, 61.

— Recettes de collyres convenant à chaque maladie; manière de les employer, II, 436.

— Démangeaisons des yeux; remède composé, V, 139, 140, 879.

— Manière de reconnaître le tempérament des yeux, III, 198-200.

— Remède contre les cicatrices des yeux, V, 140 et 879.

— Différentes parties des yeux; nerfs optiques; humeur cristalline; utilité de chacune de ces parties; leur substance, III, 294-297.

— Cataplasme contre la douleur des yeux, V, 140 et 880.

— De la sclérotique; sa substance; son utilité; union de ces différentes membranes entre elles, III, 297, 298.

— Enduit contre la douleur des yeux, V, 140 et 880.

— Muscles qui rattachent les yeux aux parties avoisinantes, III, 298.

— Du trouble des yeux; collyre recommandé; sa composition; manière de l'employer, V, 141, 880, 881.

— De la couronne ou iris et de la cornée transparente; fonctions et nature de ces deux parties, III, 298-300.

— Collyre pour les yeux, contre les ulcères et autres maladies analogues, V, 137 et 877.

— De la tunique choroïde; sa couleur; son action; rétine; couche vasculaire: son utilité, III, 300, 301.

— Collyre pour les maladies des yeux, au poivre, au nard et au cinnamome, V, 138, 877, 878.

— Obscurcissement des yeux; manière de le prévenir; aliments à évi-

- ter; positions à fuir; collyre, V, 222, 223; VI, 65, 66.
- YEUX (Des).** Inflammation des yeux; elle peut avoir lieu avec ou sans pléthore; traitement à suivre dans les deux cas; cas où la tête seule est le siège de l'inflammation, V, 442-444; VI, 250, 251.
- Douleurs des yeux; il faut en rechercher soigneusement la cause pour régler le traitement, V, 445, 446; VI, 251, 252.
- Il faut consulter le médecin, mais prendre tout de suite quelques petits soins, V, 707-708; VI, 538, 539.
- De la fluxion des yeux; il faut changer les médicaments et le traitement suivant la nature du flux; médicaments recommandés, V, 708; VI, 539, 540.
- YEUX.** Cas où les yeux sont atteints de suffusion sanguine par suite de blessure; comment il faut agir suivant qu'il y a ou qu'il n'y a pas inflammation; liniments divers; cas où le mal est invétéré, V, 710, 711; VI, 541, 542.
- Ulcères des yeux; collyre au safran et au lait de femme, V, 712; VI, 544, 545.
- Maladies des yeux; divers remèdes, V, 712-714; VI, 545-547.
- Méthode pour enlever les substances qui entrent dans les yeux, V, 716, 717; VI, 549.
- Cas où les yeux restent seuls jaunes à la fin de la jaunisse; traitement par des inspirations dans les narines; autres remèdes efficaces, V, 766, 767; VI, 611, 612.

Z

- ZÉNOPHILE** (Médicament de) contre les ulcères et toutes les affections de la vessie, V, 150 et 889.
- ZINC** (Des fleurs de). Emploi de ce médicament; ses qualités, II, 719, 720; V, 632, 633.
- Manière de le reconnaître et de le choisir, V, 82.
- ZIZIPHORE** (De la). Ses propriétés, II, 677.
- ZONES** (Des). Divisions de la terre en plusieurs zones; témoignages des anciens à ce sujet; étendue de leurs connaissances géographiques, II, 859, 860.
- ZOPYRE** (Extraits de), II, 553 et suiv. 566-569, 579, 580, 586 et suiv. 596 et suiv.
- ZYGOMATIQUE** (De l'os). Sa place et sa forme, III, 399.

TABLE DES MATIÈRES

DU TOME VI.

	Pages.
PRÉFACE	I
SYNOPSIS.....	
{ Livre IV.....	1
{ — V.....	46
{ — VI.....	95
{ — VII.....	130
{ — VIII.....	202
{ — IX.....	266
EUPORISTES.....	
{ Livre I.....	403
{ — II.....	424
{ — III.....	519
{ — IV.....	526
TABLE GÉNÉRALE DES ŒUVRES D'ORIBASE.....	627

LANE MEDICAL LIBRARY

To avoid fine, this book should be returned on
or before the date last stamped below.

--	--	--

LANE MEDICAL LIBRARY
STANFORD UNIV. MED. CTR.

JUL 06 1998

STANFORD, CA 94305

R
126
069b
v.6
1876
LANE
HIST

